שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק תשיעי

בארבעה חלקי שלחן ערוך ובכמה מקצועות הש"ס אשר נשאתי ונתתי והשבתי לידידי וחברי ותלמידי בדבר הלכה, וגם מה שהחלפתי במכתבים עם גאוני וצדיקי הדור שליט"א, ולהבחל"ח ששבקו לן חיים זי"ע להשתעשע בדברי תורה בס"ד

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' **אליעזר זאב**

שנהרג ונשרף עקה"ש, הי"ד

יוצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשס"ט לפ"ק

Published and copyrighted 2008
הוצאה שישית עם הוספות ותיקונים
©

להשיג הספר:

מכון משנה הלכות
ת.ד. 23451
קרית אונגוואר
רמות, ירושלים
(02) 586 9097

Machon Mishne Halachos
1578 53rd Street
Brooklyn, N.Y. 11219
(718) 851 0806

נסדר ונערך אצל "ישר"
347.528.6918

במקום הקדמה

גרסינן בגמ׳ שבת פ״ח ע״ב ואריב״ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב״ה יצתה נשמתן של ישראל שנאמר (שיה״ש ה׳) נפשי יצאה בדברו ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו הוריד (הקב״ה) טל שעתיד להחיות בו מתים והחי׳ אותם וכו׳ ובפרדר״א שעשרה פעמים יצתה נשמתן וחזרה ע״י טל התחי׳ והי׳ אצלם בחינת תחיית המתים וצ״ב אם לא יכלו לקבל כח הדיבור הו״ל להקב״ה ליתן להם כח לקבל הדיבור והוא יותר קל לחזקם בעודם חיים מלהחיותם לאחר מיתה ולמעט בניסא עדיף ועוד כמה דיוקים ואי״ה בסמוך נבאר יותר.

ומתחלה נקדים בגמ׳ קידושין ל״ג ע״ב איבעיא להו מהו לעמוד מפני ס״ת ר׳ חלקי׳ ור׳ סימון ור׳ אלעזר אמרי ק״ו מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ״ש והקשה הר״ן והריטב״א ועוד ראשונים דאמרינן במס׳ מכות (דף כ״ב ע״ב) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס״ת ולא קיימי מקמי גברא רבה דאילו בס״ת כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרו חדא ומשמע דדייקא איפכא מהכא ותי׳ לאו דעדיף גברא רבה מס״ת אלא לומר דכיון שאלמלא הם היתה כרוכה התורה ומונחת ואינהו מפרשים לה א״כ כמה טפשאי נינהו דלא סברי כשם שראוי לעמוד מפני ס״ת כך ראוי לעמוד מפני לומדיה ובתוס׳ אמרו דלכן אמר כמה טפשאי דהרי למיקם מקמי ס״ת לא ידעינן אלא מק״ו דגברא רבה ע״ש ועיין ח״א מהרש״א מכות הנ״ל מה שתי׳.

ולפע״ד תקשה עוד דלמה קרא להו טפשאי כיון דחייבין לעמוד מפני לומדיה והוא מ״ע מפני שיבה תקום והדרת פני זקן א״כ לאו טפשאי נינהו אלא רשיעי נינהו והול״ל כמה רשיעי שאר אינשי. שוב ראיתי דכן הקשה גם ביערות דבש ח״ש ע״ש. עוד יש לדייק לשון שאר אינשי הול״ל כמה טיפשאי אינשי או הני אינשי (ובר״ן באמת גרס הני אינשי) ולשון שאר אינשי צ״ע. עוד יש לדייק דלטעם התוס׳ ומהרש״א לכאורה לא הי׳ צריך להביא ראי׳ ממלקות, דאתו חכמים ובצרי לה חדא ועיין פנ״י ומקנה שהקשו אריטב״א ז״ל שהרי אמרו שם הטעם דאלו בס״ת כתיב ארבעים ואתו רבנן ובצרי חדא משמע דכבוד רבנן עדיפא מס״ת והפנ״י תי׳ דבקידושין מיירי בחכם שהוא גדול ממנו והתם מיירי בחכם שהוא מופלג בדורו וע״ז תמה המקנה דאי ס״ד דיליף הכא מחכם שהוא גדול ממנו הא בחכם א״צ לעמוד אלא קימה שיש בו הידור היינו בתוך ד״א, ותי׳ המקנה דודאי הת״ח עצמו חייבים לקום מפני ס״ת כיון שהם לומדין את הס״ת ודורשין אותה שפיר הוי ק״ו ממה שחייב אדם לקום מפני רבו מפני שמקבל תורה כ״ש מפני ס״ת עצמה שמקבל ממנו אלא דגבי שאר העם שאינם מבינים את התורה אלא עפ״י ת״ח שמלמד אותם א״כ עדיף יותר ת״ח שהרי מן התורה עצמו אינן יכולין להבין וע״פ הת״ח יכולין להבין ואפ״ה קאמר הכא מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ״ש וכו׳ ע״ש.

ובשו״ת שבו״י ח״א א״ח סי׳ י״א ובעיון יעקב קידושין שם כתב לחלק בין ת״ח מופלג בתורה לבין ת״ח שאינו מופלג וכעין זה כתב המהרי״ט בחי׳ לקידושין ע״ש, והרי״ף על עין יעקב (למהר״י פינטו) כתב לחלק בין ת״ח בשעה שעוסק בתורה שאז יפה כחו מס״ת לבין ת״ח בשעה שאינו עוסק בתורה שאז ס״ת עדיף ממנו והביא ראי׳ מגמ׳ קידושין שם דר׳ אלעי ור׳ יעקב בר זבדי הוו יתבי חליף ואזיל ר׳ שמעון בר אבא וקמו מקמיה אמר להו חדא דאתון חכימי ואנא חבר ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה ופרש״י לפי שעוסקין כו׳ הוי קרי לדידהו תורה עצמה ולדידיה קרי לומדיה ובזה ביאר שיש ב׳ מיני ת״ח האחד בשעה שהת״ח עוסק בתורה ע״ש ולדידיה צ״ע דלמא האי גברא רבה נמי בכל אופן מיירי. עוד קשה דודאי

ר׳ שמעון בר אבא נמי הוי לומד תורה הגם שחלף ואזל והרי משנה מפורשת המהלך בדרך ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, וכתיב ובלכתך בדרך.

ומה שנראה בדיוק לשון רבינו הגדול רש״י ז״ל שפי׳ וז״ל תורה עומדת מפני לומדיה בתמיה לפי שעסוקים בדבר הלכה הוי קרי לדידהו תורה עצמה ולדידיה קרי לומדיה ע״כ והנה דייק דוקא שהיו עסוקין בדבר הלכה כלומר דהחילוק בזה הוא דמי שעוסק בדבר הלכה מקרי תורה עצמה ומי שלומד תורה ואינו עוסק בדבר הלכה נקרא לומדיה והנה בגמ׳ אמרו (תענית י׳ ע״ב) אל תרגזו בדרך אל תתעסקו בדבר הלכה מבואר דהמהלך בדרך הגם שחייב ללמוד תורה אסור לעסוק בדבר הלכה ואתי שפיר מאד דר׳ שמעון בר אבא הוי חלף ואזיל א״כ רק למד תורה ולא עסק בהלכה ולכן קרי נפשי׳ לומדיה אבל ר״א ור׳ יעקב בר זבדי דהוו יתבי וקשות בישיבה וא״כ עסקו בדבר הלכה קרי להו תורה עצמה, וזה נכון בס״ד.

בקיצור ת״ח העוסק בהלכה נקרא תורה עצמה והעוסק בפלפולים ולימוד שלא כהלכה נקרא לומדיה. ובזה יש לפרש דברי כק״ז המהר״ל בנתיבות עולם פי״א. בפ- כבוד חכמים ינחלו שהביא דברי גמ׳ מכות הנ״ל דאמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי ופי׳ דבא להודיע על מעלת החכם שלא יאמר האדם כי בעל התורה הוא כמו שאר אדם ואין שם תורה נקרא עליו רק אדם שיודע תורה ודבר זה אינו רק כי התלמיד חכם כמו עצם התורה ויש לו דמיון גמור אל התורה ובודאי דבר זה הוא הטעם שאמרה התורה דברים י״ד לא תסור ימין ושמאל מכל אשר יורוך כי החכמים הם עצם התורה ג״כ וכמו שגזר השם יתברך ונתן התורה לישראל כך נתן החכמים והם גם כן עצם התורה ומביא ראי׳ שהם עצם התורה שאם לא כן לא הי׳- בידם כח למעט מן ארבעים מכות אפילו יש בידם דרש מ״מ אם לא היו החכמים עצם התורה אין ראוי לפחות דבר מה״ת ע״י החכמים שדרשו או קבלו כך כי הם פוחתים מן התורה ובתורה כתוב בפירוש ארבעים יכנו אלא שם חכמים הם עצם התורה והתורה יש בה כח לפרש התורה ולכן המבזה ת״ח הוי מגלה פנים בתורה (סנהדרין צ״ט ע״א) כי הת״ח הוא עצם התורה ע״ש באריכות, ולכאורה צ״ע שהרי בקידושין אמרו להדיא מפני לומדיה עומדין מפניה לא כ״ש משמע דת״ח לומדיה הוי אבל עצם התורה לא הוי וגם ר׳ שמעון בר אבא אמר להדיא ועוד תורה עומדת מפני לומדיה הרי שקרא עצמו לומדיה ולא עצם התורה.

ולפמ״ש אתי שפיר מאד דת״ח העוסקים בהלכה הם באמת עצם התורה ות״ח שאין עוסקים בהלכה נקראים לומדי התורה ולא עצם התורה.

ולפ״ז מיושב סתירת הגמרות מקושית הראשונים דבקידושין איבעיא להו מהו לעמוד מפני ס״ת ויליף לה מפני לומדיה עומדין מפניה לא כ״ש ולמד מת״ח שאין עוסקין בהלכה ומינייהו תורה עדיפא ושפיר הוי ק״ו אבל במכות מיירי בגברא רבה והם עוסקים בהלכה וכדמייתי ראי׳ שהרי בתורה כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי חדא ושפיר אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי דמקמי ס״ת קיימי ולא קיימי מפני גברא רבה דגברא רבא נמי ס״ת הוא דהוא הוא שהוא עצם התורה וכמ״ש ר׳ שמעון ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה ודו״ק. שוב העיר ה׳ עיני ומצאתי לרבינו המהרי״ט בחי׳ למס׳ קידושין שכבר קדמני בתירוץ זה אלא שלא הביא לעצמו ראי׳ מדברי רש״י הנ״ל ולפענ״ד עכ״פ הבאתי ראי׳ לדברי מהרי״ט מפרש״י הנ״ל ועיין עץ יוסף על עיון יעקב שהביא דברי מהרי״ט הנ״ל.

שנית נלפענ״ד בדיוק לשון כמה טפשאי ולא אמר רשיעי וגם לשון שאר אינשי לפמ״ש הירא׳ם סי׳ ל״ו דזה שאמרנו הלכה כרבי יוסי הגלילי דאמר זקן זה שקנה חכמה בלא שיבה פי׳ זה שקנה חכמה ממנו דאמרינן אמר אביי ל״ש אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו מובהק כמלא עיניו מ״מ רבו בעינן דאמרינן במס׳ אבות הלמד מחבירו פרק אחד וכו׳ צריך לנהוג בו כבוד אבל לא למד ממנו אינו צריך ובפ׳ אלו מציאות רבא קרע מאניה עליה ההוא מדרבנן דאסבריה זומליסטרון ואמרינן ת״ח שבבבל עומדין זה בפני

זה פי׳ שלומדין זה מזה אבל שאר בנ״א לא ובקידושין בפ״ק שניתי לו בספר תילים ולא עמד מפני בתמיה אלמא מטעם לימוד הי׳ צריך לעמוד ועיין ווי העמודים אות ו׳ ברבו שאינו מובהק אי חייב בכבודו מה״ת, ולפ״ז י״ל דבקידושין מיירי בכבוד רבו ובמכות מיירי בשאר בנ״א שאינם תלמידים ורק גברא רבה בסתם ולפ״ז אתי שפיר מאד דיוק כמה טיפשאי שאר אינשי כלומר שאר אינשי שאינם תלמידים של גברא רבה הנ״ל וטפשאי הם שהגם שס״ל דמה״ת אינם מחוייבים לעמוד שאין רבו הוא מ״מ קמו מפני ס״ת והרי הגברא רבה נמי בידו לבצור חדא ואמר רק טפשאי ולא אמר רשיעי שהרי לאו רבו הוא ומדאורייתא א״צ לעמוד מפניו לפי דעת הרא״ם שהרי לא למדו כלום מהם. ובפרט לפמ״ש ה״ה דבדרבנן רוב אינשי לא זהירי רק בני עלי׳ א״כ קאי שאר אינשי כלומר על ע״ה ואתי שפיר מאד.

ונתתי לבי מה שאמרו דאילו בס״ת כתיב ארבעים ואתו רבנן בצרו חדא והנה הרמב״ם בפי״ז מהל׳ סנהדרין ה״א כתב כיצד מלקין את המחוייב מלקות כפי כחו שנאמר כדי רשעתו במספר וזה שנאמר ארבעים שאין מוסיפין על הארבעים אפילו הי׳ חזק ובריא כשמשון אבל פוחתין לחלש שאם יכה לחלש מכה רבה בודאי הוא מת לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו שלשים ותשע שאם יוסיף לו אחת נמצאת שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו ע״כ. ותמהו הרדב״ז והכ״מ שם שהרי מקרא ילפי לה בגמ׳ ולמה כתב לפיכך אמרו חכמים וכתב הכ״מ דס״ל להרמב״ם דקרא אסמכתא בעלמא עוד תי׳ דבאמת הוא דאורייתא אלא לטעמיה אזיל שכל דבר שאינו מפורש להדיא בתורה קרי ליה מדברי סופרים וגם הרדב״ז כתב דרק טעמא יהיב אמאי דרשו לה רבנן הכי, ועיין לח״מ שם.

ומיהו בפיה״מ כאן פי׳ הרמב״ם ז״ל אילו אמר ארבעים במספר הי׳ ראוי להיותם שלימים ולפי שהקדים במספר רוצה לומר שלא ילקה בלא שיעור אלא במנין ידוע, כפי מה שיוכל לסבול, כמו שנאמר כדי רשעתו במספר, כלומר סוף ההלקאה ואמרו אחרי כן ארבעים יכנו רוצה לומר עד ארבעים כמו שלמדנו מפי הקבלה בדברי החכמים ז״ל הואיל וההכאה הוא כפי מה שיוכל לסבול ולא יוסיף על ארבעים לא נכה ארבעים ונניח ההכאה זו דרך שמירה כמו שבאר שהשמירה במיעוט הכאה בא ע״כ. הנה כתב מפורש שמה שבצרו חדא הוא משום שמירה לפי שההכאה הוא מה״ת כפי מה שיוכל לסבול הם בצרו הכאה חדא מארבעים אפילו לאדם בריא כשמשון מכח שמירה.

ונראה לבאר למה חששו דוקא כאן משום שמירה דלכאורה יש לחקור בהא דאומדין את החוטא כמה הוא יכול לקבל והלא צריך אומד על החוטא כמה הוא יכול לקבל אבל הרי באותה שעה צריך להיות אומד את המלקה כפי שהוא כלומר שאם המכה הוא אדם בריא וחזק ומכתו חזקה א״כ המוכה לא יוכל לקבל מכות הרבה ואם המכה הוא אדם חלוש א״כ המוכה יקבל יותר וא״כ לכאורה כשאומדין למלקות צריך אומד דעת לפי המכה והמוכה. ובגמ׳ המכה מכה ביד ת״ר אין מעמידין חזנין אלא חסירי כח ויתירי מדע רבי יהודה אומר אפילו חסירי מדע ויתירי כח והנה פשוט דצריך אומד דעת המכה כמה כואב מכתו וא״כ צריך לב״ד להיות אומדין שניהם המכה והמוכה אלא דאפ״ה הנה המכה כשהוא מכה אפשר שלפעמים יכה מכה רבה מן הראשונה שכן דרך האדם כשעושה בכל כחו ובפרט מדרך המכה כשמכה במכה אחרונה כבר כחו חלש ומ״מ כיון שאין צריך עוד להכות מכה בכל כחו יותר מהמכות שלפניה כידוע וא״כ אפילו אמדוהו לקבל מ׳ מ״מ אפשר שילקה מכה רבה ובתוך ל״ט כבר יצא האומד שיוכל לקבל ואם יוסיף עד ארבעים ימות או יבא לידי סכנה.

ונלפענ״ד לכוין זה בלשון הקרא ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ולכאורה למה אמר מכה רבה הול״ל פן יוסיף להכותו ונקלה אחיך עוד יש לדייק לשון על אלה הול״ל פן יוסיף להכותו ונקלה אחיך וגו׳ על אלה מכה רבה לכאורה מיותר ולהנ״ל אתי שפיר פן יוסיף להכותו על אלה

כלומר אלה הקודמין ג״כ יוסיף להכותו כלומר שיכה בתוספת כח נמצא כל אלה הם בתוספת כח ואם יוסיף להכותו אפילו כל שהוא מכה רבה הוא ויסתכן ונמצא נקלה אחיך לעיניך.

והאיר ה׳ עיני מקור לדברי הרמב״ם בתרגום יונתן ב״ע וז״ל ארבעין יצליף וחסיר חד ילקיניה לא ישלים דלמא יוסיף למלקיה על תלתין ותשע אלין מלקות יתיר ויסתכן וכו׳ ע״ש הנה כתב דלכן לא ישלים משום שמא יסתכן נמצא הוא שמירה שלא יסתכן אלא דהוא ז״ל מפרשו כן בקרא והם הם דברי הרמב״ם לכאורה אלא דמה שנראה מדברי התיב״ע דצריך למנות ארבעים ולהכות ל״ט דכן משמע ארבעין יצליף ומפרש הכא במספר ארבעים כלומר שיספור ארבעים אבל יכנו לא יוסיף שלא יוסיף בהכאה כשמגיע למספר ארבעים שהוא ל״ט ודו״ק. שוב מצאתי באהבת איתן על משניות (פ״ג מ״י) פ׳ ה׳ סי׳ ד׳ ופ׳ ח״י סי׳ כ״א שמפורש כרמב״ם וכן פי׳ החידושי הרש״ש על המדרש שם ע״ש ודו״ק.

ומעתה נשובה נא אל מקומי הראשון למאמר דריב״ל הנה כתיב אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ואריב״ל כי כן היתה עיקר קבלת התורה כי על כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב״ה יצתה נשמתן של ישראל והקב״ה ברוב רחמיו החי׳ אותם בטל התחייה והם חזרו ועמדו לשמוע דברי תורה מפי הקב״ה ולא חששו לשום דבר שמא ימותו שנית ולא יחיו עוד כדי לקיים להמית עצמם על התורה ממש בפועל והי׳ כן עד עשר פעמים כמבואר בפדר״א וזה הרבותא שהשמיענו ריב״ל וקבלו עליהם ועל זרעם ללמוד תורה במסירת נפש ממש הגם שתורה מתשת כחו של אדם כי כן קבלנו עלינו להמית עצמנו על התורה, ומה״ט נמי כפה עליהם ההר כגיגית להראות ההכרח ללמוד תורה אפילו כשח״ו אימת מות מרחפת מן ההר שיפול להמית חייבים ללמוד תורה וכעין זה פי׳ המהר״ל ז״ל דהגם שאמרו נעשה ונשמע כפה עליהם ההר שהחיוב ללמוד תורה הכרח ולא רצון ואם יאמר איני רוצה נמי מחויב מצד ההכרח, וי״ר שנזכה ללמוד תורה לשמה מתוך הרחבת הדעת אמן.

וביותר יש להזהיר בדורנו אנו ללמוד תורה שיש בה הלכה ולעסוק בהלכה למעשה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כי לימוד זה הוא תורה עצמו ומי שמדבק בלימוד תורה להלכה הרי הוא נכלל בכלל תורה עצמו ולא בכלל לומדיה ובודאי שהלואי שנזכה להיות מלומדי התורה ומ״מ חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי ולהיות בבחינת תורה עצמה.

אלו דברי אדם מועט לעולם המצפה לרחמי שמים וי״ר שלא יצא מפינו ומעטנו דבר שלא כהלכה ונזכה לכוין לאמיתה של תורה מעתה ועד עולם שלא נבוש ולא נכשל בעוה״ז ולא בעוה״ב.

והנני נותן הודאה על שעבר מודה אני לפניך ה׳ אלקי ששמת חלקינו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקינו מיושבי קרנות וצועק על להבא שיזכנו עוד ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים ולא יבוש המעיין ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו לומדי תורתך לשמה ויודעי תורתך עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים.

וביציאתי הנני אחוה קידה אסקופה הנדרסת בפני לומדי תורה לשמה החותם ברעדה בידים רותתות ובלב ונפש

מנשה הקטן

חדש הרחמים התשמ״ב

דברים אחדים

אמר המחבר היות כי התחלתי להדפיס ספרי זה כמו שאר ספרי בס״ד שכולל מעט מכל ארבעה חלקי ש״ע אמנם נתרבה החומר בדפוס בס״ד עד שלא היה ראוי להדפיס הכל בכרך אחד שהי׳ יוצא גדול יותר מדאי בכמות עד שהי׳ קשה השימוש בו ולכן החלטתי להדפיס חלק אורח חיים לבד, ויו״ד וא״ע וח״מ לבד וממילא לפי הסדר חלק א״ח הוא חלק שמיני וחלק יו״ד א״ע וח״מ הוא חלק תשיעי בס״ד ועשיתי כל זה רק להקל על הקורא בספרי להשתמש בו אבל בעצם אין שום שינוי מספרינו הקודמין כאשר יראה המעיין בס״ד הבקי בספרינו.

והיות כי המסבב כל הסיבות הסיב אשר חלק ט׳ נגמר בדפוס ראשונה יצא לאור בס״ד קודם ולכן אל יתפלא הרואה שיצא חלק ט׳ לפני חלק ח׳ ואולי הוא ע״ד משל הקדמוני שהביא רש״י משל לשפופרת שזה שנכנס ראשונה יצא אחרונה.

והנני הנני מבקש מידידי בפרט ומכל לומדי תורה בכלל המעיינים בספרינו לעיין בהם כפי האפשר קודם שימצא בהם דברים להשיג כי הגם שא״א לשום ספר אפילו מגדולי הראשונים שלא ימצאו בהם שגיאות וכבר אמר המלך ע״ה שגיאות מי יבין וכ״ש אנן יתמי דיתמי מ״מ הרי אחר עמל ויגיעה השם ית״ש ברוב רחמיו וחסדיו חונן לאדם דעת אפילו לפעוט כמוני והרבה יגעתי בס״ד ושמתי לילות כימים לברר הסוגיות והפוסקים כפי ידי יד כהה מגעת. ולכן עכ״פ קודם שישיג בעל המשיג יעיין בדברינו בעיון ולא מקופיא ואם אעפ״כ ימצא שגיאה ידונינו לכף זכות וידונו אותו בשמים לכף זכות ולא יפסול כל התבועה בשביל פסולת אחת או שתים או יותר שימצא אלא יזרוק הפסולת ויאכל את האוכל ואם אפשר להודיענו אכיר לו טובה ואם אוכל להשיב אישב דברי ואם לאו אי״ה אודה ולא אבוש כי דברים אלו שגיעה הם ואם לא יוכל להשיג אותו עכ״פ יתקן השגיעה לעצמו שלא יבא ח״ו מכשול על ידינו ולא נלכוד ח״ו בחטא הרבים והשי״ת שמו יזכני ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים בלתי לה׳ לבדו עד כי יבא ינון ולו יקהת עמים החותם בכל מיני ברכות ולכוח״ט לכל בני ישראל.

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק תשיעי

יורה דעה

סימן קנא

בנידון השחיטה שמפילין הבהמה ע"י חשמל על הארץ בגובה 38 אינטשעס

י"ז מנ"א התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ נחמד ונעים הרה"ג וו"ח נו"נ עוסק בצ"צ מרביץ תורה לרבים כש"ת מוה"ר ברוך אלכסנדר זושא ווינער שליט"א ר"מ דישיבה גדולה דקאראקאס ווענעז.

אחדשב"ת בידידות. יקרת מכתבו קבלתי תוכו רצוף שאלה חמורה ולא רציתי להחמיץ הענין כי כנראה הוא נוגע לרבים ומה' אשאלה מענה לשון שלא אכשל ח"ו בזכות הרבים וזה תוכן שאלתו בנידון השחיטה בקאראקאס בבהמות גסות וזה מעשהו מכניסין הבהמה לתוך לול קטן שיש בו מקום בשביל בהמה אחת. כשהבהמה בתוך הלול נוגעים הבהמה מאחוריה עם חוט חשמל חי ומחזיקים אותו על הבהמה עד שהבהמה רובצת על ד' רגליה כלומר נופלת תחתיה או על צדה אח"כ כשהבהמה כבר על הארץ קושרין על אחת מרגליה שלשלת של ברזל ומצדה השנית אותה השלשלת קשורה למעלה. אח"כ מושכים את הבהמה בכח מוטור עלעקטרי מן הלול בשלשלת הנ"ל הקשור על רגלה האחת ונופלת מן הלול למטה על הארץ הגובה מן הלול לארץ הוא 38 אינטשעס אבל היות כי הבהמה נמשכת דרך מדרון ונופלת דרך מדרון וההמשך הוא 50 אינטשעס נמצא שהנפילה הוא מהלול לארץ דרך מדרון של חמשים אינטשעס. אח"כ מגביהין הבהמה למעלה על רגלה זו שהשלשלת קשור בה עד כדי שכל הבהמה תלויה באויר על רגל אחת וראשה תלוי למטה ונכרי אחד אוחז הראש והשוחט שוחטה. ועתה נפשו היפה שאלה ג' שאלות: א) אם יש איסור במה שנוגעים הבהמה בחשמל שהרי עושים זאת רק כדי להרביץ הבהמה על קרקע הלול ואולי רובצת רק בכדי להשתמט מזעזוע החשמל. כח החשמל הוא בן 115 וואלט. ב) אם יש לחוש לחשש נפולה במה שהבהמה נופלת מהלול למטה עד לארץ, וברוב הפעמים היא נופלת על גבה. וציין לדרכת"ש יו"ד סי' נ"ח ס"ק ח' בנופלת במדרון. ג) אם יש חשש איסור בשחיטה תלוי' באופן הנ"ל. והגם שאין אני יכול להתפנות כראוי לדבר חמור כזה אבל כיון שכתב כת"ר שמחכים לתשובתי במהירות האפשרי והדבר נוגע להציל נפשות מישראל מאכילת טריפות או ספק טריפות ח"ו לכן אשיב בזה בקיצור כפי אשר יורונו מן השמים בלי פלפולים ואולי אי"ה לכשאפנה אחזור למשנה זו לפלפל ולסלסל בדבר זה.

ואבא על ראשון ראשון והנלפענ"ד על דין החשמל שנוגעים בבהמה זו והיא נופלת מחמת החשמל על הארץ לא כתב לי מה יהי' משפט הבהמה אם יניחו אותה בלול לאחר שנפלה התוסיף לקום מעצמה ותלך לה אז הי' הענין נראה כמ"ש מעכ"ת שאולי רק מחמת פחד רובצת תחתיה ולהשתמט מזעזוע החשמל אבל אם אינה עומדת מאליה אז כבר באנו לספיקות גדולות שמא החשמל שרף בה המח או שאר אברים הפנימיים שהרי הא פשוט שהחשמל דרכו לשרוף בבעלי חיים וכמה אנשים מתו או נלקו מחשמל וידוע דבאופן יחסי החשמל שסובל כח האדם הוא יותר ממה שסובלת הבהמה וגם הא פשוט דבאם רק נוגע לרגע כמימרא בחשמל ומיד נוטל אז אפשר שלא יזיק רק שיזדעזע קצת אבל אם יחזיק קצת בחשמל ישרפהו וימיתהו או עכ"פ יעשהו בעל מום ולכן כל שהחזיק החשמל כ"כ זמן אצל הבהמה עד שהבהמה נפלה לארץ בלתי הכרה מחמת החשמל כה"ג ודאי יש לנו לחוש שמא נתקלקלו אחד מאבריה הפנימיים או נשרף המח והגם שאפשר שלא הזיק עדיין שום אבר אבל אפשר שכבר הזיק או עכ"פ סופו להזיק ולינקב אחד מאבריה כיון שכבר נשרפה כ"כ סופה לישרף ולמות ועיין תוס' חולין מ"ב ע"א ד"ה דרוסת הנץ שכתבו לחלק בין סופו לינקב לדרוסה דטעמא דדרוסה שהארס שורף וסופה למות ע"ש וא"כ הכ"נ בחשמל כיון שהוא שורף לא גרע מארס ששורף אף שעדיין לא מתה מ"מ סופה למות. ולכן לפענ"ד גרע בהמה זו ממסוכנת (חולין ל"ז ע"ב וש"ע

יו"ד סי' י"ז) דקיי"ל שמותר לשוחטה ואם פרכסה לאחר שחיטה מותרת דהתם מיירי בבהמה מסוכנת שאין חוששין לה שמא נשרפה וכגון שנסתכנה מעצמה או בידי שמים ולכן שפיר אכתי אזלינן בתר רוב בהמות כשרות וסמכינן ארובא אבל הכא כיון שנעשה בה מעשה שרפה ע"י החשמל מאן נימא לן דלא נשרפה כיון שראינו שע"י מעשה השרפה נפלה לארץ כאבן דומס ועכ"פ סופה למות משריפה זו אפילו שעדיין חי'.

ועיין רמב"ם פ"ד מהמ"א ה"ט שכתב וענין הכתוב שהנוטה למות מחמת מכותיה ואי אפשר לה לחיות מחמת מכה זו אסורה מכאן אמרו חכמים זה הכלל כל שאין כמוה חי' טרפה ובהלכה י"א כתב בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות הואיל ולא אירע לה באבר מאיבריה הממיתים אותה הרי זו מותרת שלא אמרה תורה אלא כעין טריפת חית היער שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה ע"ש הנה נראה שמחלק החילוק בין שנסתכנה והיא מסוכנת בידי שמים ובין שנסתכנה מחמת מכותיה שהיא בידי אדם ואי אפשר לה לחיות וא"כ לא מיבעיא אי נימא דכן היא ההלכה א"כ פשוט דדידן אסור לשחוט מטעם מסוכנת בידי אדם שכיון שנפלה כאבן דומס הרי הוא עכ"פ בכלל מסוכנת אלא אפילו נימא דחילוק זה אינו מוכרח בדברי הרמב"ם שהרי כשמנה י"ח טריפות וכן בפ"י כשמנה בה"ט שבעים מיני חליים שאוסרים את הבהמה כתב בהי"ב שאין להוסיף על טריפות אלו והאריכו כבר בזה האחרונים מ"מ בדידן מטעם אחר יש לאסרו כיון שהחשמל דרכו לשרוף הבהמה וכבר התחיל בו מכת השריפה עד שנפלה לארץ אמרינן סופה למות משריפה זו כמו בארס או שכבר נשרף המוח או שאר אברים הפנימיים ועכ"פ היינו צריכים לבודקה בכל גופה וכבר קיי"ל דאין אנו בקיאים בבדיקות כאלו.

ומה שכתב מעכ"ת דאפשר שהבהמה רובצת תחתיה רק בכדי להשתמט מזעזוע החשמל הנה פשוט דזה אינו שהרי לאחר נפילתה לארץ באים הנכרים ומושכים רגלה וקושרים עליה שלשלת של ברזל ומסבכים אותה ואם לא קבלה מכה מהחשמל עד שאבדה כל חושיה וכחה נחלש אז אדרבה היתה מבעטת בהם ומצלת עצמה כשתראה שכלתה עליה הרעה אבל פשוט דהחשמל מהממה במח ומאבדת כל כח ההרגשה ואין לה כח והרגש שהמיתו בה ההרגש הזה עד שנעשית כאבן דומס ע"י החשמל.

והנראה פשוט דאדם שקבל מכת חשמל כזו עד שנעשה מחוסר הכרה ואבד כל החושים ונפל לארץ כאבן דומס הרי הוא בכלל חולה שיש בו סכנה ויביאוהו לבית החולים ויטפלו בו הרופאים ויתנו חמצן (אקסידזען בלע"ז) ומותר לחלל עליו את השבת וכבר ראיתי בעונ"ה בעצמי כשהייתי באוישביץ וכן קרה בעונ"ה זה לפני כמה שבועות באחד שעלה לתקן חשמל ואחז בו החשמל ונפל לארץ ובעונ"ה הביאוהו לביה"ח ואחר איזה ימים מת שם ואמרו שמיד שנפל כבר נשרף בו המח ולא היו יכולים להצילו עכ"פ פשוט הוא מאד שבאם באדם יחזיקוהו בחשמל עד שיבא למצב בלתי הכרה ובלתי הרגשה אז הוא כבר יותר מחולה מסוכן וא"כ בבהמה נמי עכ"פ נעשית מסוכנת ע"י חשמל זו וכ"ש הוא מאלו שחשבם ביו"ד סי' ס'.

והנה הגם דבש"ע איפסקא הילכתא דמסוכנת מותרת ואפילו לכתחילה מותר לשחוט כמבואר שם ל"ז וכמ"ש לעיל מ"מ שם ל"ז ע"ב ודף מ"ד ע"ב אמר הנביא אהה ה' אלקים הנה נפשי לא מטומאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה וגו' ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם פרש"י כוס כוס שחוט שחוט שלא תמות לפי שמסוכנת היא דנבלה ממש ליכא למימר דא"כ מאי רבותיה והנה בש"ע ס"ג שם גדולי החכמים לא היו אוכלים מבהמה שממהרים ושוחטים ודבר זה אין בו איסור אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו ה"ז משובח וכתבו הבה"ט ושמ"ח ותב"ש דבבהמת עכו"ם אין לשחוט מסוכנת וכן מורין כל ישראל והוסיף התב"ש סקי"ד דהאידנא דנפיש התולין להקל ומקלו יגיד לו ראוי לכל בעל נפש להזהר אפילו בבהמת ישראל הובא בדרכ"ת סי' י"ז אות מ"ד. ומעתה בדידן נמי לא מיבעיא אם היא בהמת עכו"ם כיון שהיא מסוכנת אפילו היתה מסוכנת דעלמא נמי אין שוחטין ואפילו בבהמת ישראל הי' ראוי להחמיר. א"כ דא שנית שיש לאסור בזה.

ועוד בו שלישיה דנלפענ"ד לפמ"ש הריטב"א ז"ל דאף דמקח וממכר בשוי"ט אינו אלא דרבנן גזירה שמא יכתוב (ועיין רש"י ביצה ל"ז וכ"ז) מ"מ היינו דוקא במו"מ שהוא באקראי בעלמא אבל לעשות משא ומתן בקביעות אף בדבר שאינו מלאכה אסור מדאורייתא ועיין רמב"ן עה"ת פ' אמור עה"פ יהי' לכם שבתון והביאו הח"ס ז"ל ומרן הבי"ש א"ח סי' פ"ט יצא לחדש מינה דאפילו למ"ד אין מבטלין איסור לכתחילה מדרבנן היינו באקראי בעלמא אבל לבטל איסור בתמידות כולי עלמא מודו דאסור מדאורייתא ובמקום אחר הבאתי ראי' לזה מהא דקיי"ל יו"ד סי' קי"ז דכל איסורין שבתורה אסור לעשות בהן סחורה דתנן אין עושין סחורה בנבילות וטרפות (משנה שביעית פ"ז) וקיי"ל בנזדמנו לו לצייד נו"ט מותר למכרן רק בתמידות אסור לעשות עמהם סחורה והרי החילוק בין בתמידות לאקראי בעלמא שוב מצאתי כן מפורש בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' רי"ד שחילק להדיא בין דבר שנתערב בדרך מקרה בעלמא לא החמירו בו לדבר שדרכן לעשות כן לעולם אסרו ואינו בטל ע"ש באריכות והובאו דבריו

ביתה יוסף יו"ד סי' קל"ד ע"ס ולפ"ז נלפענ"ד לחדש דלפילו למ"ד דמסוכנת מותר לשוחטה לכתחילה היינו דוקא בחקרתי בעלמא שקרה שהבהמה היתה מסוכנת התירו לשוחטה אבל בתמידות לעשות הבהמות מסוכנות בכל עת קודם שחיטה לכ"ע אסור מה"ת לשוחטן. ולפ"ז נלפענ"ד להוסיף כ"ס מסוכנת דידן שבא ע"י חשמל דלפילו נימא שאם תירא מקרה ובהמה קבלה חשמל ונפלה על הארץ ובאת שלהה לפיינו והיינו מתירין תורה לשוחטה אבל לעשות כן בתמידות להוממה ולסכנה ע"י חשמל ולהתירה לשוחטה לכתחילה ודאי מדינא אסור לעשות כן כנלפענ"ד.

ורביעי בקודש נלפענ"ד לפ"מ דקיי"ל בהלכה חלמית (יו"ד סי' נ"ח ס"ד) וכיוצא בו טריפה ואם הוא דבר שאפשר אם נוקב טריפה מספק ולדעת הרמב"ם תבדק תוך ג' ימים והנה פשוט שהחשמל דרכו לשרוף ושורף בעל חיים וכ"ס המת והבני מעיים חלש שמתחלה עדיין לא ניכר השריפה בו וכשהבהמה נופלת על הארץ הרי כבר פעל החשמל כ"כ עד שכבר החל הנגף והשריפה בה וכיון דלא ידעינן עד כמה נשרפה הבהמה וכמה פעל החשמל בקלקול האיברים ו"ל עכ"פ צעי בדיקה לדעת הרמב"ם והגס דלא קיי"ל כרמב"ם זוה כמבואר בש"ע מ"מ מדידיה שמעינן לדידן דהיכא דמספקינן לי ניקב אי לא ניקב בעינן עכ"פ ליבדק ובדידן כיון דלא בקיאינן בבדיקה ממילא נאסרה הבהמה, ואפילו אם יאמרו הרופאים שאפשר לבדוק כל הבהמה כולה ולא ימצאו שום חשש נקיבה בכל הבהמה כולה ברשת ולא בשני מעים וכיוצא בו בחבורים המטריפים מ"מ עכ"פ צריך לבדוק כל בהמה ובהמה דודאי לא מהני בדיקה זו לשאר בהמות ולהחזיק כל שאר בהמות שנגע בהן החשמל שהם מרוב בהמות כשרות דלא חזלינן בחר רובא דלא ממילא אבל ברובא ולא שייך לומר דמעלמא לא שייך לומר לחזלינן בחר רובא ולא שייך לומר דמיחזק דע"מ להחזיק מבהמה זו לזו וכמו בנפלו כמה בהמות ממעלה מעשרה לריכה כל בהמה בדיקה ולא סגי שם בבדוק שלשה מהם הכ"ג וכן שם היו כמה בהמות מסוכנות ונשחטו שלשה ופרכסו לא נאמר דכיון דשלשה פרכסו ודאי כולן כשרות הן ופילו בלי פירכוס דלא מהני פירכוס בהמה זו לאחרת והכ"ג כן הוא ולא מהני בדיקת אחת לאחרת ועיין ט"ז סוס"י נ"ז וסי' פ"ד ובמג"א ע"ח סי' תס"ה סק"ה וז"ל מיהו הט"ז כתב שם בשם רש"ל דלא אמרינן כן אלא בשלשה שנשחטו בבת אחת אבל אם נשחטו זה אחר זה אפילו בתוך ג' שעות הוי כל אחת בפני עצמה (פי' דבמגילה ג' תולעים הוי חזקה) ואפילו לפי"ז קשה לרבי (פי' דבמגילה ג' תולעים הוי חזקה) אבל בדבר דאתי מעלמא לא ועכ"פ לפילו נחלק בין הדבקים מ"מ פשוט לדידן אינו מועיל כלום בדיקת אחת לשני וי"פ.

ומעתה נבא עוד לדין נפולה שדן בה מעכ"ת אי יש לחוש לה ומתחלה נראה מה שנופלת מתחתיו או על גדה אי הוה בכלל נפולה וגם מה שסומכין עומה אמ"כ מן הלוע לארץ אי הוה בכלל נפולה וגם אם הוה בכלל נפולה אי הוה בכלל נפלה מעצמה או בכלל הפילוה אתריס ובטע"ע סי' נ"ח מצינו חילוק בין נפלה מעצמה או הפילוה אחריס ואם ידעה שרוצים להפילה אז בעי י"ט אבל בלא ידעה שרוצים להפילה או הפילוה ידעה והפילוה בבת אחת הפילו בפחות מי' סומכין לה ובשו"ת בית שלמה יו"ד סי' מ"ו דייק מלשון הפריסה סי' נ"ח דכל שנחבטה בע"כ והיינו ע"י אחר אסור הפילו בפחות מי' ולא חילק בין הפילה בכח או לא וכס' תפלה למשה ס"ל להלק ע"ס בסי' נ"ח וכס' שרידי אש סי' ד' החריך להפלפל בדבריס ע"ס כי אין רלוני להפלפל במה שכבר מבואר אבל מה שנלפענ"ד שבדא יפרה להפילו למ"ד דפחות מי"ט אין בה משום ריסוק אבריס בכל חופן כל שלא הפילוה בחוזק ונימא דבדידן לא מקרי הפילוה בחוזק מ"מ נראה לפענ"ד דכל הני תנאים לא נאמרו אלא בבהמה שהיא בריאה בכל חושיה שדרכה לפי טבעה לשמור על עלמה בכל עת והטביע הקב"ה בכל בעל חי לשמור על חייו והגס דפחות הוא משמירת האדם על חייו ועיין גמ' ב"ק ג' ע"ב אדם לאית ליה מזלא כחיב ביה כי יגח בהמה דל"ל מזלא כחיב כי יגוף ופרש"י דאית ליה מזלא שיש לו דעת לשמור את גופו ומיהו פשוט דאע"ג דהבהמה אינה יודעת לשמור את גופה אבל מ"מ יש לה הרגשות טבעיות אשר הם שומרים אותה וגס שאמרו אי נוקף את עלמו ולכן אפילו הפילוה בלא ידיעתה מפחות מי"ט לא נתרסקו איבריה שהרי אמרו אי נוקף את עלמו והפלת בעל אי מגופה שאינו יותר מי"ט שיערו בו חכמים שאין בו כדי לרסק איבריה כיון שהיא בכלל אי נוקף את עלמה אבל בהמה כזו שלפינו שע"י החשמל אבדה הכרתה והוממה עד כדי שלא מרגישה כלום והרי הוא כבשר את כה"ג אפילו אפילון אותה בפחות מי"ט גמי אפשר שיתרסקו איבריה ועיין שבת ל"ד את החי במטה פטור אף על המטה ובבהמה פלוגתא דרבנן ור"י אי אמרינן בבהמה אי נוקף את עלמו אבל בכפות מודה ר"י עיין תוס' שם ולפ"ז כ"ס בהמה שנטלה ממנו כל טבעי ומוסי החיים והרי היא כאבן דומס שאז הבהמה נופלת בכבדות גדולה ועלולה יותר לריסוק אבריס ולשבירת עלמות כה"ג אפשר כ"ע מודו דיש כאן איסור משום ריסוק איבריס אפילו פחות מי"ט.

גם מה שסומכין אותה מהלוע דרך מקום מדרון הנ"ל ונופלת לארץ ע"י הסחיבה הגס דיש לפלפל בזה לענין נופלת במקום מדרון וכמו שציין כ"ת לדרכ"ת במחלוקת הפוסקים אבל לפמ"ש שהסברנו לעיל הכ"ג גרע הוא מסתם נפילה דלמאי שהוממה ע"י החשמל ועוד בה נשמתה וכמעט פרחה סומכין אותה ממקום זה למקום אחר ברגלה האחת ונופלת ממקום גבוה 50 מיטטעם דרך מדרון אפילו מ"מ כה"ג

ודאי דיש לחוש לריסוק ואולי אפילו ליציאת נשמה לפעמים שסוחבים בהמה לאחר שהוממה ע״י חשמל שהיא כבר מסוכנת שחיותה חלושה ובשלמא בהמה בריאה אפילו סוחבים אותה על רגלה סובלת הרבה צער בזה ואפשר שישבור או יצא רגלה ויגרוס לריסוק ניבין אבל מ״מ הרי הבהמה בריאה היא אבל כה״ג שכבר היא מסוכנת אפשר שע״י הסחיבה והעלאתה למעלה על רגלה תצא נפשה לגמרי קודם השחיטה ועכ״פ ע״י המשיכה תפיל ראשה בכח לפי שאין בכחה להחזיק ראשה ולפי שכבר הוזקה ע״י החשמל יתקלקל הקרוס והמח ועכ״פ ודאי דבבהמה מסוכנת כזו יש לחוש יותר.

ומעתה נבא לענין שחיטה תלוי׳ שחש לה הנה כבר דברו בזה הרבה האחרונים ז״ל אמנם ראה נא בשו״ת אגרות משה לידי״נ הגאון ר׳ משה פיינשטיין שליט״א יו״ד ח״ב סי׳ י״ג שהאריך הרבה בדבר וכתב דבשחיטה תלוי׳ מלמטה למעלה שהבהמה תלויה באויר והצואר למעלה והסכין למטה הביא מחלוקת בזה בין רש״י חולין ט״ז דמתיר כשמוליך ומביא בסכין והשמ״ח אוסר ולכן כתב שאין להתיר אלא כשקושר הראש שלא יוכבד ובאם לא יקשרו הראש יש להחמיר ע״ש ומיהו בדדין לכאורה האופן אחרת שכל הבהמה תלויה והבהמה תלוי׳ על רגלה והראש תלוי למטה ואין לחוש משום שתכביד שהרי הוא שוחט מן הצד אלא שיש לחוש שתפרכס עם ראשה קודם שישחוט הסימנים ולזה אם הנכרי מחזיקה אפשר דהי׳ סגי לה והגם שגם בזה יש אוסרים מ״מ בדידן כיון שהבהמה כבר מהוממת ואין כח בידה לפרכס עם ראשה כה״ג אפשר דליכא למיחש משום פירכוס וא״כ מהאי טעמא עכ״פ לא הייתי יכול לאסור וכ״ז ראיתי לפלפל בדברי מעכ״ת.

אמנם לעצם דינא הנה ימחול נא לעיין בספר שרידי אש ח״א שהאריך בדין הימוס והביא שם דעת רוב גאוני הדור העבר מאשכנז וליטא והונגאריא וכמעט כולם פה אחד אסרו להמס את הבהמה בחשמל קודם השחיטה ועיין גם קונטרס הרב ששון וגם בשוועדען אסרו כל זה וגם בשוייץ עכ״פ לפענ״ד הדבר כבר יצא לאיסורא ותמהתי שבברזיל שוחטין באופן כזה ולפענ״ד יעשה כ״ת כל מה שבידו לבטל מעשה שחיטה זו והשומע ישמע ותבא עליו ברכת טוב ועכ״פ הירא לדבר ה׳ אם ח״ו לא תוכלו לבטל אופן הנ״ל אז תראו לפעול להיראים את דבר ה׳ שיתנו להם לשחוט כהוגן ולא יכשלו ח״ו באכילת נבילות וטריפות. [וע״ע משנה הלכות חלק ט״ז סימן ב׳].

ויתן ה׳ חנו בלב מלכים ושרים ובלב יועציו ויוכל לפעול למען קדושת ישראל ויתקבלו דבריו בין אחינו בני ישראל ויזכה להיות ממזכי הרבים מעתה ועד עולם ידי״נ דושה״ט וש״ת וכל אש״ל בלב ונפש

מנשה הקטן

בשלהי המכתב אציג כאן מה שנתקשיתי היום בלמדי את התלמידים בסי׳ פ״ז ביו״ד בחלב מתה כתב בפרישה וכן בגליון מהרש״א שם תמה מ״ש חלב מתה דהו״ל דין נבלה ומ״ש בינת נבלה דמותרת והלא תרוייהו ילפינן דלאו אבמה״ח נינהו מקראי ע״ש ופלא שלא זכר השר עת כתבו מגמ׳ חולין ק״ט שבשלה בחלבה אסור ומה הפרש בין זה לזה זה כנוס במעיו וזה אין כנוס במעיו ופרש״י ומשיצא מדדי בהמה חלב הוא וכחל אינו כנוס במעיו שלא יצא מדדי בהמה בחייה ולא נאסף אלא מובלע בבשר הוא ולא בא לכלל חלב ומיהו לכתחלה בעי קריעה מדרבנן ע״כ הנה מבואר החילוק בין חלב לבינה דחלב לא מקרי כל זמן שלא יצא מדדי הבהמה בחייה דהחלב לא נאסף בהכחל אלא מובלע הוא בבשר ולכן אם מתה ליכא כאן חלב כלל אלא הכל בשר הוא והו״ל כדם האברים שלא פירש דמקרי בשר קודם שפירש והכ״נ כן הוא ולאחר מיתה שוב לא מועיל להקרא חלב והו״ל נבלה משא״כ בינה דכל שנתלש ונגמר הבינה אפילו הוא בבטן העוף בינה גמורה הוא ולכן שפיר מותרת וצ״ע.

ידידו הנ״ל

סימן קנב

מה שכמה טריפות אסורין על שם שסופן לינקב מ״ש ממסוכנת שסופה למות ומותרת

עש״ק וארא התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי בנש״ק **אלעזר מנחם מענדל מייזליש** שליט״א בן לידי״נ הגאון הגדול מוהר״צ מווייצין זצ״ל.

אחדשכ״ת. יסלח לי מאד אם לא תיארתיו כפי כבודו כי לא ידעתי אכנהו אם הוא רב או תלמיד רק זאת ראיתי שהוא בן להאי גאון וצדיק מוהר״צ זצ״ל שהי׳ מידידי ולכן למען כבוד אביו זצ״ל פניתי מעט זמן לעיין בדבריו ולהשיב לו עכ״פ בקיצור.

בדבר קושיתו בכמה מיני טריפות שמצינו שאיסור הטריפות על שם סופן כגון בסירכת הריאה שפי׳ התוס׳ (חולין מ״ו) דהטריפות משום דסופו לינקב ונפחתה הגולגולת כסלע אפילו לא נפסק או ניקב הקרוס של מח טריפה משום דסופו לינקב ונפסק וניקב חצר הכבד טריפה משום דסוף הכבד לינטל ועוד כמה טריפות וקשה מאי איכפת לן מה תהא בסופו כיון דבשעת השחיטה הבהמה חי׳ ולא גרע ממסוכנת שהשחיטה קודם שמתה כשרה, והרי גם שם סופה להיות מתה.

ולפענ״ד מה שהקשה ממסוכנת אינו ראי׳ דא״כ תקשה ליה מכל בהמה שסופה למות אבל פשוט

דטריפות אינו תלוי במיתה דודאי כל בהמה סופה למות אבל טריפות תלוי במיתה מחמת חולי וכל שחלתה הבהמה בחולי שתמות מחולי זה הרי היא טריפה וא"כ אין ראי' ממסוכנת שהגם שתמות ואפ"ה כשרה אם שוחטה קודם שתמות דהתם המיתה מיתה טבעית היא ולא מחמת חולי ומתה מחמת זקנה ולא מחמת חולי לא מצינו בזה שום טריפות ולא גרע מכל בהמה חי' שאינה מסוכנת אבל טריפות מחמת חולי כיון דסופה למות מחמת חולי זה הרי היא טריפה ומיהו קושיתו קושיא היא כשהיא לעצמה והכי קשיא דכיון דעתה בשעת השחיטה אין לפנינו נקב ושום חולי רק משום שסופו להתפרק או סוף הקרום ליפסק אמאי טריפה אטו אם נתחוב קוץ בבהמה במקום שאם תנקב לחללו הוי טריפה ובשעת נקיבה ישחוט הבהמה קודם שנכנס לחלל הבהמה טריפה, בתמיה, ודאי דכשרה היא והלא בתחב לו קוץ בוושט מצד אחד דכשרה אף דאפשר שסופו לינקב משני צדדים ויעבור הקוץ מעבר לעבר.

אלא דבזה הנני מן המודיעין דגם דא לאו קושיא חדתא היא וכבר מצאנוה בפרי תאר יו"ד סי' ל"ט שהקשה לשיטת התוס' דיש סירכא בלא נקב אמאי לא מכשרינן סירכא שלא כסדרן מטעם ס"ס ספק אם תתפרק ספק לא תתפרק ואת"ל תתפרק דלמא תתפרק מן האמצע ואפילו את"ל ספק לא תתפרק לא הוי ספק נאמר ספק תתפרק מן האמצע ספק מן העיקר ואת'"ל מן העיקר שמא לא תיעקר מגוף הריאה ואת"ל שתינקב שמא לא תינקב ב' העורות וכו' ועוד לא ראיתי טריפות כה"ג שנטריף כיון דעתיד להתפרק דהא סוף סוף עדיין לא נתפרקו והאריך שם עד שהעלה בסופו להכריח מתוך קושיא זו כשיטת רש"י והראב"ד והרא"ש דס"ל דאין סירכא בלא נקב ושגם הרמב"ם הכי ס"ל ע"ש מה שהאריך וכתב דגם שיטת הרמב"ם כשיטת רש"י דאין סירכא בלא נקב.

האמנם גם קושית הפ"ת דלא מצינו כה"ג טרפות ע"ש סופו להתפרק לפענ"ד צ"ע מהא דגמ' (שם נ"ו ע"ב) נהפכו בני מעים טריפה ופי' התוס' דהוא בכלל נקובי דמתניתין דטעמא משום דסופו לינקב ולירקב ע"ש ומבואר דהגם דעכשיו עדיין שלמים הם הבני מעים ואין בהם שום נקב ורקבון וטרפה משום דסופו לנקוב וא"כ הכ"נ בסופו להתפרק כן הוא וכן מצינו עוד בנשבר העצם אע"פ שלא נפסק או ניקב הקרום של מח בעוף המים דטרפה הואיל וקרומו רך וסופו לפסוק וע"כ מיירי שהקרום עדיין לא נפסק שהרי קאי שם אמה שאמרו יתר עליהן עוף נשבר העצם אע"פ שלא ניקב קרום של מח הנה מבואר דמיירי ברור שעדיין לא ניקב הקרום של מח מ"מ כיון דסופו לינקב ולפסוק טריפה ע"ש סופו ועיין גם תוס' דף מ"ב ע"א ד"ה דרוסת הנץ טעמא דדרוסה וזה יש ליישב קצת ומיהו הראשון קשה. וכן הדין בנפחת המוח כסלע שציין עליו מע"כ. גם במה שכתב הפ"ת דדעת הרמב"ם כרש"י דאין סירכא בלא נקב לאו ברור הוא וז"ל הרמב"ם פי"א מהל' שחיטה ה"ו מן הדין הי' כו' וסירכא זו לא היתה במקום נקב או שמא ניקב קרום העליון לבד וכו' וכתב עליו הגמי"י וז"ל הרי סובר שיש סירכא בלא נקב אמנם רש"י סובר דאין סירכא בלא נקב הרי דדעת הגמי"י דשיטת הרמב"ם כתוס' ולא כרש"י אלא דקצת אחרונים פי' ברמב"ם כפ"ת וצ"ע ושקידה רבה בלשונות רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל לקיים שיטתיה הברורה.

ואשר נראה בביאור דברי רבותינו בעה"י וראשונה נראה לבאר טריפות הסירכות אי דאורייתא הוא או דרבנן ומצינו בזה מחלוקת הפוסקים דהשמ"ח סי' ל"ה כתב דכל טריפות הריאה כולם מחמת נקיבה הם דכל העומד לינקב כנקוב דמי ולכן כל הטריפות שיתבארו בה דאורייתא הם ובסי' ל"ט כתב דכל בהמה שנטרפה ע"י סירכא שלא כסדרן או ע"י סירכא עם עוד ריעותא דהו"ל תר"ל בכ"ז במקום הפ"מ יש לדון אותה לספק טריפה ולא לודאי טרפה ובלב"ש שם אות ר"ו הביא דעת המחבר יו"ד סי' פ"ח דמשמע מדבריו דכל סירכא אינו אלא ספק טריפה ודעת הש"ך שם סק"ט דמה שכתבו הטור והש"ע להתיר בסירכא מטעם ס"ס היינו בסתם סירכות שאנו אוסרים מספק משום דאין אנו בקיאין בבדיקה אבל איכא סירכות דאסור מדאורייתא והלב"ש כתב דאין סירכא שיהא טריפותה ודאי, וכ"כ הסמ"ע סי' רל"ב ס"ק כ"ח והאריך דלרוב פוסקים סירכות לא הוי אלא ספק טריפות ע"ש ברם בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' ס"ז האריך דסירכות טריפות מדאורייתא הוא ומה"ט חייבו רבנן לבדוק בתר טריפות הריאה מה שלא חייבו בשאר י"ח טריפות ואם נמצא סירכא על הריאה אסורה מן התורה ולוקין עליה מבואר דס"ל דסירכות הריאה לא זה בלבד שאסור מן התורה אלא גם לוקין עליה. והרשב"ם חולין מ"ו בחי' כתב לחד תירוצא דתלוי במחלוקת אמוראים דלאבימי הוי ודאי טריפה ולר"נ ספק טריפה הוי ולא ודאי וכ"כ הרמב"ן והר"ן פא"ט שם ועיין שו"ת רע"א סי' ע"ט דפשיטא ליה דסירכא שלא כסדרן הוי ודאי טריפה ונמצא עכ"פ דדא הוא מחלוקת הפוסקים ופלא על הלב"ש שלא הרגיש בזה ועיין דע"ת פתיחה לסי' ל"ט אות ה' ודו"ק. ובהשקפה ראשונה הי' עולה בדעתי לומר דהתשב"ץ אזיל בשיטה דאין סירכא בלא נקב ולכן ס"ל דהוה ודאי טריפה ומדאורייתא אבל לשיטת התוס' ודעימיה לא הוי רק ספק טריפה ולפ"ז אתי שפיר מאד סברת התוס' דיש סירכא בלא נקב והא דאסרו הסירכות אף שעכשיו שלמה היא לפנינו הוא רק משום ספק טריפות דפשוט דלהתוס' נמי ודאי ישנם סירכות שכבר נקבו ולכן הוי עכ"פ ספק טריפות משום שמא נקבו כבר או שהוא בכלל תקנת חז"ל לבדיקת הריאה.

ועיין רשב"א חולין הנ"ל שהקשה אדרבה לשיטת רש"י דאין סירכא בלא נקב א"כ מ"ט סירכא תלי' כשרה הא סוף כל סוף נקב יש כאן והאחרונים תי' דס"ל לרש"י דכל שלא נדבקה למקום אחר לאו סירכא היא ולא הוי אלא ריר בעלמא ובמקום אחר כתבתי דאפשר עוד דהרי פשוט דאפילו לשיטת רש"י דאין סירכא בלא נקב ואפ"ה במקום שאין דרכן להתפרק כשרה הגם דודאי איכא נקב והטעם משום דכיון דאין סופו להתפרק אמרינן כיון שעלה קרום על המכה הגם דאמרינן דקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום אמנם הטעם משום דסופו להתפרק אבל הכא כיון שהיא במקום שאין סופו להתפרק כשר והכ"נ ס"ל לרש"י דדוקא סירכא דבוקה באופן שסופה להתפרק אמרינן דטריפה אבל סירכא תלויה אין סופה להתפרק מעצמה והוי קרום כה"ג וכשר וצ"ע.

איברא דלשון התוס' חולין דף מ"ז ע"א א"א לפרשו כן שכתבו בשם ר"ח דיש סירכא בלא נקב והא דטריפה שלא כסדרן היינו משום דסופה להתפרק וחשוב כנקובה כיון שסופו לנקוב ע"ש ומשמע דחשוב כבר כנקובה משום דסופה לנקוב כנקוב דמי ואין האיסור לכשתנקב אלא הרי הוא כנקובה כבר ומשמע לכאורה דס"ל דטריפה מדאורייתא הוא ועיין מאירי חולין שם שכתב ג"כ משום דעומד לינקב כנקוב דמי ומשמע דנקוב כבר לפנינו.

ואשר נלפענ"ד עוד בישוב הדברים הוא דידוע מה שאמרו ז"ל בכלל טריפות דטריפה אינה חי' ומיד שנטרפה אפילו שהיא עדיין נראה כבריאה גמורה אסורה היא לאכול מה"ת מיד שנטרפה הגם שתוכל לחיות עוד עד י"ב חודש. וכתבו האחרונים וביחוד הרדב"ז הטעם דלכל אחרית יש תחלה ואם בהמה זו תמות מטריפות זו הרי הבהמה חולנית כ"כ עד שתמות מטריפות זו א"כ מיד שנפל בה מחלה זו שתמות על ידה הבהמה במשך י"ב חדש או פחות מזה הקפידה התורה שלא לאכלה דהקפידה תורה לבני ישראל שלא לאכול שום בהמה שמתה ע"י חולי או שלקתה במחלה כזו שתמות ממנה בתוך י"ב חודש א"כ כבר מיד שלקתה במחלה כזו אף שעדיין נראית בריאה וחזקה מ"מ כיון שהתחיל בה המחלה הזו סופה למות ע"י מחלה ואסרה התורה לאכול מבהמה שתמות ע"י חולי ולא דמי לבהמה מסוכנת מצד עצמה ונוטה למות אבל אין מפאת מחלה אלא מחמת אפיסת הכחות אבל מסוכנת מחמת מחלה הכ"נ שהיא טרפה משום שסופו למות ממחלה זו וטרפה הוי מיד שנפלה בה טריפות דכלל בידינו כל לקותא שגורם לנקיבה הרי היא בכלל נקובה וכנקוב דמי דכיון דלקתה הבהמה עד שמאותה נקיבה סופה שתמות במשך י"ב חדש הו"ל בכלל לקתה הריאה בלקותה שסופה לנקוב הריאה אף שבעצם יש סירכא בלא נקב אבל כיון שיש כאן סירכא הסירכא כשהיא לעצמה לקותא היא כבר וכיון שעומד לנקוב ע"י לקותא זו כנקוב דמי.

ולפענ"ד זה שדייק השמלה חדשה ריש סי' ל"ה שהתחיל וז"ל ריאה שניקבה טריפה הל"מ וכל טריפות הריאה וכו' כולם מחמת נקובה הם דקי"ל לחז"ל שאם לקתה באחת מאותן לקותות סופה לינקב וכל העומד לינקב כנקוב דמי ע"ש הנה דייק במתק לשונו הזהב ליישב קושית הפ"ת דהטעם להני טריפות דכיון שלקתה באחת מאותן לקותות סופה לינקב והכוונה דכל הני סירכות וטריפות לקותות הן וכיון שסופה של הריאה לנקוב מחמת אותן הלקותות טריפה היא וא"כ סירכא נמי בכלל הלקותות היא והגם דיש סירכא בלא נקב אבל טריפה הוא מחמת לקותא זו שסופו לינקב וכנקוב דמי כבר ועיין דרישה ותב"ש שם וס"ק מ"ז בתב"ש דחסר ויתיר בבהמה נהי מאותן לקותות הן דאותו אבר שחסר או יתר כבר נלקה ודלא כלב"ש ועיין מקדש מעט אות ג' ובשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' כ' ועיין בכורות מ"ה ע"ב א"ל ר' יוסי משם ראי' כך אמר לו כמותך יתמעטו ממזירי ונתיני מישראל ועיין רש"י ולפי השמ"ח והאחרונים דיתר כניטל ונתמעט עי"ז הכ"נ י"ל בפשוט כמוך יתמעטו ממזירי ונתיני מישראל דע"י היתר של כ"ד כו' הם מתמעטין ודו"ק. ובמש"כ נראה ליישב נמי שאר טריפות שנאסרו ע"ש סופן כגון הבני מעיים שנהפכו וכן מגולגולת וכולהו דהני כולהו כבר לקותא אית בהו דמיד שנהפכו הבני מעיים התחילה הלקותה שע"י זה ינקבו וירקבו וכן כיון שנפחת או נשבר עצם הגולגולת כבר יש לפנינו לקותא שעל ידה יפסק הקרום ולכן אמרינן סופו לינקב כנקוב דמי וטריפה. ואתי שפיר הכל בס"ד.

סימן קנג

בדין קוץ או מחט בלב וצידו לצד חלל הגוף

עוד להנ"ל

ועל דבר קושייתו בדברי הט"ז יו"ד סי' מ' אות ד' שפי' דברי רבינו הגדול הבה"ג דאם יש קוץ או מחט בלב וצידו לצד חלל הגוף דאם יש לבהמה חזקה לנקיבה ע"י מחט זה כגון שהיא מונחת במקום שבסוף יעשה ודאי נקובה אז מועיל זה דנימא שיש לחוש שמא כבר עשה נקב בבואו תוך הלב כיון שיש חזקה רעה למחט זה אבל אם אין סופו וודאי לינקב אמרינן לקולא ותמה כיון דעד שעת שחיטה לא עשה נקב מאי איכפת לן שאם הי' חי יותר הי' מנקב ובכלל האיך אפשר לעשות חזקה למחט עכ"ל.

הנה באמת דהט"ז בעצמו הקשה קושיא זו שם בריש דבריו וז"ל ותו דלמה יהא טריפה במה שסופו לנקוב דעכ"פ

עכשיו אין כאן נקב וע"כ מדמקשה מביאור דברי הט"ז מקשה ליה דהט"ז סותר דבריו ולע"ד כלום על קושיתו שהקשה דלמה יהא טריפה כמה שסופו לינקב. אבל לפענ"ד ביאור דברי הט"ז הוא כך דאם יש לפניו מחט שברור לו שבודאי מעשה נקב אבל לא ידעינן מי כבר נעשה הנקב או עדיין לא נעשה מעשה הנקיבה אלא שמנקוב לאחר שעה אבל הא לא מספקא לן אם יהי' הנקב בכלל בקיצור הספק לנו מתי נעשה הנקב ולא אם נעשה נקב אבל כיון דברור לן דהמחט הזה יעשה נקב או שעשתה כבר ע"כ המחט כבר הוחזק לן בעשיית הנקב ודאי וכיון שיש לן חזקה דודאי המחט עושה נקב אימרע לן חזקת הבהמה דימים דחזקתה אלא ניקבה דכיון דיש חזקת ודאי יעשה נקב אימרע לן חזקת בהמה שמינה נקובה אלא כל זמן שלא נכנסה המחט בלב שאי אפשר לומר שכבר נקבה לן מיבעיין אבל כיון שכבר נכנסה בלב בחופן שאפשר לומר שכבר נקבה וכיון שברור לן שמנקב ממרינן שמע כבר נקבה לאין לן זמן מתי שמנקב ואין זה ענין לטריפות שסופו לנקוב כנקוב דמי שדברנו לעיל ודו"ק ועיין גליון מהרש"ץ שם.

ומחמת כי אין הז"ג לא אוכל להאריך כעת ידידו דושה"ט וש"ת צלח ורכב על דבר אמת בזכות אבות החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קנד

בענין להשתמש במשחת שיניים שיש בה תערובת איסור

עש"ק תרומה התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הבחור המופלא ומופלג בהפלגת חכמים מר יצחק **אהרן פענפיל** הי"ו בבית המדרש גבוה לעיקווד נ.ז.

אחדשה"ט בידידות. בדבר שאלתו אי מותר לשפשף הפה בדבר שיש בו תערובת איסור גלילערין בלע"ז ובשו"ת הר צבי יו"ד סי' ל"ה פסק לגבי משחת שיניים (טוט-פייסט בלע"ז) שיש בה תערובת איסור שמותר להשתמש בה כיון שנפגמה אין בה איסור טעימה ורוצה לדעת אם כן גם גמי הדמת פה (mouthwash) כי רוצים יש להם טעם טוב. הנה אם יש לו טעם טוב הגם שאין דרך לאכלם מ"מ כיון שבעת שטועם נהנה מן האיסור אסור ליהנות ואף' גרוע ממה שאסרו לטעום בשר שמופקד אי נמלח אי לא וכתב הדגישה בסי' ל"ו לאסור לטעום בלשונו ועיין ש"ך יו"ד סי' מ"ג סק"ד לענין טעימת הכבד אי נרגש בו טעם מר לתע"ג דקיי"ל בכמה דוכתי לאסור לטעום דבר מאכל לידע אם יש בו דבר איסור ומה"ט כתב מהרש"ל דכשקונין בשר מן הטבח ואינו ידוע אם מלוח אסור לטעום בלשונו ומביאו הב"ח סי' ל"ו הכא שאני דקיים להו להגאונים דמלתא דלא שכיחא היא שהטבח המרה נטולה לגמרי ע"ש ע"כ דהיכא דהוי ודאי איסור ודאי לאסור לטעום אפילו אינו מוכלו וז"פ שהרי נהנה מן האיסור.

איברא דהט"ז סי' ל"ח ס"ד ד"ה יטעמנו חלק על הפרישה וס"ל דמותר לטעום הבשר והביא מהא מילתא דכבד ואינו מאלק כחילוק הש"ך ז"ל בזה וע"כ יהי' זה מחלוקת הש"ך והט"ז והפמ"ג סי' ל"ה במשבצות ס"ק ט"ו פסק לאסור ללעוך בלשון אם מלוח ע"ש ע"כ פסק כדעת הש"ך והמהרש"ל והב"ח לאפילו פסק אסור לאסור לטעום בלשון, ובפת"ש הביא הל"ל סי' מ"ז אם מותר לטעום באיסור פגום שהוא מדרבנן וכתב דבטעימה דרבנן לא גזרו אמנם בשו"ת נוב"י יו"ד סי' נ"ג כתב דהל"ל לא התיר אלא טעימה בלשון ומסיק דאף בטעימה בלשון אינו מותר כי אם באיסור פגום ולא בכל איסורי דרבנן ע"ש ומעתה בדיעבד כיון דיש להסתפק באיסור דרבנן עכ"פ ואולי אפילו לאוריי"ת ויש בו טעם ודאי לאין לעשות בו לכתחילה הגם דיש לדחוק אולי גם הגלילערין אינו איסור גמור ועשה בחופן שהאיסור כבר נפסל מלכילת כלב קודם שנעשה גלילערין ואולי אינו גלילערין מעורב בו מ"מ כבר אמר החכם הרחק מדרכי התיתר אלא תבע לידי איסור כ"ש הכא שהוא להשתמש בו בתדירות לאפשר לאסור אפילו מדינא וכפי שפי' מרן בב"י לאפילו למ"ד אין מבטלין איסור לכתחילה מדרבנן היינו דוקא בלקרקי בעלמא אבל לבטל בתדירות אסור מדאורייתא והכ"נ אומר לאפילו למ"ד דמותר ללעוך בלשון אפילו אם הוא בדבר פגום היינו לפרקים אבל בתדירות לכ"ע אסור ולכן לפענ"ד אין להקל בזה.

ותודה רבה על הטריחו להעתיק לי מאיזה תשובות בדברים אחרים אמנם יאמין לי כי אין הז"ג אפילו לבלוע את רוקי ולכן יסלח לי כעת רק כתבתי זה מחמת נחיצות הענין כמובן ידידו דושה"ט המברכו בברכת גלח ורכב וי"ל שיזכה בקרוב לבנות בית נאמן בישראל.

החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קנה

אי מותר ליתן לתינוק חלב עכו"ם

כ"ח למט-מונים התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון בנש"ק עץ פרי הדר אור המאיר כו' כש"ת מוה"ר **שרגא פייוויש שנעבאלג** שליט"א רו"מ בק"ק לאנדאן ובעמח"ס שרגא המאיר ג"ח וש"ס.

אחדשב"ג בידידות נאמנה. ספרו שו"ת שרגא המאיר ח"ג קבלתי והקדמתיו ביותרת הכבוד כפי הראוי לו וי"ר שיזכה ליתן מפרי עטו בעתו עד יבא עת דודים ונזכה לגאולה שלמה בב"א.

והיות כי דפדפתי בו אחת הנה ואחת הנה הנני לציין רק מה שראיתי בסי' כ"א אות א' אי מותר ליתן לתינוק חלב של נכרי כשעדיין לא מבין כלל ובספר תפ"מ מצדד להיתר ומעכת"ר ציין לעיין שו"ת לבושי מרדכי מה"ת יו"ד סי' נ"ז והתפלא שלא הביא כלל דברי הד"מ יו"ד סי' פ"א ס"ז ברמ"א ובשם או"ז בד"מ דלא יניקו תינוק מן הנכרית דחלב נכרית מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע וכן לא תאכל מינקת אפילו ישראלית דברים האסורים וכן תינוק בעצמו כי זה מזיק לו בזקנותו כו' ומביא דהפר"ח יו"ד סי' פ"א כתב דלפי שבזמנינו אין נזהרין מעניינים אלו רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבדור ואין יראת ה' נוגעת בלבם ואף אם יוכיחום על פניהם לאו בר קבולי מוסר נינהו ע"כ, ולכן אין לצדד למצוא היתירים בזה.

ורק להעיר מה שהביא ראי' מפר"ח שם לפענ"ד ראי' לסתור דאדרבה הרי הפר"ח שם אות כ"ד תמה על הרמ"א שכתב חלב נכרית כחלב ישראלית דאין זה מחוור מדגרסינן בפ' חרש יונק תינוק והולך מנכרית ומבהמה טמאה ואין חוששין כיונק שקץ ובגדול אסור פי' דבקטן שרי משום דהו"ל קטן אוכל נבלות ואין ב"ד מצווין עליו להפרישו אלמא דחלב נכרית אסור וכו' והא דתנן נכרית מניקה בנה של ישראל ברשותה (פ' אין מעמידין) ומוכח נמי בשמות רבה דחלב נכרית שרי י"ל דלא גזרו אלא בגדול אבל בקטן אוקמוהו אדינא דאורייתא ושרי ור"ח וקצת מפרשים ס"ל דאף לקטן גזרו שלא התירו מינקת אלא במקום שאינה מצוי' מינקת ישראלית והרשב"א ואחרים מקילין בדבר וכמ"ש הר"ן בר"פ אין מעמידין והנ"י בפ' חרש ודבריהם נראין וכן עמא דבר להקל במינקת נכרית, אבל חלב נכרית לגדול אף אם פירש בכלי ליכא מאן דשרי ובודאי אסור כדכתיבנא עכ"ל הנה מבואר דס"ל דלקטן ליכא איסור וס"ל כרשב"א ור"ן ונמ"י וכתב שדבריהם נראין ושכן עמא דבר אלא דבאות כ"ו שם כתב אהא שהוסיף הרמ"א ז"ל דכן המינקת אפילו ישראלית לא תאכל דברים האסורים וכן התינוק בעצמו כי זה מזיק לו בזקנותו ע"ז כתב הרמ"א שם באות כ"ו וכן התינוק בעצמו כו' דאעפ"י שקטן אוכל נבילות אין מצווין להפרישו היינו מעיקר דינא אבל מ"מ יפרישוהו מפני שמזיק לו בזקנותו וע"ז הוסיף ולפי שבזמנינו זה אין נזהרין מעניינים אלו רוב הבנים יוצאין לתרבות רעה וכו' וכבר נמצא לרז"ל בפ' בתרא דיומא ההיא עובדא דארחא ביהכ"פ אתו לקמי' דר"ח א"ל לחושו לה ולא אלחישה קרי עליה זורו רשעים מרחם נפק מיניה שבתאי אצר פירי ומי לנו גדול בתורה מאלישע אחר שלא בא לאותו מעשה אלא מפני שאמו כשהיתה מעוברת ממנו עברה על בית עכו"ם והריחה מאותו המין והי' אותו הריח מפעפע בגופה כארס של עכנא כמבואר בירושלמי וכן הביא גם הר"ן ע"ז ע"ש.

ומיהו בעניותי הבאתי ראי' מדברי המדרש הובא בתוס' ע"ז י' ע"ב ד"ה אמר ליה וז"ל אמרינן במדרש חלב מטמא חלב מטהר כשנולד רבי גזרו שלא למול ואביו ואמו מלוהו שלח קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו והחליפתו אמו באנטונינוס והניקתו עד שהביאתו לפני קיסר ומצאוהו ערל ופטרוהו לשלום ואמר אותו הגמון אני ראיתי שמלו את זה אלא הקב"ה עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה ואמרינן בירושלמי שלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו ע"כ. ומבואר מדברי המדרש דחלב טמא מטמא ואפילו ביונק רק פעם אחת וכמו דמטהר לאנטונינסו אפילו יונק רק פעם אחת מאם רבי הכ"נ מטמא אפילו יונק רק פעם אחת שהנקת פעם אחת גרמה לו להיות לומד תורה ונתגייר ומה"ט לא רצה משה לינק אפילו פעם אחת הפה שעתיד לדבר עם השכינה לא יטמא ולא ראיתי מי שהביא דברי התוס' הנ"ל.

והנה בירושלמי הביאו הסמ"ג כתבו תינוק יונק והולך מעכו"ם ומן הבהמה הטמאה ומביאין לו חלב מכל מקום ואינו חושש לא משום שקץ ולא משום טומאה עכ"ל ומשמע לכאורה דאפי' לכתחלה מותר להביא לו חלב מ"מ ואינו חושש משום טומאה ומיהו באבנ"מ א"ע סי' פ"ב כתב אדברי ירושלמי דזה ודאי ליתא דאפילו אינו בר הבנה אסור להאכילו בידים ואפילו תינוק בן יומו ועיין ב"י א"ח סי' שמ"ג בשם הרשב"א והר"ן דכל מידי דהוה רביתיה דתינוק מותר להאכילו בידים ע"ש ועיין בספרי משנה הלכות כתובות (על בה"ג) אות קס"ה מה שכתבתי בזה בס"ד, ומיהו פשוט דלכ"ע גורם טימטום הלב להתינוק וכ"ש בזקנותו ואולי מהאי טעמא ראינו בעונ"ה בדור הזה אשר זקנים בזקנותם מתקלקלים מה שהוא ההיפוך בטבע שכל זמן שמזקינים דעתם מתיישבת עליהן אבל כיון שנתפטמו באיסורים אדרבה בזקנותן מזיק להם.

סימן קנו

בענין ב"נ שמל ולא טבל אי חייב משום חובל עוד להנ"ל

ולא אוכל להתעלם מה שראיתי בגליוני הש"ס ע"ז י' הנ"ל שהקשה לקטיעה בר שלום דקטעה לערלתי' הקשה דכיון דלא הי' לו פנאי לטבול וידע שלא יעשה גר עפ"י הלכה א"כ גם למול אסור לו משום חובל דב"נ מצווה על

החבלה משום רק את דמכם לנפשותיכם אדרוש ע"ש מה שהאריך קצת ופלא על דאישתמיטתי' מיני' דהגאון ז"ל דברי הרמב"ם פ"ג מה' מילה ה"ז שכתב עכו"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנולד בו הי' אסור לישראל לחתוך לו אותה שהעכו"ם אין מעלין אותן מידי מיתה ולא מורידין אותן אליה אע"פ שנעשית מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוין למצוה לפיכך אם נתכוון העכו"ם למילה מותר לישראל למול אותו ע"כ הנה מבואר דעכו"ם שרוצה למול עצמו לשם מצוה מותר, והטעם כתב הרמב"ם פ"י מה' מלכים ה"י וז"ל ב"נ שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה וכו' וכתב הרדב"ז שם אם עשאה כדי לקבל שכר עליה כמי שאינו מצווה ועושה, ועיין צ"פ פ"ג מה"מ מלשון רבינו משמע אף שלא לשם גירות רק לשם מצוה ואף דעכו"ם לא נצטוה על זה ע"ש שנסתפק אם נתגייר אח"כ אי צריך להטיף דם ברית וצ"ע.

עוד עלה בדעתי הרהורי דברים דשמא מי שכבר מוזמן ליהרג לא שייך בי' דין דחובל כלל דרק מי שעתיד לחיות אמרינן בי' רק את דמכם אבל מי שכבר ממילא מוזמן למות לא שייך בי' לאו דחובל, ועיין תוס' כתובות ל"ח ע"א ד"ה הא מני שכתבו דסימא את עינו והרגו בדבר אחר לא חשיב עין ונפש אלא נפש גרידא דמה שסימא את עינו בשעת הריגה לא חשיב כלום דבלא"ה הי' מת אלא שהמיתו בצער מרובה. ואולי יהי' תלוי במחלוקת דוד ושאול המלך דבשאול כתיב פגע בי ואיבד עצמו ואמרו ז"ל שעשה כן שלא יתעללו בו עכו"ם וא"כ כיון דממילא ימיתוהו הי' מותר וע"ד שאמרו ברור לו מיתה יפה אמנם בחזקיהו המלך מצינו שאמר לישעיה הנביא כלה נבואתך וצא כך מקובלני מפי בית אבי אפילו חרב חדה מונחת על צוארו אל ימנע עצמו מן הרחמים ופרש"י אבי דוד ולכאורה למה דוקא דוד ולמה לא אמר סתם כך מקובלני ולהנ"ל י"ל דדוד ושאול פליגי בזה שהי' בבית הגיתי ועוד כמה פעמים שהי' חרב מונחת עליו ולא מנע עצמו מן הרחמים ומיהו ממעשה דר' חנינא בן תרדיון ע"ז י"ח לא משמע הכי וי"ל וצ"ע.

עוד י"ל לפי מה שכתב הרדב"ז ז"ל דמילה הוא שמוציאו מידי ערלות וטומאת עכו"ם (ח"ג סי' תע"ט תתקי"ז) והטבילה מכניסו לקדושת ישראל א"כ י"ל דכיון דע"י המילה יצא מכלל ערל ולא הוי עכו"ם שפיר יכול למול אפילו לא טבל ולא נכנס לכלל קדושת ישראל. וקצת י"ל דתלוי במחלוקת האחרונים ז"ל בהאי גר שמל ולא טבל בירושלים עיה"ק ונחלקו חכמי הדור קצתם אמרו שיחלל שבת ויעשה מלאכה כדי שלא יעבור על עכו"ם ששבת וקצתם אמרו שאין צריך לעשות מלאכה ואדרבה כיון שכבר מל לשם יהדות אסור לו לעשות מלאכה (והמעשה הי' בשנת תר"ח), ובדברים רבה פ"א כ"ג אריב"ח עכו"ם ששמר את השבת עד שלא קיבל עליו את המילה חייב מיתה למה משל למלך ומטרוניתא יושבין ומסיחין זה עם זה מי שבא ומכניס עצמו כו' כך השבת עד שלא קיבל עליו למול חייב מיתה ומשמע לכאורה דקבלה למול די ולא הטבילה עיקר.

איברא דבס' חסידים סי' תר"צ כתב גר שבא להתגייר וכבר קבל עליו כל המצוות מ"ע לעשות וכל מצות ל"ת שלא לעשות ומבקש שימולו אותו והי' אחד מאכילו נבלות וטריפות כי אמר כל זמן שלא נימול ולא טבל הרי הוא כמו נכרי א"ל חבירו זה לענין ישראל שאם נגע ביינו אסור לשתות אבל כבר קבל כל המצות איך יתכן להאכילו נבילות וטריפות ע"כ נראה לכאורה דאפילו על קבלה לבד כבר אין להאכילו וא"כ אפשר לענין שבת נמי דינא הכי ובזה יהי' מדויק לשון המדרש עכו"ם ששמר את השבת עד שלא קבל עליו את המילה ודייק שלא קבל עליו את המילה ולא כתב עד שלא מל וכן בסופו סיים כך השבת עד שלא קיבל עליו למול חייב מיתה ע"כ משמע דמשקבל עליו למול אפילו לא מל נמי שוב אינו חייב מיתה וכס"ח הנ"ל ועיין במקור חסד שם ועיין מרגה"י סנהדרין נ"ח ע"ב וא"כ לפ"ז שפיר מותר לו למול לכ"ע דמיד שהחליט להתגייר הרי הוא יכול לקיים הכל רק שחסר לו מעשה הגירות ולית בי' דין חובל כלל לענין מילה.
[וע"ע משנה הלכות ח"י סימן ק"פ].

יש לי עוד כמה הערות בכמה מקומות שרציתי להעיר אמנם אין הז"ג ואולי לכשאפנה אשנה עוד פרקו הנאה ועד התם הנני ידי"נ דושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קנז

בענין אי מותר לבלוע רפואה בקאפסולים

ג' לסדר אשר תשים לפניהם התשל"ח בנ"י יצו"א ישאו הרים וגבעות שלום וברכה וחיים ארוכים על ראש מע"כ יד"ע וידי"נ רב האי גאון וצדיק ראש בשמים פ"ה נו"נ כקש"ת מוה"ר **יעקב לאנדא** שליט"א רב הראשי בני ברק תו"א.

אחדשכהדר"ג בידידות נאמנה ובכבוד הראוי. נא לסלוח לי על הטריחו במכתבי זה אמנם היות כי נשאלתי מאחד מתלמידי הדר בב"ב על אודות הרפואות כגון אנטיביאטיק וכיוצא בהם שהם ניתנים בקאפסול (קופסא של פלאסטיק או מין חומר ניילאן או בלתי ידוע מה הוא) האם יש חשש לבלוע הרפואה עם הנרתיק כי יש אומרים שהוא נעשה מדזעלעטין או כיוצא בו שיש בו חשש טרפות וכתב לי שמעכ"ג הורה להוציא הרפואה מן הנרתק ולקחתו ככה הגם

שהסם הוא מר מאד והשואל ס"ל או שמע מאחרים דאפילו רפואות שהן טרפה בהחלט נמי מותר לקחתן וכ"ש הקאפסולים הנ"ל ושאל מה דעתי בזה אמנם היות כי אתריה דמר הוא כהדרג"ל ואין דעתי נוחה לפסוק במקום שיש שם רב וכ"ש גדול ההוראה ככמג"ל וגם אפשר שח"ו ילמח מזה איזה בזיון ח"ו לכבוד התורה ולכן אמרתי לכתוב למעכג"ל דעתי העני' בזה ואם ישיבני או שאראה דעת מעכג"ל או שיסכים לי ואז אראה מה לכתוב להנ"ל ועד התם לא אפסוק באתרי' דמר כהדרג"ל.

והנלפענ"ד דליקח הני קאפסולים אין בו איסור, ומהכא קאתינא עלה. ראשונה נראה פשוט דאפילו אי הוה האי קאפסול נעשה מאיסור מ"מ נראה לפענ"ד מותר לבלעו שהרי קיי"ל נבילה הראויה לגר קרוי נבלה ושאינה ראויה לגר לא קרוי נבלה וכתב הרא"ש ז"ל ע"ז ס"ו די"א דכל איסורין שהן במשהו לא אמרינן בהו נותן טעם לפגם מותר והרא"ש חלק עליהם דנהי דהחמירה תורה לאוסרם במשהו מ"מ יש שם איסור עליהם אבל כשהוא פוגם פקע איסורו כדילפינן מנבילה והב"י א"ח סי' תמ"ז הביאו והביא גם דעת הרשב"א בתשובה הפרש בין איסורין במשהו או לא דנ"ט לפגם מותר בשאר איסורין אבל במה שאיסורן במשהו שאינו מחמת טעמו אלא מחמת חומר איסורו מה לנו אם הוא לשבח או לפגם הא איכא איסור ובלבד שלא יהא נפסד שיחזור כעפרא בעלמא דכל שנפסד כ"כ אין כאן איסור כלל ונ"ט לפגם שאמרו בפ' בתרא דע"ז אינו מגיע להפסד זה ע"ש ומבואר מיהו דכל שנפסד לגמרי לכ"ע מותר.

והנה החוו"ד יו"ד סי' ק"ג העלה חילוק בין נבילה שאינה ראויה לגר לאכילת שלא כדה"נ דתרי עניינים נפרדים הם ומתרי קראי נפקי ושלכדה"נ היינו שאכל איסור אלא שאוכלו שלא כדרך הנאתו ואינו נהנה הימנו והתורה לא אסרה אלא כשנהנה מהאיסור אבל גוף האיסור לא הותר ואם חזר ותקנו חוזר לאיסורו כשאכלו דרך הנאתו ונפקא ליה מקרא דלא יאכל כמבואר בגמ' פסחים כ"ו ורמב"ם פי"ד ממ"א אבל כשנפגם האיסור בעצם אז פרח שם האיסור מיניה מכל וכל ונעשה האיסור היתר וילפינן מקרא דנבלה שאינה ראויה לגר לא מקרי נבלה ואפילו חזר ותקנו בדברים המתבלין ונעשה ראוי לאכילה מ"מ פרח לו שם האיסור ואינו חוזר ועיין מקו"ח סי' תמ"ב אות כ'. ובשו"ת בית שערים או"ח סי' ר"ו תמה אחוו"ד הנ"ל במה שכתב דבנפסל מאכילת אדם נמי פרח שם נבילה מיניה וכתב דדוקא כשנפסל מאכילת כלב הדין כן ע"ש. ובמקום אחר הראיתי לדעת מחלוקת הרשב"א והרא"ה בבד"ה ב"ד ש"א בענין נותלפ"ג דעת הרא"ה דכיון דהבלע עצמו (כלומר האיסור עצמו) נפגם כדי גר או יותר א"א לאסור כיון שנפגם אין לך דבר שהותר מתוך שנפגם חוזר לאיסורו לעולם וכ"כ עוד בב"ד ש"ד והרשב"א במשמרת הבית ב"ד ש"א האריך להקשות עליו דכל שנפסל מאכילת אדם אכתי חוזר מ"מ כל שנפגמה מאכילת כלב לכ"ע אינו חוזר לאיסורה לעולם ע"ש.

ומעתה הני קאפסולים נמי הרי אין בהם שום טעם ממש רק כעפרא בעלמא וא"כ אפילו היו איסור ממש כיון שנפסלו מאכילת כלב דאין הכלב אוכלן ואין בהם טעם ממש כלום א"כ הו"ל היתר גמור אפילו היו מנבלה ממש.

שנית נראה דהכא לא הוי אלא תערובת איסור לכל היותר שהרי הקאפסול הוא מעורב ממינים הרבה אלא שיש אומרים שנעשה מדזעלעטין שמעורב בו דזעלעטין והנה דזעלעטין גופו נחלקו האחרונים עד כמה הוא איסור גמור והגם דאנן מהאוסרין מ"מ ליכא כאן איסור דאורייתא לכ"ע שהרי הדזעלעטין הוה רק תערובת עם שאר גושים לעשות ממנו קאפסול הנ"ל והנהו יבש ביבש שבטל ברוב והגם שאין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ כיון שנעשה ע"י עכו"ם כבר נתבטלה בידייהו והגם שהרדב"ז ח"ג סי' תקמ"ז כתב דאסור ליקח מעכו"ם דבר שנתבטל בס' דהוה בשעה שלוקחו כמבטל איסור לכתחלה ובתשובה אחת הבאתי לו סמוכין דהר"ן ע"ז פ' אין מעמידין על המשנה מפני מה אסרו גבינות הביא מחלוקת הרב ר' יוסף הלוי והראב"ד ז"ל דעת הרב ר' יוסף דבעכו"ם נמי בנותן טעם והראב"ד חולק דבכל דבר של עכו"ם לא אזלינן בהן אחר נ"ט וה"ה פ"ג מהמ"א כתב דדעת הרמב"ן והרשב"א כהראב"ד ז"ל ועיין ב"י יו"ד סי' קט"ו ד"ה והרשב"א כתב והמחבר נראה פסק כהרב יוסף ושזה דעת הרמב"ם אבל בשו"ת מוהר"י אירגס סי' כ"ח ביאר דעת הראב"ד דלא חש רק במקום שעושין איסור ממש וס"ל לחוש להראב"ד ועיין פר"ח יו"ד סי' קי"ח סל"ו ובשו"ת מים רבים יו"ד ח"ב ובספרי משנה הלכות ח"ז סי' קי"ג הארכתי קצת בדברי הרדב"ז ז"ל עיין רמ"א יו"ד סי' ק"מ דלקנות מעכו"ם הוה כלכתחילה ובסי' קכ"ב ס"ו כתב אבל דבר שנעשה בשבילו ולא בשביל דבר אחר אע"פ שהוא של עו"כ וישראל קונה ממנו לכתחלה מותר מאחר דכבר נעשה ביד עו"כ מקרי דיעבד ע"ש ובדרכ"ת מה שהאריך.

וא"כ בדידן נמי עכ"פ האיסור נתבטל בהאי קאפסול לכ"ע אם נתערב בו הדזעלעטין דהרוב הוא משאר הדברים ולא מהאיסור בזה והוא יבש ביבש ודי ברוב. וזה אפילו הי' האיסור ואוכלו כדרך אכילתו אבל הכא הרי אוכלו שלא כדרך שהרי נפגם האיסור בקאפסול.

עוד אחת נראה להתירא דהנה פשוט דכל קאפסול אין שיעור איסור כזית באכילתו ולעולם אין אוכלין כ"כ שיצטרף לכזית וא"כ לא הוי אלא חצי שיעור אלא דמ"מ הרי אנן

קי״ל מני שיעור מסור מה״ת כר״י ולפ כר״ל המנחם הרי הטור ס״ח סי׳ תרי״ג הביא בשם רמבי״ה דבמוכלין שאינן רחויין לפילו ליכא וכתב הב״י דהרמב״ם חולק שכתב שכל מוכלים שאינן רחויים למוכל לדם או שתה משקין שאינן רחויים לשתיה לפילו אכל ושתה מהן הרבה פטור מן הכרת אבל מכין לותו מכת מרדות וכתב הב״י ומיהו לפשר דלפ כתב תבי״ה דלפילו ליכא בדבר שאינו רחוי לאכילה אלא בחוכל פחות מכשיעור דוקא אבל בכשיעור מודה דה תבי״ה דליכא איסורא כיון שהוא כשיעור ובדליכא שיעור כ״ע מודו ע״ש ומבואר דהיכי דאכל פחות מכשיעור מאכל שאינו רחוי למאכל אדם לכ״ע אלי שיעור מותר לאכול דלא אסרה תורה אלי שיעור אלא באיסור שהוא רחוי למאכל אדם ואפה ממנו ורחוי לאיטרופי אבל בכה״ג שליכא הנאה ואינו רחוי למאכל אדם אלי שיעור מותר מה״ת וליכא איסור כלל ופ״כ הכ״ג בדידן כיון דהני קאפסולים אינם רחויים למאכל אדם ואינו אלא אלי שיעור פ״כ מותר לכתחילה. ועיין ב״י שם ופ״ע קאת. ובשג״א סי׳ ע״ה תמה אטור שדבריו סותרין מסי׳ תמ״ב ולפי דעת הב״י לא קשה ובאי משנה הלכות ח״ה סי׳ ע״ה האריכתי ליישב דברי רבינו הטור.

ומעתה נראה לפענ״ד מותר אכל הני טעמי אפק יש כאן איסור בכלל אפק אינו שהרי לא ברור שנעשה עם דזעלעטין וכן נתברר לי פה אלל בעל מרקחת אחד שומר תורה. ואפי׳ את״ל שנעשה דזעלעטין דלמא לא הוי רק מיעוט ומבטל ברוב. ואת״ל לא נתבטל והי׳ רוב דזעלעטין דילמא דזעלעטין עצמו אינו טריפה דליכא נמי דזעלעטין כאר. ואת״ל נעשה מדזעלעטין טריפה הרי נפסל מאכילת אדם ואפילו מאכילת כלב ולא אקרי נבלה כלל ואפילו את״ל דלא נפסל לגמרי אבל עכ״פ אינו רחוי לאכילה ואין לו טעם כלל ולא הוי רק אלי שיעור שמותר מה״ת ומדרבנן להמבואר בשיטת רבבי״ה בב״י הנ״ל וגם הוא לחולה שאב״ס ואב״ס והגם שנחלקו רבותינו הרמבתים ז״ל שחולה שאב״ס אי מותר לאכול דברים אסורים לחורייתא שלכד״ע הרמב״ם מן המתירין ודעת הר״ן והי״מ בפ׳ כל שעה להחמיר והרמב״ן ז״ל בהשתפק ומיהו היינו דוקא בדברים אסורים רחויים למאכל אדם אלא שאוכלן שלכד״ע בהא נחלקו אבל בחוכלין שאינן רחויין לאכילה אדם ואלי כ״ע מודו לליכא איסור כלל ופ״כ כאן לאיכא כל הני ואשאב״ס לפענ״ד ליכא שום אפק להחמיר בדבר שלא אשתכחו לפענ״ד הקאפסול ומיהו כיון דלא שייכא אלא בטעמי טעם מעכג״ל ולכן לא אכתוב כלום עד שאשמע ממעכג״ל.

עוד כתב לי בשעון חותמתו שג״כ דעת מעכג״ל להחמיר להשתמש בו בשבת ולפענ״ד גם בזה נראה להיתר ומבקש מאד את מעכ״ג אם יוכל לבאר לי גם בזה טעם לאיסורא ואם הוא מדינא או מטעם מיגדר מילתא ואם גם הרשאון הוא מטעם מיגדר מילתא אז ודאי הלדק את מעכג״ל.

ובזה הנני ידי״נ דושכבג״צ וביציאתו מה הוא אומר סלח נא על הטרחא שהטרחתי להאי גברא מר כג״צ שליט״א והנני דושכ״ג ומתפלל לאריכות ימיו ושנותיו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קנח

בדין נצוק חיבור

כ״ג למט-מונים התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וו״ח נו״נ וכו׳ כש״ת הרה״ג ר׳ **שמשון צינענער** הי״ו אבן יקרה בברוקלין.

אחדשכ״ת. בדבר שאלתו מה שכתיב בשם כמטגוות נשר או שאר דברים והשמן כלה הם מוסיפות שמן מהשלותים של שמן ומשתמשים בחומה השלותים בין לנשר ובין לחלב מי שפיר עבדי לפמ״ש הרמ״ע סי׳ ק״ה ס״ג לאסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לגר הדולק שיש בו חלב או שומן חיסור ובדיעבד אין לחוש וכתב הט״ז דטעם הרמ״ע הוא משום ניצוק חיבור והש״ך כתב משום דמתחה גבר וההבל עולה למעלה מן הגר וכתב הפמ״ג דטעם הט״ז והש״ך עולה בקנה אחד דכיון דמתחה אם מחמת לעליון הניצוק דע״י החיבור של ניצוק עולה ההבל למעלה ואוסר ע״כ הכ״ג הי׳ אסור לערות מלחומות אחת בין לחלב ובין לנשר לכתחלה והתירן הרבה בזה בבקיאות ומריפות בפלחה.

ומה שהלפענ״ד בגרסינן בגמ׳ ע״ז ע״ב ע״ב תנן התם הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומחה ולא לטהרה המשנורן חיבור לטומחה ולטהרה אמר רב הונא ניצוק וקטפרס ומשקה טופח חיבור לענין יין נסך ופרש״י הנצוק קלות ניצור הבא מלמעלה למטה בזקיפה כמרוד של גגין. ליין נסך שהמערה מכלי כשר ליין נסך נאסר אף מה שבכלי העליון דרך נצוק. ובגמ׳ שקלי וטרי מי נצוק חיבור מי לא ופסקו הגאונים והרי״ף ורש״י דנצוק הוי חיבור ור״ת התיר להקשות ופסק הלא הוי חיבור והרא״ש שם סיים דראיות ר״ת נכונות ובדורות אלא שהגאונים ורי״ף ורש״י פסקו דנצוק הוי חיבור ור״מ פי׳ נוהג ע״פ גדולי הרפת דבהפסד מרובה הי׳ מתיר נצוק ואלא בהפסד מועט והמרדכי ג״כ התירן בדבר והביא שיטת האוסרים ומנה גם הרשא״ן והמיימוני מהם ורב פלטוי גאון כר״ת חילק נמי בין הפסד מרובה למועט.

והנה רב הונא דייק ניצוק וקטפרס וכו׳ חיבור לענין יין נסך ומדאמר לענין יין נסך ולא אמר סתם אמר רב

הונא ניצוק וכו׳ חיבור הוא דייקי דלא לכל דבר אמרו ניצוק חיבור אלא לענין יין נסך ולשון המרדכי ליין נסך הוי חיבור משמע דלשאר איסורי לא הוי חיבור וכן ראיתי בשו״ת מהרי״ל סי׳ ס״ח להדיא וז״ל ולענין נצוק כתב מר בשאר איסורין דטעם דנצוק משום מגע יין ביין מטיבותא דמר לא כי אלא דמהר״ם חלק ביניהם בתשובה במרדכי ובמיימוני ומה שהביא מר מחתיכה וכו׳ אכן אנא נמי השבתי דאין נצוק בשאר איסורין וראיות כתבתי על דא למה״ר אליעזר בן מהר״ן עכל״ק. ובפסקי מהרא״י סי׳ ק״א הביא תשו׳ מהרי״ל שהשיב למהר״א בן מהר״ן וכ׳ הגאון הנ״ל באותה תשובה דנראה לו שאין שייך ניצוק בשאר איסורים אלא לגבי יין נסך והאריך שם בראיות וטעמים, גם נראה לומר דלא שייך ניצוק אלא לגבי יי״נ ולענין טומאה וטהרה ומשום דהני מילי תולין בנגיעה ולא בנתינה אבל שאר איסורין דלא תלוי אלא בנתינת טעם אין נצוק אסור בהן והחוו״ד סי׳ צ״א ביו״ד בביאורים אות ו׳ כתב להלכה דבלח בלח לא מקרי חיבור וכמ״ש בפסקי מהרא״י הנ״ל.

והנה במש״כ המהרא״י דלענין טומאה וטהרה קיי״ל ניצוק חיבור לכאורה צ״ע דאדרבה בפ״ח דטהרות מ״י במערה מצונן לחם טמא וכתבו הרמב״ם והרע״ב בפיה״מ דבמערה מצונן לחם טמא שהתחתון החם מעלה הבל לעליון ומטמאו והרמב״ם הוסיף עוד דמטמא הכלי ומיהו נראה מבואר דהאי טומאה אינו מדין ניצוק אלא מחמת שהתחתון חם ומעלה הבל, וא״כ צ״ע על התה״ד במהרא״י שם שכתב דלא שייך נצוק אלא לענין טומאה וטהרה וי״ל דכוונתו דאפילו למ״ד ניצוק חיבור לא שייך אלא ליי״נ וטומאה וטהרה דהני מילי תולין בנגיעה ולא בשאר איסורין שתולה האיסור בטעם.

איברא דהגר״א בספר א״ר פ״ח דטהרות שם כתב דהא דנצוק אינו חבור לטומאה מיירי דוקא לענין טבו״י אבל לטומאה ממש הוה ניצוק חיבור שהרי כל טיפה וטיפה מטמא לטיפה אחרת וכ״כ הרש״ש בהגהותיו פ״ב דטבו״י מ״ז ובפ״ה דמכשירין ע״ש שתמה על הרע״ב והרמב״ם ז״ל שפי׳ שאין נצוק חיבור בטומאה כלל ולפ״ז אתי שפיר מאד דברי המהרא״י מה שכתב שאין נצוק חבור אלא בדברים שתולין בנגיעה ומשנה דטהרות מיירי בטבו״י ולא קשה לי׳ ממשנה דטהרות שנראה דס״ל דאין נצוק חיבור לטומאה דהתם בטבו״י מיירי אמנם בספר מנח״פ יו״ד סי׳ ק״ה תמה ארש״ש ז״ל דאישתמיטתיה דברי הרמב״ם רפ״ז מט״א שכתב להדיא דהך דנצוק היא אפילו במערה על השרץ ולא בטבו״י ע״ש ועיין ר״ש ורא״ש פ״ב מטבו״י מ״ז וגם דברי רבינו הגר״א ז״ל צ״ע לפ״ז והעלה ג״כ דהעיקר כחוו״ד דלא שייך ניצוק חיבור בלח ולח וא״כ דברי המהרא״י ע״כ צ״ל כמ״ש לעיל או יאמר דהמהרא״י כתב דלא שייך נצוק חיבור כלומר דלא שייך הדין דנצוק חבור אלא לענין יי״נ וטומאה וטהרה היכי דאסרינן כגון בטבו״י וצ״ע עוד בזה.

והכו״פ העלה עוד דבחם לתוך חם לא אמרינן נצוק חבור דדוקא כשהתחתון חם והעליון קר מטבע הזיעה וההבל לעלות מהחם לצונן ומערבו אבל כששניהם חמין אפילו התחתון יותר חם מותר עיין סי׳ ק״ה ועיין חכ״א כלל נ״ט סעיף ה׳ ובדרכ״ת אות צ״ו ופמ״ג בשפ״ד סי׳ צ״ה סקי״ח.

ומה שנלפענ״ד עוד דלכאורה פשוט דאין לזה דין של עירוב אלא דין של נגיעה שהרי קיי״ל דמקוה שאובין הרוצה להכשירו במקוה כשר שאצלו צריך להיות ההשקה בשטח השוה ואין הקטפרס חבור לעולם אפילו לחבר מקוה של מעלה למקוה של מטה שחסר עיין פ״ג דאהלות מ״ג נשפך באויר אם הי׳ מקומו קטפרס וכו׳ ובשו״ת הריב״ש סי׳ רצ״ב כתב שעירוב מקואות צריך שהמים המערבים שני מקואות הם מערבין אותם בהשקט בעומדם במקומם הטבעי שזהו אשבורן לא בהיותם זוחלין שזהו נקרא קטפרס ועיין שו״ת ד״ח ח״ב ספ״ח במקוה על גבי מקוה שעשו מקוה מי גשמים למטה ולמעלה ממנו מקוה שאובין ובאמצע סילון של עץ חלול שיכנס ממקוה העליון לתחתון ועל ידו ירדו מי מקוה העליון לתחתון וכן יעמדו תמיד מחיבור המים העליונים לתחתונים דרך אותו השפופרת ואל אבדו מחמת שהמקוה התחתון מסוגרת בכיסוי היטב ואסרה הגה״ק אדמו״ר מרן מצאנז זצ״ל משום קטפרס דאינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה מבואר דהקטפרס אינו חבור במקוה וכ״ש הקילוח ממעלה למעלה שאינו חבור לענין תערובות דכ״ש הוא היכא דהקילוח ממעלה למטה ממש.

ומה שעולה ההבל והזיעה ואוסר עכ״פ לכתחילה וכמ״ש הרמ״א ז״ל דאסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן אסור נראה כפי ביאור הש״ך ז״ל דהיינו מטעם שהזיעה וההבל מערב קצת מהטעם בהניצוק וזיעה כזו הבא מעצם מאכל דינו כמאכל עצמו וכמ״ש לענין כסוי הקדירה ועיין פ״ב דמכשירין מ״א בא במים שאובין והזיע זיעתו טמאה ועיין ר״ש שם דמחמת המים הוא ובפ״ה שם משנה י״א האשה שהיו ידיה טהורות ופי׳ הרמב״ם שם לפי שזכר בהלכה אשר לפניה כי ההבל העולה מן הכלי הטמא הוא כמו המשקים הטמאים ויטמאנו שנה מה שדומה לזה ואמר כי כשתגיס האשה הטהורה הקדרה טמאה בכף והזיעו ידיה מן ההבל העולה מן הקדרה שידיה טמאות לפי שנגעה במשקין טמאים לפי שההבל אשר בא על ידה הוא ממשקים טמאים וכו׳ לפי שההבל מחובר בין המשקה ההוא אשר על ידיה ובין מה שבקדרה נראה מדברי הרמב״ם דטמאה משום ההבל המחבר ועיין רמב״ם פ״ז מהט״א ה״ב וז״ל ומפני מה אמרו המערה משקין צונן לחמין חבור מפני שעשן החמין

עולה כתמרות עשן ומתערב בניצוק ובמים שבכלי העליון ומטמא הכלי שהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשוב ועיין שו"ת הריב"ש סי' רנ"ה וז"ל אבל הזיעה היוצאת מן המשקין החמין הרי הוא כמשקין עצמן ועיין ד"מ יו"ד סי' קכ"ג ובמשנה הלכות ח"ב סי' א' במדור התשובות.

ומעתה נלפענ"ד לחדש דודאי השופך היתר לאיסור בשעה קטנה כזו אינו עולה אלא הבל כל שהוא וי"ל דדוקא השופך היתר לתוך איסור כמ"ש הרמ"א ז"ל אז אפילו שהוא רק דבר מועט והבל כ"ש מ"מ לכתחילה אסור כיון שיש כאן הבל וזיעה שעולה לתוך ההיתר וצריך עכ"פ לבטל אותו ההבל המועט והרי קיי"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה ולכן שפיר לכתחילה אין לשפוך שומן היתר באיסור ובדיעבד מותר כיון דסוף סוף ההבל מועט ובטל ואפילו מה שנגע נמי בטל ולכן בדיעבד מותר ולכתחילה אסור אבל השופך שומן של היתר לתוך שומן היתר כגון לטיגון של בשר כיון ששניהם היתר הרי ליכא כאן שום הבל של איסור בזה ואפילו עולה הבל קצת וזיעה של בשר על השמן לא נאסר השמן כלל בשביל זה שהרי תרוייהו היתר מה תאמר שהשמן קיבל מעט טעם מבשר ולא יאכלנו עוד עם חלב זה אינו דטעם בשר המעט כבר נתבטל בשמן של היתר אלא מה תאמר דאין מבטלין איסור לכתחלה הכא לאו איסור בהיתר הוא אלא היתר בהיתר והיתר בהיתר ליכא ביה משום בטול כלל ושפיר מותר לאכלו עם חלב ואפילו למ"ד ניצוק חבור מ"מ פשוט דהניצוק של חבור אינו עירוב אלא חיבור ובשלמא בטומאה אמרינן דכל טפה וטפה מטמא להטפה השניה וכן באיסור עכ"פ נאמר דאסור לכתחלה ליגע ההיתר באיסור אפילו בלי תערובות דעכ"פ אותו מקום שנגע באיסור בלע קצת זה מזה וצריך ביטול אבל היתר בהיתר ליכא למיחש כלל.

ועוד בו שלישיה דנלפענ"ד בדידן כיון דעיקר הטעם לאסור משום הבל וכדעת הש"ך ועיין יד אברהם יו"ד סי' ק"ה הנ"ל ובגליון הש"ס שם ונראה דפשוט דמה שהבל אוסר הוא במקום שההבל והזיעה הוא חם עד שהיד סולדת אבל אם שופכין ממקום גבוה שאין היד סולדת ליכא למיחש והרי כתב מהרא"י בפסקיו (סי' ק"ג) אמה שכתב המרדכי פגה"נ שאסור לשפוך שומן כשר לנר הדולק ויש בו שומן טריפה דכמה שיעור הרחקה וז"ל נראה שאם אין היד סולדת בו בקדירה של בשר מחמת הזיעה אפילו אם הי' זיעה עולה אפילו שעה אחת אפילו שתים אין איסור בדבר אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה ותדע שכן המנהג פשוט שתולים בשר לייבש למעלה מן הכירה שמבשלין עליה חלב תדיר אע"פ שהזיעה עולה מן התבשיל של חלב הואיל ואין היד סולדת בבשר מחמת חום אותה זיעה אינה אוסרת וכו' ע"ש מבואר דאפילו בהיתר לאיסור מחלב לבשר כל שהזיעה אין היד סולדת בו מותר אפילו לכתחלה לדעתו ז"ל וא"כ צ"ל דהרמ"א מיירי דוקא באופן שהנר חם והוא שופך השמן כשר למטה במקום שהזיעה חמה שהיד סולדת בו ובאמת כי כן הוא הדרך לשפוך בנר שהוא בעצמו קצר ודלוק צריך להשפיל ידו ולקרב אותו אצל הנר כפי האפשר שלא ישפוך החוצה אבל א"כ בדידן שהמציאות כששופכין השמן שופכין מלמעלה במחבת ממקום שאין היד סולדת מחמת ההבל והזיעה ע"פ רוב עכ"פ וא"כ אין זה הבל וזיעה האוסרת כלל מטעם הבל אפילו לשפוך איסור להיתר. וגם זה אמת דע"פ הרוב האשה קוטפת השמן בשפיכתה במחבת ואינה מזלפת ועד שנח השמן במחבת כבר נקטף מהצלוחית למעלה כידוע בזה.

וכיון שעלתה לן כן נלפענ"ד נידון דידן היתר גמור וכ"ש דאיכא ספיקות טובא חדא שמא אין כאן הבל וזיעה שהיד סולדת בו כלל, וכה"ג אזלינן בתר רובא, וא"ת משום ניצוק גם בזה ע"פ רוב מקטף קטפי לה וליכא ניצוק ואפילו לא קטפה שמא קיי"ל דלא הוי ניצוק חבור כלל וכר"ת ואפילו לשיטת הרי"ף ורש"י דהוי חבור שמא בשאר איסורין מודי דלא הוי חבור ואפילו נימא שבשאר איסורין נמי הוי חבור דלמא דוקא כששופך היתר לתוך איסור אבל היתר לתוך היתר לא ואפילו את"ל היתר לתוך היתר נמי י"ל דבטל ומשום ביטול איסור לכתחילה ליכא וכמ"ש וכיון דאפילו להפוסקים דניצוק חיבור ולהמחמירים ביותר בהיתר באיסור וכדברי הרמ"א אינו אלא לכתחלה ובדיעבד מותר כה"ג בנידון דידן דיש כל הני ספיקות נראה דמותר לכתחלה והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ואם מי שהוא ירא וחרד ורוצה לומר בביתו ולהזהיר שלא לשפוך קרוב להמחבת במקום שהיד סולדת וגם להקטיף קיטופי תע"ב אבל להחמיר לרבים לפענ"ד לא מצאתי שום חומרא והוא היתר גמור לפענ"ד.

אלו דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה דושה"ט וש"ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קנט

בענין נברית משמשת אשה חולנית ומבשלת לה אי יש לאסור משום בישול עכו"ם

ב' מרחשון התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ בנש"ק פ"ה צ"צ כש"ת מוה"ר שי"ש **האלבערשטאם** שליט"א אדמו"ר מציעשינוב בנ"י יצו"א.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. בדבר שאלתו בחולה שמוטל במטה בביתו זה זמן רב ל"ע וא"א בכל עת להיות שמה ולשמשו ולכן המשפחה שכרו אחות (נוירס בלע"ז)

להיות מצל החולה ולבשל ולעשות כל צרכי החולה ממנ היות כי ע"א להם להשיג מלא מחות נכרי מי יש בזה איסור משום בישול עכו"ס מה שהמחות עכו"ס מבשלת להחולה וכ"ג העיר בזה לחולי בתורים שלנו שיש להם גז (פילמלט ליט בלע"ז) וממנו מדליקים את הגז לבשל וע"כ אפשר לפי מה שכתב הרמ"א יו"ד סי' קי"ג ס"ו די"ל אפילו לע מיתה ישראל ולע השלים שם קיסם רק שהעו"כ הדליק האש מאש של ישראל שרי (ווי"ה בשם מהר"ם) והכ"נ אפשר שידליק ישראל את הפילמלט ממחילה ומשם תדליק העכו"ס לבשל וכה"ג ליכא משום בישול עכו"ס.

והנלפענ"ד ומתחלה נראה להבין דברי מהרש"ם בשו"ת הנ"ל דלכאורה מאי מהני מה שמדליק מאש ישראל כיון דהבישול כולו נעשה ע"י עכו"ס ובפמת כי המחרוזים מלקו על עסק קולע זו ועיין ביאור הגר"א ופר"ח ושאר מחרוזים ומה שנלפענ"ד בהבנת דברי הרמ"א הוא כך לפמ"ש בגמ' ברכות נ"ג ע"א ת"ר נכרי שהדליק מישראל וישראל שהדליק מנכרי מברכין עליו נכרי מנכרי אין מברכין עליו ופריך מ"ש נכרי מנכרי דלע משום דלע שבת ש"ה ישראל מנכרי נמי הש לע שבת וכ"ת הך איסורא אזל ליה והש מחריגא הוא וביבא דישראל קא מחילבא אלע הש דמניא המוניא שלהבת לרה"ר חייב אמאי חייב מה שאינו לע הניח ומה שהניח לע עשה אלע לעולם לאיסורא נמי אתיא וכי קא מברך מחוספתא דהחירא קא מברך אי הכי נכרי מנכרי נמי תה"נ גזרה משום נכרי לשון ושמוד רשון ע"כ ופרש"י הך איסורא אזל מחוך שהשלהבת דולקת והולכת קמע קמע פרא ליה המוניא שלהבת לר"ה בשבת חייב ומוקמינן לה בסמ' בינה כגון דשייפיה לחרס משחע ואחלי בה נורע דגחלת ליכא אלע שלהבת וכו' מה שאינו לע הניח והולאת שבת לע מחייבא עד לאיכא עשירה מרשות זו והנחה ברשות זו ע"ש.

והנראה מבואר דקס"ד דשלהבת בכל שעה מדחת הוא ומתרינן קמע קמע אזיל לה ובא אחר במקומו והקשה ליה דע"כ האיך יתחייב המוניא שלהבת בשבת לר"ה דמה שאינו כבר אזל ליה ומה שמניח שלהבת אחר הוא ולא עשה שלהבת ובשבת בשינה עשירה והנחה בחוחו דבר וע"כ כיון דקיי"ל המוניא שלהבת חייב נשמע מינה דשלהבת הרשות לע אזל ליה ולכן משני לעולם לאיסורא נמי אתיא פירוש לעולם עיקר השלהבת הרשות שהדליק באיסור לע אזל ליה ואפ"ה מברך דהרי נחוסף שלהבת להחירא ותחוספת מברך אבל עיקר השלהבת שהדליק ברשות נשאר באיסורו כמו שהי' וכחב הרמב"ן ז"ל והביאו הר"ן בחלבילי ושאר פוסקים דמפני זה נהגו מונחי יוכ"פ להדליק כל אחד מעשרת של בית הכנסת כדי שיהא עיקר של היחר ע"ש.

וכבר מלחי לחורה בהא דכחיב כי חנע אש ומנחה קונים וגו' שלם ישלם המבעיר את הבערה ועיין ב"ק מחלוקת אשו משום ממונו או משום חציו ובגמק"י האיך אנו מדליקין נרות ע"ש והדברים עחיקים ולכאורה לחחי המדליק הבערה חייב כשנחכל גדיש או קמה הש לע הוי אזל ליה גרמא דגרמא דגרמא שהרי שלהבת שהדליק הוא כבר אזל ליה ונשאר רק כאו וגרמאו וגרמא בנזיקין פטור אמנם האמת דבשאו לעולם כאו הרשאון נשאר אש אזל ליה אבל שנחוסף עליו אש אבל נשאר כאו הרשאון לעולם ושפיר שייך ביה מזיק ממש ואייב לשלם המבעיר את הבערה.

ומיהו לדידן שפיר מובחים דברי מהרש"ם שבאו"ה ורמ"א דאפילו לע אישה ישראל והשלים את הקיסם רק שהעובד כוכבים הדליק מאש של ישראל שרי דכיון דהדליק מאש של ישראל ע"כ בכל הבישול עד שנחבשל יש שם כאו הרשאון שהוא עיקר ההדלקה והחוספת הוא של עכו"ס וע"כ הו"ל ממהר לבשל בשביל אשו ולכן שפיר כחב הרמ"א דמותר כה"ג בשם הני פוסקים ודו"ק.

ולולי דמסחפינא הי' נלפענ"ד לחייק קלת שיטו לשון שכחב הרמ"א ממה שמבואר באו"ה דז"ל האו"ה שער מ"ג סי"ג (בגדון שפחה ע"י שמבשלת בבית ישראל) השיב מהר"ם שמותר בדיעבד כיון שעשתה האש מהאש שנאסר מחחמול ובאותו האש אישה ישראל בגחלים אע"פ שבזה לע אישה עכ"ל. והנה האו"ה לע כחב שהי' אש של ישראל וגם לע כחב אלע דבדיעבד שרי והרמ"א ז"ל כחב וי"א דאפילו לע וכו' כיון שהדליק אאש של ישראל שרי ומשמע דאפילו לכחחלה שרי לדעת הי"א ומניהו לכאורה מוכרח וקולע בדברי הרמ"א מוכרח דהכ"ס כחב כיון שעשתה אאש שנאסר מחחמול ובאותו אש אישה ישראל ולע בעי אש שעשאו ישראל והרמ"א החמיר דבעי שהדליק אאש של ישראל והכ"ס סבי ליה באש שאישה הא ישראל, וקולע דהכ"ס ואו"ה לע הוכרו אלע בדיעבד והרמ"א אחיר אפילו לכחחילה וי"ל דהרמ"א בכיון שינה בלשונו הקדום דכיון דישראל הדליק האש הרשאון ע"כ עיקר האש הא אן הישראל והכ"ג לעולם לע אזל עיקר הרשאון ושפיר מובר אפילו לכחחילה נמצא מוכרו קולו דמה שאאחיר דבעי שהאש יהי' של ישראל אחיר אפילו לכחחילה והכ"ס שאקיל אפילו רק באש שאישה הא ישראל קולו חומרו שאינו אחיר רק בדיעבד וי"ל בזה כאובן.

עב"פ לדידן נראה אבואר דדברי הרמ"א יש להם אקור נאאן בגמ' ברכות דהיכא דהישראל הדליק האש ואע"ג הדליק אאר ממנו עדיין עיקר האקור של האש הרשאון לעולם נשאר ע"ע הו"ל בפילמלט אש של ישראל ואש הדליק העכו"ס ממנו לכאורה הו"ל בכלל הדין של הרמ"א ז"ל

שהדליק מקח של ישראל ויפה כיון דזה מעכ"ג הגס שזוכרני שראיתי בחיזה ספר ממחברי זמנינו שכתב דן דזה אבל חיי זוכר בחיזה מקום ומין הז"ג עכשיו לחפץ אחריו. ומיהו הגס דהעלינו לכאורה רחי' מ"מ מפני שאנו מדמין נעשה מעשה והלא כמה אחרונים חלוקים עליו על הרמ"א ז"ל ועיין ביאור הגר"א ועוד.

והנראה דגרסינן בגמ' ע"ז ל"ז ע"ב והסלקות מנהגי מילי (פרש"י דביטולי עו"כ אסירי) וכו' אלא מדברנן וקרקע אסמכתא בעלמא פרש"י מדברנן שלא יהא רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויהיה לו דבר טעמ ובמוס' שם ביותר נראה לפרש הטעם משום חתנות. תומר הר' אברהם בר' דוד דסלקות שאסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשלם בביתו אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לו לחתנות ולא לשמע יהיה ד"ט ולא הודה לו ר"ת דלא חלקו חכמים בין רשות הישראל לרשות עו"כ כי לעולם יש לחוש שלא יהנה גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עו"כ.

והאו"ה בשער מ"ג הביא בישראל שיש לו שפחה ח"י שמבשלת לו רגילות הנשים להיות מצוי אצל הפת ומכשירין אותו ולכה"פ יהכרו להכשיר פ"א ביום דהא ר"ת חוסר התבשיל אפילו בדיעבד מטעם דלא חלקו חכמים בתקנותם ומ"ה אם לא הכשירו אותו נוהגים לסמוך בדיעבד על רס"ג ור"י מתורלויים שפסקו שבכה"ג בביתו הישראל ליכא למיחש לחתנות ולא לד"ט לא גזרו ע"ז והוא כשיטת הראב"ד הנ"ל וגם הטור הביא שיטת הראב"ד וכתב דר"ת חלק עליו וכתב הב"י דהסכמת הפוסקים כר"ת ועיין שו"ת מהרש"ל סי' ע"ה ותשובת הרמב"ן סי' קמ"ט ובשו"ת יו"ד סי' קי"ג סק"ז מה שהאריך להבין דברי הרמ"א.

אשר ע"כ לפענ"ד בנידון דידן אף אין לסמוך להתיר לכתחילה בכל אדם כה"ג מ"מ בחולה כזה שאין לך שעהד"ת גדול מזה והו"ל בחיסור ביטול עכו"ס דקיל טפי לפענ"ד דיש לסמוך בריוח ולהקל בזה דהרי אית לן ס"ס הרבה ספק אי קיי"ל כהראב"ד דבביתו ישראל ליכא חיסור ואפילו אי כר"ת מ"מ כה"ג דמליק האש מישראל אפשר דגם ר"ת מודה למהר"ם ואפילו נימא דגם בהא פליג חולי דבהא מודים האחרונים למהר"ם ורק בהליק העכו"ס האש פסקו כר"ת ואפילו נימא דפליגי אפשר דמליק האש מישראל אינו אסור אלא בביתו עכו"ס אבל בביתו של ישראל לא ואפילו נימא דפליגי על מהר"ם מ"מ אפשר דוקא כשחיתה הגחלים ולא הליק האש מתחלה אבל הליק האש מתחלה אפשר מודים כ"ע דכל שהליק האש מאש שהליק ישראל בתחלה ובביתו של ישראל הכי"ג עיקר האש של ישראל וכמ"ש בגמ' לענין אור הנדלה וא"כ הכי"ג לענין ביטול עכו"ס כן, וגם הוה לצורך חולה גדולה וקצה מאוד להחזיקו בביח אינו, אפשר לפענ"ד כה"ג מותר האחות לבשל ואין זה איסור משום ביטול עכו"ס כנלפענ"ד.

אלא דמה שעלה בלבי הרהורי דברים דכיון דהש"י שם לבדו ואין שם שום אדם מישראל אפשר שיהיה לו לחולה הזה טריפות שהרי ליכא שם ישראל ושם החולה הוא יכול לרחות אז עכ"פ אינא היתר אבל שם החולה הוא בחופן שהוא בלתי הכרח ג"כ מאן יאמר לן שלא יהיה לו טריפות וי"ל קלא דמירתא שמע יבואו אחרים לבקר וי"ל זה.

עוד נסתפקתי היאך סומכים זה על אחות עכו"ס שתתייחד עם חולה ישראל יומם ולילה ולא חיישינן שמא תמיתהו ועיין פ' אין מעמידין דף כ"ה ע"ב לא יתייחד עמהם ובדף כ"ז שם אין מתרפאין מהן וי"ל לפמ"ש הרמ"א סי' קנ"ה ס"ג וי"ל דכל זה אינו אסור אלא כשהעו"כ עושה בחנם אבל אם עושה בשכר בכל ענין מותר דחייש לפסידא לגרייה והגם שמהרש"ל והב"ח תמהו אהלכה זו הש"ך דחה דבריהם והמלין בעד הרמ"א ז"ל והכ"נ כן.

אלו דברי ידי"נ דושכ"ג בידידות נאמנה ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קם

בענין מאכל שמותר ע"פ הלכה אי יש ענין להחמיר שלא לאכלו

ט"ז למט-מונים התשל"א בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי המופלא ומופלג וכו' כמר **אברהם יצחק האפמאן** הי"ו בישיבה הקדושה מיר ירושלים ת"ו.

אחדשה"ט. מה שאמאל האש יש ענין של טמטום הלב במאכל שמדין תורה וע"פ ס"ע מותר לאכלו ועיין לפ"ת יו"ד סי' קט"ז בסק"ח ולתשובת הרדב"ז שאסור לקנות מעכו"ס דבר מאכל שבטל בששים ומותר לקנות מיהודי משום הפסד ע"ש. והנה מדברי רדב"ז אין רחי' לפמ"ש בספרי משנה הלכות ח"ב סי' ל"ט בד"ה בחופן אחר בשם הח"ס יו"ד סי' י"ט לענין ביטול ברוב בב"ג לא אזלינן בתר רובא והחת"ס הביא שם דברי הרדב"ז ח"ג סי' תקמ"ז שכתב לשם נתערב דבר אצל נכרי לא יקחנו ישראל להוה בשעה שלקחו מן העכו"ס כאלו מבטלו בידים לכתחלה ע"ש וכתבתי שם לחלק דמש"כ הרדב"ז דל"ל ביטול היינו בששים אבל רובא אית להו ע"ש בתירוצו ולפ"ז לא קשה מידי מרדב"ז הנ"ל. ועיין משנה הלכות ח"ז ס' ק"ז-ק"ג וח"ב סי' ל"ט.

אלא דמ"מ מה דמספקא ליה אי יש מאכל שמותר ופ"ה אסור משום טמטום הלב הנה ודאי טובא אינא כה"ג

עיין ש״ע יו״ד הביא הש״ך בשם התשב״ץ דאין לאכול לב העוף ובגמ׳ הוריות י״ג חמשה דברים משכחים את הלימוד ובשל״ה מס׳ שבועות גרס ת״ר חמשה דברים משכחים את הלימוד האוכל ממה שאכל עכבר וממה שאכל חתול והאוכל לב בהמה ומהר״ם ז״ל הי׳ נזהר אפילו מלב העוף ועיין רמ״א יו״ד סי׳ י״א מקצת שוחטין נזהרים שלא לשחוט שום אווז בטבת ושבט אם לא שאוכלין מלבה ובספרי ח״ג סי׳ ס״א תמהתי דלב קשה לשכחה ועיין מ״א א״ח סי׳ ק״ע סקי״ט דברים המשכחים את האדם וכו׳ אך צריך ליזהר מאד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף ועיין א״ר שם ועיין עוד בספרי ח״ג סי׳ ס״ב ובחי׳ הארכתי בזה עכ״פ פשוט דישנם הרבה דברים המותרים מהלכה מ״מ אסורים משום טמטום הלב.

המברכו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קסא

בדיני סכנה לעשן סיגאריות והמסתעף לה

מוציו״ט ש״ת התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרב הגאון מאוד נעלה פ״ה שמו מפארים כולו אומר כבוד כש״ת מוה״ר **יחזקאל גרובנר** שליט״א רב בדעטראיט מיש.

אחדשב״ת בידידות נאמנה. בדבר אשר נשאל מה שבזמן האחרון יצאו בקולי קולות נגד עישון טיטון סיגאריות או לשאוף עשן סיגאריות שמזיק לבריאות הגוף אי מותר ע״פ הדין לעשן או דהמעשן הו״ל בכלל מאבד עצמו לדעת וכת״ר יצא בתשובה ארוכה וסדורה בחריפות ובקיאות נפלאה כראוי לגברא דכותיה ולא הניח דבר להתגדר בו. וחילק התשובה לג׳ סעיפים : א) המעשן בין אנשים ומטריד בזה שאר אנשים אי צריך להפסיק או עכ״פ להרחיק עצמו מהם. ב) אם יש חולה שהעישון מזיק לו אם המעשן צריך להרחיק את עצמו. ג) היכא דהחולה נתן לו רשות לעשן אף שמזיק לו. ד) אם עישון סיגאריות בזמנינו שהוא סכנה בכלל לדעת הרופאים אי מותר לעשן בכלל.

והאי תנא במאי דסליק פתח לי׳ ברישא בענין איסור לעשן סיגאריות וכיוצא בו לאחר שרופאי זמנינו כמעט רובם ככולם החליטו שעישון מזיק לבריאות. וראשונה אעתיק לו מש״כ בזה בשנת תשל״ז וז״ל בדבר שאלתו עוד אי מותר לעשן סיגאריות ובאיזה אופן וזמן, הנה באמת קשה לכתוב בזה כי העולם נוהגים לעשן האמנם ודאי שמי שאינו מעשן אסור לו להתחיל לעשן כי הו״ל בכלל פושע בגופו ועוד כמה איסורין וז״ל הראב״ד בשער הקדושה (דף מ״ד) ואין צ״ל שישמור אדם מן המאכלים שהוא מכיר שהן מזיקין אותו כי האוכל דברים המזיקין אותו ואפשר לו זולתו הרי הוא פושע בגופו ופושע בנפשו מפני שהולך אחר תאותו ואינו חושש על אבידת גופו והיא היא דרך הינה״ר ועצת הסכלים להסיתו מדרך החיים אל דרך המות וידע כל חי המדבר שאין דרך לינה״ר אלא מדרך ההיתר ופתח דרכו מן המותר אצלו ואם ישמור את הפתח אינו צריך שימור אחר וכבר ערכתי את הכל לפניך בתחלת השער הזה כי דרך היועץ הבליעל ההוא למלאות תאותו מן המותר לו ואחרי הרגילו בהיתר והרגיל את נפשו להיות שוקקה כל עת ולהיותה מוכנת על רעבונה אז יסיתנה לאסור הקל ומן הקל אל החמור כאשר אמרתי לך ועל זה תזהר בהיתר ואם תגדר בו את עצמך ותמעיט תאותך המותר לך מובטח אתה שלא יסיתך עוד יצרך אל האסור ע״ש ועיין רמב״ם פ״ד מהל׳ דעות.

והנה ביאר לן הראב״ד דהאוכל דברים המזיקין אותו ואפשר לו זולתו הרי הוא פושע בגופו ופושע בנפשו והיינו שני דברים פושע בגופו שהרי מזיק עצמו בגשמיות וגופו נתקלקל ופושע בנפשו שכיון שדבר זה מזיק לו והוא אכלו ע״כ שהוא מחמת התאוה שיש לו ושולטת עליו והולך אחר תאותו ויצרו הרע נמצא שיש בזה איסור שני שהולך אחר תאותו והוא דרך הינה״ר ועי״ז יסיתנו לשאר עבירות, וא״כ בדידן נמי הרי כיון שהעישון מזיק, עובר בזה שהוא פושע בגופו והשנית שהולך אחר תאות לבו ויצרו הרע שלולי התאוה לא הי׳ מעשן, ולפעמים גם יש בזה משום גאות, שמעשן להראות עצמו כאיש גדול או כיוצא בו וכבר אמר החכם בפי אויל חוטר גאוה ולכן ודאי דעישון סיגאריות לא גרע ממאכלים המזיקין שכתב הראב״ד ז״ל.

ומיהו כתב הראב״ד דברים המזיקין ואפשר לו זולתו כלומר דוקא שאפשר זולתם באכילת דברים טובים שאינם מזיקין אבל אם הוא באופן שאין לו מה לאכול ואף שיזיק לו מאכל זה במקצת מ״מ יחייהו אז ליכא איסורא דמה יעשה ועיין רמב״ם הל׳ דעות הנ״ל היטב ותראה שגם דעתו הגדולה כן. ולפ״ז נלפענ״ד נמי דמי שהוא רגיל הרבה בעישון וא״א לו להפסיק לגמרי ואם יפסיק יזיק לו להנערווין כידוע שישנם כמה אנשים שהם מאד נערוועס והעישון כל שהוא מעלה להם כה״ג לכאורה אין איסור כבר בעישון דהו״ל כא״א זולתו ומ״מ ודאי דלמי שלא הורגל בזה יש בזה איסור להרגיל עצמו, וממילא אומר כי יש בזה עוד משום בל תשחית שהרי בכל יום מוציא דאללאר או כיוצא בו עבור סיגאריות ומעלהו לעשן ומשחית את גופו ואת ממונו והולך אחר תאותו והכסף הזה הי׳ יכול ליתן לביתו או לצדקה או לכל דבר טוב. עכ״ל מהעתק התשובה שכתבתי בזה.

והנה מעכ״ג הביא משו״ת איגרות משה יו״ד ח״ב סימן מ״ט שכתב שודאי שיש ליזהר מעישון אבל לומר שאסור מאיסור סכנתא כיון דדשו בה רבים כבר איתא בגמ׳ כה״ג שומר פתאים ה׳ (שבת קנ״ט ע״ב ונדה דף ל״א ויבמות ע״ב ע״א) וכבר היו גדולי התורה מעשנים וגם בזמנינו אנו ולכן אי אפשר לאסור משום זה, ומע״כ כתב דלסמוך על שומר פתאים הוא ענין לעצמו אבל לעשות לאחרים פתאים ולעשן בסביבת אנשים החוששים אפשר דאין לו רשות עכ״ל.

ולפענ״ד אי נקבל הטעם משום שומר פתאים ה׳ לכאורה הי׳ נראה היתר בין לעצמו ובין בסביבת אחרים והא ראי׳ דהרי מבואר ביבמות ע״ב דאסור לימול ביומא דעיבא ועכשיו דדשו בה רבים אמרינן שומר פתאים ה׳ ופשוט דבזמן הזה כולם מוהלין ביום השמיני אפילו ביומא דעיבא ואפילו שלא בזמנה נמי מוהלין אפילו ביומא דעיבא ומעתה אי נימא דשומר פתאים ה׳ לא מהני לאחרים א״כ מי נתן לנו רשות למול הקטן אפשר שאינו מסכים להיות נימול ביומא דעיבא וליכנס בכלל שומר פתאים ואפילו נימא דבן ניחא ליה במה דעושה אביו כמבואר בתוס׳ כתובות אבל מי שמל ילד שאינו שלו האיך מותר לסמוך על שומר פתאים. הן אמת דהריטב״א שם כתב שאם ימצא מי שהוא שלא ירצה לסמוך על שומר פתאים הי׳ אסור לו למול ביומא דעיבא אבל האמת דהאידנא סומכין כל העולם ומלין ביומא דעיבא והוא רק משום שומר פתאים. וגדולה מזו נראה דהרי כל שיש סכנה בולד למול ליכא מצוה כלל ואם עבר ומל ולד שיש בו סכנה בשבת חייב סקילה ועיין רש״י יבמות ס״ד ע״ב מתו אחיו מחמת מילה ומל בשבת ביום השמיני הוי מחלל שבת והטעם כיון דביום השמיני פטור ממילה מחמת חליו הוי כמילה שלא בזמנה ועיין אות שלום יו״ד סי׳ רס״ב אות ה׳ והכ״נ כיון דיומא דעיבא סכנה למול א״כ ליכא מצוה והו״ל כמילה שלא בזמנה והאיך אנן מלין בשבת. וע״כ כיון דדשו בה רבים הו״ל בכלל שומר פתאים וחייב במילה. וא״כ הכ״נ לענין עישון אי נימא מדין דשו בו רבים לכאורה הי׳ היתר.

ובמקום אחר הארכתי לחלק בין מה שאמרו ז״ל היכא דשכיח הזיקא שאני ולא סומכין אדשו בו רבים ובין דין דשומר פתאים הגם דשכיח נמי הזיקא אלא שדשו בה רבים (עיין משנה הלכות ח״ד סי׳ ק״ל) וגם מתי אומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע.

אלא דבעיקר הדבר יש לדון קצת דהגם דיש הרבה בני אדם שמעשנים אבל לאידך גיסא ישנם הרבה שאינם מעשנים ומטעם סכנה וגם האנשים שהם מעשנים ג״כ עושים תחבולות ופעולות שלא לעשן אלא שקשה להם להפסיק ופעמים מפסיקין לזמן מה ואח״כ מחמת שלא יכולין להתגבר על התאוה חוזרים ומעשנין אבל הם ג״כ יודעים שמזיק והיכא דשכיח הזיקא קשה לומר שזה בכלל שומר פתאים ה׳ ועיין רמ״א יו״ד סי׳ קט״ז וז״ל וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה כי סכנתא חמירא מאיסורא ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור. ועיין בינת אדם כלל ס״ח אות ס״ג ובערוך השלחן יו״ד סי׳ קט״ז.

ברם מה שצריך אני למודעי דדבר זה שהעישון מזיק לאו דבר חדש הוא שחידשו רופאי זמנינו וכבר הי׳ לעולמים וידעו מזה שעישון טאבאק מזיק וכמה אחרונים כתבו דמה״ט אין מברכין על עישון טאבאק הגם דאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה אבל כיון שהעישון מזיק אין מברכין עליו דאין מברכין על המזיק וכמדומה לי שכ״כ מהר״ן מטיקטין אם אין הזכרון כוזב לי עכ״פ ידוע הי׳ הדבר גם לדורות שלפנינו שהעישון טאבאק מזיק ואפ״ה לא אסרוהו גדולים המורים בדור שלפנינו ומספרים שפעם אחד מגדולי החסידים בא אצל אדמו״ר הגה״ק מצאנז וסיפר לו שהרופאים אסרו לו העישון ואמר הגה״ק ז״ל שרעק נישט גערייכערט פלייש האלט לענגער והאריך ימים, וגם אאמו״ר הקדוש הי״ד הי׳ מעשן ואח״כ הזהיר אותו הרופא על העישון והפסיק יותר מג׳ שנים ואח״כ חזר לעשן. עכ״פ המפורסם אין צריך ראי׳ שידעו מזה גם בדורות שלפנינו שהעישון מזיק ואעפ״כ לא אסרוהו אלא אדרבה גדולי המורים בעצמם העלו עשן ולא אמרו בדבר להחמיר אלא להקל, אלא דמ״מ טעמא בעי.

ובתשובה אחת כתבתי דהאי דבר דומה למה שכתב הרמב״ם פ״ד מהל׳ דעות (הל׳ שמירת הגוף והנפש) ה״ט יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם כגון הדגים הגדולים המלוחים הישנים והגבינה המלוחה הישנה והכמהין ופטריות וכו׳ וכן כל מאכל שריחו רע או מר ביותר הרי אלו לגוף כמו סם המות וכו׳. ובהי״א כתב לעולם ימנע אדם עצמו מפירות האילנות ולא ירבה מהם ואפילו יבשין ואצ״ל רטובים אבל קודם שיתבשלו כל צרכן הרי הם כחרבות לגוף וכן החרובים רעים לעולם כו׳ ובהט״ו כתב דאכילה גסה לגוף כל אדם כמו סם המות, והוא עיקר לכל החלאים כו׳ הוא ששלמה אמר בחכמתו שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו.

והנה פשוט דהגם כי הני מאכלים הם כחרבות צורים וכסם המות ואפ״ה בני אדם אוכלין אכילה גסה ופירות ודגים מלוחים, ומאכלות שלפעמים ריחם רע וכיוצא בו, ובשו״ת הרשב״א ח״ד סי׳ קכ״ב באשה שנדרה שתשתה סם להתעבר ובעלה אינו רוצה שתשתה לפי שאין סם שאינו יפה

לזה ורע לזה, והשיב הרשב"א ז"ל שאינו יכול להפר שאם אתה אומר כן מפני שאין לך סס שאינו רע במקצתו א"כ לחם לא תאכל ופירות לא תאכל שהכל יודעין שרובן קשים לגוף כחרבות ע"ש. ובס' מנחת קנאות (מאבא מרי לרשב"א מכתב מס' 781 בא"ד) וז"ל והגע עצמך מי שירצה לאכול בצל רע ללב כלום יש בידם כח לנדותו וכו'ך ובאמת כי גמ' מפורשת היא כתובות ס"ה מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב ובדף ס' ע"ב פסקו קימעא אוכלת הרבה והרמב"ם פכ"א מה"א פסקו לה מזונות הראויות לה והיא רוצה לאכול יותר או מאכלות אחרות מפני חולי התאוה שיש בה הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכל רע ימות הולד מפני שצער גופה קודם ופי' הב"י בא"ע סי' פ' דדעת הרמב"ם כיון דקתני בגמ' דאוכלת הרבה משום צערא דידה ואינה חוששת להיזק הולד ממילא משמע דה"ה למאכלים הרעים אם מתאוה להם שאוכלתן משום צערא דידה ואף הטור והר"ן שתמהו על הרמב"ם לא תמהו אלא כשמזיק לולד אבל כשהיא לעצמה לית מאן דחש שאינו יכול למחות וז"פ מאד.

אלא דמעתה כיון שמצינו דבמקום צער הגוף לא חששו ז"ל ומותר לאכול דצערא דגופא עדיף א"כ הכ"נ בעישון טאבאק אם מי שהוא מצטער במה שלא מעשן מותר לעשן ככל דברים הרעים הגם שודאי יותר טוב לו שלא לילך אחר תאות לבו, אבל כיון דמצינו בגמ' דבמקום צער הגוף מותר לה לאכול מה שרצונה הכ"נ כן הוא, ומעתה כיון שישנם הרבה אנשים אשר הם חלושי מח נערוועז ולאחר שהורגלו בעישון יזיק להם אם לא יעשנו א"כ נראה דכה"ג אדרבה כבר כעין רפואה להם העישון וכמ"ש הפנ"י והמו"ק לענין שכמה בנ"א נעשה להם ההרגל שאינם יכולים לפנות עד שיעשנו והתירן בט"ב ואפילו ביו"ט עיין פמ"ג א"ח סי' תקי"א במש"ז סק"ב וסי' תקי"ד ובשע"ת סי' תקי"א ובברכ"י סי' תקס"ז ולשון הפנ"י שבת ל"ט ע"ב ד"ה וב"ה מתירין דבר שהוא לרפואה כעישון טיטון ואף דגם לתענוג שוה לכ"נ מיקרי לרפואה ע"ש ועיין דע"ת סי' תקי"א סעיף ד' והגם כי הק"נ צווח ככרוכיא (במס' בילה כ"ג סק"י) כנראה דרוב המורים התירו וגאונים עולם כח"ל ואחריו רובא דרובא התירוהו אפילו ביו"ט.

ועיין דברי תורה להגה"ק ממונקאטש מהד' רביעאה אות צ"ג ע"ד משל מהנודע כי בגלילות מדינת טיראל ישנם אנשים ארסען פרעסערס כלומר שאוכלים סס במדה שאם א' במדינתנו יאכל מזה ימות מיד ר"ל ששורף מעיו והם הורגלו בדבר ויחיו שנים רבות ויבושם להם וכמו יי"ש חזק מאד שישתה מעט א' ממדינתנו או כמו שאוכלים במדינותינו האכרים הנכרים והשחורים את הבארגוי שהוא נוטף מהטאבאק הנעשן אלא ודאי משום שהחלו זה מימי נעוריהם שהרגילום אבותיהם מעט מעט והרגל נעשה טבע שני ונשתנה בזה סדר מרוצת דמם והבני מעיים שלהם עד שנעשה כמו טבע הנולד אצלם שיוכלו לכלכל גם הסס הלז ע"ש באריכות ובאמת כי ראי' לדבריו מה שאמרו שאני עכו"ם דחביל גופייהו משום דאכלי שקצים ורמשים וא"כ אפשר דהכ"נ דלאותם המורגלים כבר אינו מזיק וצ"ע. וגדולה מזו ראיתי שהבעש"ט הקדוש זי"ע הי' מברך ברכה על עישון הלולקע ועל שאיפת הטאבאק בחוטם עיין שלחן הטהור סי' ו' בזר זהב אות ט'.

אמנם במג"א סי' ר"י מספקא לי' אי לברך על עישון טאבאק והביאו גם בא"ר אמנם במו"ק פשיטא ליה שלא לברך וכ"כ במא"מ סי' ר"י אות י"ב ובשו"ת כ"ס א"ח סי' כ"ד העלה ג"כ דאין לברך ושהגאון מהר"ם בנעט הי' שותה מעט מים ומברך שהכל קודם שהדליק הלולקע ע"ש ועיין פת סי' ר"י אות ט' ובא"א אות ט' ובמחב"ר ועוד אחרונים כולם הסכימו שלא לברך אבל עכ"פ הרבה כתבו דיש בו רפואה ג"כ ואפשר דהו"ל בכלל כמה רפואות דהוי כעין זיבורא ועקרבא ודו"ק.

ומיהו כבר כתבתי דאפ"ה מי שעדיין אינו מעשן ודאי לפענ"ד אין לו להכניס עצמו ולהרגיל בעישון חדא דהרי הוא דבר המזיק וכנ"ל ועוד משום בל תשחית שמטיל ממון בעשן על לא דבר וכיוצא בו ולכן לפענ"ד ודאי דלבחורים צעירים שעדיין לא טעמו טעם עישון אין להם לעשן ולהתרגל בזה אבל למי שכבר רגיל בו והוא צריך לאותו דבר לפענ"ד אין לאסרו וכמו בשאר מאכלים שהגם שהם קשים לגוף אין כח בידינו לאוסרם ולא צריך לטעם דשומר פתאים לפענ"ד או שני טעמים כאחד טובים הם כנלפענ"ד. [וע"ע שו"ת משנה הלכות חי"ב סי' כ"ג, וחט"ז סי' י"ז].

ומה שיצא לפלפל ג"כ בדין מזיק חבירו הנה כגון זה ודאי שחייב אדם שלא להזיק את חבירו ואם יש בידו למחול הנה כבר הראיתי לדעת דתלוי זה במחלוקת בגמ' ב"ק צ"ב במשנה האומר סמא את עיני כו' ובגמ' דף צ"ג ע"א מחלוקת אי אדם מוחל על צערו משמע שאם באמת מוחל יכול למחול ויש להאריך הרבה בזה אמנם אין הז"ג ואני אכתי לאו בקו הבריאות בשלמות רק מפני הכבוד כתבתי ראשי פרקים ותן לחכם ויחכם עוד ולא לדידי צריך כמותו ירבו בישראל.

ידי"נ דושכ"ג המברכו בפתקא טבא ושנה טובה ומבורכת המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קסב

בענין אם טאוסטער צריך טבילה

מ"ג למט-מונים ה'תשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי וו"ח וכו' הרה"ג בנש"ק כש"ת מוה"ר זלמן ליב ראזענבערגער שליט"א מגדולי תלמידי בית מדרשנו.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתך בכלי הנקרא טאוסטער בלע"ז הנעשה לעשות פת מאופה (פענעצ'יל) אי חייב בטבילה לפי ששמעת שיש פוטרין בדבר ורצית לדעת חוו"ד העניה.

תנן התם (ע"ז פ"ה ע"ב) הלוקח כלי תשמיש מן העכו"ס את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל וכו' ובגמ' תנא וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה מנה"מ אמר רבא דאמר קרא כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת וכו' אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אפילו כלים חדשים במשמע וכו' מתקיף לה רב ששת אי הכי אפילו זוזא דסרבלא נמי א"ל כלי סעודה אמורין בפרשה ע"כ. ופירש"י זוזא דסרבלא מספרים שגוזזין בהם בגדי צמר הואיל וגזירת הכתוב הוא ולא משום פילוט איסור דהא חדשים ולא בלעי מידי מצרכת לה טבילה, כלי סעודה אמורים בפרשה דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צרכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זוזא דסרבלא לא עכ"ל.

והנראה ביאור הדברים דס"ד דמקשה דטעם לטבילת כלים הנקחים מעכו"ס הוא משום דהני כלים בלעו איסור אצל הנכרי ועכשיו שקנאם ישראל צריכים טבילה משום פילוט איסור ולזה קס"ד דדוקא בישנים צריכים טבילה אבל חדשים לא צריכים טבילה וגם שאר כלים אין צריכים טבילה אבל כיון דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה דאפילו כלים חדשים במשמע א"כ ע"כ לאו מטעם פילוט איסור הוא וכיון שהוא גזה"כ א"כ מ"ש כלי סעודה מזוזא דסרבלא וע"ז משני כלי סעודה אמורים בפרשה פירוש דכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צרכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זוזא דסרבלא לא זהו פירש"י למעיין שם. ואכתי תקשה דאטו כלי סעודה אמורים בפרשה ומאי ראיה דכל דבר אשר יבא באש הם צרכי סעודה וצ"ל דאשר יבא פירושו שדרכו בכך בכל שעה ואין דרך להעביר שאר כלים שאין כלי סעודה להעבירם בכל שעה באש רק צרכי סעודה כיון שדרך אדם לאכול בכל שעה. שמעינן מינה מיהא ג"כ דכל הכלים שדרך להשתמש בהן ע"י אור לצרכי סעודה כל הני צריכי טבילה דבהנהו כתיב וטהר.

עוד נראה מדברי רש"י ז"ל יסוד לטבילת כלים דהגם דבחדשים ליכא משום פליטת איסור דהרי חדשים הם מ"מ מינה ילפינן דין טבילה כלומר דכלים שהיו חייבים להגעל מפליטת איסור אם היו נלקחים ישנים כלים כאלו חדשים נמי חייבים בטבילה הגם דהשתא אכתי חדשים הם אבל חיוב הטבילה הוא בכלים כאלו דוקא אפילו חדשים, וראיה גמורה לזה מצינו לרבינו הגדול הריטב"א ז"ל ע"ז הנ"ל וז"ל, טעם דכלי עכו"ס צריכין טבילה משום דסופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה הצריכן הכתוב טבילה אף בחדשים משא"כ בזוזא דסרבלא עכ"ל. הנה כתב מבואר הטעם דכלי עכו"ס צריכין טבילה אפילו חדשים משום דסופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה א"כ כל כלי שסופה היה להשתמש באיסור אצל עכו"ס צריך טבילה אם לקחה ישראל הימנו אפילו חדשה שעדיין לא השתמש בה באיסור מאחר שאלו היה העכו"ס משתמש בה לאכילתו ואח"כ קנאה הישראל ע"כ היה צריך להגעיל מטעם פליטת איסור והיה צריך להטביל הכ"נ אסרה תורה על החדשים, בקיצור כל כלי סעודה שאלו היו אצל עכו"ס ישנים והי' קונה אותם הישראל היו צריכין לבון או הגעלה, כלים כאלו הצריכה התורה טבילה אפילו קנה מהם חדשים, וכל כלים שאינם כלי סעודה ואם קנה מהם ישראל אין צריכין הגעלה או לבון הכ"נ א"צ טבילה והיינו זוזא דסרבלא. ובזה מובן נמי לשון רש"י דהס"ד היה משום פילוט איסור ושני ליה כלי סעודה אמורין בפרשה ואפילו חדשים אבל דוקא חדשים כאלו שאלו היו ישנים היה בהם איסור להשתמש בהם בלי לבון או הגעלה.

ובעין זה ראיתי באו"ה שער נ"ה סי' פ"ג וז"ל, ואמר רבא כלי סעודה אמורין בפרשה את שדרכו לבלוע מגעולי כנענים וכל הנוגע במאכל עצמו נקרא כלי סעודה אפילו אין תשמישו אלא בצונן כגון כלי משתאות וסכינים שחותכין בהם צונן וכו' ע"ש נראה מבואר דמפרש כלי סעודה האמורין בפרשה הם מה שדרכו לבלוע מגעולי עכו"ס ועוד תנאי שני שנוגע במאכל עצמו וכל שיש לו הני תרי תנאי שדרכו לבלוע מגעולי עכו"ס ונוגע במאכל עצמו חייב בטבילה. ולפי"ז פשוט דנדון דידן האי טאוסטער שאנו דנין עליו כיון שהוא כלי מתכת ודרכו לבלוע מגעולי עכו"ס שהרי אם היה העכו"ס אופה בו פת בג שלו עם שומן חזיר וכיוצא בו או בשר בחלב היה נאסר אצלו וגם הכלי נוגע במאכל עצמו ואם היה קונה ישראל טאוסטער ישן מעכו"ס צריך לבון או הגעלה ממילא חדש נמי צריך טבילה וזה הוא בכלל כלי סעודה.

והאיר ה' עיני ומצאתי למרן החת"ס ז"ל שנדפס בלונדון שנת תשט"ו מכתי"ק יו"ד סימן ק"כ במחלוקת המחבר והרמ"א בסכין של שחיטה אי צריך טבילה ומרן החת"ס באות ה' כתב וז"ל, צ"ע אטו כלי סעודה כתובים בפרשה והלא לא כתיב אלא תעבירו באש וטהר ומיני' ילפי חז"ל דכלי דאינו בא לכלל הגעלה ולבון אינו בא לכלל טבילה כמ"ש

רש״י ורשב״א הביאו הפר״ח רס״י זה והיינו כלי סעודה דאחז״ל, אבל מה לי אם הוא תשמיש או תשמיש דתשמיש וכו׳ אבל סכין של שחיטה קשיא הלא הקונה סכין מן הנכרי ורוצה לשחוט בו צריך הגעלה א״כ הרי הוא בכלל כלי הגעלה ומהיכי תיתי לא יצטרך טבילה מה״ת. עוד כתב שם באות ו׳ אחר שהביא שו״ת שב יעקב בקדרות של נחושת שקבועין בתנור אי בעי טבילה וחלק עליו מרן החס״ז ז״ל וכתב שנית וז״ל, ולפענ״ד לא נ״ל דמ״ש שמשתמש להדיח כלים או ללישה אתמהה וכי כלי סעודה כתובים בפרשה לא הוזכר מזה שום רמז רק כל הכלים שמשתמשין באותו אופן שהיו צריכין ליבון אי היו נקחין מן הנכרי כשהם ישנים אותן צריכין טבילה אפילו חדשים והנך קדרות נמי פשוט מאוד שהלוקחן מן הגוי ישנים צריך להגעילן מפני שחזקתו משתמש הגוי בהם בכלי איסור מלוכלך ושואב בהם מים ברתיחתן על האש הכ״נ צריך טבילה עכל״ק.

הנה ביאר לן להדיא מרן החת״ס דהיסוד לטבילת כלים ומה כוונת חז״ל בכלי סעודה האמורין בפרשה הוא דכל כלי מתכת שאלו היה לוקחה מן הגוי ישנה והי׳ רוצה בתשמישה לצורך ישראל כדרכה היו צריכין הגעלה או ליבון כל הני כלים מקרי כלי סעודה שהצריכה התורה טבילה ולפי״ז פשוט מאד דהטאוסטער נמי כן הוא שאם לוקחה ישראל ישן מן העכו״ם שצריך ליבון שהרי הגוי השתמש בו לאפות בו איסורים פעמים פת עם שומן חזיר או סענדוויטש בלע״ז עם בשר בחלב שהפת ממורח עם חמאה ובשר כשר או בשומן חזיר או כיוצא בו וכיון שכן הלוקח טאוסטער חדש נמי צריך טבילה ככל כלי סעודה וזה פשוט מאד לפענ״ד והיסוד שיסד מרן החס״ס דכלי סעודה מקרי הני שאם לקחן ישן היו צריכין הגעלה או ליבון נראה דמקורו הוא מדברי האו״ה והריטב״א הנ״ל הגם שלא זכר כלל מהמקור, אבל כנראה שהי׳ פשיטא ליה כן עד שלא היה צריך לציין מקום המקור.

שוב הראו לי דבס׳ תה״ב בית רביעי שער ד׳ בהיתר ואיסור הכלים כתב הרשב״א וז״ל א״ל רבא כלי סעודה אמורין בפרשה כלומר מדכתיב כל אשר יבא באש ואי זהו דבר שבא באש וצריך להכשירו באש הוי אומר זה כלי סעודה שבולע על ידי האש וצריך להפליט בלעו על ידי האש ביאור הדברים הוא דבא ליישב מה שהקשו המפרשים דאטו כלי סעודה אמורין בפרשה והלא כל אשר תעבירו באש כתיב ולזה פי׳ כלומר דהיכן מצינו דבר שנעשה באש שצריך להעבירו פעם שנית באש שאמר הכתוב תעבירו באש ע״כ זה כלי סעודה מכלי מתכות שאם בלעו ע״י האש צריך להעבירו באש וא״כ מבואר דכל שאם בלעו ע״י האש צריך להעבירו באש וזה כמ״ש ועיין ביאור הגר״א יו״ד סי׳ ק״כ אות יו״ד טרפידש כו׳ אבל וז״ל כמ״ש כלי סעודה אמורים בפרשה ופי׳ הרשב״א דכתיב כל אשר יבא באש תעבירו באש כו׳ איזה דבר שבא באש צריך להכשירו באש זה כלי סעודה שבולע וכו׳ משא״כ כאן דאינו בולע כמו שתי קדרות כמש״ל סי׳ צ״ב וכו׳ מבואר מיהו דכל שבולע חייב בטבילה ואין נפ״מ בכמה תשמישו בסעודה ומבואר מדברי הרשב״א והגר״א ג״כ כמ״ש וכן דעת הש״ע ופשוט שהוא כדעת מרן החס״ס אלא שפלא שעשה זה קושיא משלו ולא ציין מרן ז״ל שהוא מבואר בראשונים ז״ל ודו״ק.

האמנם כ״ת הבאת שמצאת בקובץ עם התורה (תשל״ז) תשובה מהגאון המובהק מופת הדור מוהר״מ פיינשטיין שליט״א שכתב דטאוסטער אין צריך טבילה ונתן טעם לדבריו דכלי סעודה אמורין בפרשה ואיזה הם כלי סעודה האמורין נתן לזה ב׳ יסודות : א) דכלי סעודה נחשבו דברים שהוא צורך לסעודה מצד הבישול אף שאין מביאין אותן להשלחן ומקום הסעודה, ב) דברים שהם מביאים בהם את מיני המאכל ומשקין להשלחן ומקום הסעודה אבל הטאוסטער שמייבשין שם פת אפוי בטוב וראוי לאכילת כל אדם אין להחשיבו צורך הסעודה בשביל מה שיש שרוצים לייבש הפת שנעים להו קצת יותר מאחר שלא חסר כלום להפת גם בלא זה. והביא ראיה לדבריו מהא דנקט בברייתא דברים שנשתמש בהם ע״י חמין כגון היורות הקומקמוסין ומחמי חמין מגעילן ומטביל והן טהורין שלכאורה למה נפרטו מחמי חמין דהרי הן בכלל יורות וקומקמוסין שלכן משמע שהוא לרבות שאע״פ שהם נעשו רק להחם מים שראוי בין לשתות ובין ללוש גם במים צוננים שהיה מקום לומר שלא יצטרכו טבילה קמ״ל דגם הם צריכין טבילה משום שצורך גדול הוא לכל האנשים מים חמין יותר ממים צוננים וא״כ אין לנו אלא מחמי חמין שהוא צורך גדול לכו״ע אבל יבוש הפת ע״י טאוסטער שאף להרגילין בזה אינו דבר נחוץ ורובא דעלמא ורוב אכילות אף להרגילין בזה הוא פת האפוי כמו שהוא אין להחשיבו כלי דצורך סעודה עכ״ל.

ואמת אגיד כי מאד הקשית לשאול מאחר דכן פסק ידי״נ הגאון המובהק מוהרמ״פ שליט״א אין אני כדאי לחלוק עליו ובפרט כי הוא מידידי הנאמנים ואני קשור באהבתו נמצא שאני משוחד מחמת אהבה וכמו דקיי״ל באוהב שלא יהיה דיין ומ״מ היות כי לפענ״ד נראה ברור דצריך טבילה ואפילו בברכה וכן ראיתי באיזה אחרונים זה לא מכבר שפסקו בפשיטות שצריכין טבילה גם ריהטא דשמעתתא לכאורה כוותנו וכמו שהבאתי ראיות בס״ד ולכן אפלפל קצת והבוחר יבחר.

והנה לפי הנחת הגאון שליט״א מי שיש לו ברוילער בלע״ז לטגן בשר מבושל שכבר ראוי לאכול כן לרוב העולם אלא שכמה בני אדם רוצים לאכול צלי הכ״נ דאין צריך טבילה

שהרי אפשר כבר לאכול הבשר מבושל וגם רוב העולם אוכלים כן מבושל וכן קדרה שהוא רק לבשל פירות נמי כיון שהפירות ראויין כך לאכול לא צריך טבילה וכן כל מאכלים שראויין כבר לאכול כן ורק יוסיפו להטיבם ע"י בישול או טיגון לא יצטרכו הכלים טבילה, וכן מי שיש לו קדרה רק לחמם בה מאכלות שכבר נתבשלו ואפשר לאכלם כן צונן בטוב, כלים אלו לא יצטרכו טבילה כיון שהחימום אינו עושה כלום בעצם הבישול, וודאי דבר זה לא ניתן להאמר כלל, ועוד צריך שיעור א"כ במצטמק ויפה לו נמי אם יצטרך הכלי טבילה אם נתבשל בכלי אחר וצ"ע.

אמנם בר מן דין בעיקר יסודו של ידי"נ הג' שליט"א הרי האו"ה והריטב"א ומרן הח"ס יסדו יסודות אחרים ולפי יסודותם דהעיקר תלוי דאם הי' תשמיש כהאי אצל העו"כ אשר אם יקנה אותה הכלי יצטרך הישראל להגעיל או ללבן א"כ בדידן נמי הדין הכא, והג' שליט"א לא הביא כלל הני פוסקים ולא הרגיש שלכאורה הם היפוך סברתו הגדולה ויסודותיו שיסד בדין טבילת כלי סעודה. גם בעיקר חילוקו שמחלק בין מחמי חמין שהוא צורך גדול לכו"ע ובין הטאוסטער שאף להרגילין בזה אינו דבר נחוץ ורובא דעלמא ורוב אכילות אף להרגילין בזה הוא פת האפוי כמו שהוא, לפענ"ד אסקופה הנדרסת תלמיד הרוצה להתלמד גם זה צ"ע דודאי צרכי סעודה מקרי אפילו מה שאינו נחוץ לסעודה ולאו כ"ע אכלי לה ואם שאמרו במדרש במי שקנה עבד שיעשה לו אלף מיני מאכלים ולא עשה רק שמונה מאות או ד' מאות ולאו כו"ע אכלי לה להני מאכלים ואינו נחוץ אטו המבשל אותן לאו כלי סעודה נינהו ואם לא יאכל מאכל רק פעם אחת בשנה או פעמיים אפ"ה סעודה הוא אפילו לא יהיה נחוץ כלל. אלא שגם זה אמת שבזה"ז כמעט אין בית אשר אין שם טאוסטער ורגילין לעשות טאוסט הרבה והרבה לילדים ולגדולים ובפרט בימות החורף וגם לפעמים עושין סענדוויטש קטן בלע"ז על הטאוסטער והוא כלי סעודה רגיל מאד בזמן הזה והרבה אנשים הצריכין לאכול דוקא פת צנומה מפני מחלת הקיבה והבני מעים וכיוצא בו שבאמת האפייה השניה עושה פעולה בפת ממש שאף שאפשר לאכלו כך מ"מ עושה פעולה והפת משתנה למעליותא ע"י האפיה השניה או שהפת קשה מאד וע"י הטאוסטער נתרכך אשר לפענ"ד מטעם זה נמי הוי כלי סעודה.

ומה שדייק הגאון שליט"א מברייתא שכתבו היורות והקומקמוסים ומחמי חמין לולי דבריו הקדושים לפענ"ד נראה לומר דקמ"ל דהגם דהני קדרות לא נשתמשו אלא לחמם חמין כלומר מים חמים א"כ אפשר דאין צריכין הגעלה כלל דלעולם אזלינן בתר רוב תשמישתן וכמ"ש בסמוך דדבר שנשתמש בהן ע"י צונן מדיחן ומטבילן הן טהורים ואפשר דהני נמי כיון דתשמישתן הוא רק לחמם מים חמים די בלי הגעלה וקמ"ל דמחמי חמין מגעילן דסוף סוף אפשר להשתמש בהם איסור וכדעת הח"ס ז"ל דעכ"פ חזקתו שהגוי משתמש בהם בכלי איסור מלוכלך וכיוצא בזה וא"כ אדרבה יהיה מדברי הגמרא ראיה ברורה לדעת הח"ס ז"ל.

איברא דהשאילתות בפרשת מטות שאילתא קל"ז כתב וז"ל, יורות וקומקומין ומחמי חמין דתשמישן ברותחין הוא צריך לפלוטינהו ברותחין ואע"ג דקומקומא לא דרכיה לבשול ביה זמנין דלא משתכח ליה מנא ומקרי ומבשל ביה ע"כ וכתב בהעמק שאלה דמש"כ קומקומין לאו דרכיה לבשולי ביה פי' אלא מטילין לתוכו רותחין וכ"כ הגר"א בספר אליהו רבא כלים פ"ד מי"ז והיינו דתני תרתי קומקוס ומחמי חמין ומה דתנן רפי"ד דכלים קומקוס כדי ליחס בו פירושו דשיעור שיקרא שבר כלי בעינן שלא יהא ראוי אפילו ליחס בו כמו שיעור של מיחס שהוא כדי לקבל סלעים אע"ג דודאי אינו עשוי לכך והכ"נ משמע שלהי מנחות (ק"ט ע"ב) אני מטיל עליו קומקוס של רותחין היינו משום שדרך ליתן לתוכו רותחין וניטל ביד משא"כ יורה ומחמי חמין שעומד ע"ג האור ע"ש מה שהאריך לפי דרכו בקודש. ולדידן מיהו שמעינן דמה שאמרו בגמ' קומקומוסין ומחמי חמין דתרי תיני כלי הם הקומקוס שמטי.לין בו רותחין ומחמי חמין שמחממין בו חמין וא"כ שפיר קמ"ל תרווייהו דצריכין טבילה ואזל לן דיוק הגאון שליט"א הנ"ל.

עוד י"ל לפמ"ש האו"ה שער נ"ח סימן פ"ו הנ"ל וז"ל' ומיהו היורה שמחמם בה מים לעיסה ודאי צריך טבילה דנוגע במאכל עצמו הן עכ"ל. וא"כ י"ל דהא קמ"ל במחמי חמין דלא תימא שאין צריך טבילה שאינו נוגע במאכל קמ"ל דצריך טבילה ודו"ק. גם מה שהביא מחי' הגרע"א סימן ק"כ שמביא מכנה"ג מהחכם מהר"י מילידא מחביות שמכניסין בהן יין לקיוס א"צ טבילה הנה באמת כי משם יש להביא ראיה להיפוך שהרי הביא שם דהאו"ה הצריך טבילה והכי קיי"ל ומה שסיים וכיון שחזינן דלאלו הכלים שאין משתמשין בהן בסעודה ממש אין צורך לטבילה אלא כשעושין אפיה ובישול וכדומה מעניני תיקון האוכל אין שום טעם להחשיב מעלת יבוש הפת ע"י הטאוסטער לתיקון וא"צ טבילה' אמנם לפמ"ש כיון דאלו היה כלי אסור היה אסור לאפות בו הפת ממילא שפיר צריך טבילה וכנ"ל ואפילו להחכם מהר"י מילידא דכלי שמכניסין בו לקיוס א"צ טבילה אבל טאוסטער שהוא כלי שמשתמשין בו אך ורק לצורך הסעודה ובשעתה לפענ"ד אפילו לדעתו בעי טבילה' עכ"פ בהא נחתינן ובהא סלקינן דטאוסטער חייב בטבילה מאחר שמפורש כן בח"ס ובאו"ה והריטב"א משמע כן הכי נקטינן כנלפענ"ד.

והנה חכ"א רצה לפטור מטבילה מטעם שהטאוסטער מחובר הוא בקרקע ע"י חוט החשמלי וכיון שמחובר לקרקע

מינו מקבל טומאה, ובמשמ כי שגגה היא מלא דמה שמאבדו ע״י חוט להשמיל פשוט ללא נקרע בשביל זה מחובר לקרקע ועוד דהא טבילה של כלים אינה משום קבלת טומאה אלא הוא משום גירות דיונאת מטומאת עכו״ם לקדושת ישראל ועיין מרן חת״ס סימן ק״כ הנ״ל שכתב להדיא כן לחמ״כ בחשו״ נ שד יעקב דקדירות של נחושת שקובעין בחנויות שקורין העלהפע״ן לא בעי טבילה מחרי טעמי מלא כיון שעשו מתחילה לחברו בקרקע לא עדיף מטומאה לאחי מיניה דכל העשוי לחברו לקרקע אינו מקבל טומאה וע״ז תמה החת״ס ז״ל ואני תמה ואיכן רחה להך טבילה אחי מטומאה וכו׳ בטומאה דגלי רחמנא גלי והכא הך טבילה גזה״כ היא ומלחא אחריתא הוא מנ״ל להקל בעשוי לחברו לקרקע וכו׳ ע״ש. הנה מבואר דאפילו העשוי לחברו קבוע בקרקע בחמת נמי פליג הח״ס ז״ל לאינו פוטר מטעם זה מטבילה וכ״ש בחוט החשמל שכו״ע מודי בזה ללא מקרי מחובר לקרקע כן נלפענ״ד.

סימן קסג

בענין סבין של שחיטה אי בעי טבילה

עוד להנ״ל

ולא אכחד מעטי מה שנלפענ״ד להעיר בעיקר דברי מרן הח״מ הנ״ל שכ׳ שם בחות ה׳ ו״ל, אבל סכין של שחיטה קשיא הלא הקונה סכין מן הנכרי ורוצה לשחוט בו צריך הגעלה ג״כ הרי הוא בכלל כלי הגעלה ומ״ט לא יצטרך טבילה מה״ת עכ״ל.

ולפענ״ד לאחר נשיקות עפרות זהב לו היה נראה קצת לייחש דבכלי מדין דוקא כלי סעודה כתיב ולכן בעינן מרחי מלא שיהא דבר שצריך הגעלה אם השחמש בו העכו״ס והשניח שהישראל הקונה נמי ישחמש בו לכלי סעודה ואם הישראל קנהו לחשחמש אחר אינו צריך טבילה וכן אם נשחמש עכו״ס בזוחן דסרבלא לסעודה וקנהו ישראל אינו צריך טבילה ומ״כ מיושבת קושית הח״ס דודאי סכין הוא כלי סעודה ואם קנהו ישראל מן הנכרי לעורך סעודה הכ״נ לצריך טבילה אבל הקונה סכין מן הנכרי לשחיטה הגם שצריך להגעילו אבל אם לא ישחמש בו לעורך סעודה לאו כלי סעודה הוא ופטור מטבילה דכלי סעודה אמורין בפרשה ומ״כ אחי שפיר להגם דקונה סכין מן הנכרי ורוצה לשחוט בו צריך הגעלה מ״מ אינו צריך טבילה כיון שיחדהו לסכין של שחיטה אבל הכ״נ אם ישחמש בו גם לסעודה צריך טבילה ובזה לא מיירי וסכין של שחיטה לאו כלי סעודה הוא שהרי אסור להשחמש בו בסעודה ואפילו לחחוך בו לוען אסור אם לא בהדחה. ובמשמ כי הכין דייק לשון המרדכי ז״ל שכתבתי וז״ל, ועוד טעם אחר הכא להא כלי סעודה כתיב בפרשה וסכין שלא שחיטה לאו כלי סעודה הוא להא אפי׳ לוען אסור לחחוך בו אם לא בהדחה ע״ש. הנה מבואר מלשון המרדכי להחסרון בסכין הוא משום שאינו רגיל להשחמש בסעודה ולאו כלי סעודה הוא ומה לחזיק לאכילה לא חשיב כלי סעודה ועיין מו״ה שער נ״ח בשם הרחב״ה כעין זה.

וראיתי בית״ש חולין פ״ק סוס״י י״ח שכתב וז״ל, ולי״נ דלא בעי טבילה לדוקא כלים בעי טבילה אבל סכין של שחיטה לאו דין כלי עליו לכאו״ע לא בעינן כלי בשחיטת חולין ומותר לשחוט בקרומית של קנה אפילו אינו מחוקן ומשופע כמו כלי עכ״ל. ביאור כוונתו ז״ל שרצה לפרש וליישב דברי המרדכי ז״ל דסכין של שחיטה לאו כלי סעודה הוא משום דאפילו לוען אסור לחחוך בו אם לאו בהדחה והיה קשה ליה להית״ש דממי הוציל בחילוקו זה להא אכתי קשה סוף סוף אם כלי על הסכין להרי שוחט בו וע״ז תירץ דכיון דלכו״ע לא בעינן כלי לשחיטה לחולין ומותר לשחוט בקרומית של קנה ולכן מטעם זה לאו דין כלי עליו וכיון דלסעודה אסור להשחמש בו אפילו לוען שפיר פטור מטבילה וצ״ע.

סימן קסד

בענין קדירה שמחוברת לקרקע אי בעי טבילה

עוד להנ״ל

עוד רגע אדבר מה שנחלקו מרן הח״מ ובעל שד יעקב הביאו שם בחות ו׳ ד״ה וכן הכיסוי שהעלה השד יעקב דקדירות של נחושת שקובעין בחנויות בלא בעי טבילה מחרי טעמי אלא כיון שנעשה מחחלה לחברו בקרקע לא עדיף מטומאה לאחי מיני׳ ועוד לחזלי׳ בחר רוב חשמישו והוא לקח ממנו מים חמין לגיסה או להדיח כלים ומין זה דרך סעודה ממש ומעט שמוחין המים עלמן ע״ש ומרן הח״מ ז״ל לחה דברינו דמ״ש שמשמש להדיח כלים או לגיסה מחמחה וכי כלי סעודה כחובים בפרשה לא הוכר מזה שום רמז רק כל הכלים שחשמישן בחומו חופן וכו׳ והנך קדרות שמי פשוט מאוד שהלוקחן מן הגוי יצטרך להגעילן מפני שמזקקו משמש הגוי בהם בכלי ליסור מלובלב ובושב בהם מים ברחיחתן על האש ובעל אדיף מטומאה לאחי מיניה שמי לחה מרן הח״מ ז״ל ע״ש.

ואני מסקופה הנדרסת תחת כפות רגלי הגדיקים מלחתי רחיה לדבינו הח״מ ז״ל מאו״ח שער נ״ח סימן פ״ו וז״ל, ומיהו היורה שמשמש בה מים לעיסה ודאי צריך טבילה דנוגע במאכל עלמו הן עכ״ל. הנה כתב מפורש דיורה שמשמש בה מים לגוש בה אח העיסה צריך טבילה והטעם דנוגע במאכל עלמו ורחיה ברורה למרן הח״מ ולא בהשד

יעקב והוסיף שם האו"ה דמשפך של ברזל ודאי צריך טבילה אע"פ שאין שותין ממנו ואינו אלא להכשר האוכל ואפילו הגדולים הרבה מאחר שנוגע במאכל עצמו מידי דהוי איורה ואין חילוק בין חם לצונן דהא לאו בפליטת איסור תליא מילתא ע"כ ע"ש, הנה מבואר שם להדיא דיורה שמחמם בה מים לעיסה צריך טבילה כיון דהמים נוגע במאכל עצמו וגם מבואר הטעם של טבילה דכל שנוגע במאכל עצמו חייב בטבילה וכדעת מרן הח"ס ז"ל וממילא ראיה נמי לדברינו בס"ד לעיל. עכ"פ כיון דטבילת כלים לרוב הפוסקים הוא דאורייתא לפענ"ד אין להקל כלל בטבילת טאוסטער וכמ"ש כנלפענ"ד וכן בשאר כלים כאלו.

ואבתי פש לן לבאר בכלים שנעשים לסעודה אבל רק להשתמש בצונן וביבש וכגון להניח פת על השלחן או קענדי דיש וכיוצא בו למה חייב בטבילה לפי היסוד שאינו חייב בטבילה רק מה שהיה משתמש בו העכו"ס צריך הגעלה והרי הנה לא שייך להגעיל, אמנם שבוש הוא דהני נמי אם היה נותן עליהם פת חם טריפה היה צריך הגעלה וכן כל הני ושפיר צריכים טבילה וק"ל.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכ"ת בלו"נ
מנשה הקטן

סימן קסה

בענין מוכר כלי חמץ לעכו"ם ולאחר הפסח חוזר וקונה אי חייב טבילה

פורים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון המפו' פ"ה נו"נ ברקאי כולו אומר כבוד וכו' כג"ת מוה"ר **יצחק אייזיק ליעבעם** שליט"א בעמח"ס בית אב"י ב"ח.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. יקרת ספרו שו"ת ב"א ח"ב קבלתי ולהראות חשיבות לדבריו היקרים, בסי' פ"ג בענין טבילת כלים השיג על כל רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל ואלו הם הנוב"י והגרש"ק והחכ"א והתשורת ש"י ועוד על אלו הראשונים שכתבו דלפי שיטת התוס' והרא"ש דישראל המוכר כלי לעכו"ם וחזר ולקחה צריך טבילה וכ"פ בש"ע יו"ד סי' ק"כ סי"א א"כ ערב פסח כשמוכרין החמץ לעכו"ם עם הכלים ואחר הפסח כשישראל חוזר וקונה החמץ מהעכו"ם צריך לפ"ז לטבול שוב הכלים וכת"ר תמה עליהם לפ"מ שמבואר ברמ"א שם ס"ט דישראל שקנה כלי מנכרי לסחורה ומכרו לישראל אחר וכו' מבואר עכ"פ דחנוני הלוקח כלים לסחורה א"צ להטבילם א"כ עכו"ם הקונה כלי חמץ מישראל לא לצרכו קנאה אלא לסחורה דידוע שדעתו לחזור ולמכרו לישראל א"כ כמו שישראל הקונה מעכו"ם לסחורה לא נתחייב הישראל בטבילה הכ"נ עכו"ם הקונה מישראל וחוזר ומוכרו לישראל לא יתחייב הישראל הקונה עכ"ל בקיצור.

ולפענ"ד יפה כוונו הני אחרונים ז"ל חדא דאפילו לפי הבנת מעכ"ג דישראל הלוקח כלי מן העכו"ם לסחורה פטור מטבילה וה"ה עכו"ם הלוקח מישראל מ"מ פשוט דישראל הלוקח כלי מהעכו"ם ומשתמש בה עם חמץ נתחייב בטבילה לכ"ע וא"כ הכא כשקונה החמץ עם הכלי ע"פ א"כ הרי כבר נשתמש בכלי זו בחמצו שהוא לצורך מאכל דפשוט דכלי שאין בה חמץ אינו מוכר לעכו"ם ואינו מוכר אלא כלים שיש בהם חמץ ומשום החמץ שבכלי מוכר כל הכלי וא"כ כמו בישראל הלוקח כלי מעכו"ם לסחורה עם חמץ והכלי משמשת בשביל חמץ שבה חייבת בטבילה דהרי עד שימכור הכלי משתמש בה לצורך חמצו שהם צרכי מאכל והכ"נ כן הוא.

אמנם לפענ"ד בעיקר דיוק כ"ג בחנוני הלוקח כלי לסחורה שפטור מטבילה לפענ"ד אין הכוונה דהחנווני שלוקח למכור לא הוי אלא סרסור ולכן פטור מטבילה דמעולם לא קנה כלי זו דזה פשוט דהחנווני שקנה כלים מעכו"ם בכסף מלא שלו הם לכל דבר והוא הבעלים שלהם ולא העכו"ם והגוזל כלים אלו הרי גזל את הישראל ואין לכלים אלו שום שייכות עוד עם העכו"ם וטעם הפטור מטבילה בכלים אלו שקנה לסחורה אינו משום דאינם שלו אלא הפטור דלא חייבה תורה לטבול אלא כלי מאכל כלומר כלים שקונה אותם לצרכי סעודה ולכן הקונה כלי לנט"י או לנקיון וכיוצא בו שאינו משתמש בהם לצרכי סעודה פטורה מטבילה דכלי סעודה אמרה תורה לטבול ולא שאר תשמיש וא"כ חנווני שקנה לסחורה אמרינן לאכלה ולא לסחורה אבל פשוט שהכלי הוא שלו אלא דא"כ המוכר כלי חמץ ע"פ לעכו"ם העכו"ם קונה הכלי וכיון דהעכו"ם קונה הכלי הרי הוא שלו ואפילו לא קנאה אלא לסחורה ומה דבישראל כה"ג הי' פטור מטבילה לא איכפת לן דהרי אין זה החסרון בעצם הקנין שלכן יהא פטור מטבילה אלא החסרון בהשתמשות וא"כ כשקנאה העכו"ם הרי כלי שלו לגמרי והחוזר וקנאה מהעכו"ם צריך טבילה לדעת התוס' והרא"ש דהרי הקונה כלי מעכו"ם לצורכי סעודה צריכים טבילה ודאי אי לאחר הפסח ימכרנו העכו"ם לסחורה לחנווני נמי לא יצטרכו טבילה אבל אין זה מדין פטור בעצם משום קנין אלא פטור בהשתמשות.

ומה"ט נמי בסי"א שפסק בש"ע שם ישראל שמכר כלי לעו"כ וחזר ולקחו ממנו צריך טבילה לא חילק בין לקחו העכו"ם לסחורה או לקחו לצורך עצמו דבעכו"ם אין נפ"מ לאיזה צורך קנאו לעצמו דכל שנכנסה הכלי ברשותו והרי הוא שלו אם חוזר ישראל וקנאה צריך טבילה חדשה. והטעם בזה כמו שכתב האו"ה וכן מבואר בירושלמי דהטבילה

לכלי כשיצאה מרשות עכו"ס לרשות ישראל הוא כעין טבילה לגירות שאמרה תורה ואבדיל אתכם וכ"כ הרשב"א ז"ל יבמות מ"ז ד"ה נתרפא דענין טבילת גר הוא כמו קונה כלים חדשים מעכו"ס דצריכים טבילה כדי לצאת מטומאת עכו"ס וליכנס לקדושת ישראל ע"ש הנה מבואר דאפילו כלי חדשה שעשאה עכו"ס למכור ולא עשה בה שום דבר צריכה טבילה משום דיצאה מרשות עכו"ס לרשות ישראל.

איברא דראיתי בצ"פ פי"ז מהמ"א ה"ג שיצא לדון בדבר חדש דדוקא אם העכו"ס עשה כלי תשמיש לעצמו לסעודה אז חייב טבילה מן הדין אבל אם עשאן לסחורה י"ל דאין עליהם דין של כלי סעודה כלל כמו פת פלטר ע"ש והוא דבר חדש והי' ראי' לשיטת כ"ג. וקצת מצאתי לו סמוכין מדברי הריטב"א ע"ז מ"ז שכתב הטעם דכלי עכו"ס צריכין טבילה משום דסופן להשתמש באיסור אצל עכו"ס ויצאו לקדושה הצריכן הכתוב טבילה אף בחדשים ע"ש וא"כ לפ"ז בכלים שעושין לכתחילה למכור ואין סופן להשתמש באיסור ממילא אין צריכין טבילה ויש לחלק אם עשאן למכור לישראל או לעכו"ס דאם עשאן למכור לעכו"ס א"כ אכתי נשאר הטעם דסופן להשתמש באיסור ואם עשאן למכור לישראל אין צריכין טבילה ובסתמא הוה אזלינן בתר רובא וא"כ בעכו"ס הקונה ע"פ דקונה רק למכור לישראל א"כ אינו עומד להשתמש באיסור אצל עכו"ס א"צ טבילה מחדש והי' מקום עכ"פ לשיטת כ"ג הגם דעל הצ"פ קשה גם מדברי הריטב"א שהוא ז"ל טען דכל שעושה למכור אינו צריך טבילה ולדברי הריטב"א פשוט דאם עשאן למכור לעכו"ס בעי טבילה.

ומיהו כבר הבאתי דהאו"ה שער נ"ח הקשה דמה שייך להוציא מטומאה לטהרה בזה"ז שאין אנו נזהרין על הטומאה ותי' בס"א ובסק"ו שם לענין שאם בשל בדיעבד בקדרה חדשה לא נאסר המאכל שהטבילה אינה מחמת פליטת איסור דהא צריכין לטבול אפילו כלי חדשה אלא רק להעביר ממנו רוח הטומאה ולהכניסו בקדושה של ישראל לפי שבחרנו ה' אלקים לנחלתו והבדילנו מן העמים וקדשנו בקדושתו שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי וכתיב והייתם קדושים כי קדוש אני ה' אלקיכם ע"כ ע"ש והפוסקים כולם הביאו טעם הירושלמי ואו"ה וכמ"ש גם הרשב"א ז"ל ולא הביאו כלל טעם הריטב"א ז"ל ודברי הצ"פ צ"ע לפענ"ד.

וראיתי בספר האשכול הלכות לוקח כלי תשמיש מן הגוי וז"ל ואמר רב"א ל"ש אלא בלקוחין מגוי וכמעשה שהי' וכו' הנותן מתכת לגוי לתקן לו כלי איכא מרבוותא אמרי דצריך טבילה משום דאומן קונה בשבח כלי כדאר"א בהגוזל ולא חזי לן האי פסקא דמ"מ לא נקרא שם גוי על הכלי והוא עצמו מעולם לא החזיק בו כשלו ולא כמעשה שהי' בכלי מדין שהי' המתכת והכלי של גוים עכ"ל ועיין טור סי' ק"כ וריצב"א כתב וב"י וב"ח שם ועיין דרישה שם בשם המרדכי והסמ"ק והנה פשוט דהתם העכו"ס אין כוונתו לעשות לעצמו ולא להחזיק לעצמו אלא להחזיר לישראל כיון שלא נתנו לו אלא לתקנו והשאלה רק אי קנאה ואי נקרא שמו עליו אבל אי קנאה ונקרא שמו עליו לכ"ע צריך טבילה אפילו אין דעתו לכלי מאכל אלא להחזירה לישראל לאחר שיתקנה וא"כ במוכר ע"פ ודאי קנאה עכו"ס וחוזר ומכרה לישראל צריך טבילה וכדעת רבותינו האחרונים ז"ל ומימיהם אנו שותים.

ומה שתמה אשו"ת ערך ש"י בישראל מומר שקנה כלים מישראל אי צריכין טבילה ימחול נא לעיין בספרי משנ"ה ח"ו סי' קל"ז שהארכתי בזה בס"ד דלא ראו האחרונים דברי מרן הח"ס ז"ל בהל' טבילת כלים.

ומחמת כי נתארו הדברים ואין הז"ג הנני לקצר ידידו המברכו שיזכה להרבות דעת תורה וקדושה דושה"ט ושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקטן

נ.ב. היות כי נתאחר המכתב ולא נשלח קודם פורים אמרתי להעיר עוד הערה אחת קטנה בסי' צ"ב בענין מקוה מקיטור והביא דברי החזו"א ז"ל מקוואות סי' ו' תניינא סקי"א דקיטור אינו פוסל בג"ל ובעניותנו הארכתי בזה בספרי משנה הלכות ח"ב סי' א' במדור התשו' והבאתי ראי' לחלק בין זיעה לזיעה מדברי הריב"ש ועוד פוסקים וכל זיעה הבא ממים דין מים לה וממילא הו"ל דין שאובין ולכן קיטור הבא ממים דין מים לו ויש לו דין שאובין והארכתי שם בזה בס"ד ימחול נא לעיין שם.

סימן קסו

בענין מכשיר של חשמל שמחמם מים אי צריך טבילה

ל' למט-מונים התש"מ פסח שני בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כו' כש"ת חיים בן ציון פאלגער הי"ו במתיבתא הקדושה עץ חיים באבוב ברוקלין נ"י.

אחדשה"ט. יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי לו לפי כבודו כי בלתי מכירו ויקבל הכבוד כראוי לו.

בדבר שאלתו במתכת הנקרא אינסטענט היטער בלע"ז והוא מכשיר של חשמל ומניחין אותו למים והמים מתחממין על ידו והוא כעין מזלג חשמלי וכדומה לו אי צריך טבילה או לא ואי צריך ברכה, ולכאורה הי' פשוט אצלי דאין צריך ברכה לפי שכלי סעודה אמורים בפרשה וזה לאו כלי הוא אלא כמו גחלת של עץ או של מתכת שזרקו במים

ומתחממים על ידו ועיין יומא ל"ד ע"ב תניא אמר רב יהודה עששיות של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ ומטילין לתוך צונן כדי שתפיג צינתן והכי נמי דומה לזה הוא והו"ל כגחלת של מתכת ואין צריך טבילה כן הי' פשוט בעיני.

האמנם אחר העיון בדבר לכאורה יש לעיין לפמ"ש מרן הח"ס יו"ד סי' ק"כ (דפוס לאנדאן), אמש"כ בשו"ת שב יעקב דקדירות של נחשת שקובעין בתנורים שקורין העלהאפין לא בעי טבילה משום דאין זה צורך סעודה ממש וכתב עליו ח"ס ז"ל דאטו כלי סעודה כתובים בפרשה לא הוזכר מזה שום רמז רק כל הכלים שתשמישן באופן שיהיו צריכים ליבון אי היו נקחין מן הנכרי כשהם ישנים אותן צריכין טבילה אפילו חדשים, והנך קדירות נמי זהו פשוט מאד שהלוקחן מן הגוי ישנים צריך להגעילן מפני שחזקתו משתמש הגוי בהם בכלי איסור מלוכלך ושואב בהם מים ברתיחתן על האש ה"נ צריך טבילה ע"ש וכעין זה כתב האו"ה שער נ"ח סי' פ"ג וז"ל ואמר רבא כלי סעודה אמורין בפרשה את שדרכו לבלוע מגעולי כנענים וכל הנוגע במאכל עצמו נקרא כלי סעודה אפילו אין תשמישו אלא בצונן כגון כלי משתאות וסכינים שחותכין בהן צונן כו' ע"ש נראה דתרי תנאי כלל מה שנקרא כלי סעודה האחד את שדרכו לבלוע מגעולי נכרים, וכל הנוגע במאכל עצמו, והכ"נ נידון דידן דרכו הוא לבלוע מגעולי נכרים וגם נוגע הוא במאכל או משקה נמצא דלפ"ז מחויב בטבילה ועיין שערי הלכות חוברת י' לענין טבילת טאסטער בלע"ז. ומיהו לענין ברכה לפענ"ד יותר טוב שלא לברך דסוף סוף לאו כלי הוא כלל האי מזלג חשמלי ואם יטבלנו עם שאר כלים מה טוב.

ובדבר שאלתו עוד בענין המאורע שמשרתת נכרית הדיחה יורה כשרה על כלי המונח בסינק הנקרא דיש-ראק שהי' חולבת ובן יומו מה הדין היורה והדיש-ראק וכתב שהמים לא היו יד סולדת בהם ולפענ"ד אם לא היה יד סולדת יוכל להשתמש בשניהם ויפה כיון בזה רק ליתר שאת כדאי להניחם מעל"ע בלי תשמיש.

ולפי שאין הז"ג לא אוכל להאריך וה' שנותיו יאריך המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קסז

בענין שטפון של ביוב שנכנס במטבח בקערה של בשר

מ"ב למט-מונים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח בנש"ק מזה בן מזה וכו' כש"ת מוה"ר **מאיר כ"ץ** ראש הכולל ברמת ויזניץ חיפה.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. מכתבו היקר קבלתי. בדבר שאלתו במקרה שהי' שטפון של ביוב (Sewer בלע"ז) ונכנס לדירה התחתונה במטבח בקערה של בשר שהשתמשו בה ביומו והנזילות של הביוב הנ"ל הי' מונח שם לערך שש שעות ועתה נפשו בשאלתו היות שבביוב מעורבים מי בשר בחלב ולמרות שיש שם ששים נגד האיסור אבל היות כי זה חריף אולי דינו כמו ציר שאין מועיל לו ששים ואם צריך להחליף הקערה שהוא של חרס עכ"ל.

ולפענ"ד דאין כאן חשש כלל דהרמ"א יו"ד סי' פ"ז ס"ו כתב עוד כתבו דאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב וליתן לפני בהמה דאסורים בהנאה וכתב הש"ך סקי"ט דהיינו כשהדיחם במים רותחים ועריבם כך רותחים הא לא"ה אינו אסור בהנאה כיון דאין אסור מה"ת אלא דרך בישול והכו"פ והגרע"א הקשו על הש"ך דא"כ מלבד ההנאה ליתסר לערב מטעם איסור בישול ע"ש מה שדחקו וביד אברהם פי' דברי הרמ"א דמילי מילי קתני דלערב לבד אסור משום בישול ואם בישל אסורים בהנאה ולפ"ז זהו ג"כ כוונת הש"ך וא"כ בדידן דע"פ רוב אין מערבין מים רותחין כל כך ופשוט דעד שבאים לביוב ומתערבין עם מים אחרים של חלב או בשר ודאי מצטננין עד שלא יהא בהם דין בישול ואין להם עוד דין בישול שיהיו אסורים בהנאה, אלא דנראה להוסיף דמיד שיורדין המים להביוב הנ"ל הנה מתערבים במים רבים של שטפון שאינם לא של בשר ולא חלב ופשוט דלעולם יש ששים נגד החלב או הבשר שנתערב במי השטפון דהרי ע"פ רוב אפילו בשעת נקיון הכלים יש ששים נגד המעט חלב או בשר שנשאר על הקערות כי דרך הנשים לשטוף הכלים במים רבים והלכלוך מעט הוא כך שהחלב או הבשר שיורד להביוב כבר נתבטל קודם שהגיע להביוב ולא דמי להא דרמ"א דבזמנם הדחת כלים הי' בכלי ומים מועטים שדרכם הי' שלא להדיח במים רבים שלא הי' אז צאנטראל וואסער לייטונג כמו שהוא היום בכל המקומות וא"כ כיון דאין כאן חשש בשר בחלב כלל ליכא למיחש למידי. וא"כ מש"כ מעכ"ת למרות שיש בו ששים נגד האיסור אין לו מובן דלפענ"ד אין כאן איסור דמעולם לא נעשה בשר בחלב.

ומיהו אפילו לפי מה דס"ל לר"ת מ"מ פשוט דליכא כאן חשש איסור חדא דאפילו נימא דנאסר ליכא אלא איסור דרבנן דודאי ליכא בישול כלל וכה"ג הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא. והשנית דאפילו הי' איסור בשר בחלב ממש שנשפכו לביוב נמי כיון שנשפכו בנוזלים הללו ונסרחים נפסלו מאכילת כלב ואין עליהן עוד שם איסור כלל וידועים דברי החוו"ד סי' ק"ג סק"א מה דמחלק בין איסור שלא כדה"נ ונטל"פ דתרי עניני הם ומתרי קראי נפקא להו שלכדה"נ היינו שאכלו

להמיסור מי לו עירב בו דבר מר לו מכילה גסה ומקרע דלמ יאכל נפקא כמבואר בפסחים כ"ו ורמב"ם פי"ד מהמ"א והטח ההיתר משום שאינו נהנה ולאו מכילה מקרי אבל לע הוסר גוף המיסור ואם חזר ומחקו או שחקנו להמיסור ע"י ניסול או נטל המר ממנו חוזר וגרסה למיסורו דלמ נתבטל שם חלב מיניה ע"י עירוב דבר מר וכיוצא בו אבל כשנקרם גוף המיסור פקע שם מיסור מכל וכל מקרע דנפלה הרמוי לגר מקרי נפלה ושמינה רמוי לע מקרי נפלה וע"כ נעשה כעפרא בעלמא ואינו חוזר למיסורו ע"ש מה שהאריך בדברים מחמיים, והגם דמרן כק"ו בשו"ת בית שערים ח"א סי' ר"ו תמה עליו במה שכתב דבנפסל מאכילת אדם נמי פרח שם נפילה מיניה מבכורות כ"ג דחמר ר"י אחב טומאה חמורה ואחב טומאה קלה עד לכלב ע"ש ובספרי ח"ז סי' ו' מ"מ היכא דנפסל מאכילת כלב ע"כ מודו דפרח לה שם מיסור ועיין רמב"ם בפ"ה מ"ח ובבית ד' ס"ד ובמשמרת הבית שם ב"ד ס"ק.

ומעתה לדידן פשוט כיון דהני נוחלים הבתים מהבידוד נפסלו מאכילת כלב פרח מיניה שם מיסור לכ"ע והגם שנחלקו בשפר מי פוגם עיין ס"ע יו"ד סי' ל"ה ס"ד ובט"ז וש"ך שם לענין בורית ובית שפרים ושחילת יעב"ץ ח"ח סי' קי"ו ועיין שו"ת כנס"י סי' כ"ו ושו"ת חכ"ל סי' ק"ח שדעתו למעשה לפסוק כהס"ע שפילו בבורית ועיין יד אברהם שם אבל בנוחלים מן הבידוד פשוט דשפילו המחמירים בבורית מודים דהו"ל נפסל מאכילת כלב מחמת מיאוס ומה שרשה מעכ"ת לומר שהוא חריף שדרכה מעליותא הוא לדידן שהחריפות ממהר לפוסלו מאכילת כלב עכ"פ לפע"ד אין כאן שום משם מדין מיסור.

ברם מה שצריך לעיין בהא מילתא ממה שכתב הע"ת הביאו הב"י יו"ד סוס"י קכ"ו בשד"ה וו"ל כתוב בע"ת בשם שמכשירים הכלים משום בליעת מיסור כך מכשירים חומם בהגעלה או בליבון מחמת דבר מיאוס כגון מי רגלים או דבר אחר מאוס דכתיב אל תשקצו את נפשותיכם וכן נהגו כל ישראל ואין להקל על המנהג ע"ל וכתב הב"י ואני אומר שמנהג זה אין לו עיקר וגם לע בשר בישנו אלא שפשפו ביומר ודיו ע"ל והפר"ח הסכים להב"י וכן הביא הברכ"י יו"ד סי' קנ"ז בשיו"ב אות י"ד בשם כמי כהונה ער"ה אות ס' אלא שכתב לצרף הדחה ג"פ.

ומיהו הכנה"ג בהגב"י סי' קכ"ו כתב על דברי בד"ה המז' דהיינו דוקא שם נשתמש בהם צונן אבל בחמין שם יאמר אפשר דמגעילין אותם ועיין שחילת יעב"ץ ח"ב סי' קע"ו דמחלק דכלי המיוחד למי רגלים שנשתמש בהם קבע לע מהני בהו אפילו הגעלה ולע לצון ור"ל שורה עליהן לע מיבעיא כלי חרס דאינו יוצא מדי דפיו לעולם אלא אפילו כלי שטף ולע מהני אלא בהחזרת כבשונות או בלבון שנצוצות נחזין מהן דפך בלו לכתן אבל כלי שאינו מיוחד למ"ל אלא נשתמש בו בתקרמי אינו צריך הגעלה אלא שטיפה ועיין כף החיים יו"ד סי' קט"ז ובשד"ח מסיפת דיוים מערכת ה' אות כ"ח הביא הפוסקים הנ"ל וכתב ומ"מ בעיקר דברי הח"א עם שהרב פ"א וכו' מנהי הרואה להרב מוהריק"ש שאחר שהביא דברי הח"א כתב ז"ל ומע"פ שכתב המחבר בהגהתיו משפשפו ודיו להרשוים שומעין כ"ש בדבר מיסור לחשוב כיון לחיכף לאו דבל תשקצו עכ"ל גם הרב מסגרת השלחן בסו"ס קכ"ו לק שלא רצה בדברי מהריק"ש לעתו לטושב ולהחמיר ע"ש ועיין בריב"ח שניין עליו, ומ"כ דבר זה בחלוקת שנויה.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד להכריע דלחחריס שלא ידעו מזה כלום לכ"ע בשטיפה ושפשוף סגי שהרי לגבי חחריס ליכא בל תשקצו כיון שלא ידעו מזה כלל דהרי בל תשקצו אינו אלא מלד החפץ שלא מלד הגברת שהוא מחום עליו וכל שאינו מחום עליו חוכל וכהא דביצה מוחרת נפש היפה תאכל ולחחריס הו"ל בל תשקצו (ומיהו לעלמו אפילו חומר שאינו מחום לו בטלה לעתו כיון לעביט של מי רגלים לכ"ע מחום או קרוע שחקיזין בו דם) אבל מי שיודע מהמיחום כגון מי רגלים לכ"ע מחום ובפרט שהי' שם לערך שם שעות ולזה ולחי כבר מהני החריפות לליהוי כרותחין שיש חוסרין וכמ"ש לעיל ולכן כלחי להחמיר כל החפשר ובכלי חרס כה"ג מהני שפשוף וברותחין ע"פ להגס להגעלה לע מהני לכ"ח מ"מ כה"ג לחין לו תקנה שלא שבירה מהני כיון לחיאו חיסור לגמרי אינו יוצא מידי דפיו שלא חחוס בל תשקצו מהני ומהטוב לשפשפו ג"פ כיון שיצאו הדברים מפי הקדושים ובכלי מחכת המגעיל הו"ל זריז ונשכר והסומך על המקילין לע יפרע לו חון ת"ו.

אלו דברי ידי"נ דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש וי"ר שנזכה לקבלת התורה מתוך נחת והרחבת הדעת ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קסח

בענין אי מותר להשתמש בכלי זכוכית בשר וחלב בשטיפה בינתים לבד

ג' פ' חיי שרה התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' ברקאי כש"ת יוסף יצחק לרנר הי"ו בביה"מ גבוה לייקווד נ.ז.

אחדשה"ט ום"ת. בדבר שאלתו בכלי זכוכית שהעולם מקילין להשתמש בהן בין בשר ובין חלב ותמה לפמ"ש הרמ"א סי' תנ"א סכ"ו דהמנהג בחשכנו ובמדינות אלו בכלי זכוכית אפילו הגעלה לע מהני להו ופסק כיש מחמירין שם

וכ״פ במשנה ברורה ובערה״ש יו״ד סי׳ ק״כ ס״ק כ״ה וא״כ אמאי סומכין העולם להתיר ולא מצא סמך לזה בשום מקום.

ובכאן אמרינן לא ראינו אינו ראי׳ דהרי כתבו הפוסקים דאף לדעת המחמירים בכלי זכוכית דוקא לענין חמץ בפסח החמירו לפי שאיסורו במשהו אבל בשאר איסורים לא חששו אפילו המחמירין וכ״כ הכנה״ג בהגהות הטור יו״ד סי׳ קכ״א אות כ״ה ובס׳ קהל יהודה הביא דברי הכנה״ג וכתב דגם המחמירין והמהדרין מבני ספרד אין מחמירין בכלי זכוכית רק לענין פסח אבל לענין שאר איסורין נתפשט המנהג שלא לחוש כלל אלא שבשו״ת מהר״ם שיק יו״ד החמיר בדבר אבל בס׳ יד יהודה יו״ד הל׳ מליחה סי׳ ס״ט בפי״א סקפ״ט ובפיה״ק סקי״ז כ׳ לדינא דכלי זכוכית לא מיבעיא שאינו נאסר מחמת כבוש אלא אף בחמין קיי״ל דלא נאסרו בדיעבד ואין צריך שום הכשר ועיין דרכ״ת יו״ד סי׳ קכ״א שהביא דבריהן באריכות וכנראה דדעתו ג״כ כדעת המקילין וכיון דכבר כן נהוג עלמא הנח להם לבני ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ומינה לא תזוע.

איברא דנלפענ״ד לחדש דלהשתמש בזכוכית חלב ובשר בזה אחר זה יש עוד טעם אחר להתיר והוא דבשר בחלב תרוייהו התירא הוא ולא דמי לחמץ ושאר איסורין דאיסור הם והו״ל נ״ט בר נ״״ט דאיסורא אבל הכא נ״ט בר נ״ט דהתירא הוא וא״כ יש כאן כמה ספיקות להתירא חדא דלמא קיי״ל דכלי זכוכית אינו בולע כלל והיתר גמור הוא ואת״ל בולע דלמא יש חילוק בין חמץ לשאר איסורין כדעת הפוסקים המחלקים ואת״ל אין לחלק בין איסור לאיסור מ״מ י״ל דלמא בין איסור לאיסור אין מחלקין דמה לי איסור חמץ וממה לי שאר איסורין דסוף סוף איסור הוא קמן אבל בשר ואח״כ חלב דהיתר בהיתר הוא ולא נאסר מדאורייתא אלא ע״י בישול ובלא בישול לא הוי אלא דרבנן לאכילה ולעולם לא אתי לידי איסור דאורייתא כה״ג סמכינן דודאי אינו בולע דבדרבנן הולכין אחר המיקל וכ״ש דהו״ל נ״ט בר נ״ט דהתירא ואפילו למ״ד דעירוי מבשל הרי אינו מבשל רק עד כדי קליפה ואם יפליט איכא ס׳ כה״ג לכ״ע ליכא למיחש ולכן הקילו בני ישראל והנהיגו לשתות מכוסות חלב או בשר בלי הכשר בינתיים רק שיראה שיהי׳ הכוס נקי ומצוחצח.

ושמעתי מגדול אחד בדורנו שאשתו הרבנית רצתה להחמיר וליקח כוסות של זכוכית לבשר לבד ולחלב לבד ומיחה בה ואמר כך ראיתי בבית אמי הצדקנית שהיתה מקובלת מגאוני וצדיקי הדור הקודם וכן ראיתי אצל שאר צדיקי הדור העבר ואיני רוצה לשנות ממה שראיתי בבית אמי, ואל תטוש תורת אמך. וכנראה דבכיון עבד עובדא כדי להורות הלכה למעשה. ומ״מ במקום שיש לחוש לתערובת יש להחמיר.

ולמודעי אני צריך דמיהו הני קדרות היום שנעשו ממין זכוכית כגון הנקרא פיירעקס וכיוצא בהם למיניהם הגם שאומרים שהם זכוכית מ״מ כיון שעשויין לבישול על האש ח״ו להקל ולבשל בקדירה אחת בשר וחלב אפילו בזה אחר זה והדבר פשוט.

דשה״ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קסט

בענין עירות בחו״ל הנקראים על שם ע״ז ומשמשיהן היאך יקראו אותם בני ישראל

אור ליום ג׳ לסדר אנשי חיל התש״מ בנ״י יצו״א מע״כ מחותני הנעלה פרי עץ הדר בנש״ק חוב״ט חו״פ כש״ת הר׳ מוה״ר **ארי׳ אלתר** שליט״א ירושלים עיה״ק נכד הגה״ק אדמו״ר מגור.

אחדשכ״ת בידידות נאמנה. בדבר הערתו עוד בארצות העמים שהם אדוקים בדתם נוהגים לקרות שמות הרחובות והעירות על שם אידיהן ולמשל בעיר בוענוס איירעס יש רחוב הנקרא על שם אותו האיש ואמו וגרים שם מאחינו בנ״י והכותב מכתב להם בע״כ צריך לכתוב הכתובת כיצד יעשה כי לשנות השם א״א, ואפשר יש בזה משום שמור לי בצד ע״ז פלונית דאסרינן בגמ׳ וביו״ד סי׳ קמ״ז.

ואת חטאי אני מזכיר היום כי בעונ״ה גם אני גר בין העמים ובעונ״ה על כיוצא בזה אמרו ז״ל ישראל שבחו״ל עובדי ע״ז בטהרה הן (ע״ז ח׳ ואדר״נ פכ״ו ה״ד ע״ש). ולעיקר השאלה דבר זה לאו חדש הוא ובאמת כי בערי איירא״פע נמי היו כמה עיירות שנקראו ע״ש ע״ז שלהם והיו בנ״י מדקדקין ככל האפשר לשנות שמותיהן וגם צאנז הוא בלשון עכו״ס שם ע״ז ושינו מסאנז לצאנז ובשבע קהילות היו עירות בשם ע״ז ובנ״י שינו לקרותם בלשון אחר ומיהו לענין כתיבת השם על המכתב לא מצינו בזה פוצה פה וכולם כתבו מכתבים ולא חששו לזה הגם אם היו יכולין לשנות שינוי גם בזה כפי האפשר. ובגמ׳ סנהדרין ס״ג ע״ב עולא בת בקלנבוא א״ל רבא היכא בת מר א״ל בקלנבוא א״ל והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו א״ל הכי אר״י כל עו״כ הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה. ומשמע לכאורה דאסור להזכיר אפילו אין כוונתו רק להגיד במסיח לפי תומו ששבת בעיר ששמה כשם ע״ז אסור להזכיר וא״כ הכ״נ.

ברם זה זמן אשר הרהרתי בנפשי לחלק בין דיבור לכתיבה דדוקא להזכיר אסור אבל לכתוב ליכא איסור דבתורה לא ישמע על פיך, ושם אלהים אחרים לא תזכירו כתיב, וזה

בפיו אבל לא בכתיבה (ועיין סנהדרין ק"ב ע"ב ויבקש את מחזיהו וילכדוהו והוא מתחבא בשמרון ע"ר לוי שהי' קודר לחזכרות וכותב עבודת כוכבים מתחילה ופרש"י קודר חזכרות מוחק שמות שבתורה וכותב שם עכו"ם מתחילה לפיכך הי' מתחבא שלולי הי' עושה בפרהסיא לא היו מניחין אותו לעשות כן ע"ש) והאיר ה' עיני ומצאתי במנ"מ מלוה פ"ו שכבר נתפשט בהם אי ע"י כתיבה נמי איכא איסור זה והעלה ע"פ דברי השע"ג סי' י"ג דבמר דגלי קרא לזכור בפה כמבואר במגילה י"ז זכור יכול בלב כשהוא חומר לא תשכח הרי זכירה בלב אמור וע"כ זכירה בפה ע"כ כל זכירות בגון דשבת וכירת יציאת מצרים הכל בפה ע"כ בדידן נמי דכתיבה לכאורה ליכא איסור דלא הוי בפה, אלא דהבית יצחק יו"ד ס"ק ס' קנ"ג חלק אמנ"ם דהך לא מזכירו כיון דשל ע"ז הוא ובע"ז הרהור כדבור דמי ע"כ הכ"ג לאסור אפילו הרהור ולא גרע כתיבה מהרהור לכותב מהרהר. ומיהו הסכים שם דכיון דלא קבל עליו בפירוש רק שהזכיר השם בלבד וזה ל"ע הרהור כדבור דמי והכ"ג בכתב ליכא איסור, ופשיט כיון דטעמא דאסור להזכיר משום דמיקר לע"ז כ"ש בתמימה ובכתב שעומד לימים רבים לתיכא זה מיקר ע"ש בתרוכות ודו"ק.

ולפ"ז בדידן דליכא לא הא ולא הא שהרי אינו מזכיר וגם אינו מקבל עליו שם דבר וגם אינו מותם בו או כותב מה שהוא בשמו אלא שכותב הכתובת שהוא צריך לו ברמוז שהם קראו לו בשם אחד מהמיפלות שלהם כה"ג כ"ע מודו לכאורה דליכא שום איסור. וכן רמיתי בשו"ת חו"י סי' ע' (השגה י"ע י"ב).

שנית נלפענ"ד לפמ"ש בירושים (להר"ן ממיץ) סי' ע"ה ו"ל ומ"ל יומנן כל לילי הכתוב בתורה מותר להזכיר שמה כיון שהתורה הזכירה ולמי נתבטלה ומחותו טעם שהתורה מזכרת אותה אנו רשאים להזכירה, וכ"ל למינו אסור להזכיר אלא שם דמשמע אלהות אבל שם הדיוטות כגון כרע בל קרס ובו מע"פ שעשו אותן אלהות מאחר שלא ניתן השם לשם אלהות ואינו נשמע אלהות ומדעת אותר וטעמא דכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו בשם אלהות הקפיד הכתוב ע"כ. ונראה מדברי הר"ן ז"ל תרי טעמי אלא דע"ז שנתבטלה כבר אותר להזכירה ואין איסור בהזכרתה ועיין פ"ק דע"ז מ"ג ואלו מידיהן של עכו"ם קלנדא וסטרנוא וקרטסים, שנית נראה דשם הדיוטות מע"פ שעשו אותן אלהות אסיר להזכירן מאחר שלא ניתן השם לשם אלהות, ולפ"ז בדידן נמי הרי הי מקומות הנקראים ע"ש מידיהן ע"פ רוב כבר נתבטלו ואינם רק שמם נשאר ואותר להזכיר, גם כי לא ניתן שם זה לשם אלהות כלל ועיין תועפות ראם מה שהקשה ועיין תפע"י ע"ז פ"ק אות ח'.

ועוד זו שליישיב בשו"ת חו"י סי' ע' השגה י"ע י"ב האריך בדבר המשיג שהשיג עליו על שכתב שם אחד של אותו היום וז"ל ומ"ש בתחילתו שהזכרתי שם פלוני בשם שמכנים אותה אחרים והוכיח מזה שאיני יודע בהוויות עולם כתבתי קונטי' גדול כו' ותמלית דברי כי אם הי' זה היה השם אלילה לגו יבמע על פיך ודומה לו שהוא שם ע"ז ושאסור להזכיר שמה (מה שבאמת אינו כן דעכו"ם בזה"ז לאו עובדי ע"ז ניהנו) ואף כי המון עם מחזיקים לעון ומירוף הזכרת שם הנעבד כמו שקורין עובדיו וכן שם אמו ורצוי להניחם על מנהגם מ"מ לפי האמת אין איסור כלל כמו שבכה"ג נזהרים מלהזכיר מטבע פלונית בלשונם מ"מ אין זו איסור וגמגום אפילו בפה כ"ש בכתב. ועוד לאפי' נקרא שם לע"ז ממש כשם אדם אין איסור להזכיר שמה מאחר דגם שמות בנ"ח הם כך דומה למ"ש הר"י על לא מסקינן בשמייהו, ועוד לאין הגוים עובדין אותם ואינם מחזיקים אותה לאלוה כלל, ועוד נראה לאין איסור רק במזכירו בפיה ענין שלא לצורך ומזה נאמר שמור לי בגד ע"ז פלונית דמצי למימר סימן אחר לא בע"ז הידועה, וכן מה שהקשה בש"ך על עולא שאמר שבת בקלנדות המ"ל בעיר שבה ע"ז וכבה"ג ועי' טוש"ע יו"ד סי' קמ"ו.

ולפ"ז ה"ה בדידן נמי מה שיש שם רמוז בשם אותו היום כל הני טעמי מעלייתא שנתן לן המו"י אינהו בדידן אדם להרי עכשיו כמה בנ"ח נקריס כך וכמה מקומות קראו בשם זה, והם שלא לשם ע"ז נתנו ואין בנ"ח עובדים להם וגם הוא לצורך ומ"כ מותר להזכיר אפילו בפה כה"ג וכ"ש בכתב דקיל מיניה ולצורך. ועיין תו"י הנ"ל מה שהאריך עוד ולבסוף כתב וכבר אמרו רז"ל שגויס בזמן הזה לאו עע"ז הם וכל מ"ש ועי"ז שהזכרנו לכן אין גמגום איסור שזכר ע"כ. כמ"ש מה ש-די כי נעבדנו לכן אין גמגום איסור שזכר ע"כ.

אלא לפ"ז בדידן ק"ו הוא ומה התם דקרא על שם ע"ז אז שמו ושמה שהם עיקר הע"ז שלהם ואפ"ה ס"ל לליכא איסור מדינא כ"ש בדידן שהכתובת שהוא ברמוז עיקר הרמוז מעולם לא נעשתה ע"ז וגם כל המקומות שהבנו מהם כגון העירות וכיוצא בו לא נבנו לשם ע"ז ולא נעבדו מעולם ע"כ אפילו בלי טעמים אחרים הכא הי' מותר מדינא אפילו לומר וכ"ש בכתובת אשר לכן לפענ"ד הנח להם לישראל אם אינם נזהרים בני נזהרים הם ומ"מ אם יכול לעקר אזה מידות בכתיבה וכ"ש בהגירה ולאי יפה עושה ואם עיקר הכתוב מן השמה הטהורה לשמירה כ"ש לעקר מפה ע"ז בכל מה שאפשר ולא להזכיר ולהתרחק ממנה ומפתא ניתא ולא ישמע ולא יזכר עדי יבא שילה וימחה את זכר עמלק ויתקן עולם במלכות ש-די ויעביר רוח הטומאה מן הארץ.

ובזה הנני חוזר על הראשונות בידידות יתירה וי"ר שיזכה לישב על מי נח ובשתים יעלה לו לריח ניחוח עדי יבא ינון דושכ"ת וכאש"ל מחותנו מכבדו ומוקירו כערכו הרם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קע

בענין מי שעשה תעודת זיהוי לו ולמשפחתו בשעת המלחמה שהם גוים אי יש בזה איסור

כ״ד תשרי התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרב הגאון וו״ח נו״נ בע״ת אוד מוצל מאש פה מפיק מרגליות וכו׳ כש״ת מוה״ר **אפרים אשרי** שליט״א בעמ״ח ספרי שו״ת ממעמקים ד״ח ועוד.

אחדשכ״ג בידידות. יקרת ספרו שו״ת ממעמקים ח״ד קבלתי באהבה והנני בתודה רבה על הטריחו לשלחו לי.

ולאות שעיינתי בדבריו היקרים לי הנני בהערה אחת אחר שעברתי בכמה דברים בסי׳ י״ב הביא שאלה בישראל שהי׳ לו בשעת המלחמה תעודת זיהוי לו ולמשפחתו שהם כולם גוים מלידה אולם לא הי׳ לו צורך להשתמש בהם שהצוררים הגרמנים לא נכנסו למקום מחבואם ושאל אי במה שרכש לו ולמשפחתו תעודת זיהוי של נכרים כדי להסתיר מקור מחצבתו אף שלא השתמש בהם מ״מ עצם כבישת התעודות הללו נחשב ח״ו כאלו הוא מכחיש עמו ואמונתו ויש לו דין מומר ואי חייב לטבול ולקבל דברי חברות כדין מומר החוזר בתשובה (בש״ע יו״ד סי׳ קנ״ז סי״ב בשם נ״י) ומעכ״ג האריך בדבר ובדין מי שאנסוהו לעבוד ע״ז או שתי עבירות אחרות שדינן ליהרג ולא יעבור ומבואר בכתובות ד׳ ובח״מ סי׳ ר״ה דבמקום שיש ברירה והוא בחר בזה לפטור מאונס אחר לא מקרי אונס ע״ש.

ולפענ״ד דלא מיבעיא דליכא בזה שום איסור לעשות תעודת זיהוי אלא אדרבה מצוה איכא דבזמן המלחמה הגדולה שהיתה סכנה מרחפת על כולנה מצוה רבה עשה להציל עצמו וכל משפחתו שאפשר מיד הרשעים ואלפים בנ״י ניצלו באופן זה מאז ומלפנים ואין פוצה פה ח״ו ומצפצף, וגם גדולי ישראל וצדיקים כמה מהם ניצולו באופן זה כידוע לכל והמפורסם אין צריך ראי׳. ולא מיבעיא היכי דלא הראה התעודות כפי הנדון של כ״ג שליט״א דודאי ליכא איסור אלא אפילו היכי דבאו הגוים ושאלו על ניירות והראה להם ניירות של אינו יהודי מ״מ ליכא בזה איסור לפענ״ד כל שלא אמר להם כלום אלא הראה להם הניירות של עכו״ס.

ודומה לזה בטויו״ד סי׳ קנ״ז ס״ב אסור לאדם לומר שהוא עו״כ כדי שלא יהרגוהו אבל אם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי משנה מלבושיו ובשעת הגזרה מותר כיון שאינו אומר שהוא עו״כ. ועיין ס״ח סי׳ קצ״ט אבל ישנה בגדיו מעשה הי׳ בשעת השמד באחד שהלביש מלבוש נכרי וברח וכו׳ ע״ש בסי׳ ר׳ ור״א ועיין בב״ר פ׳ פ״ב בשני תלמידי ר׳ יהושע שינו מלבושיהם בשעת השמד ועיין תשב״ץ ס׳ תט״ז ומהרי״ק ס׳ פ״ח ובמקור חסד שם מה שציין ודו״ק. ולפ״ז הכ״נ בדידן אף שאסור לומר לו שהוא עו״כ אבל לא גרע מה שיש לו ניירות עכו״ס ממשנה מלבושו שלא יכירוהו העכו״ס שהוא יהודי ואינו אומר כלום הכ״נ אם יבקשו ממנו תעודת זיהוי יוציא להם ניירות של עכו״ס ויראה להם והם כשיראוהו יסברו שהוא עכו״ס ולא יכירוהו והתם נמי עושה הוא מעשה גדולה שלובש מלבושי עכו״ס או כומר והרואה יאמר עליו שהוא כומר עכו״ס ומותר כיון שלא אומר כן להדיא ואדרבה ניירות קיל מזה דהניירות לא הוי פרהסיא כולי האי דכ״ע אין רואין הניירות שלו.

אלא דגדולה מזו נלפענ״ד דאפילו אם היו שואלין אותו מה שמו ויש לו ניירות של עכו״ס מותר לומר לו השם של עכו״ס שנכתב על הניירות וגם העיר אשר נולד בה שנכתב בהניירות מותר לו לומר רק שאם ישאלוהו אם הוא יהודי או לא אז אסור לו לומר שאינו יהודי אלא מותר לו לומר מילתא דמשתמע בתרי אנפי וראי׳ מגמ׳ נדרים פרק קונם אמר רבא שרי לצ״מ למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא מ״ט לאברוחי אריא מיניה הוא דאמר ופרש״י דעבדא דנורא היינו עבד של ע״ז פלונית וא״כ ק״ו ומה התם שאומר בפירוש עבד ע״ז הוא ומפני זה פטורים מן המכס מותר משום דמוכח מילתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי מכרגא הכא שלא אמר כלום שהוא עכו״ס אלא ששאלו מה שמו והוא קרא עצמו בשם עכו״ס הנכתב בניירות ואמר ששמו כשם עכו״ס וכחש בשמו האמיתי ואמר לו שם אחר והוא יהודי שומר התורה ודאי דליכא בזה איסור ואפילו לדעת שאר מפרשים שפירשו עבדא דנורא אנא עבד לאיש שהוא כומר לעובדי האש דמשמע דמראה עצמו דוקא עבד לאיש שהוא כומר לעובדי האש וא״כ אפשר שהוא כבר יהודי אלא שעובד לאותו כומר וכמ״ש ומך אחיך עמך וגו׳ עד לעקר משפחת גר מ״מ כתב הנמק״י בפ׳ הגוזל ומאכיל דלפי פי׳ זה נמי נמשך שאין ספק שאין מחשיבין אותו ליהודי אחר שעובד כומרי ע״ז וכ״נ מדברי הר״ן שם.

וכבר כתבתי במקום אחר שבעת גזירה מצוה יש להציל עצמו בדרך הטבע כל האפשר ועיין תוס׳ פסחים נ״ג ב׳ מה ראו חנני׳ מישאל ועזרי׳ שהפילו עצמם לכבשן האש ופי׳ דהי׳ להם לעזוב המקום ולנוס משם ואמרו לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויסמוך על הנס דילמא לא יעשו לו נס ובשערי אמונה פירשתי בזה הא דעשרה הרוגי מלכות בקשו זמן תנו לנו שלשה ימים עד שנדע אם נגזר הדבר ממרומים וכו׳.

ואע״ג דאמרו התם דצ״מ שרי ליה לומר כן ופירשו קצת מפרשים דדוקא לצ״מ התירו כן דלא חיישינן שמא

יתפעל לזלזל יותר ועיין רא״ש שם והנמק״י כתב לפי שהנ״מ יודע לכוין לבו נגד הקב״ה שהוא אש אוכלה הא לאינש אחרינא אסור אומר אני בנידון דידן לכ״ע מותר לא מיבעיא לדעת הר״ן שפירש הא דנקט נ״מ לרבותא נקט דאפילו נ״מ שרי וכ״ש לאדם אחר אלא אפילו לשיטת הרא״ש ונמק״י דידן קיל ולכ״ע שרי שהרי התם עכ״פ אומר לשון דמשמע שהוא עכו״ם אבל הכא אינו אומר כלל ואינו מזכיר ע״ז אלא ששואלו מה שמו והוא אומר ששמו כשם עכו״ם ואכתי יש לחשוב בדבר דהגם דשמו כשם עכו״ם מ״מ הרי הוא יהודי.

וראיה לדבר דאמרו בגמ׳ גיטין פ״א גיטין הבאים ממדינת הים אעפ״י ששמותיהם כשמות גוים כשרים מפני שרוב ישראל שבחו״ל שמותיהם כשמות גוים וגם בא״י מועטים היו ששמותיהם כשם גוים וליכא בין א״י לחו״ל אלא רוב והרא״ש ז״ל כתב דאפילו בשמות מובהקים של גוים היו נקראים כמ״ש לא בא לידינו אלא גט שהיו חותמים עליו לוקוס ולוס והכשרנוהו דכיון דלא שכיחי ישראל בשמות הללו ודאי לא טעה השליח להחתים אנשים כאלה שהם דומים בשמותיהם לגוים עד שבדק וחקר ופשפש אחריהם ונודע לו שישראל הם והחתימם הרי שאפילו ישראל הקורא עצמו בשם גוים מובהקים ואפ״ה יש לומר ישראל כשר הוא ואפילו לחתום על הגט וא״כ כ״ש היכי דאינו אומר כלל לישנא דמשמע שהוא עכו״ם אלא ששואלים לו מה שמו אומר לו ששמו כשם עכו״ם ליכא בזה איסורא.

ועיין רמ״א יו״ד הנ״ל דאע״פ שאסור לומר להם שהוא עו״כ יוכל לומר לשון דמשתמע בתרי אנפין והעובדי כוכבים יבינו שהוא אומר שהוא עו״כ והוא יכוין לדבר אחר וכן אם יוכל להטעותם שהם סוברים שהוא עו״כ שרי ע״כ וא״כ כ״ש כאן שאינו אומר לו כלל שהוא עו״כ אלא אומר שם של הניירות ואפשר שיהי׳ יהודי ויש לו שם של עכו״ם כה״ג יכול לומר השם אפילו לכתחילה בלי פקפוק כה״ג ודבר זה קיל הוא מלובש בגדי נכרים או שעטנז דהתם עכ״פ עובר איסור בידים אלא שהתירה לו תורה לעבור איסור בשביל סכנת נפשות אבל הכא אינו עובר איסור כלל במה שיש לו הניירות של עכו״ם וכל אדם מותר לו לקנות לעצמו ניירות של עכו״ם ולהיות אצלו ומה שאומר ששמו כשם הגוי נמי אינו מוכיח כלום שהוא אינו יהודי, וראיתי בשו״ת מהרשד״ם יו״ד סי׳ קנ״ט שכתב דלחתום עצמו בשם עכו״ם במכתב שכותב בין הגוים שלא יכירוהו שהוא ישראל מותר ושהוא קיל מלובש בגדי עכו״ם שלא יכירוהו שהוא ישראל והגם דהתם הי׳ רק שולח הכתב והחתימה ולא אמר בעצמו מ״מ פשוט דהוא קיל מהלבשת מלבושי עכו״ם וא״כ בדידן נמי לפענ״ד פשוט דמותר אפילו להראות הניירות להעכו״ם ואם ישאל על שמו יכול לומר ששמו כשם הנכתב על הניירות רק אם ישאל לו אם הוא יהודי לא יאמר שאינו יהודי.

ודכירנא כד הוינא בקאנצענטרעשאן קעמפ בבוכענוואלד והי׳ שם סעלעקציע שבוע אחת קודם השחרור ובאו אלי ושאלו אותי האם אני יהודי כי התחבאתי בין החולים שם ובין המתים ונזכרתי אז מדברי החו״י שכתב שאם ישאלוהו אם הוא יהודי יכול לומר בלשון אשכנז כן יודע שמשמע בלשונן שאינו יהודי ובלשון קודש משמע כן כלומר שכן הוא יהודי ואמרתי ג״כ מילתא דמשתמע בתרי לישני והי׳ ה׳ בעזרתי ונצלתי בעזה״י.

ומעתה בהא סלקינן ובהא נחתינן דלפענ״ד ליכא בזה שום איסור להיות לו ניירות של עכו״ם ואפילו לומר שמו על הניירות בשעת הסכנה ליכא איסור כ״ז שלא יאמר שאינו יהודי, וכמ״ש ברישׁ דברינו שכן נהגו הלכה למעשה גדולי עולם ולא פקפק בזה אדם לפענ״ד.

אלו דברי ידי״נ החוזר מעין הפתיחה בברכת צלח ורכב וי״ר שיזכה ליתן מפרי עטו בעתו דושכ״ג וכאש״ל באהבה וידידות ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קעא

בשעת הזעם שרצו הנאצים לשרוף בחור ת״ח ורצה בחור אחר לילך תחתיו אי מותר להכנים עצמו למיתה

א׳ תצוה התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי בנש״ק וכו׳ כש״ת מוהר״ם מייזעלם הי״ו בן להאי גברא רבא הרהגה״צ מוהר״צ זצ״ל.

אחדשה״ט וש״ת. לא אוכל להתעלם מה שראיתי לידי״נ להבחל״ח הרב הגאון הצדיק וכו׳ מוהר״צ מייזעלס זצ״ל בספרו משו״ת מקדשי השם ח״א בהקדמה הביא מעשה מבחור אחד עקיבא ב״ר ברוך מאן הי״ד שבא אליו זצ״ל ואמר ליה היתכן רבי משה׳לע ישרף אני אתן את נשמתי תחתיו ואקבל בשמחה להיות קרבן תמורתו והרה״ג גער בו שלא יתיר לו ליכנס תחתיו ובקש שנית שעכ״פ אפילו לא יתיר לו יבטיח לו שבאם בעצמו יכנס תמורתו שלא יהא בכלל מאבד עצמו לדעת ח״ו וא״ל שגם זה לא יוכל להבטיח לו והבחור עקיבא בכה והתחנן לו משה׳לע הנהו ת״ח והעולם יפיקו ממנו תועלת גדול לא כן אני שאיני יודע ללמוד וגם העולם לא יהנו ממני ולא יצטרכו לי ולא נתן לו הסכמתו בשום אופן והלך לו הבח׳ בפחי נפש.

ובהג"ה שם האריך לפלפל מצד ההלכה והביא לעצמו ממתני' דהוריות פ"ג מ"ג דכל המקודש מחבירו קודם לחבירו האיש קודם לאשה להחיות ועיין ב"י יו"ד סי' רנ"א וש"ך שם סקי"א ודחה לעצמו לפמ"ש הש"ך שם דבזמן הזה דאין דין ת"ח אפילו לענין ליטרא דדהבא כ"ש שאין לדחות פק"נ מפניו. עוד כתב לחלק דדוקא להציל ת"ח והע"ה ממילא נטבע שאינו עושה מעשה בע"ה כה"ג ת"ח קודם משא"כ להכניס עצמו בסכנה כדי להציל ת"ח אסור ולכן ודאי דאין לע"ה להכניס עצמו ליהרג במקום ת"ח וז"ב ע"ש באריכות.

ולפענ"ד לאחר בקשת סליחה מעצמות הגה"צ ז"ל דבריו צ"ע דמה שפשיטא ליה דאין דין ת"ח בזה"ז לגבי הצלה ולהקדים להעני בדעת מיבעיא לי טובא ואדרבה כמעט פשיטא לי להיפוך דודאי אם מי שהוא או הב"ד אם יראו שני אנשים אחד ע"ה ואחד ת"ח וא"א להציל שניהם ודאי דהדין דגם בזה"ז נציל הת"ח קודם. ומ"ש הש"ך ביו"ד סי' רנ"א שם דאין דין ת"ח בזה"ז אפילו לענין ליטרא דדהבא פשוט דזה רק גבי פק"נ דלא נימא דפק"נ דסתם בנ"א קיל אבל אם א"א להציל שניהם ודאי נציל את מי שהוא ת"ח יותר גם בזה"ז. גם מה שכתב לחלק דדוקא להקדים הצלת ת"ח שרי שאינו עושה שום מעשה בידים לטביעת עם הארץ וכו' לפענ"ד נמי אין הדמיון עולה יפה דהתם ישנן שני אנשים שצריכין אנו להציל ואנן מצילין הת"ח ולא את הע"ה והע"ה אינו רוצה לוותר על חייו ולמסור נפשו לטובת הת"ח כה"ג יש לומר הסברא דהע"ה שטובע הוא בשב ואל תעשה והת"ח להציל בקום ועשה אבל היכי דהע"ה בא מעצמו ורוצה להכניס עצמו בסכנה בשביל הת"ח ואנן לא יכולין להציל את שניהם וע"כ נפש אחד יאבד כה"ג אין אנו דוחין פק"נ מפני אדם אחר אלא שהע"ה בעצמו מבקש לדחות נפשו מפני נפש הת"ח וכיון דאין אנו עושין כלום בדחי' ליכא בזה איסור לכאורה כן הי' נראה מסברא. אמנם כיון דאין לסמוך בד"נ על סברות שי"ל גם סברא להיפוך כיון דאין נפש האדם בידו להפקיר נפשו וכמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' רוצח ה"ד שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה ועיין חנוך מצוה תי"ב ובסמ"ה שם ובמשנה הלכות, אביא לי ראיות בס"ד.

וז"ל ס"ח סי' תרצ"ח שנים שיושבים ובקשו אויבים להרוג אחד מהם אם אחד ת"ח והשני הדיוט מצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חבירי כר' ראובן בן איצטרובלי שבקש שיהרג ולא לר"ע כי רבים היו צריכים לר' עקיבא עכ"ל הנה מבואר דלא רק שיכול ההדיוט לבקש שיהרגוהו בתמורת ת"ח אלא גם מצוה איכא להדיוט לומר הרגוני ולא חבירי והביא ראי' ממעשה רב מראובן איצטרובלא, ואולי בזה יש להבין נמי מה שכתב בפתיחה למורה נבוכים בפי' ר' שם טוב ו' ב' וז"ל אבחר מיתת אלף אלפים סכלים בעבור הצלת איש מעולה ולא מיתת איש מעולה בעבור הצלת אלף אלפים סכלים וצ"ב לכאורה מה זה אבחר ולהנ"ל יש ליישב קצת שאם יהי' בידו הברירה אז יבחר זה מזה וצ"ע.

עוד חזון הרביתי להרב הגדול בס' יד אליהו סי' מ"ג שהאריך הרבה בדין זה וכתב דמן הדין ליכא חיוב להכניס עצמו אפילו לספק סכנה בשביל להציל חבירו ומיהו אם בשביל ת"ח מותר ע"ש מה שהאריך והביא ראי' לדבריו וכתב ג' חלוקים ולבסוף כתב דאם לא הכניס עצמו לספק סכנה אפילו איסורא איכא דאיכא חיוב להכניס עצמו בספק סכנה ובמקום אחר הראיתי לדעת ראי' להיד אליהו מס"ח הנ"ל עיין משנה הלכות ח"ו סי' שכ"ד ועיין חי' ח"ס כתובות דף ס"א ע"ב ד"ה מ"ט סמכת אניסא ודו"ק בכל זה.

עוד הביא שם במקדשי השם ראי' בשם הגה"ק בעל חי' הרי"ס ז"ל שפי' בהא דב"מ ס"ב שנים שהלכו בדרך וביד א' קיתון של מים דס"ל לר"פ שמוטב שישתו שניהם וימותו שניהם ואל יראה אחד במיתת חבירו ור"ע ס"ל חייך קודמין ונסתפק הרי"מ ז"ל איך יהיה ההלכה בג' מהלכין בדרך והי' לאחד קיתון של מים וזה שיש לו המים אינו צריך להמים כי אם השנים שנתלוו אתו למי יקדים כי בכה"ג שייך טעמא דר"פ דהא כשישתו שנים יראה השלישי במיתתם של שניהם ומוטב שיראה רק במיתת אחד וכן לר"ע דחייך קודמין ל"ש בכה"ג דהרי הוא א"צ להמים והשיב לו תלמיד אחד להקדים להיותר ת"ח והתקצף עליו הרי"ס ז"ל ואמר לו וכי סבור אתה דבלימודך נתעלית על כל, וסיפר לו דבנעוריו בהיותו בפשיסחא הי' שם שוטה מפורסם זקן פנוי שלא נשא אשה מעולם והי' שם שואב מים לעיר פשיסחא ונקרא משה'לע, ואם יבא פקודה משר הממשלה דנהרוג למשה'לע ואם לאו יהרוג להרבי מה יעשה וודאי מדין תוה"ק אין חילוק בין הרבי לבין משה'לע בנוגע לפק"נ וכמאמר חז"ל מאי חזית דדמא דהאי גברא סמיק טפי והביא לעצמו מיומא פ"ב שרציחה הוא אחד מג' דברים שעליהם יהרג ואל יעבור משום דמאי חזית ופרש"י דלמא נפשו חביב ע"ש הרי שאם אומרים לו הרוג אחד מישראל אף שהוא חשוד על כל עבירות רק שהוא מאותן שאין אתה רשאי להרגן אף שהוא רשע בודאי מחוייב למסור עצמו למיתה וליהרג ואל יעבור אע"פ שהוא צדיק ות"ח יותר ממנו וא"כ מכ"ש שאין שום הו"א שיהי' שרי לע"ה להכניס עצמו בידים להריגה תחת הת"ח דבכה"ג וודאי אמרינן חייך קודמין לחיי חברך וז"ב עכ"ל ע"ש.

ולי העני נבער מדעת אין הנדון דומה לא בהלכה ולא בסברא בדמיון לא שמה שרצה לדמותו שאם יבא צו משר המדינה שת"ח אחד יהרוג לעם הארץ ואם לאו יהרגוהו לת"ח ודאי כה"ג מודו דהוי בכלל יהרג ואל יעבור ובכלל

מאי מזיח דאמטו ת״ח מותר לו להיות רופא ת״ו אבל היכא שרופאים הע״ה רופאה להגיל הת״ח מרפואתו הטוב והרי הוא בא להגיל ולא ליהרג אלא שבא להגיל בנפשו כה״ג מותר ומצוה מיכא וכמ״ש הס״ח אבל כשאין הע״ה רופאה או שהשר מכריח להרוג את הע״ה אז ודאי הת״ח אסור להרגו וגרע הוא ממעשה דשבע בן בכרי. וכבר האריכתי בכאין זה בס״ח הס״ח והמהר״ם פ״ח בתשובה שהיו לוקחין נער מן השוק ושוכרין אותו שילך למיל עבורם וכתב הס״ח לחלק בין לכפותו שאסור בכל אופן במקום שאוכרים אותו לזה שיש להעלים עין ע״ס כיון שהולך מרצונו.

אלא דבעיקר המעשה שאומרים מחי׳ הרי״ס ז״ל לפענ״ד לאו מר בר ר״פ חמיס עלה ולפענ״ד יש לפקפק אם זה הוא מעשה שהי׳ בבעל חי׳ הרי״ס או שהוא מעשה שיצא מבטן מי שהוא ותלאו בחי׳ הרי״ס ע״ד הרופה ליתנק יתלה בחילן גדול דלפענ״ד דין זה הוא טעות דפשוט הס מי שהוא במדבר ויש לו קיתון של מים ובאו שני אנשים צמאים למים ואם לא יתן להם ימותו בצמא ואם יתן להם לשניהם ג״כ ימותו כיון שאין לו די לשניהם ואם יתן לאחד יחי׳ והשני ימות פשוט הוא דיותן לאחד ואל ירהה במותת האחד ולא יתן לשניהם וימותו שניהם ומעתה ממשול לך משל במי שעומד על הנהר ורואה ג׳ אנשים טובעים בים והוא יכול להגיל אחד מהם ולא את כולם פשוט דחייב להגיל אותו שיכול להגיל ואל יצב וירהה בחיתת כולם והעושה כן ואינו מגיל אחד מהם ודאי עובר על לא תעמוד על דם רעך ואפילו שומע שכל אחד צווח תגיל אותי ויש בידו מבל אחם יתן אותו לכולם כולם יטבעו בעוד רגעים שיפסק האבל ולאחד יש בו כח להוציאו חייב להגיל את האחד הגס שאנים מחריס ימותו ואין זה דומה לזו השר שבא שיהרוג הת״ח את הע״ה והוא רחוק כרחוק מזרח ממערב.

והא לא דמי אלא שאם יבא זו מהשר להרוג את הרבי ובא הדיוט אחד וממניע עצמו תמורת הרבי ולמשל דפשיטא אם הי׳ משה״ע ממניע עצמו להגיל את הרבי בנפשו קדום יאמר לו והי׳ יכול לעשות כן בלי שום קפק וכה״ג כבר הדגיש למשנת חסידים דכל הקודם קודם וע״כ אותו שיש לו קיתון של מים אם יש לפניו שני אנשים ויכול להגיל אחד מהם צריך להגיל את הת״ח יותר ומהטעם צריך לו יותר וככל סדר המשנה דהוריות. ועיין עוד בשו״ת חו״י סי׳ קמ״ו דלדוקא כשיאתו שניהם יחד אבל ודאי משא״כ בספק יאתו שניהם ע״ס בתריכות ולכאורה זה נכנס בגדר אם צריך ליכנס לספק בשביל חבירו וכנ״ל וע״ש.

ובאמת יזוע כי בשנות המלחמה הנ״ל כשהי׳ האלמו״ר הקדוש מרן מוה״ר אהרן רוקח מבעלזא בגעטע בתכניע ובאו העמלקים הנאנים לחפש אחריו בגעטע והי׳ אם מסיד אחד קדום והגיע עצמו שהוא הרבי והרגו אותו תמורת האלמו״ר זי״ע ועכ״ל. ולפ״ז מבואר בזה מפקפק מ״ו ואלדרבה קדום יאמר לו.

וברגע נפל מילתא בגיבאי מהא דפ׳ ויצא ואת לאה וילדיה אחרונים והקשה בקובץ דרושים מובאת י׳ סי׳ כ״ח דהרי מפורש ביו״ד סי׳ קנ״ז ס״ח תנו ח׳ מכס ונהרגו לא יתנו והוא מירושלמי פ״ח דתרומות ובמשנה י״ב שם ואין דוחין נפש מפני נפש ואפילו ביחדהו לאו משנת חסידים הוא ובהעברת נהל יבק כתב הרמב״ן ז״ל אין מוקדם ומאוחר בהגלה רק אסף כלס על שפת הנחל ועבר הנהר לרחות אם גבהו המים ובב ולקח כולס ע״ס (ל״ב כ״ג) וכאן לא אמר הרמב״ן כלום ע״ס ולפמ״ש אמי שפיר הכל דודאי לא עשה יעקב שום חילוק בין הבנים ומשפחתו אמנס כשרחה עשו לנגדו והי׳ צריך להלחם נגדו אז כבר התחלק לכל הקדום לחסידות חייב להגילו קודם והוא ע״פ ההלכה ולכן שפיר עבשיו העמידם לפי סדר החסידות לענין הגלה ומ״כ הרמב״ן התם אין מוקדם ומאוחר היינו במקום שאין סכנה אלא צריך להגיל אין מוקדם ומאוחר לכולהו גניו וק״ל עכ״פ ממעשה יעקב אבינו למדנו להגיל להחסיד חסיד יותר צריך להגילו יותר.

והנה כל זה הי׳ מוגח אלו מה שכתבתי בזה והיות כי מעכ״ת בקש לשלוח לו העתק הגני שולח לו גילוס מהנ״ל. ויקלח לי שאינני מפלפל בדבריו ויפה עשה שרצה לעשות סטיגוריא לדברי מר אביו הגה״ק זצ״ל וזה הוא מחיוב הבן על האב ומאחי חלקו אמנס לפענ״ד אין בזה כדי לחחות ומה שרצה לומר דהס״ח מייתי מת״ח שבזמנו הגה בכגון זה כבר אין בידינו לומר דהרי מה שפסקו בש״ע יו״ד כוונתם גס על זמן בעלי התוס׳ שאין להס דין ת״ח כמבואר כ״ז בפוסקים ועיין שו״ת מוהר״י ברונא סי׳ ק״ב ובשמ״ע ת״מ סי׳ ט״ו ובשו״ת כנס״י סי׳ ל״ה ושו״ת מהרי״ק סי׳ מ״ב ומהר״י וויל סי׳ קמ״ג לענין דין ת״ח בזה״ז ועיין עוד בס״ם יו״ד סי׳ רמ״ג סק״ג ובגיליון הגר״ע סקי״ט שס.

ואין הז״ג להאריך עוד ידידו דושה״ט וי״ר שלאילנא רבא ותקיף יתעבד בזכות אבותיו הקדושים המכובדו ומברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קעב

בענין שותפים ששלמו רבית ע״פ היתר עיסקא ואח״כ הלכו בערכאות להוציא הרבית

ב׳ לסדר את בריתי שלום התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ מח׳ ידי״נ הרב הגאון וו״ח נו״נ כו׳ כש״ת מוה״ר **יצחק אהלבוים** שליט״א אבדק״ק טעשין טאראנטא קאנאדא. בעמח״ס שו״ת שאילת יצחק וש״ס.

אחדשב"ג בידידות נאמנה. בדבר השאלה בשותפים שמכרו נחלה לסוחרים בוני דירות ונתנו סך במזומנים ועל החוב הנשאר קבלו משכונות (מארגעטש בלע"ז) וקבלו לשלם על הכסף אחוזים כפי חוקי המדינה וכדי שלא ילכדו ח"ו באיסור רבית עשו שטר היתר עסקא ביניהם וזה נוסח השטר.

מודים אחמ"ט שקבלנו מאת המוכ"ז ראובן בן יעקב ושמעון בן יעקב סך ... לעשות בשותפות והריוח שיהי' בעזה"י מהסכום הנ"ל נחלוק לחצאין מחצה שלנו ומחצה להנ"ל וכן ח"ו ההפסד. ולא יהי' לנו נאמנות לומר הפסדנו כי אם על פי שנים עדים כשרים ונאמנים ועל הריוח לא נהי' נאמנים רק בשבועה. אולם תנאי הותנה בינינו שאם נרצה ליתן בעד חלק הריוח שלהם (12%) סך אחוזים לשבוע או לחדש אז אין להם שום תביעה עלינו יותר אפילו אם יבורר שהריוח יהי' בעזה"י הרבה יותר, כל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן הפרעון וכל זמן שלא נחזיר את הסכום הנ"ל יהי' בתורת עסקא אצלינו באופן הנ"ל ושכר עמלה קבלנו. בעה"ח יום ... שנת ... פה טאראנטא. נאם ... המקבל.

והנה לאחר כמה שנים שלמו המקבלים הקרן והריוח בלי שום טענות וכמו שתי שנים שחלפו קמו השותפין המקבלים העסקא והלכו לערכאות וערכו משפט לפני שופטים המדינה ותובעים להחזיר להם כל דמי העסקא ששלמו וטענתם היות כי עשו היתר עסקא וע"פ היתר הנ"ל אסור לנו ליקח ריבית והם מוכנים לשבועה שלא הי' ריוח כלל עכ"ל השאלה.

ומעב"ג כל יקר ראתה עינו והאריך בפלפולו כולו נעים ממקור ההלכה עד אחרון שבאחרונים והלואי שהי' לי זמן להשתעשע ולפלפל בדבריו אמנם מחמת חוסר הפנאי מתחלה נדון בעצם הדין ואח"כ נפלפל קצת בדברי מעכ"ת.

ואומר ראשונה לא טוב עשו הצדדים במה שערכו משפט והלכו לבתי משפט ולא הלכו לב"ד של ישראל שהרי בדיניהם ליכא איסור ריבית והשטר עסקא ע"פ התורה נעשה והרי ישראל העורך דין במשפטי המדינה נגד ישראל חבירו הרי זה עובר בלאו של ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם המבואר בפ' משפטים (לספר שמות) ועיין תשב"ץ טור הראשון סי' י"ז אות א' שכתב לאנשי הקהל בסככא וז"ל הלא ידעתם חומר האיסור בזה להביא דינינו לפני ערכאותיהם כו' והוא כאיסור ע"ז ממש כמו שדרשו על פסוק כי לא כצורנו צורם ולפי שאתם העלמתם עין מענין זה יש לנו להעריך ולהזכיר לכם ענין חומר עון זה ולהעיר לכם אותן בקצת מה שאמרו רז"ל בדבר הרע הזה הלא אמרו רז"ל כי דבר זה יש בו חילול הש"י שאין לו כפרה בארבעה חלוקי כפרה כי אם במיתה (יומא פ"ו) וגם יש בו עון ע"ז כו' וכתבו הראשונים ז"ל שמנדים על דבר זה וכ"ש בזמנינו זה וכו' ע"ש ובספרי משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ה באריכות. וכנראה דנתברר להם דע"פ דיני תורה אין להם טענה ולכן הלכו בבתי משפט שלהם אבל לפי דיניהם ממ"נ אינו מגיע להם שאם יפסקו להם כדיניהם הרי הם אינם חוששים לאיסור ריבית ושפיר שלמו אלא מאי שיפסקו להם בדיני ישראל הלא בדיני ישראל אין להם טענה.

ולפענ"ד פשוט דשופטי המדינה שהם בעלי אחריות ידעו ויבינו שמי פתי יסור הנה למכור את נחלתו בעד כמה מיליאן והלוקח יתן לו סך מסוים והשאר ישאר עליו משכנתא והלוקח בונה בתים נוטע כרמים וכיוצא בו מסחרים והמוכר ישב ויראה האיך שהלוקח מתעשר ואינו משלם לו מה שמגיע לו אלא יאכל הלה וחדי אין זה דרכיה דרכי נועם ולכן לדעתי השופטים או שיפסקו להם בדיניהם ואין לאחר שטר שלהם כלום או שיחזרו הדבר לב"ד של ישראל ויפסקו ע"פ התורה והכל על מכונו יבא בשלום. והנה כל זה כתבתי בענין הערכאות ומעתה נבא בס"ד לעומק הדין אם יש להם טענה כל דהוא.

גרסינן בטויו"ד סי' קע"ז ס"כ וז"ל המתעסק בשל חבירו ונתן לו ריוח של כל שנה ולבסוף טוען שלא הי' ריוח אינו נאמן מאחר שנתן לו לשם ריוח (והרמ"א ציין לח"מ סי' פ"א) ובח"מ סי' פ"א ס"ל הביא בזה מחלוקת הראשונים ז"ל דעת בעל העיטור הביאו הטור ז"ל דהמתעסק בשל חבירו ונותן לו ריוח בכל שנה ולבסוף טען שלא היה שם ריוח ורוצה לחשוב מה שנתן לו בשביל קרן אי יהיב ליה רווחא באפי סהדי א"נ מודה ליה דכי יהיב לשם רווחא א"ל לאו כל כמינ' למיחשב ליה השתא לשם קרנא וגבי ליה כוליה אע"ג דלא אמר אתם עידי ואי יהיב ליה השתא לשם קרנא וגבי ליה כוליה אע"ג דלא אמר אתם עידי ואי יהיב ליה בסתמא משתבע דלא הוה ביה רווחא ויחשוב מה שנתן לו בקרן והראב"ד בבעה"ת כתב שאפילו נתן הריוח בפני עדים אם לא אמר אתם עידי אפילו נתנם לשם ריוח ישבע עכשיו שלא הי' ריוח וכל מה שנתן יעלה לשם קרן ודעה זו הובא בש"ע בשם י"א ע"ש. וכתב הב"י דדעת בעה"ת בשער מ"ב כבעל העיטור. ומיהו יכול לטעון טעיתי בחשבוני ואם בירר הדברים בעדים טענתו טענה ע"ש. והסמ"ע ס"ק ס"ב הקשה דאמאי לא יהא מהימן במגו דאי בעי אמר לא אמרתי לך אלא לשם קרן ותי' דהו"ל מגו דהעזה והש"ך ס"ק ע"ו הקשה עליו והביא דעת גדולי תרומה דף קפ"ג ריש ע"ב ודעתו הגדולה דהכא הו"ל כמגו במקום עדים דאנן סהדי דודאי כן הוא כיון דעשה מעשה הנתינה דאין אחר מעשה כלום ע"ש.

והמהריב"ל ח"א סי' נ"א כתב דבנתן לו כת"י על הריוח ואח"כ טען טעיתי בחשבוני או שהפסיד

מח"כ ולפ"ז ראוי שיהא נשמן. והש"ך שם סק"ט הביא דברי מהריב"ל וחלק עליו המנח"ג שער ספרים סי' קמ"ו הביא דברי להלכה וכתב וז"ל ברחובן שנתן משועבד לשמעון להסתחר בהם ומח"כ כשהפרידו נתן שמעון לרחובן החשבון ואמר שעלה לך פלוני ולהיות שהדבר הי' ברור בעייהם נתן שמעון לרחובן כתב יש לספק לו מה שנשתכר לו בעד הריחות ומח"כ טען שמעון כי החובות שהיו מייבים לו מזמן השותפות הפסיד מהם הרבה ובשעת החשבון חשב שיפרעו לו ועכשיו שלא פרעו נמצא שלא הי' שם ריחות ושיעור חייב לו כלום ולזה לדמותו למחלוקת הרשב"ד ובשע"ט שהביא הטור סי' פ"ג ומח"כ כתב שמחויב שמעון לספק לרחובן כפי הכת"י שנתן לו ואין צריך לפיס. ומה שהקשה הש"ך על המהריב"ל והשיג עליו גם בתש' מהרש"ך סוף ח"ג השיג על דברי מהריב"ל והשער ספרים יצ"ב דבריו גם בשו"ת מהרי"ט בשניות ח"מ סי' פ"ו ובשו"ת תורת חיים למהרח"ם החזיקו בדברי מהריב"ל והסכימו עמ כל תלונותיו של הש"ך ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רנ"ב ושו"ת שו"מ מהד"ת סי' י"ח ודו"ק.

והוסיף השער ספרים וז"ל ובפרט כשער שלנדון דידן משנה שאינה צריכה להמשך ומתן הוא מי שמרגיל טעיתי בשו"ת בפרעתי אם לאו משמ"כ במקום דאינו יכול לטעון פרעתי כ"ע מודו דאינו יכול לומר טעיתי וסבור הייתי שלא יהיה הספק כי זהו אינו רק דבריס שבע"פ ולא שייך לומר טעיתי ובנ"ד שאינו יכול לומר פרעתי כ"ע מודים שאינו יכול לומר טעיתי ע"כ.

ומעתה לא מיבעיא לדעת מהריב"ל וכנראה שכן הוא הסכמת רוב הפוסקים בנידון דידן נמי ודאי דאינו נשמן לטעון אחר זמן ומתי בשביל הקרן וריוח ליכא רק טעה בחשבונו דטענתו אינה טענה שלא יפילו להש"ך שחלק על המהריב"ל מ"מ פשוט שאין דינם לטעון בדידן דליכא ריוח שהרי כתב דכאן יפילו לבעהע"ט פטור דע"כ ל"ק הבעל העיטור שלא כשנתן מעות דשמרינן מסתמא לא עביד כולי האי שיתן מעות לשם ריוח ע"כ הוא אחת בודאי משמ"כ נשתן כת"י, ומבואר דהיכי דנתן כבר מעות מודה שלא עביד כולי האי שיתן מעות אבל כתב עביד דכתב ע"כ בדידן כיון דנתנו מעות ושלמו הכל כבר ודאי לשם ריוח נתנו והי' שם ריוח, ובפרט שלא טענו כלל שנתייס יחיס.

איברא דנלפענ"ד למש דהכא כ"ע מודו מטעם אחר שהרי לא נחלקו הבעהע"ט והרשב"ד שלא היכא דאכתי שיקבל לא שילם הכל וחייב עדיין מקרן וריוח והוא טוען שיקבל הריוח שנתן הוא לשם קרן אבל היכא דכבר שלם כל הקרן אינו יכול לומר וטעון החזירהו לי דכה"ג כ"ע מודו דאינו נשמן דהי' לו לעיין בעסקיו קודם שנתן לו הריוח והעיסקא והסה"ת שער כ"ח ח"ה כתב בפשיטות דנשמן לומר טעיתי במגו דפרעתי והובא בהג"ה בש"ע שם ס"ל ומחלקו הסמ"ע והש"ך אמאי לא מהימן במגו דמי בעי לא אמרתי לך שלא לשם קרן וכמ"ש לעיל בסמוך ובסקט"ו העלה הש"ך דגם בעת בעהע"ט דבאתם עדי נשמן לומר טעיתי זה דוקא במגו דפרעתי אבל היכי דכבר נתן המעות שאי אלא עבד כולי האי מעשה הנחינה אלא ע"כ הוא בדור ואין אחר מעשה נחינת מעות כלום וכ"כ המהרי"ק והרמ"א סי' קכ"ו סי"ג דנשמן לומר על כת"י טעיתי במגו דפרעתי ע"ש. ומ"כ הכא כיון דכבר פרע וליכא מגו לומר לו פרעתי אינו נשמן דדוקא היכי דעדיין תובע ממנו ריוח או קרן והוא טוען אין לו נשמן במגו אבל היכי שכבר פרעו לא פליגי דאינו מהימן לליכא מיגו כלל והו"ל בכלל מה שכתב השער ספרים דלדידן הוא משנה שאינה צריכה להמשך ומתן הוא אי יכול לומר טעיתי במגו דפרעתי אבל היכי לליכא מגו דפרעתי אינו יכול לומר טעיתי בקילור היכי דפרע כבר ליכא למימר טעיתי ומ"מ בדידן כיון דפרעו המוב ולא עוד אלא שאני שניס שלמות לא בקשו דבר ודאי ליכא למימר זוה לאחר שמי שניס טעיתי ורוצה בחזרת המעות שנתתי וזה פשוט ובדור אליבא דכ"ע.

ומצאתי לאחי לידי בשו"ת הרי בשמים מה"ת סי' רי"ז שכבר נשאל בשאלה ממש כדידן ברחובן שקנה שדה משמעון בשנת תרמ"ה בעד סך אלף זהובים ובינו שלי"ה ליה לרחובן מעות מזומנים בקף עליו במלוה דמי המכר וכתב לו שטר בנימוסיהן שחייב לו בכל שנה מאה רך על הקרן ושניס עשרה פראנצעטן למאה לשנה ונתן לו ג"כ כתב היתר עיסקא ולאחר משלוש קנת טוען רחובן שאין השדה עומדה פירות לשלם פראנצעטן וגם הקרן אינו שוה ועד הנה היה מוכרח לשלם פראנצעטן כיון שמשעון עשה אטחנלניע על ביתו ועל כל רכושו והמריך שם אי יש דין שטר על זה מפני דקיי"ל ג"מ ס"ח דלית הלכתא כשטרי מחוזקי דזקפי ליה לרווחא ולקרנא וכתבי בשטרא מי יימר דהוי רווחא ומבואר התם דלפילו יאמר המלוה דמהימן ליה כשיאמר שלי"ה ריוח מסור ללמא שכיב ונפל שטרא קמי יתמי ושוב דהה לעשמו דהוה שטרא מעליא והביא מחסד לאברהם בתשובה סי' מ"ט שהעלה דדין זה היכא דכתב הרבית בשטר שפסול אינו שלא בשטר בעדים ככל שאר שטר שבש"ס שכתב שם הקרן והרבית רק שמחזה לו בשעת כתיבת השטר שלא יחבע לו השטר זה הקרן בלבד אם לא יהיה הספק והריוח אם יהי' ריוח דאז העדים מסוירים לחתום שמעידים עדות שקר שפלוני נחייב הסכום שעולה הקרן והריוח מה שלא נחייב בחת ומ"כ בשטר שכתב לו עיסקא לפ שבהכתב בינימוסיהן הי' כולל הקרן עם הריוח ל"ה מיסור ושייס לכן פשוט דרחובן

אינו יכול לטעון אלמפרע שלא הרויח ולחשוב הריוח שנתן על הקרן ע"ש באריכות. והוא ממש נידון דידן.

אלא דאומר אני דנידון דידן עדיפא גם מדידיה דהתם בא שמעון בטענה עכ"פ באמצע זמן הפרעון שאכתי הי' חייב לו שהרי התם השטר הי' על משך עשרה שנים ולא שלם רק ג' שנים אבל בנידון דידן הרי כבר שילמו את הכל ולאחר ששלמו את הכל ליכא למ"ד דיכול לטעון לא הי' לי ריוח או טעיתי. ובאמת כי בנידון דידן הם אינם טוענים טעיתי בחשבון אלא טוענים שלא הי' להם ריוח ולזה ודאי אינם נאמנים לאחר ששלמו את הכל לכ"ע. ובשלמא היכא דטוען טעיתי עכ"פ יש סברא להאמין שטעה וטעות לעולם חוזר ואפ"ה היכי דטוען טעיתי סתם בלי טענה שטעה בחשבון אינו מהימן דבמה טעה וכמ"ש הש"א הנ"ל אבל היכא דאינו טוען טעיתי ולא אונס כלל אלא טוען שלמתי הכל בהיתר עיסקא ולאחר שתי שנים מבקש להחזיר לו העיסקא משום שלא הי' לו ריוח ודאי אין טענתם כלום דממ"נ אם ידעו שלא הי' ריוח למה שלמו ושתקו כל הזמן ע"כ שמחלו להם ונתנו או שהרויחו באמת ולא גילו או שהרויחו עי"ז ממקום אחר ולכן היכא דליכא למימר טעיתי ואין טוענין טעיתי כלל אלא ברעות נפשאי יהבית העיסקא לית דין ולית דיין דאין צריך להחזיר להם כלום.

וקצת יש להעיר ולתלות דין זה במחלוקת הפוסקים דמקבל מעות בתור עסקא ועל שטר היתר עיסקא מי הוא המוחזק בנכסים אלו לענין הלכה המקבל או הנותן דבספר תמים דעים הביא תשובת הראב"ד סי' נ"א והרב התרומות דף רי"ח דיד בעל המעות על העליונה מפני שהעסק בחזקת בעלים ויתרון חלק ההפסד שהוא נוטל משום שכר המקבל הוא ואם בא השכיר להוציא שכר מרובה מן השוכר עליו להביא ראי', עד כאן. נראה מדבריו שבעל העסק הוא המוחזק והמקבל הוא המוציא ועליו להביא ראי' מכל מקום לא נתקבלה דעתו אצל שאר הפוסקים ז"ל רש"י ותוס' וסיעתייהו ותלמידי הרשב"א כתבו בשם הרא"ה הביאו הב"י סי' קע"ז ואם כתב בשטר וכו' כתבו תלמידי הרשב"א בהמקבל בשם הרא"ה דיד המקבל על העליונה משום דתפיס ושלא כדברי הראב"ד דאמר דיד בעל הממון על העליונה ע"כ וכ"כ הג"ת דף ר"כ ע"ב דחילוק הוא הדין היכא שהתנו וכו' ואם אין אחד מהם ת"ח אז לשון השטר נידון כפשוטו ושטר של רבית הוא ולכן לפי סברת הרמ"ה אם יש הפסד יפסיד מחצה כמו שהתנו ובריוח אינו נוטל כלום וכו' ע"כ הנה מבואר מחלוקת הפוסקים מי הוא מקרי מוחזק המקבל או הנותן ועיין שו"ת פרח מטה אהרן סי' קט"ו דמ"ש אינו נוטל הוא משום דין מוחזק דן כן דהא לפי דברי הראב"ד המובאים בספר התרומות אין הדין כן וכן הוא מתנהג בכל אותם חילוקים הכתובים שם דיד המקבל על העליונה משום דתפוס ואין מוציאין מידו כל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא ע"ש באריכות.

ולפ"ז בדידן נמי לכאורה הי' אפשר לתלותו במי הנקרא מוחזק אבל לאחר העיון דא שבוש הוא שהרי בדידן כיון שכבר שלמו הכל ודאי דהם המוחזקים בקרן ובריוח ואין עליהם שום טענה ופתחון פה להוציא ממון אחרים ולכן פשוט דהלכה עם מעכ"ת שאין טענתם טענה כלל לכ"ע.

ומעתה נבא לישב דברי המחבר דביו"ד סי' קע"ז ס"כ פסק בסתם כשיטה ראשונה והוא דעת בעהע"ט דמתעסק בשל חבירו ונתן לו ריוח של כל שנה ולבסוף טוען שלא הי' ריוח אינו נאמן מאחר שנתן לו לשם ריוח ובח"מ הביא דעת הי"א שהוא דעת הראב"ד דאפילו נתנם לשם ריוח ישבע עכשיו שלא הי' ריוח וכל מה שנתן יעלה לשם קרן וצריך ביאור. והנראה לומר בתרי אנפי. הפן האחד בדיוק לשון המחבר דביו"ד כתב המתעסק בשל חבירו ונתן לו ריוח של כל שנה ולבסוף טוען שלא הי' ריוח אינו נאמן מאחר שנתן לו לשם ריוח והנה לא הזכיר כלל שרוצה לחשוב הריוח שנתן לשם קרן אלא שטוען שלא הי' ריוח וא"כ רוצה הריוח שיחזיר לו ולא שיחשבנו לשם קרן דמיירי שכבר שילם גם הקרן ולבסוף כוונתו לאחר ששילם הריוח והקרן אלא שעכשיו מבקש שיחזירו לו הריוח ולכן אינו נאמן דכה"ג כ"ע מודו היכא דכבר שילם הכל וטוען שיחזירו לו הריוח שאין לאחר הנתינת מעות כלום דעביד אינש חושבנא קודם שיתן המעות, אבל בח"מ מיירי שעדיין לא שילם לו כל הקרן אלא שנתן לו בכל שנה מעות לשם ריוח ולבסוף כלומר כשבא הזמן לשלם לו הקרן טען שלא הי' שם ריוח ורוצה לחשוב מה שנתן לו בשביל הקרן כה"ג ס"ל להי"א דמהימן בשבועה ולכן הביא המחבר דעת הי"א בח"מ דתרי דיני נינהו ודו"ק.

הפן השני מה שנראה בס"ד הוא דידוע קושית מהר"י בוסאן לפ"מ דקיי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב והמוחזק מצי למימר קים לי כהמיעוט האיך נפטר זה מאיסור גזל שהרי לענין איסורין הולכין אחר הרוב וא"כ לענין דין גזל הולכין בתר רובא וא"כ הגם דאין הולכין בממון אחר הרוב מ"מ לא יפטר מאיסור גזל דבזה הולכין בתר רוב ונמצא הממון אצלו באיסור גזל ועיין תומים מה שתי' בזה והמהר"י בוסאן תי' דא"כ יהיה אצל האחר באיסור גזל וגם אני בעניותי הארכתי בזה במקום אחר לישב קושית מוהר"י בוסאן הנ"ל ולפ"ז נלפענ"ד לישב דהכא נמי יש לפנינו דין ממון ודין ריבית ולדין ממון הרי קיי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב ויכול לטעון קים לי ולענין ריבית הולכין בתר הרוב ולא יכול לטעון קים לי ומעתה מיושבין דברי מרן המחבר כמין חומר דביו"ד מיירי לענין איסור ריבית ולענין דין ריבית הרי אזלינן

כמר רוב וכיון דרוב פוסקים ס"ל כבעה"ט דלימנו נאמן לטעון לע"ז ר' ירוס ולכן פסק בסמ"ק כדעה זו אבל בס"מ דמיירי בשמעסק בשל חבירו וטוען שלא הרויח והוא דיני ממונות ממש כה"ג יכול לטעון קים לי ושפיר הביא דעת הי"ח כיון דלא מזלינן בתר רוב.

ואין להקשות דבי"ד נמי עכ"פ יש כאן דין ממונות כיון דליכא ריוח לפי טענתו ע"כ הא ממון שנתן הו"ל דין ממון כיון שאסור ליתן ריבית לנכרי פשוט דהא לריבית הו"ל דין ממון אין זה משום דזה תובע ממון שהרי כשנותן לו ריבית הרי נותן לו ברצונו והוא מוחל לו על הממון הזה אלא שהתורה אסרה למלוה ליקח ריבית ולכן חייב להחזיר ועשה לו דין ממון ומ"כ בעשה הטענה הוא בשביל ריבית וכיון דלדין ריבית מזלינן בתר רובא ממילא פסק דלימנו נאמן וק"ל.

ואבתי פה לן לפלפל קצת בדברי מעכ"ג בדבריו המהופים על בקיאור לפי מיסת הפנתי מה שהביא משו"ת מהרש"ג מיו"ד סי' ה' שיצא למדם דבעסקים שהם מתנהלים בשעלים והם רק בערבון מוגבל (קאריפאדעשאנם בלע"ז) שאין עליהם שיעבוד הגוף רק המניות (שקלייען) כגון בחנקים וכיוצא בהם אין בהם משום איסור ריבית בכל מקום לכאו' שיעבוד הגוף ליכא איסור ריבית ומתחלה רצה לומר דאפילו מדרבנן מותר ושוב העלה דבע"פ אבק ריבית הוא והביא רמ"י מס"ע יו"ד סי' קע"ג סעיף י"א שהביא דברי הריב"ש סי' ס"ה להלוות מעות על אחריות הספינה ושיתן לו בשובה בשלום יותר לאסור וכתב הט"ז שק"ל כיון דזוזי יהיב וזוזי שקיל הוי ריבית אלא אלא הוי רק אבק ריבית והחלקת יעקב ח"ג סי' ק"ל מביא דברי השו"ת מהרש"ג הנ"ל ומע"ת עוד העמיק תשובה כמ"י מש"כ הרה"ג משה לעמבערגער (מבדק"ק כפר נחע) מרבו הגרש"ג להתיר אפילו מדרבנן והגאון בעל חלקת יעקב ג"כ מלמד מדברי הרשב"ץ דהוי ממון שאין להם בעלים ידועים ומביא דברי הצפנת פענח סי' קפ"ד שכתב בגדר בנק אלא מקרי דבר מסויס רק דבר של צורה ולא תומר כי הם חיגם משועבדים בעצמם רק הכסף המונח שם ותו ליכא מי שהוא משועבד וכן הגדר של נדקה בריבית כו' לכן אין זה ריבית בנק ע"פ התורה ומיהו יצא מעכ"ג לפלפל בגידון דידן נמי כיון דהמכר הי' מקמפמני לקמפמני כה"ג ליכא דין ריבית ועכ"פ רק אבק ריבית ואין להם תביעה כלל.

והנה נחמת שכבר האריכתי בס"ד בדין דקאריפאריישאנם הנוהגים בזמן הזה ברוב מסחריס וקמפמניס עיין בספרי משנה הלכות ח"ו סי' רע"ז ומה שהביא הגרש"ג רמי' מדברי הריב"ש עיין פמ"ש מה שהביא משו"ת הרשב"ז שחלק על הריב"ש דהריב"ש לשיטתי' דס"ל שסמכתא קניא ע"ש בתר"ת גם הרמי' שהביא מגיטין דף ל' דהמלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפרים עליהם מפרים בגמ' הטעם דכיון דכי ליה לי' יהיב כי אית ליה נמי אין זו משום ריבית ומפרש בגמ' הטעם דכיון דכי ליה לי' יהיב לי' כי אית ליה נמי אין זו משום ריבית ודייק מינה כמו בגידון הש"ס הנ"ל דמפורש דהיכא דאין התחריות על כל נכסי הלוה אלא על דבר ידוע דאין זו משום ריבית ה"ה בגידון דידן דאין התחריות להלוים אלא על הנכסים שיש להם בשותפות דהבנק אין זו משום ריבית וכתב דבודאי משמע דאין חילוק אפילו אם הדבר ידוע שזה הרבה יותר מהסוב שמייב דודאי המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני מיירי אפילו במלוה לו עשרה זה"כ והלוה יש לו הרבה שדות וכרמים בחופן דע"פ מנהגו של עולם שוים המעשרות של כל שנה מזה פעמים ככה ופש"ה אין זו משום ריבית כיון דליכא שיעבוד הגוף הוי כאילו אין הגוף לזה כלל אלא הנכסים הם חייבים ושוב דמה דבריו קלת.

האמנם הרדב"ז ז"ל הביא שם דברי הגמ' גיטין הנ"ל דבספר כפמור ופרח התיר מדברי הגמ' הנ"ל וז"ל ולפי שרואימי בס' כו"פ שהתיר דבר תכמוב לך לשוני כו' בפרק כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפרים עליהן מפרים עליהן בחזקת שהם קיימים ופוסק עמהם כשער הזול ואין זו משום ריבית מכאן נראה שמותר להלוות בריבית כל זמן שיפסיד הקרן וע"כ ההלוואת שעושים עם סוחרי היס בתוספת שבו דכיון דאלו מפסיד כוליה מפסיד בעל הלוואה הקרן שלו ליה ביה משום ריבית וכן כל כיוצא בזה וכ"כ זה רבינו העזרי ע"כ. וכתב עליו הרדב"ז ז"ל וז"ל ואתה המעיין ראה גם ראה מה ענין הך דהמלוה את הכהן דהתם נהי דעיקרו הלואה מ"מ אין איסור בהלואה אלא בפיקדון שפוסק כמו שער הזול ומה שייך ללמוד הלואה ממכירה להלואה ביותר אינא איסור תורה ולפיכך אפילו בזמן שמפסיד כל הקרן יש לאסור משום אבק ריבית אבל אם הוא דרך מקח וממכר שאין זו איסור תורה אע"פ שמוכר ביוקר מפני המתנת המעות היכא שאפשר דמפסיד הקרן ליכא למיסר דהוי כעין גזירה לגזירה תדע דהא בגמ' פריך עלה פשיטא ומשני הא קמ"ל אע"פ שלא פסק כמי שפסק דמי וכתב עלה רש"י ז"ל פשיטא בכל תנאי נמי אם רצה לפסוק כשער הזול מי יימה בידו משמע דטעם ההיתר הוא משום דהוי מקח וממכר ומשני הא קמ"ל אע"פ שלא פסק כפסק דמי וגם על זה הקשו התוס' הא נמי פשיטא דבפ' מיהו נקח ממר ר' יוסי תן לי כזה או תן לי מעותי ותי' התם בשאומר לו כשער הזול אבל הכא אפילו שתק עד שהוקר השער ע"כ והדבר ברור דבגידון דידן לא שייך לומר או תן לי כזה או תן לי מעותי ולא שתא הזול ולא יוקר להא הלוהו מאה במאה ועשרים להדיא וכיוצא בזה לא הותר אפילו

אפשר שיפסיד הקרן, ותו דילמא משום תקנת הכהן והלוי והעני התירו דבר זה אבל בעלמא לא, וכן נראה בהדיא בתוס' דהקשו על הא דאמרינן בגמ' ואין בו מדין ריבית מ"ט כיון דל"ל לא יהיב ליה כי אית ליה נמי אין בו משום ריבית והא דאמר רב בפרדיסא באיזהו נשך אע"ג דאית ביה תיוהא הכא התירו משום תקנת כהן ע"כ וכו' ולכן נאין לסמוך על הוראה זו ע"ש. הנה מבואר מדברי הרדב"ז דמגמ' גיטין הנ"ל אין לדייק כלל, והגם כי הגרש"ג הרגיש קצת בדבר למעיין שם מ"מ לפענ"ד אדרבה ראי' מדברי רדב"ז דהעיקר הוא דכל שהלוהו מאה במאה ועשרים יש בו משום ריבית ואין חילוק אם יש שעבוד הגוף או שיעבוד נכסי כל זמן שהלוה משלם על מאה מאה ועשרים על הלואתו הרי זה בכלל ריבית דבעצם ממון זה יש לו בעלים והוא שותפות גמור אלא שהשותפות אינו מחייב באחריות על כל נכסיו אלא על נכסים פרטים והו"ל בכלל אפותיקי שיגבה חובו משדה זו ואפ"ה הו"ל דין ריבית כנלפענ"ד.

וחתני היקר הרב הגאון מוה"ר ארי' אלטר שליט"א העיר מגמ' מפורשת מגילה כ"ז ע"ב אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו דברי ר"מ וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם ובגמ' פריך ולר"מ היכי דיירי בה הא הויא לה רבית א"ר יוחנן ר"מ בשיטת ר"י אמרה דאמר צד אחד בריבית מותר כו' רבא אמר דכ"ע צד אחד בריבית אסור והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו מר סבר רבית ע"מ להחזיר מותר ומ"ס אסור ע"כ. והנה הא דאין מוכרין ביהכ"נ אפילו מרבים לרבים אסר ר"מ עיין רש"י שם ואפ"ה פריך בגמ' הא הויא לה רבית ולכאורה בביהכ"נ ודאי ליכא שיעבוד הגוף על שום אדם מישראל ואפ"ה אסור משום רבית ורק נחלקו אי רבית ע"מ להחזיר הוי רבית או לא או בצד אחד ברבית, אבל אילו הי' ריבית ממש הי' אסור. ויפה העיר והוא לכאורה תיובתא להגרש"ג והחלקת יעקב. וגם בשו"ת איגרות משה יצא לחדש דבשל רבים כיון דל"ל חיוב הגוף לית ביה איסור רבית ולהנ"ל לכאורה מפורש דכה"ג שפיר יש בו משום רבית ודו"ק.

היוצא לן לדינא דכל שבאו בטענה להחזיר להם כסף לאחר ששלמו הכל הקרן והריוח בטענתם שהריוח הוי ריבית אין טענתם טענה כלום ומה שטוענים שלא הרויחו נמי אינה טענה ולכ"ע אינו צריך להשיב להם כלום הן בדיני ישראל מצד הדין ומצד היושר וממילא בחוקי המדינה ודאי שאין מגיע להם כלום ודבר זה בעזה"י לפענ"ד ברור להלכה ולמעשה.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכ"ג מח' המצפה לישועת ה' כהרף עין החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קעג

מוסד שבקש אנשים פרטיים ללות מבאנק וחתמו לשלם רבית קצוצה והביאו שטר היתר עיסקא לנשיא הבאנק ולא רצה לחתום עליו

כ"ח מנ"א התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי הרה"ג פרי עץ הדר וו"ח כו' כש"ת מוה"ר **ישראל אלטוסקי** שליט"א, מחברי הכולל מקסיקו סיטי.

אחדשכ"ת. פתיחת מכתבי אבא בבקשת סליחתו אולי לא שתיתי עדיו עליו כראוי לו לפי ערכו וגדלותו בתורה אמנם בבלתי מכירי קאמינא יקבל הכבוד כפי הראוי לו את מעכ"ת הסליחה.

ובדבר שאלתו בעניני ריבית במוסד תורה שמרוב הדוחק הוכרחו ללוות מעות מן הבנק אשר לפי השמועה רוב מבעלי מניות (שייר-האלדערס בלע"ז) הם יהודים וגם נשיא הבאנק הוא יהודי והיות כי לפי החוק הבנק לא רצה ללות המעות להמוסד רק שיקבלו ההלוואות על שם אנשים פרטיים והם חתמו על ההלוואות וגם חתמו לשלם רבית קצוצה כלומר שחשבו כבר כל הריבית בסכום ההלוואה שכתוב בשטר שזה נוהג כעת שזוקפים ההלואה עם הרבית יחד ובשטר לא נזכר כלל שההלוואות הם עבור המוסד. והנה הלוויים הביאו שטר היתר עיסקא אתם וחתמו על השטר אבל נשיא הבאנק שהוא כשליח המלוה מיאן לחתום על השטר עיסקא באומרו שאסור לו לחתום בתור נשיא הבנק ולפי חוק הבנק אסור לו לחתום על שום שטר חוץ משטרות הנוהגים בבנק אבל אמר שיכולים להניח ההיתר עיסקא אצלו במשרד, ואחד מבעלי בתים בשעת מעשה הסביר לנשיא הבנק שהענין של היתר עיסקא הוא להנצל מאיסור רבית אבל לא הסבירו לו בפרטות הכוונה והפירוש של היתר עיסקא שנעשים שותפים אלא שנשיא הבנק על מה שאמרו הם אמר בסדר בסדר על כל מה שאתם רוצים ואני אניח את השטר בארגז הבטחון (safe) אבל איננו יכול לחתום.

והנה במה שלא חתם נשיא הבנק על השטר אי משום הא אין בזה חסרון כי אפילו לכתחלה אין חיוב על המלוה לחתום על ההיתר עיסקא אלא הלוה חותם על השטר שקבל עליו כל התנאים רוב נוסחי שטר עיסקא הכי הם ואף לא הביאו ולא רשמו כלל על חתימת המלוה עיין נחלת שבעה סי' מ' בשטר הת"ע ע"פ תקנת מהר"ם ר' אביגדורש ובגנת ורדים וחכמ"א כלל קמ"ג ובקצש"ע סי' ס"ו-ס"ח גם מנוסח ההיתר שרצה הג' מהרא"ע איגר מלובלין זצ"ל לתקן שכל איש ישראל קודם שיתחיל לנהוג במסחר יבא לפני ב"ד ויחתום שכל העסקים שיעשה הן ללוות והן להלוות יהי' הכל על צד הת"ע והסכים עמו מו"ר הגר"ש ענגיל ח"ה סי' ר"ב ויהי'

כעין היתר נדרים (נדרים כ״ג ע״ב) דעומד מדם בר״ה ועיין ט״ז יו״ד סי׳ רי״ח סק״ג וגם המולקין עליו לא מלקו מלא שמכה כל תיקון הח״ע בזופן זה ויעלו עצה לתרץ עיין שו״ת מבנלת השרון עכ״פ לא מצינו שהשמו על תמימת המלוה. וגדולה מזו כתב הל״ל יו״ד סי׳ פ״ח לתפילו לכתחלה ע״ל קנין ושטר שלא בתמירה בעלמא סגי ועכ״פ בפני עדים בלי כתיבה מועיל ועיין בי״ם ח״ב סי׳ ל׳ ושו״ת תמרי יושר ח״ב סי׳ קל״ד ולבשמ״ם מ״ח יו״ד סי׳ ל״ה ולכן אי משום תמימת הנשיא שלא תהא לפענ״ד אין זה תסרון בהח״ע.

גם מה שמפקפק ליה משום דלא הסבירו היטב להנשיא

תופן ההיתר הוא ודאי שלכתחלה צריך שידעו שניהם תופן ההיתר ואם אינו יודע אינו אלא תוכא וטלולא וכמ״ש השל״ה הקדוש בתס׳ תולין וכ״פ בתכמ״ל הנ״ל ומיהו בדיעבד לפענ״ד אינו מעכב כמו שכתבו בשו״ת טוטו״ד ובשו״ת לבושי מרדכי מ״ח יו״ד סי׳ ל״ה ואפילו עשו הח״ע בעל פה ואם נעשה הח״ע בכתב ובשטר והתנו בכתב נראה שמועיל לכ״ע אפילו אינו יודע לכיון דקבל הכתב מן הלוה וע״מ כן הלוהו הו״ל ככל שטרות שלף שלא קרע בכתב כיון דבידו לקרות סמך עליו או לימע מסתמע ידע מה כתיב בו ולכן לא קראהו או יאמר דסמך עצמו שילך לאחר ויבינהו עכ״פ כה״ג נראה דיש לסמוך להתירא ות״כ בדידן כיון שנתנו לו הח״ע בכתב והוא הסכים עמהם על כל מה שמרו לו רק שאמר שאסור לו לתתום על השטר מתקנת ומוקי הבנק תלינן שהסכים עמהם על תנאים אלו המבוארים בהח״ע שלהם ועל תנאיהם.

ברם מה שיש לעיין ממה דמבואר ביו״ד סי׳ קע״ז סכ״ד להנותן עיסקא לחבירו לא ילרף הריוח עם הקרן ויעשה כולו קרן דשמא לא יהיה כל כך ריוח ונמלא נוטל ממנו ריבית וכן לא יתן לו מעות בתורת עיסקא או שותפות ויכתוב תותם מלוה שמא יתות ונמלא בידו היורם וגובה בו את הרבית ועיין ש״ך דלפילו הקרן לתוד לא יכתוב תותם מלוה ועיין דג״מ אם מה שהקשה על הב״י תתנס בפ״ת הביא בשם מהר״ם דיין דבתשו׳ הרש״ם כלל פ״ח דין ז׳ מפורש כהב״ח שאף שכתב הקרן לבד ועל העיסקא הי׳ תנאי בע״פ יאסור להנותן שיקח רבית ועיין גמ׳ ב״מ ס״ח ע״ל ליתא הלכתא כשטרי מחוזנאי וברמב״ם פ״ה מה״מ ה״י ובבנ״ע כלל קמ״ב אות י׳ המריך בביאור מחלוקת הרמב״ם והטור והביא דברי הריטב״ע ב״מ שכתב בשם רבינו הגדול הרמב״ד ז״ל דשטרי מחוזנאה דזקפי וכו׳ בשטרא קבלתי מפלוני מנה למחצית שכר וקניתי ממנו חלי הריוח וכו׳ ואם אמר הפסדתי ואשבע לא היו מתמינים לו ואומר שכבר קיית השבועה ותייבת את עצמך ק״כ דינרים ולא הי׳ זה מן הדין דמן הדין לא מהני מכירתו ולא הי׳ חלא לפחדו ואמינר הי׳ כותב בו ומחמין ות״ל דב אמי אין לא הי׳ חציך מתפחד אם ימות ויפול השטר ביד בניו ולא ידעו הדין כמותו ויגבו הכל ומה שכתב הרמב״ם והטור שלא יצרף הקרן והריוח כו׳ ואילך אין מחמינו לאינו מחמינו ובין חסיד גדול דכוונתו להחמין ובין סתם בע״ח והעלה דבזה״ז לאין לנו חסיד מסתמא דעתיה שאם יהי׳ הפסד יתבע בשטר וכיון דכתבו הרש״ם והטור דבתר שטרא אזלינן כלומר דבזה״ז יותר סמכינן על השטר מתני׳ שבע״פ וכ״ז אפילו עשה שטר רק להפחידו ואינו רוצה לגבות חבל אם עשה שט״א וכוונת המלוה בחתם שאם יהי׳ הפסד יתבע לו בשט״א אפילו אם אין השט״א רק על הקרן לבד לכ״ע אסור לזה ליטול ריוח ע״ם ולפ״ז בדידן כיון דהשטר של הבנק נעשה רק לשם גבייה החוב הקרן והריוח וע״כ נפל פיתא בצירא ומה מהני הח״ע בכלל כה״ג.

ולאחר העיון גם הא לאו מברא הוא שהרי כתבו האחרונים

ז״ל להא דלא מהני היתר עיסקא היכא שהמלוה רוצה בשט״א היינו דוקא היכא שההיתר נעשה בע״פ שהתנה תנאים בע״פ כה״ג לא מהני ואפילו נותן לו עם השטר גם שטר עיסקא ג״כ לא מהני לאיכא למיחש שמא הנותן לו יורשו יעלימו מא״כ את השטר עיסקא ויגבו בשטר חוב ולכן העלו לחס ישלשו את השטר עיסקא ביד שלים או שהנותן יחתום עצמו על השטר עיסקא ויהא מונח ביד המקבל או שיכתבו על השטר חוב שהוא ע״פ תופן המבואר בשטר עיסקא או לכל הפחות ייחדו עדים שהשטר חוב היא בתורת עיסקא אז מותר וכתבו ז״ל דבכה״ג אפילו הקרן כלל גם הריוח ג״כ מותר וכבל אלו תופנים היתר הוא ויש לסמוך עליהם עיין קצש״ע סי׳ ס״ו, ולפ״ז בדידן היכא דנשיא הבנק שהוא המלוה אינו רוצה לחתום על ההיתר אם כי יותר עדיף להשלים השטר עיסקא ביד שלים לכאורה כי יותר עדיף מלחתו ביד נשיא הבנק.

וקצרת עלה בלבי הרהורי דברים לאפשר להנשיא שהוא אינו

מלוה מעות אלו בלאוד אלא הו״ל הממונה של השותפות והו״ל שלים של כל השותפין שים להם מניות בבנק הזה דכל בנק הוא קארפארעשען וכל קארפארעשען (בע״מ) הם ממנים איש אחד לנשיא שיצא ויבא לפניהם במסבר כיון שבבל ההיתר עיסקא והניחה אצל שאר השטרות שלהם יאפשר להו״ל כמושלם ביד שלים ושוב להכא ליכא למיחש לאפשר דכל אלא שמא ימות ויפול השטר ביד בניו להכא אם ימות נשיא זה ויבואו בנשיא אחר הרי הוא מתחשב בבל השטרות והניירות שעליהם הבטיחו הפקידים הקודמים לפניו וכיון שיש שטר היתר עיסקא בארגז (Safe) בלע״ז ודאי יתחשב עם זה ואם לא ידע מה הוא יצטל לתחריס להסבירו.

וראיתי לרבותינו הצדיקים האחרונים שיצאו לדון בדבר חדש שמותר ללוות בריבית לחברות שמסחרם בערבון מוגבל (קארפארעשאן בלע"ז) עיין שו"ת מהרש"ג יו"ד סי' ג' וסי' ה' ועיין גיטין דף ל' ע"א המלוה מעות את הכהן כו' אין בו משום ריבית ועיין ספרי משנה הלכות ח"ו סי' קמ"ה באריכות ובסי' קמ"ג עוד שם בענין זה ואין ה"ג להאריך יותר ועכ"פ לפענ"ד קארפ' היינו איהו גופה הוא שותפות ככל שותפות בעולם לפענ"ד.

בקיצור העולה מזה דלפענ"ד הני אינשי שלוו מעות בשביל מוסד תורה לא נכשלו ח"ו בעון רבית עד היום ושומר מצוה לא ידע דבר רע ומ"מ אם יוכלו ליתן ההיתר עיסקא ביד שליש או לציין על שטר הלואה שלהם בבאנק שנעשה ע"פ היתר עיסקא המונח בבאנק היו יוצאים עצהיו"ט ואם א"א עכ"פ יאמרו בפני שני עדים שלוו כל המעות על פי הת"ע והשטר עיסקא מונח בבאנק כדי לצאת מחשש דרב אשי דשמא ימות ואם לאו ג"כ לפענ"ד בדיעבד יש לסמוך דבבאנק אפשר שאין לחוש שמא ימות וכנ"ל.

אלו דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו וי"ר שלאילנא רבא יתעבד בזכות אבותיו ומחמת הטרדות כעת אקצר והקוצרים אומרים יברכך דושה"ט וש"ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קעד

בענין מי שאביו מגדל זקן והוא מגלח אי יש בו משום ואל תטוש תורת אמך

ז"ך ניסן התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ הרה"ג וו"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר **שרגא פייויל** וואהל שליט"א בכולל בישיבה הקדושה מיר ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ת. ראשונה אבקש סליחה אולי לא שתי עדיו עליו כראוי לו כי בבלתי מכירי קאמינא ויקבל הכבוד כראוי לו. ובדבר שאלתו בבחור שאביו הנהו ר"מ בישיבה מגדל זקן והבחור מספר זקנו וכמה מחבריו העירוהו דכיון דאביו מגדל זקן יש בזה משום מנהג אבות ואל תטוש תורת אמך ושאל לכ"ת כדת מה לעשות ורוצה לדעת חוו"ד העני' בענין זה.

והנה על עצם דין לגדל זקנו לא באתי לכתוב בזה עכשיו רק על דין הבחור הנ"ל אי יש בזה משום אל תטוש ומנהג אבות וראשונה יש להעיר בזה דצריך לדעת כמה פרטים שלא נתבררו במכתבו היקר ראשונה אם אביו של זה גדל זקנו גם מקודם כי ישנם כמה ראשי ישיבות פה שגדלו זקנם רק בזמן האחרון מחמת כי הם ראשי ישיבות וב"ה אכשר דרא בענין זה כי בזמן האחרון כמעט לא נמצא עוד ראש ישיבה פה בלי חתימת זקן (הגם שהיו הרבה לפני עשרים שנה וכיוצא בו) ונמצא דלעצם אביו נמי ספר זקנו ואולי אם לא הי' ראש ישיבה הי' גם היום מספר זקנו ולא הוה דבר זה קבלה מצד אביו ג"כ אלא כי נאה לו הדרת פנים זקן וא"כ כיון דליכא קבלה מצד אביו ליכא משום ואל תטוש אצל בנו. שנית יש לדרוש כי אפשר שאביו אפילו גידל זקנו גם מקודם מ"מ היו מקומות שהאבות היו מגדלים זקנם ובניהם שהיו בחורים היו מספרים זקנם קודם החתונה והיו הרבה כזה באויבערלאנד ביוראפ אצל הנקראים אשכנזים וגם בכה"ג אם אביו בא ממקומות האלו ג"כ י"ל דזה דרכו וא"כ גם בנו כיון דגם אביו הי' נוהג כן ליכא קבלה מאביו על בנו בזה ג"כ.

האמנם אם אביו אינו משנייס הללו אלא הוא ממקומות שהחמירו בכלל על סיפור הזקן אפילו במספרים יש לעיין בדבר וכ"ש אם הוא מיוצאי חלציו של הנמשכין אחר הנ"ל בענין איסור השחתת זקן דס"ל דאיכא איסור להשחית הזקן אפילו במספרים דאז הוא לכאורה בכלל מה שקבלו עליהם כאותה דעה צ"ע הרבה אי יש היתר להסתפר הזקן בכה"ג.

והנה בדין דואל תטוש תורת אמך דבר זה מסובך מאד וכמדומה לי שלא מצאנו בזה דבר ברור ובגמ' פסחים נ"א בבני בישן נהוג דלא אזלו מצור לצידון במעלי שבתא אתו בנייהו קמיה דר"י אמרו לו אבהתין אפשר להו אנן לא אפשר לן א"ל כבר קיבלו אבותיכם עליהם שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך ובשו"ת חו"י סי' קכ"ו נשאל מבן תורה אי מחויב לנהוג פרישות ותעניתים שני וחמישי שנהג אביו בנדר כל ימיו ותמה האיך מצינו ידינו ורגלינן בכל דור ודור הא יש חסידים מופלגים בחסידות ותעניתים ואין הבנים נוהגין במילי דחסידות ההם אף כי הם צדיקים וישרים ולחלק יצא בין מנהג שנתקבל מאדם אחד ובין מנהג שנתקבל מכל הצבור או עיר אחת או קהילה אחת דמה שקיבלו כל הציבור קיבלו עליהם ועל בניהם אבל קבלת יחיד אין על הבן חיוב להחזיק בקבלת אביו ובכל חומרותיו ומנהג עיר או ציבור נמי שנוי הוא לענין שאם יצא ממקום שנהגו למקום שאין נוהגין חל מיד קבלת ומנהג העיר השנייה שהלך לשם דהכי היתה קבלתם מתחילה מסתמא ע"ש. וקצת אמרתי ראי' מהא דאמרו ז"ל אנא כחלא לגבי חמרא גם אמרו אבוך במאי זהיר טפי משמע דהבנים לא היו נוהגים בכל החומרות של אבותיהם דאל"כ האיך אמר אנא כחלא הא אסור לעשות כן.

אלא דצ"ע מירושלמי הביאה הרי"ף פסחים הנ"ל דנראה דס"ל דקבלה הוי איסור עולם וכ"כ בטא"ח שלהי הל' יו"כ ועיין ר"ן פסחים הנ"ל והרשד"ם יו"ד סי' מ'

הביא מחלוקת הפוסקים בזה וחידש דדוקא בדבר שמן הדין הי׳ מותר לכ״ע אם נהגו בו איסור אפשר להתיר אם ישאל עליו אבל בדבר שנחלקו בו חכמים ונהגו במקום אחד כדברי האוסר אין לו היתר עולמית וכתב שהרא״ש מודה לזה גם מה שאמרו שיש היתר על ידי שאלה איננו אלא במה שאסרו בני מקום על עצמם בדבר חדש אבל מנהג אבותיהם א״א להתיר וראי׳ מבני בישן הנ״ל והפר״ח א״ח סי׳ תנ״ו בפרט השמיני חלק עליו דע״י שאלה וחרטה מתירין אפילו שאר דברים ע״ש באריכות גדולה והק״נ פסחים הנ״ל הקשה אפר״ח ובחי׳ למס׳ פסחים כתבנו דדברי הק״נ תמוהים וכנראה דגירסא מוטעת נזדמנה לו בדברי הרא״ש ובדברי ר״ח פסחים הנ״ל מפורש כהפר״ח ע״ש ועיין פר״ח יו״ד סי׳ ל״ט.

ובאמת כי עלה בלבי לומר דמה שאמרו דבן חייב בקבלת אביו נמי לא אמרו אלא אם קבל אביו על עצמו עד שלא נעשה הבן בר מצוה והוי קטן אבל לאחר שנעשה הבן גדול הרי הוא אדם בפני עצמו ואין קבלת אביו עליו לחייבו מועיל וקצת ראי׳ לדבר מנזיר (כ״ח ע״ב) האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר ובגמ׳ נחלקו ר״י ור״ל אי הלכה למשה מסיני הוא או מטעם חינוך ובדף כ״ט ע״ב מייתי תנאי עד מתי מדיר את בנו בנזיר רבי אומר עד שיביא שתי שערות רבי יוסי בר״י אומר עד שיגיע לעונת נדרים ועיין תוס׳ שם ד״ה ואמאי והנה נראה דאפילו להדיר בנזיר שיכול להדירו אינו אלא כל זמן שהוא קטן אבל לכשנתגדל אין כח על האב לקבלו בשביל בנו וא״כ י״ל הכ״נ לענין קבלת מנהגים וכיוצא בו דוקא אם קבל קודם שנעשה בן י״ג אבל לאחר שנעשה בן י״ג אין קבלת אחרים עליו כלום וצ״ע כי לא הרשני הזמן לברר הדבר.

וחזות קשה ראיתי בשו״ת זכרון יוסף יו״ד סי׳ י״ד הביא קושית החו״י הנ״ל ותי׳ ג׳ תירוצים ופלא שלא הרגיש במחלוקת הפוסקים בזה וחילוק אחד חילק בין אם נהג הבן כבר בעצמו בפרישות זו שקבל עליו אביו או לא נהג דאם נהג הבן עצמו לאחר שגדל בקבלה זו הו״ל אצלו ג״כ קבלה ואינו יכול לחזור בו ע״ש ועיין ס״ח סי׳ תתקס״ט אמר רב יצחק לרב שמן בר אבא הני ביעי חשילתא שריין ואת לא תיכול משום ואל תטוש תורת אמך ומשמע דתלמיד אסור לשנות מה שרבו אוסר אפילו שלא במקומו ע״ש ובשו״ת מרן הח״ס בהשמטות על ח״מ סי׳ קפ״ח כתב דבני ישראל כל הנלוים יחד נעשים כעם אחד מעיקרא ולא מיבעיא במנהגים שאין בו חשש איסור אלא אפילו כל שיש בו קצת נדנוד איסור כגון התעניתים לאחר הפסח שהאשכנזים אינם מתענים ולא נופלים על פניהם משא״כ הספרדים ועיין מג״א סי׳ תכ״ט סק״ו כיון שנתחברו יחד הותרו אותן ימים רק החומרות שנוהגים בהוראת או״ה כגון בבדיקות וחלב וכדומה כל אחד יחזיק במעוזו ולא ישנה וכנראה משם דדוקא כשלא יצא לעיר אחרת אלא נתייחדו יחד אבל אי יצא לעיר אחרת הכ״נ דגם בזה הי׳ מותר כן נראה לכאורה למעיין שם היטב.

וראיתי מה שציין מעכ״ת לשו״ת דברי מלכיאל ח״ד סי׳ ס״ו וח״ה סי׳ פ״א בנדון כזה ויצא להחמיר ולא להקל שהוא איסור גמור כיון שנהגו אבותינו זה מאות בשנים שלא לגלח הזקן ויש בזה משום לא תטוש תורת אמך ובפרט בנ״ד שהוא סייג גדול ובזוהר החמירו מאד בדבר והיכא דאין הזוהר חולק על הש״ס קיי״ל כהזוהר לכ״ע ולפ״ז ה״ז דין גמור שלא לספר הזקן במספרים ולפ״ז לכאורה אין להקל בדבר כלל ע״ש.

איברא דמתוך דבריו הראה לן בדידן להקל שהרי כתב שם וז״ל ולזה אודיע בקיצור אשר לדעתי הוא איסור גמור במדינתינו שנהגו אבותינו זה מאות שנים שלא לגלח הזקן והנה מדכתב במדינתינו דוקא משמע דבשאר מדינות המלך כל אחד יחזיק מנהגו וכן כתב שם בסמוך להדיא וז״ל ונהי שבמדינות שלא נהגו להחמיר בזה אין להרהר אחריהם אבל במדינתינו שנהגו מעולם להחמיר בזה ה״ז מנהג מחמת סייג וגדר ומוטל על כולנו לקיימו וכו׳ ע״ש הנה כתב מפורש דבמדינות שנהגו להקל בזה אין להרהר אחריהם ובתשובה אחרת הארכתי בזה ואשלח לו צילום ממה שכתבתי בזה במקום אחר. עכ״פ במדינתינו ארה״ב שאנו בה ליכא מנהג ברור בזה להחמיר אדרבה הרבה מספרים הזקן והגם שא״א לומר שכן נקבע המנהג שהרי פה לא היו גדולי ישראל בימים הקדומים לקבוע מנהג ע״פ התורה מ״מ כיון דבאו לכאן אנשים מכל המדינות ליכא למימר איקבע מנהגא לכן נראה מדין אל תטוש תלוי במה שכתבתי לעיל ואם הוא ממדינות שהיו מקילים במספרים או שאבותיו באו משם יש להקל בו אבל אם הוא ממקומות המחמירים ודאי דכיון שקבלו עליהם לפסוק כהאר״י וכזה״ק מאן יקל ראשו ואין לך גדר גדול לקדושה ולירא״ת שמים מלגדל פאות הראש והזקן.

ודע דלמודעי אני צריך דבענין גילוח או גידול הזקן מפלפלין ורוצין לדעת אי זה מקרי שינוי מנהג וראיתי הרבה בחורים שמגדלים בלוריות על ראשיהם וזה ודאי מנהג גדול הי׳ וגם נוגע באיסור שלא לגדל בלוריות וגם יש משום הנחת תפילין ואין פוצה פה ומצפצף שיש בזה איסור גמור גם משום ואל תטוש תורת אמך וז״פ וברור.

ידי״נ מוקירו בלתי מכירו המברכו בלו״נ

מנשה הקטן

סימן קעה

בדברי החוו"ד דבשעת תשמיש אין אפשרות להבחין בין הרגשת שמש להרגשת זיבת דם

י"א מנ"א התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג חו"ב כו' וו"ח כש"ת מוה"ר יואל חנן ונגר הי"ו חתן הגר"מ וויינבערג שליט"א מאנטריאל.

אחדשכ"ת. יקרת מכתבו קבלתי ולאות שעיינתי במכתבו הגם שאין הז"ג כעת בדבר הערתו אמ"ש בספרי ח"ז סי' קל"ב בד"ה הנה באמת ראי' לשיטת האחרונים ז"ל נגד רבינו החוו"ד הובא בפ"ת סי' קפ"ד אות י"ז שעלה לחדש דבשעת תשמיש אין שום אפשרות להבחין בין הרגשת שמש להרגשת זיבת דם ולכן אפילו אמרה לו בשעת תשמיש מרגשת אני אין צריך לפרוש הימנה באבר מת דכל אשה מרגשת בשעת תשמיש והבאתי לזה מגמ' שבועות י"ד ע"ב הי' משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ומפרש"י שם וע"ז כתב מעכ"ת דאין מזה טענה על החוו"ד לפמ"ש סי' קפ"ה בחידושים ובביאורים סי' ק"ל סק"א דאין שייך שתרגיש יציאת הדם בשעת תשמיש והובא בפ"ת סי' קפ"ד עכ"ל.

ולפענ"ד באמת כי על זה אנו דנין במה שכתב שא"א להרגיש בשעת תשמיש שהרי בגמ' אמרו הי' משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד וכו' ופרש"י ואמרה לו נטמאתי עכשיו ופירש מיד בקושי אבר ע"ש והנה מדפרש"י אהא דאמרה נטמאתי עכשיו מבואר דס"ל דבשעת תשמיש מיירי ולא שנטמאה מקודם ומבואר דאפשר להרגיש בשעת תשמיש ג"כ וחייב לפרוש עצמו באבר חי ולכן הבאתי ראייתי מגמ' י"ד שם ולא מגמ' דף י"ח שהוא אותה המימרא אבל בפרש"י בדף י"ד מבואר הפי' של עכשיו. וביותר הדברים מבוארים במרדכי פ' ידיעות הטומאה סי' תשנ"ד וז"ל היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש כו' נשאל לר"מ על אודות אשה שהיתה מעוברת ח' שבועות וכל סימני מעוברת היו בה ולבסוף שמנה שבועות שימש מטתו ובשעת תשמיש היתה נדה קודם שפירש ממנה בעלה ומיד כשאמרה לבעלה נדה אני פירש ממנה בלי דיחוי והשיב נראה לי אחרי שבשעת תשמיש הרגישה שראתה ופירש באבר חי חייב ועיין ח"ס יו"ד סי' קנ"ה באשה שהרגישה באמצע תשמיש ולא הגידה לו כלום עד אחר הפרישה הבעל אנוס והיא אם נקראת אנוסה משום יצרה אלבשה ע"ש מבואר מיהו מדברי מהר"ם במרדכי הנ"ל דאשה הרגישה בשעת תשמיש והיתה ההרגשה באמצע התשמיש ולא שמצאה דם בשעת תשמיש, ועכ"פ נראה דשפיר אפשר שתרגיש באמצע תשמיש וא"כ דברי החוו"ד צ"ע.

איברא דהחוו"ד בחידושים סי' קפ"ה אות ז' נמי סייס דאם אמרה בבירור שמרגשת הרגשת דם טמאה אפילו באמצע תשמיש נמי טמאה וציין לביאורים בסי' ק"ל הנ"ל וע"כ צ"ל דהתם נמי כוונתו לאו דוקא אלא שאם אמרה בבירור מהני דלא לסתור דברי עצמו בא שציין לדבריו שם ודו"ק וממילא אתי שפיר דברינו בס"ד ובאמת כי מה שהקשה החוו"ד מגמ' שבועות דף י"ח אמאי לא מוקמי בכגון שאמרה מרגשת אני יש ליישב ובחי' למס' נדה הארכתי אמנם אין הז"ג כעת להאריך.

ידי"נ דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קעו

מי שיש לו דירה במעוני קיץ ומשפחתו שם והוא יוצא בכל שבוע אי חייב לפקוד

פורים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון המפו' פ"ה נו"נ ברקאי כולו אומר כבוד וכו' כג"ת מוה"ר יצחק אייזיק ליעבעם שליט"א בעמח"ס בית אב"י ב"ח.

אחדשכ"ת. יקרת ספרו שו"ת ב"א ח"ב קבלתי. בסי' ע"א בדבר השאלה מי שיש לו דירה במעוני קיץ בימי החופש ויוצא בכל השבוע לבקר את ב"ב ואח"כ הוא חוזר העירה אי חייב לפקדה בשעה שיוצא לדרך כתב כ"ג דבאחרונים מצינו שיעור מרחק המקום שיוצא שחייב לפקוד י"ב מיל אבל לא מצינו שיעור של עכבה בדרך כמה הוא להתחייב בפקידה.

הנה במהרש"א מהדורא בתרא יבמות ס"ב דייק מלשון התוס' ד"ה חייב אדם שכתבו ואם רחוק ממנה וכו' כלומר אם הדרך הזה רחוק ממנה שלא יבא עליה מהר צריך לפוקדה דמסתברא אם הוא הולך בקרוב אליה וישוב ביום או יומים שאין צריך לפוקדה ע"כ מבואר דביום או יומים לא הוי ריחוק מקום ומינה דג' ימים הוי ריחוק לכאורה וא"כ מפורש הזמן לזה ובאמת כי הריעב"ץ שם בהגהותיו כתב דוקא שפורש לדרך רחוקה ולא תדע עת בואו אבל אם הדרך קרובה כדי שישוב לביתו קודם שתעבור העונה הקצובה לה נ"ל שאינו חייב להוסיף על חיוב עונתו ע"ש וכן הביאו בשם שו"ת דבר שמואל כת"י באז נדברו ח"ו סי' ע"א ולפ"ז הי' פשוט דהחוזר ממעוני קיץ ודעתו לחזור על שבת הבא ולא יעבור עליו עונה א"כ אינו חייב לפוקדה כלל ובספרי משנה הלכות ח"ז סי' קל"א הארכתי בזה בס"ד עכ"פ מבואר בפוסקים שיעור של עכבה חוץ מן הבית ליוצא בדרך.

גם מה דפשיטא ליה לכ"ג דכיון דביציאת הבעל לדרך איכא חיוב לפוקדה מדאורייתא וא"כ אפילו אם הולך רק לימים אחדים ויודעת מתי ישוב לביתו דאיכא לספוקי אם בכה"ג ג"כ האשה משתוקקת מ"מ הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא עכ"ל לא מיבעיא לפמ"ש לעיל א"כ כל שיודעת מתי יחזור ואינו אלא לימים אחדים דבין להיעב"ץ ובין למהרש"א ליכא חיוב פקידה כלל אלא אפילו לפי הבנת כ"ג מ"מ לפענ"ד כה"ג לא מקרי ספיקא דאורייתא חדא דהמאירי יבמות הנ"ל כתב רק וז"ל וכן כל היוצא לדרך ראוי לו לפקדה וליפרד ממנה תוך חבה שאף האשה לבה עליו בשעת הפרידה ומתעוררת לאהבתו וכו' הנה לא כתב רק ראוי לו לפקדה ולא כתב חייב מה"ת לפקדה או כיוצא בו לשון שמורה על חיוב דאורייתא. והשנית דבכל העונות המבוארין ע"פ חז"ל הם רק אסמכתות ואינם מדאורייתא והרי ראינו בנושא ד' נשים די לפוקדה פעם בחדש וכיוצא בזה הגם דהתם לכתחילה נחתא אדעתא דהכי מ"מ נראה דהני עונות שתקנו חז"ל אינו מדאורייתא ממש אלא בדרך אסמכתא.

ועוד בה שלישיה דנלפענ"ד לחדש דלא אמרינן ספיקא דאורייתא אלא היכא דהחיוב ודאי והספק הוא אם יש עליו חיוב לקיים או אם קיים ספק אי קיים כראוי או לא אבל הכא הספק אם יש כאן בכלל חיוב של השתוקקות ואפילו את"ל שמשתוקקת דלמא לא נתחייב על דרך קטן כזה כה"ג לא מקרי ספיקא דאורייתא לחייבו בעונה ומיהו בתשובה הנ"ל כתבתי דדבר זה נידון לפי אומד דעתו של אדם והאשה ויודע צדיק נפש בהמתו וכל ערוס יעשה בדעת שלא יסיתנו לבלעו חנם וכל כוונותיו יהיו לש"ש.

ידידו דושה"ט ושכ"ג בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קעז

אי באשה היוצאת לדרך נמי יש דין פקידה כמו באיש היוצא

יום שנכפל בו כי טוב פ' בא התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי חו"פ בנש"ק וו"ח ברקאי הרב הגאון כש"ת מוה"ר **שרגא פייוויש שנעעבאלג** שליט"א רו"מ בלאנדאן בעמ"ס שרגא המאיר ב"ח.

אחדשכת"ר בידידות יתירה. יקרת ספרו היקר קבלתי ורצונו של אדם זהו כבודו עיינתי קצת בדבריו ובסי' מ"ג אות ב' הביא ספיקת הגאב"ד דשטראסבורג אי באשה היוצאת לדרך נמי איכא דין פקידה כמו באיש היוצא לדרך המבואר ביו"ד סי' קפ"ד ס"י ובא"ח סי' ר"מ והביא לעצמו ראי' מדברי מרן הח"ס יו"ד סי' קס"ב באשה אחת העומדת סמוך לטבילתה אי מותרת לנסוע עם אביה למצות סנדקאות בלי רשות בעלה והח"ס ז"ל כתב שם דהא דדרשינן ביבמות ס"ב מהפסוק ואל אישך תשוקתך דשעת יציאה לדרך הוה עונה היינו כשהבעל יוצא לדרך אשה משתוקקת לו אבל לא מצינו שהבעל משתוקק לאשתו בשעה שהיא יוצאה לדרך ואי נימא דבשעה שהיא יוצאת ג"כ משתוקקת לבעלה א"כ אכתי נעשה מזה חיוב עונה שאשתו משתוקקת לו. וכת"ר דחה דבריו דאין מזה ראי' דהתם מיירי שהאשה מחלה שהרי יוצאת בלי רצון בעלה לדרך אבל בזמן שאפשר לקיים המצוה שפיר יש חיוב על בעלה.

ולפענ"ד צדקו דברי האב"ד משטראסבורג דדברי מרן הח"ס נראין לכאורה ברור מיללו דכוונתו להעיר לן בעצם ההלכה דביציאת אשה ליכא השתוקקות לבעלה ולכן ליכא דין עונה מצדה וזה פשיטא ליה אלא שהוסיף אבל לא מצינו שהבעל משתוקק לאשתו בשעה שהיא יוצאת לדרך כלומר שע"י זה עכ"פ יעשה ענין של פקידה מפני שהוא משתוקק לה שהרי כתב ז"ל וז"ל משיטחיות הש"ס משמע דאי לא קרא ואל אישך תשוקתך שהאשה משתוקקת לבעלה בשעה שהוא יוצא לדרך לא הוה ידעינן שזה הוא עונה כלל והי' מותר לצאת אפילו בעונה סמוך לוסתה וכו' השתא נמי דכתיבי תרי קראי איכא למימר דוקא הוא לא יצא לדרך משום שהיא משתוקקת לו וע"י אותה התשוקה נעשה עונה האמורה בתורה אשר לא יגרע אבל לא מצינו שהבעל משתוקק לאשתו בשעה שהיא יוצאה לדרך וא"כ ממילא כיון שאין זמן טבילה ממש רק עונה הסמוכה אין לשיעבודה אלא מקומה ושעתה ולא בעונה הסמוכה ע"כ.

והנה דיוק מרן מגמ' מקראי הוא ולא מדייק כלל בשביל אשה זו או כיוצא בה אלא בעצם דין מתי שייך השתוקקות ומתי אינו שייך ומינה דייק דדוקא הוא לא יצא לדרך משום שהאשה משתוקקת ולא כשהיא יוצאה מבואר דלעולם כשהיא יוצאת ליכא השתוקקות מצידה ולא בא מרן להסתפק אלא שעכ"פ נימא להיפוך דכמו כשהאשה נשארת בבית לבדה משתוקקת היא לבעלה הכ"נ נימא להיפוך דכיון עכשיו הבעל נשאר לבדו נימא נמי דמשתוקק לאשתו ותעשה מזה עונה וע"ז קאמר דלא מצינו דבר כזה אבל פשוט דלעולם ההשתוקקות על מי שנשאר בבית ולא על ההולך ויוצא וזה נראה ברור בדברי מרן הח"ס ז"ל ומה שהוסיף הח"ס וא"כ ממילא כיון שאין זמן טבילה ממש וכו' כוונתו כך דכיון דעכשיו בשעת יציאה ליכא חיוב עונה מדין השתוקקות א"כ לא נשאר רק החיוב של עונה של שעת הטבילה הרגילה וזו כיון שאין זמן טבילתה ממש רק עונה הסמוכה דהתם היה יום קודם הטבילה אין לשיעבודה אלא מקומה ושעתה.

הן אמת דעיקר דברי מרן הח״ס לכאורה צ״ע דחידש לן דעכ״פ אם הי׳ הבעל משתוקק לה הי׳ נעשה מזה דין עונה והיכן מצינו שמהשתוקקות הבעל נעשה עונה ובקרא לא מצינו רק שהאשה משתוקקת וי״ל לפמ״ש הראב״ד בבעה״נ דד׳ מיני ביאה של מצוה והרביעי שבכוונתו להנצל מן העבירה כלומר שבועל במחשבה כדי להנצל מעבירה והגם שיותר הי׳ טוב להמנע בכלל ושלא להלך אחר היצר וכבר אמרו ז״ל אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע משביעו רעב מ״מ אם כוונתו להנצל עכ״פ הוה מצוה וקצת ראי׳ מרבא דתבעה לבת רב חסדא כשחומא היתה בביה״מ ולכן אילו הי׳ הבעל משתוקק אליה בשעת יציאה היתה נעשה עונה עכ״פ מכח בעלה אבל כיון דלא מצינו שהבעל משתוקק א״כ ליכא שום מצות עונה כנלפענ״ד.

ומה שדייק האב״ד משטראסבורג שליט״א דאי נימא בשעה שהיא יוצאה לדרך ג״כ משתוקקת לבעלה א״כ נעשה גם מזה חיוב עונה פשוט דכן הוא דנעשה מזה חיוב עונה אבל אין זה חיוב של עונה מדין יוצאת לדרך של בעלה דיוצאה לדרך מבעל לעולם אשתו משתוקקת אליו אבל כשהיא יוצאה לדרך אם לפעמים משתוקקת לו אז נעשה לו דין עונה כמו בכל פעם שהיא בבית ומראה לו חבה ומשתוקקת לו והוא בכלל כל מי שיודע באשתו שהיא יראת חטא. ונראה ליתן טעם לדבר דהנה אמרו ז״ל על האשה טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו מבואר דאשה אינה רוצה לישב ביחידות אלא לעולם רצונה להיות בצל בעלה ולכן כשיוצא לדרך היא משתוקקת לו שמניחה לבדה אבל כשהיא יוצאה לדרך הרי חזינן דלא חששה לישב עם בעלה ואדרבה יוצאה לדרכה א״כ אינה חוששת לו ואינה משתוקקת לו וממילא ליכא עונה בשביל יציאתה והבעל אין משתוקק לה דדרכו של בעל להיות יחיד וליכא ביה הטעם של טב למיתב טן דו.

ומיהו מה שדחה ראית האב״ד דשטראסבורג ממה שתי׳ התוה״ש יו״ד סי׳ קפ״ד על מה שהשמיט הרמב״ם האי דינא דיוצא לדרך ותי׳ דלשיטתיה אזיל דהיוצא לדרך אל ישמש משום רפואה וא״כ עכ״פ הי״ל באשה היוצאת, בזה יפה דחה מעכת״ר דאין מדרך הרמב״ם לכתוב הלכות מה שאינו מבואר בגמ׳ וא״כ כיון דלא הביא הא הלכתא דהיוצא לדרך לא הביא נמי הא ופשוט דצדקו דברי כת״ר.

גם לטעם הזוה״ק נראה דרק ביציאת הבעל הוה עונה דאיתא בזוהר פ׳ בראשית עה״פ ותרא האשה (דף מ״ט ע״ב מדפי הספר שלי דפוס בראדי) פתח ר׳ שמעון ואמר וילך למסעיו למסעו מבעי ליה מאי למסעיו אלא תרין מטלנין אינון חדא דידיה וחדא דשכינתא דהא כל בר נש בעי לאשתכחא דכר ונוקבא בגין לאתקפא מהימנותא וכדין שכינתא לא איתפרשא מניה לעלמין ואי תימא מאן דנפיק לאורחא דלא אישתכח דכר ונוקבא שכינתא אתפרשא מיניה תא חזי האי מאן דנפקא לארחא יסדר צלותא קמי קב״ה בגין לאמשכא עליה שכינתא דמריה עד לא יפוק לארחא בזמנא דאשתכח דכר ונוקבא כיון דסדר צלותיה ושכינתא שריא עליה יפוק דהא שכינתא איזדווגת בהדיה בגין דישתכח דכר ונוקבא דכר ונוקבא במתא דכר ונוקבא בחקלא וכו׳ בשעתא דעאל לביתיה בעי לחדתא דביתהו בגין דדביתהו גרמא ליה ההוא זווגא עלאה ע״ש כל הענין והיוצא מזה דהעיקר מהפקידה זו שבשעה שיוצא לדרך ובביתו לעולם יהי׳ זכר ונקבה בעיר ובשדה וא״כ לזכר היוצא לדרך צריך לזווג שעי״ז יזדווג שכינתא עלאה ותתאה אשתארת אבל באשה ליכא משום זה כלל ודו״ק.

ומיהו מלשון רבינו הלבוש ז״ל יש לדייק קצת איפכא שכתב בסי׳ קפ״ד ס״י וז״ל ואע״פ שאמרו חז״ל שצריך אדם לפרוש מאשתו וכו׳ מ״מ כשרוצה לצאת לדרך שאז חייב לבא עליה מפני שהיא משתוקקת לו ביותר כדילפינן לה מדכתיב ואל אישך תשוקתך וכו׳ ופי׳ לקרא איוצא לדרך וה״ק כשתפקוד נוך היא אשתך ביציאתך לדרך אז יהי׳ שלום באהלך שלא תזנה עליך אשתך מחמת רוב תשוקתה וגם אתה לא תחטא ע״י הרהורים רעים ע״כ. והנה הוסיף רבינו הלבוש דגם אתה לא תחטא ע״י הרהורים רעים ולכאורה מנא ליה להלבוש טעם זה שלא הביאו בגמ׳ שזה גם בשבילו, ונראה דיליף לה ופקדת נוך ולא תחטא כלומר שאתה לא תחטא אם תפקוד נוך אבל אם לא תפקוד אז גם אתה תחטא והי׳ קשה ליה במה תחטא ע״כ ע״י הרהורים רעים וא״כ עכ״פ יש לנו טעם דגם בשבילו תקנו עונה ביציאה מן הדרך שלא יחטא.

וי״ל בתרי אנפי או שיאמר דהלבוש מיירי לענין הנתיב הרביעי מה שכתב הראב״ד ז״ל בכוונה הרביעית וכמ״ש לעיל וביוצא לדרך צריך ליזהר יותר כי בבית יש לו פת בסלו והיוצא לדרך אין לו פת בסלו ולכן כשיפקוד אשתו ודעתו עליה ינצל מהרהורים רעים ח״ו באחרות אם לא יפרד ממנה באהבה ולפ״ז כשהיא יוצאת ליכא טעם זה דבדרך חששו ולא בבית או יאמר דבאמת תלוי בדעת האדם או לפ״מ שכתב האר״י הקדוש דהמסתכל בא״א בא לידי עבירה שע״י הרהורה מכנסת בו הרהורי זנות כידוע זה וכ״כ כעין זה במאירי וידוע לחכמי האמת והטבע, ולפ״ז חיישינן שכיון שהיא משתוקקת ולא יפקוד אותה ותזנה תחתיו ועי״ז תגרום גם לו הרהורים רעים או כמ״ש איהו בקרי ואיהי בבוצינא. עכ״פ נראה מהלבוש שחש נמי בשביל הרהור שלו ולשאר פוסקים נ״ל שפי׳ ולא תחטא דהא בעצמו שלא יפקוד אותה יהי׳ לו חטא.

ומיהו נראה מזה דבאמת היכי דהוא חש ליה משום הרהור ודאי דאיכא נמי מצוה בפקידה וא״כ עלתה לן כך

בכל יוצא לדרך לא תקנו רק כשהבעל יוצא לדרך ואפילו לא ידעינן דמשתוקקת דכן הוא טבע רוב הנשים ועשאוהו חכמים עונה ובצאתה לדרך מסתמא אין היא משתוקקת וליכא עונה ואם מראה לו חיבה יש דין פקידה לא מדין יוצאה לדרך אלא מדין כל נשים שמקשטות עצמן המבואר בש״ע ואם הוא חש משום הרהור נמי יש דין פקידה וכדעת הלבוש כנלפענ״ד.

ב) **ולא** אכחד מעטי מה שראיתי בספר פתחא זוטא מהד״ת סי׳ קפ״ד אות ד׳ שהביא בשם רב אחד דלדעת ר״ת הובא בא״ח סי׳ רמ״ח דההולך לסחורה מקרי לדבר מצוה הכ״נ כן הוא ובעניותי דנתי בזה דבגמ׳ מ״ק י״ד ע״א מתני׳ דלא כר״י מחלק בין להרויח או למזונות והרמב״ם פסק דלהרויח נמי הוי למצוה וכ״פ בש״ע א״ח סי׳ תקל״א ומג״א א״ח סי׳ רמ״ח סקי״ט אמנם הב״ח א״ח סי׳ ר״מ לגבי יציאה זו כתב להדיא דלמשא ומתן הוי לדבר הרשות ועיין א״ר שם אות ג׳ גם מנמק״י יבמות ס״ב שם מבואר דלסחורה הוי רשות ולא מצוה וכ״כ הריטב״א שם וכ״כ היש״ש שם להדיא לדסחורה הוי לדבר הרשות לענין זה וצ״ע שלא הרגיש מזה כלל.

נ.ב. **רק** שלא להוציא הנייר חלק מה שנתקשיתי בסנהדרין ס״ט דפריך בדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא כו׳ אמר ר׳ ירמי׳ אף אנן נמי תנינא בת ג׳ שנים ויום אחד כו׳ ואמאי אימא איילונית היא ומשני לא בבא עליה אביה ואכתי תקשה מאי פריך אימא איילונית היא ואפילו נימא בשקבל על עצמו אכתי תקשה הא קטנה ע״כ מיירי שקידשה אביה כמבואר ברש״י שם ע״א וא״כ אמאי חייב דלמא לאו אביה הוא וקידושיו לאו קידושין נינהו וע״כ דאזלינן בתר רובא ועיין גליון מהרש״א שם ובהמציין בשם חמדת שלמה ולקושיתנו גם זה לא מעלה ארוכה וצ״ע.

ידידו דושה״ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קעח

בענין היוצא לדרך סמוך לוסתה במה צריך לפרוש מאשתו

עש״ק בהר התשמ״א בנ״י יצו״א

מע״כ חתן גיסי האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי חו״ב כש״ת מוה״ר **שמואל גראם** הי״ו וביתך נאוה קודש מרים בת גיסי היקר והחשוב כו׳ מוה״ר יעקב מאיר תחי׳.

אחדשה״ט. במ״ש בש״ע יו״ד סי׳ קפ״ד שצריך אדם לפרוש מאשתו סמוך לוסתה עונה אחת ולא משאר קרבות אלא מתשמיש אבל חיבוק ונישוק מותר לדעת המחבר ובפתחי תשובה מביא מהרדב״ז שאין לחדש חומרות ובש״ך שהיוצא לדרך אין להחמיר ומותר בכל קורבה ואהבה ועיין ט״ז ס״ק ג׳ וש״ך סק״ו ופלא שלא דבר מהא דאסור לבא לידי קישוי ורק לצורך מצוה בלבד מותר. ובס׳ טהרת ישראל כתב שגדול עונו מנשוא וצריך לפרוש מאשתו לגמרי ונראים דבריו כנים וישרים עכ״ל.

יפה כתבת מאד בענין זה וודאי הדין דקישוי לדעת הוא איסור גמור ובר נידוי הוא ולדעת הרמב״ם פכ״א מא״ב הי״ח משמע שהוא מנודה מעצמו שחכמים נידו לכל מי שיעשה כן שכתב בהי״ח אבל אלו וכו׳ אלא שהעושה זה בנידוי הוא יושב ועיין ה״ה שם שדעת הרמב״ם שהוא מנודה מחכז״ל והרמב״ן ותוס׳ חולקין והנה בהלכה י״ט שם כתב וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור וכו׳ והנה כל מקום שכתב רבינו הרמב״ם וכן כוונתו כמו הלכה ראשונה כן הלכה זו ועיין נדה י״ג ועכ״פ איסורא לכ״ע איכא אפילו אי נימא דאין זה כוונת הרמב״ם מ״מ בר נידוי הוא כמבואר בגמ׳.

אבל מה שנראה בזה דרבותינו בעלי שו״ע כתבו להתיר שאר קירוב בשעת עונה לפי שאין קישוי אלא לדעת ובאשתו שתהא מותרת לו לאחר זמן לא חששו שמא יתקשה כיון שיודע לכתחלה שאסורה לו לתשמיש וכעין שאמרו לענין לא תחמוד עיין א״ע עה״ת פ׳ יתרו המשל ודו״ק היטב ושומר מצוה לא ידע דבר רע וכיון דאיכא מצות פקידה ביוצא לדרך לא חששו שיבא עי״ז ח״ו לדבר רע ויש להעמיס בלשון שומר מצוה לא ידע ידע לשון דעת כשהוא שומר מצוה לא ידע לא יבא לידי קישוי שהוא לדעת דבר רע אותו עון הקישוי שהוא דבר רע שאז אפילו אינו חושב על זה ולא יבא אפילו לידי קישוי שהרי למצוה הוא מכוין. והנה כל זה בדורות הראשונים אבל בדורות האחרונים שלא אכשר דרא בפרט בדבר שהלב חומדתן ולכן אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם אבל אם הראשונים כבני אדם שהם החזיקו עצמן כבני אדם אנו כחמורים וא״א לן להתגבר על היצה״ר בלי ח״ו להרהר ולכן סחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב וודאי יש להתרחק מזה והוא איסור גמור.

ומיהו דע דדבר זה תלוי הכל לפי מה שהוא אדם ויודע צדיק נפש בהמתו שהוא החומר שלו ויש אדם שהוא מחומם שצריך הרחקות יתירות ויש אדם מצונן שאין לו לרחק כ״כ וא״א ליתן בזה כלל לכל אדם היכא דליכא איסורא כמו בזה ועיין מ״ב א״ח סי׳ ר״מ ס״ט דכתב המחבר לא יספר עמה בדברים שאינם מעניני תשמיש וכו׳ ובמ״ב אות ל״ח וז״ל ולפעמים אפילו מעניני תשמיש ג״כ יש ליזהר שלא לספר

מתחלה כגון שהוא איש מחומס ויכול לבא לידי חטא עי"ז ע"ש מבואר דהכל לפי מה שהוא אדם, ולפ"ז יש ליישב דברי הש"ך ושאר פוסקים נמי דהם מיירי באדם שיודע שלא יבא לידי קישוי כלל ורק מענין חיבוק ונישוק ולגבי זה הוא היתר אם הולך לדרך אבל מי שחש ויודע בעצמו שהוא איש בעל מחשבות ויודע שיבא להתקשות אסור. ואדרבה אפילו שיחה סתם אסור להרבות מטעם זה שלא יבא לידי חטא ועיין תוי"ט אבות פ"א מ"ה כל זמן שאדם מרבה הדיבור מביאו לידי תאוה ובאשתו נדה קמיירי ומיהו האברבנאל פי' אפילו באשתו טהורה לא ירבה שיחה כדי שלא יבא לידי הרהור יותר מדאי ק"ו באשת חבירו וזה שאמרו רז"ל שלא יהיו אצל נשותיהם כתרנגולים.

והרב ר' יוסף ן' נחמיאש פי' ואל תרבה שיחה עם האשה שרוב שיחות הם בעניני תשמיש ובזה פירש במדרש שמואל ראה חיים עם אשה אשר אהבת כלומר אע"פ שאתה אוהב אותה בחר החיים לגופך יותר על אהבתה ואל תתן לנשים חילך ומלת ראה מלשון נראין דברי אדמון ולזה תקנו חז"ל עונה לכל אדם כפי מלאכתו וזש"ה ראה חיים עם אשה אשר אהבת ובעמלך שאתה עמל כפי עמלך יהי' העונה.

ובזה הי' אפשר לפרש מה דכתיב נקי יהי' לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח ולכאורה היה לו לומר ושמח עם אשתו וכמ"ש זקנים עם נערים אבל העיקר דהתורה ירדה לדעת האדם שהוא תפוס במחשבות קדושות ואסור ליהנות מעולם הזה וקדש עצמך במותר לך ואפילו בשעת מעשה צריך להדר שלא יהנה כפי האפשר אלא לקיים מצות בוראו ולכן קאמר ושמח את אשתו שהציווי לשמחה אבל לעצמו הוא ישמח בתורה פיקודי ה' ישרים משמחי לב. ועל אדם כזה ודאי לא חששו שמא יתקשה רק יכוין לשלם חובו כאדם שהוא חייב לחבירו ומשלם חובו ולמי שא"א אסור בכל הנ"ל כנלפענ"ד.

ובזה הנני דושה"ט וכאש"ל וי"ר שתזכה לקדש ולטהר עצמך במותר לך במים אשר אין להם סוף מי תורה תורת חיים אשר רחבה מיני ים ועמוקה עמוק עמוק מי ימצאנו אשרי חלקו שזכה להיות מיושבי אהלה של תורה הפך בה והפך בה דכולה בה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים דודכם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קעט

ביאור בדברי הגרש"ז שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר

מוצש"ק שמיני התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג נו"נ וו"ח יקר הערך כש"ת הרב ברוך אלכסנדר זושא ווינער שליט"א ר"מ ישיבה גדולה דקאראקאס.

אחדשה"ט וש"ת. מכתבו קבלתי ובדבר חדש שהביא תמיהה לרבינו הגדול אדמו"ר הזקן הגרש"ז ז"ל ביו"ד הל' נדה סי' קפ"ו ס"ק ח' כתב וז"ל שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר כדלקמן סי' קנ"ז ואינו מובן דהרי אדרבה שם קיי"ל דטבילה בזמנה לאו מצוה היא ולא זכינו לסי' קנ"ז משלו להבין טעם הדברים ובליקוטי שיחות כבר העיר בזה והוסיף שסותר עצמו מהל' יו"כ סי' תרי"ג שכתב בעצמו בש"ע שם דאסור לאשה לטבול בליל יו"כ לפמ"ש ביו"ד סי' קנ"ז דטבילה בזמנה לאו מצוה היא אא"כ בעלה עמה ומשום ביטול פ"ו עכ"ל וצ"ע.

ומתחלה עלה במחשבתי לישב דעת הגרש"ז זצ"ל דאולי דעתו ז"ל לפסוק כדעת רבינו הגדול הבה"ג זצ"ל הובא בתוס' ובטור ובב"ח דקיי"ל טבילה בזמנה מצוה האמנם אתי מחשבה וביטל מחשבה שהרי בא"ח הנ"ל כתב להדיא דס"ל דטבילה בזמנה לא הוי מצוה וז"פ ועיין שו"ת שבו"י ח"ג סי' ע"ז. ומה שנלפענ"ד בס"ד דדברי הגרש"ז כראי מוצקים וליכא כאן שום סתירה מעיקרא אלא שלא זכינו להבין דבריו הקדושים ולדקדק בפי' דבריו ואפרש שיחתי. הנה בטהרת אשה לבעלה יש ב' עניינים, א) שלא תעמוד בטומאתה, והשני שתהי' מוכנת לבעלה בזמן האפשר כדי שיקיים בה מצות פ"ו. ומדין שלא תעמוד בטומאתה לכאורה נראה דהטעם משום טבילה בזמנה מצוה היא וכן נראה מפורש בירושלמי הד"א שאסור לאשה לעמוד בטומאתה הד"ת כמ"ד טבילה בזמנה מצוה, אמנם הדין שתהי' מוכנת לבעלה אין זה מדין טבילה בזמנה מצוה אלא הוא מגדר פ"ו. וכן מבואר בש"ע סי' קנ"ז ס"ב וז"ל אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפ"ו אפילו לילה אחד וכתב הט"ז שם סק"ב דזה אפילו למאן דס"ל בטור טבילה בזמנה לאו מצוה היא ומ"מ משום פ"ו ודאי מצוה היא ע"ש.

ויש להבין חיוב זה לטהר לבעלה שלא לבטל אפילו לילה אחד מתי חל על האשה אי ביום הטבילה דוקא כיון שכבר ראוי' לטבול ולקיים המצוה אסורה מלבטל אפילו לילה אחת או מיד שנטמאה חל עליה חיוב לטהר עצמה ואסורה לעמוד בטומאה אף יום אחד שתוכל לטהר עצמה והנפ"מ שאם החיוב עליה שלא לעמוד בטומאתה כלל א"כ מיד שראוי' למנות ולספור נקיים חל עליה חיוב לספור ימי טהרה וביום השביעי ממילא תטבול אבל אם החיוב רק שתטבול כשראויה לטבול אבל ליכא עליה חיוב ליטהר ושלא תעמוד בטומאתה א"כ אם היא כבר ספרה ז"נ ועומדת ביום השביעי ובעלה בעיר אז צריכה לטבול אבל אם לא ספרה עדיין אולי ליכא עליה חיוב לספור דהרי אין החיוב עליה אלא משום מצות פ"ו וכאן הרי אין עליה חיוב זה שממילא אינה יכולה לטבול היום עד לאחר ז"נ. ויהי' נמי נפ"מ לדידן כשבעלה אינו בעיר אם צריכה לספור ה"נ בלי

טבילה ולאחר שיצא בעלה תטבול לפי שעה על מעמד בטומאתה ט"כ תפילו אין בעלה בעיר מ"מ מייצא לספור ז"נ מיד שהרי רואי לפקידה זו ולענין טבילה אם לא יחזור בעלה לא תטבול הגם שפקידה ה"נ כמ"ש האחרונים ז"ל (הגם דגם זה יש סוברים שתטבול ובספרי קונטרס בית רחל הבאתי דעת הצב"מ בזה שתטבול תפילו אין בעלה בעיר וכן נראה עוד דעת כמה אחרונים מ"מ אין קיי"ל שלא תטבול) ומיהו הגם שלא תטבול בשביעי אבל מ"מ מייצא לספור עד ז"נ תפילו אין בעלה בעיר ואם יבא בעלה תטבול מיד.

והנראה פשוט דהחיוב שלא תעמוד בטומאתה חל עליה מיד שנטמאה וכן רואי לרבינו הגר"ע ז"ל יו"ד סי' קנ"ז אות ג' שכתב וז"ל אם כו' בגמ' ט"ו ב' אשה שי"ל ווסת בעלה כו' ואמר עלה בירושלמי הד"ח שאסור לאשה לעמוד בטומאתה אלא שפי' כמ"ד טבילה בזמנה מצוה ואין הלשון משמע כן ועבה"ג ועי' בזוהר סבא ע"כ. הנה פי' להדיא שאסור לאשה לעמוד בטומאתה תפילו למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה וכן רואי בלאו"ז סוף סק"ב שכ' דאם אשה פשעה ולא טבלה בזמנה הרואי אפ"ה כל שעתא ושעתא המצוה רמיא עליה שלא תעמוד בטומאתה רק תטבול וכן משמע מהירושלמי דאמר אסור לאשה שתעמוד בטומאתה ע"ש. הנה נראה דכתבו האחרונים ז"ל דאפילו למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה היא מ"מ אסור לאשה שתעמוד בימי טומאתה. ונראה לכוין בזה דברי המחבר בי"ד הנ"ל שכתב אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפ"ו תפילו לילה אחד וי"ל תפילו לילה אחד ל"ל, עוד יש לדייק דהיל"ל אם בעלה בעיר מצוה לספור ז"נ ולטבול בזמנה שלא לבטל מפ"ו ולמה לא זכר כלל מהספירה אבל לפמ"ש ימי שפיר דספירת ז"נ מצוה בין בעלה בעיר ובין אינו בעיר דספירת ז"נ אינו תלוי בהיות בעלה בעיר דזה חיוב שלא תעמוד בטומאתה ולכן לא כתב אלא לענין טבילה אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה אבל לספור בין בעלה בעיר ובין אינו בעיר מצוה לספור אפילו אינו אחד דלא קאי רק לטבילת מצוה שלא לבטל תפילו לילה אחד אבל מספירה שהוא שבעה ימים לא צריך לאחר חפי' יום אחד אבל מספירה שהוא שבעה ימים לא צריך לכתוב דפשיטא ליה לאסורה לעמוד בטומאתה והבן.

וביון שזכינו לדין שפיר מובנים דברי מהרמו"ר הזקן בסי' קפ"ו שכתב לפי שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפי' אין בעלה בעיר כדלקמן סי' קנ"ז והנה דייק בלשונו הטהור שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה ולא כתב לפי שמצוה לאשה לטבול בזמנה דהני תרי מילי גינהו דודאי לטבול בזמנה גם הוא ז"ל מודה דליכא מצוה וכמ"ש בעלמו בס"ח סי' תרי"ג שלא מ"מ אסור לה לעמוד בימי טומאתה ובין הוסיף בימי טומאתה כלומר כל ימי טומאתה ובין לאסורה לעמוד בימי טומאתה ממילא מן הסתם היא מתחלת לספור ז' נקיים מיד שפוסקת לראות ודיק מן הסתם דודאי אפשר לפעמים שלא תתחיל לספור מיד שפוסקת לפי שהיה ידועה אבל אין זה נפ"מ ומשנה היינו כיון שמן הסתם מתחלת לספור מיד שפוסקת מטעם שאסורה לעמוד בטומאתה ולטבול בליל ח' והיינו מן הסתם שיהי' בעלה בעיר תטבול מן הסתם ליל ח' והגם שאפשר לפעמים שלא יהי' בעלה בעיר ואז לא תטבול אבל מ"מ מן הסתם וע"פ רוב תטבול ליל ח' וזה מבואר בס"ע יו"ד סי' קנ"ז שהחיוב הוא לטבול ליל ח' אם בעלה בעיר ולא תאחר אפילו לילה אחת וגם מבואר מדברי הס"ע אם שאסורה לאשה לעמוד בימי טומאתה וכמ"ש לעיל לכן לא כתב המחבר אם בעלה בעיר תספור ז"נ ותטבול להספירה מיוד עליה בין בעלה בעיר ובין אינו בעיר רק הטבילה נפ"מ אם הוא בעיר אם לא וע"כ בין שתאחר מהתחלת הנקיים ובין שתאחר מליל טבילה הכל תאחר אחד והפלגות שוות מי"ד יום אחר הטבילות או מכ"ח יום מהתחלת הנקיים או מכ"ב יום מסוף הרואות משא"כ אם מתאחר בין ההפלגה מהתחלת הרואי אם תאחר מליל טבילה אינו תאחר אחד אם המתיכה לראות פ"ח ב' ימים ופ"ח ג' ימים כמבואר הכל שם.

ולפמ"ש מיושבים ג"כ דברי מהרמו"ר הזקן גם מהמירת דבריו שהקשה בליקוטי שיחות (אין לי הספר לעיין מטעם חומיות מהכימות) מש"ת סי' תרי"ג שכתב שם בעלמו לטבילה בזמנה לאו מצוה היא כמבואר ביו"ד סי' קנ"ז וזה ודאי אמת הוא ואינו חולק על זה ואפילו אלו סי' לן דבריו של הגרש"ז לסי' קנ"ז לא סי' כותב שם אחרת ואינו חולק על המחבר אלא מדברי המחבר וכמ"ש לעיל דמבואר בס"ע דאשה אסורה לעמוד בימי טומאתה והא דכתב בס"ע דוקא אם בעלה בעיר היינו רק לענין טבילה אבל שלא לעמוד בימי טומאתה ולספירת ז"נ מיד שתפסוק לראות מייצא תפילו אין בעלה בעיר ואתי שפיר מאד דברי רבינו בלי שום עקם ופתלתול.

ובזה הנני ידי"נ דושה"ט וי"ר שיזכה להיות ממזכי הרבים ולהרבין תורה ויר"ש וחסידות בדרך אבותינו הקדושים כאות נפשו וכעתירת ידידו המברכו בחג כשר ושמח בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפ

בענין אשה שראתה דם על עד הבדיקה אי חוששת לוסת הפלגה

כ"ה מרחשוון התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג כו' כש"ת מוה"ר **משה גראסמאן** הי"ו עם כל החבורה כולה שליט"א.

אחדשב"ת בידידות. בדבר משר עלה לכם שאלה הלכה למעשה בשאר שרשתה דם על עד הבדיקה בימי ספירתה בחופן שצריכה לחזור ולספור הז' נקיים שסותר ספירה הקודמת ולפ"ז לכאורה היא צריכה לחזר גם לוסת הפלגה מיום זה ואילך עלמא כן. ולמשל אם מצאה על העד ביום ט' אחר התחלת הראי' ואחר כך ספרה ז' נקיים ועכלה ים לה לחזר ליום אחר טבילתה. והנה בשמת קילר בדבריו ואני מצאר יותר כוונתכם דהרי קיי"ל יו"ד סוס"י ק"ס סכ"ד דאין בכתמים משום וסת, כיצד מצאה כתם בר"ח ופילו שלש פעמים לץ קבעתו ולץ עקרתו חוץ מכאני עד הבדוק לה שהם מטמאין בכל שהן והרי הן כראיות לכל דבר ע"כ. הנה מבואר דכתמים הבאים ע"י עד הבדוק טמאים והרי הן כראיות לכל דבר וא"כ יפה הקשיתם למה נהוג עלמא להקל. אלא דגם זה אמת כי קושית זו לאו מדעת היא וכבר הקשה כן בשו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב סי' ז' בהג"ה מבן המחבר אות ב' דמשמע מלשון המחבר דלף בפ"פ חוששת כמו בכל וסת שאינו קבוע והקשה בהגשים ברגילות להתקלקל בימי ספירתן ומוכחין דם בעד הבדיקה לריכות לחזר לפ"פ ולית מאן דחש לה וכאן ליכא פ"פ דחוי"ד סי' קפ"ד סק"ז לענין רואה כמה ימים והניח הדבר בצ"ע ע"ש. מבואר דדבר זה כבר נפתחה בגדולים וזכיתם לכוון לדבריהם הקדושים.

האמנם בשו"ת הרי בשמים קמא סי' ל"ח הביא מחלוקת שני גדולים בשאר שמצאה על עד הבדיקה בליל טבילתה מראה דם והורה המורה שאסורה לשמש בליל טבילה פעם שנית לפ"ד הרמב"ד הובא בש"ע סוס"י ק"ל וחכ"מ חלק עליו ובעל הרי בשמים יצא לחדש דבעד הבדיקה דוקא בשראה ג"פ ומתחזקה בכך כיון דליקבע בג"פ ונתחזק הדבר בג"פ מז חיישינן מבל בפעם אחת לץ חיישינן ע"ש. ובפתחי זוטא סי' ק"ל אות ק"ב העתיק דברי הב"ח וגם דברי הבעל הרי בשמים ולירף עוד דעה שו"ת נטע שעשועים לף בעד הבדוק טמאה מדאורייתא משום לממרינן שמא מרגשה וסברה הרגשת עד הוא מ"מ אם האשה תומרת בדי לי שלא הרגשתי נשמעת ולענין קבועת וסת דרבנן י"ל דסומכין מיכולות לומר בדי לי ע"ש ובדרכ"ת והדבר ל"ע. גם בספר סוגה בשושנים דיני וסתות סי' י' סעיף י"ב י"ג תאריך בזה וג"כ סיים שאין העולם נזהרים בזה ויש לישב טעם המנהג.

ולולי דמסתפינא נלפענ"ד לפרש בחופן אחר דברי רבינו הרמב"ד בבעלי הנפש שהם המקור להש"ע בסי' ק"ל ו"ל הרמב"ד ז"ל בשער הכתמים (דף 46 מדפי הספר) וכ"ל מע"פ שהחמרנו על הכתם ושמינו חומו כראי' לענין ז"ב לכל דבר חעפ"כ לץ נחמיר עליו לחוש ליום מציאת הכתם כמו שהיא חושש ליום ראי' ועוד מני חומר שאין הכתמים קובעים וסת ולץ עוקרים וסת חוץ מכתמי העד הבדוק לה שהן מטמאין בכל שהן והרי הן כראיות לכל דבר ע"כ. הנה מבואר דכתמים הבאים ע"י עד הבדוק טמאים והרי הן כראיות לכל דבר וא"כ יפה הקשיתם למה נהוג עלמא להקל. אלא דגם זה אמת כי קושית זו לאו מדעת היא וכבר הקשה כן בשו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב סי' ז' בהג"ה מבן המחבר אות ב' דמשמע מלשון המחבר דלף בפ"פ חוששת כמו בכל וסת שאינו קבוע והקשה בהגשים ברגילות להתקלקל בימי ספירתן ומוכחין דם בעד הבדיקה לריכות לחזר לפ"פ ולית מאן דחש לה וכאן ליכא פ"פ דחוי"ד סי' קפ"ד סק"ז לענין רואה כמה ימים והניח הדבר בצ"ע ע"ש. מבואר דדבר זה כבר נפתחה בגדולים וזכיתם לכוון לדבריהם הקדושים.

האמנם בשו"ת הרי בשמים קמא סי' ל"ח הביא מחלוקת שני גדולים בשאר שמצאה על עד הבדיקה בליל טבילתה מראה דם והורה המורה שאסורה לשמש בליל טבילה פעם שנית לפ"ד הרמב"ד הובא בש"ע סוס"י ק"ל וחכ"מ חלק עליו ובעל הרי בשמים יצא לחדש דבעד הבדיקה דוקא בשראה ג"פ ומתחזקה בכך כיון דליקבע בג"פ ונתחזק הדבר בג"פ מז חיישינן מבל בפעם אחת לץ חיישינן ע"ש. ובפתחי זוטא סי' ק"ל אות ק"ב העתיק דברי הב"ח וגם דברי הבעל הרי בשמים ולירף עוד דעה שו"ת נטע שעשועים לף בעד הבדוק טמאה מדאורייתא משום לממרינן שמא מרגשה וסברה הרגשת עד הוא מ"מ אם האשה תומרת בדי לי שלא הרגשתי נשמעת ולענין קבועת וסת דרבנן י"ל דסומכין מיכולות לומר בדי לי ע"ש ובדרכ"ת והדבר ל"ע. גם בספר סוגה בשושנים דיני וסתות סי' י' סעיף י"ב י"ג תאריך בזה וג"כ סיים שאין העולם נזהרים בזה ויש לישב טעם המנהג.

ולולי דמסתפינא נלפענ"ד לפרש בחופן אחר דברי רבינו הרמב"ד בבעלי הנפש שהם המקור להש"ע בסי' ק"ל ו"ל הרמב"ד ז"ל בשער הכתמים (דף 46 מדפי הספר) וכ"ל מע"פ שהחמרנו על הכתם ושמינו חומו כראי' לענין ז"ב לכל דבר חעפ"כ לץ נחמיר עליו לחוש ליום מציאת הכתם כמו שהיא חושש ליום ראי' ועוד מני חומר שאין הכתמים קובעים וסת ולץ עוקרים וסת חוץ מכתמי העד הבדוק לה שהן מטמאין בכל שהן והרי הן כראיות לכל דבר ע"כ. והנה נראה דהרמב"ד ז"ל עשה כאן תרי עניים וכתב ב' דיעות, א) שכתב דלכתם אין לחוש ליום מציאת הכתם היינו שנחוש לו כמו לראי', ב) דכתמים אפילו רואה ג' פעמים רלופים על הסדר אינם קובעים וסת וביאור כוונתו נראה לכאורה דמאחר שכתב דאין לחוש ליום מציאת הכתם ע"כ ליכא קביעה ממילא ול"ל דכוונתו דאפילו רואה בקרקע ולץ חשבה מ"מ אין קובעת וסת כלל אלא שקלא יש לדיק דאי אלו מדלעיל מיירי הל"ל ועוד נ"ל דכתם אפילו רואה ג"פ וכו' בלשון יחיד כמו שאמר לעיל בסמוך ונ"ל לע"פ שהחמרנו על הכתם ועשינו חומו וכו' הל"ל ועוד נ"ל שאין הכתמים קובעים וסת ולץ עוקר וסת חוץ מכתם עד הבדוק ולמה אמר הכא כלל בלשון רבים, ולשמועה בלשון יחיד, ולכן ה' נראה דבאמת מידוש אין זה שמחדש ועוד נ"ל שאין הכתמים וכו' הוא מידוש בפני עלמו ואין לו שייכות עם הדין לעיל מיירי אלא משמיענו עוד מידוש דין דאין הכתמים קובעים וסת אפילו הלכה פשה ומשה ובדקה ג"פ ומלה ג"פ כתמים אפ"ה אינה קובעת וסת אלא לזה הוסיף הרמב"ד כלומר לדין קביעת וסת דעד הבדוק לה אינו כן אלא מטמאין בכל שהן והרי הן כראיות לכל דבר ולכן אם רואה ג"פ קובעת וסת נמי דעלה קאי אבל לענין לחוש ליום המציאה גם בהא לץ בעי דלאו עלה קאי הא לאחר חוץ מכתמי העד הבדוק לה. ועיין ל"ל (ליובאוויטש) שסיים אחר לכל דבר שקובעת וסת וכו' וכוונתו דר"ל לענין קביעת וסת ולץ לדבר אחר כלומר לחוש ליום מציאת הכתם.

ואשר נלפענ"ד עוד בס"ד לפמ"ש הזית רענן בדרך כלל דעד הבדיקה בזה"ז הוי עד שאינו בדוק אין להעריך הנשים לעיין בעיון גדול על הבגד לפני הבדיקה וממילא כשרואות נקודות קטנות או כיו"ב אין להקפיד וכבר הקשו עליו ממ"ש הס"ט ס' ס"ו דאפילו ספק אם הי' עד בדוק יש להחמיר כ"כ מהר"ם לובלין ומובא בחכ"ש כלל קי"ג סל"ז והחכ"ש הוסיף הכל לפי הענין ע"ש ועיין מ"ש יו"ד סי' קפ"ב שכתב וז"ל וכיון שכל עלמה לץ נסקרה על בעלה חלש מתקנת חכמים הרששונים אין לנו לטמא אומה חלש בשיעור כתם הנמלש אבל בדקה עלמה בעד שאינו בדוק ומכ"ש ע"י הרגשה נהי דאין כתם יש לו מ"מ מידי ספיקא לץ נפיק ולץ מטהרים חלש בשיעור קטן מכגרים כדם המלוכלת שבזמינו שהוא קטן מהכיל ולץ בשי כגרים ועוד ע"ש והגם שבתשובה (משנה הלכות מ"ז סי' קל"ט) הבאתי שהפוסקים מולקים עליו (כלומר על הזית רענן) מ"מ הגם שאין מחמרינן להיות כראי' ממש לץ חיישינן חלש סמכינן דהו"ל לענין לחוש לו להיות כראי' ממש לו דין עד הבדוק ומיהו לענין לחוש לו להיות כראי' ממש לץ חיישינן חלש סמכינן דהו"ל לענין זה בעד שאינו בדוק ועכ"פ הו"ל בכלל ספק כמ"ש.

ועוד בו שלישיה דנלפענ"ד בבדקה עצמה בעד הבדוק ומצאה כתם דדינה כראי' מ"מ הרי ודאי דראי' זו משונה משאר ראיות שלה שרואה דם בא מאליה ע"י הרגשה ובשפע וכאן הדם לא בא מעצמו אלא ע"י בדיקת העד ומשהו על העד וכעין זה כתב במי נדה לענין אשה שעברה וסתה ולא בדקה עצמה ולא הרגישה כלום בשעת וסתה אי חיישינן לאיסור ועיין משנה הלכות ח"ג בסופו בקונטרס בית דוד שלמה ועיין ס"ט סי' קפ"ג שהביא בשם מהרשש"ך בשב יעקב דטיפת דם כחרדל אינו רק גזירת חז"ל והכוונה דאין דרך המקור להוציא פחות מכגרים כמוש"כ התוס' נדה דף נ"ב ד"ה ג' גריסין ע"ש ועיין ב"ח סי' קפ"ג ובמקום אחר הארכתי קצת בדברי הנב"י דדרך המקור להוציא שתי טיפין ולא פחות ולפ"ז אי נימא דלא הוי רק דרבנן א"כ שפיר י"ל דלחוש ליום המציאה לא גזרו רק לקבוע וסת גזרו ובאמת ע"כ צ"ל כן שהרי בכתמים שמטמאין אותה ואפילו יש רגלים לדבר שממנה הם מ"מ אין קובעין וסת לכתמים אלו ואפילו מטהרין אותה אם לא הי' כגרים וכתבו הפוסקים הטעם משום דהו"ל שלא בהרגשה וא"כ בעד הבדוק נמי סוף סוף הוי שלא בהרגשה אלא שחוששין שמא ארגשה ואמרה הרגשת העד הוא וא"כ גם בעד שאינו בדוק נמי נימא הכי ולחוש לה וע"כ משום דמדרבנן הוא והכא מסתבר יותר להחמיר ועיין משכ"נ בסס"י ק"צ סקרע"א בשם שו"ע הרב דה"ה ראי' בלא הרגשה נמי לא קבעה וסת וכ"כ המנ"פ יו"ד סי' ק"צ סנ"ד וכ"כ בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ע"ב אלא שחלקו דבעד הבדוק הוי משום דררא דאורייתא החמירו ולפמ"ש י"ל דאהכ"נ בעד הבדוק נמי רק לענין קובעת וסת החמירו אבל לא לענין לחוש ליום מציאת דם.

ורביעי בקודש נלפענ"ד דלכאורה וסת הבא לה לאשה ע"י בדיקה בעד הבדוק הו"ל וסת הבא ע"י מעשה שהרי מעצמו לא בא עדיין הדם אלא ע"י הבדיקה מצאה הדם וא"כ הו"ל וסת התלוי במעשה ונחלקו הפוסקים אי וסת התלוי במעשה אי קבעה במעשה לחודי' דעת הטור דקבעה אבל שאר פוסקים חולקים עליו ובגמ' אמרינן דבעי ימים וקפיצות תרוייהו לקבוע וסת דתניא כל שתקבענה מחמת אונס אפילו כמה פעמים לא קבעה לה וסת ואמרינן בגמ' לא קבעה לה וסת לא לימים לחודייהו ולא לקפיצות אלא לימים ולקפיצות ודלא כטור ולפ"ז בדידן נמי הרי כיון דלא בא אורח בזמנו אלא שע"י בדיקתה בעד הבדוק ראתה כטיפת דם כחרדל לכאורה הו"ל כבא ע"י מעשה א"כ א"א לקבוע לה וסת אלא עם ימים ג"כ והו"ל מעשה וימים כלומר מעשה הבדיקה והימים. והנה קיי"ל דאלו הוסת הנקבעים ע"י קפיצות ואכילות כמו שהן נקבעים בג' פעמים כך היא חוששת להן בתחלת קביעתן שאם קפצה וראתה בריש ירחא דניסן וקפצה וראתה בריש ירחא דאייר חוששת לקפיצה ומקפיצתה ואילך חוששת כל היום ואם לא בדקה ולא ראתה שוב אינה חוששת לה שכבר נעקר בפעם אחת עיין ראב"ד בשער תיקון הוסת ובש"ע.

ולפ"ז נסתלקו כל הקושיות של האחרונים ז"ל דכיון דבדידן נמי אין הוסת בא אלא ע"י בדיקת עד בדוק וכל שבא ע"י בדיקה א"כ הו"ל וסת הבא ע"י מעשה הבדיקה והימים והו"ל כוסת הקפיצה או אכלה שום וראתה אכלה בצל וראתה כססה פלפלין וראתה או שאר וסתות מגופן להראב"ד ולבעה"מ שם בקפצה וכיוצא בו עכ"פ ע"ש בהשגות. והנה בוסת הקפיצות והימים כתב הראב"ד דאלו וסתות הנקבעים ע"י קפיצות ואכילות כמו שהן נקבעים בג' פעמים כך היא חוששת להן בתחילת קביעתן שאם קפצה וראתה בריש ירחא דניסן וקפצה וראתה בריש ירחא דאייר חוששת לקפיצתה ומקפיצתה ואילך חוששת כל היום ואם לא בדקה ולא ראתה שוב אינה חוששת לה שכבר נעקר בפעם אחת נמצא בדידן נמי אי נאמר דהו"ל וסת ע"י המעשה אינה נקבעת אלא ע"י המעשה היינו ע"י הבדיקה ואתי שפיר דאינה צריכה לחוש בעד הבדוק לוסת הפלגה. שוב העיר לי ידידי הרה"ג ז"ל דבשו"ת ערוגת הבושם יו"ד סי' קס"ז כתב כן והנאני שכוונתי לדעת הגאון ז"ל.

ומחמת חוסר הזמן א"א להאריך וה' שנותיו יאריך ידי"נ בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפא

בענין נמצא כתם במים לאחר הטלת מ"ר

מע"כ הרה"ג אי"א וו"ח נו"נ חו"ט וכו' כש"ת הרב **בנימין עובדי' הלוי פארסט** שליט"א ר"מ בפאר-ראקאוויי נ"י.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר הערתו בדברי הישועו"י יו"ד סי' קצ"א מובא בדע"ת סי' ק"צ ס"י שחידש בנמצא כתם במים לאחר הטלת מ"ר דטהור ע"פ גמ' נזיר ס"ד דספק טומאה הצפה ע"פ המים ספיקו טהור ובנה יסודו שלא גזרו על כתמים לטמא האשה רק משום דהבגד עכ"פ נטמא מספק ולכן בבגד שאינו מק"ט לא מחמרינן לטמא האשה ותמה כת"ר דלא מצינו רק שטהרו כתם על דבר שאינו מק"ט ולא טהרו כתם באופן שאינו מק"ט. עוד תמה דלא טיהרו שם אלא ספק מגע אבל לטהר ספק בעצם הטומאה אם טמא הוא זה לא מצינו שוב מצא בנוב"י ת' יו"ד סי' ק"כ שכתב להדיא דכל דיני טומאה וטהרה בענין ספק טומאה ברה"י ורה"ר או אין בו דעת לישאל אינו נוגע כלל לענין איסור נדה ובודאי מצאה כתם בר"ה דטמאה אולם

מהג"ה בן המחבר שם שהביא דברי התוס' יש לחלק עכ"פ מדברי הנוב"י משמע שלא כדברי הישועו"י עכ"ל.

הנה בפ"ז סי' ק"ל הביא בשם נדרי זרוזין בקונטרס שירי שירייס סי' כ"ב שכתב אף בנמצא הדם על הצואה צלולה כמים ג"כ טהורה דבמשקין ל"ש טומאה רק מדרבנן ולא גזרו בכתמים דלא כנוב"ת סי' ק"ט ומאשה שראתה במי רגלים אין ראי' דשם מיירי דוקא שאין לתלות במעלמא כגון שמיד ראתה לאחר עשיית צרכיה משא"כ אם לא ראתה מיד טהורה עכתו"ד הנדרי זרוזין ע"ש מבואר מיהו דהדין דין אמת דבמ"ר כל שראתה במים טהורה אלא דתלוי אי בטומאה דרבנן נמי גזרו כתמים או לא ולנ"ב דס"ל דמדרבנן נמי גזרו א"כ ודאי לא אתי שפיר חדוש הישועו"י דמי רגלים עכ"פ מקבלים טומאה מדרבנן ובהא יתיישב לי קושיא עצומה דלא תקשה אישועו"י הנ"ל דהרי כתב הרמב"ם פ"י מאה"ט הל' י' דמי רגלים מקבלין טומאה איברא דברמב"ם שם נראה דמשקין מקבלין טומאה מה"ת וי"ל ודו"ק.

והנלפענ"ד דהנה בגמ' נדה נ"ח ע"א ובמתני' נ"ט ר' נחמי' אומר כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים וכתבו התוס' דף נ"ח שם ד"ה ערבי וכו' טעמא דר"נ כיון דדבר שהכתם בו טהור גם על האשה לא גזרו טומאה וההיא משתיתא דבסמוך וכו' מקבל טומאה בנגעים ע"כ ועיין רא"ש שם דף נ"ט ע"ב דקיי"ל כר' נחמי'. והנראה לטעם התוס' דדבר שהכתם בו טהור גם על האשה לא גזרו טומאה משמע דכתם כשהוא לעצמו אינו טמא ואינו מטמא ולכן כשנפל על דבר שאינו מקבל טומאה כיון שהכתם טהור שנפל על דבר שאינו מקבל טומאה שא"א לטמאות החפץ שנפל עליו ממילא לא גזרו נמי טומאה על הכתם בעצמו וכיון שלא גזרו על הכתם שיהי' טמא ממילא לא גזרו טומאה נמי על האשה דהאיך נאמר שהאשה טמאה משום גזירת הכתם והכתם בעצמו טהור אבל בנפל על דבר המקבל טומאה כיון דהכתם מטמא את החפץ ממילא גזרינן נמי על האשה.

איברא דלכאורה יש להבין לטעם התוס' דבדבר שבכתם בו טהור גם על האשה לא גזרו ומשמע דהכתם כשהוא לעצמו אינו טמא ולכן כשנפל על דבר שאינו מקבל טומאה גם הכתם טהור וא"כ אמאי כשנפל על דבר המקבל טומאה הכתם טמא וגם החפץ נטמא וגם על האשה גזרו דכיון שהכתם לעצמו אינו טמא האיך גזרו על החפץ טומאה בשביל הכתם ועל האשה בשביל החפץ והכתם בעצמו אין בו טומאה וע"כ דהכתם בעצמו יש בו טומאה וא"כ אמאי כשנפל על דבר שאינו מקבל טומאה לר"נ גם הכתם טהור ואטו האינו מקבל טומאה שנפל עליו נעשה לו מקוה טהרה וע"כ הטעם רק דמספקינן שמא מעלמא קאתי אבל בידעינן בודאי שבא מגופה הכתם יש לו טומאה וקשה לטעם התוס'.

והנראה בזה לפמ"ש הנוב"ת סי' צ"ז דטומאת המקור למ"ד מקור מקומו טמא הלכה למ"מ הוא ואין לדקדק מכללו לשאר דיני טומאה ומה שאמרו מקור מקומו טמא כך היתה ההלכה דדוקא במקומו של המקור אבל כל שפירש מן המקור ונבדל ממנו פסקה טומאתו ולכן כשיצאו שני הטיפים ועדיין מחוברים טמאו את האשה אבל ביצאו ונבדלו מן המקור שוב אינן מטמאין מדין מקור אבל מטמאין מדין דם נדה אם הוא דם נדה, וטומאת נדה היא היפך מטומאת מקור שטומאת נדה אינו מטמא אלא מבחוץ ולא מבפנים ולכן אם יצא דרך דופן אינו מטמא דכיון שפירש מן המקור נבדל מטומאת מקור וטומאת נדה לא חלה עליו שהרי לא בא לבית החיצון רק יצא דרך דופן ובהא מוקים שם מחלוקת רבי ורשב"ג בגמ' דף ט"ז שם ע"א וס"ו ע"א ע"ש באריכות.

ולפ"ז י"ל דהאי כתם כיון דלא ארגשה לא הוי נדה דאורייתא בכלל ולא הוי הכתם טמא אלא משום מקור מקומו טמא דזה הוי אפילו בלא הרגשה אמנם כי כן כיון שנפק ונבדל מן המקור הרי נפסקה ליה טומאת מקור וטומאת נדה לא חלה עליו שהוי בלי הרגשה וא"כ האי כתם שנפל מה"ת טהר הוא רק הנ"מ שאם נפל על דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו עליו טומאה אפילו דרבנן אבל אי נפל על דבר שמקבל טומאה גזרו עליו טומאה מדרבנן עכ"פ לטמא הכלי או החפץ שנפל עליו הכתם וכיון שגזרו עליו לטמא הכלי או החפץ שנפל עליו הכתם גזרו נמי על האשה שתטמא מהכתם הזה והטעם שגזרו על הכתם שתטמא את הכלי או החפץ שנפל עליו משום דם נדה שאם יפול תטמא מדאורייתא גזרו נמי על הכתמים שיטמאו מדרבנן משום דם נדה שאם יפול דם נדה הרי תטמא החפץ ותטמא האשה והכ"נ גזרו על הכתם אבל אם נפלה על מקום או חפץ שאינו מקבל טומאה כיון דהכתם בעצמו אינו טמא ונפל על מקום שאינו מקבל טומאה א"כ החפץ לא נטמא אין סברא לגזור טומאה על האשה אחר שהכתם והחפץ לא נטמאו כל זה נראה לפי שיטת התוס' דגזרו על האשה וע"פ דעת הנוב"י.

אמנם הר"ן דעתו דטעמא דגזרו על הכתמים משום שלא נבא לטהר את הבגד ג"כ, והבגד הוא טמא באמת וביאר הישוע"י דלענין טומאת הבגד א"צ הרגשה מה"ת ודם המקור בלי הרגשה נמי מטמא את הבגד מה"ת ופשוט דלא ס"ל כנוב"י דמקור מקומו טמא רק במקום המקור אלא ס"ל אפילו כשנפל מן המקור נמי נשאר בטומאתו אלא שהוא טומאת דם ולא טומאת נדה ולכך גזרו על האשה ג"כ אף

דספיקא הוא אי אתי מגופה ואפי׳ אתי מגופה הרי בא שלא ע״י הרגשה ואינו מטמא מדם נדה ולמה טמאו אותה טומאת נדה מ״מ משום טומאת הבגד שטמא מה״ת אם הוא דם המקור גזרו גם על האשה אבל הגזירה על האשה הוא משום טומאת הבגד שלא תטהר את הבגד לגמרי נמצא דלנוב״י גזירת הכתם והאשה תרוייהו חדא גזירה דרבנן היא וגזרו עליהם משום טומאת נדה אבל לא להכתם עצמו ולא האשה עצמה טמאים מעצמם מה״ת אלא הכל גזירה אחת הוא ולישוע״י הכתם כשהוא לעצמו טמא דאורייתא ומטמא בגדים אם הוא ודאי מן המקור מדאורייתא ולכן אם נפל על בגד שמקבל טומאה גזרו על הבגד שמטמא ודאי מספק ועל האשה גזרו שתטמא משום בגד ולא משום נדה.

ובאמת כי נ״ע לפירושו דכיון דס״ל דהכתם ספק הוא וגזרו על הבגד טומאה משום ספק וא״כ בשלמא הבגד דספיקא דאורייתא הוא שפיר גזרינן אבל לגזור על האשה בשביל הבגד כלומר שאם לא תטמא האשה נטהר את הבגד והבגד בעצמו לא הוי ספיקא א״כ הו״ל גזירא לספיקא. ועלה במחשבתי דא״א שתהא האשה טהורה והדם טמא ולכן טמאו גם האשה דמחזי כחוכא וטלולא דהדם היוצא מהאשה טמא והיא טהורה אלא דבתוס׳ נדה ה׳ ע״ב ד״ה כשחברותיה כתבו בתי׳ השני דכשחברותיה נושאות אותה במטה מקרי המטה דבר שיש בו דעת לישאל אפי׳ בלא הא דר״י דספק טומאה הבא בידי אדם משום שגם חברותיהם הנושאות גם טמאות במשא הנדה אבל בפסחים י״ט אין האדם טמא אלא הסכין הנוגע במת ע״ש ומבואר דלמה דקי״ל כר״י ספק טומאה הבא ביד״א נשאלין עלי׳ אפילו האדם טהור נמי החפץ טמא. ובר מן דין כיון דלהישוע״י הכתם בעצמו טמא משום מקור מקומו טמא ומה״ט נטמא הבגד לאחר שיצא א״כ איך קתני דאשה טהורה ורק משום גזירה הוא הא האשה נמי נטמאה מן הדם ביציאתו או טומאת שבעה או טומאת ערב ואין לומר דאשה זו יש לה חזקת טהרה ולא נטמאה דא״כ הני טהרות אחרינא שנפל עליהם הדם נמי יש להו חזקת טהרה וצ״ע ועיין שו״ת בית שערים יו״ד סי׳ ר״ע באריכות כעין זה.

ומיהו לשיטת הישוע״י דעיקר הגזירה על האשה הוא משום גזירת בגד ובמקום שהבגד לא נטמא לא גזרו גם על האשה א״כ שפיר כתב דאם נמצא הדם בתוך הספל של מים דאז ליכא טומאת כתמים דל״ל כיון דהספל טמא האשה ג״כ טמאה דכיון דטומאת כתמים ספיקא הוא אי באה מן המקור או ממקום אחר והו״ל ספק טומאה ובגמ׳ נזיר אמרו דספק טומאה הצפה על פני המים ספקו טהור כלומר הספל הוא טהור וא״כ כיון דהספל הוא טהור א״כ הו״ל הכתם בעצמו נפל במקום שאינו מטמא והו״ל כנפל על קרקע עולם וכיוצא בו שאינו מקבל טומאה וכיון שאינו מטמא הספל ממילא ליכא למגזר על האשה דהרי לשיטתו דעיקר טעם דגזרו טומאה על האשה הוא משום הבגד וכיון דכאן הבגד נמי אינו טמא א״כ ליכא למיגזר על האשה. והגם דהטיפה לעצמה כשהוא ודאי מגופה טמאה היא היינו הכתם מ״מ כיון דצפה ע״פ המים אינה מטמא מספק אחרים ואנן בעינן דוקא שיטמא אחרים ואז גזרינן על האשה מכח הכתם שטמא לאחרים שלא נטהר מה שטמא לאחרים אבל הכא כיון דאינו מטמא לאחרים היינו הספק א״כ ליכא למיגזר על האשה.

והנוב״י דס״ל דעיקר הגזירה שגזרו על הכתמים ועל האשה היא מגזירת דם נדה א״כ דוקא כשנפל הכתם על דבר שאינו מקבל טומאה הוא דלא גזרו כלל לא על הכתם ולא על האשה אבל היכא דנפל במים שבכלי כיון דהמים עצמם שבכלי נמי מקבלין טומאה דמ״ר נמי מקבלין טומאה ולכן שפיר כה״ג גזרו טומאה על האשה והכתם כל שחיישינן שבא מן המקור דכיון שיש לחוש מן המקור גזרו על האשה משום נדות. והנדרי זרוזין ס״ל דטומאת כתמים ספיקא הוא ולכן כל שמצאה במי רגלים מיד וחזקה שבא מן המקור טמאה היא אבל אם מצאה בספל של מים ויש לספק שבא ממקום אחר כה״ג לא גזרו טומאה על האשה משום דהו״ל כנפלו על דבר שאינו מקבל טומאה.

והאמנם בגמ׳ נדה נ״ח ע״ב ואשה כי תהי׳ זבה דם יהי׳ זובה בבשרה דם ולא כתם ומשמע לכאורה דמה שכתם אינו מטמא אשה הוא מקרא ולא מסברא וא״כ כתם אין לו טומאה כלל מה״ת אפילו בא מן המקור ודלא כהישוע״י וגם תקשה להפוסקים דס״ל דעכ״פ בודאי שבא מגופה טמא ולא נסתפקו רק משום דהוי ספיקא וכיון דמיעטיה הקרא א״כ לכ״ע ל״ל טומאה אלא דראיתי למרן כק״ז בבי״ש יו״ד סי׳ רס״ח שהקשה אדרשה הנ״ל דאיך משמע לשון דם למעט כתם והרי כתם נמי דם הוא אלא שדם זה בא בלא הרגשה או אפשר שבא מעלמא אבל לכ״ע דם הוא עכ״פ ובשו״ת ח״ס יו״ד סי׳ קמ״ד כתב דבהא שהסתכלו תלמידי ר״ע זה בזה לא הי׳ על שטיהר האשה אלא על שטיהר הדם דאפילו אתי ממכה אכתי דרך מקור טמא בא וא״כ מקור מקומו טמא ולזה בא המיעוט דם ולא כתם והקשה בבי״ש הנ״ל אכתי האיך ממועט מקרא הנ״ל דם מכה דג״כ דם הוא ועוד דהרי כתם באמת טמא הוא אם אין לתלות במכה וביש לה מכה טהורה היא מספק וצ״ע.

ולדברי הנב״י אתי שפיר דהטומאה משני טעמים או מצד דם נדה או מצד המקור ואם הוא דם נדה מטמא לעולם ואפילו יבש כדילפינן מדם יהי׳ זובה בהויתו יהא (נדה נ״ד) וטומאת מקור אינו מטמא כשנפרש מן המקור וזה דלא

כח"ס הנ"ל דהאי קרא לענין טומאת דם שטמא מחמת מקור טמא רק לענין טומאת דם נדה מיירי והנה יש הפרש דמה שטמא מחמת מקור אפילו אין לו מראה דם ושלא בהרגשה טמא היא עיין נב"י שם ומה שהיא טמא משום דם נדה אינו טמא אלא א"כ הוא דם דוקא ובהרגשה ובזה אתי שפיר תלמידי ר"ע שהסתכלו על שטיהר הדם כמ"ש הח"ס דהי' קשה להם הא מקור מקומו טמא אבל לא משום דם נדה והי' קשה להם דאם האשה טהורה גם הדם טהור דלא ילפינן אלא דמדוה כמותה ואם היא טהורה מדוה נמי טהור וע"ז השיב דכתיב דם יהי' זובה וגו' דם פי' בטומאת נדה בזה אמרינן יהי' בהויתו יהא ולא כתם דהיינו שיהי' טומאה בכתם מצד מקור מקומו טמא ואפילו ליתה לבנה ואינו טמא רק כל זמן שמחובר במקור אבל מיד שנפרש ממקור טהור לגמרי ושפיר טיהר אפילו הדם כיון דמשום דם נדה ליכא בטומאת מקור ע"ש.

ובזה יובן מ"ש שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל שנאמר וכו' ופלא אטו עד השתא לא ידעו תלמידי ר"ע דכתמים דרבנן ולהנ"ל אתי שפיר דודאי ידעו דכתמים לענין טומאת אשה דרבנן וכן לענין טומאת דם מדין דם נדה הוא דרבנן אלא טעמו דטומאת הבגד הו"ל דאורייתא משום דם מקור מקומו טמא וכנבי"ק ועיין תוי"ט ואמר להו ר"ע דגם לענין הבגד אינו טמא מה"ת אם האשה אינה טמאה נדה וכנובי"ת הנ"ל מדרשה דדם ולא כתם ולכן מקילין בספיקו ככל סד"ר אפילו לענין שאר טומאות ע"ש.

אלא דמעתה יובן היטב דבנמצא על המים יהי' נ"מ למ"ד דטומאת כתם ליתא מדאורייתא כלל אלא גזירה הוא דגזרו מפני דם נדה י"ל פשוט דבמ"ר נמי גזרו וכן במים בכלי דהרי מי רגלים באמת מקבלין טומאה וכן מים מקבלים טומאה ועיין רמב"ם פ"א מהט"א ולא דמי להא דנזיר דספק טומאה על המים והביאה הרמב"ם בהל' אה"ט ספק טומאה צפה על המים בכלי או בקרקע דבאמת גם המים שבכלי מקבלין טומאה וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל ועיין תוס' חולין ק' ע"ב ד"ה סלק אבל למ"ד דטומאת כתם הוא מדין טומאת המקור מקומו טמא א"כ כיון דס"ט על המים טהור וליכא למיגזר משום גזירת בגד כלומר שיטהר הבגד כולו ממילא האשה נמי טהורה ולזה הנוב"י והישוע"י כל אחד לשיטתו והח"ס והנדרי זרוזין ס"ל דהכתם טמא נדה או משום ספק הרגשה או משום שאר טעמים דס"ל דכתם נמי אם ברור שבא מגופה טמא הוא ולכן במ"ר אין להקל כשמצאו תיכף במים ורק אם מצאו לאחר זמן במים מתירין מספק וי"ל.

ולשיטתם יש לישב עוד קושיא אחת בנמצא דם במי רגלים א"כ הדם מעורב במ"ר ואמאי טמא הא בטל הדם ברוב מ"ר כדאמרינן בבכורות כ"ב מה איכא משום הנך מיעוטא דמיא הנך בטלו לה ברובא ע"ש ולישוע"י צ"ל דכיון דניכר לא בטל והדבר צ"ע דהרי א"א להפרידו ולח בלח לא מקרי ניכר איסורו לעולם ודו"ק אבל אם הטומאה משום טומאת נדה מה איכפת לן אם בטלוהו המים הרי סוף סוף אם חוששין שיצא הדם מגופה א"כ נטמאה האשה ולהלכה מיהו כיון דיש ראשונים שס"ל דהיכא דידעינן שהדם יצא מגופה טמאה מדאורייתא אפילו בלא הרגשה ואפילו נמצא בדבר שאינו מקבל ודעת הראב"ד דלא פסק כר' נחמי' כלל והגם שחלקו עליו כל הראשונים ועיין ס"ט סי' ק"ל ס"ק צ"ג ולו"ש בשמלה אות א' באריכות ואות ל"ה ודו"ק.

גם בעיקר דברי הנוב"י לפענ"ד צ"ע קצת מהא דתנן התם (דף ע"א ע"א) האשה שמתה ויצאה ממנה רביעית דם מטמאה משום כתם ומטמאה באהל ר' יהודה אומר אינה מטמאה משום כתם מפני שנעקר משמתה ובגמ' מכלל דת"ק סבר אע"ג דנעקר דם משמתה מטמאה משום כתם אמר זעירי מקור מקומו טמא איכא בינייהו ופרש"י לת"ק מקור מקומו טמא הלכך אף על גב שנעקר לאחר מיתה מטמא בנדות מפני שהי' במקור מחיים ואע"ג דלאחר מיתה לאו רואה הוא ומשמע לכאורה דכתם הוא משום דם נדה ופשוט דראי' לאחר מיתה לאו כלום הוא וא"כ מה איכפת לן אם הי' במקור מחיים כיון שלא יצא מן המקור אלא לאחר מיתה ונדות לא הוה מן המקור להנוב"י אלא מחוץ למקור ולחוץ למקור לאחר מיתה הוא שיצא הדם וא"כ לא ליטמא ועיין פי' הרא"ש שם מקור מקומו טמא תימה לי תיפוק בלא טעם דמקור שהרי נגע במת וצ"ל שמחמת טומאת המקור חשיב כדם נדה אע"פ שנעקר ממנה משמתנה ומטמא במשא כדם הנדה וכעין החרדל ע"כ ע"ש ומבואר דמקור מקומו טמא ובפנים כבר יש לו דין דם נדה וצ"ע.

והנה הארכתי קצת להשתעשע בדברי תורה הגם שאין הז"ג והנני חוזר על הראשונות בתודה על שהאיר לי את הענין הראשון וי"ר שיזכה להיות ממזכי הרבים וללמוד תורה לשמה כאות נפשו ונפש ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפב

חתן בליל ראשונה שלא גמר המצוה ובליל ב' ראתה אי צריכין שימור

בס"ד ה' וירא התשל"ט בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא מברכינא יהא שמיה מברך ה"ה מע"כ הרה"ג וו"ח כו' כש"ת מוה"ר ברוך לשם רב בסידני אוסטראליא יצ"ו.

אחדשב"ת כרמוי לירמי ה'. יסלח לי חס לע מיחרמיו כפי כבודו כי לע ידעתיו מכנהו ויהיה כבודו מחול.
ובד"ת בדבר השאלה בחתן בליה רשתוה שלע גמר המלוה ורק הערה בה בהכנסת עטרה וקודש ליל ב' פירסה נדה חס ניריכין שמירה אי לע ומצע בספריו משנה הלכות ח"ה סי' קמ"ז להתיר וכן הורה הלכה למעשה ממנם אחר המעשה מומיד מיובמע מדברי הים"ם כמובות ו' שכתב מפורש לתפילו הערה בה לע מהני לענין זה ולעולם הוא ישן בין מנשים והיא ישנה בין הנשים.

והנה רשתוה נרשה ליפה כיון להקשות מדברי הים"ם הנ"ל וכבר העיר לי ת"ח אחד מתלמידי הכולל שבבית מדרשינו ומדרשה אחר שרשה דברי הים"ם לפי פשוטו לע היה לו לסמוך עלי דבריו שהם כלע נחשבו נגד מאורן של ישראל הים"ם ז"ל ואולי אשד לפמ"ש בגמ' (עירובין ס"ז ע"ב) לאמר רב יוסף אמר רב כהנע כי הוינן בי רב יהודה הוה אמר לן בדאוריית מותבינן תיובתע והדר עבדינן מעשה בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתע ע"ש ברש"י וס"ל לדיוון דידן מילי דרבנן הוא להגס ליאוד אסור מדאוריית מ"מ יאוד עס אשתו נדה שלע בא עליה לע הוי מלתוריית מדרבנן עין סי' קל"ב ביו"ד ומיהו לעשס ההלכה אין שלע מדברי הים"ם שמירה לדבריו שלע אס נדייק נמצע רמי' לדבריו ואפרש שיחתי.

דן"ל הים"ם תניע וכן אס פירסה נדה הוא ישן בין הנשים והיא ישנה בין הנשים דרס רב יוסף בריה דרבה משמיה דרבע לע אמו שלע בעל אשל בעל בעילת מצוה לשם תקיף יצריה כ"כ אשתו עמה בזיונ כו' והיכא שלע בעל בעילת מצוה אשל היתה ישנה עמו בקירוב בשר ופירסה נדה ונהגו העולם שלע להנירין שמירה ומהרש"י נתן טעם לדבר דכיון דחזינן לשם תקיף יצריה בוודאי לע יעבור ורמייה מפ' כיצד הרגל לאמרינן שור תוזר לתמותו כי רשה שוריס ג"פ אע"ג דתקיף נמי יצריה לנגח אפ"ה אמרינן מאחר שלע נגח נס יצריה ושע אמרינן היוס או למחר הדר יצריה ה"נ כה"ג ושע נהירא לי כלל דאינו דומה אדם לבהמה דגבי אדם אמרינן אינו דומה מי שים לו פת בסלו ומצוס הכי בתחילה כי' פת בסלו ונס יצריה אשל השתע דקמה עליו בתיקורע ליכא פת בסלו וחייסינן לאמר תקיף יצריה וכה"ג אינתע להדיא בפ' המולן כו' ועוד ליתע אשל בעשה מעשה להדיא שלע אמרינן נס יצריה שלע היכא דבעיל שלע בעיל שלע יאן בקירוב בשר או אפילו בשעת דרך אינרים או אפילו הערה לע מהני לענין זה דניימע דרך אינרים וכ"ם עליה רוחץ עליו אמנם הנקה"כ כתב עליו שהשיג על התה"ד שלע כדת ע"ם ובתחרוים ועיין ש"ך שס סק"י וי"ע ורשה לתדם לתפילו התחרוים שהסכימו להטו"ז מ"מ הכו לע להוסיף לדוקא כשלע בא עליה כלל שהמיר המהרש"י ע"ז פליגי אשל היכי דבא עליה בהערה עכ"פ הנס שלע גמר בימתו מפני שלע יכול לה מ"מ כה"ג לע פליגי למהני ולע תקיף עוד יצרי' ורמי' לדבריו מדברי הים"ם שכתב לתיסורע וכתב דרך רבותע דבימן בקירוב בשר או אפילו שימס דרך אינרים או אפילו הערה לע מהני הנה העיר לן הים"ם להערה יותר משתבר למינס נפשי' מיסן בקירוב בשר ולע זאת שלע בימן בקירוב בשר אמרינן לע תקיף יצרי' אשל ולמי ליכא מינס נפשי' אשל בהערה ליכא מינס נפס נמי שלע להים"ם ס"ל לתפילו זה לע מהני אשל כי כן לדיוון כיון לתהרמ"ע דפסק כדעת התה"ד לתפילו לע בא עליה מינה נריכה שימור הנס לליכא נימ נפס כ"ס היכא דבא עליה בהערה עכ"פ ולמי ליכא נייע נפס ובהא נרשה לתפילו התחרוים דפליגי אמרמ"ע ומתמירין מ"מ כה"ג נרשה דכ"ע מודו ומ"כ אדרבה מדברי הים"ם דמחלק בין הערה וכתב ותפילו הערה נמי לע מהני משמע דמסתבר להערה נימ יותר ומ"כ הכו לן לע להוסיף כמה שפליגי התחרוים על הרמ"ע לע פליגי שלע בעשה סוס מעשה אשל בעשה מעשה הערה עכ"פ מהני והוע כהכרעה בין הים"ם ובין התה"ד והבן.

איברא דבמת ים להקשות בדברי הים"ם על מה שהכיא בה תרי עניני שהרי התה"ד מייתי שמשה ולע בא עליה כלל וע"ז קאמר כיון דחזינן דלע תקיף יצריה בוודאי לע יעבור והנה כל זה נמי שמע משה ולע בא עליה רוחץ אנו שלע תקיף יצרי' אשל זה שבא עליה דרך אינרים וכ"ם שהערה בה הרי רוחץ שתקיף יצרי' שהרי בא עליה והערה דנת יצריה ולעולם ישן בין הנשים וכן עיקר עכ"ל. מבואר מדברי הים"ם מפורש דתפילו הערה לע מהני.

ברם מה שנוגע לדיון הנה נרשה להים"ם פליג בזה משו"ת מהרש"י בתה"ד והתה"ד ממיר בכה"ג והו"ל נת רוגזיה נמצע דדבר זה מחלוקת התה"ד והים"ם הנ"ל והנה נהע מחלוקת דים"ם ותה"ד הרמ"ע פסק כהתה"ד ביו"ד סי' קל"ב ס"ד וז"ל הג"ה יש נומרים שם היתה טהורה כשנשאה ולע בא עליה ופירסה נדה אח"כ אינה נריכה שימור עוד (ת"ה רנ"ג והגהות מלפסי) והמחמיר תע"ב והס הדברים אשר הבאתי בספרי וכיון דקיי"ל כהתה"ד נגד הים"ם שהוע הבעל פלוגתע דהים"ם ס"כ אין מדברי הים"ם רמי' לדבריו שלע מדברי הרמ"ע דקיי"ל כוותיה.

אלא דמ"מ נרשה להביא רמי' מדברי הים"ם לדבריו דהרי הט"ז והתחרוים התריכו בדברי הרמ"ע ז"ל והט"ז חולק עליו ממנם הנקה"כ כתב עליו שהשיג על התה"ד שלע כדת ע"ם ובתחרוים ועיין ש"ך שס סק"י וי"ע ורשה לתדם לתפילו התחרוים שהסכימו להט"ז מ"מ הכו לע להוסיף לדוקא כשלע בא עליה כלל שהמיר המהרש"י ע"ז פליגי אשל היכי דבא עליה בהערה עכ"פ הנס שלע גמר בימתו מפני שלע יכול לה מ"מ כה"ג לע פליגי למהני ולע תקיף עוד יצרי' ורמי' לדבריו מדברי הים"ם שכתב לתיסורע וכתב דרך רבותע דבימן בקירוב בשר או אפילו שימס דרך אינרים או אפילו הערה לע מהני הנה העיר לן הים"ם להערה יותר משתבר למינס נפשי' מיסן בקירוב בשר ולע זאת שלע בימן בקירוב בשר אמרינן לע תקיף יצרי' אשל ולמי ליכא מינס נפשי' אשל בהערה ליכא מינס נפס נמי שלע להים"ם ס"ל לתפילו זה לע מהני אשל כי כן לדיוון כיון לתהרמ"ע דפסק כדעת התה"ד לתפילו לע בא עליה מינה נריכה שימור הנס לליכא נימ נפס כ"ס היכא דבא עליה בהערה עכ"פ ולמי ליכא נייע נפס ובהא נרשה לתפילו התחרוים דפליגי אמרמ"ע ומתמירין מ"מ כה"ג נרשה דכ"ע מודו ומ"כ אדרבה מדברי הים"ם דמחלק בין הערה וכתב ותפילו הערה נמי לע מהני משמע דמסתבר להערה נימ יותר ומ"כ הכו לן לע להוסיף כמה שפליגי התחרוים על הרמ"ע לע פליגי שלע בעשה סוס מעשה אשל בעשה מעשה הערה עכ"פ מהני והוע כהכרעה בין הים"ם ובין התה"ד והבן.

איברא דבמת ים להקשות בדברי הים"ם על מה שהכיא בה תרי עניני שהרי התה"ד מייתי שמשה ולע בא עליה כלל וע"ז קאמר כיון דחזינן דלע תקיף יצריה בוודאי לע יעבור והנה כל זה נמי שמע משה ולע בא עליה רוחץ אנו שלע תקיף יצרי' אשל זה שבא עליה דרך אינרים וכ"ם שהערה בה הרי רוחץ שתקיף יצרי' שהרי בא עליה והערה

בה או דרך אברים ועכ"פ רואין אנו שתקיף יצרי' וא"כ אין לזה דמיון לנידון המהרא"י ואפשר דהמהרא"י מודה בזה להיש"ש האמנם כנראה דפשיטא ליה להיש"ש ז"ל דאם המהרא"י מתיר היכא דלא בא עליה כלל כ"ש היכא דבא עליה הי' מתיר דכאן יש סברא יותר לומר דנח רוגזי' ואשר ע"כ לפענ"ד אדרבה ראי' גדולה מדברי היש"ש להתיר בנידון דידן וכמ"ש בס"ד.

אלא דכיון דהוספנו מיא אוסיף קמחא ולפענ"ד נראה לכאורה ראי' ברורה להתיר בהערה בה והכניס העטרה שהרי קי"ל ביו"ד סי' קצ"ג דהכונס את הבתולה בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו ופורש מיד ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחיפהו ש"ז הג"ה ויש מקילין אם לא ראתה (הגמי"י בשם איכא מ"ד) ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם וכו' ע"ש ולדעת המחבר נראה דאפילו לא גמר ביאה ורק הערה בה ואפילו לא ראתה דם נמי אסורה לו וטמאה היא וא"כ לדעת המחבר לעולם כשהערה באשתו ולא גמר יהא אסור לדור עמה אלא זה ישן בין האנשים וכו' וכן אפילו להרמ"א עכ"פ בהערה בה וראתה דם טמאה היא לכ"ע וא"כ בהערה בה וראתה לעולם יצטרך לפרוש והי' להם לפרש דבר זה ומעולם לא שמענו דבר זה ומעשים בכל יום שאין מפרישין אותן עכ"פ לפענ"ד פשוט וברור דכה"ג דהערה בה שוב אמרינן נח רוגזיה אפילו להמחמירים שלא כרמ"א כה"ג כ"ע מודו ר"ל לבד היש"ש דמבואר להדיא דחולק בזה.

ומעתה נפלפל קצת בדברי מעכ"ת באות א' תמה אמ"ש דהבו דלא להוסיף עלה די"ל רק כשלא בעל כלל ס"ל להט"ז ודעימי' דבעי שמירה אבל כשבעל ולא גמר ביאתו אפשר דלא תקיף יצרי' ותמה מע"כ דיש סברא להיפוך דמה אם כשרצה לבעול ולא בעל אמרי' תקיף יצרי' מכ"ש כשכבר התחיל לבעול אך לא גמר כי לא יכול לה וכטבע החתנים כהיום דאין גומרים הביאה מאפיסת הכח או שאר סיבות אפ"ל כ"ש דתקיף יצרי' ולפמ"ש תברי' בצדו שהרי היש"ש בעצמו כתב והשוה אותם יחד וס"ל דאם מהרא"י מתיר בישן בקירוב בשר כ"ש בבא עליה דרך איברים או בהערה בה וא"כ ס"ל דהסברא הפוכה וקצת הי' נראה להביא ראי' דכל שיש בידו ואין מצילין הימנו נח רוגזי' והכא הרי בידו הוא לגמור המצוה ואין מונע ממנו מצדה ואדרבה מזומנת היא לפניו אלא שמצדו הוא שאין בכחו כה"ג אמרינן נח יצרי' ודומה קצת להא דארי' שנכנס בין השוורים למקום צר שאינן יכולין לברוח מפניו חוששין שמא דרס ואם חתך ראשו של אחד מהם אין חוששין לאחרים דאמרינן כבר נח רוגזיה ודוקא שהרגו אבל אם פצע אחד מהן חוששין לכלם דכ"ש שחמתו בערה בו כשהציל עצמו ולא הרגו עיין גמ' חולין נ"ג אמר אביי ובטוש"ע יו"ד סי' נ"ז והנה מבואר שם דכל שהציל עצמו ולא יכול לעשות רצונו לא נח רוגזיה אבל אם עשה רצונו ולא יכול לאכול יותר ודאי אמרינן נח רוגזי' והכ"נ כיון דכל מה שיכול עשה ואין כאן מצילין ואדרבה מזומנת היא לפניו כה"ג אמרינן נח יצרי' ועיין ס"י בש"ע שם עכ"פ הרי היש"ש השווס אהדדי.

גם מה שכתב שלא הבין ראיתנו מדברי הח"ס א"ע סי' קמ"ג שכתב מ"מ לא החמיר אלא בפעם ראשון שהחמירו חז"ל על חתן שתקפו יצרו אבל אחר ספירה וטבילה שוב אין יצרו תקפו כ"כ שוב לא חמיר והנה ביאור כוונתנו אם נאמר שמה שהערה בה אינו כלום א"כ האיך נתייחד עמה עד לאחר הטבילה זו וגם לאחר ספירה וטבילה זו אכתי פעם ראשון הוא שהרי לא בעל ופשוט דאם לא הערה בה כלל ולא בא עליה ופירסה וספרה וטבלה ושוב פירסה נדה שנית וספרה וטבלה אפילו כמה פעמים כ"ז שלא בא עליה לדעת היש"ש דס"ל דכל זמן שלא בעל אסורה בלא שימור הכ"נ אסורה לו להתייחד עמו אע"פ שכבר ספרה וטבלה בינתיים דהספירה והטבילה לא מעלה ולא מוריד כיון שאין לו פת בסלו בשעת טומאתה וע"כ כיון דהח"ס כתב דהאי חתן לא החמיר אלא בפעם ראשון שהחמירו חז"ל על חתן שתוקפו יצרו משמע דהאי ביאה שהערה נקרא כבר פעם ראשון ונח יצרו מעתה ומותרת להיות עמו בשעת טומאתה וכמו שכתב בסמוך שם דודאי זו נטמאה בטומאת נדה ואפ"ה אין יצרו תוקפו עוד ויש להאריך בדבר עוד אלא שאין הז"ג.

עכ"פ מאחר שבררנו בעזה"י שאין מדברי היש"ש סתירה לדברינו אדרבה יש להביא ראי' שוב הדרינן לדידן דכיון שהערה בה נח יצרו וכה"ג מודים רבנן המחמירין שמותר לדור בלי שמירה, ומעשים בכל יום בכמה חתנים שאינם יכולים לבעול עד חצי שנה ולפעמים צריכים לפתוח הבתולים ע"י רופא וכיוצא בו והדבר שכיח ומצוי כפי השאלות שבאים לפנינו מידי יום ביומו ולא שמענו ולא ראינו פוצה פה ומצפצף שאנשים כאלו יצטרכו לדור זה בין אנשים וזו בין הנשים וא"כ גם ביום אסורים לדור יחד ודרכיה דרכי נועם אלא כל שעשה פעולה לבעול והערה בה שוב אין צריכין שמירה כנלפענ"ד להלכה ולמעשה ומיהו מי שרוצה להחמיר על עצמו תע"ב אמנם יראה שלא תהא חומרא דאתי לידי קלקולא שעי"ז יתקלקל השלום בית ויבא ח"ו לידי פירוד.

[וע"ע ח"י סי' קל"ד, חט"ז סי' מ"ה].

אלו דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו וי"ר שתזכו להרבות דעת דקדושה דברי הטרוד והעמוס בעבודת הקודש המצפה לישועת ה' כהרף עין המברכו בברכת התורה ודושה"ט ושלום כל הבני תורה הנמצאים שם עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפג

בענין איסור ישיבה עם אשתו נדה על ספסל אחד במכונית (אוטו או קאר בלע"ז)

י"א מנ"א התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג חו"ב כו' וו"ח כש"ת מוה"ר יואל חנן ונגר הי"ו חתן הגר"מ וויינבערג שליט"א מאנטריאל.

אחדשכ"ת. במ"ש עוד בספרי ח"ז סי' קמ"ב בענין איסור ישיבה איש ואשתו נדה בספסל אחד באוטו והעיר מעכ"ת דהגאון רמ"פ שליט"א שאני מעיד עליו בספרי ח"ו סי' קנ"ה שהוא עמוד הוראה והוא מתיר (אג"מ יו"ד סוס"י צ"ב ויו"ד ח"ב סוס"י פ"ג וסי' ע"ז) ואינו מבין מה הרעש על קולא זו.

אהובי ידידי שתי תשובות בדבר חדא דהגס שהעדתי שהגאון המובהק מרן ר' משה פיינשטיין שליט"א הוא עמוד הוראה וגם אני מחזיק בדבורי גם היום אמנם עם חפצי ורצוני להיות לראשונים תלמיד, ולקיים דברי האחרונים אתמיד, לא אהי' להם חמור נושא ספרים תמיד, אלא אבאר דרכם, ואדע ערכם, וכאשר לא יוכלו רעיוני, אדון לפניהם בקרקע ואשפוט למראה עיני, ובהלכה ברורה, לא אשא פנים לתורה, כי ה' יתן חכמה בכל הזמנים, ובכל הימים, לא ימנע טוב להולכים בתמים. ואם הגרמ"פ בתמימותו הגדולה מתיר, אני הקטן לא זכיתי להבין דבריו והמציאות היא אחרת למי שיושב על ספסל אחד באוטו אם הספסל אינו משני חלקים היושב בצד זה מנענע בצד השני ואם האוטו הוא אוטו קטן כמו שעושין כעת אז ודאי שכל האוטו מתנענע בישיבת האחד ולא עוד אלא בהאוטו הקטן ואפילו גדול כששניהם יושבים בספסל אחד ידוע הוא לכל שכשעושה סיבוב כמעט א"א שלא יגעו זה בזה וזה דבר מצוי מאד לכל יודעי הלכות דרייווען וכל מי שישב במכונית לא יכחיש המציאות הזה וסחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב ואם בתחלה תגע בו באונס מחמת הסיבו פעם או פעמים ושלשה פעמים ואח"כ ח"ו יותר הדבר, ליבא לפומא לא גליא.

ואביא לו ראי' ברורה מנחש הקדמוני שאמרו רבותינו ז"ל שבא הנחש ודחפה לחוה ליגע בעץ הדעת ומחמת הנגיעה באונס אמר לה הנחש כשם שלא מתה על הנגיעה כך לא תמות על האכילה וגרמה מה שגרמה והכ"נ הוא עצת היצר שתשב אתו עמו כלומר אליו על ספסל אחד בלי נגיעה ואח"כ ח"ו כשיגעו פעם או פעמים בלי כוונה אזי תתרגל והרגל נעשה טבע ח"ו ולבי לפומי לא יגיד והנה ידע נאמנה שההיתר הזה ניתן לבני תורה ומדקדקים במצות וגם לבני ע"ה ולבני יאנג איזראעל וסתם בני ישראל שממילא הירא שמים לא גדולה ויצרא דעריות שאני שלב בני אדם חומדתן, וראה כמה שקדו רבותינו על תקנת בני ישראל שאסרו להם לילך לטיולי בלתי צריכין וללכת בעגלה אחת וכיוצא בו הרחקות וכ"ש שלא להתיר על אוטו בספסל אחד ואין אפוטרופוס לעריות ובאמת כי כבר הארכתי בזה בכמה מקומות ולפענ"ד הוא דבר שנוגע לקדושת ישראל וח"ו להקל אפילו זיז כ"ש. והנה כ"ז אפילו לפמ"ש מעכ"ת שהגרמ"פ מתיר בכל ענין, אבל אהובי ידידי כאשר עיינתי בדברי הגרמ"פ שליט"א יראה מדבריו דלדידיה נמי אין ההיתר ברור ואברר דברי.

באגרות משה יו"ד סי' צ"ב כתב וז"ל ולענין אם מותר לילך עם אשתו נדה במאשין מצד הנדנוד אחר שהביא דברי הרמ"א סי' קנ"ה ס"ה לענין עגלה או ספינה כתב דמאשין הוא כספינה גדולה וא"כ יותר נוטה שבמאשין אף לטיול יש להתיר באופן שלא יגעו זה בזה ע"י הנדנוד כגון הוא לפנים והיא לאחור או איפכא (ובאמת בש"ע כתבו דוקא היא לאחור והוא לפנים והטעם משום דאחורי ארי ולא אחורי אשה ומנוח ע"ה הי' ופלא על הגרמ"פ שלא הרגיש וכתב או איפכא דזה אסור משום הרהור וכבר כתבתי בשם שו"ת הרדב"ז דגם באשתו שייך הרהור ע"ש בסי' תש"ע ועיין ש"ע א"ע סי' כ"א ס"א ובבה"ט ופ"ת שם ובמשנה הלכות ח"ה סי' רכ"ו. וצ"ל דכוונתו רק לענין דין נגיעה כתב כן) או אף במקום אחד אם רחוקים זה מזה ועם עוד אנשים ודאי יש להתיר. והנראה דהשאלה היתה בכלל אי מותר לילך במכונית עם אשתו נדה וע"ז השיב שאם הוא לפנים ואשתו לאחור כלומר שהבעל בפראנט-סיט והאשה בבעק-סיט בלע"ז מותר דהו"ל כספינה גדולה או אף במקום אחד כלומר הוסיף דאפילו על ספסל אחד מותר אם רחוקין זמ"ז ועם עוד אנשים יש להתיר והנה הני תרי מילי נינהו דבהוא לפנים והיא לאחור מותר בכל אופן ואם הם על ספסל אחד אז התנה שני תנאים שיהיו רחוקים זה מזה וגם אם ישנם עוד אנשים אחרים שם והטעם שהתיר במקום שישנם שם אנשים אחרים משום בושה כנראה משם.

וביותר מבואר בזה ביו"ד ח"ב סי' ע"ז שם בסופו שכתב ובדבר ליסע במאשין שכתבתי שיש להתיר באופן שלא יגעו זה בזה כו' סיים וז"ל, וטעם ההיתר הוא משום שעצם האיסור ישיבה על הספסל הוא רק חומרא יתירא ולא אסרו זה במחובר שיש להיות לו דין המחובר שאינו מתנדנד ומפני שאולי יש קצת לפקפק כתבתי שעם עוד אנשים שאינו רוצה לפרסם ודאי יש לסמוך על טעם זה להתיר ע"ש והנה בא כאן וגילה על דבריו ביו"ד ח"א שמה שכתב להתיר במקום אחד היינו אם יש עוד אנשים אחרים ומחמת שאינו רוצה לפרסם אבל בלאו הכי יש לפקפק על ההיתר ומפורש מהגאון עצמו שאין ההיתר ברור לו ולא התיר אלא או במכונית אחד והוא לפנים והיא לאחור או אפילו בספסל אחד אבל דוקא

עם אנשים הרבה שם אבל בלא זה אינו מתיר וא"כ לא ידענא האיך מצאו לתלות על הגרמ"פ שמתיר בלי שום פקפוק והוא בעצמו מפקפק בזה ולא התיר בסתם וממילא נראה דמה שכתוב במקומות אחרים נמי כוונתו כנ"ל ועכ"פ אין עלי תפיסה מהגאון שליט"א אלא אדרבה ראי' לדברינו שהוא ג"כ מפקפק בהיתר ולא התיר אלא עם אחרים ולפענ"ד פשוט דאין להקל כלל בזה ובדברים שנוגעין לקדושת ישראל וצניעותן אין להקל כלל כנלפענ"ד.

מש"כ להביא ראי' לדידן בסי' רע"ז שם בענין עושה אדם טריפה מדברי התומים סוס"י ל"ג בא"ד וקשה ממ"נ, תודה רבה והי' אפשר להאריך בדבר אמנם יאמין לי שאין לי זמן ואני עסוק כעת בתשובה חמורה לקארקאקאס ועוד, אמנם לא רציתי להחמיץ למעכ"ת עכ"פ כמה דברים מפני שהתנצל שלא קבל בקשתו.

ובזה הנני ידי"נ דושה"ט הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בכתף ישאו המברכו בברכת התורה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפד

בענין אם מותר למעוברת לקבל זריקה כדי למהר זמן הלידה

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' כש"ת מוה"ר שמעי' וויינשטאק הי"ו בישיבת נר ישראל באלטימאר.

אחדשה"ט וש"ת. חזותי' דמר לא ידענא ולכן יסלח לי אם לא תיארתיו כפי הראוי לו לפי כבודו. ובדבר שאלתו באשה מעוברת בחדש התשיעי שהמציאו הרופאים שאפשר להגביל זמן הלידה כפי רצונם על ידי זריקה שנותנים לאשה ועי"ז תמהר לקבל חבלי לידה ויוציא הולד או ע"י נתוח הנקרא בפי חז"ל יוצא דופן אי שפיר דמי לעשות כן ודבר זה נח לכל, להאשה, ולהבעל, ולהרופא. להאשה שתוכל לסדר הכל ולא תצטרך לרוץ בבהלה לביה"ח פעם באמצע הלילה פעם בשבת וצריכין לחלל שבת או שהבעל לא יהי' בבית וכיוצא בו וגם לפעמים שהרופא לא יהיה בבית אבל באופן זה הכל הוא מסודר לפי זמן ורצון שניהם וגם הרופא יש לו זמן ואינו ממהר.

דע כי כבר נשאלתי שאלה זו והשבתי אז לאיסור. אמנם עכשיו כיון שנשאלתי מכמ"ע בכתב מוכרח אני להשיב בכתב ואפרש דברי כי יש בזה כמה עניניס, אחד מצד האשה והשנית מצד הוולד. ואבא אל ראשון ראשון לענין האשה הנה פשוט דאסור לו לאדם להכניס עצמו בסכנה והגם שממילא יבא לידי סכנה מדרך הטבע מ"מ אסור להכניס עצמו בידים במקום סכנה עיין יו"ד סי' תקט"ז וח"מ סי' תכ"ז הרבה דברים אסרו חכמים מפני הסכנה דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד ובבאה"ג שם כתב הטעם שהזהירה התורה על שמירת הנפש שהקב"ה ברא העולם בחסדו להטיב להנבראים והמסכן עצמו כאילו מואס ברצון בוראו ואינו רוצה לא בעבודתו ולא במתן שכרו ואין לך זלזול ואפקירותא יותר מזה ע"ש ואפילו למ"ד דלחיי שעה לא חיישינן עיין חכמ"ש הביאו דבריו בדרכ"ת יו"ד סי' קנ"ה סק"ו כמה הוא חיי שעה ועיין שו"ת כפי אהרן (פראג) סי' י"ח ובשו"ת רדב"ז סי' תתפ"ה (תמ"ד) על מה שכתבו בשם ריב"א ובספרינו משנה הלכות ח"ד סי' ע"ז וח"ו סי' שכ"ד מיהו דוקא היכא דבודאי ימות לא חיישינן לחיי שעה שאם אפשר יכול להצילו אבל היכי דאינו ברור שימות ודאי חיישינן ואסור להכניסו בסכנה הגם שיבא אח"כ ממילא לסכנה בדרך הטבע.

והנה פשוט דעצם הלידה באשה הוי בגדר סכנה עיין רש"י במה מדליקין ל"ב ע"א ד"ה אבב חוטרא מילי בא"ד גדרות צאן מתרגמינן חוטרא דעאן (במדבר ל"ב) כלומר האשה כשהיא בבריאות פעמים שזכיותיה תולין ואין כח במקטרג להזכיר עונה אבל משהגיעה לפתח הסכנה וצריכה לנסים שם מזכירין עונותיה ומעשיה אם ראויה היא לנס אם לאו עוד שם בד"ה אבב בזיוני פירש"י במקום שיש הפסד עוני לא אחי ולא מרחמי כך בשעת הסכנה הורע מזלה וחשיבותה וחדלו פרקליטין שלה ע"כ הנה מבואר מדברי רש"י דשעת לידה הו"ל שעת הסכנה דלידה עצמה היא סכנה לאשה גם בתוס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה מיתה שכיחא פי' התוס' משום דרוב פעמים מסתכנת בלידה עיי"ש מפורש דרוב פעמים אשה מסתכנת בלידה והיא סכנה לאשה בעצם ע"פ רוב עכ"פ. עוד ראי' מגמ' ברכות דף כ"ט ע"ב רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרשת העבור ופריך מאי פרשת העבור אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך נראה דאשה עוברה פשיטא ליה למר עוקבא שהיא בסכנה ולכן אמר רבי יהושע המהלך במקום סכנה כאשה עוברה. ובמשנה ס"פ מפנין קכ"ח ע"ב מבואר דיולדת היא כחולה שיש בו סכנה ובגמ' שם קכ"ט ע"א מאימתי פתיחת הקבר אמר אביי משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות לה באגפיה והרמב"ם פ"ב מהל' שבת פסק משעה שהדם שותת והטור סי' ש"ל כתב יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה את השבת וכו' ונקראת יולדת משתשב על המשבר וכו' ועיין ב"י וטור ובש"ע ועכ"פ מבואר דלכ"ע יולדת בשעת לידה מסוכנת היא ודינה כמסוכנת לכל דבר והאברבנאל כתב טעם שהיולדת

מביאה קרבן עולה להדבק ביוצרה אשר עשה עמה להפליא בהצלתה מצער וסכנת הלידה ע"ש ועיין משך חכמה פרשת נח שכתב להדיא כן עה"פ פרו ורבו דנשים שמסתכנות בעיבור ולידה ומשום זה אמרו מיתה בנשים שכיחא עיין תוס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה מיתה לא גזרה תורה על אשה לפרות ולרבות ע"ש ובמקום אחר הארכתי בס"ד.

ותמהני על ידי"נ גאון הדור מוהרמ"פ שליט"א בספרו איגרות משה יו"ד סי' ע"ד ח"ב שכתב בפשיטות דלידה בזמנה כדרך הנשים לא נחשב לסכנה וגם הא ציוה השי"ת להוליד בנים ולא מסתבר שיהא הציווי ליכנס בסכנה בשביל קיום עשה זו דפ"ו אלא צריך לומר שאין בזה סכנה כלל היינו שהבטיח הקב"ה שלא יהא סכנה לעולם ומה שאירע שמתות בשעת לידתן הוי רק מחמת שמחויבות עונש ע"ש והוא פלא שהרי מפורש כתב רש"י ותוס' דלידה בזמנה סכנה היא ולדעת התוס' ע"פ רוב מסתכנות ממש ועוד סתירה גדולה מאמנו רחל שמתה בשעת לידת בנימין ותקש בלדתה ויהי בהקשתה בלדתה וגו' ויהי בצאת נפשה כי מתה, וח"ו לומר על אמנו רחל שח"ו מהני חטאי מתה ואם הבטיח הקב"ה דמשום מצוה לא תמות לעולם משעת לידה אמאי מתה ועיין אוה"ח הקדוש המקשה לילד בן זכר אינה מסתכנת והמקשה לילד בת היא מסתכנת.

והא דהסתייע ליה דאל"כ האיך צוה הקב"ה עשה של פ"ו אם הוא סכנה דלא מסתבר שיהא הציווי ליכנס בסכנה הנה באמת כי במקום אחר כתבתי דבשעת יצירה שנצטוו אדם וחוה לא היתה סכנה כלל כאמרו שנים עלו וארבע ירדו רק לאחר שקלקלה חוה ונתקללה בעצב תלדי בנים ומטעם זה כתבתי שם טעם דאשה פטורה מפ"ו דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו רק שהתורה נתנה לה רשות שאם תרצה להנשא ולהוליד בנים הרשות בידה כיון שהיא קלקלה ועליה לתקן מ"מ אם לא תרצה לא תתחייב כיון שהוא ענין של סכנה עוד י"ל דהוא מטעם שומר פתאים ה' אע"פ דקיי"ל דבמקום סכנה בדרך הטבע לא סמכינן על שומר פתאים ה' וכמו שאמרו היכא דשכיח הזיקא שאני מ"מ הכא סמכינן כיון דראינו דרוב נשארות בחיים ובמקום אחר הארכתי בזה היכא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע והיכא אמרינן שומר פתאים ה' והיכא אמרינן אין סומכין על הנס ובמקום שאמרו מן השמים ירחמו וחילוק בין סכנה מטבע לסכנה מסגולה עיין משנה הלכות ח"ה סימן רל"ב.

עוד י"ל דהרי קיי"ל שמותר לצאת בשיירא למדבר או בים אע"פ שכל דרכים בחזקת סכנה הם מ"מ לא אסרה תורה לצאת כי זה הוא מדרך העולם עיין ש"ע א"ח סימן רמ"ח ובגמרא שבת י"ט המפליג בספינה קודם השבת ופסק הריב"ש והתשב"ץ דאפילו יצטרך הישראל לחלל שבת ולעשות מלאכה להוליך הספינה מותר להפליג דבשעת הפלגה הוא בהיתר ואח"כ כבר הוא בסכנה ומותר לחלל ובש"ל הל' שבת ביאר הטעם דכל דבשעת מעשה ליכא סכנה אף דאח"כ יכנס לסכנה ליכא איסור וא"כ ה"נ באשה שמותרת לינשא ואז ליכא סכנה ואדרבה מצוה איכא וכך הוא דרכו של עולם ואם אח"כ תבא לידי סכנה הסכנה ממילא היא מטבע של עולם ומותרת לדור עם בעלה ועיין רמב"ם פ"א מהלכות רוצח ושמירת נפש ה"ט ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם יהיה מאיזה טעם שיהיה מיהו פשוט דלידה כשהיא לעצמה היא סכנה לאשה מדרך הטבע ומה"ט מחללין שבת עליה ואפילו לאחר לידה ג' או ז' ימים בכלל מסוכנת היא ואם הלידה אינה סכנה כ"ש לאחר הלידה א"כ אמאי מחללין על כל היולדות ג' ראשונים ועיין ה"ה פ"ב מהל' שבת חילוק בין יולדת לשאר חולה שיב"ס.

אלא דמעתה כיון דעצם הלידה היא סכנה כ"ש העושה פעולה לילד שלא בזמנו דהסכנה יותר גדולה דבזמנו הרי השגחת הבורא עליה ונפתח הסתום ונסתם הפתוח וכשאחזו לה חבלי לידה ציריה מתרחבין ומתפתחין וכורעת ללדת כי כן הטביע הקב"ה בעולמו ועשה חסד עם כל אשה ואם על בהמה חס כמה שנאמר הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשמור ואמרו רז"ל שהיעל הוא תיש הבר ובלשון תורה דישון שמו ואמרו ז"ל בשעה שכורעת ללדת הקב"ה מזמין לה דרקון ומכישה ברחמה ומיד יולדת ואם יקדים הדרקון רגע אחד או אם יאחר רגע אחד אינה יכולה להתקיים מפני שרחמה צר ואין הולד יכול לצאת ומתוך שמכישה הדרקון ברחמה נפתח ויולדת מיד וכאשר תצטער היעלי ללדת תשמור עת לדתה וכ"ש בבני אדם שהשגחתו העליונה יתירה עליהם משאר בהמות השדה הקב"ה משגיח על כל אשה וכ"ש בנשי ישראל שהשגחתו העליונה יתירה עליהם מהעכו"ם ואולי מה"ט נמשלו לחיות כמו שנאמר כי חיות הנה כלומר מה החיות הקב"ה מזמין הנחש כ"ש בנשי ישראל שאין צריכות לחיות אלא דכ"ז כשהכל ע"פ דרך הטבע שהטביע ה' ב"ה וב"ש בבריותיו ובעולמו מחסדו וטובו.

אבל המחיש לידה ע"י זריקה ומכריח להפתח ולהוליד שלא כדרך הטבע ודאי שאפשר שח"ו תסתכן האם שלפעמים לא יפעול הסם שבזריקה כראוי או יפעול יותר מהצריך וכמה פעמים ח"ו תסתכן האשה יותר ויותר וכמה נשים נשארו בעלי מומין עי"ז והגם כשתלד בדרך הטבע נמי אפשר שח"ו תסתכן כיון שהיא סכנה טבעית מ"מ החילוק פשוט בין הסכנה שתבא משמים ובין ע"י פעולות גם כי אקדומי פורענותא לא מקדמינן וכשתבא הסכנה משמים ירחמו עליה אבל הכא שאני שהביאה עצמה בסכנה ואת הולד נמי

בסכנה כמו שאדבר בסמוך אי״ה. ולא מבעיא לעשות נתוח הנקרא יוצא דופן אם אין הכרח לזה שודאי אסור לחתוך הבטן של אשה ולהכניסה בסכנה גדולה ועובר על כל הנ״ל לא עוד שעובר על לאו דפן יוסיף שהרי חובל שלא לצורך ואם הוא עכו״ם חייב מיתה ואם הוא רופא ישראל עובר בלאו מפורש בתורה וגם ידוע כי חתוך הבטן הוא סכנה גדולה הגם כי הרבה נולדים עכשיו באופן זה (ודלא כמ״ש הרמב״ם בפיהמ״ש בכורות פ׳ יש בכור דמה שאומרים המגידים שהאשה חיה אחר שקורעים דופנה ומתעברת ויולדת אינו ידוע לו טעם והוא ענין זר מאד ע״ש מ״מ בזמנינו הוא דבר מפורסם מאד כידוע) ומ״מ מידי סכנה לא יצא וידוע דעת הרופאים דאשה שיולדת ע״י הוצאת הולד דרך הדופן בטנה תחתך לכמה פעמים ולא תוכל עוד להוליד כי סכנה הוא לה לאחר איזה פעמים עכ״פ פשוט דלעשות נתוח במקום שאין צריך הוא איסור גמור וסכנה ועיין שו״ת רדב״ז (ח״ג סי׳ תרכ״ז) שראה א׳ שחתכו לו קצת מאזנו ונזל הדם עד שמת ולדעת א״ע רפואה שצריך נתוח פנימי לא התירה תורה כלל עכ״פ פשוט דאם לא משום סכנה הוא איסור גמור אלא אפילו ע״י זריקה נמי או סמים נראה פשוט דאסור משום סכנה שלא בזמנה ומכניס האשה בסכנה שלא כדרך הטבע בידים ממש וכל זה מצד האם.

ומעתה נבא לזה מצד הולד הנה ידוע כי חיות הולד הוא קטן וקלוש והקב״ה בחכמתו נתן ט׳ ירחי לידה שבו נוצר הולד עד שיהא ראוי לצאת לאויר העולם ולפעמים אפשר שינוד הולד ממקומו בלי עת לידתו וחיותו קטן וח״ו יגרום לו שימות או היזק אחר שידחוף אותו ע״י הזריקה יותר מדאי שלא כדרך הטבע לצאת ולא מבעיא לדעת המפרשים שאין אנו בקיאים בזה״ז בבן שבעה ובן שמונה או תשעה כמ״ש הבה״ג לענין בן שמנה כי אין אנו יודעין זמן העיבור ואפשר שהרופא יטעה שכבר הוא בחודש התשיעי ובאמת עדיין לא יצא מחודש השמיני נמצא ח״ו גורם לו שיולד בחודש השמיני שאינו חי הגם שגם לזה יש אינקיובעטארס אבל הנסיון מעיד שח״ו גורמים לו כמה נזקים ואני מעיד עלי שמים וארץ שהי׳ עובדא פה באחד מתלמידי שאשתו נכנסה לביה״ח והרופא עשה לה זריקה וילדה שלא בזמנה וטעה בחשבו שכבר הוא חודש תשיעי ויצא הולד שלא בזמנו והי׳ מרחף בין מות לחיים ל״ע לערך ששה שבועות באינקיובעטאר בלע״ז ואחר התפילות והרחמים בעזה״י הוטב לו אבל נשאר עד היום פחות משאר ילדים והלואי שיהי׳ בריא כשאר לאחר זמן, וכבר שמעתי מקרים שהולד לגמרי נעדר.

אלא אפילו לא יטעה בחשבונות מ״מ פשוט דלכל ולד יש לו זמן מוגבל לשהות במעי אמו שאז נגמר כל בשולו ברחם אמו בשפור אברים ובא זמנו לצאת וקודם לזמן זה אפילו רגע עדיין יש דברים שצריכים חיזוק באיבריו החיצוניים או הפנימיים וע״י שיצא קודם זמנו לא יתקנו בו האברים הללו או החושים ויהי׳ חלוש באיבריו כל ימיו או שימות קודם זמנו עי״ז והרי אמרו חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הם החזיקוני בזקנותי הרי דהילדות הוא הגורם לבריאות ולהתחזקות הגוף כל ימי חייו ובגמרא ב״ב האי ינוקא דמתחיל ללמוד בארבע חלש בגופו כל ימיו וא״כ כ״ש אם לא נגמר במעי אמו שזה הוא הגורם שיפורו וחיזוקו על כל ימי חייו ומי יודע הרופא שהוא אינו רואה אפילו התינוק שהוא במעי אמו החזק הוא הרפה כלומר אם כבר נתחזק בכל או לא וא״כ עכ״פ ספק סכנה לכו״ע הוא, דא חדא.

והשנית לפמ״ש בגמרא שבת קנ״ו ע״א כתיב אפנקסיה דריב״ל האי מאן דבחד בשבא יהי גבר ולא חדא ביה ופריך מאי ולא חדא ביה אילימא ולא חד לטיבו והאמר רב אשי אנא בחד בשבת הואי אלא לאו חדא לבישו ואמר רב אשי אנא ודימי בר קקוזתא הויין בחד בשבא אנא מלך והוא הוה ריש גנבי אלא אי כולי לבישו ופירש״י האי מאן דבחד בשבא הנולד באחד בשבת, וקחשיב שם בכל יום ויום ואמר להו ר׳ חנינא פוקו אמרו ליה לבר ליואי לא מזל יום גורם אלא מזל שעה גורם האי מאן דבחמה יהא גבר זיותן יהי אכיל מדיליה ושתי מדיליה ורזוהי גלין אי גניב לא מצלח האי מאן דבכוכב נוגה וכו׳ הנה מבואר דכל אחד ואחד נולד במזליה ולפי מזליה שהוא נולד כן הוא משתנה בכל ימי חייו לבד מצדיק ורשע דלא תלוי במזל דתלוי בבחירת האדם וקצת באמת גם זה תלוי שאם יהי׳ מוצלח יהי׳ לו קל ביותר לעבודת ה׳ ועניות מעבירתו על דעת קונו וכיוצא בו, ואפילו לפ״מ שנחלקו בו ר״ח ור״י דאיתמר ר׳ חנינא אמר מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל ור׳ יוחנן אמר אין מזל לישראל מ״מ כבר פי׳ התוס׳ שם דהרי במ״ק דף כ״ח אמר רבא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא תי׳ דהכוונה דע״י זכות גדול משתנה אבל פעמים שאין המזל משתנה כדאמר ביבמות פ׳ החולץ דף ל׳ זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו דאין מזל לישראל הנה דבאמת אפילו למ״ד אין מזל לישראל מ״מ צריכין זכותין רבים לזה אבל בסתם הוא תלוי במזל ומזל מחכים ומזל מעשיר ואפשר דזה שאמרו בגמרא נדה שמלאך של הריון מביא זרע לפני הקב״ה ואומר זה יהי׳ עני עשיר וכול׳ וצדיק ורשע לא קאמר והוא בגזירת עירין פתגמין ע״פ מזלו שיולד בו ואם ישתנה זמן הלידה תשתנה לו כל סדרי בראשית וכמה רעות לפעמים יעשה לו להולד ויגרום לו כמה צרות וח״ו לפעמים אפילו מיתה שלא בזמנו.

ובזהר פ׳ וירא במדרש הנעלם תניא אר״ש מפתח של חי׳ בידו של הקב״ה הוא ובעוד שהיא יושבת על המשבר

הקב"ה מעיין באותו הולד אם ראוי הוא לצאת לעולם פותח דלתות בטנה ויוצא ואם לאו סוגר דלתותיה ומתו שניהם (ופריך) אי הכי לא יצא רשע לעולם אלא הכי תנינן על שלש עבירות נשים מתות וכו' ואמר רבי יצחק למה אשה מפלת פרי בטנה אלא אמר רבי יצחק הקב"ה רואה אותו העיבור שאינו ראוי לצאת לעולם ומקדים להמיתו במעי אמו שנאמר הנפילים היו בארץ בימים ההם הנפלים כתיב בלא יו"ד ראשונה וכו' ומה דאמר ר"ש הקב"ה מעיין באותו הולד אין לך רשע בעולם מאותם הרשעים היוצאים לעולם שאין הקב"ה מעיין בו ורואה אם אותו הגוף יניח בן צדיק וכשר או שיציל לאדם מישראל ממיתה משונה או שיעשה טובה אחת ובשביל כך הקב"ה מוציאו לעולם ע"ש.

הנה שבשעה שיושבת על המשבר הקב"ה דן על הולד כדת מה לעשות עמו ולכן ודאי אין לשנות ולהקדים הזמן הזה.

ועוד בה שלישיה לפי"מ שאמרו בגמרא נדה ל' ע"ב דרש ר' שמלאי למה הולד דומה במעי אמו לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שתי צדעיו שתי אציליו על ב' ארכבותיו וב' עקביו על ב' עגבותיו וראשו מונח לו בין ברכיו וכו' ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים שנאמר מי יתנני כירחי קדם כימי א-לוה ישמרני ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר אלו ירחי לידה ומלמדין אותו כל התורה כולה שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחי' ואומר בסוד א-לוה עלי אהלי מאי ואומר וכ"ת נביא הוא דקאמר ת"ש בסוד א-לוה עלי אהלי וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנאמר לפתח חטאת רובץ ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר תשבע כל לשון זה יום הלידה שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה ומה הוא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה היא אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני נוטלה ממך וכו' ע"ש מבואר דתינוק כל זמן שהוא במעי אמו לומדים עמו תורה וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו ומשביעין אותו ומזמנים אותו לחיי עוה"ז ואם מי שהוא בא ומוציאו לפני זמנו הרי הוא מחסר לו האי טיבותא שלומד עמו המלאך תורה כולה ואולי עוד שאר עניים שהיה צריך עדיין להזמין עצמו בקדושה ותורה הרי זה חסר במה שהוציאו לפני זמנו וגם לקח ממנו חלק מאותו הטוב שאמר שאין לך ימים יותר טובים לאדם מאותן הימים והרי הוא גוזלו מהם ועוד כמה עניים ואפשר שעי"ז ח"ו לא יזכה אח"כ לאור תורה שהיה זוכה בה אלו הי' לומדו המלאך יותר וכיוצא בזה ולכן ודאי דעושה בזה רעה גדולה להולד להוציאו לפני זמנו מלבד מה שהכניסו לסכנה וע"כ לפענ"ד הוא איסור גמור.

לאחר זמן האיר ה' עיני וראיתי בספר הקנה להתנא אלקי ראש המקובלים (דפוס קארעץ) שכל דבריו נתגלו לו ע"י אליהו זכור לטוב שכתב בדף מ"ז ע"ב וז"ל וצ"ל כי באותו רגע שהאשה יולדת מלמטה הנשמה נשלמת למעלה ומשתלחית מן המלכות אל פני אדם ובעת שהנשמה משתלחית היא משתלחית לא' מי"ב שבטים ותסובב על שם י"ב משם תקבל כל העתידות לבא עליו ולפיכך ראוי לדעת מהו שאמרו חז"ל שנוטל המלאך הזרע בידו והולך לפני השם ואומר לו ולד זה מה תהא עליו עני או עשיר גבור או חלש ואלו צדיק ורשע לא קאמר וכו' וא"כ המיילד בשם ר"ל ע"י קמיע למקשה לילד ומולידה הקמיע קודם זמנה תדע ותבין כי פעמים הורג שתי נפשות היולדת ובעל הקמיע ופעמים שגורם לנולד ימים רעים וצרות משונות זו מזו ואלקים יבקש את דם הנולד מיד בעל הקמיע המשל בזה כי עובר זה ראוי להוליד במילוי הירח שעטר' מלאה בנשיאת' בשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א ובא המשביע והולידה טרם שנתמלאה הלבנה הנה הולד ההוא שנולד נולד בזמן ביטול כח הויותו ומת בימים מועטים ודמו מיד זה הרשע והרוצח יבקש אלקים כי ביטל גזירת יוצרו והמית הנפש ההוא והולידו בלא זמנו וגרם לו ליקח ממון שאינו שלו וזה תדע ששינה עליו כל סדרי בראשית ע"ש דברים כלהב אש, הנה מעתה ק"ו הדברים ומה כותבי קמיע שאינו עושה פעולה בידים אלא כותב קמיע ועי"ז מכריח למהר הולדת הולד קוראו רוצח ורשע וכיוצא בו ושינה עליו סדרי בראשית כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו היכי דעושה מעשה בידים שעי"ז גורם רציחה ממש וגזל והפיכת סדרי בראשית ורצון הבורא, השם ישמרנו ח"ו מכל זה.

שוב הראה לי אחד מתלמידי הכולל דישיבתינו הקדושה מוהר"ש הירש הי"ו דבספר דברי תורה להאדמו"ר הגה"ק ממונקאטש זלה"ה חלק ג' אות ל' הביא דברי ספר הקנה ועוד הביא מרבינו האריז"ל בשמונה שערים שער רוה"ק תקון ד' לכתוב קמיע לאשה המתקשה לילד הנה האיש הזה גורם להוציא העובר ההוא שלא בזמנו ועי"כ גורם לו או מיתה טרם זמן הראוי לו או בא לידי עניות לפיכך צריך להתענות מ"ה ימים כנגד שם הוי' דאלפין שהוא בגי' אדם ולפי ששפך דם האד"ם שהוא בגי' מ"ד יתענה יום אחד עוד להשלים המנין אדם עכל"ה בשער רוה"ק. והאריך שם הגה"ק

אי להתפלל על מקשה לילד נמי בכלל זה או דזה ענין אחר הוא ע"ש דמחלק בין הדבקים ודברים ראויים לו ז"ל, ומ"מ נשמע מן הדין לדידן דלכו"ע להחיש זמן לידת הולד ח"ו בפועל ממש שהוא בכלל רוצח וגזלן ועוד שמשנה סדרי בראשית וח"ו להקל בזה שום קולא בעולם. וכ"ש בעוה"ר שנעשה כבר ענין של ביזנעס שרוצים לעשות ברית מילה ביום ראשון אם יהי' בן זכר כדי שיהי' קהל על הברית ולכן הולכים ביום ראשון לבית החולים ועושים זריקות וגם אצל אנ"ש כבר שמענו וראינו דברים כאלו והוא איסור גמור.

וקצ"ע מה שמספקא ליה להגה"ק אדמו"ר ממונקאטש אי מותר להתפלל אמקשה לילד דבס"ח (סי' תפ"ו) וז"ל אשה שמקשה לילד לא תדבר בעון שעשתה וכו', ובסי' תפ"ז אשה שיושבת על המשבר אם היא בחדר ובנ"א בבית יבקשו עליה רחמים ועל הילד שיולד במזל טוב ע"כ, הנה מבואר דאדרבה יש חיוב להתפלל שתלד.

ומעתה ראוי להזהיר לכל שומרי התורה הבע"ב הם ובניהם ונשותיהם וגם הרופאים שהם בגדר שומרי התורה שח"ו לעשות כזה ואין חילוק בזה בין בחול ובין בשבת ואדרבה בשבת חמור שהרי הוא חובל בשבת שלא לצורך ומחלל שבת בפרהסיא ורופא עכו"ם אם עושה כן הרי חייב מיתה, ואם יצטרך לחלל שבת לא יחוש בשביל הלידה שכך צונו הבורא לחלל שבת עבור אשה שכורעת לילד ואין זה חילול אלא קיום ופעמים שחילולו הוא קיומו. ואם הרופא לא ישמע לנו עכ"פ צריך כל מי שיראת ה' נוגע בלבבו להגיד לביתו זו אשתו חומר האיסור והענין בזה שאם ירצה הרופא לעשות לה זריקה כזו לא תשמע לו בשום אופן, ובע"כ של אשה אין רשות לשום רופא לעשות לה זריקה.

ומיהו פשוט שאם א"א לאשה אלא שתלד ע"י נתוח בבטן או שהיא בסכנה וא"א אלא ע"י זריקה וכיוצא בו הרי זה נכנס בכלל כל סכנה שאז אפילו ח"ו ימות הולד מצילין את האשה כל זמן שלא הוציא ראשו וא"כ מותר אצלה כל הדברים שמותר משום פק"נ. אבל צריך לברר שזה אמת כי ע"פ רוב רופאי זמנינו אינם מהימנים אפילו אותם הנקראים שומרי התורה ע"פ רוב כי ידעתי כי ישנם רופאים הנקראים שומרי תורה ואומרים להנשים לעשות ענינים שאסורים כמעט בכלל יהרג ואל יעבור והם מפתים אותם שהם ג"כ שומרי התורה הם ולכן יש לברר שהוא סכנה ואין לסמוך סתם על הרופאים ומיהו כ"ז במקום סכנה אבל כל שאינו מקום סכנה אלא סתם לידה ח"ו להקל בזה ולשמוע להם.

יותר אין הז"ג עכשיו ואי"ה עוד חזון למועד וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה מכבדו ומוקירו בלתי מכירו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפה

אשה שאינה יכולה להחזיק המוך דחוק עד סוף זמן השקיעה

ה' נח התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ כו' ר' מאיר שפילבערג בנ"י.

אחדשה"ט. פתיחת מכתבי אבא בבקשה אולי לא שתי עדיו עליו כפי הראוי לו ויקבל נא כל הכבוד כי בבלתי מכירי קאימנא.

ובדבר שאלתו באשה שאינה יכולה להחזיק המוך דחוק מתחלת השקיעה עד סוף זמן השקיעה שהוא ע"ב דקות לפי שיטת ר"ת אשר אנן נוהגין בה ואשר מע"כ גם נוהג כן, מפני החיכוך והכאבים שעושה לה באותו מקום. והביא משו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' ע"ט שכתב שם הגם דצריך להניח המוך שיהי' מונח עד אחר צה"כ אליבא דר"ת שהוא שיעור ד' מילין שהם ע"ב מינוטין אחר השקיעה מ"מ חידש שם דבמדינה זו אנו רואין שאף ביום היותר גדול אין להסתפק על יותר מחמישים מינוט אחר השקיעה והן אלו החמישים מינוט כדין הע"ב מינוט ויהי' מחלוקת הראשון בדין ביהש"מ ויום ולילה לפי החשבון ולדידן יש להחמיר שתהי' המוך דחוק חמישים מינוט אחר השקיעה עכ"ל. וכ"ת הביא עוד שיטת הרב הגרש"ז ז"ל שהיא שיטת בעל התניא בסידור (דבש"ע פסק כר"ת כידוע) שצאת הכוכבים הוא לערך שלשים וחמש מינוט אחר שקעה"ח ורוצה לדעת חוו"ד בזה.

ולפענ"ד מי יבא אחר המלך אחר שכבר פסק ידי"נ הגרמ"פ שליט"א שהוא פוסק מובהק בדורנו. האמנם כיון שרצה דווקא לדעת שיטתנו בזה נראה דידי"נ הגאון שליט"א בנה יסודו על שיטת הפוסקים שיש לחלק בין מדינה ומדינה לפי שיעור האופק ובכל מקום חשבינן לפי האופק במדינה שאנו בה עיין ביאור הגר"א א"ח סי' רס"א שדחה שיטת ר"ת שאין לה יסוד במציאות ועיקר קושייתו דבגמ' מבואר לשיטת ר"ת שלאחר ד' מיל משקיעה כיון שהשמש נתכסה בשיעור ע"ב מינוט ריחוק רב נסתלקה כבר לגמרי ובאמצע הכדור דהיינו בקו המשוה ההיקף הכי רחב כו' א"כ לפי דעת ר"ת מפורש בגמ' שאור היום מסתלק בבבל שהיא רחוקה ל"ב מעלות מקו המשוה בכדי שיעור ע"ב מינוט דהיינו י"ח מעלות נמצא לפי"ח הבקעים בווילנא או בלאנדאן שהם נ"ב מעלות מקו המשוה שהשמש מסתלק י"ח מעלות היינו ג' שעות ויותר וכן עה"ש אותו שיעור לפני הנץ ד' מיל ואין לילה כלל כשני חדשים במקומות אלו ובטלה כל חובת לילה ולכן דחה שיטת ר"ת שמוכחש מן המציאות ע"ש.

ובאמת כי קושיא זו לאו חדתא היא וכבר האריך במנחת כהן (מהחכם הגר"א הכהן פימינטל) בספרו מבא השמש מאמר ב' פ"ב בענין שיעור שיש משקיעת החמה עד צאת הכוכבים אם משתנה לפי זמני השנה ולפי מדינות הישוב או לא ובפ"ב הביא ד' ראיות שאינו משתנה ובפ"ג שם הביא ד' ראיות אחרות שהשיעור משתנה לפי זמני השנה ומקומות הישוב ושכן הוא האמת אלא שמ"מ כתב שם בפ"ד דאפ"ה קשה להקל כיון שאין גם אחד מכל הפוסקים שיאמר שהשעה וחומש שיש מן השקיעה עד צאת הכוכבים הוא דוקא בא"י או בארצות שהן באותו הרוחב אלא אמרו סתם שיש ד' מילין וכן הרמב"ם כתב שיש שעה וחומש מן השעות הזמניות ולא אמרו שזה דוקא בא"י אלא אמרו זה סתם שנראה שכן הוא בכל המקומות היישוב ולכן חזר בו מהחשבון שעשה שאין לסמוך עליו למעשה ע"ש באריכות גדולה. ואני אומר לא שלא אמרו לחלק אלא אמרו ההיפוך והמציאות שבכל מקומות שנוהגין כשיטת ר"ת נוהגין כן בלי חשבונות בין בפולין ובין בליטא ובין באונגארן וערי אשכנז וצרפת וכן פה בארה"ב הנוהגים כשיטת ר"ת אין מקילין אלא ממתינין ע"ב מינוט ואדרבה יש מחמירין יותר כמנהג הגר"ח ובניו מבריסק זלה"ה ואפי' בירושלים עכ"פ אין בזה מנהג להקל בין מקום למקום להנוהגים כר"ת.

ובאמת כי הרבה פעמים תמהתי לא יהא שאינו אלא ספק אי קיי"ל כר"ת מיהו הרי כיון שיש גדולי הפוסקים שסברו כר"ת הרמב"ן בתורת האדם הל' אבלות ישנה ובלקוטי פסחים נ"ג והתוס' שבת ל"ה ופסחים צ"ד וזבחים נ"ו ומנחות כ', ספר התרומה בהל' תפילין, העיטור ש"ג ח"ג ותלמיד ר"ת הר"ר שמעון, הריטב"א פ"ב דשבת, ר"י בר ברוך, הסמ"ג והג' סמ"ק, הרוקח סי' נ"א, הגהמי"י פ"א מתענית, הראב"ד מובא במנחת כהן, ת"י מנחות מ', הרא"ה, הראבי"ה הל' תענית תתנ"ח ועוד ועוד והמחבר בש"ע ורוב גדולי ישראל ועכ"פ הרבה מאד שפסקו כר"ת וגם המ"ב פסק להחמיר כר"ת ולמה לן להקל בלי טעם ח"ו נגד כל הני גדולים באיסור סקילה או כרת עכ"פ והלא בכמה חומרות מחמרינן וכ"ש בהא ועיין ספר אורות חיים (דרוק). שוב יצא לאור ספר אגרות משה א"ח ח"ד וראיתי בסי' ס"ב שם שהגאון בעצמו כתב שנכון להמתין ע"ב מינוטין וכמו שכתבתי בס"ד.

והאמנם כיון דעיקר הנחת מוך דחוק אינו אלא מדרבנן ולכן באופן מע"כ שא"א לה להחזיק כל הזמן לפענ"ד י"ל כך שאם אפשר לה להניח מוך דחוק פעמיים אז תניח מיד עם השקיעה ותוציא לאחר חצי שעה ואח"כ תכניס שנית לערך 20 מינוט קודם הע"ב מינוט ואם א"א להכניס פעמיים אז תעשה בדיקה הרגילה קודם השקיעה כנהוג ואח"כ תמתין במוך דחוק עד 20 מינוט קודם צה"כ לר"ת שהוא לערך 50 מינוט אחר השקיעה ולאחר ה50 מינוט אז תכניס המוך דחוק ותתחזק עד לאחר צה"כ שהוא ע"ב מינוט כנלפענ"ד ומיהו העושה כדעת הגרמ"פ אין להזניחו.

ידידו דושה"ט בלתי מכירו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קפו

לדבר דברים בטלים אי הוה בכלל לאו דלא תקרב כמ"ש הגר"א ז"ל

א' לסדר טהרות התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת הרב משה אלטר ישראל הלוי בראזדה הי"ו.

אחדשה"ט וש"ת יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי לו כי לא ידעתיו איך אכנהו אם הוא רב או תלמיד או בעה"ב ויקבל הכבוד הראוי לו.

ובדבר שאלתו אשר ראה בקונטרס בית רחל נתיב כ"ד שהבאתי דברי רבינו הגדול הגר"א ז"ל יו"ד סי' קצ"ה אמ"ש המחבר ולא ישחוק ולא יקל ראשו עמה ציין הגר"א ז"ל אבות דר"נ פ"ב ה"א (ט"ס מש"כ הה"א) נראה דס"ל דאפילו לדבר דברים בטלים נמי בכלל לאו דלא תקרב וכ"ת העיר דהש"ך והמחבר פסקו דוקא שיחה של קלות ראש וצ"ב למה פסקו דלא כאדר"נ ורצה לומר דהגר"א לשיטתו במה שאמרו בגמ' יומא ודברת בם ולא בדברים בטלים ופרש"י שם דברים של גנאי וקלות ראש והובא במג"א א"ח קנ"ו להלכה אמנם הגר"א פי' שלדעתו כל הדברים בכלל ואפילו דברים בטלים שאינם קלות ראש ונראה דחולק על רש"י וא"כ צ"ל דהגר"א לשיטתיה דכל דבורים בכלל וס"ל דה"ה דברים בטלים והמחבר והש"ך ס"ל כרש"י.

ולפענ"ד צ"ע הן בעצם חידושו וקושיתו למה לא פסקו המחבר והש"ך כאדר"נ כנראה דלא עיין עת כתבו בש"ע ודברים שבע"פ הם דהם נמי פסקו כאדר"נ אלא דנחלקו בביאור דברי האדר"נ דהראב"ד בבעה"נ ריש שער הפרישה פי' דהני דברים דאדר"נ דברי הרגל הם וז"ל ותניא באדר"נ ז"ל ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים פירוש דברים של הרגל ת"ל לא תקרב כו' וכ"פ הטור דהם דברים של קלות ראש ושחוק וזהו דעת הרמ"א שציין שם בש"ע טור וב"י בשם הרשב"א מאדר"נ אבל הגר"א ז"ל מפרש דברים כפשוטן דהיינו סתם דברים בטלים ולא דוקא דברים המרגילים דכל

דברים בטלים מרגלין הן. הרי מפורש לכולהו פוסקים פסקו הא דאמר"נ אלא דנחלקו בפי' האמר"כ.

אלא מה שרצה לומר דהני דברים בטלים הם מהא דיומא דודברת גם נמי לפענ"ד זה אינו דהני תרי עניני ניהנו דהא דגמ' יומא אין לזה שום שייכות עם הרחקות ודיני נדה לענין ודברת גם דגמ' יומא אין נפ"מ אם הוא בזמן נדתה או בזמן טהרתה ולעולם אינה משום ודברת גם אבל נידון דיהן הוא מטעם הרגל דבר וזה דוקא בימי נדתה ושלא בימי נדתה ליכא איסור זה ולכן בחמת באמר"נ יליף לה מקרא דלא תקרב לגלות ערוה וכלולה עם איסור חיבוק וישוק שבאמ ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב יכול יחבקנה וישקנה וידבר עמה דברים בטלים כו' הנה שבללם יחד חיבוק וישוק ודיבור והם מדין אחד והלכה אחת מלאו דלא תקרב אלא דנחלקו בשיהה דבור אחרון דבר אחד וכו"ם.

וכנראה לכל דיבור בשאה שאני הוא מדיבור בשיש ומה שאמרו בגמ' ודברת גם ולא בדברים בטלים הוא כולל מגעים ונשיקות אבל לדבר עם אשה רבוי דברים יש בו איסור נוסף של ואל תרבה שיחה עם האשה בשאמו אחרו ק"ו בשאת אביהו המצוה בשנות פ"ג מ"ה ובאבדר"נ פ"ז שכל זמן שמרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם והאי שיחה מיירי שאת שיחה ולא דברי קלות אלא ריבוי שהי' יכול לדבר בלשון קצר מזה וכמו שאמרה לי' ברוריא לר"י גלילאה שוטה היה לך לומר בשיהה לנוד וכיון שהוסיף תיבת דרך עבר על ריבוי דברים וזה אפילו בשאה טהורה. ורבינו יונה שבות הנ"ל פי' ואל תרבה שיחה שאיסת הנשים מביא לידי הרהור עבירה וביטול תורה וגרמה לפרש בשאמו כפשוטו בשאמו אחרו אלא להרגילה בדברים לעולם כדי שלא יהא מצוי עמה בכל יום שאין לאדם להיות עם אשתו להנאתו אלא לקיים המצוה להפריש בין האדם ובין הבהמה כו' מכאן אחרו תכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו כלומר גורם שהיצר מתגבר עליו שנקרע רע וזה האיש גורם רע לעצמו שנתן לו מקום והזדמנות להדבק בגופו על ידי השיחה והפרין על המדות יותר משאר בנ"א שפעמים יצר מתגבר עליהם אבל בשלא יעשו הם דבר גורם ולא הגרמת עצמן תפתא עליהן הרעה ובוטל מדברי תורה כי משאת התורה לא תכון לנגד עיניו בעוד לבו פונה אל האשה כו' ע"ש.

והרמב"ם בפיה"מ שם ז"ל בשאמו אחרו ידוע שהשיחה עם הנשים על הרוב הוא בעניני המשגל מפני זה אמר שהרבות השיח עמהן אסור כי הוא גורם רעה כ"ל שיקנה פחיתות מדות לנפשו והוא רוב התאוה ובוטל מדברי תורה מבואר הוא שמשך הזמן בעסקים אחרים וסופו יורד לגיהנם בעבור שתבע עליו זאת השיחה מן האחי ויתחייב עליו העונש. ועיין תוי"ט בשם מדרש שמואל בין בהיות אשתו טמאה בין בהיותה בימי טהרתה אין ראוי להרבות עמה דבור כו' ע"ש עכ"פ בין לפי' רבינו יונה ובין לפי' התוי"ט ושאר מפרשים לכ"ע רבוי השיחה עם האשה גורם לתאות המשגל והחילוק רק להפוסקים דמפרשי באמר"נ דוקא בדברי קלות רשם המבילים לידי הרגל ג"כ בשתם דברים בטלים לא הוי בכלל לא תקרבו רק בדברי קלות רשם אבל להגר"א וי"ו בעת נדתה היא מדין לא תקרבו ובימי טהרתה ריבוי הדברים הוא בכלל לא תרבה שהוא הגורם ולא עשה המיסור ודו"ק בזה. ובמי' המרכמי עוד אלא שאין הז"ג את האשף.

יותר אין הז"ג ואי"ה לכשאפנה אשנה עוד פרקו בשאר ענינים, בברכת חג כשר ושמח ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפז

בהרחקות שאשה נדה צריכה להתרחק אם עברה ועשתה אי מותר הבעל ליהנות מהם

מוצש"ק כ"ח לחדש הרחמים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ נחמד ונעים אשכול הסופר חו"פ וו"ח ירא"מ ת"ח ובע"מ כש"ת מוהר"ד גרינצווייג הי"ו סופר מומחה בירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשב"ת בידידות. בד"ת אשר שאל על מה דמבואר בי"ד סי' קנ"ה ס"ק י"ב בכמה הרחקות שאשה נדה צריכה להתרחק ובמלאכות שאינה עושה בעלה אם עברה ועשתה עשיות הנ"ל אי מותר הבעל ליהנות מפעולתה זו אף לכתחילה אסורה לעשות וכגון אם הניעה מטתו אי צריך להסיר המצעות ולחזור ולהציע בעצמו או בדיעבד מותר ואם יש תלוק אם עשתה בשוגג או במזיד.

והנה אינני זוכר לראות דבר זה מפורש באיזה מקום ואין הז"ג לאשף באחרונים ומסברא יש פנים לכאן ולכאן ואם אני אומר שאסור יכול השני לומר מותר או להיפוך ולכן קשה מאד לכתוב בדבר כזה ומ"מ נראה דיש חילוק דבאקום שאם לא יהנה הבעל נמלא דבטלו מעשיה וא"כ לא עשתה איסור למפרע ודאי הנכון לא ליהנות אפילו אם נימא דליכא איסור ולמשל אם הניחה לפניו כוס מזוג ועברה על מקנתם שאסרוה למזוג ואם לא ישתה הכוס אז נתקן האיסור שהרי לא אסרו אלא שלא תמזוג לו הכוס לשתות וכיון דלא עשתה נתקן האיסור ואם ישתה הוא מהא היא באיסור, כה"ג לפענ"ד פשוט שמותר לו שלא ישתה.

וברגע עברה במשתי דאולי הא תליא בחקירת האחרונים ז"ל בלאו דלפני עור אם הוסיט יין לנזיר או

אבמה"ח לב"נ ולא שתה הנזיר ממנו ולא אכל הנכרי האבמה"ח אי כה"ג עבר על לפנ"ע או ששאל הנזיר על נדרו אחר ששתה מן היין אי נתקן למפרע האיסור עיין יד מלאכי אות לפנ"ע ובחי' הארכתי בזה בס"ד במשנה הלכות [ח"ו סי' קנ"ג, ח"ז סי' נ"ג, ח"י סי' קל"ט] ולפ"ז הכ"נ י"ל דלמ"ד דנתקן הלפנ"ע למפרע הכ"נ כן הוא ולמ"ד דלא נתקן הכ"נ מה דהוה הוה ושפיר יכול ליהנות, שוב נתיישבתי דלא דמי דהרי התם כל שעשה פעולת לפ"ע הרי עבר על לאו אלא שהנזיר לא עשה האיסור אבל בדידן הטעם משום חיבה וכיון שלא שתה ממנו הרי לא באתה החיבה וממילא לא עברה על מזיגתה דהעיקר הוא שלא יבואו לידי חיבה.

וקצת יש לדייק מלשון הב"ח סו"י קנ"ה וז"ל כתב ב"י נראה דמזיגת הכוס שלא בפניו שרי כו' ומיהו נראה דאע"פ דמזגה שלא בפניו אם מניחו על השלחן בפניו אסור והכי משמע מלשון רבינו שאמר שאסורה למזוג הכוס ולהניחו לו לפניו על השלחן שהי' לו לומר שאסורה למזוג לו בכוס בפניו ולהניחו לפניו על השלחן מדלא אמר הכי אלא סתם למזוג לו הכוס אלמא דאפילו מזגה שלא בפניו אם הניחה לפניו על השלחן אסור ואף להגמי"י דדוקא דאיכא תרוייהו וכו' מודה הוא דבהניחה על השלחן לפניו אע"ג דבמזיגה שלא בפניו אסור כיון דאיכא מזיגה והושטה בפניו ואנ"ל כשהוא יודע שהיא מזגה את הכוס אע"פ שמזגה שלא בפניו מ"מ כיון שהניחה על השלחן בפניו חשוב כאילו מזגה בפניו והניחה גם על השלחן בפניו ואסור עכ"ל.

והנה המדייק בלשון רבינו הגדול הב"ח ז"ל יראה דשינה בלשונו מלשון הטור דהטור כתב ואסורה למזוג לו הכוס ולהניחו לפניו והב"ח כמה פעמים שינה וכתב דאם מניחו על השלחן בפניו אסור והחילוק בין הני דללשון הטור האיסור על האשה אבל מלשון הב"ח משמע דהאיסור גם על הבעל שלא לשתות והכי משמע ואנ"ל כשהוא יודע וכו' מ"מ כיון שהניחה על השלחן בפניו חשוב כאלו מזגה בפניו והניחה גם על השלחן בפניו ואסור ונראה שאסור לו לשתות מן הכוס ואע"פ שמזגה שלא בפניו. בקיצור ללשון הטור קאי האיסור על האשה כלומר שאסור לה למזוג ולהושיט ואם מזגה והושיטה לא קאמר מה יעשה אבל מלשון הב"ח שאמר דאם הניחה לפניו על השלחן אסור ושנה ושלש לשון זה ולא אמר שאסורה להניח אפילו כה"ג משמע דאפי' לאחר שהניחה נמי נשאר באיסור ודו"ק.

וקצת עלה בדעתי עוד דתלוי בטעם האיסור דרש"י כתובות ס"א ובש"מ שם כתבו הטעם משום חיבה והרגל דבר ואחרים פירשו הטעם כדי להזכירם על האיסור עיין מאירי ובש"ע ס"ח שם ובסד"ט אות ט"ז ובדברים שמביא לידי חיבה צריך לעשות זכירה וי"ל דלמ"ד דהחשש משום חיבה אסור לו לשתות דאם ישתה או יישן יהי' חיבה ונתקיימה מחשבתה אבל אם לא ישתה לא נתקיימה מחשבתה אדרבה תראה שלא רצה לשתות ממה שעשתה אבל אם הטעם משום זכירה א"כ אפילו לאחר שהניחה אם יזכירנה שאסור לעשות כן שוב נתקיימה תקנת חז"ל וכנראה דעיקר הטעם נקטו הפוסקים משום חיבה עיין רמ"א סעיף ד' והגם שיש לדחוק מ"מ מי שרוצה להחמיר סחור סחור אמרינן לנזירא וכל ערוס יעשה בדעת ויש להאריך אמנם אין הזמ"ג כי מלאכים יחפזון.

ובזה הנני ידי"נ דושה"ט ומברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפח

לכתחילה יש להקפיד ליקח לבדיקות בגד פשתן דוקא

זאת חנוכה התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ חוב"ט בנש"ק וכו' כש"ת מוה"ר זלמן ליב ראזענבערגער הי"ו מחשובי בני הכולל דישיבתינו הקדושה.

אחדשה"ט וש"ת בידידות. בענין בדיקות שנהוג עלמא פה באמעריקא ואין מדקדקין מבגד לבגד אלא כולן שוין לטובה ואני אמרתי כמה פעמים דצריך להקפיד להורות ולהבדיל בין בגד פשתן לשאר בגדים דבגמ' מבואר רק בגדי פשתן שחקים ולא שאר בגדים וכן בפוסקים לא מצינו רק בגד פשתן וכן בש"ע ואחרונים ולא מצינו לפענ"ד בשום מקום שגם שאר בגדים ראויים הם לבדיקה וא"כ ע"כ צריך להבדיל בין בגד לבגד כדי שנוכל להבדיל בין דם לדם ועלתה על דעתך דאולי רק בגד של פשתן בעינן שחוק שיהא ראוי לבדיקה אבל בגד של צמר או צמר גפן אפילו חדש ראוי לבדיקה כמו צמר גפן נקי ופקולין ועדיף מבגד של פשתן שחוק, ואמרתי דאדרבה מבואר בכל מקום בגד פשתן למעט שאר בגדים דאפילו שחקים לא ואפרש שיחתי בס"ד.

גרסינן בגמ' נדה י"ז ע"א דאמר שמואל אין בודקין את המטה אלא בפקולין או בצמר נקי ורך ואמר רבא הני שחקי דכיתנא מעלי לבדיקה ופריך איני והא תני דבי מנשה אין בודקין את המטה לא בעד אדום ולא בעד שחור ולא בפשתן אלא בפקולין או בצמר נקי ורך ומשני לא קשיא הא בכיתנא הא במאני דכיתנא ואיבעית אימא הא והא במאני דכיתנא הא בחדתי הא בשחקי ופרש"י בגדים בלויין של פשתן ועיין תוס' ותוס' הרא"ש שם. והרמב"ם פ"ד מהל' איסורי ביאה הט"ו כתב בגדים אלו שמקנחין בהם צריכין שיהיו של

פסתן שחקים ולבנים והם הנקראים עדים בעניין זה. והנה מלשון הרמב"ם הנ"ל שכתב בגדים חלו והשמיט מה שאמרו בגמ' פקולין או צמר נקי ורך ולע זכר רק בגדים שחקים נראה דמפרש הא דאמר רבא שחקי לביתנא מעלי לבדיקה כלומר שהם יותר טובים לבדיקה ולשון מעלי היינו מעולה מהני ע"כ צריך דוקא בגדים ולע בעידי דלאו בגד וממעט תפילו פקולין ועמר וכן"כ הכ"מ ז"ל ומלשון רבינו משמע לכאורה דכל היי דנקט בבגד של פסתן שחוק ולבן בדוקא נקטינהו לומר דוקא בבגד ולע בעידי דלאו בגד הוא ותפילו בבגד דוקא של פסתן ולע בעיים שחרים ובבגד של פסתן עמי דוקא שחוק ולע כשאינו שחוק ושחוק עמי דוקא לבן ולע לבוש, וקשה לפ"ז הוא ממעט פקולין ועמר נקי ותמהי הא של בית מונבז מזכירים חותם לפתם ושמואל עמי אמר הכי ושמע י"ל דרבינו סובר דרבא פליג עלשמואל וחותם שהזכירו של בית מונבז לפתם הוה סברי כשמואל ולע קי"ל הכי אלע כרבא דאתרא הוא עי"ל לעולם סבר רבינו דרבא ושמואל לע פליגי ולאו למעוטי פקולין ועמר נקי ורך נתכוון אלע הוא ז"ל אלע למימר דבדיקה למטלית שהזכיר בפרק זה לע מהא אלע במטלית של פסתן שחוק ולבן לפי שהוא דבר רך וממילא נשמע לכל דבר שהוא לבן נקי ורך כמו שחקי בגד פסתן לבנים מהני לבדיקה והני פקולין ועמר נקי רך בכלל ע"ש ועיין ב"י סי' קל"ו שכפל הדברים.

ובזה יתיישב לשון הש"ע שם ס"ו וז"ל כל בדיקות אלו צריכות להיות בבגד פסתן לבן יפה או צמר גפן לבן נקי ורך ויש להקדים בגד פסתן לצמר גפן נקי ורך ובגמ' לכאורה שכתו לבית מונבז על שבדקו בפקולין ועמר גפן נקי ורך ע"כ הני מעולים מבגד פסתן שחק ולבן והשניח אלע זכר כלל בגדים שחקים של שאר מינים מהו ולפמ"ש אתי שפיר דלשיטתיה חזיל בב' התירוצים דבגד פסתן עדיף טפי דלמי קמע דרבא פליג ע"כ בפקולין אסור ולמי בתרע מיהו פסתן קדים כיון דבגדים שחקים אתי בכל חופן ועמר גפן לאחד ליתנע ממיעוט ואין בודקין בהם ולכן הקדים בגד פסתן לצמר גפן.

והנה למדנו מיהו מדברי הרמב"ם ז"ל והש"ע: ו) שבגד הבדיקה יהי' של פסתן ולע של מין אחר, ב) שיהי' שחוק ולע מדש, ג) שיהי' לבן. ובטעם שחוקים מצינו לכאורה מחלוקת דדעת רש"י שיהי' שחקים משום לבנות הוא דשחקים לבנים יותר מחדשים ממנס דעת הרמב"ם נראה דטעם שחקים משום רכות הוא ולע משום לבנות וכ"כ הירחים מלוה קל"ב להדיא וז"ל וכשהיא בודקת עשמה בודקת בצמר גפן או בבגד פסתן לבן יפה שהוא נבדק בו לשמרינן שמע מיניה דבעינן בודק שהוא רכות ולע משום לבנות וכ"כ הירחים לשחקים משום רכות הוא ולע משום לבנות ובגמ' לכאורה שבחו לבית מונבז על שבדקו בפקולין ועמר גפן נקי ורך וע"כ הני מעולים מבגד פסתן שחק ולבן והשניח אלע זכר כלל בגדים שחקים של שאר מינים מהו ולפמ"ש אתי שפיר דלשיטתיה חזיל בב' התירוצים דבגד פסתן עדיף טפי דלמי קמע דרבא פליג ע"כ בפקולין אסור ולמי בתרע מיהו פסתן קדים כיון דבגדים שחקים אתי בכל חופן ועמר גפן לאחד ליתנע ממיעוט ואין בודקין בהם ולכן הקדים בגד פסתן לצמר גפן.

והנה למדנו מיהו מדברי הרמב"ם ז"ל והש"ע: ו) שבגד הבדיקה יהי' של פסתן ולע של מין אחר, ב) שיהי' שחוק ולע מדש, ג) שיהי' לבן. ובטעם שחוקים מצינו לכאורה מחלוקת דדעת רש"י שיהי' שחקים משום לבנות הוא דשחקים לבנים יותר מחדשים ממנס דעת הרמב"ם נראה דטעם שחקים משום רכות הוא ולע משום לבנות וכ"כ הירחים מלוה קל"ב להדיא וז"ל וכשהיא בודקת עשמה בודקת בצמר גפן או בבגד פסתן לבן יפה שהוא נבדק בו לשמרינן שמע מיניה דבעינן בודק שהוא רכות ולע משום לבנות וכ"כ הירחים לשחקים משום רכות הוא ולע משום לבנות ובגמ' לכאורה שבחו לבית מונבז על שבדקו בפקולין ועמר גפן נקי ורך וע"כ הני מעולים מבגד פסתן שחק ולבן והשניח אלע זכר כלל בגדים שחקים של שאר מינים מהו ולפמ"ש אתי שפיר דלשיטתיה חזיל בב' התירוצים דבגד פסתן עדיף טפי דלמי קמע דרבא פליג ע"כ בפקולין אסור ולמי בתרע מיהו פסתן קדים כיון דבגדים שחקים אתי בכל חופן ועמר גפן לאחד ליתנע ממיעוט ואין בודקין בהם ולכן הקדים בגד פסתן לצמר גפן.

ואמת עיינתי בכל ספרי רשעונים כרשב"ץ וריטב"ץ מאירי ש"ת מלוגיל הרוקח סה"ת ועוד וכולם לע זכרו ולע פקדו משאר בגדים תפילו ברמז ורמיזת אלע כולם פה אחד הביאו לשון הגמ' או לשונותיהם פקולין של צמר גפן וכך ובגד פסתן שחוק לבן ומקצת השמיטו פקולין ועמר גפן לבן עיין שערי דורא הל' נדה ס"ת ועיין ספר התשבול ומה שהעתת דבדברי תמודות על הרש"ם נדה הביא בירסע גירסע קדמונית דברש"ם הי' גרס בגד צמר גפן הנה בחמת גם זה כי בסד"ט סי' קל"ו אות כ"ב כתב דייק וז"ל או בצמר גפן משמע אבל לע בבגד מצמר גפן ובלח"מ כתב שמצע נוסחת בהרש"ם סוף הל' נדות שכ' או בבגד צמר גפן מיהו בנוסחת שלפנינו וכו' כמ"ש בש"ע כאן וסייס ולכתחילה אין לזוז מפסק של הש"ע ובדיעבד אינו מעכב ע"כ ע"ש.

פ' כל היד אין בודקין את המטה אלע בפקולין או בצמר גפי ורך ומאי מצי (גירסת הספר בש"ס דידן רבא) הני שחקי לביתנא מעלי לבדיקה וכ"כ עוד אבל רשעונים ויש עוד טעם שליפי לרכותו שלע תעות אותה מחמת סריטה עיין רשב"ץ ועוד והמחרונים כנראה פסקו לתרי ליתני דשחקים משום רך ולבן וכמ"ש הרמב"ם והש"ע ועיין לבוש ולע כמו שהראה לי לאחד המחרונים שהשמיטו לגמרי טעם הפוסקים הללו ולע הביא רק טעם רש"י משום לבן.

ומעתה נחזי אנן לעניין שאר בגדים ושחקים מה דינו ולכאורה הי' תלוי בב' תירוצים הנ"י והכ"מ בשיטת הרמב"ם ז"ל דלתרי קמע הרי ממעט כל מיני בגדים לנקט בגד דוקא ולע בשאר מילי ותפילו בבגד דוקא של פסתן ולע בעיים שחרים ולתי ג' דלע ממעט אלע אתע למימר דבדיקה שאמר במטלית של פסתן שחוק ולבן לפי שהוא דבר רך וממילא נשמע לכל דבר שהוא לבן ונקי ורך כמו בגד פסתן לבנים מהני לבדיקה ע"כ אפשר גם שאר בגדים בכלל אלע דלפ"ז מקשה כיון דהב"י בש"ע הביא דבפקולין ובצמר גפן נמי מהני בדיקה ע"כ לטעם זה לע אתי למעט שאר דברים ותמהי לע כתב כל בדיקות אלו וכו' צריכות להיות בבגד יפן לבן ורך כבגד פסתן או בצמר גפן וכו' והי' כלל גם שאר בגדים ישנים ולבנים ועכ"פ היל"ל כל בדיקות אלו וכו' צריכות להיות בבגד פסתן לבן יפן או כיוצא בו או בצמר גפן לבן נקי ורך ומדלע הזכיר רק בגד פסתן משמע דס"ל לתכ"ע שאר בגדים תפילו ישנים ולבנים לע מהני רק בגד פסתן דכל כה"ג היל"ל להשמיענו כיון דנוהג מעשים בכל יום ומדרבה מדנהג עלמא לע בודקים תפילו בצמר גפן לכתחילה כידוע נראה להכין ס"ל להעיקר הוא בבדיקת בגד צמי דוקא פסתן יפן ולבן ולע בשאר דברים.

ובאמת עיינתי בכל ספרי רשעונים כרשב"ץ וריטב"ץ מאירי ש"ת מלוגיל הרוקח סה"ת ועוד וכולם לע זכרו ולע פקדו משאר בגדים תפילו ברמז ורמיזת אלע כולם פה אחד הביאו לשון הגמ' או לשונותיהם פקולין של צמר גפן ובגד פסתן שחוק לבן ומקצת השמיטו פקולין ועמר גפן לבן עיין שערי דורא הל' נדה ס"ת ועיין ספר התשבול ומה שהעתת דבדברי תמודות על הרש"ם נדה הביא בירסע גירסע קדמונית דברש"ם הי' גרס בגד צמר גפן הנה בחמת גם זה כי בסד"ט סי' קל"ו אות כ"ב כתב דייק וז"ל או בצמר גפן משמע אבל לע בבגד מצמר גפן ובלח"מ כתב שמצע נוסחת בהרש"ם סוף הל' נדות שכ' או בבגד צמר גפן מיהו בנוסחת שלפנינו וכו' כמ"ש בש"ע כאן וסייס ולכתחילה אין לזוז מפסק של הש"ע ובדיעבד אינו מעכב ע"כ ע"ש.

ועיין דרכ״ת אות נ״ו שהביא ג״כ דברי הס״ט הנ״ל ועיין מאירי ורשב״ץ שכתבו דעיקר בדיקה היא בפקולין או בבגדי פשתן שחקים ולכן לפענ״ד פשוט כיון דלא נזכר בשום מקום היתר לשאר בגדים אפילו שחקים אין להקל בזה ולכתחילה ודאי צריך להזהר בבגד פשתן שחוק ולבן ולא שאר מיני בגדים וכ״ש כהיום שכבר ישנם כמה מיני בגדים שהם ממיני כעמי שאינם בולעים כלל יש להזהר יותר בזה וכ״ש שלא להשתמש בבגד לבן חדש כמו שראיתי הרבה עושים ומקילים בהני דברים וכה״ג אל תטוש תורת אמך שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך כנלפענ״ד.

אלו דברי הטרוד והעמוס בעבודת ה׳ עליהם בכתף ישאו המברכך בברה״ת ללומדיה צלח ורכב על דבר אמת באמת ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפט

אשה שצריכה לעשות הפסק טהרה וצריכה לילך לשיעור של ת״ת דרבים כיצד יש לנהוג

ג׳ תרומה התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ האי גברא יקירא חוב״ט ירא״מ הרה״ג וו״ח נו״נ פ״ה וכו׳ כש״ת הרב **אלכסנדר זושא** ווינער שליט״א ר״מ דישיבה גדולה קאראקאס ווענעז.

אחדשבת״ר בידידות. ובדבר השאלה באשה שצריכה לעשות הפסק בש״ק לעת ערב אמנם צריכה לילך לשיעור של תלמוד תורה דרבים בשעת רעווא דרעווין והיות כי היא היתה המארגנת את השיעור ואם לא תלך יהי׳ זה גורם לחלוש השיעור שגם נשים אחרות ילמדו שלא לבא ובפרט זה וסתה בכל חדש שבא עתה בש״ק להפסיק ואם תחסר כל שבוע הרביעי ודאי שיגרום חולשה בשיעור ועלה על דעת מעכ״ת שתעשה בדיקה לפני יציאתה מן הבית שהוא כמו חצי שעה קודם השקיעה וזה יעלה לה לבדיקה ובמקום הפסק טהרה דמש״כ בש״ע יו״ד סי׳ קצ״ו שצריכים מוך דחוק כל ביה״ש הוא רק לכתחלה ואפילו לשיטת התוס׳ והרא״ש דבעי מוך דחוק לעיכובא היינו כשההפסק הוא ביום ראשון לראי׳ אבל לדידן שאין עושין הפסק עד לאחר ה׳ ימים אין מעכב לכ״ע אמנם לבו נקפו להורות כן לכתחילה עכ״ל.

ולפענ״ד לב טהור בקרבו שנקפו וח״ו להקל בזה ואפרש שיחתי ולפוס ריהטא עלה בדעתי דהרי גדול ת״ת שדוחה פ״ו ורא׳ מגמ׳ עירובין ס״ג ע״ב ויאמר לא כי אני שר צבא ה׳ עתה באתי וגו׳ א״ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם ת״ת על איזה מהן באת א״ל עתה באתי מיד וילן שם יהושע בלילה ההוא מלמד שהלך ולן בעומקה של הלכה וגמירי דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן אסורין בתשה״מ ונראה דעל של תורה בא וגדולה ת״ת וא״כ הי׳ אפשר לדחות ולאחר ההפסק עד למחר בשביל ת״ת, אמנם אתיא מחשבה וביטל מחשבה דאדרבא הרי יהושע נענש בשביל שביטל אותם מפ״ו אותה לילה כמ״ש שם להדיא ועלה קא מייתי הא עובדא. איברא דהרי אשה אינה מצווה בת״ת כלל וא״כ לדידה ודאי ליכא הו״א למדחי שום דבר בשביל ת״ת שלה או של נשים אחרות שג״כ אינם מצוות ואדרבה הי׳ קשה לי כל הכוונה שכתב מעכ״ת שצריכה לילך לשיעור של ת״ת ברבים והרי אינה מצווה ואדרבה אמרו ז״ל כל המלמד את בתו תורה הרי זה מלמדה תפלות והכי קיי״ל אלא בכדי לישב דברי צ״מ מעכ״ת אמרתי לעצמי דוודאי כוונתו ללמוד לנשים מצוות ודינים שהם חייבות בהם והגם שאינם חייבות במצות ת״ת אבל חייבות לדעת הדינים שחייבות בהם. אמנם פשוט דזה אינו דוחה המצוה גופה שהיא מצווה בה ואתא לידה לקיים.

ולעצם השאלה ראשונה נראה במה שעלה בדעתו שתעשה בדיקה כחצי שעה לפני השקיעה וזה יעלה במקום הפסק טהרה ונראה דס״ל דבדיקה זו יכולה לכתחילה לעשות חצי שעה קודם השקיעה ומה דפשיטא ליה מיבעיא לי טובא ואדרבה ראה ראינו היפוך זה דהא בש״ע סי׳ קצ״ו כתב המחבר וז״ל שבעת ימים בודקת ביום שפסקה כדי שתפסיק בטהרה ובדיקה זו תהי׳ סמוך לבין השמשות וכתב שם הש״ך כדי שתפסיק בטהרה בין השמשות ע״כ וצ״ע מה הוסיף הש״ך על דברי המחבר הרי המחבר נמי כתב ובדיקה זו תהי׳ סמוך לבין השמשות וכבר הקשה כן בס״ט והניח בצ״ע. האמנם הטור כתב וז״ל ומלשון א״א הרא״ש ז״ל יראה שצריכה שתפסיק בטהרה בין השמשות שכתב וז״ל ואחר שיפסוק הדם תבדוק עצמה יפה יפה ובדיקה זו תהי׳ בין השמשות ביום שפוסקת מלראות וכתב הב״ח וז״ש רבינו ובדיקה זו תהי׳ בין השמשות ביום שתפסוק בו אלמא דצריך שתפסיק ביום ממש ואם כן סמוך לב״ה קאמר דלכתחלה היותר סמוך ללילה שאפשר כדי לצאת מידי ספק ראי׳ וכן פי׳ ב״י והכי נקטינן דאפילו ראתה ב׳ או ג׳ ימים צריכה שתבדוק ביום היותר סמוך ללילה ודלא כמשמעות הש״ע שהשמיט מילת צריכה שתפסיק בטהרה ביה״ש שכתב רבינו ע״ש הרא״ש אלא צריכה ומחוייבת היא בכך ודוקא בעוד יום היותר סמוך ללילה שאפשר ע״ש. ולכאורה ג״כ צ״ע מה שתמה אב״י שהשמיט מילת צריכה שתפסיק בטהרה בין השמשות הלא כתב כן ואדרבה הוסיף סמוך לביה״ש שהוא כדעת הב״ח שלא תאמר בין השמשות ממש ודוחק לומר שלא הי׳ כתוב בש״ע הב״ח גירסא זו.

ומה שנראה ליישב בלשון הש"ך הוא כך דכתב המחבר ובדיקה זו היינו אבדיקה כתב שתהי' סמוך לביה"ש והוסיף הש"ך טעם לזה כדי שתפסיק בטהרה בין השמשות כלומר שתכניס המוך דחוק ויהי' שם בין השמשות ולזה צריך הבדיקה קודם בין השמשות וס"ל דמה שכתב המחבר שבעת ימים בודקת ביום כדי שתפסיק בטהרה תרי מילי נינהו אחת הבדיקה והשני הפסק טהרה שהוא לאחר הבדיקה והפסק בטהרה צריך להיות בין השמשות ולכן צריכה לבדוק סמוך לבין השמשות. או יאמר שדעת הש"ך הוא בלא מוך דחוק מ"מ הי' קשה ליה למה קאמר סמוך לבין השמשות הבדיקה ולא קאמר ביה"ש כלשון הרא"ש והטור וע"ז קא מתרץ דבודקת ביום סמוך לביה"ש כדי שתפסיק בטהרה ביה"ש כלומר דביה"ש צריכה להיות ודאי טהורה ולכן צריך לבדוק סמוך לביה"ש ממש. או יאמר בכוונת הש"ך דלכאורה יש לפרש בלשון המחבר סמוך לביה"ש לאו דוקא אלא ה"ה ביום וכמ"ש בודקת ביום שפסקה והיינו כל היום ומ"ש ובדיקה זו תהי' סמוך לביה"ש הטעם שאם תבדוק קודם אולי לא תמצא טהורה ולכן קאמר סמוך לביה"ש כדי שתפסיק בטהרה ביהש"מ.

וראיתי קדוש אחד מדבר בשמלה שהביא ג"כ קושית הב"ח ודברי הש"ך וכתב לתרץ דאי מלשון המחבר הי' אפשר לומר דעצה טובה קמ"ל ולזה כ' הש"ך שהוא מעיקר הדין וגם קמ"ל דאי מלשון המחבר ה"א דלא אתא אלא למעוטי שלא תהי' אח"כ בלילה אבל קודם ביהש"מ שפיר דמי קמ"ל הש"ך שצ"ל בין השמשות דוקא ע"ש ועכ"פ נראה מפורש דהבדיקה צריכה להיות בין השמשות דוקא וא"כ חצי שעה קודם השקיעה לא הוי אכתי ביהש"מ דאפילו להפוסקים דבשקיעה הוה לילה והוא שיטת הגאונים מ"מ ביה"ש לא הוי אלא לערך י"ג או י"ח מינוטין ולכן אין להקדים כ"כ בבדיקה.

שוב מצאתי בקונטרס אחרון להצמח צדק בפסקי דינים סי' קצ"ו שכתב ג"כ ליישב קושית הס"ט מהש"ך דבא לאשמעינן דמ"ש בש"ע סמוך לביה"ש היינו שהתחלת הבדיקה תהי' סמוך לביה"ש וסופה בתחילת ביה"ש ממש דהיינו שתפסוק בטהרה ביה"ש ממש ולא כדמשמע לכאו' מל' השו"ע דכל הבדיקה עד גמירא שהוא ההפסק טהרה תהי' סמוך לביה"ש וכו' דזה אינו דאם ישאר זמן מה מהיום אחר הבדיקה עדיין יש לחוש שמא תחזור לראות.

איברא דבאמת אמרתי לפי זה דנתינת מוך לכל בין השמשות הוא כמעט חיוב לכ"ע לדידן דקיי"ל כשיטת ר"ת לענין שבת ומילה וכיוצא בזה וכמ"ש האחרונים והח"ס ז"ל שקבל מאבותיו כן בין לקולא ובין לחומרא ובמ"ב פסק ג"כ להחמיר ובש"ע מרן הגרש"ז פסק ג"כ לחומרא אלא שבסידורו כנראה חזר בו אבל עכ"פ מצינו גם בו מחלוקת וא"כ להני פוסקים דעיקר השקיעה הוא שקיעה שניה א"כ צריך גם הבדיקה עכ"פ להיות סמוך לשקיעה ככל האפשר וכדעת הנ"ל וא"כ לאותן הפוסקים אם עשתה בדיקה והפסק קודם השקיעה הראשונה אכתי הוא קרוב לשעה קודם השקיעה ולכתחילה בעי בדיקה קודם ביהש"מ ממש ולכן שפיר בעי מוך דחוק כל השעה כדי שיהי' עכ"פ בדיקה קודם השקיעה קודם ביהש"מ לכ"ע והבן כי לפענ"ד הוא דבר חדש ולפ"ז הי' אפשר לפרש בסתם לשון הש"ך דבעי בדיקה בין השמשות היינו שלדעת פוסקים אחרים אכתי יום ממש הוא וי"ל.

גם מה שרצה להקל שלא תצטרך מוך דחוק כל ביהש"מ משום שבש"ע פסקו שהוא רק לכתחילה שכתב וז"ל ולעולם ילמד אדם (להחמיר לכתחילה הג"ה) וכו' ואפילו לשיטת התוס' ורא"ש דלעיכובא נאמרה מיהו היינו דוקא בזמן שמפסקת ביום ראשון לראייתה הנה באמת כי הפוסקים מחמירין אמוך דחוק בהפסק טהרה עכ"פ אפילו להמקילין רק מדוחק אבל אנן מחמרינן ועיין חוו"ד ושאר אחרונים ולבושי מרדכי יו"ד סי' קכ"א ואפילו להשמלה סק"ד שכנראה שמקיל בדיעבד אבל לכתחילה ודאי אין להקל ועיין דרכ"ת ואפילו להמקל פעם אחת מחמת סיבה כגון ששכחה וכיוצא בזה, אבל להתיר לתדירות ולהקל בזה ודאי אסור והכא הרי כיון שהוסת שלה נופל בכה"ג א"כ הוא להתיר בתדירות ולכן לפענ"ד יפה כיון מאד מעכ"ת שלא רצה להקל בזה וח"ו להקל בלי סיבה.

האמנם לפענ"ד אם הדבר נחוץ שתלך להשיעור הזה הייתי מיעץ אם אפשר שתכין לעצמה עד בדיקה קודם שבת בבית שימוש שם או במקום אחר בהבית אשר שם יהי' השיעור ובשעת השקיעה תיכנס לבית שימוש שם ותעשה בדיקה והרחיצה תוכל לעשות בבית קודם צאתה ואז תוכל גם לעשות במוך דחוק הכל כהלכה אפילו לכתחלה.

ולמודעי אני צריך כיון שיש נשים שאינן יודעות ויוצאות במוך דחוק בש"ק לשוק וזה איסור גמור וכבר הארכתי בזה בתשובה ולכן אין להתיר שתכניס מוך דחוק בביתה ותלך להשיעור כן ויש להזהיר על זה הנשים שאינן יודעות ואולי ישנם עוד שבאות אל השיעור ואינן יודעות מזה שאסור לצאת עם המוך דחוק צריך להודיע מזה, וממילא גם האשה הנדברת נמי אם תעשה כעצתנו לעשות הבדיקה שם מ"מ לא תוכל לחזור הבית קודם יציאת השבת.

והנני בזה ידי"נ דושה"ט ושכת"ר וי"ר שיזכה להרביץ תורה ברבים ויתרבה גבולו בתלמידים הגונים ויפוצו מעינותיו חוצה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בכתף ישאו החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קצ

אם מותר לצאת לשוק בש"ק עם מוך דחוק שעשתה להפסק

פורים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון המפו' פ"ה נו"נ ברקאי כולו אומר כבוד וכו' כג"ת מוה"ר יצחק אייזיק ליעבעם שליט"א בעמח"ס בית אב"י ב"ח.

אחדשכ"ג כראוי ליראי ה'. יקרת ספרו שו"ת ב"א ח"ב קבלתי ודפדפתי בו ומצאתיו לבו נאמן לפני קהל עדת ישראל בענינים שונים נאה דורש ומפלפל ומסלסל אשרי לו ככה וי"ר שיוסף תת כחו בתורה בפנינים יקרים מעתה ועד עולם א"ס.

ולאות שעיינתי בדבריו היקרים הנני לציין איזה הערות. בסי' י"ג יצא להקל ולא להחמיר באשה שעשתה הפסק טהרה אי יכולה לצאת במוך דחוק לרה"ר בש"ק לפי המבואר ביו"ד סי' קנ"ז סעיף י"א דצריכה להחזיק המוך דחוק כל שיעור ביה"ש וכת"ר הרכיב דין זה עם דין אחר אי מותרת לצאת בשבת במוך שהתקינה לנדתה המבואר בש"ס שבת דף ס"ד יוצאת אשה במוך שהתקינה לנדתה ונחלקו רש"י ותוס' בטעם אי מותר משום צער או משום דהוי מלשאצל"ג והטוש"ע סי' ש"ג סט"ו פסקו כתוס' משום צער וכת"ר יצא לישב קושית התוס' מרש"י וגם במאירי מבואר כרש"י ותי' כ"ג ע"פ מש"כ הר"מ מרוטענבורג הב"ד בטור סי' שי"ב דאם הברזא תחוב כולו בגוף הי' נראה דשרי לצאת בו דלא דמי להא דתנן בפ' המצניע דף צ"ב המוציא בפיו ובמרפיקו פטור וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור דהתם כשהוא פותח פיו ופושט מרפקו המשוי נראה אבל הכא שהוא בלוע כולו בגוף הי' נראה דשרי אמנם אינו מתירו כיון שמכניסו תדיר כדי להכניסו ולהוציאו אע"ג דלא דמיא ממש להני איכא למימר פטור אבל אסור. והמג"א סק"ח שם כתב דמשמע מדברי מהר"ם דדבר התחוב כולו בגוף מותר לכתחילה וכת"ר תמה עליו דהיכי משמע מהר"ם דבתחוב כולו בגוף מותר דהמהר"ם נתן טעם כיון שמכניסו תדיר כדי לחזור ולהוציאו הרי שמדגיש משום דמכניסו כדי לחזור ולהוציאו ולא משום שאינו תחוב בגוף כולו. עכ"ל כ"ג.

ולפענ"ד המעיין במג"א יראה הדברים עולין כפשוטן שהרי המהר"ם כתב וז"ל ואם תחוב כולו בגופו הי' נראה דשרי לצאת בו דלא דמי להא דתנן בפ' המצניע וכו' אבל הכא שהוא בלוע כולו בגוף הי' נראה דשרי אמנם איני מתירו כיון שמכניסו תדיר כדי להחזיר ולהוציא הנה ברור מילולו דאם תחוב כולו בגופו היה נראה דשרי וזה בכל מקום אלא דאינו מתיר האי ברזא משום שדרכו להכניס ולהוציא וא"כ אפילו תחוב בכל גופו מ"מ כיון שמכניס להחזיר ולהוציא שוב דומה יותר למוציא בפיו ומרפקו וצ"ל בתרי טעמי או יאמר דכיון דדרכו להכניס ולהוציא הו"ל כאלו פותח פיו ופושט מרפיקו דנראה המשוי והכ"נ הא דמוציאו מזמן לזמן עושהו כאלו נראה, או הטעם משום דבתחוב בטל לגבי גוף ואם עשוי להכניס ולהוציא אינו בטל לגבי גוף וטעם זה כתב הגרש"ז וז"ל למשמש בברזא וכו' ואסור לצאת בברזא אפילו תחובה כולה בגוף שכיון שמכניסה תדיר כדי לחזור ולהוציאה אינה בטלה אצל הגוף וה"ז כמוציא בפיו ובמרפקו שאסור מד"ס אבל דבר הבלוע בגוף מותר לצאת בו כגון לבלוע מרגליות או זהב ולצאת בהן ברה"ר.

והא"ר אות ט"ו כתב וז"ל כתב תשב"ך סי' ס"ב אם תוחב כולו בגוף מותר להתפלל הואיל ואינו נראה מבחוץ ואסור לצאת בה בשבת כיון דמכניסה תדיר לחזור ולהוציא וכו' ע"ש וכ"כ המ"ב והלבו"ש והתו"ש וכל האחרונים ז"ל מבואר מיהו דדעת כל האחרונים לחלק בין בלוע בגוף שאין מכניסו ומוציאו לדבר שמכניסו ומוציאו תדיר ופשוט דמה שאמרו מכניסו להוציאו תדיר אין הכוונה בכל רגע אלא כיון שדרכו להכניסו ולהוציאו ממילא אסור דאז כבר לא בטל לגבי גוף שהרי לכתחילה מכניסו ע"מ שלא לבטלו שם אלא להוציאו וכ"כ במ"ב להדיא בשעה"צ אות כ"ה וז"ל נראה ממ"א דתדיר לאו דוקא הוא אלא העיקר תלוי אם הוא דבר שדרכו להוציא אח"כ ורק במרגליות התיר שאין דרכו להוציא בעצמו כלל אח"כ עכ"ל הנה כתב מפורש דתלוי אם דרכו להוציאו בעצמו או לא והטעם הוא ע"פ מש"כ הגרש"ז הנ"ל דאז אינו בטל לגבי הגוף ומש"כ המחצה"ש בדברי המג"א דעת כל האחרונים לא נראה כפירושו וכמו שכתבתי ומימיהם אנו שותים ופשוט דדבריו נדחו מפני כל האחרונים ז"ל.

האמנם כי כן נמצא מבואר מדברי המג"א וכל האחרונים ז"ל דאדרבה מדברי המהר"ם ב"ב ראי' לאסור לצאת במוך כיון שמכניסה ע"מ להוציא ואדרבה כל עיקר ההכנסה הוא לאו לצורך הגוף אלא ע"מ שתוכל לבדוק את העד וצריכה ליה להמוך ואפשר גרע מהברזא שאין צריך לעצם הברזא ועכ"פ שוין הם גם דברי הב"ח מתפרשין ונראין כדברי המג"א בפשיטות למעיין שם וצ"ע מה שרצה כ"ג לומר דמוך דחוק אין דרכה לחזור ולהוציא תדיר דע"כ כיון דלאחר שעה ע"כ צריכה להוציא לבודקה דרכה לחזור ולהוציא הוא וכמ"ש הב"ח להדיא.

גם מה שרצה להרכיב מוך דחוק עם מוך שהתקינה לנדתה לפענ"ד לא דמי אהדדי והם שני דברים דהתם המוך אינה צריכה לה רק צריכה שלא יטנפו בגדיה או שלא תצטער מחמת הדם אבל הכא צריכה המוך לבדיקה והו"ל ככים הזב

שצריך לבדיקה ואסור לצאת בו וכ״כ בשו״ת תשורת ש״י ח״א סי׳ שי״ט בפשיטות לאסור לצאת במוך דחוק וליכא לחלק דשאני כיס דהוא מבחוץ משא״כ מוך שהכניסה באותו מקום והביא לעצמו ראי׳ מקושית התוס׳ ע״ש ובאמת מדברי המג״א ראי׳ ברורה להנ״ל דכיון שדרכה להכניס ולהוציא הו״ל כמוציא מבחוץ. ובפתחי זוטא סי׳ קנ״ו הביא דברי התשורת ש״י וכן ראיתי תשו׳ מאת אדמו״ר הגה״ק מקלויזענבורג שכתב לאסור וכן פסק בשו״ת מנחת יצחק ח״ה סי׳ ל״ז וכן שמעתי משמי׳ דהגאון מוהר״ס פיינשטיין שליט״א גם בס׳ אז נדברו ח״ז סי׳ מ״ב כתב לאסור אשר ע״כ לפענ״ד אין להקל בזה כלל לדינא וכל כבודה בת מלך פנימה בכל הזמן וכ״ש בעת טהרתה.

ולמודעי אני צריך דראיתי בתשו׳ כת״י לאדמו״ר ציס״ע מרן הגה״ק מקלויזענבורג שיצא לחדש דבשעת הדחק במוצש״ק לאחר זמן הגאונים לדידן דנוהגין כשיטת ר״ת להחמיר עד ע״ב רגעים אחר השקיעה אם הוא שעת הדחק מאד יכולה להקל בכה״ג לאחר שיצא שבת לשיטת הגאונים דאולי קיי״ל כשיטת הגאונים וכבר אינו שבת וגם עוד צירופי קולות דאפשר דהו״ל הוצאת ח״ש וכלא״י ועוד צירופים וכיון דהו״ל ספיקא דרבנן בשעת הדחק אין להחמיר ולפ״ז אומר אני דבע״ש הי׳ נראה להחמיר דאז א״כ שיטת הגאונים דהו״ל שבת ודאי עוד נראה דאשה שנתנה מוך דחוק וצריכה לה בע״ש וגם במוצש״ק א״א לה להשתמש בקולא זו בב׳ הימים דהו״ל תרתי דסתרי דממ״נ בלילה אחת הו״ל וכמש״כ לענין העושה מלאכה בבין השמשות דפטור מן הקרבן מ״מ העושה בע״ש ובמו״ש חייב דממ״נ עשה מלאכה בשבת והכ״נ כן הוא ולולי דמסתפינא לחדש דבר הי׳ נלפענ״ד לומר בשעת הדחק שאם הוא בליל הפסק טהרה שאז הבדיקה מעיקר דינא אין להקל כלל אלא או תכניס המוך דחוק ותשב בביתה או שתמתין בהפסק טהרה עד למחר ואם הוא בשאר הימים שאז בדיעבד מקילין אפילו שכתה לבדוק ויוצא בו באשה שקשה לבדוק בכל יום אז יש להתיר לה שתבדוק עצמה קודם שתצא בזמנה ולא תכניס מוך דחוק כלל וכשתחזור תבדוק עצמה שנית ותצא בלא מוך דחוק ולא תבא בשביל זה להקל עצמה במוך דחוק לגמרי כיון דמחמרינן עלה בליל ראשון עכ״פ.

והמקילין בשאר לילות בלאו הכי שלא לתת מוך דחוק כלל אלא בהפסק טהרה וביום השביעי אין להקל לפענ״ד ובפרט כי גם כת״ר הביא בשם חבצלת השרון להגאון מטארנפול שג״כ מן האוסרים וא״כ הרי לפנינו כל הני סבי האוסרים וריהטא דשמעתא כותייהו וליכא מאן דמיקל בזה מאן יקל ראשו להקל נגדם באיסור שבת.

וברגע נפל מילתא בליבאי דלפמ״ש דדבר זה דומה לכיס של זב א״כ גרע הוצאה זו מהמוציא בפיו ומרפיקו דהתם לא הוי אלא הוצאה מדרבנן משום דהו״ל הוצאה כלאחר יד אבל כאן כיון דצריך ליה לכיס של זב לברר טהרתה הו״ל דרך הוצאה כי כן דרכה להוציא וכמ״ש להדיא בכיס של זב דהו״ל כדרך הוצאה תניא אידך ואם יצא חייב חטאת ועיין תוס׳ שם ד״ה ואם יצא וכן בהא דשכח והוציא מאכל בפיו ר״מ מחייב חטאת משום דדרך להוציא אוכלין בפיו והו״ל דרך הוצאה וא״כ הכ״נ זה הוא דרך ההוצאה בחתיכת בגד זו ולא הוי כלא״י ותלוי במחלוקת הרמב״ם והתוס׳ במשאצל״ג דלהרמב״ם חייב וכ״פ הרמב״ם להדיא ומיהו בש״ע א״ח סי׳ ש״א סי״ג נראה דפסקו דהוי דרבנן מטעם מלשאצל״ג ומ״מ הו״ל כדרך המוציאין.

ובטעם שכתב כ״ק אדמו״ר מרן שליט״א דהוי ליה ח״ש יש לפלפל בזה ג״כ דכל השיעורין נאמרו בסתם אבל במצניע חייב בכל שהוא ועיין זבחים דף צ״ד במטלניות שאין בהם שלש על שלש שאם חשיב עלייהו ויחדם מקבלים טומאה ועיין תוס׳ סוכה ט״ז ע״א ד״ה דלא חזי ותוס׳ נדה ס׳ ע״ב ד״ה במטלניות שאין בהם שלש על שלש והכא לא פריך פשיטא כמו לעיל דבזבחים פ׳ דם חטאת משמע דאי חשיב עלייהו ויחדם מקבלים טומאה ואין לך חישב עלייהו ויחוד יותר מעד הבדיקה והגם שיש לחלק בין טומאה לאיסור הוצאה מ״מ לפענ״ד אין להקל בזה.

ידידו המברכו שיזכה להרבות דעת תורה וקדושה דושה״ט ושכ״ג בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קצא

אשה שרצתה לארגן נסיעה למקוה כמה נשים יחד אי יש בזה משום פרסום

עש״ק לסדר ואת הקדוש והקריב אליו התשל״ח בנ״י יצו״א

למרבה המשרה ולרוב שלום אין קץ למע״כ יד״ע וידי״נ הרהגה״צ זקן ויושב בישיבה מרביץ תורה ברבים פ״ה חו״פ כו׳ כו׳ כג״ת מוה״ר **חיים שטיין** שליט״א ר״מ ומנהל רוחני דישיבת טעלז וויקליף אהייא.

אחדשכ״ג בידידות נאמנה. בדבר השאלה אשר נועץ אתי היות שמקוה לנשים הוא רחוק ממקומכם בפנים העיר קליוולאנד וצריכות הנשים הצעירות ליכנס לעיר וקשה הדבר מאד בלילה במרחק רב כזה לחזור וכמה פעמים אולי יש בו משום סכנה ולכן נשאל מאשה אחת שהיא גומלת חסד ועלתה בדעתה לארגן מין נסיעה למקוה כלומר היות שיש כמה נשים שיש להם מכונית קאר בלע״ז וכשהם הולכות למקוה נוסעות עם המכונית ויכולות ליקח עמהם אשה או

נעשים מחרות שג"כ צריכות לטבול בלילה זו שילכו מתם והיות כי קשה הדבר לדעת מיזה מצה צריכה ולכן עלתה שכל מצה שצריכה לילך תלילל למצה העשקנית הזאת ובידיעתה מז תסדר להנשים שתלו יסעו עם תלו ויהי' למועלת גדולה תלת שלבו מהסס מפני דברי הרמ"ע יו"ד סי' קל"ח סמ"ח יש שכתבו שיש למצה להיות נטועה בלול טבילתה וכן נהגו הנשים להסמיך טבילתן שלת לילך בתחומה או בפני הבריות שלת ירגישו בהן בג"ע ומי שיהיו עושה כן נאמר עליה תרור שוכב עם בהמה ובקשתי לעיין בהת מילתע. ובאמת מה תלע מה שלת ידע מעכ"ג ושיהיו משוטטות בכל מ"מ לילדות ימירה ותהבתו תהבת נפש ממש תלילו תמרתי לעיין תיזה דברים בעין זה ולכ"ג משפט הבכורה לקבל תו לרחק.

ולפענ"ד אין למצה תכמה תלת בפלך ואין עלתה עלת מכמים נותה היתנה והוע דדברי הרמ"ע לכאורה מקורם בגמ' עירובין נ"ה ע"ב והובא בהג"ת שם בשם תגודה על מה שאמרו בגמ' אמר רב יהודה אמר רב יוצאי נריפין והולכי מדברות מייהן אינם חיים ונשיהן אינן שלסם תינת נמי הכי תליעזר אית ביריע אומר יוצאי נריפין כיוצאי קברים ועל בנותיהם הוע אומר תרור שוכב עם כל בהמה מ"ט עולע אמר שאין להם מרחמות ור"י אמר מפני שמרגישין זה לזה בטבילה ופרש"י בטבילה שאין להן מקוואות והולכות הנשים לטבול במקום רחוק וקורלה לחברתה ומרגישין הבכניס ויש רשע רודף תחריהן וממייחד עמהן ונתן לע יתייחד תדם עם שתי נשים ע"כ ועיין ביאור הגר"ע שליין לעירובין נ"ה והג"ת שם.

ולפום ריהטא נרלה דהטעם משום ייחוד שלע ירדוף תחריהם תיזה רשע ויתייחד עמהם על הדרך ולפ"ז היכע דליכע תשם ייחוד ליכע תיסור לגלות נמי ות"כ בדידן שאין הולכין על הדרך בתופן שאפשר להיות יחוד שהרי נוסעים בתכונית וגם אינם רוחלות בתוך בהרות שיש לחוש לטעם רש"י הנ"ל ת"כ ליכע תיסור לגלות לאחרות. וקלת יש לעיין לפי טעם רש"י שהוע משום יחוד אמאי קרי לה תרור שוכב עם בהמה דאמאי שייטע דבהמה לתיסור יחוד ועוד דלמה דוקע על בנותיהם אמרו כן ולע על בניהם דאי יש כאן חשש ממזרות ת"ו ופסול ת"כ בנים בכלל בנות ואי ליכע חשש תיסור לגלות אייחוד למה נקראו בשביל זה כל בהמה.

האמנם רלוני לרבינו הגדול בעל רוקח בהל' נדה שפיפה ומיקור שייייס שהביא ג"כ לטבול בלילה בשעה אחת מטעם אחר ולוליו ג"כ אחרת והוע דאמרו נדה ס"ו שהיא לאחיע לקמיה דרב (בש"ס דילן הגי' רבי יוחנן) כל אימת דהוה סלקא תן הטבילה התחזיא דמע אמר דמות (דיומת) עירך עלתה דך לכי תיבעלי לו על גב הנהר אי נמי תגלי כלה למה נכנסת לחופה וכל המגדל פיו כו' ולמה היו לריכין לחבירתך בנות ישראל הולכות לטבול בלילה אלא ודאי שיע בית תשע מאות אמה ורמייה קשה מיכן מפני העין, ועוד בעירובין בפרק כילד מערבין גבי יוצאי נריפין שאמרגישות זו בזו בטבילה על בנותיהם נאמר תרור שוכב עם כל בהמה ע"כ. והמעיין יראה להרוקח פירש טעמא אחרינא לטבול בלילה משום שיע בית תשע כשהיא אינתא לאחיא לקמיה דרב ומקורה מהע דנדה הנ"ל וגם מהע לעירובין ביוצאי נריפין והלריך ב' הטעמים דבגמ' נדה רק מבואר דיש משום שיע בית תשע אבל אינו מבואר דלריך להסתיר טבילתה ואדרבה הי' אפשר לומר דכולם ידעו זה מזה ולכך אמרו דימות עירך עלתה ולכך הביא רש"י מעירובין דיש להסתיר הטבילה שלע ידעו או שיאמרו דתרי רחיות הם ותרי טעמי יהי' אין שיהי' מבואר להרוקח נתן טעם אחר לטבול בלילה ולע משום ייחוד ומשום אינם רשע אחר שילדפו אחריהן. ורלה זה תידוש שלייך הרוקח בהע לעירובין וכתב "שאמרגישות" זו בזו כלומר שהנשים מרגישות זו בזו ולע כתב מרגישין היינו בלשון זכר אבל מרגישות כלומר שנשים מרגישות זו בזו ולכן מסתירות שלע ירגישו הנשים זו בזו ולע כמו שפרש"י שאיזה רשע ירגיש אלע שהנשים לע ירגישו זו בזו בטבילה ומטעם עין הרע. ועיין רש"י נדה הנ"ל דיומת עירך בנות עירך שהיו מקנאות בחיבה שבינך לבעלך עבשיו יאמרו כמה שנואה זו ותשוב קנאה ממך הוה עובדא וגילתה נערה לרבים ובקשו עליה רחמים ותרפאה ובמוס' בשם הערוך שם פי' שאלטו בך עיים להתרחק מבעליך תודיעם עבשיו בת למים מרובים שבינך מרובים ביותר ויתנו עיניהם בך ויאמרו מאריה כו' ממוך העין שיתנו בך יפסקו הדמים ותתרפא ע"ש וכדי שלע תבא לידי עינע בישע מחברותיה ס"ל להרוקח לים להסתיר הטבילה וממילא לע ידעו ולע ירגישו ולע יתנו בה עינע בישע או שיאמר להרוקח ס"ל ג"כ דתרי טעמי ניתנו תלע משום עינע בישע ומלע משום הרגשה ולכן כתב מיכן מפני העין כלומר דמכאן מגמ' נדה רש' מפני עין, היינו עינע בישע, ועוד כלומר עוד מצינו טעם לטבול בלילה מגמ' עירובין בפרק כילד מערבין יוצאי נריפין שאמרגישות זו בזו וזה טעם שני ועל זה אמר הטעם דתרור שוכב עם כל בהמה דאינו מן הנניעות שלע דרך הבהמות שאינן מקפידות ואין להם נניעות בעניני התשמיש והני נמי כיון דאינן מקפידות ומרגישות זו בזו הו"ל כשוכב עם כל בהמה וע"כ לטעם הרוקח עכ"פ עיקר להסתיר שלמדו מכאן הוא מהנשים ולע מאנשים. ומיושב מה שקורע לה שוכב עם בהמה.

וקצת ממרתי הטעם לזה להע אסור לשמש בפני כל מי ושלע יהרהר בתחריס כמבואר זה בגמ' ולכן אם בלול טבילה ירגישו בהם נשים אחרות יהרהרו זו בזו שזו ג"כ טבלה הלילה ושמה מלוה ומה"ט אמרו בכלה הכל יודעין כלה למה נכנסת לחופה וכל המגדל פיו כו' ולמה היו לריכין

לקללה התם, אלא לפ"ז אתי שפיר כיון דהכל יודעין כלה למה נכנסת א"כ אפשר שיהרהר בדבר וינבל פיו ולכן אמרו לי' רבנן לטותא שלא לנבל פיו ובכלה שא"א באופן אחר להסתיר הדבר אסרו להרהר בדבר. ונראה דמהאי טעמא הנהיגו מקודם שלא לבעול בליל החופה עד ב' או ג' ימים והש"ך יו"ד סי' קנ"ב סקי"א כתב שהוא מנהג של שטות אמנם כנראה שהי' מנהג כזה בזמנו ולהנ"ל י"ל דהנהיגו כן משום צניעות דהכל יודעין ולא יהי' כעין פרהסיא שראו בדורות האחרונים שהיו מנבלים פיהם והש"ך קראו מנהג שטות דאין לחוש וכל זה בכלה אבל בכל נשים התקינו לכתחלה להצניע טבילתן ולא ירגישו זו בזו ולא ידעו.

והאיר ה' עיני וראיתי בשו"ת מהרש"ל סי' ו' ברתשותו בתקנת מהר"י ומהר"א מינץ שיכנסו הנשים למרחץ ולבית הטבילה בלילה מפני שהיתה המקוה בחצר בית הכנסת והצנועות מתביישות לבא וגם מדת חסידות בידם להסתיר הטבילה כאשר יסד המקובל בעל הרוקח וכתב מהרש"ל ואף שרש"י פירש מפני שיש רשע רודף אחריה אכן יש כמה פנים לתורה ונוכל נמי לפרש משום צניעות שלא יזונו עיני העם בהם ואיכא חשש הרהור לכאן ולכן מקצת נשים צנועות מרוב הבושה כבשו זמן טבילתם בפני בעליהן ומצאו עילה ודחו הטבילה עד מוצאי שבת שבהכרח יכנסו למרחץ בלילה ולא ירגישו בהן העם והמהרש"ל ז"ל האריך שם שיפה תקנו הגאונים לרחוץ ולטבול בלילה וצוה על חכם מוהר"ז שחלק על זה לבקש מחילה ולפייס את הגאון מהר"י בנו של הגאון מהר"ס מפאדואה ע"ש. והנה מבואר דהתם לא הי' חשש משום יחוד כלל ואפ"ה חזק המהרש"ל תקנת הגאונים הנ"ל ושמדת חסידות הוא שלא לגלות ולהצניע אפילו בעיר ומשום הרהור וא"כ אית לן לכאורה טעם ג' משום הרהור ורא"' למ"ש בס"ד דאיכא הרהור נמי וא"כ אית לן לכאורה ג' טעמי חדא משום יחוד שהוא טעם רש"י והשנית משום עינא בישא לרוקח והג' משום הרהור, וכיון דהגר"מ מינץ ובנו והמהרש"ל הסכימו לתקנה זו בעיר ע"כ טעם רש"י משום יחוד לאו דוקא או שרש"י נמי מודה לטעמם או שהם מודים לטעם רש"י אלא שהוסיפו או שחולקים ומיהו פסקו כטעם הרוקח.

ולפ"ז בדידן אפילו נסכים דמשום יחוד ליכא (הגם דגם זה אינו פשוט כ"כ כיון דסוף סוף יוצאין על הדרך ובעיר אחרת ואם לפעמים לא יהי' לאשה הנ"ל העסקנית עם מי לנסוע ובתוך כך יתודע הדבר שהיא הולכת למקוה ע"י הקול שהוציאה העסקנית וישמעו השכנים ויבא איזה רשע המארב עליה ח"ו להתיחד עמה והבן) ומ"מ טעמים השנים ודאי אית להו הכא משום חשש עינא בישא שחברותיה יתקנאו בה לפעמים וכגמ' הנ"ל וגם חשש הרהור חששא גדולה היא שאם תלך האשה שאין לה מכונית לבית חברתה יתודע הדבר לבעלה שגם היא הולכת אתה למקוה היום ואם תלך חברתה אצלה יתודע הדבר לבעלה שחברתה ג"כ הולכת ויבא לידי הרהור ולא עוד אלא דאפילו תלך לבית חברתה מ"מ ודאי תאמר לבעלה שהיא הלכה עם חברתה וכן חברתה תאמר לבעלה שגם היא הולכת ויתודע הדבר לאנשים ונשים ויש כאן הרהור מצד הבעלים ולפעמים אשה זו תחשוב על בעל חברתה שהוא באמת אדם טוב מאד שהוא נותן לאשתו מכונית וכל אשר יש לו וכיוצא בו עכ"פ ודאי דטעם הרהור שייך גם כאן לכ"ע וגם שהעסקנית כשתרצה לסדר הנסיעה לפעמים תצלצל לאשה אחת ותאמר שאין לה מקום ותצטרך לצלצל לאחרת ובכן יתפרסם הדבר לשכנים ואין כאן צניעות בטבילה והו"ל בכלל מה שאמרו ארור שוכב עם בהמה שאינה מצניעה את טבילתה. וכ"ש הוא משאלת מהרש"ל שתקנו הגאונים ליכנס למרחץ בלילה אע"ג דלא הי' חשש יחוד כלל וגם לא חששות אחרים גלויים שהרי לא הצריכו הנשים לגלות טבילתם אלא שממילא הי' אפשר שיראו אותם ליכנס למקוה וכ"ש הכא שצריכין לגלות בפה ולא הוי צניעות.

עוד ראיתי לקדוש אחד מדבר בשו"ת מהרי"א (אסאד) סי' סי"ז שפסק באשה בעלת חנות שאם תסגור החנות באמצע השבוע ותלך לטבילה ירגישו בה בני אדם, ונהגה עצמה משום צניעות שלא ירגישו בה לדחות זמן הטבילה עד ליל שבת שאז סוגרת החנות מבע"י בלא"ה וליכא הרגשה והסכים עמה הגאון מהרי"א זצ"ל הגם שאין טובלין טבילה שלא בזמנה בליל שבת מ"מ כיון שהוא חומרא מושרשת על יס התלמוד במס' עירובין נ"ה וברמ"א סוס"י קצ"ח בשם בעל הרוקח כה"ג מותר לטבול והו"ל בזמנה בשביל חומרא זו כמ"ש הדג"מ ע"ש הרי דאפילו בעירה והיתה יכולה לטבול אלא שאם תסגור החנות שמא ירגישו שכנים שהוא מפני טבילתה דחתה הטבילה לגמרי לליל שבת והגאון שבחה והודה לשמה (וקצת צ"ע על רבינו הגר"א שציין לדברי הרמ"א רק מגמ' עירובין והג"א ולא ציין שמקורו גם בגמ' נדה ורוקח הנ"ל וצ"ע).

הן אמת דמרן כק"ז בשו"ת בית שערים יו"ד סי' ר"פ השיג על מהרי"א הנ"ל וכתב עליו דהפריז על המדה ודייק מדברי רש"י עירובין דדוקא באין להם מקואות בעיר והולכות לטבול בשדה איכא חששא משום יחוד אבל בעיר ליתא להאי חששא ומיהו שוב מצא דברי הרש"ל הנ"ל וכתב שם חילוק אחר בנדון שאלתו דדוקא אם יודעים שכנים יש לחוש שמא יזדמן רשע אבל נדון דידיה היה בבתו ואב או קרובים לא שייך האי חששא ע"ש ועכ"פ לפ"ז בשכנים באחרים ודאי איכא האי חששא ובאמת כי עפר אני תחת כפות רגלי מרן כק"ז ז"ל אבל מדברי הרוקח ורש"ל נראה דהם לא פירשו

הטעם משום אדם רשע שירדוף אחריהם אלא משום עינא בישא או הרהור וודאי גבי אב תרוייהו ליכא אבל בשכנים שייך כולהו טעמי וכמ"ש ולכן לפענ"ד קשה להתיר דבר כזה וח"ו לגלות ליל טבילת הנשים לדקניות שנהגו בעלמם מדת חסידות ולא גילו הדבר ועובדא ידענא דכמה נשים לדקניות אפילו לבעליהן לא גילו עד לאחר הטבילה ומשום הרהור שלא יהרהר וח"ו שמא יבא לידי קישוי לדעת כנלפענ"ד.

אמנם מה שנלפענ"ד באם באמת קשה לטבול בלילה וחוששין ח"ו משום סכנה וכיולא בו אולי יש להתיר להם לטבול בשמיני ביום כתקנתא דרב יהודה בפומבדיתא ורב אחא בר יעקב בפפונא בדף ס"ז ובטוש"ע יו"ד סי' קל"ז ס"ד היכא דאיכא אונס כגון שיראה לטבול בלילה מחמת לנה או פחד גנבים וכיולא בו יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום והגם שבפ"ת הביא בשם חמודי דניאל כת"י דלא מקרי אונס אלא אם האונס לכל הנשים מ"מ כה"ג אפשר מקרי אונס לכל הנשים שהרי המציאות הוא שקשה לצאת בלילה בין עיר לעיר לכל הנשים וא"כ אם השעה צריכה לכך לפענ"ד הי' יותר טוב להתיר כה"ג שילכו ביום השמיני ביום מלגלות לאחרות ולנהוג ח"ו הטבילה בפרסום שיתפרסם הדבר לשכנים שיש בזה משום צניעות ובכלל ארור שוכב עם בהמה ח"ו, ויותר הי' טוב לבנות שם מקוה טהרה אם הי' אפשר.

ובזה הנני ידי"נ דושה"ט ושכ"ג וכאש"ל בידידות ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קצב

בחשש דנתן סאה ונטל סאה ואפי' עם ב' בורות

ד' לסדר ראשי המטות התש"מ בנ"י יצו"א

אל כבוד קדושת אדמו"ר מרן רב הרבנים גאון הגאונים מזה בן מזה אספקלריא המאירה נר ישראל ע"ה דזיו לי' כבר בתיה שר התורה מרא דכולי שמעתא זקן שבסנהדרין משרידי הדור הישן רשכבה"ג כקש"ת מוה"ר יקותיאל יהודה האלבערשטאם שליט"א אדמו"ר מצאנז שליט"א.

אחרי קידה והשתחוי' כתלמיד לרבו, בהיותי בבית כ"ק אדמו"ר מרן שליט"א רציתי להציע דבר קטן מה שעלה במחשבתי זה זמן מה בענין החשש דנטל סאה ונתן סאה במקוה של מי גשמים ואפילו עם ב' בורות לפי דעת הש"ך סקס"ג דדעת הרמב"ם דבמים שאובים דוקא עד רובו כשר והב"י הביא בשם הרשב"ך דגם דעת הראב"ד כן ובאמת כי בדעת הראב"ד ראיתי בשער המים שער השביעי נראה כמספקא לי' קצת אהא קושיא דבמס' בילה גבי משקין את המים ואלו חבית של יין שנפלה ליס הגדול אין טובלין בו כתב ז"ל אבל הראב"ד ז"ל תי' דשאני התם שנטל אבל כשנתן ולא נטל לעולם אינו נפסל ברובא דשאובין דכל שנעשה מקוה שלם בתחלה בכשרות אינו נפסל בשאובין דכמעין משוינן ליה לזה ואינו נפסל בתערובת שאובין אלא שחזר הרב ז"ל וחשש שיש לחלק בין מקוה למעיין לפי שהמעיין לעולם אינו מתחסר דנובע והולך משא"כ במקוה שהולך ומתחסר והרי הוא כהאי דנתן סאה ונטל סאה דבעינן דנשתייר רובו והראשון נראה עיקר וכדעת רבינו שמשון ז"ל ע"כ. וכבר הרגיש בזה בנח"א סי' נ"א שכתב אמ"ש הש"ך לחוש לדעת הרמב"ם והראב"ד כתב דלאו בחדא מחתא נינהו דלרמב"ם דוקא אסור בנתן סאה ונטל סאה מפני מראית העין וממילא כשהוסיף יותר מרובא ולא נטל כשר ולהראב"ד אפילו כה"ג פסול.

ולדעת הראב"ד תמהתי קצת מה שלא ראינו מדקדקין לפעמים שעושים המקוה שטובלין בו גדול יותר הרבה מבור שהמי גשמים בו ומשיקין אותו וטובלין בו הרי לדעת הראב"ד שאם רבו שאובין על הכשרים עד רובא הוא דכשר אבל אם לא נשתייר רוב פסול וא"כ הי"ל למיקפד שלא יהא הבור של טבילה שבו מים יותר מבור של השקה דכה"ג הו"ל רבו השאובין, ובפרט דכה"ג יש סברא להחמיר עוד יותר לפ"מ דיש לומר דנתן סאה ונטל סאה שבטל וכשר לעולם הוא דוקא כשנטל סאה ונתן סאה וקמא קמא בטל אבל אם בפעם אחת נתן מ' סאה שאובים או יותר למ"ס כשרים כה"ג אפשר דאינו בטל וכדקי"ל לענין יי"נ שנפלו בצרצור קטן אפילו כל היום כולו ובגמ' ע"ז ע"ג ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודי' אבל חבית דנפיש עמודי' לא ואיפסק בש"ע יו"ד סי' קל"ד ס"א ובתוס' שם ד"ה צרצור ד"ה רב דימי דאמר בחבית דוקא נקט חבית אבל גיגית דנפיש עמודי' טפי מחבית לא אמר קמא קמא בטל פר"י. וממילא דעת לנבון ניקל לחלק בין נתן סאה ונטל סאה דקמא קמא בטל ובין ההשקה בפעם אחת של שאובין יותר ממ' סאה. וכתבתי לדעת הראב"ד דוקא דלהרמב"ם כל זמן שהוא בתוכו אינו פוסל.

עוד עלה בלבי הרהורי דברים לפי מה שכתב מרן הבית שערים במחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל אי אין מבטלין איסור לכתחלה הוא דאורייתא או דרבנן וכתב מרן דאפילו למ"ד דרבנן היינו דוקא במבטל באקראי בעלמא אבל לבטל איסור בתמידות לכ"ע אסור דאורייתא והביא ראי' לדבריו מריטב"א ועוד וגם אני בענייתי הבאתי לו סמוכין בכמה מקומות עיין בית שערים א"ח סי' פ"ט ובמשנה הלכות ח"ז סי' קי"ג ולפ"ז בדידן שמבטלין השאובין לכתחלה בתמידות אמאי לא נאסור לכתחלה לבטל השאובין במקוה וצ"ל דשאני ביטול במקוה שהוא מדין זריעה ולא מדין ביטול ובמקום אחר הארכתי אלא דא"כ מותר לעולם וצ"ע.

איברא דלכאורה נידון דידן אפילו להרמב"ם תקשה לן דהרי השאובין שמכניס בבור בכל יום מוציא הישנים ומכניס מים חדשים שאובים מידי יום ביום וא"כ הו"ל בכלל נטל סאה ונתן סאה אפילו להרמב"ם ז"ל כה"ג בנדון דידן.

והנה קושיא דא דקמא קמא בטל לא תקשה לן למ"ד דהשקה מטעם זריעה הוא דהרא"ש בהל' מקואות ורש"י בפ' כ"ש ס"ל דהא דמקוה של מ' סאה לא יפסלוהו אפילו אלף סאין שאובין אין צריך ראי' דהסברא נותנת דכיון דיש כאן כבר מקוה שלם כל השאובים שנפלו לתוכו נעשה כולו זרוע בתוכו והרי הם כמחוברים דכשרים לטבול בהם דהא דמים טמאים נטהרין ע"י השקה במקוה משום דהיינו זריעתן כמו חטים שנטמאו ונזרעו בקרקע ונשרשו ונטהרו ולפ"ז לא תקשה לן כלל מקמא קמא בטל ואין נפ"מ בין צרצור קטן לחבית דנפיש עמודי' ועיין תה"ד סי' רנ"ד הביאו הט"ז ז"ל. אמנם קושיתנו לפ"ד המהרי"ק שורש קט"ו שכתב דהא דרבו נוטפין על הזוחלין הוא פסול מה"ת והביא ראי' מגמ' שבת ס"ה ונדרים מ' דאבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי דחיישינן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ואי פסול נוטפין מדרבנן למה ניחוש שמא רבו הא ספיקא דרבנן הוא ולקולא א"ו דאסור מה"ת. עוד הקשה לפי מה דקיי"ל בכה"ת מב"מ בטל ברוב מה"ת א"כ מדוע לא יתבטל כ"ש דמעיין ברוב השאובין הנה נראה לכאורה דעת המהרי"ק דמדין ביטול ברוב קאתינן עלה והגאון בעל אמרי אש יו"ד סי' פ"ו תי' קושית המהרי"ק לפי דעת הרמב"ן שהביא הר"ן פ"ב דע"ז דאין היתר בטל באיסור אין קושיא כ"כ ובשו"ת קול ארי' הקשה עליו, גם מרן הח"ס יו"ד סי' ר"ב שכתב ליישב קושית הר"ן אמה שאמר שמואל אין המים מטהרין אלא פרת ביומי דתשרי בלבד ומשמע דכל השנה זולת יומי דתשרי אין מטהרין וכתב הח"ס ז"ל דשמואל דס"ל בעלמא מב"מ אינו בטל ואין דם מבטל דם ואין מים מבטל מים וא"כ כל השנה איכא למיחש שמא נתרבה הנהר מחמת מי גשמים לא שרבו הנוטפין יותר מן הזוחלין אלא שרבוי הנהר הוי ע"י תערובות גשמים משא"כ בתשרי שהנהר עומד על מקורו אבל אבוה דשמואל ס"ל כהלכתא דמב"מ בטיל וליכא למיחש אלא ביומי דניסן דרבו נוטפין ע"ש, הנה נראה דס"ל דהאי דין מדין ביטול הוא כשאר ביטול איסור בהיתר ולפ"ז תקשה כנ"ל אלא דבאמת כבר בארתי קצת דאין לזה דין ביטול מדין ביטול איסורי או"ה, אלא דאכתי יש לעיין בתוס' בכורות נ"ה ע"ב ד"ה אין ועוד פי' ר"ת דאיכא למימר מן הדין קמא קמא בטל וכו'. ולהראב"ד בכלל לא תקשה לכאורה דהראב"ד ס"ל דהו"ל כזרועים במקוה אבל הראשון קשה לכאורה.

ומה שכתבתי דהראב"ד ס"ל דהו"ל כזרועים נראה לבאר דברי לפי שתלמיד חכם אחד מגדולי תלמידי ישיבתנו הקדושה העיר לי דבשולי האדרת על שער המים (הרשלר) כתב בפשיטות דלהראב"ד השקה הוא מטעם ביטול ולא מדין זריעה ולכן אברר דעתן שהרי כתב הרשב"א בשער המים שם שמחלק בין שאר המשקין למים שאובין דאלו מים שאובין נתן סאה במקוה שאין בו אלא מ"ס מכוונות ונטל סאה ואפילו כל היום כשר וכו' וזה נראה לי עיקר שהרי המים השאובין יש להם השקה במקוה והרי הם כזרועים במקוה וחזרו להיות כמו מקוה ממש לטבול ולהטביל במקומם וכו' אבל הראב"ד תי' וכו' והנה מדכתב הרשב"א סתם שהרי המים השאובין יש להם השקה במקוה והרי הם כזרועים במקוה משמע לכאורה דזה הוא פשוט לכ"ע דההשקה הוא מטעם זריעה.

איברא מדנתן הראב"ד טעם לדבריו דכמעין משוינן ליה לזב ואינו נפסל בתערובת שאובין משמע לכאורה דזה דין מיוחד דכמו דמעין הגם שאין כאן אלא מעין כ"ש והוא מטהר המים שנשפכו לתוכו שיוכל לטבול בהם והכ"נ לענין שאובין ע"י השקה נטהרו לטבול בהם אבל כמו במעין שאם יצאו השאובין שנשפכו לתוך המעין אינן מטהרין בזוחלין דמעין שרבו עליו מים אין מטהרין בזוחלין הכ"נ הני שאובין כל זמן שמחוברים למקוה כשר הרי הם מטהרין הטובל בהם דהו"ל כאילו טבל במי גשמים אבל מיד שנפסקו חזרו לפסלותם ובספרי משנה הלכות ח"ב הארכתי קצת בזה לענין מעין והוא בח"ב סי' צ' צ"ה באופן ג' וצ"ע.

עוד י"ל דתלוי במחלוקת הפוסקים בהבור של שאובין לאחר השקה אם נעשו הכל כבור של מי גשמים ואם יסתום הנקב ההשקה ואפ"ה מותר לטבול בו והוא שיטת הטור בשם הרא"ש ונפסק בש"ע סעיף נ"ב והש"ך ס"ק קי"ב הביא בשם רבינו ירוחם שנסתפקו המפרשים אם נשאר השאוב בהכשרו או כיון שנסתם הנקב חוזר לפסולו כבתחלה ומביאו ב"י וד"מ ולמ"ד דהשקה לגמרי חשבינן לי' כמעורב ממש או כנזרע אתי שפיר אבל למ"ד דחוזר לפסולו א"כ לא הוי רק מכשיר ולא מעורב ממש ומיהו אינו מוכרח דדעת הראב"ד כרי"ו. [הגם שהצ"צ (יו"ד סי' קע"א) ובשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"א סי' מ"ב) ובחי' למקואות (סי' כ') ובשו"ת עבוה"ג (יו"ד סי' קצ"ז) כתבו דדעת הראב"ד נראה כרי"ו ע"ש.]

וקצת אמרתי לחלק דכיון דהמי גשמים הם בבור שאינו נראה לעולם איכא למימר דמי גשמים הם הרוב וליכא מראית העין וכיון דעיקר האיסור משום מראית העין כה"ג ליכא מראית העין או יאמר דכיון דהחיבור הוא כשפופרת הנוד אצבעים על אצבעים א"כ הו"ל כנפלו בצרצור קטן דקמא קמא בטל ולא מקרי נפיש עמודי' כה"ג ולא דמי

לשופך ומי גשמים עומס עליה שלא לשם הרי הוא כנותן שלא ונטל שלא, ולא נאמר זה רק לעורר.

ולעיקר דינא הרשב"ץ אם פסק כדעה ראשונה שנראה לו עיקר ומיהו בשער המים הקילר הדינא שנית וז"ל אין המים שאובין פוסלין אלא כשנפלו למקוה שאין בו מ' שלא אבל אם היו אם מ' שלא אפילו מילא בכתף ונתן אם מים שאובין אפילו כמה שוב אינו נפסל. וכן דעת גדולי המורים ויש מחמירין בזה כל שרבו השאובין על הכשרים וכדברי הראשונים דעתי מסכמת לפי שהמים השאובין מזרעין בתוך המים הכשרים כל שיש בכשרים שיעור מקוה של מ' שלא. מקוה שיש בו מ' שלא ונתן שלא ונטל שלא אפילו כל היום כשר שהשאובין מזרעין במקוה הכשר כמו שביארנו. לא אמרו נתן שלא ונטל שלא כשר והוא שלא נטל רובו אלא בני פירות ויש מחמירין בזה אפילו בארבעים ע"כ.

ולבאורה מצינו חילוק בדברי הרשב"ץ דיש לעיין שכתב כאן שני דינים הראשון הוא כשמלא בכתף מים שאובין לתוך מקוה כשר שיש בו מ"ק אפילו הכמים כמה שוב אינו פוסל וע"ז הביא כאן דעת גדולי המורים ויש מחמירין וכדברי הראשונים דעתי מסכמת הגה מסיק להלכה דעתו מסכמת לדעת הראשונה דאפילו מילא כמה בכתף שוב אינו נפסל וכדעת גדולי המורים. ממנה במחלוקת שנוי' נדין נטל שלא ונתן שלא כתב אפילו כל היום כשר כו' כמו שביארנו לא אמרו נתן שלא כו' אלא בני פירות, ויש מחמירין בזה אפילו בארבעים ע"כ והגה לא קיים כשר בזה וכדברי הראשונים דעתי מסכמת אז ודעה ראשונה עיקר אלא כתב שלא משום לעניין נתן שלא ונטל שלא דיש מחמירין בזה אפילו בארבעים ע"כ. ומשיגיו לשון זה לכאורה נראה דס"ל נמי דנתן שלא ונטל שלא יש מקום להמחמירין כיון שלא דמה את דבריהם כמו שדמה נתנן מים נמי שלא ע"כ עלמה לן לכאורה גם דעת הרשב"ץ לכתחילה יש להחמיר נתן שלא ונטל שלא.

וכן נראין דברי רבינו ירוחם נתיב כ"ו ח"ה שכתב ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ודוקא שהמקוה היה חסר ממ' שלא ונתנו בו ג' לוגין מים שאובים פוסלין ואם המקוה אינו חסר ויש בו שיעור אפילו הריק בו בכתפו כמה מים שאובים אינו פוסלו ורשב"ם כתב שפסול ורשאון נראה עיקר ולזה הסכימו כל הפוסקים מאחר שהיה שלם וכשר שאינו פסול אפילו מדרבנן ואם נתן שלא ונטל שלא עד רובו פסול מדרבנן מפני מראית העין ע"כ. ותמהו עליו לכאורה קושר דבריו לעיל סיפא דבריש אמר דמאחר דהי' מקוה שלם כל אינו מקבל טומאה ואפילו מדרבנן אינו פוסלין ולא כרשב"ם ואפילו מדרבנן מפני מראית העין נמצא דבריו סתרמי אינהו מיני' ובי' מדרבנן מפני מראית העין אלא דבריו סתרמי אינהו מיני' ובי' פסול ומיד כתב ואם נתן שלא ונטל שלא עד רובו פסול מים שאובים אין פוסלין ולא כרשב"ם ואפילו מדרבנן אינו שאובין לתוך מקוה כשר שיש בו מ"ק אפילו הכמים כמה שוב אינו פוסל וע"ז הביא דכן דעת גדולי המורים ויש מחמירין וכדברי הראשונים דעתי מסכמת הגה מסיק להלכה דעתו מסכמת לדעת הראשונה דאפילו מילא כמה בכתף שוב אינו נפסל וכדעת גדולי המורים. ממנה במחלוקת שנוי' נדין נטל שלא ונתן שלא כתב אפילו כל היום כשר כו' כמו שביארנו לא אמרו נתן שלא כו' אלא בני פירות, ויש מחמירין זה אפילו בארבעים ע"כ והגה לא קיים כשר בזה וכדברי הראשונים דעתי מסכמת אז ודעה ראשונה עיקר אלא כתב שלא משום לעניין נתן שלא ונטל שלא דיש מחמירין זה אפילו בארבעים ע"כ. ומשיגיו לשון זה לכאורה נראה דס"ל נמי דנתן שלא ונטל שלא יש מקום להמחמירין כיון שלא דמה את דבריהם כמו שדמה נתנן מים נמי שלא ע"כ עלמה לן לכאורה גם דעת הרשב"ץ לכתחילה יש להחמיר נתן שלא ונטל שלא.

ובן נראין דברי רבינו ירוחם נתיב כ"ו ח"ה שכתב ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ודוקא שהמקוה היה חסר ממ' שלא ונתנו בו ג' לוגין מים שאובים פוסלין ואם המקוה אינו חסר ויש בו שיעור אפילו הריק בו בכתפו כמה מים שאובים אינו פוסלו ורשב"ם כתב שפסול ורשאון נראה עיקר ולזה הסכימו כל הפוסקים מאחר שהיה שלם וכשר שאינו פסול אפילו מדרבנן ואם נתן שלא ונטל שלא עד רובו פסול מדרבנן מפני מראית העין ע"כ. ותמהו עליו לכאורה קושר דבריו לעיל סיפא דבריש אמר דמאחר דהי' מקוה שלם כל אינו מקבל טומאה ואפילו מדרבנן אינו פוסלין ולא כרשב"ם ואפילו מדרבנן מפני מראית העין נמצא דבריו סתרמי אינהו מיני' ובי' פסול ומיד כתב ואם נתן שלא ונטל שלא עד רובו פסול מדרבנן מפני מראית העין נמצא דבריו סתרמי אינהו מיני' ובי' דבריש כתב דפסול מדרבנן מפני מראית העין ולפמ"ש שפיר דבריש מיירי בנטל שלא ונתן שלא כה"ג המים השאובין חזקן בסיפא מיירי בנטל שלא ונתן שלא כה"ג חיישינן ופסול מדרבנן מפני מראית העין.

ומיהו דעת הרשב"ד נראה דרוב מים שאובין פוסלין אפילו נתוך מ"ק כשרין וכן נראין דברי הרשב"ם ב"ב שהביאם הרי"ו הנ"ל והרמב"ן ב"ב הנ"ל דמה דברי הרשב"ם ומ"מ נלינא מ"ם ע"י שנתן מ"ם ונטל מ"ם כתב הרמב"ן ג"כ לפסול במים שאובין וכן נראה דעת רבינו גרשום והגמוק"י ב"ב ג' ע"כ לכאורה ודאי יש לחוש להם ונפרט כי הש"ך והשב"ץ כתבו לחוש לדבריהם. ולפ"ז ל"ע נמי מש"כ המז"מ ליקוטים סי' ג' (שבת סי' מ"ט) דממלא בכתף ונותן לעליון עד שירד למחצה לא כתבו השב"ץ והש"ך להחמיר אבל לפמ"ש הרי מבואר דאפילו בפנים ממש דעתו להחמיר וכ"ש בנטל שלא וכה"ג שמילא המקוה וירדו ודאי ס"ל להחמיר ואין מקום לחילוק המז"מ ז"ל לכאורה וע"ע ומצאתי שכבר הקשו לו בקובץ רשאון על הל' מקוואות דף קל"ג.

והנה רבותינו הגדולים המחרונים ז"ל חפשו דרכים ותופנים להגיל מחשש זה דנתן שלא ונטל שלא ומרן רבינו הגדול מלמו"ר הגה"ק בעל"ח מלמו זי"ע ועכ"י החזיק בעשיית ב' בורות עם מי גשמים ומחד יהי' פתוח בכל עת והשני יהי' נפתח רק להשקה ומ"כ יסתמוהו בחופן שלא יהי' שום חשש לנתן שלא ונטל שלא וכן היו נעשין המקוואות רובם ככולם במדינותינו ביורחפ מקום שלא הי' אם מעין מקוה כי במקוה מעין לא היו לריכין לכל זה ובשם המלמו"ר הגה"ק מוהרש"ב מליובאוויטש ז"ל מובא לעשות מקוה מי גשמים מתחת ולנקוב בו ב' נקבים ועליו בור הטבילה וכה"ג לעולם ע"א למי גשמים שיתמלפו בנתן שלא ונטל שלא דכן הוא טבע המים שלא יוכלו לעלות מתחת ולהתערב במים העליונים כיון שאין מתערבין על שטח גדול ממנו על היתר זה פקפקו רבותינו המחרונים ז"ל מדברי שו"ת מרן מלמו"ר הגה"ק בעל"ח בשאובה יו"ד ח"ב סי' פ"א שהעיר שם להגאון הגדול מוהרחמ"ע מצ"ד קעלים וכתב דכה"ג הוי קטפרס שכתב דקטפרס אין הפסול דוקא משום שנוזל ונומר שם התחבלו לפעול שיהיה עומד הוי מיבור ומכשיר דע"כ למה משקין שבמקלח אינן טהורין לחכמים מפני שהוא קטפרס הא בקל יוכל להתחבל שלא יזלו בהשקתן למקוה ובהליף כתב הרמב"ם ז"ל בפיה"מ טהרות פ"ח מ"ט וז"ל לפי שלא יטהרו המים כשיתערבו במי מקוה התערובות שלא כשילובן במי מקוה בשעה שלו מים הטמאים לבד כמו

שהתבאר בבינה ולזה אם היו אלו המים הטמאים באשבורן ומגיע קצתן בתוך המקוה הנה כל מי המקוה שטח משטחי אלו המים אשר בתוך הכלי כי האשבורן הוא כלי בלי ספק וזה מבואר אצל המאמינים עכ"ל (ואינו מטהר) א"ו דמ"ש ונוזל הוא לפרש תיבת קטפרס מה הוא אבל באמת אפילו התחבל שלא הי' נוזל נמי אינו חיבור דהטעם הוא כל שאינו חיבור בטבעו שטח שוה אינו חיבור כמבואר בריב"ש ז"ל וכ"כ בהדיא הר"ש ז"ל מקואות פ"ג מ"א וכו'.

עוד שם אולם יעיין בב"י ז"ל וירא דגם הוא כתב בשם הראשונים דמים ע"ג מים בדרך הנחתן לא מקרי קטפרס מה שגבוהים והחילוק מובן במוחש דמים הניתן על מים שבבור הרי נחו ואינם זוחלין ורק בטבעם הם נחים הרי נתחברו מים במים בשטח השוה אבל מים שנתחברו ע"י ניצוק ורק ע"י תחבולה ומכריחה הוא עומד באויר בסור המכריחו יפול למטה בודאי לא הוי רק כמו שעומד באויר כו' ע"ש ולפ"ז לכאורה הכ"נ כיון שהמים העליונים אינם נחים בשטח השוה אלא הם מוכרחים ע"י ההפסק בין מים העליונים למים התחתונים ואם יסולק האי הפסק יפלו המים העליונים לתוך התחתונים הו"ל לשיטתו לכאורה בכלל שאינו חיבור ואין המים התחתונים מטהרים את העליונים לפי שיטה זו. והנה בחלק ז' מספרי הדל משנה הלכות העליתי קצת דבר חדש דבמקום שיש גם שתי בורות כמו שצוה מרן וגם בור מתחת אפשר דכה"ג מודה מרן הד"ח דמהני (והוא בח"ז סי' קמ"ז). שוב ניחמתי כי אפשר אכתי יש לחוש לה ויש להאריך בזה. אמנם אין כעת עת האסף בדבר זה.

ובעמדי מתבונן האיר ה' עיני ועלה במחשבתי המצאה נכונה והוא שיעשו את הבור של מי גשמים מקורה וימלאוהו מים ממטה למעלה מלא על כל גדותיו עד שלא ישאר משהו מקום ריקן ויפתחו נקב ההשקה למעלה ממש על יד התקרה והבור של טבילה יעשו אצלו ויהיה גובה המים קצת למעלה מההשקה וכשימלאו בור הטבילה מים יפתחו נקב ההשקה וכיון שמי בור הטבילה יהיו גבוהים קצת מבור הגשמים ממילא לא יצאו מי הגשמים לתוך המקוה אפילו בתוך הטבילות כיון שבור של מי גשמים מלא וא"א ליכנס וכיון שאין בא אין יוצא ולאחר הטבילה שירצו להחליף מי מקוה ולהכניס שאובים אחרים קודם ההוצאה יסתמו נקב ההשקה שלא יצאו קצת מים עד הנקב וכן יעשו לעולם וכה"ג לעולם ישארו המים במקום הבור של מי גשמים וליכא שום חשש של נתן סאה ונטל סאה וליכא גם חשש של שינוי המנהג אבותינו שהרי יעשו שני בורות כמלפנים ולא ישנו שום דבר בעשיית המקוה ממה שעשו אבותינו אלא שיעשו מכסה מלמעלה על בור של מי גשמים. ובאמת כי גם עכשיו מכסים הבור רק שיכסוהו באופן שלא יצאו ממנו המים ויהי' מכסה חתומה שם.

והנה באופן המכסה נמי יש לעשותו בשני אופנים או שיעשוהו מתחלה מקורה מהחומר והסיד שעושין כל הבור ויהי' מעשת אחד או שאפשר שיעשו המכסה מפלעסטיק וכיוצא בו מדבר שאינו מקבל טומאה ויניחו שם ראבער (גאמי) סביב על שפת הבור באופן שהמים לא יעלו רק שאז צריך לעשות הדוק שלא ידחפו המים את המכסה ויגביהוהו ויצאו המים גם אפשר שיעשו המכסה הזה מחומר פלאסטיק צלול שיהא אפשר לראות בתוך הבור אם המים לא יכזבו ולא יחסרו מתוך הבור או שאפשר שיעשו נקב גם למעלה על התקרה ויעשו לו מגופת ראבער וכל יום יראו אם לא חסרו מי גשמים או בכל עת שיראו לבדוק בחסרון המים יוכלו לפתוח את המקופה ולראות הכלו המים או לא. גם אם ירצו לנקות הבור יוכלו לנקותו ע"י פאמפ הגם שכה"ג לא יתלכלכו המים כיון שלא יכנס שם דבר.

בקיצור המצאה זו היא כעין המצאה שמביאים בשם האדמו"ר מוהרש"ב כלומר הפעולה יהי' אותה הפעולה של הגאון מהרש"ב ממש לענין חילוף מי גשמים אלא שבמקום להיות מי גשמים למטה ויש חששות לדברי מרן בעל ד"ח אשר כל בית ישראל נשען עליו ושינוי מנהג אבותינו נידון דידן ליכא שום חשש בזה וליכא שינוי מנהג ויש להאריך בזה באופן עשיית הבור למעשה שצריך לדבר מזה עם מהנדס (אינזעניר). אבל לעצם הדין לפענ"ד כה"ג יצאנו ידי כל החששות משום נתן סאה ונטל סאה.

אלא דהרווחנו עוד בזה דכה"ג אפשר שיהא נקב ההשקה פתוח בשעת טבילה ויצאנו בזה ספיקת רבינו ירוחם הביאה הש"ך דבשעת טבילה אם יסתום ההשקה אפשר דאסור לטבול במקוה זו, ולפמ"ש בס"ד הרי נתקן גם חשש זה אליבא דכ"ע שהרי ליכא חשש של תערובות ונתן סאה ונטל סאה ולא צריך לסתום נקב ההשקה בשעת טבילה כלל וכלל לא.

איברא דלפי המצאה חדשה זו לא בעינן ב' בורות כלל במקוואות שהרי כל עיקר ההמצאה של הב' בורות הוא משום חומרת דנתן סאה ונטל סאה וכיון דמטבע המים לעלות כשאדם נכנס במקוה ומיד נכנסים המים דרך נקב השקה לתוך המי גשמים ובצאת האדם מן המקוה חוזרין המים ונכנסים למקוה וכן מתהוה כמה פעמים עד שהמים שבבור של מי גשמים מתערבים ומתחלפין ויוצאים בזמן מה ולא נשאר מ"ס מי גשמים ולדעת הראב"ד ועוד הרי כה"ג המקוה פסול ולכן המציאו לעשות עוד בור אחד על יד המקוה ולאחר שהשיקו המקוה במי גשמים בבור הראשון והניחו הנקב פתוח שוב ישיקו המקוה מבור השני שגם שם מי גשמים אבל מיד יסתמו הנקב בחזרה וממילא לא יהי' החשש של נתן סאה ונטל סאה על הבור השני אבל לפי ההמצאה דידן כיון דליכא

משם דנמן סלה וגטל סלה ממילע סגי בגבור אחד וכמ״ש המחבר שם לע ילפו לעשות מעשה מצותיהם אלמי יוכלו להמשיך בג׳ בורות וכ״ל ומ״מ בשעת הדחק אפשר לסמוך לכתורה ולהמיר אפילו בגבור אחד כה״ג כנלפענ״ד שם יסכים לזה מעבג״ק אדמו״ר מהרן שליט״א.

והנה בימי מביא כ״ק אלמהי דבר זה לידיעתו הרב הגאון מוה״ר בן ציון ליין שליט״א משב״ק בע״פ מ״מ אלמהי להעלות על הכתב מה שפי מדבר וממילא ליינתי עוד איזה נקודות להגדיל תורה ולשמח אחד שם מעבג״ק אדמו״ר מהרן שליט״א ישמחני בדעתו הקדושה וממנו ילמדו וכן יעשו. [וע״ע שו״ת משנה הלכות ח״י סי׳ קמ״ו, וחלק ט״ז סי׳ מ״ט].

ועדיין מרחמן שפתי רחם לבי דבר חידוש מה שרחיתי בשו״ת מבקת רוכל סי׳ ס״ח לענין ג׳ לוגין מים שאובין אי הוה פסול דאורייתא או דרבנן וז״ל וכמוב במרדכי ואפילו לאותו דעת בנ״ד לע הוי כודאי שנפלו לתוכו ג״ל מ״ש כשהמקוה חסר מודה דכשר אפילו אי הוי פיסול ג״ל דאורייתא כיון דס״ס הוא כ״ש שאין פיסולו אלא מדרבנן לכ״ע ומ״כ אפילו ליכא אלא אד ספיקא כשר והביאו בגליון הש״ע בשרכ״י שם אות כ״ב. ולכאורה צ״ע דר״ת בספר הישר סובר דג״ל בתחלה פוסלין מהלכה למשה מסיני והרמ״ם מקוואות ס״ח הביאו והר״י כתב עליו דלא מציגו בשום מקום פיסול מקוה הלכה למשה מסיני ומדברי הרמ״ם שהביא מג׳ גוומות של לוג לוג מים שאובין משמע דג״ל בתחלה פסול מה״ת כר״ת ול״ע קלת.

ובזה הנני מחוה קידה וביציאתו מהו אומר הלואי שתהא יציאה כביאה ובתפלת ר׳ נחוניא בן הקנה שלא אכשל בדבר הלכה אסקופה הנדרסת תלמידו דסגידנא קמי׳ ומקמי׳ דיקר אורייתא השותה בצמא את דבריו בלב ונפש

מנשה בן רחל לאה

ובשקבל אדמו״ר מרן שליט״א המכתב ועיין בו אמר למשמש בקודש הרב הגאון ר׳ בן ציון ליין שליט״א שיגלגל אלי שהוא מסכים להמצאה זו ושכן רצוי לעשות בכל המקוואות. ושארי הדור שהגדולים מסכימים לקטנים.

סימן קצג

בענין בנין מקוה בסידני אוסטראליא שהבור השקה יהי׳ מתחת מקוה טהרה ובור מן הצד להשקה

ב׳ לקריאת המגילה התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי וידי״נ הרה״ג וו״ח אי״א פ״ה מתנהג בחסידות כו׳ כש״ת הרב **אהרן מאיר** קרוים אב״ד שאפראן, סידני אוסטראליא, בנ״י.

אחדשב״ת בידידות נאמנה. יקרת מכתבו קבלתי. בדבר המקוה בסידני אוסטרעליא אשר טרח הרבה ולאחר השתדלות גדולה עלה בידו שהסכימו טובי הקהל החרדי לבנות מקוה חדש לפי הוראת רבני העיר והיות שאני רבנים משם הם חסידי חב״ד (ליובאוויטש) לכן רצו דוקא לבנות המקוה ע״פ שיטת השדמו״ר מוהרש״ב זי״ע והוא שהבור של מי גשמים יהי׳ תחת מקוה טהרה ומעב״ת רצה שיבנו המקוה עם שתי בורות להשקה מן הצד כמנהג רוב העולם וע״פ חומרת הגה״ק אדמו״ר מלאנו להיות שתי בורות כדי לצאת ידי חומרת הרשב״ד הובא בשעב״ן וש״ך אשר מי״ה נדפ״ח לקמן לאנס היות כי המה שנים עמדו שניהם נגד מעב״ת והוא בשאד ולא יכול להשיב להם ובלית ברירה הסכים שעכ״פ יעשו עוד בור אחד מן הצד להשקה יתר על הבור התחתון וכן יעלו בעל מחבר ספר בצל החכמה והובא בשו״ת בצל החכמה ח״ג סי׳ ס׳ ס״ב (אין לי הספר לעיין בתר טעמו) והיות כי המקוה לר שאד ולא יכלו לעשות התכניות שנית לכן לבור השקה נמי לא עשו רק בור קטן מלומלם שאד לבור זריעה ולא להשקה כלומר שבעת הכנסת המים למקוה יכנסו המים לבור זה שיש בו מי גשמים ויזרעו השאובים ואח״כ יקלחו המים אל המקוה. אמנם כמה שחברים ירחי ה׳ ירחים לעלות ביחס במקוה זה כיון שאינה לפי פסק הוראת מרן בעל ד״ח ושאר גדולי הפוסקים שאוסרים מקוה כזו שהוא מקוה ע״ג מקוה משום משם קטפרס כמבואר בדברי חיים שו״ת ח״ב סי׳ פ״ג וסי׳ מ״ו דמקוה על גבי מקוה פסול משום קטפרס ועתה עיניו שפיר חזו בספרי משנה הלכות ח״ז סי׳ קמ״ז חודות המקוה במילמי ולכן רוצה לדעת גם מוו״ד במקוה זה.

והנה פשוט כי זאת מלפנים בישראל אשר כל המקוואות שנעשו היו בשני פנים או שהי׳ מקוה מעין ובהרבה מקומות בערי יורשף היו פעמים מקוואות בעומק עד ממשים ומשים מעלות מפני שלא מצאו מי מעין קודם לזה, או שהיו מקוואות של מי גשמים ושלגים בשפכורן וזה מעשהו הי׳ שם בור גדול מחזיק שיעור ג׳ מקוואות לכל הפחות או יותר עם מי גשמים ואלו בור שני למקוה טהרה ששפכו שם מים שאובים והי׳ נקב כשפופרת הנוד ביניהם והיו משיקים המים ומכשירים המקוה עיין מ״ש יו״ד סי׳ רי״ב אלא דבמקוה כזו לע יצאנו ידי שיטת רבינו הגדול הרשד״ם ז״ל שמפרש הא דלמרו בימות פ״ב ע״ב נתן שלה ואטל שלה לעין מים שאובים ושם לדעתו התשב״ץ ז״ל הובא בש״ך ס״ק כ״ג ולכן המציאו לנו רבותינו ז״ל לעשות ב׳ בורות עם מי גשמים זה אצל זה ובאחד לפתחו ולהיות פתוח בכל עת ויעשה לו להשקה להמקוה של שאובין וכשמה מקוואות לדקדק שירצו להכניס בו המים שאובים שיזרעו דרך אותו הבור והשני אח״כ לפתחו

בשעת טבילה לרגע ולחזור ולסתמו ועי"ז נוכל לצאת כל השיטות כל זה לפי האפשר. וכמו שכתב התשב"ץ דבמקוה מחמרינן כל החומרות שאפשר וכבר כתב הרשב"א ז"ל בהקדמתו לתה"א שידיו מרתתין להורות בדבר שקדושת ישראל תלוי' עיין שו"ת דברי חיים ח"א יו"ד סי' מ"ז. ובפרט להמציא חדשות שקשה מאד הדבר.

האמנם החזו"א ז"ל בהל' מקוואות סי' קכ"ג כתב ע"ד המקוואות שעושין שני בורות זה אצל זה ואחד מהן מתוכן למקוה טהרה והשני מתוכן לאוצר המים אשר בו מאספין מי גשמים מ"ס ואח"כ מקלחין בו מים דרך צנורות המקלחין מים לכל העיר והמים מקלחין ממנו למקוה טהרה אין בזה שום פקפוק דאפילו אם מי העיר שאובין הן מתכשרין בבואן לאוצר המים כדין המשנה פ"ו מ"ח הי' בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ"ס והנקב המקלח למקוה צריך להיות גבוה מהנקב המקלח מי העיר לאוצר המים כדי שיבואו מי העיר לאוצר המים במקום אשבורן שאם נקב המקוה נמוך נמצא מי העיר זוחלין תיכף למקוה ואין לחלק בכולו שאוב ע"י זריעתן במים זוחלין אף שהזוחלין צפין על מ' סאה אשבורן ואמנם אם מי העיר נמשכין ע"ג קרקע ג"ט והוי כולו בהמשכה יש לצדד להקל אבל לכתחלה נכון שהמים הבאין יזרעו באשבורן ואם פי הצנור של מי העיר גבוה מנקב המקוה יש לתקן לפי הצנור ברך שפי הברך יהי' למטה מנקב המקוה וגם לעשות המשכה על הקרקע ג"ט קודם שיבואו המים למקוה וצנור של מלט הנהוג דינו כקרקע שטבעו לבלוע המים ע"ש מה שהאריך בדבר וכעין זה נעשו כהיום הרבה מקואות בא"י ובכמה מקומות בחו"ל. ולעומת זה הי' נגד ההמצאה לעשות מקוה מי גשמים למטה ומי טהרה על גביו, וכהיום אמר לי אחד מיקירי ת"ח דא"י אשר איקלע פה בארה"ב ואמר לי בעדות ברורה שהחזו"א ז"ל פעם בא אצלו אדם חשוב עבור כסף בשביל מקוה אחת כזה ואמר לו בפירוש שאין נותן כסף עבור מקואות כאלו אבל לא אמר לי טעמא דמילתא.

ולפ"ז בנידון דידן לכאורה כיון שיש להם בור מן הצד לבור הזריעה הרי החז"א ז"ל מתיר במקוה כזה וכן נראה מתשו' מרן הח"ס ז"ל יו"ד סי' רי"ב וז"ל הנה מקוה טהרה פה קהלתינו שנעשה עפ"י חכמי הדורות כן מעשיה ב' מקוואות סמוכים ונקובים זה לזה כשפה"נ בעליונו וכשמנקים אחד מהם משליכים שאובים אל חברתה עד שתתמלא עד הנקב ומשם משקה לחברתה עד שתתמלא ושוב מנקים לחברתה וחוזרת ומתמלאת ע"י השניה כנ"ל ולית דחש למ"ש ש"ך סי' ר"א סקמ"א וס"ק קי"ב ותמה ג"כ בנב"י ח"ב כמ"ש פר"מ ג"כ אך אם לא היו מי הבאר עמוקים אלא מרודדים ולא הי' כל גופו של אדם עולה בהם בלי הוספת שאובים הייתי חושש לכתחלה לדעת הרא"ה בבד"ה כי דברי טעם הם אע"ג דבמ"ה דחי ליה בגילי דחיטתא ע"ש. והגם שיש כאן בור עם מי גשמים מתחתיו מ"מ הרי ציידתי במקום אחר דכה"ג שיש בו השקה מן הצד לבד הבור התחתון אפשר מודה מרן הד"ח וממילא נראה דגם החזו"א ז"ל הגם דלא ניחא ליה רק בבור התחתון מ"מ נראה דגם הוא ז"ל מודה דאם יש בור זריעה מן הצד הבור התחתון עם מי גשמים אינו מזיק ואינו פוסל דלדעת מרן הד"ח האי קטפרס הוא רק דאינו מועיל להשיק אבל אינו פוסל במים כשרים כדין קטפרס וא"כ לכאורה הי' מותר לכ"ע לטבול במקוה כזה.

והגם כי במקוה של מיאמי שדברנו בו בספרי משנה הלכות הנ"ל היו שם עוד שני בורות לשם השקה ולדעת מרן הד"ח בעי ב' בורות כדי לצאת שיטת הרא"ב ז"ל וכאן אין לן רק בור הזריעה בלבד אמנם הרי מרן הח"ס כנראה מודה להחזו"א ז"ל בסי' רי"ב וכן נראין דבריו בסי' רי"ד ובפרט אם הי' אפשר לעשות המשכה אל הבור מן הצד בג"ט ע"ג קרקע או ע"ג מלט צימענט בלע"ז שלא יבואו שאובין ממש להבור וכה"ג הרא"ב מודה דאינו אלא דרבנן והגם שבשו"ת אמרי אש ס"ל דכולה בהמשכה פסול מה"ת אמנם מרן הדברי חיים בפתיחה להל' מקואות אות ה' כתב דלכמה פוסקים שאובה שהמשיכוה כולה טהורה ורבו החולקים לפסול והנראה שהוא רק דרבנן דכ"כ להדיא המרדכי בשם הרא"ם ז"ל דהל"מ משיכה כשרה והרא"ם ס"ל שאובה מה"ת פסול וכ"נ דעת הרא"ב וכ"כ בהדיא המגי' בשם בעה"נ והב"י מכנה אותו הג"ה לשם הרא"ב ז"ל גופא וכן נראה מדברי הרא"ב ז"ל לעיל באותו פיסקא דרק מדרבנן אסור במשיכה כולה ע"ש וא"כ אם אפשר לתקן שיכנסו במשיכה ואח"כ לבור הזריעה כה"ג אפשר גם הרא"ב מודה דלא חיישינן משום נטל סאה ונתן סאה שהרי המים כשרים מה"ת רק משום מראית העין וא"כ אם נזרעים כה"ג אפשר דליכא מ"ע ואפשר לזה כיוון החזו"א ז"ל ובשו"ת דברי חיים ח"ב סי' פ"ג שם כתב וז"ל ולדינא נלפענ"ד אסור לעשות מקוה על אופן זה (כלומר מקוה על גבי מקוה) אך אם ירצה כבודו להכשיר השאובין מקודם שיהיו באים שלא ע"י אדם ובהמשכה אם יש צורך גדול יוכל לעשותו אך על אופן שלא יוכל בנקל להתקלקל שלא יבא מזה היתר עכל"ק הנה כתב מפורש שאם יוכשר השאובין ע"י המשכה מקודם הי' מתיר לצורך גדול אפילו במקוה ע"ג מקוה א"כ בדידן שיעשה המשכה וגם זריעה בבור מן הצד נראה דיודה דאפילו שלא לצורך נמי יתיר וכ"ש דבאמת הכי נמי הוה צורך גדול כיון דהוי צורכי רבים ואין להם מקוה כשר ונקי כזה ונשי דידן חשובות הן ומפונקות כידוע ויש לחוש שח"ו ימנעו עצמן מלילך לטבילה ולכן כה"ג לפענ"ד גם מרן הד"ח מודה.

אלא דמש"כ מעכ"ת דהבור הזה מן הצד הוא קטן ומצומצם מאד לבור זריעה לא ידעתי פירושו שאם אין לו שיעור מקוה א"כ מה יועיל הבור לזריעה הרי רבו השאובין ואין כאן זריעה כלל ובג"ל שאובין יפסלו המים. ואם יש בו שיעור מקוה א"כ אין זה קטן מאד ואולי כוונתו דאין לו רק שיעור מצומצם ולפי שיטת התשב"ץ בעי עכ"פ להיות כפלים מכשיעור ויותר ואם כן לא ידענא למה לא יוכלו להגדיל הבור הזה שיהי' לו שיעור מרווח ואם אין להם מקום ברוחב ובאורך לפי התכניות שלהם מ"מ הרי אפשר להם ליכנס ולחפור בעומק עד שיהי' שיעור לכ"ע וזה ודאי אין מעכב התכניות של הארכיטעקטאר וגם הרבנים אשר המה עכשיו המטריחים בדבר ודאי יסכימו להעמיק הבור כי מהיות טוב למה לא יצאו ידי כל הדעות ובפרט שעד שלא המציא האדמו"ר הרש"ב זצ"ל המצאה זו גם מרן בעל התניא והצ"צ בנו מקוואות כשלנו ואין לזה שום חסרון נגד הבנין שלהם כי ממקוה כזו נולדו ולכן נלפענ"ד דאם אפשר לתקן הני שני תיקונים האחד שיעשו המשכה לכל המים הנכנסים לבור הזריעה בג"ט והשנית שבור הזריעה יעשוהו כשיעור מרווח לכה"פ כפלים כשיעור מקוה כה"ג אפשר דאין לפקפק כלל אפילו למרן הד"ח.

וקצת יש להביא ראי' עוד ממש"כ החזו"א ז"ל דבמקוה שלם וירד לריקני דכשר דהא מעיקר הדין מתכשרין השאובין שנזרעו כשנזרעו במקוה שלם אלא דבמקום דנראה כנטל הכשרין פסול מדרבנן וזה דוקא בנחו השאובין במקוה ואח"כ ניטל מהמקוה או אח"כ נבלעין בקרקע אבל בשופך שאובין למלא ויוצאין נראה כאילו השאובין יוצאין וכשר וזה אפילו בזריעה לחוד ע"ש ולעומת זה חלק שם על העושין ג' בורות להשקה דהיינו שנים להשקה ואחד לטהרה ובאחד מקלחין מים לתוכו ואוצר השני אינו משמש רק להשקה בלחוד ואין מקלחין בו מים דאפ"ה אין יוצאין בו ידי שיטת הראב"ד דסוף סוף כשהמים עולים למעלה מן הנקב המים נכנסים גם להאוצר ואח"כ כשמוציאין המים שבמקוה טהרה יוצאים גם מים מן האוצר עד נקב השקה ואם למשל גובה המים באוצר 120 ס"מ בחליפת מי המקוה כ"ד פעמים כבר נכנסו באוצר מים שאובין כמילואו אם יהי' 5 ס"מ הגובה מן נקב השקה עד למים למעלה וגם שיש הפסד לנקיון המקוה ע"ש מה שהאריך בדבר.

הן אמת דבעיקר ההשגה לפענ"ד לולי דבריו הקדושים ודאי ידעו רבותינו מחילוף המים אפילו ע"י בור שני במשך הזמן מ"מ כיון דלא הוי אלא מדרבנן ס"ל דיש לסמוך על זה דהו"ל ס"ס דרבנן ולכ"ע מותר או יאמר דס"ל כיון שההשקה הוא במים חמין ומים חמים צפין מלמעלה וממילא יצאו מה שיצאו ומי גשמים לעולם עומדים וכעין סברא זו כתב מרן החי"ס ז"ל סי' רי"ד ע"ש ובמקום אחר כתבתי עוד דהראב"ד לשיטתו דס"ל לאסור בנטל סאה ונ"ס אמנם הוא ז"ל ס"ל דהמים העליונים יוצאים ולא מתערבים יפה יפה וכן נראה דעת הרי"ו בו והארכתי בזה במקום אחר, וממילא לשיטתו ודאי אתי שפיר שעשו בור השקה וליכא למיחש משום חילופי מים ואין השטר מזויף מתוכו, כן נלפענ"ד ליישב שיטת רבותינו הקדושים שלא עשו ח"ו דברים שאין להם ממש. גם מה שטען מרן לענין נקיות והנה ודאי שאנן מקפידין אנקיותא אבל הרי עינינו רואות במקואות שנעשו עם ב' בורות להשקה והמקואות הם נקיים בתכלית הנקיון. ומיהו פשוט דב' בורות להשקה הם רק לכתחלה ובאופן דידן אפשר דכ"ע מודו דמהני.

ולא אכחד מעטי מלהודיע צערי ברבים מה שלא זכיתי להבין בעיקר חידוש מרן החזו"א ז"ל ולפי הנראה גם מרן החי"ס ס"ל הכי (אם לא שנאמר דהח"ס לא חש לשיטת הראב"ד בסי' רי"ב ודו"ק) דהאיך מהני הזריעה בזוחלין שהרי בשעה שהמים מקלחין מן הצינור בבור הזריעה המים זוחלין ויוצאין לבור השני הסמוך אצלו למקוה טהרה ובשעת הזחילה אין השאובין נטהרין ודבר זה מפורש בתוספתא ג' גממיות כו' ר"מ אומר מטבילין בין בתחתונה בין בעליונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה וחכ"א בין כך ובין כך אין מטבילין אלא באמצעית שיש בו מ"ס ופסק הרמב"ם כחכמים והפסול הוא משום דאין הנזחלין מערבין וכ"פ בש"ע יו"ד סי' ר"א סעיף ס' ג' גומות בנחל כו' והריב"ש סי' רצ"ב כתב וז"ל שהרי זוחלין הם ואינם באשבורן וידוע שאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן וגם שערוב מקואות צריך שהמים המערבים שני המקואות הם מערבין אותם בהשקט בעומדן במקומן הטבעי שזהו אשבורן לא בהיותן זוחלין שזהו נקרא קטפרס כדתנן הנצוק והקטפרס אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה והאשבורן חבור לטומאה ולטהרה עכ"ל.

וכבר ביארתי בס"ד דהנראה מדברי הריב"ש שכתב כאן ב' טעמים א' דידוע שאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן וכוונתו דאפילו שהוא כבר מקוה כשר אפ"ה כשנעשה אח"כ זוחלין אינו מטהר כל זמן שהמים זוחלין, ב' שעירוב מקואות להכשיר זה מזה צריך שיהיו המים המערבין שני המקואות דוקא בהשקט בעומדן במקומן הטבעי שזהו אשבורן ולא בזוחלין שזהו הנקרא קטפרס ולפום ריהטא צריך טעם למה זוחלין אין מערבין כיון דהכשר מים הוא מטעם זריעה שנזרעו מים זה לזה ונגעו יחדיו מ"ש אשבורן ומ"ש זוחלין. ואפילו למ"ד משום עירוב והשקה אדרבה יותר מתערבין המים כשהם זוחלין ומתערבין זה בזה ע"י זחילתן ממה שמתערבין כשהם באשבורן בהשקט בעומדן על מקומן הטבעי ובחיבור לטהרה כלל ג' סי"א כתב דהריב"ש דייק

מהמשנה דאמרו קטפרס אינו חיבור וקשיא רישא לסיפא דברישא משמע דוקא כל שהוא דרך מדרון ובסיפא משמע דוקא אשבורן מטהר ואפילו אינו דרך מדרון לא וס"ל דסיפא עיקר דכל שאינו באשבורן אינו חבור משום דבעינן דוקא דרך השקט במקום עומדן בטבע ובזה ביאר גם דעת הרמב"ם שאין הנזחלין מערבין אלא א"כ עמדו ובספרי משנה הלכות ח"ז סי' קס"ז כתבתי דאולי זה תלוי במחלוקת מהרי"ק ות"ה בטעם דהשקה מכשיר מים שאובים דעת המהרי"ק שהוא מתורת ביטול ברוב עיין מהרי"ק סי' קט"ו ושו"ת אמרי אש סי' פ"ו ודעת תה"ד סי' רנ"ד דהוא מדין זריעה ועיין ש"ך ס"ק ל'. וכעת נראה לפרש דבין למ"ד מטעם זריעה ובין למ"ד מטעם ביטול בעינן כדרך זריעה או ביטול ופשוט דזריעה הוא בקרקע כשהוא עומד במקום אחד ולא בשעת זחילה והילוך והכ"נ זריעה במים כן הוא וכן לענין ביטול נמי כל זמן ששניהם אינם בהשקט אין זה ביטול אלא זה לעצמו וזה לעצמו וכעין שמצינו בסנהדרין לענין ביטול ברוב דכ"ז שהם שקלין וטרין בדין ליכא ביטול אלא לאחר שנמנו וגמרו הלכה כרוב אז המיעוט מתבטל לגבי הרוב וכמ"ש תוס' ב"ק בזה עכ"פ הביטול הוא לאחר ששקטה המחלוקת והכ"נ למ"ד עירוב משום ביטול בעי דוקא כשהמים עומדין על מקומן באשבורן ובהשקט אז מהני ביטול או זריעה ודו"ק.

ומעתה בדידן כיון דבשעת הזריעה לבור הזריעה המים מקלחין מבור לבור ונעשים זוחלים שהרי עוברין דרך נקב ההשקה אל הבור של מקוה טהרה ובשעת הזחילה הרי אין הזוחלין מערבין ולמה מהני הזריעה כה"ג, ואין להקשות מכל המקוואות דמהני השקה בהו ובשעה שטובל הא המים עוברים מבור לבור דרך נקב השקה והו"ל זוחלין כבר תי' בזה המפרשים דכה"ג כיון דהנקב הוא כשפה"נ הו"ל המקוה מקוה אחד דהנקב מחברן וכיון דהו"ל שוין זה לצד זה ולא קטפרס שזוחלין ממטה למעלה כה"ג אין זה דין שני מקואות אלא הו"ל דין נכנס למקוה והמים נדין ממקום למקום דכה"ג לא הוי זוחלין כמ"ש הריב"ש אבל כאן כיון דנופלין שאובין וצריכין אנו לביטול או זריעה כיון שאין המים נחין למה מהני לזה זריעה או עירוב במים הזוחלין וצ"ע. וכן ראיתי שוב לקצת אחרונים שהרגישו בזה.

ובינותי לרבינו החזו"א ז"ל בסי' הנ"ל שרצה לתקן קושיתינו זו במש"כ דהנקב המקלח למקוה צריך להיות גבוה מהנקב המקלח מי העיר לאוצר המים כדי שיבואו מי העיר לאוצר המים במקום אשבורן ע"ש כוונתו נראה שע"י שיהי' נקב המקלח מי העיר לאוצר המים נמוך נמצא שמי העיר מקלחין לאוצר המים באשבורן והם אח"כ יוצאין ע"י הנקב שהוא למעלה, ואין להקל בכולו שאוב ע"י זריעתן במים זוחלין אף שהזוחלין צפין על מ"ס אשבורן ע"כ נראה כוונתו עוד בזה דכל שהזריעה הוא ע"י זוחלין אם הנקב של מי העיר למעלה נמצא דהמים המקלחין מי העיר הגם שנוגעים במי הגשמים מ"מ הם יורדין מיד ע"י נקב השקה למקוה טהרה ולא סגי בזריעה כזו והוא כדברי הריב"ש ז"ל וצ"ע א"כ מ"ש אם הנקב למטה דסוף סוף כיון שהזריעה היא במים זוחלין שהמים זוחלין ע"י נקב המקוה למקוה טהרה ולא הוי השקה בהשקט במקום הטבע ואולי ס"ל דפסול זוחלין שאין מטהרין אלא בהשקט ובאשבורן הוא משום שאין מתערבין יפה יפה דרך זחילתן וא"כ כשנופלין ופי המקלח למטה א"כ שפיר המים מתערבין יפה יפה קודם יציאתן והחסרון בהכשר זוחלין אינו חסרון במים אלא חסרון בעירוב ודו"ק וצ"ע.

והנה במי נדה הובא בשמלה סי' ר"א ס"ק צ"ד יצא לחדש דלא מקרי זוחלין אלא אם הזחילה יוצא ע"ג קרקע לא לתוך מחיצות אבל אם הזחילה הוא למקום שיש מחיצות וחוזרין ונאספין ונעשין שם קוין וקיימים אין לחוש בזה לזחילה כלל ומשנה שלמה שנינו דעירוב מקואות כשפה"נ הובא בש"ע סנ"ב ועייך בש"ך שם מוכח מזה דאין קפידא כלל בזחילה. והגאון מהר"ש גאנצפריעד תמה עליו מדברי הריב"ש שעירוב מקואות דוקא בהשקט בעומדם במקום הטבעי ע"ש וכ"כ מרן הד"ח ועוד.

ולא קשה ממה שכתב הח"ס סי' רי"ב דכך מעשה המקוה דשם ע"פ חכמי הדורות וכמ"ש לעיל בסמוך דהח"ס ז"ל כתב וז"ל וכשמנקים א' מהם משליכין שאובים אל חבירתה עד שתתמלא עד הנקב ומשם משקה לחברתה ולכאורה עד שתתמלא עד הנקב הוא שפת יתר והיל"ל ומשליכין שאובים אל חבירתה עד שתתמלא חברתה דרך הנקב ולמה ליה לומר עד שתתמלא עד הנקב אבל י"ל דאהכ"נ דהח"ס ז"ל חש משום זוחלין אמנם בימים ההם שהשליכו שאובין במקוה שהביאו בכתף וכיוצא בו והשליכו המים עד שנתמלאו עד הנקב ואז נחו ושקטו ונעשו מים כשרים ואח"כ הוסיפו עוד מים עליהם ובאמת בשעת זחילתן אינם מתכשרים המים אלא כשתתמלא המקוה השני עד הנקב ומשם משקה לחברתה כיון שכבר נתמלא המקוה השני וכיון שבראשונה נתמלאו עד הנקב קודם ונעשו כולם כשרים השאובין אין מבטלין עוד המים הכשרים שבראשונה ודו"ק כי קצרתי בזה וצ"ע.

ומעתה נחזור לדידן עכ"פ נראה דאם יעשו ע"י המשכה לכל המקוה וא"כ לא יבואו מים שאובים ממש שפסולין דאורייתא אלא בהמשכה שלכמה פוסקים כשר לגמרי ולכמה עכ"פ מדרבנן הוא דפסלי וגם הזריעה בתוך הבור כה"ג גם הבור של השקה שלמטה לא יזיק ולא יפסול כנלפענ"ד ומיהו ודאי אם הי' אפשר לתקן עוד בור השקה

מה טוב הי׳ משום ומל מיטוש עכ״פ ולפמ״ש לפענ״ד מקוש יש בדשם גם בענין הלכה ובפרט כי מלנו מקובל מרן הדבדי חיים שמין לזוז מדבריו הקדושים ובפי׳ מ״ו הוסיף דבכל מקוה הדין כן ע״ש גם בהעמק שלה כתב בזה כהד״ח וכיון שהוא נוגע לטהרת וקדושת ישדאל לא יסמוך עלי עד שישמל עוד ג׳ מורי הוראות מובהקים וכולי האי ואולי.

איבדא דלכאודה יש לעיין לפמ״ש מדן הד״ח ז״ל בהל׳ מקוואות סק״ה דאפילו הי׳ זוחל לתוך בור או מערה ועומד בתוכו ואינו יוצא להחוץ מהמערה והבור נקרע זוחל בשעת זחילתו לתוכן ע״כ ע״ש והוא מתש׳ הריב״ש סי׳ רל״ג וכ״כ הש״ך ס״ק למ״ד להדיא ולפי״ז מיס הנובעים לבור הזריעה אינם נכשרים לטבילה כיון שאינה כשנופלים לתוך בור הזריעה הס זוחלין לבור הטבילה וכל זמן שזחלתן הרי אינם מתכשרים עד שיפקוטו ולפ״ז המיס שעוברים על גתכשרו אלא לאחר שיפסיק מלקלח עוד מיס שחוזין מבחוץ ואז נעשו המיס כשרים ע״י ההשקה מבור הזריעה אלא דהוה חשש של נטל קלה ונתן קלה ולזה כבר מהני השקה להני ג׳ בורות.

אלא דלפ״ז בדידן כיון דלדעת מרן הד״ח מקוה ע״ג מקוה הו״ל קטפרס והו״ל זוחלין ע״כ מעולם לא נתכשרו חומן המיס דבשעת זחילתן מבור הזריעה הרי הן זוחלין ואינם מתכשרין וגם לאחר שנפסקו מזחילתן לתוך המקוה והי׳ מועיל ההשקה אבל כיון דהבור טבילה יש מחמיו מקוה מה שלדעת מרן הד״ח הו״ל זוחלין ע״כ ע״י שיתכשרו הני מיס לא מבור הזריעה ולא מבור ההשקה ואין עלה אם לא שהי׳ אפשר לסתום נקב ההשקה מבור הזריעה לבור הטבילה ולהכניס בבור הזריעה מיס כדי שיעור מ״ס שחוזים אז להפסיק הקילוח לדגע שיתכשרו המיס ואח״כ לפתוח נקב ההשקה ולהכניס המיס לבור הטבילה ואז כבר יכנסו בבור הטבילה מיס כשרים ולזה לא יזיק כלל הבור התחתון אפילו לשיטת מרן הד״ח ז״ל והבן.

ודע כי זה מיזה זמן אשר העיר ה׳ את רוחי ואמרתי בס״ד שאפשר לעשות מקוה כשר לכ״ע ולצאת ידי חשש של נטל קלה ונתן קלה ולצידע דדברי חיים וגם לצידע דשיטת החב״ד ולא לעשות ממנהג הקדמונים והוא שיעשו שני בורות להשקה זה אצל זה כנהוג מאז ומלפנים ויכניסו בהם מי גשמים אלא כדי שלא יהי׳ החשש של נטל קלה ונתן קלה יעשו לבור אחד נקב ההשקה למעלה אצל רחב הבור ממש ויכסו הבור ג״כ בשיעור מלמעלה לאחר שיהי׳ מלא מי גשמים (או קודם שימלאוהו רק שיניחו נקב בו כדי להכניס שם המי גשמים ולאחר שימלאוהו יסתמו הנקב בדבר הכשר לסתמו) והנה ידוע להחשש של נטל קלה ונתן קלה הוא רק משום שבשעה שהחלה נכנס במקוה המיס של המקוה נכנסין לבור ההשקה ומתמלאה ממיס הזרועים ומא״כ כשמוציאין המיס של המקוה יוצאים המיס מבור ההשקה וכן מדי פעם בפעם עד שרבו המיס הזרעים על מי גשמים אבל בעופן שכתבנו ממלטו מחשש זה דכיון דהבור של מי גשמים לאחר שימלאוהו יכסוהו בשכסה בעופן שלא יכנסו עוד שם מי מקוה כיון שהבור מלא הוא ע״כ אפילו יכנסו במקוה כמה בנ״ע לעולם לא יכנסו המיס בבור ההשקה שהרי אין מקוה למיס ליכנס וכיון שאין בא אין יוצא וע״כ המיס הכשרים של מי גשמים לעולם יישארו במקום אחד ולא יצאו משם ולילא שום חשש של נטל קלה ונתן קלה, וזה בס״ד המלאה נכונה.

ואם יתעקש המתעקש לכמי משום הא מילתא זוטרתא שבמקום ההשקה לומר שהרי הנקב שהוא כשפופרת הנוד שהוא בלאטים על לגבעים ולשיטת מרן הגרש״ז ז״ל עד טפח ובמקום אחר הבאתי סמוכין לדבריו הקדושים שכן רלוי לנהוג (עיין משנה הלכות ח״ה סי׳ קנ״ח) דכיון דלתקנתו השיעורים ע״כ שיעור שפופרת הנוד הוא כפלים והיינו ד׳ לגבעות על ד׳ לגבעות והבאתי גם סמוכין מדברי המאירי פ״ד דמקוואות מ״ד ד״ה היתה כלי שכתב דשיעור ניטול כלי שפופרת הנוד מלא הוא והא דהא תלוי ושיעור ניטול כלי הוא כמוליא רמון שהוא כטפח לדעת הרלב״ד וריטב״ץ והרע״ה והרי״ו והממילו האחרונים כותייהו כמבואר בני׳ בבד״ה ולדעת הב״י גם דעת הרמב״ם כהמאירי ע״ש ע״כ לכאודה אכתי יש להמערער לומר דעכ״פ שיעור זה של הנקב לאחר שיוליאו המיס מן בור המקוה שטובלים בו ירדו קלת מיס מן בור ההשקה עד שיעור הנקב ואח״כ כשימלאו שנית המקוה יכנסו קלת מיס בבור ההשקה ושוב בזמן מן הזמנים יתערבו ושוב ונכנסו לחשש של נטל קלה ונתן קלה.

אף מי יומר לו שלא יבא זה נמי לא קשה שהרי האמת שהכ״ג רק דבר מועט וזמן רב יקח ממנו גם לזה יש עלה נכונה לאחר הטבילה קודם שיוליאו המיס מבור המקוה יסתמו הנקב של בור ההשקה עד לאחר שימלאו המקוה שנית ולא יצאו המיס כלל מבור ההשקה ואחר שימלאו המקוה מיס יפתחו הסתימה ותשאר פתוח עד לאחר כל הטבילה והרווחנו בזה שאין צריך לסתום ההשקה בשעת טבילה כלל וילאנו מידי כל הספקות, ואם ירלו לנקות בור של מי גשמים מזמן לזמן יוכלו לנקותו ע״י הנקב מלמעלה מקום שנכנסו שם המי גשמים ויוליאו המיס ע״י פתח וכיולא בו וזה לפענ״ד המלאה נכונה מליצ דכ״ע.

ידידו דושה״ט וש״ת וכאש״ל בשמחת פורים וחג כשר ושמח בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קצד

בענין אם נשתנו השיעורים בזמן הזה

ה' לסדר ואתחנן התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרב הגאון חוב"ט כש"ת מוה"ר יחזקאל הלוי גרובנער שליט"א רב ור"מ בדעטרויט מיש.

אחדשב"ת בידידות נאמנה. ובד"ת תשר שלח לן הגם כי
מני טרוד מאד ומין הדבר נוגע עוד להלכה
מ"מ מחמת ידידות אכתוב מיזה מילין כדי להשתעשע בדבריו היקרים, ובענין השיעורין מי נשתנו ובמיזה לופן למדוד הנה המרכתי קצת בספרי משנה הלכות מ"ד סי' ס"ט ע"ס ומ"ה סי' קנ"ע ומ"ז סי' קמ"ט ומין הז"ג להמריך בזה יותר כעת.

ולא מכחד מעטי מה שמצאתי לבעל העיטור בשרת הדברות הדברות
הל' מצה ומרור מחר שהביא שיעור חלה מ"ג ביצים והייגו ס' רבעים קמח ועוד ומכרו רבותע משקל ז' מאות וב' זוז ומכר רב יוסף הני נסי וכו' ומין שיעור משקל לע נהיגו לן ומיטי מיכא דקלילי חלה קלילי ושיעור ביצים מיכא קטנים ומיכא גדולים ולע צריך לן טוטפות או גדושות ונוהגין השתע לוזש מדות קטנות ולפופות כל מחד בפני עצמו כרב יוסף מליבא דר"ח וכו' ע"ס הנה מבואר דכבר בימי רבינו העיטור כבר הי' מסופק בשיעור חלה ומטעם דהביצים מיגם שוים זה קטן וזה גדול וגם על המשקל מין סומכין ופלע על המחרוים שלע הרגישו בדברי העיטור וכ"כ בתניא רבתי בהל' פסח ע"ס בשם העיטור. ועיין גם בריב"ש סי' רל"ה וז"ל ות"ת שבזמן הזה נכספה קומתינו מפני חשמחינו ומין לנו כשערן של רשעים כשניתנו מתניתין דמקוחות דזה"ז נשנית כמתניתין דכוכין ומתני' דפ' מי שהוליחוהו וכמה משניות דמס' ב"ב וכן בריית דשער מקוה בת"כ לך כי דזה"ז מי רואה שעשרו של חדם בימוני לריך לפחות עשרים סאה וכו' ע"ס. וכבר הקשיתי פעם מקומן לריך לקמון ביד שכמעט ג"ע להיות השעור כפול ושיהא חפשר לקמון וע"ש.

סימן קצה

בענין להשים טפים קטנים בבור כדי לחזק הכתלים

עוד להנ"ל

ובדבר חשר נשאל במקוה שהבור מינו ממזיק כשיעור מקוה והחליטו לחפור בעומק הבור חמנם יש חשש שמא כשיגיעו הסיד להסיד חלל הבור לע יתחבר היטב הסיד החדש עם הישן ויהי' חשש שוחלין ושחת חמר החומן שרוחה לעשות טפים של נחושת דקים סביבות הבור בעומק עודי הכתלים בעוחו מקום שמחבר היטב והחדש כדי לחזק הכותל ולהעמיד המים שלע יהיו נבלעים בקרקע לי יש חשש משום למעמיד בדבר המקבל טומחה והו"ל הווייתו ע"י דבר המק"ט, ושאלת חכם חשובה שלחה בבירור מכל הפוסקים לחין זה משום מעמיד בדבר המק"ט והביא שם מה שהביא לו ידי"נ הגחון המובהק מוהר"מ פיינשטיין שליט"א וגם חשובה מהגחון הרב חלקנה זאבערמען מירדעמנחו ומין לי מה להוסיף על דבריהם.

סימן קצו

בענין סילונות של ברזל שהוליכו מים למקוה

עוד להנ"ל

ברם מה שהניחו לי להשתעשע קצת בד"ת דהרע"ס שלהי נדה הל' מקוחות סי' י"ב נשחל על מקוה שהוליכו למוכו מים בסילונות של מתכות חם הוח כבר דפשוטי כלי מתכות טמחים נמצח דהוייתן ע"י דבר טמח ומחרתי דחם הסילונות נטויות ממוברות לקרקע לחין תורת כלי עליהן חין מקבלין טומחה כהחיח לחנן בפי"ע דכלים כל כלי מתכות שיש לו חם בפני עלמו טמח חוץ מן הדלת והנגר והמנעל והפותח שחתח הלין והלין והקורה והלינור שעשו לקרקע וכן הני סילונות כיון שנעשו להיות מוחזין חם חמיד חשמישן עם הקרקע ואין מקבלין טומחה ולע מיבעיח על כלי מתכות שנעשה לשמש חת הקרקע שהוח טהור לפי שהוח בטל חגב קרקע חלע חפילו נעשה לשמש פשוטי כלי עץ טהור וכו' ע"ש ומבואר לכחורה דבעי דוקח שיהח נעשה לשמש חת הקרקע חבל חם לח נעשה לשמש חת הקרקע חע"ג שחם"כ עשהו לשמש חת הקרקע לע מהני, וכן נרחה יותר מבואר בשו"ת הרח"ש כלל ל"ע סי' ז' שכחב חם חמנם יש להחיר מקוה שהמים נכנסים לחוכו דרך סילונות של מתכת מטעם חחר משום שחינן מקבלין טומחה משום שמשמשין חת הקרקע כדחנן בפי"ע ופפילו חינן מחוברים לקרקע טהורים כיון שלע נעשו חלע לשמש הקרקע וכן הני סילונות כו' כיון שנעשו להיות מוחזים בקרקע חמיד חינן מקבלין טומחה.

ובשו"ת נוב"י ת' סי' קל"ז דקדק מדברי הרח"ש שכחב כיון שנעשו להיות מוחזים בקרקע חמיד ולע כחב כיון שמוחזים בקרקע חמיד חלמע דהכל הולך חחר מחלת עשייתן לשם מה נעשו ולכן חמה חשמ"ע יו"ד סי' ר"ע סעיף מ"ה שכחב סחם ופם הסילון של מתכת מחובר לקרקע חפילו מקלח להדיח לתוך המקוה כשר שהרי חינו מקבל טומחה לפי שהוח בטל חגב קרקע ונחן מקום לטעות ולע פירש דבעינן דהני סילונות בעינן דוקח מחילה עשייתן לשם קרקע גם הטור כחב ז"ל ופם סילון של חבר חו של מתכת חמור להמשין

בו מים למקוה שמקבל טומאה ואם הוא מחובר לקרקע שפיר דמי שאז אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל אגב קרקע עכ"ל הטור הרי שג"כ לא הזכיר שיהא תחילת עשייתן על שם כך רק די שיהא מחובר עתה לקרקע והעלה לחלק בין סילונות שמונחות על שטח הקרקע ולא נתחברו לא בבנין ולא טמונים בקרקע ועיקר טהרה שלהם שמשמשין את הקרקע בזה בעינן תחלת העשיה לשם כך אבל אם נתחברו בבנין עם הקרקע או טמון בתוכו לא בעינן עשייתו מתחלה לשם כך ולבסוף חזר בו מכח גמרא שבת נ"ח ע"ב שכתבו שם של בהמה ועשאו לדלת אעפ"י שחברו לדלת וקבעו במסמרים טמא שכל הכלים יורדין וכו' ואינן עולים מטומאתן אלא בשינוי מעשה וכ"פ הרמב"ם בפ"ח דכלים הי"ב ע"ש.

ולפענ"ד דברי הרא"ש גופי' שפי' בפי' למס' נדה וז"ל וכן הני סילונות כיון שנעשו להיות מונחין שם תמיד תשמישן עם הקרקע ואין מקבלין טומאה ולא מיבעיא על כלי מתכת שנעשה לשמש את הקרקע שהוא טהור לפי שהוא בטל אגב קרקע אלא אפילו נעשה לשמש פשוטי כלי עץ טהור כדתנן וכו' זה הכלל המחובר לטמא טמא ולטהור טהור ויש לדייק מה שכתב ולא מיבעיא על כלי מתכות שנעשה לשמש את הקרקע שהוא טהור לפי שהוא בטל אגב קרקע דלמה ליה לטעם שבטל אגב קרקע דכיון דנעשין להיות תשמישן עם הקרקע אין מקבלין טומאה א"כ קודם תשמישן נמי כבר אין מקבלין טומאה ואפילו לא בטלו אגב קרקע ול"ל טעם שבטל אגב קרקע גם מה שסיים זה הכלל המחובר לטמא טמא ולטהור טהור משמע דהכל תלוי בחבור והחבור עושהו חלק מהטהור ובטל הטומאה ממנו וכן אם חברו להטמא נעשה חלק והבן.

גם מה שכתב וז"ל ובשביל שכתבת שהגדולים החמירו לפסול מקוה שהמים באים לתוכו ע"י סילונות של מתכת אפשר אם הסילונות מונחות ע"ג קרקע ולא נתחברו בבנין עם הקרקע ואינם בטלים אגב קרקע ומקבלים טומאה אבל אם נתחברו בבנין עם הקרקע או שטמונים כולם בתוך הקרקע נתבטלו עם הקרקע וטהורין נ"ע דאמאי לא משני ליה דהני סילונות מיירי בסילונות שלא נעשו מתחלה לחברן בקרקע והני הכ"נ פוסלין את המקוה אפילו הם מחוברין לקרקע ואנן שמכשרינן דוקא כשנעשו מתחלה לשם קרקע וליכא סתירה מהני גדולים שפוסלים.

ובשו"ת המיוחסות להרמב"ן סי' רכ"ז נשאלה ג"כ שאלה במים העוברים למקוה דרך מתכת שאין לה בית קבול וכתב דאם קבע הצינור בקרקע כשר ואעפ"י ששנינו בפ"י דמס' פרה נתן ידו או רגלו על הירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים עלי קנים ועלי אגוזים כשר זה הכלל דבר המקבל טומאה פסול דבר שאין מקבל טומאה כשר ומפ' טעמא בפ"ב דזבחים דאמר קרא מקוה מים יהי' טהור הויתה ע"י טהרה יהא ותנן נמי בפ"ה של מקואות ר' אסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין התם בשאין קבוע בקרקע אבל בזמן שקבעו בקרקע בטל לגבי קרקע ואינו מקבל טומאה וכדתנן פ"ו דמקואות מטהרים המקואות וכו' כיצד מביא סילון חרס או סילון של אבר וכו' וטעמא כדאמר דכל שהוא קבוע בקרקע בטל לגבי קרקע ואינו מקבל טומאה וכמו ששנינו במסכת כלים כל כלי מתכת שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת והנגר וכו' והצינור שנעשו לקרקע כו' ע"ש והמבואר דפי' סתם דצינור כל שקבע בקרקע בטל לגבי קרקע ולא זכר כלום שיעשה מתחלה בשביל לשמש לקרקע ואדרבה מדדימה הא דנתן ידו או רגלו על הירקות ושאר כלי מתכות עם צנור ובכלהו נתן רק הטעם אם קבעו בקרקע או לא משמע דאפילו דבר שבעצמו מקבל טומאה כל שקבעו בקרקע בטל לגבי קרקע ע"ש ודו"ק. אלא דלפ"ז שפיר מסתבר דהטור והב"י בכיון כתבו בסתם דהסילון מחובר בקרקע כשר בכל ענין שבטל אגב קרקע לאחר שנתחברה וכמו שעלתה על דעת הנוב"י ז"ל במחשבה.

האמנם כי כן תקשה קושית הנוב"י משבת נ"ח ע"ב של בהמה ועשאו לדלת אע"פ שחברו לדלת וקבעו במסמרים טמא שכל הכלים כו' ואינן עולים מטומאתן אלא בשינוי מעשה וכ"פ הרמב"ם. ולכאורה עלה בדעתי בתרי אנפי, האפן הא' דלא דמי סילון המחובר לקרקע לשל בהמה ועשאן לדלת שאע"פ שחברו לדלת וקבעו במסמרים מ"מ החבור ע"י מסמרים אינו עושה שינוי בגוף הכלי ודרכן של בנ"א לחזור ולהסירן מהדלת ולכן שפיר אינו בטל אבל סילון המחובר לקרקע באמת הוה כשינוי מעשה דכיון שקבעו וחברו בבנין ונתנו בקרקע שוב לא יתנחם ליטלו משם ואין זה מדרך רוב בני אדם כה"ג שפיר מקרי שינוי מעשה ויוצא מידי טומאה ועיין תוס' נדה ס"ב ע"ב ד"ה אלמא בקפידא תליא מילתא וא"ת א"כ מה צורך בהעברת סמנים כיון דמבטל בלבו סגי וי"ל דבטלה דעתו אצל כל אדם אם יבטלנו בלא שבעה סמנים ע"ש מבואר דטומאה אם בטלה בלב ואינו מקפיד הי' סגי לטהר אי לאו משום דבטלה דעתו אצל כל אדם ובהקפדה תליא מילתא ע"ש והכ"נ השינוי מעשה מהני לבטל הטומאה ולעשות הכלי אינו כלי אבל במחשבה לא מהני ולכן בדלת אפילו קבעה במסמרות אינו בטל דדרך בנ"א להנחם פעמים ולהסירה משם אבל סילונות שחברם וקבעם בקרקע בטלו אגב קרקע ואתי שפיר לישנא דבטל אגב קרקע כלומר דקביעות בקרקע עושהו כשינוי מעשה ובטלה אגב קרקע ומעצמו לא הי' בטל. ועיין בסמוך בשם קרית ספר ובשם הרא"ש סוכה דבטומאה אזלינן בתר רוב תשמיש העולם.

הפן השני דבשל בהמה ועשאו לדלת הנה מיירי בכלי שהיתה נעשית לשם דבר ידוע ומסויים וכיון שהכלי כבר הוכנה לשם דבר ידוע שוב להוציאה מהכנתה צריך שינוי מעשה ולאו דוקא שעשה מעשה לשם דבר ידוע אלא אפילו רק חישב עליו לשם כלי ידוע מקבל טומאה שכל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה וכל שירדו לידי תורת טומאה שוב אינן עולין אלא בשינוי מעשה, והטעם דלא אמרינן אתי מחשבה וביטל מחשבה משום דכיון דהמחשבה מביא טומאה להכלי והתורה חשבה המחשבה למעשה בזה כמבואר בפ׳ האומר בקדושין דמחשבת טומאה כי מעשה דמי דרחמנא קרייה מעשה דכתיב כי יתן דהיינו בידים וקרינן כי יותן ואע״ג דהוי במחשבה בעלמא עיין קרית ספר פ״ח מהל׳ כלים וכיון דמחשבה בזה כמעשה דמי א״כ תו לא אתי מחשבה ומבטל מחשבה דכיון דמחשבת טומאה כמעשה דמי בעי שינוי מעשה דוקא וכמו לענין תרומה דכתיב ונחשב לכם תרומתכם נמי אמרינן דכמעשה דמי ולא אתי מחשבה ומבטלה ולכן שפיר בעינן שינוי מעשה דוקא לבטל ומיהו כל זה בכלי שחישב עליה לשם כלי או שעשאה לשם כלי ממש אבל כלי מתכת שלא עשאה לשום כלי ולא חישב עליה כלל ואפשר להשתמש בה שני תשמישים תשמיש אחד אם ישתמש בה תקבל טומאה ותשמיש אחד שלא תקבל טומאה א״כ כל זמן שלא חישב עליה לשום תשמיש אכתי בידו לכוין לאיזה תשמיש שירצה ולאשר יחפוץ יטנו כיון שאכתי לא נקרא עליו שם כלי ולכן אם חישב עליה לשם תשמיש טהור כגון סילונות לחבר בקרקע לא בעי שינוי מעשה להוציאה דהרי אכתי לא חישב עליה לשם כלי אחרת שיצטרך להוציאה מידי מחשבתו הראשונה וכה״ג לא בעי שינוי מעשה כלל אלא כל שחברו לבנין ולקרקע הרי בטל אגב קרקע וטהורה היא הכלי כיון שמעולם לא חשב עליה מחשבה אחרת שתעשה כלי ויצטרך להוציא מדין כלי שיצטרך שינוי מעשה.

ומעתה לא קשה מגמ׳ שבת דשל בהמה ועשאן לדלת דפי׳ דהתם כבר היתה כלי של בהמה וא״כ כבר היתה מקבל טומאה ולכן אעפ״י שעשאו לדלת לא יצא מידי טומאתו דקביעת מסמרין בדלת לאו שינוי מעשה הוא אבל סילונות וכיוצא בזה שלא היו עדיין מחשבתו עליהם לשום תשמיש ולא לשום כלי המקבל טומאה אם חשב עליה לתשמיש קרקע בטל אגב קרקע ואינו מקבל טומאה ואפילו לא הי׳ עיקר עשייתו מתחלה לשם תשמיש קרקע, ועיין מל״מ פ״ב מכלים ה״א ד״ה והנראה אצלי. בקיצור החילוק הוא בסתם כלים אי אמרינן דסתמן הו״ל כנעשו לשם כלים ומקבלין טומאה או אמרינן דסתמן לא מקרי לשם כלי.

ובמה שכתבנו מובנים דברי הרא״ש סופ״ק דסוכה שהביא בשם רבינו ישעי׳ דאלו מחצלאות שמוכרין התגרין לאו בתר עשייתן אזלינן שהאומן אינו עושה אותן אלא למוכרן לכל מי שצריך להם וא״כ אין לילך אלא אחר קנייתם וכו׳ וא״כ אדם יכול לקנות מחצלת חדשה לשם סוכה ולסכך בה אע״ג דחזיא לשכיבה בתר מחשבתו אזלינן וכיון דקנאה לצורך סוכה וסיכך בה אינה מקבלת טומאה ולכאורה תקשה להרא״ש לשיטתיה דכתב בסילונות דבעי שיעשה מתחלה לשם סילון וא״כ הכ״נ במחצלת ולפמ״ש מובן דכיון דהאומן העושה למכור אינו מחשב בו כלל אלא עושהו על דעת ומחשבת הקונה ולכן אזלינן בתר מחשבת הלוקח ומעתה לא מיבעיא לדעת רבינו ישעיה הכ״נ בדידן כותיה הוא אלא אפילו להרא״ש שחלק עליו וכתב ולא נהירא אלא אזלינן בתר מנהג אנשי המקום כדקאמר לא נחלקו ר׳ דוסא וחכמים על מחצלת אושא שהן טמאות הלכך במקום שנהגו לשכב עליהן אפילו אמר לאומן לתקנו לו לסיכוך אין מסככין בה דמי יודע שאמר לאומן לתקנו לו לסיכוך ואתי כ״ע לסכוכי ביה ע״כ.

הנה נחלקו רבינו ישעי׳ והרא״ש ז״ל באומן העושה למכור אי אזלינן בתר כוונת האומן או לא דלרבינו ישעי׳ לא אזלינן בתר כוונת המוכר כלל ולהרא״ש אזלינן גם בתר כוונת המוכר בצירוף מנהג אנשי המקום כלומר דכוונת המוכר מהני לעשותה כלי היכי דרוב אנשי המקום לוקחין למחצלת אומדין דעת המוכר שהי׳ לשם מחצלת דודאי האומן על דעת רוב בני האדם עושה אבל היכי דליכא מנהג אנשי המקום או שהוא מחצה על מחצה או שאין ידוע להאומן אז מודה הרא״ש לרבינו ישעי׳ דאזלינן בתר מחשבת הלוקח דכיון דליכא מנהג אנשי המקום בע״כ נותנין ליה דין מחשבת הלוקח דהרי האומן לא חישב עליו כלל וא״כ בנידון דסילונות כיון דרובן נעשין להשתמש בקרקע א״כ אפילו עשאן בסתם למכור נמי אין מקבלין טומאה כיון שהלוקח קנאן לחברן בבנין ובקרקע ולא בעי לעשותן ממש בתחלה לשם קרקע אלא אם עשאן לשם דבר אחר אז מקבל טומאה.

ואכתי פש לן לבאר דברי רבינו הרא״ש ז״ל שנראה דבריו סותרין מסוכה לנדה הנ״ל דבסוכה כתב דאפילו אמר לאומן לתקנו לו לסיכוך אין מסככין בו דמי יודע שאמר לאומן לתקנו לו לסיכוך ואתי כ״ע לסכוכי ביה מבואר דס״ל דאפילו אמר להדיא לעשותו לשם סכך אפילו הכי לא מהני ואולי בסילונות כתב דאם עשאו להדיא לשם קרקע ולהשתמש בו מהני ואמאי לא חיישינן גם בסילונות דמי יודע שאמר לאומן לתקנו לו לשם קרקע ואתי כ״ע להביא מי בסילונות שמקבלין טומאה אמנם לפמ״ש אתי שפיר דהרא״ש ז״ל לא כתב כן אלא במחצלאות דאושא שהן טמאות כיון דמנהג אנשי המקום לשכב עליהן ולזה חששו וגזרו אבל בסילונות דרובם נעשו לשם קרקע כה״ג לא חיישינן ושפיר מהני אפילו בסתם וכ״ש באמר לעשותו לשם קרקע. אלא דלפ״ז הוה אתי לן דאפילו התנה בפי׳ לשם מקוה ולחברן בקרקע אם הי׳ במקום

שרוב בנ״א עושין סילונות להשתמש לשם כלי וכיוצא בו שמקבל טומאה לא היו יכולין להעביר מים למקוה בסילונות אפילו אם הי׳ עושה אותן להדיא לשם קרקע מפני מראית העין וכמו במחצלאות לדעת הרא״ש ז״ל וזה דבר חדש, וכגון זה הי״ל להרא״ש לאשמעינן גם בסילונות ומשמע לכאורה דס״ל דאם עשאן לשם קרקע בכל אופן מהני, ואפשר דדוקא בסוכה שמסור לכל אדם חיישינן מפני מראית העין דמי יודע שאמר לאומן לתקנו לו לסיכוך וכו׳ אבל בסילונות כיון דנמסר לבקיאין ורק בקיאין עושין מקואות כה״ג ליכא משום מ״ע דמי יודע שאמר לאומן וכו׳ דבמקום בקיאים לא גזרו והרבה פעמים מצינו כזה ולכן לא התנה הרא״ש ז״ל בסילונות דכה״ג אסור. ועיין ר״ן פר״א דמילה למה לא גזרו שמא יעבירנו במילה.

שנית יש לומר דהרא״ש לשיטתיה שכתב בפ׳ חבית דבאיסור דרבנן לא גזרו משום מראית עין והביאו הט״ז א״ח סי׳ רמ״ג בסופו ע״ש וא״כ הכ״נ כיון דמדאורייתא ודאי מהני עשאו לשם קרקע אפילו במנהג המקום כה״ג לא גזרו משום מ״ע וצ״ע דאפשר דהכי מקרי איסור דאורייתא. וי״ל עוד לפמ״ש המג״א א״ח סי׳ רמ״ד סק״ח דבשל רבים ליכא חשדא כמבואר בגמ׳ ע״ז דף מ״ג ע״ב רבים שאני ופריך הא ר״ג יחיד הוא ומשני כיון דשכיחי רבים גביה ועיין יו״ד סי׳ קמ״א ס״ד וכיון דאין אדם עושה מקוה לעצמו ומבואר בצוואת ר״י החסיד דאין לעשות מקוה לעצמו א״כ מקוה הו״ל בשל רבים ובשל רבים ליכא חשדא ושפיר לא חש לה הרא״ש ז״ל דכיון שהתנה עם האומן להדיא לתקנו לשם קרקע כה״ג מהני אפילו במקום שמנהג אנשי המקום לעשותו לשם כלי המקבל טומאה ודו״ק.

ולא אוכל להתעלם ממה שראיתי בשו״ת מהרי״א הלוי סי׳ קי״א שכתב ליישב קושית הנוב״י משבת הנ״ל דאין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה היינו דוקא אם נשתמשו בו כבר בתלוש לדבר אחר כמו זוג של בהמה אז אינו מועיל מה שחיברו לקרקע משא״כ בדבר שלא נשתמשו בו בתלוש לשום דבר אף שירד לו תורת טומאה מפני שראוי לתשמיש אחר או שחישב עליו מ״מ אחר שקבעו בקרקע טהור כיון שלא הי׳ עומד מקודם לשום תשמיש מיוחד ע״ש, והגם כי סברא נכונה היא לכאורה אמנם מדברי רש״י שבת הנ״ל ד״ה שאין עולין לא משמע כן שכתב שאין עולין מטומאתן מתורת טומאה שירדה להן ואע״פ שעדיין לא נטמאו משנמלך עליהן אין עולין מלקבל טומאה אלא בשינוי מעשה ומשמע לכאורה דבכל אופן שהוא כל שנמלך עליהן וחישב פעם לשם כלי המקבל טומאה שוב אין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה וכן נראה מלשון הרמב״ם פ״ח מהל׳ כלים ה״י וכן נראה לכאורה להדיא מלשון הרא״ש עצמו בסוכה הנ״ל דאפילו רק מנהג אנשי המקום להשתמש בו לצורך כלי המקבל טומאה שוב הו״ל בכלל כלי המקבל טומאה ואינו יוצא מידי טומאה ע״ש ודו״ק.

עוד כתב שם לתרץ שיטת הנב״י ע״פ שיטת רבינו ישעי׳ הובא ברא״ש סוכה הנ״ל במחצלאות דמהני מחשבת הלוקח ולא המוכר וכתב ואע״ג שהרא״ש חולק עליו שם וקיי״ל כהרא״ש בא״ח סי׳ תרכ״ט ס״ו היינו משום מראית העין כמבואר שם כיון שדרך לעשותן לשכיבה אתו כולי עלמא לסכוכי בהו אף אם קנאן לשכיבה אבל עכ״פ כיון דמדינא טהור מקרי הוייתו ע״י טהרה ע״כ. ולאחר בקשת סליחת הגאון ז״ל דבריו תמוהים דהרי הרא״ש שם פליג על רבינו ישעי׳ מעיקר דינא ולא משום מ״ע אלא דפליגי בעיקר הדין דלדעת רבינו ישעי׳ כל שעושהו למכירה אין מחשבת האומן כלום והכל אזיל בתר מחשבת הלוקח אבל הרא״ש ס״ל דאומן שעושה למכירה אזלינן בתר מנהג אנשי המקום וכיון דמנהג אנשי המקום לשכיבה מסתמא לשכיבה עומדת ומקבל טומאה אף שלא חישב עליו המוכר כלל ולא הלוקח ואפילו שחשב שוב הלוקח בשעת לקיחה למחשבת טהרה מ״מ לא מהני כלל מחשבתו דסתמא של מחשבת אומן משחתו למנהג אנשי המקום וזה ברור מאד דהרא״ש בעצם הדין פליג אלא שהרא״ש ז״ל הוסיף דאפילו אם התנה בפי׳ והלך לאומן ואמר לו קודם לתקן לו מחצלת לסיכוך אפ״ה לא מהני במקום שנהגו לשכיבה משום מ״ע וע״ז בלחוד הוא דחש משום מ״ע אבל אם לא אמר לאומן כלל לתקוני להדיא לשם תשמיש שאינו מקבל טומאה אז אסור מדינא להרא״ש כיון דמנהג אנשי המקום לעשותו לשכיבה וצ״ע מה שאמר שהרא״ש לא פליג על רבינו ישעי׳ אלא מפני מ״ע.

ולא זו אף זו שכתב בשו״ת מהרי״א הנ״ל דהטעם דאין מחשבה מוציא לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה כתב שהוא משום דילמא אתי לאמלוכי ממחשבתו השני׳ ויחזור למחשבתו הראשונה ולפענ״ד אין זה הטעם אלא כמ״ש לעיל דכיון דע״י מחשבה נעשה מעשה ונחשב כמעשה ולא אתי מחשבה ומבטל מעשה ועיין ש״ך ח״מ סי׳ רנ״ה סק״ו הטעם דבא ליד גזבר לא מצי שאיל עליה משום דלא אתי דבור ומבטל מעשה ובספרינו משנה הלכות ח״ה סי׳ ר״ג ועיין ח״ס יו״ד סי׳ רמ״ג ופלא שלא הרגיש השר כרגע מדברי הש״ך הנ״ל עכ״פ לדידן כיון דטומאת מחשבה כמעשה דמי א״כ שוב לא אתי מחשבה ומבטל המעשה, ובמקום אחר הבאתי ליישב בזה שיטת המהרי״ט מ״ש תרומה מקדשים מקושית המחנה אפרים ועוד אחרונים ז״ל אמש״כ מהרי״ט בתשו׳ סי׳ קכ״ז שע״י שליח אינו יכול להקדיש משום דמילי לא מימסרי לשליח ותרומה שאני דמחשבת תרומה חשיבא מעשה דכתיב ונחשב לכם תרומתכם ועיין מח״א הל׳ שלוחין

שתמה עליו דגבי הקדש נמי מחשבה כמעשה דכתיב כל נדיב לב, ועיין מרדכי גיטין ס"פ האומר וממורי הכהן קבלתי, ותוס' יבמות כ"ה ע"ב ד"ה לא חשו חכמים ובשו"ת בית שערים למרן זקני א"ח סי' שכ"ו.

שוב נתיישבתי בדבר דהוא גמ' מפורשת קדושין נ"ט איתיביה ר"ל לר' יוחנן כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה ואין עולין מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה מעשה מוציא מיד מעשה ומיד מחשבה מחשבה אין מוציאה לא מיד מעשה ולא מידי מחשבה בשלמא מיד מעשה לא מפקא דלא אתי דיבור ומבטל מעשה אלא מיד מחשבה מיהו תיפוק, שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי ובתוס' שם ד"ה מיד מחשבה הקשו תימה ליפרוך נמי גבי תרומה לעיל וכו' וי"ל דמחשבה דתרומה היה יודע דכמעשה דמי וכו' אבל גבי טומאה אין המחשבה מטמאתו אבל מביאתו לידי תורת קבלת טומאה ואותה הבאה יכולה להתבטל דהכל מודים דע"י המעשה מתבטלת א"כ תתבטל ע"י מחשבה ולזה משני שאני מחשבת טומאה דכי מעשה דמי, הנה מפורש הטעם דאין מחשבה מוציא מיד מחשבה משום דכי מעשה דמי וכ"ש מיד מעשה דאינו מוציא ויליף מקרא דכי יותן ולא משום דאתי לאמלוכי ממחשבתו.

וחזון הרביתי בקרית ספר פ"ח מהל' כלים שכתב וז"ל גולמי כלי מתכות דטהורין ילפינן לה מכלי מדין דכתיב כל מעשה כלים שלמים ואמר ר' יוחנן פ"ק דחולין דכל שלא נגמרה מלאכת עשייתן הוו גולמים עד שתגמר מלאכתן ואין מקבלין טומאה ולא יהיה מחוסר מעשה כלל ופרש"י ז"ל לגולמים דאם חשב להניחם כמות שהוא הוי גמר מלאכתו ומקבל טומאה כאלו נגמר כל המעשה מלאכתו מדכתיב כל כלי מעשה והא דבמחשבה יורד לטומאה כגון טבעת בהמה לאדם היינו משום דמתחלת עשיית הטבעת נמי לאדם יורדת לטומאה במחשבה לאדם דאלו חשב עליה לבהמה מתחלת עשייתה אינה מקבלת טומאה ובפ' האומר בקידושין אמרינן מחשבה דטומאה כי מעשה דמי דרחמנא קרייה מעשה דכתיב כי יתן היינו בידים וקרינא כי יותן ואע"ג דהוי במחשבה בעלמא והיינו כמ"ש בס"ד וכתב עוד שם זוגין שעשויין לבהמה ולדלת אזלינן בתר רובא וכולם מקבלים טומאה עד שיפרישם אם היו רובם לדבר שמקבל טומאה וזוגין הנמצא בכל מקום רובם לבהמה חוץ מהנמצאים בכרכין דרובן לדלתות, ואם אמר לאומן עשה לי ב' זוגים אחד לדלת ואחד לבהמה שניהם מקבלים טומאה עד שיפרשם זה לכך וזה לכך דכל אחד העשוי לכך ולכך כפי מה שירצה יעשה מטילין אותו להחמיר ע"כ.

הנה ביאר לן הק"ס מפורש היפוך התשו' מהרי"א הלוי הנ"ל ולכאורה נראה נמי שחולק אבעל מל"מ הנ"ל דהרי המל"מ ס"ל דכל שהמחשבה לא מפורשת אלא עומדת לכך ולכך שפיר למה שיחפוץ יטנו אפילו לטהר והקרית ספר ס"ל דכל שעומד לכך ולכך ואינו מפורש אלא לכל אשר ירצה יעשה מטילין אותו לחומרא ומקבל טומאה וצ"ע ואולי י"ל דהמל"מ נמי מודה היכא דאמר לו עשה לי שתי זוגים אחד לדלת ואחד לבהמה דמטילין אותו לחומרא דעכ"פ אמר לו שיעשה אחד לדלת שיקבל טומאה וא"כ על אחד נחית איסור טומאה אלא דלא ידעינן אהי מינייהו והו"ל כעין מה דאמרינן דבדאורייתא קיי"ל דאין ברירה ומטילין אותו לחומרא ותרוייהו טמאין משא"כ המל"מ דמתיר מיירי דעשה כלי אחת ולא כיון כלום לשם מה שעושה אלא לשם מכירה וכיוצא בו וכיון שלא חשב לא לשם דבר המקבל טומאה ולא לשם דבר שאינו מקבל טומאה אלא עשאו ותלאו בדעת הקונה כה"ג לכל אשר יחפוץ יטלנו ואפילו לשיטת הק"ס.

ומעתה נבא לון בדין טסין דידן מהו והנראה דסתם טסין הנמכרין בבתי חרושת אם נחתכו לשיעור תלוי נמי בנ"ל דאם רוב אנשי המקום משתמשים בהם לשמש את הקרקע וכיוצא בו שאינו מקבל טומאה אזלינן בתר אנשי המקום וטהור ואם רוב אנשי המקום משתמשים בהם לתשמיש שמקבל טומאה הרי הם טמאים דאזלינן בתר אנשי המקום, ואם מחצה על מחצה או שאינו ידוע לכאורה מטילין לחומרא משום דהו"ל ספיקא דאורייתא. ובזה שפיר מובנים דברי רבינו הגדול בעל ד"ח ז"ל בתשו' יו"ד סי' מ"ד דס"ל דטסין של מתכות מקבלין טומאה דהם כלי מתכות לזה, וכ"ת תמה דלא הראה מקור לזה ולפענ"ד מקורו נאמן הוא כנ"ל דהרי אפילו גולמי כלי מתכות אם חשב עליהם שלא לעשותן ולתקנן יותר נעשים כלים ומקבלין טומאה וכ"ש טסין שנחתכו לשיעור מסוים ורוב עולם אין משתמשים בהם לקרקע ולמקוואות וכיוצא בזה א"כ אזלינן בתר רובא דעלמא ולא מהני בזה מה שהמוכר אינו מחשב לשם כלי כיון דבעצם הוא פשוטי כלי מתכות ורובא דעלמא משתמשין בו בדבר המקבל טומאה וודאי דסתם טסין מקבלין טומאה.

ומה שהביא מעכ"ת מפי"א דמס' כלים מ"ג שם טסין ופי' בתפא"י שם אות י"ח ברזל מחותך בלעך בלע"ז ואינו מקבל טומאה דדוקא פשוטי כלי מתכות מקבלין טומאה אבל זה אינו כלי עכ"ל וכן פי' הר"ש, ובפיה"מ להרמב"ם שם תוספתא גולמי כלי מתכות טהורין וכו', וטסין הם הלוחות הדקין והם רק גולמי כלים שאינם מקבלים טומאה, והוסיף מעכ"ת דטסין הם הלוחות הדקים והם רק גולמי כלים שאינם מקבלים טומאה דטסים אינם כלי ולא מקבל טומאה, וקשה למרן הד"ח, אבל לפמ"ש לא קשה מידי דהר"ש והר"ם בפיה"מ שם לא פי' רק אגולמי כלי מתכות שאינם מטמאין אבל בטסין שלנו כיון שלא יעשו מהם כלים עוד שוב נעשו

כלים שלמים ומקבלין טומאה, ועיין מהר"ם שיק יו"ד סי' ר"ד בשם הגדולי טהרה דטס של מתכות אינו כלי וצ"ע. וראי' דמתני' דכלים מיירי בגולמי נראה דהרי חשב שם העושה כלי מן העשת ומן החררה וכו' שהני כלהו אכתי לאו כלי הם אלא גולמי, ועיין ר"ש שם עשת חתיכה גדולה של ברזל כמו עששית של ברזל וכו' המנורה היתה באה מן העשת, החררה עושין מן הנחושת ומן הברזל כמין עוגה כשמבקשים לעשות כלי מזה והוא תחלת הכלי, הרי דהני מיירי שהם גולמים ולא כלי.

גם מה שכתב וחשב שם הסובב של גלגל במשנה אין הכוונה כשהוא כלי אלא קודם שהי' לו דין כלי וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ שם להדיא וז"ל ואין הכוונה שיותך זה הגרידה או אלו הקצוות ויעשה מהן כלים שזה יקבל טומאה בלא ספק אמנם הכוונה שכל אלו הקצוות והלוחות (קובץ וחובר אותן) עד שנעשה מהן דמיון כלי הנה הוא לא יקבל טומאה מן הסבה אשר זכרנו ע"ש הנה מבואר דעת הרמב"ם ז"ל דכל הני במתני' מיירי שאינן מקבלין טומאה ואינם כלי אלא גולמי כלי וא"כ דהני טסין שחשב שם במתני' כיוצא בהן והם אינם מקבלין טומאה.

ובזה יובנו נמי דברי הפמ"א בתשובה ח"ג סי' מ"ב שכתב דטסין הם גולמי כלי מתכות והביא משנה דמס' כלים הנ"ל דהעושה כלים מן הטסין טהורין ומשמע דטסין לעולם טהורין הם עכצ"ל דכוונתו נמי אטסין שהם גולמי כלי מתכות ולא נעשו עדיין ראוי להשתמש בהם כמו שהם לכלום ולכן נקראו גולמים וכמו שכתב הפמ"א להדיא.

העולה לדידן נראה, דאלפא לטסין הראויין למקוה הוא אם נעשו מתחלת לשם מקוה הם טהורין לכ"ע וליכא בהו שום איסור, שניה להן טסים עשויין לעשות מהן כלים והטסים מיוחדים לזה דכיון דהטסין מיוחדים לעשות מהם כלים א"כ הו"ל גולמי טסין דאינן מקבלין טומאה והוא שיהיו ידועים שהני טסין אין משתמשין בהן לדברים אחרים רק לעשות מהן כלים, וסתם טסין הנמכרים בחנות לא אזלינן בתר מחשבת הקונה אלא בתר מנהג אנשי המקום אם רוב נוהגים לתשמיש קרקע הני נמי טהורין ואם רוב נוהגין לכלים הני טמאים, מחצה על מחצה מטילין אותו לחומרא, ומיהו בסתם שאין ידועים למה הן וליכא רובא דעלמא כה"ג תלוי בהני תרי פירושי שכתבנו לעיל אליבא דהמל"מ אי אזלינן בתר הקונה כה"ג ואם קונה טסין מעשת גדול כדרכן שמביאין מהבתי חרושת וחותכין לכל מי שצריך כה"ג לכ"ע הו"ל גולמי כלי מתכות ואינו מקבל טומאה ואם נחתכו לשם מקוה הו"ל עשייתן להשתמש בקרקע ומותר לכ"ע כנלפענ"ד.

וקצת יש להעיר בטסין אם נעשו לקבל טומאה ויוצאין מידי טומאתן בשינוי מעשה כמה נקרא בטסין שינוי מעשה ואין הז"ג כעת להאריך ולברר בזה.

וראיתי להעיר עוד כאן מה שלא ראיתי לרבותינו האחרונים שדברו מזה דטסין שנעשו מכלי מתכות ישנים וכמו שנוהגים הבתי חרושת שקונים כלי מתכות ישנים וחוזרין ומתיכין הני טסין לכאורה מקבלין טומאה אפילו נעשו לכתחילה לשם קרקע דהרי אמרו במשנה כלים פי"א ה"ג הנ"ל דהעושה כלים משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים טמאין ב"ש מטמאין ב"ה מטהרין ועיין ר"ש ור"מ בפיה"מ שם דמי שעשה כלי מן המסמרין אשר יאומת שאלו המסמרין יעשו מכלים כאילו הן משברי כלי ולזה יהי' זה הכלי הנעשה מאלו ג' הדברים מקבל טומאה וכו' ע"ש ובגמ' ע"ז נ"ב ע"א בעי רב המנונא ריתך כלי עבודת כוכבים מהו ומסיק דמשום טומאה ישנה קמיבעיא ליה ואי דוקא לטומאה דאורייתא הדרא טומאה או טומאה דרבנן נמי מבואר דכל הנעשה מאלו ג' הדברים מקבל טומאה ולפ"ז טסין נמי הנעשין מכלים ישנים יקבלו טומאה ולא ראיתי לפוס ריהטא מי שהעיר בזה וצ"ע.

והגם שיש לי עוד להאריך בענינים אלו ובדברי רבותינו הצדיקים מ"מ כיון דכבר הארכתי קצת ואינו נוגע עכשיו יותר להלכה ולכן אקצר וכל טוב ממנו לא יבצר ידי"נ הדושה"ט ושכ"ת וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קצו

בענין נהרות (לייקם בלע"ז) אי מטהרין בזוחלין

ד' להדלקה התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר **שמעון ביטון** שליט"א אב"ד ור"מ דק"ק מרשייליא מדינת צרפת.

אחדשכת"ר בידידות ובכבוד הראוי למעכ"ג. ארשת שפתי אבא לבקש סליחתו אולי לא שתי עדיו עליו כראוי לו לפי כבודו ויקבל כל הכבוד הראוי למע"כ ולכל הנלוים עליו. ועל דבר שאלתו בעיר שיש שם מים הנקרא לאק או לייק פלוני (בלע"ז) שאין זה נהר אלא מחמת רבוי המים של ההרים והמעיינות נאספים כל המים למקום אחד האיך כותבין בגט ואי כשר לטבול בו בזוחלין כיון שבמציאות רובם של המים מי מעיין הם, הנה באמת כי בזה קשה לי לפסוק דצריך ידיעה בענין הלייק מה הוא ולאו כולהו שוים הם ואם הם לעולם רבו המי מעיין על הנוטפים מהגשמים והנה פשוט דהמעיין מטהר בזוחלין אפילו יצאו מחוץ לגומת המעיין כל זמן שהם מחוברין למעיין הרי דינם כמעיין לטהר

בזוחלין ולכן נהרות ויאורות המושכין מן המעיינות דין מעיין להם וטובלין בהם אפילו הם זוחלין אמנם הנוטפים אין טובלים בהם אלא באשבורן ואם נתערבו נוטפין בזוחלין אזלינן בתר רובא ועיין רא"ש הל' מקואות הי"ג שהביא פיה"מ להרמב"ם וז"ל ראיתי להרמב"ם ז"ל פי' נאה ומקובל למשנה זו הזוחלין היינו הנהרות והיאורים המושכין מן המעיינות יש להם דין מעיין לכל דבר והנוטפין פי' מעיין שעל ההר ומימיו נוטפין טיפה טיפה למטה בשיפולי ההר אע"פ שאותן טיפות יורדות במרוצה תיכף זו אחר זו כיון שאינן זוחלין אלא יורדין בהפסק יש להם דין מקוה ובעי ארבעים סאה ואינן מטהרין בזחילה ופסולין לזבים ולמצורעין ולקדש בהם מי חטאת כו' ע"ש הנה דאפילו מי מעיינות כיון שנוטפין טיפה טיפה נפסלו מדין מעיין ואינן מטהרין עוד בזוחלין אלא באשבורן ומדין מקוה וא"כ אז כבר בעי אשבורן והי' המים הללו פסולין לטבילה אם היו באים מנוטפין אפילו היו מי מעיינות.

ובמקום אחר כתבתי החילוק בין נוטפין לזוחלין לפי סברא הנ"ל. והוא דזוחלין שמטהרין במעיין היינו שהנזילות בא מכח המעיין וכל מקום שהוא זוחל זחילתו מן המעיין הוא ומכחו ובלאו הכי לא היו המים נוזלין שם ולכן בכל מקום שהוא יש לו דין מעיין אבל כל שפסק כחו ואינו זוחל יותר מכחו קבל עליו שם נוטפין הואיל ואינו נוזל עוד מכח המעיין אלא נוטף מעצמו מלשון נוטף מעצי הקטף שמעצמו נוטף וזה מורה לשון הרמב"ם נוטפין פי' מעיין שעל ההר ומימיו נופלין טפה טפה בשיפול ההר והכוונה שהמים נופלים לעצמן מחמת שיפול ההר ולא מחמת המעיין ובמה שכתבנו יתורץ קושיא אחת שהקשו לשיטת מהרי"ק דגל שנתלש שטובלין בו ופי' הרא"ש ומהרי"ק משום דכיון שעדיין נובעין המים מזחילת המעיין דין מעיין להם והקשו האחרונים דא"כ מי גשמים שאמרו בגמ' תענית שהעבים יורדים בים וממלאין מים ומשם יורד הגשם א"כ מי גשמים לעולם הו"ל כגל שנתלש ולמה לא יטהרו בזוחלין כגל שנתלש. ולהנ"ל י"ל דהרי אפילו מי מעיין כל זמן שנפסקו מזחילתן מן המעיין ונוטפין טפה טפה הו"ל נוטפין ואינו מטהר אלא באשבורן א"כ מי גשמים כיון דלעולם נופלים טפה טפה אין מטהרין בזוחלין ויש להאריך בזה.

נחזור לענינינו עכ"פ לפענ"ד כיון דמי מעיין נמי אינן מטהרין בזוחלין אלא כל זמן זחילתן אבל לאחר שנפסק כחן אין מטהרין בזוחלין, ולכן צריך לדעת אופן האי לייק אם יש בו דין זוחלין חדא שמא רבו בו נוטפין שבא ממעיינות לא בדרך זחילה אלא בדרך נפילה, והשנית שמא רוב המים מי גשמים הם שאינן מטהרין בזוחלין, ובפרט בצירוף הנוטפין והמי גשמים שהם ג"כ בכלל נוטפין. גם אפשר שהמי מעיינות נפסק כח זחילתן מן המעיין כשיבאו להלייק הזה ונעשו נוטפין שאין מטהרין אלא באשבורן ולכן לפענ"ד לא אוכל לפסוק בזה שיהיו הנשים יכולות לטבול בו כל זמן שלא אדע אופן הרכבתו של הלייק הזה בדיוק וגם אז רק על לייק זה ולא על שאר לייקס כי כל אחד נדון בפני עצמו לבד כי יש בו חשש שמא ירבו נוטפין כמו בכל הנהרות אם יש חשש זה ועיין ספרי משנה הלכות ח"ב סי' ג' ד' ה' ודו"ק. ועיין ב"ב ע"ז ע"ב שבעה ימים וד' נהרות שארץ ישראל נתיסדה עליהן ועיין תוס' שם ד"ה ארבעה נהרות הן ירדן וכו'.

אלו דברי ידידו דושכת"ר בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קצח

בהלכות נדוי

תשובה זו קבלתי מכ"ק מרן רבן של ישראל הגרי"י קניבסקי שליט"א כהמשך על מו"מ בד"ת שנדפסו אצלנו בספרי משנה הלכות ח"ז סי' רי"ג ע"ש באריכות בביאור דברי הש"ג והריא"ז (ותשובה זו נדפסה ב"מסורת" סימן ק"ג).

לכבוד הגאון הגדול מאדירי המשיבים שבדור פאר הדור וכו' וכו' הגר"מ קליין שליט"א.

אחדש"כ הדר"ג בכל הכבוד וכו'. השה"ג פ"ג דמוע"ק כתב לשון ריא"ז ז"ל וז"ל ונראה בעיני שהמנודה אין נוהגין בו נדוי אלא כשנדהו בשמו ואמר איש פלוני יהא בנדוי על שעבר דבר פלוני שצריכים לפרט את חטאיו ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כך וכך יהא בנדוי ועובר שום אדם צריכין בי"ד לנדות בפירוש ולנהוג בו דין המנודה. וא"צ להתיר נדויו כשיחזור כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל והנה אם נאמר דמה שכתב "וא"צ להתיר נדויו כשיחזור בו" קאי על מה דסליק שכ' דצריכין ב"ד לנדותו בפירוש ולנהוג בו דין מנודה א"כ יתבאר שהמתנדה על דבר איזה חטא א"צ להתיר לו אם חזר בו דממילא פקע הנדוי וזה אינו וכמו שפסק הרמ"א ז"ל ביו"ד סי' של"ד סעיף כ"ד דאע"פ שעבר זמן רב וחזר בו אינו מותר עד שיתירו לו בפירוש וע"ש בביאור הגר"א ז"ל סק"א והכי מוכח בגמרא די"ד ע"ב דאמר רבא מי קתני שהתירוהו חכמים (מחמת הרגל) שהתירו לו חכמים קתני דאזיל ופייסי' לבעל דיני' ואתי קמי רבנן ושרו ע"ש הרי דאע"פ שתקן המעוות מ"מ צריך היתר רבנן וכ"מ בדף ט"ז א' בההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי ב"מ אימנו עלי' אביי ורבא ושמתוהו לסוף אזל ופייסי' לבע"ד אמר אביי היכי ליעביד לישרי לי' הא לא חל עלי' תלתין יומין, לא לישרי לי' קא בעו רבנן למיעל וגי' הגר"א ז"ל למיזל פי' ולא יהא שם לאחר שלשים רבנן להתיר לו ודן אביי בזה להתיר תוך

שלשים ועכ"פ מבואר דזה פשוט דבין תוך ל' בין לאחר ל' צריכים היתר רבנן אע"פ שכבר תיקן את המעות דהא פייסי לבע"ד וכ"מ מכ"ד דגם כשמוזר בו טעון היתר מכמים.

והפשוט דמש"כ הריא"ז ז"ל וא"ל להתיר נדוי כשימחול בו דזהו קמי מריעא על מה דכתוב ומפורש לעיל דכשנדו דרך כלל אינו נעשה מנודה רק שיש דין שצריך לנדותו ועל זה סיים שאם חזר בו א"ל היתר שהרי אינו מנודה כלל רק יש עליו דין שצריך לנדותו ודין זה פקע מיד משחזר בו וממילא ג"כ היתר וכבר הובא לפני העתק לשון הריא"ז ז"ל הנדפס בספר פסקי הריא"ז ז"ל וז"ל ונראה בעיני שהמנודה אין נוהגין בו (דין) נדוי אלא כשנדהו בשמו ואומרים פלוני יהא נדוי על שעשה דבר פלוני שצריכים לפרוט חטאיו ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כו"כ יהא בנדוי ועבר אוס אדם צריכין בית דין לנדותו בפירוש ולנהוג מנהג מנודה וכשימחול מתירין לו נדויו אבל אם לא ידעו חומו בפירוש אין נוהגין בו מנהג מנודה וא"ל להתיר נדויו כשימחול בו עכ"ל הרי מבואר דמש"כ וא"ל היתר מכס קמי על היכא דלא נדהו בפירוש אלא נדו דרך כלל כו'.

ואין למהוה היאך אפשר לומר לשון וא"ל היתר מכס על הא גוונא שנדו רק דרך כלל הרי כתב דבכה"ג לא הוי מנודה כלל ומה יש כאן להתיר, די"ל דהרי כתב שמ"מ אל (ע"י נדוי הכללי) דין שצריכים לנדותו לכשיחטא ויתברר הדבר לב"ד ושפיר אינא להסתפק ולומר דפטור בלא כלום ג"א (עמ"כ מתירין לו הב"ד) וכה"ג כתבו התוס' יבמות דכ"ב סע"ב ע"ש וקמ"ל דדין זה דצריך לנדותו פקע ממילא כשמוזר בו וא"ל היתר מכס וכמש"ל.

והנה הריא"ז ז"ל הצריך כאן שני דברים התאל שאינו נעשה מנודה עמ"כ נדהו בשמו ולא כשנדו דרך כלל כו' והשניה הוסיף שצריכים לפרט את החטא שעבורו מנדין אותו, ולא בריר לי אם כוונת הריא"ז ז"ל שגם פירוט חטאיו מעכב שבלא זה לא אל הנדוי או דקדרע להטלת נידוי נקיט ואזיל לכתחילה ולאי טעונים פירוט החטא ומקור דין פירוט חטאיו נוצא מסוגיא דלף ט"ז דאמרינן ומנלן דפרטינן חטאי בצבורא דכתיב כי לא באו לעזרת ה' ואין משמעות הסוגיא לומר דזה מעכב את הנדוי דהא קאמיד ואזיל בגמרא שם כמה מילי שאינם כלל כתנאי לאלות הנדוי וכדאמרינן שם מנלן דמפקרינן נכסי' וכו' ומנלן דנזיקין כו' ומנלן דכפתינן וכו' וה"נ אאי דאמרינן דפרטינן חטאיו אבל לא אזהו אתנאי הנדוי אלא דקרינן שנדו אותו לשמו ואחטאיו שאין הנדוי אל הא"כ אפרשים שמו ואחטאיו בפירוש אבל אם נדו דרך כלל שאמרו שכל שיעשה כו"כ יהא מנודה לא אל הנדוי ולכן אמרי' (גבי קורא לחבירו עבד) דהוה שמותי משמתינן ולא הוי מנודה ממילא אפי הבריית שאפילו נדהו בשמו אלא שלא הזכירו חטאיו אינו מנודה משמע קצת דזה אינו לעיכובא.

ובדבר מה שפסק הריא"ז ז"ל שאין הנדוי אל אא"כ נדהו בשמו ואמרו אים פלוני יהא בנדוי אבל אם לא אמרו דרך כלל שכל מי שיעשה כך יהא בנדוי אינו מנודה ע"ש מנלי' ד"ז ואע"פ שכתוב זה אאתנו בשבועת העדות מ"מ מה ענין נדוי לשבועת העדות (ועוד דגבי קרבן שבועת העדות אינא נדוי אלא מיוחדים שאינו חייב אא"כ היתה תביעה וכפירה וזה צריך שיהא בפורם עם הנתבע) ונלע"ד דהריא"ז ז"ל אזיל בשיטת התוס' נדה די"ג ע"ב ד"ה המקשה עאמו לדעת יהא בנדוי וכתבו התוס' דאינו מנודה מעאמו אלא כלומר שיהא בנדוי לנדותו כדאמרינן בפ"ק דקדושין עד היכן הוא גלגול שבועה עד שיאמר השבע לי שאין עבדי אאה (ומקשינן) ההוא שמותי משמתינן לי' דתניא הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי משמע דיהא בנדוי היינו שמותי משמתינן לי' עכ"ל התוס', ודעת הרמב"ם ז"ל פכ"ח מאי"ב כתב ה"ה ז"ל מפי רב שאמר דבר זה להמקשה עאמו לדעת יהא בנדוי שהרי כתב שהעושה דבר זה בנדוי הוא יושב דמשמע שכבר הוא מנודה וכ"ה לשון המחבר בהא"ע סימן כ"ג (מה שהקשה הפרישה מדברי הש"ע יו"ד סי' של"ד דקאשיב בש הרמב"ם ז"ל דבריש שב"ד מנדין עליהם ואחד מהם הוא המקשה עאמו לדעת דמשמע שהב"ד צריכין לנדותו כתב אם בזיאור הגר"א ז"ל דתרוייהו אימתנו שבשמת כבר הוא בנדוי עפ"י רב (שאמר ד"ז להמקשה עאמו יהא בנדוי) ומ"מ הב"ד ג"כ צריכין לנדותו ע"ש.

והנה התוס' שהעלו לשון יהא בנדוי פירושו שצריכים לנדותו לכאורה דמוך שבפשוטו זהו לשון הטלת נדוי ממש וכדאמר בכ"ד ליהוי ההוא גברא בשמתא, ליהוי ההיא שיתתא בשמתא, שפירושו הוא הטלת השמתא מעכשיו, ונראה דהתוס' סברי דולמי כשמדבר עם זה שבא לנדותו ואמר שיהא בנדוי פירושו הוא שמנדהו עכשיו אבל התנא כשאומר בגייתא או הלכה לפני תלמידים ואומר שהעושה כו"כ יהא בנדוי אין התנא עוסק עכשיו בהטלת נדוי אלא בהלכות נדוי והתם פירושו של יהא בנדוי הוא שהב"ד מייבים לנדותו, ונראה שהריא"ז ז"ל אזיל בשיטת התוס' והוקשה לו למה בשמת אינו מנודה מכבר ע"פ מימרא דרב והרי לשון יהא בנדוי בפשוטו משמע שמעכשיו מנדין אותו (ולא קשבר מש"כ לחלק בין מדבר לאדם זה הטעון נדוי לבין רב השומה משנתו לתלמידים) ולכן למד מכאן שאין הנדוי אל אא"כ מפרשים שמו ואחטאיו בפירוש אבל אם נדו דרך כלל שאמרו שכל שיעשה כו"כ יהא מנודה לא אל הנדוי ולכן אמרי' (גבי קורא לחבירו עבד) דהוה שמותי משמתינן ולא הוי מנודה ממילא אפי הבריית

לפי שהבריית לא פירשה נדוי על מדם מיומד רק ממרה
שכל הקורע לחבירו עבד יהא בנדוי ומה"ט נמי כתב הריע"ז
ז"ל דבמומר דרך כלל העושה כך וכך יהא בנדוי מע"פ שאינו
נעשה מנודה מ"מ מל דין צריכים לנדותו כשיעשה כו"כ
והוא כדמשכחן הכא גבי קורע לחבירו עבד דמע"פ שאינו
עדיין מנודה מפי הבריית מ"מ חייבים לנדותו לכשיעשה
כו"כ וכדלמרי' ההוא שמועי משמתינן לי'.

והנה לשון ריע"ז ז"ל דאין נוהגין נדוי אלא כשנדהו בשמו
ומומרים פלוני יהא בנדוי על שעשה דבר פלוני כו'
אבל אם נדו בכלל ואמרו כל העושה כו"כ יהא בנדוי כו' אין
נוהגין בו מנהג מנודה יש מילוק מריש לסיפא בתרי גוני
הע' דבריש כבר חטא ומנדין אותו על העבר והוי נדוי
ומוחלטת אבל בסיפא שאמרו כל העושה כו"כ משמע שעדיין
לא חטא ומנדין על להבא על חטא שעדיין לא בא לעולם
ומ"מ ג"כ לפרש דמה"ט הוא דלא אל הנדוי בסיפא שהרי
מצוחר במכות די"ג ע"ב דאר"י ג"כ נדוי על תנאי גריך
הפרה מגלן מיהודע וכ"פ בש"ע סעיף ל' הרי דשפיר אל
הנדוי גם כשהוא על תנאי דלהבא אם יעשה כו"כ כההוא
דיהודע אלא עיקר המילוק מריש לסיפא הוא דבריש הטילו
את השמתא על מדם מבורר שהזכירו שמו ומטעמו (וכל כה"ג
מהני אפילו כשהוא על תנאי) אבל בסיפא אין מטילין הנדוי
על מדם מבורר אלא אמרו דרך כלל כל העושה כו"כ וכו'
ועל כה"ג הוא דעת הריע"ז ז"ל דלא אל נדוי אלא כן ג"ע
לכאורה דהא גם כה"ג משכחן דאל הנדוי בדף י"ז דע"ר
יוסף שדי שמתא מגונבתא דכלבא ואיהי דילה עבדא דההוא
כלבא דהוי אבל מסתי דרבנן ולא הוי קא ידעי מנו ושמתו
לי' אימתי לי' גורא כו' הרי דאל הנדוי אע"פ שלא הטילו
אלא נדוי דרך כלל על מי שעשה דבר זה.

והפשוט דהנה בהנדוי איכא ג' ענינים, האחד הוא הדבר
שעבורו מחרימין כגון ב"ד המחרימים שלא
יעלימו את הממ או שלא לשחק בקוביא הרי ד"ז נאסר ע"פ
התרם ודעת הרשב"ץ ז"ל שהביא הטוב"ק מה"ע סי' ע"ה
הוא דהוי איסור לחוריתא כי אלור בו שבועה ומה"ט דן
הגו"ז דהעובר על מדר"ג ומגרש בע"כ איסורא לחורייתא
קעביד ע"ש, והענין השני בחרמים ונדויין הוא הדינים שיש
על המנודה והם ג' מלקים הע' מדיני הרחקה כגון להתרחק
ממנו ד"א ושלין אוכלין עמו, והחלק הב' מדיני גבילות
שאסור בהספורת ובכבוסת ועגילת הקנדל ושאה"מ ודינים אלו
דלקי בחספורת ובכבוסת הרשב"ש ז"ל בענין נדויי לבור. הג"ה יאיר
עיניו במאור תורה"ק. ומ"ז העירוני לדברי שה"ג ס"פ
שבועת העדות ושם כ' שאינו הולך ע"ד שיטת הריע"ז ז"ל
והדברים שם ל"ב ע"ש.

יעקב ישראל קניבסקי

ונראה דכל מש"כ הריע"ז ז"ל שכל מי שיעשה (או עשה)
כו"כ יהא בנדוי לא חל הנדוי עד שיפרוט שמו
ומטעמו, זה אינו אלא לענין דיני מנודה, אבל לענין הקללה
והעונשין שבזמן מחמת הנדוי זה שפיר חל אפילו כשנדו דרך
כלל ויתבא הא דאמרי שמתא על הכלבא דאכיל מקני דרבנן.
ועוד נראה לכאורה שגם הענין הרמזון שהזכרנו היינו חלות
איסור על הדבר שמחמתו והחרימו עליו (שלדעת הרשב"ץ ז"ל
שהביא הגו"ג יש בו גד איסורא לחורייתא) כגון שמחמתו על
מי שישחק בקוביא חל מיד האיסור לשחק בקוביא על כל אדם
דאל"כ כמעט דלא משכח"ל כלל שיחול איסור חרם על
הפעולה דהא מ"ל שגם איסור החרם אינו חל אא"כ עושין
אותו על אדם מבורר ואדם מבורר שרמוי לנדותו הא ליכא
אלא לאחר המעשה ולאחר המעשה לא שייך להטיל עכשיו
איסור על המעשה למפרע דלא מצינו כלל כה להטיל איסורין
אלא מכאן ולהבא משעת איסור ואילך ולא למפרע ומנלן דלא
משכח"ל כלל דבר הנאסר מחמת חרם [זולת בעבירה הנמשכת
כגון שהחרימו על מי שאינו פורע בזמנו ועבר אחד ולא שילם
ועדיין עומד במרדו דאז משכח"ל לאיסור שיחול מכאן ולהבא]
והנה כל חרמי ליבור משנות דור ודור כולם היו עד"ז
שמחרימים דרך כלל לכל העושה כו"כ והכין הם חרמים דר"ג
מאוה"ג ז"ל וחרמי ר"ת ז"ל וגדולי הרשאונים ז"ל שבסוף
תשובת מהר"מ ז"ל מרוט"ב והחמירו בהן טובא ורחוק לומר
דמ"מ לא נאסרו הדברים שהחרימו עליהם, רק הי' חיומים
שלאחר שיחטאו יטילו עליהם הב"ד דיני מוחרם, וע"כ נראה
דודאי האיסורי חרם על הפעולה שמחרימים עלי' אל מיד
לכו"ע ורק דיני מנודה ומוחרם שעל הגברא דהיינו דיני
הרחקות וגבילות זה לא אל לדעת הריע"ז ז"ל מיד כל זמן
שלא נתברר הגברא וכנ"ל.

ונראה דגם בחידוש זה של הריע"ז ז"ל (היינו שכשלא
הזכירו שמו רק נדו דרך כלל אינו נעשה מנודה)
לאו דכו"ע לכמדומני דרהיטא הדברים בתשובת הקדמונים
ז"ל המדברים בעניני חרמי ליבור (שנעשים דרך כלל) חזיל
וקאי בפשיטות לנעשה מוחרם גמור ואפשחי לע"ע בתשובת
הרשב"ש ז"ל מ"ג ומלאתי שם בסימן שכ"ג בתוך התשובה
שכתב שם וז"ל אבל עכשיו שנדו כל מי שלא יפרע המם ליום
פלוני וזה לא פרע הרי כל הקהל נוהגים עמו כל אותו נדוי
וכו' הרי מבואר לקמן דגם כשנדו דרך כלל על כל מי שלא
יפרע המם אל הנדוי והקהל נוהגים בו דין מנודה, ולריך
תיפוש בתשובת הרשאונים ז"ל בענין נדויי לבור. הג"ה יאיר
עיניו במאור תורה"ק. ומ"ז העירוני לדברי שה"ג ס"פ
שבועת העדות ושם כ' שאינו הולך ע"ד שיטת הריע"ז ז"ל
והדברים שם ל"ב ע"ש.

יעקב ישראל קניבסקי

סימן קצט

בענין הנ"ל ואי אסור לעמוד אצל רוב העולם

מוצש"ק א' לסדר והי' ברכה התשל"ז בנ"י יצו"א רב הרבנים, גאון הגאונים, פ"ה עמוד הימיני סיני ועוקר הרי הרים אספקלריא המאירה איש חי רב פעלים משדד עמקים שמן זית זך בלי שמרים ציס"ע רבן של ישראל דזיו ליה כבר בתי' שר התורה כהדרג"ק מרן הגרי"י קנייבסקי שליט"א מרא דכולי שמעתתא ב"ב.

אחרי דרך מבוא השלום ביראת הכבוד. נתמלא הבית אורה זו תורת מסורת שמעכג"ק שליט"א בענותנותו יתירה שלח לן בביאור דברי הש"ג פ"ג דמוע"ק ולשון ריא"ז בפסקיו בו נדברנו במכתבי הצעיר למעכג"ק שליט"א (עיין משנה הלכות ח"ז סי' רי"ג) בישוב קושית הדרגכ"ק לפי שיטת הרמב"ם דהמקשה עצמו לדעת בנדוי הוא יושב מעצמו א"כ יהא אסור ח"ו לעמוד ברוב העולם וראיתי דרכו בקודש שיצא לישב ולפרש דברי הריא"ז בדרך אחר מדרכנו ושגם הריא"ז מודה דמנודה בכלל אין עליו דין מנודה ומיהו הגם דלא חל עליו הנדוי עד שיפרוט שמו היינו לענין דיני מנודה אבל לענין הקללה ועונשין שבאין מחמת הנדוי זה שפיר חל אפילו כשנדו דרך כלל דאת"ל שגם איסור החרם אינו חל אא"כ עושין אותו על אדם מבורר ואדם מבורר שראוי לנדותו הא ליכא אלא לאחר המעשה ולאחר המעשה לא שייך להטיל עכשיו איסור על המעשה למפרע דלא מצינו כלל כח להטיל איסורין אלא מכאן ולהבא משעת איסור ואילך ולא למפרע ונמצא דלא משכחת כלל דבר הנאסר מחמת חרם (זולת בעבירה הנמשכת כגון שהחרימו על מי שאינו פורע בזמנו ועדיין עומד במרדו דאז משכח"ל לאיסור שיחול מכאן ולהבא) והנה כל חרמי ציבור משנות דור ודור כולם היו עד"ז שמחרימים דרך כלל לכל העושה כו"כ והכין הם חרמים דרגמ"ה ז"ל וחרמים דר"ת ז"ל וגדולי הראשונים שבסוף ס' מהר"מ ז"ל מרוט"ב והחמירו בהם טובא ורחוק לומר דמ"מ לא נאסרו הדברים שהחרימו עליהם רק הי' איומים שלאחר שיחטאו יטילו עליהם הב"ד דיני מוחרם, וע"כ נראה דודאי האיסורי חרם (על הפעולה שמחרימים עליה) חל מיד לכ"ע ורק דיני מנודה ומוחרם שעל הגברא דהיינו דיני הרחקות ואבילות זה לא חל לדעת הריא"ז ז"ל מיד כל זמן שלא נתברר הגברא עכל"ק.

והנה שמחתי לראות אשר כג"ק הודה עכ"פ במקצת לדברינו דלדעת הריא"ז נמי בנדו בכלל חלו עליו העונשין והקללה שבאין מחמת נדוי אלא דלא חלו עליו דיני נדוי שאין צריך לנהוג כמנודה ובהא לכאורה אכתי חלוק בין כק"ג לדברינו שלדעתנו עכ"פ כשהוא לעצמו חל עליו נמי דין נדוי אפילו בנדוי בכלל אלא שלאחרים לא חלו דיני נדוי כלומר שאחרים אין צריכים לנהוג בו כמנודה ולדעת כ"ק הרמה אפילו הוא לעצמו נמי אינו חל עליו דין נדוי אלא קללה ועונשים. ובסמוך עוד נשוב לזה. והנה כג"ק סיים דנראה דגם בחידוש זה של הריא"ז ז"ל לאו דכו"ע הוא דנראין רהיטת הדברים הקדמונים ז"ל דחרמי ציבור שנעשים דרך כלל נעשה מוחרם גמור וכ"כ בתשו' הרשב"א ז"ל ח"ג סי' שכ"א שכתב אבל עכשיו שנדו כל מי שלא יפרע המס ליום פלוני וזה לא פרע הרי כל הקהל נוהגים עמו כל אותו נדוי וכו' הרי מבואר דאפילו נדו דרך כלל חל הנדוי וצריך חיפוש בתשו' הראשונים ז"ל בענין נדוי צבור עכת"ד כג"ק שליט"א.

ואני אסקופא הנדרסת לפני לומדי תורה לשמה לאחר שלחי מכתבי הצעיר לכג"ק רשמתי לי על הגליון וז"ל והן בקודש חזיתי להרדב"ז ז"ל תשו' א' תקנ"א (קע"ז) שהקשה לו קושית ה"ה על הרמב"ם וכתב וז"ל ידוע כי המנאף ביד ומוציא ש"ז הוא ראוי לעונש יותר ויותר מהמתקשה עצמו לדעת ומי שהוא מנודה בעצמו הוא יותר עונש מאותו שב"ד מנדין אותו וניחא לשון הרב ז"ל לפי שלא מצא עונש מפורש במנאפין ביד כתב ז"ל כיון שהמקשה עצמו לדעת ענשו אותו שב"ד מנדין אותו אותם מנאפין ביד ראויין לעונש גדול ממין העונש בעצמו שהזכירו חז"ל והוא שיהא בנדוי מעצמו שהוא עונש יותר חמור ולא הוצרך הרב ז"ל לבאר עונש המקשה עצמו לדעת שכבר ביאר אותו בהל' ת"ח ומפני שרצה לכלול בכלל האיסור מי שיביא עצמו לידי הרהור שאין עונשו קשה כמו שמקשה עצמו לדעת נמצאת למד ג' דינים המנאף ביד בנדוי הוא יושב מעצמו המתקשה עצמו אינו בנדוי עד שינדוהו ב"ד והמביא עצמו לידי הרהור אסור הוא ושוב יישב גם דבר ה"ה ע"ש.

ביאר לן הרדב"ז ז"ל דמנודה בכלל עונשו חמור ממנודה בב"ד וכ"כ עוד הרדב"ז ז"ל בפי"ב מהל' שבועות ה"ט שכתב הרמב"ם השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא וכו' חייב לנדותו ואם לא נדוהו הוא בעצמו יהא בנדוי ופי' הרדב"ז שם דאין לומר דקאי אמזכיר שאם לא נדוהו השומע יהא מנודה מאליו אלא על השומע קאמר ולא שיהא בנדוי מאליו אלא ראוי להתנדות אמר דאלת"ה נמצא השומע חמור מהמזכיר עצמו דאילו המזכיר חייב נידוי מפי השומע והשומע יתירנו אבל השומע מנודה מפי אמורא ומי לנו גדול ממנו להתירו אלא ודאי ראוי לנדותו קאמר וכ"כ בהגמי"י פר"י ראוי לנדותו אבל א"ל שרב חנין דשמעתא נדוהו דא"כ חמור השומע מן המזכיר שהמזכיר הוא בנדוי והשומע בנדוי ולא יהי' לו היתר דאין לנו גדול ממנו וכו' ע"ש.

מבואר מדבריהם ז"ל דהמנודה בכלל כיון שנתנדה מאמורא וכיוצא בו הנדוי חמור שאין לו התרה כלל והי'

נראה קצת דהם הם דברי הש"ג סוף פ' שבועת העדות שרמז עליהם רב"ק שליט"א שחלק שם על הגה"ה שבמרדכי והמילוק שם בין מחייב נדוי מפני שהפקיר בד"ד או בחדש שאם ילכו למחול על כבודם ולא לנדות הרשות בידם כל עוד שאין שם הפסד בכבוד הבורא ית"ש אבל נדוי כללי ע"ע לומר כן דהרי כיון שנדו לכל העושה כן אין בידי אדם למחול הדבר.

ומעתה אית לן לכאורה ג' שיטות במנודה בכלל. א) שיטת הגמי"י והרדב"ז הנ"ל דנדוי בכלל חמור ממנודה בד"ד דמנודה בד"ד יש לו היתר ומנודה בכלל אין לו היתר כלל שנתגדו מפי הגדול שאין לו התרה דמי לגו גדול ממנו להתירו. ב) דעת התוס' דכל נדוי לפילו בכלל אינו מנודה אלא כשנדוהו בשמו ואומרים פלוני יהא בנדוי על שעשה דבר פלוני ואם לא נדוהו בשמו אינו מנודה אלא שזה מצווין לנדותו וכ"כ הרמב"ן והרשב"א הביאם ה"ה פכ"ג מע"ב הי"ת, ואלו ג' שיטות הם מקבה אל קבה, דשיטת הרדב"ז שנדוי כללי חמור מסתם נדוי שאין לו התרה כלל ושיטת התוס' דנדוי כללי אינו אל כלל אלא שב"ד מצווין לנדותו. ג) ממנם דעת הריע"ז לפענ"ד שיטה ממוצעת כלומר דס"ל כרדב"ז ז"ל והגמי"י דנדוי אל לפילו דרך כלל על כל מי שנדוהו והרי מנודה מעצמו אלא דאפ"ה צריכין ב"ד לנדותו בפירוש ואם נדוהו בפירוש אז צריך לגהוג בו מנהג מנודה וכשיחזור צריכין ב"ד להתיר נדויו ואם לא נדוהו ב"ד אע"פ שהוא מנודה מעפ"כ, מ"מ ע"ע להתיר נדויו.

אלא דכג"ק שליט"א כתב דדעת הריע"ז נמי כדעת התוס' דאינו אל כלל הנדוי מעצמו אלא מייבין לנדותו (ודלא כרמב"ם שפי' דמעצמו הוא מנודה וכפי ביאור הגר"א ז"ל דתרוייהו אימנהו דיה שבאמת כבר הוא בנדוי ע"פ רב ורמז עליו כג"ק שליט"א) וז"ל הש"ג פ"ג דמוע"ק כתב לשון הריע"ז ז"ל וז"ל וגראה בעיני שהמנודה אין גוהגין בו נדוי אלא כשנדוהו בשמו ואמר אים פלוני יהא בנדוי על שעבר דבר פלוני שצריכים לפרט את חטאיו ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כך וכך יהא בנדוי ועובר שום אדם צריכין ב"ד לנדותו בפירוש ולגהוג בו מנהג מנודה ואין צריך להתיר נדויו כשיחזור בו ע"ל והנה לבד מהדיוקים שדקדקתי על הש"ג הוסיף כאן אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אין גוהגין בו מנהג מנודה אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אינו מנודה אין גוהגין בו מנהג מנודה מיותר הוא לגמרי ואין לו ביאור והיל"ל בקיצור אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אינו מנודה וע"ע לנדותו עוד כשיחזור בו דפשוט כיון דאינו מנודה אין גוהגין בו מנהג מנודה ועיקר חסר מן הספר שרוצה להשמיענו שאינו מנודה וע"ע לנדותו כשיחזור וכתב שאין גוהגין בו מנהג מנודה וע"ע להתיר נדויו כשיחזור אבל מדכתב לאין גוהגין בו וכו' וע"ע להתיר נדויו כשיחזור נראה דהכוונה דודאי הוא לעצמו מנודה הוא אלא דאתרים אין גוהגין בו מנהג מנודה וכשיחזור בו ע"ע להתיר נדויו וצ"ל להתיר הנדוי שעליו כלומר שודאי יש עליו נדוי אלא שע"ע להתיר הנדוי שעליו שמאליהם אזלו להו.

שהרי אינו מנודה כלל רק יש עליו דין שצריך לנדותו ודין זה פקע מיד משחזר בו וממילא ע"ע היתר עכלג"ק שליט"א.

ולפענ"ד לע נראה כן אלא דע"כ כשמסיים שאם חזר בו ע"ע להתיר נדויו כשיחזור היל"ל שאם חזר בו ע"ע לנדותו עוד כיון שפקע ממנו דין זה מיד כשחזר בו לאו היי קלי אדין שהרי עליו שב"ד צריכין לנדותו וכיון שפקע ממנו דין זה ע"ע לנדותו עוד אבל ע"ע להתיר נדויו כשיחזור משמע דהיי עליו נדוי אלא שאין צריך להתירו כיון שחזר בו פקע נדויו ממנו.

גם מה שכתב וגראה בעיני שהמנודה אין גוהגין בו נדוי אלא כשנדוהו בשמו ואמר איש פלוני יהא בנדוי וכו' ואם נדו בכלל ואמרו וכו' משמע שבע לפרש ב' מיני מנודה אחד שנדוהו בשמו ואחד שנדהו בכלל ותרוייהו מנודה קרי להו ועלייהו קאי מה שאמר וגראה בעיני שהמנודה וכו' ולפי פי' כג"ק שליט"א דנדוי בכלל אינו מנודה היל"ל וגראה בעיני שהמחויב נדוי אין גוהג בו נדוי אלא כשנדהו בשמו וכו' ואם נתחייב נדוי בכלל ועבר שום אדם וכו' ע"ע לנדותו כשיחזור גם לשון אין גוהגין בו נדוי משמע שאין גוהגין בו דין נדוי ואם הוא בעצמו ג"כ אין חל עליו היל"ל ואין גוהג בו דין נדוי שהי' משמע שאין גוהג בו נדוי כלל או שהמנודה אין חל עליו נדוי אלא כשנדהו בשמו וכו'. אבל כיון שכתב אין גוהגין בו ר"ל אמרים אין גוהגין בו. וביותר מוכרח זה לשון מהריע"ז דפסקינו שהבאתי במכתבי הלעיל וכג"ק שליט"א העתיקו ג"כ וז"ל. וגראה בעיני שהמנודה אין גוהגין בו נדוי אלא כשנדוהו בשמו (מה שהעתיק כג"ק תיבת "דין" ליתא לע בפסקים ולע בש"ג בדפוסים שלפני) ואומרים פלוני יהא בנדוי וכו' ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כו"כ יהא בנדוי ועבר שום אדם צריכין ב"ד לנדותו בפירוש ולגהוג בו מנהג מנודה ואין צריך להתיר נדויו כשיחזור בו עכ"ל והנה לבד מהדיוקים שדקדקתי על הש"ג הוסיף כאן אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אין גוהגין בו מנהג מנודה ואמי לשון אין גוהגין בו מנהג מנודה מיותר הוא לגמרי ואין לו ביאור והיל"ל בקיצור אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אינו מנודה וע"ע לנדותו עוד כשיחזור בו דפשוט כיון דאינו מנודה אין גוהגין בו מנהג מנודה ועיקר חסר מן הספר שרוצה להשמיענו שאינו מנודה וע"ע לנדותו כשיחזור וכתב שאין גוהגין בו מנהג מנודה וע"ע להתיר נדויו כשיחזור אבל מדכתב לאין גוהגין בו וכו' וע"ע להתיר נדויו כשיחזור נראה דהכוונה דודאי הוא לעצמו מנודה הוא אלא דאתרים אין גוהגין בו מנהג מנודה וכשיחזור בו ע"ע להתיר נדויו וצ"ל להתיר הנדוי שעליו כלומר שודאי יש עליו נדוי אלא שע"ע להתיר הנדוי שעליו שמאליהם אזלו להו.

ולפ"מ שכתבנו מיושבת נמי מהיכא כג"ק שליט"א המיל
מפשר לומר לשון וש"ל היתר תכס על המי שנדו
רק דרך כלל הרי כתב דבכה"ג לא הוי מנודה כלל ומה יש
כאן להתיר ותי' מרן כג"ק שליט"א די"ל דהרי מ"מ (ע"י
הנדוי כללי) חל דין שריכים לנדותו לכשיתעה ויתברר הדבר
לב"ד ושפיר מיכא להסתפק ולומר דפטור בלא כלום ש"א
(עש"כ מתירין לו הב"ד) וכה"ג כתבו התוס' יבמות כ"ב
סע"ב וקמ"ל דדין זה דלריך לנדותו פקע ממילא כשחוזר בו
וש"ל היתר תכס עכ"ל הטהור. ולפענ"ד לי משום הא דבעי
להשמיענו שאין לריך לנדותו ומפטר היל"ל ואין לריך לנדותו
עוד לו ואין מנדין אותו עוד לו ופטור מנדויו לו כיוצא בו
לשון שמשמע דפטור הוא מנדוי אבל לשון וש"ל להתיר נדויו
כשיחזור מוכח בעליל דיש כאן נדוי אלא שאין לריך להתירו
כיון שחזר בו ופקע הנדוי ממילא.

ולפמ"ש שפיר יש לומר דשיטת הריא"ז היא כשיטת
הרמב"ם ז"ל דנדוי בכלל הוא מנודה כבר ע"פ
רב לו שאר המנדים וכמ"ש הגר"א ז"ל שם אלא דמ"מ לריך
ב"ד עוד לנדותו כדי לנהוג בו מנהג המנודה ואז לריך גם
להתירו אבל שם לא נדותו ב"ד וש"ל לנהוג בו מנהג מנודה
וש"ל ב"ד להתירו.

ושעם לדבר לולי דמסתפינא נראה דלא מסתבר דנדוי בכלל
לא יהי' לו היתר עולמית וכדעת הרדב"ז והגמי"י כיון
שלא נדותו ב"ד דש"כ לא יועיל לו תשובה עולמית ואפו מז"ל
יבדו האדם לעולמית ולא יועיל לו תשובה כלל כיון שאתנדה
ע"י נדוי כללי אאמאה ואין קי"ל אין לך דבר עומד בפני
התשובה גם כי לפי דעתם נראה דמי שאתנדה נדוי כללי אין
לו היתר ואם נדותו אש"כ ב"ד וחזרו והתירו לו מהני ההיתר
ואמאי מהני ההיתר הא הב"ד לא יוכלו להתיר אלא מה שהם
נדו וכמ"ש טוב אסר וטוב שרי אבל להתיר נדוי כללי של
אמורא אין להם כח שהרי אינם גדולים מן התנא או אמורא
וש"כ יהי' יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא אם לא יבדותו
הב"ד רק יהי' מנודה מדין נדוי כללי לא יהי' לו היתר
ואם יבדותו עוד הב"ד יהי' לו היתר גם על הנדוי כללי
וי"ל אבל לדעת הריא"ז אתי שפיר דדוקא נדוי ע"י ב"ד
אינו ניתר ממילא דהם נדו לפרסמו ברבים ולביישו או לקנסו
וכיוצא בו והוא לכבוד הביזוי או מי שאנדה לכבוד עצמו
הם לריכים להתיר כיון שהוא לטובת המנדה ש"א להתיר
ולא יצא מידי נדויו בלי התרת המנדה אבל המנודה בכלל
שהוא בשביל התעה שעבר עליו כיון שחזר בו מתטאו ממילא
ניתר לו והו"ל כעין נדוי על זמן שממילא ניתר לדעת קצת
פוסקים או שכן התנו בכלל נדוי ולא דמי למי שנדותו בפניו
שאין מתירין לו אלא בפניו ואלא בפניו מתירין אפילו אלא
בפניו כמבואר בנדרים ז' ע"ב.

ולפ"ד הרדב"ז והגמי"י דמנודה עצמו חמור ואין לו היתר
לעולם בחתת ל"ע קושית כג"ק שליט"א דמ"כ האיך
מצרפין למנין הני שהם מנודין ח"ו לחנם קצת י"ל לפמ"ש
הריב"ש סי' קע"ג שכתב כן אמי שעבר עבירה ולא נתנדה
לא מצינו שלא יצטרף לעשרה דמ"ת כן נפיק מינן נורני נורני
שהרי אפילו מאן דעבר אדרבנן נקרא עבריין כדאיתא פרק
כירה (דף מ') וכ"כ הר' מאיר מרוטנבורג ז"ל שהעבריין אם
לא נדותו נמנה למנין עשרה ע"כ וכ"כ המרדכי רפ"ג
דשבועות בשם תשו' רש"י וכסי המגידי הובא בב"י א"ח סי'
נ"ה ולפ"ז י"ל דמנודה בכלל נמי כיון דלא נדותו ב"ד בפני
מצרפין אותו נמי לפי שהוא מנודה מעצמו והטעם שהרי כתב
שם הריב"ש וז"ל בשם תשו' רש"י עבריין שלא נדותו הוא
נמנה למנין עשרה כמו שמצינו בעכן שחטא דאעפ"י שחטא
ישראל הוא ובקדושתו קאי ולא נפיק מכלל ישראל אבל אם
נדותו הקהל שיבדל מהקהל הגולה אם ילרפוהו עמהם היכן
קללתן ומה הועילו בתקנתם ומינו ראוי לגירוף כיון שהבדילו
אותו מאגודתם וכו' הנה נראה דעיקר טעמו שלא לגרף
המנודה משום שהבדילוהו הקהל מעצמם ואם ילרפוהו עמהם
מה הועילו בתקנתם ומ"כ דבר זה תלוי בדעון הקהל ולכן
י"ל נמי דוקא במנודה ע"י ב"ד או ביבור שנדותו כה"ג
מאמינן היכן קללתן ומה הועילו בתקנתם אבל כל שמנודה
מכלל ולא נדותו הקהל מעצמם כה"ג מנודה נמי מצטרף
למנין עשרה כל שלא נדותו בפני והרחיקוהו. ואתי שפיר
שמותר לגרפו למנין.

והגם שים עוד להתירך אבל אין בדעתי להטריח על
מעבג"ק מרן שליט"א בדברינו אבר הם אלא יועיל
לפני כג"ק ואני יודע מיעוט ערכי וידיעתי בתורה וכ"ש
בסברא ולא כתבתי דברי אלו אלא כדי להשתעשע בדברי כג"ק
ולהרהות תביבות דבריו הקדושים אגלינו אבל אות ואות מדברי
כג"ק אנו שוקלים בפלס ומדקדקים בו כאחד הרשאונים ומ"מ
לא מנעתי לבתוב גם דעתי העני' כי כן קבלנו שהתלמיד דן
לפניו רבותיו ותן אלקנו בתורתך.

ובזה הנני אחוה קידה ידי"נ קשור באהבתו באמת ובלב תמים
דושב"ק ומתפלל לאריבת ימיו ושנותיו בבל יום פעמים עדי
יבא גואל צדק לירושלים החותם ברעדה ובלב ונפש

מנשה הקטן בן רחל לאה

סימן ר

בענין אי יש נדוי לחצאין

יום ב' פ' חיי שרה התשל"ז

לכבוד הגאון הגדול מאדירי המשיבים שבדור פאר הדור
וכו' וכו' הגר"מ קליין שליט"א.

אחדשכ"ת הדר"ג בכל הכבוד. הנני מאשר קבלת המכתב השני במועדו וכו' ולפני איזה ימים קבלתי עמש"כ במאסף "המסרת" בהלכות נדוי אבל חולשתי גברה בעוה"ר שאפילו לכת ד' אמות הוא אצלי מעבודות קשות וכ"ש מלאכת העיון בענינים עמוקים שאני עני וכואב צריך לזה התאמצות מרובה ואולי אזכה עוד לקחת מועד לעיין בכל הנ"ל.

וכעת אכתוב הנלענ"ד בדברי הריא"ז ז"ל דמוע"ק הנ"ל מודה אני שמשמעות הלשון נוטה כמש"כ כ"ג שליט"א (שכשנדו דרך כלל הוא עצמו צריך לנהוג בעצמו דיני נידוי אבל לא אחרים) ומה נעשה שהדעת אינו מקבל כלל ד"ז מאחר דלפי מיעוט ידיעתי לא מצאנו נידוי כזה (היינו שיהא מנודה לעצמו ולא לאחרים) בשום מקום וכי הריא"ז בא לעשות תקנות חדשות והלא דבריו הקדושים נשאבו מהגמ' והקדמונים שלפניו ואין נראה באופק שום מקור לזה שהנדוי חל לחצאין, ובשלמא לפמ"ש דסובר דלא חל הנדוי כלל רק חל חיובא לנדותו כשיהא עבריין זה מקומו ומקורו ברור עכ"פ שיטת התוס' דמה דתניא הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי שהכריחו דלא הוי מנודה ממילא אלא שב"ד חייבין לנדותו ומזה למד הריא"ז ז"ל שכל כה"ג (דהיינו שהי' נדוי דרך כלל) אינו חל נידוי רק חיוב לנדותו ולכן כתב הריא"ז ז"ל גם שאם עבר חייבים לנדותו והכל כאשר לכל בנוי ע"פ שיטת התוס' דקדושין דף כ"ח וכן בא הש"ג ספ"ד דשבועות ללמוד כאן גזרות ונדויין של רבינו גרשום מאוה"ג להיהא דהקורא לחבירו עבד שאינו מנודה מאליו אלא טעון נדוי ע"פ ב"ד אבל לומר שהריא"ז ז"ל מחדש כאן סוג נדוי חדש דהיינו שמנודה לעצמו ולא לאחרים אין הדעת מקבלו מאחר שאין לנדוי כזה שורש וענף.

והנה נלענ"ד ברור שהריא"ז ז"ל נסמך על שיטת התוס' הנ"ל דמה שאמרו חז"ל יהא בנדוי היינו שחייבים לנדותו וה"ה לכל כה"ג שנדו דרך כלל, אבל בהיפוך דהיינו בדעת התוס' אין לקבוע כלל שסוברים כהריא"ז ז"ל (דכל נדוי דרך כלל אינו חל רק חיוב לנדות) די"ל שיש חילוק בין תנא הלומד לתלמידיו לבין חכם המנדה את העבריין דתנא השונה לתלמידיו (שכל העושה כו"כ יהא בנדוי) אינו בא עכשיו להטיל נדויים רק ללמד מי הוא החייב נדוי או ללמד שהעושה כן דינו בנדוי אבל לא שהתנא מטיל עליו עכשיו נדוי ולכן שפיר מתפרש הא דקתני שיהא בנדוי היינו שחייבים לנדותו אבל חכם העוסק בהטלת הנדוי שפיר י"ל דכשאומר ה"ז בנדוי פירושו שמעכשיו חל וע"כ מגוף שיטת התוס' והרמב"ן וש"פ דקיימי כותייהו אין להוכיח כלל דקיימי בשיטת הריא"ז ז"ל.

ואע"פ שהלשון של הריא"ז נוטה יותר להתפרש כדברי הדר"ג שליט"א מ"מ אינו מוכיח והנני כותב כ"ז כתלמיד הדן בקרקע לפני רבותיו אבל לא כחולק ח"ו.

והנני דו"ש הדר"ג שליט"א המצפה לרחמי שמים ולגאולה שלמה בב"א

יעקב ישראל קניבסקי

סימן רא

בענין הנ"ל ואי יש נדוי לעצמו ולא לאחרים

מוצש"ק א' לסדר וראשו מגיע השמימה התשל"ז בנ"י יצו"א

רב הרבנים גאון הגאונים זקן שבסנהדרין יגל יעקב ישמח ישראל, בזכותו נראה בנחמת ישראל אור יקרות וקפאון, כולם שותים תורתו בצמאון, נשיא אלקים בישראל, ציס"ע ע"ה, בוצינא קדישא נזר הקודש מופת הדור רבן של ישראל ה"ה כ"ק הדרג"ת מרן ר' **יעקב ישראל קניבסקי** שליט"א בני ברק ה' יקימנו ויחזקהו עד ביאת משיח צדק.

אחדשכג"ק באהבת נפש וביראת הכבוד יתירה. מכתב גלילי זהב מיום ב' פ' חיי הגיעני ובעודו בכפי אבלענו וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר לנו אשר נתיקרתי בעיניו הבדולחים לעיין בדברינו ולהעיר בהם כפי רוחב בינתו הקדושה אמנם לבי נפל בקרבי בראותי צער מרן כ"ק שסובל עבור עון הדור וחולשתו גברה עלי כקהדר"ג שאפילו הליכת ד"א קשה לו ואנן מצלאין למלכא עילאה בעד מלכא תתאה מרן כ"ק שליט"א שיזכה ויאריך ימים אתנו עדי יבא ינון ולו יקהת עמים עם כקהדרג"ת בראש אמן.

והנה כבר כתבתי כי הי' לי למנוע מלבוא בכתובים בענין זה עוד וכ"ש כי מעכ"ק בטובו וענותנותו יתירה כבר השיב פעמיים בענין זה אמנם אהבה דוחקת השורה והיות כי מעכ"ק כתב כי באמת לישנא דריא"ז נוטה להתפרש כדברינו שכשנדו דרך כלל הוא עצמו צריך לנהוג בעצמו דיני נדוי אבל לא אחרים ומיהו מה נעשה שהדעת אינו מקבל כלל ד"ז ומאחר דלא מצאנו נדוי כזה (היינו שיהא מנודה לעצמו ולא לאחרים) בשום מקום והריא"ז לא בא לעשות תקנות חדשות אלא דבריו הקדושים נשאבו מהגמ' והקדמונים שלפנינו ואין נראה באופק שום מקור לזה שהנדוי חל לחצאין, ובשלמא אי סובר דלא חל הנדוי כלל רק חל חיובא לנדותו כשיהא עבריין זה מקומו ברור ע"פ שיטת התוס' דמה דתניא הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי שהכריחו דלא הוי מנודה ממילא אלא שב"ד חייבים לנדותו מזה למד הריא"ז ז"ל שכל כה"ג (היינו שהי' נדוי דרך כלל) אינו חל נדוי רק חיוב לנדותו ולכן כתב הריא"ז ז"ל גם כאן שאם עבר חייבים לנדותו והכל כאשר

לכל בנוי ע״פ שיטת התוס׳ קידושין דכ״ח וכן בא הש״ג
ספ״ד דשבועות ללמוד מכאן גזירות נדויין של ר״ג מאוה״ג
להחיא דהקורא לחבירו עבד שאינו מנודה מאליו אלא טעון
נדוי אבל לומר שהריא״ז ז״ל מחדש כאן סוג נדוי חדש דהיינו
שמנודה לעצמו ולא לאחרים אין הדעת מקבלו מאחר שאין
לנדוי זה שורש וענף עכל״ק.

ומכאן ואילך דברי התלמיד אסקופה הנדרסת לפני לומדי
תורה לשמה הדן בקרקע במ״ש כ״ק שליט״א דלא
מצינו נדוי לחצאין בשום מקום ולפענ״ד נראה דדבר זה
במחלוקת שנויה דמצינו מחלוקת הראשונים ז״ל במי שנדה
עצמו על תנאי בעוה״ז ובעוה״ב אי יש לו הפרה ורבינו ירוחם
בספר אדם וחוה הביא ראי׳ מיהודה שלא הופר נדרו מפני
שנדה עצמו ע״ת בעה״ב שאל״כ אמאי לא התיר אותו יעקב
ובשו״ת תשב״ץ ח״ב סי׳ ע״ב הקשה השואל עליו מגמ׳ מכות
(י״א ע״ב) והתשב״ץ העלה דנדוי ע״ת לעוה״ב לבד צריך
הפרה אלא שכתב היותר קשה שבכל זה הוא שאם נדוי של
יהודה לא הופר היאך היו יושבים תוך ארבע אמותיו ומקרא
מלא הוא וינשק לכל אחיו וגו׳ וא״ת שענייני המנודה מדברי
סופרים הם ועדיין לא נאסרו דיני המנודה וכן הוא דעת
הרי״ף ז״ל בפ׳ ואלו מגלחין דכלהו בעיא דלא איפשיטא פסיק
התם לקולא ודאי כן הוא שדינו המנודה שיהא נאסר לספר
ולכבס ובכל אותם דברים שנשאלו בהם שם הם מד״ס ואזלינן
בהו לקולא אבל הנדוי עצמו ד״ת כדמוכח התם (מ״ק ט״ו
ע״ב) דאמרינן כל אותם מ׳ שנה שהיו ישראל במדבר היו
מנודים לשמים והיו משלחין קרבנותיהם ואמרו מנודה לשמים
שאני דמשמע דנדוי ד״ת הוא שהי׳ נוהג במדבר וענין הנדוי
אינו דבר אחר אלא הרחקה מד׳ אמות כדאמרינן בפ״ק
דנדרים במנודה אני לך ובמשמתינא ממך ובמרוחקני ממך
דלא יתיבנא בד״א דידך משמע וכיון שכן האיך נפל יוסף על
יהודה והי׳ מנודה ומטעם זה פי׳ דיהודה לא הי׳ מנודה
בעוה״ז כלל רק לעוה״ב ודלא כמ״ש רש״י ויגש וכ״כ עוד
בח״ג דעיקר נדוי תלוי בהרחקת ד״א.

והנראה מדברי התשב״ץ ז״ל דס״ל דעיקר נדוי מדאורייתא
הוא הרחקה ד׳ אמות ממנו וההרחקה הוא על
אחרים והגם דשאר דיני נדוי מדרבנן הם מ״מ הרחקה ד׳
אמות דאורייתא הוא דאל״כ אכתי ביהודה נמי נימא דדין
הרחקה לא הי׳ להם שהוא מדרבנן וכיון דס״ל דעיקר דין
נדוי הוא הרחקה מד׳ אמותיו של מנודה א״כ פשוט דא״א
לפרש מנודה שיהא הוא בעצמו מנודה ולא על אחרים וזה
כמ״ש כהדר״ג קדושתו שליט״א דליכא נידוי לחצאין.

ומיהו מדברי הראב״ד מובא ברא״ש מו״ק ט״ז בד״ה
ירושלמי בא״ד וז״ל מה שאמרנו לעיל ממעשה ברק
דשמתיה למרוז דכתיב אורו מרוז שהוא נדוי וקללה וכו׳ ונידוי
לחודיה אין בו קללה אלא אומר בנידוי יהא וכו׳ ואעפ״כ מנודה
סתם אין אוכלין ושותין עמו ואין יושבין בד׳ אמותיו חוץ מבני
ביתו ואשתו ובניו שמותרים עמו ואעפ״כ האוכל עמו והיושב
עמו אין עליו דין מנודה ומותרם עד שיחרימו או ינדו בפירוש
ומנ״ל דמנודה סתם אין יושבין בד׳ אמותיו וכ״ש דאין אוכלין
עמו מעובדא דר״א (ב״מ דנ״ט) שבירכוהו וישב לו ר״ע
ברחוק ד״א ומנין שאשתו ובניו מותרין לעמוד בתוך ד״א
ממעשה דהורקנוס בנו (סנהדרין ס״ח) שהי׳ משמשו וחולץ
תפיליו ועוד מדבעיא לן במנודה מהו בתשמיש המטה אלמא
אשתו מותרת לישב בד׳ אמותיו והטעם שכן דעת המנדין שלא
למנוע ממנו תשמיש בני ביתו כדאמר בנדרים ל״ט מחיותיה
לא אדריה ואינו יכול להיות בלא שימוש בני ביתו עכ״ל.

נראה מבואר דס״ל דהרחקת ד״א לא הוי אלא דרבנן והם
תקנו לאחרים שירחקו ד״א ממנו והתירו לבני ביתו
שלא להיותו בלא שימוש ובידם להחמיר ולהקל והכל תלוי
בדעתם להחמיר או להקל ולקרב או לרחק ודעת המנדין היתה
שלא למנוע ממנו רק אחרים ולא בני ביתו וכ״כ להדיא
הריא״ז בפסקיו שם דף קפ״ז סי״ג וז״ל המצורע והמנודה
הרי הן מרוחקין ומובדלין מן הבריות זה מפני טומאתו וזה
מפני שרחקוהו חכמים וכו׳ והנה כתב להדיא דהריחוק של
ד״א שהמנודה הוא מובדל מן הבריות הוא משום שריחקוהו
חכמים ודלא כתשב״ץ דהריחוק הוא מן התורה ולפ״ז שפיר
יש ליישב נמי קושית התשב״ץ הנ״ל מיהודה שהרי התשב״ץ
ז״ל בעצמו כתב דדיני מנודה שהם מדרבנן עדיין לא נאסרו
א״כ שפיר י״ל דלא היו צריכין להרחיק ד״א מיהודה.

אלא דלפ״ז שפיר י״ל דבנדוי בכלל שנדוהו חכמים בשביל
שעבר עבירה שיהא בנדוי ממש ואפ״ה רק לעצמו
ולא לאחרים דכיון דדין הרחקה נמי תלוי בדעת המנדין
ובכוונתן לא רצו לנדותו רק שבעצמו יהא בנדוי ולא לאחרים
שהרי מצינו באמת נדוי לחצאין שהמנודה לכל העולם שצריכין
להתרחק ממנו ד״א ואפ״ה אשתו ובניו אין צריכין להתרחק
ממנו ואפ״ה הוא בעצמו מנודה הוא לעצמו ולכל העולם ולא
לאשתו ובניו שכן דעת המנדין שלא למנוע ממנו תשמיש בני
ביתו כמ״ש הרא״ש ז״ל וכיון שכתב והטעם דאשתו מותרת
לישב בד״א שכן דעת המנדין וכו׳ נראה דיש מנודה לחצאין
עכ״פ שלא למנוע ממנו תשמיש לדעת הראב״ד והרא״ש ז״ל
ולהתשב״ץ דס״ל דהרחקת ד״א מעיקר הנדוי הוא מה״ת א״כ
גם אשתו ובני ביתו צריכין להתרחק ממנו וא״כ לכאורה תלוי
במחלוקת התשב״ץ והראב״ד ז״ל.

והטעם לזה י״ל כמ״ש במכתבו שלא רצו חז״ל שיכשלו בו
בנ״א שאם יהא נוהג במנודה בכלל כל דיני נדוי

ולא ידעו בנ"א שהרי אין קול לדבר נמצא נכשלים בו וכמ"ש הרמב"ם כן להדיא בפי"ב מהל' שבועות (ה"ט) דמה"ט השומע הזכרת השם ונדה צריך להתיר אותו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים שהרי אינו יודע שנדוהו (וגירסת ס"א שאינם יודעים) ונראה החילוק בין חילופי גירסאות דלגירסא שאינו יודע משמע הא כל שיודע לא יכשלו עוד בו בנ"א שהוא בעצמו יודיעם ולגירסת ס"א שאינם יודעים פי' שכל העולם אינם יודעים והוא לא יודיעם וכדי שלא יכשלו בו בנ"א חייב להתיר הנדוי מיד כדי שלא יהא מכשול. ולפ"ז תקשה היאך קאמר הרמב"ם בפכ"א הי"ח שהעושה זה בנדוי הוא יושב ופי' ה"ה שחכמים נידו כל מי שיעשה כן והרי הוא מנודה ותקשה ליה לדידיה היאך עשו חכמים ונדו בכלל לכל העושה כן ולא חששו משום מכשול לאחרים והי' להם לנדותו ולהתירו מיד או שלא לנדותו עכ"פ להרמב"ם הני דברים סתראי נינהו אבל לפ"מ שכתבנו אתי שפיר דנדוי בכלל ס"ל להרמב"ם כהריא"ז דאינו בדיני מנודה לאחרים כלל וליכא מכשול לאחרים ושפיר מותר לעמוד בד"א.

איברא דהרא"ש מו"ק ט"ז הנ"ל ד"ה ירושלמי בא"ד ועוד נ"ל וז"ל הא דאמר במנודה סתם דאסור בדיני המנודה דוקא במנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם כגון דלא אתי לדינא וכו' או לדבר עבירה בין שנדוהו ב"ד בין שנדוהו כל אדם אבל מנודה לחצאין כגון תלמיד שנדה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנדוהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בדיני המנודה אלא שבני אדם מרחקין אותו כדי לביישו אבל אבילות אין עליו שאין אבילות לחצאין ע"כ הא דאמרינן מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו הוא דאינו מנודה אבל לשאר עיירות מנודה ובהנהו דשוו לדידיה אבל דעדיפי מיני' לא כל זה מדברי הראב"ד ז"ל עכ"ל.

הנה מבואר דס"ל דיש נדוי לחצאין ואבילות הוא דליכא לחצאין אבל מנודה יש לחצאין שמנודה לעיר אחת ולעיר אחרת אינו מנודה ומנודה לאדם אחד ולשני אינו מנודה ובכל אלו שמנודה לאחד ולא לשני הרי הנדוי הוא לחצאין שהוא מנודה לעצמו גם בעירו וצריך לנהוג בדיני מנודה בעירו ואחרים לא נוהגים בו דיני מנודה בעירו וביותר מבואר הדבר להר"ן נדרים דף ח' ע"א בהא דמר זוטרא חסידא דכי מחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא והדר משמת בר בי רב וכי עייל לביתי שרי לנפשיה והדר שרי ליה ופי' הר"ן דכי עייל שרי לנפשיה כדי שלא יצטרכו ב"ב להתרחק ממנו ומהא משמע דמנודה אפילו ב"ב נוהגין בו נדוי דאי לא מאי כי עייל לביתי ומיהו הראב"ד ז"ל כתב דאשתו אינה חייבת לנהוג בו נדוי מדאיבעיא לן בפרק ואלו מגלחין (מ"ק ט"ו) מנודה מהו בתשה"מ וכו' א"ו אשתו מותרת וכתב הר"ן ואפשר לדחות ראי' זו דאפילו את"ל דאשתו חייבת לנהוג בו נדוי משכחת להוא בעיא במנודה לעיר אחרת שאינו מנודה לעירו ואפ"ה הוא עצמו מנודה ואם איתא דמנודה אסור בתשה"מ הוא עצמו אסור בכך אע"פ שאשתו מותרת ע"כ.

והנה מבואר מדברי הר"ן לפי מה שדחה ראית הראב"ד דאפשר מנודה לעיר אחרת ואינו מנודה לעירו ואפ"ה הוא עצמו צריך לנהוג בו דיני נדוי וא"כ מצד עצמו הוא אסור בתשה"מ אבל אשתו מותרת לקרב אליו בד"א וכן כל בני עירו וא"כ מבואר דאפשר למנודה לחצאין שהוא בעצמו מנודה הוא ואחרים אין צריכין להתרחק ממנו. וכ"כ בלבושי שרד יו"ד חידושי דינים אות קכ"ב וז"ל הא דקיי"ל סי' של"ד סי"ט מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו היינו שאין בני עירו צריכים להתרחק ממנו וכה"ג אבל הוא עצמו צריך לנהוג כל הדינים הנוהגין במנודה עכ"ל והביא לעצמו ראי' מר"ן הנ"ל והובא בפ"ת שם בקיצור ולפ"ז נראה ליישב לדעת התשב"ץ דריחוק ד"א הוא מדאוריתא א"כ תקשה לכאורה באשתו אמאי מותרת ואת"ל אסורה מאי קמיבעיא ליה בגמ' אי מותרת בתשה"מ כיון דאסורה לעמוד בד"א ולהנ"ל י"ל במנודה לעיר אחרת וכדעת הר"ן איברא דבעיקר הדבר קשיא כיון דריחוק ד"א דאורייתא הוא אמאי מעיר אחרת לעירו אין צריכין לנהוג בו ריחוק ד"א כיון דעיקר נידוי ד"א הוא וע"כ דהכין הוי התנאי וקשיא להתשב"ץ ז"ל דנדוי לא הוי אלא ריחוק ד"א. וצ"ע. והא קושיא דתשה"מ הי' אפ"ל כשאין אשתו יודעת ומיהו עיין גליון מהרש"א סי' של"ד דצריך המנודה להגיד לה וא"כ חייב להודיעה וצ"ע ואולי כששניהן מנודין בדבר אחד וי"ל.

והעיר ה' עיני ומצאתי לרבינו הגדול הריב"ש ז"ל סי' ס"ב בעובר על תקנת הקהל שכתוב בהן וכל העובר יהי' מוחרם ומנודה אם יודע לראובן ששמעון פרץ הגדר אם חייב לנהוג בו דין מנודה, תשובה אין ספק שהעובר הוא מנודה והי' מן הדין שינהגו בו דין מנודה כל מי שיודע בו שעבר אבל אחרי שלא נהגו בכך מעתה יש לומר שעל דעת המנהג הם מתקנים שהעובר עונו ישא אבל הקהל או היודעים לא יתפשו במכשול עונו עד שיכריזו עליו והרי הוא כאלו כתבו כן בפי' התקנה וכו' ועיין ר"ן בתשובה סי' ס"ה, ובש"ע יו"ד סי' רכ"ח סל"ב כתב כיון שלא נהגו לנהוג עם העובר על הסכמת הקהל כדין מוחרם י"ל שעל דעת המנהג הזה מתקנים אם לא שהתנו בפי' שינהגו בו דין מוחרם ועיין ש"ך שם סק"ד ולדידן מבואר מדברי הריב"ש ז"ל דאפילו היכא דחל הנדוי בכלל יש נדוי לחצאין שהעובר עונו ישא והקהל לא יתפשו ולא יכשלו בעונו עד שיכריזו עליו ואין צריכין להתרחק ד"א אלא הוא בעצמו נוהג מנהג מנודה וכמ"ש בס"ד לדעת הריא"ז.

ובשו"ת הרדב"ז סי' תשמ"ד (ציין עליו הפ"ת) כתב דאם הכריזו עליו אח"כ צריך לנהוג בו כל דיני מוחרם דטעם המנהג הוא כדי שלא יכשלו בו רבים בלי ידיעה והכרזה אבל אחר הכרזה נסתלק הטעם וכ"כ המחבר יו"ד סי' של"ד וז"ל נהגו שלא לנהוג נידוי בעובר על גזירת הקהל בחרם ונדוי עד שיכריזו עליו ופשוט דהכונה במ"ש נהגו שלא לנהוג נדוי בעובר וכו' היינו אחרים הוא שלא ינהגו בו מנהג נדוי אבל הוא עצמו נוהג בלי הכרזה ולאחר הכרזה גם אחרים נוהגים ונראה דזה מה שציין הרמ"א סי' רכ"ח הנ"ל אם לא שהתנו בפי' שינהגו בו דין מוחרם וכוונתו דכל חרם ונדוי בכלל שנחרם בסתם הוא רק על העובר לנהוג בו מנהג נדוי אם לא שהתנו בפי' שינהגו בו אחרים דין מנודה והטעם משום מכשול וכמ"ש הריב"ש ז"ל.

אלא מעתה שפיר י"ל כן בדעת הריא"ז דס"ל דכל נדוי בכלל חל הנדוי עליו והרי הוא מנודה לעצמו וכדעת הרמב"ם פכ"א מה"א הנ"ל ע"פ פי' ה"ה וכן הוא דעת רש"י הובא פ"ד משבועות הנ"ל בש"ג הנ"ל ומ"מ ס"ל דאינו חל אלא על העובר עצמו ולא על אחרים עד שלא יכריזו עליו וינדוהו ב"ד בפרטות בשמו שכן היתה התקנה מתחלה על העובר ולא על הציבור והוא מחויב לנהוג בנדוי אפילו לא נדוהו ב"ד והציבור אינו נוהג בו מנהג מנודה אלא כשנדוהו ב"ד ג"כ שלא רצו חז"ל שהקהל כולו יתפשו במכשול עונו אם לא הכריזו עליו וס"ל להריא"ז דעל נדוי בכלל כיון ששב ומתחרט אינו צריך היתר עוד.

אלו דברי התלמיד הרוצה להתלמד וח"ו לא אומר קבלו דעתי אפילו לקטנים וכ"ש למרן רבן של ישראל אשר מפיו אנו חיים ולא באתי רק להשתעשע בד"ת עם כג"ק אשר קטנו עבה ממתני דושכ"ק מאהבה גמורה ונפשי קשורה בנפש כקהדר"ג בקשר של קיימא בעבותות אהבה ויראת הכבוד והנני אחוה קידה לפני כג"ק החותם בלב ונפש

מנשה בן רחל לאה

סימן רב

בענין המוז"ל הרי הוא בנדוי

ה' לסדר וארא התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם שלשלת היוחסין ג"א וו"ח נו"נ חוב"ט כש"ת מוה"ר **שרגא פייוויש שנעבאלג** שליט"א בעמח"ס שרגא המאיר רו"מ בלאנדאן.

אחדשב"ג בידידות. מכתבו היקר קבלתי עם הערותיו ותודה רבה על הלקחו מזמנו היקר לעיין בדברינו הפעוטים ורק בדבר אחד שנתחדש באתי להעיר באות י"ב העיר אקושית הגה"ל מרן הגריי"ק שליט"א (הנקרא דער סטייפעלער) המובא בספרנו משנה הלכות ח"ז סי' רי"ב דהמשחית ז"ל ר"ל לדעת הרמב"ם הרי זה יושב בנידוי והיושב בנידוי הוא אחד מבני ט"מ המובא בטור א"ח סי' ר"מ ונמצא בעונ"ה בזה"ז ח"ו שכל הדורות רובם ככולם ח"ו הם מבני ט"מ ובעניותי לפי מיעוט ידיעתי השבתי ליישב, וכתב כת"ר וז"ל אבל פלא שלא העיר שכל יסוד זה נופל דעיין בברכ"י או"ח סי' ר"מ אות ג' שמביא הר"ד נסים מזיליו, שבני נדוי שאסורים הוא רק אם הם נדו בפירוש לאוסרם בת"ה דאם לא כן הם מותרין בת"ה כמבואר ביו"ד סי' של"ד דמנודה מותר בתשמיש המיטה וא"כ נהי שכתב הרמב"ם דהמשחית ז"ל הוא יושב בנידוי, אבל מותר בת"ה ואינו בכלל נדוי שאסורים בת"ה ושפיר לא קשיא מידי דאינו בכלל ט"מ עכ"ל.

יפה העיר מאד בזה דלפמ"ש הברכ"י לא קשה מידי אמנם לא אוכל להתעלם דביו"ד סי' של"ד אינו מבואר לא במחבר ולא ברמ"א דמנודה מותר בתשמיש המטה ובגמ' מ"ק ט"ו ע"ב בעיא דלא איפשיטא הוא ובטור הביא ב' דעות י"א דאזלינן לחומרא והרי"ף פסק לקולא ולזה הסכים הרא"ש ז"ל אלא דבש"ך סקי"ב כתב ומותר ברחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובתפילין ושאלת שלום כן הסכימו רוב הפוסקים עכ"ל ולפ"ז כיון דאית לן דעת המחמירין אכתי קשה קושית הגריי"ק הנ"ל אליבא דשיטות דמנודה אסור בת"ה וא"כ כולם בני נידוי הם עכ"פ אליבא דהני פוסקים ולפמ"ש מיושב אליבא דכ"ע.

איברא דלאחר העיון לפענ"ד לא נהירא לי תי' הר"ד נסים בברכ"י הנ"ל ליישב קושיתו דמפשטות לשון הש"ע א"ח סי' ר"מ שכתב בס"ג וברותי מכם המורדים והפושעים בי אלו בני תשע מדות בני אנוסה בני שנואה בני נדוי בני תמורה וכו' משמע סתם בני נדוי ובטור יותר מבואר שפי' שהאיש או האשה הם בנדוי וז"ל הלבוש בני נדוי פי' בני נדה שמשמש עמה בנדתה שאינו ממזר מה"ת מ"מ רעה גדולה היא וי"מ שאם הם בנדוי או הוא או היא שאסורים בתשמיש המטה והוא ג"כ משמע שסתם מנודה אסור בתה"מ והנה הוסיף הטור וה"ה נמי אם אחד מהם אבל ע"כ וכן העתיק הלבוש. ולכאורה מאי שייטא שהביא כאן דה"ה אם אחד מהם אבל ואבל לכאורה אינו מט"מ.

והנלפענ"ד דהני תרי שיטות ותי' בהא תלי' דמ"ד מנודה מותר בת"ה ע"כ צ"ל בני נדוי נדה ממש דמנודה מותר בת"ה וליכא בני ט"מ ולמ"ד דמנודה אסור בת"ה א"כ בני נדוי היינו שנתנדה אחד מהם או היא או הוא וכיון דהטור יו"ד הביא ב' שיטות דעת האוסרים למנודה בת"ה ודעת המתירין ולכן הביא גם בא"ח סי' ר"מ ב' דעות האחד בני נדוי נדה ממש דמנודה כיון דמותר בת"ה ליכא

איסור ולכן פי׳ נדה ממש אבל למ״ד דמנודה אסור בת״ה ממילא איכא איסור במנודה ושפיר יש אומרים בני נידוי שהם מנודים או היא או הוא והני ב׳ פי׳ תלויים בדין דמנודה במחלוקת אי מותרים בת״ה או אסורים והנה המחבר דביו״ד לא הביא כלל בסי׳ של״ד דמנודה מותר בתשמיש המטה י״ל דס״ל דבאמת אסור וכדעה ראשונה בטור וא״כ מנודה אסור בתשמיש המטה ושפיר הו״ל בני ט״מ ואתי שפיר שבש״ע א״ח סי׳ ר״מ כתב המחבר סתם וברותי מכם כו׳ בני נדוי שהוא מבני ט״מ דהמחבר לשיטתי׳ דמנודה אסור בת״ה ולא קשה קושית הר״ד נסים הנ״ל דמבואר בטויו״ד דמנודה מותר בת״ה דהמחבר לשיטתו לא הביא דמותר בת״ה וק״ל.

ובהא י״ל נמי מה שהביא הטור בסיום דבריו והוא הדין נמי אם אחד מהם אבל דבגמ׳ מ״ק ט״ו ע״ב ז״ל אבל אסור בת״ה דכתיב וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מכלל דמעיקרא אסור מנודה מהו בת״ה אמר רב יוסף ת״ש כו׳ וזיל הכי קמדחי ליה ע״ש ותלה בעיית איסור ת״ה במנודה לאיסור אבל להיש אומרים דס״ל דאסור בת״ה דהו״ל כאבל ושפיר סיים ביה כנ״ל.

בברכה וכט״ם בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רג

בענין שאמרו כל שהוא ת״ח ובנו ת״ח וב״ב ת״ח שוב לא ימוש מפי זרעו

ב׳ לקריאה התשל״ט בנ״י יצו״א

בין גאולה לגאולה רוח וששון וצהלה, בתואר אדם המעלה, מזה בן מזה, רבן של ישראל והגולה, חו״פ ע״ה פ״ה רב האי גאון כקש״ת מח׳ מוה״ר **שמחה בונם אלטר מרן אדמו״ר מגור** שליט״א.

אחדשבהדרג״ק שליט״א באהבת נפש. זה זמן שאני מתכונן לכתוב בכתב מה שעל לבי לברך בברכת מז״ט בכפלים על הולדת הנכד אצל בנו היקר מז״ט מז״ט מז״ט וגם על אירוסי ב״א הב׳ המופלא ומופלג כו׳ יהודה ארי׳ שליט״א בהרהגה״ל מוהר״פ מנחם שליט״א וי״ר שיהי׳ למז״ט ובשעטו״מ ושנזכה כלנו יחד לראות מהם רוב נחת ולקשר של קיימא ולבנין עדי עד ושיתמיד ויצליח בלמודו ויקויים בו מה שאמרו כל שהוא ת״ח ובנו ת״ח ובן בנו ת״ח שוב לא ימוש התורה מפי זרעו שנאמר ואני זאת בריתי וגו׳ לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה׳ מעתה ועד עולם מאי אמר ה׳ אמר הקב״ה אני ערב לך בדבר זה מאי מעתה ועד עולם אמר ר׳ ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה (ב״מ פ״ה ע״א).

ומידי זכרי מאמר זה לא אוכל לעבור מלפלפל קצת בדברי מעכ״ק מרן מח׳ שליט״א מה שהעיר בהיותי בירושלים בביתו נאוה קודש בקושית החפץ חיים ז״ל שהקשה אהא מימרא דר״י דכל שהוא ת״ח ובנו ת״ח כו׳ דהרי האבות אברהם יצחק ויעקב שהיו הוא ת״ח ובנו ת״ח ובן בנו ת״ח ואפ״ה מצינו מזרע ישראל הקדושים שאין בניהם כולם ת״ח, ומעכ״ק תי׳ לפי דרכו בקודש ובבואי הבית לאחר שעברתי מה שאמרו ז״ל הדרך ממעט בשלשה נזכרתי דקושיא זו לאו חדתא וכבר נשאל כעין זה בס״ח סי׳ קנ״ו וז״ל ואם תראה שלשה דורות ולמעלה זה אחר זה כולם ת״ח ואח״כ זרעם עמי הארץ לא תאמר דברי חכמים בטלים שאמרו לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרעך זרעך וגו׳ (ישעי׳ נ״ט כ״א) שוב לא יפסוק התורה מהם שהרי נתחתנו במשפחה שאין דינם להיות עמהם ת״ח ואמרו חכמים רוב בנים דומים לאחי האם לכך בניהם ע״ה, כיוצא ליראי אלקים וחסידים שנאמר (קהלת ד׳ י״ב) והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואם תראה בדור רביעי שפוסק יראי השם וחסידים בידוע שהתחתנו במי שאין דינם להתחתן כגון שאינו ירא שמים וחסיד ולפיכך אותו הדור כך לפיכך יתחנן אדם על עצמו ועל זרעו ועל זרע זרעו בכל יום לזווגם בזווג יראת שמים עם תורה וגמ״ח כי על שלשתן נאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק כו׳ ע״ש.

הנה מבואר דכבר הרגיש בקושיא זו ותי׳ דבאמת מצד הדין הי׳ ראוי שלא תמוש ממנו לעולם אלא שגרם החטא שנשא והתחתן במי שאין ראוי לו להתחתן, א״כ ה״ה והוא הטעם לזרע קודש בני אברהם יצחק ויעקב והשבטים אחריהם שהיו כולם קדושים ות״ח מ״מ אם נשאו והתחתנו שוב באינו הגון לו נעשו ע״ה ובס״ח עוד שם סי׳ תקנ״ז אם היו שלשה צדיקים צדיק בן צדיק וגם שלישי צדיק ודור הרביעי רשעים אמרו להם לא אמר שלמה לא ינתק (כלומר לגמרי) אלא לא במהרה ינתק אבל יכולין הם לינתק וזה גורם שפוסקים לפי שמתחתנים באותם שאינם צדיקים או באותם שאינם בני תורה ורוב בנים דומים לאחי האם, ואפילו אם פוסקת היא חוזרת שנאמר לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה׳ מעתה ועד עולם שוב אין ת״ח פוסקים ע״ש. ובזה נראה נמי שמחלק בין קרא דלא ימושו ובין קרא דחוט המשולש וקרא דלא ימושו מוקי לה בתורה וקרא דחוט המשולש מוקי לה בצדיקים ויראי אלקים חסידים ואנשי מעשה ועיין תוס׳ ב״ב נ״ט וכתובות ס״ב ע״ב דחוט המשולש מיירי דראו זה את זה וי״ל.

ובמה שכתבנו נלפענ״ד ליישב תמיהה עצומה (פסחים נ״ו) דאמר רשב״ל ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא

ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל ה׳ א׳ ה׳ אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ויש לדייק מה שאמר שמא ח״ו יש במטתי פסול ולמה תלה הפסול במטה ולא אמר סתם שמא ח״ו פסול יש בבני וגם מה שאמר בשכמל״ו אחר שאמרו כלם שמע ישראל ולהנ״ל אתי שפיר מאד שהרי יעקב אבינו כבר הי׳ דור שלישי ובו כבר נתקיים ההבטחה של לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך דמפיך זה אברהם אבינו ומפי זרעך זה יצחק אבינו וזרע זרעך זה יעקב אבינו וא״כ מעתה אמר ה׳ מעתה ועד עולם אמר הקב״ה אני ערב לו והיו א״כ כל בניו מוכרחים להיות כולם כשרים ראויים וצדיקים ת״ח וכיון שנסתלקה ממנו שכינה חשב שודאי אחד מהם אינו ראוי כמו שהי׳ ביצחק כשנכנס עשו נכנס גיהנם עמו ולכן תלה הפסול במטתו שמא ח״ו יש במטתי פסול שחשב על שנשא שתי אחיות וזה הו״ל התחתן באשה שאינה הוגנת לו או משום דרוב הבנים דומים לאחי האם שהיו בני לבן ולכן תלה הפסול במטתו ח״ו אבל האמת כי ח״ו אבינו יעקב שהרי הם נתגיירו וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי והם צדקניות ואין להם שייכות עם לבן ומשפחתו וראויות הן לו מששת ימי בראשית והבנים כולם קדושים שבטי י-ה ולכן אמרו שמע ישראל כו׳ כשם שאין בלבך אלא אחד כו׳ באותה שעה פתח יעקב ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כלומר דמעתה יהי׳ יתברך שם ה׳ לעולם ועד שהרי נתקיים בי ההבטחה לא ימושו מפיך וגו׳ ומעתה ועד עולם וזה לעולם ועד.

ומיהו נראה עוד מדברי הס״ח דהגם דהעיד הקב״ה דכל שהוא ובנו וב״ב ת״ח שוב לא יפסק תורה מזרעו לעולם מ״מ אפשר דלזמן קצר בדור אחד וכיוצא בו תפסק עד ששוב תחזור וגם שאפשר שתפסוק לפי שעה או לזמן רב בשביל הפסול שנכנס בזרעו שהרי כתב לא במהרה ינתק אבל אפשר שינתק ע״י סיבה שהוא ח״ו פסול משפחה וכנ״ל.

והנה בגמ׳ יומא ע״א ע״א אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו ישא בת ת״ח וכתב בעיון יעקב אע״פ שהוא מג׳ דורות ת״ח ששוב אין לתורה לפסוק מזרעו וזה רואה שפוסקת תליין לפי שנשא אשה שאינה מהוגנת ואין תקנה רק כשישא בת ת״ח ויש לומר הטעם בתרי אנפין, או יאמר כיון שרואה תורה פוסקת מזרעו זהו סימן שנשא אשה שאינה הוגנת ולכן צריך לתקן זה ולישא בת ת״ח מדה כנגד מדה, או יאמר דע״פ רוב הבנים נמשכים בתר אמם ובנביאים מה יהי׳ משפט הנער ומעשהו והמלאך אמר מכל דבר טמא לא תאכל הנה שאלו על משפט הנער והשיבו שתלוי באם, שאם האם לא תאכל דבר טמא ולא תלך במקומות טמאים ומתועבים ממילא יהי׳ נזיר אלקים מבטן, ובחז״ל ר׳ יהושע אשרי יולדתו, ובת ת״ח יודעת חשיבות התורה, ועוד בו שלישיה לפמ״ש בס״ח סי׳ תקנ״ז עה״פ טובים השנים מן האחד (קהלת ד׳ ט) אינו דומה זכות של צדיק אחד לזכות של שני צדיקים וכי אם תבא פרענות על המשפחה זכות שניהם עומדת ומבטלת אותה. ובגמ׳ ברכות י׳ אמר ליה חזקי׳ לישעי׳ השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו והוא ע״ד דס״ח הנ״ל.

ורביעי בקודש דבקהלת רבה פ״ד, טובים השנים מן האחד אר״ז משפחות ומשפחות הם משפחת סופרים מעמדת סופרים בני תורה מעמדת בני תורה כו׳ מבואר דישנם משפחות משפחות וישנם משפחות מעמידות ת״ח ויש משפחות שאין מעמידות ת״ח ולכן הרואה שתורה פוסקת מזרעו יש לחוש ח״ו שלא יהי׳ מהמשפחות שאינן מעמידות בני תורה ולכן ישא בת ת״ח דכיון דהיא בת ת״ח ע״כ שהיא ממשפחה שמעמדת ת״ח ותחזור תורה לאכסניא שלה ועיין ב״ר פ׳ נשא פי״ב שאם אינו שומר יחוסו אין התורה משתמרת אצלו ובספרי משנה הלכות ח״ז סי׳ רי״א הארכתי קצת בדברים אלו בס״ד.

ונלפענ״ד לפרש דברי הגמ׳ ב״מ פ״ה הנ״ל המשך המימרות דא״ר יונתן כל המלמד את בן ע״ה תורה אפילו הקב״ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנאמר ואם תוציא יקר מזולל כפי תהי׳ א״ר פרנך כל שהוא ת״ח ובנו ת״ח וב״ב ת״ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם ועיין מהרש״א בח״א שם ולכאורה צ״ב המשך המימרות ושייכות אהדדי ולהנ״ל י״ל דר׳ פרנך קאי אדר׳ יונתן שאמר דכל המלמד בן ע״ה תורה ולכאורה מאי מהני שילמדנו דלמא הוא ממשפחה שאינם בני תורה ולכן הסמיך הא דר׳ פרנך דכל שהוא ת״ח ובנו ת״ח וב״ב ת״ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו וא״כ המלמד בן ע״ה תורה נמי כיון שיהא הוא ת״ח וילמד לבנו וב״ב שוב לא תפסוק מזרעו ויתהפך למשפחת ת״ח.

עוד לא-לוה מילין לפמ״ש בעיון יעקב ב״מ הנ״ל דמתיבת מעתה ועד עולם משמע דבר שחוזר להיות כבראשונה כלומר שאף שלפעמים פוסק לפי שעה ע״י אחד שפורק ממנו עול תורה וכדאמרינן התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך אפ״ה היא חוזרת לאכסניא ראשונה לבסוף וזה מעתה ועד עולם אף דיש הפסק לפי שעה ובזה מיושבת נמי קושית הח״ח ולפ״ז י״ל מסמיכות המימרות כל המלמד את בן ע״ה תורה אפילו הקב״ה כו׳ א״ר פרנך א״ר יוחנן כל שהוא ת״ח ובנו ת״ח כלומר דהאי בן ע״ה נמי עכ״פ מזרע אברהם יצחק ויעקב הוא אלא שלפי שעה נפסק החבל ואם ילמד עמו אז תורה מחזרת על אכסניא שלה דהגם דבעל אכסניא פעמים בבית ופעמים יוצא מן הבית ומ״מ כשחוזר להאכסניא לאחר

שיצא הרי הוא חוזר לאכסניא שלו והכ"נ האי ע"ה חוזר לאכסניא שלו כיון שאמרו ז"ל לא ימושו מפיך ומפי זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם אמר הקב"ה אני ערב בדבר הרי בע"כ חוזר לאכסניא שלו שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב ושפיר סמוכין הני מימרות.

ובהא יש לסמוך נמי הני מימרות הקודמות דאיקלא רבי לאתרי' דר' טרפון א"ל יש לו בן לאותו צדיק כו' א"ל אי הדרת בך יהיבנא לך ברתי הדר ביה איכא דאמרי כו' והסמיך כל המלמד את בן חבירו תורה וכוונתו דכמו דבנו של ר"ט הגם שפסק לפי שעה ויצא מגדרו מ"מ מיד חזר בו ונשארה אצלו ההמשך והכ"נ בהאי נמי כן הוא אלא שנפסק מעט יותר וז"ש כל המלמד את בן חבירו תורה כו' ואח"כ כל המלמד את בן ע"ה תורה ואכולהו י"ל לא ימושו מפיך דכולם מזרע אברהם יצחק ויעקב הם אלא דפשוט דלבן ת"ח קל יותר וכמ"ש המפרשים.

ופעם אמרתי עוד לפמ"ש תורה ויקוד העם וישתחוו ודרשו ז"ל על בשורת הבנים ועיין רש"י וביאור הדברים דכתבה תורה והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור א"כ מבואר דיהיו לו בנים וא"כ לכאורה האיך אפשר שיהיו חשוכי בנים ואין להם בנים כלל וע"כ דעל הכלל כולו יצא ההבטחה והכ"נ לא ימושו מפיך על הכלל כולו יצא ומה גם כי ידוע שהבטחת התורה הוא על הרוב אלא די"ל דכאן החילוק כיון שאמר הקב"ה אני ערב לו אין זה בכלל רוב אלא ודאי.

ובזה הנני חוזר מעין הפתיחה בברכת מזל טוב מכל הצדדים ולכל המשפחה וי"ר שיתקיים בנו מקרא שלא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם במלא המובן מח' המחוה קידה דושכ"ק קשור באהבתו בלב ונפש ובשמחת פורים וטוב לב משתה תמיד

מנשה בן רחל לאה

סימן רד

בענין אי יש חיוב ללמוד לדבר הבנים בלשון קודש

מוצש"ק טהרות התשל"ד בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא מברכינא יהא שמו מברך ה"ה המופלא ומופלג מלא פלג וכו' כש"ת מוה"ר **יעקב פריעדמאן** הי"ו בכולל מקור חיים.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו אי יש חיוב ללמוד לדבר בלשון הקודש לפמ"ש הרמב"ם בפיה"מ אבות פ"ב מ"א דיש מצוה ללמוד לשה"ק וברש"י על החומש על הפסוק לדבר בם בפ' עקב עכ"ל. הנה לפענ"ד פשוט שיש מצוה ללמוד לשה"ק וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפיה"מ שם וכמו שאבאר בס"ד חדא דהרי כל התורה כולה ניתנה בלשון הקודש ובאם לא ילמוד לשון קודש לא יוכל להבין וללמוד תורה וא"כ גדול הלימוד של לשון הקודש שמביא לידי מעשה לימוד תורה וכי יש מצוה גדולה מלימוד התורה וכן אמרו בירושלמי סוכה פ"ג הי"ב יודע לדבר אביו מלמדו לשון תורה ועיין רמב"ם פ"א מה' ת"ת לדבר בם, ובספרי עקב לדבר בם מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה ואם אין מדבר עמו לשון הקודש ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאילו קוברו שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו' למען ירבו ימיכם וימי בניכם אם למדתם אותם את בניכם ירבו ימיכם וימי בניכם ואם לאו יקצרו ימיכם שכן דברי תורה נדרשים מכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן לאו עיין גירסת הגר"א שם ובתוספתא חגיגה ופשוט דאם בנו חייב ללמוד כ"ש לעצמו דאם אביו לא למד לבנו מניין. ובירושלמי שבת פ"א ה"ד המדבר בלה"ק מובטח לו שהוא בן עוה"ב. ובירושלמי שקלים סופ"ג תנא בשם ר"מ כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותי' בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עוה"ב הוא ופי' הק"ע אוכל פירותי' בטהרה שגורם טהרת הגוף ומדבר בלה"ק שגורם טהרת הנפש ובתקלין חדתין שם ומדבר בלה"ק תיקון שלמות הריר שממנו יסוד הדיבור ולשון הקודש פנימיות קדושה יש בו. ובאמת כי כבר העיר בס' אלה המצות למהר"ם חגיז ותמה מדברי הרמב"ם בפיה"מ הנ"ל למה אין מלמדים לה"ק.

ובשו"ת ח"ס סי' פ"ו ח"ו האריך הרבה בלשון הקודש שהוא מסוגל לכל וכתב דבמקום שילמדו לומר זמירות בלשון אשכנז יצוו ללמדם להבין לה"ק וז"ל הרי למדום לשונות הגויים ולמה לא ילמדו להבין מה שהם מקבלין עול מלכות שמים ומתפללים ועיין שו"ת יד אליעזר סי' ל"ב.

שנית ממה שאמרו בגמ' פסחים ג' ע"א תני דבי רבי ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון נקיה שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב ואומר ותבחר לשון ערומים ואומר ודעת שפתי ברור מללו ופריך מאי ואומר וכ"ת הנ"מ בדאורייתא אבל מדרבנן לא ת"ש ואומר ותבחר לשון ערומים וכ"ת הנ"מ בדרבנן אבל במילי דעלמא לא ואומר ודעת שפתי ברור מלל אפילו במילי דעלמא הנה מבואר דחיוב לדבר בלשון נקיה ואפילו במילי דעלמא וידוע מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל במה שרבותינו קורין לשון תורה לשה"ק דעת הרמב"ם במורה נבוכים כי זה הלשון קדוש מפני שלא ימצאו בו שמות לאבר הבעילה בזכר או בנקבה ולא לטפה ולשתן ולצואה רק בכינוי והרמב"ן עה"ת בפ' כי תשא ל' י"ג כתב דלכן נקרא לשון הקודש מפני שדברי התורה ונביאות וכל דברי קדושה כולם בלשון ההוא נאמרו והוא הלשון שהקב"ה יתעלה שמו

מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו אנכי ולא יהיה לך ושאר דברות התורה והנבואה ובו נקרא בשמותיו הקדושים וכו׳ ובו ברא עולמו וקרא שמות שמים וארץ וכל אשר בם ומלאכיו וכל צבאיו לכולם בשם יקרא ובו קרא שמות לקדושים אשר בארץ אברהם יצחק ושלמה וזולתם ע״ש באריכות. וא״כ בין לטעם הרמב״ם ובין לטעם הרמב״ן צריך ללמוד לה״ק לטעם הרמב״ם דהוא לשון נקיה הרי חייב אדם לדבר בלשון נקיה כמבואר בגמ׳ וכמבואר בדבריו הקדושים בפיה״מ וכ״ש לדעת הרמב״ן ז״ל שהוא הלשון אשר בו הקב״ה מדבר עם נביאיו וכל דברי קדושה בו ניתנו א״כ פשוט דהדבק בדרכיו וצריך לדעת אותו הלשון הקודש אשר בו הקב״ה מדבר ומשתמש בו וצריך ללמוד ולדעת דעת ה׳.

ועיין חדרי תורה להגאון מוה״ר שאול אמסטערדאם פ׳ האזינו עה״פ שאל אביך ויגדך וז״ל הנה הגדה היינו מפה לאזן כי האב צריך ללמד את בנו מקרא וראוי שירגילנו במבטא הלשון בדגש ורפה נע ונח והנחת הטעם והנגינה במקום הראוי מלעיל או מלרע להיות רגיל בכך מקטנותו ולא יצטרך אחר שיעמוד על דעתו לברר לשונו מתוך למוד חכמת הדקדוק וכו׳ והנה מה טוב מנהג הספרדים שכל בניהם למודים ורגילים במבטא הלשון ומן הטעם הזה לא שינו את לשונם בתפלה מאז עד היום הזה ע״ש, ועכ״פ פשוט דלבן ישראל אשר כל תורתנו ותפלתנו תורה שבכתב ושבע״פ הכל נכתב וניתן בלשון הקודש וכל ספרי מפרשי הש״ס והפוסקים בעלי ש״ע הכל נכתב בלשון הקודש והרמב״ם ז״ל שכתב פיה״מ בלשון ערבי בתשובה התחרט עליו על שכתב בלשון ערבי הבאתי דבריו במקום אחר וא״כ ודאי דמצוה גדולה היא ללמוד הלשון שנוכל להבין וללמוד את כל תורתנו הקדושה.

ועיין של״ה הקדוש מסכת פסחים דרוש ג׳ מה שכתב בענין לה״ק וישראל זוכים מכח לה״ק וז״ש ורוממנו מכל לשון התרוממות שלנו מכל לשון לה״ק ואין לך כל לשון שאין מעורב בו איזה תיבות מלה״ק כמו ט״ט בכתפי שתים פ״ת באפריקי שתים וכן יש הרבה וכי ס״ד שיהי׳ מעורב בתורתנו הקדושה מלשונו הגוים אלא אלו התיבות הם לה״ק ונתערבו בין הנ״ל ואין לך כל אומה מע׳ אומות שלא נתערבו בלשונם איזה תיבות מלשון קודש אמנם ישראל זכו ללה״ק כולו זה״ש ורוממנו מכל לשון והענין כי האומות אף שהם מסטרא דמסאבא מ״מ יש להם בשרשם איזה אחיזה למעלה בקדושה אמנם ישראל הם בפנימיות וישראל כולם קדושים ע״כ להם לה״ק כולו ע״ש.

ועיין בס׳ עץ חיים (דפוס אלפא ירושלים תש״ל) להגאון ר׳ חיים אחיו של מהר״ל מפראג זצ״ל שער הראשון במעלת הלשון על שאר הלשונות משובח הוא משאר לשונו בג׳ דברים, א) בקיצור הלשון ובקלותו, ב) בלשון נקייה, ג) שלשון זה הוא קודש, ועיין צל״ח ברכות כ״ח ע״ב על מימרא דר׳ יוחנן ומנעו בניכם מן ההגיון ופרש״י לא תרגילם יותר מדאי משום דמשכא וכתב הצל״ח משום המקרא גם אפיקורסים לומדים בשביל הלשון כמו שלומדים שאר לשונות ואם לא תשגיח על בנך בילדותו רק על הלימוד מקרא יכול להיות שתקח לו מלמד אחד משלהם כי גם הם יודעים ללמדו ומתוך כך בנך נמשך אחריהם גם בדיעות נפסדים ובפרט בזמנינו שנתפשט התרגום האשכנזי וזה מושך לקרות בספרי הגוים כדי להיות בקי בלשונם ולכן הזהיר חדל ממנו אבל חנוך לנער ע״פ דרכי התורה והושיבם בין ברכי ת״ח גם בילדותם בלמדם מקרא קח לו מלמד ת״ח וירגילו תיכף גם למשנה וגמרא והרבה יש לעורר ע״ז בדורינו וכו׳ ע״ש. ועיין אור זרוע לצדיק לר״צ הכהן מלובלין מאמר על מהות לה״ק מה שביאר ג״כ בביאור הדברים ובס׳ יערות דבש ח״ב דרוש לט׳ טבת (דף ע״ח מדפי הספר) וז״ל אבל ביותר תדע מעלת לשון הקודש במה שאמרו שהתירה התורה לכתוב יוונית וכו׳ ותדע כמה הוי עמקי תורתנו איש בער לא ידע וכו׳ ועי״כ נלמד תוקף מעלות ה׳ ובעונ״ה כל אחד בנו בילדי נכרים ישפיקו ללמדו לשון צרפת ולשון איטליא ואין איש שם על לב ללמד לבנו לשון עברי בצחות הלשון כראוי וזה גורם ענין בזיון התורה כי אין התורה נחשבת לכלום בעו״ה אוי לנו מעלבונה של תורה הלא היא חיינו ואורך ימינו והיא תוסיף אהבה בין ישראל להקב״ה ע״ש. ובפי׳ הרס״ג על נחמי׳ כתב כל שאינו לומד לשון הקודש ואינו מדבר בו עובר בעשה של ולמדתם אותם וכל המדבר לשה״ק בשבוש עובר בל״ת מדברי קבלה ולוקה ארבעים.

ומיהו עיין בתורת משה פ׳ ויגש עה״פ כי פי המדבר אליכם פרש״י בלה״ק כי סגולת לשה״ק לא יתקיים באדם שאינו משמר עצמו בקדושה שפלא גדול הוא בגלות בבל בזמן ע׳ שנה נשתכח לה״ק והי׳ העם חציים מדבר כשדית ואשדודית יען כי לא שמרו עצמם בקדושה ע״ש ופשוט דללשון הקודש צריך נמי להתנהג בקדושה וא״א ללשון הקודש בלא קדושה ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ולא כאותן הרשעים שחושבים שכל היהדות תלויה בסיפור לשון עברית עלינו לשבח לאדון הכל שלא שם חלקנו כהם שודאי אין זה לשון הקודש שבו דברו האבות והנביאים ואבותינו אבל ללמוד לה״ק מצוה היא ומלפנים בני עלייה עכ״פ בשבת לא דברו רק בלה״ק וממצרים נגאלו אבותינו על שלא שינו את לשונם אלא דברו בלה״ק (ופלא מגלות בבל ששכחו ולא שמרו עליו הגם שבמצרים נמי כתיב הללו עובדי ע״ז והללו ולא שמרו עצמם בעונ״ה בקדושה וי״ל קצת) [וע״ע שו״ת משנה הלכות ח״י סימן קס״ד] ורע המעשה אשר בעונ״ה כהיום רק

לומדים ענגליש ואפילו בישיבות ובבתי חסידים ואנשי מעשה מדברים ענגליש ובכמה ישיבות לומדים השיעורים בענגליש ובשעת החזרה רובם מדברים בענגליש מי יתננו כירחי קדם ללמוד וללמד בלשון הקודש ובשפה ברורה בקדושה ובטהרה קדושה כולם כאחד עונים באימה ובירא׳ה עדי יבא שילה ולו יקהת עמים אמן.

דושה״ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רה

בענין הא דהתפלל ירמיה הכשילם באנשים שאינם מהוגנים אי קיים צדקה

מוצשוי״ט פסח התשל״ח בנ״י יצו״א

למרבה המשרה ולרוב שלום אין קץ למע״כ האי גברא יקירא ידי״נ וידי״נ כל חי הרב הגאון מאיר עיני חכמים מעין הנובע ממקור החכמה כו׳ כו׳ כג״ת מוה״ר **שמואל בירענבוים** שליט״א ר״מ ישיבת מיר ברוקלין נוא יארק.

אחדשכ״ג בידידות נאמנה ובכל הכבוד הראוי לו. הנני בשורות אלו על דבר הערתו היקרה וחשובה לי אמה שכתבתי בספרי משנה הלכות ח״ה סי׳ א׳ באחד שקנה תפילין מסופר מוחזק בכשרות והניחם כמה זמן ולאחר זמן נתנם לבדוק כנהוג ונמצא חסר פרשה אחת בשל ראש ונפשו עליו עגומה על שלא הניח תפילין ובירך כמה ברכות לבטלה, וכתבתי דכה״ג מקרי אונס ולא שוגג ולא עבר איסור אלא אפשר שגם יש לו מצות תפילין לפ״מ דקיי״ל חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה וכן מצאתי בא״א (בוטשאטש) א״ח סי׳ ל״ט בכיוצא בזה וכתב דהו״ל בכלל ברך ה׳ חילו ופועל ידיו תרצה, וכ״ג תמה מגמ׳ ב״ב ט׳ ע״א דדרש רבא מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמי׳ לפני הקב״ה רבש״ע אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר ולכאורה תקשה הא כיון דחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב א״כ אמאי לא יקבלו שכר וע״כ כיון דיש כאן פעולה שעשה מעשה שלא כהוגן כה״ג לא אמרינן חישב כו׳ וא״כ הכ״נ בתפילין כיון דכשבירך על התפילין חשב שהניח התפילין ותפילין הללו אינם תפילין כה״ג ליכא למימר חישב ורצה לדמותו להא דכתיב וה׳ יסלח לה. ומחמת קדושת היו״ט לא יכולתי להשיב כי אין הלבלר יוצא בקן קולמוסו על מה שאינו מן ההכרח ועתה באתי להשתעשע בדברי כ״ג ובהערתו כפי מיסת הפנאי.

והנלפענ״ד דראשונה יש להבין בעיקר דינא דרבא דהנותן צדקה לאנשים שאינם מהוגנים אינו מקבל שכר ממה שהביא בסמוך שאל טורנוסרופוס הרשע את ר״ע אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א״ל כדי שניצול מדינה של גיהנם א״ל אדרבה זו שמחייבתן לגיהנם כו׳ א״ל ר״ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין כו׳ והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנו קרויין בנים למקום דכתיב בנים אתם לה׳ אלקיכם א״ל אתם קרויים בנים וקרויין עבדים בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרויין בנים ובזמן שאין אתם עושים רצונו של מקום אתם קרויים עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום א״ל הרי הוא אומר הלא פרוס לרעך לחמך ועניים מרודים תביא בית אימתי עניים מרודים תביא בית האידנא וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך ע״כ. ומבואר מתשובת ר״ע דאפילו בשעה שאין עושין רצונו של מקום היינו אנשים שאינם מהוגנים ואפ״ה אמר הקב״ה הלא פרוס לרעב לחמך ואקרי צדקה וכמ״ש בסמוך שם להדיא (דף ט׳ ע״א) וא״ר אלעזר בזמן שבהמ״ק קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר עכשיו שאין בהמ״ק קיים אם עושין צדקה מוטב ואם לאו באין עו״כ ונוטלין בזרוע ואעפ״כ נחשב להן לצדקה שנאמר ונוגשיך צדקה ולכאורה זו היפך דרשת רבא הנ״ל וצ״ע. ועיין ירא׳ים מצוה מ״ז וטור יו״ד סי׳ רנ״א וב״ע שם דרק אין חיוב להחיותו אבל לפנים משוה״ד מותר עיין ב״י וב״ח שם וג״כ צ״ב.

עוד יש לדקדק קצת אמה שאמר הכשילם בבנ״א שאינם מהוגנים שלא יקבלו שכר הרי אנן כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס או על מנת שלא לקבל פרס והיל״ל הכשילם בבנ״א שאינם מהוגנים שלא יעשו מצוה, או שלא יקיימו מצוה. ועוד למה התפלל ירמיה הנביא אשר יותר מרעהו צדיק ויותר מצדיק נביא אלקים יתפלל על בנ״י אפילו רשעים שבשעה שכופין את יצרן ורוצין לעשות מצוה יתפלל עליהם שלא יקיימו מצוה הגם שציערו אותו מ״מ בינו לבין קונו הוא ולמה לא יקיימו הלא אפילו רשעים חייבים בקיום המצות כמבואר ברמב״ם ובש״ס. עוד יש לדייק קצת בדרשת רב נחמן בר יצחק דרודף צדקה וחסד דרש דכל הרודף אחר צדקה הקב״ה ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכר משמע דמי שאינו רודף אחר צדקה אלא כשבאו עניים נותן להם לזה אין ממציאין לו בנ״א הגונים אבל בסיפא קאמר אאנשי ענתות אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה הכשילם באנשים שאינם מהוגנים משמע דבסתם בנ״א אפילו אינו רודף אחר צדקה אינם נכשלים באנשים שאינם מהוגנים ותקשה רישא לסיפא וי״ל קצת מ״מ צ״ע.

ואשר נלפענ״ד בס״ד דמצות צדקה משונה משאר מצות ויש בה כמה מעלות ומדות ומדרגות להעושה ונותן

צדקה לשמה או שלא לשמה או בשביל שיחי' בני או מתן בסתר שהנותן אינו יודע למי נותן או שתרוייהו אינן יודעין או שהמקבל אינו יודע ממי מקבל והנה ספרו שם המעלות שמכפה אף וגדולה ממשה רבינו ומצלת מדינה של גיהנם ומצלת מעניים מרודים שלא יבואו הבית, כמעשה דר"ע ור"א, ובני אחתי' דר"י ב"ז ומצלת ממיתה כר"פ, ועושה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ומקרבת את הגאולה וזוכה ומקבל פני השכינה, ותפילתו נשמעת, ומצלת ממיתה משונה, והויין לו בנים זכרים, בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגדה, ועוד כמה מעלות.

והנה הרבה ממעלות אלו הם בעולם הזה כגון מתן בסתר יכפה אף, וצדקה תציל ממות שאמר ולאו ממיתה משונה אלא ממיתה ממש וכן שמצלת מעניים מרודים לבא בית ומקרבת הגאולה וזוכה לבנים זכרים ותפילתו נשמעת ומקבל פני השכינה כל אלו וכיוצא באלו הוא שכרו בעולם הזה והוא בכלל דברים שאוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא וכן עשר בשביל שתתעשר הוא ג"כ גדר של צדקה ובפרט בזה"ז ובחו"ל דליכא דין מעשר לכמה פוסקים. (ואגב בחי' ציינתי מגמ' שבת קי"ט ע"א בעא מיני' רבי מרבי ישמעאל בר"י עשירים שבא"י במה הן זוכין א"ל בשביל שמעשרין שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר שבבבל במה הן זוכין א"ל בשביל שמכבדין את התורה ושבשאר ארצות במה הן זוכין א"ל בשביל שמכבדין את השבת ע"ש משמע דחוץ מא"י ליכא מצות מעשר כלל דאל"כ אכתי אמאי לא משני דגם עשירים שבשאר ארצות מעשרין אם לא שנדחוק דבשביל דרבנן אין מעשרין ועיין חו"י בסופו ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' פ"ז ושאילת יעבץ סי' פ"ד ובב"ח ואי נימא דהוא רק ענין של צדקה י"ל ודו"ק). אבל מצלת מגיהנם הוא לעוה"ב והגם דקיי"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא אבל פירות שפיר איכא שכר וכדחשיב התנא אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת כו' ומעתה נראה לחדש דהאי קללה שקלל ירמיה לאנשי ענתות דאפילו בשעה שכופין את יצרן ורוצין לעשות צדקה יכשילם באנשים שאינם מהוגנים ולא יקבלו שכר היינו השכר מצוה בהאי עלמא שהוא נוסף על עיקר המצוה ששכרה בעוה"ב שמצלת מגיהנם ולא קללם שלא תהא עיקר המצוה מצוה דסוף סוף כיון שכופין יצרם ונותנין צדקה הם עשו שלהם ואם הקב"ה הכשילם באנשים שאינם מהוגנים אמאי לא יקבלו השכר של המצוה ואדרבה הרי בכל מצוה אמרו יצרו של אדם מתגבר עליו כל היום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו א"כ לעולם הקב"ה מסייע בכל המצוה והכא כ"ש שמעצמן כפו את יצרן ורצו לקיים מצוה למה יכשלו לאבד כל המצוה אבל להנ"ל אתי שפיר דירמיה לא התפלל עליהם אלא שלא יקבלו שכר בעוה"ז וכיון שהם רשעים ולא יקבלו שכר צדקה בעוה"ז ממילא יאבדו מעוה"ז וימותו ברשעתם אבל לעוה"ב ודאי יקבלו שכר המצוה שעשו שהוא שכר העיקרי.

והנה נראה פשוט דמה שאמרו חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה נראה נמי דדוקא לענין שכר לעוה"ב הוא מקבל אבל קשה לומר דמקבל נמי שכר פירות בעוה"ז הגם שלא עשה המצוה בפועל אלא מדין שחישב לעשות מצוה ועיין רש"י ריש פ' האיש מקדש מצוה בו יותר מבשלוחו שהעושה מצוה בגופו מקבל שכר יותר אלא דאין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' וכיון דחישב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה אשר לכן נראה פשוט דעל שכר מצוה בהאי עלמא הוא דאמר ירמיה אבל שכר מצוה המגיע לעוה"ב יש לו כיון שנתן הצדקה וכפה את יצרו ליתן צדקה וכל שעשה כן ודאי יתן לו הקב"ה שכרו המגיע לו לעוה"ב ואדרבה יש להקשות קצת מהא דאמרו גם ענוש לצדיק לא טוב ואם ע"י שיכשילם בבנ"א שאינם מהוגנים לא יקבל שכרו לעוה"ב א"כ הרי הוא נענש וגם אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו יהי' איך שיהיה לפענ"ד פשוט דעל עיקר המצוה ושכרו המגיע לו לעוה"ב לא אמר. ולפ"ז אתי שפיר הכל דמה שאמרו אפ"ה אקרי צדקה היינו לעיקר מצות צדקה שמקבל שכר לעוה"ב והא דר"ע נמי הגם דאין עושין רצונו של מקום מ"מ צותה תורה לפרוס לרעב לחמו והיינו כשהם אינם מהוגנים מ"מ מצילה צדקה זו מן הגיהנם כמ"ש ר"ע לטורנוסרופוס דצדקה זו ג"כ מצלת מן הגיהנם.

וקצת ראי' מדברי התוס' ד"ה ואיזו שמצלת שהקשו וא"ת אדרבה זאת שהיא מצוה רבה היה לה להציל מדינה של גיהנם שהיא ביותר ואומר ר"י דרוב דברים אין עומדין לו לאדם בעוה"ז אלא לאחר מיתה ובעוה"ז אין עומדין לו לאדם אלא מצוות גדולות כדתנן אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והק"ק לעוה"ב לכן קאמר דאפילו ממיתה משונה דהוא בעוה"ז מצלת מבואר דבשביל צדקה גדולה מקבל שכר בעוה"ז ושאינה גדולה כ"כ מצלת מיהא מגיהנם ואולי מה שעוד פחות אף אינה מציל מגיהנם אלא יש לו שכר בעוה"ב כעושה מצוה בסתם שאינה מצלת מגיהנם וא"כ בחישב נמי י"ל דמצלת כה"ג.

ובזה יש ליישב נמי מה דלכאורה צ"ע דכאן ב"ב דף י' אמר ר"ע הטעם לצדקה כדי שניצול אנו בהם מדינה של גיהנם ובגמ' שבת קנ"ו ע"ב דר"ע הוה ליה ברתא אמרי לה כלדאי האי יומא דעיילה לבי גננא טריק לה חויא ומיתה הוה דאיגא אמילתא טובא ההוא יומא שקלתה למכבנתא דצתא בגודא איתרמי איתיב בעיני' דחויא כו' א"ל אבוה מאי עבדת א"ל בפניא אתא עניא קרא אבבא והוו טרידי כולי עלמא

בסעודתא וליכא דשמעיה קאימנא שקלתי לריסתנאי דיהבית לי יהבית ניהליה אמר לה מצוה עבדת נפק ר״ע ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה כו׳ ע״ש הנה התם דרש ר״ע צדקה תציל ממות ולא מגיהנם וכאן קאמר דמציל מגיהנם ולהנ״ל אתי שפיר דהכא מיירי בב״א שאינם מהוגנים וסגי להציל מגיהנם אבל התם מצוה קעבדה ומציל ממיתה עצמה ומדוייק נמי לשון שאמר לה ר״ע מצוה עבדת היל״ל צדקה עבדת אמנם זה יותר מסתם צדקה. (וקצת צ״ע דבשבת משמע דמיתה עצמה גדול מהצלת מיתה משונה ובב״ב לכאורה לא משמע הכי).

ולפום ריהטא עלה במחשבתי לחלק עוד בדיוק לשון הכשילם בבנ״א כו׳ ולשון הכשילם צ״ע דמאי מכשול איכא שכר הוא דליכא אבל מכשול ליכא, וכבר הקשו להיפוך דהא לפני עור לא תתן מכשול וכ״ש על ירמי׳ שיקללם במכשול וה׳ שומר תורה הוא וי״ל דמיירי באנשים שהם עוברי עבירות להכעיס שאז אסור להחיותם ואדרבה מצוה לאבדם ועיין רמב״ם פ״ח וטור סי׳ רנ״ב דבאוכל נבלות להכעיס אסור לפדותו ונחלקו הב״י והב״ח דלהב״י ל״ש מזוני ול״ש לפדותו אסור ולהב״ח לפדותו הוא דאסור להחיותו רשאי רק חיובא ליכא ולכן הנותן לרשע להכעיס מכשול איכא שהרי אסור להחיותו ויצא שכרו בהפסדו ולא אמרינן חישב כו׳ אלא היכא דליכא איסור אבל אם עבר עבירה לא ולכן אינו מקבל שכר אבל היכא דליכא איסור ולא היתר איכא שכר אמנם לא נתיישב במה מותר להכשילם וידועים דברי הגה״ק הרבי שמעלקא אחי ההפלאה בזה.

שוב נזכרתי מדברי רבינו המהרש״א בח״א בד״ה כל קליפה שכתב להדיא כדברינו דלעיל וז״ל דימה הצדקה השלימה שעושה הקב״ה עם כל חי לשריון שצירופו צירוף גמור וחזק אבל אנו ונהי כטמא כלנו נחשב לבני אדם שאינם מהוגנים וע״כ כל צדקותינו שאנו עושים אינה שלמה והוא כבגד עדים שהוא כבגד בלוי שצרופו קלוש וחלוש וק״ל עכל״ק הנה פי׳ להדיא דהנותן לבנ״א שאינם מהוגנים נמי צדקה הוא אלא דלא הוי כשריון אלא הוי צדקה שאינה שלמה אבל צדקה מיהו הוה וכמ״ש בס״ד וא״כ ע״כ שאין מקבלין שכר הכונה כמ״ש שאין מקבלין שכר שלם המגיע עבור צדקה שלמה ובאמת כי כן ראיתי עוד בכמה מקומות אלא שאין הז״ג כעת להאריך.

גם בעיקר ההנחה אשר מעכ״ג רצה לומר דבצדקה וכה״ג לא אמרינן חישב לעשות מצוה כיון דעשה מעשה לפענ״ד אינו נראה כן דמ״ש אלא במקום אחר כתבתי לחלק בין מצוה שבין אדם למקום ובין מצוה שבין אדם לחבירו דבמצוה שבין אדם למקום ודאי י״ל הקב״ה מצרפה למעשה אבל מצוה שבין אדם לחבירו מה מועיל שהקב״ה מצרפה למעשה הרי חבירו לא קיבל ההטבה וכן העני לא קיבל הצדקה וכיוצא בו כה״ג הי׳ אפ״ל דאינו מועיל החישב לבד דסוף סוף בפועל לא קיבל חבירו כלום וידועים דברי הקדוש מוהר״ז אתוס׳ חולין ח׳ אפ״ה אקרי קדושים דממחשבה טובה נברא נשמה ממלאך טוב וממעשה טוב בלי מחשבה נברא גוף של מלאך בלי נשמה וא״כ חישב לעשות מצוה ולא עשה נברא ממחשבה זו נשמת מלאך והעושה מצוה בלי מחשבה נברא ממנו גוף למלאך בלי נשמה והקב״ה ברוב רחמיו לוקח הנשמה שנברא מהמחשבה של זה ומצרפה למעשה של השני שברא הגוף של המלאך ונמצא ע״י הצירוף של שניהם נברא מלאך זה ובזה פי׳ דברי התוס׳ חולין ח׳ אפ״ה איקרי קדושים כלומר שניהם יחד בראו מלאך אחד.

ולא אכחד מעטי דבעיקר חידושי במשנה הלכות הנ״ל לאחר זמן ציינתי על הגליון שלי בספרי הנ״ל וז״ל ומיהו עיין טור סי׳ ל״ב וז״ל וצריך לדקדק בחסירות ויתירות שאם חסר או יתר אות אחת מהן פסולין ונמצא המניחים אותם מברכים בכל יום ברכה לבטלה וגם שרויים בכל יום בלא מצות תפילין ונמצא עונש הסופר מרובה ע״כ. הנה נראה מדברי הטור דהעונש הוא על הסופר ולא על המניח ומיהו לענין קיום ס״ל דלא קיים מצות תפילין וי״ל דכתב כן לענין הסופר אבל לגבי המניח לשכר ועונש לעוה״ב לא דיבר כלום וצ״ע.

עוד רגע אדבר בדברי הפמ״א שהעלה דכה״ג מקרי אונס ואונס רחמנא פטריה בגליון הש״ס שלי קידושין נ״ז ע״ב ברש״י ד״ה רבא אמר סברא הוא שהמשולחת מותרת דלא אמרה תורה שלח לתקלה שתהא למכשול עון וילכדנה אדם ויאכלנה וציינתי שם משמע דמי שילכדנה ויאכלנה יהי׳ לו מכשול ועון ואיסורא קעביד ועיין שו״ת פמ״א סי׳ מ״א ח״ב דהיכא דמדינא א״צ לבדוק ואכל בלא בדיקה אף דנמצא טרפה הוי אונס ופטור וצ״ע מה שאמר הכא שיהא למכשול עון שילכדנה ויאכלנה הרי אונס הוא וליכא מכשול שהרי אזלינן בתר רוב ועיין תוס׳ חולין ס״ג ע״ב ד״ה ודילמא כיון דעופות טהורים הוי רובא ניזל בתר רוב ובדידן הרי רובא דרובא כשרות הן ודידן עדיף מדהתם. ועיין מכות ח׳ ע״א וקצוה״ח סי׳ ש״ו סק״ז בשם המע״מ ושבו״י ח״א סי׳ ס״א ובחי׳ ח״ס חולין קי״ד ד״ה לא אמרה תורה וז״ל ואע״ג דלהמוצאה מותרת דמרובא דעלמא פריש מ״מ בכה״ג אסור לכתחלה לעשות ע״ש וצ״ע. וקצת י״ל דאין מבטלין איסור לכתחלה דאורייתא הוא וכדעת הראב״ד דאי דרבנן מאי לא אמרה תורה שלח לתקלה הא מיד שתצא מתחת ידו תתבטל ברוב עופות דעלמא ומותר לכתחלה ואפילו בע״ח שאינם בטלים אינו אלא מדרבנן אבל מדאורייתא בטל ועיין בי״ש יו״ד סי׳ מ״ח ד״ה ואני בעניי וקצרתי מאד.

סימן רו

בדברי רבי יוסף דאמר ליהוי למצוה רבה וצ"ע בקובץ שיעורים

עוד להנ"ל

ולא אוכל להתעלם מלהעלות על הכתב מה שראיתי דברים תמוהים לפענ"ד בקובץ שיעורים (להגרא"ו) ב"ב סי' נ"ה שכתב וז"ל ולעיל דף ח' גבי רב יוסף דאמר ליהוי למצוה רבה פרש"י בדף י"א דלא אפשר לחלקן לצורך עניי עכו"ס דאסור לגנוב דעת הבריות ולכאורה א"צ לטעם זה דכיון דהתנתה למצוה רבה אם עבר על דעתה יהא המעות גזל ואפשר דלענין גזל נכרי אינו אסור אלא אם לוקח לעצמו דבישראל כה"ג אסור משום מזיק ממון חבירו דאפילו גרמא בניזקין אסור אבל בב"נ לא מצינו אלא דאסור לגזול וכו' ואין להקשות דאכתי אם יתן לעניי עכו"ס יהי' גזל אצל המקבלים ונמצא מכשילן ואיכא לפנ"ע די"ל דהי' אפשר לפדות שבויי עכו"ס ואין השבוי עובר משום גזל עכ"ל.

ואני בעניי ראיתי לרבינו הרמ"ה ביד רמ"ה ב"ב הנ"ל שעמד בכל הדברים שכתב הגרא"ו זצ"ל וכתב היפוך דבריו וז"ל ואי קשיא לך הך עובדא דארנקא דפדיון שבויים דמשמע דקבליה רב יוסף דאי לאו הכי למה ליה למידק עלה מאי ניהו מצוה רבה וכ"ת דיהבינהו לעניי גוים אי נמי דפריק בהו שבויי גוים הא לאו מצוה רבה היא ואלא מסתברא דקבולי קבלינהו ומשום שלום מלכות קבלינהו והאי דלא יהבינהו לעניי עכו"ס א"נ דפריק בהו שבויי גוים לאו משום דאסור לגנוב דעת הבריות דכל לאפרושי מאיסורא לא חיישינן לגניבת דעת הבריות דא"כ גבי מעשה דר"י נשיאה נמי ליחוש אלא שאני התם דכיון דאמרה להו למצוה רבה אי מפקי להו במידי אחרינא גזל ממון נמי איכא אבל הא דכי שדרה לצדקה היא דשדרה לא גזל איכא ולא גניבת דעת איכא דאנן נמי רגילינן לפרנס עניי גויים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום כו' ע"ש.

הנה מבואר מדברי הרמ"ה ז"ל דגזל נכרי אסור אפילו נתנו לאחר ודלא כהגרא"ו ז"ל וגם מה שכתב דהי' אפשר לפדות שבויי עכו"ס כתב נמי דאינו משום דלאו מצוה רבה היא ופלא על השר שלא הביא דברי הרמ"ה ואפילו נימא דלשיטת רש"י קאמר לה דפירש משום גניבת דעת מ"מ הי' ליה להביא דעת הרמ"ה ולומר דהוא מחלוקת רש"י והרמ"ה לפ"ז ולפענ"ד הדבר צ"ע.

אלו דברי ידידות אשר ראיתי להעיר קצת בדבריו היקרים לי ומחמת קדושת החג לא יכולתי לסדר כראוי למעכ"ג ואשמח לשמוע דעתו הגדולה דושכ"ג בידידות לנצח ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רז

מעות בקופה של צדקה אי מותר ללוות מהם

ב' דר"ח אדר התש"מ בנ"י יצו"א

בימי אדר שלמא אשדר לפרי עץ הדר ה"ה ידידי הרב הגאון בנש"ק כש"ת **מוהר"ש אלטר** שליט"א בן מחותני הרהגה"צ מוהרפ"מ שליט"א.

אחדשכת"ר. על דבר הערתו בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קנ"ז דמעות הנמצאות בקופסות של צדקה סגורה הו"ל כבא ליד גזבר ואסור להלוות מהן אם לא שמוסיף משהו ומספקא ליה למעכ"ת אם מותר להוציא מעות ולהשיס המחאה (טשעק בלע"ז) והוא טשעק שאין לו ממון בבאנק עכשיו, ועד שיבא הגבאי לגבות אז ייפרע הטשעק. ואת"ל כה"ג בלית לי' מעות בבאנק אסור אי כשצריך למזומנים ויש לו טשעק שיש לו מעות בבאנק אי כה"ג עכ"פ שרי. עוד קשה לי' היכא דידוע שהגבאי לא יבא עוד זמן רב כה"ג כופין על מדת סדום ולמה יהא אסור להלוות עד זמן ידוע שבודאי לא יבא ולא תהא עדיף ממה שאתי ליד הגבאי גופו שברשותו להלוותו אם אי אפשר לחלקם עתה לצדקה עכל"ק.

והנלפענ"ד מקודם נניח יסוד אחד מה שכבר כתבתי בס"ד דהאמת היא דהמחאה הנקרא טשעק בלע"ז אינו ממון ואין לו שום תוקף של ממון אלא הרי הוא שטר כתב ידו למי שהשליש אצלו מעות או הפקיד אצלו מעות וצווהו שכל מי שיביא שטר כת"י יתן לו כפי הוראתו ובל"א געלד אנווייזונג אבל אין לטשעק שום דין ממון וכבר האריכתי בזה לענין שלוח מנות אי יוצא בזה וכן לשאר דברים עכ"פ פשוט דהמחאה אין לו שום דין ממון. ולפ"ז פשוט דבין שיש לו ממון עליו ובין שאין לו ממון הרי הוא כתב ידו ולא יותר. שנית דאם נקבל הנחה שמיד שניתן המעות בקופסא הו"ל כבא ליד גזבר אין כאן כופין על מדת סדום דהקדש או צדקה אינו בר כפי' והגע עצמך אם הי' המעות ביד הגבאי וכי נוכל לכוף הגבאי להלוות מעות לאחרים הגם שאין צריך לו עכשיו ודאי לא אלא אמרינן ההקדש או הצדקה תהי' מוכנת ואם לא צריך לה עכשיו אולי בעוד שעה יצטרך והכ"נ בזה עכ"פ בלי רשות הגבאי א"א לעשות דבר.

ומ"ש דלא יהא עדיף מגבאי גופי' לפענ"ד לא הבנתי דהגבאי הוא הבעלים ושפיר עושה מדין בעלים ועל דעתו נדבו שיהא בידו לשנות אם נאמר דהגבאי יכול לשנות עכ"פ הגבאי הוא הבעלים של הקדש ומה דטב לי' עביד לי' אבל אחרים אין להם רשות אם לא מה שהתירו לו, ומה שמותר ליקח אם מוסיף מה שהוא שהרי התם נמי בלי רשות הגבאי הוא קושיא גדולה הוא אלא שצ"ל דכה"ג ניחא לי' להקדש ולהעניים והוה אומדנא דמוכח וכמ"ש בספרי משנה

הלכות הנ"ל סי' רנ"ט דאס הי' הנאה לעניים הגבאי מותר להלוות אבל באופן אחר קשה להקל, ובפרט כי מצאתי עוד בס' אגרות בעל התניא בסי' קכ"ו עד סי' קל"א שהחמיר מאד בענין הלואה מקופסאות פושקע בלע"ז וכתב שהוא בחרם ח"ו והגם שבמדינתנו לא שמעתי מהחרם הזה מ"מ האריך שם הרבה שח"ו שלא ליקח ממעות צדקה ולכן לא ידעתי מקום להקל אם לא שיתנה בפירוש שיוכל ללוות אם יצטרך וכולי האי ואולי ואין הז"ג כעת להאריך יותר מפני הטרדות.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ת בידידות נאמנה מחותנו המכבדו כערכו הרם ומוקירו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רח

אשה אי מצווה למול את בנה

ט"ו לחדש הרחמים התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם כו' כג"ת מוהר"ש עלבערג שליט"א בעמח"ס שלמי שמחה וש"ס.

אחדשכ"ג בידידות. ספרו היקר שלמי שמחה ח"ג קבלתי בזמנו ביותרת הכבוד הראוי לו ועיינתי בו כמה פעמים אמנם לא התפניתי בלתי היום לאשר קבלתי כי רציתי עכ"פ להראות חביבות באיזה הערה והייתי טרוד בהוצאת ספרי משנה הלכות שב"ה זכינו לחזור ולהדפיסם ואת מעכ"ג הסליחה. והנני בברכה מאדם מועט כמוני וי"ר שיזכה ללמוד תורה וללמדה ויפוצו מעינותיו חוצה כאות נפשו ונפש ידידו המצפה לרחמי שמים ויתן לנו עוד מפרי עטו בעתו וכל אשר יעשה יצליח.

וכדי שלא יהיו דברי בלי להעיר בדברי תורה בסי' מ"ו דן בסוגיא דיבמות ע"א בשלמא עבדיו משכחת לה דאיתנייהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשי' כגון דזבנינהו ביני וביני אלא זכריו דאיתנייהו בשעת אכילה וליתנייהו בשעת עשי' היכי משכחת לה כו' רבא אמר כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין ופרש"י שם חבושין בשעת עשי' ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים והם אינן יכולין לעשות את פסחן ושחט שלוחן עליהם ואשמעינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה מילת בניו מעכבתו עכ"ל ותמה המהרש"א אפרש"י דהא אשה אינה מצווה למול את בנה דכתיב אותו ולא אותה והאיך אמר מוטלת עליהם ותי' דכיון דחייבת לעשות הפסח מצוה נמי עליה למול את בנה דמילת זכרים מעכבת נמי בה כדמשמע בפ' החולץ דף מ"ח מהא דאמר עבד איש ולא עבד אשה כו' עכ"ל ותמה מעכ"ג אדברת מהרש"א דלדעת רש"י רק אותו שהחיוב עליו למולן אז מעכבים הם אותו מלעשות ולאכול הפסח ובמקום שאין עליו חיוב למולן אין מילת זכריו מעכבת והאריך בסוגיא כיד ה' הטובה עליו.

ובחי' למס' יבמות הראיתי לדעת דדברי רש"י לכאורה מבוארין יותר בשו"ת מהר"ח או"ז סי' י"א וז"ל וההוא דמילת זכריו (יבמות ע"א) איתנייהו בשעת אכילה וליתנייהו בשעת עשי' כו' התם נמי אין מוטל על אחרים לעסוק במילתו של זה עד שיצא אביו מבית האסורין ונראה לפי הענין שב"ד בההיא שעתא לא מיחייבי בה כי היו בוטחין שאביו יצא ויעסוק במילתו ואם אמו לא היתה חבושה היא היתה חייבת לעסוקי כו' ואם היא לא היתה חבושה נמצא שביום השמיני שהוא זמן המילה כבר הוטלה החיוב עליה ואפילו אם הי' האב יוצא בין עשי' לאכילה לא הי' מעכב מלאכול שכבר הוטלה על האם ולא דמו לבי דינא ע"כ ע"ש ועיין שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ח'.

והמבואר מדבריהם דהגם דאשה אינה מצווה למול את בנה אמנם חייבת היא לטפל ולעסוקי עם בנה שיהי' מהול היכא דליכא לאב לפנינו וס"ל ז"ל דהחיוב הראשון הוא על האב למולו ואם לא מלו מעצמו אזי החיוב עליו לראות שיהי' מהול לעסוקי בו למולו ואם אין אב אז החיוב על האם וחיוב זה על האב ועל האם הוא חיוב גדול עד שאם לא מלו אותו ולא התעסקו עמו למולו ולא נמול מעכבתם מלעשות הפסח ואם הם לא מלו ביום השמיני אז חל החיוב על הב"ד למולן וה"ה ביום השמיני אם אינם יכולין למול אפילו ביום השמיני כגון דליכא אב ואם חל החיוב על הב"ד ועל כל ישראל אבל חיוב זה של ב"ד ושל כל ישראל אינו מעכב אותן מלאכול בפסח. והחילוק כתבו בזה כמה טעמים והגצ"פ כתב משום דהחיוב על הב"ד הוא רק שלא יהי' ערל והחיוב על האב הוא למול והדברים עתיקים עכ"פ נראה דהאם הגם שאינה מחוייבת למול את בנה מ"מ חייבת היא להתעסק עם בנה שיהי' מהול כשאין האב לפנינו.

וקצת הי' נראה לומר דדבר זה תלוי בעיקר עצם החיוב למול מה הוא דלכאורה לפי דעת התוס' ורמב"ם ועוד פוסקים נראה דהחיוב על האב הוא למול את בנו ואם אינו יכול למול אז מיד חל החיוב על הב"ד ומה"ט אמרו דת"ח צריך ללמוד מילה שיוכל לקיים המצוה אבל התוס' רי"ד קידושין כ"ט כתבו דמצות מילה אע"פ שיש לה זמן למול בשמונה מ"מ לא מקרי מ"ע שהז"ג דהאב שציוהו הבורא להתעסק במילת בנו העסק הזה אין לו זמן שבין ביום ובין בלילה יטרח ויכין צרכי מילת בנו והלכך אי לאו אותו הוה מחייבינן גם האשה דהוה אמינא שתתעסק בו בין ביום ובין בלילה עד שתמול את בנה בזמנו ע"ש ולפ"ז י"ל דלמ"ד דהחיוב הוא רק על האב, א"כ פשוט דליכא שום ס"ד שגם

האם בכלל אבל אי נימא דהמצוה היא להתעסק במצות מילה אפשר שתתעסק גם היא במצוה זו אלא משום הו"ל מ"ע שהז"ג פטורה, אמנם נראה לחדש דבמ"ע הרי כתבו הטעם דנשים פטורות משום דרשות בעלה עליה וא"א לקיים, ואמינא לחדש דדוקא היכא דבעלה לפנינו ורשות בעלה עליה והיא רוצה לקיים מצוות כה"ג פטורה אבל היכא דבעלה ליכא לפנינו שהוא בבית האסורין ומצות מילה לפנינו ואותה מצוה גופה הוא החיוב על בעלה כה"ג ליכא למימר דפטורה משום דרשות בעלה עליה ושפיר כתב רש"י דהחוב מוטל על שניהם כה"ג, אבל כל עוד שבעלה שם היא פטורה.

איברא דלאחר העיון ברש"י הנ"ל נלפענ"ד לדייק בלשונו דלא כרבינו המהרש"א והוא דז"ל רש"י חבושין בשעת עשי' ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים והם אינם יכולין לעשות את פסחן ושחט שלוחן עליהם ואשמעינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה מילת בנו מעכבתו ע"כ. ויש לדייק דפתח בשניהם בלשון רבים חבושין כו' וכל דבריו בלשון רבים וסיים בלשון יחיד מילת בנו מעכבתו, והיינו אותו ולא אותה, והיל"ל שאם יצאו בשעת אכילה מילת בנם מעכבתן מלאכול וצ"ע ואשר נראה דבכיון סיים רש"י בלשון יחיד דבאמת מילת בנו מעכבתו מלאכול בפסח אבל אינו מעכב אותה מלאכול ולכן כתב שאם יצאו מילת בנו מעכבתו מלאכול דוקא אותו ולא אותה. וכעין זה ראיתי גם במאירי יבמות כאן שכתב וז"ל ורבא פירשה כשהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורין בשעת עשי' וחובת מילה מוטלת עליהם ומאחר שאין יכולין לעשותה הו"ל ערלות שלא בזמנה ואינה מעכבת מלשחוט פסחו ע"י שליח ולמדת שכל כיוצא בזה אין אומרים ימול ג"כ ע"י שליח אלא כל שאינו יכול לעשות אין מעכבתו ואם יצאו להם בין עשייה לזמן אכילה מעכבתו באכילה וכן הלכה ע"כ. הנה כתב ג"כ דחיוב מוטל אתרוייהו וסיים ואם יצאו להם כלומר שניהם אכילה מעכבתו באכילה כלומר אותו ולא אותה דהיל"ל מעכבת אותם באכילה ולפום ריהטא נראה דזה דלא כמהרש"א ז"ל שרצה לומר דגם בה מעכב.

וקצת יש לדחוק דהכוונה דהגם דאשה נמי מצות מילה מוטלת עליה כשאין האב לפנינו מ"מ כשיצאו שניהם שוב חל החיוב על האב ולא על האם וכמ"ש לעיל בביאור דברי הר"ח א"ז ולכן שפיר מעכבתו מלאכול ולא אותה אבל היכא דהאב לא יצא ורק היא היתה חייבת הכ"נ דהי' מעכב אותה מלאכול וכדעת מהרש"א אבל יותר מסתבר דכוונתם דכיון דבתורה כתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו וא"כ הגם שגם על האשה מוטל חוב להתעסק בעניני מילה כשאין האב לפנינו מ"מ לענין לעכב מלאכול בפסח לא שמענו ואינו מעכב אלא אותו.

ואגב מבואר במאירי וכנראה דזה הוא שיטת רש"י נמי דהגם שהי' יכול לעשות שליח למול את בנו מ"מ כל שאינו יכול בעצמו למול שהוא בבית האסורין ליכא עליו חיוב למול ולעשות שליח ועיין ישרש יעקב מה שהאריך בקושיא ולפי דעת המאירי לא קשה מידי והוא ז"ל רצה לומר דהי' חבוש בבית האסורין רחוק מן העיר שא"א לו לעשות שליח אבל באמת לא קשה מידי וכמ"ש.

ומחמת שאזה"ג ומלאכים יחפזון הנני מוכרח לקצר אוה"נ המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים דושה"ט ושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רט

בענין ה"א של שם הקודש שכתבה עגולה

בין כסא לעשור תשל"ז בנ"י יצו"א

מחיי חיים יחתם לחיים טובים ארוכים ושלום את מע"כ ידידי האי צורב עוסק בחוקי חורב ידיו רב לו לפלפל וכו' כש"ת הרב **פרץ טובי' דייטש** הי"ו בן ידי"נ גאבד"ק חוג ח"ס פתח תקוה יצו"א.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתו אודות ס"ת שנכתב בה הה"א של שם הקודש עגולה מאחוריה כמו רי"ש מצד הימין וטוען הסופר שקשה לו לעשות כעין דל"ת כי נזהר מחמת נגיעה שהה"א השני' צריך לכתוב מתחלה תג קטן כזה ואח"כ להמשיך מצד ימין לצד שמאל ברוחב כזה ומספקא ליה אי כשר כה"ג.

הנה ודאי דסופר כזה גוערים בו ואם אינו יכול לכתוב בתקונה לא יהי' סופר ויבקש לעצמו אומנות אחרת והרי ר' ישמעאל אמר ליה לר"מ הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים וכ"ש על סופר כזה והא טענה שטוען מחמת נגיעות לא ידענא מאי קאמר והלא בכל הס"ת צריך ליזהר מנגיעות ומיהו לעיקר דינא אי לאחר שכבר כתב הס"ת נפסל בכך נראה דבמחלוקת שנויה. והנה עיקר שורש הדברים אי בעינן לרבע הה"א במחלוקת שנויה דעת רש"י בפ' הקומץ מפני מה ברא הקב"ה עוה"ז בה"א וכו' ומ"ש דאית תגא אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמוני ופרש"י דהיינו תג קטן בסוף גגה למעלה ולפי זה מאחוריה עגולה כדמות רי"ש שפיר דמי ור"ת פי' דמיירי בעוקץ של אחוריה לרבעה שתהא עגולה מאחוריה ולדעתו הה"א צריך לרבע ודברים הללו הלא הם כתובים בהל' ס"ת להרא"ש ובסה"ת ובהגהות והאגור. והטור א"ח סי' ל"ו ויו"ד סי' רע"ד הביא בתמונת האותיות באות ה' וז"ל ה' אית ליה תגא קטן למעלה מצד שמאל ופרש"י וכו' ור"ת פי' וכו'

וטוב לעשות כדברי שניהם ע"ש נראה לכאורה דרק לכתחילה הוא דטוב לחוש אבל בדיעבד כשר בכל אופן.

והב"י לאחר שהביא דברי רש"י ור"ת הביא בד"ה אחרינא ומ"ש הרוקח שקיבל מרבותיו שה"א יש לה זוית מאחריה כדלי"ת ולא עגולה מאחריה כרי"ש כתב הר"י אכסנדרי ראי' לדבריו מדתניא במסכת ס"ת (פ"ה) הי' צריך לכתוב את השם וטעה והטיל בתוכו דלי"ת מוחק ה"א אחרונה ויכתוב הדל"ת ה"א עכ"ל נראה לכאורה דהוא לעיכובא ולא רק לכתחילה חדא מדהביא הא קבלה של הרוקח בד"ה אחרת ולא ערבם עם הא מחלוקת רש"י ור"ת ועוד מדהביא הר"י אכסנדרי ראי' ממסכת ס"ת ולא כתב דקבלת הרוקח היא מחלוקת ר"ת ורש"י כלל משמע דס"ל דהוא אפילו לעיכובא. והא דלא תקשה א"כ אפרש"י מנחות הנ"ל י"ל דרש"י נמי מודה דיש לכתוב מרובעת וזה פשוט ליה אלא מה שאמרו בגמ' ומ"ש דאית לי' תגא אין הכונה על הריבוע דהריבוע לדעתו לא מקרי תג אלא שצריך תג מצד שמאלית תג למעלה ולשון תג הכי משמע ככל תגין של שעטנ"ז ג"ץ שהם למעלה מאותיות ולא מן הצד בשוה עם האות שזה ס"ל לרש"י דלא קרי ליה תג וא"כ אין לן הכרח דרש"י פליג בעצם דין על ר"ת דה"א כותבין מרובע אלא בפי' הגמ' מפרש בענין אחר שם תג וממילא לא תקשה ליה ממס' ס"ת הנ"ל וקצת יש להביא עוד ראי' ממה שאמרו הי' צריך לכתוב את השם וכתב יהודה ולכאורה אמאי אמרו דוקא יהודה ולהנ"ל אתי שפיר כיון דהה"א נכתבת ד' יו"ד א"כ בשעת כתיבה שכתב ד' טעה דאי הה"א נכתבת כרי"ש אין לטעות בזה והוא כראית הר"י אכסנדרי אלא דהראי' דידן הוא גם מש"ס דידן.

ובמה שכתבנו הרווחנו בעזה"י ליישב קושיות גדולות אפר"ת שהקשה הגאון מוה"ר שבתי מהזקנים מירושלמי פ"ב דחגיגה שכתבו שם ה"א יש לה נקודה א' מלמעלה והיינו פי' תגא שהוזכר בגמ' דידן ותמה על ר"ת איך עלה על דעתו לפרש נגד סברת הירושלמי עוד הקשה ממה שאמר לו הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמוני וע"כ צריך לפרש כפרש"י דהיינו לתייג למעלה על האות ובערוך תג פי' נמי כפרש"י וע"ש מה שהקשה עוד אפר"ת ולכאורה א"כ אמאי אנן עושין כר"ת ותקשה כל זה לר"ת ואפילו לדידן כיון דד' לא בעי מרובעת א"כ הו"ל שינוי באות אבל לפמ"ש אתי שפיר דרש"י נמי מודה דבעי מרובעת אבל אין זה מה שאמרו שם שצריך תג וממילא מה שאמרו בירושלמי ה"א יש לה נקודה א' מלמעלה אינו סותר בשביל זה פי' ר"ת דבעי מרובעת דרש"י נמי מודה לזה אלא דמ"מ צדקו אכתי דברי הכ' שבתי הנ"ל דעכ"פ בעי תג למעלה והיינו נקודה קטנה וכרש"י.

איברא דשוב מצאתי דהגאון מהור"י ברוך שאמר פי' כבר דר"ת נמי מודה לרש"י דבעי תג מלמעלה והיינו כהירושלמי דהנקודה של מעלה וז"ל ואף ר"ת צריך להודות דיש לה על פניה כדאמרינן בירושלמי וכו' ומ"מ צריכין אנו לקיים גם דברי ר"ת שהרי הרוקח קבל שהה"א יש לה זוית מאחריה והרב מהריק"א העתיק דברי הריא"ם שהביא ראי' לדבריו מדתניא במס' סופרים הי' צריך לכתוב את השם וטעה והטיל בתוכו דלי"ת מוחק ה"א אחרונה ויכתוב ה"א מדלי"ת הא' ע"כ הנה שכבר הרגיש בזה וא"כ י"ל דבאמת ליכא כאן מחלוקת לדינא אלא בפי' לשון התג דלדינא רש"י מודה לר"ת דה"א היא מרובעת ור"ת מודה לרש"י דבעי עוקץ ולא נחלקו אלא לפי' הדבר ומסתבר לומר כן דאי נימא דלרש"י הה"א הוא כרי"ש דוקא וא"כ כנראה דעד השתא כתבו כל ישראל הה"א כרש"י ולר"ת מרובעת דוקא א"כ עד השתא פסלו כל הספרים שנכתבו עד היום ועכ"פ ונחזי ספרים היכן נכתבו עד היום שודאי היו בזמנם ספרים ישנים ואי נימא דתרוייהו מודו דבעי מרובעת אתי שפיר דלדינא ליכא פלוגתא.

אמנם ראיתי בפחד יצחק אות ספר תורה (דף קכ"ז מדפי הספר הוצ' מקור ירושלים תש"ל) שהאריך הרבה במחלוקת זו והרבה בקושיות על ר"ת וגם על בעל ב"ש הנ"ל והעלה דבדיעבד אין לפסול אם כתב ה"א כעין רי"ש והעלה עמו גם הסכמת ר' יצחק ברכי' מפאנו ורבני ישיבת פירארו ע"ש והגם שיש לי הרבה להשיב שם מ"מ אין הז"ג להאריך כעת גם בקסת הסופר סי' ה' אות ה' כתב וז"ל צריך לעשות לה לכתחילה תג קטן למעלה לצד שמאל וגם באחוריה יעשה עוקץ קטן שתהא מרובעת כדלי"ת ולא עגולה כרי"ש ומשמע דרק לכתחילה הדין כן הגם כי יש לדחוק דהאי תיבת לכתחלה קאי רק ארישא כלומר צריך לעשות לה לכתחלה תג קטן לצד שמאל שהוא מחלוקת רש"י ור"ת ולכן כתב דלכתחילה יעשה כדעת רש"י לצאת שיטת רש"י אבל לאחוריה אפילו בדיעבד פסול ולכן לא כתב וגם באחוריה לכתחלה יעשה עוקץ רק כתב סתם וגם אחוריה יעשה עוקץ והיינו אפילו בדיעבד וראיתי בספר החיים (פאלאגי) סי' כ' אות ו' וז"ל על ס"ת דצורת הה"א הוא ריש וי"ו או ריש יו"ד וכן תיו צורת רי"ש פסול ואם הוא צורת ד' כשר ד"א דפ"ט ע"א עכ"ל והנה באמת כתב דפסול אפילו בדיעבד.

ובקרית ספר להמאירי מאמר שני ח"א כתב וז"ל שאין האות נפסלת מצד עצמה אלא או כשנפסדה צורתה לגמרי שאינה דומה לשום אות או שנפסדה צורתה עד שדומה לאחרת כבי"ת בכ"ף או ה"א בחי"ת וכיוצ"ב באותן שהוזכרו בברייתא אבל כל שאינו כן כשרה אעפ"י שנוטה מעט מהצורה הנזכרת בהם עכ"ל ובדידן לכאורה לא נפסד צורת האות לגמרי וגם אינו דומה לאחרת כבי"ת בכ"ף או

ה״א בחי״ת והגם דצורת הדלי״ת של אותו אות נפסד ונעשית צורת רי״ש מ״מ זה רק חלק מהאות ולעצם האות כולו קורין אותו ה״א ולכן י״ל דבדיעבד גם להמאירי כשר כה״ג.

אלא דמה שיש לדקדק קצת כיון דשאר ההי״ן שבכל הס״ת כתב בריבוע וגם הה״א הראשונה של השם כתב מרובע כעין דלי״ת ורק הה״א האחרונה כתב בעיגול אפשר דזה גרע מסתם משנה כל ההי״ן וכתבן רי״ש יו״ד, עכ״פ לפענ״ד ודאי דלכתחלה ח״ו להסופר לכתוב כן והכותב כן וא״א לו באופן אחר ישנה אומנותו מזה ומיהו לאחר המעשה קשה לפסול ס״ת בשביל זה כיון דריהטא דשמעתא נראה דהוא רק לכתחילה. ואולי אם הי׳ אפשר הי׳ כדאי לתקן ההי״ן ולעשותם מרובעות אלא דא״כ אז כבר נכנסים בענין כתיבה שלא כסדרן ובשם לכ״ע בעינן כסדרן ולבד שאחר שכבר נכתב הס״ת מקרי דיעבד עיין שו״ת פרח מטה אהרן ח״ב סי׳ ק״א ועיין מג״א א״ח סי׳ ל״ב ס״ק מ״ז.

איברא דכרגע נפל מילתא בליבאי דהאי סופר ארכביה להאי ס״ת אתרי ריכשי דעיקר הטעם שהתירו בה״א עגול משום דאמרינן דהאי סופר כתב בשיטת רש״י ולא כר״ת אבל בדידן שהאי סופר כתב כל ההי״ן כשיטת ר״ת מרובעים א״כ הוא ג״כ ס״ל כר״ת הוא מצות כתיבת ההי״ן א״כ כשכתב ההי״ן כשיטת רש״י ארכביה אתרי ריכשי ואי ס״ל כר״ת בכל התורה האיך כתב כאן כשיטת רש״י ואי ס״ל כשיטת רש״י האיך כתב בשאר ההי״ן כשיטת ר״ת וצ״ע. ולפמ״ש לעיל דגם ר״ת מודה דאינו לעיכובא אתי שפיר בדיעבד.

ומחמת שאין הז״ג הנני לקצר וכל טוב ממנו לא יבצר ומעין הפתיחה י״ר שיזכה בדין לתורה וגדולה כאות נפשו ונפש ידידו דושה״ט וש״ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רי

ס״ת שנמחקה יריעה וחזר וכתב עליה וניכר הכתב התחתון

ליל שישי לסדר ואני ערל שפתים התשל״ח בנ״י יצו״א מע״כ ידי״נ הרב הגאון וו״ח נו״נ וכו׳ כש״ת מוה״ר הרב בן ציון בלעך שליט״א ברוקלין נ״י.

אחדשכ״ת בידידות נאמנה. יקרת מכתבו קבלתי. ובדבר העסק ביש אשר מצא בשעת קריאת התורה יריעה אחת שנכתבה על גבי מחק כל היריעה וניכר הכתב הישן מתחת הכתב החדש באמצע ומן הצדדים ונראה ברור שכל היריעה היתה כבר כתובה ונמחקה כל היריעה וכתבו עליה שנית ונפשו עליו עגומה כדת מה לעשות אם למחוק הכתב הישן וישאר הכתב הזה כמו שהוא או הו״ל כחק תוכו ואולי היו שם גם שמות שאינם נמחקים ועוד פקפוקים שיש בכתב זה כדת מה לעשות עכ״ל בקיצור.

ובאמת כי דבר תמוה הוא מאד ואין לי פתרון מה זה ועל מה זה עשה הסופר ככה למחוק יריעה שלמה ולכתוב עליה שנית הגם כי כבר הי׳ לעולמים בשו״ת שב יעקב מעשה בסופר שמחק יריעות וכתב עליהם מגילות שלא הי׳ לו קלף לכתוב מגילות ועשה מעשה נבלה למחוק היריעות וכתב עליהם מגילות והנה בשב יעקב שם סי׳ ס׳ חיו״ד כתב בפשיטות על סופר דיליה דכיון שמחק שמות הקדושים ביריעות פסולות וכתב עליהם מגילות שפסול לכתוב סת״ם דהיאך יהא נאמן שקידש אזכרות שלו כיון שלא חש למוחקן אמנם מרן הגרע״א סי׳ ס״ט בסופר שזה שנתייס ימים מכר תפילין בלא פרשיות ובימים שבינתייס כתב ב׳ ס״ת אי יש לפוסלם וכתב דהסופר הזה נידון כעובר עבירות לתיאבון דעשה כן להרווחת ממון וכשר לכתיבת ס״ת כמ״ש הב״י לא״ח ר״ס ל״ט דדוקא שכופר לכה״ת או להכעיס בדבר אחד והמג״א הוסיף דה״ה בכופר לאותו דבר שאינו להכעיס ולא לתיאבון והגם שהמג״א כתב בשם התוס׳ דאפילו לתיאבון פסול כבר דחו האחרונים דבריו דמתוס׳ לא מוכח מידי נמצא דלכאורה נידון דידן במחלוקת הני רבוותא שנוי׳.

איברא דהגרע״א שם פקפק דבשלמא שחיטה אינו מצוי שיתרמי שהיי׳ דרסה ועוד אבל בס״ת חזינן דכשמגיהים ס״ת מוצאים הרבה טעויות יש לחוש דאירע טעות ונכתב חיתי״ן במקום ההי״ן ע״י נגיעה וצריך למחוק כל הרגל ולכתוב אות אחרת ואולי לא רצה לטרוח וגרר הנגיעה ופסול משום חק תוכות וראוי לידע אם הסופר ההוא הוחזק שלא למצוא טעויות אחר כתיבתו ע״ש ובפ״ת סי׳ רפ״א אות ח׳ הביא ודחה קצת לפמ״ש הרדב״ז ח״ב סי׳ תשע״ד בס״ת שכתבה אחד מן הקראים גם כאן יש להקל כיון דליכא טירחא כולי האי ע״ש ומעתה בדידן דחזינן דכתב על המחק ולא מחק כראוי ואדרבה ניכר הכתב הישן כל כך עד שאם נניחנו כמו שהוא פסול הוא לקרות בו א״כ ודאי שלא דקדק בכתיבה כלל ולא חש למחוק כראוי שלא תהא נגיעה ולא תהא חק תוכות ולכן בדידן לפענ״ד כ״ע מודו דסופר כזה פסול הוא לכתוב בס״ת והגרע״א עוד רצה לסמוך על סברא אחת שאם כתב בס״ת שהוא צריך גם לעצמו אולי לא חשוד לעבור הוא בעצמו אבל זה ג״כ בדידן כיון דראינו דכתב באופן שכתיבתו פסול הוא כמו שהוא א״כ לא חש אפילו לעצמו אי נימא דהי׳ צריך גם לעצמו.

ומעתה אפילו נימא דאינו ברור שהסופר מחקה דהרי י״ל שהסופר מצא יריעה מחוקה ופסולה כפי שנמצאים הרבה שנמחקו ע״י מאורעות או שאפשר שהיתה מגילה

ומחקה לעשותה ס״ת ולא נחשד על מחיקת השם והכי עדיף לן לומר וא״כ לא הי׳ בזה איסור של השב יעקב משום מומר שהרי לא עשה איסור במחיקתו מ״מ אכתי כיון דחזינן דלא בקי במחיקה ומחק שלא כהוגן והשאיר אחריו כתיבה ממילא הדרינן דודאי יש כאן משום חק תוכו ושמא מחק במקומות ולא מחק כראוי או משום טירחא או משום שלא ידע וכ״ש שיש בו עוד משום שלא קידש השמות כראוי.

עוד יש לפקפק בכתיבה זו שמא הו״ל כתב על גבי כתב ובגמ׳ גיטין כ׳ ע״א אמר רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה והעביר קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר׳ יהודה ורבנן דתניא הרי שהי׳ צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלי״ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר״י וחכמים אומרים אין השם מן המובחר כו׳ ופסק הרמב״ם פ״ג מה״ג ה״ד וז״ל וכל גט שכתבו שלא לשמה אע״פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט ובש״ע א״ע סי׳ קל״א ס״ה גט שכתבו שלא לשמה אע״פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט וי״א שחוששין לו וכתב הבי״ש דס״ל להרמב״ם דיו על גבי דיו לא הוי כתב כלל ואינו פוסל אפילו לכהונה ועיין רמב״ם פי״א מהל׳ שבת. וביו״ד סי׳ רע״ו ס״א כתב המחבר שצ״ל שכותב לשם קדושת השם ואם לא עשה כן פסול (הרא״ש וסמ״ג וסה״ת) וכתב עליו הש״ך סק״ב ולא מהני העברת הקולמוס עליהן לשמן ועיין רמב״ם פ״ג מהל׳ תפילין.

ובש״ע א״ח סי׳ ל״ב סכ״ד מותר לכתוב על מקום הגרר ועל מקום המחק אפילו אזכרה ולא ימחק בעודו לח אלא ייבשנו יפה כי אז נגרר בקל ולא ישאר לו שום רושם וכתב הפמ״ג בא״א הטעם שאסור לכתוב על המחק כי נשאר רושם דיו למטה וא״א לגרור היטב והוה כתב על גבי כתב ופסול העליון דהתחתון שלא לשם תפילין נכתב ולדידן דפוסקין דכתב ע״ג כתב פסול כמש״ל בההיא דגיטין ומה״ט אם כתב שלא לשמה לא מהני לעבור בקולמוס לשמה א״כ אין לכתוב על המחק כלל ע״ש וכן דייק מלשון הלבוש והביאו המ״ב אות קי״ג ובק״ס סי׳ ד׳ ס״ג כתב כל אות ואות צריך להיות כולו נכתב לשמה שאפילו רק מיעוט נכתב שלא לשמה ורובו לשמה פסול (מהרד״ך בית א׳ ח״א) ואפילו אח״כ יעבור בקולמוס על כל האות לשמה לא מהני דכתב על העליון לא מהני ע״ש ומבואר דכתב על גבי כתב פסול בס״ת ולא מהני העברת הקולמוס.

וגדולה מזו כתב בסה״ת הל׳ תפילין סי׳ ר״ה ד״ה פסק באמצע הדבור שאם מרי״ש עשה דלי״ת או מאות אחרת לא יועיל שום תיקון לגרור בסכין ולתקנה משום דהוי כחק תוכות ופסול וז״ל וגם להעביר עליו קולמוס אחרי התיקון לא יועיל לא לר׳ יהודה ולא לרבנן דאם מועיל על האות שנכתב שלא לשמה ושווייה כמו לשמה (לר׳ יהודה) מ״מ לשוויה אות לא יועיל ע״ש והנה חידש לן רבינו בעה״ת דבר חדש דהיכא דהאות הי׳ נכתב כראוי אלא שחסר הלשמה אם העביר עליו קולמוס לר״י דמהני ה״ט מפני שלא הי׳ כאן חסרון באות גופיה ובכתיבה תמה אלא החסרון בלשמה כלומר שלא נכתב לשמה אבל היכי דאיכא חסרון בעצם האות שלא נכתב כראוי וצריך בהעברת קולמוס לשווייה אות לא מועיל ע״ז העברת הקולמוס אפי׳ לר״י כיון שהאות התחתון לא נכתב כראוי וזה אליבא דכ״ע ועיין א״ח (מלוניל) וב״י סי׳ ל״ב בשם ר״י אכסנדרי.

ולפ״ז ביריעה דידן כיון דחזינן דלא נמחק הכתב כראוי וניכר הכתב התחתון ונשאר יותר מרושם מכתב התחתון א״כ אפילו הרושם הוא רק מן הצדדים מה שנשאר מן הכתב התחתון אבל הרי כמה אותיות נכתבו גם על הכתב כיון דהכתב הוא בכל היריעה וודאי דנכתבו גם על הכתב התחתון ממש, וכיון דחזינן הכתב התחתון לא נמחק כראוי א״כ ודאי דכתב גם כתב על גבי כתב ואפילו אם מחק האות ורק רשומו ניכר כה״ג הו״ל ג״כ כתב על גבי כתב שפסול לא מבעיא אם כתוב על גבי אות שלם כגון שעל גבי יו״ד כתב מ׳ וכיוצא בו אות גדול מן הראשון דכסה את כל האות התחתון כה״ג פסול לכ״ע דאין העברת קולמוס יכול לשווייה מאות יו״ד אות מ״ם וכדעת בעה״ת אלא אפילו אם מחק חצי האות ונשאר רושם מ״מ אכתי הו״ל כתב על גבי כתב שהרי האות נכתב על גבי דיו פסול שהוא פסול וכדעת הפמ״ג. ואפילו נאמר דהיריעה שנמחק היתה יריעה כשרה ואותיות אלו נכתבו לשמה מ״מ לאחר שמחק כל היריעה הכל חוזר לקדמותו ועכ״פ הוי כתב על גבי דיו או כתב ופסול. ולפ״ז צדקו נמי דברי מעכ״ת שחש לה משום חק תוכות שהרי פשוט כיון שהכתב התחתון לא נמחק כראוי וניכר רושם א״כ הכתב החדש שמוקף מצד אחד או מצד השני באות אחר לא הוי מוקף גויל ואם ימחק הכתב הישן אח״כ ממילא הו״ל חק תוכות דמיד שימחוק הרושם של האות התחתון הו״ל חק תוכו ונמצא דיש בזה משום כתב על גבי כתב וגם חק תוכות.

והנה הסכימו הפוסקים בחק תוכות אפילו לא נעשה רק מקצת האות ג״כ פסול ודבר זה במחלוקת שנוי׳ הרלב״ח בתשובה סי׳ א׳ והסכים לו אביו הריב״ח במ״ס פתוחה שנסתמה שאין צריכין לגרוד רק את החרטום כולו והר״א צרפתי פסק שצריכין לגרוד כל המ״ס כולה ומחלקותם הוא בהבנת דברי רבינו הרא״ש בתשובה כלל ג׳ סט״ז ובתש׳ הרד״ך הנ״ל הסכים להר״א צרפתי ועיין ק״ס סי׳ ח׳ סק״ב ובחקירה ב׳ שם ובמלא״ש כלל ו׳ בינה סקט״ו וא״כ כיון דבדידן נמי אי ימחוק עכשיו הו״ל חק תוכות אפילו לא הוי רק במקצת אות כגון שרושם ניכר רק בחלק אחד מן האות

וכ״ש בדידן דכמה אותיות מקצתם או כולם נעשו בפסול שנכתבו על גבי הרושם של הכתב התחתון ומצטרף להשלמת האות בעצם אשר לכן לפענ״ד פשוט דגם מטעם זה יש לפסול יריעה זו שבס״ת עד שיתקנה.

ותיקון זה נראה פשוט א״א רק שיוציא כל היריעה כולה ויכתוב סופר כשר יריעה אחרת ומ״מ אין נראה לפסול כל הס״ת כולה משום יריעה זו לא מיבעיא אם יש להכיר שכתב יריעה זו משונה מכתב שאר ס״ת א״כ אין זה כתיבה של סופר אחד אלא אפילו נראה שהוא כתב אחד עם שאר ס״ת מ״מ יש לומר דלאו בזמן אחד כתבו הסופר ולבסוף נחמץ אשר לפענ״ד אם יתקנו יריעה אחרת יש לחזור הס״ת לכשרותה כמו שהיתה.

ועד כה דברתי כפי שאמר לי מעכ״ת על הטעלעפאן. אמנם עכשיו עיינתי במכתבו שכתב אח״כ וראיתי שכתב שלא נראה בין האותיות שרשומן ניכר אחת משמות שאינן נמחקין רק שאר אותיות נשארו ולא ידעתי כוונת מעכ״ג אם כוונתו שהשמות לא מחק רק שאר היריעה או שהשמות מחק באופן שאין רשומו ניכר ועכ״פ כת״ר חושש שגם שמות נמחקו על ידו רק שנכתבו עליה חדשות ואין רשום המחק ניכר בכל דבר וכ״ת חש לה משום כותב במקום השם ובזה האחרונים הקילו בס״ת עכ״פ אבל מ״מ יש לחוש מטעמים אחרים שכתבנו ומע״כ יעשה בדעתו הרמה לפי עיניו הבדולחות רואות.

ומה שהאריך מעכ״ת אי מותר לכתוב על המחק במקום שגרר השם והביא משו״ת נו״ב יו״ד סי׳ ע״ז ועוד שמותר וגם בדין קדושת הקלף לאחר שאזל הכתב יפה כתב בזה וכ״ש לכתוב ס״ת שמותר ועיין מש״כ בספרי משנה הלכות ח״ב סי׳ י״ח וסי׳ י״ט באריכות גדולה מעניינים אלו.

והנה יש עוד דיו בקולמוס לפלפל אמנם בעונ״ה אין הז״ג ולאו בעל מלאכה אחת אני ולכן יהיו דברי לריח ניחח וי״ר שיהי׳ מעכ״ת ברי לעבודת ית״ש עוד ינוב בשיבה דשן ורענן ויהיו רגליו רגל ישרה וירוצו כצבי ויתגבר כארי לרצון אבינו שבשמים כאות נפשו, ידידו דושה״ט ושכ״ת וכאש״ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן ריא

יש לנקוב הקנה שמניחים בו המזוזה נגד השם

פ׳ בראשית תשל״ו בנ״י יצו״א

מע״כ הוד ידי״נ וכו׳ כש״ת ... הי״ו.

בדבר השאלה במזוזה שנהגו כמה לנקוב את הקנה שמניחים בו המזוזה נגד השם ש-ד-י אי יש בזה איזה חיוב או מנהג חסידות עכ״פ.

תשובה. **דבר** זה הלכה מפורשת היא וכן נהוג עלמא משנים קדמוניות, ובהגהות מיימוני פרק חמישי מהלכות תפילין אות א׳ הביא מספר התרומה וז״ל ובספר התרומה כתב שאין צריך להניח בתחלה כדי לגול היקף מדנהגו שיהא ש-ד-י נראה מבחוץ וש-ד-י כתוב כנגד ריוח שבין פרשה לפרשה ואם הי׳ גליון בתחלתה כדי לגול היקף הי׳ ש-ד-י מכוסה ע״כ אמנם אם נעשה נקב בגליון אשר הניח כדי לגול היקף כנגד ש-ד-י אז יהא ניכר ונראה בטוב וכו׳ עיי״ש.

ועיין שטמ״ק מנחות ל״ב אות א׳ וז״ל אטבא דספרי פירש״י עץ סדוק כו׳ וזהו כדי אחיזת גודל ואצבע וזהו למעלה ולמטה אבל מן הצד לא מצינו שיעור הריוח ושמא כיון דכורך מאחד כלפי שמע צריך בראשו כדי לגול היקף ולפי מה שנהגו העולם עתה לכתוב שם ש-ד-י מבחוץ כנגד האויר שלפני והי׳ ונוקבין הסף לקרותו מבחוץ נראה שאין צריך דאי כדי לגול היקף א״כ יהי׳ מכוסה מאותו היקף ושמא יחתוך הקלף מאותו מקום, תוס׳ אחרות עכ״ל.

הנה מבואר דהקובע מזוזה צריך שיראה שם ש-ד-י מבחוץ וצריך שיחתוך הסף שיהא נראה לקרותו מבחוץ ועד כדי כך החמירו בו שמה״ט לא הצריכו מן הצד להניח קלף כדי לגול היקף אלא שהתוס׳ תירצו שהיה אפשר לחתוך הקלף מאותו המקום ועכ״פ נראה פשוט דצריך להניח השם מגולה שיהא ראוי לקרותו וכן היה נהוג.

ובשו״ע יו״ד סי׳ רפ״ח סט״ו כתב הרמ״א וז״ל ומניחין נקב בקנה נגד שם ש-ד-י שיהא נראה מבחוץ שם (במרדכי והגמי״י) וכן הלבוש ושאר אחרונים. הנה מבואר דצריך שיהי׳ נקב בקנה כדי שיוכל לראות שם ש-ד-י והיא הלכה.

ידידו דושה״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן ריב

בית שיש לו פתח בין שני חדרים כיצד יעשה המזוזה

ג׳ לסדר שמן זית זך התשל״ח בנ״י יצו״א

דזיו ליה כבר בתי׳ רב האי גאון זקן שבסנהדרין יושב בלשכת פרהדרין, ודורש בתורת משה אמת תורה יבקשו מפיהו ציס״ע פאר הדור והדרו רבן של ישראל כגקש״ת מרן ידיע״ל וידי״נ מוה״ר משה פיינשטיין שליט״א.

אחדשכהדרג״ק בידידות נאמנה ובירא״ת הכבוד. פתיחת כתיבתי אבקש סליחה מאת מעכגה״ק על הטריחי האי צדיק במכתבי זה אמנם היות כי נשאלתי

מאחד מגדולי התורה באחד שיש לו בית ויש לו פתח בין שני חדרים באופן שצריך היכר לידע מקום קביעת המזוזה ולא עשו לה דלת כיצד יעשה עם המזוזה ובאיזה צד יקבענה. והיות שגילה לי שמעכג"ק מן הפוטרים בכזה ממזוזה לגמרי והוא רוצה לדעת חוו"ד העני' אמרתי שלא לכתוב להנ"ל דעתי עד שאכתוב למעכג"ק מזה ואז נחכים כדת מה לעשות.

והנה מקור הדברים מגמ' מנחות ל"ג ואמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר, מאי היכר ציר אמר רב אדא אבקתא היכי דמי כגון פיתחא דבין תרי בתי בין בי גברי לבי נשי. ריש גלותא בנא ביתא א"ל לרב נחמן קבע לי מזוזתא א"ר נחמן תלי דשא ברישא, ופרש"י אדם שחולק ביתו כו' ויש פתח בין זו לזו ופתח לכל בית לרה"ר ואמרינן לקמן (דף ל"ד) מזוזה דרך ימין לביאה ולא ליציאה והכא בפתח שבין זו לזו לא ידעינן הי לחשוב ביאה והי לחשוב יציאה אלא הלך אחר חור שבסף שציר הדלת סובב בו ההוא צד שהחור בו חשוב בית ודרך ימין שנכנסין בו נותנין מזוזה ובהא עובדא דריש גלותא פי' משום תולמה"ע והתוס' ד"ה תלי חלקו עליו ופי' הא דריש גלותא משום היכר ציר אמר ליה.

וראיתי לרומעכג"ק בתשובה יו"ד סי' קע"ו שעלה ונסתפק בכוונת דברי התוס' הנ"ל בהא דאמר רב נחמן לריש גלותא תלי דשא ברישא אי משום דבלאו הכי לא הי' יכול לקבוע מזוזה באיזה צד שירצה כיון שליכא היכר ציר ואין ידוע באיזה ולכן הוכרח קודם לתלות הדלת כדי שיהי' היכר ציר ויוכל לקבוע הדלת או דר"נ הי' יכול לקבוע המזוזה באיזה צד שהוא אלא שחש ר"נ שלאחר שיקבע המזוזה הריש גלותא יתלה דלת בצד שני ויהי' היכר ציר באופן שיצטרך לקבוע המזוזה לצד השני ולא רצה לטרוח ולקבעה שנית או שאחר שיהי' ע"צ שני א"כ איגלאי מילתא למפרע שמתחלה עמד לכך והי' שלא כדין ויצא לחזק ולהביא לו ראי' מתשובת הרמב"ם הובא בכ"מ פ"ו ממזוזה ה"ה לחכמי לוניל והב"י סי' רפ"ו דבלא ידוע המקום אין יכולין לקבוע המזוזה בשום צד.

והגם שלא צריך לא לדידי ולא למטלעתי מ"מ שמח אני להביא לו ראי' גמורה לדבריו מדברי המרדכי בהל' קטנות שהביא ג"כ דברי רב יהודה אמר שמואל ופרש"י עליו והקשה עליו קושית התוס' ושאר ראשונים וכתב וז"ל ונראה כפי' ה"ג דהאי ביתא שבנה ריש גלותא בין גברא לנשי הוה ולהכי אמר ליה תלי השערים נראה להיכן יהיה היכר ציר וריש גלותא הי' סבור כיון שכבר נזקפו המזוזות היה יכול לקבוע מזוזה עכ"ל ע"ש. הנה מבואר מדברי המרדכי דמחלוקת הריש גלותא ור"נ היתה אם יכול לקבוע מזוזה קודם שהי' לו היכר ציר דריש גלותא הי' סבור דיכול לקבוע מזוזה אפילו ליכא היכר ציר ור"נ השיב לו דאינו יכול לקבוע מזוזה קודם לכן ומדכתב ודקדק בלשונו דרי"ג הי' סבור כיון וכו' היה יכול לקבוע מזוזה משמע להדיא דהמחלוקת היתה אי יכול או אינו יכול ור"נ ס"ל דאינו יכול. וזה ראי' ברורה לדברי רומעכ"ק.

ברם מה שהוסיף מעכג"ק לחדש דכיון שלא מסתבר שיהא חיוב על האדם לעשות דלתות כדי להתחייב במזוזה לכן משמע דבאופן כזה יהא פטור מן המזוזה לגמרי וגם התוס' והרא"ש יודו להרמב"ם בזה והאריך בדבר ולפענ"ד אסקופה הנדרסת לא נראה הכי דאנא לא חכימאי אנא ולא חוזאה אנא ולא יחידאי אנא אלא גמרנא וסדרנא אנא וכן מורין בבי מדרשות דפתח שאין לה היכר ציר חייבת במזוזה והיכר ציר לא בא אלא להכיר המזוזה שעליה לקבוע ועל דרך משל בתפילין דקיי"ל דמצות וחובת הגוף להניח תפילין ובא הקבלה ידכה יד כהה שהוא שמאל ואיטר יד מניח בימין של כל אדם שהוא שמאלו והשולט בשתי ידיו שאין לו יד כהה לא נפטר בשביל זה מלהניח תפילין אלא צריך לברר לו על איזה יד להניח והכ"נ הבית מחויב במזוזה כל שיש לו שתי מזוזות ומשקוף ועוד דע"ד חייב במזוזה ובא הקבלה דלימין הכניסה צריך לקבוע המזוזה דכתיב ביתך דרך ביאתך ודרך למסגי בימין ברישא ואם אנן מסופקין איזה הוא הצד הימין לא נפטר בשביל זה הבית מן המזוזה אלא עלינו לברר איזה הוא הצד של ימין בזה ונתנו חכמים לזה היכר ציר.

ובן נלפענ"ד לדייק מלשון רב יהודה שאמר במזוזה הלך אחר היכר ציר ולכאורה היל"ל במזוזה הלך אחר הציר או לחיוב מזוזה הלך אחר הציר מאי היכר ציר ולהנ"ל שפיר דר' יהודה לא בא לומר במה נתחייב דכל שיש לו שתי מזוזות ומשקוף הרי כבר נתחייב במזוזה אלא דאנן צריכין להכיר איזה מזוזה הוא לקבוע בה המזוזה וא"כ עיקר החידוש הוא כאן ההיכר ולא החיוב מזוזה ולכן שפיר דייק בלשונו הזהב רב יהודה אמר שמואל במזוזה שיש לפנינו מזוזה ורוצין לקובעה ולא ידעינן באיזה מהן הלך אחר היכר ציר דהציר הוא שיכיר את המזוזה שקובעין עליה המזוזה וא"כ יהי' מלשון רב יהודה גופא ראי' דהבית מחוייב במזוזה בלי הציר ולא בא הציר לעשות החיוב אלא לברר המקום ולהכירו.

ומעתה נביא לדידן עדים נאמנים הורים ומורים ראשונים ואחרונים שנראה מבואר מדבריהם דבלי היכר ציר חייב במזוזה וזה עלה ראשונה כתב רבינו הגדול הבה"ג ז"ל בהל' מזוזה וז"ל ומצוה להניחה בשקוף דימין כד עיל מעיל שנאמר על מזוזות ביתך ביאתך מן הימין וכתיב ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך והני מילי בפתחא ברא אבל ביתא דאית

ליה תרין בבי ומכווני להדדי ולא ידוע סיפי גואי בהי גיסא מתתינן אזלינן בתר היכא דמתית צינורא א"ל ריש גלותא לר"נ קבע לי מזוזתא א"ל לוקמו להו דשי דאידע דאמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר עכל"ק. הנה נראה מבואר מדברי רבינו הגדול דביאר דהיכא דיש לנו תרי בבי דמכווני להדדי כלומר שאין ידוע לנו באיזה צד להניח המזוזה אזלינן בתר היכא דמונח הציר, ובא הציר רק כיון דלא ידוע לנו באיזה מקום לקבוע ולכן הביא לעצמו ממעשה דריש גלותא דא"ל לוקמו להו דשי "דאידע" כלומר דלכן צריך לאוקמי הדלת כדי שידע לאיזה מקום יקבע המזוזה ולא אמר לוקמי דשי ברישא ושינה בכיון מלשון הגמ' ופי' דלוקמי דשי כדי שאדע איזה מקום לקבוע ולא אמר לוקמי דשי מקודם להתחייב או לוקמי דשי בסתם אלא דייק לומר לוקמי דשי דאידע וגם מוכרח מלשון דאידע שפירושו כדי שאני אדע ולא אמר סתם אפילו לוקמו דשי לידע או לדעת אלא דאידע והוסיף דאמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר. ואולי דריש גלותא הי' ס"ל דיכול לקבוע על איזה מזוזה שירצה כיון דתרי בבי מכווני להדדי ולא ידוע איזה הוא צד ימין א"כ יקבע באיזה שירצה ולזה אמר לו ר"נ שאינו כן אלא צריך לברר המזוזה בהיכר ציר ועיין שאילתות פ' עקב שאילתא קמ"ה.

והמרדכי בהל' קטנות הבאתי קצת דבריו לעיל כתב וז"ל אמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר אמר רב יהודה אבקתא היכי דמי כגון פיתחא דבי תרי בתי כגון בין גברי לנשי ריש גלותא בנה ביתא א"ל לרב נחמן קבע לי מזוזה וכו' פ"ה משום תעולמ"ה וק"ל דלקמן הו"ל לאתויי ועוד דהול"ל תלי סיפין ונראה כפי' ה"ג דהאי ביתא שבנה ר"ג בין גברא לנשי הוה ולהכי אמר לי' תלי השערים נראה להיכן יהי' היכר ציר וריש גלותא היה סבור כיון שכבר נזקפו המזוזות היה יכול לקבוע המזוזה. ביאור דבריו דמתלוקת דריש גלותא ורב נחמן הי' דר"ג סבור כיון דהמזוזות כבר נזקפו ונתחייבו במזוזה יכול לקבוע כבר המזוזה ורב נחמן השיב לו דאינו יכול לקבוע המזוזה עד שיראה להיכן יהי' היכר ציר כלומר שצריך לברר על איזה צד יקבענה ולכן דייק בלשונו נראה להיכן יהי' היכר ציר אבל לא נחלקו בחיוב ופטור קודם ההיכר דר"ג ס"ל דחייב במזוזה קודם היכר ציר ור"נ ס"ל דפטור דא"כ לא נתיישב הלשון כלל שכתב המרדכי תלי השער נראה להיכן יהי' היכר דהיל"ל בקיצור תלי השער ויתחייב במזוזה או תלי השער להיכר ויתחייב ולשון נראה להיכן יהי' ההיכר פשוט דהכוונה שצריכין רק לראות אנה יקבע המזוזה לכאן או לכאן כיון דתרווייהו מכוונין אינו יכול לקבוע מזוזה באיזה שירצה עד שיתלה השער ויראה להיכן יהי' ההיכר ובאותה מזוזה יקבענה. גם במה שפי' דר"ג היה סבור כיון שכבר נזקפו המזוזות היה יכול לקבוע המזוזה ולא אמר דריש גלותא הי' סבור כיון שכבר נזקפו המזוזות חייב במזוזה ור"נ השיב לו שפטור משמע דרק ביכול ואינו יכול הוא דפליגי ולא בחיוב ובפטור דאל"כ חייב ופטור היל"ל. גם לשון "נראה" שאמר תלי השער נראה להיכן יהיה היכר ציר משמע דנראה אז היכן ההיכר ציר ויתברר מקום החיוב דאם הוא לעשות החיוב עכ"פ היל"ל תלי השער להיות לו היכר ציר דאז היה אפשר בדוחק לפרשו על החיוב אבל לשון נראה להיכן יהי' היכר ציר משמע להדיא דלא הוי רק לסימן בעלמא ולא לחייב.

ועוד בו שלישיה דראיתי קדוש אחד מדבר רבינו ישעי' דטראני בפסקי הרי"ד הל' מזוזה (דף תל"ט מדפי הספר) וז"ל ואמר רב יהודה אמר שמואל במזוזה הלך אחר היכר ציר פי' חורי האסקופה שמיכן ומיכן ששני צירי הדלתות סובבין בהן כשסוגר ופותח עכשיו נותן לך סימן שבמקום שאדם עושה החורים באסקופה להכניס שם צירי הדלתות הוא חשוב בית וכו' היכי דמי כגון פיתחא דבין תרי בתי בין בי גברי לבי נשי. פי' היכי דמי היכר ציר אם בבית הפתוח לרה"ר מה אני צריך היכר ציר בין אם יעשה החורים לצד פנים בין אם יעשה אותם לצד חוץ שיש בתים שאדם מושך הדלתות אליו מבחוץ לצד פנים ונועל ואז יבואו חורי האסקופה בחוץ ומה בכך כדרך ביאתו לבית לצד ימין בעינן ואנה אמר שמואל זה הסימן. ופירש כגון פיתחא דבין תרי בתי שחלק אדם את ביתו ועשה בו חדר צנוע לתשמיש הנשים ואותו פתח שביניהן צריך מזוזה ואין אנו יודעין לאיזה צד יעמיד המזוזה ששני הבתים יוצאין מזה ונכנסין לזה ונתן בו סימן היכר ציר, שאותו צד שתעשה בו חורי האסקופה להעמיד לתוכן צירי הדלתות הוא חשוב בית וכשתבא ליכנס בו שים המזוזה לצד ימין לביאתך, שכן דרך סגירת הבתים לעשות החורים לצד פנים, וכשפותח הדלתות נקפלות לתוך הבית וכשסוגר מטה הדלתות לצד חוץ. ריש גלותא בנא ביתא אמר ליה לר"נ קבע לי מזוזתא א"ל תלי דשי ברישא, פי' שהיו שם חדרים ופתחים בצידם ואמר לו קבע הדלתות תחלה ונראה אנה יהיה היכר ציר שלהן ואז אדע אנה אקבע המזוזות עכל"ק. העתקתי דברים ככתבם שהם מאירות עינים.

והנה מבואר מדברי רבינו הרי"ד שהיה מגדולי הראשונים להדיא דהני תרי בתי ופיתחא בינייהו אותו פתח חייב במזוזה אלא שאין אנו יודעין לאיזה צד נעמיד המזוזה ולזה נתן לנו סימן היכר ציר והיכר ציר לא חשבו אלא לסימן וכמו שכתב להדיא ואנה אמר שמואל זה הסימן וכן ונתן בו סימן היכר ציר הנה מבואר דהיכר ציר לא הוי אלא סימן ולא חיוב אבל החיוב בא לו מצד פתח שביניהם שהוא שיעור חיוב מזוזה אלא שאין לנו היכר וזה לפענ"ד ברור. ונראה פשוט דזו היא

שיטת גם שאר הרמשונים המוס' והרע"ם והרמב"ד דכולהו מזוזי בשיטה מדע זה ומ"כ אית לן זוזה דעת הבה"ג והמרדכי והשאילתות ומוס' רי"ד דכולהו פי' זוזה דלא כרמב"ם בהא דריש גלותא עם ר"י גלא כדעת הבה"ג שהוא משום היכר עיר כמרי במי ולא משום דלת.

וקצת רמי' נראה לכאורה גם מירושלמי פ"ד דמגילה הי"ג שכתב שם עיר שיש לו ג' פתחים נותן על מזה מהן שירצה ולפום ריהטא משמע דמיירי כה"ג שמפקיע לן על מזה מזוזה להניחה וקאמר על מזה שירצה ואף שם נפלפל בזה ממדברי המרדכי הנ"ל משמע להיפוך ומי"ש לקמן עוד נצע בזה מ"מ לעשם החיוב נראה דס"ל דיש חיוב מזוזה בפתח כזה וש לדחוק ועיין רמב"ה בה"ק מנחות דף ר"ל הביא דברי הירושלמי הנ"ל. ובמנח"פ יו"ד סי' רפ"ט הביא ג"כ דברי הירושלמי הנ"ל ס"ג ד"ה ובזה שכתב שם לחלוק על שאילת יעב"ץ שפסק להניח ג' מזוזות מפסק וכתב דלא צריך גלא אחד ועכ"פ מזוזה אחת פשיטא ליה דחייב ובשו"ת חיים הל' מזוזה תשו' ז' נשאל ג"כ בדליכא היכר עיר מהו וכתב דיעשה מזוזה בזוזה לד שירצה דלא הקפידה תורה גלא למעט ההיפוך שלא יקבענה בשאל הנכנס כיון דכתיב ביתך דרך ביתך ומסתמא עקר בינס כרעת רוב בריות ולכן אם הוה תשמישתן שוה ע"כ בכל לד מתשב ביתך וליכא שאל ויוצא בו ידי המזוזה ע"ש. והנה מעתה כיון דמינו לרבותינו הרשמונים לרבות התחרונים אלו דפשיטא להו לכולהו דחייב במזוזה ובשו"ע יו"ד פסק בסי' רפ"ו דפתח בלי דלת חייב במזוזה ודברי הרמב"ם הביא בשם י"ש ובשמת כי רוב בנין ומנין דלא כרמב"ם ע"כ ולפענ"ד ברור דאפילו ליכא היכר עיר חייב במזוזה, וכ"ש היכא דליכא ב' לתות רק שלא ניכר היכר עיר דודאי חייב במזוזה לכ"ע כיון דהיכר עיר לא הוי פועל בשם החיוב אלא סימן בעלמא.

וראיתי לבג"ק בתשובה הנ"ל שיצא להביא רמי' מלשון הראב"ד בהשגות שם הל' ג' וחכמי לוניל מלשון השאלה להרמב"ם ז"ל שכתב וז"ל שיהיו לו דלתות לא נאמר אלא משום היכר עיר ובשער שני בתים שים לשניהם יציאה מכאן ומכאן ואין ניכרת ביאתה בשער החמצני אלא בהיכר עיר שבו ע"ש שלכאורה לא הי' לו לומר לשון ואין ניכרת ביאתה דהא אף אם לא היה טעם זה שלריך מימין הכניסה משום דלריך דרך ביאתו ואפילו היה הדין שלריך דרך יציאה נמי מ"מ כיון שלא ידוע היכן הוא לד הקביעות הי' לריך להעמיד דלת והי"ל לומר שים לשניהם יציאה מכאן ומכאן ואין ניכר מקום הקביעות אלא בהיכר עיר והטעם דדרך ביאתך לא שייך כאן דיהיה מאיזה טעם שיהי' כיון שאינו יודע המקום אלא בהיכר עיר הולרך להעמיד הדלת ומינה הכריח דבלא הטעם דדרך ביאתך הי' ס"ל להרא"ש וחכמי לוניל שהי' סגי במה שיקבע הרים גלותא בדבריו בזוזה מקום יתלה הדלת ומ"כ הי' רמי' מזה שפתח בלא דלת פטור מן המזוזה כשיטת הרמב"ם ולכן הניחו לומר כיון דהטעם בימין הכניסה הוא משום דכתיב ביאתך וכל שלא ניכר ביאתה הוא קפידא במיוד ופטור המזוזה כל זמן שלא יעמיד הדלת עכל"ק.

ולפענ"ד נראה דהרא"ש וחכמי לוניל ע"כ לריכים לכתוב ואין ניכרת ביאתה לשער החמצני דבאמת זה הוא עיקר הטעם דבשעין היכר עיר דבלא"ה אם לא בשעין דרך ימין ע"כ למה בשעין היכר עיר כלל יקבע מזוזה בזוזה לד שירצה אבל כיון דבשעין דרך ביאתך בימין דוקא ולכן בשעין היכר עיר דזה סימן הוא לדרך ביאה שהוא עיקר, אבל אין זה ענין אל מיוד ופטור אלא היכר. וגם בלי זה אדרבה הי' סברא לומר דכה"ג נותן בזוזה מזוזה שירצה כיון דליכא מילוק ביניהו ולכן כתב דלכן בשעין היכר עיר כיון דליכא היכר לביאתך ואלן בשעין להכיר הביאה אבל אין זה ענין למיוד. וממילא גם מה שכתב שם בד"ה אך מלשון תשו' הרמב"ם ובד"ה בתחילתו דנראה מדברי הרמב"ם משמע להרמב"ם אין להוכיח מלשונו כלום כיון דהוא מפרש גליצע להרא"ש וחכמי לוניל ולדידיה אין נוגע זה כלל וכיון שמלשונם משמע לפטורי לגמרי הוי עיר לדינא שפטור פתח זה ועוד כתב ולדינא מסתבר כיון שלהרא"ש וחכמי לוניל פטור ולא מצינו חולק בזה עליהם אלא ממה שמשמע מלשון הרמב"ם שמסתפק בליבייהו שלא היה נוגע לדידיה אלא שכתב זה להכריח דינו ביותר אין להחזיק זה כחולק עלייהו וים להורות לפטור ממזוזה בדלת כזה.

ולפענ"ד מטיבותא דמר כהדג"ק מדרבה כיון דשמעינו דהני שיטות כולהו ס"ל להחיוב יש על המזוזות בלי ההיכר וההיכר מינו בא אלא לפטור בי"כ פשוט דהרמב"ם שהקשה ומסתפק בליבייהו משום דס"ל דזה הוא שיטתם בחמת וכמ"ש ושפיר מסתפק בליבייהו וא"כ גם הרמב"ם הכי ס"ל דבליבייהו ליכא חיוב מזוזה והחילך נבטל מ"ע דתוריתא בדיוקים קלושים כאלו ולהפוך כחומר מותם והגם דלא מצינו להדיא להרא"ש וחכמי לוניל שכתבו דהחיוב על המזוזות אל מקודם וההיכר לא הוי אלא סימן מ"מ כיון שרואינו להני רשמונים הנ"ל כבה"ג ומרדכי והרי"ד דהם בעלי שיטה זו ס"ל הכי ודאי כולהו בשיטה אחת ובמחשבת אחת מתחילה.

עוד רגע מדבר במה שכתב מעכ"ג בקושית בעל מגדל עוז על הרא"ש וחכמי לוניל שהי' לו לר"ל לומר עביד ליה בריעא אלא ס"מ דליר מיעבד הוה עביד אלא דמי הוה לחכמי לא תליף, וכג"ק כתב דלא קשה כלום דסברי היכר עיר בלא דלת אינו כלום דעדיין אפשר שיהיה כיון שעדיין לא גמר

ולע נחשב זה היכרע למקום בימתה ורק כשעשה גס הדלת שם נחשב היכר ניר, ולפ״ו יש לן מידוש לחפילו להפוסקים דפחת בלי דלת מיב במזוזה מ״מ פחת בין שני בחים כ״ע מודו דבעינן דלת דוקא דבלאו הכי ליכא היכר ניר ומעשה דבכל מקום המזוזות זקופות מחייבות במזוזה ובפחת זו הדלת מחייב במזוזה ומלבד זאת דבר קשה לומר למנם מלאתי בפסקי רי״ד הנ״ל דסגי בלי דלת שכתב וז״ל ונתן בו סימן היכר ניר שלותו לל שעשה בו חורי התקקופה להעמיד לתוכן נירי הדלתות הוא חשוב בית וכו׳ שכן דרך סגירת הבתים לעשות החורים לגד פנים נראה מבואר דלע חש לנע לחורי התקקופה שהוא היכר ניר וכ״כ רש״י מנחות הנ״ל וכ״כ עוד שאר רשעונים דסגי בהיכר ניר, ובאמת כולם אמרו רק היכר ניר ולע היכר דלת או דלתות וזה בי׳ קושית בעל מגדל עוז. ולפענ״ד שפיר דייק מאד בבעל מגדל עוז דהיכר ניר בפני עלמו וקביעת דלתות בפני עלמן. ומיהו לייבב קושית בעל מג״ע בי׳ נראה דלכן אמר תלי דשי בריבע דאין דרך לעשות חור בתקקופת הבית אם אינו רוצה לתלות דלת בו וכ״ם בחמלע הבית בין חדר לחדר ולכן לע אמר לו עשה היכר ניר אלא אמר ליה תלי דשי בריבע וממילא יהי׳ היכר ניר דמדרך לעשות החור בבית בשביל הדלת. או יאמר בדרך פשוט כיון דהם מפרשים בגה בית היינו שחלק ביתו ועשה חדר גדול לחשמיש הנשים ואם לע יעשה עליה דלת החיץ יהי׳ זה חדר גדול להנשים שהפתח פתוח לבית מנשים וע״כ שכן בי׳ דרכם לעשות דלת שם וגם בריש גלותא בי׳ בדעתו לתלות דלת וידע מזה רב נחמן אלע שלוחו לקבוע מזוזה קודם ואמר ליה ר״נ תלי דשי בריבע כלומר כיון שע״כ רואה אתה לתלות הדלת משום לניעות וע״כ תלי דשי בריבע כדי שיהי׳ היכר ניר ולכן אמר דשי שכן זה הוא לניעות ולע אמר היכר ניר.

אלא דכיון דאמינן להכי נלפענ״ד נמי לייבב דיוק הרמב״ם לחכמי לונ״ל שכתב ומדברי רב נחמן תלמוד ענין זה שהרי ג״ל תלי דשי בריבע ולע ג״ל תלי דשי נראה דדייק מלשון בריבע שאמר ליה ר״נ לריש גלותא ולע ג״ל תלי דשי אבל לפמ״ש אתי שפיר דכיון דבתה בית בשביל לניעות אדר נוע לחשמיש הנשים וידע שיתלה דלת עליו אלע אמיד שזקף המזוזות רצה לקיים מלות מזוזה ולקבוע מזוזה אמר ליה ר״נ תלי דשי בריבע כיון שאתה ממילא רוצה לתלות הדלת אלע שרצה להקדים קביעת המזוזה ולקיים המלוה וע״כ רצה לקיים מלות מזוזה בריבע ואמר ליה תלי דשי בריבע משום היכר ניר ולכן לע ג״ל תלי דשי אתם דשו לע בי׳ נראה דמכח דברי רב נחמן דלע בעינן היכר ניר אלא בעינן דלת ולכן אמר לו תלי דשי דכיון דשו מיב במזוזה אבל אמר לו תלי דשי בריבע ואתי שפיר כנלפענ״ד.

איברא דלאמר הטיון והמייבות בלשון רבינו הגדול הרמב״ם ז״ל בתשובה לחכמי לונ״ל נלפענ״ד דמה שכתב ומדברי רב נחמן תלמוד ענין זה על כוונה אמרת והוע לאמר שכתב הרמב״ם ז״ל וריש גלותא שאמר לרב נחמן לקבוע לו מזוזה על פתח אלע היה לו לדלות לאו למימרא שהיה סבור שחיוב המזוזה על הפתח בלבד אלע כיון שהעמיד המזוזה אמר לרב נחמן להעמיד המזוזה על הפתח ואחר כך יעמיד הדלתות הנה חידש לן הרמב״ם ז״ל פי׳ חדש בדברי ריש גלותא דהוע סבר דוקא בפתח שאין לו לדלות כלל פטור מן המזוזה אבל כל שאחר כך יעמיד לדלות הי׳ סבור הר״ג דכה״ג שפיר מחייב במזוזה לפילו קודם שתלה הדלתות וזה שדייק לאו למימרא שהי׳ סבור שחיוב המזוזה על הפתח בלבד כלומר דודאי על הפתח בלבד פשיטא ליה דאינו יכול לקבוע מזוזה והע לאמר לו לר״נ הוא מפני שאמר לרב נחמן שיעמיד המזוזה על הפתח ואחר כך יעמיד ר״ג הדלתות וכן הי׳ סבור דשפיר דמי.

ובדי אלע תקשה לן דמנא ליה להרמב״ם להמציא פירוש זה וענין זה מה שאינו מבואר בגמ׳ כלל והוא ענין מדש לגמרי לכך כתב ומדברי רב נחמן תלמוד ענין זה כלומר זה הענין שהי׳ ר״ג אומר לר״נ שיקבע קודם המזוזה והוא יקבע אחריו הדלת שהרי אמר לי׳ תלי דשי בריבע ולע ג״ל תלי דשי ומינה משמע ליה להרמב״ם דזה הי׳ כוונת ר״נ ור״ג דר״ג אמר ליה שיתלה הוא קודם המזוזה והוא יתלה אח״כ הדלת והשיב לו ר״נ תלי דשי בריבע. ולזה הוסיף הרמב״ם ז״ל אחר ולע ג״ל תלי דשי כלומר, אע״פ שהכתיבה על המזוזה היא מוגחת אין מניחין אותה עד שתעמוד הדלת שאין החיוב אלע במזוזת השער כמו שבינרנו ולע במזוזה בעלמא ע״כ והנה הוסיף ביאור בהאי כלומר להוסיף הסבר למה אמר לי׳ ר״נ תלי דשי בריבע ולע אמר ליה תלי דשי אתם להבין שאע״פ שהכתיבה על המזוזה מוגחת וע״כ לכאורה מאי מיכפת לן אם אח״כ יעמיד הדלת או קודם לכן בשלמא אם היתה הכתיבה על הדלת אז י׳ אפ״ל דלריך להעמיד הדלת קודם דאל״כ הו״ל תעשה ולא״ת אבל הכא מאחר דהכתיבה על המזוזה היא מוגחת והמזוזה כבר זקופה ע״כ מאי מיכפת לן אם יעמיד הדלת אחר כך הרי בהכתיבה לע יאחנה ענין כלל וע״ז אמר ר״נ זה אינו אלא המיב במזוזת השער כמו שבינרנו ולע במזוזה בעלמא ע״כ כל

זמן שהדלת בפני עצמה ליכא מזוזת השער ואינו חייב במזוזה כלל וזה כל הענין למד מדרב נחמן.

וראיתי למעכג"ק שם בתשובה בד"ה אבל בתשובת הרמב"ם וכו' שכתב אהא דא"ל ר"נ שצריך להעמיד הדלתות תחלה שהרי אמר תלי דשי ברישא ולא אמר תלי דשי וכתב מעכג"ק וז"ל וכוונתו דאם כפירוש חכמי לוניל שהיא להיכר ציר לא הי"ל לר"נ לומר תלי דשי ברישא אלא תלי דשי בלא תיבת רישא ובב"י סימן רפ"ו שהביא תשו' הרמב"ם איתא עוד לשון שהי"ל לר"נ לומר אם כפי' חכמי לוניל הא אין לו דשא ומינה דייק מתיבת ברישא שהי' ידוע המקום שהי' הפתח לצד חוץ שלא תלוי בהיכר ציר אמנם לפמ"ש לכאורה מדברי ר"נ לא בא להוכיח נגד חכמי לוניל אלא דהא תיבת ברישא דייק לענין חדש שפי' בדברי ר"ג שצווהו לר"נ לקבוע מזוזה ברישא ואח"כ יעמיד דלתות והשיב לו ר"נ שיעמיד דלתות ברישא אבל אין כוונת הרמב"ם לדייק מדר"נ דאם כפי' חכמי לוניל לא הי' לו לר"נ לומר תלי דשי ברישא וי"ל.

נחזור לענינינו כי יצאתי קצת מהמכוון לגודל אהבת דברי קדשו דקדקתי בהם כפי עניות דעתי ומיהו לעצם הענין הנה מצאתי עוד בספר טהרת הקודש מנחות ל"ג שכבר נסתפק היכא שיש לאותו פתח דבעי היכר ציר ויש לו ב' דלתות האחד היכר ציר מצד זה והשני היכר ציר מצד שני והניח בצ"ע היכי לידייני להאי הלכתא. ומעכג"ק כתב דמכיון שלא מסתבר שיהיה חיוב על כל לעשות דלתות להתחייב במזוזה ומינה דן דפטור לגמרי ממזוזה, וכנראה דמה"ט כתב בשאילת יעב"ץ דבעי על שתי המזוזות ויעשה ב' מזוזות מספק והאחרונים כנראה דכתבו רק אחת אמנם כבר הבאתי מדברי המרדכי דנראה דא"א לקבעה בלי היכר כלל גם מדלא קאמר דליקבע ב' מזוזות נראה לכאורה דא"א לקבוע ב' מזוזות כדעת היעב"ץ אלא כדעת החולקים עליו. ובמנח"פ יו"ד סי' רפ"ט הביא מגמ' מנחות ל"ד שומע אני מיעוט מזוזות שתים כשהוא אומר מזוזות בפ' שניה שאין ת"ל הוי רבוי אחר רבוי ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט והקשה בחי' הרשב"א שם דמנ"ל דלמעט אתי דפצים חייב במזוזה דילמא בא למעט דלא בעי לקבוע ב' מזוזות ותי' דלא איצטריך קרא שלא יקבע ב' מזוזות דהא כתיב ביאתך דרך ימין דוקא ואם איתא דבשני היכר ציר בעי ב' מזוזות אכתי לימא דבעי למעט כה"ג וע"כ דפשיטא דלא בעי ב' מזוזות כה"ג ע"ש שבא מזה לדחות דברי היעב"ץ אמנם כבר הקשה עליו במנח"א ח"ב סי' מ' דהיעב"ץ לא כתב אלא מספק ואין לזה שייכות עם קושית הרשב"א ע"ש. ובאמת לולי דמסתפינא הי' אפשר לומר דזה היתה עובדא דריש גלותא שהי' רוצה שרב נחמן יקבע לו מזוזה על פתח כזה בלי היכר ציר כי לא ידע בעצמו כדת מה לעשות וחשב שרב נחמן יקבע מזוזה באיזה צד שהוא ויפסוק כהגרש"ק שקובע בכל מקום שרוצה וא"ל רב נחמן שא"א לקבוע מזוזה אלא תלי דשי ברישא כלומר שאין לו עצה אלא לתלות דלת עליו והי' נראה מדברי רב נחמן מסתבר שצריך לעשות לו דלת מי שיש לו פתח כזה דבאופן אחר א"א לקבוע מזוזה ואמר ברישא ולא אמר סתם דלת דאז הי' אפשר לטעות דמשום פטור וחיוב בעי דלת אבל הכי נראה דרק משום היכר ולכן אמר ברישא וצ"ע.

ומיהו מה שעולה להלכה לפ"ז דנראה דמאחר דהפתח שיש לו ב' היכרים משני הצדדים או שאין לו היכר כלל אלא בעי היכר חייב במזוזה אלא שאין ידוע לאיזה צד לקבעה א"כ מי שיכול לתלות דשא ודאי טוב עשה ומיהו מי שאין בידו לעשות דלת לא רחוק אצלי שיעשה כהיעב"ץ או שיעשה היכר ציר דלפמ"ש לא בעי דלת ממש בפתח זה יותר מבשאר פתחים אלא היכר ציר סגי כנלפענ"ד.

ולא אוכל להתעלם מה שראיתי דבר חדש בס' אהל מועד דרך שני בדיני המזוזה נתיב ג' שכתב וז"ל כל בית המיוחד לדירת אדם וכו' ושיש לה תקרה ודלתות חייב במזוזה ולדעת י"א אינה צריכה דלתות אלא היכר ציר עכ"ל נראה דס"ל אפילו להחולקים על הרמב"ם וס"ל דפתח בלי דלתות חייב במזוזה מ"מ דוקא בעי היכר ציר ובלא"ה פטור מן המזוזה והוא פלא דפשוט דלשיטות דפתח חייב בלי דלתות לא בעי היכר ציר וצ"ע.

ובישועות מלכו פ"ו מתו"מ ה"א כתב דהא דפוטר הרמב"ם פתח בלי דלת לא פטר אלא כשלא עשה לביתו שום דלת וכה"ג הדלתות עושין אותו בית אבל אם כבר יש לבית דלתות אלא שיש פתח שאין לו דלת לא בעי גם הרמב"ם דלתות והגם שלא משמע כן מלשון התשובה שהשיב לחכמי לוניל מ"מ יש לישבו כן וא"כ לפ"ז כ"ש דחייב במזוזה.

והנה היעב"ץ ח"א סימן ע' ובמק"מ סימן רפ"ז סו"ס ק"ו כתבו לקבוע ב' מזוזות מספק עיין ט"ז סק"ד ובמק"מ סס"ק י"ג ובשו"ת משיב דברים יו"ד ריש ס"י קס"ח כתב שיעשה דלתות ובהלכה למשה הל' מזוזה האריך הרבה בדברים.

והנני בזה ידי"נ המתפלל ומעתיר בעד אריכות ימיו ושנותיו בכל יום פעמיים ונא לשום עין עיונו עלי דברינו אלו המחוה קידה אוהב נפשו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן ריג

לפדות מע"ש על שוה פרוטה

החיים והשלום לפא"מ כבוד הגאון הגדול המפורסם מגדולי אדירי המשיבים לשואלין ודורשין בהלכות ובביאורין בכל מקצועות התורה ה"ה פאר הדור הג"ר מנשה קליין שליט"א.

אחדשבהדר"ג בכל הכבוד וכו' וכו'. וכדי שלא תהא בישה ריקנית בלא ד"ת מכתוב הערה אחת מאי עדיין לא"ע הגה מנהגנו בהרלה"ק לפדות את המע"ם על פרוטה וכמ"כ המוס' בכ"ד ובמ"פ דגם במע"ם איכא דינא כמו בהקדש שאוה מנה שחיללו על או"פ ממולג ובזה"ז גם מדרבנן שרי והגה מנהגנו לחלל הוא ומומאו על פרוטה (במטבע המיוחדת לו לחילול מע"ם) וכ"כ המוס' ר"ה דל"ף ג' ד"ה ובקק דמחלינן קרן ומומם על פרוטה ולא"ע דהא נראה פשוט דדין זה דהקדש שוה מנה שחיללו על או"פ ממולג לא נאמר אלא במחלל אפלא דקודם לאפלא אחרת וכדפרם"י ז"ל בקידושין די"ח ע"ב שזהו משום דאין מוציאה להקדש וכ"ז שייך בפדיון שהוא דרך מקח וממכר שאסרון בדמיו הוא מעניו מוציאה אבל מי שחייב מנה להקדש כגון שאמר הרי עלי מנה או שמעל בהקדש שוה מנה דחייב מנה פשיטא שאינו יכול לפטור עלמו בפרוטה עבור מנה שאין זה פדיון הקדש רק חיוב ממון להקדש, וכן בפדיון הקדש איכא דינא דמחלל אפך לאפלא מע"פ שאינו שוה כמותו והשתא לפי מה דמסיק הגמ' בב"מ דנ"ד דהמומם אינו מטורת דמי הקרן דבאמת ד' בד' פריק ומומם מכנפשי' מוסיף (ומה"ט מומם אינו מעכב ומומם של מכילת זר בתרומה יכול ליתן לכהן אחר) נמלא שמומם המע"ם אינו דמי המע"ם רק חיובא על הגברא איכא שחייב ליתן מומם של דמי המע"ם לגבוה לא כדמע"ם להתפיסו למע"ם והיכי שייך לחלל המומם על פחות משויו והרי אינו אלא חוב בעלמא ולא מציגו בהקדש שחוב בעלמא פרע בפחות.

ולבאורה היה נראה מוכרח מזה דדין מומם שהוא חלק רביעי מהקרן אין דינו שיהא חלק רביעי ממה שאוה ההקדש או המע"ם, אלא נריך חלק רביעית ממה שמשלם עבור הקרן ואינו משגיח על דמי הקרן המשתלם להקדש או מע"ם ולא על עיקר שויו, ולפ"ז היכא דמשלם את הקרן בפרוטה אין נרך למומם אלא רבע פרוטה וכשמשלם להקדש פרוטה חסר חמישית שפיר יוצא את המומם בחלק חמישית שבפרוטה ומהני פרוטה אחת לקרן ולמומם ההקדש מדין שוה מנה שחיללו על או"פ ממולג ונעטרך לומר שגם אם חילל על פחות משו"פ ממולג ואע"פ דמצוה בב"מ קדושת מע"ם נתפסת בפחות משו"פ (כמבואר שם לעל מעות הרמשונות שפיר מני לחול) והכא שמנרף עמו גם המומם הו"ל או"פ ומתחלל שפיר אך מ"מ נל"ע דלא נריכא לי שהקדש שוה מנה שחיללו על פחות משו"פ שמחולל ולעון מימרא דשמחלל הוא שחיללו על או"פ וגם לומר דמומם היינו מומם ממה שנותן עבור הקרן ולא חמישית מדמי שויות של הדבר ונל"ע.

נחלשתי וקשה לי מאוד להעתיקו והגני שולחו עם מחיקות בידי שיטין גם במכתב בסוף חורף שעבר שבאחתי הי' בסופו אין שורות מקולקלות ע"י מחקים ובידי שיטין ואותיות קטנות ומקולקלות ורואיתי שלא נאה לשלוח כתבא כזו וקרעתי משם אין שורות אח"כ נחמתי שאולי אינו דרך כבוד לשלוח נייר קרוע וכעין שפי' הירושלמי לאין לשלוח מתנה מאי אמרוג ואת כבוד הדר"ג הסליחה.

יעקב ישראל קנייבסקי

סימן ריד

בהא דתלי ליה רב ביני חטי פי' שלח ליה בין השיטין

ה' להדלקה לסדר הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו התשל"ט בנ"י יצו"א

הוכ"ק רב הרבנים גאון הגאונים ציס"ע ע"ה דזיו ליה כבר בתי' רבן של ישראל כו' כקהדרג"ת מרן ר' **יעקב ישראל** קנייבסקי שליט"א קברניטא דספינתא דבית ישראל בארעא דישראל ולכל בני הגולה.

אחדשבהדרג"ק בילמת הכבוד ובהבנת נפש. לשאוה הגני מן המודיעין בתודה רבה על קבלת ברכתו ברכת לדיק ומקיד הדרכג"ק לגבי היזיק ומכיס דוד שלמה הי"ו לאוי"ט ועל השתתפותו בשמחתנו שמחת הבר מצוה של בננו הנ"ל ומאי בעוה שברכת לדיק מי"ה מתקייס במלא המוכן ויהי' מי"ה כלי מוכשר לקבל עול תורה וי"ר שיתקייס בנו ותברכה מברכיך להיות לדיק כתמר יפרח כארז בלבנון יסגה עוד יוב בשיבה דשן ורענן עדי יבא יוב ינון ולו יקהת עמיס ונזכה לקבל פני משיח לדקנו עס הדרכג"ק ברשמנו בתהרה דידן תמן.

ואשר כג"ק ברוב עוותנותו כבדני ליהנות מפרי עטו מעשה ידיו גלילי זהב והגס שנלטערתי הרבה לרשות שגברה עלי כג"ק המולשה ותן מצלתין לתריכות ימיו ושנותיו דמר הדרכג"ק שיתריך ימים על ממלכתו מלכות שמים בשתינת מי מוסל בי לדיק מוסל בירלת תלקים. וע"ד תשר המנגל שלא מכתב עס תין שורות מקולקלות ע"י מחקין ובידי שיטין שאולי אינו מדרך כבוד לשלוח נייר קרוע, ולפענ"ד ת"ו שים כאן בלתי כבוד ותדרכה לענין בין השיטין הגה בגמ' כתובות

ס"ט ע"א תלה ליה רב לרבי ביני חטי ופרש"י שלח לו אגרת שלומים ותלה שאלה זו בין השיטים ובתוס' שם פי' ר"ח ובירושלמי בהנזקין תלי לי ביני שיטיא כפרש"י מבואר דבין השיטין דרך כבוד הוא ומסתמא דבין השיטין כתבו נמי באותיות קטנות ומלבד כי כבר המליץ הש"ך ז"ל בלשונו הזהב נניח את הלשון ונגיל את הענין והרי הענין הוא כולו אומר כבוד תורת ה' תמימה משיבת נפש כמים קרים אנפש עיפה והדלוג עלי אהבה.

ועל דבר מה שחקר מעכג"ק במה שקרע קצת מן הנייר אולי אינו דרך כבוד לשלוח נייר קרוע וכעין שפי' הירושלמי דאין לשלוח מתנה חצי אתרוג, ולפענ"ד אסקופה הנדרסת תחת רגלי חכמים יש לחלק דגבי אתרוג כיון שהמתנה הוא האתרוג גופי' י"ל דחצי אתרוג אינו מתנה חשובה ואינו מדרך כבוד ואהכ"נ אילו הי' אדם שולח פיסת נייר קרוע הו"א דאינו דרך כבוד אבל הכא הרי הכתב הוא הנשלח ולא הנייר ודמות ראי' אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו והכ"נ לענין הנייר הקרוע הרי אין המתנה הנייר אלא הכתיבה והתורה שעליה.

וכרגע נפל מילתא בלבאי דאולי לפמ"ש הרא"ש דבזה"ז מקיימין מצות כתיבת ס"ת בפירושי התורה וא"כ הכותב חדושי תורה הו"ל בכלל כתיבת ס"ת וא"כ אפשר דצריך להדר על נייר מהודר כמו הכותב ס"ת יש להדר על גויל מהודר משום זה א-לי ואנוהו ולא מיבעיא לדעת בעה"מ סוכה דף ט' דגוילין הו"ל גוף הקדושה והזמנה מילתא היא לכ"ע בגוף הקדושה אלא אפילו להמלחמות שם דפליג דגוילין לא הוי גוף הקדושה מ"מ ע"י כתיבה ודאי נעשה כולו קודש והמלחמות הביא ראי' מגמ' שבת קט"ז ע"א מקום הכתב לא קמבעיא לי דכי קדוש אגב כתב הוא דקדוש אזל כתב אזלא לה קדושתיה וצ"ע ארבינו נוב"י מהדו"ת שפי' דמה שאמרו בגמ' אזלא ליה כתב אזלא קדושתיה היינו דוקא לענין הצלה אבל בודאי לא נפק מקדושת ס"ת לענין הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה ולא ציין הגאון ז"ל לדברי הרמב"ן במלחמות הנ"ל וצ"ע. מ"מ כל זמן שהכתב שם ודאי דקדוש הוא.

והאמנם אפילו נימא דאין להם דין גוילין כלל וכל שכותב ואינו מכוין להקדיש אפילו בכתב ממש אינו קדוש רק חלק הכתיבה והשאר נשאר מותר להשתמש, מ"מ יש בזה לעיין מצד אחר, דבשו"ת עבודת הגרשוני ריש סימן י"ז כתב לבנו מהר"ם ז"ל שאסור לכתוב ד"ת ודברי חול על נייר אחד משום בזיון ד"ת ובעניותנו הבאתי מדברי הא"ע עה"ת עה"פ לא תבנה אתהן גזית כתב ז"ל טעם הדבר על דרך הסברא אולי הי' כן כדרך פיגול בעבור שהי' קרב לגבי המזבח אין ראוי להיות הנשאר פגול וככה זה אם יכרתו האבנים לבנות מזבח אולי יחול הנכרת מן האבנים לע"ז או למקום המטונף וזה אינו כבוד ובס"ח כתב שאפילו קנה כתיבה יהי' לו מיוחד לכתיבת ד"ת ולא יכתוב באותו קנה דברי חול מ"מ אין זה נוגע לנידון דידן, דכנראה דכהיום כל הכותב ד"ת הו"ל כעין לב ב"ד מתנה שלא יוקדש רק חלק הכתיבה וצ"ע ולא כתבתי בזה רק להראות כמה חביבין דברי קדשו עלינו.

סימן רטו

בענין לפדות מע"ש על פרוטה

עוד להנ"ל

ומעתה לעצם המנהג בארצנו הקדושה לפדות את המע"ש על פרוטה וכמ"ש התוס' בכ"ד ושו"פ דגם במע"ש איכא דינא כמו בהקדש שוה מנה שחיללו על שו"פ מחולל ובזה"ז גם מדרבנן שרי והמנהג לחלל הוא וחומשו על פרוטה במטבע המיוחדת לחילול מע"ש וכ"כ התוס' ר"ה ל"א ב' ד"ה וביקש דמחללינן קרן וחומש על פרוטה ותמה כג"ק דהא נראה פשוטו דדין זה דהקדש שוה מנה שחיללו על שו"פ מחולל לא נאמר אלא במחלל חפצא דקודש אחפצא אחרת וכפרש"י קידושין י"א ע"ב דהוא משום דאין אונאה להקדש וכ"ז שייך בפדיון שהוא דרך מקח וממכר שחסרון בדמיו הוי מענין אונאה אבל מי שחייב מנה להקדש כגון שאמר הרי עלי מנה או שמעל בהקדש שוה מנה דחייב מנה פשיטא שאינו יכול פטור עצמו בפרוטה עבור מנה שאין זה פדיון הקדש רק חיוב ממון ורק בפדיון הקדש איכא דינא דמתחלל חפץ אחפץ אע"פ שאינו שוה כמותו, והשתא לפ"מ דמסיק בגמ' ב"מ נ"ד דחומש אינו מתורת דמי הקרן דבאמת ד' בד' פריק וחומשי' אכנפשיה מוסיף (ומה"ט חומש אינו מעכב ויכול ליתנו לכהן אחר) נמצא שחומש המעשר אינו דמי מע"ש אלא חיובא דגברא שחייב ליתן חומש של דמי מע"ש לגבוה (היינו כמע"ש להתפיסו למע"ש) והיכי שייך לחלל החומש על פחות משויו, והרי אינו אלא חוב בעלמא ולא מצינו בהקדש שחוב בעלמא יפרע בפחות. ואשר לזה העלה מעכג"ק דדין חומש שהוא חלק רביעי מן הקרן אינו חלק ממה ששוה ההקדש או המע"ש אלא צריך שיהא חלק רביעית ממה שמשלם עבור הקרן ולפ"ז היכא דמשלם פרוטה עבור הקרן אין צריך לחומש אלא רבע פרוטה וכשמשלם להקדש פרוטה חסר חמישית שפיר יוצא את החומש בחלק חמישית שבפרוטה ונצטרך לומר שגם אם חילל על פמשו"פ מחולל ואע"פ שמבואר בב"מ שם דא"א להתפיס פמשו"פ על מטבע היינו משום שאין קדושת מע"ש נתפסת בפמשו"פ (כמבואר שם דעל מעות ראשונות שפיר מצי לחול) והכא שמצרף עמו

גם את החומש הו"ל שו"פ ומתחלל שפיר אלא שמ"מ מעכג"ק הצריך עיון דלישנא דשמואל דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה משמע ולא על פחות, וגם לומר דחומש היינו חומש מה שנותן עבור הקרן ולא חמישית מדמי שויות של הדבר צ"ע עכלכג"ק שליט"א.

ומכאן ואילך דברי התלמיד הרוצה להתלמד. וראשון לציון באתי בתודה להשי"ת דבעיקר החידוש גם אנכי העני בדעת הייתי בר מזלו של מעכג"ק דהחומש אינו משתלם לפי שויות המע"ש קודם הפדיון שהרי חיוב החומש בא לאחר הפדיון לכאורה כלומר לאחר שקבלו עליו הבעלים לפדותו בכך וכך לפי מה שהוא שוה להם אז חל עליהם להוסיף חומש על הקרן לפי מה ששמאוה הם וראי' נראה לדברינו מפרש"י אהא דתנן הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמין מפני שמוסיפים חומש אמר אחד הרי עלי בעשרים ואחד הבעלים נותנין עשרים ושש וכו' ופרש"י ב"מ נ"ד ע"א ד"ה הבעלים נותנין על כרחן עשרים ושש שאי אפשר לתת לזה באחד ועשרים שנמצא הקדש נפסד בחמשה סלעים ולבעלים נמי לא פחתינן מן הקרן ששמאה איש אחר הלכך נותנין כ"א לקרן וחמשה לתוספות חומש ועל עילויו של זה שהעלה בדמיו סלע אין מוסיף חומש אלא על קרן ששמאה הוא ע"כ הנה נראה מדברי רש"י שהחומש שמוסיף הוא על מה ששמאה הוא ותלוי בשומתו ולא בשומא של אחרים ואפילו הוסיפו אחרים בשומתם אין צריך להוסיף חומש על שומתם מבואר דהחומש חל החיוב לאחר השומא דוקא ולא על הקרן כמו שהוא. ולפום ריהטא נראה פשוט דאפילו הבעלים אומרים בפחות משויו הרבה ובאו אחרים והוסיפו בכדי שויו או יותר מ"מ אין הבעלים מוסיפין חומש על שומת אחרים אלא על מה שהם שמוה בתחילה הגם שבאו אחרים ולא הוסיפו אלא כדי שויו נמצא לכאורה ראי' דהחומש בא על הקרן ולא חמישית מדמי שויות של הדבר ונמצא בזה תרוממנה קרנות צדיק הדכג"ק שחידש דהחומש בא עבור הקרן ולא עבור השויות של דבר וזה לכאורה ראי' נכונה.

וכן יש לדייק לכאורה מדברי התוס' מנחות ע"א ע"ב ד"ה ומתירין שכתבו אי נמי דוקא בעלים הוא דיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה דאין סברא שיוכל לפדות הקדש חבירו שוה מנה על פרוטה ויקחנו לעצמו ומשמע דהבעלים עכ"פ בידם לפדות בשוה פרוטה ממש וכיון שפודאם בפרוטה א"כ אין בחומשו פרוטה ג"כ והתוס' תמורה כ"ז ע"ב ד"ה לא אמרו הקשו דהיכי אמר שמואל דמחולל על שו"פ מעצמו מפ' הנחנקין דבעי עשרה אפילו לצינורא של הקדש ותי' דהכא מיירי בבעל הבית הפודה הקדש שלו וכי האי גוונא אמר שמואל דמחולל על פחות משויו אבל גזבר המוכר הקדש צריך שלשה או עשרה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ע"ש ובט"א מגילה כ"ג ע"ב ובאבני שהם שם נתן ב' טעמים למה דוקא הבעלים פודין על פחות משויו ולא אחרים אחד משום שע"י הבעלים חלה הקדושה מש"ה יכול לחללו בכ"ש עוד טעם שני משום דבעלים בידם לשאול על ההקדש ולכן לא יצאו מרשותם לגמרי וכדידהו דמי ויכול לפדות אשו"פ ולא כן אחרים אלא דקשה לי' כרם רבעי ע"ש מה שתי' ובהעמק שאלה קדושים שאילתא ק' אות ח' האריך ג"כ בזה. ולפי טעמים אלו לכאורה נראה נמי דהחומש נמי לא מחייב אלא לפי הממון ולא לפי שויות החפץ. אלא דהיכי דשמוהו ב"ד אז נשתנה הדין, דמוסיף חומש על עילויו של אחרים וכדאמרינן בגמ' ערכין כ"ז ע"ב אמר רב חסדא ל"ש אלא שלא נישום הקדש בג' אבל נישום הקדש בג' מוסיפין פרש"י שמאוה שלשה כדבריו של זה (השני) מוסיפין בעלים חומש על עילויו בעל כרחו ולא בעינן עשרה וכו'.

עוד רגע אדבר בהורמנא דמר כהדרגכ"ק שליט"א במה דס"ד דהחומש משלם על השויות שהקשה דהחומש לא הוי אלא חיוב ממון להקדש והרי מי שחייב ממון להקדש כגון שאמר הרי עלי מנה או שמעל בהקדש שוה מנה דחייב מנה פשיטא שאינו יכול לפטור עצמו בפרוטה עבור מנה שאין זה פדיון הקדש רק חיוב ממון להקדש וכן חיוב חומש של מעשר שני אינו דמי המע"ש רק חיובא על הגברא איכא שחייב ליתן חומש של דמי המע"ש והיאך שייך לחלל החומש על פחות משויו ולא מצינו בהקדש שחוב בעלמא יפרע בפחות, לולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד בתרי אנפין הפן האחד לפי דעת הט"א מגילה הנ"ל דכל שבידו לשאול עליו פודה בפחות וא"כ בחומש נמי הרי כיון שישאל על המעשר ליכא חומש וא"כ נמי בידו לשאול הוא אלא דקצת יש לדחוק כשכבר אכל המעשר שני שאין בידו עוד לשאול עליו.

והפן הב' דבגמ' ערכין כ"ז ע"ב וז"ל הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים כו' למימרא דחומש עדיף ורמינהו בעה"ב אומר בסלע ואחד אומר בסלע ואיסר קודם מפני שמוסיף על הקרן ומשני הכא דחומשא רווחא דהקדש הוא חומש עדיף התם דחומשא רווחא דבעה"ב קרנא תפרוק שפיר חומשא לא איכפת לן ע"כ ופרש"י התם גבי מע"ש חומש רווחא דבעה"ב הוא שהרי בין קרן ובין חומש הכל שלו והוא יאכל הכל בירושלים ואין לנו בו אלא מצות פדיי' שלא יאכלנו בגבולין בלא פדיון ועיקר פדייתו בקרן היא ואע"ג דבצרי דמי לא איכפת לן שהרי ביתירות דמיו אין נהנה אלא הוא ועיין רגמ"ה שם מבואר דחומש דמע"ש קיל עכ"פ מחומש דהקדש ואפילו מן מע"ש גופי' נמי קיל ולא איכפת לן ברווחא דבעה"ב וא"כ כיון דעיקר החומש הוא לרוחא דבעה"ב לאכול בירושלים ולכן עיקר עדיף מחומש וא"כ כיון דמהני פדיון לעיקר אפרוטה ע"ש חומשו דפודה

על פרוטה שהוא קיל מעיקרו וכעיון דעיקר החומש הוא בשביל רווחא דיליה שיאכל יותר מע"ש בירושלים א"כ בזה"ז שממילא אינו אוכל מע"ש שפיר נפדה בפרוטה ולא דמי לחומשו של הקדש דרווחא דהקדש הוא א"כ אפילו נימא דחומש ממון הוא מ"מ חומשו של מע"ש דרווחא דבעה"ב הוא וקיל הוא מעיקרו ולא איכפת לן ושפיר נפדה אפילו בפרוטה כנלפענ"ד.

עוד נלפענ"ד דשמואל דאמר הקדש שוה מנה כו' אפילו חומשו נמי קאמר וכמ"ש התוס' ר"ה ובש"מ ב"מ נ"ג ע"ב ד"ה ועוד קשה כו' וחומש מעכב אפילו הי' יכול לחלל שוה מנה על שו"פ כמו בהקדש מ"מ צריך להזכיר את החומש ויאמר הוא וחומשו מחולל על הפרוטה ע"כ משאנ"ך נראה דס"ל דחומש נמי יכול לחלל כמו הקדש על שו"פ אלא שצריך שיאמר להדיא הוא וחומשו וכן נראין דברי התוס' ב"מ שם דף נ"ד ד"ה או דלמא ד' בה' פריק וחומש מעכב הקשו ז"ל וא"ת והלא בהקדש שוה מנה שחללו על שו"פ מחולל ומסתמא ה"ה במעשר וי"ל דודאי אם אמר הוא וחומשו מחולל על פרוטה (פחות) מועיל אבל כי לא מזכיר בהדיא החומש לא מהני ע"כ. והנראה לכאורה דלכ"ע אם אמר להדיא הוא וחומשו עמו מהני. והגם דהתוס' כתבו אליבא דההו"א דחומש מעכב דד' בה' פריק ולמסקנת הסוגיא החומש אינו מעכב וד' בד' פריק מ"מ לענין הקדש שוה מנה שמחולל על שו"פ עם החומש אם מזכיר גם החומש נראה דמהני גם לפי המסקנא וצ"ע.

עוד בו שלישיה דנלפענ"ד לפמ"ש בגמ' דמע"ש שאין בחומשו שו"פ אינו מוסיף חומש ב"מ נ"ג ע"ב וברמב"ם פ"ה מהל' מע"ש ה"ד מע"ש שאין בחומשו שו"פ אינו מוסיף עליו חומש וכן מעשר שאין דמיו ידועין דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על הסלע הזה ולפ"ז נראה לחדש דמע"ש בזה"ז שאינו שוה כלום דאסור לאכלו א"כ כל מע"ש בזה"ז הו"ל שאין דמיו ידועין שהרי א"א לאכלו ולא למכרו שאינו שוה כלום כל זמן שלא פדאו וא"כ כיון דמע"ש אין לו שויות ועכ"פ לא הוי דמיו ידועין וכיון דהו"ל אין דמיו ידועין די לו שיאמר הוא וחומשו מחולל על הפרוטה ובזה"ז אפילו לכתחלה.

ולא אמנע מלהציג מה שעלה ברעיוני הרהורי דברים דהשאילתות שאילתא ק' מהכת"י שם כתב וז"ל ופירי דפרדיסא פריק להו בשתא רביעתא ואכיל להו כדי הוי בהמ"ק קיים הוי פריק להו ומוסיף עלייהו חומש ומסיק להו ואכיל להו בירושלים כדתנן נטע רבעי מוסיף עליו חומש ותנן כרם רבעי עולה לירושלים מהלך יום לכל רוח והאידנא בחו"ל פריק להו וקלי ליה לדמי כו' וכמה שעור פרקוניה אפילו פירי דשווי' מאה זוזי פריק לה בשו"פ וש"ד דאמר שמואל שוה שמנה שחיללו על ש"פ מחולל כגון המקדיש נכסים וכגון כרם רביעי דכתיב ביה קודש הלולים ואע"ג דכי אמר דיעבד אין לכתחלה לא ה"מ בזמן שבהמ"ק קיים אבל האידנא אפילו לכתחלה כו' והנה פתח בכד הוי בהמ"ק קיים הוי פריק להו ומוסיף עלייהו חומש וסיים והאידנא פריק להו בשו"פ כו' דאמר שמואל ולא הזכיר חומש כלל וכלל לא ולמה לא זכר דבזה"ז נמי צריך לפדות חומשו עמו עכ"פ ונראה לכאורה דס"ל דליכא דין חומש כלל ואולי משום דכתב בחו"ל וצ"ע.

ורבינו הגדול בהלכות גדולות סוף הל' ערלה כתב פסק ומאן דאית ליה פרדיסא שוה מאה זוזי פריק ליה בשוה פרוטה דהילכתא כשמואל דאמר ערכין כ"ט הקדש שוה מנה שחללו על שו"פ מחולל ואע"ג דשמואל דיעבד קאמר הנ"מ בזמן שביהמ"ק קיים אבל בזמן שאינו קיים לכתחלה נמי דההוא גברא וכו' ואי סבר לה כשמואל אפילו פרוטה נמי אין הכי נמי ולפרסומא מילתא הוא דעביד וכן הוא בשאילתות פ' קדושים שהביאו התוס' ר"ה ל"א והנה בגמ' ערכין הנ"ל ז"ל אימר דאמר שמואל שחללו לכתחלה מי אמר ומשני הני מילי בזמן שביהמ"ק קיים דאיכא פסידא אבל בזמן הזה אפילו לכתחלה וכן העתיק הבה"ג ז"ל דאיכא פסידא וכן מצאתי בסמ"ג לאוין מצוה קמ"ו בסופו בד"א בזמן שביהמ"ק קיים ומשום פסידא דהקדש ורבינו הגר"א יו"ד סי' רצ"ד אות כ' תמה אמחבר שפסק ויכול לפדות את כולם בשו"פ מדברי הרמב"ם שכתב הורו הגאונים שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחלה בזה"ז פודה לא הי' זה חמור מן ההקדש וצ"ע דאין ראי' מן ההקדש דטעמא דהקדש משום דאין אונאה להקדש כמ"ש בב"מ נ"ז ותמורה כ"ז ואף שי"ל דמ"ש בזה"ז אינן שוין כלום מ"מ לא דמי להקדש ע"ש.

ולולי דמסתפינא הי' אפשר דכיון דאינו שוה כלום הכ"נ אין אונאה כלל וכ"ש לפמ"ש לעיל בשם התוס' לחלק בין בעל הבית לאחרים דבעה"ב הוא דפודה בפרוטה א"כ לדידי' אדרבה אתי שפיר ועכ"פ כיון דאמרו דהטעם משום פסידא דהקדש הכ"נ פסידא איכא והעיר ה' עיני מתוס' בכורות דף ל' ע"א ד"ה באתרי' דר' יהודה חמירא להו שביעית ותימה דהא בפ"ק דשבת דף י"ז אמרינן דבתרומה כיון דאפשר למיעבד כדשמואל דחטה אחת פוטרת את הכרי לא חשידי והכ"נ גבי מעשר שני לא הוי לן למיחשדיה כיון דאפשר למיעבד כדשמואל דהקדש שוה מנה כו' דהוא הדין נמי מעשר שני ובשאלתות דר"א הוא בהדיא על כרם רבעי שמחללין אותו על דבר מועט ומע"ש ונטע רבעי דין אחד להם בכ"מ דקדש קדש גמרינן להו מהדדי כו' ואפילו לכתחלה מסתברא דשרי כמו גבי הקדש במס' ערכין דף כ"ט דשרי בזה"ז כו' והא דמוקי בפ' התקבל (גיטין ס"ה ע"א) ההיא

דכיצד מערימין על מע"ש במעשר בזה"ז דרבנן היה יכול להקשות בזה"ז מאי הערמה צריך לפטור מחומש והלא יכול לחלל שוה מנה על שו"פ וכו' וכן מעשים בכל יום שאנו מחללין כרס רביעי שוה מנה על פרוטה כו' הנה מבואר מדברי התוס' דבזה"ז מחומש נמי יכול לפטור ע"י חלול שו"פ וכנראה שהרגישו קצת בקושית הגר"א דלא דמי מעשר להקדש וכתבו ומסתברא דשרי כמו גבי הקדש.

וקצת יש לעיין לפי תי' התוס' מנחות ע"א דרק הבעלים יכולים לפדות בשו"פ ולא אחרים א"כ הי' ליזהר שלא יחללו אחרים מע"ש בפרוטה דדוקא בעלים יכולים לפדות ולא שמעתי נוהגין כן וצ"ע.

ובכאן שבתה הקולמוס ואבקש מאד סליחת מעכג"ק על הטריחי בדברי שהם ללא יועיל למעכג"ק ורק שראיתי שהרשני ונחשבתי בעיניו הבדולחים לבא בכתובים אבקש מכ"ק לשום עין עיונו אפילו מקופיא עלי דברינו העניים ואם יש את מעכג"ק להשיב עליהם אשמח מאד עם דבריו הקדושים הן לקרב או לרחק ואענדם עטרה על ראשי. ידי"נ באמת קשור באהבתו המצפה לרחמי שמים ולישועת ה' כהרף עין בביאת משיח צדקנו עבד לעבדי ה' המתאבק בעפר רגליהם אסקופה הנדרסת המתפלל לאריכות ימיו ושניו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רטז

בענין אי יש לתקן תקנות לבעלי עבירה שיש חשש שיתפקרו יותר

מע"כ הב' המופלא ומופלג וכו' שמואל הכהן קאהן הי"ו.

מה ששאל אם יש לתקן תקנות לבעלי עבירה כיון שהם בעצמן אינם מקפידין ויש לחוש שע"י התקנות יתפקרו יותר או דנימא דעכ"פ מוטב לתקן תקנות שלא ירדו לפני התיבה וכיוצא בהם ולא נחוש שיצאו לתרבות רעה אף שהם כופרים בתורה ועוקרים התורה שייך בהו שמאל דוחה וימין מקרבת כגמ' סוטה מ"ז. הנה לא דקדק כאן בלשונו שכתב שהם כופרים בתורה ועוקרים אותה ח"ו וכתב דאם נתקן תקנות נגדם יצאו לתרבות רעה ואם הם כופרים בתורה ח"ו ועוברים עליה א"כ במה יצאו עוד לתרבות רעה הלא כבר יצאו מדעת ואם כוונתו על אותן העוברים בדרבנן כמו שהביא לעיל העובר על דת יהדות דקיי"ל מותר לקרותם עבריינים כמ"ש חז"ל העובר אדרבנן מותר לקרותו עבריין עיין שבת דף מ' ע"א אמר רבא האי מאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עבריינא מ"מ הרי אסור לקרותו כופר בתורה ובעונ"ה ההמון רובם מזלזלים במילי דרבנן כמבואר בה"ה. אמנם לעיקר הדבר בתיקון תקנות לרשעים שעי"ז יש לחוש שיתפקרו ביותר איני רוצה להאריך בזה כי דבר זה לגדולי הדור נאמרה בשעה שירצו לתקן איזה תקנה מתקבצים למקום אחד ומתיעצים זה עם זה כדת מה לעשות ואין זה ענין לבחורים צעירי הצאן לפלפל בזה מ"מ אכתוב לו מקור הדברים.

בפסקי מהרא"י סי' קל"ח הביאו הרמ"א יו"ד סי' של"ד ס"ג כתב ומנדין למי שהוא חייב נדוי ואפילו יש לחוש שע"י כן יצא לתרבות רעה אין לחוש בכך ע"כ והט"ז האריך והרבה בראיות מתלמוד ערוך קידושין כ' בנמכר לע"ז לשמשה אמרה תורה דמצוה לגאלו משום דאין לדחות אבן אחר הנופל וכן הביא בשם מהר"י מינץ בתשובה סי' ה' והעלה דאין לעשות מעשה במקום שיש חשש שיצאו לתרבות רעה אמנם בנקה"כ חלק עליו דכיון דדין ב"ד הוא שמנדין אותו אין לחוש דאל"כ בטלה דין ישראל ע"ש ומיהו משמע דבמקום דאינו דין ב"ד גם הוא מודה דאין לעשות דבר שע"י יתפרצו יותר אמנם הרדב"ז בתשובה אחת אינני זוכר כרגע מקומה כתב להדיא דאין לנו לחוש להם וכן מצינו לרבותינו ז"ל שהרחיקו הרשעים מהם ולא חששו לה וכן היה עם הצדוקים והבייתוסים והקראים וכן עשו רבותינו מלפנים עם הרעפארמער שנמנו עליהם והוציאום מן הכלל ועיין תשובת רשב"ץ ח"ב סי' מ"ז ושמש צדקה סי' מ"ח ובשו"ת ח"ס יו"ד סי' שכ"ב האריך הרבה להחזיק פסק הרמ"א אמנם העלה דבר חדש דדוקא במקום שיש לחוש לו לעצמו אבל במקום שיש לחוש שיצא לתרבות רעה ויקח גם הבנים עמו ויטמעו בין העכו"ם מאן לימא לן שלא נחוש על בניו שיהיו צדיקים ואיך נגרשם מלהסתפח בנחלת ה' והאריך הרבה וסיים בצ"ע ומתון למעשה ע"ש אלא דמינה יש ללמוד דהיכא דממילא לא יגדל בניו לתורה דידעינן ביה דרשע הוא א"כ אין לחוש עוד גם בשביל זה ודבר זה קשה מאד לאמרו דמאן נימא לן.

ובתשובה אחת הבאתי מדברי הזוהר פ' וירא אסור לו לאדם שיתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם שאלמלא סלקו הקב"ה לתרח מן העולם כשהיה עובד ע"ז לא בא אברהם אבינו לעולם ושבטי ישראל לא היו והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא נתנה וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם ועיין תוס' ע"ז דף ד' ע"ב ועיין עוד חזו"א חו"מ סי' י"ג אות ט"ז בזמן הזה שנשכחה האמונה מדלת העם עלינו להחזירם למוטב בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת עכל"ק.

אמנם לאידך גיסא הרי אנו מתפללין בכל יום ולמלשינים אל תהי תקוה וכל המינים כרגע יאבדו וצ"ל דדוקא ברשעים שלא יצאו מהם בנים כשרים הוא דיש להתפלל עליהם שימותו ומותר להדיחם וכמו שמצינו במשה וירא כי אין איש

ודרשו ז״ל שרמה שמין סופו לנשת ממנו שום נדיק וכגמ׳ סוטה מ״ו ע״ב מילמלת ליווהו מנשי יריחו לנליטע לע גירה דוביס למינוקות וכו׳ וירמס ויקללס בשם ה׳ מה רמה רבי יוחנן אמר רמה שלע היתה בהס לחלוחית של מנוה לע בס ולע בזרעס עד סוף כל הדורות ע״ש מבואר דמילו היה רואה בס לחלוחית או בזרעס לע היה מקללס וע״כ דמייסינן דילמא נפיק מיניה זרעע מעליע ויש בזה מריכות דבריס מה שמין הזמן גרמע.

ולדידן עכ״פ דע הוא מחלוקת הפוסקים מי חייסינן שמא יתפקרו טפי או לע והכלל בזה דמין לעשות מזה כלל לכל דבר חלע כל דבר ודבר לריך מחינות גדולה ויעוד הדעת גמור מגדולי הדור למקן תקנות מה שע״י יוכל לנמוע ח״ו קלקול לאחריס חלע דכל זה למקן להס תקנות אבל פשוט דכל כי כיששתא יכולים למקן לעשמן תקנות כפי רצונס הטוב לטובת תורתנו הקדושה וכל מי שרולה לגרף עליהס לע יקבלוהו אס לע שיכנס עמהס בתקנות חלו ומין זה ענין לדחות אבן אחר הנופל שהרי יכול הוא לילך לביהכ״נ אחרת אס ירלה מ״מ כאשר כתבתי לעיל שלע ברצוני להחריך בזה מה שהוא רק לגדולי הדור לבדר בכל ענין וענין כפי מה שהוא.

ובזה הנני לברכו בברכת צלח ורכב המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן ריז

בענין ילד שנולד במחלה שיצטער כל ימי חייו אי חייבים לרפאותו

י״א לחדש הרחמים התשל״ה בנ״י יצו״א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים את מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב הרה״ג וכו׳ מוה״ר **ישראל טאפלין** הי״ו בכולל ביהמ״ד גבוה בלייקווד נ״ז.

אחדשב״ת. מה שאשאל בילד שנולד במחלה שאס לע יטפלו בו הרופאים ברפואות ותרופות ימות הולד ואס יטפלו בו ברפואות אפ״ה ישאר בע״מ לפי דעת הרופאים שלפעמים ישאר קומע כל ימיו או אסר דעה או יהיה לו שימוק על רגליו ר״ל והרופאים שואלים לההורים אס לטפל בו ברפואות מה הדין על ההורים להתנהג בדבר זה אי מחוייבים לרפאותו ולע להרהר על התולאות מה יהי בסופו או שמע אסור להכריח הולד לחיות חיי לער ומכאובים כל ימיו ומוטב שהרופא לע יעשה כלום וה׳ הטוב יעשה כרלונו ועכ״פ להיות בשב ואל תעשה.

ולפענ״ד פשוט דחייב לרפאותו כל שיועיל לו הרפואה כמו לכל אדם ואס יכול להנילו באבר אחד חייב להנילו ואף שיסבול יסורים מ״מ מלוה להנילו וכמו ברודף דמותר להנילו בנפשו ואס אפשר באחד מאבריו ולע הנילו אלע בכל גופו עובר משום לע תעמוד אף דאשאר בע״מ אמ״ז הכ״נ כן לענין הלי קטן וכ״ש דלאחר שגולד שאז כבר הוא כאחת שלם ואפילו לעובר באשי אמו מחללין שבת ולדעת הר״ן ועוד דאשונים הוא משום העובר ולע משום האס והכ״נ הני וכ״ש לאחר שיצא לאויר העולם והגס שעד שלשים יום לע יצא מכלל נפל מ״מ לענין לרפואתו אין נפ״מ בין קודס שלשים לאחר שלשים וזה פשוט מאד.

הן אמת דראיתי בהלק״ט למהר״ס מגיז סי׳ ל׳ להחורג מרש ומוטב אין נהרגין עליו כטריפה ולא כתב שום רמי׳ לדבריו והמנ״א מלוה ל״ד הביאו אמנס זה רבות בשנים אשר ניימתי בגליון המנ״א שלי לאשתמיטתיה מיניהו דהני גאוני דברי מהרי״ל בשאו׳ סי׳ קל״ו וז״ל ומ״מ לכל מילי הוי ישראל גמור ומייבין על הריגתו ומדרשה התורה הקפידה על קללתו וילפינן מאריס מיניה בסנהדרין ע״ש מבואר דמו״ש מייבין על הריגתו ומחללין שבת על מליו שחייבין אנו לרפואתו ככל ישראל וע״כ אפילו ישאר שוטה כל ימיו נמי מייב לרפואתו משום לע תעמוד על דס רעך ועיין סנהדרין ע״ג ע״א ודו״ק.

וגדולה מזו ראיתי בשו״ת תשובה מאהבה מ״א סי׳ נ״ג שהביא מעשה נורא בולד זכר שנולד בשיוויס גדולים דמות אדס ודמות אי׳ לע יאמינו בעלי הטבע כי יסופר על ראשו עומד כמין מזר גדול ואדום העינים עומדים על מלחו למעלה אדומים מלא אש אימה ופחד גדולים ונוראים מאד מאד פיהו עקום תחת העינים מיד לאיו כאגמון הבנין משונה משאר גוף האדם ושאל השואל אי יש בזה איסור לסבב לו מיתה שאינו עושה מעשה בידים והשיב לו הגאון ז״ל אלילה ואלילה לשום אדם לשלוח יד ולפגוע בו או לסבב לו מיתה ובכלל שפ״ד הוא והביא מירושלמי ברכות שאל אלי׳ מפני מה ברע הקב״ה שקיים ורמשים ל״ל לעורך נברלו בשעה שהבריות שוטים הוא מביא ואומר מה אס אלו שאין בהס צורך אלי מקיים אלו שיש בהס צורך לע כ״ש. ע״ש. [וע״ע שו״ת משנ״ה ח״י סי׳ קי״ח]. ועיין זוהר וילא מדרש הנעלם (דף קי״ז ע״ב מדפי הספר) תניא אר״ש מפתח של אי׳ בידו של הקב״ה הוא ובעוד שהיא יושבת על המשבר הקב״ה מעיין בתוכו הולד אס רואי הוא לנשת לעולם פותח ללחות בטנה ויולא ושאינו רואי לנשת לעולם מקדיס להמיתו בשעי אמו ומה ראמר ר״ש הקב״ה מעיין בתוכו הולד אין לך רשע בעולם שתוכן הרשעים היולאים לעולם שאין הקב״ה מעיין בו ורואה אס תוכו הגוף יפה בן לדיק וכשר או שיהיל אדם מישראל ממיתה משונה או שיעשה טובה אחת ובשביל כך הקב״ה מוליאו לעולם ע״ש.

ומה שחש ליה משום צער שיגרוס לו כל ימי חייו לפענ"ד הפריז בזה על המדה דא"כ ח"ו נתת דבריך לשיעורין ומאן יבחין כמה צער צריך לסבול וכמה צער אין צריך ולצער קטן ירפאהו ולצער יותר גדול יניחהו למות או יתן לו זריקה שלא יצטער וימות (הנקרא רחמנות מארד) רוצח רחמני ואין אתנו יודע עד מה ובגמ' אמרו נח לו לאדם שלא נברא משנברא כי אדם לעמל יולד ובזיעת אפיך תאכל לחם מתוך צער ודוחק א"כ מי שיהרוג סתם ולד נמי יאמרו טוב שלא נברא ולמה ליה להצטער בעלמא הדין יזל ויפטר לעלמא דקשוט, חס מלהזכיר דברים כאלו.

אשר לכן נלפענ"ד פשוט דכל שיש רפואה למכתו כל מה שיכול לרפאותו חייב ברפואה כל מה שאפשר כשאר בנ"א וככל בניו ובתשובה אחת נשאלתי בתינוק שנולד לקה במח הנקרא (הידראסיפילים בלע"ז) שאין המוח פועל כלל ולפי דעת הרופאים הוא רק בגדר צמח ולא בעל חי אם יש חיוב לטפל ולהחזיק ילד כזה שאפשר להחזיק ילד כזה בחיים ע"י מכונות הנשימה שמפעילה הריאות לנשום ולמעשה הילד לעולם לא יגיע לגדר הרגשה וישאר בלי תנועה כל הזמן שיחזיקוהו ע"י מכונה זו וע"ז כתבתי דאם הי' ממש כדבריו שא"א לו לחיות כלל בלי מכונה ורק שע"י המכונה ימשיכו לו זמן הגסיסה ר"ל שיהיה לא חי ולא מת כה"ג כתב הרמ"א יו"ד סי' של"ט דמי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד אע"ג דאסור להשמט כר או כסת מתחתיו מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזיזנו ממקומו וכן אסור לשום מפתחו ב"ה תחת ראשו כדי שיפרד אבל אם יש דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש כגון שיש סמוך לבית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת נשמתו מותר להסירו משם דאין זה מעשה כלל אלא שמסיר המונע (הגהת אלפסי פא"מ) הרי דעכ"פ אין לגרוס צער להנשמה ולעכב שלא תוכל להפרד ועיין ס"ח שאין לצעוק בשעת יציאת נשמה.

והגם שאסור לקרב מיתתו ואפילו המעצים עיניו להגוסס חייב משום רציחה ולא יזיזנו ממקומו כיון דאז חייו תלויים ובכל משהו אפשר שיגרוס לו מיתה ויתחייב עליו ומ"מ מה שעושים הרופאים בחכמתם לקיים חולה איזה ימים בזריקות ומכונות לפי שרוצים ללמוד עניינים או שרוצים ליטול ממנו אבר לאדם אחר או סתם רוצים להעמידו עוד איזה ימים ע"י מכונות והוא כבר אינו ראוי לחיות כלל ובמצב גסיסה לפענ"ד דאסור לצערו כיון דאינו לרפואתו אלא להאריך ימי חייו איזה ימים ע"י האמצעים והם גורמים הארכת הגסיסה וצער להנשמה שלא תוכל להפרד וגם צער להמשפחה וע"ז וכיוצא בזה כתב הר"ן נדרים מ' ע"א אהא דרב דימי כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גרמא וכו' אלא שאינו מבקר את החולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות ופי' הר"ן ז"ל נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בפ' הנושא כתובות ק"ד ע"א דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זמנין לביה"כ ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי ומש"ה קאמר דהמבקר את החולה מועילו בתפלתו אפילו לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקר אצ"ל שאינו מועיל לחיות אלא אפילו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפילו אותה זוטרתי אינו מהנהו ע"ש. ועיין ש"ע יו"ד סי' של"ה וי"ל. ומיהו לעצם נתברר שהתינוק יכול לחיות שנים רבות ודלא כמו שכתב לעיל ולכן אין לפסוק בזה יחידי כי בקל יוכל לבא לידי רציחה ממש ח"ו אלא יעשה שאלת חכם על כל צרה שלא תבא כי הוא דיני נפשות ממש.

ובזה הנני מברכו בברכת כוח"ט בלו"נ

מנשה הקטן

סימן ריח

אי מותר לגלות לחולה מחלתו האנושה ר"ל

ט"ז סיון התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת ר' יהודה לביא הי"ו בכולל שערי תורה ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת. ובדבר שאלתו במחלוקת הרופאים אי מותר לגלות לחולה המחלה הרעה ר"ל שאין לה רפואה ולהגיד לו מצבו האמתי כי יש מהם אוסרים ויש מהם מתירין ומה דין תה"ק בזה.

הנה כבר נשאלתי בענין זה כמה פעמים ואמרתי דפשוט דמקום שאין תועלת להחולה להודיעו אסור להודיעו והעושה כן הוא אכזר גדול וכמעט חייב משום שפ"ד כי ידוע דבדרך כלל בכל המחלות הוא העיקר המצב רוח של בנ"א שמקבלים בשמחה ומבקשים מה' רפואה המה יחיו מן המחלה והמתייאש ח"ו הוא סיבה להיפוך מתנונה והולך ומת, והרי זו אכזריות גדולה וכמעט גורם לשפיכת דמים ומתחייב בדמו שמקצר ימיו. וקצת ראי' מחזקיהו מלך יהודה (ברכות י' ע"א) כשחלה שנאמר בימים ההם חלה חזקיהו מלך יהודה למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחי' וגו' א"ל השתא הב לי ברתך וכו' א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים ע"ש. ומשמע

שהקפיד על שאמר לו שכבר נגזרה גזירה ומוכרח למות וזה אינו הגס שאמע בגבולה מן השמים מ"מ מ"ו לומר להמנע מן הרחמים וכגמ' סיים מתמר נמי רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו לפילו מכח מדה מוגחת על לוחלו אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר הן יקטלני לו איחל ע"ש. ומ"כ הני רופאים שאומרים שאין לו מ"ו עוד תקוה הרי הוא בכלל.

ומיהו נראה רמי' גמורה מגמ' שבת ל"ב וטוש"ע יו"ד סי' של"ו טעה למות אומרים לו התודה ואומרים לו הרבה התודו ולא מתו והרבה שלא התודו ומתו ובשכר שאתה מתודה אתה חי כו' וכל אלו הדברים אין אומרין לו בפני ע"ה ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו ויבאבו את לבו וכתב הב"ח הביאו הש"ך דמשמע דוקא בטעה למות אבל לא טעה למות אין אומרים לו התודה כדי שלא יהא נשבר לבו ואע"פ שא"ל הרבה הולכים בשוק ומתודים מ"מ כשאומרים לו לאדם התודה שכן דרך כל המוחתים מתודים ידע שהוא מסוכן מאד דאל"כ לא היו מזכירין מיחתו בפניו ויהי' נשבר לבו לפיכך אין אומרים לו כך אלא בטעה למות כו' והפריסה כתב שלא יאמרו לו דרך כל המוחתין מתודין לפילו בטעה למות רק שיאמרו לו התודה ולפילו זה לא יאמרו לו אלא דוקא בטעה למות רק שיאמרו לו התודה לאל"כ חוסב שמסוכן הוא ויבשר לבו עיין ש"ך שם סק"ח.

ובקה"ר פ"ה כי ברב חלומות והבלים וכו' אמר לו חזקיה ליאשיה, יאשיה בנוהג שבעולם אדם שהולך לבקר את החולה אומר לו מן השמים ירחמו עליך והרופא הולך אצלו ואומר לו מילחא פלוני אכול ופלוני לא תאכל, הדין אשתה והדין לא תשתה. ולפילו שירחה אומו טוב למות אינו אומר לו לו לביתך שלא יחלש דעתו, ואתה אומר לי לו לביתך וכו' ע"ש. והנה שאמר לו חזקיה לגביה שהרופא הולך אצל חולה ולפילו רואה אומו טוב למות אינו אומר לו לו לביתך שלא יחלש דעתו וז"פ מאד.

ועיין עוד גמ' שבת דף ל' ע"א הודיעני ה' ומדת ימי מה הוא אדעה מה אחדל אני אמר אדם דוד לפני הקב"ה רבש"ע הודיעני ה' קצי אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם ומדת ימי מה היא גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם הרי זה הוא בכלל גזירת הקב"ה שלא להודיע לאדם קצו לא מדת ימיו ואיך הרופאים רואים לשנות ולגלות קצו של אדם מה שהם בחמת אינם יודעים.

והנה מבואר לפילו טעה למות אסור לומר לו מצאו ולפילו לומר וידוי שהוא לטובת נפשו שאם ימות מ"ו בלא וידוי הרי אין לו כפרה אפ"ה לא היתו לאמר לו עד שטעה למות ממש וגם אז בחופן שלא יטעה ויאמרו לו הרבה התודו ולא אתו שלא ירגיש מ"ו שמיחתו בזורה ויבשר לבו בקרבו ומ"כ כ"ש בהני רשעי הרופאים שבאים ואומרים לאדם מ"ו שיחיו אפורים וטעה ימות בחהרה הרי הם שוברים את לבו וגופו ומעצרים אותו על לא דבר שהרי אין אומרין לו זה בשביל להתודות והוא אזכריות גמורה לטעה החולה בלי טעם וזה לפטע"ד נראה.

וביו"ד סי' של"ה ס"ז אומרים לחולה שיתן דעתו על עיניו וכו' ואל יפחד מפני זה מהמות והוא ממ' שמחות הובא בחא"ע להרמב"ן ובביאור הגר"א ואומרים לו דברים מחייש ולא דברים ממחים ובסי' של"ו ס"ו חולה שאת לו מת כ"ל אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו ולפילו נודע לו מעצמו אין קורעין לו חלוקו שמא תגדל לחגתו וכן אין מספידין בפניו שלא יבבר לבו וכתב הב"ח והש"ך דהיינו לפילו על מת שאינו קרובו של חולה שלא יבבר את לבו דכיון שרואה החולה שפלוני מת ובוכין ומספידין עליו בפניו נבבר לבו מפחדו שמא ימות גם הוא ומטעם זה משתקים גם המנחמים בפניו ע"ש ובבית הלל אם הוסיף לפילו חולה שאת לו אבינו או אחו לחייב לומר קדיש נמי אין מודיעין אותו מטעם זה שמא תטרף דעתו עליו ע"ש הנה מבואר עכ"פ לאסור לגרום שום נזק לחולה ולפילו לדברים שאם מניחות אסור לומר לו ולא לקיים המצוה של קריאה או קדיש שהוא כבוד אב ואם בכדי שלא יבבר לבו בו וכ"ש להגיד לו מ"ו שיש לו מחלה כזו שבודאי ימות ממנה ושיחיו אפורים ודאי אין לומר אם לא בחקום שיש איזה סיבה דוקא לומר לטובתו ואז יעשו שאלת חכם כדת מה לעשות.

אלו דברי ידידו בלתי מכירו וקצרתי בזה והארכתי במקום אחר והשי"ת שמו יתן לכל ישראל חיים ארוכים ולכל חולי עמו בית ישראל רפואה שלמה מן השמים ויהיו בריאים וחזקים לעבודתו ית"ש ונזכה כולנו לביאת משיח צדקנו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן ריט

בענין טבעת שלא יוכלו להסיר מהמת

ט' תמוז התשל"ג בנ"י יצו"א

לעמרם משפחת העמרמי ש"ב ידידי ורב חביבי חכם ומשכיל כלו אומר כבוד וכו' מוה"ר **עמרם סופר** הי"ו צירוך מדינת שויצאריא.

אחדשה"ט בידידות. בדבר המעשה אשר עלה בזכרונו מקטנותו שפעם אחת עסקו אנשים בבבוד המת ב"מ ושאלו את פי הגאון ר' שלמה זצי שטרשפטער זצ"ל בדת מה לעשות בטבעת שלא היו יכולים להסירה ואמר מילוף דברים עם הגאון ר' וואלף ר"ב רחב"ד זצ"ל פסקו

שיבקשו מחילת כבוד המת וימשכו הטבעת בע"כ והוסיפו טעם לדבר כי התורה חסה על ממונם של ישראל וכמ"ע אחר החיפוש לא מצא כדי מדתו לישב פסק זה דבשביל ממון ידחו כבוד המת ובקש למצא פשר הדבר.

ולפענ"ד בטעם הדבר דהני צדיקים שרשם במחלוקת הבכור שור והב"ח ז"ל דהבכור שור ע"ז כ"ט הובא בפ"ת יו"ד סי' שמ"ט אמה שכתב הרמ"א ז"ל דלכן מותר ליטול טבעות שבידם של מתים וכיוצא בזה כתב שם וז"ל ולכאורה יש לאסור אפילו הטבעות אם היו מהודקים בחוזק וכו' מיהא עיקרא דהאי פסקא תמיהא טובא דאנן לא שמעינן בסוף פ"ק דערכין לאסור נוי המת כ"א בתכשיטים ואחר האריכות העלה אחרי דהרמב"ם וסמ"ג מתירים אפילו שער מת גופי' וכ"מ דעת התוס' ב"ק דף י' ד"ה שהשיר והרשב"א והרמב"ן נמי לא קאסרי כ"א שערות המת עצמו ולא פאה נכרית ולכן יש לסמוך אמתירין עכ"פ בתכשיטים של כסף וזהב ומרגליות וכדומה דלא מעין גופה הוא דאפילו קשורים בה או קלועים בשעת מיתה יש להתיר אותם ולא להשחית ממונם של ישראל ע"כ ע"ש אמנם הב"ח ז"ל אוסר ובזה נראה דנסתפקו הני גאוני אי יש להחמיר כשיטת הב"ח או כבכור שור והכריעו כשיטת הבכור שור והוסיפו להכרע ועוד דהתורה חסה על ממונם של ישראל וא"כ אפילו הי' סברא להחמיר בדליכא שום טעם להתיר אבל כיון דיש כאן נגד החומרא דין גמור דהתורה חסה על ממונם של ישראל לכן הכריעו כשיטת הבכור שור והבכור שור כתב מפורש דאפילו טבעות המהודקים בחוזק יש להתירם ולא להשחית ממונם של ישראל והני גאוני הוסיפו עוד צד היתר שיבקשו מחילה מהמת שלא ח"ו לבזותו מכוונים אלא לעשות כהלכה ולכן הוסיפו לבקש מחילתו ולצאת אפילו שיטת הב"ח אבל ח"ו לבזות מת בשביל ממון כנלפענ"ד.

ש"ב דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רכ

בענין שאין קוברין רשע אצל צדיק ושיעור הרחקה

א' לסדר וירא התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ הרהגה"צ בנש"ק פאה"מ מגזע תרשישים וכו' כש"ת מוה"ר **ישראל האלבערשטאם** (שליט"א) זצ"ל אדמו"ר מזשמיגראד בנ"י.

אחדשכת"ר בידידות. בדבר אשר נשאל והציע מעכ"ת לפני בהא דאין קוברין רשע אצל צדיק כמה שיעורו ואי סגי אם בבית הקברות אשר קוברים שם רשעים ר"ל אם יתרחק ד"א סביבותיו אי סגי בהכי וגם אם יעשה שם גדר אי סגי בכהאי גוונא.

והנלפענ"ד דתנן התם סנהדרין מ"ו שתי בתי קברות היו מתקנים אחת לנהרגין ולנחנקים ואחת לנסקלין ולנשרפין ובגמ' שם מ"ז פריך וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו וגו' וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל ופריך וליתקון ד' קברות פי' כיון דאין קוברין אפילו רשע חמור אצל רשע קל א"כ ד' קברות בעינן לד' מיתות ב"ד שזה רשע קל מזה ומשני שני קברות גמרא גמירי לה ופרש"י וכשם שאין קוברין לפרושי טעמא דמתני' מהדר דלפיכך נתקנו שתי קברות שאין קוברין נסקלין ונשרפין שהן רשעים חמורים אצל נהרגין ונחנקין שהם רשעים קלים ועיין יבמות ל"ג ע"ב נפ"מ לקוברו בין רשעים גמורים וי"ג רשעים חמורין ע"ש.

ואבתי יש לדייק דלמה לן ב' קברות ליתקנו חדא וירחקו זה מזה שיעור מה שהוא צריך ולקברם בבית קברות אחד ובפרט לפמ"ש דלאחר שנתעכל הבשר מלקטין העצמות ולא נשאר שם א"כ ממילא לא ימצא רק אחד או שנים בשבעים שנה אבל אי נימא דהרחקה לא מהני וע"כ בעי קברות אחרת מובן שפיר קושית הגמ' וליתקון ד' קברות כלומר דאחר שראינו דבעינן ב' קברות ולא סגי בקברות אחד עם הרחקה א"כ ליתקון ד' בתי קברות שהרי ד"מ ב"ד הם וזה חמור מזה וכשם שאין קוברין נסקלין ונשרפין שהם רשעים חמורין אצל נהרגין ונחנקים הכ"נ יתקנו לנשרפין ונחנקים קברות בפני עצמן שהם קלים מהראשונים ומשני דד' א"א דגמרא גמירי לה ב' ולא ד', ומינה אם לא היו מקובלין הלמ"מ ב' ולא ד' הכ"נ דהיו עושין ד' קברות ולא סגי בריחוק.

הן אמת די"ל איפכא מאחר דב' קברות גמירי לה א"כ ע"כ דקוברין נסקלין ונשרפין בקברות אחד והדרא קושיא הא אין קוברין רשע אצל צדיק אפילו רשע חמור אצל רשע קל וצ"ל דמרחיקין אותו זה מזה באותו קברות א"כ לכאורה אדרבה מוכח דהרחקה מהני וממילא קוברין אותן בבית קברות אחד והא דלא סגי בבית קברות אחד לגמרי ולהרחיק, משום דב' קברות גמירי לן וא"כ הלכה למשה הוא ואין למדין מהלכה, וקצת ראי' דבגמ' מייתי ראי' מקבר אלישע והתם בקבר אחד הי' אבל אם מרחיקין אפשר דמהני ומיהו לישנא דב' קברות גמירי לן משמע דרצה ליישב אמאי לא עבדינן ד' בתי קברות ולא משני דסגי בחד אלא דב' גמירי לן ודו"ק.

וראיתי קדוש אחד מדבר בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שנ"ב דהאיך ילפינן ממעשה דאלישע דאין קוברין

רשע אצל צדיק אפילו בשיש הפסק ביניהם דהרי הכא נגע בעצמות ממש ותי׳ דהא גופא קשיא איך לא חששו על תפיסת המת אלא שבאמת הם חששו ובקרא כתיב אך וישליכו בקבר אלישע היינו במערת אלישע וכבר כתב הרד״ק דהא דכתב וילך ויגע בעצמות היינו שנתגלגל עד עצמות אלישע וכו׳ וזו כוונת הגמ׳ דודאי הרחיקו הקוברים כשיעור אלא משום שאין קוברין רשע אצל צדיק אפילו בהרחקה זו לא ניחא ליה לאלישע לזה נעשה נס שנתגלגל אליו ע״י נגיעתו בגופו הטהור של אלישע וחי׳ וקם על רגליו ע״ש ונראה לכאורה דאפילו בהרחקה לא ניחא ליה אלא דבאמת בעיקר קושית הגאון ז״ל דאיך לא חששו על תפיסת המת וקברו רשע אצל צדיק צ״ע והרי התם הרד״ק גופיה תי׳ קושיא זו שכתב וז״ל מרוב חפזם מפחד הגדוד השליכוהו בקבר אלישע כלומר במערת אלישע שנקבר בה וכו׳ והיה להם נקל לעשות זה מלחפור קבר לאיש ע״ש הנה מבואר דמחמת פחד הגדוד עשו כן ולולי הגדוד הכ״ג לא היו קוברין אותו במערת אלישע משום דאין קוברין רשע אצל צדיק וא״כ לכאורה ראי׳ דשלא בשעת חרום אפילו במערה אחת עם צדיק אין לקבור. ועיין מו״ק דף י״ז ע״א עיילוהו למערתא דחסידי ולא קבלוהו עיילוהו למערתא דדייני וקבלוהו ועיין רש״י ולא קבלוהו דהדרא עכנא למערתא ולא פתחה ליה, דייני ראשי ב״ד, וחסידים עדיפי מינייהו ע״כ מבואר דבאמת הי׳ להו בתי קברות מיוחדות לחסידים, ולדיינים, ולסתם בני אדם, ולא היו מערבים ולא עוד שלא קבלוהו דהדרא עכנא לפומיה והיתה משמרת שלא יכנסו מי שאינו ראוי והרי דאפילו היה צדיק רק שלא הי׳ חסיד כמוהם לא קבלוהו ובסמוך עוד נשוב לזה.

ובש״ע יו״ד סי׳ שס״ב ס״ה אין קוברין רשע אצל צדיק אפילו רשע חמור אצל רשע קל וכן אין קוברין צדיק וכשר (וכ״ש) בינוני אצל חסיד מופלג. ובס״ח סי׳ תש״ו כתב אסור לקבור רשע אצל צדיק ובסי׳ תש״ז כתב מי שמת מנודה בחרם הקהילות מרחיקים קברו יותר מח׳ אמות משאר הקברות שלא תגע תפיסת קברו שהוא ד״א בתפיסת חבירו ע״כ. ודברי הס״ח צ״ב בכוונתו של הרחקת ח״א למנודה אי כוונתו דמוחרם גרע מסתם רשע ובסתם רשע אצל צדיק לא צריך הרחקת ח״א ודי בציר מזה או כוונתו דמוחרם קיל מרשע ורשע אצל צדיק אין קוברין כלל באותו בית הקברות אבל מוחרם מן הקהל שאינו רשע בשאר ענינים או שכבר שב כה״ג לא מקרי רשע שלא לקברו כלל בין צדיקים אלא קוברים אותו בהרחקת ח״א ולכאורה נראה דמוחרם קיל הוא דאי נימא דחמור הוא א״כ כיון דנתן שיעור להרחקת המוחרם ח״א אמאי לא נתן שיעור להרחקת רשע סתם כמה הוא אבל אי נימא דקיל הוא א״כ לא צריך לתת שיעור לרשע גמור דהא אין קוברין אותו בקברות צדיקים כלל אפילו בהרחקה רבה וכמ״ש לעיל במערת חסידים ודיינים שכלל לא קברו שם זה אצל זה אפילו צדיקים אצל חסידים.

האמנם ראיתי בגליון מהרש״א יו״ד סי׳ שס״ב שכתב הוריתי שהלומדים אצל מיסיאנערים ירחיקו לקברו יותר משמנה אמות מקבר ישראל כשר עפמ״ש בבא״ה כאן סוף הסימן במנודה להרחיק כן שלא יגעו התפיסות עכ״ל והנה בבאה״ט שלפנינו ליתא הא אמנם ודאי המקור לזה הם דברי הס״ח הנ״ל וס״ל דמנודה חמור הוא מסתם רשע אלא דס״ל דמיסיאנערים נמי גרועים הם למאוד כמנודה וכן ראיתי בשו״ת אמרי יושר ח״ב סי׳ ג׳ שהביא דברי ס״ח הנ״ל ופי׳ ג״כ דהחמיר במוחרם יותר מבסתם רשע ע״ש ועלי לכוף כאגמון ראשי לפני הני גאוני ז״ל.

ברם בשו״ת רמ״ע מפאנו סי׳ מ״ד כתב וז״ל שהרי אפילו צדיק וצדיק אין קוברין זה על זה אלא בהפסק עפר ו׳ טפחים כדברי רב האי גאון ורשע אצל צדיק אפילו בכותל מפסיק אין קוברין ואפילו רשע קל אצל רשע חמור אין קוברין כ״ש היכא דאיכא למיחש לערבוביא או אפילו קירוב עצמות בלבד עצם אל עצם דלאו בר מיניה חלילה ע״כ. מבואר דרשע אצל צדיק שקוברין לא מהני הרחקה ולא כותל גמור מפסיק נמי לא מהני ומשמע לכאורה דבעי קבר אחר.

ולפמ״ש אתי שפיר קושית האמרי יושר הנ״ל שהקשה אס״ח הנ״ל לפמ״ש הש״ך יו״ד סי׳ של״ד סקי״ח בשם רשב״א דמוחרם קוברין אותו בקבורת אבותיו משמע דא״צ הרחקה וקיל מרשע ולדברי ס״ח מוחרם חמור ואין לחלק דהש״ך מיירי בשעשה תשובה רק שלא התירו לו החרם ובס״ח מיירי בלא עשה תשובה כיון דחומרת הס״ח אינו בשביל רשעו רק בשביל החרם א״כ אין נפ״מ אם עשה תשובה או לא והניח הדבר בצ״ע ע״ש. ולפמ״ש אתי שפיר מאד דאדרבה הס״ח נמי ס״ל דמוחרם קיל הוא מסתם רשע ולכן במוחרם ס״ל דמהני הרחקה ח״א והותר לקברו באותו קבר ולכן שפיר נקבר בקבר של אבותיו ואינו חולק ארשב״א בזה דנכנס בקבר זה אלא דשם צריך הרחקה אבל רשע אצל צדיק לא מהני הרחקה כלל אפילו של ח״א לא סגי ואתי שפיר דברי הס״ח דנמי מודה להרשב״א דמוחרם זה קיל הוא מרשע ולכן נקבר עם אבותיו אבל רשע אינו נקבר וכמו שמצינו במנשה בן חזקיהו שאע״פ ששב הרבה מ״מ לא נקבר בקבר אבותיו עיין ש״ע הנ״ל ואחרונים.

וחזון הרביתי באמרי יושר הנ״ל שכבר נשאל בשאלה דידן ממש מאת אדמו״ר מבאיאן זצ״ל בכמה הוא שיעור הרחקה מרשע אצל צדיק וכתב ז״ל דכל שהצדיק קבור באוהל שלו אין צריך הרחקה כלל אם יהיה רשע ח״ו בצד האהל משום דמחיצה מפסקת והגם דמקבר אלישע משמע דצריך

הרחקה יותר מו"ט מ"מ בשיש מחיצה ואהל על קבר הצדיק נראה דאין חשש ע"ש ולפענ"ד צ"ע מדברי הרמ"ע מפאנו הנ"ל שכתב דרשע אצל צדיק אפילו לאחר ו"ט אפילו בכותל מפסיק אין קוברין ולשון בכותל משמע כותל מפסיק להדיא לבד מהני ו"ט ואפילו הכי ס"ל דלא מהני וצ"ע. ומה שהביא לעצמו ראי' מס"ח סי' תש"ה מעשה בת"ח צדיק שנקבר אצל אינו הגון ובא בחלום לבני העיר למה הרעותם לי שקברתוני אצל בית הכסא שריחו רע וקשה לי העשן ושמו אבנים בין קבר הצדיק ובין קבר הרשע כמחיצה ומשם והלאה לא בא להם בחלום ע"כ ומשמע דמחיצה מהני ולפענ"ד אין משם ראי' לולי דברי קדשו ז"ל דהתם לאחר המעשה היתה ושאני לאחר המעשה להוציא דהו"ל כדיעבד ופשוט דגם הא דאלישע נמי הכי הוה דהו"ל כדיעבד אבל לכתחילה מנא לן להתיר. גם כי התם רק בא החלום ברוב ענין ולא הוה ברור שזה רשע ומספק להוציא לא מוציאין. ואולי קצת ראי' להיפוך מס"ח סי' רכ"ג וז"ל רשע אחד הי' קבור בין ההרוגים בא בחלום לאדם חשוב חי שיוציאוהו מביניהם שקשה להם ביותר ע"כ. ולכאורה אמאי לא אמר לאדם חשוב הנ"ל שיעשו מחיצה סביב לקברו ולא יקשה להם וע"כ דמחיצה לא מהני וכמ"ש בשם הרמ"ע מפאנו. והא דמהני שם האבנים ולא אמר הוציאוהו צ"ל כיון דלא אמר בפירוש להוציא עשו מה שיכלו אבל לכתחלה אין לעשות כן.

שוב מצאתי בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' מ"א שפשיטא ליה דמחיצה למעלה מעל הקבר לא מהני כיון דמבפנים המה סמוכים זה לזה וקשה העשן כריח ביהכ"ס ובאמת כי אפילו הי' המחיצה מבפנים נמי לא מהני כמ"ש הרמע"פ הנ"ל וע"ש מה שהאריך הרבה ובשו"ת מרן ח"ס ז"ל יו"ד סי' שמ"א דהך דינא דאין קוברין רשע אצל צדיק הללמ"מ וספיקו להחמיר ואפילו ספק רשע חיישינן ובשו"ת אפרקסתא דעניא סי' קע"א האריך הרבה והקשה על מרן בעל מנחת אלעזר דמנ"ל דמחיצה בעי גם מבפנים ומאי נפ"מ ע"ש ובאמת כי גם מבפנים לא מהני וכמ"ש בשם הרמע"פ ועיין דברי שאול יו"ד סי' שס"ג דאין אתנו יודע עד מה משפט הרשעים והצדיקים אחר מותם וחלילה להוציא איש מקברו עבור זה ומיהו מדברי מרן הח"ס לא נראה כן דרק בספק רשע ושמא הוא צדיק מספקא ליה אבל בודאי רשע הי' מודה להוציאו וכ"ש רשעים פורקי עול פוקרי הדת והם מחללי שבת בפרהסיא ר"ל דעליהם אמרו אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה עיין אפרקסתא דעניא הנ"ל באריכות.

ופשוט דלאידך גיסא הנאה הוא למת ליקבר עם משפחתו בקבר אבות אם אפשר ורחל עונש היה לה שלא זכתה לקבר עם יעקב אבינו ולפענ"ד בכגון זה שיש בנ"א שהם בעונ"ה פורקי עול בכל מכל כל אפילו מחיים יש להתרחק מהם כל האפשר וכ"ש לאחר מאה ועשרים שנה אשר אפילו משלהם התפלל על עצמו תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו ועיין חולין ז' ע"ב בתוס' ד"ה גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם פי' בקונטרס דדריש ממה שהחי' בנגיעה בעלמא כדכתיב ויגע ויחי וכו' ונראה דנפקא ליה ממה שבחיי הצדיקים נוגעים בהם כמה רשעים ויושבים אצלם ושם לא הי' לו רשות להתעכב אצלו ע"כ ע"ש ובפרט לפמ"ש מהרי"ל ז"ל והאחרונים דלאחר מיתה מגלין לו רזי תורה לצדיק וע"י הרשעים מתעכב שהוא כמו בית הכסא אצלו ובשו"ת אפרקסתא דעניא הנ"ל טען אבעל מנח"א ז"ל דמנ"ל דהגילוי של רזי תורה הוא בתוך הקבר ולא על הקבר ולפוס ריהטא הי' נראה קצת משתי רוחות שספרו מה שאירע באותה שנה והאי חסיד לן בבית הקברות ושמע, גם ממה שאמרו ז"ל שפתותיו דובבות בקבר ומשמע בתוך הקבר ולא על הקבר ואולי גם בזה יש חילוק בין צדיק שזוכה לעלות למתיבתא דרקיע ולשמוע מפי עליון ובין אותם שאין זוכין וכדמצינו בברכות בלוי דעד שלא בא שמואל לא הכניסוהו במתיבתא דרקיעא ואלו זוכין לרזי תורה בקבר ויש להאריך בדברים אבל אין אתנו יודע עד מה בדברים פנימיים ורבינו הקדוש זכה לחזור לביתו בלבוש אור פני מלך.

החותם ברעדה ובלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רכא

בענין חיטוט קברים ע"י הפושעים בארצינו הקדושה

ליל ששי לסדר והייתם קדושים התשל"ט בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי ומח' הרבני הנגיד המפואר כו' כש"ת מוה"ר
משה מענדל מענדלאוויטש הי"ו.

אחדשה"ט בידידות נאמנה. בדבר הענין של חיטוט קברים בארצנו הקדושה ע"י הפושעים הנקראים ארכעאלאגען ואשמע קול רעש מרכילות ולזות שפתים קלא דפסק שנתפשט ע"י שונא נגדנו כאלו שמע שאמרתי דברים שאפשר לטעות בהם באיסור חטיטת שכבי, ופשוט שהדבר שקר גמור וכבר אמרו ז"ל אלמלא אני חי והוא מת כו' אבל עכשיו שאני חי והוא חי היאך החי יכול להכחיש את החי והלא הדברים שאמרתי אמרתי ברבים בס"ד כלם שמעו הדברים שאמרתי, ופשוט שהוא עון פלילי לחטוט שכבי ובגמ' יבמות ס"ג על הפסוק והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם זו חטוטי שכבי, דאמר מר בעון חיים מתים מתחטטים, ועיין ש"ע יו"ד סי' שס"ג ואין נפ"מ בזה אם הוא מתים מהיום

או מאחרונים או מן הראשונים על כולם האיסור נאמר. וידוע דדבר זה סכנה הוא וכ״ש לחטוט קברי צדיקים הראשונים מלאכי עליון ועל כולם עתידין ליתן את הדין. וגם הא ודאי שכל מי שיש בידו למחות מוטל עליו חוב קדוש למחות כל אחד לפי יכלתו ודרכו בקודש וזה אין צריך לפנים וזה דעת תורה ושיטת כל הגדולים שבדורנו ובכל הדורות שאסור לחפור בקברי מתים ישראל לשום אדם הן צדיק הן פשוטי עם ואפילו רשע מישראל אסור לחפור בקברו וז״פ וברור מאד.

ברם מה שאמרתי בזה הוא על שנשאלתי זה יותר מעשרים שנה בהיותי בארצנו הקדושה ואז חפרו הארכעאלאגען בבית שערים ואמרו אז שמצאו קברו של רבינו הקדוש ורבן גמליאל הנשיא ועוד כמה תנאים, ובעצמי נסעתי לבית שערים ונכנסתי להמערה וראיתי בה ארונות גדולות עד למדי, אבל לא מצאו בהם עצמות ואז נשאלתי מכמה אנשים היאך זה אפשר שרשעים הללו חפרו ומצאו קברי תנאים הקדושים רבינו הקדוש ורבן גמליאל ועוד ולא מצאו שום זכר מהגוף הבשר והעצמות והלא קבלה הוא בידינו שהצדיקים אין גופן ועצמותיהן נרקבין לעולם עד שעה אחת קודם ביאת המשיח כמבואר בתוס׳ ב״ב י״ז ד״ה שבעה שלא שלטה בהם רמה, תימא לרשב״א דכולהו צדיקי נמי אין עצמותיהן נרקבין כדאמרינן בשבת קנ״ב הנהו קפולאי כו׳ ובגמ׳ ב״ב ע״ג ע״ב אמר לי (ההוא טייעא) תא ואחוי לך מתי מדבר אזל חזיתינהו ודמו כמאן דמיבסמי וגנו אפרקד והוה זקיפה ברכיה דחד מינייהו ועייל טייעא תותיה כי רכיב גמלא כו׳ פסק חדא קרנא דתכלתא דחד מינייהו ולא הוה מסתגי לן אמר לי דלמא שקלת מידי מינייהו אהדרי׳ דגמירי דמאן דשקיל מינייהו כו׳ ופרש״י חזיתינהו כו׳ שהיו שוכבין בפנים צהובות כשתויי יין ועייל טייעא פי׳ שראה ממש טייעא מהלך תחת ברכי המת דליכא לפרושי דגובה הברכים כשיעור שיכול טייעא ללכת אלא ממש חזא מעשה ע״ש ובתוס׳ ד״ה פסקי הנה מבואר דמעשה זו דרבב״ח הי׳ קרוב לאלפים שנה ליציאת מצרים והני מיוצאי מצרים היו שמתו בחטאם במדבר ואפ״ה היו כולם שלמים בגופם מושכבים כשתויי יין שנתכפר להם עון המדבר וכ״ש שאנן לא נאמין ח״ו שתנאים או אמוראים גופם נשחת ונרקב כאחד הנבלות ח״ו.

והא לך מופת גדול על שקרם שהרי הרשעים הללו אמרו שמצאו קברו של רבינו הקדוש ובעצמי הייתי שם והראה לי מה שלדעתם היה קברו של רבינו הקדוש ועתה אני אגלה שקרם הנה בש״מ כתובות ק״ג ע״ב בד״ה סימן יפה ז״ל רבי מוטל בחליו בצפורי ומקום קברו קנוי ומוכן לו בבית שערים רש״י ז״ל במהד״ק וקבלה בידו שקברו בצפורי ואני זכיתי והייתי על קברו ואפשר לפי שנפטר בצפורי והיה ערב שבת לא נקבר אלא בצפורי עכ״ל ע״ש. והנה נתגלה שהכל שקר שלא מצאו קברו.

וגדולה מזו מצינו ראינו בפרקי היכלות דר״י הובא בספר עמק המלך שער עולם התוהו פ׳ ס״ט שהקשה דכאן מצינו בזוהר ובגמ׳ דעשרה הרוגי מלכות נהרגו על קדה״ש ובס׳ היכלות מצינו שח״ו לא נהרגו הני צדיקי אלא נתחלפו בלופינוס דמח״ג ואשתו ובניו ושריו ובאנשי ביתו ונהרגו תחתם והעמידו לר״ע במקום לופינוס ועשה גזירות טובות לישראל ותי׳ בעמק המלך דודאי האמת שגופם שלם בכל איבריו עלה לשמים ונעשה עוד היום הזה מיין נוקבין לת״ת ולמלכות כי הזכות של מסירת נפש הועיל לעשות לגופם צורה ושלימות גדול כמו לגופו של אליהו וחנוך ובגמ׳ אמרו על לשונו של ר׳ יהודה הנחתום נתונה בפי הכלב וגם ר׳ עקיבא היו סורקין את בשרו במסרק של ברזל והאיך עשאו לגופם צורה ופועל בעלייתו לשמים אם נפרד ונפזר גופם ובשרם לחלקים נפרדים היאך עלו לשמי מרומים שלמים בגופם וגופו של ר׳ חנינא בן תרדין שנשרף כולו אלא הדברים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת שלא היה זה אלא פועל דמיוני בהתלבשות הצלם של י׳ הרוגי מלכות בהמתחלפים ההם ושערי ציון שטבעו בארץ יוכיחו וגם ירושלים ובית המקדש שנגנזו יוכיחו שאמר האר״י ז״ל על זה שהביאו רוחות אבנים שרופות וסיד ממקום אחר להשביע עינו של אותו רשע שחיק טמיא ועיין ספר הקדוש נועם אלימלך פ׳ חוקת עה״פ ויקחו אליך וז״ל ואיתא בספרים ח״ו שיאונה לצדיק מקרה זה אלא שנדמה להם דמות אותו צדיק והנידון הי׳ מהם רק שר״ע בהגיע זמן ק״ש קיבל עליו עמ״ש מס״נ ע״ש לשונו הקדוש.

וכן מצאתי לרבינו בחיי ס״פ מקץ ד״ה וכן תמצא בפרקי היכלות אמר רבי ישמעאל אותו היום חמישי בשבת הי׳ כשבאת השמועה מכרך גדול שברומי שצוה לופינוס קיסר ותפשו ארבעה אנשים אלו מאבירי ישראל רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בן אלישע ורבי אלעזר בן דמא ורבי יהודה בן בבא ומאתים ושמונה אלפים תלמידי חכמים מירושלים פדיון שלהם וכו׳ אבל יש לתמוה ממש שכתוב (בפרקי היכלות הנ״ל) כי רבי חנינא בן תרדיון הוחלף בלופינוס קיסר ולופינוס קיסר הוא שנשרף וכן כל השאר כי כן כתוב שם וכמדה זאת לכל חכמי ישראל ושמעתי בזה כי כשם שהוחלף יצחק באיל והוקבע לו שכר כאילו הוקרב וכאלו עפרו צבור על גבי המזבח כן הוחלפו חכמי ישראל באחרים וכיון שטעמו טעם מיתה במה שנתפשו ונגמר דינם לכך הם קבלו עונשם והרי זה כאלו נהרגו עכ״ל ע״ש.

הנה הגם דמבואר בגמ׳ ובפוסקים שנהרגו וכפי הנראה מפשטות הלשון מ״מ ביארו לנו רבותינו שח״ו על

הצדיקים הנ״ל שיבזו את גופותיהם ויהרגום כאחת הנבלות ואפשר דבזה טעה אלישע בן אבוי׳ שחשב שהוא בפשטות ולכן יצא לתרבות רעה כידוע שאמר דלשון דר׳ חוצפית המתורגמן ראה אלא שלא ראה יפה ואולי זה הוא ביאור הגמ׳ ע״ז שבשעת שריפת ר״ח ב״ת אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אלמלא אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי עכשיו שאני נשרף וס״ת עמי מי שמבקש עלבונה של ס״ת הוא יבקש עלבוני אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה אמר להן גוילין נשרפין ואותיות פורחות כו׳ ע״ש ובתוס׳ שם ד״ה מה אתה רואה פריך מאי קמבעיא להו מה אתה רואה ומי הגיד להם שהוא רואה ותי׳ שהי׳ נראה בעיניהם שהי׳ לו לראות שום דבר תימה או מלאכים או דבר אחר א״נ בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו ע״כ והדבר פלא דאין אלו אלא דברי נביאות דהי׳ נראה בעיניהם שצריך לראות שום דבר תימה אמנם להנ״ל אתי שפיר דהם ידעו שר׳ חנינא אינו נשרף ח״ו ולכן שאלוהו מה אתה רואה מי הוא נשרף באש הזה שהרי ידעו שהוא לא נשרף כר״ע וחבריו והשיב להם שהאמת כן הוא שרואה גוילין נשרפין ואותיות פורחות והוא אינו נשרף אמרו לי׳ א״כ אף אתה פתח פיך כלומר כיון דהדבר הוא רק לפנים א״כ די שכבר פתח פיך ותצא נשמתו א״ל מוטב שיטלנה מי שנתנה והוא בס״ד דבר נכון מאד בישוב קושית התוס׳ ובביאור לשון הגמ׳. וכעין מעשה זו מבואר מהגאון וצדיק רבי ר׳ שמעלקא מניקעלסבורג מובא בספר הגאון משמלוי ז״ל.

[**שוב** מצאתי בס׳ ארחות חיים (לוניל) הל׳ ראש השנה סוף אות כ״ד דף רכ״ו בשם הר״מ שהביא ממה שאירע לר״ח בן תרדיון שהי׳ במקום קיסר ו׳ חדשים והרג ב׳ אלפים דוכסים והגמונים, לסוף ששה חדשים נלקח בעלילה ושרפו אדם אחר בדמותו במקומו וכו׳ ע״ש. וראיתי בספר התשב״ץ (תלמיד מהר״ם ז״ל סי׳ תט״ו) שהביא דמהר״ם אומר כשאדם גומר בדעתו לקדש ה׳ אינו כואב לו כלום. והביא ראי׳ מס׳ היכלות שרחב״ת הי׳ במקום קיסר ששה חדשים והרג שיתא אלפי דוכסים והגמונים ולבסוף ששה חדשים נלקח למעלה ושרפו אחד כדמותו במקומו וכו׳, ע״ש.]

נתיב א

נחזור לענינינו מש״כ התוס׳ דכולהו צדיקי אין עצמותיהן נרקבין וכ״כ הרמב״ן ז״ל וכל הכופר בזה הרי הוא כופר בתורת משה והוא קבלה אמתית אצלינו מדור דורות קבלה כאלו היתה הלכה למשה מסיני ובגמ׳ יליף לה מקרא, ולפי דבריהם באמרם שמצאו את קברי התנאים שנרקבו הם ועצמותיהם ח״ו מכחישים הכופרים הללו את דברי חז״ל ואבותינו הקדושים אשר ברור מללו שצדיקים אינן נרקבין לא בשרם ולא עצמותיהן ועי״ז רוצים ח״ו גם להטיל דופי בהשארת הגוף והנפש ולהחליש קבלתנו ואמונתנו האמיתית ח״ו, וכ״ש וק״ו ב״ב של ק״ו תנאים ואמוראים וכ״ש רבינו הקדוש אשר העידו עליו חז״ל בגמ׳ כתובות שחזר בכל ע״ש קודש לביתו ועשה קידוש לב״ב וא״כ חזר ונראה והאיך ח״ו נאמר שגופו ועצמותיו נרקבו יסכר פי דוברי שקר. ודברתי אז עם הגה״ק מהרי״ז סאלאווייציק זצ״ל גאבד״ק בריסק בירושלים עיה״ק ת״ו ועם עוד כמה גדולים וצדיקי הדור בענין זה ואמרתי אז ששקר דברו הני חפירי ואשר פיהם דבר שוא כי א״א לבטל קבלתנו האמיתית שגם גופי חז״ל אינם נרקבים לעולם ומי לנו צדיקים גדולים מרבינו הקדוש, וע״כ ששקר דברו.

וכעין זה מצינו (תענית ח׳) שאמרו חז״ל יעקב אבינו לא מת ופריך וכי בחנם חנטו חנטיא וספדו ספדיא ומשני מקרא אני דורש ע״ש והקושיא מפורסמת מה לי ולדרשה זו והלא המציאות ראו כולם בעיניהם שחנטו אותו וישם בארון וספדוהו וקברוהו במערת המכפלה ומה יועיל דרשת המקרא נגד המציאות שראו אצל יעקב. אבל נראה פשוט דלמדו לנו חז״ל שהמציאות המדומה לא נחשב לכלום כל שהמקרא מעיד ומראה ההיפוך ולכן כיון שהקרא מעיד שיעקב אבינו לא מת שוב ההספד והחניטה והקבורה אינה ראי׳ ולא מעלה ולא מוריד שודאי יעקב אבינו חי וקים כי אין אתנו רק מה שכתוב בתורה והכי נמי כיון שבקרא מעיד אך בשרי ישכון לבטח ומינה ילפינן שצדיקים אינן נרקבים שוב הרי זו המציאות שא״א להכחיש ולכן אם חפרו בקבר ולא מצאו גופים שלמים בארונות שמצאו צריך ליישב ולפרש למה לא מצאו הגופים של הצדיקים אבל לא נכחיש בשביל זה דברי רז״ל הברורים ולומר שח״ו נרקבו הצדיקים וכ״ש תנאים כתנא אלקי רבינו הקדוש. ועיין שו״ת ח״ס יו״ד סי׳ של״ז שהעלה באחד שמצא קבר עם עצמות וכתב דהעמיד גברא אחזקתו חזקת צדיק וכשר ואין עצמותיו נרקבין עד שעה אחת קודם תחה״מ וכמ״ש רקב עצמות קנאה כל מי שיש בלבו קנאה עצמותיו נרקבין וכל שאין בו קנאה אין עצמותיו נרקבין ושמא הי׳ ר׳ זכרי׳ הנפטר הנ״ל צדיק ולכן אין עצמותיו נרקבין ע״ש ועיין משנה הלכות ח״ו סי׳ רי״ב עכ״פ פשוט דכ״ש התנאים כמלאכים שאינן נרקבים.

ולכן אמרתי ממ״נ בהני חופרים אם חפרו בקבר תנא אלקי היו צריכין למצוא גוף שלם כדין צדיקים גמורים שאינן נרקבין דאף בשרי ישכון לבטח, ואם לא נמצאו גופים שלמים ולא עצמות בכלל ע״כ צ״ל או שהחופרים לא כוונו לקבר תנא והקבר שנקבר איש האלקים הוא בסמוך לו קצת, או יאמר שהתנאים גם גופם נתעלה ונהפך להיות מלאך כאליהו וחנוך,

ולא נשאר הגוף בקבר׳ או שאר תירוצים שאכתוב אי״ה לקמן בסמוך כדי ליישב דברי רבותינו הצדיקים האמיתיים וח״ו לא להטיל דופי בקבלתנו האמיתית ולא להטיל ח״ו ספק בצדקתם האמיתית ובס״ד הבאתי ראיות לדברינו כמ״ש המעיין בסמוך כדי לחזק אמונתנו בהשארת הנפש והגוף של הצדיקים עד עולם ולא נתן יד להכופרים באמונה זו וכל זה אשר אמרתי בז׳ של פסח כמו שאביא אי״ה בסמוך. אבל לענין חטיטת קברי מתים בעצם ובאיסרו מעולם לא אמרתי דבר שיהא אפשר להבין מדברי או לטעות בדברי שיש איזה לימוד זכות או כ״ש ח״ו איזה היתר לחפור קברי ישראל בכל מקום שהוא.

ואדרבה אומר אני אם יש מי שהוא שיודע לתרץ באופן היותר נעים הנני מוכן לקבל תירוץ אחר יותר מרווח, ולכן איני מבין כלל הקול אשר שמוע שמעתי כאילו כביכול אני חולק על הרבנים שאומרים שאסור לחטוט קברים אדרבה הרי אני מחזק דבריהם ושיטתם דלפי השיטות דס״ל דצדיקים נמי ח״ו נרקבין א״כ פשוט דאין גוף שיתקיים אלפיים שנה או יותר או חמש עשרה מאות שנה בקרקע ולא ירקב ע״פ דרך הטבע ולא ישאר ממנו אפילו כל שהוא ועיני ראו פה באשה שפינו העצמות לאחר י״ז שנים לארצנו הקדושה ולא מצאו אף עצם קטן אחד ועל זה אני מעיד בתורת עדות וכ״ש מאות ואלפים בשנים ודאי ירקבו ע״פ דרך הטבע וא״כ אמאי לא יחפרו האדמה כיון שהגופים והעצמות כבר נרקבו וכל זה לשיטתם הנפסדת שצדיקים ג״כ נרקבים ח״ו אבל לדידן דצדיקים לא נרקבין אתי שפיר הכל וא״כ אדרבה דברינו מחזקין שיטת הרבנים והנני בזה להעתיק מה שכתבתי ואמרתי בזה הענין, בס״ד.

גרסינן בגמ׳ סוטה י״א ע״ב דרש רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים בשעה שהולכות לשאוב מים כו׳ וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח כו׳ כיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורין וחורשין על גבן שנא׳ על גבי חרשו חורשים וגו׳ לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך. ועיין מהרש״א בח״א גם כי ראו הנס נפלא חשבו שאין זה אלא מעשה כישוף כמו שחשבו במכות מצרים ולפי שמעשה כישוף ודומה לו אין לו כח רק בעולם הזה וכדי תפיסת יד אדם לכן חשבו שלא נבלעו רק כדי מחרישה שהיא תפיסת יד אדם וז״ש שהיו חורשין על גבן ע״ש. ומבואר דעשה הקב״ה נס לילדי ישראל אף שלאחר שנבלעו בקרקע שהיו ממעכין יותר ונכנסו יותר בקרקע עד שלא יכלו להם המצרים לחרוש ולהוציאם. נראה דיד ה׳ וההשגחה פרטית שמרה גופם כנשמתם שלא ישלטו בהם ידי שונאיהם בגוף ובנפש.

ובגמ׳ סוטה י״ג ע״ב ויקבר אותו בגי וגו׳ א״ר ברכי׳ סימן בתוך סימן ואפ״ה ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל גסטרא של בית פרעה הראנו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כתות אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה למטה נדמה להם למעלה לקיים מה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו. ופשוט דאלו הי׳ שלח מלכא לעקור טורא וכדקיי״ל גמירי מלכא אמר לעקור טורא עקר טורי ולא הדר ביה עיין ב״ב ג׳ ע״ב אמר שמואל ואפילו הכי לא היו מוצאין גופו של משה רבינו דהקב״ה יסתירהו בצל כנפיו סלה ונעשה רוחני דצדיקים שזוכין לזכך גופם בחייהם נעשים במלאכי מעלה וגדולים מהם וכמ״ש ז״ל על פסוק כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל וכמו שעלה אליהו השמימה ונעשה גופו מלאך הברית וכ״כ המהרש״א להדיא בח״א סוטה הנ״ל.

וז״ל המהרש״א וכבר שלחה כו׳ דהוו חשבו בכל הני סימנים היאך אפשר לומר דלא ידע איש וגו׳ וקאמר דעמדו למעלה כו׳ והוא מבואר כי כבר נעשה משה גם בחייו דבר רוחני כמלאך כמ״ש לחם לא אכלתי וגו׳ ופירש מן האשה ע״כ גם במותו גופו שנקבר נשאר רוחני שאין לו גדר במקום ואין לעמוד על מקומו המיוחד לו והוסיף ר׳ חמא לומר שמשה בעצמו אינו יודע כו׳ כי כן נעשה כולו רוחני שלא ידע היכן גופו כלל עכל״ק של המהרש״א ז״ל וכן ראיתי באלשיך הקדוש בכמה מקומות.

וכן ראיתי לרבינו הגדול הרמב״ן בשער הגמול ואתה מחי׳ את כולם ואתה מחי׳ לכולם כי קיום הנפש בהתיחדה בדעת עליון כקיום המלאכים בו והתעלות הנפש על הגוף מבטלת הכחות הגופיות כמו שהזכרנו פעם אחר עד שיתקיים הגוף כקיום הנפש בלא אכילה ושתיה וכקיום משה בהר ארבעים יום, ואם ניחס זה על מעשה הנס, הנה אליהו יוכיח שלא הושלך הגוף ממנו ולא נפרד מן הנפש והתקיים מאז עד עולם, וכן חנוך כפי מדרש רבותינו ז״ל וכן אמרו כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהי׳ לעולם א״ר סימון ראוי הי׳ האדם שיתקיים ויחי׳ לעולם ר׳ יודן ור׳ נחמי׳ חד אמר אם יאמר לך אדם אפשר אילו חטא אדם הראשון הי׳ חי וקיים לעולם, אמור לו הרי אליהו שלא חטא הרי הוא חי וקיים לעולם. הרי ביארו שרצון אלקים במעשיו מקיים אותם לעולם, והביאו ראי׳ הזו מאליהו זכור לטוב וכו׳ וזאת ראי׳ שלא נפרדה נפשו מן הגוף הקדוש והתקיים קיום אנושי, ואם נאמר שנסתלקה ממנו תהי׳ הבטחה מפורשת לתחה״מ והאריך שם הרבה דהגוף יתקיים כמו הנפש אלא שיזדכך הגוף בהתיחדו בדעת עליון עם הנפש.

נתיב ב

והנה כל זה בזקיקים במדרגה עליונה שזוכים להיות כמלאכי מעלה בגוף ונפש ממנם ים עוד מדרגה של זקיקים שגופיהם אינם זוכים להיות כמלאכי מעלה וכחליהו אז משה רבינו אבל מ״מ הם זוכים שהגוף נשאר בקבר החיים שמור בלי שירקב עולמית וזו מעלת כל הזקיקים שאינם מוזרים לעפר ומצוחר בגמ׳ שבת קנ״ב ע״ב הנהו קפולאי דהוו קפלי בתרעא דרב נחמן נחר בהו רב מחמי בר יצחי׳ אתו ואמרו לי׳ לרב נחמן נחר בן גברא אתא ואמר לי׳ מאן ניהו מר ע״ל אנא מחמי בר יצחי׳ ע״ל ולאו אמר רב מרי עתידי זקיקי דהוו עפרא ע״ל ומי מרי לא ידענא לי׳ ע״ל והא קרא כתיב וישוב העפר על הארץ כשהי׳ ע״ל לאקריך קהלת לא לאקריך משלי דכתיב ורקב עצמות קנאה (משלי י״ב) כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבין כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבין גשמיה חזייה לחיא היא משתע ע״ל ליקום מר לגוויה דביתע ע״ל גלית לדעתיך דחפילו נביאי לא קריית דכתיב וידעתם כי אני ה׳ בפתחי את קבורותיכם ע״ל והכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ע״ל ההוא שעה אחת קודם תחיית המתים ע״כ ועיין רש״י שם דרב אחאי הי׳ נקבר שם והיו המופרים שרצו לחטוט את קברו ומצא בהו רב אחאי, והנה הזקיקים אינן מוזרים לעפר כלל אלא נשארים כמו שהיו בחייהם.

וכבר הקשו התוס׳ ב״ב דף נ״ח ע״ב ההוא מגושתא דהוה מטיט שכבי כי מטא לאערתא דר׳ טוביי׳ בר מתנה תפשי׳ בדקני׳ אתא ע״ל בחלומו מינך שבקיה לשנה אחריתי הדר אתא תפשיה בדקניה אתא אמי׳ לא שבקיה עד דמייתי מספרא וגזיא לדיקני׳ ע״ש מבואר נמי דלפי שרצה לחטוט ולחפור על קברו תפשי׳ בזקנו עד שגזז אמי׳ לזקנו מבואר דזקיקים אינן נרקבים עכ״פ, וזה דבר ידוע ומקובל בישראל בכל הדורות.

ובגמ׳ ב״מ פ״ד ע״ב גרסי׳ אלעזר בר״ש כי קא נח נפשי׳ אמר לה לביתהו חוגיין בעיליתאי ולא תסתלין מינאי והי׳ שם כ״ב אינן ואמרה ביתהו דכי קא סלקא ומעינא בשערות ראשו ושמטה שער אחד מעל ראשו הוה אמי׳ אחד ויום אחד ראתה תולעת יוצאה מחזנו ונתראה לה בחלום ואמר לה לא כלום הוא אלא יומא חדא שמעית בזילותא דצורבא מדרבנן ולא מחאי כדבעי לי ולכן נענש כזו ושוב לא בא, ובדף פ״ג אם ע״ב מבואר להי׳ מנסה בעצמו אי בשרו יקבר או לא וקרעו לכרסיה ומפקי מיניה דקולי תרבא ומותבי׳ על השמש בתמוז ואב ולא נסרח וקרי מנפשיה אף בשרי יכסון לבטח. וגם רבינו הקדוש שרצה שחבירו יסורין שעל ידן זכה ר׳ אלעזר שלא שלטה בו רימה קבל על עצמו יסורין כמבואר בגמ׳ שם פ״ב ע״ח ועיין רש״י ד״ה מבידין יסורין מבואר מכל הנ״ל לזקיקים אינם נרקבים. ועיין תוס׳ שבת קנ״ג ע״ח ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת ואעפ״כ כשהיא רוצה היא יורדת כי היא לטעיל בר׳ אחאי בר יצחי׳ וכו׳ ואעפ״י שנשמתו היתה גנוזה תחת כסא הכבוד ע״כ. ועיין מהרש״ל בח״ל סי לחית בית משתא כסא הכבוד שגם בשרו נוסף שהוא חלק האם לא היה נרקב ומ״ל ליקום מר כיון שכל ג׳ חלקים קיימין כך ע״כ.

ובם׳ מעבר יבק אשר חיבר הגמוה״ר אהרן נרבי׳ בתחלת עד רדתה להיות חיות קצת לגופות הזקיקים אשר שוכנים בקברם שהמה לשלמותם שלין בלבם קנאה מתקדשים ומטהרים בה ולין עצמותיהם מרקיבים והב׳ עצבו״ת דבשר״ת היא נפש המרגשת לאחמר עליה גבור אז חלש והוא רוח ממלוא בהבלי עלמא ורמה קשה לה בקבר כמחט בבשר החי עד שיתעכל הבשר, אך זקיקים יודו לשמו יתברך וכתיב בהו אף בשרי יכון לבטח כי הם יחיו חלמת אפר, ערבה שנתם אלי מוצא כי אין לרמה חלק ונחלה כלל בבשרן, ועצמותיהם יחלין ויזיל שופט זדק מהתכת הרכבתם עד שעה אחת קודם תחיית המתים לקיים בהם ואל אפר תשוב כו׳ ע״ש.

ובאלשיך הקדוש על תהלים בהיות הלב שמח על תמדת עשות מצוה אז כפלים תגל הנפש וגם הגוף ייטב לו שבזקתו גם רמה לא תהיה בו ו״ל לכן שמח לבי וגו׳ כלומר לכן הממשך מאשר שויתי ה׳ לנגדי תמיד הוא שמחת לבי נגד ימין וכו׳ ויגל כבודי הוא הנפש וכו׳ ואף בשרי ע״כ שלא יפעל העבירה כ״א תדרבה יעשה מצות יסכון לבטח מרמה ותועלה. ומה לחיות בזוהר הקדוש כי יש נער גדול למדם כ״ז שהבשר קיים וזה נרמה אף לזקיקים היינו לזקיק שהיו גמור שלהן כפרה בדקדון בשרו עכ״פ אלא שהיו רשע ח״ו אבל זקיקים גמורים פשוט לחין בשרם נרקב כמבואר בגמ׳ ובתוס׳ וגם ר׳ אלעזר בנו של רשב״י יוכיח ועדותו נאמנה שהשה כ״ב שהין בעלמא הדין לאחר מיתתו ולא נרקב ות״ל שרשב״י מ״ו יכתוב אפילו על זקיקים כמותו אלא פשוט דגופות של זקיקים פוסטים לורה ולובשים לורה רוחנית לאחר מותם וכמ״ש המהרש״א ז״ל. אלא כדי שלא יחלוק המולך ויאמר דרק במשה רבינו הוא והי׳ מעשה נסים ניחל לן הרמב״ן ז״ל בשמוה הקדוש ות״ל ומש ניחם זה על מעשה הנס כלומר מה שנעשה עם משה הנה אליהו יוכיח שלא הושלך הגוף ממנו ולא נפרד מן הנפש והתקיים מאז ועד עולם הנה מי׳ זה שעניין זה של אליהו לא הי׳ בדרך נס אלא מדרך הטבע שכן הוא אצל זקיקים.

ולפ"ז צ"ל בפשיטות דא"א להוציא גוף קדוש של תנא חדא דהרי חזינן דאפילו האמוראים שרצו לחפור על קברם לא הניחו אותם לעשות כן וכ"ש התנאים כרבינו הקדוש וחבריו ואם הי' במציאות שח"ו יחפרו על קבר איזה תנא ולא ימצאו שם הגוף צ"ל או שהי' התנא מאותם שזכו להיות ממלאכי מעלה בנשמה וגוף כאליהו ונעשה כולו רוחני ואינו תופש מקום ולכן לא מצאו את גופו בקברו, או שהם חפרו ולא מצאו בדיוק קברו שהרי אין לנו כעת קבלה מדויקת על קברי הצדיקים שנקברו יותר מאלפים או כאלפים שנה, או שהקב"ה הסתירו בצל כנפיו נגד החוטטים ח"ו ולא יגעו בגוף הקדוש של הצדיק ולא יאונה לצדיק כל רע ובס' ציוני להקדוש רבינו מנחם ציוני פ' ויחי וז"ל וכי תאמר מה לי הכא מה לי התם אחר מיתת האדם גופו כלה ונפסד, דע שהצדיקים גמורים אינם חוזרים עפר כי אם שעה אחת קודם יום הדין הה"ד חיי בשרי לב מרפא ורקב עצמות קנאה ע"כ וח"ו לא יזכו רשעי הדור להוציא גוף קדוש של תנא וגם לא מצאו עדיין שום גוף שלם בחטיטתם, אבל ח"ו להאמין שח"ו גופות של התנאים נרקבו ועצמותיהם ח"ו מושלכים ברחובות שהוא נגד קבלתנו ונגד דברי חז"ל שאין צדיקים נרקבים ואפילו אם יאמרו הרשעים שעלה להם להוציא ח"ו תנא מקברו שקר הוא בפיהם ולא נאמין להם אף שודאי הם רשעים גדולים במעשיהם שרוצים לחטוט קברי מתים אסור בין של צדיקים ובין של בינונים או אפילו של רשעים ועונשם גדול מאד.

ובהיותי בארצנו הקדושה בשנת תשט"ו דברתי אז עם הגה"ק מוהרי"ז סאלאווייציק גאב"ד מבריסק דליטא זצ"ל וג"כ אמר לי כעין זה לענין גופים של רבותינו התנאים וכן דברתי עם עוד גדולי ישראל ואמרו שודאי הוא פשוט ומקובל אצלינו כשיטת הרמב"ן והתוס' דכל צדיקים אינן נרקבים ח"ו ובשרם ישכון לבטח והוא אמונת צדיקים האמתי וכל הפורש מזה כפורש מן החיים ועל הרשעים החוטטים קברי צדיקים ודאי שאיסורם אינו נמעט בשביל זה שאיסורם רב וכ"ש שעושים איסור גם בחפירת שאר מתים שאינם מקברות התנאים, וכל מי שבידו למנעם צריך למנעם בכל כחו, שגדול בזיון המתים מן החיים, ועיין מהר"ל מפראג שבת קנ"ב דמקום הקבר שנקבר משם יקומו בתחיית המתים וא"כ גם מטעם זה אסור לחפור בקבר, אבל עכ"פ אין מהחפירות שום סתירה ח"ו לאמונתנו בדברי חז"ל שגופים של צדיקים אינם נרקבין ומה שלא מצאו בחפירות צדיקים שלמים הוא ע"ד שבארנו או כמהרש"א שנזדכך גופם ונעשו כמלאכי מעלה או שלא מצאו בכיון קבריהם זצ"ל.

או לפ"מ דאיתא בילקוט ראובני דמשה רבינו קבור במערת המכפילה, וצ"ל דלאחר שקברו אותו בהר נבו עבר משם למערת המכפלה וכן שמענו מצדיקים ושמענו מהגה"ק מאפטא שאמר עליו הגה"ק מצאנז שהביאוהו לארץ ישראל לאחר פטירתו והכין איתא בדברי חז"ל דרשעים הנקברים בארץ ישראל זורקין אותן לחו"ל והצדיקים שראויין לא"י מביאין אותם לשם וכמה מעשיות שמענו בעניינים כאלו וא"כ אפשר דבתנאים נמי אם לא נמצא צדיק בקברו צ"ל שעברו למקום אחר יותר נוח להם, ובאמת בזה יש קצת להבין מה שראיתי במירון אצל קברות תלמידי הלל וגם אצל שאר מערות שנראים הכוכין ריקים שע"כ צ"ל כנ"ל ומי שהי' אצל מערת שמאי הזקן וגם שאר מערות וע"כ צ"ל כמ"ש וצדיק באמונתו יחי' שאין גופים של צדיקים ח"ו נרקבים אלא הם קיימים לעולם עדי יבא ינון ויקיצו מעיר ישיני עפר בב"א.

והנם הדברים שאמרתי וזהו דעתי העני' מה שלקטתי ולמדתי מדברי רבותינו הראשונים כמלאכים והאחרונים ז"ל ובכל אופן אין זה חולק על שום חכם וכ"ש צדיקים שבזמנינו ואדרבה הרי הם הדברים המחזקים אמונתנו בהשארת הנפש והגוף ושם רשעים ירקב רקבון יעלה בעצמותם ובשמותם אבל צדיקים יחיו חיי עולם בגוף ובנפש מעולם ועד עולם.

אלין מלין דקשוט אשר ראיתי לכתוב למעכ"ת מח' היקר ואם חושב שיהי' לתועלת למען השלום והאמת הנה יכול להראות דברי אלו למי שיראה בהם תועלת ומלך שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלם משמאל ומימין על ישראל שלום הרחמן הוא יברך את עמו ישראל בשלום ויזכנו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות לשמה עדי יבא אליהו ויעשה שלום בעולם בביאת משיח צדקנו ויעביר רוח טומאה מן הארץ ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ויתרומם קרן התורה ואור זרוע לצדיקים ולישרי לב שמחה דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רכב

בענין נזיר בביה"ק והתרו בו
אי חשוב לאו שיש בו מעשה

א' לסדר להזהיר גדולים על הקטנים התשל"ח בנ"י יצו"א ישאו הרים וגבעות ברכה חיים ושלום למעכ"ק רב הרבנים גאון הגאונים קדוש יאמר לו ציס"ע נר ישראל זקן שבסנהדרין משרידי הדור הישן כקהדר"ג מרן ר' **יעקב ישראל קניבסקי** שליט"א בעמח"ס קהלות יעקב בכל מקצועות התורה.

אחדשכהדרג"ק כשאילת תלמיד לרב. נתמלא הבית כולו אורה בשמחת התורה תורת קהלות יעקב לקוטים חלק שלישי ובעודו בכפי עיינתי בו ועברתי על כמה מדבריו הקדושים ולא פסק חוכא מפומי כולי יומא

משמחת התורה והנני בברכת הדיוט י״ר שיזכה עוד ליתן מפריו קודש הלולים עוד ינוב בשיבה דשן ורענן עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ויזכה לישב בלשכת פרהדרין ראש בסנהדרין דולה ומשקה מתורתו לתלמידים ידידים חסידים ומלאה הארץ דעה.

והיות כי דברי כהדרג״ק עלי אהובים אמרתי להשתעשע בהם קצת ולא באתי לא לחלוק ח״ו אלא כתלמיד הרוצה להתלמד וכצמא השותה את דבריו. בסי׳ י״ז אות ז׳ הביא דברי תוס׳ נזיר י״ז בסוף העמוד בנזיר בביה״ק והתרו בו דלא תנזור דחייב ביארו התוס׳ דלא נחשב כלאו שאין בו מעשה וז״ל דלאו שיש בו מעשה הוא במה שאינו יוצא משם עכ״ל. ותמה מעכג״ק דהלא גם זה שאינו יוצא אינו עושה מעשה רק נמנע מלצאת וממילא הוא עומד שם וחידש מעכג״ק וז״ל ונראה דדעת התוס׳ דכל היכא שנעשית מעשה בגוף האדם היינו שעם גופו נעשית מעשה הרי זה נחשב מעשה שלו ואע״פ שהוא ממילא כל היכא שהוא מרצונו וכדמות ראי׳ מב״ק דל״א בסוגיא דקדרין דמבואר דאדם שנפל בפשיעה ואחרים הוזקו בו דינו כאדם המזיק. ויש לפלפל בזה מכמה דוכתי וכתבתי רק להעיר עכל״ק.

ואמרתי מצוה לשמוע דברי חכמים ולפלפל קצת בהני דברים ולכאורה יש לדקדק לפ״מ דמשני התם אלא כגון שנכנס בשדה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע לו מעזיבה ומאי קמבעיא ליה בהא יותר מהא כיון דמה ששוהה שם ואינו יוצא ממילא נעשית מעשה עם גוף האדם וליחייב גם בהא ולמה נשאר בתיקו ובפרט לפ״מ שכתב הרמב״ם דמי שנדר בביה״ק קרי ליה מעשה עיין פ״ה הכ״א וכן אם נדר בבית הקברות לוקה אף משום בל תאחר הא למדת שהנזיר שטמא עצמו לוקה ארבע מלקיות וכו׳ ובפ״ו מנזירות ה״ח כתב מי שנדר והוא בביה״ק נזירות חלה עליו ואפילו שהה שם כמה ימים אין עולין לו ולוקה על שהייתו שם ובהשגות ואם התרו שלא יזיר א״צ שהייה מבואר עכ״פ דמחלקים בין שידה תיבה ומגדל לנדר בבית הקברות ואי הטעם דכל היכא שבגוף האדם נעשית מעשה נחשב מעשה אפילו שהוא ממילא מ״ש שידה מזה. וכנראה דמשום זה דייק כג״ק בסוגריים כל היכא שהוא מרצונו ודייק כן לפי פי׳ התוס׳ שם ד״ה ובא ומיהו התוס׳ לקמן דף מ״ג ד״ה כגון כתבו דההוא מסייעו להסיר המעזיבה ע״ש ובסמוך נדבר עוד מזה בס״ד.

וביבמות דף ל׳ ע״ב דקרי סדין בציצית שב ואל תעשה הקשו התוס׳ שם בד״ה כולהו דבשעה שמתכסה בה ואין בו ציצית עובר בידים והוה מעשה ותי׳ דבשעת העיטוף אכתי לא מחייב עד אחרי שנתעטף ולאחר שנתעטף דמחייב שב ואל תעשה הוא ולכאורה תקשה נמי דהרי האיסור נעשה בגופו במה שמכוסה בסדין וליקרי קום ועשה ומאי איכפת לן מה דבשעת לבישה אכתי לא נתחייב בציצית.

והנה בגמ׳ נדרים ד׳ ע״א הניחא למ״ד לא חיילא עליה נזירות לאלתר אלא למ״ד לאלתר חיילא מי איכא בל תאחר ועוד האמר מר בר רב אשי חיילא עליה נזירות לאלתר וכי פליגי לענין מלקות פליגי וכתבו התוס׳ כלומר לענין מלקות דטומאה ומיהו הרא״ש פי׳ אם התרו בו לצאת ולא יצא ואליבא דמ״ד לאו שאין בו מעשה לוקה עליו א״נ איסור מלקות איכא ע״ש הנה נראה דבאמת הי׳ קשיא ליה דהו״ל לאו שאין בו מעשה דמה שאינו יוצא שב ואל תעשה הוא ולכן פי׳ דהכוונה אליבא דמ״ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו או משום איסור מלקות אבל מלקות ליכא אליבא דמ״ד לשאב״מ אין לוקין עליו ע״כ לוקין לאו דוקא ודו״ק.

ומדברי התוס׳ יבמות הנ״ל יש לעיין מה שכתב הקרן אורה נזיר י״ז שהביא דברי התוס׳ שבועות דטעמא דרב אשי דמחייב בכלאים בכדי פשיטה ולבישה משום דתחילת הלבישה הי׳ ע״י מעשה ותמה עליהם דאטו אם לבשו אחר באונס דהוא לא עשה מעשה אין מתרין בו אח״כ על הפשיטה אלא ודאי זה גופא חשוב מעשה מה שהוא לבוש כלאים ונושאן עליו ודבריו צ״ב דא״כ סדין בציצית אמאי חשוב אין בו מעשה כיון דמעוטף בסדין זה ולבוש בה ואדרבה הרי עשה מעשה עיטוף אלא כיון דבאותו עיטוף אכתי לא נתחייב לא מקרי מעשה, ואדרבה הרי ביבמות שם חלקו בין כלאים דעיקר הלבישה היא איסור ובשעת לבישה לבש באיסור ובין סדין שעיקר הלבישה היתה בהיתר והאיסור נתחדש אחר כן.

ומה שהקשה דאטו אם לבשו אחר באונס אין מתרין בו אח״כ על הפשיטה הנה לפענ״ד גם בהא י״ל דאהכ״נ דהמל״מ פ״ג מהל׳ ביאת המקדש כתב דאם נטמא באונס ע״י חבירו לכ״ע לא לקי כיון דתחילת הטומאה לא באה ע״י מעשה והק״א הרגיש בזה וכתב דסוף דבריו סותרין לתחלת דבריו שכתב דלדברי התוס׳ הכניסה חשובה מעשה אפילו היתה בהיתר ולפענ״ד יש ליישב דהתוס׳ מיירי שנעשה ע״י אחר וברצונו וכה״ג חשוב מעשה אבל היכי שנעשה באונס הו״ל כמאן דלא עביד דמי כלל ולא מקרי מעשה כל זה הי׳ נראה לפי שיטת המל״מ. וחילוק זה נראה לכאורה מדברי התוס׳ שם י״ז ע״ב בנכנס בשידה כו׳ ובא חבירו ופרע לו המעזיבה פי׳ דוקא באונס דאי מרצונו אי נמי אי הוא עצמו פרע כי האי גוונא לא איבעיא לן אי בעי שהייה דבפ״ב דשבועות י״ז קאמר אהך בעיא דנזיר טמא או דלמא באונס גמירי לה שהייה ל״ש בחוץ ל״ש בפנים עכ״ל. ומתחלה עלה במחשבתי לפי מש״כ בתוס׳ נזיר מ״ג ע״א בהא דאמר רבה

אמר ר"ה התם מקרא מלא דבר הכתוב לא יטמא כשהוא אומר לא יבא להזהיר על הטומאה להזהיר על הביאה אבל טומאה וטומאה לא ודייק הש"ס מ"ש טומאה וטומאה דלא דהא מיטמא וקאים טומאה וביאה נמי הא מיטמא וקאים ושני ר"פ כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה דטומאה וביאה בהדדי קאתיין וכתבו התוס' ד"ה כגון שנכנס כו' צ"ל דההיא מסייע להסיר המעזיבה דהא בהתרו בו למלקות איירי ע"כ ע"ש מבואר דהתוס' נמי ס"ל דבעי מסייע בהסרת המעזיבה וזה לכאורה דלא כמ"ש לעיל וצ"ע.

ובעיקר קושית הק"א לכאורה הי' אפשר לומר עוד חילוק בין סדין בציצית לכלאים שלבשו באונס דלא דמי לבישת כלאים שהוא איסור בעצם הגם שלבשוהו באונס מ"מ אין זה היתר אלא שאונס רחמנא פטריה וממילא אם לאחר שעבר ממנו האונס והתרו אותו לפושטן ולא פושטן הדרא מעשה הלבישה שהיתה בעצם איסור ונעשה מעשה והו"ל כתחלתו באונס וסופו ברצון או יאמר דהוברר דמתחלת נמי ניחא ליה ולא הוה אונס גמור ועכ"פ הלבישה לא הוי לבישת היתר אלא לבישת פטור אבל בסדין בציצית דהלבישה היתה היתר גמור שלא הי' שם שום איסור כלאים בשעת לבישה וכיון דלא חל עליה שום איסור א"כ הלבישה בעצם שהוא של היתר דליכא איסור כלל כה"ג לא הוי מעשה. אבל בלבישת אונס שבא ע"י מעשה איסור אלא שפטור מעונשין י"ל כה"ג חשוב שוב בא ע"י מעשה אם לא פשטן.

ברם השאג"א סי' ל"ב תמה דא"ל הטעם משום דתחלת הלבישה היתה ע"י מעשה איסור ולכן הו"ל עכשיו כעושה איסור בידים ואפילו בשוגג מ"מ שם איסור עלה בשעת הלבישה אע"ג דהוא לא ידע והו"ל עכשיו כעושה מעשה בידים שהרי בשבועות י"ז ונזיר י"ז אין צריך שהייה למלקות מפרש לה כגון שנכנס לבה"ק בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו המעזיבה והרי הכא דתחילת הכניסה בהיתרא הוי בשידה תיבה ומגדל ואפ"ה כשבא חבירו ופרע עליו את המעזיבה חייב אלמא אע"פ שתחלת הכניסה בהיתרא היתה כי בא אח"כ איסורא אע"פ שאינו עושה מעשה משעה שבא עליו האיסור מ"מ תחילת המעשה של היתרא גורם לאיסור שלאחר שעה להיות נחשב כעושה מעשה בידים ועיין שו"ת נוב"י מה"ת סי' קמ"א מה שכתב ליישב קושית שיטת התוס' ובשו"ת שאג"א החדשות האריך הרבה וכתב דעיקר בשיטת התוס' כיון דתחילת הלבישה היתה ע"י מעשה חשוב השהיי' נמי מעשה ע"ש ועיין גינת וורדים כלל כ"ב ד"ה וראיתי.

ומה שנלפענ"ד בישוב דברי התוס' דהתוס' ס"ל דכשם שנזיר טהור שהתרו בו שלא לטמא ואם יטמא עצמו לוקה דהמלקות בא על טומאת נזירות והכ"נ במי שאינו נזיר עדיין ואנן מתרין ביה שלא יקבל עליו נזירות בבית הקברות כדי שלא יטמא נזירותו אלא שאם רוצה לקבל נזירות יצא מבית הקברות ואם אינו יוצא ממקום טומאה אלא מקבל שם הנזירות הרי הוא מטמא נזיר בידים ע"י קבלתו במקום טמא שהאי אדם לא הי' נזיר מקודם קבלתו ועכשיו כשנדר בנזיר מטמא הוא בידים נזיר במה שאינו יוצא לקבל הנזירות ומיושב בזה לשון התוס' שסיימו בסוף דבריהם דלאו שיש בו מעשה הוא במה שאינו יוצא משם כשנודר בנזיר ולכאורה הני תיבות כשנודר בנזיר יתור דברים הם שהרי מיירי שם מזה אמנם נראה דבדיוק כתבו כשנודר בנזיר כלומר דכשנודר בנזיר צריך לצאת משם דהו"ל כמטמא נזיר בידים כשנודר בנזיר כשהוא בביה"ק דזה הו"ל מעשה הטומאה.

ונראה להוסיף ביאור לפמ"ש בגמ' תמורה ג' רבי יוחנן אומר שאני מימר דבדיבורו איתעביד מעשה ופי' המפרשים ז"ל דע"י הדבור הנעשה מחולין קדשים וכל מקום שמהדבור נעשה מעשה מקרי לאו שיש בו מעשה וא"כ הנודר בנזיר שבדבורו נעשה מעשה שהנזיר נתקדש לשמים ויצא מחולין לקדש כמ"ש קדש יהי' גדל פרע גו' נמצא כשנודר בנזיר הרי הוא עושה מעשה שנעשה נזיר והרי הוא טימא לאותו נזיר במה שנדר בבית הקברות ולא יצא משם. ובשו"ת מהרי"ט ח"א סי' נ"ג הסביר דברי הרמב"ן והרא"ש רפ"ק דנזיר באומר אהא ה"ז נזיר ומוקי לה שמואל כשהי' נזיר עובר לפניו ופריך נימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הוויין ידים והק' הרמב"ן ז"ל דאפילו ידים אין כאן וכן הקשה הרא"ש ותי' לפי שהלשון אהא לא משמע דקאי על התענית אלא אנזירות שחל על עצמו והי' לאיש אחר וביאר המהרי"ט דשלשה חלוקי איסור הן נדר חל על החפץ ואין לו שום שייכות על האדם הנודר ושבועה איסור גברא הוא דאסר נפשיה מן חפצא אבל אין גופו של אדם נתפס בה והא דקרינן ליה איסור גברא היינו דאלו הי' חל איסור השבועה על החפץ הי' נאסר בין לעצמו בין לאחרים כי הא דאשכחן בנדרים כו' ומ"מ אינו חל על גופו של אדם ונזיר הוא עצמו נתפס בנדר ונתקדש גופו דומיא דכהן וממילא נאסר ואין צריך לאסור עצמו על החפץ. ונזיר מביא קרבן על טומאתו שבא על ידי דבורו כדתנן פ"ב דכריתות ד' מביאים קרבן על הזדון כשגגה וחד מינייהו נזיר ובפרק כ"ג יטמא כ"ג שאינו מביא קרבן על טומאתו ואל יטמא נזיר שמביא קרבן על טומאתו ומבואר דמביא קרבן על הדבור.

ולפ"ז יש להבין מה שאמרו דהוה לאו שיש בו מעשה כשנודר בנזיר ולא יצא וכוונתם דכיון שנודר בנזיר ולא יצא הו"ל טומאתו שבא ע"י דבורו והו"ל כעביד מעשה וחייב כיון שהי' לו לצאת קודם ולא יצא ובדבורו זה איתעביד

מעשה ומהפך לגיס אחר שנתקדש גופו להיות מזיר והוא טמאו במזיד הו"ל כעושה מעשה ושמא מאד לשמוע מוו"ד כהלג"ק בזה.

עוד הי' נלפענ"ד לחדש למ"ש הגוב"ת ס"ע סי' ק"נ ומ"ש הב"י בתשובה לענין קנאים פוגעים בו גרע ישראל הבועל כותית מישראלית הנבעלת לכותי ורצה לחלק לחפשר דטעמא דבת ישראל הנבעלת לכותי פטורה משום דקרקע עולם היא ותמה הגוב"י עליו וז"ל ומי תמה עליו שכתב זה לענין קנאין פוגעין דמיירי בדגון ואין שייך קרקע עולם לנבעלת בדגון והלא הדגון והנהנה הם כמעשה ממש ומקרע מלא וכברו הנפשות העשות ופרש"י הזכר והנקבה בכלל והרי מזינן שמייב מימות ב"ד בזדון ומטאת בשגגה הכל בעושה מעשה ולא תמרינן קרקע עולם היא עכ"ל. והנה מידם לן הגוב"י דהדגון הוא כמעשה ממש ג"כ הכ"ג כיון דהתרו בו בשעת והוא בדגונו נשאר שם ולא יצא הו"ל כמעשה ממש ולא דמי ללאו שאין בו מעשה שאין לוקין עליו ולא תמרינן דהדגון הוי כמעשה דהתם ג"פ לו לעבור בפועל שאין בו מעשה ג"כ הדגון אינו כלום אבל היכי דהדגון הוא בדבר שנפשר בעשות הו"ל הדגון כמעשה ממש וג"כ הכ"ג הו"ל כאן הדגון שנודר בביה"ק ואינו יוצא משם הו"ל כמעשה ממש אלא דהגוב"י הוסיף הדגון והנהנה דהתם תרוייהו איכא ואולי כאן גמי יש לו הנאה כמה שנשאר בביה"ק ו"ל.

וקצ"ע מפנ"י פשוט כ"ה דלא נסתרה תורה רק פעולת העבירות אבל בלי מעשה עבירה אין עבירה כיון שאינו עושה שום מעשה בגופו כלל ונפילו בשעה שהרי קרקע עולם הוא וכמבו רש"י וכל המפרשים דהיינו מפני שאינה עושה שום מעשה ושנכון לדבר דנפילו היכא דקמהנית מעבירה ושומרת הניחו לו שנלמוד לו מזקק לה היא שוכרתו אפ"ה מותרת לבעלה כיון שהתחלתה בשוגג רק בזנות בדגון כיון שהתורה קריא מעשה משום הנאה דאית לה כמבואר ב"ק דף נ"ב ע"א וש"כ כל היכא דלא עביד מעשה ליכא איסור מה"ת וצ"ע.

וראיתי לשמג"ש שהקשה אם עוד דאין נדמה הל"ת דכלאים לחי' תוס' יבמות הנ"ל דסדין בציצית לא נתחייב בציצית עד לאחר העטיפה הא לא הוה בעידנא ובט"ז ריש מגיבה ג"כ כתב מזה בארוכות ולפענ"ד נראה כוונת התוס' דמה שאמרו דאינו חייב בשעת עיטוף היינו דהתורה לא חייבו להטיל ציצית על בגד קודם לביאתו לציצית מוכח גברא הוא ולא מוכח טלית ולכן לאחר שנתעטף אל החיוב אבל מ"מ אם קדם והטיל ציצית על בגדו דין ציצית לו דאל"כ ניחא כשהטיל ציצית קודם שנתעטף בטלית הו"ל תעשה ולא מן העשוי שהרי קודם עטיפה לא נתחייב בציצית. ובשמוך נדיע כעין זה מר"ת.

שנית נלפענ"ד לפ"מ שהקשה הברית אברהם דאי אמרינן מלתא"י אפילו בהנאת הגוף מבהדי המצוה וכדעת הרשב"ץ נדרים ס"כ למ"ל קרא להתיר כלאים בציצית כיון דמלתא"י ממילא מותר בהם ועיין ת"ס יו"ד סי' ס"ט ואמרתי בס"ד דמאחר דהתורה נותה לעשות ציצית על מרבע כנפות כסותך ולא נתחייב להטיל הציצית על הבגד אלא לאחר שלבשו וכמ"ש התוס' יבמות דף ג' ס"כ לאחר שלבש טלית של פשתן ונתחייב להטיל עליו ציצית מיד שקשר בו ציצית אחת הבגד נעשה כלאים דאמר ופשתים ומצוה לא הוה עד שיקשור מרבעתם דאין קי"ל מרבעתם מצוה אחת ומעכבין זה את זה וכל זמן שאין ד' ציצית על הטלית אינה מצויצת כהלכתה כמבואר בתמורת כ"ת וטוש"ע ס"ת סי' י"ג וממילא מיד שקשר בו ציצית נעשה כלאים ומצוה לא קיים דיעמע מלתא"י והו"ל הנאה מכלאים בלי מצוה עד שיקשור כל הד' ציצית עכ"פ וממילא צריך להתיר כלאים בציצית כה"ג עד שיקשור ואין לומר שיטיל מרבעתם בבת אחת דזה ס"ל ור"ל לעמס ואין זה בתציחות כמעט וממילא מיושבת קושית ברית אברהם.

אלא דלפ"ז תקשה נמי קושית השמג"ש אפילו לאחר שלבש הטלית ועיטף בו תכתי עובר מכלאים עד שיטיל כל הד' ציצית מיבעי ליה דקי לי' סדין בציצית אב ואל תעשה דעכ"פ צריך להטיל ציצית והוא הקוס ועשה וע"כ צ"ל להטיל ציצית קודם העיטוף ומ"מ העיטוף לא הוי מדין קוס ועשה דאינו מחויב בציצית מקודם אבל מ"מ כיון דכבר היו הציצית ס"כ כלאים בציצית לא עבר.

ועוד בו שגיאיה דנלפענ"ד דחיוב כלאים על הלבישה שכתבו התוס' מינה אלא כשלובש כלאים ליהנות אבל אם אבל הלובש כלאים בלי ליהנות ליכא איסור בלבישה כלל וכדתנן כלאים מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכן תופרי כסות תופרים כדרכן והרמ"ן יו"ד ס"ו וים מתירין אפילו ללובש כלאים כל שאינו מתכוין להנאתו כגון שלובש כלאים להעביר בו המכס או שלובשן כדי להרחות מדתן אם רוצה למוכרן וכדומה ודעת הר"ן תוליו פ' גה"נ דאפילו פ"ר בהנאה שאינו מתכוין מותר והט"ו בחב"מ ר"ה כ"ת הקשה עליו ובהגהות מהרל"ח נדרים ט"ו הקשה לעצמו קושית הט"ו הנ"ל והתרכתי שזה קלת במשנה הלכות מ"ה סי' רנ"ו ולפ"ז י"ל דלתכ"ע הלובש סדין בציצית לא דמי ללובש כלאים סתם דהלובש כלאים לשם לבישה ממילא בשעת לבישה מיד נתחייב על לאו דלא תלבש כלאים אבל המתעטף בסדין בציצית כשמתעטף תכתי ליכא איסור דאינו לובש לשם לבישת איסור

אלא ברצונו להטיל ציצית וכיון לתינו לובש בשם לציאה לתכלי לא הוי ליה מלבוש גמור עד שיטיל בו הציצית ממילא אין בלציאה זו איסור הגם שהוא כלאים מ״מ כיון דבשעת לציאה אינו לובשו בשם הנאה עד שיטיל בו ציצית ממילא לציאה זו מותרת וכשיתעטף ויתחייב בציצית מיד יש כאן עשה דציצית שדוחה ל״ת דכלאים ויש להתירך בזה.

ורביעי בקודש הי׳ נלפענ״ד לפי שיטת ר״ת בתוס׳ חולין ק״י ע״ב ועוד לענין טלית שאולה שפטור מן הציצית לאו הוא של כלאים בגון תכלת כתבו התוס׳ לתקורה ור״ת התיר דכל טלית לתשתרי בה כלאים מותר בכל ענין אין להתעטף בין להניע תחתיו בין לו בין לתבירו בין לשאתו בין ביום בין בלילה לבגמרי שרי בית כלאים ולפ״ז כיון דהטיל ציצית על הבגד לשאונה בעידניה מותר הוא לובשו לעולם ואין כאן משום כלאים לאחר מכן אפילו לובשו בתופן שאינו מחוייב בציצית מ״מ כיון דלשתרי אישתרי ול״ע.

אלין מילי זוטרתא אשר רחש לבי להעלותן על הכתב ולהשתעשע בדברי כהדרג״ק והגם כי הרבה ממה שכתוב כאן נשאר במחשבתי אמנם לא רציתי להאריך לפני כהדרג״ק אשר לא לדידי ולדכוותי צריך והלואי שתהא יציאתי כביאתי דברי התלמיד הרוצה להתלמד המתפלל בכל יום פעמיים לבד מן הצהרים לאריכות ימים ושנות חיים עדי יבא אסור בנחשתיים ויקבץ נדחינו לירושלים ויגזור על כל העולם לעולם חיים. ובזה אחוה קידה דסגידנא קמי׳ דיקר אורייתא בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רכג

בענין נזיר והוא בביה״ק שהתרו בו לא תנזור אי הוה לאו שיש בו מעשה ושהייה למ״ל

יום ג׳ פ׳ שלח התשל״ח בנ״י יצו״א

לכבוד הגאון הגדול מאדירי המשיבים שבדור פאר הדור וכו׳ וכו׳ הג״ר מנשה קליין שליט״א.

אחדשב״ג בכל הכבוד הגני העני מאסר בתשו״ת קבלת מתנתא דתורה מלא התורה ספר משנה הלכות ח״ז וכו׳ ותתיקורי קא מתיקרנא בזה וכן קבלתי מכתב בתידושי תורה עמוקים בענין עמוק ובעוה״ר קשה לי מאד לעיין בענינא דלא קיימנא בידה ומ״מ התחלתי לעיין בזה ומנקוט עכ״פ בקדמיתא שהוא הערה על מש״כ ומשתדל לתקן הדברים כפי האפשר.

בתבתי בעניי לבאר מש״כ התוס׳ נזיר די״ז ע׳ א מהא דתמרינן התם מי ממרין בית לא תנזור למ״ל שהיי׳ וכ׳ התוס׳ דאין זה תשוב לזאו שאב״מ דנהי דקבלת נזירות לא תשיב מעשה מ״מ מה שעומד בביה״ק ואינו יוצא מזה משום מעשה וע״ב דגם מה שעומד ואינו יוצא אינו מלא מניעת המעשה דהא ממילא עומד שם וכתבתי בעניי דסברי התוס׳ דכל שנעשית פעולה בגופו של אדם אע״פ שאינו ע״פ תנועת האדם רק ממילא תשיב נמי מעשה וכדמות רבי׳ משני קדרין דהרשתון נתשב אדם המזיק כו׳. והא העירני לפ״מ דמסיק התם אלא כגון שנכנס בשילה תיבה ומגדל וצא תבירו ופרע מעליו המעזיבה וזה קמבעיא לן מי ילריך שהיי׳ ומאי קמבעיא לי׳ יותר מהא דמזיר בביה״ק כיון דמה שעומד שם ואינו יוצא משם ממילא נעשית מעשה בגופו ולמה נשאר בהא בספק מי ילריך שהיי׳ ע״כ תוכן הדברים לפי לשות הבנתי.

ואלה דברי התלמיד הדן בקרקע דגבי מזיר בביה״ק כל העבירה הוא עשה מלשונו שהוא נכנס לביה״ק והוא קיבל המזירות שעי״ז נעשה טומאת מזיר רק דקשה להתוס׳ דעב״פ מעשה ליכא והוי לאו שאב״מ ואין לוקין עליו ואהא כתבו שזה נתשב מעשה אבל נכנס בשמומ״ג כו׳ לאו מטעם שאין בו מעשה ע״ה לתייבו על התחלת הטומאה דהמזיר אלא מטעם אחר שנתעסק בו מעשה טומאה וכמו שביאלו התוס׳ דתירי שתבירו פרע עליו בתוס׳ וע״כ לא מטעם שאין בו מעשה אלא מטעם אחיון עליה אלא מטעם אחר כנ״ל וע״ה לתייבו רק על השהייה שעושה אח״כ מלשון ואהא מיבעיא לן מי גמירי שהייה בתוך ומבואר דמי לא גמירי שהיי׳ (דהיינו שיעור שהיי׳) בתוך תייב עלה מלקות תיד וע״כ מלקי עלה מוכח מכאן דליכא תסרון מחמת שאין בו מעשה והיינו כמ״ש התוס׳ דהעמידה תשיבא כמעשה וכ״ז מוכח גם מהשיבעית דשמומ״ג וכנ״ל.

ועוד נלע״ד דמע״פ דכל שהעבירה שנעשה בגופו נתשב כמעשה מ״מ כשגמר העבירה הוא ע״י אדם אחר בכוונה כבר אין זה נקרא מעשה דידי׳ אע״פ שנעשה מלשונו ורמי׳ לזה ממכות דף כ׳ דאמרי׳ אחד המקיף ואחד הניקף תייב ומקשינן דהא הוי אגל הניקף לאו שאב״מ ומשני דמייבי דמקיף את עלמו ע״י בשייט והתם העבירה הוא בגופו שהוא נעשה ניקף ותשיב לשאב״מ ומוכח דאיכא אחר שעשאו ואפילו הי׳ בלשונו הוי לשאב״מ מאלא משני כגון שניקף מלשונו ומה שכתבו התוס׳ מזיר די״ז ע״ב ד״ה וצא תבירו כו׳ דאפילו פרע לו תבירו בלשונו ע״י שהייה לאו משום דאז נתשב התחלת הטומאה מעשה של המזיר דז״ה דכל שהגמר והמכה בפטיש האחרון הי׳ ע״י אין אחר אין זה נקרא מעשה דידיה (אע״כ משייעו) ובודאי אפילו כשתבירו פרע עליו המעזיבה מלשונו לא נתשב המזיר שהוא מטמא עלמו וע״ה לתייבו על התחלת הטומאה רק על השהייה שזהו מכח המזיר עלמו אלא מעשה אין אחר ומיבעיא אי יש שהייה הוא או אין בלשון אין לריכין שיעור שהייה ואהא כתבו התוס׳ דאם היה בלשון אין לריך שהייה פי׳ שיעור שהייה ותייב מלקות על לגב רשאונה דשהייה וע״ל שיעור שהייה האמור בשבועות.

וההוא דשני קדרין שמתייחס מעשה ההיזק לראשון אע"פ שגמר הדבר הי' ע"י איש אחר דהיינו השני התם השני לא עשה בכוונה ונחשב כאלו כל הפשיעה הוא ע"י הראשון וכמש"כ התוס' ב"ק כ"ג ד"ה וליחייב דיותר יש לו לשמור על עצמו שלא יזיק משלא יוזק והוכיחו דבר זה משני קדרין ע"ש ואפילו לא הי' הראשון בלבד פושע אלא גם השני פשע מ"מ כיון שלא עשה השני בכוונה ממש שניהם חייבים כמ"ש התוס' ד"ו גבי בור המתגלגל ועכ"פ אם האחר עשה בכוונה פשיטא שאינו מתייחס להראשון כמ"ש התוס' שם שהמדליק בכוונה באשו של אחר אין בעל האש חייב כלום.

והא דאמרינן בדמ"ג דמשכח"ל ביאה וטומאה בהדי הדדי כגון שבא חבירו ופרע עליו את המעזיבה כבר ביארו התוס' שם דמיירי כשהוא מסייעו אבל בלא זה אין לחייבו בזמן שאיש אחר גומר ועושה שיהא עבירה (מיהו אם איש אחר נותן לפיו לבית הבליעה דבר איסור מרצונו התם פשיטא שהוא חייב וכמש"כ התוס' כתובות דהתם לאחר מעשה של התוחב שוב קעביד הלה מעשה העבירה בהנאת הדבר ובליעתו וז"פ).

והנני דו"ש באמת ובתמים כל הימים לא נתקררה דעתי בעריכת מכתב זה שבאו הדברים מעורבבים והנני דו"ש מוקירו ומכבדו כרום ערכו הגדולה

יעקב ישראל קניבסקי

סימן רכד

בענין בתי קברות הנטושים ועזובים
אי מותר לפנות העצמות

ג"ם למ"ט-מונים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם עוסק בצ"צ באמונה וכו' כש"ת מוה"ר משה יוסף רובין (שליט"א) זצ"ל אבד"ק קומפעלינג ברוקלין נ"י ראב"ד ועד הרבנים בארא-פארק.

אחדשבת"ר בידידות נאמנה. בדבר השאלה היות כי מעכת"ר עוסק זה שלשים שנה בחסד של אמת ונותן כחו והונו ימים ודמים תרתי משמע להציל הבתי חיים בארצות המזרח שנשארו לאחר השמדת היהודים חיים ע"י הצר הצורר הנאצי ימ"ש עם כל משרתיו השם ינקום דם עבדיו השפוך לעינינו בקרוב, ולזה זכה ליסד הסתדרות גדר אבות וליחד מרכז הרבנים יוצאי אירופה שתעודתה היא לגדור הפירצות ולתקן המצבות ולפעול אצל המלוכות עד כמה שאפשר שלא להשבית את בתי העלמין ח"ו. ונתעוררה השאלה במקומות שהקברים הם נטושים ועזובים אי שפיר דמי להוציא העצמות ולהעבירם ממקומות ההפקר ולהביאם ולקברם במקומות בטוחים שנמצאים שם קהילות ישראל קצתם רוצים לפנותם ולהביאם לאר"י וקצתם להביאם לאמעריקא כדת מה לעשות.

הנה כנראה שתשובה זו כבר נשלחה לפני גדולי הדור זה זמן רב וודאי כבר קבל תשובות הלכה למעשה ולכן אין אני רוצה להאריך בזה להלכה ועיין בספרי משנה הלכות ח"ד סי' קמ"ה מה שכתבתי בזה קצת באריכות ולא אבא כעת רק להשתעשע באיזה נקודות שנגע בהם במכתבו הנפלא.

והנה הביא דברי הרא"ש במו"ק שכתב גנאי הוא למת לפנות אותו והא"ז הל' אבל סי' תנ"ט כתב דמלבד הבזיון יש ג"כ צער למת שמטלטלין אותו וביו"ד סי' שס"ג נפסק שאין מוליכין מעיר שיש בה ביה"ק לעיר אחרת וכתב הש"ך סק"ד הטעם משום שהוא בזיון למתים הקבורים בעיר שמבזה אותם ע"י שלא הניחו אצלם את זה ומקור הדברים הם בצוואת ר"י החסיד אות י"א דאם יש קברות בעיר לא יעבירו המת לעיר אחרת כי השוכבים בעיר כועסים ומינה הקשה על ביאור הגר"א יו"ד הנ"ל שהביא ראי' דלקברות אבות שרי להוליכן מהא דמכות י"ג דרוצח שמת בערי מקלט ואח"כ מת כה"ג מוליכין עצמותיו לקברי אבות ולפי טעם הש"ך משום בזיון המתים הנשארים אין ראי' מערי מקלט שלא הי' ביה"ק כלל בשביל התושבים הלוים שבעיר רק בשביל הרוצחין כבמכות י"ב ע"ב ומזה הכריח דהגר"א ס"ל דהטלטול גורם בזיון למת עצמו ופקפק בצוואת החסיד אי חתים עלה החסיד.

ולפענ"ד פשוט דמה שאמרו בס"ח שהשוכבים בעיר כועסים הטעם מפני שהי' דר ביניהם בחייהם ובמותם לא יפרדו וכיון שהוא אינו רוצה לנוח עמהם והולך לעיר אחרת בזיון הוא להם שנראה כאלו אינם ראויים לשכב עמהם והו"ל דומה לדומה להא דאין קוברין רשע אצל צדיק שהמתים הנפטרים שהם חבריו כועסים עליו שמבזה אותם אמנם זה דוקא כשהולך לעיר אחרת ואין לו טעם להליכתו לעיר האחרת אבל אם יש לו טעם כגון שצווה שישאוהו לעיר אחרת לקברי אבות או שיוליכוהו לארץ ישראל שמצוה גדולה היא להקבר בא"י אין זה בושה להם כי מה שצוה להוליכו לעיר אחרת אין זה משום שאינו רוצה לשכב עמהם ואין זה משום שאר המתים אלא אדרבה זה מטעם שיש לו קברי אבות והכל יודעים שניחא ליה לאינש בצוותא דאבותיו ובתורה כתיב וקברתני בקבורתם וכל הש"ס מלא מקברי אבות ואבינו התנצל ליוסף הצדיק שלא קבר אמנו רחל בקבר אבות כה"ג ליכא בזיון ואדרבה גם שאר המתים אלו הי' להם קברי אבות בעיר אחרת היו עושין כן וגם אלו הי' להם יכולת לעלות לארץ ישראל היו עולין דכ"ש ארץ ישראל מקברי אבות שיש לו זכותים יתרים מכח עפר ארץ ישראל דכתיב ביה וכפר אדמתו עמו. גם כי אדרבה י"ל שהוא מחזיק שאר המתים שבעירו לצדיקים גמורים ואין צריכים לזכות ארץ ישראל לכפר עליו

ובעת התחי׳ יקומו ויעלו לא״י בגלגול מחילות אבל לעצמו הוא חש שאינו צדיק ומי יודע שיזכה לגלגול מחילות.

ועוד בו שלישיה דראיתי להרדב״ז (מכת״י) סי׳ קצ״ז שנשאל על מה שנהגו במצרים להוליך עצמות לירושלים אם יפה הם עושים ואם מותר לקבור מת אחר באותו קבר. תשובה. יפה הם עושים להעלותם לירושלים דקבלה בידינו שאין תחיית המתים אלא בעמק יהושפט ושם ירדו הנשמות לגוף ונמצא ניצול מגלגול מחילות ואפילו מתי ארץ ישראל לא יקבלו הנשמות אלא שם אבל צריך ליזהר שלא ישאר מהמת כלום שאם ישאר ממנו אבר הרי הוא מעוכב עד שיתגלגל ויבא ואם מותר לפנותו כדי לקברו עם אבותיו שנוח לו לאדם לשכב עם אבותיו כ״ש וק״ו להעלותו לירושלים תוב״ב ואפילו בלא תנאי יפה הם עושים וצריך להוליך עמו גם עפר תבוסתו שלא ישאר שם כלום ואז מותר לתת מת אחר לתוך הקבר עכל״ק.

ביאר לן הרדב״ז ז״ל דלהעלות לא״י מצוה גדולה והוא כ״ש וק״ו מלהעלותו בקברי אבותיו ומעתה נראה לכאורה דאפילו מי שהוא קבור בקברי אבותיו בחו״ל אכתי מותר לפנותו להעלותו לירושלים וכ״ש מי שמת ועדיין לא נקבר אף שיש לו קבר אבות בחו״ל מותר להעלותו לירושלים ופשוט דכה״ג ליכא משום תרעומת המתים דכולהו אילו הי׳ בידם היו מסכימים להעלותם ואין זה בזיון להם מה שהוא עולה ורוצה בתקון נפשו ועיין שם ברדב״ז שכתב שמעשים בכל יום שמסתכנים להוליכן ואין מפנים אותם אלא בהחבא באופן שלא ירגישו המצרים שאם היו יודעים שמוליכן מתים ממקום למקום היו באים לידי סכנה ע״ש והנה לן דברי גדול המורים רבינו הרדב״ז ז״ל דהיו מוליכין מיתיהם מעשים בכל יום לירושלים והיו מכניסים עצמם לסכנה עבור זה ולא מיחה בידם אדרבה החזיק וסייע להם במנהגם והוסיף דאפילו נקבר בלא תנאי יפה עושים להעלותם לירושלים וע״כ משום דכה״ג ליכא משום בזיון שאר המתים שנשארו שכולם מתאוים לעלות לירושלים. ועיין רש״י עה״ת פ׳ פינחס עה״פ למשפחות מנשה בן יוסף יוסף חבב את הארץ שנאמר והעליתם את עצמותי וגו׳ ובנותיו חבבו את הארץ ע״ש והרי שחיבתו לארץ היתה שרצה להקבר בה. וברש״י ואתחנן כי אנכי מת אינני עובר פרש״י מאחר שמת מהיכן יעבור אלא אף עצמותי אינם עוברים. ומבואר דאם היו עצמותיו עוברים הו״ל עכ״פ מצוה.

ומצאתי בפסיקתא דר״כ רבתי ענין שבת וראש חדש אות ו׳ וז״ל א״ר הונא הכהן בן אבין בשם ר׳ אבא בן ימינא וכו׳ ר׳ חלבו אמר המת בחו״ל והנקבר בחו״ל שתי צרות בידו צרות המיתה צרות הקבורה למה שכתב בפשחור (ירמיה כ) ואתה פשחור וכל יושבי ביתך וגו׳ ובבל תבא ושם תמות ושם תקבר (פי׳ דכל אחד הוא צרה לעצמו חשב מיתה לעצמו וקבורה לעצמו) ורמי בר חנינא אמר המת בחו״ל כיון שיבא מחו״ל ונקבר בארץ אין בידו אלא מיתה אחת ומה מקיים ר״ח בר חנינא שם תמות ושם תקבר שקבורת א״י מכפרת לו ר׳ ברוקיא ור׳ אלעזר בן פדת היו מטיילין באילפס וראו ארונות מחו״ל א״ר ברוקיא לר״א מה הועילו אלו בחייהם הניחו אותם ובמיתתם באו להם א״ל ר״א לא הוא כיון שהן נקברין בא״י ונותן להם גוש עפר של א״י מכפרת להם שנאמר וכפר אדמתו עמו וא״כ הצדיקים שבחו״ל הפסידו, לאו, למה א״ר אלעזר בשם ר׳ סימא האלקים עושה להם מחילות בארץ וכו׳ ע״ש. מבואר דקבורה בא״י מכפרת אפילו לאחר מיתה ופלא דר״א שלהי כתובות אמר דאינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה וצ״ל דאינו סותר דבריו דבכתובות כתב דאינו דומה דקולטתו מחיים נתכפרו לו עונותיו מחיים וכאן לאחר מיתה הוא דנתכפרו ע״י אדמתו ולשון אינו דומה היינו שאינו דומה שיותר טוב מחיים אבל עכ״פ לאחר מיתה נמי זכות איכא וכמ״ש בפסיקתא להדיא לר׳ סימא.

(**ואגב** מכאן נראה ראי׳ למנהג אבותינו שהיו נוהגין לשום עפר א״י על הגוף בשעת קבורה מדאמר ונותן להם גוש עפר של א״י מכפרת להם ומשמע דגוש עפר א״י מכפרת והיו סוברים אפילו בחו״ל עכ״פ וי״ל וצ״ע). ועיין רש״י מ״ק כ״ב ע״א א״ל רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא, כשמוליכין המטה מבבל לא״י לקבור ואין כל הקרובים כולן יכולין לעלות עד א״י ומלוין המת פרסה או מיל וחוזרים עכ״ל הנה מבואר נמי דהי׳ מדרך בני מחוזא ושאר בני בבל שהיו מוליכין מתיהם לא״י ומשמע דבסתם עם קמיירי ומצוה היא וכמ״ש בש״ע יו״ד.)

ונחזור לדברי הרדב״ז ומ״ש הרדב״ז ז״ל קבלה בידינו שאין תחה״מ אלא בעמק יהושפט הנה בגמ׳ קי״א אמר קרנא דברים בגו יודע הי׳ יעקב שצדיק גמור הי׳ ואם מתים שבחו״ל חיים למה הטריח את בניו שמא לא יזכה למחילות (נ״א שלא קיבל עליו צער מחילות). ומשמע לכאורה דכל א״י בכלל ולא דוקא עמק יהושפט ואמר רב ענן כל הקבור בא״י כאלו קבור תחת המזבח משמע נמי כל א״י בכלל ועיין תוס׳ רי״ד שם וגם מדקאמר ולר״א צדיקים שבחו״ל אינם חיים אמר ר׳ אילעא ע״י גלגול ומשמע דלא פריך רק מחו״ל גלגול לא״י ומיהו בתרגום שה״ש ח׳ ה׳ מי זאת עולה מן המדבר מי אמר שלמה נביא כד יחון מיתיא עתיד לאתבזעא טור משחא וכל מיתיא דישראל עתידין למפק מתחותוהי ואפילו צדיקיא דמיתו בגלותא עתידין למייתי אורח כוכיא מלרע לארעא ונפקין מן תחות טור משחה ורשיעיא דמייתי ואתקברו בארעא דישראל עתידין להויהון רמין היכמא דרמי גבר אבנא בקלא בכין יימרון כל דירי ארעא מה הוה זכותא דעמא הדין

דסלקא ארעא רבו רבבא כיומא דסלקת מן מדברא לארעא דישראל וכו׳ ע״ש משמע לכאורה דתחה״מ יהי׳ מתחת טור משחה וכקבלת הרדב״ז ז״ל. ועיין רש״י סנהדרין ג׳ ע״ב ד״ה ויצינו שעתידין ישראל לצין ולפרוח מעיר ירושלים וכדאמרינן הקב״ה עושה להם מחילות לצדיקים והולכין ועולין לירושלים ע״כ.

ומיהו יש לדייק חדא דבמיתי חו״ל כתב דדוקא צדיקים שבחו״ל עתידין לבא מתחת גלגול מחילות וכן נראה מגמ׳ כתובות הנ״ל ולא כתב כל מתיא ובא״י כתב עתידין כל מיתיא למפק וכנראה דהחילוק בבינונים שאינם לא צדיקים ולא רשעים דברשעים בא״י נמי עתידין להיות רמין כו׳. שוב ראיתי בשלהי מכתבו שגם כן חילק בין הקבורה בא״י לחו״ל ובכה״ג ליכא משום צואת ר״י החסיד.

ומיהו נלפענ״ד להוסיף דאפילו ר״י החסיד לא אמר אלא בשנים כתקונם אבל כשיש חשש על בזיון המתים וחורבן הבית הקברות ועזיבת הקהילות שישארו המתים הפקר מודה הס״ח דכה״ג ליכא בזיון המתים דבחיים חיותו נמי בשעת הגזרה כל אחד הולך להציל את נפשו ואמרו ז״ל כשיש מחלה בעיר יצא מן העיר ולא יחוש לאחרים וכ״ש כה״ג שלאחר החורבן שהחריבו כל הקהילות הקדושות ונשארו בתי הקברות הפקר ולבזיון והרי מבואר בש״ע סי׳ שס״ג שאם יש לחוש שמא יוציאו כותים או שיכנס שם מים מותר לפנות וכן אם החליטו הגוים לפנות הקברים או שגזרו להרחיב רחוב העיר שכתבו הפוסקים שמותר לפנות הקברים עיין אמרי א״ש ובית יצחק שציין עליו במכתבכם וח״ס יו״ד סי׳ של״ד והגם שהתם כתבו שמצוה לפנות כל הביה״ק מ״מ אם מי שאינו יכול לפנות כל ביה״ק עכ״פ קרובו ודאי מחוייב ומצוה הוא עושה.

והגם שיש להאריך בזה הרבה אמנם היות כי אין הז״ג וגם כי אין הדבר סובל אריכות כי דברים פשוטים הם לפענ״ד וגם כי כבר הארכתי בזה בספרי הנ״ל לכן אקצר כעת וי״ר שזכות המצוה תגן עליו ונזכה לתחית המתים מאת הבורא ית״ש ולקבלת התורה מתוך נחת והרחבת הדעת כאות נפשו ונפש ידידו דושה״ט ושכ״ת הרם והנישא בכל הכבוד והוקרה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רכה

מהו זמן עד יגערו בו חבריו

אור ליום ב׳ לס׳ ונתנו ה׳ אלקיך בידיך התשל״ו בנ״י יצ״ו מע״כ ידי״נ הרהגה״צ חו״פ בנש״ק כג״ת מוה״ר **שלום יחזקאל שרגא רובין האלבערשטאם** שליט״א אדמו״ר מציעשינוב בנ״י.

אחדשכ״ג בידידות נאמנה. על דבר ספיקתו באבל על אביו ואמו שאסור להסתפר עד שיגערו בו חבריו ג׳ חדשים אם הזמן הזה נחשב מיום הפטירה או אם לא גילח חדש קודם לאחר ב׳ חדשים כבר נחשב לו ג׳ חדשים הנה דבר זה הוא מחלוקת האחרונים ז״ל המהר״ם שיק יו״ד סי׳ שע״א דייק מדברי הנב״י קמא א״ח סי׳ י״ד דהטעם דג״ח הוא משום ניוול ומיאוס בעיני בנ״א וא״כ במדינות שמגלחין זקנם בב׳ או ג׳ שבועות נמאסים ושערות הקצרות הצומחות בזקנם דומים כקוצים בעיני רואיהם אצלם נחשב שיעור גערה בב׳ או ג׳ שבועות ולפ״ז ה״ה בגילוח הראש שבועות האחרונות שאינו מגלח זהו העיקר הניוול והם מתירין לו לגלח וא״כ אם כבר גדלו שערות טרם שנעשה אבל הרי מתנוול ע״י אבלותו בזמן קצר כמו שהי׳ מתנוול לאחר ג״ח אם הי׳ מתגלח יום אחד לפני אבלותו. וא״כ ראוי לן לחשוב שיעור גערה משעת גילוח אבל מלשון הפוסקים לא משמע כן וכיון שמדומה לי דהמנהג להמתין ג״ח מעת התחלת אבלות בטלה דעתי אא״כ יש עוד צדדים בלא״ה להתיר כגון אם פגע רגל אחר ל׳ או שיש צורך גדול בגילוח נראה להקל ע״ש ובמשמרת שלום אות נ״א הביא שנשאל מאבדק״ק סלאוויטא בזה ודייק להתיר מנוב״י הנ״ל והביא שם דברי מהר״ם שיק כיון דיש פוסקים דגערה הוא ב׳ חדשים באבילות עיין כל בו הל׳ אבל סי׳ קי״ד פרק ב׳ בשם רבינו יצחק וכ״ה בב״י סי׳ ש״ך ובתה״ד כתב שהוא פלוגתא דרבוותא ועפ״ז כתב לצירופא לגילוח הראשון.

ולפ״ז נראה דעל כל פנים לאחר ב׳ חדשים אם הי׳ חדש אחד קודם המיתה שגילח עצמו יש להקל לפי טעם זה לחשבו לג׳ חדשים אבל אם לא היה רק חדש ימים כגון שגילח ב׳ חדשים קודם פטירה כה״ג לא הוי רק חודש אחד וכזה כבר יש לן דעת המהר״ם שיק שעלה להחמיר ואין להקל בסתם בלי צורך גדול. אלא דמה שנלפענ״ד דהכל לפי מה שהוא אדם בזה שאם הוא אדם שמצטער הרבה בזה אזי מותר לגלח ועיין ברכות ר״ג רחץ לילה ראשונה ואמר איסטניס אני וכ״ש כה״ג שמצער לו שמותר ואם אין מצער לו אין להתיר קודם ב׳ חדשים בלי צורך גדול כנלפענ״ד.

והיות כי אני טרוד מאד כעת בהתחלת הזמן לבני הישיבה ואני מושאל להם נוסף על הטרדות של הדפסת ספרי ולכן לא חדשתי בדבר כלום ואי״ה עוד חזון למועד ידי״נ דושה״ט ושכ״ג בידידות נאמנה המברכו בברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים בספרן של צדיקים גמורים החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רכו

בענין אי מותר לכהן לנסוע באוירון

אור ליום ג׳ בא התשל״ו בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו׳ מוה״ר משה **איכארן** הי״ו.

אחדשב״ת. יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי כי בבלתי מכירי קאמינא בדבר שאלתו אי מותר לכהן לנסוע באוירון כי אפשר לפעמים יעבור דרך ביה״ק והביא דהגאון רצ״פ בספרו הר צבי יו״ד סי׳ רפ״ד העלה בצ״ע וכמ״ע כתב דיש להסתפק אי ביה״ק מקרי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ב) אי שייך כאן מחלוקת דאהל זרוק או דילמא כיון דאינו נוגע בארץ הוי כמטלית המנפנפת וכעוף פורח, ג) אם האוירון בעצם מקבל טומאה כיון שהוא כלי מתכת אף שהוא גדול וישראל קדושים נוהגים היתר בדבר ואין פוצה פה.

ולפענ״ד ישראל הקדושים יש להם על מה שיסמוכו ואפרש שיחתי. ראשונה אי ניחוש משום קבוע וכל קבוע כמע״מ א״כ הי׳ לן לחוש לכהן לצאת בדרך רגלי בכל העולם נמי, חדא לפי קושית הר״ש מקינון בס׳ הכריתות לענין עגלה ערופה דלאסור כל העולם לעבד בו משום נחל איתן דכתיב ביה לא יעבד וכיון דהו״ל מקום קבוע והוי כמע״מ והדברים מפורסמים, א״כ הכ״נ ע״כ איכא שום דוכתא בעולם שהיו שם קברות ישראל שנאבדו וכיון דהו״ל קבוע א״כ כל העולם בספק קבוע וכמע״מ דמי, וכבר הקשה כעין זה מרן הח״ס יו״ד סי׳ של״ז ממתי בבל ותי׳ דע״כ משום דמה״ט אמרו ז״ל ס״ט ברה״ר טהור וס״ל דאפילו לכתחילה מותר ועיין מנ״ח סי׳ רס״ג אות י״ג שנסתפק בזה אי ס״ט ברה״ר מותר לכתחלה לטמאות עצמו ומדברי הח״ס נראה דמותר לכתחלה.

והרוקח סי׳ תס״ז הקשה ג״כ אהא דאמרו ברכות י״ט מדלגין היינו ע״ג ארונות ואמרו שם משום דרוב ארונות יש להם פותח טפח ואזלינן בתר רוב הקשה הרוקח ז״ל כיון דאיכא ודאי ארונות שאין בהן פותח טפח והו״ל קבוע וכמע״מ דמי והיאך התירו מטעם רוב וע״ש מה שתי׳ ואמרתי בס״ד דלא אמרינן קבוע בדבר שפותח והולך ואפשר שיחסר לגמרי דקבוע הוא דבר שודאי קבוע כאן האיסור אבל קבוע שהולך וחסר ואפשר שכבר איננו בעולם א״א לחשבו בכלל קבוע וכיון דמת הולך וחסר ע״י שנרקב וממילא אין כאן לומר קבוע.

ובשו״ת הרשב״א סי׳ פ״ג כתב וז״ל וששאלת קבר שנמצא בשכונת ישראל סמוך לביתו של יהודי אצל מפתן הבית מבחוץ ולא נודע אם נדון ספקו טהור מפני שהוא רה״ר ורוב אנשי העיר כותים. תשובה. כל כי האי גוונא לעולם ספיקו טהור ואפילו ברה״י שלא אמרו רה״י ורה״ר אלא בדאתחזק איסורא כגון תשע צפרדעים ושרץ אחד ביניהם ונגע באחד מהם אבל כאן אין הדבר תלוי אלא ברוב דכל דפריש מרובא פריש וכו׳ וא״ת והלא אנשי העיר כקבועין חשבינן כדאיתא בכתובות אי דאזלא איהי לגבייהו ונבעלה לאחד מהם נמצא שהיא קבלה מן הקבוע שאני כאן שאנו דנין על המת הזה שהפרישוהו והביאוהו לכאן וקברוהו ודאי בא מן הרוב חשבינן ליה עכ״ל נראה מדברי הרשב״א דכשאנו דנין על הקבר אין הספק בקבר אלא במת שהובא לכאן ועליו הוא שאנו דנין והמת הוא פרוש מן הרוב ועיין פמ״א ח״ב סי׳ קנ״ב.

והא״ר א״ח סי׳ תרפ״ח סק״ה הביא קושיא בשם ספר דרך תמים על שיטת הגאונים (הובא בר״ן מגילה) דס״ל דעיר שהיא ספק מוקף חומה מימות יהושע ב״נ אין קורין בו בי״ד משום דשדינן ליה בתר רוב עירות שאינן מוקפות חומה והא ישנן עיירות מוקפות חומה מימות יב״נ שהם קבועים וידועים ונימא כל קבוע כמע״מ דמי ותי׳ הא״ר דלא אמרינן כ״ק כמע״מ רק כגון ט׳ חנויות וכו׳ שנתברר חנות המוכרת בשר שחוטה וחנות המוכרת בשר נבלה ואח״כ לקח מאחד מהם כה״ג אמרינן קבוע כמע״מ לפי שיש לפנינו הקבוע אבל אם היו ט׳ חנויות בעולם מוכרין בשר שחוטה ואחת בשר נבלה ואין ידועות לנו לא מקרי קבוע אלא נדון אותן בתר רובא דעלמא לכן יחייב שהקברות שאנו מוצאין שהם מזמן קדמון ואין אנו יודעים אם הם מהכותים או ישראל נדון אותן בתר רובא דעלמא שהן כותים ואין כאן דין קבוע ע״ש. ולפ״ז מדין קבוע אין לאסור והנה הגם דמדין קבוע ליכא לאסור אבל מדין טומאה היכא דעובר דרך ביה״ק ודאי צריכא רבה.

והנה הסכמת הפוסקים דקברי עכו״ס אינם מטמאין באהל ומקור הדברים הוא ביבמות ס״א וכן הי׳ רשב״י אומר קברי עכו״ס אינם מטמאים באהל ומסיק רבינא שם נהי דמעטינהו קרא מאטמויי באהל דכתיב אדם כי ימות באהל ממגע ומשא לא מיעטינהו קרא ומשמע לכאורה דעכו״ס מטמא במגע עכ״פ וקברי עכו״ס במגע נמי מטמאין, רק באהל אינם מטמאים, וכן נראין דברי רש״י שם ונמק״י בב״ב דף נ״ח וכן דעת ר״ת ותוס׳ נזיר נ״ד ותוס׳ נדה דף ע׳ ד״ה ואין נציב מלח והרמב״ם בפ״ב הט״ו מהט״מ ופ״ג ה״ב מהל׳ אבל משמע דס״ל דקברי עו״כ מטמאין אמנם הרמב״ם פ״ג מהל׳ אבל ה״ג משמע מדבריו דקברי עכו״ס אין מטמאין אפילו במגע ובמנ״ח תמה עליו ע״ש באריכות ובשו״ת הר צבי סי׳ רפ״ד האריך בזה ע״ש.

ומעתה לדידן נראה דהנוסע באוירון יש כמה ספיקות ספק אם יעבור דרך ביה"ק בכלל ושמא לא יעבור שהרי אוירון הפורח באויר רוב עולם אין בו בתי קברות ואזלינן בתר רובא ואת"ל יעבור דרך ביה"ק רוב בתי קברות של עכו"ם הם ואזלינן בתר רובא דהאי נמי של עכו"ם הוא וביה"ק של עכו"ם אינו מטמא באהל ומגע ליכא ואפילו את"ל ביה"ק של ישראל הוא שמא אותם הקברים שהאהיל עליהם כבר נרקבו במשך הזמן וליכא טומאה ואת"ל שיהיו עמך כולם צדיקים ולא נרקבו וכמ"ש הח"ם בסופו דחיישינן שמא צדיק הי' יש לצרף עוד ספק דילמא קיי"ל כמ"ד קברי צדיקים אינם מטמאים הגם דלענין הלכה לא קיי"ל הכי ואין לכהנים לסמוך לטמא מ"מ לסניף כה"ג יש להוסיף ובמקום אחר הארכתי בזה גם כי יש לצרף עוד לענין זה דכהנים בזה"ז מוחזקים הם כמ"ש בשו"ת מהרשד"ם ובמקום אחר הארכתי גם בזה דח"ו לסמוך על זה לשאר עניינים מ"מ לסניף בעלמא כה"ג דידן דאיכא כמה ספקות וגם הוא ברה"ר שהרי באוירון נוסעים הרבה בנ"א יחד לפענ"ד בנקל יש לסמוך ושפיר יש מקום למנהג העולם בזה. גם יש לצרף שיטת הראב"ד בתמים דעים בזה דכהנים בזה"ז כולנו טמאי מתים ואוסופי טומאה הוא ועיין שו"ת רע"א החדשות סי' י"ח ובמל"מ הגם שבמקום אחר הראיתי לדעת דבתמים דעים מפורש דאיכא איסור דאורייתא וכבר הביא כן בשו"ת ח"ס יו"ד סי' של"ט וביו"ד סי' שע"ב בדג"מ מה שהביא בשם המל"מ ומ"ש אמר יחזקאל ועיין בפ"ת שם אות ט' ופלא על הגרע"א הנ"ל, ועיין שו"ת כפי אהרן (פראג) סי' כ"ה.

ומה שנלפענ"ד עוד לחדש בזה לפ"מ דקיי"ל דאין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת (שבת י"ט) ונחלקו הראשונים בטעם הדבר דעת הרי"ף והרמב"ם דמשום עונג שבת נגעו בה ודעת התוס' גזירה משום חבית של שייטין וכ"כ רב האי גאון ובעל המאור כתב משום דכולהו במקום סכנה הם ויצטרכו לחלל שבת וכל שלשה ימים קמי שבתא נראה דמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר עומד מפני פק"נ ויותר מג' ימים קודם שבת מקרי ומותר דלא מחזי כמתנה לעקור את השבת והטור א"ח סי' רמ"ח רמ"ט פסק כבעה"מ ועיין ב"י וש"ע שם ובתשו' מהריב"ל וברדב"ז ח"ד סי' ע"ז חלקו וס"ל דכל שודאי עתיד לחלל שבת אפילו קודם ג' ימים אסור ועיין מג"א שם דעל זה סמכו, ובא"ר דחה דבריו ופסק דאין לזוז מדברי הש"ע.

וכבר הבאתי בספרי משנה הלכות ח"ג בסי' ל"ז ועוד כמה מקומות דבכל מצות אסור להפקיע עצמו מלקיימם אלא הטעם דלא חששו להפקעת השבת לדעת הרז"ה ודעימיה דסוף סוף הרי הוא מפקיע מעצמו השבת גם קודם ג' ימים וכן בשיירא ועוד, דבאמת אונס גמור בפק"נ ודאי הוי אונס ומותר לחלל שבת בשעה שהוא כבר במקום הסכנה אלא שחכמים גזרו שלא יבא לידי סכנה זו וג' ימים קודם השבת גזרו דנראה כמתנה ולא קודם לכן והטעם שלא גזרו לעולם משום שהוא דבר שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה ודרכיה דרכי נועם וכיון שדרך העולם לנסוע ממקום למקום פעמים לצורך ופעמים שלא לצורך וא"א לישב במקום אחד אמרו חז"ל דג' ימים קודם השבת מותר לצאת ולדבר מצוה אפילו בע"ש ומקור החילוק מבואר בשבלי הלקט ענין שבת סי' קי"א ע"ש.

ולפ"ז אומר אני דלנסוע באוירון נמי פשוט דלעלות לאוירון מותר ובשעה שהוא נוסע אם יעבור ביה"ק הרי הוא כבר במקום סכנה ואונס גמור ואין עליו איסור לעבור דרך שם שהרי הוא בסכנה ודאית אז, אלא דא"כ בשעת העליה לאוירון הו"ל כמתנה לעקור טומאה ולכן אומר אני אילו הי' ודאי שיעבור דרך ביה"ק ישראל הי' מיחזי כמתנה לעקור טומאה אבל הכי כיון דהדבר ספק אי יעבור ביה"ק או לא ואי יעבור שמא של עכו"ם וכל אלו הספיקות כה"ג לכ"ע מותר לעלות על האוירון ולא מיחזי כמתנה לעקור טומאה כלל וכשהוא באוירון כבר הוא במקום סכנה ומותר הוא לעבור וכה"ג לכ"ע לא גזרו לעלות כנלפענ"ד נכון אף שלא הרגישו בזה האחרונים ז"ל מקום הניחו לי להתגדר בו בס"ד.

אלו דברי המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רכז

בענין המלקט עצמות מתים אין להודיע לקרובים

ו' מרחשון התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הנגיד המפואר ת"ח ובע"מ כש"ת מוה"ר **שמואל צבי הערמאן** הי"ו בנ"י.

אחדשה"ט בידידות יתירה. בדבר שאלתו אשר בדעתו ללקט עצמות ולפנות את בתו היקרה ע"ה ולהעבירה לארצנו הקדושה ורוצה לדעת כדת מה לעשות ומתי יודיע לאשתו ולבתו ולשאר קרובים מזה.

הנה בש"ע יו"ד סי' ת"ג מבואר דהמלקט עצמות אביו או אמו או של שאר קרובים שמתאבלים עליהם מתאבל עליהם כל היום כולו בכל הדברים הנוהגים באבל בכפיית המטה ועטיפת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה וסיכה ולערב אין מתאבל עליהם אפילו צרורים לו בסדינו היה עומד ומלקט וחשכה לו מותר ביום שלאחריו לפיכך אין מלקטין אותו סמוך לחשיכה כדי שלא יהא נמצא שלא התאבל על ליקוט עצמות אביו, ואין אנינות בליקוט עצמות רק חל

עליו חבילות מיד כלומר שאפילו קודם שיקברו העצמות מותר בחכילת בשר עיין ט"ז שם. מבואר דין ליקוט מהו ושהחלוצות אינו נוהג רק יום אחד ולא יותר ואפילו מצבה לו אין לו עליו עוד דין חבלות.

ולענין להודיע להמשפחה הנה מבואר דהיכי שאפשר שלא לגלות להקרובים שחייבים להתאבל מהליקוט אסור לגלות להם כי ע"ז יגרום להם חבלות ולפטור חותם מכל המצות עיין נוב"ק יו"ד סי' פ"ח וז"ל ועוד נ"ל טעם ג' כי לא נכון לגרום חבילות קרובים בליקוט עצמות כדאיתא בסי' ת"ג ולפטור עצמו מכל המצות ע"ש ובשו"ת מ"ס יו"ד סי' שנ"ג תמה על השואל שם וחיזק דברי הגאון מהר"מ בנו"ב הנ"ל דכל היודע כי יפנו היום עצמות קרוביו פטור מכל המצות עד שהביאם למנוחתם בקבר ואחר הקבורה מתאבל עד הערב וחייב לקרוע בשעת פינוי אז בשעת שמועה אבל טוב שלא להודיע לקרובים כ"ז ומדברה זוה לעשות תקנה ואיסור שלא להודיע לשום אדם שהגיע היום פינוי עצמות קרוביו ושוב אחר שנעשה תקנה זו בפומבי ע"י הרב ובד"ץ שוב אם יארע לו שאחר לו עד אחד כן ג"כ להחמינו אע"פ שבעלמא מתאבלים ע"פ ע"י הכא שהוא עבריין ועובר על תקנות הקהל ג"כ להחמין לו וזה נ"ל תקנה נכונה והחריך שם. והנה מבואר דאסור להודיע לשום קרובים מפינוי עצמות המורה ומ"כ עלתה לן שגם מעכ"ת לא יגלה הדבר לשום קרובים שחייבים להתאבל מדינא כגון אשתו ובנו ובניו וזה פשוט וברור.

ועוד רגע אדבר מה שלכאורה יש לדון להתלמד במקום אחר מה שהעלה הנב"י והגר"מ פיכלס שם שחלקו בענין פינוי עצמות ומתים, ג) היכי דמתוהו על מנת לפנות כה"ג מותר לפנותו בכל זמן ואם נתנוהו לפנותו לזמן קבוע מותר לפנותו לתותו זמן בכל כה"ג ליכא בלבול מתים אבל לפנות לפני זמן הקבוע ליכא טעמא דבלבול. ד) כל שלזמן מרובה שלא נאמר רק רקב ליכא בלבול לדעת מהר"מ פיכלס שם וכל זמן שים עצמות אפילו בלי בשר אכתי ים בלבול ובנ"ב אפילו בעצמות שם לא נאמר רק עצם בלי בשר לא שייך בלבול והביא רמי לדבריו ע"ש ולפ"ז תותן מנחים שקוברים את מיתיהם ב"מ ואח"כ מתנחמים לפנות העצמות אפילו למקום ההיתר מ"מ רחוי להמתין עד שיכלה הבשר עכ"פ ולא יהי' חשש בלבול. ועוד חולי בתוך הזמן הזה יחיו המתים ויקילו יציני עפר ובלע המות לנצח בביאת משיח צדקנו.

אלו דברי ידידו דושה"ט וכאש"ל וי"ר שיזכה לעלות לארצנו הקדושה ולשאוף מקדושתה ולראות בטובה ולברך עליה בקדושה ובטהרה בביאת בר נפלי ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים ושם נעבדך ביראה ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רכח

בענין תינוק שנשבה ונדון למות בערכאות כיצד יעשו

כבוד הרה"ג וכו' כש"ת ר' ישראל לעוו שליט"א צאפלין בטרענטאן נ"ז.

אחדשה"ט וע"ת. מכתבו מיום ד' לו קבלתי כרגע ומני משיב מיד בדבר בקשתו לברר לו כמה ענינים בנדון החיש טאמשק טרחנטונע הנדון למיתה בבית המסורים בטרענטאן כי חולי הדבר נחוץ לו לדעת מה שמבדר לי.

א) **האיש** טאמשק טרחנטונע הנידון למיתה ר"ל שיושב בעת בבית המסורים דטרענטאן הנהו מזרע ישראל כלומר שאמו ישראלית ואביו נכרי כמו שאמר לו המסור הנ"ל, ומאחר דאמן קיי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר (אף דהוה פגום) מ"מ כשר ליכנס לישראל וממילא הרי הוא ישראל.

ב) **בענין** שאלתו בענין הבר מצוה, אף שאינו נוגע מ"מ החמת שהוא נעשה בר מצוה לערך לפני שלש עשרה שנה, וגם עשו לו ברית מילה כדת וכדין. גם נשמע מבית ישראלית כמ"ש את כל המיפארמאציע הזה קבלתי מאת חֵם החיש הנ"ל לאחר שקראתי אותה על הטעלעפאן כפי הכתובת שלאח לי כמ"ש.

בדאי לעיין כאן שלאחר שסיפרה לי אם החיש הנ"ל את שם משפחתה היאראלית נתברר לי שאני מכיר את הסבתא של החיש הנ"ל ובעו"ה מה נאמר הסבתא הנ"ל היא אשה כשרה שומרת הדת בכל כחה ואוי לה שכך עלתה לה, הסבתא גרה בברוקלין אצל הס לא סיפרו לה מכל המקרה, אם רוצה לברר עוד יכול לשאול את החיש הנ"ל אם הוא מכיר את סבתו.

ואף שלא ברורתי דבר זה בעדים גמורים אצל כיון שאין הדבר מוגע לענין שלריך בירור ע"פ עדים רק לריך בירור החמת ומילתא דעבידא לגלויי כה"ג וגם כי רגלים לדבר כפי שמתברר לית בזה שום ספק שזה החיש הנהו מזרע ישראל ולריך להטפל בו כבישראל וליתן לו הכל כפי החפשר וכפי רשות הממשלה בזה, ואולי עוד יועיל הערעור שהם עושים אצל לאחר כל ההחלטות אם בחמת יבא לידי פועל להמיתו ר"ל בחשמל, אזי לריך להתוודות עמו ויאמר תהא מיתתי כפרתי כי אין זה בכלל מאבד עלמו לדעת, ואם נאסים לריך להאסים את אמו כי היא אשר עומדת וזה גדלה ולא דרשה סמוכים לאמרו חז"ל הנושא יפת תואר לסוף מוליד בן סורר ומורה גם כי אם בת ישראל נישאת לנכרי להשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה והס הס עזי נפש שבדור הזה מה נאמר ע"פ לפענ"ד אין זה אין לו אלא דין תינוק שנשבה לד"ה וממילא לריך לעשות לו כל דיני ישראל.

עוד אחת רציתי להעיר את לב כ״ת במה שכתב לפני איזה חדשים נאשם איש אחד ושמו טאמאס טראנטינא בהריגת שני שוטרים באופן אכזרי ביותר הוא נידון למיתה ונמצא בבית האסורין פה בטרענטאן וכו׳, והנה ודאי כי אין אנחנו יכולין לשנות את משפטי המדינה אבל עלי להעיר לב כת״ר דלדיננו משום חטא זה הרי דינו כדין ישראל שהרג את העכו״ס לענין זה כמובן דדינו מבואר בגמ׳ וברמב״ם ה׳ רוצח והל׳ מלכים, ומשום שאר החטאים הרי הוא כתינוק שנשבה שאמרתי לעיל, ואולי היה כדאי לכ״ת ליכנס עמו בדברים ושישוב בתשובה עכ״פ ברגע אחרונה וימות זכאי ואל ימות חייב. והיות כי כת״ר הנהו הנפלין מבית האסורים הנ״ל ודאי בניקל יכול לבא עמו בדברים מכל הנ״ל.

ובזה הנני חותם בברכת התורה ולומדיה ובתפלה שלא ישמע שוד ושבר בארמנותינו ונזכה להתבשר בשורות טובות בביאת גואל צדק והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם דו״ש בלונ״ח בברכת חג כשר ושמח

מנשה הקטן

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק תשיעי

אבן העזר

סימן רכט

בענין המחלוקת אי יש מצוה לקדש אשה

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ואנשי קדש תהיון לי התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ אהובי כבני נחמד ונעים בנש"ק ברקאי צמ"ס חוב"ט עדיו לגאון ולתפארת יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף אויביך שלשלת היוחסין המיול"ח כש"ת הרב יהודה **ארי' אלטר** שליט"א בן מחותני צמד לבי הרהגה"צ כקש"ת מוה"ר פנחס מנחם שליט"א ראש ישיבת שפת אמת ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ט וש"ת באהבת אמת. מכתבך היקר רצוף בדברי תורה הגיעני באיחור זמן קצת ושמחתנו לראות שב"ה אצלכם הכל כשורה, וחבה יתירה נודעת לי על דברי תורה פלפולא חריפתא ששלחת לי להשתעשע בהם וברכתי עליהם ברכת שהחיינו ברכת שבח והודי' לא-ל שזיכני ליקח לבתי בן ת"ח וי"ר שתעלה מעלה מעלה במעלת התורה ויראה עדי מטא נופיא עד רום שמיא וזכות אבותיך הקדושים ואבותינו יגן עליכם שיגמר הקשר בקשר של קיימא עדי עד בכי טוב ובשעטו"מ ותזכו לראות בנים ובני בנים לתורה וגדולה ולשני שלחנות במקום אחד עדי יבא ינון ולו יקהת עמים.

והיות כי חביבים לי דברי תורתך מאד מאד אשתעשע בהם ראשונה קצת כפי מיסת הפנאי לעשות ציצין ופרחין לפלפולא דאורייתא רק בקיצור אמרים ואי"ה לכשירחיב אשנה עוד פרקך בס"ד. וע"ד אשר תלית תניא בדתניא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש אי יש מצוה לקדש אשה דהרמב"ם דס"ל יש מצוה לקדש לשיטתיה אזיל דהבא על הפנויה בלי קידושין לוקה ע"כ מוכרח לקדש אשה לקיים מצות פ"ו וכתב בסה"מ שנשים פטורות ממ"ע זו והטעם שפטורות לפי שנשים פטורות ממ"ע דפ"ו ומה שאמרו בקדושין מצוה בה יותר מבשלוחה הכונה שעי"ז מסייעת לבעל לקיים המצוה והרא"ש ס"ל דאפשר לקיים מצות פ"ו בפלגש ולכן ליכא מצוה לקדש. ובזה ביארת נמי מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ"ג מה"א הכ"ג דדעת הרמב"ם לברך ברכת אירוסין קודם הקידושין ודעת הראב"ד דמקדש ואח"כ מברך דהרמב"ם ס"ל דקידושין הוה מצוה וא"כ צריך לברך עובר לעשייתן ככל המצות והראב"ד ס"ל כהרא"ש דלא הוי ברכת המצוה אלא ס"ל כהרא"ש דהוי ברכת שבח ולשיטתיה אזיל דהבא על פילגש אינו לוקה והאריך בזה בטעם לשבח.

והנלפענ"ד דמה שכתבת במחלוקת הרמב"ם והרא"ש יפה כיונת מאד גם מה שכתבת לפרש גמ' קידושין מ"ב ע"א שאמרו מצוה בה יותר מבשלוחה והא באשה ליכא מצוה אלא שהכוונה שהיא מסייעת להבעל לקיים המצוה יפה הוא ועיין ר"ן ויש"ש שכבר הקשו קושיא זו ותי' ג"כ הכי ועיין מקנה שם. ומיהו מה שרצית לחדש דלהראב"ד ברכת אירוסין לא הוי ברכת המצוה אלא ברכת שבח וכדעת הרא"ש ז"ל, לבבי לא כן ידמה, שהרי נראה דהראב"ד מודה להרמב"ם דהוי ברכת המצוה ולא פליג עליו בזה אלא בזמן ברכתה דהרמב"ם ס"ל דמברך קודם הקידושין כבכל מצוה דמברך עובר לעשייתן, והראב"ד ס"ל לאחר הקידושין ונתן טעם לדבר דכל מצוה שקיומה תלוי בדעת אחרים אם ירצו יקיימו ואם ירצו יבטלו אין רשאי לברך עובר לעשייתן דלמא יהדרו בהו ולא יקיימו ונמצא בירך לבטלה, והמדייק בדברי רבינו הגדול הראב"ד ז"ל שכתב וז"ל כל המקדש אשה כתב הראב"ד אין אנו נוהגין כן אלא מקדש ואח"כ מברך והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תרצה הרי הברכה לבטלה וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בבריתו של א"א ע"כ מבואר כוונתו דמדמה ברכת קידושין לברכת מילה דתרוייהו הו"ל מצוה ובתרוייהו אינו מברך עובר לעשייתן מפני שתלוי בדעת אחרים.

ולבאורה יש לי להביא ראי' לשיטתך דדעת הראב"ד דברכת אירוסין לא הוי ברכת המצוה אלא ברכת השבח והוא שכן כתב הגאון ר' צבי פסח פראנק ז"ל רבה של ירושלים דבספרי משנה הלכות על מס' כתובות לרבינו

הגדול הבה"ג ז"ל סי' ו' הבאתי דעת הראב"ד בתמים דעים דברכת אירוסין אינו אלא כברכת המצות ומברכין בשעת קידושין הלא תראה אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות וכתבתי שם דדעת הראב"ד דברכת אירוסין הוה ברכת המצוה והגאון רצ"פ בהסכמה שם רצה לדחות דברינו דהראב"ד ס"ל כהרא"ש דלא הוי ברכת המצוה ע"ש ונמצא דיש לך אילן גדול לסמוך עליו בפירושך במחלוקת הרמב"ם והראב"ד ברם דהגם דחפץ אני בהצדקך האמת אהוב מכל ובספרי משנה הלכות מדור התשובות ח"א סי' ג' בעניותי הארכתי לדחות דברי הגרצ"פ הנ"ל ע"ש ותמצא אי"ה נחת כי אין כדאי לכפול הדברים מה שכבר נדפסו ועיין עוד משנה הלכות ח"א סי' צ"ח וח"ב סי' נ"ב וח"ג סי' קכ"ט קל"ו וח"ז סי' רמ"ה באריכות קצת.

איברא דמדברי הראב"ד בעצמו במה שנתן טעם לברך לאחר הקידושין וז"ל דכל מצוה שקיומה תלוי בדעת אחרים אם ירצו יקיימו ואם ירצו יבטלו אין רשאי לברך עובר לעשייתן הנה כתב להדיא שהוא מצוה והביא ראי' מכל מצוה שקיומה תלוי הרי דמצוה הוא אלא דנפ"מ בין מצוה שתלוי בו מברך עובר לעשייתן ובין מצוה שתלוי בדעת אחרים שמברך לאחר עשייתן.

והא קושיא שהקשית אטעם הראב"ד ז"ל דשמא לא תרצה האשה הרי מבואר בפסחים דף ז' ע"ב דלא חיישינן שמא יקלקל במילה ותקיעה ושחיטה ולפענ"ד דלא חידש הראב"ד דינו אלא כשאחר מברך ועשיית המצוה תלוי' באחר אז חיישינן אבל בהוא עצמו עושה המצוה לא חיישינן שמא יקלקל כיון שהוא יכול לכוין ולעמוד דעתו ולכן המוהל עצמו שיודע בעצמו שיוכל למול ליכא ספיקא וכן על בעל תוקע אבל האב שצריך לברך ברכת להכניסו ותלוי במוהל שמא לא ימול כראוי עיין תוס' פ"ק דפסחים (ז' ע"א) ד"ה בלבער ופ' ר"א דמילה (קל"ז ע"ב) שכתבו להדיא ואין צריך לברך עובר לעשייתן אלא במקום שהעושה מצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא ותדע שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא לאחר אירוסין, ועיין טור יו"ד סי' רס"ה שהביא דהרשב"ם הנהיג שיברך האב קודם המילה ור"ת ורב שר שלום גאון כתבו דאינו מברך אלא לאחר המילה כיון שנעשית ע"י אחר וכ"כ בעל העיטור ודעת הרא"ש לפשר שיברך בין חתוך לפריעה ועיין ב"ח שם שאין לתמוה על מנהגנו דמברכין ברכת אירוסין קודם קידושין וברכת להכניסו אחר המילה והו"ל תרתי דסתרי וקצרתי.

אלא דמה שכתבת ליישב למה לא חיישינן שמא יקלקלו במילה דהטעם נראה שכיון שעושה מה שמוטל עליו אפילו אם אח"כ לא זכה לקיים המצוה מ"מ לא מקרי ברכה לבטלה, הנה אמת נכון הדבר דכבר הקשיתי בהשוחט אמאי סומכין ארוב בהמות כשרות הן ניחוש שמא ימצא טריפה או שמא יקלקל בשחיטתו ונמצא ברכה לבטלה וישחוט קודם ויברר דהרי קיי"ל היכי דאפשר לברר מבררינן ובדין דפ"פ כתב בירושלמי דמברכין אחר הבעילה שמא ימצא פ"פ ונמצא ברכה לבטלה, אמנם בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג ז"ל מצות אימת מברך עליהן ר' יוחנן אומר עובר לעשייתן רב הונא אמר בשעת עשייתן אתיא דרב הונא כשמואל דאמר ר' יוסי בר' בון בשם שמואל כל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה וי"א קדושין בבעילה כו' שחיטה מאימת הוא מברך עליה ר' יוחנן אומר עובר לשחוט ר' יוסי בן נהוראי אומר משישחוט למה שמא תתנבל שחיטתה מעתה משיבדק הסימנים חזקת בני מעים כשרים כו' ופי הפנ"מ עובר לשחוט קודם שישחוט, משישחוט למה שמא כו' ונמצאת ברכה לבטלה, מעתה אי חיישינן להכי א"כ משיבדוק הסימנים נמי כלומר ימתין עד לאחר שיבדוק הסימנים והן נשחטין כתקונן אכתי ניחוש שמא ימצא איזו טריפות בבני מעים ומשני חזקת בני מעיים כשרים הם כל זמן דלא איתיליד בהם ריעותא כו' ע"ש הנה מבואר דבשחיטה מברכינן עובר לעשייתן כר' יוחנן ולא חיישינן שמא יתקלקל בשחיטה ונמצא ברכה לבטלה.

אלא דבס' הפרדס לרש"י בעניני מילה כתב ואבי הבן כשמברך להכניסו אינו מברך אלא לאחר מילה כו' וא"ת והלא מילה שאינו מברך לאחריה אלא לפניה הכ"נ ליברך להכניס קודם אימא לך שאני מילה דמוהל עוסק במצוה וא"א בלא ברכה אבל אם איהו יברך שמא תקלקל המילה נמצא מוציא ש"ש לבטלה וא"ת שחיטה ותקיעה נמי תיחוש שמא תקלקל השחיטה ונמצא מוציא ש"ש לבטלה לא דמיין הנך תרתי להא דאיהו בידו ויכול לתקן אבל אבי הבן מצותו ביד אחר היא הלכך מברך להכניסו לאחר מילה וכן מנהג בשתי ישיבות ע"כ ע"ש, הנה מבואר דבמילה ותקיעה דלא חששו הטעם משום שהוא בידו ויכול לתקן אלא דבירושלמי פליגי בזה אי מהני מה שהוא בידו לתקן ר' יוחנן ור' יוסי ב"נ וכנ"ל ועכ"פ אנן קיי"ל כר' יוחנן.

סימן רל

בענין מצות קידושין ומצות פרו ורבו הם ב' מצוות

עוד להנ"ל

ומש"כ עוד וז"ל וכתב בסה"מ שנשים פטורות ממ"ע זו והטעם לפי שהנשים פטורות ממ"ע דפ"ו וכו' אלא דקשה על מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בתשו' להל' אישות סי' ל"א שמצות פ"ו ומצות קידושין הם ב' מצות

נפרדות וים לעיין לע"כ למה נשים פטורות, ורמ' מגמ' בילה ל"ו ע"ב שמא יש לו אשה ובנים לא הוי מצוה הרי מבואר שעיקר המצוה משום פ"ו עכ"ל.

וראשונה נראה להעיר דבמת דברי רבינו אברהם לאו סברת בידיה הוא אלא ברע כרעא דאשה שכן כתב הרמב"ם בספר המצות שלו וחשבם לג' מצות נפרדות (מצות עשה רי"ב) ז"ל היא שצונו לפרות ולרבות כו' ומצוה זו אין הנשים חייבות בה ובביאור ממרו (יבמות ס"ה ע"ב) המים מצווה על פ"ו ולא האשה. (מצוה רי"ג) היא שצונו לבעול בקדושין ולמת דבר ביד האשה או בשטר או בביאה וזו היא מצות קידושין והרמז כי יקח איש אשה ובעלה וגו' ע"ש הנה מבואר שרבינו הרמב"ם בעצמו חשב קידושין ופ"ו לב' מצות נפרדות ובמת כי רבינו אברהם ניין לעיין בדבריו בסה"מ בדברי הרמב"ם הנ"ל. גם מהא קושיא לע"כ מדוע נשים פטורות, הנה לפום ריהטא לא מצאתי ברמב"ם שם שכתב דנשים פטורות ממ"ע זו ולא כתב כן אלא במצות פ"ו שפטורות ולזה כתב טעם למה אבל במצות עשה של קידושין לא כתב דנשים פטורות ועיין ברית משה על הסמ"ג מ"ע מ"ח שהביא בשם ספר דבר מצוה סי' רי"ג דנשים ג"כ חייבות בקידושין ומין לי הספר דבר מצוה לעיין אחריו, ומיהו הא קושיא מבילה הוא תמיהה קיימת וראוי' למי שאמרה ונריך נגר ובר נגר ליפרקוה דמפורש שעיקר המצוה משום פ"ו וכ"ש ממה שפי' רש"י שם שנושא אשה כדי לקיים מצות פ"ו.

ומה שנלפענ"ד ביאור דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל ובביאור דבריו דמשונה נראה לדייק דמצוה של קידושין לאו מיוחדת היא אבל היא מצות קיומית כלומר דליכא חיוב אקרקפתא דגברא לישא אשה כמצות תפילין אחרוג וכיוצא בה אלא שאם רוצה לישא אשה ולדור עמה צריך לקדשה ומדויק זה לשון ר' אברהם בתשובה הנ"ל שכתב מצות פ"ו כשיהיה לו בן או בת קיים המצוה (משל"כ בן או בת ט"ס וצ"ל בן ובת דאל למוד לא קיים) ומצות הקידושין והנשואין אפילו ים לו כמה בנים וכמה בנות ויש עמו כמה נשים כל אשה שירצה לישא תותב מצוה עליו אשא תותב בקדושין ע"כ מבואר למצות קדושין אינה מיוחדת שחייב לישא אשה אלא אם רוצה לישא אשה או נשים רבות ואפילו ים לו כבר כמה נשים יכתי כל אשה שירצה לישא תותב צריך לקדשה ולישא תותב במו"ק. ואפשר דמה"ע סידר ומנה רבינו הרמב"ם ז"ל מצות פ"ו קודם מצות קדושין דלכתורה לפי הסדר מצות קידושין קודמת לפ"ו וגם לפי הס"ד דהא דהא תליא ג"כ הי"ל קודם למצות מצות לקדש אשה ואחריה מ"ע דפ"ו אבל בכיון הפך הדברים ולהורות נתן שהם שמי מצות נפרדות אין להם שייכות זו בזו לעניין דין המצוה ולזה כסברת הרמ"ם שרצה לתלותם זה בזה נראה לפילו קיים פ"ו בבר באיזה חופן הן בשעתו או בחופן אחר מ"מ אם רוצה לישא אשה או נשים הרבה מ"ע לקדשה.

וקצת נראה לומר דהנה דעת הרמ"ם (בתובות ז') דמה"ט קדושי אשה לא הוי מצוה משום דאשאר לקיים מצות פ"ו בפלגש ופלגש הוי בלא קידושין ולכאורה למה דוקא בפלגש הרי גם מפנויה או אפילו מחייבי לאוין מ"ו נמי הוי ועוק וקיים המצוה ואפילו בחייבי כריתות ומיתות ב"ד יש סוברים שמקיים מצות פ"ו והוא בירושלמי יבמות פ"ב שבגנו ממזר קיים מצות פ"ו אלא שהרי"ף והרמב"ם והרמ"ם השמיטו להירושלמי ועיין ריטב"א פ"ח דכתובות טעם להשמטתם והרמב"ם והרשב"א והריטב"א הביאו דברי הירושלמי בפשיטות ועיין שו"ת בלותת לאברהם סי' נ"ו ומנ"ח מצוה ע', ובספרנו משנה הלכות מ"ב סי' כ' וח"ל סי' קנ"ח והטעם דמ"מ הרי בא בחיסור ואם לא היי יכול לקיים מצות פ"ו רק בחיסור היי מודה הרמ"ם ז"ל דחיכא מ"ע לקדש אשה כדי לקיים מצות פ"ו בהיתר ולא בחיסור אבל כיון דאפשר בפלגש שהוא לדעתו בהיתר שפיר לא בעי קידושין ולא הוה מ"ע לקדש כלל וכל זה לדעת הרמ"ם דתלה קדושי אשה במצות פ"ו אבל להרמב"ם דס"ל דקדושין מצוה נפרדת היא י"ל דהכ"ג לאפילו קיים פ"ו בחיסור נמי קיים המצוה, או שמירי שקיים המצוה בפנוי' שהיה מופקרת וכמ"ש כמה מהמפרשים דדעת הרמב"ם נמי דוקא מופקרת לוקה.

ומעתה נבא להבין רמ' לדברינו מדברי הרמב"ם גופי' דבפ"ג מהל' איסות ה"א כתב וז"ל קודם מ"ת אדם פוגע כו' כיון שנתנה תורה נטלו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה מחלה בפני עדים ומש"כ תהי' לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה. (ה"ב) וליקוחין אלו מ"ע של תורה הם כו' והרואה יראה שדייק לכתוב כיון שנתנה תורה נטלו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה ודייק שאם ירצה כלומר דליכא חיוב ולכן לא כתב כיון שנתנה תורה נטלו ישראל לישא נשים כו' אלא דברצונו תלוי מילתא.

ואביא עוד רמ' לדברינו מדברי הכ"מ בפ"ג מהל' שחיטה שכתב הרמב"ם ז"ל מ"ע לשחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חי' ועוף ומש"כ יאכל שנאמר וזבחת מבקרך ומצאנך וכתב הכ"מ אם מ"ע שישחוט מי שירצה לאכול כו' כתב מי שירצה לומר שאינה מצוה שחייב האדם לעשותה עכ"פ כמו תפילין ולילית שופר סוכה ולולב ע"כ. הנה מבואר דכיון שכתב שישחוט מי שירצה כוונתו לדייק דשחיטה הגם דהוי מ"ע מ"מ לא הוי חיובית והכ"ג כיון דכתב שאם ירצה האיש לישא אשה כו' כוונתו דאינה מצוה שחייב האדם ליעשות אשה בכל אופן אלא אם רוצה ליעשות אשה צריך לקדשה ומקיים בה מ"ע וזה פשוט. נמצא דבהא פליגי הרמב"ם והרמ"ם

דלהרא״ש קדושי אשה לא דמי לשחיטה שאינו מחויב לשחוט ולאכול ואפ״ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם א״א לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פ״ו בלי קידושין, וגם התם אפקי׳ קרא בלשון ציווי וזבחת ואכלת והכא לא אי נמי משום קדשים וכמו שדחק עצמו הרא״ש ז״ל שם לפרש ולחלק בין שחיטה לקידושין אבל הרמב״ם ז״ל ס״ל דקידושי אשה הו״ל כמו שחיטה דבאמת כבר הקשו ארא״ש ז״ל עיין אבודרהם ובט״ז יו״ד סי׳ א׳ ולכן ס״ל להרמב״ם דקידושין נמי הוי דומיא דקידושין והסברא והטעם למחלקותם דהרא״ש ס״ל דעיקר המצוה הוא פ״ו אבל הרמב״ם ז״ל ס״ל דהו״ל שתי מצות נפרדות וז״ל הרא״ש ונ״ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פריה ורביה היינו קיום המצוה, ועיין הג״א שם דנראה דס״ל דלכן אינה ברכה לעשיית המצוה משום דאין עשייתה גמר מצוה כדאיתא בפ׳ התכלת ובשעת נישואין נמי לא מברכינן דשמא הוי ברכה לבטלה דשמא לא יזכו להבנות יחד, ומשמע לכאורה דהאי ואם לקח פלגש שמוסיף הרא״ש שם הוא תי׳ אחר כלומר חדא דאין עשייתה גמר מצוה, ועוד שאם לקח פלגש וקיים פ״ו אינו מחוייב לקדש כלל. ולהג״א צ״ע גדול מה שכתב דשמא לא יזכו להבנות דודאי אזלינן בתר רובא ומברכין כה״ג דרוב התלוי בטבע העולם הוי רובא ועיין מש״כ כק״ז מרן בבית שערים יו״ד סי׳ א׳ והרבה מצות מברכין כה״ג ולא חיישינן, גם כי דעת הרבה פוסקים דהמצוה ההשתדלות וזה עושים.

והא דלא תקשה א״כ מהרמב״ם פכ״א מהל׳ א״ב הכ״ו שכתב ואין האיש רשאי לישב בלא אשה ומשנה מפורשת בן שמונה עשרה לחופה ובפט״ו מה״א ה״ב כתב האיש מצווה על פ״ו אבל לא האשה ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה שנה וכיון שעבר עשרים ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מ״ע כו׳ דמשמע לכאורה דמ״ע חיובית היא לישא אשה ואם לא נשא מבטל מ״ע נראה לומר בב׳ אנפין הפן האחד דהגם דלישא אשה ליכא חיוב אבל כיון שיש לו תחתיו מ״ע של פ״ו שחייב לקיים באותה שעה חל עליו חיוב לישא ג״כ והוי ע״ד משל בטלית דליכא חיוב לעטוף בטלית בת ד׳ כנפות אבל אם יש לו טלית וצריך להתעטף אין לו לחתוך הד׳ כנפות וי״ל ויש עוד ציור אלא שאין הז״ג. והפן השני נראה לפענ״ד לפי הענין דהא שכתב הרמב״ם האיש מצווה על פ״ו אבל לא האשה ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה שנה וכיון שעברו עשרים ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מ״ע הנה פתח במצות פ״ו האיש מצווה על פ״ו וסיים עברו עשרים ולא נשא אשה הרי זה מבטל מ״ע היל״ל עברו עשרים ולא היו לו בנים הרי זה עובר ומבטל עשה.

אבל לפמ״ש אתי שפיר דודאי לישא אשה ליכא חיוב ואינו מצווה על זה כלל ולכן פתח באיש מצווה על פ״ו ואימתי נתחייב במצוה זו כלומר במצות פ״ו מבן שבע עשרה שנה וכיון שמבן שבע עשרה שנה נתחייב בפ״ו צריך לעשות השתדלות לקיים המצוה וע״כ צריך לישא אשה כיון דבפלגש אסור לשיטתיה וא״כ ההשתדלות הוא לישא אשה כדרך כל הארץ (ואולי בזה מיושב נמי מה שאמר מבן י״ז ולא שמונה עשרה עיין ה״ה ושאר נושאי כליו שהקשה עליו ממשנה הנ״ל ומה שתי׳ ולפמ״ש אתי שפיר דבן י״ז החיוב הוא לפ״ו ולא על נישואין והנה אמרו ז״ל נותנין לבתולה י״ב חודש א״כ מיד שנתחייב בפ״ו מתחיל להשתדל ומשתדך בבתולה לישאנה ונותנין לה י״ב חודש ולכן בן שמונה עשרה לחופה וגם הרמב״ם מודה לזה אלא שאין זה ענין מה שכתב כאן מנשואי אשה אלא ממצות פ״ו וזה לפענ״ד ברור מאד אף שלא הבינו כן נושאי כליו מקום הניחו לי בס״ד להתגדר בו). ומסיים וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה שכל ג׳ שנים הי׳ לו להשתדל בזה ולא השתדל הרי עובר ומבטל מ״ע כלומר מ״ע של פ״ו שמצוה עליה מבן י״ז ולא השתדל לקיימה כראוי ולא כתב הרי זה ביטל מ״ע שאכתי בידו לפרות ולרבות אלא דעד עשרים אין הוא בדין מבטל שכבר נתנו לו זמן להשתדל לישא אשה ולקיים מצוה זו ולאח״כ מקרי מבטל דהו״ל פושע שלא השתדל ולא נשא. ולא קאי האי ביטול אנישואין דמ״ע זו של נישואי אשה לאו חיובית הוא ולכן לא כתב ג״כ הרי עובר ומבטל ב׳ מ״ע של קידושין ופ״ו דמ״ע של קידושין לאו חיובית הוא וכשאינה מקיימה ולא נשא אשה לא עבר אמ״ע זו אלא מבטל מ״ע של פ״ו.

ולשון המחבר א״ע סי׳ א׳ ס״ג שכתב מצוה על כל ישראל שישא אשה בן י״ח והמקדים לישא אשה מצוה מן המובחר וציין שם ללשון הרמב״ם פט״ו מה״א צ״ע דלהרמב״ם ליכא מ״ע כזו חיובית אלא אם קדש מקיים מצוה ולהרמב״ם המצוה לפרות ולרבות חיובית אלא דבשבילה צריך לישא ולפי׳ הראשון י״ל דכיון שנתחייב כבר במצות פ״ו נתחייב להשתדל לקיים המצוה ולכן נתחייב לישא אשה כיון דא״א בלי אשה או יאמר דמה שאמר מצוה אינו מ״ע אלא בגדר מצוה כדי שיוכל לקיים מצות פ״ו וצ״ע.

ובמה שכתבנו יש ליישב נמי קצת מה שפסק שם (ה״ג) הא דבן עזאי מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושוגה בה כב״ע ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו אבל אם הי׳ יצרו מתגבר עליו חייב לישא אשה ואפילו היו לו בנים שמא יבא לידי הרהור ע״ש והדברים מתמיהים ואטו בן עזאי פטור מן המצוה ותז״ל אמרו יש נאה דורש ותי׳ מה אעשה נפשי חשקה בתורה צ״ב ובמקום אחר הארכתי ולפמ״ש נראה עכשיו כיון דבאמת לישא אשה ליכא מצוה חיובית אלא אם ירצה וכיון שנפשו חשקה בתורה ואינו רוצה בה כיון שנפשו

משקה וילכו אין מתגבר עליו ליכא עליו חיוב ליפע משה ואלו ואלו יפע ממילא לא יקיים פ"ו בשב ואל תעשה אבל וכיון דלא יפע ממילא אחרים שקוף כל קוף יפע משה אלא שממתין יומר מצלו כיון שעברו עשרים הרי זה מבטל מ"ע דפ"ו כיון שאין נפשו משקה בתורה ול"ע.

ובמה שכתבנו מיושבת נמי ממילא קושיתך למה נשים פטורות מן קידושין מ"ע בפנ"ע הוא ולהנ"ל אתי שפיר דהרי אפילו בנשים ליכא חיוב אלא מן ילדה מקיים ובתורה כי יקח איש.

איברא דעד שאין דין למה פטורות נדון מן הס פטורות ולא מקיימות מצוה בזיווגין לבד מה שהצאתי לעיל מדרית משה החמנס התום' גיטין מ"ג ע"ב כתבו דלף דקיי"ל משה אינה מצווה על פ"ו מ"מ היא מצווה על לשבת ילדה ו"כ בשמת גם היא נריכה לקיים מ"ע דלשבת ילדה ומן לא תשבו לשים החיך תקיים ותמותי רשיתי להמקנה קידושין מ"מ אלא דמצוה בה שהר"ן והיש"ם נדחקו בטעמא דמצוה בה לף דקי"ל דמשה אינה מצווה על פ"ו וכתב המקנה ז"ל דלף שאינה מצווה על פ"ו מ"מ כיון שהיא רוצה להשבע לשים תסורה להבעל לו בלא קדושין משום לא תהי' קדשה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה"א ע"כ הוי הקידושין מצוה כמו שמיטה והפרשת תרומה ושילוח הקן דלאו מצווה על השמיטה וכן הפרשת תרומה בלא פס רצה לאכול תסור בלא שמיטה ובלא הפרשה וכן בשילוח הקן דלאו מצווה לשלוח אלא פס רצה ליקח הבנים ע"ש הגה בשמת ס"ל דמשה נמי מקיימת מצוה ע"כ י"ל דלהרמב"ם נמי דיעת הכי דמשה נמי מקיימת מצוה ו"ל.

ולא יוכל להתעלם כמה דפשיטא ליה להמקנה ז"ל דהפרשת תרומה ושילוח הקן אינה מצווה בלא פס רצה ליקח הבנים ע"ש הגה בשמת ס"ל דמשה נמי מקיימת מצוה ע"כ י"ל דלהרמב"ם נמי דיעת הכי דמשה נמי מקיימת מצוה ו"ל.

ואברתי פס לן מה שהקשית מגמ' בילה ל"ו שמס יש לו משה ובנים לא הוה מצוה משמע שעיקר המצוה משום פ"ו יפה לברית מאד בזה וקושיא זו רחוי' לך וכבר דקדקתי גם אני מגמ' הנ"ל להביא רבי' לשיטת הרמב"ם דיש מצוה לקדש משה נגד שיטת הרש"ם ז"ל שהרי בגמ' אמרו והא מצוה קעביד ומשני ל"ל דאית ליה משה ובנים ומשמע דעכ"פ היכא דל"ל משה ובנים או אפילו אית ליה בנים ול"ל משה מצוה קעביד ע"כ הרי להדיא דמצוה ליפע משה ורבי' דעת הרמב"ם ז"ל. אלא דלכאורה יש לדייק במה שאמרו ל"ל דאית ליה משה ובנים ולכאורה הי' די באמרו ל"ל דאית ליה בנים ושוב לא הוי מצוה ליפע משה מעכ"ת אפילו אית ליה בנים רק שאין לו משה נמי מצוה קעביד כשנשא משה נמלא דנשיאת משה אין לו שייכות למצות פ"ו אלא דרש"י שם פי' ולא מקדשין הא מצוה קעביד שנשא משה לפרות ולרבות ואמאי קרי ליה רשות ע"ש הרי שכתב נשא משה לפרות ולרבות ול"ל דרש"י ס"ל כהרש"ם והרמב"ם לא יפרש כרש"י, אלא דאכתי קשה לפמ"ש ר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל דאפילו יש לו כמה נשים ובנים ובנות מקיים מ"ע זו וכן משמע לכאורה לשון הרמב"ם והרי הכא משמע משה יש לו משה ובנים לא מקיים מצוה ועכ"פ ליכא מצוה ואתי הרשאון שכתבנו לעיל ניחא, או י"ל כמ"ש רש"י שם בד"ה דאית ליה קנת מצוה מיכא ודו"ק.

איברא דלדעת הרש"ם מקשה מאי משני לא נריכא דאית ליה משה ובנים משמע עכ"פ היכא דל"ל משה ובנים קעביד מצוה הא לדעת הרש"ם לעולם ליכא מצוה לקדש כיון דאפשר בפלגש בלא קידושין אע"כ דאיכא מצוה עכ"פ היכא דל"ל משה ובנים אלא די"ל קנת שיטת הרש"ם דס"ל כשיטת התום' שם ודלא כר"ת ועכ"פ נראה דזה הוא מחלוקת בגמ' בילה שם ותלוי במחלוקת רש"י ותום' ודו"ק כי קלרתי בזה מחמת חוסר הזמן.

ונחזור לדידן עיין מנ"א מצוה תקנ"ב שהביא מצוה זו שכתב וז"ל שנשטוינו לקנות האשה בחתת משלשה דרכים קודם הזיווגין כו' ועז"ל כי יקח איש יקח משה ובא עליה כלומר שם ירצה איש ליקח לו משה שיקנה חומה מחלה כו' הנה כתב ג"כ להמצוה היא שאם ירצה איש ליקח לו משה אבל ליכא חיוב כהנחת תפילין. ובזה נראה נמי לדייק לשון המחבר ס"א סי' ס' ס"ג הנ"ל שכתב ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה ליפע ב"ד כופין חותו ליפע כדי לקיים מצות פ"ו ולכאורה כיון שמצוה לקדש וליפע משה ס"כ אמאי אין כופין חותו בשביל ליפע שהרי קי"ל דכופין חותו על כל מ"ע שבתורה אלא דלפי מה שכתבנו לעיל ניחא.

וכלל גדול הוא בידינו עיין חנוך מצוה ו׳ דכופין על כל מ״ע שבתורה והכ״נ נכוף אותו לישא אשה בשביל מ״ע שלה והנפ״מ כגון לישא אשה שאינה בת בנים או שלא הי׳ לו אשה ראוי׳ לבנים דאז בשביל לישא אשה אין כופין אבל בשביל פ״ו כופין אבל לפמ״ש אתי שפיר דבשביל לישא אשה אין כופין דאין זה מ״ע חיובית אבל מ״מ כופין אותו לישא בשביל מ״ע דפ״ו וק״ל.

וכרגע נפל מילתא בלבאי לפמ״ש התוס׳ ע״ז ל״ו ע״ב ד״ה משום נשג״ז לפ״מ דאמרו בפ׳ הנשרפין מ״ד נשג״ז לא אמר נשג״א דאישות לית להו וקשה דמצרכינן בפ״ק דקידושין (כא:) אשת לרבות אשת איש גבי יפת תואר אלמא איכא בהו אישות וי״ל דודאי עשה מיהו איכא לכך הוצרך לרבות א״א ע״ש דמבואר דבעכו״ס נמי איכא עשה דאישות (מודבק באשתו) ולפ״ז נראה דבעכו״ס נמי איכא עשה עכ״פ של ודבק ואי נימא דהרמב״ס ס״ל נמי הכי י״ל לשון הרמב״ס שבפ״א מהל׳ אישות פתח קודם מ״ת הי׳ אדם פוגע אשה בשוק אם רצו הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהי׳ לו לאשה כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח״כ תהי׳ לו לאשה והדבר פלא למ״ל להרמב״ס להשמיענו מה שהי׳ קודם מ״ת לא הי׳ לו אלא להתחיל מ״ע של תורה לישא אשה בכסף או בשטר או בביאה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה ובשום מקום לא מביא הרמב״ס מה שהי׳ קודם מ״ת וצ״ע.

ולהנ״ל י״ל כך דבאישות יש ב׳ עניינים קדושת אישות שנתנה לישראל ולנהוג באישות שאפילו בב״נ נוהג מדין דודבק שהוא מ״ע ולפ״ז הרמב״ס משמיענו דקודם מ״ת כלומר דזה הוא מנהג של אישות וגם זה איכא בישראל מדין עשה שהוא האישות אלא שלאחר מ״ת נשתנה המצוה הלזו ומי שרוצה לישא אשה צריך לקנותה תחלה אבל העשה נשארה עליה.

ובזה יש להבין נמי דיבמה לשוק לא הוי אלא לאו ואינה א״א ולהנ״ל י״ל ודו״ק. אלא דלפ״ז י״ל דהרמב״ס לשיטתיה דמקיים מ״ע דודבק באשתו ולכן ס״ל דמצוה לקדש אשה והרא״ש ס״ל דליכא מצוה כלל וכנ״ל והבן. ומזה יש להביא ראי׳ לשיטת הצ״פ דהנושא אשה ודר עמה בלי קידושין אפ״ה יש בה מין אישות ולהנ״ל אתי שפיר דהו״ל כעשה של ודבק באשתו ודו״ק כי קצרתי.

ובזה אתן קנצי למלין כעת הגם כי עדיין נשאר להאריך אבל אי״ה עוד חזון למועד והנני חוזר על הראשונות וחותם בסל מלא ברכות לך ולכל בני המשפחה ולכל הנלוים אליך שלום העמוס וטרוד בעבודת הקודש בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רלא

בענין נשים אי חייבות במ״ע דקידושין

ב׳ בשבת לסדר טהרות התשל״ט בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ אהובי כבני מחמד לבי ברקאי בנש״ק חוב״ט עדיו לגאון ולתפארת וכו׳ שלשלת היוחסין כו׳ המיול״ח כש״ת הרב יהודה ארי׳ אלטר שליט״א בן מח׳ צמד לבי הרהגה״צ כקש״ת מוה״ר פנחס מנחם שליט״א ראש ישיבת שפת אמת.

אחדשה״ט וש״ת באהבה נאמנה. מכתבך היקר מיום ה׳ ניסן קבלתי בזמנו. ובדברי תורה אשר העירות על מכתבי הקודם הגם כי ידעת שאין דרכי לכתוב בענין אחד פעמיים מ״מ לאהבתך ארשום ראשי פרקים אמ״ש שלא מצאתי בשום מקום שנשים פטורות ממ״ע דקידושין ועיניך שפיר חזו ברמב״ס בתשלום מנין מ״ע שמנה כל המצות שנשים פטורות וגם מ״ע דקדושין בכלל וכן מפורש בר״ן פ״ב דקדושין על דברת הגמ׳ מצוה בה יותר מבשלוחה ע״כ, יפה כיוונת לפי שיטתך והיא תמיהה קיימת.

ברם האי תנא ירושלמי הוא וכנראה דלא דייק בלישנא דאני דקדקתי לכתוב דלפום ריהטא לא מצאתי ברמב״ס שם שכתב דנשים פטורות ממ״ע זו ופשוט דכוונתי לא היתה אלא על הרמב״ס דהרי הרא״ש אפילו באנשים ל״ל מ״ע לקדש ולכן מדברי הר״ן שהביא אינו ראי׳ דלא כתבתי דלא מצאתי בשום מקום דזה א״א דהרי איכא שיטת רבינו הרא״ש ודעימיה וא״כ עכ״פ הרווחנו ליישב קושיא חדא.

ומעתה נראה דמדברי הרמב״ס נמי לא קשה שהרי באמת ברמב״ס גופי׳ ישנם חלופי נוסחאות וגירסאות ובסה״מ להרמב״ס שלי (עם פי׳ מחשבת משה) בסוף ספר המצות בתשלום מנין המצות לא הביא כלל מצות קדושין ושאין הנשים חייבות בה נא תחפש אחר סה״מ זה ותמצא כדברינו, אלא שחפשתי ומצאתי בסה״מ דפוס ווארשא בסוף מ״ע שכתב בסוגרייס (ורי״ג ואין הנשים חייבות בה ורי״ד ואין הנשים חייבות בה טרו״ו ואין הנשים חייבות בה ורל״א ע״כ) והנה כנראה דהני ד׳ מצות הוספה הם ולאו מדברי הרמב״ס הם ולפענ״ד מוכרח הוא דלאו מדברי הרמב״ס הם שהרי הרמב״ס מנה שם הס׳ מצות הכרחיות והרי קידושין לאנשים אינה מצוה הכרחית אלא אם רוצה לישא אשה מצוה עליו לקדשה וכמו שבררתי בעזה״י במכתבי הצעיר וא״כ הג״ה זו אינו צודק וא״כ שוב הדרינן לכללא דלא מצינו ברמב״ס דנשים פטורות ממ״ע דקידושין, וכמ״ש.

שנית נראה דאפילו נימא דבאנשים איכא חיוב לינשא נמי לא קשה לדידן דאני כתבתי דאשה אם צריכה או תרצה להנשא אז שפיר צריכה קידושין וקיימת בה מצות קידושין ורק ליכא עליה חיוב קידושין ואי נימא דאיכא חיוב לקדש א״כ ע״כ

משום פ״ו יש מיוב ומ״כ בשאה דליכא מיוב פ״ו פטורה אבל מ״מ אם מרגה להיות עם בעל נריכה קידושין דבלא״ה הו״ל בכלל זונה לדעת הרמב״ם דפנוי הבא על הפנויה לוקה מ״כ פשוט דהיא נמי מ״מ לה בלא קידושין אלא שאינה מחויבת ואם מקיימת יש לה מזונות קידושין, ובחמת כי מה שהבאת מדברי הר״ן משם יש רמי דשם כתב ממזות פ״ו ועיין יש״ם שם משיכ בזה ודו״ק. מיברע דהר״ן בחשו׳ סי׳ כ״ז כתב דהיא דקדושי בשה הוי מזוה ז״ל אם אבל יש לדון להקל לפי שאין קפק אלא דבר מזוה הוא והרמי׳ מדחני פ׳ המים מקדש (דף מ״ב) השאה מתקדשת ותקשינן וכו׳ אמר רב יוסף מזוה בה יותר מבשלותה וכו׳ אלמא כשהשאה מתקדשת דבר מזוה הוא ולדבר מזוה אפילו על דעת רבים יש לו הפרה.

סימן רלב

בענין הפרשת תרומה אי הוה מצוה חיובית

עוד להנ״ל

בדברי רש״י גיטין מ״ז ע״ב דהפרשת תרומה אינה מצוה דרמיא על אינש אלא אי בעי אכיל והערומי מגמ׳ אבר שמת ה״ז בחזקת ממוקן ויאסור שמע לא אי׳ דעתו לאכול, וכתבת דלא קשה שאפילו אין דעתו לאכול אם הוא אבר לא יאסה בגיטו דבר שאינו ממוקן שמא יבא אחר לאכלו וכן נדרים שהשאה טבל שקנסו שלא אי׳ לו לשהות שם פ״ה ע״ב, אבל מצוה ליכא.

הנה אם יימא דהשאה למכור פטור מלעשר ולתרום ממילא ליכא למימר דילמא יבא אחר לאכלו כיון שיודע דהשאה למכור אינו חייב להפרים ועיין דומיא לזה ב״מ ס״ט ע״א תרשב״ג במד״א בשביעית דהפקר אבל בשאר כל יאות השנה הלעיטהו לרשע ויאות והכ״נ כיון דילפינן שלמכור לא צריך להפרים ו״ל קלא וכ״ז לפלפל בדבריך חאנס לעשר הענין ליישבי לך מדברי הטו״ז יו״ד סי׳ סקי״ז וכוותי היתה דהט״ז כתב שם להפרשת תרומה הוה עיקר הברכה על מצות הפרשה לא על איסור אכילת טבל שהרי מצות הפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין ע״כ הוה מצוה ואת בשאר מצות ע״ם ובהגהות רע״א שם כתב לא מצאתי זה בשפשיטות הוא רק בשרוצה לאכול אסור עד שיפרים תרומה ובמג״א רס״י ח׳ כ״כ לענין חלה ע״ם וה״נ בתרומה ע״כ ופלא שלא הביא לעניו מדברי רש״י ז״ל ולא ניין עליו עכ״פ מבואר דלא הוא מחלוקת הפוסקים, ועיין שו״ת בית שערים למרן קה״ז בח״א סי׳ ס״ז בסוף התשובה מה שכתב לייישב דברי הט״ז ועיין יו״ד סי׳ ס״ג למרן בית שערים ודו״ק.

סימן רלג

בקושית רבינו אלחנן דתיפוק ליה דאין מקדשין ביו״ט

עוד להנ״ל

מה שמהמת בתוס׳ חגיגה דף ח׳ ד״ה משום שקרבע בקושית רבינו אלחנן דתיפוק ליה דאין מקדשין ביו״ט וקשה לך דלא״ל לומר טעם משום דאין מקדשין דלא״כ הו״ל גזירה לגזירה דאסור לאכול מעשר בהמה ביו״ט משום שמא יעשר ועשר אסור משום מקח וממכר כביצה ל״ז. הנה בזה נראה דמשנת בקושית ר״ל דנאסור האכילה משום דאין מקדשין אבל קושית הרר״ל הוא דלמה אמרו בגמ׳ דאסור לעשר בשבת משום שקרבע יימע דאסור לעשר משום דאין מקדשין והא אמת הוא דאין מקדשין ביו״ט ומ״כ עכ״פ מליאות הוא דאסור לעשר ביו״ט שיצטרך לקדש העשירי וממילא יעבור אהא דאין מקדשין ולכן שפיר מקשה הר״ל ומשני דליכא משום אין מקדשין דקדוש ועומד ומ״כ פריך מ״ט לא ומשני משום שקרבע. ור״י ס״ל דנקט איסור דאורייתא דקדושה ועומדת לא אמרינן ואסור לקדש מ״מ כיון דלא הוי רק דרבנן הייגו מתירין בשביל יו״ט ולא גזור בה רק משום שקרבע והבן כי קצרתי. ועי׳ ט״ז מה שהאריך ודבריו צ״ע וכבר האריכו האחרונים בדבריו.

סימן רלד

בענין חתן אי יכול לברך לעצמו ז׳ ברכות

עוד להנ״ל

ובדבר שפיקת כק״ז מדמו״כ מרן מגור זצ״ל שם החתן עצמו יכול לברך ז׳ ברכות או שהברכות הם להחתן ולא שייך לברך לעצמו ורצית לפשוט ממגילה כ״ג ע״ב דברכת מצלים אין מצלים מן המנין וברכת חתנים החתנים מן המנין ופרש״י משום שהברכה לאבלים, עכ״ל.

ולפענ״ד דברי רש״י צ״ב דלפי זה הרי כתב שם וז״ל אין מצלים מן המנין, שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם הטוב בפ״י משלם הגמול ולאבלים בפני עצמן אחינו בעל נחמות ינחם אתכם בפ״י מנחם אבלים ואינו כולל יחד ע״כ ולפ״ז גם המנחמים לא יצטרפו למנין שהרי הוא אומר ברכה למנחמין בפני עצמן וברואה להכוונה כך דברכת למנחמים בפני עצמן ואבלים בפני עצמן ואינו כולל יחד אבל היכא דכולל יחד אפילו היו הברכות לזה ולזה היו מצרפין ומ״כ י״ל פשוט דודאי בברכת חתנים נמי הברכות הם לחתנים כמ״ש הפוסקים ועיין רש״י ותוס׳ כתובות דף ו-ז דברכת שהכל ברע ויוצר האדם אינן מעשק הזווג אלא שבא להשי״ת וברכת חתנים מתחיל מברכת אשר יצר אלא שכיון

שאמרם בלשון כולל ולכן מצרפין למנין דהלשון בברכת חתנים הוא כולל כל החתנים ומדבר בלשון נוכח ולא להחתנים הללו, אשר ברא חתן וכלה וכיוצא, אבל בברכת אבילות אומר אתכם ולכן חלקו ביניהם ומיהו ברכת חתנים נמי על החתנים הוא והתפלה הוא לאותו החתן עם כל החתנים והנ״מ שאם יהיו שם יותר מחתן אחד אז אפשר שגם החתן יכול לברך ברכת חתנים שאז כולל גם אחרים ונמצא אינו מברך רק לעצמו וכה״ג אפשר שמותר לחתן לברך.

ומיהו לעיקר דינא כבר הביא במעשה רוקח בדף ראשון כת״י חידושים מהרמב״ם וז״ל ולפי שהקידושין הן עיקר הנישואין ע״כ חייבו על הקידושין ברכה כמו כל מ״ע וזה שיברך המקדש או שלוחו וכו׳ ואין ראוי שיברך אותו כי אם המקדש או שלוחו כו׳ וקצת ההמונים טועים ומברכין אותה על צד ההיקש מז׳ ברכות של נישואין והוא טעות לפי שז״ב הם שבח להשי״ת ותפלה בעד החתן והכלה וישראל ולכן הראוי שיברך אותם הגדול שבנמצאים שם אמנם זאת הברכה היא ברכה על המצוה ואין ראוי שיברך אותה אלא עושה המצוה ע״כ. הנה כתב מפורש הרמב״ם ז״ל שז״ב הגדול מברך אותן ולא החתן ולפענ״ד לפ״ז הכ״נ אם החתן הוא הגדול יכול לברך לדעתו ז״ל כיון שהיא תפלה לכלם הו״ל המברך כש״ל שמתפלל על כולם ודו״ק. ודברי כק״ז אין לי לעיין אחריו ולא ידעתי באיזה מקום מספקא לי׳.

שוב העיר לי ידי״נ הרה״ג צבי יצחק אברמוביץ מחצור, מדברי המרדכי רפ״ק דכתובות סי׳ קל״א וז״ל, בשם רב שר שלום גאון דחתן אל יברך לעצמו ז״ב משום דמיחזי כיוהרא, ואם אין אחר מברך לעצמו, ע״ש ובמהר״ם שיף גיטין נ״ז ע״א.

בענין טלית נהוג עלמא שהנוטל טלית ביהכ״נ אינו מברך עליו וכן נוטה דעתי העני׳.

דושה״ט וש״ת המצפה לראותך מעלה מעלה ברום המעלות של תורה וקדושה ולבנות בית נאמן בישראל החותם בברכה בשם כל ישראל לך ולכל בני המשפחה וביחוד למחותני דיתיב בעומקא דלבאי הרהגה״צ מר אביך שליט״א ולכאש״ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רלה

בענין קידושין לקטן ואי שייך קידושין לחצאין

עש״ק לסדר ואהבך התשמ״א בנ״י יצו״א

ישאו הרים וגבעות שלום וברכה לכ׳ האי גברא רבא ויקירא הרב הגאון המפורסם ג״א בע״ת פ״ה מרביץ תורה ברבים כג״ת מח׳ מוה״ר **חיים פינחס שיינברג** שליט״א ר״מ אור תורה ובעמח״ס מלואי אבן וט״ה.

אחדשכ״ג בידידות. ספריו היקרים מלואי אבן ה״ח השבוע נתקבלו בישיבתנו תמורת הספרים שנשלחו לישיבתכם הקדושה. והיום בפתחי ספרו ח״א סי׳ א׳ סק״א ראיתי מעכ״ג עמד על דברי האב״מ שם סי׳ א׳ ס״ג שהביא דעת ר״י בר ברזילי דמועיל קידושין לקטן מטעם זכי׳ והו״ל מה״ת והקשה המהרי״ט בת׳ סי׳ מ״ה וכ״כ הקשה בנב״י דא״כ מאי מקשה בגמ׳ א״כ מצינו אישות לקטן ומסיק הש״ס דאין יעוד לקטן ולדידיה הא דוקא בע״כ אבל מדעת הכ״נ דיש יעוד א״כ הדרא קושית הש״ס לדוכתא דמצינו אישות לקטן, וכגון היכי דנתרצה בו והי׳ מדעת. והאב״מ תי׳ לפ״ד המל״מ בפ״ז מה״א וב״י מהל׳ גירושין ומעכ״ג תמה עליו מדברי עצמו שהביא דעת הר״ן בנדרים ל׳ דאשה לא כל כמינה להכניס עצמה ברשות הבעל אלא היא משויא עצמה כהפקר לבעלה והבעל מכניסה לרשותו הלכך אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל ולא הוי האשה דעת אחרת מקנה וא״כ מה זכי׳ שייך כאן והביא עוד מדברי הקצוה״ח סי׳ רמ״ג סק״ז דלא אמרינן זכין לאדם שלא בפניו אלא היכא דזוכה המקבל באיזו דבר כמו במזכה חפץ לפלוני וכבר איתא כזה בתוס׳ רי״ד קידושין מ״ה ע״ב וכי מה הועיל בריצויו אם לא עשאו שליח ביאוש דבשלמא גבי ממון הכל תלוי בדעת הנותן ואין במקבל אלא לזכות במתנה ואם יזכה לו אחר זכה במתנה המקבל דזכין לאדם שלא בפניו אבל גבי קידושין הוא צריך שיאמר דברים שיקנה בהם האשה וטעמא דאחר מקדש אשה לאחר הוא דשלוחו של אדם כמותו ואם לא עשאו שליח מה יועיל עכ״ל וא״כ למ״ד דמועיל ע״כ הוא מטעם שליחות ובקטן הא ליכא שליחות. והאריך עוד בדברים נכוחים וערבים בונה וסותר בפלפולא דאורייתא.

וברגע נפל מילתא בליבאי לכאורה י״ל כגון שקידש לו אביו קטנה ואבי הקטנה קבל קדושין מאבי הקטן והנה התם ודאי לא שייך טעם הר״ן שמשווה עצמה לבעלה כדבר הפקר שהרי קטנה אין לה דעת כלל ואביה הוא שמקדש אותה והו״ל שפיר כדעת אחרת מקנה היינו אבי הקטנה לאבי הקטן ושפיר יש כאן זכי׳ וזכין לאדם שלא בפניו ומקודשת היא לו.

שנית נראה לפמ״ש כבר דבאשה יש שני עניינים קנין כסף שהיא מצד הבעל שנותן הכסף דיליף קיחה קיחה משדה עפרון אבל יש עוד צד האיסור שיש באישות והוא בא מצדה במה שהיא מתייחדת להיות לו היא נאסרת עיין תוס׳ קידושין דף ב׳ ע״ב ד״ה דאסר לה אכ״ע כהקדש וז״ל דגבי אשה במה שהיא מתייחדת להיות לו היא נאסרת לכל הרי דהאיסור בא במה שהיא מתייחדת להיות לו אבל קנין הממון הוא מצדו קיחה קיחה ובמקום אחר הארכתי דמה״ט ביבמה שזינתה הבא עליה לא הוי אלא בלאו דממ״נ אם קידושין הראשונים פקעי אפילו לאו ליכא ואם לא פקעי א״כ הו״ל

א״א וכתבתי בס״ד לפי הנ״ל כך דמיד שמת הבעל פקע לה האיסור שמה שהתייחדה לבעלה ונאסרה על כל העולם פקע במיתתו וא״כ ליכא כאן עוד איסור א״א אבל מ״מ נשאר עוד עליה איסור ממון כיון שהקידושין לא פקעי דיבמה כשיבא עליה לא צריך קידושין אלא ביאה זו גומרת קידושי ראשון עיין בתוס׳ קידושין ד׳ ע״ב והר״א משזנ״א פי׳ שכן זקוקה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קידושי ראשון ומשום דאשכחן ביאה גומרת לא נאמר שתקנה תחלת קנין ע״כ מבואר דביאת יבם גומרת קידושי ראשון ולכן לא הוה רק כעין גזל וליכא אלא לאו דיבמה ולא איסור ושפיר ליכא אלא לאו.

ועיין שו״ת מהרי״ק שורש קל״ט מחלוקת השואל ומהרי״ק אי יש קידושין ביבמה ובתוס׳ יבמות מ״ט הכל מודים ובגמ׳ ב״ב קל״ה אם הקלו בשבויה נקל בא״א ושו״ת מהרי״ט ח״ב סי׳ י״ח ד״ה ואי קשיא לך דנראה דהיא מחלוקת אי היבמה נקנית במעות הראשונים של אחיו ולא הוי רק גומרת ואין כאן קידושין או שהיא מקדשה מחדש והיא דין קידושין ובחי׳ הארכתי בזה בס״ד. אלא דלפ״ז אתי שפיר נמי דלגבי דין כסף הו״ל זכי׳ ממש דענין הפקר הוא רק לשווי׳ איסור ושפיר יש זכי׳ בקידושין כמו בשאר זכיות שזכין לו לקטן שלא בפניו.

ובמה שכתבנו נראה ליישב נמי מה שכתב האב״מ דהוי קידושין אלא דהתורה ממעט ליה ממיתה ע״ש ולפמ״ש אתי שפיר דהאי אישות י״ל דוקא לענין קנין ממונות הוא דאית ליה קידושין וזכי׳ אבל לענין איסור שבה ל״ל קנין וממילא איכא קידושין מצד חלק הממונות אבל אימעט ממיתה מכח שאין כאן איסור אישות דלגבי איסור ליכא זכי׳ כלל רק לענין ממונות והגם שהאב״מ לא כיון לזה מ״מ יש לפרש כן. ובזה י״ל נמי הא דס״ל דתפסי בה קידושי אחר דתלוי במחלוקת במקדש יבמה אי תפסי בה קידושין מאחר שהרי לא התייחדה לזה היבם כלל והכ״נ בהאי קטן ודו״ק כי קצרתי.

ועוד בו שליסיה לפמ״ש קידושין מ״ה ע״א הנהו בי תרי דהוו קא שתו חמרא תותי ציפי בבבל שקל חד מינייהו כסא דחמרא ויהב ליה לחבריה אמר מיקדשא לי ברתיך לברי אמר רבינא אפילו למ״ד חיישינן שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן משמע דאלו נתרצה הבן הוי קידושין, והקשה הר״ן בחי׳ לחולין דף ל״ט ע״ב דמשמע הא נתרצה הבן מהני ואמאי והלא חוב הוא לו שהוא מתחייב בשאר כסות ועונה ונאסר בקרובותיה, וכן נמי מאי דאמרינן התם (דף מ״ד ע״ב) בקטנה שנתקדשה שלא מדעת אביה דחוששין שמא נתרצה האב כי נתרצה מאי הוה והלא חוב לו כשהיא מתקדשת מפקעת עצמה מרשות אביה שהי׳ יכול למוכרה י״ל דה״מ זכות נינהו ולא חובה דסתמא דמילתא דכל אדם רוצה להשיא בתו וניחא ליה במה שבתו רוצה כדאמרינן אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה הילכך כזכות דמי כי נתרצה וכן נמי גבי בן כיון שהוא עתיד לישא וכל אדם רוצה בכך אע״פ שנתחייב בשאר כסות ועונה ונאסר בקרובות אין זו חובה הילכך טעמא דאין חוששין שמא נתרצה הבן הא נתרצה מהני ע״כ.

הנה חידש לן הר״ן ז״ל דבקידושין זכות הוא בין לבן ובין לבת במה שנתקדשו ושפיר מהני זכי׳ בכה״ג ובעניותי ציינתי על הגליון שלי בגמ׳ קידושין ראי׳ מגמ׳ חולין פ״ג ע״א וז״ל בד׳ פרקים אלו דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו ופרש״י דזכות הוא לו דהא לא סגי ליה בלא בשר ע״כ. ביאור הדברים דאף דיתחייב לשלם כיון דלא סגי ליה בלא בשר זכות הוא לו וראי׳ להר״ן ז״ל דכיון דלא סגי ליה בלאו הכי ורוצה כל אדם בכך אף שיתחייב בשאר כסות ועונה מ״מ אכתי זכות הוא לו ועיין נקה״כ יו״ד סי׳ ש״ה בדין זכי׳ לקטן, ועיין עוד בתוס׳ קידושין מ״א ד״ה אסור וצ״ע קצת.

ומכאן צל״ע אנוב״י ק׳ א״ע סי׳ ס״ב שהקשה שם קושית הר״ן הנ״ל אר״י ב״ב ודחק ליישב דר״י ב״ב מיירי בקידש בלא חופה דליכא חובה ורק זכות ולפמ״ש הר״ן נראה דאפילו נתחייב בשאר כסות ועונה נמי זכות הוא כיון דכל אדם רוצה בכך והגם דבבן בעינן נתרצה כשהוא גדול ומיהו בקטן י״ל דניחא ליה במעשה האב והו״ל לעולם כנתרצה וכמ״ש כתובות י״א דניחא להו במאי דעביד אבוהון ועיין ש״ע יו״ד סי׳ רס״ח ס״ז ודו״ק.

והנה בספרי משנה הלכות ח״ג סי׳ קפ״ג-קפ״ד הארכתי קצת בדברי ר״י ב״ב הנ״ל וקצת נגעתי בדברי הר״ן והפנ״י ועוד כמה דברים מה שפלפל בהם מעכ״ג אמנם אין ברצוני לכפול הדברים ולהעתיקם אם יש את נפש מע״כ מח׳ שליט״א לעיין בהם נא להטריח ולמצוא הדברים שם.

והנה באמת כי קצרתי מאד והי׳ לי להאריך אבל מה אעשה כי הזמן בוגד בי ויען ויאמר סלחתי. והנני לנצל מכתבי זה לברכו בברכת מז״ט לארוסי נכדו היקר זאב ראזענגארטען הי״ו עב״ג בת אחי היקר בת ת״ח מופלג ויר״מ וכו׳ ענבי גפן בענבי גפן י״ר שזווגם יעלה יפה יפה מנופה בשלש עשרה נפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל ולראות דורות ישרים יבורך זרע ברך מאת ה׳ המבורך עדי יבא ינון ולו יקהת עמים.

מח׳ דושכ״ג ומברכו בברכת כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רלו

בענין הנושא אשה לעולם ידבק בטובים וביחוס משפחה

ליל ה׳ לסדר למה נגרע התש״מ בנ״י יצו״א מע״כ האברך כמשנתו וו״ח נו״נ הרה״ג כש״ת דוד אלי׳ הי״ו.

אחדש״ת מכתבו היום קבלתי והנני אך להשיב מפני שראיתי למע״כ כמתרעם על אשר גרמתי לו צער בד״ת שכתבתי בספרי ח״ז סי׳ רי״ב רי״ג רי״ד ולכן הגם שאני טרוד עד למעלה ראש חשבתי להשיבו כמה מילים כדי להפיס דעתו.

א) **מה** שהעיר על מה שכתבתי בספרי משנה הלכות ח״ז חליפת מכתבים עם הגה״ק רשכבה״ג הגרי״י קניבסקי (סטייפעלער) שליט״א בענין גרים ובעלי תשובות וכתב מע״כ שהוא דעת חסידים להדר אחר יחוס משפחה ואיך באתי לבזות ולהשפיל ראשי ישיבה גדולי ליטא זה לשונו בקיצור. וגם התמרמר על שהסטייפעלער חזר בו מלהגן על הגרים ובעלי תשובה ומי יושיע להם.

אהובי ידידי בלתי מכירי לא ידעתי למה משוה זה דבר חסידי להתדבק בבת טובים והלא הוא גמרא מפורשת בב״ב לעולם ידבק אדם בטובים שהרי אהרן ומשה ע״ש וכמ״ש ואטו זה מדת חסידות הוא ובש״ע סימן ד׳ בד״מ ובית שמואל שם ס״ק ט״ו דבני ט׳ מדות הוא פגום ואין משפחתו מיוחס וראוי להרחיק מהם, ועיין נוב״י יו״ד סי׳ ס״ט בבחור ששידך בת פלוני ואח״כ פקר אבי הכלה ויצא מדת ישראל והביא שם גמ׳ ב״ב ק״י הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו או אבי אם אמו וכו׳ והרי שתלוי הקלקול בזה ובפגם אבות נודע מה שאמרו רז״ל (שבת קמ״ו ע״א) לא פסקה זוהמא מאבותינו עד ג׳ דורות אברהם יצא ממנו ישמעאל יצחק יצא ממנו עשו הרי שזוהמא של תרח גרמה לזרע יצחק היינו עשו שיהא פגום במעשיו א״כ זרע המשודכת הלז ג״כ יכול להיות פגום מחמת זוהמת אבי אביה שהוא ממש דוגמא של תרח בזרע יצחק ע״ש באריכות ובספרינו משנה הלכות ח״ז סי׳ רי״ג דף קמ״ח. ועיין בשל״ה ושאר פוסקים כללו של דבר ח״ו שזה ענין חסידים או מתנגדים אלא פשוט ההלכה היא שכל אחד יתדבק בטובים כפי מה שאפשר, ועל בת ע״ה אמרו ז״ל ארור שוכב עם בהמה אטו החסידים המציאו כל אלו המאמרים אבל ודאי שחסידים היו התנאים והאמוראים ונתנו לנו חוקים ומשפטים טובים. ועיין שו״ת זקן אהרן סי׳ ס״ה וז״ל מיהו כל זה מצד ההלכה אבל שומר נפשו ודאי דראוי להתרחק מהם בכל האפשר, דבני הנדה הם המורדים והפושעים והעזי פנים שבדור שהנביא ניבא עליהם שהגלות יכלה אותם וכמשה״כ וברותי מכם המורדים והפושעים דאלו בני הנדה, ואם כי בש״ס (נדרים ד״כ) גרים בני נדוי, אבל הטור גרים בני נדה ומי זוטר מ״ש הרמב״ם דפגום ומקולקל הוא וראוי להרחיק מהם וכמ״ש בד״מ אה״ע סי׳ ד׳ ואלמלי לא נכתב כזה בש״ס ופוסקים דצריכים ריחוק, מעצמנו היינו אומרים כן דאיך אפשר למשפחה כשירה להתדבק עמהם בהיות שחטאתם על עצמותם ונפשותם תמיד ולעולם לא יוכלו לרחוץ מחלאת הטומאה אשר עליהם ונפש טמאה תשרה בהם כדאיתא בזוה״ק פ׳ שמות זרע דאתיליד ההיא שעתא משכין עליו רוח מסאבא וכל יומוי יהון במסאבו דהא בנינא ויסודו דילי׳ איהו במסואבא רב ותקיף מכל מסאבא דעלמא ויהיו רשעים מבטן כדכתיב זרו רשעים מרחם, ואנן מה נענה אחרי דברים חוצבים להבות אש שיצאו מפה קדוש עכ״ל.

והנה הגאון בעל זקן אהרן לא הי׳ חסידי אלא הי׳ גאון עצום ופוסק מובהק בעיר פינסק והי׳ מגדולי ליטא וראה מה שכתב בזה עד שכתב אלמלא לא נכתב כזה בש״ס וכו׳ ודי בזה שלא לעשות הש״ע ענין חסידי או ליטאי. ועיין מש״כ בזה מרן החפץ חיים בספר המצות הקצר ל״ת קל״ב מה שהאריך בזה שהולד הנולד הוא פגום ומקולקל וראוי להרחיק ממנו והביא ג״כ דברי הזוה״ק ע״ש וגם הוא הי׳ מגדולי המורים בליטא. עכ״פ ישתקע הדבר שאין זה ענין של חסידים ומתנגדים או גדולי ליטא וחסידים וזה פשוט.

ומה שהתמרמר שאם הסטייפעלער מושך ידו מלהגן על הפסולים מי יושיע, הנה באמת כי הגה״ק הסטייפעלער לא גרע מפגם הבני ט׳ מדות אלא שרצה להוסיף שבזמן הזה גם כל ישראל ח״ו הם בכלל ט׳ מדות וע״ז חזר בו שאין כלל ישראל בכלל ט׳ מדות אבל לא הוסיף ולא גרע מפגם ט׳ מדות והבני ט׳ מדות כמו שהיו קודם חזרתו הם ג״כ לאחר החזרה ואין הוא מגן ומושיע להם ולא גורע המגן מהם אלא שמה שרצה להוסיף עליהם שח״ו כל ישראל פגומים חזר בו מזה ולכן אין אני רואה בזה מה שכתב מעכ״ת שהכרחתי את הגה״ק הגרי״י לסלק מספרו חלק שהי׳ אפענסיו לעדת החסידים וזה גרם לו צער ואין אני רואה בזה שמץ גרמא לשום דבר.

והנה במה שכתב שם מתנאים ואמוראים ומלכי ישראל ח״ו להרהר בזה ואין אנחנו יכולים להבין בזה דרכי ה׳ הנסתרות מאתנו ואם יהי׳ אולי בבארא פארק פה אל פה אסביר לו קצת להודעותא מעניינים אלו וכל הנוגע בהם כנוגע בבת עינו.

אמנם בדרך כלל אכתוב לו הנה מאברהם אבינו ואילך כבר לא התחתנו רק עם טובים ואברהם אבינו לא רצה

להתחתן עם אליעזר עבדו שהי׳ לו בת ורצה ליתנה ליצחק כמ״ש רז״ל והנה אליעזר הי׳ ראש ישיבה גדול שהי׳ דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים ואפ״ה שלח אל משפחתו לבית בתואל הגם שלא היו ת״ח ולא צדיקים וגאונים כמו שהי׳ אליעזר עבד אברהם אלא אדרבה היו ידועים בפי כל כשקרנים ורמאים ועוד וגם יצחק שלח את יעקב פדנה ארם בית לבן הארמי ולא יקח אשה מזרע הכנעני עד שאמרה רבקה למה לי חיים אם יקח אשה מבנות הכנעני ואטו לבן צדיק הי׳ אלא משפחה מיוחסת הי׳ מזרע אברהם ומזרע שם, וכן יעקב לא נשאו בניו כנעניות ועל שלקח יהודה אשה כנענית דרשו בת סוחר, עיין פסחים נ׳ ע״א וירא שם יהודה בת איש כנעני מאי כנעני אילימא כנעני ממש אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר את יעקב ויהודה אזיל ונסיב אלא אמר רשב״ל בת גברא תגרא וכו׳ ע״ש ועיין ב״ב ע״ה, ובגמ׳ הבאתי שם בספרי ובטש״ע א״ע סי׳ ד׳ לא ישא אדם אשה שיש בה שמץ פסול, ובס״ה שם משפחה שנתערב בה כו׳ הג״ה וכל זה דוקא וכו׳ ומ״מ כשר הדבר לגלות לצנועין ודוקא משפחה שנתערבה שנטמעה ונתערבה אבל כל זמן שלא נתערבה מגלין הפסולין ומכריזין עליהן כדי שיפרשו מהן הכשרים כו׳ ס״ו לעולם ישתדל אדם לישא בת ת״ח ואל ישיא בתו לע״ה הג״ה ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם בהמה וכל זה בע״ה שאינו מדקדק במצות והנה מבואר בש״ע כל צרכו ולא הוספתי אני כלום מדעתי בעניינים אלו ולא ממדת חסידות כלל וכלל לא אלא הלכה קאמינא.

ובדבר אשר כואב לו בשביל הגרים דכתיב ואהבתם את הגר הנה ח״ו לא אמרתי בזה שלא לאהוב והיכן מצא זה אלא שואהבתם את הגר אינו אומר שצריך להתדבק עם הגרים ומצוה להתדבק ח״ו לומר כן אלא שאסור לומר שהם אסורים לבא בקהל כיון שהתורה התירתם אבל ודאי ישראל הכשרים ישאו בדומה להם מזרע אברהם המיוחסים, ואעתיק לו לשון החינוך במצוה תקס״ד לא תתעב מצרי וז״ל שמענו שלא להרחיק ולתעב מצרי מהתחתן עמו בדור השלישי אחר שיתגייר וע״ז נאמר לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו וכו׳ ואל תשמע מדברינו שנהי׳ מצווים להתחתן עם המצרים או עם האדומים אחר ג׳ דורות שאין כוונת הכתוב לצותינו להתחתן עמהם חלילה והמשפחות המיוחסות שבישראל לא ירדו ממעלתן להתחתן עמהם אבל ימנענו הכתוב מהרחיק חיתונם בטענת איסור ויודיענו שאין בהם איסור כלל במי שירצה להתחתן בהם כו׳ ע״ש. הנה ביאר לן החינוך מבואר דהגם דליכא איסור להתחתן עם הגרים אבל חלילה להמשפחות המיוחסות בישראל להתחתן עמהם ולירד ממעלתם׳ אבל ודאי כי איכא מצוה לאהוב את הגר וכמה פעמים הזהירה התורה עליהם וגם בכל ישראל כתיב ואהבת לרעך כמוך אבל מ״מ ליכא חיוב ומצוה להתחתן עם כל ישראל אלא במה שחושב שהוא מתדבק בטובים.

ועובדא הוה אצל הצדיק הק׳ רבי זאב מזבאריז זצ״ל שדרכו היה לכנות כל איש בשם ״צדיק״, פעם כאשר קרא כן לאיזה איש פשוט ביותר בשם צדיק נתרגזה הרבנית על זה מפני שידעה שאינו כן ואמרה לבעלה אם כדבריך שצדיק הוא אולי נשתדך עמו, והשיב לה הוא ישתדך עם צדיקים כערכו ואני אשתדך עם אנשים כערכי. וחז״ל אמרו לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת״ח, ואפ״ה אמרו גם לע״ה למכור כל מה שיש לו וליקח ת״ח לבתו.

ומשלו משל (פסחים מ״ט) בת ת״ח לת״ח משל לענבי גפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל, ובת ע״ה משל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור ואינו מתקבל, והשתא מה תעשה בת ע״ה שנולדה לאב ע״ה תלך בקובלנא על חז״ל שכתבו עליה כן, ועוד שם ולא ישא בת עם הארץ מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם בהמה והגם שהאחרונים חפשו אופנים מ״מ דברי חכמינו ז״ל פשוטין וברורין הם. ועיין עוד שם בענין בת כהן לישראל אין זווגן עולה יפה מאי הוא אמר רב חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה במתניתא תנא קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות ע״ש דמחלקי בין ת״ח לע״ה עכ״פ הבדלים יש בין שידוכים ולא תהי׳ כעם ככהן. ויש לדברים הללו הלכות גדולות וקבועות בש״ע ולא כמו שבעונ״ה עושין במדינה זו שנושאים כל הפסולים ואין דורש ואין מבקש לדעת מבטן מי יצא העגל הזה. ופלא שכהיום ב״ה אכשיר דרא ומהדרין על כל מנהגי ישראל וחומרות מחומרות שונות וכשנוגע לענין בנין בית ונשואי אשה עוברים על כמה הלכות מפורשות בש״ע בשאט נפש בשוגג או במזיד ואין לומדין לדעת הלכה מפורשת האסור והמותר ודין קדימה מהם ולא כן מלפנים בישראל דאפילו הקלים שבהם כשבאו לישא אשה ולהעמיד דורות החמירו בו יותר כי דבר נוגע לעצמו יכול להקל אבל מה שנוגע לבניו ולדורות הבאים אחריו אין להקל בו אלא כל אשר לו יתן בעד נפש בניו ובנותיו ודורות הבאים אחריו.

והיום בלמדי עם התלמידים סימנא מילתא הוא דקדקתי בתוס׳ גיטין דף מ״ב ע״ב ד״ה הרי אלו דיחוס אינו תלוי בפסול או כשרות הולד אלא יחוס משפחה הוא ענין שיהא זרעו מיוחס אחר האב שהקשו מכתובות י״ג גבי עשרה כהנים ופירש אחד מהם ובעל הולד שתוקי שמשתקין אותו מדין כהונה מדכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו שיהא זרעו מיוחס אחריו ומבואר דאפילו ברור שהולד הוא מכהן כשר

וגם מאשה כשרה אלא שכיון דלא נתברר לן בבירור גמור מי הוא האב שלו אין זה זרע מיוחס ומשתקין אותו מדין כהונה הגם שנראה שפשוט שאסור לו לטמאות עצמו ושאר דיני כהונה עליו מ״מ אין הוא מתיחס וחסר לו היחוס שלו, והוא מה דכתיב פ׳ במדבר ויתילדו על משפחותם ופרש״י הביאו ספרי יחוסיהם ועדי חזקת לידתם ועיין רמב״ן שם שהיו אומרים אני פלוני הנולד לפלוני ודייק שנולד לפלוני משבט פלוני שיהי׳ יחוס מבורר ולא די שאומר פלוני בן פלוני אלא נולד לפלוני אז הוא מתיחס אחר המשפחה שהוא מבורר ולרש״י צריך עוד עדי חזקת לידה שלא יהא (אדאפטירטע קינד) דהתם ג״כ חסר היחוס של משפחה ורק להם ניתן תורה ובני עשו שלא יכלו להביא סדר יחוסיהם לא נתנה להם התורה כמבואר כ״ז במדרשות חז״ל.

גם בגיורת שאמרו ברכות ח׳ ע״ב דאמר להו רבא לבניה אל תשבו על מטת ארמית איכא דאמרי לא תנסבו גיורת ודאי הדברים כפשוטן הן ולאו מעליותא הוא להתחתן עם גיורת ועיין שלהי תענית מ״ח בחור שא נא עיניך מה שאתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה וכשיהיו בניך מיוחסים הכל קופצים עליהם בין זכרים בין נקבות כ״פ הרמב״ם עיין תוי״ט שם מהו הנקרא מיוחסות ודו״ק.

ועתה רק לדוגמא הנה בתורה כה״ג מצוה על הבתולה ומוזהר אפילו מאלמנה וכ״ש גרושה כהן הדיוט מותר באלמנה ומוזהר על הגרושה וחללה זונה ישראל מותר בגרושה וחללה זונה ועיין בראשונים הטעם ובגמ׳ פסחים (קי״ב) לא תבשל בקדירה שבישל בה חברך מאי ניהו גרושה בחיי בעלה דאמר מר גרוש שנשא גרושה ארבע דעות במטה ואבע״א אפילו באלמנה ע״ש והרי דגרושה ואלמנה אפילו שמותרת לישראל מ״מ עצה טובה שלא לישא גרושה ומה יעשו הגרושות ילכו בקובלנא על חז״ל ובאמת מבואר דממזר אסור לכתוב ס״ת אפילו כשר וכתבו הטעם מפני שלא יוכל לקדש השם של לא יבא ממזר בקהל ה׳ אבל התורה לא תשתנה ולא ישתנה ואם שלמה המלך נשא בת פרעה גינהו חז״ל על זה ואפילו למ״ד שגיירה, ונעמה ע״פ הדבור היתה כרות המואביה שהם השתי פרידות טובות כמבואר בגמ׳ ב״ק ל״ח, ועיין קהלת רבה דמעת העושקים ובר״פ עשרה יוחסין הסדר של היוחסין ואם הטעה אפילו לשבח אינה מקודשת דמעלות מעלות יש בישראל ולא תהי׳ כעם ככהן ולא כקרח ועדתו שאמר כל העדה כלם קדושים אלא העיקר ההבדל וזה בא מדעת כמ״ש בגמ׳ למה קבעו הבדלה בחונן הדעת שאם אין כאן דעת הבדלה מנין וודאי שהעיקר אחדות אצל בנ״י אבל זה לענין שמירת תורה ומצות ובזה אין חילוק בין גר צדק ובין צדיק גמור ובין חסיד למתנגד כולם שמעו אנכי ה׳ אלקיך אבל לענין יחוס החלוק גדול ונורא ויחוס גדולי המשפחות בין מליטא ובין מהחסידים אחד הוא וזכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד.

[**שוב** מצאתי בספר האשכול שהביא בשם תדב״א בהל׳ מילה (דף 131) וז״ל, כל הגוים הבאים בישראל נמולים בטובתם ורצונם ואעפ״כ אין מאמינים בהם עד ז׳ דורות, והעבדים שנמולים שלא ברצון אין בהם אמונה כלל, וכן כל עבדים שמל א״א לא נתקיים זרעם בישראל וכו׳ ע״ש ועיין ס״ח.] [וע״ע בשו״ת משנ״ה חי״ב סימן רפ״ה].

ומחמת הטרדות אקצר ויותר ממה שכתוב כאן הוא נקרא אבל מה אעשה והזמן בגד בי ידידו בלתי מכירו מכבדו ומוקירו וי״ר שיערה ה׳ רוח טהרה עלינו ונזכה כלנו לעבדו בלב אחד ושכם אחד בביאת גואל צדק המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רלז

בענין אי מקבלין גרים מעמלק - גרים כשרים אין להם יחום וראוי לזרע ישראל לרחק מהם

עוד להנ״ל

יום שנכפל בו כי טוב לסדר כי כל העדה כלם קדושים שנת התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג וו״ח כו׳ כו׳ כש״ת מוה״ר דוד אלי׳ הי״ו.

אחדשה״ט וש״ת. הן נשלח לי מכתב ששלח מע״כ למנהל מכון והגם כי מע״כ גם לי כתב מכתב מה שהשבתי כבר עליו בקצרה וא״כ לכאורה גם זה נכלל בזה אבל כיון דראיתי דנגע כאן באיזה נקודות אחרות ולכן אמרו רבנן בכפילא ואעלה כאן איזה קוים מה שכנראה הם בלתי מובנים למע״כ, והגם כי אין אני רוצה לבטל דעתו מפני דעתנו ולמשוך אותו אחר דעתינו בי כשם שדעותיהם אינם שוות אמרו מ״מ אציין כמה הערות שהם דעת תורה ולא דעתינו.

במה שהעיר דיעקב כבר מבטן הי׳ צדיק ועשו רשע וע״ז העיר דשני שיטות הם ולהרמב״ם מקבלים גר תושב מעמלק ומבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק וכתב שזו שיטה חסידית.

הנה במכילתא פ׳ בשלח אמר ר׳ אלעזר נשבע הקב״ה בכסא הכבוד שאם יבואו מכל העולם להתגייר שיקבלו אותו ומביתו של עמלק לא יקבלו שנאמר ויאמר דוד וגו׳ נזכר דוד באותה שעה מה שאמר לו מרע״ה שאם יבואו מכל האומות כו׳ אמר לו דמך בראשך לכך נאמר מדור דור ע״ש ומיהו הרמב״ם פי״ח מה׳ סנהדרין ה״ו כתב גזירת הכתוב היא שאין ממיתין ב״ד ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא

ע"פ שני עדים וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר עמלקי דהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות היה ע"כ, משמע דהאי גר עמלקי גר ממש הי' וקבלוהו ול"ע ממכילתא הנ"ל דאין מקבלין מהם גרים ועיין ס"ה פי"ג מהש"ג הל' כ"ג בשם הרמב"ן ז"ל דלפ עכשיו מי שמגייר מן גרגשי אסור מה"ת בלאו דלא תחיתן וי"ל דהכ"נ מעמלק דאין מקבלין מהם גרים ומ"ש קבלוס בדיעבד או שנתגיירו בינם לבין עצמן הוי גרים מ"מ אסורים לבא בקהל ועיין ירושלמי פ"ג דדמאי ה"ג דאין מקבלין גרים מעמון ומואב ועיין רמב"ם סי' קנ"ט דתמה אחי' דירושלמי הנ"ל ובמשנ"ך קטן למלמיד מהר"ם מרוטענבורג סי' תקל"ח לר"מ דמייתי למיעוטא האיך מקבלין גרים מזה"ז ועיין רשב"ץ יבמות דף ע"ז ע"ב ד"ה רבי יוחנן ובירושלמי גרסינן עמוני לא ישא עמונית ע"ש ועיין בספר מגילת ספר לאוין קט"ו היאך למדו תורה מבני בניו של המן בבני ברק הא אין מקבלין גרים מעמלק ועיין משנה הלכות מ"ו סי' ר"כ רכ"ג ומ"ז סי' ק' וי"ש להאריך בזה.

והאמנם אפילו גרים כשרים שמקבלים מהם ושעליהם אמרו חז"ל לא נגלו אפומיו בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים אבל אין זאת אומרת שיתערבו בני ישראל עמהם ומדרבה הרי מבואר בתוס' יבמות מ"ז ע"ב ובתוס' נדה י"ג ע"ב דקשים גרים לישראל כספחת לפי שמתערבין בהם ואין שכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות בישראל וודאי שיש מצוה לקרב ולהוסיף את הגרים אבל אין זה מחייב להתחתן עמהם והרי משה רבינו קבל כמה גרים לכתיב וגם ערב רב עלה אתם ואפ"ה לא נתערבו בהם ולא התחתנו עמהם בני ישראל, והגם דליכא לאסור להתחתן עמהם ס"ו, וגם בזמנים מלינו שברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים וכן יצחק ויעקב שהיו מגיירים מהם הרבה ואפ"ה לא נשאו מהם ומניהם יתבייחסים שהתחתנו רק ממשפחתם כיצחק ויעקב כי אם אל משפחתי ואל בית אבי תלך ואמנו רבקה אמרה קצתי בחיי מפני בנות חת וי"ל לא נשאו לו מהגר שום בנים לדיקים הגם שאשה קטורה מ"מ לא עלתה בידו הגם שאשה כן ע"פ אמנו שרה וע"פ השם וז"פ מאד, ועיין משנה הלכות ס"ו סי' רי"ג דף קמ"ח ע"ב. ובמהרש"ל ב"ב ק"ט ע"ב בס"ה בשרשים ס"ב ס"ק ע"ב בס"ה ועיין משנה הלכות ס"ו סי' רי"ג שרה וע"פ השם וז"פ מאד, ועיין משנה הלכות ס"ו סי' רי"ג ועיין בקהל לעולם הרי דמעלת התורה לאו מקום טהרה הוא לענין יחוס משפחה. ועיין יבמות מ"ה ההוא דאתא לקמיה דרב ושאל על עצמו אי כשר הוא לבא בקהל ל"ל הן ל"ל הב לי ברתך וא"ל רב אפילו אי ניהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתאי ועוד שם כעין זה מרב יהודה ועיין תוס' שם ובגמ' כתובות ס"ב ע"ב רבי מיעקב לי' לבריה בי ר' חייא ועיין קידושין ע"ג ע"ב ושירי הוה קא משמטט מיני' דר' יוחנן דהוה אמר ליה נסיב ברתאי ופרש"י ללא אי' אפץ בה ושירי מפני שהוא מע"י והוא מבגל והגם דר"י רבו ולמד ממנו תורה ואמר לו ר"י לזעירי תוריתין כשרה ברתין לא כשרה פי' תלמידי אתה ותורתי כשרה לך ובאי אינך אפץ ומסיק שם בגמ' דלאשמטיט מיני' דר' יוחנן הא דאמר ר"ג לא עלה עזרא מבבל עד שעשתה כסולת נקייה ועלה ע"ש, והנה גמרא והלכה מפורשת דאפילו תלמיד לא רצה להתחתן עם בת רבו רשם יביבה שלו שלמדו תורה לפי שלא אי' מבבל. וע"כ דתורה לאוד וגדלות בתורה מבבדו לעניין כבוד התורה אבל אין זה מקום טהרה לו לעניין יחס המשפחה. ומהא גופא דלא עלה עזרא מבבל עד שעשתן כסולת נקי' נמי רמי' דהעיקר שיהיו בנ"י מיוחסין ולא בחנם קרקן עשרה יוחסין ואמו לבזותן אי' רוצה עזרא הסופר ובאו חז"ל ועשו פרק כולו לבזות כל אחי שאמרו נפשם לבא לארץ ישראל ולבנות בית המקדש ומדרבה התרש והמסגר לא עלו וחז"ל מגנים אותם על זה עיין יומא ט' ועוד מ"מ אין זה משנה המליאות וההלכה לגבי יוחסין דהגם שהני עלו לא"י ומאחרו נפשם ובנו המקדש מ"מ בני בבל היו מיוחסים יותר, משר מאחו מבני בניהם.

ולא מובן כלל מה שכתב על מה שאמרו רז"ל לעולם ידבק אדם בטובים שהרי אהרן שנשא בת עמינדב וכו' וכתב מע"כ שא"א לפרש כן שהרי אהרן לקח לבנו את בת יתרו ויצא מהם פנחס ואליהו הנביא ויהושע נשא רחב הזונה ויצא מהם יחזקאל ומה שמשה רבינו לא הלילה לא מפני שנשא בת גרים אלא מפני שנשבע ליתרו שבנו הראשון יהי' לע"ז ע"כ. ועל דבר זה יכאב החזן וידוה הלב שם"ו מהפך דברי רבותינו ז"ל דברי הלקים חיים שהרי חז"ל אמרו כן להדיא ב"ב ק"ט ו"ל לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהושע אהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו פנחס ופרץ שם ופנחס לאו מיתרו אתי והא כתיב ואלעזר בן אהרן הכהן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה מאי לאו לאחר מיתתו שפיטס עגלים לע"ז ומשני לא לאחר מיוסף שפטפט בילדו ופרץ והלא שבטים מבזים אותו ואומרים לאיתא בן פוטי זה שפיטס אבי אמו עגלים לע"ז יהרוג נפש שבט מישראל ומשני ת"ח אמרו ז"ל שהוא קודם לכה"ג ע"ה והרי משביעת התורה עולהו מעלה ממעלת כה"ג אבל עם כל זה אסור להתחתן בו ובניו ובני בניו עד סוף כל העולם ממזרים הם ואסורים לבא בקהל לעולם הרי דמעלת התורה לאו מקום טהרה הוא לענין יחוס משפחה. ועיין יבמות מ"ה ההוא דאתא לקמיה דרב ושאל על עצמו אי כשר הוא לבא בקהל ל"ל הן ל"ל הב לי ברתך וא"ל רב אפילו אי ניהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתאי ועוד שם כעין זה מרב יהודה ועיין תוס' שם ובגמ' כתובות ס"ב ע"ב רבי מיעקב לי' לבריה בי ר' חייא ועיין קידושין ע"ג ע"ב ושירי הוה קא משמטט מיני' דר' יוחנן דהוה אמר ליה נסיב ברתאי ופרש"י ללא אי' אפץ בה ושירי מפני שהוא מע"י והוא מבגל והגם דר"י רבו ולמד ממנו תורה ואמר לו ר"י לזעירי תוריתין כשרה ברתין לא כשרה פי' תלמידי אתה ותורתי כשרה לך ובאי אינך אפץ ומסיק שם בגמ' דלאשמטיט מיני' דר' יוחנן הא דאמר ר"ג לא עלה עזרא מבבל עד שעשתה כסולת נקייה ועלה ע"ש, והנה גמרא והלכה מפורשת דאפילו תלמיד לא רצה להתחתן עם בת רבו רשם יביבה שלו שלמדו תורה לפי שלא אי' מבבל. וע"כ דתורה לאוד וגדלות בתורה מבבדו לעניין כבוד התורה אבל אין זה מקום טהרה לו לעניין יחס המשפחה. ומהא גופא דלא עלה עזרא מבבל עד שעשתן כסולת נקי' נמי רמי' דהעיקר שיהיו בנ"י מיוחסין ולא בחנם קרקן עשרה יוחסין ואמו לבזותן אי' רוצה עזרא הסופר ובאו חז"ל ועשו פרק כולו לבזות כל אחי שאמרו נפשם לבא לארץ ישראל ולבנות בית המקדש ומדרבה התרש והמסגר לא עלו וחז"ל מגנים אותם על זה עיין יומא ט' ועוד מ"מ אין זה משנה המליאות וההלכה לגבי יוחסין דהגם שהני עלו לא"י ומאחרו נפשם ובנו המקדש מ"מ בני בבל היו מיוחסים יותר, משר מאחו מבני בניהם.

אלא אי אבוה דאמי׳ מיוסף אמא דאמי׳ מיתרו אי אבוה דאמי׳ מיתרו אמא דאמיה מיוסף דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרתי ש״מ, ע״כ.

הנה אדרבה חז״ל דרשו דאהרן יצא ממנו פינחס על שדבק בטובים לא כמשה ופריך התם קושית מע״כ ואדרבה סותר דבר זה דבשביל בת יתרו לא הי׳ זוכה ואדרבה בני ישראל היו מבזים אותו שהוא בן פוטי ולכן הרג נשיא שבט מישראל דזה הי׳ פשוט להם דמי שמתחתן בבת יתרו יכול לצאת פגום ולהרוג נשיא שבט מישראל אלא שבא הכתוב ויחסו אחר אהרן שלא מבת יתרו אלא שאלעזר לקח מבנות פוטיאל שאמו מיתרו ומיוסף והיתה דור שלישי או דור רביעי מיתרו ונמצא פנחס הי׳ דור רביעי או דור חמישי ליתרו ולא הי׳ קרוב ליתרו כיהונתן בן גרשום ולהכי אהני מה שדבק אהרן בטובים עיין רשב״ם ב״ב הנ״ל ד״ה אלא אי אבוה וכו׳ עכ״פ הרי בגמ׳ אמרו להדיא דרק משום הפלגת דורות וזכות יוסף ואהרן עלתה לו שיצא ממנו פנחס אבל ח״ו מבת יתרו.

איברא דהרשב״ם ז״ל הקשה שם דא״כ אותו זקינו של פנחס כלומר זקינו הראשון שנשא את בת יתרו מתחלה האיך נשא זקינו מצד האם את בת יתרו הרי גם עליו נאמר לעולם ידבק אדם בטובים ע״ש עכ״פ מפורש שם דלכן ליכא לאקשויי מיהונתן לפנחס דפנחס הי׳ דור אחד או שנים או יותר רחוק מיתרו יותר מיהונתן ע״ש והוא גמרא מפורשת א״כ מבואר דלהתחתן עם גיורת בעצמה הוא הדור הראשון הסכנה הכי גדולה עבור הבנים וכל דאיפליג דרי ובפרט אם נשאה לישראל ודור רביעי ישובו הנה אבל ח״ו להשוות בת גרים לבת אברהם יצחק ויעקב, ופשוט דמ״ש אל תשב על מטה של ארמית י״א שלא ישא גיורת כמשמעו הוא. ומ״מ בדורות אחרונים אפשר שיצאו מהם גדולים וכמ״ש בפנחס אבל מי הוא שרוצה להשחית נחלתו ח״ו ומי יודע בשביל מה הדורות נענשו. ובאמת כי בזוהר הקדוש מבואר דבשעה שהרג פנחס לזמרי פרחה נשמתו ונכנסה בו נשמת נדב ואביהו ולפ״ז הדורות היו זרע אהרן ולא של יתרו ולכן בא הכתוב ויחסו אחר אהרן.

סימן רלח

בענין נשים בעצם אם הם במדרגה אחת עם אנשים

עוד להנ״ל

ואבתי פש לן מ״ש בענין אי נשים בעצם פחותות הם מאנשים ושאל לשני גדולי הדור שאלה זו והם אמרו שמהות האשה טובה רק מי שמכבדת את בעלה ומ״מ בעצם אין האיש חשוב מן האשה ברוחניות ובעוה״ב אמרו חז״ל רק לפום צערא אגרא ע״כ.

ואומר אני דודאי לענין עוה״ב אין בידינו מה שיהי׳ התשלום שכר ובודאי היודע תעלומות משלם לכל אחד משכורתו שלמה וכמו שאמרו שכרו הרבה מאד על פי פעלו איש על מחנהו ואיש על דגלו כל שעשה מה שמתחייב בו מקבל שכרו משלם ונאמן עלינו בעל מלאכתנו. וגם זה אמת דנשים ג״כ חשובות ברוחניות ומצינו נשים שעלו ברוחניות גבוה מאד ובאברהם אבינו אמרו ז״ל עה״פ כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה אברהם טפל לשרה בנביאות ודבורה הנביאה וברורי׳ דביתהו דר״מ ועוד כמה מהם ומי הוא אשר רוצה ח״ו להכחיש האמת שנשים ג״כ יכולות לעלות במדרגות ברוחניות, האמנם כי כן אי אפשר להכחיש דברי תורה וקבלה ודברי חז״ל שאמרו בדרך כלל נשים דעתן קלות וברורי׳ תוכיח והחכם מכל אדם ניבא עליהם בקהלת (ז) אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי, ובגמ׳ גיטין מ״ה ע״א מביא דבנתי׳ דר״נ בחשן קדרא בידייהו פרש״י בחשן קידרא כו׳ מגיסות הקדרה בידיהן כשהיא רותחת והרואה סובר שאין האור שולטת בהן שצדקניות הן וקשיא ליה לרב עילש כתיב אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי הא איכא בנתיה דרב נחמן פרש״י אדם אחד מאלף מצאתי שהוא צדיק ואשה בכל אלה לא מצאתי גרמא להו מלתא ואישתביין ואישתבאי איהו נמי בהדייהו כלומר רב עילש נמי נשבה עם בנתיה דר״נ ומסיק שם בגמ׳ דבאת יונה ואמרה לי׳ לר׳ עילש עילש ברח עילש ברח אמר ר׳ אילש איזיל ואחזי אי קאי בנתי׳ דר״נ בהימנותייהו יקח גם אותם ואם לאו יניח אותם ושמע שאמרו הני גברי והני גברי כו׳ כלומר שראה שהסכימו כבר לדור עם הני שבאי וברח לעצמו ושוב פרקו אותם והדרו הם ג״כ וקאמר (רב עילש) דהוו קא בחשן קידרא בכשפים ע״כ ע״ש.

הנה מבואר דהי׳ קשיא לי׳ לרב עילש האיך אפשר אמר שלמה ואשה בכל אלה לא מצאתי והרי ישנן בנות רב נחמן ולכאורה מאי קשיא לי׳ ואטו נשים ליכא שעולות ברוחניות ואם אדם אחד מאלף מצאתי למה לא ימצא אשה מאלף ועכ״פ בעשרת אלפים או ממאה אלף וכיון דאמר ואשה בכל אלה לא מצאתי מבואר דנשים א״א שימצאו כאנשים בצדקתם שהרי רש״י פי׳ להדיא אדם אחד מאלף מצאתי שהוא צדיק ועכ״פ אשה בכל אלה לא מצאתי והוא מבואר א״כ בתורה וחז״ל וצ״ע מה יענו אותם גדולי הדור שהביא מעלתו להם מה יענו לגמרא זו שהוא הלכה פשוטה.

ומ״ש עוד מעכ״ת מבחירה חפשית הנה ודאי דיש בחירה לכל אחד אבל עם הבחירה יש עניינים ולמשל אם

יזכה אדם להיות יושב בין צדיקים כל ימיו יהי׳ לו קל ביותר להיות יהודי שומר התורה מהיושב בין שיני עריות רשעים גמורים הגם שבודאי שבכל מקום אפשר להיות שומר התורה אבל התם המציאות קל ביותר ובודאי יש בחירה ועיין חינוך מצוה ט״ז כי האדם נפעל כפי פעולותיו ואפילו רשע גמור בלבו וכל יצר לבו רק רע כל היום אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצות אפילו שלא לש״ש מיד יטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ואפילו אם יהי׳ אדם שיהי׳ צדיק גמור ולבבו ישר ותמים חפץ בתורה ובמצות אם יעסוק תמיד בדברים של דופי כאלו תאמר למשל שהכריחהו המלך ומנוהו באומנות רעה באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותה אומנות ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור ע״ש גם כי דרכו של אדם למשוך אחר רעיו וחבריו וע״ז אמר החכם שתשימנו בקרן אורה וגם כי אמרו ז״ל כל שהוא ת״ח ובנו ת״ח ובן בנו ת״ח שוב התורה מחזרת על אכסניא שלה והיינו זכות אבות וזה פשוט לפענ״ד.

ועיין גמ׳ יומא פ״ז ע״א אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכין אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות וכו׳ אוי להם לרשעים לא דיין שמחייבין עצמן אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להן וכו׳ וכי מה יעשו בני בניהם של כנען ומה חטאו הם אבל אבי אביהם שחטא גרם להם ולהיפוך אהרן שזכה זוכה לבניו ובני בניו עד סוף כל הדורות.

והנה יותר ממה שכתוב כאן נקרא ומ״מ לא רציתי להאריך רק מפני שראיתי למע״כ שנראה לו שמה שכתבתי הוא ענין של חסידות ידע נא מעכ״ת שבעזה״י מה שאני כותב בתשובותי או בספרי בכלל לרבים אין אני ח״ו מבדיל בין חסידים לאינם חסידים כי התורה אחת היא והא ראי׳ שימצא בעזה״י אצלי דברי תורה אולי יותר לבני תורה או רבנים שאינם מן הנקראים חסידים והתורה נתנה לכל ישראל וי״ר שיזכה ללמוד תורה לשמה.

ידידו מוקירו בלתי מכירו אבל הנני מקוה שביארתי הדברים כל צרכו דושה״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רלט

בענין ביאור דברי מהרש״א שהנושא גיורת יהיו לו בנים שאינם מהוגנים

עוד להנ״ל

בס״ד ד׳ לסדר חקת התשמ״ב בנ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג וכו׳ כש״ת מוה״ר דוד אלי׳ הי״ו.

אחדשה״ט. מכתבו קבלתי היום ובאמת כמעט שאני מתחרט על שהשבתי לו בראשונה כי כפי הנראה אינו רוצה בהאמת רק רוצה להתעקש ולילך בדרך עקש ופתלתול וידוע למע״כ שאין דרכי לפלפל לשם פלפול של הבל ח״ו, ורק בדבר אחד אני רוצה להראותו עקשותו בכדי שלא יחשוב לי בכלל מדשתקו ניחא להו הנה בדברי מהרש״א שהבאתי ב״ב ק״ט שהרי משה נשא בת יתרו כתב מע״כ וז״ל בדברי המהרש״א ח״א ב״ב ק״ט ע״ב ד״ה שהרי משה שנשא בת יתרו וז״ל והוא שעל הרוב ימשך הזרע אחרי הטבע ומעשי האבות כפי הקרוב שמזה הי׳ מטתו של יעקב שלמה בלא פסול לפי שכבר נשתלשל היחוס מטובים ג׳ דורות ולא נאמרו דברים אלו מצד ההכרח ובהחלט דכמה צדיקים מצינו שהיו בני רשעים וכן בהיפוך כו׳ ע״ש הוא מה שאמרתי שרשע יכין וצדיק ילבש ואח״כ יצא להקשות מרחל ולאה.

אהובי ידידי מה אעשה לו שאינו רוצה לראות האמת ולא ראה או שלא נמצא בדברי מהרש״א אצלו מה שסיים שם אחר וכן בהיפוך, ועוד דבני משה ודאי קרובים יותר ליתרו והיו צדיקים אלא שהוא כן על הרוב כמו שהי׳ זה ביהונתן שהי׳ מיתרו שפיטם עגלים לע״ז ע״כ. הנה ביאר לן רבינו הגדול המהרש״א ז״ל שע״פ רוב הוא כן דהנושא אשה גיורת או שאינה בת טובים בניו הם אינם מהוגנים אלא דעל צד המיעוט נמצא שיצא צדיק אפילו כה״ג ומעתה מי פתי יסור הנה אם בפקוח נפש הולכין בתר רוב וכל התורה כולה אזלינן בתר רובא ולישא אשה ולהעמיד בנים יסמוך עצמו על המיעוט ולא ילך בתר רוב וכי אין זה הלכה דאזלינן בתר רובא בכל התורה כולה, ולמשל במשפחה שידעינן שרובם מהם חולי נכפה הם וכי ילך לישא אשה משם והלא כשרוצים לשדך אם רק שומעין איזה שמועה מיד חוששין לה ועיין ש״ע א״ע סי׳ ב׳ ס״ז לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצורעין ולא ממשפחת נכפין ואפילו אשה זו אינה מצורעת ולא נכפית ח״ו מ״מ כיון דהיא ממשפחה כזו לא ישא אדם אשה וצריך לחוש וא״כ כ״ש כאן דע״פ רוב ממשפחה מיוחסת בנים צדיקים כמו שהיו בפנחס שהי׳ מבני טובים נמשך להיות בעל מע״ט ועל הרוב מי שאינו נושא משפחה מיוחסת אין הולדות צדיקים מי הוא זה שיוכל לסכן עצמו ולעשות נגד הרוב בפק״נ. ופשוט שאם יכנס אדם בניו לישיבה שרוב תלמידים הקדיחו תבשילם ומיעוטם טובים ויש לו ישיבה שרוב תלמידיהם הם טובים ורק מיעוטם הם לא טובים ודאי חייב להכניס בניו בישיבה שרוב תלמידים טובים ואם לא הכניס רק בישיבה שני׳ ויצאו בניו לתרבות רעה ח״ו הרי הוא מתחייב בנפשם שהכניסם בין רוב תלמידים שאינם מהוגנים. וכן אם יאמרו הרופאים שהאוכל מאכלים אלו לרוב ילדים יזיק ורק למיעוט לא יזיק ויוכלו לחיות, שום אב ואם לא יקנו מאכלים אלו

שע"פ רוב מזיקים, וגם הממשלה יאסרו למכור מאכלים כאלו שע"פ רוב מזיקים והלא אפילו רק מאכלים שיזיקו לפעמים כגון לאחד מעשרה בנ"א נמי לא ימכרו עוד ולא יקנו אותן בנ"א וא"כ כ"ש להכניס לעצמו אשה אשר התורה מעיד לנו שע"פ רוב הבנים ממנה אינם הגונים ורק למיעוט ימצא שיצא בן הגון ודאי העושה כן מתחייב בנפשו והרי זה גרגרן ואינו חושש לדברי חז"ל שרוב בנים הולכים אחר אחי האם ולעולם ידבק אדם בטובים ומינה ישפוט על הכלל כולו. ודאי אונס שאני וכמ"ש הא"ע על רבינו משה וז"ל ואל תדבר באדונינו משה כי מי יתן לו עברית פי' שלא תתמה למה באמת לקח משה בת יתרו כי כיון שהי' במדין ומי יתן לו שם עברית ואם היו נותנים לו עברית מעולם לא הי' נושא אותה עיין בא"ע עה"ת. אבל היכי דאפשר מי התיר לו.

ואולי עברתי על דברי ר' יוחנן פסחים ס"ג ע"ב ר' שמלאי אתי לקמי' דר"י א"ל נתני לי מר ספר יוחסין א"ל מהיכן את מלוד והיכן מותבך בנהרדעא א"ל אין שונין לא ללודים ולא לנהרדעים ועיין רש"י ל"א ועיין קידושין ע"ג ע"א דרש ר' זירא כו' רגמוהו כו' ועיין קידושין ע"א ע"א ובדקו עד שהגיעו לסכנה כו' תאנא עוד אחרת היתה כו' אבל חכמים מוסרים אותו לבניהם ולתלמידיהם פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע כו'.

ידידו דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רמ

עד מתי חייב האב להשיא את בנו

מוצש"ק לסדר ברך לקחתי וברך ואשיבנה התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ קל כנשר לעשות רצון אבינו שבשמים ה"ה ידי"ע וידי"נ הרהגה"צ חו"פ ירא"מ פ"ה כג"ת מוה"ר **בנימין יהושע זילבער** שליט"א בעמח"ס שו"ת אז נדברו ט"ח וש"ס לתועלת בנ"י בני ברק.

אחדשב"ג בידידות נאמנה. יקרת ספרו אז נדברו ח"ט קבלתי וכו' ולהראות חביבות גבן בספרי דמר אשר מגרס גרסינן בהו כפי מיסת הפנאי בסי' נ"א אות ב' נשאל מהשואל עד כמה מוטל החיוב על האב להשיא אשה לבנו ולהכנס בחובות גדולים כדי שבנו בן תורה יזכה ללמוד תורה מתוך הרחבת הדעת לאחר החתונה בדירה נאה וריהוט וכיוצא בזה ומעכ"ג כתב שהגם שאמרו ז"ל כמה אתה רוצה ליתן לבנך כו' בכל זאת אין ברור חיובו ומסתמא אין ב"ד יכולין לכופו אם לא מדין צדקה למי שיש לו אבל מסתמא מצוה יש למי שיש לו יכולת, ומ"מ מודעה רבה שאין להילדים טענות ותביעות על ההורים ובקלות אפשר לעבור על ארור מקלה ח"ו והאריך בזה קצת.

והנה בעצם הדבר כבר אמרתי כמה פעמים וגם כתבתי מזה שבאמת החינוך נלקה ביתר ויתיר בזה"ז ובמקום אשר בת ישראל הצנועה הדתית שרוצה בבעל ת"ח היתה צריכה לוותר על עניני עוה"ז כדי לזכות לחיי עוה"ב ע"י בעלה ת"ח כאשר היתה זאת מלפנים בישראל וכמו שעשתה בת כלבא שבוע עם ר"ע שמסרה נפשה שילמוד ר"ע ושניהם ישנו על תבן וכן שמענו מעשיות בכל הדורות וידוע מהגה"ק מהרמ"מ מרימנוב שאשתו שהיתה בת גביר גדול עזבה את ביתה ובית אביה בשביל הגה"ק וסבלה כל הדחוקים ופרנסה את הגה"ק עד שפעם לא הי' לה ג' ימים מה להביא לבעלה והלכה אל בית אופה ובקשה ממנו פת לחם עבור בעלה ולא רצה וגער בה שכיון שאביה עשיר והצדק אתו שאינו רוצה לפרנס בטלן שאינו רוצה לעבוד ובתוך הדברים לאחר שהתחננה אליו בדמעות על לחי' אמר שאם תסכים ליתן לו עוה"ב שלה אז יתן לה לחם לשני שבועות והיא בראותה שאין לה ברירה וחסה על חיי בעלה הסכימה לזה וחתמה עצמה על ניר ולקחה הלחם ורצה לביהמ"ד ומיד שנכנסה עמד הגה"ק ונטל ידיו ובירך המוציא ואכל ובאמצע האכילה הורידה דמעות ובעלה ראה אותה ושאל לה מה זה ועל מה זה כי ידע שמעולם לא היתה דרכה בכך אלא היתה בשמחה והוציאה את הנייר מחיקה ואמרה עד עכשיו חשבתי שעזבתי את בית אבי וכל אשר להם מכל תענוגי עוה"ז בשביל שידעתי שיש לי בעל צדיק ואני מוותרת על כל תענוגי עוה"ז בשביל עוה"ב שיהי' לי עם בעלי הצדיק אבל עכשיו כבר אין לי עוה"ב וגם עוה"ז אין לי אז פתח הגה"ק את פיו ואמר לה בזה הלשון דעי כי ברגע זו כבר הייתי בכלל אחזו בולמוס ולולי שהבאת מה שהוא לאכול ח"ו היתה יצתה נשמתי ואמרו ז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא א"כ קנית לך עכשיו עוה"ב ואל תדאגי, ואח"כ זכתה לכל הגדולה בסוף. ולאידך גיסא הבתולות שלא רצו לסגף עצמם עם בעלי תורה והיו רצין אחר עוה"ז היו מקבלין עוה"ז מבעליהם כי באופן אחר לא היו נושאין להם, ועכשיו ראינו ההיפוך הנשים המאדערנים נושאות לבחור מן השוק אשר בעוו"ה רחוק הוא מליתן לה עוה"ב ולאחר החתונה נכנסים בחדר אחד בלי רהיטים ובלי כל מיני כלי חשמל ורק בשכר דירה וככה הם מיגעים אותם, ולאידך גיסא הנשים החרדיות שרוצות להנשא דוקא לת"ח צריכים ליתן להם דירה של מאה אלף דאללאר וכל מיני רהיטים וציוד בעוד 15-20 אלף דאללאר ובאם לאו לא תנשא לו, ולפענ"ד זה לערך 20 שנים אמרתי שהקולר תלוי בהמחנכים שאינם מסבירים זה. ויש להאריך בזה.

ולהלכה במש"כ מעכ"ג דליכא חיוב ע"פ הדין הגם שאמר ר"ג כמה אתה נותן לבנך אינו ברור חיובו ולפענ"ד כיון שאמרו ז"ל חייב אדם להשיאו אשה ודאי לא גרע משאר חיובים על האב שחייבוהו חז"ל לקיים אפילו יעלה לו בממון צריך להוציא ממון לקיים המצוה אם זה הוא מצותו ודרכו בכך ואפילו לא הי' מדין לימוד התורה ובגמ' קידושין כ"ט ללמדו תורה ולהשיאו אשה ובדף ל' ע"ב שם להשיאו אשה מנלן דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים ופריך בשלמא בנו בידו בתו בידו היא ה"ק ניתן לה מידי ולבשי' ונכסיה כי היכי דקפצו עלה אינשי ע"ש. מבואר דיש חיוב על האב להשיאו אשה. אלא דהרמב"ם פ"כ מה"א ה"א כתב צוו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כדי שתנשא בו וזה הוא הנקרא פרנסה ע"ש ולא כתב כלל ממצוה להשיא את בנו ג"כ ובטוש"ע א"ע סי' קי"ג הביאו והוא מגמ' כתובות ס"ח ע"א ע"ש האיך שיימינן הנך עישורייתא דבי רבי ונחלקו האחרונים אי האי מצוה דאורייתא או דרבנן עיין לח"מ ולגבי בנו לא כתב וגם המציינים בגמ' לא ציינו הא הלכתא דחייב להשיאו אשה וצ"ע למה.

והנה זה שנים רבות אשר עלה בדעתי הרהורי דברים דהא שאמרו ז"ל להשיאו אשה החיוב הוא רק קודם י"ג שנין כלומר עד י"ג שנין דלאחר י"ג שנים הרי הוא כבר איש בפני עצמו ואין כל החיובים של האב עליו וכמו לענין בנות שאמרו תנו בנותיכם החיוב הוא רק קודם שבגרו הכ"נ בבנים הוא רק עד שיעשו בני י"ג ומי"ג ואילך אין עליהם חיוב האב יותר אלא חיוב עצמי וכמו לענין מילה שג"כ חשב שם מהדברים שהחיוב האב עליהם ואינו אלא עד שנת י"ג עיין רמב"ם פיה"מ פ"כ דשבת עכ"פ משנעשה בן י"ג כל חיובי האב שהיו עליו עד עכשיו אזלי לה.

ונראה להביא ראי' מדתנן קידושין ס"ד המקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל מי שיש לו שתי כתי בנות משתי נשים ואמר קדשתי את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות כו' כולן אסורות דברי ר"מ ר"י אומר כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות, ובגמ' פריך הא קטנות בכלל ומשני מאי בוגרות בוגרות דעלמא ופריך פשיטא הכא במאי עסקינן דשויתיה שליח מה"ד כי מקבל קידושי אדעתא דידה מקבל קמ"ל לא שביק איניש מידי דאית ליה הנאה מיני' כו' מי לא עסקינן דאמרה ליה קדושי לך אפ"ה לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה ופרש"י ואפ"ה לא שביק איניש בתו קטנה דרמיא עליה להשיאה ומצוה היא עליו דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים דלא רמיא עליה אלא שליח בעלמא הוא והיא יש לה דעת להשיא את עצמה ע"כ. ומבואר דהא הלכתא דתנו את בנותיכם לאנשים אינה אלא בהיותה קטנה אבל לאחר שבגרה נפטר האב מלהשיאה וליכא עליו מצוה כלל ולפ"ז נראה דה"ה בבנו דחייב להשיאו אשה י"ל נמי דהחיוב רק כל זמן שהוא קטן אבל בנו גדול שיכול לפרנס את עצמו ולישא אשה בעצמו ליכא עליו עוד חיוב וכ"ש הוא מבתו ומה שאמרו בגמ' כתובות וקידושין דף ט' וכדר"ג דהן הן הדברים הנקנים באמירה ופי' הרמב"ם פכ"ג מה"א הי"ג דאגדולים נמי קאי אינו לענין חיוב קידושין אלא קמ"ל דלענין דיני קנינין כה"ג הו"ל קנין אפילו באמירה ולא הוי אסמכתא אבל לענין חיוב על האב לא מיירי התם בבנו גדול אי איכא חיוב או לא.

ואין להקשות דהרי בקטן לא תקנו חז"ל קידושין שאביו יוכל לקדש לו אשה א"כ מתי אמרו להשיאו אשה דלאחר י"ג ליכא חיוב וקודם י"ג ליכא קידושין ובשלמא באשה התורה אמרה את בתי נתתי לאיש הזה ועיין קידושין מ"א ע"א ובטוש"ע א"ע סי' ל"ז וברמב"ם פ"ג מה"א אבל בקטן לא תקנו קידושין כלל כיבמות ס"ח וקידושין י"ט די"ל דמשיאן סמוך לפירקן וכדעת התוס' יבמות ס"ב אהא דאמרו ת"ר האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ובתוס' שם כתבו דאבנו נמי קאי ואע"ג דקטן לא תקנו ליה רבנן נישואין מ"מ להכי תקינו ליה נישואין דלא הוי בעילתו בעילת זנות ע"ש ובתוס' יבמות צ"ו ע"ב כתבו דמצוה נמי איכא להשיא אשה לבנו קטן כדאמר בהנשרפין דעליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וכ"כ הרא"ש, ובאמת כי באיכה רבתי פ"א ספ"ס רבתי עם מבואר אדם משיא בנו בן י"ב שנה כו' וחוזר ומשיא בן בנו בן י"ב שנה לא היה מגיע עד כ"ו שנים עד שהוא רואה בנים לבניו ע"ש שנראה דכן הי' דרכם להשיא בניהם סמוך לפרקם בשנת י"ב.

אמנם הרמב"ם פכ"א מא"ב הכ"ה כתב מצות חכמים שישיא אדם בניו ובנותיו סמוך לפרקם שאם יניחם יבואו לידי זנות או לידי הרהור וכו' ואסור להשיא אשה לבנו קטן שזה כמו זנות הוא ע"כ ועיין שו"ת הרשב"א ח"ד סי' ר"ז שכתב לא ראיתי בתוס' שלנו שהתירו בקטן ממש כו' וכ"ה דעת הטור ועיין א"ע סי' א' ס"ב וח"מ וב"ש שם ומבואר מיהו דדברי הרמב"ם דקטן אין משיאין אותו ואין בו דין קידושין כלל וא"כ לדעתו הא דלא כהלכתא במה שאמרו ולהשיאו אשה דקודם י"ג א"א דקטן לא תיקנו לו חכמים קידושין ולאחר שנתגדל ליכא חיוב להשיאו אשה דכבר הוא נתחייב בחיוב עצמי וחיוב שלו כבר ליכא עד שנת י"ח וכמ"ש בן שמונה עשרה לחופה. ולכן שפיר לא כתב הרמב"ם חייב להשיאו אשה אלא כתב רק מצות חכמים שישיא אדם בניו ובנותיו אבל הא דחייב אדם להשיאו אשה לא הביא כלל ועיין בפ"ת א"ע סי' א' בשם כנ"י ובבה"ט שם. ועיין שו"ת שו"מ רביעאה ח"א סי' מ"ט דמחלק בין דורות הראשונים

שהיו מולידין בני שמונה ותשע עיין סנהדרין ס"ט ע"ב ובזמן החורבן עכ"פ בני י"ב. ולדידן מיהו נראה דכיון דלא הביא הרמב"ם הא הלכתא ולהשיאו אשה ס"ל דנדחה מהלכתא ולהכנ"י הובא בפ"ת הנ"ל י"ל דנכלל בהא דפכ"א שם דמצוה להשיאו אשה אבל חובה ליכא אפילו לדידי' וצ"ע.

עוד נראה דבגמ' קידושין מ"ה בהנהו בי תרי דשקיל חד מינייהו כסא דחמרא לשם קידושין לבנו אמר רבינא אפילו למ"ד חיישינן שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן אמרי ליה רבנן לרבינא ודילמא שליח שויה ומשני לא חציף איניש לשויי לאבוה שליח ופריך ודילמא ארצויי ארצייה קמיה אמר להו רבה בר שימי בפירוש אמר מר דלא סבר להא דרב ושמואל ועיין רש"י שמא נתרצה הבן וכו' אבל גברא דייק ונסיב ובן אינו ברשות אביו לקדש לו אשה שלא בשליחותו ומעתה אי נימא דחיוב האב להשיאו אשה אפילו לאחר י"ג שנים א"כ אמאי בן אינו ברשות אביו לקדש לו אשה והלא ברשותו וברשותו הוא וחוב עליו להשיאו ואין צריך לשליחותו אבל לפמ"ש אתי שפיר דרק עד שנת י"ג החיוב על האב והכא בגדול מיירי.

ומה שאמרו באבות פ"ה בן י"ח לחופה ופסק הרמב"ם ובש"ע א"ע סי' א' התם מיירי כשהוא לעצמו בא לכלל גדלות חייב לישא אשה כדי לפרות ולרבות בה וזמן הזה הוא בן שמונה עשרה. שוב מצאתי למח' הקדוש בשו"ת ח' הרי"ם חא"ע סי' כ"ו שהביא בשם הראב"ן שהאריך בדין קטן שקידש לו אביו די"ל דכיון דהקטן ל"מ עביד שלוחו נמי לא מצי עביד והביא שהר"ן המכירי שאל ד"ז מריב"ס והשיב שצריכה גט משום דזכין לאדם שלב"פ, וזהו זכות לאדם שמשיאין לו אשה ההוגנת לו וכו' ועוד דזה אחד מדברים המוטלים על האב לעשותו לבנו להשיאו אשה וא"א לומר דבגדול מיירי דדומיא דלמולו ולפדותו, והראב"ן דחה דהאי דאמר שזכין לאדם גם הוא עצמו שקידש יועיל דהא קטן זוכה לעצמו וכו' והרי"ם ז"ל קיים דברי הריב"ס להסוברים דזכי' אינה מטעם שליחות שפיר י"ל דזכין לאדם וכו' ע"ש. נראה דהוא מחלוקת הראשונים ז"ל ועיין שו"ת מהרש"ם ח"א סי' ר"כ מה שפלפל בדברי הראב"ן וציין לחי' הרי"ם הנ"ל. ועיין עוד שו"ת בא"פ א"ע סי' מ"ב תשו' מבעל שאג"א בזה עכ"פ נראה דהוא מחלוקת הראשונים ז"ל.

איברא דכרגע נפל מילתא בליבאי דידוע מחלוקת הרא"ש והרמב"ם אי קידושי אשה הוי מ"ע דלהרא"ש כתובות ז' כיון דאפשר לקיים מצות פ"ו בפילגש ליכא מ"ע לקדש אשה דעיקר מצוה הוא פ"ו ולא הנשואין ולהרמב"ם הוה מ"ע שכתב בסה"מ מ"ע רי"ג הוא שצונו לבעול בקדושין וכו' וזו היא מצות קידושין ובפ"א מהל' אישות ה"א כתב קודם מ"ת כו' (ה"ב) וליקוחין אלו מ"ע של תורה הם, הנה מבואר דס"ל להרמב"ם למ"ע מפורשת לישא אשה. ולפ"ז להרא"ש דליכא מצוה אפילו בגדול לישא אשה א"כ אמאי חייבו חכמים בקטן להשיאו אשה כיון דאפילו בגדול ליכא מצוה כלל אלא המצוה לפרות ולרבות שאפשר בפלגש. האמנם כבר הארכתי דלהרמב"ם נמי דאיכא מצוה בקידושי אשה מ"מ לא הוי מצוה חיובית ככל מצות שהם אקרקפתא דגברא לקיים בכל אופן אלא שאם רוצה לדור עם אשה בע"כ צריך לקדשה והוא מ"ע וזה לשונו הטהור בפ"א מה"א ה"א קודם מ"ת כו' כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה וליקוחין אלו מ"ע של תורה הם הנה כתב מפורש נצטוו ישראל שאם ירצה האיש ותלה ברצון האיש ואם לא ירצה ליכא מ"ע לישא בע"כ בכל אופן. גם לשונו הטהור בסה"מ יש לדייק כן שכתב הוא שצונו לבעול בקדושין כו' ויש לדייק לשון לבעול בקידושין היל"ל הוא שצונו לקדש אשה (חסר כאן שורה בכת"י) אז איכא מ"ע וכתב ג"כ וזו היא מצות קידושין ועיין כ"מ פ"א מהל' שחיטה אמה שכתב הרמב"ם ז"ל מ"ע לשחוט מי שירצה לאכול בשר כו' שנאמר וזבחת וגו' וכתב הכ"מ מ"ע שישחוט מי שירצה לאכול לומר שאינה מצוה שחייב האדם לעשותה עכ"פ כמו תפילין וציצית שופר סוכה ולולב ע"כ הנה מבואר להדיא דכ"מ שכתב הרמב"ם מי שירצה דכה"ג ליכא מצוה חיובית כמו תפילין אלא אם ירצה וא"כ הכ"נ לקדש אשה אפילו להרמב"ם ליכא מצוה חיובית, ולהרמב"ם נמי ודאי אם היו לו בנים מפנויה קיים המצוה וכגון שלא תהי' קדשה. ולפ"ז תקשה לכ"ע אמאי תקנו חז"ל להשיאו אשה כיון דליכא חיוב מצוה לכ"ע. ועיין תשו' רבינו אברהם בן הרמב"ם הל' אישות סי' ל"א שכתב מצות פ"ו ומצות קידושין הם ב' מצות נפרדות.

ובזה יש ליישב נמי החילוק בין הזמנים דהתנא תנא בן שמנה עשרה לחופה והברייתא תנא סמוך לפרקן והרמב"ם פט"ו מה"א ה"ב כתב האיש מצווה על פ"ו ולא האשה ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה שנה וכיון שעבר עשרים ולא נשא הרי זה עובר ומבטל מ"ע ותמהו עליו שבע עשרה מנ"ל ועיין רע"ב שפי' ג"כ י"ז אמנם לפענ"ד הכוונה שמצות פ"ו ולישא אשה שני דברים נפרדים הם וכאן הרמב"ם ממצות פ"ו מיירי שכתב להדיא האיש מצווה על פ"ו ומאימתי האיש נתחייב במצוה זו כלומר במצות עשה של פ"ו מאימתי הוא נתחייב משבע עשרה וכיון שנתחייב במצות פ"ו צריך להשתדל לקיימה וע"כ צריך לישא אשה ואם עבר ולא נשא אשה עד עשרים ולא עשה השתדלות לקיים מצות פ"ו הרי זה עובר ומבטל מצות פ"ו ולא מצות נשואין דבמצות נשואין ליכא עובר שהרי אין זה מצוה חיובית שיעבור

עליה אם לא קיימה אלא עובר על פ״ו. ומיושב נמי שלא אמר בן י״ח לחופה דהכי לא מדבר מחופה של חיוב נשואין. ודברי התנא צריך לומר שהוא כיון דבן י״ז נתחייב במצות פ״ו וצריך להשתדל ולישא אשה כדי לקיים המצוה א״כ הרי אמרו נותנין לבתולה י״ב חודש ושפיר אם יתחיל בי״ז בנשואין ויארס בתולה הרי צריך להמתין י״ב חודש ונמצא בן שמנה עשרה לחופה ואתי שפיר דברי הרמב״ם. אלא דא״כ גם נשואי אשה מתרי טעמי נינהו דמה שאמרו ז״ל וידעת כי שלום אהלך וחייב להשיאו אשה אין זה מדין פ״ו שאכתי ליכא עליו חיוב סמוך לפרקן אלא דזה דין משום שלא יבא לידי הרהור וזנות ח״ו ולכן אמרו וידעת כי שלום אהלך ולא משום קיום מצות פ״ו ומה שמחויב לישא בן י״ח הוא מדין מצות פ״ו. ובזה יש להבין נמי דברי הרמב״ם שפסק בה״ג שם הא דבן עזאי דמי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושוגה בה כב״ע ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו וכו׳ והדברים תמוהים דאטו מי שחשקה נפשו בתורה פטור ממצות וכקושית הירושלמי על רשב״י במסכת ברכות בירושלמי ולהנ״ל אתי שפיר דנשואי אשה הוא כדי שלא יהא יצרו מתגבר עליו ואם נפשו חשקה בתורה אין עליו חיוב קיום נשואי אשה שהוא רק אם ירצה לבעול כמ״ש הרמב״ם ובאם נפשו חשקה בתורה פטור מזה ויש להאריך בזה אמנם הזמן בוגד בי להאריך בזה יותר.

וקצת יש לעיין מגמ׳ קידושין כ״ט ת״ר ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח״כ ישא אשה כו׳ ומשני הא לן והא להו ועיין תוס׳ שם פי׳ בקונטרס בני בבל ור״ת חולק ולכולהו פירושי לא מצינו שיהא שום חיוב על האב יותר ממה שיכולת בידו ולרבי דנותן לה עשירית מנכסיו ואם אין לו אז החיוב על הגבאי צדקה להשיאה ואין חיוב על האב ללוות וליכנס בחובות ובפרט בשביל בתו בוגרת שכבר אין עליו חיוב אלא כעין שאר קרוב שקרוב לו יותר.

שוב נתישבתי דדבר זה תלוי בב׳ פירושים של רש״י בגמ׳ קידושין דף ל׳ ע״א א״ל רבא לר׳ נתן בר אמי אדידך על צוארי דבריך משיתסר ועד עשרים ותרתי ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה ופרש״י אדידך על צוארי דבריך בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחתך השיאו אשה משיתסר שנין הגיע זמן לכנוס ויותר מעשרין ותרתין אל תאחרהו לשון אחר אדידך על צוארי דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרין ותרתין בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכבד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר ע״כ. והנה ללישנא קמא נראה דמשיתסר ועד עשרין ותרתין צריך להשיאו אשה א״כ נראה דיותר מי״ג נמי חייב אב להשיאו אבל ללישנא בתרא דמיירי מתוכחות א״כ אין ראי׳ כלל לענין נישואין ודו״ק. ועיין עוד בסמוך דף נ״א ע״ב לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה משמע דבוגרת לאו מצוה דרמיא עליה הוא וא״כ הכ״נ בבנו גדול ודו״ק.

סימן רמא

בענין עד כמה חייב האב ללמד את בנו תורה

עוד להנ״ל

ולענין למוד בנו עד כמה הוי החיוב נמי לכאורה רק עד שלמדו מה שחייבו ז״ל עיין קידושין דף ל׳ ומיהו מעובדא דר׳ יעקב ברי׳ דרב אחא בר יעקב דשדרי׳ אבוה לקמיה דאביי ולבסוף א״ל אנא עדיפא מינך משמע דעל האב להחזיק בנו ללמוד תורה ככל שאפשר ואפילו לאחר שנתגדל ועיין ס״ח סי׳ תתקנ״ז וז״ל שני חברים או שני אחים או האב ובנו ויש להן מלאכה שא׳ יכול לעשותה האחד יעסוק בתורה או יש אחד מהם כל מה שילמוד ישכח וא׳ זכרן אותו שישכח יעסוק במלאכתו והזכרן יעסוק בתורה כו׳ הנה נראה להדיא דגם האב שיש לו בן שהוא מוצלח ללמוד תורה על האב לעסוק במלאכה ולהיות בנו יושב ועוסק בתורה אלא דהחיוב הזה אינו על האב יותר משני אחים או משני חברים ומיהו הטור כתב (יו״ד סי׳ רמ״ה) וז״ל הוא היה צריך ללמוד ויש לו בן ללמוד ואין ידו משגת להסתפק לשניהם אם שניהם שוין הוא קודם לבנו ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמוד יותר ממנו בנו קודם ומדכתב מה שילמוד יותר ממנו משמע דכל שבנו ילמוד יותר ממנו בנו קודם וצריך לעשות עבורו ולשלחו ללמוד. ובאמת בגמ׳ קידושין נראה דאין צריך ללמד את בנו רק מקרא בלבד אלא שהטור יו״ד הנ״ל הביא שיטת הרמ״ה דזה דוקא היכא דלא אפשר ליה אבל היכא דאפשר חייב לאגמורי משנה ותלמוד ואגדות. ועיין ש״ע הרב בהת״ת שפסק כמ״ד כל התורה כולה.

איברא דהיש״ש קידושין הנ״ל סי׳ נ״ו כתב להדיא דהיכא דאין לו לאב חיוב על בנו כגון שלמדו כבר מקרא אפילו הי׳ הבן מחודד מהאב האב קודם כיון שאין עליו חיוב על בנו ללמדו אלא תורה שבכתב ועל עצמו יש לו חיוב ללמוד כל התורה כולה וצ״ע מס״ח הנ״ל לכאורה ובספרי משנה הלכות ח״ד סי׳ ק״כ כתבתי קצת מזה נא ימחול ויעיין שם אם הז״ג לו כי ממילא לא לדידי ודכוותי צריך אלא כתבתי קצת להשתעשע בדבריו היקרים.

ומחמת כי אין הז״ג לקצר אני צריך והקוצרים אומרים יברכך וי״ר שיזכה עוד לתת לנו מפרי עטו בעתו וכל אשר יעשה יצליח ישכיל אף יפריח יצץ ציץ ויגמול שקדים והי׳ מטהו יפרח כשושנה בין החוחים ידי״נ דושה״ט ושכג״צ בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רמב

בענין אם מותר לבחור לישא אשה לפני אחותו הבכירה

כ״ו אדר ב׳ התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו׳ כש״ת הרב יוסף יצחק לערנער בית מדרש גבוה לייקווד.

אחדשה״ט וש״ת. בדבר שאלתו במשפחה שיש שם בן של כ״ב שנה ואחותו מבוגרת בת כ״ג שנים והבחור רוצה לישא אשה ואחותו מקפדת עליו שלא ישא אחיה הצעיר לפניה והביא מהחת״ם לקוטי שו״ת סי׳ מ״א שפסק בשתי אחיות שלא לתת הצעירה לפני הבכירה ובשו״ת אגרות משה חא״ע ח״ב סי׳ א׳ פסק שאין על האח הצעיר להמתין בשביל אחיו הבכור כיון שהוא מצווה לקיים מצות פ״ו וכ״פ החזו״א בקובץ אגרות ח״א מכתב קס״ו, ומספקא אם אחות ואח מה הדין.

הנה לכאורה הני דיני לאו בחדא מחתא נינהו ותרי טעמי נינהו דתרי אחתי שאין להקדים זה לזה הוא מטעם כבוד והא דאמר לבן לא יעשה כן במקומנו נמי צ״ל דהוא משום כבוד שצריכה הצעירה לכבד את הבכירה אבל על האב ליכא דין לכבד זה לפני זה שהרי כתב הרמב״ן בהשגותיו לשרשים בספר המצות להרמב״ם שורש ב׳ דכל נהיגת כבוד לאח גדול הוא ענף ממצות כיבוד אב ואם כי רצון האבות שיכבדו צעיריהם גדוליהם וזה נכנס בגדר כיבוד או״א ובתשו׳ ח״ס סי׳ כ״ט בליקוטי שו״ת הסביר גם דברי שו״ת הרא״ש כלל ט״ו באופן כזה ע״ש וא״כ לפ״ז פשוט בב׳ אחים שאם אומר הגדול להקטן שלא ישא מלפניו אין צריך לשמוע לו שהרי תרוייהו מחוייבים לקיים מצות פ״ו והנה אם אמר לו אביו חלל את השבת אל ישמע לו ואם אומר לו אחיו הגדול שלא ישא ולא יקיים מצות פ״ו הרי הוא בכלל האומר לו חלל את השבת ואין עליו חיוב לשמוע לאביו וכ״ש לאחיו שאין צריך לשמוע לו שהוא רק ענף מכיבוד אב ואם וא״צ לכל האריכות שהאריך באגרות משה.

האמנם בבנות אסור שתשא הקטנה לפני הגדולה מפני כאו״א אלא דלכאורה צ״ע אי ביתומות נמי דינא הכי דכיון דהטעם משום כאו״א א״כ ביתומות לאו דינא הכי הוא אמנם בגמ׳ ב״ב ק״כ ע״א אמרו להלן מנאן הכתוב דרך גדולתן וכאן דרך חכמתן מסייעא ליה לרבי אמי דאמר רבי אמי בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה ופי׳ הרשב״ם להלן כשנישאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן דכתיב ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים ומסתבר דכך נולדו כדכתיב לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה והתם הרי צלפחד כבר מת ואפ״ה קאמר דלא יעשה כן וא״כ ראי׳ דגם ביתומות דינא הכי, וי״ל דדוקא התם דהרי אביהם מת אבל אשת צלפחד חי׳ שהרי דרשו ז״ל שפקחות היו שאמרו ואם לאו תתייבם אמנו הרי דאמם היתה חי׳ ובתשו׳ הרא״ש דרש ואת אמו לרבות אחיך הגדול וא״כ הרי כתב הרמב״ן דלאחר מיתת האב פקע לי׳ כבודו בזה לענין לכבד אחיו הגדול אבל ע״כ נשאר משום כיבוד האם והכא כיון דהאמת קיימת שפיר נתחייב משום כיבוד האם.

ומכאן דנתי במקום אחר אי האי דינא דאין נותנין הצעירה לפני הבכירה היא על האב דוקא אבל ביתומות דליכא אב שפיר יכולין לישא שלא כסדרן ולהנ״ל ראי׳ דאפילו ביתומות גדולות שהרי הני כבר בנות ארבעים היו כמבואר שם ואפ״ה ילפינן להו מבנות לבן דלא יעשה כן במקומנו. ובחי׳ כתבתי בזה דלכאורה נראה דדוקא בנשים שייך האי טעמא דלא יעשה כיון דאשה לא מיפקדא אפ״ו וא״כ אין נפ״מ אם תתאחר יותר אבל באנשים שחייבים בפ״ו בשביל לא יעשה לא יתעכב זה ויתבטל מן המצוה אלא דמלשון הש״ך יו״ד סי׳ רמ״ד סקי״ג שכתב כתב הב״ח נראה דהאי של נשואים הכי פירושו אם אחים או אחיות יעשו להם נשואים אע״ג שא׳ גדול מחבירו לא יקדימו לעשות נשואין לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נישואין לגדול בשנים ומשמע לכאורה דאחים בכלל. ובשו״ת אגרות משה א״ע ח״ב סי׳ א׳ נשאל באח צעיר אי שייך האי טעמא ואם האב רשאי לעזור להצעיר כדרך האב לבנו ופשיטא ליה דלא שייך האי דינא באחים אלא שהעלה גם בנשים לא שייך האי דינא אלא לענין שאם נזדמנו הנישואין כולם בשעה אחת אז אין משיאין הצעירה לפני הבכירה אבל אם לא נזדמן שידוך להבכירה לא שייך האי דינא ובנות צלפחד נזדמנו כולם כאחד למי להנשא בזמן אחד ולכן נישאו לפי גדולתן.

ולפענ״ד צ״ע שהרי הרשב״ם ז״ל שם נתן טעם לבנות צלפחד מקרא דלא יעשה כן במקומנו גו׳ והרי התם לא הי׳ לו שידוך ללאה שהרי יעקב חפץ ברחל ובעבורה עבד שבע שנים כדכתיב הלא ברחל עבדתי עמך וגם התנה עמו עבור רחל וכה״ג דליכא שידוך להגדולה ליכא טעם דלא יעשה כן א״כ מאי טענת לבן ומאי מייתי הרשב״ם ראי׳ לבנות צלפחד משם וע״כ דמיירי כשאין להם שידוכין נמי דינא הכי הוא ומיהו לענין אחין אכתי צ״ע. ולולי דמסתפינא הי׳ אפ״ל דהני אחין מיירי כשמשיאן סמוך לפרקם כמבואר בגמ׳ יבמות וידעת כי שלום אהלך ועל אלו אמרו בנשואין הלך אחר הזקנה והביאו בדין והלכות כבוד או״א לומר דהני מדין כאו״א נינהו אבל בגדולים שחייבים במצות פ״ו הכ״נ דאין לחוש והבן. או יאמר דמיירי כשכבר נשא אשה וקיים פ״ו ועכשיו רוצה לישא אחרת דכה״ג שפיר חייב בכבוד אחיו. אלא

דמינה לכאורה כ״ש שאם אחותו גדולה שאין צריך לחוש בשביל זה כיון שאינה מצווה והוא מצווה בדבר.

ולא אכחד מעטי מה שנתקשיתי בהא מגמ׳ קדושין ס״ד המקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל ומסיק שם הטעם דלא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא והנה התם מיירי באב שיש לו בנות קטנות וגדולות וא״כ אמאי אמרינן דאין הבוגרות בכלל והא לא יעשה כן וודאי קידש הבוגרת משום דלא יעשה והאיך אמרו בגמ׳ דאין הבוגרות בכלל וע״כ צ״ל דמיירי בדליכא לאביו מצוה יותר בזו מבזו כה״ג אמרינן לא יעשה כן אבל אם יש עליו מצוה באחת יותר מבשני׳ ליכא למימר לא יעשה שהרי איכא עליו מצוה וא״כ אתי שפיר בקטנה שהיא מצוה דרמיא עליה להשיאה שא״א זולתו ובוגרות דלא רמיא עליה כ״כ שהרי אפשר זולתו כה״ג לא אמרינן לא יעשה כן דמצוה דרמיא עליה עביד ועיין א״ע סי׳ ל״ז ועיין ריטב״א קידושין הנ״ל שהקשה מהא דאמרו אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה ועיין רש״ש שם ובחי׳ הארכתי. ועכ״פ צ״ל דכיון דמצוה דרמיא עליה הוא יותר מבגרות ולכן אמרינן אין הבוגרות בכלל ולפ״ז בשני אחין נמי אי לאו ק״ו הוא מ״מ בנין אב הוא כיון דכל אחד מצוה רמיא עליה לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה בשביל לא יעשה כן, וזה לפענ״ד נכון בס״ד אבל א״כ כ״ש הוא דלא שביק בשביל אחותו שאינה מצווה כלל והבן.

ומיהו לענין אביו אי חייב להשיא הקטן כשרוצה בדבר קודם לגדול אפשר דעליו ליכא חיוב משום לא יעשה ואדרבה אולי יש כאן גם משום אל יקדים אדם בן בין הבנים וזהו ענין קדימה שמקדימו להשיאו אשה ועי״ז יגרום ח״ו גלות וכיוצא בו וכך יבואו הדברים כסדרן ולפ״ז נמי יש ליישב דברי הב״ח והש״ך סי׳ רמ״ד כפשוטן דעל האב מוטל שאין להקדים אבל הבן בעצמו יעשה כרצונו וכפי הראוי לו והבן.

שוב האיר ה׳ עיני וראיתי בחי׳ מהרי״ט קידושין נ״א ע״ב ד״ה ומדאמרינן לא שביק אינש כו׳ יש ללמוד לראובן שהי״ל בנות הרבה אע״ג דתרוייהו מצוה דרמיא עליה נינהו ק״ו הדברים אי משום שהוא מצוה אמרינן לא משה׳ אינש מצוה דרמיא עליה היכא דאיכא איסור כ״ש דלא יעשה עולה ועוד הוסיף ר״ת לומר מטעם דלא יעשה כן במקומנו ומזו שסייעו הרמב״ן ז״ל יקשה עליו דתניא ב׳ אחים שקדשו ב׳ אחיות למ״ל טעמא דעסוקים תפ״ל דמסתמא גדולה לגדול וקטנה לקטן דאל״כ מי תנשא ראשונה אי קטנה לא יעשה כן ואי גדולה נמצא קטן נושא ראשון י״ל דגבי אחין אין קפידא שכל א׳ מקדים לעצמו וכל הקודם זוכה ולא אמרו אלא באב המקדש את בנותיו שאין לאב להקדים הקטנה.

אבל קשה ממתני׳ דמקדש א׳ מב׳ אחיות דתנן צריכות ב׳ גיטין ונימא דמסתמא הגדולה קדש מהך טעמא (דלא יעשה כן) וכן הקשה הר׳ מנחם מיוני לר״ת וי״ל דהתם מיירי באחיות שאין להם אב אלא הם מטפלות בעצמן ובהני אין קפידא וא״ת דביש נוחלין משמע גבי בנות צלפחד דגבי נשואין חשיב כדרך גדולתן ומשמע דאיכא קפידא אע״ג דאין להם אב וברשות עצמן היו וי״ל דלענין נשואין ודאי דרך כבוד הוא שיקדימו לינשא גדולות לקטנות כדמייתי עלה התם דבמסבה הלך אחר הזקנה אבל לענין קדושין אין קפידא בדבר אם הקטנה תקדש עצמה לפני הגדולה שמא תקדמנה אחרת עכ״ל.

והנה מבואר לכאורה דלגבי אחין אין קפידא שכל אחד מקדש לעצמו וכל הקודם זכה ולא אמרו אלא באב המקדש את בנותיו שאין לאב להקדים הקטנה וגם על דעתו דדוקא באב הדין כן אבל ביתומות לאו דינא הכי אלא קטנה מותרת לפני הגדולה, אלא דעוד העלה המהרי״ט דאילו ביתומות רק לקדש עצמן מותרות זו לפני זו אבל לענין נישואין ינשאו קודם לגדולה והדר לקטנה. ועיין שלחן העזר סי׳ א׳ ופלא שלא ראו האחרונים ז״ל דברי המהרי״ט הנ״ל.

בענין שציין לשו״ת הר צבי יו״ד סי׳ פ״ה הנה הרב הגאון ידי״נ הנ״ל רב גדול ופוסק מובהק הי׳ וכבר הורה זקן.

אלו דברי ידידו דושה״ט ומאוה חג כשר ושמח בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רמג

עוד בענין הנ״ל

ג׳ פ׳ חיי שרה התשל״ט בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו׳ ברקאי כש״ת יוסף יצחק לרנר הי״ו בביה״מ גבוה לייקווד נ״ז.

אהדשה״ט וש״ת. בדבר אשר ציין בכמה מקומות על דברת מה שכתבנו בענין בוגרת שלא נשאה אם יש חיוב על אחיה הקטן בן כ״ב לחכות עליה עד שתנשא ובעניותי כתבתי דלא צריך ועכשיו הביא קצת ראיות משו״ת מהרש״ם ח״ג סי׳ קל״ו שכתב דאינו שייך בבן אחר הבת תש״ח לו וגם ציין לשו״ת אבני חפץ סי׳ כ״ח ועיינתי שם וראיתי שהגאון ז״ל נכנס בדבר מדין כיבוד ואי שייך כיבוד באחותו הגדולה או דוקא באחיו הגדול ולפענ״ד כל דבריו הם רק משום כבוד אמנם הדבר פשוט דהני דברים לא נאמרו בבן כ״ב שחיוב עליו לקיים מצות פ״ו דאטו אם לא תנשא אחותו עוד חמש שנים או כיוצא בו ישב האח ולא יקיים מצוה, האח יש לפניו מצות עשה גדולה של קיום פ״ו וספק

מצוה של כבוד אחותו ואפילו אלו היתה מצוה ודאי ומ״ע אפ״ה מ״ע זו קיל טפי שהרי אם אמרה לא בעינא הכבוד ובידה למחול א״כ ליכא מצוה כלל אפילו אלו הי׳ מ״ע ממש ועיין כתובות דף מ׳ ע״א כיצד שותה בעצילו כו׳ אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא ניתי עשה ונידחי ל״ת א״ל היכי אמרינן ניתי עשה ונידחי ל״ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומה לעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתי׳ לעשה כלל ועיין תוס׳ שם וברש״י השתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה עכ״פ פשוט דאסור לו להשהות מ״ע שלו של פ״ו בשביל כבוד אחותו.

אלא דנראה להוסיף דכל זה אם אין יצרו מתגבר עליו אבל אם ח״ו יצרו מתגבר אז ודאי חייב לעשות כל מה שבידו שלא לעבור ח״ו על קישוי לדעת ולפעמים גם ח״ו על הוז״ל והרהורים רעים בכל יום ובגמ׳ אמרו כיון שעברו עליו עשרים ולא נשא אומרים עליו תפח עצמותיו והרי הוא כל ימיו בהרהור עבירה כמבואר בקידושין כ״ט ע״ב ואם על לאו סתם חייב לפזר כל ממונו שלא לעבור כ״ש בזה ואין ברצוני להאריך בזה מ״מ לפענ״ד פשוט דאין צריך להמתין ומיהו אם ברצונו ממתין אין כופין אותו כנלפענ״ד.

ונלפענ״ד להוסיף דאפילו להמחמירין דוקא אם יש לפנינו ב׳ מצות אז החיוב להשיא בתו קודם שעל האב יש חיוב להשיא אשה לבתו אבל היכא דליכא שידוך להבת מזומן ולהבן נמצא שידוך והוא כבר חייב בדבר מה יעשה הבן שלא הזמינו שידוך לאחותו ואטו בשביל זה עליו לעכב מן המצוה ודאי שאין עליו להמתין. וקצת נלפענ״ד דמות ראי׳ מרבין חסידא קידושין נ״ט ע״א דאזיל לקדושי ליה איתתא לבריה קידשה לנפשיה ופריך והתניא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאות ומשני דלא יהבוה ניהלי׳ נראה דהגם שרצה לקדש לבנו כיון שלא הי׳ לו אחרת לבנו והוא מצא אשה הראויה לו קדש לנפשי׳ ולא המתין שמא יקדמנו אחר והכ״נ בבן שנמצא לו זווג ואם ימתין שמא יקדמנו אחר ותנשא לו כה״ג נראה דמדינא אין צריך להמתין.

דושה״ט וש״ת וכאש״ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רמד

בענין אשת כהן שנתעברה ע״י הזרעה מלאכתותית אי נאסרה על בעלה

אור ליום כ״ב כסלו התשל״ד בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרהגה״צ המפורסם פרי עץ הדר וו״ח כג״ת מוה״ר **שי״ש האלבערשטאם** שליט״א אדמו״ר מציעשינוב בנ״י יצו״א.

אחדשה״ט וש״ת בידידות. בדבר שאלתו עוד באשת כהן שנתעברה ע״י הזרעה מלאכותית אי נאסרה על בעלה בכך הנה בהא כבר נכנס בשאלה המסובכת מאד אשר אין דעתי נוחה כעת לקבוע עצמי בהלכה זו וכ״ש כי כבר נפתחה הלכה זו בגדולי עולם ויצאה לאיסור ומה לי להתערב בדברים של מה בכך והגם דהם לא דברו אלא מישראל אבל כ״ש כהן מישראל ועיין בספרי משנה הלכות ח״ד סי׳ ק״ס מה שכתבתי בזה לגבי ישראל ומיהו רק בקיצור נמרץ נראה לפ״מ שאמרו בגמ׳ חגיגה י״ד שאלו לבן זומא בתולה שעיברה באמבטי מהו לכה״ג וכתבו התוס׳ דהאיבעיא אפילו לר״י בפ״ק דכתובות דלא מפיה אנו חיין ופשט לן בן זומא דמותרת לכה״ג דבאמבטי עיברה ע״ש ועיין ח״מ א״ע סי׳ א׳ סק״ח בשם לקוטי מהרי״ל ובשם ספר היצירה וס׳ הקנה ובמל״מ פט״ו מה״א הביא מהג׳ סמ״ק (שהוא רבינו פרץ בעה״ת) דהאשה לא נאסרה לבעלה ובתוס׳ יבמות ע״ו ע״א ד״ה המסוללות פי׳ ריב״ן מטילות ש״ז שקבלו מבעליהן ומסיק בגמרא דפריצותא בעלמא הוא ע״ש ומשמע דלא נאסרו על בעליהן דאל״כ מאי פריצותא בעלמא הא איסור גמור ונאסרו על בעליהן.

ובס׳ בני אהובה להגאון מוהר״י על הרמב״ם פט״ו מה״א הביא דלא נאסרה על בעלה ישראל מהא דשאלו לבן זומא דאין האשה נפסלת בכך דאין כאן בעילה וה״ה לבעלה ישראל וסיים ונראה מפשטות דלישנא דכשרה לכהונה אפילו במקום פסולין (כלומר שנתעברה מפסולין לה באופן כזה) וכפשטות המל״מ והב״ח בהגהת סמ״ק ועיין בהג״ה שם והגם דכתב דח״ו להאמין להאשה שטוענת באמבטי נתעברה דא״כ לא שבקת חיי לכל ברי׳ ואתה נותן יד לפושעים ולא מפיה אנו חיין מיהו נראה פשוט דהיינו בסתמא כשבעלה טוען זינתה והיא טוענת דבאמבטי נתעברה דזה מילתא דלא שכיחא כה״ג לא מהימנינן לה אבל בנידון דידן שאנו יודעין בבירור שבאופן זה נתעברה ושכך היתה המעשה ליכא בזה שום טעם לומר דלא מפיה אנו חיים וגם כי בעלה יודע ממעשה ההזרעה הזו (והגם כי לדעתנו איכא בזה איסור גמור לעשות כן מצד טעמים אשר ביארנו כבר) מ״מ לענין שתהא האשה נאסרת על בעלה לפענ״ד בין שהיא אשת כהן ובין שהיא אשת ישראל לא נאסרה על בעלה בשביל זה כשהיה בהסכמת בעלה אבל אם היא עשתה בלי הסכמתו לפענ״ד יכול לגרשה בע״כ בשביל זה.

עוד אחת רציתי להעיר מה שלא ראיתי מי שהעיר בזה דנלפענ״ד באשה שעיברה וקבלה הזרעה כזו לפענ״ד שאסור לבעלה לבא עליה כל ימי עיבורה מהזרעה מבעל אחר והטעם כיון דקיי״ל דאסור לבא על יבמתו וליבם משום שיוכל להבחין הכ״נ כן הוא שצריך להבחין, גם כי גזירת מינקת

ומעוברת חבירו איכא הכא שהרי עכשיו היא מעוברת מאיש אחר ומזרע אחר ואפשר דהי׳ טעם אפילו להרחקת כ״ד חדש כמינקת חבירו והגם כי במקום שגם הוא הסכים הי׳ מקום לחלק כיון דבהסכמתו היתה אמנם אפשר דגם הסכמתו לא היתה אלא מפני שהציקתו האשה ולא יכול להעיז לה אבל אינו רוצה בעיבור זה ויש כל הטעמים ממעוברת חבירו ויש לי עוד כמה טעמים שא״א להעלות על הכתב וכגון הא דמאה פפי בגמ׳ סוטה ועוד. עכ״פ לפענ״ד אם נתעברה מהזרעה כזו אסור לו לבא על אשתו עד שתלד וגם קודם ההזרעה הי׳ לה להיות מופרשת ממנו ג׳ חדשים ודו״ק בכל זה ומיהו לענין לאסור על בעלה לפענ״ד לא נאסרה וכנ״ל הגם שח״ו לעשות כן.

אלו דברי ידידו דושה״ט ושכ״ג המכבדו כערכו הרם ונשא וי״ר שבימי ההדלקה נזכה לאור האבוקה וכמו שעשה לאבותינו כן יעשה לנו בזמן הזה בביאת משיח צדקנו בב״א החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רמה

בהא דליתי עשה דפ״ו ולידחי ל״ת דשפחות

אור ליום ב׳ פ׳ בא התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי המופלא ומופלג ברקאי מרביץ תורה ברבים שמו מפארים וו״ח נו״נ כש״ת מוה״ר הרב **נחום מאיר גערמאן** הי״ו ר״מ ישיבה הקדושה באבוב.

אחדשכ״ת בידידות יתירה. לאות הכרת וידידות הנני להשתעשע בדבר קושיתו שאמר לבני היקר שהקשה עלי דברינו בח״ו סי׳ רמ״ו שדנתי בתוס׳ פסחים פ״ח לישא שפחה אינו יכול שהקשו דליתי עשה דפ״ו וידחה ל״ת דלא יהי׳ קדש ותי׳ משום דידה דליכא עשה דאפשר לה בעבד ודייק מינה ידי״נ הרב הגאון ר׳ חיים רויזען זצ״ל מדכתבו דאפשר לה בעבד משמע דכוונתם אליבא דריב״ב דס״ל דגם היא מפקדא מ״מ אין שייך עדל״ת וע״ז כתבתי ולא הבנתי דאי ס״ל כריב״ב ומשום דגם היא מיפקדא והרי עבד בעצמו פטור ממצות פ״ו וכ״ש שפחה ואין בו אלא מצות לשבת וע״ז הקשה מעכ״ת שליט״א דלריב״ב דאשה ג״כ מצווה בפ״ו והלא בעבדים ילפינן לה לה מאשה לחייבו במצות שנשים חייבות א״כ אי ס״ל כריב״ב פשוט דגם עבד מחויב בפ״ו מהקישא דלה לה דהוקשו עבדים לנשים שנתחייבו במצות כנשים וכיון דאשה מצווה אפ״ו הכ״נ עבד יתחייב בפ״ו מכח אשה, עכ״ל.

ולפום ריהטא הי׳ נראה בזה לומר דבר יקר דהנה בירושלמי פ״ד דגיטין ה״ה הביא וז״ל תמן תנינן אין נושאין נשים במועד שמעון בר אבא בשם ר׳ יוחנן משום ביטול פרי׳ ורבי׳ בעון קומי ר׳ יוסי עבד מהו שישא אשה במועד אמר ליה נישמעינה מן הדא ליבטל והלא לא נברא העולם אלא לפ״ו ואמר ר׳ שמעון בר אבא בשם ר׳ יוחנן כל שהוא מצווה על פ״ו אסור לו לישא אשה במועד ופי׳ הפ״מ שם עבד מהו שישא אשה במועד דהבעיא אי מצווה הוא על פ״ו או לא ופשיט לה ממתני׳ שהוא מצווה על פ״ו ואסור לישא במועד נראה דהירושלמי ס״ל דעבד מצווה בפ״ו ופי׳ לשון המשנה לישא שפחה אינו יכול וכו׳ ליבטל והלא לא נברא העולם אלא לפ״ו כפשטן דהעבד מחוייב בפ״ו, ולכאורה והלא עבד אינו מחויב במצוות אלא כאשה וא״כ אמאי מחויב במצות פ״ו. ולפי דעת כ״ת י״ל דהירושלמי לשיטתו ביבמות פ״ו ה״ו דמביא מחלוקת ריב״ב וחכמים האיש מצווה על פ״ו ולא האשה ריב״ב אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם מאלקים ויאמר להם אלקים פ״ו ובגמ׳ שם רבי ירמי׳ ר׳ אבוהו רבי יצחק בר מריון בשם ר׳ חנינה הלכה כר׳ יוחנן בן ברוקה וכן פסק במס׳ תענית פ״ד ה״ו בשם ר׳ חנינה דהלכה כריב״ב נמצא דהירושלמי לשיטתו ס״ל דנשים מצוות בפ״ו וכיון דהעבד נתחייב במצוות שהאשה חייבת א״כ שפיר עבד נמי מחויב בפ״ו אבל לש״ס דילן דס״ל דנשים פטורות מפ״ו דלא קיי״ל כריב״ב ולכן עבדים נמי אין מצווין בפ״ו.

ועיין תוי״ט פ״ה דברכות מ״ד שכתב דאין למדין הלכות ממדרש רבות שהרי ברבות פ׳ בראשית סוף פ׳ ח׳ מייתי למתני׳ דסוף פ״ו דיבמות דריב״ב אמר על שניהם הוא אומר פ״ו וקאמר עלה ר׳ ירמיה ור׳ יצחק בר מריון בשם ר׳ חנינא דהלכה כותיה ואנן לא קיי״ל הכי, ועיין הגהות רע״א שם, ובחידושי הרד״ל על המ״ר דחה דברי התוי״ט דהמ״ר הוא שם אגדת הירושלמי והירושלמי פסק כריב״ב ע״ש ובחומש לימודי השם בראשית (הע״ר) מצות פ״ו ישנם שם כמה ט״ס ע״ש מבואר מיהו דלהירושלמי עבדים חייבים בפ״ו וצ״ל כנ״ל.

ברם לאחר העיון שבוש הוא חדא דהרי התוס׳ גיטין מ״א ע״ב ד״ה לא תוהו הביאו דברי הירושלמי הנ״ל דאמר תמן תנן אין נושאין נשים במועד שמעון בר אבא בשם ר׳ יוחנן אומר מפני ביטול פרי׳ ורבי׳ וכו׳ בעון קומי רבי אסי העבד מהו שישא במועד אמר להון נשמעינה מן הדא יבטול והלא לא נברא העולם אלא לפרי׳ ורבי׳ ואמר שמעון בר אבא בשם ר׳ יוחנן כל שהוא מצווה על פ״ו אסור לו לישא אשה במועד פי׳ כל שהוא מצווה על פ״ו משום לשבת יצרה כגון עבד אבל אפרו ורבו ודאי לא מיחייב וכו׳ הנה כתבו מפורש דעבד לא מיחייב בפ״ו והא דאמרו שם פ״ו פי׳ שבת וכמו שפי׳ בש״ס דילן ופלא על פנ״מ ז״ל שפי׳ הירושלמי כפשטו

ובשמת כי בק"ע שם גיטין הנ"ל פי' המיבעיא עבד מהו שישא בשוטר דמי למכרין כיון דלימו מלווה על פ"ו מותר ליקח או דילמא כיון דמלווה משכח מקור ע"ש וגדולה מזו תמה בשיורי קרבן דמאי ניטול פ"ו שייך בעבד הא רבו מוסר לו שפחה כנענית בע"כ ולא יתרצה להמתין עד המועד שלא יפסיד בוולדות ע"ש.

ולפענ"ד לא קשה מידי לפמ"ד בגמ' בתובות מ"ז ע"ש במעשה ידיה מגלן ופריך דמי ס"ד מעשה ידיה ילמו לחביה שלא הי' זכי ליה רחמנא לאב למוסרה לחופה היכי מצי מסר לה הא קמבטל לה ממעשה ידיה פריך רב אחאי מימיך דיהב לה שכר פקעתא מי נמי דמסר לה בשו"ט ועיין תוס' שם תע"ג דמין נושאין נשים בחולו של מועד וכו' מבואר דשלו לא הי' מעשה ידיה לחביה לא הי' יכול למוסרה לחופה שהי' מבטל לה ממעשה ידיה וע"כ בחדון שיש לו עבד ושפחה שמעשה ידיה שלו הן אין רוצה לבטל חותן ממעשה ידיהן בחול ולהשיאן זה לזה משום ביטול מעשה ידיהן שהן שלו והוולדות הו"ל דבר שלא בא לעולם ויש לו זמן לזה ולכן שלו הי' יכולין להמתין עד חוה"מ ודלמי הי' מחמר הניסואין בשביל מעשה ידיו שלא לבטלן ושו ממילא מבוטלין הן ממלאכה ושפיר בעי מיניה בירושלמי.

איברא דהתוס' מגיטה דף ג' ע"ב ד"ה לא תוהו כתבו דלמי שעה אלים טפי מפ"ו כדאמר במגילה וכו' אבל י"מ משום דעבד לא מיפקד אפ"ו דאמר היו לו בנים בעבדותו ונשתחרר לא קיים פ"ו (יבמות ס"ב ע"ב) ולשו מילתא היא דאמר בירושלמי דמו"ק (פ"ג) עבד מהו שישא שפחה במועד אמר להון נשמעינן מן הדין מתניתין יבטל והלא לא נברא העולם אלא בשביל פ"ו ואמר שמעון בר אבא משום ר' יוחנן כל שהוא מלווה על פ"ו לא ישא שפחה במועד ועוד לישנע דנקט הכא והלא לא נברא העולם אלא בשביל פ"ו משמע דאתרוייהו קאי ע"ש נראה לכאורה דמפרשי שם הא בירושלמי כהפ"מ הנ"ל ולשיטי בגליון מגיטה הנ"ל שניין לעיין בתוס' גיטין מ"ש ד"ה לא תוהו וכוונתו נראה לכאורה לעיין דדבריהם סתרשי ניהו ממקום למקום. ועיין מהרש"ך שם. ולפ"ז לכאורה יש מקום לומר דעבד נמי מלווה אפ"ו, אלא דמ"מ סיימו התוס' והא דאמרינן לא קיים פ"ו היינו מטעם דבעינן זרעו מיותם מאריו ופשיטא ישראל שיש לו בן מן השפחה אינו קרוי מיותם מאריו וע"כ אינטמיד קבתן אלימא דכ"ע דע"ג לו לקיים פ"ו מטעם דבעינן זרעו מיותם מאריו כיון דהנ"ע לא קיים פ"ו היינו משום דבעינן זרעו מיותם מאריו דאפילו ישראל שיש לו בן מן השפחה אינו קרוי מיותם מאריו ע"כ לשון הנ"ל ועיין בתוס' שבועות ל"ה ד"ה ולא יתרצה להמתין עד המועד ע"כ וכ"כ הרא"ש שם ועיין בתוס' רי"ד שם.

שנית נראה דבירושלמי גופא שכתבו קשת התחרוים בפשיטות דס"ל להלכה כריב"ג לפענ"ד לא מוכרח הדבר דאמר שם (פ"ד דמעשית) רבי לעזר בשם רבי חגינה הלכה כריב"ג ע"ל רבי בא בר זבדא עמך הימי ולא מיתמרת אלא אם היתה מובעת להינשא הדין עמה וקרע עליהון טוביס השנים מן החמד ופי' הפ"מ ולא מיתמרת הכי אלא אם היתה מובעת להינשא ובשה בטענה בעינא מוכרא לידע ומרע לקבורה דאז הדין עמה וקרי עליה טוביס השנים שהייתי טוענה בדבר עכשיו טוב לי שהעמדתני על החמת ע"כ וכ"כ בק"ע שם וע"כ בשמת בירושלמי רבי לעזר הדר ביה וס"ל דר' חגינה מעולם לא פסק הלכה כריב"ג ובירושלמי יבמות פ"ו ה"ו גמי מבית הא דרבי לעזר בשם ר' חגינה להלכה כריב"ג ואמר ליה ר' בא בר זבדא עמך הייתי ולא מיתמרת אלא וכו' וקרע עליה טוביס השנים מן החמד ופי' הפ"מ והק"ע שהייתי טוענה בדבר עכשיו טוב לי שלמדתני החמת מבואר דהירושלמי גמי ס"ל דאין הלכה כריב"ג ולדקו דברי זקנינו רבינו התוי"ט ז"ל דאין למדין הלכות מפי המדרש שהרי במדרש הביא בשם ר' יצחק בר מריון דהלכה כריב"ג ובשמת אלן לא קיי"ל הכי וכוונתו דלגבי דהירושלמי גמי לא קיי"ל הכי וכ"ש אלגבי דש"ס בבלי.

ופלא על המ' רד"ל שכתב וז"ל (במ"ר פ"ח י"ב) הלכה כר"י בתוי"ט סופ"ה דבכורות הוכיח מזה שאין ללמוד לדינא מן הב"ר דהא קיי"ל דאין הלכה כריב"ג, ואין זה נראה דהב"ר היא מגדת ירושלמי ובירושלמי יבמות כל הסוגיא ופוסק כריב"ג כדהכא ומכ"מ אלן נקטינן כש"ס דידן שחולק על הירושלמי והב"ר אבל במקום שאין חולק הש"ס ודאי יש ללמוד מן הב"ר כמו מן הירושלמי וכו' ע"ש והדברים נפלאים שהשיג דעת הירושלמי בב"ר דפסקו כריב"ג וכהב"ר ובשמת בירושלמי מבואר דאין הלכה כריב"ג וכ' לעזר חזר בו לגבי ר' בא וא"כ המדרש דפסק כריב"ג מעלמו הוא דפסק כן ושפיר כתב דאין הלכה כהמדרש וק"ל.

שוב המיר ה' עיני ומצאתי לרבינו הגדול הט"ו ז"ל מגיגה הנ"ל בד"ה עוד תירץ ר"י וכו' בע"ד וז"ל הא דקאמר בשמעי' ליעל ג"ם אינו יכול היינו משום לתא דידיה דאין עשה דפ"ו מלד תירות דומה ל"ת דקדם מלד עבדות והא דקאמר ליעל שפחה אינו יכול תע"ג דלד עבדות מותר בשפחה ואי משום לד תירות יבא עשה דפ"ו דהאי לד וידחה ל"ת דהאי לד פי' היינו משום לתא דידה לא מיבעיא לרבנן דשפחה אינה מלווה על פ"ו דהשתא אין מלה עשה דפ"ו ועוברת על הלאו דלא יהי' קדש משום לד תירות שבה, אלא אפילו לריב"ג דשפחה מלווה על פ"ו מ"מ כיון דשפחה היא אינה מלווה על פ"ו, כמו שעבד אינו מלווה על פ"ו, ומהשתא אתי שפיר הא דכפו לרבה שלא מצי שפחה לשחרה מדריב"ג דע' עשה מלווה על פ"ו דאתי עבד כיון דמשור בחצי שפחה דאתיא לד עבדות שלו האי ומשתחם דלד תירות שלו אתי עבד ליעל אלי שפחה מטעמא דאתי עשה ודאי אפשר לאתי עבד ליעל אלי שפחה מטעמא דאתי עשה ודאי

ל״ת הא עשה של איש זה ואשה זו אינו אלא מצד חירות שבשניהם ובהאי צד י״ל יבא עשה וידחה ל״ת דקדש שבצד השני של חבירו אבל האיך ידחה צד עבדות שבהם שאסור בצד חירות של חבירו לל״ת דקדש כיון דבהאי צד ליתא לעשה דפ״ו ואין ל״ת דהאי צד נדחה מפני עשה דאידך צד כיון דבהאי צד ליתא עשה ע״ש באריכות גדולה והרבה יש לפלפל שם בדברים הקדושים במה שכתב עוד שם מ״מ וכו׳ דמשמע לכאורה דס״ל באמת עבד חייב בפ״ו ועיין בסוף המסכת מ״מ לדידן לא צריכא עוד ודו״ק.

והנה הפנ״י גיטין מ״א ע״ב בתוס׳ ד״ה לא תוהו פשיטא ליה דעבד לכ״ע מחייב בפ״ו דלא הוקשו אשה לעבד לכל כדאשכחן דעבד חייב למול וא״כ הכ״נ עבד דרכו לכבוש ואשה אין דרכה לכבוש ודרכו לחזור אחר אשה מה״ט מיחייב בפ״ו ולפענ״ד אף שאיני כדאי מ״מ אדרבה כיון דבעי לחזור אחר אשה ועוד אינו ברשות עצמו וא״כ פטור מהני מצות דאינו ברשות עצמו ואדרבה הדין דרבו מוסר לו שפחה ואם אינו רוצה ליתן לו שפחה אינו יכול ליקח לעצמו וא״כ האיך יתחייב במצות שאין בידו לקיימם והוא אינו בן חורין עוד הקשה הפנ״י דהתוס׳ סנהדרין נ״ט כתבו דכל מי שמצווה על פ״ו מצווה על השחתת ז״ל ופשוט דעבדים אסורים בהשחתת זרע וא״כ מצווים נמי אפ״ו ולפענ״ד גם מזה צ״ל דכוונת התוס׳ דכל מי שמצווה על פ״ו מצווה על השחתה אבל יש שמצווה על השז״ל ואינו מצווה על פ״ו ולאו הא בהא תליא וכמ״ש הרשב״א באמת (רפ״ב דנדה) דאף מי שאינו מצווה על פ״ו מצווה על השחתת זרע א״כ לא תליא זה בזה כלל ודו״ק ופלא שלא הביא מהא דיבמות דעבד אין לו חייס ואפילו היו לו בנים בעבדותו לא קיים המצוה.

והמל״מ פ״י מהל׳ מלכים תמה אדברי תוס׳ חגיגה דהיאך עבד יתחייב בפ״ו הא אשה אין חייבת בה וכל מצוה שאין האשה חייבת אין העבד חייב דגמרינן לה לה מאשה ולפ״ז לריב״ב עכ״פ הי׳ אתי שפיר אמנם כבר תמהו עיין בילקוט סופר מצות פ״ו סוג עבד אשר ציין עליו מכת״ר וראיתי בילקוט סופר הנ״ל שהביא מה שתמה האבנ״מ סי׳ ב׳ סק״ב איך אפשר דעבד חייב בפ״ו הא אמרו הכל מודים בעבד שנשתחרר שאין לו חייס ולפי׳ תוס׳ הנ״ל הרי כבר קיים בעודו עבד וזה כמ״ש לעיל בס״ד. (ועיין פרמ״ג פתיחה כוללת ח״ב אות י״ט). אע״ג דאמרינן כל מצוה שאשה חייבת עבד כנעני ושפחה כנענית חייבין לאו כללא הוא דכיבוד או״א נשים חייבות ועבדים דל״ל חייס כלל וכן עבד גרע מעכו״ס לפ״ו ע״ש.

ובר מן דין דבר קשה הוא שחייבה התורה לעבד בפ״ו ולא יוכל לקיים ובתורה לעולם בהם תעבודו כתיב והרי פ״ו לא מקיים עד שיהו בנים לבנים וזה לאו בניו הם ואין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו והילקוט סופר שם חילק בין עכו״ס לעבד ודחה ראיית האבנ״מ וכן מצא בשו״ת מהד״ג ח״ג סי׳ ל״ז ועיין מנ״ח.

עכ״פ נראה לפענ״ד כהפוסקים דאינו מצווה אפ״ו ובפרט לשיטת הגאונים שהבאתי בספרי ח״ז (סי׳ ל״ו) דכל המצוות שהעבד חייב בהם אינם מחמת העבד אלא מחמת האדון ועל שמו הם נקראים כי העבד יש לו דין בהמה עם הדומה לחמור וא״כ פשוט דאין עליהם צווי של פ״ו אלא מדין לשבת וכדעת התוס׳.

דברי ידידו דושה״ט וש״ת וי״ר שיזכה להרביץ תורה ברבים ללמוד וללמד לשמור ולעשות עדי יבא ינון ולו יקהת עמים המברך בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רמו

בענין עד מתי מותר לאחר הנישואין לבחור

אור ליום ג׳ א״ך אדר א׳ התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי צ״מ עוסק באורייתא כש״ת ברוך יעקב וויינשטיין הי״ו.

אחדשה״ט בידידות. מה שהעיר על דברי הח״ח בסה״מ שלו מצ׳ מ״ג שכתב שלא לאחר הנשואין יותר מכ״ה שנה ותמה למה לא הזכיר כלל מענין יצרו מתגבר עליו ובענין בן עזאי עכ״ל ולפענ״ד נראה פשוט דבספר הקיצור כזה לא כתב כל ההלכות המסועפות וכתב שאפילו להמאחרין ביותר לא יאחר יותר מכ״ה וממילא נכלל ג״כ דאין לו דין ב״ע ולא יתכן בקיצור זה לבאר יותר וממילא מובן דמי שיצרו מתגבר עליו גם עד כ״ה אסור וז״פ.

דושה״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רמז

בענין קושית הב״ש דלא ילפינן רוב בד״נ מעריות דמיירי בבא עליה אביה ואכתי תקשה דלמא לאו אביה הוא

ב׳ לסדר ראשי המטות התשל״ט בנ״י יצו״א

בין המצרים. ישלח לנו מדלג על ההרים. ויגאלנו מבין הנמרים. ויפתח לנו שערי השמים מבית שערים. ויביאנו לארצנו זבת חלב ודבש תמרים. ובראשם מע״כ ידי״נ מחותני הרהגה״צ גבר בגברים. עם כל משפחתו הכבודה בכל הנודע בשערים. ה״ה כקש״ת מוה״ר **פנחס מנחם אלטר** ראש ישיבת שפת אמת ירושלים עיה״ק תו״א.

אחדשכת״ה בידידות נאמנה ובאהבה מסותרת. יקרת מכתביו קבלתי ותחלת דינו של אדם בדברי

תורה אשר העיר בטובו בתמיהה גדולה על דברי מרן בבית שערים יו"ד סי' י"א שהביא שם קושית דו"ז חתנו הגרי"ל אגמ' סנהדרין ס"ט ע"ב דרצה לפשוט דאזלינן בד"נ בתר רוב מעריות ודחי לה בבא עליה אביה והקשה דהא אכתי מוכח דאזלינן בתר רובא מהא גופי' דדילמא לאו אביה הוא ומעכ"ג מחותני שליט"א תמה אקושיא זו דהרי עיקר חיובא בבא עליה אביה לאו משום הרוב שהוא אביה כי על בתו חייב משום אשה ובתה ובזה ע"כ חייב אפילו לאו אביה היא שהרי זה ברור שאשה זו בת לאמה היא וא"כ אפילו נימא דלאו אביה הוא אכתי חייב מיתה משום אשה ובתה עכל"ק. ובנו היקר החתן המיול"ח רצה לתרץ הקושיא על המיו"ל זקנו זצ"ל זיע"א ולא נתקבל על דעת מעכ"ג מחותני שליט"א. ולא רמז מעכ"ג במה רצה ליישב ואולי מחמת אהבה הייתי מסכים לתירוצו.

ואני בעניי הכינותי לבי להבין דברי חכמים וחידותם והקושיא שהקשה דדילמא לאו אביה הוא היא קושיא קיימת והוא דהרי הלאו דאשה ובתה מבואר בגמ' יבמות צ"ז ועוד וברמב"ם פ"ב מהא"ב הי"א הוא דוקא כשנשא אשה בקדושין אבל הבא על אשה בזנות לא נאסרה עליו משום ובתה ומותר בבתה וז"ל הרמב"ם הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן שבע נשים שאמרנו כו' ובהי"ג ז"ל שם הבא על אשה ובתה דרך זנות או על אשה ואחותה וכיוצא בהן הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות כו' ודוקא כשקידש אשה נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים ע"כ ובחנוך מצוה ר"ג שלא לגלות ערות אשה ובתה שנאמר ערות אשה ובתה לא תגלה ובא הפירוש שאין החיוב אלא כגון שנשא האחת תחלה ואח"כ כשבא על השני' הוא מתחייב אבל אם לא נשא אחת מהן לא יתחייב עליהן לפי שכתוב בהן לשון קיחה דמשמע ע"י נשואין כו' ע"ש מבואר עכ"פ דאשה ובתה אינו חייב עליהן אלא ע"י נשואין.

ומעתה בנידון דידן נמי מי שאנס אשה והוליד ממנה בת אותה הבת אסורה לו וחייב עליה משום בתו כבסנהדרין ע' בתו מאנוסתו מנין וברמב"ם פ"ב מה"א ה"ו הבא על אשה דרך זנות והוליד ממנה בת אותה הבת ערוה עליו משום בתו כו' לפיכך הבא על בתו מנשואתו חייב שתים משום בתו ומשום ערות אשה ובתה כו' ע"ש וא"כ מבוארין דברי המקשה דמה משני בגמ' בבא עליה אביה וחייב דאכתי נילף ממנו רוב בד"נ דהא אפשר דלאו אביה הוא ומשום אשה ובתה ליכא דלא נשאה מעולם ומאנוסתו ליכא איסור אשה ובתה ובתה נמי אפשר דלא הוי דלאו ודאי הוא אלא ע"כ דאזלינן בתר רובא אפילו בד"נ.

אלא דהגם שהעמדנו קושית מרן בטוב טעם ודעת ואדרבה מעתה תקשה התי' שתי' שם דלכאורה מה שתי' שם נראה דס"ל משום דרוב בעילות הולכין אחר הבעל והוא משום דהו"ל א"א נמצא דלפי התירוץ שפיר הקשה מעכ"ג מחותני שליט"א דכנראה הם הבינו הקושיא בגמ' בבא על בתו היינו בתו מאשתו הנשואה לו ולא מאנוסתו, וכהבנת מעכ"ג מחותני ולפ"ז ודאי אתי שפיר תי' מעכ"ג אבל לפי הבנתי א"כ באמת צ"ע. אלא דלאחר העיון י"ל לפמ"ש שם בתי' השני בשם הרשב"א חולין צ"ה ד"ה ובנמצא וט"ז א"ח סי' תרכ"ה דלא אמרינן כל קבוע כמע"מ דמי אלא באם יש ודאי מיעוט ובבא עליה אביה דליכא ודאי גבה מיעוט בעילות שאינן מן הבעל שפיר אזלינן בתר רוב כה"ג.

ואשר נלפענ"ד בישוב הקושיא הנ"ל דנלפענ"ד לחדש דלא אמרינן דלמא לאו אביה הוא וכן הדין דרוב בעילות אחר הבעל אלא באשה שנשאת לבעל ועומדת לבעילות ודרכה בכך וכיון דיש מיעוט נשים מזנות ומיעוט נאנסות תחת בעליהן שפיר אמרינן משום דרוב בעילות שדינן אחר הבעל וע"כ דאזלינן בתר רובא ואביו לאו ודאי הוא, אבל אשה פנויה והרי היא בחזקת הגוף שלא נבעלה לשום אדם ונאנסה כה"ג לכ"ע לא הוי אביו ספק ולא בעינן דאזלינן בתר רובא אלא ודאי הוא דאין אצלה בעילות אחרות כלל דנימא לתלות בהו ולעשותה ספק, ודוקא בזונה שמפקרת את עצמה או אפילו בדדיימא מאחריני אמרינן שמא נבעלה לאחריני ועיין סוטה כ"ז ע"א והלכתא ישא אדם בת דומה ולא ישא דומה דתני רב תחליפא בר מערבא קמיה דר' אבהו אשה מזנה בניה כשרין רוב בעילות אחר הבעל, ובפרוצה ביותר בעיא דלא איפשיטא היא ופרש"י ז"ל דאיכא למיחש דרוב בעילותיה משל אחרים, ועיין בה"ג הל' מילה הובא ברא"ש פ' יש נוחלין וב"ש א"ע סי' ד' ס"ק כ"ו דאפילו פרוצה ביותר לא חיישינן והא דלא קשיא מפסחים פ"ז ע"ב שהבנים שהולידה אשת הושע הנביא היו ספק ממזרים וכבר הקשה מהרש"ל הרי קיי"ל דרוב בעילות ותי' דשאני הושע שהי' זקן ומרן הח"ס א"ח סי' ר"ח הוסיף דהיה זקן והיא פרוצה ביותר.

ובמה שכתבנו יש ליישב ממזר ודאי היכא משכחת לה עיין ש"ש ש"א והגהות מהר"ב פרענקל שם ולפמ"ש אתי שפיר דכה"ג משכחת לה ממזר ודאי מעריות או אפילו מא"א ואין בעלה בעיר ונאנסה אלא דכה"ג כבר יש שיטת רבינו הגדול הבה"ג ז"ל שמא בא ע"י שם.

ונראה להביא ראי' לדברינו מדברי הבעה"מ כתובות ט"ו ע"א אמה דכתבו כי לא אתו עדים מאי הוי כיון דרוב נשים בתולות נשאות ותי' התוס' דלרב פריך דלשמואל דס"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב הוה והוה ומיהו הבעה"מ כתב די"ל דאף לשמואל פריך כלומר ונהימנה אה"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דהכא איכא תרתי רובא

וחזקה דגופא והכא חדא חזקה דממונא מידי דהוה אטענה משארסתני נאנסתי דמהימנה לה מהאי טעמא דהכא תרתי והכא חדא הכא גבי דידה איכא תרתי ברי וחזקה דגופא והכא גבי דידיה חדא חזקה דממונא ע״ש וכ״כ התו״י שם ובתוס׳ רי״ד שם דכיון דאיכא חזקה דמסייע לרוב מהני לכ״ע. איברא אפילו להמלחמות שם דפליג אבעה״מ שכתב וז״ל אמר הכותב ליכא הכא חזקה דגופא דבשלמא כונס את הנערה שלא ניסאת איכא חזקה דגופה דלא חיישינן שמא זינתה דבנות ישראל בחזקת כשרות הן עומדות אבל במשנתנו אינו טוען בחזקת בתולה כנסתיך ונמצאת בעולה אלא בחזקת אלמנה נשאתיך או אלמנה מן הנשואין או שנכנסה לחופה ולא נבעלה ואין בשתים אלו חזקה דגופה שאין האשה עומדת בחזקת שלא נשאת מעולם ואין לך בה אלא רוב אבל בחזקת שלא זינתה היא עומדת ומפורש כן בירושלמי כו׳ ע״ש נראה דהגם דחולק על בעה״מ אינו חולק על עצם הדין דהדין דין אמת היכא דאיכא חזקה דגופה נוסף על הרוב דאפילו לשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב מ״מ כה״ג לכ״ע הולכין אחר הרוב אלא דהרמב״ס ז״ל חידש לן דהגם דבנות ישראל כשרות הן ולא חיישינן שמא זינתה ולגבי זנות אית להו חזקה דגופה מ״מ ל״ל חזקה שלא נשאו מעולם דבנות ישראל לנשואין עומדות וכיון שהוא טוען שאלמנה או נשואה שנכנסה לחופה ולא נבעלה נשאה וכיוצא בו ובאלו ליכא חזקה שלא נשאת מעולם ואין בה אלא רוב אבל הא מודה להבעה״מ דהיכי דאיכא חזקה דגופה בהדי רוב לכ״ע אזלינן בהדה. ועיין יד רמ״ה ב״ב ל״ב דג״כ פשיטא ליה דהיכא דאיכא חזקה בהדי רוב מוציאין אפילו לשמואל וכבר הארכתי בזה במשנה הלכות ח״ד סי׳ רל״ו ותמהתי אמרן הח״ס ז״ל שכתב היפוך זה ימחול נא לע״ש. אלא דא״כ לדידן כיון דאשה זו נאנסה דבבתו מאנוסתו מוקמינן הגמ׳ וכה״ג לאו בתר רוב אזלינן אלא ודאי הוא שהרי יש לה חזקת שלא זינתה וליכא כאן ביאות אחרות לומר שמא מאחר היא.

שוב נתיישבתי דלא הוא תי׳ התוס׳ חולין דף י״א ד״ה כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים וז״ל ועוד הוה מצי למידק ודילמא משום דאזלינן בתר חזקה דהעמד האם בחזקת כשרות עכ״ל נראה ביאור הדברים דאם העמד האם בחזקת כשרות אז שוב לא הוה בתר רוב דאיכא רוב וחזקה והמהרש״א שם כתב דלמסקנא דאין אפוטרופוס לעריות צ״ל דליכא חזקה דהעמד האם בחזקת כשרות דאימא נמי דנאנסה באם אי לאו משום דאזלינן בתר רובא ע״ש. והנה אפילו לפי פי׳ המהרש״א בדידן ודאי כיון דנאנסה ודליכא ביאות אחרות העמד אותה בחזקת כשרות מהני דלא נבעלה ומה גם דדברי מהרש״א צ״ע מה שפי׳ למסקנא דאימא דנאנסה האם דאונס מילתא דלא שכיחא הוא ולמילתא דלא שכיחא לא חיישינן והוי מיעוטא דמיעוטא. שוב מצאתי בלב ארי׳ חולין שכבר הקשה

אמהרש״א דהא דאמרו מכה אביו ואמו מסתמא בכל אופן איירי אפילו ידעינן בודאי שכבר זנתה אמו פעם אחת שהיא פרוצה ביותר דתו אין לה חזקת כשרות וע״כ רק משום דאזלינן בתר רוב ע״ש. ואיגטמיד סברתן אליבא דכ״ע דהיכא דאית לה חזקת כשרות ודאי לא הוי ספק.

ובמה שכתבנו נראה נמי ליישב קושית הת״ח חולין הנ״ל שהקשה וליחוש דלמא לאו אביו הוא וז״ל קצת תימא אמאי לא יליף מקרבן דקפיד רחמנא שלא יקריבנו אלא כהן וניחוש שמא זינתה אמו ולאו כהן הוא אלא לאו משום דאזלינן בתר רובא דהשתא ליכא לדחויי כגון שהיו אביו ואמו חבושים דהכתי איכא למימר שמא זינתה את אביו ואביו לאו כהן הוא ולא משכחת לה ודאי כהן אלא א״כ כל אבותיו היו חבושים עד אהרן הכהן א״נ נילף ממאי דשרא רחמנא למיסב איתתא וניחוש שמא זינתה אמה וממזרת היא אלא לאו משום דאזלינן בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל ע״כ. והנה הא קושיא שני׳ ממזרת לפענ״ד לא קשיא שהרי ממזר ודאי הוא דאסור אבל ספק ממזר מותר לבא בקהל וכיון דליכא רק חששא שמא זינתה וכה״ג לא אסרה תורה לינסב איתתא ועיין ש״ש שמעתתא א׳ ד״ה והקשו להרמב״ס כו׳ כנלענ״ד. ברם קושיתו הראשונה נמי נראה לפמ״ש דמכהן ליכא קושיא כיון דהב״ד בדקו בכהנים ובאמותיהן וראו שהיו נקיות ולא יצא עליהן קול זנות א״כ הו״ל בחזקת כשרות ורוב בעילות ולא נשאר רק ספק נאנסה וכה״ג לא חיישינן משום דלא שכיחא ואם הוא אשת כהן שנאנסה ואסורה לו נמי י״ל דכיון שאסורה לו לא היתה מאכילתו איסור כיון שהיא בחזקת כשרות וכיון שלא הודיעתו ודאי אמרינן שלא נאנסה ושפיר הוה כהן כשר ולא חיישינן דילמא לאו אביו הוא.

דברי ידי״נ דושכ״ג וצדקתו בידידות והוקרה רבה לו ולכל המשפחה הכבודה ולכאש״ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רמח

בענין אשה שנאבד בעלה בעת השואה וקראה שם בנה על שם בעלה ושוב חזר בעלה אי יכולה לשנות שמו

אדר״ח ככלו התש״מ בנ״י יצו״א

והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה כי הפרני אלקים בארץ עניי ה״ה הרב הגאון המפורסם ראש בשמים המפענח נעלמים כו׳ כג״ת מוה״ר **אפרים אשרי** שליט״א בעמח״ס שו״ת ממעמקים ה״ח וש״ס.

אחדשכ״ג בידידות נאמנה. השבוע מצאתי את ספרו ח״ה מונח לפני ואינני זוכר מתי קבלתיו ואם השבתי

כבר עליו ומ"מ לא נא יקלה לי על המימר כי פשוט מרוב הטרדות כנראה נשתכח הדבר ויען ויאמר סלחתי.

ולהראות מציעות לספריו היקרים אלי אמרתי להעיר הערה אחת כאשר עברתי בסי' י"ג שהציע מעשה זרה מאשה אחת שנאחז בעלה בעת השוחה בשלחמה החיומה ונשארה האשה עם ילדה קטנה במחנה מעורבת מצעלה וילדה בן זכר ולפי שכפי מה שקבלה מפי השמועה שבעלה נהרג ע"י הפצצה מחורון כדי ליתן שם טוב לבעלה היקר בעל נעוריה קראה שם הבן הנולד על שם בעלה ויגדל הילד ויגמל ולאחר המלחמה חזר בעלה מברה"מ רוסלאנד שנמלט לשמה ובא אל אשתו שמח על כל הטוב אשר גמר ה' עליו מאדו ואשתו בחיים הוא ואשתו והילדים וכשמעו שם בנו שקראה לו האשה על שמו נפל ברוחו ומחה על זה שאין רוצה שיקרע על שמו ומעכ"ג התריך הרבה להציע לחיות לזמן הרשאומים היו קורלים על שם אבי זקנו אפילו הוא מי והציע מדברי הרמב"ן שנשא בנו בת רבינו יונה ובמו של רבינו יונה ילדה בן זכר בטולידה והי' לו לקרותו בשם אביו הרמב"ן ואמר הרמב"ן ז"ל מע"פ שנריך לקרותו על שמי אני רוצה שיקרע יונה ע"ש וזרח השמש ובא השמש (תשו' הרשב"ש סי' רל"ע) ומבואר שהיו נותנין שם על שם החיים ועוד התריך בבקיאות נפלאה ומבדע יראה כדרכה של תורה וככתו ואילו לאורייתא.

ולאות רמי' בדבר הנה בגמ' עירובין פ"ה ע"ב בוציים בן בוציים וכו' וע"כ דבאיי אבזו קרלו כן דע"ל רבי כשמגיע אלל מביך אמור לו הרי דאבזו הי' קיים ובירושלמי מיר פ"ד ותוספתע נדה פ"ה מעשה בר' חנינא בריה דר' חנינא שהלירו אבזו מן הנכסים ובד"ה ע' ב' פסוק ג' אלה היו בני כלב בן חור גו' חור הי' בן כלב והוליד בן ויקרא שמו כלב. מיברע לכאורה הדבר מפורש בסמ"ג סי' ת"ס וז"ל נכרים שקורלים לבניהם בשם אבזיהם אין בכך כלום והיהודים מקפידים על כך ויש מקומות שאין קורין אחר שמות החיים כו' ובבריח עולם שם כאב ויש מקומות וכו' ולכל המנהגים אין אדם קורא בנו בשם עצמו אבל ראיתי במקום אחד עד"מ אין יהודי שמו מרדכי יקרא שם בנו מרדכי והי' זר בעיני מאד ע"כ. ובמק"א שם הציע שראה בס' אבן ספיר מ"ש ר"ע ע"ב שאחרן חיתן המנהג כי מי שלא יתקיימו לו בניס יקרא הבן בשם אביו ודומה לכך מצא בס' דרך החמונה ומעשה רב בשם תלמידי הבעש"ט בערך קריאת שמות. וע"ש מה שהאריך בראיות גדולות.

ולענינו להלכה יפה הורה וכבר הורה כן גבר בגובלין בשו"ת יודע יעלה ח"ב סי' ק"ו שנשאל באחד שקרא שם בנו הנולד לו בשם אביו למחלה היינו לחביו שמו כי' יצחק בער וזה קרא לבנו בשם בער לבד ע"ש מפאחת החסיד סי' כ"ג לגע יפע מדם מאה שאמה בשם אמו אם הולד, ואביו של האב כלומר אבי זקנו שנקרא שמו הקפיד על זה והגאון ז"ל אחר שהביא ראיות מבניס הקדמונים שהיו קורלים שם בניהם על שם החיים כתב דלאפע"כ הרי קי"ל דבריס המותרים ואחריס נהגו בו איסור אי אתה רשאי להמיר כו' ומכ"ש בכה"ג שטעם המנהג שמנעו לקרא לבנו בשם אביו בעודו אבזו אי דאמשין למילתע ואמירע שכוונת מאיסורע ולכן הורה לשנות שם הנולד ולהוסיף אזה אותיות והיינו שהאב נקרא יצחק בער והוסיף על שם הנולד במקום בער שיקרא בערמן כלומר הוסיף אבי אותיות על שמו הראשון ולשון קודש קרא שמו בישראל יעשכר המכונה בערמן ולפ"ת קראו אותו יעשכר ובלע"ז בערמן ע"ש ופ"כ מבואר ליכול לשנות כה"ג.

אלא למדתי מדברי הגאון ז"ל דבר אחד שהוא ז"ל לא אינה אלא שם בשם לאחר שהוסיף עליו אותיות ועי"ז נשתנה השם ולכאורה י"ב למה לא אינה שמו לגמרי ומשר גלפע"ד בפ"ד לומר דבר אחד שהם בפ"ד להנה מצינו בשנות שאינה הקב"ה את שמותם מאברם אברהם ומשרי שרה ולא אינה שמם לגמרי אלא הוסיף אות על שמו ושמה ומצינו להיו"ד של שר"י קבלה לפני הקב"ה על שנלקחה ממנה עד שבא משה ונתנה ליהושע ונתפייסה בזה דנתנה לאיש גרמה לכל האות שנתן לשם ונלקח יש לו טענות, ובעקב שאינה הקב"ה כל שמו לא יעקב כי אם ישראל יקרא שמך אף"ה נשאר השם יעקב ובאברהם קי"ל כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה אבל ביעקב יקרא יעקב ישראל ומבואר במדרשים דפעמים יעקב אלא ושם ישוב שבא מיוב ובכל מקומות מצינו שהאות ניקא למשכון או טעם אחר ומ"כ הכ"נ אם יאינה השם לגמרי לשם אדם יהי' טענה להשם שלקחוהו מהאיש הזה שניתן כבר לו וידוע מה שאמר המאמו"כ הגה"ק ר' יחזקאל משינאווע שמה שנותן האב שם לבנו הוא כעין נבואה שנזרקת בו מן השמים ויש זה תריכות דבריס ולכן נראה דשכל את ידיו הגאון מהרי"ע ז"ל והוסיף שתי אותיות על שמו ולא החליף את שמו באחר כדי שלא יהי' לו טענות עם השם שניתן מליבה ומ"כ לפע"ד היכא דצריך לשנות השם כגון בחופן זה או בחופן אחר גלפע"ד דיש לשנות בחופן שיאחר שם הראשון והוסיף עליו כגון שמשון קודם ליאיל וכיוצא בו.

סימן רמט

בצוואת ר"י החסיד שלא ישא אשה ששמה כשם אמו

עוד להנ"ל

עוד רגע מדבר מה שהציע שם מעכ"ג בשם לווחת ר"י החסיד סי' כ"ג לגע יפע מדם מאה שאמה בשם אמו

או שמו כשם חמיו ומשם נשמה ישנה שם אחד חולי יש תקוה ע"כ ומע"כ יש לחלק וליתן טעם לדבר משום זילותא דאבוה ע"פ מ"ש הרדב"ז בפי' על הרמב"ם פ"ו מהל' ממרים ה"ג למה לץ יקרע את אחריס בשם אביו או רבו משום זילותא דאביו או רבו וע"כ הכ"נ לץ יוכל להיות שמו כשם חותנו או שם משמו כשם חמו דע"כ כשיקראו בשמותם זה לזה עלי מלמות יהי' זה זילותא להוריהם וכן רמיזי לקצת אחרונים שכתבו טעם זה. ומיהו מרן הגה"ק בעד"א סגר לן הדרך למצוא טעמים משר נלאו כל מקרי לב להבין וז"ל (שו"ת ד"מ מ"מ ס"ע סי' מ') והנה לפלפל בזה הוה למותר בדבר שאין לנו שום ידיעה והוא מדברים הנסתרים ובמחכ"ת הגאונים בתרמי שהחלו לפלפל בכוונת רבינו יודע החסיד ז"ל וכי נשכיל בדבר שאין מצוי לשכלנו להשיג אולם גם לשכל מ"ו דעת רבינו מלון החסידים ג"כ מ"ו כי ידוע רבינו יהודה החסיד הי' רבו של הסמ"ג ואור זרוע משר כל תורתנו ומנהגינו בארץ משכנו וגרפת נמשכים אחריהם ולכן בודאי יפה שיתפן (של רשעים) מתורתן של בניס האחרונים כו' ע"ש. ועיין נוב"י מה"ת סי' ע"ט. גם כי לפי טעם כת"ר אכתי יש לעיין לפמ"ש בגמ' שבת קי"ח ע"ב אר"י מימי לץ קראתי לאשתי אשתי ושוורי שורי אלץ לשמתי בימי ושוורי שדי וכן כתבו הספרים הקדושים שלץ לקרא את אשתו בשמה כידוע שהוא קצולה נפלאה וע"כ ליכא האי משמע לכאורה.

איברא דבלמדי עם התלמידים הבאתי פעם מלוותא ר"י החסיד כת"י פארמא חות ד' (הוצאת הגראלע"פ) וז"ל לץ ישע אדם את אחיו ולץ את אחותו ולץ ישע אדם אשר שמה כשם אמו או שמו כשם אחיו ומשם נשמה ישנה שם אחד חולי יש תקוה וכן משם יש לאדם אשר ומתה לץ ישע אחרת שמה כשם הראשונה או משם מת בעל לאשה לץ תקח בעל שמו כשם הראשון כי יאבד אחר הראשון ומשם יהי' הדבר כך לעולם לץ יהי' בטוב או ימות אחד מהרה ע"כ. ובדפוסים שלנו ליתא להא מילתא שלץ ישע אחרת שמה כשם אשתו שמתה או כשם בעלה שמת וגם הטעם ליתא כלל וכמ' מכמת הנפש לרבינו הגדול הרוקח ז"ל דף כ"ד ליתא להא מילתא ובספרי משנה הלכות מ"ו סי' רמ"ח הוספתי על הגליון שלי לאחר שהראתני בזיעור דברי רבינו הרוקח כתבתי על הגליון וז"ל לאחר שרשמתי גירסת הספר הזה וטעם אדם דלכן לץ תקרא בשם הראשון משום דהשם גורם לאשה אחר אשתו הראשונה או אחר בעלה הראשון והגרלה לטעם זה קשי גם על ריש דבריו דאל ישע את אחיו או את אחותו ועל הכל הטעם זה משום שמע יאבדו עליהם, ולהסביר הדברים יש לומר קצת לפמ"ש בפסחים ס"ע ע"א עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו ואמיו ובעל אמו ובעל אשתו ופרש"י מתוך שרואהו ומזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור וכן באמיו נותן לבו שיצתה משתו מכאן וכן בבעל אחותו גמי אלא דברי ידיד נפשו דושה"ט ושכ"ג

מנשה הקטן

סימן רנ

בדין כל כבודה בת מלך פנימה

ה' יתרו התשל"א בנ"י יצו"א

מע"כ הב' החתן וכו' חו"ב כש"ת **אברהם יצחק האפמאן** הי"ו תלמיד ישיבת מיר ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט. בדבר משר נקט עוד היום שמתכונן מי"ה ליסע משה ובקש להדריכו בהרחות מיים בגדריס של כבודה בת מלך פנימה מי יותר טוב שמשה תלע בשביל בעלה במקום ביטול ובמקום פרילות בעונ"ה.

הנה דבר זה קשה לכתוב בזה ברירות כי בזה"ז הע דינה דכל כבודה בת מלך בעונ"ה כמעט ליכא כי אם מעט היתה המשה יושבת בביתה ולע היתה יולאת לחוץ לשוס דבר אז ודאי הי' לנו לומר דכל כבודה בת מלך פנימה אפי' במקום ביטול תורה הוא דבאמת כן הי' מעולם שהמשה לע יאשה מביתה אבל לאחר החורבן בעונ"ה תלחו באמי מעט ואין החומות והפרנסות היו קשות הרבילו הנשים לצאת ובכל מקומות היו פרוצים ואין אפוטרופוס לעריות וממילא הדבר תלוי כפי תנאי המקום וטבע המשה אם היא בחמת יושבת בבית כל היום בחופן אחר ועי' בספרי שו"ת משנה הלכות מ"ד סי' קכ"ה מה שכתבתי בעין זה לענין לשלוח בנות יעקב לאסף מעות לצדקה וכו"ק.

מיכא הרהורע ע"ם ובני כבול גזרו גם על ג' אחים ע"ם ועיין טופ"א מ"ע סי' כ"ג ס"ו בהגה"ה ולפ"ז מ"כ הכ"נ אם יפע אים אשה שמשה כשם אמותה או בעל שמשו כשם אמיו יבא מ"ו או היא או הוא להרהר ולכן משמו לה ולפ"ז יוצן נמי מה שמר המסיד על בת אמותו או בת אחיו וצוותו עליו דבגמ' מבואר להיפוך ועיין נוב"י הנ"ל אמנם להנ"ל י"ל דבדורות הראשונים שכוונתם היתה לע"ם לע משמו להרהור דלאו שטופי מחשבות היו אבל בדורות האחרונים שאין כוונתם לע"ם כמ"ש ביפוס דעכשיו שאין כוונתם לע"ם אלילה קודמת והכ"נ משם לו המסיד משום הרהור לפי טעמו שהביא בעצמו שם וק"ל.

ולא מוכל להמעלם דלפי מה שכתבתי לעיל לענין שינוי השם שאין לשנות השם ולקרוא שם אחר אלא להוסיף על שם זה מ"כ גם מה שמר המסיד דבשם נשמה ישנה שם אחד חולי יש תקוה לכאורה הי' נראה דלא ישנה שם אחד לגמרי ויקח לו שם אחר אלא ישנה בחופן הנ"ל שיוסיף עליו אותיות ולשון ישנה יש לאוקמי בהכי כלומר יעשה בו שינוי לטובה אבל להחליף שם אחד לע קאמר דודאי אין להחליף שמו שניתן לו בשעת לידה וכמ"ש לעיל וק"ע.

איברא דהא מילתא גופה מי קי"ל הא דכל כבודה בת מלך פנימה כגרמה דהוא מחלוקת הפוסקים דבגמ' גיטין י"ב דהא לחומר מדם נמי מעשה ידיך למזונותיך ומוקי לה בדמספיק ופריך מאי קמ"ל ומי' מה"ד כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל ועיין רש"י דכל ישראל בני מלכים הם ומצינו לכאורה דקמ"ל דלא ממרינן כל כבודה בת מלך פנימה ולא קי"ל הכי ועיין שו"ת מוהר"י ברונא סי' רמ"ג דנשאל לענין משרתת שלא רצתה לצאת ולקנות מבחוץ מטעם דכל כבודה וכתב דלפי הלכה כן לממש בגמ' יבמות ע"ז ע"ש ואמרו מ"מ קשיא ומאי מקום דכל כבודה בת מלך פנימה ועיין נמק"י שם דכל ישראל בני מלכים והכי קי"ל וכן מיפסק הלכה בש"ע ס"ע סי' ד' דעמוני ולא עמונית ועיין לעיל שם ומצינו הדברים לכאורה סתרמי נינהו.

ובמם' שבת קי"ל ע"ש לפי סברין בשמן ורד בני מלכים סברין ר"ש אומר כל ישראל בני מלכים הם וכגמ' הלכה כר"ש ולאו מטעמיה ועיין ר"ן בדעת הרי"ף דלא קי"ל דישראל בני מלכים הם ודעת הה"ג ור"ח דקי"ל כר"ש ונאמת כי דברי הרי"ף נראים סותרים דבדף נ"ט לעניין קמרא שרי כתב דכל ישראל בני מלכים הם ובסמוך בגעמומא כתב דר"ג וכו' דס"ל דישראל בני מלכים הם שיטה הוא ולא קי"ל הכי. ועיין תו"י שם והב"ח מחק הגירסא הכי ממש רש"י שבת נ"ט כתב להליא דישראל בני מלכים הם ועיין ברכות פ"ח מ"ב ר"י אומר וכו' שכן דרך מלכים והכי קי"ל ועיין רבינו יונה שם תע"ג דבכל מקום לא קי"ל ישראל בני מלכים הם הכי קי"ל הכי ובמי נעזה"י כתבתי לחלק בג' חנפי ולעולם מעיקר ודמי לכל כבודה בת מלך פנימה וכדמצינו ברות אלא דמ"מ אפ"ה יראה הנדיקת ללקוט בשבלים בין הקוצרים והפקוק משבחה זה שבחה הבית מעט אלא שגם זה מעיד הקרא ותלך ותבא ועיין רש"י דרשת חז"ל שהלכה וחזרה עד שמצאה מנשים מהוגנים פ"כ הכ"נ הכל תלוי זה שתלך עד שתמצא מקום בין מנשים מהוגנים וכה"ג ליכא לאקורא ודו"ק.

ידידו המברכו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רנא

בהא דתחלתו באונם וסופו ברצון ובהא דיצרה אלבשה

אור ליום ה' לסדר כי שרית התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג המפו' וו"ח נו"נ אי"א כש"ת מוה"ר חיים דובער גולבסקי שליט"א מח"ס ממקור ישראל ועוד.

אחדשבת"ר בידידות נמנה. בדבר אשר פלפל בדבריו הרמשונים הנה כידוע שמין דרכי למדם מועט כמוני להשיב בדבר אחד פעמיים ומני על מכתבי הרמשון אסמוך. ועל המדשות מני בא בדבר תמיהתו על הגמון בעל שם מרי' בתשובה סי' ק"ו שיגע לישב קושית הפנ"י בתובות נ"ג בהא לחמר רבא כל שתחלתו בחונם וסופו ברצון מפני שיצרה היא חומרת הגיתו לו שתלמלא מזקק לה שוכרתו מותרת מ"ט יגר תלבשה ותמה הפנ"י מהא לחמרינן בכריתות להבועל חייב על כל גיתה ולר' תלעזר על כל כח וכא ולא חמרינן יגר תלבשה ועיין הפלתה מה שהתירן, ובעל שם מרי' יגע לדון בדבר מדם להא טעמא דרבא דיגר תלבשה דמה"ט מותרת לבעלה בודאי לאו תונסה גמורה היא דהרי כמה נשים שאינם מתרצות אף בסוף תע"ג דיגר תלבשה ובדוה דשמואל גופי' קאמר רק לחייבין שמע סופה ברצון ולאו ודאי הוא ות"כ היכי דתתרצה לבסוף לאו תונסה גמור הוא רק ברצון נמי לא הוי דעכ"ז תונסה היא דיגר תלבשה ומ"מ לענין לתוקרה על בעלה אם נתרצית לבסוף אינה נאסרת דלאו רצון הוא דיגר תלבשה נמצא דהך טעמא דיגר תלבשה מפקיע מרצון גמור ומתונס גמור ע"ש. ולפענ"ד נראה לישב שיטת השם שרי' לבאורה נראה פשוט דלשיטת המהרי"ק אין הטעם מה שנאסרה על בעלה משום תונס גמור או לא שלא הטעם אי כוונתה למעול מעל בבעלה או לא ולשיטת מהרי"ק איסור ע"א ועיין דמעלה בו מעל שני דברים נפרדים הן ולמשל ע"א שזינתה וקברה מותר לזנות לגבי איסורים יש לה לין לומר מותר והוי כשוגג כמ"ש הט"ז יו"ד סי' ל"ט ומ"מ נאסרה לבעלה דסוף סוף מעלה בו מעל שנתנה שכבתה לאיש אחר תחת בעלה. וכן אם זינתה ברצונה כדי להניל נפשות מישראל כיעל עם סיסרא או כאסתר בתחשורוש שפטורה על הזנות מ"מ נאסרה על בעלה עיין בי"ם ע"ע סי' קע"ח סק"ד ובתה"ט ע"ע סי' ו' סק"כ ובשו"ת שבו"י מ"ב סי' ק"ו בתשה אחת שזינתה להניל נפשות הרבה כתב דמלוה גדולה עשתה להניל נפשות ואפ"ה נאסרה על בעלה כל שלא היו' התונס על הזיתה ובנוב"י מ' סי' קס"ח חלק על שבו"י דלאו שפיר עבדה התשה עיין בפ"ם ע"ע סי' ו' הנ"ל ויש תשר זינתה ולגבי איסורים חייבת בעלה מותרת לליכא מעלה בו מעל. ולכן נראה לתפילו יודעת מהאיסור דמורה מקפדת על עבירת זנות ועבדה וזינתה אינה נאסרת על בעלה מחמת עבירת זנות שלא נאסרת משום דמעלה מעל בבעלה וכמו בתכשילתו באיסור נדה אינה נאסרת על בעלה יען שלא מעלה מעל בבעלה רק בד' אבל בזנות ברצון נאסרת משום דמעלה מעל בבעלה תחת בעלה מאיש אחר, ובבר האריכו בזה כמה מן הגדיקים האחרונים ז"ל.

ומעתה נראה בתחלתה בתונס וסופה ברצון מה הוא והרמב"ם פכ"ד מה"ע הי"ט כתב וז"ל התשה

שזינתה תחת בעלה בשגגה או באונס הר"ז מותרת לבעלה שנאמר והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת בין שאנסה עכו"ס בין שאנסה ישראל וכל שתחילת ביאתה באונס אע"פ שסופה ברצון ואפילו אמרה הניחו לו שאלמלא לא אנס אותי הייתי שוכרתו הר"ז מותר שיצר לבשה ומתחילה היתה באונס עכ"ל. ויש לדייק בלשון רבינו הגדול שהתחיל ברישׁ דבריו האשה שזינתה בשגגה או באונס ה"ז מותרת לבעלה בין שאנסה עכו"ס בין שאנסה ישראל הנה ביאר לן דין אונס שמותרת לבעלה ובסיפא כתב וכל שתחילתה באונס אעפ"י שסופה ברצון כו' ה"ז מותר שיצר לבשה ומתחלה היתה באונס. ולשון ומתחלה היתה באונס צ"ע והכי הול"ל אעפ"י שסופה ברצון ה"ז מותר שיצר לבשה והרי זה אונס או נמי אונס, ולשון ומתחלה היתה באונס משמע דבאמת עכשיו אין זה אונס אלא רצון והפטור הוא רק משום דבתחלה היתה באונס. ואשר נראה דודאי רצון אינו אונס וכיון דעכשיו סופה ברצון הי' לה לאסור על בעלה מטעם שמעלה מעל עכ"פ בבעלה שנתרצה לבעול לאחר וע"ז תי' הרמב"ם ז"ל שיצר לבשה ולא הוי בכלל מעלה מעל בבעלה כיון דתחלתו היתה באונס ולאחר שנתלבש בה היצר מתחילת ביאה שהיתה באונס ואז לא נתרצתה לבעול מאחר ולא מעלה מעל בבעלה שוב ע"י יצר שאלבשה נחשבת כאונס לגבי דין דלמעול מעל שהבעל נמי יודע וגלוי הוא לכל שמה שגבר יצרה עליה ומרוצה לגמר ביאה אין זה מעילה בבעל לפי שטבעה מכריחה והיצר גובר עליה ומתאוית לגמר ביאה (עיין נוב"י ק' א"ע סי' נ"ז) ולכן כתב הרמב"ם ומתחלה היתה באונס הגם דעכשיו לאו אנוסה היא מ"מ למעול מעל ליכא דעל זה מקרי אונס ואנן סהדי בזה.

והרמב"ם פ"א מהא"ב ה"ט כתב וז"ל אונס פטור מכולם מן המלקות ומן הקרבן ואצ"ל מן המיתה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר בד"א בשנאנס הנבעל אבל הבועל אין לו אונס (ועיין בהשגות שם) כו' ואשה שתחילת ביאתה באונס וסופה ברצון פטורה מכולם שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תתרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות ע"כ. הנה ג"כ כתב שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה ולא כתב שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה וכו' והו"ל אונס אלא כתב שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות ובגמ' אמרו פיתוי קטנה אונס הוא הרי דבפתוי קטנה לא אמרו שהוא רצון אלא שהוא אונס וכאן לא כתב שהרצון אונס אלא שאין בידה שלא תרצה ועיין נוב"י מהד"ת א"ע סי' ק"ן בד"ה חוץ לדרכינו שכתב וז"ל ולא משכחת בה רצון כי אם תחלת המעשה דהוא רצון אמתי אבל הרצון שבסוף אינו מחשב רצון ממש ע"כ. הנה כתב דאינו מיחשב רצון ממש ולמה לא כתב אבל הרצון שבסוף הו"ל אונס ממש אבל פשוט דרצון לאו אונס ממש הוא דרצון הוא אלא דמ"מ מיחשב חשובה אנוסה לענין זה.

ונראה להביא עוד ראי' מדברי הרמב"ם פ"ב מה"ג ה"כ שכתב מי שהדין שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש ב"ד של ישראל כו' מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא כשר וכן אם הכוהו גוים ואמרו לו עשה כו' הרי זה כשר כו' ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ס בין ביד ישראל שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אונס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו לגרש כו' ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו ע"כ. הנה ביאר לן רבינו הגדול נקודה בענין אונס ורצון דמי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה אין זה אונס אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה ולהיפוך מי שהכוהו עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני אין זה אונס הגם שהכוהו ועשה באונס אלא דא"כ אמאי בסופה ברצון פטורה כיון דהוא עבירה ועל סוף הביאה כבר אין אונסין אותה אלא יצרה הרע הוא הוא דמאנס אותה ולזה שיכל את ידיו בחכמתו הגדולה דהכי שמתחילתו היתה באונס ויצר אלבשה מתחילת הביאה ואין בידה שלא תתרצה ולכן מותרת לבעלה הגם דאין זה אונס אלא יצר אלבשה וסופה ברצון אבל בא מכח האונס ולכן פטורה ומותרת לבעלה. ועיין כ"מ פ"כ מה' סנהדרין ה"ג ובסמוך נבאר אי"ה עוד.

וכאן צל"ע אמ"ש רבינו בעל נוב"י ז"ל הנ"ל שיצא לחדש (בד"ה חוץ לדרכנו) אמ"ש הב"י בתשובה לענין קנאין פוגעין דלא משכחת לה בישראלית הנבעלת לכותי קנאין פוגעין כלל דהרי גם בישראל הבא על הכותית אין קנאין פוגעין כי אם כשלא פירש והאשה לא משכחת בה שום חיוב כי אם על תחלת הביאה אבל על הסוף אנוסה היא שיצר אלבשה כדקיי"ל תחלתה באונס וסופה ברצון אפילו אומרת שהיא היתה שוכרתו חשובה אנוסה דיצר אלבשה ולא משכחת בה רצון כי אם תחלת המעשה דהוא רצון אמיתי אבל הרצון שבסוף אינו מיחשב רצון ממש ע"כ. והוסיף לחדש שאף בחייבי מיתות ב"ד אם לא התרו בה תחלה והתרו בה באמצע הביאה אף דעדיין היא נבעלת ברצון ובידה להשמט מתחתיו או להחזיקו בזרוע שישהה בלא דישה עד שימות האבר והיא אינה עושה כן אלא גומרת ברצון אינה חייבת מיתה שכבר הרצון נחשב אונס כו' וא"כ כל מה שהוא אחר תחלת הביאה מיחשב לגבי דידה אונס איך אפשר להיות קנאין פוגעין בה

שהרי כשיפגע בה הקנאי כבר היא אנוסה ואולי שזה כוונת הב״י שכתב שהיא קרקע עולם ע״ש.

ולפענ״ד לאחר התעפרות בעפר רגליו ובקשת סליחה לעצמותיו הקדושות לא זכיתי להבין דבריו דהרי פשוט דכה״ג לאו אונס מקרי דהרי בפי׳ דייק לן הרמב״ם דדוקא כיון שתחלתו בא באונס אח״כ אמרינן יצר אלבשה היינו יצר המאנס אבל אם תחלתו לא היתה באונס אין זה אלא יצרה הרע שמאנס אותה בדעתה הרעה כמ״ש הרמב״ם להדיא בפ״ה מהל׳ גירושין. גם מה שרצה להעמיס בזה בב״י ז״ל לפענ״ד צ״ע שהרי כתב הכ״מ בפ״כ מסנהדרין ה״ג אמש״כ הרמב״ם איש שאנסוהו עד שבא על הערוה חייב מיתת ב״ד שאין קישוי אלא לדעת אבל אשה הנבעלת באונס אפילו אמרה אחר שנאנסה הניחו לו הרי היא פטורה מפני שיצרה נתגבר עליה והנה דייק הרמב״ם ז״ל אשה שנאנסה כו׳ אפילו אמרה אחר שנאנסה הניחו לו הרי הוא משמע דוקא אחר שנאנסה אבל אם נבעלה ברצון חייבת מיתה לעולם דאל״כ גדולה מזו הי״ל להשמיענו דאשה אפילו נבעלה ברצון ואמרה בסופה הניחו לו פטורה מפני שיצרה נתגבר עליה ומדלא קאמר אלא אמרה אחר שנאנסה מבואר דאם נבעלה ברצון אפילו אמרה באמצע חייבת וי״ל קצת דנפ״מ לענין התראה.

האמנם הכ״מ שם הקשה ומה שכתב מפני שיצרה נתגבר עליה א״כ כל עוברי עבירה פטורים דהא ודאי יצרם נתגבר עליהם וי״ל שלא מטעם יצרם נתגבר לחוד הוא דפטורה אלא אנו אומרים כיון שתחלתה באונס עכשיו יצרה נתגבר עליה פטורה בהאי תגבורת כיון דמכח אונס קאתי ע״ש הנה מבואר מדברי הכ״מ דס״ל נמי דוקא באשה שהיתה תחלתה באונס הוא דפטורה ביצר אלבשה אבל כשהתחילה ברצון ודאי לא מהני יצר אלבשה דמדעתה הרעה הלבישה יצרה על עצמה והוא דלא כנוב״י ובפרט שרצה להעמיס כן בב״י. ועיין תוס׳ ב״ק מ״א ע״א ד״ה כמאן.

ובעיקר דברי הב״י שוב ראיתי דבהגהות מרדכי פרק החולץ כתב בשם רבינו אברהם הגדול דאף בנבעלת מן העכו״ם איכא קנאין פוגעין בו וכ״כ רבינו מנחם הבבלי ועיין כנה״ג א״ע סי׳ י״ו שהשיג על הב״י מדברי רבינו אברהם הגדול ובאמת כי התה״ד סי׳ רי״ט וסי׳ רכ״ג ומהרי״ק שרש קע״ה ומהרי״ל בסוף תשובותיו כולהו הביאו דברי רבינו אברהם הגדול ונראה דהסכימו לו ברם הרמב״ן ס״פ בן סורר ומורה במלחמות כתב להדיא דבנבעלת מן העכו״ם אין פוגעין בו קנאים ולא מקרי גילוי עריות דהולד כשר ע״ש באורך והר״ן בחידושיו לסנהדרין סוף דף נ״ב הביא מחלוקת בזה ובפ׳ בן סורר נמי האריך בזה ע״ש ועיין ברכ״י א״ע סי׳ ד׳ סקי״ד באריכות וצ״ע אמרן נוב״י ז״ל.

ולא אכחד מעטי דלאחר כתבי מצאתי בשו״ת מהרי״ט ח״א סוס״י כ״א שכתב וז״ל ומיהו הא דאמר רבא אין אונס בערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת משמע דבכל ענין לא מקרי אונס אם לא שהי׳ מוקשה לאשתו כו׳ הא נתפסה מותרת כו׳ מ״ט יצר אלבשה ואפי׳ כן לא מהני האי טעמא לדידיה דבשעת הרגל דבר יצר אלבשיה משום דתחלתו ברצון ואיהו מגרי יצר אנפשיה ומיהו יתכן דאם לא התרו בו בתחלת ביאה אע״פ שהתרו בו בסופה לא מחייב מהאי טעמא ע״כ ע״ש הנה כתב המהרי״ט כסברת הנוב״י הנ״ל וגדולה מינה דהנוב״י לא כתב כן אלא להנבעלת על הבועל ס״ל דליכא יצר לבשיה והמהרי״ט ס״ל דאפילו הבועל אם לא התרו בו אינו חייב מיתה וצ״ע.

וקצת אמרתי להביא סמוכין לדבריהם מהא דאמרו ז״ל חגיגה ט״ז ע״א וקידושין מ׳ אמר ר׳ אלעא הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויתעטף שחורין ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא ומחלק הא דמצי כייף ליה ליצריה הא דלא מצי כייף ליה ליצריה ור״ח פי׳ דח״ו שהיה מתיר לעשות עבירה אלא קאמר ילבש שחורים וילך למקום אחר דלבישת שחורים ואכסנאות משברין לבו ולא יבא לידי עבירה עיין קידושין דף מ׳ אבל התוס׳ חולקין וס״ל מה שלבו חפץ ממש ונמצא דדבר זה אי איכא יצר אכפיה במחלוקת שנוי׳ בין התוס׳ ור״ח ז״ל ולדעת התוס׳ אפילו לא בא ע״י אונס אפשר להיות יצר אכפי׳ ויתיישב בזה קושית הכ״מ א״כ בכל עוברי עבירה דאהכ״נ אם א״א לו להתגבר אלא דהחילוק בין שאר עוברי עבירה לא״א שסופה ברצון לדידהו צ״ל דאפילו היתה בידה לכוף מ״מ לא נאסרה על בעלה ודוק בזה כי לא הבאתי בכור הבחירה לגמרי. ויש לי בזה אריכות דברים ממה שהתירו יפת תואר דלא דברה תורה אלא כנגד יצה״ר והתם נמי מעצמו בא היצר והתורה התירה לו מוטב שיאכל בשר כוס כוס הגם שסופו מר שנענש בבן סורר ומורה וה׳ הטוב יכפר אם שגיתי.

אגב בעיקר חידושו של רבינו הנוב״י ז״ל שמחלק בין נבעלת להבועל דלגבי בועל לא אמרינן יצר אלבשי׳, וכמו שס״ל להגרש״ק בשם ארי׳ הנ״ל וגם מדברי מרן הח״ס יו״ד סי׳ קנ״ה נראה קצת כן וציין עליו מעכת״ר הנה זה כמה שנים אשר רציתי להביא ראי׳ לדבריהם מגמ׳ נדה י״ב ע״א בעא ר׳ אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק עצמה כשיעור וסת כדי לחייב בעלה חטאת וקשה מה מיבעיא ליה לחייב בעלה חטאת והלא איהי נמי חייבת חטאת דהשוה הכתוב אשה לאיש אבל אי נימא דאשה פטורה אתי שפיר דלגבה איכא יצרה אלבשה וסופה באונס הוא שממילא לא יכלה להפסיק ולכן פטורה אבל הבעל חייב ועיין מרכה״מ דג״כ מחלק בין בועל

לנבעלת והוא כמרכה"מ פ"ע מע"ב ה"ט ע"ש ומיהו לפמ"ש לכאורה מדברי הרמב"ם והכ"מ מפורש היפוך דבריהם גם בתוס' שבועות י"ז ע"ב ד"ה מי בת"א כתבו לתע"פ שהוא מוזר על הפרישה מכל מקום על הכמיסה משבינן ליה שפ מידיעתו לתימר יכר מלבשיה כלשכתן בכתובות (נ"ע ע"ב) ומבואר מדברי התוס' דס"ל דיכר מלבשיה שייך גם בשיש מלע דגרשה קלת מדבריהם דלפילו שלע בחוסם נמי תמריכן יכר מלבשיה דלע"כ מאי שפ מידיעתו שייך הע מזיד הוא ולילע יכר מלבשיה ולפ"ז יש קלת להביע רמי' לדברי מרן הת"ם בחשובה שם בפי' לדברי המרדכי ו"ל וב"ע. ועיין שו"ת מהנה חיים ח"ע סי' נ"ח שחלק ג"כ מדברי נוב"י.

עוד נרחה מדברי הכ"מ הנ"ל דלפילו מנקוה להביע ערוה עליה היע פטורה ולע כיש"ש יבמות הובא בנוב"י ופמ"ש סי' ו' הנ"ל שכתב דכל שהחשה עושה מעשה מייבת שהרי כתב הכ"מ מפורש להיפוך וכן מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל וד"ק.

ומאחר שזכינו לכל זאת נחזור ונשובה למקומנו הרחשון לבאר דברי הבעל שם מרי' שפי' למתרלות לבשוף לאו חוסם גמור הוי מלע שחעפ"כ מותר דלאו רשון גמור הוא ולפמ"ש בשמת כי הוא דעת הרמב"ם וכל הפוסקים שהבינו לעיל דבשמת קופה רשון הרי הוא רשון גמור מלע שהאי רשון יש לו דין חוסם מאחר שבע לה ע"י חוסם שמתחלה בחוסם בע עליה והמעיין בדברי התוס' כתובות הנ"ל יראה שכן מבואר גם בדברי התוס' כתובות הנ"ל ד"ה מסורה לבעלה שהקשו משמע דהוא שריע דלעיל דמיירי בשלא נתרלה הוא ואי נימא דיכר מלבשי הוא חוסם גמור מאי שנע לדיקת לאיסה לדיקת גם בבדיקת אם מאנסים חומה הרי היע חוסה ואין בידה שלע תתרלה כמ"ש הרמב"ם בשלע פשוט דבדיקת לפשר שלע תתרלה שמתגברת על יצרה ומ"כ מבואר דהאי חוסם לאו חוסם גמור הוא לפשוט דהמחסם בשאר חוסם גמור הוא אין בידה להניל עצמה מיד מכחו ואם כי מציאות להניל עצמה לאו חוסם הוא אבל הכא אינא מתגברת כגון בדיקת מלע דאעפ"כ פטורה היא שהחוסם בע לה מתחילה ע"י חוסם גמור ובאר התחלה מתגברת אבל בע ע"י קופה רשוה הוא מלע שלאו רשון גמור הוא שלע בע ע"י חוסם דאעפ"י שמתרלית בסוף הבעילה כיון שבע"י החוסם הרחשון מקף לה יצרה חוסם קריגן דה שאם לע מפני החוסם שחסה תחלה לע כי' יצרה תקפה ומותרת לבעלה יבריל ע"כ. הרי שכתב מפורש חוסם קריגן לה אבל לע הוי חוסם ממש דהרי אינא כאן רשון גמור בסוף הבעילה. והוא ראי' ברורה לדעת השם מרי'. עיין חוי"מ הק' עה"ת הכזונה יעשה את אמותנו.

ומה שהקשה מעכת"ר מרש"י כתובות הנ"ל שכתב להביע דקופה ברשון נמי הוי חוסם קושיע גדולה היע נמנם אפילו חותן דלאו לדיקת ניהו ואמאי שריגן כיון דלאו חוסם גמור ניהו דהרי חזיגן דלדיקת גמורה מחגברת על יצרה, נמנם רלימי למהר"ם שיף שם שהרגיש בזה וכתב וז"ל ואין להקשות מאי מקשה חוסם דשריע דאמנע היכא מסכחת לה לימע כגון שסתר שסיקה דהכא נתפשה דומיא דלא נתפשה דהתיע בשמיטה לדיקת זה מזנה ברשון ע"כ ביאור הדברים דרבע מיירי דוקא בשאה שמיטה לדיקת וכן בחוה דשמוטל עלע שמזנה ברשון ואין לה חזקת כשרות עלע שמזנה ונתפשה ואע"פ דהוי"ל רשון גמור בסופה מ"מ מותרת לבעלה משום דמחלתו בחוסם ע"ש.

ובתי' מהר"ם שיף הנ"ל בלפע"ד לייסב קושית הפני' שם בשמוך דאמאי לע נוקי לחזקת כשרות וחזקת היתר לבעלה והפני' מי' דרוב הבעולות בחוסם נתרלות לבסוף ובהפלוגה הקשה על תירוצו זה תיפא לעניו חזקת היתר לבעלה י"ל כן אבל מחזקת כשרות אכתי קשה נימע דרוב נשים כשרות הן לאלו נימע דרוב נשים אינם כשרות ולפמ"ש מהר"ם שיף ז"ל אתי שפיר דליוקע דגמ' מהיע לע נתפשה דומיע דלע נתפשה והרי כה"ג ודאי אין לה חזקת כשרות ופ"ה לע נאסרה וכגון בשאה דלימע המבואר בסוטה דלימה אסורה לבעלה אבל חזקת כשרות ל"ל ואמי שפיר ועיין מלע הרועים שהקשה בקושית הפני' מעצמו ולע הרגיש בפני' והפלוגה ודחק לייסב ולפמ"ש המהר"ם שיף אתי שפיר הכל. ומבואר מיהו מדברי מהר"ם יותר מדברי השם מרי' דהע שמעתתא בכתובות מיירי באין לה חזקת כשרות ולע חוסם גמור היע ואפילו להפני'. ועיין שו"ת השיב משה סי' ס' דרך רמשון נחיב י"ט עיקר ה'.

אלא כי כן שפיר מבואר דקופה ברשון לאו חוסם גמור הוע וכמ"ש השם מרי' וכמ"ש מדברי התוס' והרמב"ם וכ"כ הפני' בד"ה בגמ' דרוב הבעולות בחוסם קופן ברשון וכתב רוב ולע כולם וכ"כ בהפלוגה שם ובויותר מבואר בתר' הובא בש"מ שם וז"ל והיע לע נתפשה חסורה הע נתפשה מותרת פי' כו' כלומר היע נתפשה אבל לע לגמרי מתחלה ועד סוף מותרת ג"כ לבעלה ואיזו זו דמחלתה בחוסם וקופה ברשון שאעפ"י שמתרלית בסוף הבעילה כיון שע"י החוסם הרחשון מקף לה יצרה חוסם קריגן לה שאם לע מפני החוסם שחסה תחלה לע כי' יצרה תקפה ומותרת לבעלה יבריל ע"כ. הרי שכתב מפורש חוסם קריגן לה אבל לע לה הוי חוסם ממש דהרי אינא כאן רשון גמור בסוף הבעילה. והוא ראי' ברורה לדעת השם מרי'. עיין חוי"מ הק' עה"ת הכזונה יעשה את אמותנו.

לאו דמוי הוא דהרי יכול הסח הרי לפרש כהרמב"ם ותר"י ושאר כל הני פוסקים דלאו חומר גמור הוא אלא סח ודין חומר הוא. ונראה כי בש"ע אחר שהביא דברי תר"י סיים ורש"י לא פי' כן דוק ותשכח ע"כ לפ"ז הוא מחלוקת הראשונים אי קופה ברגון הוה חומר גמור או רק דין חומר.

ולולי שאיני כדאי לפענ"ד גם דברי רש"י מתפרשים כשאר פוסקים ללאחר העיון בדברי רש"י המדקדק בדבריו יראה מפורש כן שהרי כתב וז"ל וגם זה חומר שבתחלת בעילה שהיא בחומר הלבישה הבועל יפר, כלומר שהיפר נמי לאו מדידה הוא אלא שהבועל הוא שהלבישה יפר בחומר שלו, ויש לדייק מה שכתב שגם זה חומר והטעם שבתחלת הבעילה הלבישה בועל יפר ולכאורה קשה בתרתי חדא מה שכתב שבתחלת הבעילה שהיא בחומר ותלה החומר בתחילת הבעילה הי"ל סתם שקופה בחומר שאין בידה אלא תרתי כיון שנתלבשה יפר מ"ם מתחילת בעילה או סוף בעילה והשניה שכתב הלבישה בועל יפר ולמה לן שהלבישה הבועל יפר הי"ל אלבשה יפר אלא נראה פשוט דרבינו הגדול רש"י ז"ל דקדק בלשונו הטהור ויצא לישב דודאי קופה הו"ל רצון גמור אלא דמ"מ גם זה הו"ל חומר כיון דהאי יפר בש"י חומר מתחלת הבעילה שוב הוסיף רש"י ז"ל דלא תקשה כקושית הכ"מ דל"כ בכל פעם ניתן הכי וכמ"ש בחמת הגוב"י לחדש דבשה בסוף בידה לעולם הוי חומר וע"ז קאמר דוקא שהלבישה הבועל יפר ול"כ בסוף הו"ל חומר מחמת שהאי יפר הוא נתלבש מהבועל אבל אם מעצמה וברצונה זינתה אז בחמצת הבידה שוב לא שריין לה ולא חמרין יפר אלבשה כיון שלא בחה לה ע"י אחר ודו"ק עכ"פ נלענ"ד דרש"י נמי מודה דקופה הוי רצון גמור ולא חומר אלא דמ"מ אין לן אם רצון כיון דהרצון בא על ידי החומר וזה לפענ"ד נכון בדברי רש"י ללא פליג אשאר פוסקים בזה.

ואבתי פש לן מה שדייק מעכ"ג מדברי מרן הש"ע ז"ל יו"ד סי' קנ"ה וסי' קס"ג דיפר לבשה הוי חומר גמור ותמה ממש"כ במכתבי הצעיר (מיום י"ז מנחם אב) שמרן הש"ע שפוקי מספקא ליה שהרי בפירוש סיים וכן נראה (ובמ"ש שדברי מרן הש"ע צריך ללמוד מ' פעמים קודם שמבינים דבריו) ובזה אני מסכים מאד לדבריו היקרים ולאו דוקא מרן הש"ע אלא כל דברי רבותינו אלא שאני חושד שבזה כולנו נלכדים בעוה"ה. והממנם לעשם דברי מרן הש"ע ז"ל יתחול נא לעיין בדברי מרן ז"ל ח"מ סי' ר"ג בכתב לפשילו לאחוה דשמואל דאשת יפרח"ל שנתנשא אסורה לבעלה דקופה ברצון משוי לה מעלה מעל בחשה מ"מ לא עלה על דעתו שיהי' בזה שום מעילה כה' לחייב על זה עונש כל שהוא, וכתיב ונגערה לא תעשה דבר אך מעילה נאמר דמוי הוא דהרי יכול הסח הרי לפרש כהרמב"ם ותר"י ושאר כל הני פוסקים דלאו חומר גמור הוא אלא סח ודין חומר הוא. ונראה כי בש"ע אחר שהביא דברי תר"י סיים ורש"י לא פי' כן דוק ותשכח ע"כ לפ"ז הוא מחלוקת הראשונים אי קופה ברגון הוה חומר גמור או רק דין חומר.

ולולי שאיני כדאי לפענ"ד גם דברי רש"י מתפרשים כשאר פוסקים ללאחר העיון בדברי רש"י המדקדק בדבריו יראה מפורש כן שהרי כתב וז"ל וגם זה חומר שבתחלת בעילה שהיא בחומר הלבישה הבועל יפר, כלומר שהיפר נמי לאו מדידה הוא אלא שהבועל הוא שהלבישה יפר בחומר שלו, ויש לדייק מה שכתב שגם זה חומר והטעם שבתחלת הבעילה הלבישה בועל יפר ולכאורה קשה בתרתי חדא מה שכתב שבתחלת הבעילה שהיא בחומר ותלה החומר בתחילת הבעילה הי"ל סתם שקופה בחומר שאין בידה אלא תרתי כיון שנתלבשה יפר מ"ם מתחילת בעילה או סוף בעילה והשניה שכתב הלבישה בועל יפר ולמה לן שהלבישה הבועל יפר הי"ל אלבשה יפר אלא נראה פשוט דרבינו הגדול רש"י ז"ל דקדק בלשונו הטהור ויצא לישב דודאי קופה הו"ל רצון גמור אלא דמ"מ גם זה הו"ל חומר כיון דהאי יפר בש"י חומר מתחלת הבעילה שוב הוסיף רש"י ז"ל דלא תקשה כקושית הכ"מ דל"כ בכל פעם ניתן הכי וכמ"ש בחמת הגוב"י לחדש דבשה בסוף בידה לעולם הוי חומר וע"ז קאמר דוקא שהלבישה הבועל יפר ול"כ בסוף הו"ל חומר מחמת שהאי יפר הוא נתלבש מהבועל אבל אם מעצמה וברצונה זינתה אז בחמצת הבידה שוב לא שריין לה ולא חמרין יפר אלבשה כיון שלא בחה לה ע"י אחר ודו"ק עכ"פ נלענ"ד דרש"י נמי מודה דקופה הוי רצון גמור ולא חומר אלא דמ"מ אין לן אם רצון כיון דהרצון בא על ידי החומר וזה לפענ"ד נכון בדברי רש"י ללא פליג אשאר פוסקים בזה.

ואבתי פש לן מה שדייק מעכ"ג מדברי מרן הש"ע ז"ל יו"ד סי' קנ"ה וסי' קס"ג דיפר לבשה הוי חומר גמור ותמה ממש"כ במכתבי הצעיר (מיום י"ז מנחם אב) שמרן הש"ע שפוקי מספקא ליה שהרי בפירוש סיים וכן נראה (ובמ"ש שדברי מרן הש"ע צריך ללמוד מ' פעמים קודם שמבינים דבריו) ובזה אני מסכים מאד לדבריו היקרים ולאו דוקא מרן הש"ע אלא כל דברי רבותינו אלא שאני חושד שבזה כולנו נלכדים בעוה"ה. והממנם לעשם דברי מרן הש"ע ז"ל יתחול נא לעיין בדברי מרן ז"ל ח"מ סי' ר"ג בכתב לפשילו לאחוה דשמואל דאשת יפרח"ל שנתנשא אסורה לבעלה דקופה ברצון משוי לה מעלה מעל בחשה מ"מ לא עלה על דעתו שיהי' בזה שום מעילה כה' לחייב על זה עונש כל שהוא, וכתיב ונגערה לא תעשה דבר אך מעילה

סימן רנא

הלכות

בחשה הוא וכעין שכתב בי"ם ח"ע סי' קע"ח סק"ד בו' מ"מ י"ל להיפוך אפילו לרצה והכי קי"ל דמותרת אפילו לבעלה דילרה אנסה מ"מ הרי כ' שם המוס' דשרה ומסתבר וכיוצא בה לא היו סופן ברגון דטובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים (לשון שרה לא ידענא למה הוסיף רבינו ו"ל) ומ"כ נהי מי שאינו יכול להעמיד עצמו וינרו מאנס חומו עכ"פ יש לו להצטער על שלא זכה להיות קדוש ועונש עונש שמים לית דין ולית דיין לחומר רחמנא פטרי' אפילו סופו ברגון ולא פליגי אבוה דשמואל ורבא אלא לאסור על בעלה ומ"מ קלת תשובה צריך אפילו לרצה משום שנהנה ולא היה כשרה ומסתבר ע"ם מה שהעירנו. הנה נמי דפשיטא ליה דהאי חומר לאו חומר גמור הוא וכשרות כמסתבר ושרה יכולות להעמיד עצמו ולהתגבר על יצרן ואותה שלא עמדה לריבה להצטער ולשוב קלת על שלא גברה על יצרה ונהנתה מעבירה ולא זכתה להיות קדושה ומ"כ נראה לגם הם"ם ז"ל מודה דהאי לאו חומר גמור דעל חומר גמור לא ס"ל למרן הם"ם דבעי תשובה וכמ"ש בריש המשובה דוק ותשכח. ומיושבין בזה דברי הסח הרי' שהי' מגדולי הפוסקים ומקובל ומהוד עליהו עד לאחת.

סימן רנב

היאך הי' מותר לפנחס להרוג את זמרי

עוד להנ"ל

עוד ראיתי שתמה מעכ"ג למ"ד דבחים נמי שייך יפר אלבשי' ע"כ הלשון הי' מותר לפנחס להרוג את זמרי הלא אמרו בגמ' כמה בעילות בעל אותו רשע ואין לך יפר אלבשה גדול מזה. ולפענ"ד דברים אלו הם כשגגה היוצא כו' כי פשוט דמתעסקים לתשמיש לא אמרין יפרי' אלבשי' ואפילו מבישה לבישה לא אמרין יפר אלבשי' ופשוט דבחשה נמי אם אנס בחשה בתחלה וסופה ברגון היינו בתחלת בישה וסוף בישה כלומר שבתחלה הכניס מקלת אבר ומרצתה בחמצת הבישה בהכנסת סוף האבר אבל אם הוציא האבר וחזר והכניס הוא בישה חדשה ואם לא אנסה על זה אלא היא שבקתה ממנו לבע עליה שנית הרי היא מייבת לאחר אשה שנאנסה פעם וילרה אלבשה תהא מותרת לזנות עם אותו אדם יותר מ"ו לומר כן וכ"כ להדיא מרן הם"ם ז"ל בסי' ר"ג הנ"ל וז"ל ועיין פני' בתובות נ"ע ע"ב מה שהקשה מכריתות דמייב על כל בישה ועל כל כה ע"ם מכל כה קשיא ליה אבל מבישה לק"מ דהתם ההתחלה ג"כ היתה ברגון ע"ם וזה פשוט וכ"כ בשו"ת מהנה חיים סי' ס"ה ועיין ספרי משנה הלכות מ"ד סי' קל"ח מהו בישה רשעונה למעוה.

סימן רנג

התרו בו שלא יפרוש באבר חי ופירש מה דינו

עוד להנ"ל

ואסתגר במה שראיתי בריש מכתבו שתמה על מה שלא הביא הרמב"ם בבא על א"א או ערוה שחייבים עליה מיתה ובאו עדים והתרו בו רק באמצע המעשה שלא יפרוש באבר מקושה והוא פירש אי חייב מיתה כמ"ש בכל העריות בפ"ה מה' שגגות שאם שגג ובא על הערוה על דעת שהיא מותרת ונודע לו שהיא ערוה לא יפרוש מיד וכו' ולפענ"ד דהנה באמת לענין מיתה אי ממיתין אותו כה"ג במיתת ב"ד לא מוכרח לבד מה שכתב הנוב"י דבאשה הדין כן הנה בשו"ת מהרי"ט שהבאתי לעיל רצה לומר דגם באיש הדין כן ע"ש סוס"י כ"ב א"כ י"ל דהכ"נ ס"ל להרמב"ם כן וקצת אמרתי לפמ"ש הפנ"י פ' שלח עה"פ ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש שאמרו רז"ל שמצאוהו מקושש והתרו ועדיין הוא מקושש והקשה למאי כתבה תורה שכבר התחיל להיות מקושש קודם התראה ותי' למ"ד מעביר ד"א ברה"ר הי' קמ"ל קרא דאע"ג שהתרו בו לאחר שהעביר שתי אמות שלא יגמור המלאכה הוי התראה אף שהעקירה היתה בלא התראה וכן למ"ד קוצר כיון דיש לחצירה שיעור י"ל דמיירי שהתרו בו לאחר שהתחיל לקצור קודם שגמר השיעור ואחר ההתראה גמר שיעור מלאכה חייב ולמ"ד מעמר כו' כיון דצ"ל שהתרו בו באמצע המלאכה אע"ג דממילא הוי תיקון הקרקע ולא שייך התראה באמצע המלאכה כיון שהוא בכל שהוא לכך אמר ויהיו בני ישראל במדבר כו' והנראה דס"ל דהתראה באמצע מלאכה מהני אמנם י"ל דדוקא במלאכה דליכא למימר יצר אלבשי' אבל במלאכה שיש לומר יצר אלבשיה א"כ י"ל כיון דבתחילת המלאכה שהי' שפוי בדעתו לא התרו בו א"כ ההתראה באמצע שוב לא הוי התראה ולכן אם התרו בו שלא לגמרו וגמר היינו הכניס כל האבר אפשר דלא הוי התראה וי"ל. ומיהו מה שכתב שם מעכ"ג וז"ל ונמצא שיש לנו דין חדש כו' אך ורק שההתראה והעדים היו לפני מעשה הביאה אבל אם התרו לאחר תחלת ביאה הוא חייב מיתה והיא פטורה דין כזה לא ראינו ולא שמענו ולא הי' ולא נברא ואפילו משל כזה לא היה ואומר אני דכאן לא ראינו אינו ראי' שהרי גדולה מזו ס"ל למהרי"ט דאפילו בבעל נמי אם התרו בו לאחר שהתחיל הו"ל דין יצר אלבשיה ופטור ממיתה הגם שיש לפלפל על דבריהם הקדושים אבל ח"ו לגנות דבריהם.

והנה כל זה כתבתי להשתעשע בדבריו היקרים לי ומחמת ידידות יתירה ומעתה היות כי כבר הכרתיו קצת יותר ונתקעה ידידותו בלבי לכן אני מרשה לי לכתוב דבר ואבקש ממעכ"ת שלא להקפיד עלי כי רק מחמת ידידות אני כותב. הנה אמרו ז"ל דברי חכמים בנחת נשמעים ומעולם שמרנו נפשנו מלכתוב ביטויים קשים על שום ת"ח וכ"ש גאוני וצדיקי דורנו אשר מפיהם אנו חיים כהנוב"י ומרן הגר"ש קלוגער והבעל שם ארי' וגם שאר צדיקי וגדולי עולם אשר באור חכמתם האירו עינינו והלכו רבים לאורם ואם לפעמים אנו מוכרחים לזוז מדבריהם מחמת ההכרח הנראה לנו אנו מעירים עליהם בכבוד, והגע מעכ"ג שאם ח"ו הייתי כותב על מעכ"ג למשל מה שכתב דברים אשר צורמים את האוזן וצורבים את הלב ר"ל, ודבריו מפרקים הרים, ומשברים סלעים, ומרפסין איגרא, ומשברים ארזי לבנון, ודברים רחוקים מאמת, כדברים האלה כמעט שלא ראיתי ולא שמעתי. והארי נוהם מתוך קופה של תבן סרייא. ודין זה לא ראינו ולא שמענו ולא היה ולא נברא אפילו משל כזה לא היה, הגאון מבראד לא ראה אורות מאופל, ופשוט שהגאון מבראד והגאון מאוקראינא לא עיינו בכל הסוגיא היטב, ועוד כמה לשונות אשר אין ברצוני להביאם על הכתב, וכ"ש אהני גאוני שזה ח"ו בכלל מבזה ת"ח אשר ראבר"ש נענש עליו ברימה על שלא מיחה והגם שאיני כדאי אבל מ"מ לבי כואב לי על כבוד התורה וכבוד הני גאוני מאד מאד יקר הוא בעינינו ובודאי רשות נתונה לכל אחד לחלוק על כל מה שנראה לו מגדולי אחרונים, אבל בדרך כבוד, ואם מרן החזו"א חלק על מרן הגר"ח ובדרך כבוד היטב חרה לו למע"כ, ואצלי ב"ה כל גדולי ישראל בבחינת ר' חיים אצלו, וכל צדיק וצדיק יאחוז דרכו, ולכן גם כבוד מעכ"ג יקר הוא בעיני מאד ולכן הרהבתי בנפשי לכתוב דברי אלו אבל אם ח"ו רואה שח"ו פגעתי בכבודו יסלח לי מאד כי ח"ו אין כוונתי לצער שום אדם בעולם רק בדרך ידידות יתירה ואם אמור יאמר מעכ"ג מי שמך לאיש שר ושופט עלי לשפוט אותי יפה אמר ואני מבטל את דברי כאלו לא אמרתי ויהיו דברי אלו בטלים ומבוטלים אבל מ"מ ראיתי עצמי לחובה להעיר ודי לחכם כמותו.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ג המברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה צלח ורכב על דבר אמת אסקופה הנדרסת תחת כפות רגלי צדיקים ושותה בצמא את דבריהם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רנד

בענין כה"ג שלקח בתולה כשהוא הדיוט ונעשה כה"ג אי חייב לישא בתולה אחרת

יום שנכפל בו כי טוב פ' בא התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי חו"פ בנש"ק וו"ח ברקאי הרב הגאון כש"ת מוה"ר **שרגא פייויש שנעבאלג** שליט"א רו"מ בלאנדאן בעמ"ס שרגא המאיר ב"ח.

אחדשכת"ר בידידות יתירה. יקרת ספרו היקר קבלתי וכו'. בסי' מ"ג אות ב' הביא תמיהה על מרן הח"ס עה"ת מחתנו כבנו שכתב בפ' אמור והוא אשה בבתוליה יקח ונסתפק מרן ז"ל אם לקח כה"ג בתולה כשהי' כהן הדיוט ונעשה כה"ג אי מחוייב אז ליקח שוב בתולה וממילא לדעת הרמב"ם דסובר בכל השנה ג"כ אסור הכה"ג בב' נשים הי' צריך לגרש הראשונה וליקח בתולה מחדש וצ"ע עכ"ל הח"ס וכ"ת תמה עליו דהרמב"ם פי"ז מהא"ב הי"ז כתב אם אירס האלמנה ונתמנה להיות כה"ג ה"ז יכנוס אחר שנתמנה ושם הי"ב כתב מ"ע על כה"ג שישא נערה בתולה וכו' ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת עכ"ל הרמב"ם הרי מפורש ס"ל שאינו צריך לגרשה אלא אדרבה אפילו רק אירס בלבד מותר לכנסה והניח בצ"ע.

והנה קושיא זו גדולה היא אלא דלאו חדתא היא וכבר זכה בה בפרד"י עה"ת פ' אמור והקשה מגמ' יומא (יח.) דמרתא בת בייתוס ומדברי הרמב"ם ז"ל והניח בצע"ג ע"ש והי' בזה בר מזלי'. ולחומר הנושא חשבתי עכ"פ להציל האי צדיק מהתימה הנ"ל דהנה בתו"מ שם נרשם כוכב על יד החידוש הזה ובהקדמה על תו"מ כתב דכל מקום שכתב סימן כעין כוכב זאת להודיע שאינו מפי מרן הח"ס ז"ל אלא מתלמידו הגאון מהר"מ שיק שכתב לעצמו מה ששמע מפי רבו בילדותו וא"כ מקום יש בראש להמליץ בעד מרן הח"ס ז"ל ששמע התלמיד ולא הבין כוונתו.

אמנם הרי גם הגאון מהרמ"ש גדול הדור הי' ואיך לא הרגיש בזה ולכן נלפענ"ד דמעיקרא לא קשיא ודברי מרן הח"ס ברורין ואפרש שיחתי דהח"ס ז"ל דייק בלשונו וממילא לדעת הרמב"ם ז"ל דסובר בכל השנה ג"כ אסור הכה"ג בב' נשים הי' צריך לגרש הראשונה וליקח בתולה מחדש ע"כ. וצ"ב חדא דאפילו אלו הי' בכל השנה מותר בב' נשים אכתי הי' צריך לגרש אחת עיו"כ דביו"כ לכ"ע אסור בשתי נשים ועוד מה זה שכתב הי' צריך לגרש הראשונה היל"ל הי' צריך לגרש אשתו דבראשונה קמיירי עכשיו. אבל מה שנראה כוונת מרן הח"ס הוא כך דהוא נמי ידע דהכונס אלמנה או בתולה או המארס אלמנה בשעה שהי' כהן הדיוט אפ"ה מותר לכונסה כשנעשה כהן גדול ובתולה אפילו נשאה מותר לדור עמה וכן עם האלמנה אלא דס"ל להרמב"ם דאיכא מצות עשה בבתולה וא"כ יש עליו חיוב לישא בתולה לקיים מ"ע זו ומעתה בשלמא להפוסקים דבכל השנה יכול לקיים שתי נשים א"כ בידו לקיים ולישא בתולה על אשתו הראשונה שאינה בתולה וכשיגיע יו"כ יגרש אותה השני' או שיגרשה מיד לאחר שנשאה וקיים המצוה ושפיר יכול לקיים שניהם היינו לקיים אשתו הראשונה וגם לקיים מצות והוא אשה בבתוליה יקח ואלו הי' ס"ל להרמב"ם דבכל השנה מותר בשתי נשים הי' אתי שפיר, אבל מאחר דס"ל להרמב"ם דבכל השנה אסור בשתי נשים א"כ א"א לקיים מצות בבתוליה יקח אלא שיגרש אשתו ראשונה וזה שדייק מרן הח"ס ז"ל הי' צריך לגרש הראשונה כלומר דבלאו הכי לא הי' צריך לגרש הראשונה דהי' יכול לדור עמה אפילו נשאה אלמנה אבל כיון שצריך לישא בתולה וא"א ליקח שתי נשים א"כ צריך לגרש הראשונה.

ולפ"ז שפיר מיושב ממרתא בת בייתוס דודאי מודה הח"ס לדין המשנה והגמ' יבמות שם דאירס אלמנה כשהוא הדיוט ונעשה כה"ג כונס דליכא איסור לכה"ג כה"ג שידור עם אלמנה או בתולה שנשאה קודם שנעשה כה"ג בתור אשתו אלא דיש עליו חיוב אחר לקיים מ"ע וליקח בתולה ולדעת הרמב"ם א"א אא"כ יגרש הראשונה ולח"ס י"ל דהכ"נ יהושע בן גמלא או שאח"כ גירש את מרתא בת בייתוס כדי לקיים מצוה זו דבתולה מעמיו יקח אשה או שנשאר עמה בהיתר אלא שלא קיים מ"ע זו דבתולה מעמיו אבל מ"מ אין עליו איסור לדור עם אשתו זאת והיא מותרת לו אלא שלא הי' מקיים מצות בתולה מעמיו וזה הוא ספיקת מרן הח"ס ז"ל וספיקתו ראוי' לו.

ידידו דושה"ט ושכת"ר בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רנה

בדין קטלנית

מע"כ הרה"ג וכו' מוה"ר **משה פערלשטיין** שליט"א ר"מ דישיבת מנח"א מונקאטש.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו באשה שנהרג בעלה עקדה"ש בימי השואה ע"י הנאצים ימ"ש וחזרה ונשאת ואח"כ מת בעלה אי אסורה להנשא לשלישי מדין קטלנית.

הנה בגמ' יבמות ס"ד נחלקו בדין דקטלנית אי בתרי או בג' הוה חזקה ועוד נחלקו אי מזלא גרס או מעיין גרס וקיי"ל מזלא גרס ופי' הרא"ש מזלה גרס היינו פרנסתה לפי מזלה ואשה זו מזלה רע ומתו אנשים שלה כדי שתחי' בצער ועיין ש"ע א"ע סי' ט' ואין נפ"מ באיזה מיתה שמתו אפילו לאו מחמת חולי וי"א דדוקא אם מתו מיתת עצמם אבל נהרג אחד מהן או מת בדבר או נפל ומת וכדומה אינו כלום ולכן רבים מקילים בדברים אלו ואין מוחין בידיהם ב"י בשם תשו' הרמב"ן ובתש' הרדב"ז ח"ב סי' תרפ"ב הביאו הפת"ש אות ה' כתב בידוע בודאי שמתו מחמת הדבר מותרת לינשא לשלישי ואם יש ספק בדבר אזלינן לחומרא ואם מתו שלשתם במגפה אין להקל ע"ש.

ובתשו' הרמב"ם פאר הדור סי' קנ"ו הקיל בקטלנית שהוא רק מצד ניחוש וחלקו עליו כל הראשונים עיין ברכ"י בשם הר"י מיגש בתשו' סי' ק"ג ורשב"א ח"ג סי' שס"ד כ' ע"ד הרמב"ם חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי לו מקום שיסמוך עליו גם הרא"ש ונמק"י בפ' הבע"י כתבו דהוא איסור גמור ובשו"ת בית שלמה סי' י"ח כתב דהוא דאורייתא גבי תמר כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו וכ"כ הח"ס סי' י"ג ועיין אוצה"פ.

והנראה באשה שהיתה במחנה קאנצעטריישאן וגם בעלה ומת הבעל לכ"ע אין לה דין קטלנית דלמ"ד מעיין גרס ודאי לא חיישינן אמנם אפילו למ"ד מזלה גרס כלומר רוע מזלה שלא יהי' לה בעל שיפרנסנה אדרבה כאן שבמחנה קאנצעטריישאן הרגו לכל היהודים והיא נצלה ונשארה לחיים א"כ אדרבה ראה ראינו מזלה הטוב שנשארה בחיים ולא זכה הבעל כי שם גזירת המלכות היתה.

ואין להקשות ממ"ש בישועות מלכו סי' כ"ג דאף דבנפל מדיקלא אמרינן דהוי קטלנית למ"ד מ"ג מ"מ בפשע בעצמו כגון שרצח ונידון למיתה ע"י דינא דמלכותא לא שייך מזל"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וגם באבד עצמו לדעת אין דין קטלנית ומשמע לכאורה דבשאר הרוגי מלכות ס"ל דהו"ל דין קטלנית רק בפשע מעצמו מ"מ לפענ"ד פשוט לחלק דדוקא ביחיד או יותר שנהרגו בידי מלכותא בלא פשיעותיה י"ל דהו"ל בכלל מזלה גורס אבל בכגון דידן שהיתה גזירת ח"ו להשמיד וכו' נשים ואנשים עם טף כה"ג לכ"ע לא הוי בכלל קטלנית. אשר לפענ"ד פשוט דאין לפקפק בזה בשביל קטלנית כלל ואם מת בעלה מותרת לינשא לשלישי בכה"ג. כ"ש אם יש לה בנים מבעלה השני.

ומחמת חוסר הזמן איני יכול להאריך כעת יותר ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רנו

בענין נשא חמותו לאחר מיתת אשתו ועכשיו רוצין לחזור בתשובה

ליל ששי לסדר קדושים תהיו התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון עיניו כיונים על אפיקי ים התלמוד והפוסקים חוב"ט שלמה שמו ושלמה משנתו כג"ת מוה"ר שלמה שניידער שליט"א מאנטיסעללא נ"י.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. בד"ת אשר נשאל מר כהדר"ג באחד שנשא את חמותו לאחר מיתת אשתו ועכשיו רוצים להדר בתיובתא אי צריכים גט פטורין או דלא תפסו בה קידושין כלל ומעכ"ג בבקיאותו הנפלאה כל יקר ראתה עינו ואין לי להוסיף על דבריו ורק ארחיב קצת ואכפול על מה שכתב הדר"ג. והוא דבגמ' סנהדרין ע"ו ע"ב ת"ר אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אותו ואת שתיהן מאי בינייהו אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו כו' רבא אמר חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו ר"י סבר חמותו לאחר מיתה בשריפה ור"ע סבר איסורא בעלמא ע"כ. ונחלקו הפוסקים הלכה כמאן דעת רבינו הגדול הבה"ג בהל' עריות (דף נ"ה ע"ב מדפי הספר דפוס וואַרשא) וז"ל אע"ג דגבי חמותו פליג ר"ע דאמר חמותו לאחר מיתת אשתו לית בה שריפה כו' אבל לענין כרת מודה ר"ע דכי מיעטה קרא משריפה כרת דידה כדקיימא קיימא מבואר דפסק כר"ע אלא דפי' דר"ע נמי מודה דהגם דמיעטה קרא לאחר מיתה לא מיעטה אלא משריפה אבל כרת דידה כדקיימא קיימא וכן הוא דעת התוס' יבמות צ"ד ע"ב ד"ה מאיסורא ודף צ"ח ע"ב ד"ה קלש לה איסורא וכ"כ הרמב"ם פ"ב מא"ב ה"ח ועיין מ"מ שם דקיי"ל כר"ע ואע"ג דאמרינן התם דר"ע סבר איסורא בעלמא הוא לגבי שריפה דהיא בידי אדם קרי לכרת איסורא בעלמא והמאירי סנהדרין שם ביאר דכן מצינו שנאמר בקדושין (סב.) בשמועת בני גד דרך סוגיא סד"א אם לא שכב הנקי ולא חנקי אלא איסורא בעלמא ע"ש, ודעת רבינו חננאל הביאו הרא"ש סוף פרק נושאין על האנוסה דקיי"ל כרבי ישמעאל.

וז"ל הרא"ש שם ואסור בחמותו דקיי"ל כר"י דחמותו לאחר מיתה בשריפה ולא קלש איסורא וגזרו בגרים כך פסק ר"ח ויש פוסקים כר"ע והטור ביו"ד סי' רס"ט הביא ראשונה דעת ר"ח בסתם וז"ל ואסור בחמותו שאם נתגייר ואשתו עמו אסור בחמותו ואפילו לאחר מיתת אשתו וגם בזה א"א הרא"ש כתב ויש מתירין ועיין ש"ך סק"י שם שדעת הטור להחמיר, וזה נראה לכאורה דעת הטור בש"ע א"ע סי' ט"ו ג"כ שכתב סתם ואם אשתו אסורה לו מן התורה וכן אם אם אשתו ולא חילק כלל בין קודם מיתה ובין לאחר מיתת אשתו. ויש עוד דעה שלישית והוא דעת הרמב"ן ורשב"א יבמות צ"ח והרמ"ה סנהדרין הנ"ל וכן נראין דברי רש"י סנהדרין הנ"ל שכתב ר"ע סבר אתהן שתיהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כאן עונש שריפה אלא איסור ארור שוכב עם חותנתו ולדעת המאירי ועוד קצת פוסקים אע"פ דכרת ליכא מ"מ לאו איכא ועיין בסמוך. עוד יש שיטה רביעית דס"ל דאיסורא בעלמא הוא כלומר וליכא לאו אלא איסור תורה בלא לאו וזה נראה לכאורה דעת רש"י וסמ"ג לאוין ק"ג וכן נראה דעת הרמ"ה סנהדרין הנ"ל וכן מטין דברי הריב"ש סי' שע"ד בפי' רש"י ע"ש, ומיהו דעת המאירי דכולהו ס"ל דאיכא איסור לאו שכתב וז"ל ומ"מ כתבו רוב

מפרשים ביבמות בחמותו לאחר מיתה שיש איסור תורה דוקא בלאו אבל לא בכרת וקידושין תופסין בה ע"ש.

וראיתי בירושלמי יבמות פ' ארבעה אחין ה"א בסופו רבי אומר חליצה קנין שמואל אומר חליצה פטור ונחלקו שם בדבר עד רב אמר חליצה קניין התיב רבי חמא חברין דרבנן והא מתניתין פליגא על רב שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה כו' הרי אלו חולצות ולא מתיבמות שנייא הוא איסור אשה ובתה בין מחיים בין לאחר מיתה פי' ואי ס"ד חליצה קנין איך חולץ לשתיהם וכי יש אדם שמתכוין לקנות אשה ובתה וליכא לשנויי כדשנינן לעיל דאיירי לאחר מיתה דבאיסור אשה ובתה אין חילוק בין בחיים בין לאחר מיתה לעולם באיסורייהו קיימי שנייה היא בתמי' ומסיק אלין תרין אחרייתא פליגא על רב ולית להון קייום ע"כ פי' הא פליג על רב ואין זו תימה.

ולכאורה נראה מדברי הירושלמי ס"ל כרבי ישמעאל דאין חילוק בין מחיים בין לאחר מיתה דאל"כ לישני לי' רב שני', איברא די"ל דס"ל כר"ע וס"ל כרבא ואפ"ה אין בינייהו בין מחיים לאחר מיתה דמפרשין דרק לענין שריפה מיעטה קרא אבל כרת כדקיימא קיימא וא"כ אכתי תקשה לרב וכי יש אדם מכוין לקנות אשה ובתה דבאיסור אשה ובתה אין נפ"מ בין מחיים ובין לאחר מיתה לענין קידושין דאין תופס כיון דכרת איכא לעולם ואתי שפיר דל"ל קיום לרב דאין לו תי' דאפילו לר"ע אכתי לא תפסו בה קידושין אפילו לאחר מיתה א"כ לגבי קידושין אין נפ"מ בין מחיים לאחר מיתה, ועיין אור שמח שדחה דברי הירושלמי הנ"ל דלא ס"ל פירוקא דרבא בפ' האשה רבה מאי בינייהו ולפמ"ש לא צריך דאפשר הירושלמי לא פליג אש"ס דילן מ"מ מפרשי דאיסורא איכא היינו איסור כרת. ועיין כריתות ט"ו בבא על חמותו תייב עליה משום ג' שמות כו' ע"ש.

וראיתי למעכ"ג שציין לדברי המאירי שכתב בסנהדרין ע"ו וביבמות צ"ד דרוב מפרשים פירשוהו באיסור לאו ומדכתיב ארור שוכב עם חותנתו ואף לאחר מיתה חותנתו היא אבל מיתה או כרת לא ותמה דלא ידע לאיזה מהפוסקים כוון. ולפענ"ד כוונתו אהני פוסקים שכתבתי לעיל היינו רש"י סנהדרין הנ"ל והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והסמ"ג לאוין והרמ"ה סנהדרין הנ"ל, ולא אכחד מעטי דבשיטת רש"י לכאורה מצאנו מחלוקת הפוסקים דהת"י יבמות צ"ד ד"ה מאיסורא כתבו וז"ל פ"ה דמ"מ יש בה לאו וכרת ולא נהירא דהא לאו וכרת לא ידענא אלא מאותה דרשה דכתיב בה שריפה וכיון דקאמר דלא מיירי בחמות לאחר מיתה מנלן איסורא ונראה דכל איסורה משום דכתיב ארור שוכב עם חותנתו ע"כ נראה דהם גרסי ברש"י דאית בה לאו וכרת ודלא כרש"י סנהדרין. גם ברש"י יבמות שלפנינו ליכא רמז דס"ל דאיכא לאו וכרת והמהרש"א ז"ל יבמות הנ"ל כתב ג"כ דמלשון רש"י משמע דאיסורא בעלמא הוא דאיתא ע"ש. אמנם הריטב"א יבמות הנ"ל הביא ג"כ וז"ל נהי דמעטיה קרא משריפה מאיסור לא מעטי' האי לישנא משמע דאיסורא דאורייתא איכא אבל כרת ליכא ולא כפרש"י ז"ל שפירש דאסור דאורייתא לאו וכרת אלא ודאי לית בה כרת אלא איסור דאורייתא דארור וכ"פ בתוס' ע"כ. והנראה נמי דגרס לרש"י איכא לאו וכרת וכתו"י הנ"ל. אלא דלכאורה דברי הריטב"א מוטעים וע"כ ט"ס יש כאן שהרי כתב דהתוס' ס"ל דליכא כרת אלא איסור דארור ונהפוך הוא דהתוס' כתבו להדיא דאיכא לאו וכרת. ועיין רש"י ריש יבמות ד"ה חמותו ובתור"ע שם אות ד' מה שתי' למה כתב רש"י חמותו לאחר מיתה דלשיטתי' אזיל דלאחר מיתה אינה אלא בלאו. ובאמת כי כבר הקדימו הריב"ש לפרש כן ברש"י עיין ריב"ש סי' שע"ד שוב מצאתי באחרונים שכבר דברו מדברי הריטב"א. עכ"פ לדידן מבואר מיהו מדברי גדולי הראשונים שפירשו דלאחר מיתה ליכא כרת רק לאו או איסורא ולהם כיוון המאירי ז"ל כנלפענ"ד.

ומעתה נחזור לדידן הנה הטוש"ע א"ע סי' ט"ו נראה דפסקו דחמותו לאחר מיתת אשתו נמי לא תפסו בה קידושין שכתבו אם אשתו אסורה לו מן התורה וכן אם אם אשתו כו' ולא חלקו בין מחיים לאחר מיתה ובריש הסימן כללו שם וז"ל אלו שאסורות מחמת ערוה מהן מן התורה ומהן מדרבנן ואותן שהן מן התורה אין קדושין תופסין בהן ואותן שהן מדרבנן קדושין תופסין בהם וצריכות גט וכן המקדש ספק ערוה צריכה גט ע"כ וכיון דלא חלקו באם אשתו בין מחיים לאחר מיתה משמע דלעולם לא תפסו בה קידושין כיון דאסורות מה"ת. ובדג"מ שם תמה מאד אראשונים ואחרונים שלא חלקו בין מחיים לאחר מיתת אשתו דכיון דהרמב"ן והרשב"א ס"ל דלאחר מיתה אינה אלא בלאו ולא בכרת א"כ קידושין תופסין והאיך סתמו כן לקולא וכן תמה בשו"ת הגרע"א סי' קכ"א ובנתל"ש סק"ב ובכנה"ג סי' קע"ג תמה כעין זה לענין חליצה (טור סק"א שם) על הטור ורי"ו למה לא ביארו דחמותו לאחר מיתה לדעת רש"י ז"ל לא הוי אלא איסורא בעלמא ולית ביה כרת כמ"ש בפ' הנשרפין ע"ש (ולפמ"ש לעיל מדברי רש"י לכאורה אין ראי' כ"כ דהת"י ס"ל דרש"י ס"ל דיש כרת אבל קושיתו קשה אכתי מדברי הרמב"ן והרשב"א והסמ"ג והריב"ש והמאירי והריטב"א דכולם ס"ל דליכא כרת). ועיין נוב"י ק' סי' כ' ותניינא סי' קמ"ח שדחק ליישב דברי המחבר והטור ומיהו סיים דצריכה חליצה כה"ג.

ולולי דמסתפינא הינלפענ"ד לישב שיטת המחבר והטור דפסקו דאין קידושין תופסין הוא כך דלכאורה יש

כאן ספק ספיקא ספק אי קיי"ל כרבי ישמעאל דלאחר מיתה נמי בשריפה וכדעת הר"מ שפסק כר"י ופפילו אע"ל דקיי"ל כר"ע שמא הלכה כר"ע וכדעת רבינו הגדול הבה"ג ותוס' והרמב"ם, והמחירי כתב שכן הוא דעת הרמב"ד ג"כ דלר"ע נמי מיכא לאו וכרת ולא תפסי קידושין בה כלל, ום"ס מתהפכת הוא, ועיין נוב"י ת' שרלה לומר ס"ס זו לענין חליצה לפוטרה מחליצה ולבסוף העלה שקשה בעיניו להקל. אמנם גלפענ"ד להוסיף ולחלק דדוקא לענין חליצה הי' קשה בעיניו להקל דכיון דמשה זו בחזקת משא מיא היתה ובחזקת זקוקה היא מיד שמת בעלה כה"ג לא סמכינן על ס"ס זו להתיר ולפטור בלא חליצה אבל במקדש משה למשה זו בחזקת פנוי' היא ויש לן ס"ס דאין קידושין תופסין בה כה"ג מוקמינן אומה בחזקת פנוי' שלא ומותרת לכל אדם ולכן שפיר כתבו הטו"מ בסתם דאין קידושין תופסין ובפרט דנאמר דגם הירושלמי ס"ל דאין קידושין תופסין וכנ"ל.

ומיהו לדידן הגם שאנו מדמיס נעביד מעשה ובודאי אין להקל בלי גט כיון דאית לן דעת הרמב"ן ורשב"ץ וממ"ג ורש"י סנהדרין והמחירי והריב"ש והמהרש"ל והריטב"ץ והרמ"ה דכולהו ס"ל דלא הוי כרת וכן נראין דעת ת"י הנ"ל ודאי אין להקל בדבר בלי גט להוציא. ומ"מ יש לעיין אי היו שם עדים כשרים ושאר עניני קידושין דע"פ רוב ורובא דרובא בנ"י יודעין שאמותו מסורה לו והמסדר קידושין נמי ג"כ מפשר שלא היו הקידושין חלה אלא רשפילעם או קאנסערוואטיוועד לאנשי ובעדים פסולים והגם שיש מחמירין אפילו כה"ג ואפילו בנשואי ערכאות או שדרים כדרך כל הארץ אפילו בלי קידושין וכבר האריכתי בזה בתשובה מ"מ כה"ג כ"ע מודו דלא הוי קידושין וכה"ג לא אמרינן אין אדם עושה בעילתו ב"ז עיין רמב"ם דרק בני ישראל הכשרים מומרין כן וכ"כ הרדב"ז ועוד וכה"ג בנקל יש לנרף עוד להם"מ הנ"ל הני סניפין ולהמיר בשעת הדחק אפילו בלי גט אבל אם היו קידושין ועדים כדת אין להקל לפוטרה בלי גט כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ג בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רנו

בענין מביעת עין דקלא מהו וההיתר בו

מוצש"ק פ' יברכך וגו' התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם בע"ת וו"ח אי"א גפן פורי' נו"נ כש"ת מוה"ר **מנחם מ. כשר** שליט"א בעמ"ס דברי מנחם ועוד הרבה ספרים, ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשכ"ג בידידות. נתכבדתי בספרו היקר מאד נעלה דברי מנחם אשר ניתן לי מיד ליד ע"י אחד מידידיו המבאר דברי רשאונים נוסף על התחרונים אשרי לו שזכה לספרים יקרים וי"ל שיזכה עוד לתת לנו מפרי עטו בעתו ועוד יגוד בשיבה לשון ורענן עדי יבא יגון ולו יקהת עמיס.

ורק לאות שעיינתי בדבריו שטו עיני בסי' י"ט שלן בטביעת עין דקלא ורשאונה דייק בלשון טביעת עין ומה שייכות העין לקול והוא מומיד והוא מפרק ע"ג הקרע דוכל העם רואים את הקולות הרי דשייך ט"ע בקול. ויפה העיר אלא שיש לדייק מה דכתיב שם בשלימתא רואין את הקולות רואין את הנשמע שע"י לראות במקום אחר ועיין ע"ש ופפורנו שם. ולפענ"ד לא קשה לדידן דנראה דטביעת עינא דקלא הוא על שם שבדרך העולם היודע טביעת עינא דקלא הוא שרואה את המדבר ונטבע בעינו קול של מי הוא וא"כ יש כאן ט"ע דקלא ולכן אמי שפיר בכל העולם כולו שמותרין בנשואיהם בלילה משום ט"ע דקלא ושומע נמי מותר בשמעו משום ט"ע דקלא ולגבי דשומע הו"ל שם מושאל כיון דבכל העולם הקול נטבע בטביעת עין ממש ולכן נקרא ט"ע דקלא כנלפענ"ד.

עוד הקשה שם דמגמ' חולין ל"ו ע"ב השתא דשמעתינהו להני שמעתתא אמינא ט"ע עדיפא (מסיימנא) דאלת"ה היאך שומא מותר בשמעו ובנ"ג היאך מותרין בנשואיהם בלילה אלא נטבע"ע דקלא ה"נ בט"ע ע"כ. והקשה מע"כ לפי הגרסה ההיתר דבנ"ג מותרין בנשואיהם בלילה הוא רק משום טב"ע דקלא ג"כ תקשה מהא דקיי"ל דמותר לבא על אשתו כשהיא ישנה בידוע זמן ושתה כמבואר בטוי"ד סי' קפ"ד ובט"ז שם סק"ו והרי אז ליכא טב"ע דקלא. עוד קשה ליה בשמעו אילמת או כשהוא חרש אין הוא מותר בשמעו בלילה כיון דליכא ט"ע דקלא.

ולפענ"ד מהא דבא עליה בישנה לא קשיא לא מידעיא לדעת הט"ז שמפרש שם בישנה לאו דוקא שהרי קיי"ל נדרים דף כ' לשמור לבא עליה ולשמש כשהיא ישנה אלא שאינה ערה כ"כ שאוכל להשיב שם היא טהורה או לאו כ"כ המוס' נדה דף י"ג וכ"כ הב"ח ולפ"ז פשוט דליכא ט"ע דקלא אלא שאין בידה להשיב על הטהרה אבל משיבה היא קצת להרגשת שאינה ישנה ממש ומדרבה הרי לריך לשאלה שם אינה ישנה ממש וא"כ אינא ט"ע דקלא אלא לפי דעת המחבר שכתב ושתם שתם בסי' קפ"ד ס"ק וסי"ק ולא חלק ונראה מטעם דס"ל דוקא לגבי טהרות נאמר החלוק ולדידן דליכא טהרות לא שייך לחלק בין ערה או ישנה עיין תוס"ם מ"מ לפענ"ד לא קשה דודאי אפשר לבא עליה בלילה ושם היא ישנה ולא ערה ס"ל דראה אומה מבעוד יום או קודם שהלך ליטן הי' לו גר בבית וראה שאשתו שוכבת שם

וא״כ אין קושיא מהא הלכתא דבא עליה כשהיא ישנה דמיירי באופן שאין צריך לטב״ע שהיא אשתו ובגמ׳ מיירי בסתם שבא מן הדרך ובא עליה ולא ראה אותה קודם השינה וז״פ. ולפ״ז מיושבת נמי קושיתו מאשתו אילמת או הבעל חרש דהן אמת דאשתו אילמת ג״כ יש ט״ע דקלא דאילמת נמי יש לה קול הברה בעלמא והוא מכיר בקולה שאפילו בקול בהמתו מכיר אדם אלא בבעל חרש נמי יש לומר דראה אותה קודם ואין סומך על ט״ע דקלא שהרי אצלו ליכא ט״ע דקול כלל. ובאמת בגמ׳ מה״ט לא אמרו על חרש כלל.

והנה מעכ״ת הביא קושית מהרש״א ב״ב קכ״ג למה הי׳ לו ליעקב ליתן הסימנים לרחל ולא סמך אטב״ע דקלא כדאמרינן לא הותרו סומין ופקחין בנשותיהן בלילה אלא בטב״ע דקלא והמהרש״א תי׳ שהי׳ עושה כן עצהיו״ט ומע״כ פלפל הרבה בדבר ולפענ״ד נעלמו מהאחרונים לאחר הסליחה דברי הרמב״ן עה״ת עה״פ אולי ימשני אבי שהקשה ואני תמה איך לא פחד מהיכר הקול וכל בני אדם נכרים בקולם כמו שאמרו רבותינו האיך בנ״א מותרין בנשותיהן בלילה אלא בט״ע וקלא ואם סתם בנ״א כן מה יהי׳ יצחק החכם ובקי להכיר בין בניו שתהי׳ לו באמת טביעות בקול אולי היו האחים אלו דומים בקולם או שהי׳ משנה קולו לדבר כלשון אחיו כי יש בבני אדם יודעים לעשות כן עכ״ל. וא״כ לפי דעתו יעקב שינה קולו כשבא לדבר ליצחק ולא הכירו אביו וא״כ חש לי׳ יעקב שגם לבן יצוה ללאה בתו לשנות את קולה ולכן לא סמך על קול לבדו דלשיטתיה קול לבדו אפשר לשנות אבל נתן לה גם סימנים ובשנים כבר ס״ל דלא תדע גם הסימנים ולכן לא סמך אט״ע דקלא. ואין להקשות דא״כ לעולם אמאי סומכין די״ל עוד דדוקא בלבן שאמרה ליה רחל ליעקב אבי רמאי הוא ולא יתן הצעירה לפני הבכירה ולכן היכא דשכיח הזיקא כה״ג אין לסמוך אקלא לבדו ולא דמי לסתם בנ״א שמותרין ומיושבת קושית המהרש״א גם לפ״ז. או מטעם דהי׳ קול ב׳ אחיות דומות וכמ״ש ג״כ שם הרמב״ן ז״ל. ועיין ח״מ סי׳ פ״א מחלוקת הקצה״ח והנתיבות בענין תב״ע דקלא ובח״ס שם על הגליון שהביא שם.

עוד הינלפענ״ד ליישב קושית המהרש״א ז״ל לפמ״ש ז״ל ב״ב קס״ח אמר אביי האי צ״מ דאזיל לקדושי איתתא נדבר ע״ה בהדיה דלמא מחלפו לה מיני׳ ופרשב״ם ע״ה מסתכל ומכיר בנשים והקשיתי לפ״מ דקיי״ל דטב״ע דקלא מהני א״כ למ״ל לדבר ע״ה דהרי קיי״ל דצ״מ אית ליה ט״ע יותר מע״ה וא״כ כשאזיל לקדושי איתתא ידבר עמה ויכירנה בט״ע דקלא וכ״ש לפירוש רגמ״ה שפי׳ ז״ל דצ״מ לאו אורחיה למידק ולא להסתכל משום צניעות אבל ע״ה מסתכל ודייק שאינו ביישן ולא מחלפי שהוא מכירה יפה ע״כ ע״ש וכל זה לענין הסתכלות אבל פשוט דט״ע דקלא איכא. האמנם מה שנראה דבגמ׳ ב״ב הנ״ל מייתי ההיא תברא דהוה חתים עלה רב ירמיה בר אבא אתיא לקמיה ההיא איתתא אמרה ליה לאו אנא הואי אמר אנא נמי אמרי להו לאו איהי היא ואמרו לי מיקש הוא דקשא לה ובגר לה קלא אמר אביי אע״ג דאמור רבנן כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק ופרשב״ם דההוא שטרא שהי׳ חתים עליה ר״י ב״א ולאחר זמן אתאי ההיא איתתא ואמרה לו שאשה שאתה אומר שחתמת על שוברה שכבר קבלה כתובתה לאו אנא הואי ושמא אשה אחרת ששמה כשמי ושם בעלה כשם בעלי ואמר לה ר״י ב״א שגם הוא אמר להעדים החתומים עמו על השובר שאינך אותה האשה שחתמנו על שוברה והדין עמה והשיבו לו העדים שטעה רבי ירמיה במה שנשתנה קולה והוחלף ממה שהי׳ ואמר ר״י שהדין עמהם שכבר קבלה כתובתה והטעם שכבר הזקינה ונשתנה קולה ונעשה קולה עבה ולכן לא הכיר קולה ע״ש ולפ״ז אתי שפיר מאד קושית המהרש״א אמאי לא סמך אטב״ע דקלא שהרי יעקב דבר עם רחל כשבא לבית לבן ומצאה בדרך והיא בת ו׳ ואח״כ ז׳ שנים לא דבר אתה ונעשית בוגרת בינתיים וודאי נשתנה קולה ולא יכול לסמוך אטב״ע דקלא ולכן נתן לה סימנים להכירה וזה לפענ״ד נכון.

ולפ״ז מיושב נמי בצ״מ לדבר ע״ה בהדיה דאין לסמוך אטב״ע דקלא שאפשר ימשוך הדבר זמן עד שיכניסנה ובינתיים ישתנה קולה ולא יכירנה ויחליפו לו את אשתו ולכן צריך לידבר ע״ה בהדיה ולא יסמוך אטב״ע דקלא. שוב דקדקתי בספרו דמר שם באות י״א וראיתי שעיניו שפיר חזו דברי הרמב״ן עה״ת הנ״ל שיכולין להתדמות לקול חבירו ובזה תי׳ פסקא דו״ז הקצוה״ח בסי׳ פ״א דלא אזלינן בתר טב״ע דקלא וא״כ פלא שלא תי׳ בזה דברי מהרש״א.

סימן רנח

אי מותר להשיא אשה לחרש

עוד להנ״ל

ומה שהביא קושית הגיעב״ץ בהגהותיו לחולין דף צ״ו וז״ל ואם הוא חרש היאך מותר באשה בלילה או חרש וסומא היאך מותר ביום כרש״ל בתשובה (וביש״ש חולין סי׳ כ״ה פ״ז) דלא אמרינן דבעי טב״ע דקלא אלא כשמוצא שלא במקומה אבל בחדרה לא בעי ט״ע כלל וצ״ע דא״כ אין הוכחה מן היאך מותר דילמא אהכ״נ לא שרי אלא במקומה אבל במק״א לא מהני ט״ע כלל עכ״ל. ומעכ״ת עלה ונסתפק אי מותר להשיא אשה לחרש וסומא כיון שאין לו דעת ואינו יודע כלל מדיני נדה וחיישינן שמא יבא עליה בעל כרחה.

ולפענ"ד הנה הרמב"ן בחי' למס' גיטין דף ב' כתב דמה"ט אשה נאמנת על ספירתה הגם דאיתחזק איסורא דמגו דנאמנת על עצמה נאמנת נמי לבעלה כיון דהיא נמי אסורה באיסור כרת ודאי לא תעבור על איסור כרת וא"כ לא תעבור ותבעל לו באיסור, ומה שחש לה מעכ"ת שמא יבא עליה בע"כ לפענ"ד אין לחוש בה יותר מחרש ואדרבה כשהוא חרש לבדו והוא פטור מן המצות והו"ל בכלל קטן אוכל נבלות יש לחוש יותר שמא יבא עליה בע"כ וגם לזה לא חששו ואדרבה מצינו שתקנו לחרש קידושין כבגמ' יבמות קי"ב ע"ב וטוש"ע א"ע סי' מ"ד וכ"ש חרש סומא שיותר יכולה להשמר ממנו כיון שהוא סומא אבל לא חששו חכמינו ז"ל על זה דאם יבא עליה בע"כ הו"ל אונס וא"כ ממ"ג לגביה ליכא איסור ולדידה אונס ובסתם לא חיישינן ולכן לפענ"ד צדקו דברי היעב"ץ דבחרש סומא נמי תקנו קידושין לו.

סימן רנט

דעת הרמב"ן והח"ם דטב"ע וקלא תרי מילי נינהו

עוד להנ"ל

ולא אוכל להתעלם מה שראיתי גירסת רבינו הרמב"ן עה"ת וז"ל כמ"ש רבותינו היאך בנ"א מותרין בנשותיהן בלילה אלא בטביעת עין וקלא ע"כ. הנה כנראה דגרים ט"ע וקלא ולא טב"ע דקלא א"כ תרי מילי נינהו שצריך טב"ע ועוד צריך קלא ויהי' מכאן ראי' ברורה לדברי מרן הח"ם ז"ל בתשו' ח"מ סי' ב' שכתב דהא עיקר דילפינן טב"ע מסומא והתם איכא טב"ע דקול וידיעת הגופים ומביא ראי' מסנהדרין ס"ז ע"א. ועיין יד רמ"ה סנהדרין הנ"ל ובצ"פ תנינא לרמב"ם הל' ע"ז פ"ה ה"א הביא דבירושלמי סנהדרין ויבמות פ"ט נקטו דטב"ע דקלא לחוד סגי ועיין שו"ת עבודת הגרשוני סי' ק"מ ושבו"י ח"א סי' ק' ומחנה חיים סי' ע"א ח"א.

סימן רם

אשה אי מותרת לדור עם שוטה

עוד להנ"ל

וקצת נראה דאפילו שוטה נמי הגם שלא תקנו לו רבנן קידושין ואישות מ"מ מותר לו לישא אשה ואשה מותרת לדור עמו אלא שלא תקנו לו משום דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת אבל אם תרצה לא אסרו לה וכמ"ש בגמ' יבמות הנ"ל ובש"ע א"ע דלא כתבו איסור לשוטה לינשא ואדרבה מלשון מהרי"ל בתשו' סי' קנ"ו דכתב דקיים מצות פ"ו בבן חרש ושוטה דאי משום לשבת יצרה איכא שבת ויכול לישא אשה ולהוליד בן חכם ולכל מילי הו"ל כישראל גמור וחייבין על הריגתו ועל קללתו ונשמה יש לו ובר מצות הוא ופומיה הוא דכאיב ליה, ובאמת כי כל חרש שהוא אינו שומע ואינו מדבר הרי הוא כשוטה ומ"ש חרש סומא משאר חרשים והגם שיש חרש שלומד קצת ויש לו קצת דעת מ"מ חכמינו ז"ל לא חילקו ביניהם כמ"ש בשו"ת צ"צ וכולהו דין אחד להם. אלא דמ"מ צ"ע דלא הוי בכלל דר בלי קידושין שהוא בכלל זונה וי"ל. שוב דקדקתי מגמ' יבמות קי"ג ע"א ופקח שנשא חרשת או שוטה אפילו כתב לה מאה מנה וכו' הא לא רצה אין לה דא"כ מימנעי ולא נסבי לה ע"ש נראה דחשוב שוטה נמי שמותר לנסבה בלי כתובה.

החותם בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רסא

בענין פגישות והסתכלות לפני השידוכין

י"ג מנחם אב התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ וו"ח חו"פ כג"ת מוה"ר **בנימין זילבער** שליט"א בני ברק בעמח"ס הרבה לתועלת בנ"י.

אחדשכ"ג. במה שכתב מעכ"ג וז"ל מה שרשמתי בזמן שקבלתי את תשובתו הרמתה אודות פגישות והסתכלות לפני שידוכין ואף שאין ספק שיש להתריע על ריבוי הפגישות ועל ההפקרות בזה ויש בזה גם עם-הארצות שחושבים אם לא נוגעין בה ולא נותנין היד זה כבר היתר גמור ושוכחים שגם שחוק וקלות ראש יש בזה משום לא תקרבו ובריבוי הפגישות קשה להזהר אבל אני נאלץ לכתוב שאין אני מסכים למה שביאר שיטת הראב"ד שיש איסור בזה ולא בזה נוושע דדוקא מה שהאריך מצד מילי דעלמא יכול להשפיע יותר אבל מי זה יקבל שיש מהראשונים דס"ל דאסור לפגוש עם הבתולה למטרת נשואין וגם בדברים כמו אלו שהם תלוי בהרגש אין לנטות מפשוטן של ראשונים עכ"ל.

וכאן גם אני אגלה את לבי הנה מה שכתב שאינו מסכים בביאור שיטת הראב"ד כגון זה הרשות נתונה ואדרבה אם יש לו פירוש אחר יכתוב לי ואקבלו בשתי ידים אמנם לפי ביאור ה"ה בו ושטתו אין לי פירוש אחר יותר מרווח לע"ע. אמנם מה שכ' דמי זה שיקבל שיש מהראשונים דס"ל דאסור לפגוש עם הבתולה למטרת נשואין תמהתי הרבה מה זאת אומרת מי זה שיקבל הלא כן מפורש בהראב"ד ומאי איכפת לי אם יקבלו או לא יקבלו ומ"ש הלכה זו מכל הלכות שבתורה ואטו אנן עסקינן במי שאינו רוצה לשמוע לדברי חז"ל ומה זה צריך לקבל הרי ניתי ספר ונחזה ומי שאינו

רופא לשמוע ממילא לא יסתכל במשובה זו ובעניותי בכיון כתבתי תשובה זו כי ידעתי שהרבה לא יקבלו וכמו שכתבתי בסופו אבל כתבתי רק שלא יאמרו מדשתקי להו רבנן ז"מ מינה ניחא להו והתמת כי אין זה ניחותא ועיין מדרש בשלח ד"ע שלא לך ר' יהושע אומר למה היו דומין למלך שזימן לבנו עשה נהמ וצמ טובים ועשירה ע"ל הבן חלך ואראה אותה שלא כי' מאמין לאביו מיד הקשה הדבר והרע לאביו אמר אביו מה יעשה אם אומר לו איני מראה אותה לך עכשיו אומר בעורה היתה לפיכך לא רצה להראותה לסוף ע"ל רואה אותה ואדע אם כזבתי לך ובשביל שלא התמנת בי קונס שאין אתה רואה אותה בשיתך אלא לבוך אני נותנה כך וכו'.

והנה המשיל המרגלים לבן שרצה לראות את האשה שבירר לו אביו וזימן לו ולפי דעת מעכ"ג מה עולה עשה הבן שרצה לראותה מדרבה מצוה הוא לראותה ממנס כשרואה דודאי אם אביו הזמין לו יש לסמוך עליו ואין צריך לראותה ומדרבה לפי שרצה לראותה אמר לו תראנה ולא תשאנה ולפי שהמשיל המרגלים לזה מצוה דפשיטא ליה לר' יהושע שאין הבן צריך לראות האשה שהזמין לו אביו ורואה אותה טובה לו ומדרבה.

סימן רסב

מה שנוגע להלכה אין לשנות בשביל המלעיגים

עוד להנ"ל

גם מה שכתב למה שביאר הראנ"ד לא בזה נושבע דוקא מה שהתירך מצד מילי דעלמא יכול להשפיע יותר בזה, הנה התמת כי לה' תשועה ואין לחי יודע ממה נושבע ממנס כך קבלתי מרבותי שבמקום שנוגע להלכה מ"ו אין לשנות וצריך לומר הלכה ברורה ולא לחוש מפני המלעיגים ועיין יס"ס ב"ק דף ל"ח וגס אין לחוש התיך זה ישפיע על מחרים או לא ישפיע עליהס ולחי כשאומר דרשה יכול לחבל בדברי חגדה ולהשפיע על ע"ה אבל בהלכה יקוד הדין את הסר ואין לחשוב אז עס ההשפעה התיך שישפיע. גס מה שכתב מעכ"ג ז"ל וגס בדברים כמו אלו שהס תלוי בהרגש אין לנטות מפשוטן של רשותים עכ"ל לאחר בקשת סליחת כ"ג שליט"א נתמת כי מקור נאמן ואתרי מי שזכה לעשות כהראנ"ד ז"ל וכמו שהיו אלפים מישראל נוהגים במדינותיו ביוראף כהראנ"ד.

ומה שכתב עוד וז"ל ובעיקר פירושו בשיטת הראנ"ד שיש לישוב בדבר אחי מושב שלא אי' אחד בעולס שיבין כן שיטת הראנ"ד הנה זה קושר בדברי עצמו שכתב שס בעמוד ג' וז"ל והעיקר בדעת הראנ"ד וכו' ואף אחד לא אמר שלפי הראנ"ד לאסור מדינא חוץ מה"ה שנאמר בגלל זה בקושיא עליו עכ"ל והנה שהי' והוה אחד ואיוחד ה"ה שפירש כן בדעת הראנ"ד ואחי הבאתי לעת ה"ה שפירש כן.

ידע כדת מה לעשות שאל למי שיודע וככה נהגו אבל בעונ"ה בדור הזה כיון שאינן בקיאין בד' חלקי ע"ע ואין לומדין ע"ע ומיהו כיון דבני תורה הס ויראי השס ע"כ בכל יום ויום כשנפגשין בדרך החיים היומיים בכל יום ויום בכמה שאלות ושאלות שונות ות"ע בכל רגע לילך ולשאול וגס הרוצה ישיבה כשמוצלין לותו ולא למד ע"ע אז כיון שהס יראי השס נחמת פוסקים ההלכות ע"פ ההרגש וממילא כיון שהס יראי השס פוסקים על פי פרומען הרגש ולכן כמעט אין מי שיודע ההלכות מע"ע ועשית תורה הרבה תורות אים אים לפי ההרגש שלו הירע והחרך לפי ההרגש שלו והקל ח"ו לפי ההרגש שלו ואני מקוה שאין זה המניאות בארצנו הקדושה אבל פה במדינתנו בעונ"ה שולט חויר כזה. והרבה ים להתירך בזה אבל יפה השתיקה ופעס כתבתי לתלמיד אחד בישיבה גדולה שילמוד ע"ע יו"ד שידע ד' חלקי ע"ע ויהי' מורה הוראה בישראל שאצותיו היו ט"ז דורות מורי הוראות והשיב לי שהמשגיח בישיבה אמר בשתת השיחות (מוסר שמועס) שאמע אים לומדים ע"ע יו"ד בישיבה לכן מי שילמוד ע"ע יו"ד בישיבה ידע שהוא חוכל גזל בישיבה והמכתב הזה מונח אצלי והמשגיח הי' גאון וצדיק. מה נאמר.

סימן רסג

ביאור בשיטת הראנ"ד בפנישות הנ"ל

עוד להנ"ל

ומה שאמה שאל נהגתי בשאלה זו כמנהג המברכים להבית מה שכתב זה הטור בשיטת הרשנ"ד שהטור אף לא הביאו הנה ידעתי שהטור לא הביאו אבל הרי הס"מ וב"ח הביאוהו ואני ניינתי לב"ע ע"ע סי' כ"ג וס"מ שס ומה הי' לי עוד לפלפל לשס פלפול ואני בחתי ליצא שיטת הרשנ"ד ומ"מ גס בסוף התשובה כתבתי לשאר מי שימצא זווגו לפי שיטת הרשנ"ד או הרמנ"ס ע"כ לא ידעתי מה זה שאל נהגתי בזה כמנהג המברכים ואטו יש בזה בטור לבר מדאי מה שמצינה למה שכתבתי, הטור כתב שיטת הרמנ"ס וגס מן מודים לזה אלא שבעזה"י כתבנו בשיטת הרשנ"ד יש לה מקור נאמן ואתרי מי שזכה לעשות כהרשנ"ד ז"ל וכמו שהיו אלפים מישראל נוהגים במדינותיו ביוראף כהרשנ"ד.

ומה שכתב עוד וז"ל ובעיקר פירושו בשיטת הרשנ"ד שיש לישוב בדבר אחי מושב שלא אי' אחד בעולס שיבין כן שיטת הרשנ"ד הנה זה קושר בדברי עצמו שכתב שס בעמוד ג' וז"ל והעיקר בדעת הרשנ"ד וכו' ואף אחד לא אמר שלפי הרשנ"ד לאסור מדינא חוץ מה"ה שנאמר בגלל זה בקושיא עליו עכ"ל והנה שהי' והוה אחד ואיוחד ה"ה שפירש כן בדעת הרשנ"ד ואחי הבאתי לעת ה"ה שפירש כן.

סימן רסד

להרמב"ם ז"ל כמה פעמים וזמן יפגש

עוד להנ"ל

ומה שכתב וז"ל וכן מה שכ"ג מסיק דלפי הרמב"ם אינו מותר להפגש לפני גמר הקנין אלא פעם אחת לא לישתמיט חד מהפוסקים שידרשו חידוש נועז כזה ואם נאמר כפשוטו של הרמב"ם דאין להסתכל רק עד שיבדוק ביפי' פעם ראשונה מי התיר דלזה מספיק כמה דקות. הנה באמת כי ביפה ללב כתב אבל לא יסתכל בה דרך זנות דהיינו הסתכלות יתירה יותר משיעור הכירה כי זו דרך הנאתן (ח"ד אות י') הובא באוצה"פ הרי דמשעה שהכיר בה כבר ונושאת חן בעיניו הכ"נ דאסור לו לראות בה וא"כ כבר פירש בו היפה ללב כן ואם מעכ"ג חולק עליו אבל אין זה חידוש נועז כבר ומה שתמה עוד דלזה מספיק כמה דקות ודאי אמת כן הוא ומי הגיד למר הדר"ג דלהרמב"ם מותר לישב עמה שתי שעות או יותר ולהסתכל בה ח"ו.

ובאמת יש להאריך הרבה בפרט הזה אבל אין רצוני להאריך בזה יותר וגם כי באמת אין הז"ג אמנם כנראה שנקודה אחת לא דייק במכתב תשובה הנ"ל באות א' ד"ה לפי המבואר בתורתנו הקדושה שכתבתי שם דהדרך היותר טוב וזה אתי אליבא דכ"ע בין להראב"ד ובין להרמב"ם ויוצא בזה שיראנה קודם הנשואין אם היא יפה לו וכו' ואני יודע כי לא אכשר דרא מ"מ ודאי מי שהוא בכלל אכשר דרא אשרי לו ואשרי חלקו ואני יודע ומכיר גם בזמן הזה צדיקים שנשאו נשים שרק תחת החופה ראו את נשותיהם ולא קודם והלואי יהי חלקי עמהם.

אלו דברי ידי"נ דושכ"ג ושמחתי לראות שמתכונן להוציא לאור שאר ספריו והנני מקוה שישלחם אלי והנני שולח לו תמורת ספרו הנ"ל ודמי קדימה קצת על הבאים ועד התם הנני ידי"נ דושכ"ג החוזר לראשונות בברכה על ספרו היקר לנ"ח ולהצלחה החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רסה

בענין הסתכלות במשודכת

א' בשבת ד' תמוז התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ יד"ע רעי דבוק מאח הרב הגאון החסיד חו"פ ישראל אשר בך אתפאר נח לשמים ונח לבריות כו' כו' כג"ת מוה"ר **ישראל ארי' זלמנוביץ** שליט"א רב העיר עכו מחבר ספרי חיי נפש ד"ח וש"ס.

שמחתי בדבר הערתו בענין הסתכלות במשודכת ועיינתי במה שהאריך בזה בספרו הגדול חיי נפש ח"ד.

וכעת הוסיף אמרות טהורות כי יש אומרים שהוא איסור תורה והוא אבזרייהו דג"ע ח"ו ואם יקדש בלי שיראנה יש חשש על המ"ע של ואהבת לרעך כמוך ובאנו בזה למחלוקת אי רבוי הכמות מכריע האיכות שהאריך בזה הגר"י ענגיל (בס' לקח טוב סי' ט"ו) ומקורו בר"ן יומא ששוחטין לחולה בשבת אפילו יש בשר נבילה מוכן הגם שאיסור שחיטה הוא באיסור סקילה ונבילה בלאו ושם באות כ"א ביאר דדא הוא מחלוקת רב ושמואל ורב ס"ל דהעיקר הוא חשבון הכמות א"כ מוטב שיעבור פעם אחת על איסור חמור של הסתכלות מלעבור תמיד על העשה של ואהבת לרעך כמוך הגם שהוא קיל ולכן ס"ל דאסור לקדש עד שיראנה ורב לשיטתיה אבל מי שהוא בבחינת אברהם אבינו שאינו חש שמא תתגנה שלעולם לא תגנה עליו שפיר מקדש בלי שיראנה דליכא חשש משום ואהבת והאריך בדברים נכוחים משמחים לב וש"י ויש להוסיף על זה קצת מה שפי' המפרשים באברהם אבינו כשהלך למצרים וחש שמא יהרגו אותי ואותך יחיו פי' נמי באופן זה שס"ל דמוטב לעבור פעם אחת על איסור רציחה ולא יעברו הרבה פעמים על איסור א"א והדברים מפורסמים.

ולעצם הענין יש להעיר בזה דלכאורה כאן ספק וספק הוא ואולי קרוב יותר לאיסורא מלהתירא שהרי כשיסתכל באשה ספק אם יתרצה ספק לא יתרצה וכן ספק אם תרצה בו ספק לא תרצה והו"ל ספק וספק ועוד שהרי אפשר יבא לידי הרהור ואמרו ז"ל אין אדם מהרהר אלא במה שעיניו רואות ועיין מגילה ט"ו רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה ומסיק בכולהו ביודע ובמכירה וכל שאינו מכירה ליכא הרהור וא"כ ספק יתרצה ספק לא יתרצה ויש כאן ודאי הסתכלות וספק הרהור בה ואם לא תתרצה בו ותלך ותנשא לאחר נמצא מהרהר בא"א ואומר אני דלא זאת אלא דאם לא יתרצו בו יותר מאחת נמצא רואה ומסתכל בכמה נשים ויש כאן גם ריבוי האיכות וא"א להכמות שהוא ספק של ואהבת לרעך שידחה את הספק שבכל ימיו בהרהור עבירה כלומר בנשים אחרות. ועיין עוללות אפרים מה שפי' אהא דאמרו בגמ' קידושין כ"ט ע"ב רב הונא לטעמיה דאמר בן עשרים ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה ופי' דאפילו נשא אח"כ אשה כיון דכבר איתרגיל להרהור עבירה הרגל נעשה טבע וא"א לו כל ימיו להפטר מזה אלא יהי' כל ימיו בהרהור ח"ו וא"כ הכ"נ כיון שיתרגל להסתכל בנשים יהי' כל ימיו בזה. וגם איסור הסתכלות כשהוא לעצמו שהוא איסור עצמי שיתרגל בזה ואפילו למ"ד שהוא דרבנן מ"מ הרבה דרבנן חמורים מדאורייתא.

איברא דגם בעצם ההנחה דאיסור דואהבת לרעך הוא איסור תמידי שיעבור עליו כל ימי חייו לפענ"ד כבר הקשיתי בתשובה אחת דמאי שייטא דתנא משום ואהבת

לרעך כמוך והלא אסור לדור עמה משום דהו"ל בני שנואה ועוד אם תתגנה עליו יגרשנה ואם לא יגרשה ע"כ ניחא ליה וליכא גם משום ואהבת לרעך ונראה לפרש דודאי לא חיישינן על בני ישראל שישנאו את נשותיהם וידורו עמהם מתוך שנאה אלא הכוונה דאסור לקדש עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו ואז או שיגרשנה ולא ישאנה שהרי הכא איירי בקידושין קודם נישואין או שאפילו אח"כ תסכים דעתו לישאנה אמנם ברגע שימצא בה דבר מגונה תתגנה עליו ויעבור על ואהבת לרעך והגם שאח"כ יסכים לדור עמה ויאהבנה אבל מ"מ לרגע זו יעבור משום ואהבת לרעך בשעה שיראנה או שבאמת יגרשנה וגם זה בכלל ואהבת לרעך שאינו רוצה בגירושין ולכן אמרו אסור לקדש עד שיראנה וא"כ קודם הקידושין שיראנה ויסכים בדעתו לישאנה אפילו יש בה דבר מגונה לא תתגנה עליו שכבר ראה הדבר המגונה.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לחדש דבר חדש לפי גירסת הספר שלפנינו בלשון הגמ' דאמר ר"י אמר רב אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה ויש לדייק בלשון את האשה כלומר האשה הידועה וגם תיבת את הי"ל סתם אסור לקדש אשה עד שיראנה ועיין לעיל ריש פ"ק בתוס' האשה ובאמת בגירסת התוס' כאן אסור לקדש אשה ולכן י"ל דבאמת לאו בכל אשה אמרו דאסור לקדש דודאי אשה סתם שמראיה כשאר נשים ואין לה דבר מגונה ליכא למיחש שמא ימצא בה דבר מגונה שהרי אין בה דבר מגונה ואטו ברשיעי עסקינן אבל רב איירי באשה שיש לה דבר מגונה כעין מום ממומי אשה וכיוצא בו שדרך קצת בני אדם להקפיד על זה ולהתגנות בה ושאר בנ"א אין מקפידים והאי גברא שלח את אמו או קרוביו לבדקה וראו בה דבר זה ואמרו לו שיש לה דבר כזה ואותה אשה אסור לקדש עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו ואתי שפיר לשון אסור לקדש את האשה היינו האשה הידועה שאינה כשאר כל נשים אלא שיש בה ספק דבר מגונה זו חייב לראותה קודם ולשון שמא ימצא דבר מגונה היינו שימצא הדבר ויהי' מגונה אצלו ותתגנה עליו.

ואין להקשות דא"כ אמאי קאמר דרב יוסף אסיפא איתמר הא אפשר נמי ארישא דמנ"ל דבאשה כזו איירי דלמא בכל נשים איירי ואכתי דרב יוסף מנ"ל וכמ"ש התוס' לפרש דליכא לתרץ במכירה, אבל היכא דבאמת אשה כשאר נשים שאין בהם שום מום ודאי מותר לקדש בלי ראייתו שהרי ליכא חשש שמא ימצא בה ודי בבדיקת קרוביו. ובזה יש ליישב קושית מהרש"א ב"ב מאברהם אבינו האיך עבר אמימרא דרב דאסור לקדש אשה עד שיראנה ולהנ"ל אתי שפיר דשרה לא הי' בה שום ספק דבר מגונה ולא הי' צריך לראותה קודם שקדשה. ובזה יש ליישב נמי למה לא הביא הרמב"ס הא מימרא דרב דאסור לקדש דלאו בכל אשה אמרו אלא ביש לה ספק דבר מגונה וי"ל.

והנה כל זה כתבתי להשתעשע קצת בדבריו היקרים לי מאד מאד ובעיקר הדבר הוצאתי בס"ד קונטרס קטן בעניים אלו ואינני זוכר אם שלחתיו למעכ"ג שליט"א וכן הוצאתי עוד קונטרס אחד בענין השגחת הבורא ובענין דרך הלימוד שנשתבש בישיבות וב"ה עשה פירות ונתקבל בין התלמידים בס"ד.

דושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רסו

בענין הסתכלות בפנויה והרהור בה

מ"ב למ"ט-מונים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ש"ב ידידי היקר נחמד ונעים חוב"ט קולע אל השער פרי עץ הדר בנש"ק כש"ת מוה"ר **חיים בלום** הי"ו נכד כ"ק מרן בעל בית שערים זצלה"ה.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. בדבר הערתך באבדר"נ פ"ב סי' ה' (הב"ד במשנה פ' האיש מקדש דף י"א) דאמר איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה ומפני מה החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בבתולה מפני שאמר איוב אסתכל אני היום ולמחר יבא איש אחר וישאנה ונמצא שאני מסתכל בא"א (והגר"א הגיה שאני מהרהר בא"א) וקשה למעכ"ת למה דוקא בא"א והלא בפנויה נמי אסור להסתכל וכ"ש להרהר.

יפה הקשית וקושיא זו ראוי' למעכ"ת האמנם נראה דאיוב קאמר ברית כרתי וגו' על בתולה אפילו רצה לישאנה אפ"ה לא רצה להסתכל בה כי שמא לא ישאנה מפני שלא תמצא חן בעיניו או כיוצא בו מפני טעם אחר ולמחר יבא איש אחר וישאנה ונמצא מסתכל בא"א ולזה נזהר איוב אפילו לשם נישואין, ומדויק בזה לשון הגמ' ב"ב ט"ז ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה אמר רבא עפרא לפומיה דאיוב איהו באחריניתא אברהם אפילו בדידיה לא איסתכל דכתיב הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את מכלל דמעיקרא לא הוה ידע לה ע"כ ועיין מהרש"א בח"א האיך עבר על איסור וקדש אשה קודם שיראנה. והנראה הוא כך איהו באחרנייתא כלומר בבתולה שעדיין לא היתה אשתו אלא רצה לנשאה לא הסתכל א"א בדידיה נמי לא אסתכל כלומר לאחר שנשאה ואיוב לאחר שנשא הסתכל באשתו. ומדויק בזה גם לשון האדר"נ ומה אם בתולה זו שאם ירצה ישאנה לעצמו החמיר

איוב על עצמו כלומר דמצי להסתכל בה לשם לישא אותה ואפ"ה לא רצה אלא החמיר על עצמו שלא להסתכל.

והגם דפי' זה הוא קצת באופן אחר ממה שכתבתי שם אבל לפ"ז כ"ש דמצינו ראי' מדברי אדר"נ הנ"ל לשיטת הראב"ד דקודם הנישואין נמי אינו ראוי להסתכל בה משום שמא למחר תשא לאחר ונמצא מהרהר בא"א ועכצ"ל כן דהרי הרמב"ם שמתיר הסתכלות לשם נישואין נמי לא התיר אלא עד כדי שיראנה שהוא נאה בעיניו לישאנה ויותר מזה גם להרמב"ם אסור והו"ל בכלל מסתכל בעריות וא"כ מאי רבותיה דאיוב שלא הסתכל על בתולה ועכצ"ל דכוונתו אפילו לישאנה וזה רבותיה ואמרו ז"ל אפ"ה עפרא לפומיה דאיוב דאברהם אפילו בדידיה לא איסתכל וכדעת הראב"ד.

ודע דעוד הי' נלפענ"ד לפרש דאיוב על בתולה קטנה קאמר דלאו בת הרהור הוא ואכתי מותר להסתכל בה ואפ"ה לא הסתכל משום שמא לאחר זמן תנשא לאדם אחר ונמצא מסתכל בא"א שכיון שיכירנה מכבר או לדעת הגר"א מהרהר בא"א ואמר שמא תנשא לאחר דכ"ז שלא תנשא לאחר אכתי בידו לישאנה אם ירצה ויראה שיצרו מתגבר עליו להרהר אחריה לאחר שגדלה אבל אם תנשא לאחר אז נמצא מסתכל או מהרהר בא"א שהרי אין בידו לישאנה וכיון שראתה פעם אפילו בקטנותה יהרהר בה וכמ"ש בגמ' מגילה ט"ו רחב בשמה זינתה וכו' וכו' ביודעה ומכירה ובגמ' סנהדרין מ"ה אמר רבה גמירי אין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות והקשו בתוס' שם והא דאמר ספ"ק דמגילה וכו' ובתוס' סוטה דף ח' ד"ה גמירי הקשו מחגיגה י"א עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייהו ותי' דהתם ה"פ מאחר שראה הערוה פ"א שוב מהרהר אחריה לעולם אפילו שלא בפניו נראה דהרואה פעם ערוה מהרהר אחריה לעולם ועכ"פ אפשר בהכי ולכן שפיר נזר בזה איוב שלא להתבונן אפילו על בתולה קטנה.

ובזה יש לדייק פרש"י איוב (ל"א א') ומה אתבונן שמא לאחר ימים תנשא ונמצאתי כרוך אחריה כך מפורש באבדר"נ עכ"ל וגירסתינו שמא למחר תנשא לאחר אמנם רש"י פי' בקטנה ולכן פי' שמא לאחר ימים תנשא ועכשיו עדיין קטנה היא ומותר להסתכל בה אבל לאחר זמן תנשא ואני כרוך אחריה ומה שאמרו בגמ' למחר נמי יש לפרש לאחר זמן דיש מחר שהוא לאחר זמן וי"ל.

והגם שיש לי עוד אריכות דברים אמנם כיון דאין ה"ג כעת אי"ה עוד חזון למועד ובזה הנני ידי"נ ש"ב דושה"ט וש"ת וי"ר שנזכה לקבל התורה באהבה וללמדה לשמה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רסז

בענין פגישות בחור ובתולה לשם נישואין

מע"כ הרה"ג וו"ח נו"נ ירא"מ כש"ת מוה"ר שלמה וולבה שליט"א מנהל רוחני דישיבת באר יעקב.

אחדשכת"ר באהבה כראוי לירא' ה' ולחושבי שמו. יסלח לי על מכתבי זה אמנם השבוע הכניס לי אחד מידידי ספר בנין עדי עד הדרכה לנישואין ושאל אותי בכמה עניינים ועברתי שם וראיתי בכמה דברים שלפענ"ד הם נגד ההלכה המקובלת אצלנו והאמנם המחבר לא נהג מנהג שאר מחברים וכנראה מחמת ענותנותו לא כתב שמו על הספר ולכן לא ידעתי למי לכתוב אמנם לפי שראיתי הסכמת מעכ"ת אני מתאר לעצמי שמעכ"ת מכיר את המחבר ולכן אמרתי לכתוב למעכ"ת ואם לא יקשה לו להטריח ולהעביר את דברינו אלה להמחבר ובתודה מראש ואני כותב רק להעיר בזה.

בספר בנין עדי עד בחפוש בן הזוג דף 30 בענין ההיכרות כתב וז"ל דרך ההיכרות המקובלת היא ע"י פגישות הדדיות כבר כתבתי שעיקר מטרת פגישות ההיכרות היא לנסות להשלים את הבירור אודות האופי והתכונות לבדוק עד כמה יש מן המשותף ביניהם להווכח אם נוצרת הידברות והבנה ואזי מתאפשרת ההחלטה אם זהו בן או בת הזוג המתאימים. אמנם עיקרי הבירורים נעשים ע"י ההורים הקרובים או המורים אך את ההחלטה חייב אדם ליטול על עצמו. ברור אם כן שדעת תורה שבני הזוג צריכים להפגש ואמרו רבותינו (קידושין מ"א) אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו וכן נאמר (שם) אסור לאדם לקדש בתו עד שתתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה. אך יש לדעת שעיקר הפגישות להתרשם אם נוצר קשר והבנה, וממשיך שם כמה פגישות יפגש וכו'.

ובגמר דבריו אדם נתפס מה שכתב דעיקר הפגישות להתרשם וכו' הנה מה שכתב דיש דרך המקובלת להכרה ע"י פגישות הדדיות הנה כגון זה תמוה הרבה ומי הוא שהנהיג הדרך הזה וממי קבל הכותב המנהג הזה מרבינו הגר"א ז"ל או מהבעש"ט או ממרן הח"ס זי"ע או מבעלי הגמ' והתוס' ולא מצא מנהג רע כזה בשום פוסק קדמון או אחרון ח"ו רק מבטן המתחדשים יצא מנהג הרע הזה והיאך לא בוש לכתוב על מה שהוא ממש היפך התורה שהוא דרך המקובל וחולם חלומות ושואל ודורש אל המתים וכבר הי' פה מי שרצה לומר כן והכו על קדקדו ולא די לו בזאת אלא שכותב לומר שמן התורה יש חיוב להפגש עם האשה לדבר עמה ולדבר על לב הנערה אם הם משותפים ומתאימים זה לזה ואם נוצרת הידברות והבנה לא ראיתי זה בשום מקום בתורה וכ"ש להימשך בפגישות עד למדי כמה וכמה פעמים

מעולם לא שמענו זה, וזה הוא מדרך המאדערנים וכך הי׳ מעולם שהמשכילים נהגו לצאת עם הנערה ולדבר על לב הנערה וליבא לפומא לא גליא וגם שהם יחליטו על השידוך, ואם הי׳ כותב שכן עושין לא הייתי אומר כלום שבעונ״ה גם לי ידועים הדרכים אבל לומר שכן חיוב לעשות מן התורה ח״ו והוא טעות גמור ואדרבה ממקום שהביא ראי׳ מבואר להיפך.

דאמרו ז״ל אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה והנה אמרו שיראנה ולא כתבו עד שידבר עמה ויראה אם היא מתאמת לו אלא אראי׳ הוא דקפדו ז״ל וגם נתנו טעם לדבר שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו הרי דהראי׳ הוא רק שיראנה אם נראה בעיניו ונאה היא בעיניו וזו היא מטרת הראי׳ ועכ״פ לא נזכר בשום מקום לפענ״ד לא בתורה ולא בש״ס ענין שידבר המשודך עם המשודכת קודם הקידושין ופשוט שאצל בתולה זו ג״כ הדין והאיסור של דיבור עם האשה. וכן מבואר להדיא ברמב״ם פכ״א מהא״ב ה״ג ומותר להסתכל בפני הפנויה ולבדקה בין בתולה בין בעולה כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ישאנה ואין בזה צד איסור אלא שראוי לעשות כן אבל לא יסתכל דרך זנות הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה ע״כ.

הנה דלא דבר הרמב״ם כלום שמותר לדבר אל הפנויה ולא הביא כלל האי הלכתא לענין דבור ולא זכר ולא פקד ענין של דבור אלא שהרמב״ם שם כתב בהלכה ב׳ דהמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות שדברים אלו אסורים בחייבי לאוין וע״ז כתב ומותר להסתכל בפנויה עכ״פ זה רק ענין של הסתכלות ואין לזה שום ענין של דבור והבנה. וגם פשוט שלשון חז״ל מרפא שאמרו אסור לקדש אשה עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו והנה דדייקו שמא ימצא דבר מגונה ותתגנה עליו והיינו שימצא שומא על פניה או שאזניה עקומים או חוטמה ארוך וכיוצא בו מפרצוף האשה שלדעתו מגונה הוא ותתגנה עליו ואין זה מדבר כלל מגירושין ג״כ שאפשר שלאחר שישאנה יסכים וידור עמה אבל מ״מ תתגנה עליו ויהיו הבנים בני שנואה או שישכב עמה בשנאה שהיא מגונה עליו והגם שלא יגרשנה מ״מ שקדו חכמים על בנות ישראל שלא יתגנו על בעליהן ולכן תקנו לראותן קודם ולכן באמת מי שאינו חושש שתתגנה עליו אינו צריך לראות כלל וכמו שהי׳ באברהם אבינו שלא ראה את אמנו שרה עד שהלך למצרים ועיין מהרש״א ב״ב מה שכתב בזה. עכ״פ לפענ״ד ח״ו לומר שמה״ת הוא הפגישות עם הבתולות שהולכות ומדברות כמה דברים שאין לזה שום מקור בתורה הקדושה לפענ״ד ולא בגדולי המורים רבותינו הצדיקים הראשונים והאחרונים, וכמו שכתבתי שפגישות אלו לצאת עם בתורה בחוץ ולדבר על לבה הוא תוצאה מבטן המשכילים ומקור לא טהור יצא משכם בן חמור שכתוב בו וידבר על לב הנערה וא״א לא הכירה ויצחק אבינו לא ראה אותה וכ״ש לא דבר, ועיין רד״ק עה״פ ותפול מעל הגמל כיון שראתה אותו וכו׳ ובספור הזה למדה תורה דרך ארץ צניעות שראוי לאשה לבייש מארוסתה ושלא תתראה לו עד שתנשא לו ע״כ. והוא מקרא מלא וזה אפילו בארוסתו כבר כ״ש לא בתולות, ומעולם לא שמענו ולא ראינו דבר זה אצל בני תורה.

גם מה שכתב שע״י הפגישות יחליטו וההחלטה שלהם והביא ראי׳ לזה ממה שאמרו עוד שם אסור לאדם לקדש את בתו עד שתתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה, גם זה לפענ״ד טעות דאדרבה משם מוכח דהבת אומרת להאב ולא שהיא מדברת עם הבחור ולשון הרמב״ם פ״ג מה״א מצות חכמים שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה ופשוט דהיינו שתאמר לאביה, (ורק להעיר באתי בשינוי לשון הרמב״ם דבפ״ג מה״א הי״ט כתב וכן האיש אין ראוי לקדש קטנה ולא יקדש אשה עד שיראנה ותהי׳ כשרה בעיניו שמא לא תמצא חן בעיניו ונמצא מגרשה או שכב עמה והוא שונאה ועיין ה״ה שציין להא דקידושין אסור לקדש אשה עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה והנה בכאן כתב הרמב״ם ז״ל והוסיף לשון שתהי׳ כשרה בעיניו ובפכ״א מה״א כתב לשון שיראה אם הוא נאה בעיניו ושינה מלשון כשרה בעיניו לנאה בעיניו ואולי כוונתו שתהא נאה בעיניו בכשרות שלא תלבש בגדי פריצות וכדומה וזה ג״כ מעין שלא תתגנה) עכ״פ בחז״ל לא מצינו שום ענין של דבור כלל לא.

ופשוט דמה שהתלבט אח״כ שם בספר הנ״ל להסביר דהפגישות מרובות אינן נותנין תמונה ברורה ואמיתית על האופי והתכונות זה פשוט מאד וצדקו דבריו כי פגישות מרובות אין להם מקום בתורתנו הקדושה כלל וצדקו גם הדברים דזהו רק לההוריס לברר כדת מה לעשות ולברר עד היכא דאפשר במהות הבתולה והחתן, וכ״ש לאותן הפגישות שיוצאין לחוץ עם הבתולה שאפילו עם אשתו אל יספר בחוץ או בתו וכיוצא בזה כמ״ש בגמ׳ וכ״ש ללכת עם בתולה בחוץ לבחור שהוא צ״מ ובלילה עכ״פ לא רציתי להאריך בזה וכתבתי לזה קונטרס מיוחד הנקרא פרק האיש מקדש אבל מה שרציתי להעיר שדבר זה לפענ״ד צריך תקון וגם יש עוד כמה דברים שצריכין תקון כי זה נוגע להתנהגות כלל ישראל וח״ו לפרוץ חומת הקדושה שנהגו בישראל.

אלו דברי ידידו בלתי מכירו מוקירו ומכבדו כערכו ומבקש סליחה שנית שכתבתי למע״כ ת״ר וי״ר שנזכה ללמוד תורה לשמה בקדושה ובטהרה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים בברכת כוח״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רסח

גדרי צניעות וקדושה לבחורי הישיבות וכמה דברים למנהלי הישיבות

עש"ק לסדר כל העדה כולם קדושים התשמ"א בנ"י יצו"א ישאו הרים וגבעות חיים ארוכים וברכה ושלום למעכ"ק הרהגה"צ קדוש יאמר לו גודר גדר עומר בפרץ מתיר אסורים ופודה שבויים מרביץ תורה לעדרים פ"ה עה"י ציס"ע משרידי הדור הישן כ"ק אדמו"ר מסקולען שליט"א ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ק ביראת הכבוד ובאהבה נאמנה. הנני במכתבי זה למלאות דברינו שאמרנו בהתאסף ראשי עם קודש ראשי ומנהלי ישיבות קדושות ע"פ עצת ובקשת מעכג"ק יחד עם אדמורי"ם וצדיקים גאונים וקדושים לטכס עצה ולהרבות קדושה בין תלמידי הישיבה ולגדור גדר ולעמוד בפרץ שח"ו לא יפרצו חומת הבונים אשר גבלו הראשונים ולא יעבור אפילו זיז כ"ש וכבר אמרו רב בקעה מצא וגדר בה גדר וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא גדר קדושה לקדש ולטהר ולשבר כחות הטומאה ע"י בחורים שלא טעמו טעם חטא וכדדרש רבא (עירובין דף כ"א ע"ב) מאי דכתיב הדודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא ועל פתחינו כל מגדים אלו בנות ישראל כו' חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים ופרש"י חדשים דברי סופרים גם ישנים דברי תורה דודי צפנתי ושמרתי כל אלה לך לשמך, דברי סופרים חדשים שנתחדשו בכל דור ודור לגדור גדר וסייג. ומבואר דבכל דור ודור צריך לחדש ולגדור גדר וסייג לפי מה שנראה בעיני חכמי הדור שהדור פרוץ בהם ולעשות סייג להדברים וכפי מה שמצינו לרבותינו דכל שהי' הדור פרוץ הוסיפו לגדור ולעשות סייג יותר וכמ"ש ברב ובכמה מקומות שבדבר אשר הקילו בו וזלזלו בו עשו סייג יותר ודלא כמורגל בפי כמה שא"א לגזור גזירות חמורות בדור הזה אלא צריך לוותר ולהקל כי זה היפך דעת תורה כמובן.

והנה מעכג"ק פתח כפתחו של אולם במילי דקדושה בענינים העומדים ברומו של עולם יסוד צדיק בשבעה נעלם אשר נפרץ במילואו בכל העולם וח"ו נראין סימנים שכנגע נראה בבית המדרש ע"י שילמדו ח"ו ממעשיהם ע"י העתונים ומאגאזינים הרעים וכיוצא בהם וכמה מבחורי חמד באו לבקש עצה להנצל ח"ו מחטא ולכן הציע כמה ענינים בזה לגדור גדר כולם אהובים ותשועה ברוב יועץ ומעכ"ק בקש להציע ג"כ מה שיש לפי דעתנו העני' לגדור בזה הענין.

והנראה דבתורה כתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם ואמרו ז"ל ליבא ועינא תרי סרסורי דעבירה נינהו (ירושלמי ברכות א' ה') ובגמ' ברכות אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זה הרהור עבירה (דף י"ב ע"ב) ואמרו ז"ל עין רואה ולב חומד וכלי מעשי גומרין ואמרו ז"ל אל יהרהר ביום שמא יבא לידי טומאה בלילה (כתובות דף מ"ו פס"ז פ' תצא כ"ג ו').

והנה פשוט דההסתכלות בנשים מביא ההרהור בהם וההרהור מביא לידי קישוי וכו' ובפסיקתא זוטא אל תסתכל בנשים שלא תבא לידי עבירה (פ' פנחס פ"ה ט"ו) ובמס' סוטה ח' ע"א אין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות, ובגמ' מגילה האומר רחב רחב מיד ניקרי ואמר רב נחמן ביודעה ומכירה קאמינא, ובמס' כלה רבתי אל תכשל בעיניך שאין מכשול אלא בעינים ובתיב"ע פ' מטות עה"פ ונקרב את קרבן כתיב וחמן בנותיהון ולא איסתכלין בחדא מנהון ולא נמות במיתותא דמייתין בה רשיעיא לעלמא דאתי ע"ש משמע דהמסתכל בנשים אין לו חלעה"ב ובגמ' ע"ז דף כ' סע"א מעשה ברשב"ג שהי' ע"ג מעלה בהר הבית וראה נכרית אחת נאה ביותר אמר מה רבו מעשיך ה' ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע כו' ופריך והסתכלות מי שרי כו' ומשני קרן זוית הואי ופשוט דאף אם בא לו באונס אסור ליהנות אפילו יבא לו בע"כ ואם נהנה ממה שבא לו אפי' באונס נענש עליו.

ובס"ח סי' קע"ז כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם זה שנזדמן לו אשה בקרן זוית אם פגעה בו ולא נתכוין לראות אותה וראה אותה יפה ושמח על שראה אותה וחושב בלבו מאחר שלא כיוונתי וראיתיה אין לי עון על ככה וע"ז נאמר יביא אלקים במשפט על כל נעלם כלומר על ששמח ונהנה באותה ראיה, ובתוספתא דשבועות פ"ג ר' אליעזר בן מתיא אומר אין אדם מתחייב לשמוע אא"כ חטא שנאמר נפש כי תחטא ושמעה וכן היה ר"א מתיא אומר הרואה עוברי עבירה מתחייב לראות הרואה עושי מצוה זוכה לראות ובאלשיך הקדוש עה"ת נפש כי תחטא בשגגה ועשה אחת מהנה כלומר למה תחטא בשגגה זהו לאשר כבר עשה אחת מהנה גרמו לו לחטא, עוד שם בס"ח סי' קע"ח שלשה פנים אסורים לראות פני ע"ז פני אשה פני רשע, פני אשה שלא היתה רשאית השונמית ליכנס לפני אלישע דכתיב ותעמוד פתח הבית (מ"ב ד' ט"ו) וכתיב מה אתבונן על בתולה (איוב ל"א א') וגם האשה אסורה להסתכל בפני איש ובפרדר"א פ' ל"ג בשונמית ויקרא לה ותעמוד בפתח ולמה עמדה בפתח שלא היתה יכולה להסתכל בפניו ועיין הגרד"ל שם ובאמת שגם האשה אסורה להסתכל בו כמבואר בילקוט שמואל ט' רמז ק"ה וז"ל בבואכם העיר כו' כל האורך הזה למה מביטות בנויו של שאול היו ולא היו שבעות ממנו דברי ר' יהודה א"ל ר' יוסי א"כ עשית בנות ישראל כזונות

והלץ כשם שע"ז לוון את עיניו משום שאינה רשויה לו כך ע"ז למשה לוון את עיניה משום שאינו שלה ועיין מ"ש למהרש"ץ ברכות מ"ח ע"ב שצריך ליזהר למשה שלץ משמע הניחו ועיין ס"ח סי' תרי"ד שצריך ליזהר למשה שלץ משמע קול מים וכקוטרס פ' המים מקדש התרכמי זוה בס"ד. ועיין שו"ת תשורת ש"י מ"ק סי' קכ"ה ובמוסף"פ סי' כ"ק אות ה'.

ואילן לפי שיטת המג"א או"ח סי' קכ"ה סקל"ה דמחלק בין רמי' להסתכלות ולכאורה רמי' גדולה לדברי מדברי התר"י הנ"ל מפ' מטות עה"פ וקרב מ"מ הסתכלות לכ"ע אסור. והרמב"ם פ"ה מהל' תשובה דהמסתכל בעריות עובר בלץ תמורו ועיין ע"ע סי' כ"ץ ס"ץ ואסור להסתכל בהסתכל בנשים שעומדות על הכביסה ואסור להסתכל בפילו בבגדי נשואים שלה ואסור להביט ביופיה והמסתכל בפילו בשינת קטנה של משה ומכוין ליהנות מנה כאלו נסתכל בבית התורף שלה והמכוין לשחד מכל שלו הדברים מכין אותו מכת מרדות, וכתב הב"י שם סק"ץ דלעת הרמב"ם דהסתכלות מדרבנן ותמהו עליו המפרשים ובש"ת לרבינו יונה ס"ג כתב וז"ל וגם רבים נוקשים וגלכדים בהלוס אוה הרואת וכו' ונאמר על אוה הרואת ולץ תמורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם הוזהרנו שלץ יסתכל אדם בע"ץ ובשאר עריות פן יוקש בהן, והב"י ע"ע שם בשם הע"א וז"ל כתב הא"א בשם רבינו יונה אסור להסתכל בע"ץ אן התורה שנאמר ולץ תמורו ואסור להסתכל בפנויה מדברי קבלה, וכתבו הפמ"ג והמוק"ל והמ"ב סי' ע"ה דזוה"ז דתולות שלנו כולם בחזקת נדות הם ההסתכלות אסור מדאורייתא בהם ועיין רמב"ם פכ"ץ מע"ב ה"ב וסמ"ג לאוין קכ"ו.

וכתב הב"ח לפילו להסתכלות בפנויה הוץ מדרבנן הרהור בפילו בפנויה אסור מדאורייתא ולפענ"ד רמי' ברורה מדהביאו קרבן ה' בפ' מטות ואמרו מידי הרהור מי יהיה ועיין שבת ס"ד ויומץ כ"ט הרהורי עבירה ובמהרש"ץ שם ועיין תוס' סוטה דף מ' ד"ה גמירי שהקשו ממגיפה י"ץ עריות אין בפניו ואין שלץ בפניו נפיש יצריהו ותי' דהתם ה"פ מאחר שרואה הערוה פ"ץ שוב מהרהר אחריה לעולם בפילו שלץ בפניו ומצוי לכל שרואה בשאר בשר פעם אחת מהרהר אחריה לעולם ועיין מגילה ט"ו ראב בשאר זינתה כו' ביודעה ומכירה ובתוס' סנהדרין מ"ת גמירי אין יפה"ר שוטה שלץ כמה שעיניו רואות והע לאמר שפ"ק למגילה וכו'.

והנה הרואה בשם משונין שרואה ליפץ בשר נחלקו בו רבינו הרמב"ם עם רבינו הרא"ש ז"ל דהרמב"ם פכ"ץ מע"ב ה"ג כתב דמותר להסתכל בפנויה ולבדקה כדי שילמה אם היא נאה בעיניו יפאנה ואין בזה לא איסור ולץ עוד שלץ שרואי לעשות כן אבל לץ יסתכל דרך זנות הרי הוץ מוסיף כרתי כרתי לעיני ומה שתבונן על בתולה וכתב עליו הרא"ש ז"ל תכמים אמרו הלי ל"מ דאזיל לקדושי איתתא לידבר ע"ה בהדיה לאמץ מחלפץ ליה אלמא אין דרך ת"ת בכך וה"ה המלין בעד הרמב"ם ובטוש"ע ץ"ע סי' כ"ץ פסק כרמב"ם ובמשנה פ' המים מקדש התרכמי זוה בס"ד ובאבודר"י פ"ב ס"ה אהץ לאמר אוב ברית כרתי לעיני כו' שאמר אוב מסתכל אלי היום ולאמר יבץ אים אחר ויש"ה ומלץ שאלי מסתכל בע"ץ והגר"ץ ז"ל הגיה ומלץ אלי מהרהר בע"ץ.

והגריעב"ץ שם הקשה מהץ דרפ"ב דקדושין אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה ץ"כ ניחוש שמץ יהרהר בה (כלומר אם לץ יראנה שלץ תמלץ אן בעיניו) ותירץ דזוה אין למוש שיסתכל בה כשנשאה לאחר שהרי לץ יראה בעיניו כיון שלץ נשאה כמו שהי' בדעתו אבל אוב היה מזהר שלץ הי' צריך לו אלץ להשיאה לבנו או לקרובו ולפי"ז ראוי לכל אדם ליזהר ודאי שמץ יבץ להסתכל בה גם כשהאי' ץ"ע עכל"ק ע"ש ואכתי תקשה תינח היכי דהוץ לץ נתרצה בה אבל היכץ להיץ לץ נתרצתה בו ולץ מלץ אן בעיניה אכתי תקשה קושית היעב"ץ הנ"ל ולדעת הרא"ש ז"ל אתי שפיר ודו"ק.

ובם"ח סי' קע"ג שלשה יצרים רעים הם הלומנים את האדם ע"ד השאה (סוטה ז) כולם מנאפים כמו תנור בוערה מאופה (שם ו) כי קרבו כתנור לבם וגו' בוער כאש להבה (שם ז) כולם יחמו כתנור. ג' תנורים בפרקה, ג' יצרים על השאה, ץ) יצר לרוות ולירוות, ב) יצר הרהור של תאוה ותימוד של תימוס, ג) יצר לב בוער ולץ יכבה שהלב חושב כל שעה אחר השאה וכו' וזהו קשה מכולם. כלל גדול ותקנה לג' יצרים: תקנה לרמי' - אל יהי מצוי אצל נשים ויתרחק הליכתו מהן ויצעור רואו מלרוותן כשהן אצלו, כי עיקר (עבירה) מניח מפני הבושה להתקרב אליהן ולדבר מאותן דברים, אבל רמי' שאחרים עושים ורגילים לרוות בנשים ומזה יעצור רואו. וכל עבירה שאר תבץ לידו יחשוב שם היו גוזרים עליך שמד אי' נהרג על קדה"ש כו' כ"ש זה הקל שלץ ימנע. ב) ועל הרהור שאה שם הוץ בץ להרהר על שאה בתפלה יעצום עולי עצבות רגלו בארץ ויתלה גופו עליהן ולץ יסמוך ידיו לכותל וזה דבר מבטל ממנו כל מיני הרהורים ושם יאב ושיו יכול לעמוד מפני בע"ץ יעצום עולי בחוזק בארץ. ג) יצר מהבת שאה ביותר תקנתו לנתת מן המדינה שהיץ ע"כ ע"ש.

מבואר מכל מה שביארנו דהעיקר הגורם להיה"ר הוה הסתכלות וכן רע המעשה שבעו"ה נעשה מנהג אפילו אצל בני ישיבה שקודם השידוך כשבאין לרואות ולירואות שהנהיגו עוד אלץ שרואי לעשות כן אבל לץ יסתכל דרך זנות הרי הוץ שילמה שם היא נאה בעיניו יפאנה ואין בזה לא איסור ולץ

להתראות קודם השידוך עד לשמנה ועשר פעמים או יותר ויושבין בכל פגישה כמה שעות ומסתכלין בבתולה שהיא ודאי בכלל ערוה לו שהרי היא נדה והוא יושב ומדבר ונהנה ממנה ואדרבה כל שלא נהנה ממנה אינו רוצה בה ולא זאת אלא שכבר נעשה היתר גמור וכמעט מנהג ישראל שהבחור בא בבית הבתולה ולוקח אותה במכונית קאר או כיוצא בו ויוצאים בלילה בקאר לבד בלי שומר וזה אפשר כמה לילות ואין אפטרופות לעריות ואח"כ אחר יציאות רבות מחליטין שאין מתאימין זה לזה וככה הוא או היא עושין לפעמים עם עשרה בחורים או פחות או יותר וודאי יש בזה משום כמה איסורין: הסתכלות, והרהור, וקשוי לדעת, ועוד ועוד, ליבא לפומא לא גליא והארכתי בזה בקונטרס פ' האיש מקדש אבל מה שנוגע לדידן הי' צריך להחליט בהחלטה גמורה בהסכם כל הרבנים וראשי ישיבות ולאסור היציאה מבית עכ"פ בחור עם בתולה, (כי זה הי' מעולם דרך המושחתים פארגעשריטענע בלע"ז) ורק שיבוא לבית עם ההורים או מי שהוא שומר וגם זה כל שאפשר למעט ימעטו וידעו עכ"פ שאין זה היתר ליהנות מהדיבור עם בתולה אפילו שכוונתו לישאנה דעד שלא ישאנה הרי היא אצלו ככל בתולה. ובפרט אותן היוצאין ברחובות בקאר למקומות שאין מכירין אותן ובלילה שח"ו עבירה גוררת עבירה ואין אפטרופוס לעריות אפילו לצדיק גמור נאמרה ואדרבה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו עיין סוכה נ"ב ע"א וז"ל:

יצה"ר מתגרה בת"ח יותר מכולם כי הא דאביי שמעיה להוא גברא דקאמר להיא איתתא נקדים וניזיל באורחא אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא כי הוה פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקמי נפשיה אזל תלא נפשי' בעיברא דדשא ומצטער אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ופי' שהיו איש ואשה משכימין והולכין בדרך והלכו כשהגיעו לפרשת דרכים פירש זה לכאן וזה לכאן ואמרו דרך רחוקה היא בין שתי מקומותינו ואי אפשינו עוד לילך יחד ואביי כששמע שיוצאים יחד רצה למנען מן העבירה והלך אחריהם ותמה על זה שלא היו נותנים לב אפילו לעבירה והי' מצער עצמו ואמר על עצמו שח"ו שאם הי' שונאו מתיחד עצמו עם האשה לא הי' מצי אוקמי אנפשיה מלחטוא והי' מצטער על זה עד שבא זקן אחד (אליהו) ואמר ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו ע"כ. ואפילו אם נימא בהני ע"ה בחורים שהולכים עם בתולות ברחובות אפשר שלא יבואו לידי עבירה ממש אבל בני תורה ובני ישיבות אם אביי העיד על עצמו שלא יכול לאוקמי אנפשיה מי הוא זה אשר יכול להעיד על עצמו שהוא יכול לצאת לבדו עם בתולה ומוקים אנפשיה שלא יחטא ובכיון הביאו זה בגמרא כדי ליזהר וללמוד מזה. ועכ"פ לפענ"ד הוא איסור גמור לצאת עם בתולה ביום וכ"ש בלילה כמה פעמים וכמה לילות זה אחר זה וזה גורם כמה איסורים גדולים ועיין מש"כ בזה הגאון ר' יונתן אייבשיץ ז"ל בעל אורים ותומים בספרו יערות דבש חלק שני דף ס"א מדפי הספר וז"ל:

ובעונ"ה אוי לנו כי חטאנו ומרינו בה' להיות קריבה דג"ע היתר גמור כו' אוי לי כי הותר לצחק בבתולה ואיך אתאפק ולא אוריד כנחל דמעה אם נשאל שאל אתי אחד שמבקשים להורגו או ינשק לבתולה נדה אני מורה ובא כחק ומשפט הש"ע להיות נהרג ואל יעבור וימסור נפשו למיתה ואני רואה בעונ"ה כו' הפוכי מוסרים נפש ביגיעה לצחק ולעשות כל קורבא ובעונ"ה בחטא זה ימותו נערים וזקנים מבלי תשובה וחרטה עכ"פ כי להם היתר גמור כאשר אמרתי כמה פעמים שאדרבה איפכא מסתברא העולם עושים לחוק באיש זה אשר ימאן בהן סחי ומאום ישימוהו וקראוהו חסיד שוטה וכו' ועבירה גוררת עבירה בעונ"ה אשר לא אוציא מפי בגנותן של ישראל אבל כל איש יודע מכאובו כמה פשתה נגע הצרעת הזה וזהו הגורם סילוק שכינה כמ"ש וראה בך ערות דבר ושב מאחריך ונחנו צועקים מדוע למנו ולא נושענו בעונ"ה ואין איש שם על לב אשר בעונ"ה גורמים לשכינה שתסתלק מאתנו עכל"ק.

ב) **גם** לאחר שנשתדכו ונעשו חתן וכלה צריך להזהיר שלא יצאו ח"ו ברחובות יחד ומה טוב הי' שלא יתראו כלל עד לאחר החתונה כי אדרבה אז כבר לבו גם בה וח"ו באים לידי איסור הסתכלות ותאוה והרהור וקישוי לדעת ועוד ועוד אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר לבד שמביא גם לידי שנאה מחמת שרואין זה את זה תדיר וכ"כ הגהות מרדכי ריש כתובות ובאגודה פ"ק דכתובות וביש"ש פ"ק דכתובות סי"ז ובמד"ר בראשית פ' י"ז ז' מטרונה אחת שאלה את ר' יוסי למה נטל הקב"ה את הצלע בגניבה ובנה את חוה ואמרה שהיתה מוכנת להנשא לאחי אמה ולפי שנתגדלה עמו בבית נתעכרה בעיניו ונשא אחרת שלא ראה אותה מעולם ואינה נאה כמותה ע"ש ובספרי פ' האיש מקדש דף ז' מדפי הספר.

בקיצור לפענ"ד הוא איסור גמור לצאת עם בתולות אפילו לשם שידוכין בין קודם השידוך ובין לאחר שנשתדכו ונעשו חתן כלה עד לאחר החתונה גם ההתראות יהי' בבית ההורים או בבית אחר של קרובים באופן שיהי' שם מישהו שלא יהא משום איסור יחוד וגם זה לא הרבה פעמים אבל לצאת ברחובות לבני ישיבות הוא איסור גמור ומביא לידי עבירות חמורות ר"ל. וכ"ש הוא מחופת נדה

דצריך שומר והגם שכבר היא אשתו ותהי׳ מותרת לו בעוד מעט ואפ״ה לא מקרי פת בסלו.

והנה בגמ׳ יבמות ס״ד אמר רב אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף תניא ר׳ אליעזר אומר כל מי שאינו עוסק בפ״ו כאילו שופך דמים שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך וכתיב בתריה ואתם פרו ורבו בן עזאי ור׳ אלעזר בן עזרי׳ אומרים כאילו שופך דמים וממעט הדמות ת״ר ובנחה יאמר שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפ״ו לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל אבא חנן אמר משום רבי אליעזר חייב מיתה שנאמר ובנים לא היו להם הא היו להם בנים לא מתו אחרים אומרים גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה אין זרעך אחריך על מי שורה על העצים ועל האבנים ע״כ ופשוט דכל שמוסיף בפ״ו גורם לשכינה שתשרה בישראל ולביאת המשיח ולהיפוך ח״ו וד״ל.

ג) **להשגיח** על אופן וסדר המשחקים ואופן שמשחקים בין בישיבה ובין בבית, ובישיבה צריך המלמד או מישהו מפקח בשעת המשחקים לראות שישחקו אך ורק בדרך התורה ולא ח״ו כגויי הארץ ויהי׳ בפרהסיא שלא ילכו במקומות מכוסים שנים שנים, ובתורה כתיב ותרא שרה את בן הגר מצחק ותאמר לאברם גרש את בן האמה הזאת ודרשו ז״ל מצחק בגילוי עריות ומצחק בע״ז, וידוע פתגם העולם כמו שהילדים מצחקים זה הוא אשר נשרש בהם ולכן כיון שראתהו מצחק באופן שאינו נאות אמרה גרש אותו.

ובס״ח סי׳ תרמ״ד מעשה אחד אמר לבנו מדוע הלכת אחר הבחורים הפרוצים א״ל לקחתי חבלי חכמים ומשכתים אל תחת כנפי השכינה כי ראיתי שהיו חפצים לשחוק בקוביא אמרתי להם תשחקו בפסוקים מי שיאמר פסוק שסופו א׳ יאמר חבירו פסוק שראשו א׳ וכן על כל אות ואות ומי שלא ימצא פסוק יפסיד הרי עשיתי שלומדים תורה ואמרו חכמים ומקרבן לתורה א״ל אביו עד שבאת למשוך ונמשכת ונלכדת בחבלי שוא ובעבותות החטאת כי למדתם דברי תורה להתלוצץ בהם ולשחוק וזה כפרתך אל תלך בדרך אתם יותר ועל כל אות ואות שיצא מפיהם צריך אתה או תענית או מעות לעניים שאין להם במה להשכיר מלמדים לבניהם ותגרום שילמדו כנגד מה שהחטאת אותם ילמדון וצריך אתה ללמוד לאותם שלא ידעו ללמוד כגון קטנים ויתכפר ע״כ ע״ש.

והנה דאפילו נתכוין לטובה וללמדם תורה האיך נענש וכ״ש אם משחקים בעונ״ה במשחקי הבל ובפרט בימי הקיץ בקאנטרים. ומכאן יש ליזהר ג״כ שלא לעשות משחקים מן דברי תורה כאשר בעונ״ה בכמה ישיבות ובנות יעקב עושים משחק ממעשה בתורה שזה ח״ו בכלל תורה תורה חגרי שק ועושים טיאטער מחלק מחלקי התורה ח״ו, עכ״פ הוא דבר גדול לראות בזמן שיוצאים התינוקות מבית הספר למשחק שיהי׳ מישהו או המלמד שהוא באמת מקבל שכר אך ורק בשביל דברים כאלו דבשביל לימוד אסור לקבל שכר וירא׳ו כיצד מתנהגין וגם במעלליו יתנכר נער וכיצד ובאיזה אופן משחק ואם רואים אחד שהוא מושחת צריך להוציאו מן הישיבה שלא ישחית את האחרים.

ד) **גם** בבית לאחר שבאים מן הישיבה לעולם יהי׳ בבית או האם או האב או מישהו אחר שיסדרו ההורים אם א״א להם להיות בבית בכל יום כשחוזרים הבנים מן הישיבה או מבית הספר לבנות, כי רוב פעמים הילדים כשחוזרים הבית ואין מוצאין בבית אדם שיפקח עליהם הם משתגעים ועושים דברים שאסור לשומען או שהם מסתובבים ברחובות שהוא סם המות ממש לילדים שמוצאין שם כמה מיני מושחתים ברחוב או הולכים לשכנים ורואים שם טעלעוויזיא או כיוצא בזה מה שבביתם לא מניחים או שמכניסים חברים לביתם שלא יהיו לבדם ומשחקים שם וממילא מכניסים גם בנות ומה לי לחשוב כל האופנים העיקר שהדבר צריך פיקוח גדול ולא יועיל כלל אם ילכו הילדים לישיבה רוב היום ואח״כ בהחלק השני יסתובבו ברחובות או בבית בלי מפקח האם או האב או גדול אחר בר דעת כי מה שירכשו בישיבה ביום יקלקלו אח״כ בבית ויצא שכרם בהפסדם ובשעה אחת יאבד כל מה שרכש בכל היום.

ה) **הרבה** פעמים במדינה זו בפרט ההורים הולכים בלילה לחתונות ולפארטים וכיוצא בזה ומניחים הילדים עם בייבי סיטער ומאד מאד צריך ליזהר בזה, לדעת מי הוא הבייבי סיטער ולמשל אם הי׳ לו שני מיליאן דאללאר לא הי׳ מניח אותם על בייבי סיטער הנ״ל ושני ילדים או יותר שהם כמה מיליאנים ואין להם ערך הוא מניח בלי שום ספק. ויש לדאוג שלא יהי׳ חשש יחוד. ושלא יהי׳ הבייבי סיטער מושחת שילמד הילדים דברים מושחתים עכ״פ צריך מאד להשגיח על זה מאד מאד ויותר טוב שלא ילכו רק אחד מהם על החתונה והשני ישגיח על הילדים שילמדו קודם שילכו לישן ושיעברו על דברי תורה וחזרה וכיוצא בהם וינעם להם.

ו) **ההורים** צריכים להשגיח ולדקדק בכל עת אפילו כשהם בבית על מעשה הבנים מה עושים ולהיכן הולכים ושלא יניחום לילך לבית חברים רעים ולא עם חברים

רעים ויקיימו להם וקנה לך חבר שיראו שיקנו להם חברים טובים ואפילו לפעמים אם צריך לשלם איזה דבר לחבר שילך עמו אם רואה שצריך לזה ואם יושבים בבית שלא יפסידו הזמן רק ינצלו אותו ללימוד תורה.

ז) **יש** להשגיח שלא יצאו שני ילדים יחדיו בבית הכסא.

ח) **מאד** מאד יש להזהיר ולהשגיח שבחורים לא יקראו בעתונים ומאגאזינס ולשמוע טעלעוויזשאן וכיוצא בו שמטמטם מאד את הלב והמוח ר"ל. לבד שהכותבים בעתונים ומאגאזינים הם מינים ואפיקורסים ואפילו ס"ת שכתבה מין ישרף וכ"ש דברי גירוי היצר שהם כותבים ולאו דוקא דברי עגבות אסור אלא כל דבר שהמינים כותבים אסור לקרוא לבד מביטול תורה שיש בזה יש בזה משום הקורא בספרי חיצונות שהוא בכלל אפיקורוס ועיין ריב"ש סי' מ"ה.

ט) **יש** להזהיר שלא יצאו הבחורים במכנסים התחתונים צרות המהודקים עד למאוד ככה שמהדק את האבר וא"א שלא יבא לידי חימוס עי"ז ובגמ' נדה דף י"ג ע"ב אמר רב פפא ש"מ מכנסים אסורים ופריך והכתיב ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ומשני ההוא כדתניא מכנסי כהנים למה הן דומין כמין פמלניא של פרשים למעלה עד מתנים למטה עד ירכים ויש להם שנצין ואין להם בית הנקב ולא בית הערוה ופרש"י ש"מ מדקתני כ"ש שאתה מביאו לידי חימוס אלמא מכנסים אסורים ומשני פמלניא סינר (פורצינ"ט) חללו תלוי למטה ברוחב שלא יתעטף האבר ויתחמם, ולא בית הערוה כלומר חללו רחב ותלוי למטה ולא היה תיק בין הירכיים להיות האבר מתעטף בו וכו' מבואר דמכנסים קצרות ואינם רחבות ואינם תלויות אסור להלביש וכן פסק הרמ"א א"ע סי' כ"ג הג"ה בגמרא פ' כל היד משמע דאסור ללבוש מכנסים אם לא עשויין כבתי שוקיים משום דמביא לידי השחתת זרע ואע"פ וכו' מכל מקום מדהביא הרא"ש בפסקיו משמע דאף בזמן הזה אסור ע"ש ועיין בעצי ארזים.

ובס' אפי זוטרי כתב דהרמ"א לא ביאר כאן כוונת אומרו אם לא עשויין כבתי שוקיים אבל בלשון הדרכי משה שהעתיק הדרישה כתב אם לא כבתי שוקיים שהם רחבים א"כ בצרים למדת הרגל אסור. ובחי' הרשב"ץ נדה פ' כל היד וז"ל אסור ללבוש מכנסים צרים שנוגעים באמתו. ובחידושי הריטב"א נדה שם כתב מכנסא אסור, פי' כשהוא נוגע בעטרה והוא רך כו' ובעזר מקודש כתב דכפי הנהוג עכשיו במדינת פוילין אין שום פתחון פה לאסור שאינם דחוקים וצרים ויש ריוח שלא לחכך ובס' הזכרונות (להר"צ הכהן) מצות עשה א' פ"ב דגם במכנסים שלנו אסור לילך עם מושכות מכנסים שקורין בלשון אשכנז טראגען בענדער (או הויזען טרעגער כתפיות) שדוחק בשר האבר ומתחמם ויש לחוש שלפעמים יבא לידי הו"ל ר"ל ועיין אוצה"פ עכ"פ מכנסים צרים אסור לכ"ע ובני ישיבה אינן יודעים מזה ויש ליזהר. ולענין כתפיות (או סוספענדער בלע"ז) היו בכמה מקומות חסידים ואנשי מעשה שלא נושאין אותם ומקור הדברים הוא מדברי הזכרונות הנ"ל עכ"פ לפענ"ד באותם המכנסיים הצרים יש ליזהר מאד. וגם יש ליזהר שלא לצאת עם מכנסים הארוכים שלמעלה ג"כ צרים אפילו יהי' לו תחתונים רחבים אבל אם המכנסים שלמעלה צרים אסור ג"כ ופשוט.

י) **בישיבות** שיש שם ענגליש דעפארטמענט יש ליזהר שהטיטשערס לומדי ענגליש לא יקלקלו את כל מה שלמדו בישיבה כי לפעמים טיטשער אחד מין או אפיקורס יקלקל את הכל וצריך להשגיח ראשית על הטיטשער, ושנית על הלימודים לפי שבעיני ראיתי שהביאו לפני כמה מהביכער שלומדים בענגליש דעפארטמענט שבעונ"ה יש שם כפירה ומינות ממש, ובפרט בזמן האחרון שהצליחו לקבל הביכער מהממשלה בחנם או בזול ביותר ולוקחים את הביכער שלהם והגם שהפרינציפעל מבער הרבה מן המקומות שנכתב שם דברי מינות מ"מ א"א לבער הכל לבד כי הבוך הזה ודאי מין כתבו ואין לבני ישראל ללמוד מהם והרבה צריך לדקדק בזה כי הוא ר"ל יסוד גדול להשחתה בין הקטנים ח"ו ואיני רוצה להאריך בזה אבל המבין יבין והחכם ישכיל ויצליח.

יא) **והנה** יסוד היסודות להנצל מהרהורים רעים הוא להתעמק בתורתנו הקדושה ולטהר מחשבותיו בתורה ומחשבה אחת דקדושה דוחה הרבה מחשבות דטומאה ואמרו אין מחשבת עריות אלא בלב פנוי מן החכמה, ואמרו אין דברי תורה מקבלים טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש והפך בה והפך בה דכולה בה. והעיקר ללמוד תורה מתוך צער ולא להתענג וכדאמר בן הא הא לפום צערא אגרא. ועיין רמב"ם פיה"מ שם ואמר בן הא הא לפי מה שתצטער בתורה יהי' שכרך ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד בטורח עמלה ויראה מן המלמד אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום ולא תועלת בה ואמרו בפי' מאמרו אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף עמדה לי ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים ואמרו זרוק מרה בתלמידים ע"כ. ובאבדר"נ פ"ג ו' אם למדת תורה בשעת העושר אל תשוב לך בשעת העוני אם למדת תורה בשעת שביעה אל תשוב לך בשעת רעבה אם למדת תורה בשעת הריוח אל תשוב לך בשעת הדחק לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח, ועד"ז אמרו אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה כלומר דתורה שיש להם קיום אינו אלא במי שממית עצמו ולומד בצער וע"ז אמרו כך היא דרכה של תורה פת במלח כו' וחיי צער תחי' ובתורה אתה עמל.

ואמרו ז"ל הרואה שיצאו מתגבר עליו יעסוק בתורה ינצו ומוטב ומס לנו יקרע ק"ש ינצו מוטב ומס לנו יזכיר לו יום המיתה שנאמר רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה ועכ"פ שעיקר להנגל מעבירה ומהרהורי עבירה הוא להתעמק בדברי תורה ולהצטער על התורה ולא ממוך תעוגים דמ"מ לתורה להיות ע"י תענוגים כלל מלא ממוך חימה ורתח וזיע ומס מ"ו מפילו הכי מתגבר עליו היצה"ר ויש לו הרהורים רעים מ"ו ובא מ"ו לידי קישוי וכבר עשה כל הנ"ל והזכיר לו יום המיתה והתרגל בו יקוס וילך בחוץ עד שיהי' בטל מלבו או ידבר שאר דברים עם בנ"א או יעעוץ גודלי רגליו בארץ ויחלה גופו עליהם ולא יסמוך ידיו לכותל וזה יבטל ממנו כל מיני הרהורים של חימוד או שאר הרהורים ומס יושב ושיהו יכול לעמוד מפני שמתביים משאר בנ"א יעעוץ גודלי בארץ ויסיח דעתו ושב ורפא לו.

יב) **עוד** יש דבר גדול שבמורי יציבה הולכים על חתונות והנה לפסוק הילוך לחתונות לבחורים אולי הוא דבר שא"א ואין רוב הציבור יכולים מ"מ למנוע מלילך כל היציבה לחתונות ועשות רקודים אשר לא שערוס אבותיהו ודוקא נגד הנשים להרחות את יכולתם בריקודים זה דבר שמאד מרגיז היצוא תורה ות"ו הרהור בנשים כי ההסתכלות מעורר הרהור ובפרט כי בהרבה חתונות הניעות אינו כ"כ מהודר וכשבאים להמלון על פתח ההאל עומדים שם זוגות זעירים וכיוצא בזה נשים מנשים שונות ולכן מה טוב הי' שהרחם יציבה יחנע מלכת לכל הבחורים לחתונות רק שאם רואה צורך השעה ילכו ברשותו כמה מהם שהוא רואה שרואיים לילך ועכ"פ ירגישו הבחורים שאין זה נוח להרחם יציבה ולהתלת היציבה שהבחורים יסתובב על כל חתונה וחתונה.

העולה לנו מכל הנ"ל:

א) למעט בראיית נשים ובהסתכלות בהם אפילו למי שרוצה לישאנה ככל מה שאפשר.

ב) אם עכ"פ צריך לראותם יותר מפעם או פעמיים בכל אופן לא יצאו לחוץ אלא יהיו או בבית ההורים של הכלה או בבית של איזה קרוב ובשום אופן לא יצאו לחוץ בין בקאר ובין בלי קאר כגון ברכבת סאבווי, וכ"ש בלילה.

ג) לאחר השידוך שלא יתראו החתן והכלה ככל האפשר.

ד) הסתכלות והרהור בבתולה קודם שידוכין או אפילו לאחר שנעשה השידוך קודם החתונה הוא כמו להסתכל בשאר נשים ואין לזה שום היתר ליהנות מההסתכלות יותר משאר נשים, והוא איסור דאורייתא.

ה) קריבה דחיבוק ונישוק בבתולה ואפילו בכלה שלו הוא בכלל יהרג ואל יעבור.

ו) להשגיח על הבנים ובנות באיזה אופן שהם מצחקין ומשחקין בין בבית ובין בישיבה ובין ברחוב.

ז) להזהיר מאד שלא ישחקו ילדי ישראל עם ילדי עכו"ם ועיין ע"ז ל"ו ע"ב אמר רב נחמן בר יצחק גזרו על תינוק עו"כ שיטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור וגזרו על תינוק מבן תשע שנים ועל תינוקת מבת ג' שנים.

ח) כשהילדים באים מן הישיבה לעולם יהי' מישהו בבית או האם או האב או מישהו בר דעת שישגיח על הילדים.

ט) הורים שהולכין ומניחין מישהו עם הילדים (בייבי סיטער) יראו שהבייבי סיטער יהא ראוי להשגיח על הבנים ולא יהי' ח"ו בעצמו מושחת.

י) לעולם להשגיח על הבנים שלא ילכו עם חברים רעים ולבית חבריהם שאינם טובים ואפילו בשוק עם מי מתחברים.

יא) שלא יצאו שני ילדים בביה"כ.

יב) שלא לקרוא בעתונים ומאגאזינים ולראות בטעלעוויזיא וכיוצא בזה וכ"ש בספרי עגבים ליברערי ביכער.

יג) שלא ילכו בחורים במכנסים (תחתונים) צרים.

יד) להזהר בענגליש דעפארטמענט על טיטשערס והביכער שיהיו בסדר בלי שום כפירה ומינות ח"ו ומה טוב שלא ללמוד ענגליש בכלל ומי יתנני כירחי קדם.

טו) להתעמק בתורה הקדושה ולטהר מחשבותיו ועצות להנצל מהרהור ח"ו וללמוד ביגיעה.

טז) למנוע בחורים מלילך על חתונות ככל האפשר.

יז) להשיא הבחורים סמוך לפירקם ולא לאחר הנישואין בפרט במדינה זו.

יח) שלא לאבד זמן אלא להשגיח על הבנים שלא יבטלו אף רגע בכל האפשר מלימוד התורה.

והנה הארכתי קצת בהני ענינים ואולי אף רק דבר אחד יקבלו כדאי הי' כל הנ"ל ויתן ה' שיזכה מעכג"ק לזכות הרבים וגם אולי גם אנן נצטרף להיות ממזכי הרבים והשי"ת יקדשנו ויטהרנו בקדושתו העליונה ידי"נ באמת המעתיק לאריכות ימיו ושנותיו עדי יבא ינון בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רסט

בענין בעלת תשובה שאחיה מתכונן להנשא אי מותרת לנשקו תחת החופה כמנהג הרע פה

אור ליום ד׳ בשבת חיי שרה התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי הרה״ג וו״ח נו״נ וכו׳ כש״ת הרב משה נ. ויענער שליט״א וואדמיר ל.א.

אחדשב״ת בידידות. יקרת מכתבו קבלתי כרגע. ובדבר שאלתו באשה בעלת תשובה שאחיה הוא מתכונן להנשא והוא בעונ״ה חפשי ונפשה בשאלתה כיון שהמנהג פה באמעריקא שהקרובים מחבקים ומנשקים החתן אי מותרת לנשקו ג״כ תחת החופה כי שאר קרובי החתן והכלה כולם יעשו כן (והם אינם שומרי תורה) ואם יראו אותה מונעת חוששת לתוצאות בלתי רצויות ויש לחוש לענין שלום המשפחה וכת״ר יצא בכחא דהתירא דאולי יש להתיר לה עכ״פ בחד פעם ולהזהירה שהוא רק הוראת שעה ולא היתר כללי ח״ו וצדדי ההיתר לפ״ד הבתי כהונה ח״ב חלק ב״ד סי׳ י״ב שפי׳ לשון הרמב״ם והשו״ע א״ע סי׳ כ״א ס״ז שכתב דהרי זה מגונה ומעשה טפשים דאין הכוונה איסור ממש כשאר איסורין דרבנן אלא דרך הזהרה ותומר הלשון הוא והובאו הדברים באוצה״פ ונוסף לזה דלדעת כמה שיטות מובא בב״י וכן פסק הב״י דעם אחותו מותר להתיחד ולא כן עם שאר עריות א״כ איכא צד קולא באחותו מבשאר עריות עכ״ל.

והנראה דהרמב״ם פכ״א מא״ב ה״ו ובש״ע הנ״ל כתבו המחבק אחת מן העריות וכו׳ או מנשק לאחת מהן כגון אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אע״פ שאין שום תאוה ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור הוא ומעשה טפשים הוא ולכאורה לא זכר רק האיסור על הזכר שלא יחבק ולא על האשה שלא תחבק את אחיה ומ״מ ח״ו לומר דהיא מותרת שהרי השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ובאמת לכן סיים הרמב״ם וז״ל שאין קריבין לערוה כלל בין גדולה בין קטנה חוץ מהאם לבנה והאב לבתו הרי כתב מפורש האם לבנה כמו האב לבתו.

והנה מקור דברי הרמב״ם ציין ה״ה מגמ׳ שבת דף י״ג עולא הוה מנשק להו לאחוותיה אבי חדייהו וא״ל אבי ידייהו ופליגא דידיה אדידיה וכו׳ ולכאורה לא כתבו שם מענין מגונה וגם איסוריה במה אבל כבר הבאתי בס״ד ראי׳ לדברי רבינו מקרא דשיר השירים מי יתנך כאח לי ינק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוזו לי הנה דעל אח קטן יונק שדים לא יבוזו לה אם תנשקהו אבל אח גדול אם תנשקהו יבוזו לה וז״ש הרמב״ם הרי זה מגונה ביותר וגם מבואר דהבזיון על האשה כמו על האיש.

ומה שהביא מס׳ ערך שי א״ע סי׳ כ׳ סק״א שכתב ליישב קושית יש מקשים מעולא ותי׳ לפמ״ש הרמב״ם ובסה״מ שנ״ג דלאו דלא תקרבו היינו שלא תקרבו שום קירוב שיבא לגלות ערוה ולפ״ז בבתו ואחותו דבטל יצרא דמתייחד אדם עמהם ליכא בהו לאו דלא תקרבו ולפ״ז הכ״נ, יפה העיר בזה ובאמת כי הרמב״ם דייק בלשונו וכתב רק דהוא מגונה ויש בו איסור ולא כתב דלוקין עליו ואפילו לא מכת מרדות ועיין ברמב״ם שם בסמוך בנשים המסוללות שכתב דלוקין מכת מרדות והכא לא כתב כלום ממכות אלא שהוא מגונה וכמ״ש יבוזו לו והטעם דהכא לא הוי בכלל לאו דלא תקרבו אלא איסור לעצמו ומעשה טפשות שהרי אינו נהנה ואין שם תאוה.

ומיהו מה שנוגע לדידן לפענ״ד כיון שכל הענין הוא משום שחוששת מתוצאות בלתי נעימות ואולי גם משום שלום המשפחה וגדול כבוד הבריות שדוחה ל״ת שבתורה אפילו באיסור דרבנן וכ״ש הכא דלא הוי אפילו איסור דרבנן אלא מגונה בעלמא ומ״מ אומר אני עץ חיים היא למחזיקים בה ואם האשה תסביר לאחיה הנ״ל שהולך להתחתן שהיא שומרת תורה ולפי השקפתה אסורה לנשקו אין ספק שהוא יבין את זה ושאר קרובים אפילו לא ירגישו בזה כי תחת החופה אנשים בה הרבה אין רואים אלו מעשים של אלו והכל טרודים כמובן ומיהו אם אעפ״כ לא תוכל לשכנע אותו אזי יראה כבודו כדת מה לעשות וכל ערוס יעשה בדעת של תורה וכבוד ה׳ הסתר דבר.

אלו דברי ידידו דושה״ט ושת״ר בלו״נ

מנשה הקטן

סימן ער

בענין אי מותר לנשק אחותו הגדולה

אור לי״א שבט התשל״ה בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו׳ כש״ת מוה״ר שלמה ז. דאסקאל הי״ו.

אחדשה״ט למאן דלא חזינא מברכינא. בד״ת אשר שאל בספרי ח״ד סי׳ קפ״ו בד״ה ובדרך אגב שהבאתי מהרמב״ם פכ״א הא״ב באיסור לנשק אחותו הגדולה וכתבתי ראי׳ לדבריו דאסור לנשק אחותו או אחיו הגדול וכתב דברמב״ם לא כתיב אחיו הגדול ודאי אין כתיב שם ואני לא כתבתי שאני מעתיק לשון הרמב״ם אבל כוונת הרמב״ם על אח ואחות הגדולים ולא על הקטנים שכתב שם המחבק אחד מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן או שנשק לאחת מהן כגון אחותו הגדולה וכו׳ ומי הוא המחבק היינו אחיה

הגדול ולפי שאמרו הטוב הכתוב אשה למיש לכל עוסקין שבתורה ממילא ס"ה אחיה הגדול שאסור לנשק וזה פשוט.

ומ"ש במה שכתבתי בפירוש הפסוק מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי וכתב למין בילורו שנשקו בעודו יונק אלא כשכבר גדול הוא וכתב זה פשוט לאחר הסליחה טעה בזה בדבר הפשט ועיין במלודת דוד על שיר השירים ויראה פירושו הפשוט, כמ"ש.

בברכה בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רעא

בענין אי מותר לילך אחר אשת חבר

אור ליום ג' א"ך אדר א' התשל"ח בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי צ"מ עוסק באורייתא כש"ת **יעקב** ברוך ווינשטיין הי"ו.

אחדשה"ט בידידות. מה שהעיר מס' לקט יושר יו"ד לף 37 שהביא דבוה"ז אין מזהרין כ"כ לילך אחר אשה ולכן מותר לילך אחר אשת חבר או אחר אמו ע"כ הנה דבר זה לפענ"ד נ"ע לפי מטעם דאין מזהרין מ"ש אשת חבר משאר נשים והפוסקים לא הביאו הימר זה ומדרכה בע"ע סי' כ"ו ובשו"ת הרדב"ז סי' תש"ע כתב דאפילו אחורי אשתו אסור לילך ואפילו היא מכוסה לגמרי דעיקר טעמא משום הרהור ובאשתו נמי איכא הרהור וכן אמרו למנוח שע"ה סי' שנאמר וילך מנוח אחרי אשתו ולא מצינו מי שיחלק בהכי ועיין משנה הלכות מ"ה סי' רכ"ו רכ"ז. ובברכה כתיב ואמר אל נדעי אלי לא תלך האשה אחרי ולכן אמר הנה רבקה לפניך קח ולך כלומר שרבקה תהי' לפניו ולא הסכים לה ושוב שאל התלכי עם האיש הזה כלומר שוב בשוב ותאמר אלך כלומר בעצמה ולא אמרה עמו. ובגמ' ברכות ס"ו ולמאי דקאמר רב נחמן מנוח ע"ה הי' אפילו בי רב נמי לא קרע שנאמר ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ולא לפני האיש.

דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן ערב

בענין איסור להבעל לעמוד בחדר לידה

כ"ד לחדש הרחמים התשל"ח בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי היקר מאד נעלה בנש"ק זרע ברך כו' כש"ת הרב **מוהר"ח אויערבאך** שליט"א.

אחדש"ת בידידות. בדבר אשר אתה נתעין מה שבזמן האחרון המציאו הרופאים שגזים מעוברות בשעה שנכנסים לציה"ע הרופאים אומרים שיותר בדי וטוב לידה בטבעית מאשר על ידי סמים (אינסטרוצ'ע או מיינדזעקשאן בלע"ז) הנה זה ודאי שהחלקים עשה את האדם יפר ומאד מסתבר שהסמים שנותנים להאם מזיקים להולד כשהוא רך וקטן מאד והגם שלא יזיק להאם מ"מ אפשר להולד שמיומו קטן יזיק לו ואפילו אם לא עכשיו אולי לאחר זמן וכבר אמרתי שאולי מה שנמצאים כ"כ ילדים ירוק בזמן הזה שאפשר הוא ע"י הסמים הגורמים לזה ולכן לפענ"ד זה ודאי דבר נכון הוא שהלידה יהי' בדרך הטבע אם לא במקום שע"י בופן אחר שבמקום שכנה התירו כמה דברים והלואי שגם בשאר דברים יבינו הרופאים שמה שעשה הקב"ה הוא היפר והשאר הוא מעוקם.

ברם מה שמוסיפים על זה וכרוך ואני שהם מיעצים שהבעל יכנס ג"כ לחדר הלידה ויהי' אם כל זמן הלידה ויסייע אם וטענתם שזה כדי להקל צער לידה שלה ויש לזה מה שקורין (סייקאלאזעקעל עפעקט בלע"ז) מ"ו לא תהא כזאת בישראל וזה ודאי מעשה יצר ורשע מלד השטן ופגע רע הם הרופאים ואולי רוצה השטן שבופן אחר ע"י להטעות מ"ו נרשת החטא את שומרי פתחי הנדה ולכן התחכם בדבר אחת מחלה כמ"ש ז"ל כל דבר שקר שאין בו דבר אחת מחלה לא יתקייס ולכן המציאו קצת דבר אחת בלידה טבעית כדי להביא את שקרם ולהטעות מ"ו את שומרי התורה ומ"ו לבן תורה לו בכלל לבן שומר המצות ליכנס בחדר הלידה לא הכרת כפק"נ ולא על חנם קראו לו חז"ל ביושבת על המשבר פתיחת הקבר כי הוא פתח לקבר ולרדת שאת למי שאינו מזהר בו כראוי לבן ישראל ומה לו לכהן בבית הקברות ומאור שאור ממרינן למזירע לכרעא לא תקרב. וכל מי שנכנס שם בשאט נפש גדול עונו מנשוא ומה שטענ שכבר רואה בני תורה וחסידים ואנשי מעשה שמדקדקים בכל המצות וגם מהדרין בחומרות עם כל זאת לא מנעו עצמן מליכנס עם האשה בחדר הלידה, לפענ"ד הוא מחמת חסרון ידיעה שלא ידעו שזה איסור גמור ולא מ"ו מחמת קלות ואם ידעו ודאי הם מזידין בדבר ואפילו על שוגג נמי צריכים כפרה קרבן, עיין פ' במדבר ל"ע מ"ח ויקרבו אל משה וגו' ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא וגו' לכפר על נפשותינו ובגמ' שבת ס"ד ב' תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבחותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה ומבואר בפ' חלק בהגדה שם ובס"פ בלק לעיקר עוונם במדין הי' על ידי הסתכלותם בעבירה.

ואפרש שיתמי וירווח לי הנה פשוט לאסור לבן ישראל להסתכל בשאתו במקומות המכוסים בכלל וכ"ש במקום התורפה ובימי נדתה ובגמ' נדרים דף כ' ע"ב תנא

כך הוגיל ומיתרע מזלה מזומנת פורענותה לבא כו' מתורתא להסתלקו הכל תומרים תדלו לקניע עד שלא יקום ויהא טורח להסתלקו נותן משל אחר ופרש"י נפל תורף לארץ שהוא עומד לשחיטה מסדע אמר שבקי' לרועי דמנפשיה נפיל וכו' ע"ש שכל אחד לקניע אפיי אמר תפיס תירוס אמתע אחד מיתרתא ליהוי רב הגר ובגמ' ומ"ש בשעת לידתן אמר רבא נפל תורף אחד הנר ובגמ' בשעת לידתן על שאין זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת בתשובה וכמ"ש בגמ' שבת ל"ב ע"ב על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן אמר רבא נפל תורף אחד לקניע אפיי אמר תפיס תירוס אמתע אחד מיתרתא ליהוי רב מסדע אמר שבקי' לרועי דמנפשיה נפיל וכו' ע"ש שכל אחד נותן משל אחר ופרש"י נפל תורף לארץ שהוא עומד לשחיטה הכל תומרים תדלו לקניע עד שלא יקום ויהא טורח להסתלקו כך הוגיל ומיתרע מזלה מזומנת פורענותה לבא כו' מתורתא

המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנין אמר רב יוסף ובאשתו נדה אמר רבי שמעון בן לקיש עקבה דקמתי במקום הטנופת שהוא מכוון כנגד העקב עוד שם קומין מפני מה הויין מפני שמסתכלין בהומו מקום כו'. וכתב הראב"ד ז"ל בס' בעה"ג דרב יוסף ור"ש בן לקיש מפרשי מרוייהו הבריית ורב יוסף מוקי בעקבה ממש ור"ל מוקי הבריית בנשים לפילו אינה נדה ומה עקבה מקום הטינופת ונקטינן כמרוייהו לאסור להסתכל בעקב אשתו נדה ומן העקב נלמוד כל מקום המכוסה שבה ואסור להסתכל במקום הטנופת מע"פ שאינה נדה וכש"ע יו"ד סי' קל"ה ס"ז ז"ל לא יסתכל לפילו בעקבה ולא במקומות המכוסים ועיין תוה"ש שם מה שהאריך וכש"ע ע"ע סי' כ"ג ס"ד והבאה"ט כתב שם ומה מצינו כשהיא נדה עושה שלו לאיש ליה בנים שאינם מהוגנין וכשמצינו בעת שרואה לשמש נעשו בניו קומין ובלע תשמיש אסור משום דמגרי יהה"ר בעלמו עיין ב"ש שם ומבואר לאסור להסתכל במקומות המכוסים וכ"ש במקום התורפה לפילו באשתו וכ"ש שהיא נדה ועושה מבואר להוי"ל ח"ו בנים שאינם מהוגנים וגם שהוא מגרה יהה"ר בעלמו ומעביר הבושה מעל פניו.

ומעתה פשוט לליבנם בחדר שהרופא מטפל באשתו בלקיחת הולד והוא עומד מן הלד ומסתכל במקומות המכוסים ובמקום התורפה הוא לאסור גמור וכ"ש לשי היא כבר נדה וגם אין לך גירוי יהה"ר גדול מזה וח"ו עושה יהי' בנים שאינם מהוגנים היפוך מהרופאים שזה יסייע להבנים ואשר פיהם דבר שוא ותפל נגד תורתנו הקדושה. ומי הוא שלא יחוס ויחום על נפש זרעו הגולד לו שלא יסבול ח"ו מעושהו ואם על נפשו לא חס על נפש בניו יחוס, וכמה כרכורים קרקרו שבשעת תשמיש יהי' הכל בנעשה ובהנעג לבת במקום מושך ואפלה לא ירחה אור וח"ו מאפיל בטליתו ביום לפי שאין דרכו להסתכל אבל עכ"פ לפילו בשעת מעשה שמקייש מעשה רשעה וגדולה של פ"ו ואפ"ה אסור להסתכל שם וכ"ש וק"ו להיות שם ולהסתכל ולגלות במקום טומאה בשעה שבשעה צריכה רחמים גדולים וצריך הבעל והאשה אז להרחר בתשובה וכמ"ש בגמ' שבת ל"ב ע"ב על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאין זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר ובגמ' ומ"ש בשעת לידתן אמר רבא נפל תורף אחד לקניע אפיי אמר תפיס תירוס אמתע אחד מיתרתא ליהוי רב מסדע אמר שבקי' לרועי דמנפשיה נפיל וכו' ע"ש שכל אחד נותן משל אחר ופרש"י נפל תורף לארץ שהוא עומד לשחיטה הכל תומרים תדלו לקניע עד שלא יקום ויהא טורח להסתלקו כך הוגיל ומיתרע מזלה מזומנת פורענותה לבא כו' מתורתא

כלומר אשה עומדת ליסורי לידה על עוונה של אות ומרפין לה עונשין הרבה לאותו מלקות, שבקיה לרועי לשיכור שיהו צריך להפילו שהוא יפול מעליו כך האשה עומדת לילד משתעברה והיא צריכה לבקש להקב"ה לפתוח רחמה והוא ממנע והיא אתה מתליה כל הני משל הדיוט ניהו ע"ש. עכ"פ מבואר דבאותו זמן שהאשה בסכנה צריכה לרחמים מרובים ולבקש מהקב"ה על עצמה וגם בעלה יתפלל עליה שהיא אשת ברית אשר אהבה ויפקוד אית לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה באותה שעה בתמירת תהלים או שאר תחנונים שיזכהו הש"ת שתלד האשה בנקל ובלי צער ושתלד זרע של קיימא ולד בריא ושלם ובשעטו"מ לעבודתו ית"ש, והאיך יעשה כל זה במקום שאסור לפילו להזכיר ש"ם כיון שאם ערוה מגולה בבית ומסתכל במקומות אסורים חוי לו אם ע"י מעשיו יגרום ח"ו מיתת אשתו או הולד שלא התפלל עליה ואדרבה עשה עבירות וגם האשה אם היא בעלת דעת תגרשהו מולה אם רוצה ליכנס בחדר הלידה ותאמר לו שזה מרתה שאינו מוהבה ואינו הולך להתפלל עליה אלא לדיק הדור או לחכם בע"י שיתפללו להשם שתלד בנקל וכל מחשבותיו לה' בחותה העיר שיתפללו להשם שתלד בנקל וכל מחשבותיו לה' בחותה שאה קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו בחמת.

ועיין מש"כ הח"ס עה"ת פ' ותתנן בחו"מ ושמרתם ועשיתם כי הוא תכמתכם וכו' ואמרו רק עם חכם וגו' שפי' שלא נטעה לחכמת התורה הוא הנגלה ורק הטעמים הגלויים הם עיקר טעמי התורה כי בחמת עיקר טעמם ע"פ נסתר ומי גוי גדול אשר ה' קרוב אליו ע"י לימוד ואמירת תהלים על תולה שנשמע התפלה וכיוצא בזה ע"כ ע"ש ומבואר להגדלות של בע"י שהשם קרוב אליהם ושומע תפלתם ואמירת תהלים שאומרים על תולה שיש להם וכ"ש בזמן הזה שצריכים רחמים מרובים וגדולים על התובה זו שמתלין תומה לנפל לתורף חדד לסכינא כשור העומד לשחיטה וכבר הפילוהו לארץ לשחיטה ח"ו מלן יהין בשעה גדולה כזו ח"ו לחטוף בשבתו וליכנס במקום טומאה ולפילו לא יוכל להתפלל שם ירצה שהרי הוא שם במקום ערוה וגם שלדבה יטריד בילה"ר בהסתכלות במקום שאסור ויגרום לעצמו הרהורים רעים ואין יהה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות. שוב הוגד לי שהנוהגים בזה מקודם הלידה זמן רב הולכים למקום אחד שעושים שם מימונים (פרחקטילירען בלע"ז) הלין לעשות בשעת לידה והולכים שם הנשים ובעליהם ומקבלים שם גם כן כמה נשים ומנשים והם עושים כל הסדר של לידה לפני כל וזה ודאי יש עוד זאת לאסור גירוי יהה"ר בפני אחרים ובפני בעליהם ולכן המונע מלילך בנתיבותם אשרי אלקם והרי אמותינו ילדו כלם בביתם בלי כל אלו מימונים וילדו בנים לתורה ולכן אין לבנות ישראל הבאות להסתתף

בדברים כאלו ואם צריכה דוקא לדעת אז תעשה האימונים במקום שאין שם איש ולא תבא לידי איסור ח"ו. וגם שמעתי עוד שמראים שם תמונות מעצם הלידה ועוד כאלו אשר לא כאלה חלק ה' והם אבזרייהו דעריות ממש ח"ו. ולכן לפענ"ד כל ירא אלקים ואשר חיות אשתו נוגע בלבבו ירחק מאותן האנשים החטאים בנפשותם ומחתים גחלים בחיקם ולהשומע יגעם ותבא עליהם ברכת טוב.

ובזה הנני ידי"נ דושה"ט וכאש"ל ובברכת כתיבה וחתימה טובה בסש"צ בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רעג

בענין איסור תערובת אנשים ונשים בשמחת נישואין

כ"ב מנ"א התשל"ח בנ"י יצו"א

כבוד מנהלי וועד להרמת קרן התורה כו' ה' עליהם יחיו.

אחדשב"ת בידידות נאמנה. בדבר השאלה שנשאלתם מעיר טאראנטא לברר איסור תערובת אנשים ונשים בשמחת נישואין, הנה בגמ' סוכה נ"א גרסינן במוצי"ט של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תקון גדול, ופריך מאי תקון גדול אמר ר"א כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא והתקינו שיהו הנשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה ופריך היכי עביד והכתיב הכל בכתב וגו' ואמר רב קרא אשכחו ודרוש וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד והלא דברים ק"ו ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעוסקים בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה ע"כ מבואר דמחיצה להבדיל בין אנשים לנשים הוא דאורייתא עיין רש"י שם קרא אשכחו שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבאו לידי קלקול ועיין רמב"ם פ"ה מהל' לולב הי"ב ובגמ' קידושין פ"א ע"א אביי דייר גולפי רבא דייר קנה פרש"י גולפי מקום קבוצת אנשים ונשים לדרשה או לחופה הי' מסדר קנקנים של חרס הרבה ביניהם שאם יבאו זה אצל זה יקשקשו וישמע קול דייר. דייר קנה, מסדר קנים שהעובר עליהם קולו נשמע ע"כ ע"ש.

מבואר מפי' הגמ' דיש חיוב להבדיל במחיצה בין אנשים ונשים במקום אבל וכ"ש במקום שמחה ומקום שמחה לאו דוקא אלא ה"ה לדרשה וכ"ש לחופה שהוא במקום שמחה. ועיין תוי"ט סוכה הנ"ל דמ"ש הרע"ב הנשים למעלה פי' הרמב"ם כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים והדין עמו כו' ואמנם הסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש כו' ע"ש. ומבואר דבשמחה של מצוה נמי בעינן מחיצה להבדיל בין אנשים ונשים. ואביי ורבא אפילו בחופה עשו מחיצה של קנים וכ"ש בסעודה דאיכא שכרות והיתול וריקודים ובפרט לישב ולאכול בתערובות שהוא איסור גמור בשמחה וכבר אמרו ז"ל גדולה לגימה שמקרבת.

ובשו"ת זכרון יוסף סי' י"ז להגאון ר' יעקב ז"ל כתב עמדתי מרעיד ומשתומם חיל ורעדה אחזתני על הפרצה הגדולה שעשו פריצי בני עמינו במקומם לעבור בשאט נפש על דת ודין תורתנו הקדושה ודת יהודית כו' ותערובות אנשים ונשים כמבואר בא"ח סי' תקכ"ט שלא יתערבו אנשים ונשים ועיין הגרע"א ובמ"ב א"ח סי' של"ט הביאו דברי הזכרון יוסף הנ"ל. ובס' תשב"ץ קטן סי' שצ"ז כתב לענין אשה ליכנס לבית הכנסת עם האנשים למול התינוק בחיקה ואפילו אם בעלה או אביה מוהל או בנה דלאו אורח ארעא ליכנס אשה מקושטת בין האנשים וכי האי גוונא פרכינן בפ' האיש מקדש דף נ"ב וכי אשה בעזרה מנין פן יתגרו בה פרחי כהונה כו' ומי שיש בידו למחות ימחה כו' אע"ג דטרידי בעבודתייהו ולא מהרהרי הרואים חושדים ואפילו אדם עם אשתו ועוד אין כל אדם יודע שהיא אשתו ועוד וכי בחנם הי' עזרת נשים לבד ונראה דמצוה הבאה בעבירה היא כדכתיב הנה שמוע מזבח טוב וכו' וכל האיש הירא דבר ה' יש לו לצאת מביהכ"נ כו' ע"ש ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' רכ"ו.

עכ"פ בהא נחתינן ובהא סלקינן דיש בזה איסור התערובות לישב יחד וכ"ש הרקודים שעושים שם והוא בכלל ושעירים ירקדו וכל מי שיש בידו לבטל יבטל וב"ה בענין זה אכשר דרא שכמעט לא נמצא כזה בחתונות כשרות מבני ובנות ישראל הכשרות וכל ערוס יעשה בדעת ויבקש מהכלה והחתן שיעשו מחיצה בין הנשים והאנשים ויעשו הכל בקדושה ובטהרה וכמו שאומרים בקידושין הרי את מקודשת לי ויהי' הכל בשעטו"מ מעתה ועד עולם.

ידידכם דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רעד

בענין כל כבודה בת מלך פנימה אפי' על הדרך

א' שלח התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג כו' כש"ת מוה"ר דוד קאהן שליט"א בעמח"ס אהל דוד.

אחדש"ת. ספרו היקר אהל דוד ח"ב קבלתי עש"ק ולא הספקתי לעיין בו מחמת הטרדות וקדושת השבת אמנם בפתחי נפל הגורל בדף קט"ו ע"א במחלוקת

ביבמות ע"ו ע"ב וע"ז ע"א בין דואג האדומי ואבנר לשאלת שאול בן מי זה הנער על דוד ורצה לפסלו בקהל עד שבא יתרא הישמעאלי והעיד מבית דינו של שמואל מואבי ולא מואבית ובגמ' מסיק הטעם משום דכל כבודה בת מלך פנימה ולכן לא הי' להם לנשים לקדם בלחם ובמים. והתפלא מעכ"ת שהצניעות שהיא יסוד להלכה זו תשמש לתירוץ לבנות מואב שהן מפורסמות כזונות שעל ידן חטאו ישראל בפעור ותפס מעכ"ת דרך לעצמו, א) כיון דע"פ התורה צריכות להתנהג בצניעות אין מקום לקונסן, והשנית שיותר נראה שצריכים למצוא המידה אצל האומה כדי להכשיר נשותיה לבא בקהל ומשום הכי העיר כאן הקרא שנמצא מידת הצניעות אצל בת מואב והאריך בזה.

ולפענ"ד מה שכתב כיון שע"פ התורה יש לה לאשה להתנהג בצניעות אין מקום לקונסן לכאורה צ"ע דכל כבודה בת מלך לבנות ישראל נאמרה שהן בנות מלך ולא בבנות עכו"ס ולפענ"ד לא ידעתי מקום שבנות עכו"ס צריכים להתנהג בצניעות והצניעות היא מידה לבנות ישראל הכשרות ולא לבנות עכו"ס כלל ואדרבה הרי אפילו מה שגדורים היו בעריות עמד והתיר להם משלהם (בלעם כמבואר כ"ז ברש"י עה"ת) וגם התי' השני שצריכין למצא מידה אצל האומה כדי להכשיר נשותיהן לבא בקהל מאן יימר לן דצריכין למצוא מידה כזו אפשר דאין נפ"מ בין הם לנשותיהם.

אמנם נעימים עלינו דברי רבינו הגדול היש"ש ביבמות פ"ח סי' י"ט שכתב וז"ל ויש טועין בפשט הלכה ואומרים מאחר שהאשה דרכה להיות צנוע בבית מ"ה מואביות לא קדמו וחלילה שיאמר הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה על האומות שדרכן בפריצות ובנות מואב יוכיחו שבאו לאהל לזנות וכן הוא מן הנמנע ח"ו שישוה בנות מואב לשרה אשת אברהם וא"כ ממי מעליותה דשרה אמנו אלא ה"ק מה שלא היה להם לקדם לקראת נשי ישראל לפי שבנות ישראל היו באוהלים ולא היו יוצאות ממנו כל עיקר אפילו לקנות לחם ומים ודרך הקידום הוא על המיצר של החיל. ומכאן משמע שדרך אשה חשובה להיות צנועה אף בדרך תדחיק בכל מה שתוכל להיות פנימה ע"כ.

הנה גילה לן רבינו הגדול היש"ש ביאור האמתי במימרא זו ובהלכה זו דבנות מואב ודאי שאינן צנועות ח"ו אלא דכיון דאיסור חיתון בעמון ומואב בא להם בתור קנס על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך וגו' וכיון דדרך של איש לקדם לאיש ואשה לקדם לפני אשה אבל כיון דבנות ישראל כשרות היו וצנועות הם וח"ו לא יצאו החוצה וא"כ לא חטאו בנות מואב על שלא קדמו כיון דלא היו בנות ישראל בחוץ שיוכלו לקדם ולכן לא נענשו ג"כ ושפתים ישק משיב דברים נכוחים.

ואגב גילה לן רבינו הגדול היש"ש דבר חדש דאשה אפילו שהיא בדרך ג"כ כל כבודה פנימה ואשה חשובה אף בדרך תדחיק עצמה בכל מה שתוכל להיות פנימה ושלא תהי' כל שעה בחוץ בין האנשים ואוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר כהיום נשים יוצאות בקאנטרים לימי הקיץ או בכלל על דרכים טריפס בלע"ז שאפילו אותם הכשרות ח"ו רוצות דוקא להראות חוץ ואדרבה נשתנה הסדר הבעל הוא יושב בית ושומר על הבנים בייבי סיטס והאשה יוצאת ואפילו לפעמים שהבעל חרד לדבר השם הוא יושב ולומד בבית אדם כי ימות באהל והאשה יצאנית ח"ו והשם הטוב ישלח לנו גואל צדק.

ידי"נ דושה"ט המברכו שיזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כאות נפשו וכעתירת ידידו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן ערה

בענין יחוד עם שומרי ילדים (בייבי סיטער)

ליל שישי ויקהל התשל"ג בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא קמברכינא יהא שמיה מברך נאה דורש וכו' כש"ת מוה"ר **עזרא פייערמאן הכהן** הי"ו בכולל דישיבת מיר ת"ו בנ"י.

אחדשה"ט. בדבר שאלתכם עוד מה שנהגו העולם ליקח שומר לתינוקות (בייבי סיטער בלע"ז) כשהולכים לאיזה שמחה וכיוצא בו ומניחים בבית לפעמים בתולה יותר מי"ב שנים וישנים שם קטנים יותר מט' שנים או להיפוך שלוקחים בחור לקטנה יותר מבת ג' שנים ולכאורה יש בזה משום יחוד גמור עכ"ל.

הנה פגע בזה בנקודה נפלאה אמנם לאו בחדא מחתא נינהו ויש בזה אופנים שאסור ויש אופנים שמותר לכתחלה ויש אופנים שיש להחמיר לכתחלה ובדיעבד מותר ואפרש שיחתי. כתב הב"י בש"ע הטהור א"ע סי' כ"ב דקטנה מבת ג' ולמעלה וקטן מבן ט' ולמעלה ביאתו ביאה ואסורים ביחוד ותינוקת פחותה מבת ג' ותינוק פחות מבן ט' מותר להתייחד עמהן שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויה לביאה ואיש הראוי לביאה והא דלא תקשה דלעיל קאמר דקטנה אינה מוסרת עצמה לביאה וכיון דאינה מוסרת עצמה לביאה ומועלת להיות שומרת על גדולה כ"ש דלעצמה לא ליהוי יחוד כתבו הח"מ והב"ש שם סקט"ו דאף דאינה מוסרת עצמה לביאה חיישינן לאונס ופיתוי כשהיא לעצמה אבל כשהיא עם גדולה אדרבה היא שומרת עליו ע"ש.

והיש"ש קדושין פ"ד סי' כ"ב הביא לשון הסמ"ג ל"ת קכ"ו דלא גזרו על יחוד עד שיהא האיש בן י"ג והאשה בת שלש ותמה עליו דאי בעינן באיש בר עונשין באשה נמי תבעיא בת י"ב שנים ויום אחד ואי לא בעי בר עונשין בזכר תאסר מבן ט' שנים וכו' וצ"ל דהסמ"ג ס"ל דעכ"פ צריך שיהא אחד בר עונשין האיש או האשה ובלאו הכי ליכא איסור יחוד וכ"כ הב"ח להלכה דגדול בן י"ג ויו"א אסור להתייחד עם קטנה בת ג"ש ויו"א וגדולה בת י"ב ויו"א אסורה להתייחד עם קטן בן ט' ויו"א ולפ"ז עכ"פ היכא דליכא אחד בר עונשין לא השומר ולא התינוקות ממילא ליכא משום יחוד כה"ג ומותר לכ"ע לכאורה.

ב) **נראה** לפענ"ד דהיכא דהשומר הוא יותר מי"ב באשה וי"ג באיש ומיהו יש בבית יותר מתינוק אחד קטן או קטנה כה"ג נמי נראה דליכא איסור דהרי קיי"ל דפחות מי"ב אינם מוסרין עצמן לביאה אלא דמ"מ אסור להתייחד דחיישינן שמא יאנס או יפתה אותה ואומר אני דדוקא כשהיא בבית יחידה חיישינן לפיתוי או אונס אבל כשהם יותר בבית ליכא חשש משום יחוד דכ"ש הוא מתינוקת ששומרת על גדולה ומה אם אשה גדולה שראויה לביאה ומוסרת עצמה לביאה ורצונה בכך מ"מ כיון דאיכא שם תינוקת שאינה מוסרת עצמה לביאה אמרינן דמותר להתייחד עם איש כ"ש כאן דאחת שומרת על חברתה דהני תרוייהו אינן מוסרות עצמן לביאה ואין רוצות לזנות רק דחיישינן לפתוי או לאונס אמרינן דודאי מירתת שמא השנייה תפרסם עליו ולכן לפענ"ד בב' תינוקות ליכא חשש יחוד.

ג) **נלפענ"ד** לפ"מ דקיי"ל בפתח פתוח לרה"ר לא חיישינן משום יחוד ומיהו בלילה כתבו הפוסקים דאסור להתייחד ועיין בה"ט בשם כנה"ג לחלק בין חצי שעה ראשונה בלילה דמותר ובין ב' או ג' שעות דאסור והטעם דאז כבר בנ"א מצויים בבתיהם וכ"כ בחכ"א כלל קכ"ו סי' ז' ובעזר מקודש נסתפק בזה ע"ש ועיין אצה"פ מה שהאריך בזה הרבה ודו"ק. עוד קיי"ל דאשה שבעלה בעיר אין בה משום יחוד דמרתת ונלפענ"ד לומר דבדידן שהולכין ההורים ומניחים השומר בייבי סיטער בבית וכל עת דעתם על הבית וכמה פעמים קוראים על הטעלעפאן ומדברים עם הילדים וגם לפעמים חוזרים בזמן קצר ופעמים באים בארוכה ופעמים בקצרה כה"ג הו"ל דין פ"פ אפילו בלילה לכ"ע דהרי הטעם שכתב הכנה"ג דבלילה ליכא דין פ"פ מפני שאז כבר בנ"א מצויים בבתיהם וממילא אינו חש שמא יבא מי שהוא בבית כיון שאינו מצוי כ"כ אבל כי כן בדידן הרי ההורים הם בחוץ ועלולים לבא בכל רגע וחושש הבייבי סיטער שמא עכשיו יבא ויותר שכיח שיבואו ההורים מיד משיכנס אדם אחר וגם יש כאן מירתת ולכן כה"ג לפענ"ד אין לנו כח לאסור ומיהו היכא דל"ל כל הני טעמי וכגון שההורים הולכים לעיר אחרת ויודעים שלא יחזרו הלילה וגם ליכא אלא תינוקת חדא או כיוצא בזה נראה ודאי דאסור משום יחוד כנלפענ"ד.

סימן רעו

בת כמה שנים מקרי שומרת לענין יחוד

עוד להנ"ל

ולענין הזמן מכמה ועד כמה כבר היא שומרת דעת מהר"ם מרוטענבורג דתנוקת מבת שלש ומעלה כבר היא שומרת וכ"כ המקנה בשם הח"מ וזמנה כתב הפ"ת בשם הב"ח וזכור לאברהם עד תשע שנים והחכ"א והבית שלמה ג"כ פסקו כן ומיהו הפנמ"א פסק דבת י"ב עדיין הוי שומרת ועיין רמ"א יו"ד סי' קצ"ב סק"ד ועיין קדושין פ"א ע"ב תנוקת עד ט' ותנוק עד י"ב וא"צ תנוקת עד י"ב ותנוק עד י"ג ועיין גירסת הטור א"ע סי' כ"א ובתינוק כתבו שמבן תשע ומעלה הוי שומר ומיהו בשם החזו"א ז"ל שמעתי דמבן שש הוי שומר בתינוק.

ידידו מוקירו בלתי מכירו דושה"ט בלו"נ

מנשה הקטן

סימן רעז

באשה שסכנה לה העיבור

עש"ק לסדר כי ברוך הוא התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר החכם השלם ירא"מ חו"פ הרה"ג וכו' כש"ת שליט"א.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו באשה שסכנה לה העיבור וכבר קיים פ"ו ורוצה לדעת באיזה דרך ישכון אור לקיים המצוה של עונה האמורה בתורה ולא לעבור ח"ו על איסורי תורה שלא יהי' ח"ו מצוה הבאה בעבירה וגם לא לסכן את האשה ח"ו והנה דבר גדול שאל ומי כהחכם יודע פשר להשוות כל הצדדים והם כהררים התלויים על חוט השערה.

והנה בעצם הדין תלוי בסוגיא דשלש נשים משמשות במוך יבמות י"ב ובמחלוקת רש"י ור"ת שם דלרש"י כפי מה שפירשו

בו המפרשים מיירי קודם תשמיש עיין רא"ש נדה דף ג' ובש"מ כתובות ל"ט ע"א ובשו"ת הרא"ש כלל ל"ג סי' ג' והארכתי בדבר הרבה בספרי משנה הלכות ח"ה סי' ר"ל רל"א ימחול נא לעיין שם כי אין לכפול הדברים אשר מבוארים כבר בס"ד. ושם ימצא גם אופני ההיתר.

אמנם כת"ר העיר על אופן חדש אשר המציאו הרופאים בזמן האחרון שמשימים בפי האם (בתוך המקור)

של המצה מחיכת פלאסטיק או מחיכת ברזל קטן דק וזה מונע העיבור וקצת מן הרופאים למיים לומרים שזה יומר טוב מכל ההמצאות עד עכשיו כיון שבמניעה זה הבעל והאשה אין עושין כלום אלא משמשין כדרך כל הארץ אלא שאח"כ מחמת סיבה לא נקלט הזרע ולא מתעברת וא"כ זה יומר נכון מן מוך בין לפני תשמיש ובין לאחר תשמיש וכ"ש מן שאר מעכבין שכתבו האחרונים ז"ל.

אמנם לפי מה שמתברר לי מן בקיאים מדרכה המלאה זו הוא מיסור גמור והוא כי לפי מה שמתברר לי הפעולה של הסליל (חפץ הקטן ההוא) הוא שמעכב העיבור הרי אין זה אלא סוג תרופה ולא אלא לעכב העיבור אלא הפעולה של החפץ הקטן הזה הוא אשר לאחר שנכנס הזרע בפי הרחם ונקלט ומתחיל להתרקם כיון שזו מחלת הריקוס הוא עדיין למטה מאד אצל פי הרחם הריקוס הזה נפגש עם הסליל הקטן הזה ומנתקו ומחבלו וממילא מפיל את הריקוס ההוא ומצא שהחפץ הזה הוא בחמת עושה הפלה גמורה שכבר נקלט הזרע ברחם האשה וא"כ הוא גרוע מכל ההמצאות שדברנו מהם הפוסקים כי התם אין קודם תשמיש ואין לאחר תשמיש אבל מ"מ שאיפת הזרע הוא תיכף ומיד שעדיין לא הי' זמן לסוס הקלטה אלא דמ"מ לאחר תשמיש התמירו בזה כיון דאם לא יעשה פעולה לשלוף הזרע אז ממילא יתרקם הולד ואלו חמור הוא מקודם תשמיש שאינו רואי לעולם להתעבר זהו לשיטת רש"י ולדעת ר"ת לאחר תשמיש עדיף לאשה לינה מלווה לפי דעתו על ההשתתה אבל בנידון דידן הרי ההשתתה על העובר והוא כבר עיין של הפלה ממש שאין לזה סוס היתר בכגון זה.

וידידי היקר בגמ"ק וכו' הרב מרדכי כ"ץ הי"ו המציא לי מכתב מכ"ק הגה"ק רבן של ישראל מרן מוה"ר ישראל קניבסקי בבני ברק וז"ל בדבר מוך לפני תשמיש זה הרבה שנים שנודע לי מפי אחד מגדולי הרבנים ז"ל מירושלים שכבר נתפשטה ההוראה בירושלים להמיר את הטבעת בשעת לורך גדול כגון שעבדי האשה מתות מחמת לידות תכופות בזה"ז וכו' אלא מכן נודע לי שכהיום אין הרופאים עושין טבעת אלא חיזה סליל המועיל שלא תעבר ומתברר לי ענין הסליל שהוא חוט של ברזל דק שמניחים ברחם ומתברר לי שחוט זה מינו מונע העיבור אלא שכשמתחיל הולד להתפתח ופוגע בחוט זה הוא נתרסק וא"כ אין זה מונע עיבור אלא הורג עיבור וכן הודה לי פרופסר טוהץ במכתבו שהוא מת"י ועל כגון דא לא מצינו שום מתירים אע"פ שהוא בתוך מרבעים יום מ"מ תמיד טובע ממוך שאינו אלא מעכב מלהתעבר וע"כ מי שמוכרח לזה לעשות טבעת אלא שיעשה שלא יהיה מגולון וזמנינו יש טבלאות שהאשה בודאתו ומועיל שבחותו יום לא תתעבר וזה היתר גמור (בתופן שמוכרח לעשות טבעת הנ"ל מפני הסכנה) וכו' והמסקנה היחידי בענין כדורים הוא שלא כל הנשים יכולות לסבול תותן עכ"ל.

הנה לן עדות הגה"ג כ"ק ר' ישראל קניבסקי שליט"א שמוט זה הוא מיסור גמור וכמ"ש בס"ד ולכן ודאי דמ"ו לעשות כן. ומיהו מה שכתוב לענין הכדורים כפי שנתברר לי מפי רופאים הם בחמת מסוכנים והוא סכנה לכל האשה שלא תקבל ח"ו טרחמבחוג בלע"ז כי מטבעם הוא להקפיא הדם ולכן אין להשתמש בהם ג"כ מטעם סכנה עוד כתב הגאון שליט"א שים עוד היתר שלא תעבור האשה עד יום י"ח לראייתה דנשים דידן חיים מתעברות אלא סמוך לטבילתן אך אין זו עצה בטוחה שלפעמים רחוקות אפשר שתתעבר אחר י"ח ימים ומ"מ זה הוא ההיתר היותר קל ולכן מי שרוצה לסמוך להיתר זה שלא תבעל עד יום י"ח הוא ההיתר יותר קל ובאם לא אז היות כי הדבר הוא כרוך בחיסור כרת ר"ל ובפק"נ ע"כ שום אדם לא יהין לפסוק לעצמו בלי שאלת חכם לרב מובהק יר"ש הבקי בדיני הוראה.

וידידי הרה"ג החסיד וכו' מוה"ר שמואל זאב ליכטער שליט"א העיר לי מס' נין אליעזר שרצה להמיר בנופן המוט הנ"ל ומדרבה הביא עדות מרופא אחד שרצה לומר שזה עדיף מכל, אמנם כשרצה לא הי' יודע החמת או שהרופא לא גילה לו החמת והחמת היא כעדותו של הגר"י קניבסקי שליט"א ואין לפקפק בדבר כלל.

דברי ידידו דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רעח

בענין נישואין של ראבי רעפארמי אשר שלחתי לבד"צ בבאר שבע בראשותו של ידי"נ הרב הגאון ר' אלי' כ"ץ שליט"א אב"ד ורב העיר

ד' בשלח התשל"ד בנ"י יצו"א

לכבוד פלוני בן פלוני וכו'.

בדבר השאלה בעת ישראל יהודית שבוכה עלי נעוריה היות שאמה היתה מזרע רעפארמער ולפני כשלשים שנה נשאה לאיש ע"י רבני רעפארמי בברוקלין משם. ולאחר איזה שנים עזבה אותו וקבלה פטורין מערכאות (דיוואָרס בלע"ז) ואחרה והיתה לאיש אחר ג"כ ע"י רבני רעפארמי וילדה ז' בנות ואח"כ ממה ואחת מבנותיה היא הבתולה הזו ורוח טהרה היתה בה ואחרה לדת יהודית שומרת התורה וברלונה להנשא לאיש ע"פ התורה ובפשה בשאלתה אי מותרת היא לבא בקהל או שהיא ח"ו ממזרת ע"פ ד"ת כיון שאמה לא

נתגרשה מעולם ע"פ ד"ת מבעלה הראשון ולאחר החקירה אצל אביה ואמה זקנה על הטעלעפאן נתברר לי שאמה אז כשנישאה הי' אחד מהעדים אשה דודה של הכלה, לאחר ב' או ג' שנים שהיו יחד עזבה אותו וכנ"ל. וגם אם אמה היא כבר יותר מארבעים שנים מעמבערקע ברעפארים טעמפעל שם ואפילו לא ידעה שגט של ערכאות אינו מועיל לישראל.

והנה ראינו לרבותינו האחרונים ז"ל שכתבו דקידושין שנעשו ע"י רעפארעס ראביי אינם כלום אם נתברר שלא היו שם עדים כשרים שראו נתינת הטבעת ואמירת הרי את מקודשת לי ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ק"י וסי' קס"ז ודו"ק (שאם היו שם עדים כשרים ושמעו אמירת הקדושין ונתינת הטבעת אז ודאי מקודשת אף שלא היה שם רב כשר דקדושין אפילו בינו לבין עצמו ויש שם עדים נמי מקודשת ופשוט) והא דאמרו בגמ' יבמות ט"ו נכרי שקידש בזה"ז חוששין לקדושיו שמא מעשרת השבטים קאתי י"ל דהתם אגברא הוא דמספקינן אם הוא ישראל או לא אבל על הקדושין ליכא ספיקא דקידש משמע שקידש כדת משה וישראל ולכן אף דגברא ספיקא הוא מ"מ מקודשת אבל הכא על הקדושין דנין ואמרינן דלא היו קדושין מעולם חדא שהרי הראביי והנאספים שם המה כולם מחללי שבת ועוברי עברות שפסולים לעדות וליכא עדי קדושין, שנית דצריך לראות הנתינה מידו לידה ועוד פרטי דינים בקדושין ואפילו לפי דעת הח"ס ז"ל סי' ק' דאם היו שנים עדים מרחוק אף שלא ראו ולא שמעו מעשה הקדושין הרי זו מקודשת מ"מ דוקא התם שהקדושין הם קדושין גמורים ע"י כשרים אלא שנמצא עד הקדושין פסול אמרינן כה"ג סמכינן על הני מרחוק דהו"ל כאן סהדי אבל בראביי רעפארמי מחלל כבוד ד' ודאי אין לסמוך עליו שלא יעשה שלא כדין וקלת גם שמם מוכיח עליו שקורין לנשואין בשם נערעמאני ואינן יודעין שטבעת קדושין בעי משלו ומה לי לחשוב כל הפסולים בקדושין שאינם בקיאין בהם והלא אפילו מה שבקיאין ויודעין אינם מקיימים כי הכל עושין ע"פ מנהגי עכו"ם ובחוקותיהם הולכין כידוע.

והנה בש"ע נחלקו אי קדושי מומר ומחלל שבת בפרהסיא הוי קידושין דבש"ע א"ע סי' מ"ד ס"ט סתם ישראל מומר שקידש קידושיו קידושין גמורין וצריכה ממנו גט ואפילו זרעו משהמיר אם קידש אותו זרע ישראלית קידושיו קידושין ומהר"י מינץ סי' י"ב כתב דלא תפסי קדושין אלא מדרבנן והאריך להוכיח שדעת הר"ח א"ז ור' טובי' כן וכ"כ מהרשד"ם א"ע סי' מ"ד ועיין כנה"ג והברכ"י א"ע סי' ד' אות י"ד הביא ממהריק"ש שהביא מתשו' מהרא"ם סי' כ"ז בשם מרדכי דהנבעלת למומר כנבעלת לעכו"ם וקנאין פוגעין בו והריק"ש הניחו בצ"ע דהא אעפ"י שחטא ישראל הוא והביא שם בשם תש' שע"י דהרא"ם ס"ל דלא אמרו כן אלא לענין גיטין וקידושין אבל לשאר דברים הוא כעכו"ם ובתשובה אחת כתבתי דמה שנוגע לאחרים הוא כישראל ובת"כ ר"פ ויקרא אדם לרבות הגרים מכם להוציא את המומרים ומה ראית לומר כן אמור אדם לרבות המומרים מכם להוציא הגרים אחר שריבה הכתוב ומיעט ת"ל בני ישראל מה ב"י מקבלי ברית אף הגרים מקבלי ברית יצאו מומרים שאינן מקבלי ברית ע"ש גם בירושלמי פ"ד דשקלים ה"ד הרי מומרים אינם בכלל בני ברית ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ק"ו שהביא דברי הת"כ והירושלמי וציין עוד למג"א סוס"י קפ"ט ואבן העוזר שם וסיים אחרי שרוב הפוסקים דקידושי מומר מה"ת א"א להקל מטעם זה לבד אלא שהאריך בדבר שהעדים בעת הקדושין היו רשעים מחללי שבת ועוברים על כל עבירות והרב המסדר הי' רעפארמער ע"ש מה שהאריך.

נתיב א

אלא דאכתי יש לעיין לפמ"ש ידי"נ הגה"ל מוהר"א הענקין זצ"ל בפי' איברא סי' ג' ד-ה דבקדושין ליכא דין שיתכוונו לקדושי תורה אלא בזה לבד שלקח אשה שתהיה לו לאשה היא הכוונה הנדרשת לקנין אישות ולכן אף שלא הי' מעשה קנין בשעה שהכניסה לביתו מ"מ כיון שידוע שהוא לוקחה לנשואין דהרי נושאה בערכאות מועיל שהביאות דאח"כ הו"ל ביאות קנין וגם במקדש בפמסו"פ ואינו יודע שאינם קדושין מ"מ הו"ל ממילא כנתכוין לקנין אישות על כל הביאות שעשה והא דפליגי רב ושמואל בכתובות דף ע"ג במקדש פמסו"פ יש ליישב ע"ש ובאיגרות משה סי' ע"ד תמה עליו ולפענ"ד קשה מגמ' קדושין ס"ה האומר קדשתי ביני לבין עצמי אפילו היא והוא מודים אינם מקודשת הא כיון שלקח אותה לשם אישות תהיה מקודשת וקשה לדחוק ולומר דכוונתו שבאו רק קודם שדרו יחד. גם משו"ת הריב"ש סי' ו' שדן שתהא אסורה מחמת דין ב"נ ועל זה כתב ואע"פ שחטא ישראל הוא ולא חלו עליה קדושין כלל ועוד בב"נ אינה צריכה גט וכל שישלחנה הבעל מביתו או תמאן היא בו ותצא מביתו הרי היא כפנויה גמורה גם הרדב"ז ח"ז סי' י"א וי"ב כתב דאע"פ שייחדה בביתו אין אלו נשואין דנתנה תורה ונתחדשה הלכה ע"ש.

ודו"ז הגר"ג שטערן בעל יקה"ג בתל תלפיות הביא מדברי מהרי"ט על הרי"ף ריש קדושין שכתב דאם הכניס אשה לתוך ביתו לשם אישות אע"פ שעמד עמה כמה שנים לא נקנית לו אע"פ שודאי נהג בה מנהג אישות אינה נעשית אשתו והבא עליה פטור אע"פ שאשה נקנית בביאה והן הן עדי יחוד והן הן עדי ביאה כל שלא פירש בפני עדים שמקדשה בביאה אפקרה רחמנא לבעילתו ושויא ב"ז ע"ש.

ומלשון הרדב"ז פ"ט מהל' מלכים ה"ח שכתב ומאימת אשת חבירו וכו' כיון שאינם בתורת גירושין שאם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה וכו' משמע דדוקא בעכו"ם היכא דהכניסה לביתו ומיחדה לעצמו הוא דהוי קדושין אבל בישראל לא מועיל יחוד זה שהרי על יחוד כזה כתב הרדב"ז ז"ל כיון שאינם בתורת קדושין אינן בתורת גירושין ודו"ק.

וראיתי לרבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל עולים ויורדים בדין נשואים אזרחיים (ציוויל מערידזש בלע"ז) כלומר שהלכו איש ואשה ישראלית ונישאו אצל שופט המדינה אי יש בה חשש קדושין המהר"ם שיק א"ע סי' כ"א כתב דיש ללמוד מדברי הרמ"א א"ע סי' כ"ו שכתב במומר ומומרת שנישאו בנימוסיהן ואח"כ נתגיירו אין חשש על הנשואין שנישאו בגיותם דהוי כזנות בעלמא וה"ה הכא שנישאו בנימוסיהם ואין לחוש להא דקיי"ל אין אאעבב"ז דכבר האריך התה"ד סי' כ"ט דבמומר ומומרת דבפרוצים ל"ש חזקה זו והתיר בלא גט והכ"נ באנשים אלו שאין חוששין על איסור נדה ולא על קדושין לא שייך בהו חזקה זו אלא דהקשה לו לדעת הראב"ד דפילגש מותרת בזה"ז קשה איך אמרינן דאאעבב"ז ותי' דהוא משום גנאי ולא משום איסור ע"ש ותשובה שלמה ח"ב סי' י"ז כתב נמי להתיר נשואין אזרחיים בלי גט ע"פ הריב"ש סי' ו' ותה"ד הנ"ל ובצ"פ ח"א (נדפס תרצ"ה סי' כ"ו כ"ז) כתב דהא מה שדרים יחד כדרך איש ואשתו הוי גדר אישות וכתב דזה נלמד מהעשה של ודבק באשתו (וזה ראי' להגרא"ה הנ"ל) ומסיק דלדינא לא תצא בלא גט ובח"א שנת ת"ש סי' כ-ג ביאר דגט זה אינו צריך להיות כגיטין שלנו.

נתיב ב

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לחדש בזה לפמ"ש הרמב"ם דקודם מ"ת הי' אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה והוא בפ"א מה"א ה"א ובפ"ט מהל' מלכים ה"ח כתב ומאימתי תהי' אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה שאין להם גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לבד אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין ע"ש ועיין רדב"ז שם כיון שאינם בתורת קדושין אינם בתורת גירושין ולפ"ז הי' נלפענ"ד לחדש דבת ישראל שנישאת בערכאות הרי ברצונה ליכנס באישות כדיני עכו"ם ולא כדיני ישראל וא"כ אשה זו מעולם לא קדשה עצמה להיות כאשת ישראל עיין תוס' קדושין דף ב' ע"ב שאשה במה שהיא מתיחדת לו היא נאסרת לכל העולם א"כ צריך שהיא תתיחד עצמה לבעלה כהקדש ע"ש אבל הכא הרי היא לא נתייחדה לו אלא עד זמן שתרצה לילך מאתו שתלך לה וכה"ג ליכא קדושין כלל בישראל ולפ"ז אי נימא דעכ"פ איכא אישות מדין עשה של ודבק שהוא אישות דעכו"ם כדעת הצ"פ הנ"ל אבל א"כ הכ"נ הגירושין שלה הם כל שמיאנה בו הרי היא מותרת דממקום שבאת עלה מדין ב"נ נותנין לה דינה. ועיין קונטרס ישב מצרף שהביא מהגר"י זילבערשטיין זצ"ל דאישות קודם מ"ת לא פקע ותמה עליו שם באות י"ח דהוא נגד דעת הריב"ש ותה"ד ולפ"ז פשוט דודאי אישות דקודם מ"ת פקע מיד שהלכה מאתו וכנ"ל.

ויש להביא ראי' לדברינו מדברי בעל העקדה פ' תצא שכתב שח לי חכם אחד כי אחד מחכמי הגוים בראותו היהודים שואלין ודורשין גט מיד איש יהודי מומר והוא הי' מסרב לגרש האשה היהודית שאל לו למה יבקשוהו ממנו כי אחר שיצא מדתו ראוי להם להחשיבו כאלו אינו והרי אשתו ראויה להחשב כאלמנה לכל דבר והבעל עקדה השיב בדבר כי בחבור האשה לאדם יש שלשה עניינים האחד הוא להם כבעלי חיים בלתי מדברים והוא ענין המשגל להולדה והשני הוא מיוחד למין האדם בכלל והוא יחוד האשה הידועה והמיוחדת לאיש אחד לבדו ואיסורה על כל שאר כדי שלא לערבב הזרע כי בזה הענין מהיחוד הושוו כל האומות זולתי אם נמצאו מדברייס נחשבים כבהמות נדמה והענין הג' שיהיה היחוד ההוא מתקיים באופן מה מיוחד מזולתו וזה יהי' להם מצד היותו בעל דת כי תורת משה נתנה בזה אחד מג' דרכים כסף ושטר וביאה ודת הנוצרים בנטילת הידים וכל האומות כפי חוקם והנה זה האיש אשר המיר הדת לא הסיר בזה חוזק היחוד אשר לאשה אצלו שהיא זקוקה לו מצד שהוא אדם לא מצד שהם יהודים ולזה אע"פ שהוא מומר עדיין הוא באישיותו ולזה חייבת לבקש ממנו פיטור אמנם נבקש שיהי' גט כשר כדת יהודים לפי שהיא יהודית ולא תתגרש כי אם בגט כשר לפי דתה ע"ש. הנה נראה ביאור הדברים דאשת מומר שצריכה גט פיטורין אינה מעצם הקידושין אלא מצד אישיות ע"ש.

ולפ"ז אומר אני בדידן נמי כיון דהבעל הוא מומר ואינו מאמין בקדושי תורה אלא כפי מה שהם אומרים לו א"כ מצד קידושין אין כאן קידושין כלל אלא מצד יחוד האשה הידועה והמיוחדת לו לבדו שהוא הייחוד שהושוו בו כל האומות ולזה מהני הפירוד כמו בכל האומות כיון שלא היו קידושי תורה אלא נישואים אזרחים ולזה מהני הפרדה בעלמא ואפילו לפמ"ש המהרש"ם בתשובה ח"ב סי' ק"ו דהבעל עקדה לא השיב כן אלא לנכרי ולא מעיקר דינא מ"מ כ"ז למי שקידש כראוי דהמהרש"ם מיירי במי שיקדש ע"י קידושי

רעפארעס רעדט אבל בקידושין מזרמיים לפענ"ד מודה המהרש"ם וכמ"ש.

ודע דבעיקר קושית החכם מחכמי הגויס לבעל העקדה מומר מני כי אין מחכמה לעכו"ס בחכמת התורה כי התומר תורה יש בגויס לפ תמימן ומעיקרא לפ קשיא מידי לפמ"ש במי' למס' קידושין בישוב דברי מהר"ץ משז"ל בתוס' אס ד' ב' ע"ב דבקדושין יש ב' דיעס קנין כסף וקדושה וקנין כסף הוא מדין כי יקח דשה עפרון דליף קיחה קיחה והקדושה והמיסור הוא מלידה כמ"ש התוס' אס דף ב' במה שהיא מתייחדת לו היא נאסרת ע"ש ולפ"ז מומר מני בשה שהמיר בעלה ר"ל אף שאול לה החלק הקדושה מן הקידושין מבל מ"מ חלק הקנין כגופו לפ אול לה שהרי הוא קנה השה בכסף קידושין ולזה היא נריכה גט פטורין ממנו על קדושי כסף אס דין קנין לפ פקע בהמרתו אלפ בגט ומיהו עיין גיטין ל"ח ע"ב מומרו לפני רבי נתייחמי מפלוני עבדי מהו ומחר ר' יוחנן מ"ט דרבי גמר לה לה מאשה מה אשה בשטר אף עבד נמי בשטר ובק דייקת מינה בשה מה אשה מיסורא ולפ ממונא אף עבד נמי מיסורא ולפ ממונא ופרש"י בשה זו שגט שלה אינו בח להפקיע ממון אים לו עליה אלפ מיסור נראה לכאורה דגט לפ מהני אלפ להפקעת מיסור ולפ להפקעת ממון ממילא והגט מפקיע המיסור ומ"ל דכיון שמגרשה מחל לה לממון ממילא כמ"ש ונ"ע וי"ל דכיון שמגרשה מחל לפ אלפ מהני מהשה כלום מדשה ומרשה היכא דלפ קדשה ממילא מהני הפירוד לכ"ע ודו"ק כי קלרתי מאד,

ועיין שערי הלכות תורת ו' בשיעור בתוס' קידושין.

ונלפענ"ד לומר דברעפארמער נמי כיון שלדעתם הנפסדת הס עשו עלמס כדת חדשה ולמרשה עייהס ישפוטו ואשה יכולה לפטור מבעלה בלא גט רק בערכאות והכל עושים בנשואין בעכו"ס ואומרים דינא דמלכותא דינא לענין הגט מ"מ כשהם נושאים נשים נמי מדעתא דהכי נושאים והו"ל נשואים דידהו בנשואי עכו"ס ממש שכיון שאין כוונה להתקדש עלמה לו לעולם אלפ בכ"ג שאם תרצה תלפ ממנו ליכא קדושין כלל אלפ דין שד ודבק לדיעת בישראל או שמועיל מילון שלה לפי דעת הפ"פ הנ"ל ועכ"פ אין לחוש לקדושין שלהם וכדעת רבותינו הצדיקים המחרונים ז"ל, כמובן במקום שאין שם עדים כשרים.

נתיב ג

והנה מכמי פס לן לעיין בהא שכתבו הרבה פוסקים דאף אלפ תלו הקדושין מ"מ הא קיי"ל דאין אדם עושה בב"ז וודאי לשם קדושין בעל ואפילו בשאר בעל עבירה לשאר דברים מ"מ מאן לימא לן דרוצה לעבור גם על ב"ז והגם שהרמב"ז כתב דאין חומרים חזקה זו כמי שפרוץ בעריות פרוצים בעריות ומחמירים בישורי תורה אבל הני רעפארמער תרתי אימתהו דהו אדם אלפ ידעו בכלל מאיסור ב"ז ואיך נאמר בית חזקה כמה שאינו יודע כלל והשנית לאינו מאמין בישורי תורה כלל כה"ג ודאי כ"ע מודו לליכא למימר בהו חזקה אין מעבב"ז.

ורגיל לבא בישות אסורות דכיון דאלפ קפיד בהכי לא בעל לשם קדושין אלפ לשם זנות בעלמא וגם כ' שאם פרסה נדה ל"א אמע לשם קדושין בעל דכיון דעבר על איסור כרת לא חש לב"ז. גרס הרד"ך בית כ' הובאו דברי בא"מ סק"ג כתב בשום שנשא אנוסה ע"י כומר דמאחר שנתאברו כמה ימים יחד ג"כ נראה שנתאברו כאיש ואשה הנשואים יחד ובודאי בעל וחזקה ג"א בועל את אשתו בזנות ואע"ג דבמקדש בפמשו"פ אי בעלוה כתב הרמב"ם והסמ"ג חזקה שאין אדם מישראל הבאריס עבב"ז נראה דוקא ישראל הבאריס נראה כוונתו רק אלפ יהו פרוצים ע"א הובאו דבריו בשולחפ"פ סי' כ"ו סק"ו אות ג' ע"ש מבואר עכ"פ דאלפ הוא מחלוקת הפוסקים אי חזקה לאחעבב"ז אינה גם בהאי גוונא.

והריב"ש בסי' ו' ז"ל ואם יאמר אומר אפילו הרמב"ם לא אמרה אלפ בפנוי הבא על הפנויה בדרך מקרה אבל זה שנשאה בחקי העכו"ס והתנה עמה להיות אשתו הו"ל כמדבר עמה על עסקי קידושיה בשעה שנתייחד עמה והו"ל כמי שפירש ואמר לעדי יחוד שדעתו לבעול לשם קידושין יש להסיב ולומר למדרבא מיפכא מסתברא לאפילו לדעת אותם הגאונים שסוברים דבשאם אמרינן לשם קידושין בעל בנדון זה לא בעל לשם קדושין דכיון שהתחילה בנשואין בחקות העכו"ס הרי הוא כאילו פירשו שאין דעתם לשם קדושין כלל משה וישראל אלפ כדרכי העכו"ס שאינם נחשבת גיטין וקדושין ואם כן אינה כנשואה אלפ שהיא אצלו כמו פלגש גלי כתובה וקדושין עכ"ל וכ"כ בשמ"ד סי' כ"ט והר"ן בשם הרשב"ץ כתב שלא אמרו חזקה אין אדם עושה בעילתו בע"ז אלפ בנשואו אבל בשאר נשים מן הסתם בב"ז עד שיפרש שהוא לשם קדושין ועיין ב"י ע"ע סי' קמ"ט מה שהאריך בדבר.

איברא דהרד"ך מיהם דבר יקר דחזקה אין אדם בועל את אשתו בעילת זנות נראה כוונתו לאפילו ניחא בשאר כה"ג ליכא חזקה כיון דאינו מוחזק בכשרות מ"מ בנשואו אינא גם בכה"ג חזקה ומיהו לפענ"ד כה"ג בידון דידן כ"ע מודו דבב"ז אלפ דהרי הכא הוא מוסב לפי דעתו הנפסדת דסגי בקדושי הראשוני ע"כ כל בעילות שבא עליה על דעת הקדושין הראשונים הוא בועל והני קדושין הא ליתנהו אלאו קדושין ניהו והשנית דלפענ"ד לומר לאפילו להמולקים על הרמב"ן ומחרינן חזקה אפילו בפרוצים מ"מ נראה דוקא בפרוצים בעריות אבל יודעים שיש איסור בב"ן אלפ שהם פרוצים בעריות ומאמינים באיסורי תורה אבל הני רעפארמער תרתי אימתהו דהו אדם אלפ ידעו בכלל מאיסור ב"ן ואיך נאמר בית חזקה כמה שאינו יודע כלל והשנית לאינו מאמין באיסורי תורה כלל כה"ג ודאי כ"ע מודו לליכא למימר בהו חזקה אין מעבב"ז.

וראי' לדברינו מגמ' כתובות דף ע"ג אדם יודע שאין קידושין תופסין בפמשו"פ וגמר ובעל לשם קדושין ולמ"ד אין אדם יודע שאין קדושין תופסין בפמשו"פ אמרינן דכי קא בעל אדעתא דקדושין ראשונים בעל וכן אמרינן התם בקידושי קטנה שאם אין אדם יודע אז אדעתא דקדושין הראשונים בועל וממילא הכ"נ כיון דאינו יודע ועוד שחושב שכבר קדש בשעת הנשואין ודאי אדעתא דקדושין ראשונים בועל וליכא שום הו"א משום אא"ע בב"ז דלא גרע מסתם ישראל שבא על אשתו שאינו בועל לשם קדושין. ויש לצרף גם דעת השג"א בתשובה בבית אפרים סי' מ"ב בא"ע שכתב דהחזקה אין אדם עושה בב"ז הי' רק בדורות הראשונים שהיו נוהגים לקדש בביאה לא בזמנינו.

ברם הרבה מאחרונים כתבו דנשואים אזרחיים הוי ספק קדושין עכ"פ וחוששין להם לפטרה בגט היכי דאפשר עיין אהל אברהם להגר"א קרפלס סי' ק"ג וזקן אהרן (וואלקין) ח"ב סי' ק"ג והגרי"ז בתל תלפיות שנת תרנ"ו והובא בישב מצרף ובפרי השדה ח"ג סי' ט' ובבית זבול ח"א סי' כ"ז ובאוצה"פ ציין להפוסקים ואין בדעתי להביא מה שמפורש שם ועיין דעת סופר א"ע סי' י"ד במסדר הגט שהי' פרעדיגער כתב וחוץ מזה שאנן קבילא אנן איסוריי דקמאי ראשונים כמלאכים שכל מעשי ב"ד שלהם לא שרירין ולא קיימין ע"ש מ"מ חש לה לכתחילה והגם כי הרעפארמער בזה"ז הם גרועים יותר מהנעלאגין שביורא"פ שהי' להם בתי כנסיות רובם כשרים הנשים למעלה והאנשים למטה וגם הפרעדיגער שלהם היו עכ"פ יודעי דת קצת ורבים מהמתפללים שלהם היו שומרי שבת וקצת שומרי תורה משא"כ בזה"ז שהם כמעט כהכותים שמצאו להם דמות יונה.

אמנם היות כי מירא' הוראה אני ומחמת חומר איסור א"א נלפענ"ד להוסיף עוד סניף אחד להתירא דנראה אפילו להמחמירים רובם דרובם עכ"פ ס"ל דלא הוי אלא ספק קדושין ומחמת ספק קדושין אמרו שלא תצא בלא גט אם רוצה להנשא לאחר ואם נשאה בלא גט תצא מזה ומזה ומיהו לענין בנים שנולדו מזה הו"ל עכ"פ רק ספק ממזרים אפילו להמחמירים ואפילו לקצת השיטות דס"ל לודאי קדושין מחמת חזקה מ"מ לדידן כיון דיש לן רוב שיטות דס"ל דלא הוי קדושי ודאי א"כ אצל הבנים ודאי דהו"ל ספק ממזר ספק אי קיי"ל כהמחמירין או כהמקילין וזה לפענ"ד ברור לכ"ע ומעתה אומר אני דאפילו אם היתה אמה באה אצלינו להתירה בלי גט לינשא לכתחלה לא היינו מתירין לה והי' מקום להחמיר שלא תנשא עד שתקבל גט כשר ע"פ ד"ת לצאת ידי כל השיטות היכי דאפשר עכ"פ אבל בדידן שהספק על הבת כבר ודאי יש לן לומר דמותרת לינשא ממ"נ דאי קיי"ל כהפוסקים דלא הוי קדושין גם אמה היתה מותרת אלא מה תאמר דילמא כשיטות הפוסקים דמצרכי גט מ"מ לא הוה אלא ספק קידושין והו"ל ספק ממזרת ובהא כבר קיי"ל ממזר ודאי לא יבא בקהל אבל ממזר ספק יבא בקהל כ"ז נלפענ"ד להלכה להתיר שתי בנות ישראל בקהל ומיהו למעשה לא אסמוך עלי עד שיסכימו עמי עוד עכ"פ שני גדולי הוראה. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן רל"ו, חי"ב סי' של"א].

שוב באמצע הכתיבה צלצל אלי ידי"נ הרהגה"צ אדמו"ר מציעשינוב שליט"א ובמסל"ת סיפר לי שפעם נכנס הוא אצל הגה"צ מוה"ר אליהו הענקין זצ"ל ובאת אז לפניו שאלה כזו בענין ספק קדושין ואמר אז הגר"א ז"ל להאדמו"ר הנ"ל וואס זאל איך טוהן איך מוז ארויס זיכען אללע קולות מתיר צו זיין א' אידישע טאכטער לבא בקהל ואמר שכה"ג גם הגר"א הענקין ז"ל התיר, ושמחתי כעל כל הון כי כנראה מן השמים הזמינוהו שכה"ג גם הגר"א הענקין הי' מתיר ושישו מעי מ"מ לא אומר היתר עד שיסכימו עמי גדולי הוראה בס"ד.

אלו דברי אדם מועט לעולם והשם יודע ועד כי הרבה טרחתי להתיר הני תרי נפשות בישראל וכך ידינוני מן השמים לכף זכות המצפה לביאת בר נפלי בד"ד ברוב רחמיו וחסדיו המצפה לישועת ה' בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רעט

בענין המקדש באיסורא דרבנן אי שייך ביה לומר הפקר ב"ד הפקר ותמיהה באבנ"מ

ח' תמוז התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ אהובי ידידי בנש"ק פרי עץ הדר חו"ב פ"ה כש"ת מוה"ר **מיכאל שלמה דוב מייזילס** שליט"א לאנדאן ענג.

אחדשה"ט בידידות נאמנה. יקרת מכתבך קבלתי ונהניתי מאד לראות שאתה יגעת ליישב דברי דו"ז רבינו הגאון בעל אב"מ בסי' כ"ח ממה שהקשיתי עליו בסי' כ"ח כתב דהמקדש באיסורא דרבנן לא שייך למימר ביה הפקר ב"ד הפקר וכתב כן אליבא דרש"י ומינה תמה אבעל ב"ש בא"ע ותמהתי דהא רש"י פסחים דף ז' כתב להדיא הטעם דהמקדש בחיטי קורדנייתא אינה מקודשת משום דהפקר ב"ד הפקר ע"ש בד"ה אפילו, וכתבת ליישב דבריו דיש לדייק בלשון רש"י פסחים שם שכתב והם הפקירו ממונו דהפקר ב"ד הפקר ולמה לא פי' נמי דשויוהו רבנן להכסף מתנה והבאת משט"מ כתובות דף ג' דעת רבינו פרץ דלרש"י הפקר ב"ד לא מהני אלא מטעם אפקעינהו ולפ"ז בפסחים נמי צ"ל

משום דאפקעינהו ודחק לפרש ע"פ דעת האב"נ א"ח סי' של"ג אות כ"ד.

ולפענ"ד פשוט דכוונת רש"י כפשוטו דהפקר ב"ד הפקר וממילא כיון שהפקירו ממונו אין כאן קידושין והא דקשה לך דא"כ אמאי לא פרש"י דמעות מתנה כמו שפי' בכתובות דף ג' ועוד בכמה דוכתי לפענ"ד י"ל בתרי אנפי או יאמר פשוט דבכל מקום דמקדש במעות שמותרין בהנאה ואנן אמרינן אפקעתא צריך לומר דהמעות מתנה דאל"כ צריכה לחזור המעות עיין קידושין מ"ו ע"ב וש"מ מעות בעלמא חוזרים וקמ"ל הכא אפקעינהו לקידושין והמעות מתנה והיינו במקום שהמעות מותר בהנאה אבל המקדש באסה"נ דרבנן א"א לומר דהמעות מתנה שהרי גם לה המעות אסור בהנאה דחיטי קורדנייתא איסה"נ נינהו מדרבנן עכ"פ ולכן לא יכול לומר המעות מתנה אלא הפקר ב"ד וגם היא אסורה ליהנות מהמעות.

או יאמר דהיכא דבשעת קידושין אמרינן דלא חלו הקידושין וכגון המקדש בחיטי קורדנייתא וכיוצא בזה אז שפיר אמרינן הפקר ב"ד הפקר וחכמים הפקירו את ממונו וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וא"כ ליכא כאן ממון במה להתקדש ולא חלו קידושין כלל מעיקרא וכה"ג לא אמרו אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה דמעולם לא חלו הקידושין ואין להם מה להפקיע אלא הפקירו הממון וממילא לא יחולו הקידושין וממילא אתי שפיר כאן בפסחים שהי' קשה לי' לרש"י ואע"ג דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשם ומפקע קידושי תורה ושרי א"א לעלמא הא מתרצינן בכמה דוכתין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר והם הפקירו ממונו כלומר וכיון שהפקירו ממונו א"כ לא אתי איסור חמץ דרבנן ומפקע קידושי דאורייתא דהקידושין מעולם לא חלו כלל, אבל בכתובות וביבמות דהתם מיירי דבשעת קידושין היו קידושין גמורין אלא דעכשיו בשעת נתינת הגט משום דעשה שלא כהוגן או משום מגדר מילתא אפקעינהו רבנן לקידושין למפרע כה"ג שפיר קשה שהרי בשעת קידושין לא הפקירו ב"ד ממונו שהרי עד עכשיו דרו שניהם יחדיו כאיש ואשה והיו קדושין וגם היא כבר אכלה המעות בתור מעות שלה והאיך יש לומר עכשיו שהפקירו ממונו ומאי מהני הפקר זה עכשיו שכבר המעות אינו שלו שכבר האשה קבלה הכסף כה"ג ליכא למימר משום הפקר ב"ד שהפקירו ממונו למפרע ולא חלו הקידושין כלל ולכן ע"כ משום דאפקעינהו רבנן לקידושין משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש שאמר כדת משה וישראל והם לא ניחא להו בהני קידושין והמעות שנתן לה מתנה הם, אלא דלא תקשה האיך יתנו מעות שלו במתנה לאשה זו וע"ז קאמר משום הפקר ב"ד הי' הפקר ובידם ליתן מעות זה מתנה לה והבן.

ובזה אתי שפיר מה שפרש"י יבמות נ' ע"ב אדעתא דרבנן תולה בדעת חכמים דהא כדת משה וישראל קאמר ואפקעינהו רבנן על ידי גט זה לקידושין מינה ושוינהו למעות דקידושין מתנה למפרע דהפקר ב"ד הי' הפקר ע"כ הנה דייק ואפקעינהו רבנן ע"י גט זה לקידושין ולמ"ל ע"י גט זה לימא בסתם ואפקעינהו רבנן ע"י הפקר ב"ד אמנם לפמ"ש אתי שפיר דהתם מיירי שבשעת הקידושין לא הפקירו ממונו וא"כ האיך אפשר היום להפקיר ממונו אלמפרע שהיא כבר ממון שלה היא ועיין ר"ן נדרים פ"ה ע"א ד"ה ואי מסתפק וכל שזוכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר וכו' קנין ממונו של זה אינו בטל וא"כ הכ"נ קנין ממון שקבלה האשה וקנתה הממון הזה אינו בטל אלא וע"כ קאתי עלה מדין דהמעות מתנה לה ומדין הפקר ב"ד והקידושין הפקיעו משום דעל תנאי של כדת משה וישראל קידש וא"כ עכ"פ הני תרי עניני ותרי טעמי נינהו בקיצור היכא דרוצה לקדש ובשעת קידושין לא ניחא להו לרבנן בקידושין אלו כה"ג אמרינן הפקר ב"ד הפקר והפקירו ממונו וליכא קידושין כלל אבל היכא דלאחר שקידש ולאחר זמן ראו חכמים להפקיע קידושיו אז כבר הטעם משום דקידש כדת משה וישראל ואפקעינהו לקידושין ע"י הגט ושוינהו למעות מתנה והבן כי הוא דבר חדש בס"ד.

שוב דקדקתי בדברי רש"י כתובות דף ג' וראיתי כמעט הדבר מפורש כדברינו שם וז"ל קידש בביאה מאי אפקעתא מעיקרא איכא בשלמא על ידי גט כשר אע"פ שהקידושין קיימין עד עכשיו גזירת הכתוב הוא שהגט כורתו ומתיר איסורו מכאן ולהבא אבל זה שאינו גט מן התורה ואתה מכשירו מפני דעתו של זה שקידשה על דעת חכמים ושביטלו ע"פ חכמים צריך אתה לומר שמעיקרא לא יהיו קידושין וכו' והמדייק בדברי רש"י יראה שכתב בשלמא ע"י גט כשר אע"פ שהקידושין קיימים עד עכשיו גזה"כ הוא כו' והקושיא הי' אלו על שהיו הקידושין עד עכשיו, וגם בסמוך שם כל המקדש אשה על דעת שהנהיגו חכמי ישראל בישראל הוא מקדשה שיהיו קיימין קידושין לפי דברי חכמים ויהיו בטלים לפי דברי חכמים על ידי גיטין שהכשירו חכמים ע"כ ומבואר נמי דהתם מיירי רק באופן שהקידושין היו קיימין עד עכשיו ועכשיו רוצה לבטלם ולנתקם בגט זה שהכשירו חכמים ולפיכך שפיר לא יכול לומר הטעם משום הפקר ב"ד אלא משום אפקעינהו ועיין נדרים נ' ע"ב האומרת טמאה ומה שהקשה הר"ן ואיכא למידק ובתוס' שם בשם רבינו אליעזר ומה שתי' הם ודו"ק. [וע"ע משנ"ה ח"ב סי' שכ"ג, ח"ד סי' ל"ט].

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רפ

בענין המקדש באסה"נ יחולו הקידושין דזוכה במצות ביעורן ששוה עשרה זהובים

ערב סוכות התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם צ"ת חו"פ שמ"פ וכו' כג"ת מוה"ר **שמואל אברהם זעלטענרייך** אבדק"ק טשאקאווא (שליט"א) זצ"ל ברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. בהיותי בירושלים עיה"ק פגשתי את שש קושיא שהקשה ממעכ"ג מוה"ר אברהם גט"מ ע"ה אמה דקיי"ל קדושין נ"ו המקדש בערלה אינה מקודשת ופרש"י דאסה"נ נינהו ולפמ"ש הח"ס גיטין נ"ג טעם למ"ש המג"א סי' תרמ"ט דערלה מקרי לכם משום דיש מצוה בשריפה ואם בא אחר ושרפה צריך לשלם לבעלים משו"ה הו"ל לכם א"כ אמאי לא יוכל לקדש אשה בכל אסה"נ שיש מצוה לבערן וזוכה במצוה השוה עשרה זהובים ע"כ הקושיא וכת"ר תי' לו לפמ"ש ההפלאה ז"ל דבקידושין בעי מלי דמיטב וכיון דלפי שיטת השו"ע ח"מ סי' שפ"ב שמין זה ההפסד לפי ראות עיני הדיינים א"כ לא הוי מילי דמיטב כי מי יודע מה ישומו ב"ד על זה ועוד טעם אחר כיון דצריכה שומא לא סמכה דעתה עכ"ל.

ולפענ"ד בהורמניתיה דכ"ג תרוייהו טעמי צ"ע הטעם דצריכה שומא לא סמכה דעתה צ"ע דעכ"פ ספק קידושין ליהוי המקדש בערלה כדין כל מקום דלא סמכה דעתה דקיי"ל דהו"ל ספק קידושין עיין א"ע סי' ל"א דכל דבר שצריך שומא אף דודאי קידושין לא הוי מיהו ספק קידושין הוה וא"כ הכ"נ ואנן אינה מקודשת תנן, שנית לטעם דבעי מילי דמיטב נמי היינו דוקא אי לא אמר לה שתהי' מקודשת בשו"פ שבו אבל אמר לה שתהי' מקודשת בשו"פ שבו מקודשת לכ"ע וא"כ בדידן נמי אמאי המקדש בערלה אינה מקודשת ליהוי מקודשת מדין שו"פ שבה עכ"פ.

אלא דבעיקר הקושיא לפענ"ד מעיקרא ליתא לא מיבעיא לדעת הרמב"ם והמחבר שם והסמ"ג כפי מה שפי' דבריהם הש"ך ז"ל בסי' שפ"ב סק"א דהאי תשלום דהחוטף מצוה קנס הוא ולא ממון ומה"ט צריך שומא א"כ פשוט כיון דקנסא הוא אין לזה דין ממון כלל כשנותן לה ברצונו הטוב דאז ליכא קנסא דלא קנסו אלא כשחוטף מצוה מאחרים ומצוה שלו נותן למי שרוצה ואין בזה עשרה זהובים כלל, אלא אפילו למ"ד דממונא הוא וכמ"ש הש"ג לדעת הרמב"ם ודלא כדעת ה"ה דקנס קצוב הוא ועיין מהרש"ל פ' החובל סי' ס' ובגמ' חולין (פ"ז ע"א) בעובדא דר"ג שכר מצוה או שכר ברכה מאי נ"מ לבהמ"ז ועיין ש"ך ח"מ סי' שפ"ב סק"ד מרגלא בפומי דאינשי מי שמכבד לחבירו לברך ברהמ"ז שמכבדו במ' זהובים וכן שמעתי בשם כמה גדולים וכ"כ בש"ג פ' החובל דף ל"ד ע"א מי שהזמינו לברך בהמ"ז ובא אחר וחטף ובירך חייב ליתן לו מ' זהובים ע"ש נראה לכאורה דס"ל דדין ממון ממש ליה דהרי כשמכבדו אינו חוטף כלום ויש לו מ' זהובים ואם הי' דין קנס אינו מכבדו בכלום דקנסא לאו ממונא הוא וי"ל, מ"מ האי ממון אין לו דין ממון כלל לעניני קנין דמללה"נ אלא הו"ל כדין ממון של פמשו"פ לענין קניניס וכל מי שנותן לחבירו חפצא של מצוה לקיים בו המצוה ומחזיר לו אינו נותן לו שום ממון אף שיצא ידי מצותו.

והנה המודר הנאה מחבירו ונותן לו אתרוג במתנה ע"מ להחזיר אינו יוצא בו ביום א' של סוכות דלא הוי שלכם (תשו' הרשב"א סי' תשמו-מז) עיין א"ח סי' תרמ"ט ס"ב דאף דקיי"ל מללה"נ ולא מקרי הנאה מ"מ עכ"פ לכם לא מקרי דאיסורי הנאה נינהו ואי נימא דדין ממון לו פשוט דאסור משום דנותן לו עשרה זהובים והוא נדר הנאה ממנו וגם בשאר ימים אמאי יוצא בו בנותן לו מעמ"ל הא אכתי נותן לו עשרה זהובים א"ו דמה שנותן לו לקיים מצוה לא מקרי ממון כלל לענין דלקרי לכם וכ"ש שלא לקנות בו וז"פ. ולפ"ז ממילא פשוט דאינה מקודשת נמי במה שנתן לה אסה"נ לשם קידושין בשביל שמצוה לשרפו דאין לזה שויות ממון כלל לענין קנין ולקדושין בעי שיהי' ראוי לה ליהנות בשויות של שו"פ ועיין תוס' דף ז' בההיא הנאה ועיין רשב"א יבמות ק"א בשם הרמב"ן דמללה"נ ואין לו דין ממון כלל.

והנה בב"ק ע"א שם גנב שור הנסקל וטבחו משלם דו"ה דברי ר"מ וחכמים פוטרים ושם בעמוד ב' שור הנסקל אסה"נ נינהו לאו דמריה קא טבח וכו' ומוקי לה דר"מ ס"ל כר' יעקב וס"ל כר"ש ע"ש ולמ"ל דס"ל כר"י וכר"ש הרי חייב בעשרה זהובים וי"ל דבכולי שור בעי ליחייביה ולא בעשרה זהובים ולמרן הח"ס דחייב על כל השור תקשה כנ"ל וגם לרבנן מיהו פטור הוא ואמאי הא לכ"ע חייב בעשרה זהובים והגונב תרומה מבעליה ישראל שהפרישה אינו משלם תשלומי כפל שאין להם אלא טובת הנאה וטה"נ אינה ממון ואכתי לשלם משום המצוה שגזל ממנו דנתינה לכהן מצוה הוא וחטפה ממנו עיין רמב"ם פ"ב מגניבה ה"ח.

עוד קשה לי בעיקר דברי מרן הח"ס ז"ל שכתב וז"ל כיון דבהורג שור העומד להריגה חייב לשלם לבעלים עשרה זהובים ה"נ אם גנבו מבית בעלים חייב לשלם כפל עשרים זהובים וכשטבחו ישלם דו"ה עכ"ל הטהור ואני אסקופה הנדרסת לא זכיתי להבין דבריו כיון דהני עשרה זהובים שכר מצוה הם מ"ש הרגו או גנבו שכר מצוה אחת הוא דחייב לו ואם גנב מצוה לא מצינו בשום מקום דיש דין כפל עליו וא"כ מ"ש חטף מצוה או גנב מצוה שכר מצוה הוא דחייב

לו וזה לפענ"ד פשוט וא"כ הכ"נ אם טבחו או מכרו אינו חייב דו"ה אפילו לר"מ ואין זה נוגע לדינא דגרמי וגרמא שדן בה ושהביא מרן מש"מ שם, דעשרה זהובים הם שכר מצוה ובשכר מצוה לא שייך כפל ולא תשלומי דו"ה והתורה לא חייבה כפל ודו"ה אלא על דין ממון שגזל ולא מצוה שגזל וכ"ע.

(ובעצם אני מסופק היכא דביטל חבירו ממצוה והוא לא עשה המצוה אי מחוייב ג"כ לחבירו עשרה זהובים וכגון שלקח מחבירו אתרוג שלו והוא בעצמו לא יצא בו או שחטף ערלה שלו ולא קיים בה מצות שריפה אי מחוייב בעשרה זהובים דלפום ריהטא נראה דאינו חייב בעשרה זהובים אלא כשחטף מצוה ועשה הוא מצוה אבל לא בחטף מצוה ולא עשאה דאז לא הוי אלא בכלל מחטיא את חבירו ואין הז"ג כעת להאריך בזה). ואי נימא הכי א"כ הגונב מחבירו שור הנסקל ולא הרגו א"כ לא קיים הוא בו המצוה כלל אז ליכא כלל עליו דין של עשרה זהובים וכ"ש דל"ל תשלומי כפל וכיון דלית ליה תשלומי כפל ממילא ל"ל דו"ה דעל הגנבה פטור מתשלומי כפל וכל שפטור מתשלומי כפל פטור מדו"ה כמבואר בגמ' שם וכ"ע. ולא מיבעיא למ"ד דהכל קנסא הוא א"כ לא גזלו כלום דהא קנס לא מחייב עד לאחר שיעמוד לדין בפני ב"ד וא"כ ליכא עשרה זהובים וכ"ש דליכא כפל אלא אפי' למ"ד ממונא מ"מ כפל ליכא לפענ"ד.

ועיין תוספתא ב"ק פ"ק ה"ז ומכילתא משפטים פי"ג קל"ו וז"ל שבעה גנבין הן הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות ומסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו והמרבה בתקרובות ויודע שאינו מקבל והפותח חביותיו והן מכורות לחנונים וכו' למעלה מהן גנב אסה"נ פטור מלשלם עבדים שטרות שפחות וקרקעות אינו משלם אלא קרן כסות וכלים בהמה חי' ועוף וכו' הגונב פטר חמור משלם תשלומי כפל אע"פ שהוא אסור עכשיו יש לו היתר לאחר זמן עכ"ל מבואר דהגונב אסה"נ אין לו תשלומי כפל ופטר חמור גופיה לולי דיש לו היתר לאחר זמן הי' פטור מתשלומי כפל ואפילו קרן נמי אינו משלם על אסה"נ וכ"ש לא דו"ה.

איברא דשוב מצאתי למרן הח"ס ז"ל בתשובותיו א"ח סי' קע"ט שכתב בעצמו בטעם המג"א בסי' תרמ"ט הנ"ל דערלה אע"ג דאין לו דין ממון מ"מ מקרי לכם ודחה דברי המחה"ש ע"ש ודברים אלו סתראי נינהו ממ"ש בחי' וכ"ע. [וע"ע שו"ת משנה הלכות חט"ו סי' קמ"ז].

כל זה רשמתי לעצמי בירושלים עיה"ק בקיץ העבר בלי עיון בספרים שלא היו לי על אם הדרך.

סימן רפא

טעם לעשרה זהובים להחוטף מצוה

ועוד רגע אדבר בעיקר טעם דעשרה זהובים עבור מצוה שנתחבטו בדבר עיין יש"ש ובשו"ת בי"ש ג"כ האריך בזה ולפענ"ד בס"ד דבר חדש לפ"מ שחידש בני היקר יניק וחכים הב' עמרם נ"י על המשנה בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות ואמר בני הנ"ל דלפי מה שפי' דהרשע נענש בשביל עשרה מאמרות על כל עבירה שעבר כלומר שעל כל חטא נענש בשביל עשרה מאמרות, א"כ בעושה מצוה נמי על העושה מצוה מקבל שכר על עשרה מאמרות נמצא העושה מצוה אחת מקבל עשרה פעמים שכר כלומר על כל מאמר ומאמר וכ"ש הוא מעונש דמרובה מדה טובה ממדת פורעניות והוא דבר יקר ואמת בס"ד ואם חכם בני ישמח לבי גם אני. ולפ"ז נראה לחדש דהחוטף מצוה מחבירו הרי חטף ממנו עשרה פעמים מה שהי' מקבל שכר בשביל עשרה מאמרות ועכשיו הוא לקח לו הכל והנה כתיב יקרה היא מפנינים מזהב ומפז רב נמצא דמצוה אחת עכ"פ שויותה זהוב אחד ולכן קאמר מזהב ומפז רב. אלא דלפ"ז כיון דיש לו שכר עשר פעמים והיינו עשרה זהובים וזה כיון שחטף ממנו חייב לשלם מה שחטף ממנו ודו"ק.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכ"ג המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רפב

בענין לקדש אשה תחת כיפת הרקיע דוקא ולא בביהכ"נ

ט' לחדש שמרבין בשמחה התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפו' וכו' חוב"ט פ"ה כש"ת מוה"ר **פנחם אשר זעליג גאלדבערגער** שליט"א אבד"ק מעדיער בעמח"ס מנחת אשר.

אחדשכת"ר בידידות. יקרתו קבלתי עש"ק חדושי תורה מגילות עפות מלאים דבר ה' ובו הראה ידו החזקה בפלפולא דאורייתא האמנם לא אוכל לצאת מגדרי ולפלפל בדברי כת"ר כאות נפשי כי זה שנים רבות שכמעט גדרתי בעדי שלא לפלפל בענין אחד פעמיים מחמת הרבה טעמים והעיקר כי אין אני אומר קבלו דעתי לשום אדם וכ"ש לאדם גדול כמותו ירבו בישראל ואת דעתי העני' מה שנלפענ"ד אמרתי ולכן יסלח לי מאד שלא אפלפל בדבריו היקרים ולא כתבתי מכתבי זה רק להפיס דעת כת"ר שלא יחשוב שח"ו אין אני מחשיב את דברי כת"ר אדרבה ואדרבה

נהגימי הרבה מהפלפול המשוך והנחה רק עם כל זה מה שנלפענ"ד כתבתי.

ומ"מ כדי שלא תהא מכתב בלי דברי תורה רציתי בספרו היקר סי' קל"ה בדבר סידור קידושין בבהכ"נ שיש בו מקום פתוח על המקרה כדי להעמיד החופה תחת כיפת הרקיע מי שפיר דמי וכמ"ר כתב דודאי אינו מן הנכון ע"פ שו"ת מרן הח"ס ז"ל סי' נ"ח ועטה הליקוט משום דממדמין לאו"ה, ולפענ"ד יפה כיון בזה הגם כי יש לומר כיון דעושין פתח על הגג הרי בזה עצמו כבר מרחין שאינן מתדמין לאו"ה שהרי מקפידין על החופה שתהי' תחת כיפת הרקיע היפוך האו"ה וכיון שעושין מעשה להוציא מדעת האו"ה ע"כ לא הי' לן לכאורה לאסור בפשיל זה משום ובחוקותיהם לא תלכו. ובפרט כי זאת מלפנים בישראל אשר בני ישראל היו עושים חופותיהם בבהכ"נ כמבואר בתוס' ובמהרי"ל הל' ניסואין ובשו"ת מהר"ם מינץ שהעתיק גו הח"ס ז"ל והמעיין יראה דעיקר לחייב הח"ס הוא שם משום דזמנם היו עושין מאי"ן בשחרית וזה הי' תחת כיפת הרקיע ומ"כ בשעת ברכה ונכנסו לבהכ"נ משום קדושת בהכ"נ והח"ס ז"ל המליץ לדזמנינו מתפללין גם בחנר בהכ"נ והו"ל מקום קבוע להתפלל ע"כ הו"ל תרוייהו סימנא טבא כבוכבים ומקום מיועד לתפלה, וע"כ עכ"פ לדעתו הרמה נמי בעי תרוייהו מקום שמתפללים שם, ומקום שהוא תחת כיפת הרקיע, וכיון דאין לנו נהגינן להתפלל בחנר בית הכנסת ע"כ ליכא מקום תפלה לחופה, אבל בכה"ג הו"ל תרתי, תחת כיפת הרקיע וגם מקום תפלה.

וב"ש כי בעוה"ר הנהיגו במדינה זו לעשות נישואין במלונים (המטעלס בלע"ז) שכולם מלאים טומאה וזימה שעירים ירקדו שם וע"פ רוב לפני כמה שעות הי' במלון בחדר הזה מיזה משחק של ניבול פה והפקרות ובשעה שחרת נכנסים החתן וכלה לעשות קידושין מקודשת לי בקדושה ובטהרה ותחלת נישואין של אלו בקלקולא הוא ובמקום המקולקל ולפעמים אפילו יסוד במקומות אלו לבדק מפני הטורח שיצטרכו שם מצויירים על הכתלים וזה כבר כתבתי מזה בספרי משנה הלכות ותמהתי למה בימת שותקים גדולי ישראל על זה ולא די אלא שבעצמם ג"כ עושים חתונות מבניהם במלונות כאלו והרי עכ"פ מבואר מדברי מרן הח"ס ז"ל שלחופה בעי מקום מיועד לתפלה, וכולי האי ואולי, ואולי מהאי טעמא בעוה"ר כמה מן החתונות שאחריתן ... כמו שהן ולמה לדבר הרבה מזה, עכ"פ מבואר מדברי מרן הח"ס לחופה בעינן להיות דוקא במקום מיועד לתפלה וברכה ולא ידענא למה כ"כ מקפידין שיהי' תחת כיפת הרקיע על מנהג שעשון החופה תחת כיפת הרקיע לפי מנהגם שנהגו במאי"ן הנ"ל דהי"ל לעשות החופה בבית הכנסת עד שהמליץ בי' דבחנר בהכ"נ נמי מקודש ומקום מיועד לתפלה הוא ולא חשש אלא להחם לא מצינו כלל השומבינין שיהי' מגדל בשעת הברכה או שאר קרובים במקומה הגה מבואר דבחמת כן נכנסו שמי נשים החתונות או שאר קרובות ועומדות אצל הכלה (ועיין כתב דשמי החתונות אצל הכלה אבל החתן אינו עומד אצל הכלה אלא בחופה בבית הכנסת עד שהמליץ בי' דבחנר בהכ"נ נמי מקודש ומקום מיועד לתפלה הוא ובלאו הכי הי' ס"ל דיותר טוב לברך בבהכ"נ למען דעושה מאי"ן הנ"ל וע"כ הכ"נ אם פותחין הגג ולבו לשמים הי' אפשר דיותר טוב בבהכ"נ מלילך לאיזה מקום בהמטעל שאפילו ליכנס בפרוזדור הוא בכלל אביזרייהו דעריות ול"ל.

ומיהו המעם דליכא עוד טעמים אחרים שלא לעשות בבהכ"נ, ט) משום הרהור דאפילו בבהמ"ק היו עושין מחילה ומתקנין תיקון גדול שלא יראו המנשים להנשים וכ"ש חופה שהוא שעת מדוה עיין רש"י סוכה הנ"ל וכ"ש שמחה מהספק, ג) שכמה נשים הם נדות וכמה פעמים אפילו החופה הוא חופת נדה ולכתחלה אין ליכנס בבהכ"נ בלבוש שק עיין ע"א סי' פ"ח, וגם יש עוד משום בזיון הבהכ"נ שנכנסים שם כל מיני מנשים ונשים בפרינות ודי בזיון וקלף אפילו ברחוב כמה קרקוסים קרקרו המיך מותר לברך ברכת נישואין וזה במקום שהם עומדים וכ"ש שלא להכניסם בבהכ"נ ת"ו ולבזות קדושת הבהכ"נ. ומלפנים זאת בישראל שהיו נוהגין בקדושה וטהרה מדרבה הפשיע עליהם גם קדושת הבהכ"נ והיו מנשים בבהכ"נ והנשים בעזרת נשים לבד השושבינות שנכנסו עם הכלה אחת המגדל של החופה כמ"ש המהרי"ל ז"ל למעיין שם.

ופלא מה שראיתי בספר מחוה"מ סי' ד' שהניע דמה שנהגו בימי המהרי"ל ליתן החופה בבהכ"נ כתב בדף כ' וז"ל כי עיינתי במהרי"ל וכך הי' המנהג אז הנשים היו עם הכלה לחנר בהכ"נ עד מפתן הבית ולא יותר ומש"כ לקח הרב את הכלה בלבדה לתוך בהכ"נ ואילה שום דשה זולת הכלה לבדה לא הלכה אל בהכ"נ והלא נודע כי בימים ההם היתה חופת בתולה לפעמים בימי קטנותה ולפעמים בגערותה ולא הגיעה אפילו לימי הבגרות וכמאמר חז"ל בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה ואיזה הרהור יהי' בבתולה קטנה או נערה כזאת ע"כ מה שהחיך והמנמס הגם כי כוונתו שם לפ"ם מ"מ לאחר הסליחה כנראה שלא עיין במהרי"ל שם כראוי או בכיון סילף הדברים אפילו כוונתו לפ"ם שהרי המהרי"ל כתב שם להדיא וז"ל ומביאין הכלה עם כלי זמר עד פתח בהכ"נ וממתנת שם עד שמוליך הרב את החתן על המגדל בהכ"נ והי' מניח לו לאחר קיטוע שריפת גם תחת מטרון על רגלו במקום הנחת תפילין זכר לחורבן וכו' ואח"כ הולכין הרב ומשובים עמו ומביאין הכלה והרב הי' תופס אותה בגבדיה והוליכה והעמידה לימין החתן על שם נגבה שגל לימינך והעמידן אחוריהן לנפון ופניהם לדרום ואמו של חתן ושל הכלה היו הולכות ועומדות אצלה על המגדל בשעת הברכה או שאר קרובים במקומה הגה מבואר דבחמת כן נכנסו שמי נשים החתונות או שאר קרובות ועומדות אצל הכלה (ועיין כתב דשמי החתונות אצל הכלה ולא חשש אלא להחם לא מצינו כלל השומבינין שיהי'

שום חיוב על האב ועל האם ובאתן נמי מפורש שם שהלך הרב והמשובים והיו מוליכין את האתן ולא זכר מאב ואם כלל ופשוט דאינו מן החיוב ואינו מן הנימוס).

גם מה שכתב עוד שם דבזמן האחרי"ל נשאו רק בתולות קטנות טהורות ואינן רגילות להרהור הנה שם בסמוך כתב מכן מהרי"ל בהלולת בתו נטל שפת נעיפין (שקורין ענד) והניח עליהן לחופה ואמר דזכור לו מקדם המנהג כך על שם ותקח הנעיף ותתכס ונשכח ולקחו (הליפ"ל) ואם הכלה אינה טהורה לבעלה מסירין מעל ראשה מיד אחר ברכת אירוסין, הרי שכתב בכל הכלות אפילו שהגיעו לראות וכן כתב עוד שם וז"ל ואם היתה קטנה הי' שואל עליה כמה ימי שנותיה לדעת אם ראוי' היא לקבל קידושיה הנה למסקנא ע"פ רוב לא היו קטנות וזה פשוט מאד. גם כי בתמת רגלה להתמיר ויצא להקל שכתב דלא קדשו רק קטנות או נערות ואין בהן הרהור ואני לא שמעתי דבר כזה דבנערה שבגסת לחופה ליכא הרהור ישתקע הדבר ולא יאמר דודאי איכא ואיכא הרהור בנערה הבגסת לחופה וגם זה פשוט מאד.

ועיין פסק ב"ד הנעשה במיהלווין ס"ת אסור לעשות החופה בבהכנ"ס רק תהי' תחת השמים ותחתו ע"ז כל רבני מוגנצא כשבעים רבנים וגם מגדולי פולין ובתוכם מרן הגה"ט בעל ד"מ ומרן בעל בית שערים ועוד ופלא על הגרמ"פ ח"ת סי' ל'.

נחזור לדיון עכ"פ פשוט מאד לפענ"ד לנדקן דברי מעכת"ר דאין לנשות מנהגנו שלא לקדש בביהכ"נ, ועיין שו"ת כת"ס ח"ע סי' מ"ז. שלא דאולי יכול לפעול מעכת"ר שליט"א ולפרסם החלי השני של מרן הח"ס ז"ל דכמו שכתב דלריך להיות החופה תחת השמים הכ"נ כתב דהחופה לריכה להיות במקום תפלה וקדושה וכ"ש שלא במקום תפלות ובפרט שהח"ס סיים ואשר לא חפץ בברכה וכו' מתכוין ללמוד מדרכי חומות עולם אשר לא נתברכו בכוכבים מזוזגים זווגיהם בבית תפלתם יהיו כמותם וח"ו ההולכים במלוים כאלו ומתאוים לבית תפלתם לילך אחר המנהג וד"ל למעכת"ר בזה.

סימן רפג

בענין בחור שנשא אלמנה אי מקרי זווג ראשון

עוד רגע מדבר מה שרמיתי דבריס תמוהים להפר"ח ח"ע סי' קי"ט שכתב דזווג לחתן מקרי רק בתולה אבל אלמן ואלמנה או גרושה ובחור לא מקרי זווג לחתן וכ"כ הרש"ם שלהי גיטין ופ"ע דאיתמיטתא בתכ"ת להי גמונים ז"ל דברי המהרי"ל שכתב להדיא דאם הוא בחור והיא אלמנה או אלמן נשא בתולה יש להן כל דין בחור ובתולה וכ"כ להדיא בתוס' שאנן רפ"ק דסוטה זווג שני כגון אלמון לאלמנה אבל בחור שנשא אלמנה או גרושה הוי כמו זווג ראשון וכ"כ הר"ן סנהדרין כ"ב ופ"ע.

ידידו דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רפד

בענין עבר ונשא אשה וקוקה ליבום ועכשיו בא להרב שרוצה לחלוץ

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג המפו' וכו' מוה"ר **אברהם גראם** שליט"א נשיא איגוד הרבנים בנ"י.

בדבר שאלתו בכהן שעבר ונשא אשה שזקוקה ליבום ולא חלצה ורחקוהו מביהכ"נ ולא קרהוהו לתורה ועכשיו בא להרב שהאשה רוצה שיבמה יחלוץ לה כי מועלת החליצה ואי אשה זו מותרת להשאר אצל בעלה כהן כיון שכבר עבר ונשאה.

ואבא על רשות גרסינן ביבמות ל"ב אמר רב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמה שנאמר לא תהי' אשת המת החוצה לאיש זר לא תהא בה הויה לזר ושמואל אמר בעיותנו לריכה גט מספקא ליה לשמואל האי לא תהי' אשת המת אי ללאו הוא דאתא אי ללא תפסי בה קדושין הוא דאתא ע"ל רב מרי בר רחל לר"ע הכי אמר ממימר הלכה כוותיה דשמואל אמר רב אשי השתא דאמר ממימר הלכתא כוותיה דשמואל אם כי יאמה כהן חולץ לה ואריא ליה (פי' לבעלה ישראל). איתגורי איתגר ע"כ מציעו חוטא נשכר אלא אם כי יאמה ישראל נותן לה שני גט והוחרה לו. ופסק הרמב"ם בפ"ד מהל"א הי"ד והשו"ע ח"ע סי' מ"ד ס"ו כשמואל דהמקדש יבמה ה"ז פסק מקודשת ובפ"ג מהל' יבום הי"ח פסק הרמב"ם היבמה קודם שיבא עליה יבמה או קודם שיחלוץ לה וכו' ואם נשאת לאחר ובעל לוקה הוא והיא ומוליאה בגט ואפילו היו לו כמה בנים ממנה ונאסרה עליו ועל יבמה ויבמה חולץ לה ואח"כ תהי' מותרת לאחרים ועיין ר"ה שם. והלח"מ בהל"ג הנ"ל תמה מאחר דפסק הרמב"ם כשמואל דה"ז פסק מקודשת ח"כ מספקא ליה שם הוי לא תהי' ללאו אתא או ללא תפסי קידושין ח"כ היאך פסק בפ"ג מיבום לוקין כיון דהו"ל ספק ומי' דהתום' מפרשי מאי דקאמר מספקא ליה לשמואל היינו מי לאו לחודיה קאמי או ללא תפסי בה קידושין נמי הוי לאתא אבל לכ"ע אית בה לאו.

והנה רבינו הגדול הבה"ג ז"ל בהל' יבום וחליצה כתב וז"ל ובמה שנתקדשה בלא חליצה לריכה גט מאותו

שנתקדשה לו ומותרת ליבם דהכין אמר גאון שומרת יבם שנשאת בלא חליצה אם אין לה בנים תצא מזה ומזה מבעל בגט ומיבם בחליצה ואסורה להם עולמית משום דמחלפה באשה שהלך בעלה למדה״י נתקדשה ולא נשאת אם הי׳ יבמה ישראל נותן לה שני גט ומותרת ליבם ולמי שנתקדשה לו אסורה כדי שלא יהא חוטא נשכר נשאת והי׳ לה בנים משני אם הי׳ בעלה ישראל חולץ לה יבם ויושבת תחת בעלה ואפוקי לא מפקינן לה דכיון דאשה שהלך בעלה למדה״י ובאו ואמרו לה מת בעלך ונשאת ואח״כ בא בעלה תצא מזה ומזה והולד ממזר אבל שומרת יבם אינו כן שאם אתה אומר תצא נמצא אתה מוציא לעז על בניה ואם הי׳ בעלה כהן ויש לה בנים אפילו חליצה א״צ דכד חליץ לה יבם אסירא ליה ולא מפקינן מיניה משום שלא תצא לעז על בניה ואסור ליה למקרב גבה כל כמה דאיתא ליבם בחיים דכל ביאה וביאה דאזל לגבה קאי בעשה ומתבעית לאפרושי מיניה וכד מאית יבם שרי למקרב גבה עכ״ל.

והנה למדנו מדברי רבינו הבה״ג ז״ל כמה דברים חדא דאית ליה דהבא על היבמה ליכא לאו אלא עשה ודלא כרמב״ם ותוס׳ דס״ל דלוקה ועיין רש״י ס״פ החולץ דלרב ליכא לאו ביבמה לשוק ותוס׳ חולקין עליו וכל הראשונים חולקין ולכאורה מדברי הבה״ג ראי׳ לדברי רש״י וזה ג״כ דלא כרמב״ם הנ״ל ומיהו י״ל דהרמב״ם נמי מודה דרק בשעת נישואין הוא דלוקין אבל לאחר נישואין אכל ביאה ליכא אלא עשה והרי מוכרח הלשון ואם נשאת לאחר ובעל לוקה הוא והיא ולא קאמר לוקה אכל ביאה וביאה ומשמע דרק על שעת נישואין איכא ובהא רבינו הבה״ג נמי מודה וליכא בזה מחלוקת.

והנה מדלא חילק בין שוגג ובין מזיד נסתפקו בה הראשונים בכוונתו וכנראה הסכמת הפוסקים דאמזיד קאי עיין ב״ש א״ע סי׳ קנ״ט סק״א אבל אם נתקדשה בשוגג כתב הטור שאם ירצה היבם לייבם כופין את המקדש לגרש ואם לא רצה היבם ליבם חולץ ומותרת למקדש וצריך לקדשה פעם אחרת אחר שתחלוץ כיון דמספקא ליה לשמואל אי קידושין תופסין ביבמה כלל והגט הוא מספק וגם הקידושין מספק. והמחבר בסי׳ קנ״ט כתב ביבמה הזקוקה ליבם שנתקדשה לאחר בשוגג וכו׳ תצא מהזר בגט שלא יהא חוטא נשכר ואם חזר הזר שגירשה מן האירוסין ונשאה אחר שחלץ לה יבמה אין מוציאין אותה מידו משמע דלכתחלה אפילו כשהי׳ בשוגג אין לו לחזור ולישא והרמ״א ז״ל חלק עליו די״א דאפי׳ חזר ונשא מוציאין אותה מידו הואיל ונתקדשה לו באיסור אבל אם קדשה בשוגג אם רוצה מחזירה ע״ש.

ויש לדקדק במה שכתב רבינו הבה״ג ז״ל דאם הי׳ בעלה כהן ויש לה בנים אפילו חליצה א״צ דכד חליץ לה יבם אסירא ליה ולא מפקינן לה מיניה משום שלא תצא לעז על בניה וא״כ לכאורה בדידן אם הי׳ ליה כבר בנים ממנה והרי הוא כהן הי׳ יותר טוב שלא תחלוץ כלל משתחלוץ ואח״כ תאסר עליו מטעם חלוצה ומיהו כפי הנראה הרי כאן אין לה בנים ממנו וממילא גם הבה״ג מודה דאפילו בעלה כהן חולץ לה וממילא נאסרה עליו וחייב להוציאה ומה גם כי אפילו ביש לה בנים לאו כ״ע הוא וחולקין עליו הרי״ף והרמב״ם והרא״ש ושכן מוכח מירושלמי וכ״פ בטוש״ע א״ע סי׳ קנ״ט ס״ב ובשו״ת מהרשד״ם סי׳ קט״ו ודברי ריבות סי׳ רכ״ה ואפילו בשוגג כתבו כן ועיין שו״ת רע״ק סי׳ כ״ה ובפ״ת מה שהאריך בזה והגם שבתשו׳ מיימ׳ סי׳ ל״ז בשם אביאסף והראב״ן הסכימו לרבינו בה״ג.

וגדולה מזו אני אומר דהרי הבה״ג ז״ל התנה בדבריו דאסור ליה למקרב גבה כל כמה דאיתא ליבם בחיים ומתבעית לאפרושי מיניה וא״כ עכ״פ הפרישה צריך להיות או בעדים כמבואר בגמ׳ שם במעשה בזכריה בן הקצב או בבית אחרת שממילא אינו במציאות לדידן דאין נושאין נשים בבית.

ודע דהלבוש חידש דין דאם לא ירצה היבם ליבם אלא לחלוץ מ״מ צריך הבעל לגרשה קודם ואח״כ תחלוץ דאי לא יגרשנה היאך יחלוץ לה יבמה הא כתיב אם לא יחפוץ לקחתה וחלצה דמשמע דאם היה חפץ לקחתה לא הי׳ חולץ אלא מייבם ואם היא מקודשת היאך הי׳ מייבם וכן העלה בשו״ת בנ״י סי׳ ס״ז ונחלקו הפוסקים בדבריהם ועיין ח״ס ח״ב סי׳ ע״ט ובסי׳ ע״ו ובסי׳ ר״מ ובישו״ע ועיין שו״ת מוהרי״ל סי׳ ר״ה.

ידידו דושה״ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רפה

ביאור מחלוקת בדברי הרמ״א סי׳ נ״ה דהחתן והכלה צריכין לאכול יחד במקום צנוע

מוצש״ק לסדר עוד יוסף חי התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר וכו׳ הרה״ג מוה״ר **יצחק אהרן פענפיל** הי״ו.

אחדשכ״ת בידידות. מכתביו קבלתי ולא הספקתי להשיב בלתי היום וגם עכשיו רק בקצירת האומר בדבר מה שנסתפקתם בפי׳ דברי רבינו הרמ״א א״ע סי׳ נ״ה ס״א והמנהג הפשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוס על גבי כלונסות וכו׳ ואח״כ מוליכים אותם לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע וזה החופה הנוהגת עכשיו ע״כ ואחד מהת״ח ס״ל לדייק מינה שצריכין החתן והכלה

לאכול משהו בחדר היחוד שהרי כתב הרמ״א ואוכלין יחד וגם כל האחרונים הזכירו אכילה ומשמע דדוקא הוא והלכתא קמ״ל וסברא לזה דצריך לעשות שם הנהגת איש ואשתו ומעכ״ת חלק עליו דאין כוונת הרמ״א דאכילה לקפידא אלא כוונתם שכן המנהג שאוכלין שם והוא לסימן טוב (כמ״ש המהרי״ל) או מחמת התענית שהתענו כל היום אבל בודאי אם לאיזה סיבה לא רצו לאכול שם אין צריכין גם הסברא נותנת שאין צריכים לנהוג שם כאיש ואשתו.

והנראה בזה דדא הלכתא במחלוקת שנויה ותלוי באשלי רברבי הח״מ שם אות ט׳ כתב והמנהג פשוט וכו׳ עיין ב״ח וכו׳ ולדעת שאר הפוסקים לא נגמרו הנשואין עד שמתיחדין אחר החופה ואוכלין שם במקום צנוע ע״כ. והחו״י בתשובה סי׳ מ״ז שאל להגאון ר׳ גרשון ממיץ בשטר סילוק שכותבין מהבעל לאשתו בזמנינו אמאי סומכין ובשלהי התשובה ד״ה אחר כתב ליישב מנהגנו ע״פ דברי הרמ״א המבואר בא״ע סי׳ נ״ה ומפורש יותר בח״מ דלא מקרי אחר נשואין רק עד אחר שאוכלים החתן והכלה יחד אחר החופה ומפורש יותר בח״מ שם דלא נגמרו הנשואין מקמי הכי וכו׳ ע״ש ומשמע דס״ל דאכילת חתן וכלה בשעת היחוד דוקא הוא ומפרש כן בדברי הח״מ ג״כ.

והגאון הרב ר׳ גרשון שם בסי׳ נ׳ השיב לו וז״ל ומ״ש מכ״ת בסוף דבריו ליישב מנהג שסומכין על הקנין שתחת החופה אחר הקידושין כו׳ אמנם מעכ״ת בעצמו העיד וכו׳ ולפי דבריו דמר לא לאכילה הוא צריך אף גם אם לא צריכין שיאכלו חתן וכלה יחד מ״מ א״ש כי עכ״פ לא מקרי נשואין עד אחר גמר הברכות אע״כ שאין הברכות מעכבות מ״מ לגבי דידן לא מקרי חופה עד אחר הברכות ונוח לי לומר כן כי לפי דברי מכ״ת נולד דין חדש אם מתה הכלה קודם שיאכלו יחד אין בעלה יורשה לפי מנהגנו ואני מסתפק בזה מאד וצריך לי תלמוד עכ״ל. מבואר דפליגי בזה הני גאוני דעת החו״י דאכילה דוקא ומעין החופה הוא ודעת רבינו גרשון דאינו מעכב ואינו מעין החופה. ולא נתברר לן אם חזר בו החו״י להודות לרבינו גרשום או לא חזר בו איברא דגם הג״ר גרשון לא חלק עליו בפשיטות אלא סיים כמסתפק בזה והניח בצריך תלמוד אי האכילה מעכב ודוקא הוא. והלבוש העתיק דברי הרמ״א כצורתן ועיין עה״ש סי׳ נ״ה סי״א ע״ש מבואר מיהו דלאו דבר פשוט דאכילה שם לאו דוקא. ולכן הגם דלעיקר דינא קשה לומר דמעכב מ״מ ודאי דיש לנהוג כן לאכול בחדר יחוד מעיקר הלכה.

איברא דבאמת מנהג זה מנהג קדמונים הוא מובא במהרי״ל אשר רמז עליו מכ״ת וז״ל מהרי״ל בה׳ נישואין אמר מהר״י סג״ל מנהג שאחר הברכה שאוכלין חתן וכלה יחד ביצה ותרנגולת, והיה מנהג קדמונים ליחד בחדר אחד בזמן אותה הסעודה ויצאו כל העם ועושין זה כדי שיהא לבו גם בה ואין שם רק אשה אחת מקרוביה המשרתת להם ואח״כ נכנסין כל הקרובים ומי שירצה ואוכלין ג״כ עמהם כדי לשמחם והאידנא נשכח המנהג ונכנסין הכל בראשונה ואין שם שום יחוד ולא נכון הוא ע״כ. הנה מבואר דאכילה יחד בחדר היחוד הוא מנהג קדמונים מנהג ותיקין וכן יש לנהוג אלא שנתן טעם לדבר משום שיהא לבו גם בה ופלא מש״כ מכ״ת שהוא משום שהתענו או לסימן טוב שהרי המהרי״ל נתן טעם כדי שיהא לבו גם בה עכ״פ ודאי דהאכילה במקום יחוד הוא חיוב גמור או מצד החו״י ודעימיה וכמו שנראין דברי הח״מ או מצד מנהג קדמונים כדעת מהרי״ל ואפשר דזה נמי כוונת הרמב״ם עד שיכנים לביתו והיינו כדרך מכנים אשתו ולא כמכנים אשה זרה שאינו דרך אישות אבל גדולה לגימה שע״י אכילה נעשה לבו גם בה והוא הוא דרך אישות מכניסו לביתו.

וע״ד הערתו בספרי ח״ז סוס״י ז׳ למה לא נזכרה בש״ע עיקר הלכה דנר איש וביתו וציין לן שכן תמהו גם בשו״ת זכר יהוסף סי׳ רמ״ג והגר״א ש״ך שליט״א ר״מ פוניבז׳ על הרמב״ם הל׳ חנוכה ובחי׳ מהרצ״א, הנה ידעתי כי יש מקשין בזה ובמקום אחר יישבתי קצת דכתב המחבר בסי׳ תרע״ח במי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת נר שבת קודם ואם יש לו לנר שבת ואין לו לנר חנוכה ולקידוש היום יקנה לנר חנוכה משום פרסומי ניסא ועיין מג״א דיקנה לנ״ח היינו נר אחד והמותר יהי׳ לקידוש וא״כ עכ״פ הזכירו שם עיקר המצוה נר אחד ואכתי צ״ע.

יתר הדברים אין הז״ג כעת והנני מברכו בברכת צלח ורכב על דבר אמת וי״ר שלאילנא רבא ותקיף יתעבד ויזכה למצוא זווגו במהרה כראוי לו ידי״נ המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רפו

בענין חתן שנכנס לחופה בבקר
מתי יתודה בתפלה

ליל שישי לסדר ויחי התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וכו׳ כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א ממעמפיס טנסי, בעמ״ח שו״ת רבבות אפרים.

אחדשכ״ת בידידות. בדבר שאלתו בחתן שמתחתן בבקר מה יעשה עם הוידוי במנחה שהרי לא מתענה ומסתבר שלא לומר עכ״ל. וכנראה דתלה מעכ״ת אמירת

הוידוי בתענית ואם לא מתענה לא מתודה אמנם באמת שאין הוידוי תלוי בתענית ומי שאינו יכול להתענות לאיזה סיבה ביום חופתו פשוט דאפ"ה מתוודה וראי' לדבר עיו"כ שמתוודין אבל אמירת הוידוי הוא דביום חופתו מוחלין לו על כל חטאיו והוא מירושלמי פ"ה דבכורים ה"ג ודרשו מקרא דויקח את מחלת (סו"פ תולדות) והקשו וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה אלא מלמד שמחלו לו כל עונותיו מכאן לחתן שמוחלין לו עונותיו ועיין רש"י שם ובש"ע א"ע סי' ס"א ס"א בהג"ה ונהגו שהחתן והכלה מתענין ביום חופתם ועיין א"ח סי' תקע"ג והבאה"ט שם כתב ב' טעמים לתענית זה א' משום שהוא יום סליחה להו והשני שלא ישתכרו ולא יהיו דעתם מיושבת עליהם. ועיין מקנה בק"א מה שכתב בזה ובפ"ת אות ט' הביא בשם כרם שלמה דנהגו לומר אחר המנחה כל סדר הוידוי כדרך שמתפללין ביוה"כ ונ"ל דאף בר"ח ושאר ימים שאין מתענין יתפלל כן וכן הורה הלכה למעשה והגם שקצתם פקפקו בזה מ"מ ודאי דאין זה תלוי בתענית כלל אלא ביום החופה דוקא ולא ביום הקידושין נמי ומיהו ביום החופה לאחר החופה הרי כבר יו"ט שלו ואין להתוודות מפני היו"ט עיין מקנה הנ"ל. שוב הראו לי בשלחן העזר סי' ו' אות ח' שהאריך בזה והביא הלכה למעשה בשם קדוש ה' מרן הגה"ק משינאווע זי"ע שאירע מעשה לחתן ששכח להתפלל מנחה קודם החופה והורה שלאחר החופה א"צ החתן לומר וידוי כי יו"ט שלו הוא ומי יבא אחר המלך להרהר בהוראתו אשר דבריו דברי אלקים חיים ע"ש. ולפענ"ד נראה דאם החופה בבוקר אז יתודה לאחר שמ"ע של תפלת שחרית כסדר הוידוי של יוה"כ ולאחר המנחה פשוט שאין להתוודות עוד.

ידידו דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רפז

מנהג אבותינו בשושבינות ע"פ פסק הרמ"א ששני אנשים מכניסין החתן ושני נשים את הכלה ואין לשנות המנהג

ג' לסדר כי ידעתי התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הה"ג המפורסם לשבח וו"ח נו"נ אי"א כג"ת מוה"ר **פנחם אשר זעליג גאלדבערגער** שליט"א מאבד"ק ו' מעדיער בעמח"ס מנחת אשר.

אחדשבתה"ר בידידות. ספרו היקר מנחת אשר קבלתי. בס' קל"ג בדבר רב אחד שסידר קידושין בחופה אשר שינו שם מנהג אבותינו בענין השושבינות שהכניסו את החתן איש ואשה וכן הכלה ולא יעשה כן במקומנו אלא ששני אנשים מכניסין את החתן ושתי נשים את הכלה וכתר"ה יצא בכחה דחסידי סלונים שכן נהגו ושכן שמע ישנם חסידים בארץ ישראל שנהגו כן עוד משנים קדמוניות ולפ"ז ליכא משום שינוי מנהג והביא לעצמו עוד ראי' מלשון הזוהר הובא באגרא דפרקא סי' ס"ז.

ולפענ"ד ח"ו לשנות מנהגנו שהוא מנהג קדמון בכל תפוצות ישראל ומבואר ברמ"א יו"ד סי' שצ"א ס"ג וז"ל ומ"מ נראה דאבל יכול לברך ברכת אירוסין וכו' וכן יכול להכניס חתן כדרך ארצנו ששני אנשים מכניסים החתן תחת החופה ויוכל ללבוש קצת בגדי שבת ובשו"ת נוב"ק סי' ק' כתב דמ"מ לא אסר הרמ"א להיות משני אנשים המכניסים את החתן תוך ל' וכו' וידוע דכל מנהגינו הם ע"פ הרמ"א ז"ל ומרן הח"ס ז"ל א"ע סי' קנ"א כתב וז"ל כאשר כ' הגאב"ד שלכם במכתבו אלי ושנה ושילש כמה פעמים שהוא רואה שאני מתיירא לצאת חוץ לגדר הרמ"א אפילו כחוט השערה אני אומר עליו חכם עדיף מנביא כי כן הוא והיא תהלתי ותפארתי עכל"ק, ובשו"ת פנ"י ח"ב סי' נ"א להגאון בעל מג"ש וז"ל לפי מנהג בני מדינתינו יצ"ו בדבר הנדפס בש"ע אין לשנות ח"ו שום דבר וכתורת משה, ובשו"ת צ"צ הראשון סס"ט ובשו"ת חתנו הגאון בעל עבוה"ג סמ"ח דכל הפורש ממנו כפורש מן החיים, ובשו"ת חו"י בהשמטות ובקיצור תקפו כהן סי' קכ"ג וקכ"ד וז"ל קיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האמור במטבע הקצר בש"ע והרמ"א ז"ל ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' עליהם השכיל ורוח ה' נוסקה בם להיות לשונם מכוון להלכה וחפץ ה' בידם הצליח ע"ש ובתומים סוס"י כ"ה בקת"כ אות קכ"ד דאין לטעון קים לי נגד פסק הש"ע והרמ"א כיון שהב"י והרמ"א לא זכרו דעת החולק אין לחוש לו ע"ש, וא"כ כ"ש שהנוב"י הביא ג"כ שמנהגנו כן גם בערוך השלחן סי' שצ"א סי"ב כתב ומ"מ נראה דאבל יכול להכניס החתן לחופה כפי המנהג ששני אנשים מכניסים החתן לכסות הכלה הרי שהעיד דגם שם הי' המנהג ששני אנשים הכניסו החתן לחופה אלא שהוסיף גם לכסות הכלה ובזה כבר היו מנהגים שונים אי החתן בעצמו הלך לכסות הכלה כידוע עכ"פ כיון שהוא מנהג קדמונים מעולם במקומותינו ודאי אין לשנות והמשנה ידו על התחתונה ככל שינוי מנהג.

ומה שהביא מעכת"ר ממנהג אנשי סלונים הנה אם אמת שעושין כן לא מפיהם אנו חיים וחסידי ירושלים ששמע מעכת"ר לכאורה הייתי בירושלים על החתונה שהשתתפו שם מגדולי הדור ולא ראיתי אלא מנהגנו ששני אנשים הכניסו החתן וכן ראיתי בבני ברק ובשאר מקומות בירושלים גם שאלתי עוד ואמרו לי שכל תלמידי הגר"א בירושלים נוהגים כמנהגנו ועיין מהרי"ל הל' נישואין רק אצל המתקדמים מאדערנע בלע"ז ראיתי שעושין כן על הרוב

וע"כ אפילו לפ' הי' אינה בשביל זה שהמלערע עושין כן הי' אסור להנהיג בעצמנו כן וכ"ש שהוא מנהג קדמונים ז"ל ודאי אין לשנות.

ומה שכת"כ יש לדייק מדברי הזוה"ק ברמזים דף מ"ט עה"פ ויבן ה' אלקים את הצלע וגו' הסד שמלת להם בגד ואימע מתקינו להם עד לא נתת לבעלה וכו' ויביאה אל האדם מהכא מוכיח דבעו בגד ואימע דכלה לעולה ברשותא דמתן כל"ל את בתי נתתי לאיש הזה וכו' מכאן ואילך בעלה ייתי לגבה להא ביתיה דיליה הוא ומינה דייק בחיבורא דפרקא סי' ס"ו מנהג ישראל תורה שהמתן נכנס תחלה לחופה ודייק כת"ר דל"ב ע"כ מבואר בזוה"ק דעל גב ואם להכניס הכלה תחת החופה.

ולפענ"ד מדברי הזוהר אין רמ' לדיון תדע דאפילו ניחא דדברי הזוהר כפשוטן ג"כ אדרבה רמ' דלא קי"ל כדברי הזוהר שהרי מבותיו ומבות מבותיו והפוסקים הביאו שמנהגנו שאנו אנשים מכניסים לחופה וע"כ המנהג הוא היפוך הזוהר וע"כ ע"כ ס"ל דלית הלכתא כותיה בהא. וכ"ש דעל גבי חיבורא דפרקא תקשה שהביא מנהג ישראל תורה שהמתן נכנס לחופה תחלה והביא לעצמו רמ' מזוהר ולא העיר למנהגנו הוא היפך הזוהר אם והאיך הביא רמ' ממנהג הזוהר שהוא היפך מנהגנו ופשוט למנהג הגה"ק מהרל"ו ז"ע הי' כמנהגנו שאנו אנשים מכניסים.

אמנם אאמר נראה מדברי הזוה"ק בתרי גופי או יאמר כפי מה שכתבתי בספרי משנה הלכות ח"ה סי' רמ"ז שהביא הגר"ע ע"ע סי' נ"ה סק"ט לחופה שלנו הוא עיקר מה שמוציא האב את הכלה מרשותו לאנר ביהכ"נ והבאתי דברי הזוהר ונראה להזוהר לפ מיירי אלא בקטנה לקרקע לאת בתי נתתי לאיש הזה וכתם בקטנה מיירי או נערה וכיון דברשותם היא צריכים להכניסה ברשותו אבל בוגרת דמעצמה יצאה מרשותם בשעת בגרותה אין רמ' כלל מהזוהר ובגמ' קידושין ס"ד ע"ב תנן המקדש את בתו קטן אין הבוגרת בכלל ובגמ' מסיק אפילו שויתיה ואמרה ליה קדושיי לך אפ"ה לפ שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלית רמיא עליה ופרש"י ואפ"ה לפ שביק אינש בתו קטנה דרמיא עליה להשיאה ומצוה הוא עליו לכתיב ואת בנותיכם תנו לבנים (ירמי' כ"ט). דלית רמיא עליה אלא שליח בעלמא הוא והיא יש לה דעת להשיא את עצמה ע"כ ופשוט בעלמא פ"ט מה"ש ובטוש"ע ע"ע סי' ל"ו. מבואר דבתו בוגרת אין לו על האב והאם יותר מנוה משאר כל אדם וכמ"ש רש"י ולפ הוי אלא שליח בעלמא וע"כ פשוט להזוהר לפ מיירי כלל מבתולות דיון שיעשות כשהן בוגרות ואין שום ענין אל אב ואם להכניס הכלה תחת החופה.

ומיהו לענ דברי הזוה"ק לפענ"ד נרור לאין הכוונה שהם צריכים דוקא להכניס ולהושיב בידם ממש אלא הכוונה שהאב והאם מסכימים לדבר ומושיבין והרי להדיא אמרו בגמ' מסרה לשליח או מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל וודאי אין זה דין אל תפיסה בידים ממש ורמ' גמורה לדברינו לדקרקע כתיב אם (תלת כ"ג ט"ו) ולקח אבי הנערה ואמה והושיבו את בתולי הנער וגו' וכתב הרמב"ן להאם לא נאה לב"ד כלל אלא מפני ענין השמלה שפרשו שניהם שזה דרך בנשים יולעות ובקיאות בדמים ולאם לאוי שאתפוש ותביא לאותו לב"ד הרי מפורש לאפילו היכא שכתבה תורה מפורש אבי הנערה ואמה מ"מ אין אמה בכלל הלקיחה ואין זו ענין אל הבאה בידים והכ"ל כן הוא שצריכין להושיבה מרשותם אבל אין זה ענין לדוקא בידים אלא הכוונה שהכלה צריכה לצאת מרשות אב ואם ולהיכנס ברשות החתן וכן מטין דברי הגר"ע ע"ע הנ"ל אבל אופן ההכנסה גם אז הי' כמו שהוא היום כנלפענ"ד.

ואומר אני דבכיון שקנו והנהיגו ז"ל להיות שני אנשים בחתן ושתי נשים בכלה כי לפעמים לא יהיו האשה טהורה וגם הכלה לא יהי' טהורה וכיוצא בזה ולא ירצו לגשת בה בעת אלא טהורה היא וגם בגניעה ע"י דבר אחר יש מחמירים עוד יש פעמים כשאחרים הם המכניסים ולא הטורים שע"י שהבעל והאשה יכניסו כיון שהם זריז אלו ואסור לגהוג להאשה בהחתן ולהאיש בהכלה וכיוצא בו ולפעמים שאל אחד יש לו אב ואם והשני אין לו ואז בע"כ הלד השני צריכין לכבד זריז והאיך יכניסו הזריז להלד השני ולכן תקנו לנו ז"ל והנהיגו שלעולם יהגו שני אנשים להחתן ושתי נשים את הכלה גם כי אינו מדרכי הצניעות שתכנס אם החתן בין אנשים להושיב החתן מביתם להכניסו לחופה וכן אבי הכלה שיכנס בין הנשים להשאת הכלה ועוד יש טעמים הרבה עכ"פ יהי' מאיזה טעם שיהי' הרי כן הוהג מקדמת דנא ולפענ"ד אין לשנות אפילו זיז כ"ש ובדידי הוה עובדא באחד שרצה לוקח להיות מכניסין האב והאם והיו הטורים מליטא וה' רב מצוי בצפרא פתרק ואפ"ה לא רציתי להיות מסדר קידושין אם ואח"כ הסכים לעשות כפסק הרמ"א וכן אנו מורין לכל מי שבא בשאילתנו בס"ד וכן יש לנהוג ואין לשנות.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכתר"ה והגם שיש לי עוד להעיר באיזה ענינים אבל אין הז"ג וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים שימה בפיהם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רפח

אסור לעשות שבע ברכות כל ז' אם אין שם פנים חדשות חוץ משבת

עש"ק לסדר ובנ"י יוצאים ביד רמה התשל"ז בנ"י יצו"א מע"כ ידידי ורב חביבי בנש"ק חוב"ט צמ"ס וו"ח נו"נ הרה"ג כש"ת מוה"ר **מאיר כ"ץ** שליט"א ראש הכולל בויזניץ חיפה.

אחדשכ"ת בידידות. מכתבו היקר קבלתי ושמחתי לשמוע מטובו ושב"ה עוסק בתורה ובמצות ועשה גמילות חסד ע"ש זקינו הגה"צ מוהר"א זצלה"ה וי"ר שיזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות עבגצ"א. ובדבר שאלתו מה שראה אצל בעלי בתים חשובים ואף אצל אדמורי"ם שעושים ברכת חתנים בשבעת ימי המשתה אפילו כשאין שם פנים חדשות ולא מצא לזה שום מקור אם יש איזה לימוד זכות עליהם.

הנה פשוט דאסור לומר ברכת חתנים כל שבעה בלי פנים חדשות וגמרא מפורשת הוא כתובות ז' ע"ב ת"ר מברכין ב"ח בעשרה כל שבעה אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות ובדף ח' ע"א שם רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך אי איכא פ"ח בריך כולהו ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו וכו' ופסקוהו הרמב"ם פ"ב מהל' ברכות ובש"ע א"ע סי' ס"ב אלא דאיתא במדרש דבשבת ויו"ט מברכין דמקרי פ"ח דדרשו מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה פ"ח באו לכאן וביום השבת נמי דכבוד היום עדיף והוי כשמחה חדשה ודבר זה מיוסד על טעם דפ"ח הוי משום שמחה ועיין שבת קי"ט רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן קריבו ליה תלת סאוי טחיי א"ל מי הוי ידעתון דאתינא א"ל מי עדיפת לן מינה (פי' מן השבת) וע"ש עוד אמוראי דהוה מכתפי וכו' נראה דחשיבא שבת מכל האורחים וא"כ אם בשביל אורחים מברכין בשביל כבוד שבת לא כ"ש והביאוהו הפוסקים עיין ש"ע ובט"ז סק"ח שם ובערה"ש א"ע סקכ"ח. ויו"ט שני נמי מברכין, אבל בשלש סעודות מצינו כבר מחלוקת בזה ומקומות מקומות יש ונהגו עכ"פ לדרוש (החתן או אחד מהחבורה או להרבות בסעודה קצת עכ"פ) ופורים נסתפקו בה אי הוה כפ"ח ופסקו האחרונים דבי"ד הוי כפ"ח ולא בט"ו אבל בסתם פשוט דאין לברך.

וראיתי בשו"ת רשב"ש סי' תל"ד שכבר נשאל בזה וז"ל בענין ברכת חתנים שמברכין אותה ביום השבת ובשאר ימי השבוע בלא פ"ח דע כי כבר צוחו בזה קמאי דקמאי וביום השבת מצאו קצת טעם משום דבא שבת בא פ"ח אבל בשאר ימי החתונה ראוי לגעור בהם עכ"ל ופשוט דראויין לגערה ואפילו בנזיפה שכיון דאין חייבין בברכות אלו הו"ל בכלל מוציא ש"ש שחייבים גם נדוי ר"ל, עיין נדרים ז' ע"ב אמר רב חנין אמר רב השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה ועניות כמיתה ולדעת הרמב"ם האומר ברכה שאינה צריכה עובר בל"ת דאורייתא ולדעת ש"פ דרבנן עכ"פ עיין רמב"ם וטוש"ע יו"ד סי' של"ד סל"ז.

ומיהו מצאתי קצת לימוד זכות דבשו"ת תשובה מאהבה סי' ס"ב מספקא ליה בסעודה שעושין לבעילת מצוה בתוך ז' ימי המשתה (וכגון שהיתה חופת נדה וטבלה בתוך ז"י המשתה) אי לא הוה כפ"ח ובספר בית מאיר סי' ס"א בסופו פשיטא ליה דאם טבלה תוך ז' ימי המשתה דכה"ג הוי פ"ח ויש לברך וז"ל אמנם אם הוא תוך ז' יראה לפענ"ד דיש לברך ז"ב דאין לך פנים חדשות יותר וק"ו משבת שנקרא פ"ח במדרש דוגמא דכלה מכ"ש כלה בטהרתה וגם כל הסעודה שמרבים בשביל הקרואים אף שסעדו נמי בחתונה ראשונה מ"מ כבר הופסק איזהו ימים שלא נראו בבית הנשואין ועכשיו נתעורר שמחה חדשה עם סעודה לשמחת חו"כ וכל הקרואים אין פ"ח יותר מזה ע"ש. נראה דס"ל דכה"ג הו"ל פ"ח והנה האחרונים צוחו על הסעודה שעושים בשעת ביאת מצוה דאין לך ענין של פרסום כזה והכל יודעין וכו' ולכן כנראה דהיו עושין סעודה זו ולא קראו רק הקרובים ביותר שלא יהא פרסום וא"כ אפשר מה שראה שעשו ז"ב הי' באופן שהיתה חופת נדה והעולם לא ידעו והי' אז ליל טבילה שהוא כפ"ח אפילו בלי פ"ח, ומיושב מה שראה לבעלי בתים חשובים או אדמורי"ם שלא הקפידו על פנים חדשות שהי' באופן כזה כנלפענ"ד ללמד זכות על מה שראה. ואם ראה יותר מזה אולי נשתרבב המנהג שראה הרואה לאדמו"ר שעשה ז"ב באופן כזה וראו החסידים ולא ידעו הטעם וחשבו שלעולם מותר ונשתבשו בזה לכן לפענ"ד באופן כזה שפסק הב"מ והובא בפ"ח א"ע סי' ס"ב יש לסמוך ולעשות אפילו בלי פ"ח אבל באופן אחר ח"ו להקל וראוי לגעור בהם בנזיפה כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידי"נ דושה"ט ושכ"ת המכבדו ומוקירו כערכו לכבודו ולכבוד בית אבא בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רפט

בענין להעמיד הכלה תחת החופה מצד החתן ולא כנגדו

ראשון בשבת פ' חיי שרה התשל"ו בנ"י יצו"א למאן דלא חזינא מברכינא ויהא שמיה מברך ה"ה הרה"ג וו"ח נו"נ ג"א וכו' כש"ת הרב **יהודה סגל** רב דקרית שלום ת"א וחבר הרבנות ת"א.

אחדשכ"ת. על דבר שאלתו מה שנוהג לפעמים בשעת קידושין שהחתן עומד מול פני הכלה כלומר זה לעומת זה ולא כמנהג העולם שהם זה אצל זה בשורה אחת וכת"ר כתב שנהג כן ע"פ הוראת הגאון בעל רב פעלים ח"ב בסוד ישרים סי' א' בטעם הרביעית ורבו עליו חבריו לבטלו ורוצה לדעת חוו"ד העניה.

והנראה דהנה הגאון בעל רב פעלים בטעם הרביעי כתב למה נהגו לקדש באצבע הסמוך לגודל וכמ"ש מהר"ם מינץ סי' ק"מ וכן העיד הכה"ג ז"ל ומהר"א מני על מנהג ירושלים ודלא כיש אומרים דישים באצבע האמה וכתב ז"ל לפמ"ש השל"ה הקדוש ז"ל דאצבעות הידים הם כנגד עשרת הדברות וא"כ השתא כאשר יתפשטו הידים ויהיו גודל אצל גודל סמוכים זה לזה יתחיל למנות עשרת הדברות על אצבעות הידים של הכלה ותתחיל למנות משמאל לימין כי החתן בעת שמקדש הכלה הוא עומד לפניה וימין דידיה כנגד שמאל דידה וא"כ כאשר יתחיל הוא למנות י"ד על אצבעות אשתו מוכרח שיתחיל המנין בשמאל שלה ויסיים באצבעות הימין שלה ואז יהי' הסדר כך זרת שמאלית כנגד אנכי וקמיצה שמאלית כנגד דבור לא יהי' לך ואמה שמאלית כנגד לא תשא ואצבע שמאלית כנגד זכור את יום השבת וגודל שמאלית כנגד כַּבֵּד וגודל ימנית כנגד לא תרצח ואצבע ימנית כנגד לא תנאף ומובן שפיר שנותן טבעת הקדושין באצבע הימנית הסמוכה לגודל שהוא כנגד לא תנאף שע"י התחברות שמירות וקדושים בדבור של לא תנאף וכו'.

ונראה דדיוק מעכ"ת מדכתב יען כי החתן בעת שמקדש הכלה הוא עומד לפניה משמע דעומד כנגדה אמנם לפענ"ד אין הדבר מוכרח שלפניה פירושו כנגדה דא"כ היל"ל הוא עומד נגדה ולפניה אפשר לפרש שעומדים זה בצד זה אלא שהוא ראשון והיא אחריו ופירוש לפניה קודם לה וע"ד הקרא נצבה שגל לימינך ואפ"ה זה נקרא לפניה וכל הפירוש שלו עולה יפה שם דאם הכלה עומדת על יד ימינו א"כ יד שמאלה היא כנגד ידו הימנית כמובן ופשוט הוא ואדרבה אם רציתי לדייק הי' אפשר לדייק מה שכתב ז"ל הוא עומד לפניה ולא כתב כנגדה ובידים כתב וימין דידה כנגד שמאל דידיה דהידים הם זה כנגד זה אבל הגופים הם זה לצד זה ולכן כתב לפניה ולא כנגדה אלא דלפענ"ד אין לדייק כ"כ בלשון פוסק אחרון וכ"ש נגד מנהג ישראל הנהוג ומקובל אצלנו שמעמידים הכלה על יד החתן ועל יד ימינו והמספר עולה כהוגן בכל אופן שפיר יש לנו ליישב דגם הגאון ז"ל ס"ל הכי.

גם לטעם החמישי שם שצריך שיראו העדים היטב עת שנותן הטבעת להכלה באצבעה ולכן בחרו לשום הטבעת באצבע זו הסמוכה לגודל שהיא מצד אחד עומדת בפני עצמה ונראית לעיני העדים היטב מצד אחד ורואים בעיניהם איך הוא מכניס הטבעת בראש האצבע הזאת ופשוט שאם יעמוד החתן זה לעומת זה נגד הכלה לא יוכלו העדים לראות כמו שיראו כשעומדת על יד החתן שאז כל מעשה הקידושין בגלוי להעדים ויכולים לראות היטב כל המעשה. ולכן לפענ"ד אין לשנות מנהג אבותינו בלי טעם, אבל הא נמי ודאי שאם יש איזה סיבה או טעם להעמיד זה כנגד זה אינו מעכב כלל בדיעבד.

ומיהו נראה הטעם שנהגו לקדש זה מצד זה דכתיב אעשה לו עזר כנגדו ודרשו חכז"ל זכה נעשה לו עזר לא זכה מנגדתו ולכן לא רצו להעמידה כנגדו לרמז על לא זכו אלא שתהי' לו לעזר על צדו.

אלו דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רצ

בענין בקושית רש"י דגבי דידה
נמי איכא איסורא

אור ליום ה' בשבת לסדר חקת התשל"ח בנ"י יצו"א לכבוד אהובי בני היקר חמדת לבי ועיני יניק וחכים דוד שלמה הי"ו.

אחדשה"ט באהבת אב לבנו החביב. בדבר קושיתך קידושין מ"א ע"א ברש"י ד"ה דו שהקשה רש"י ז"ל דהא גבי דידה נמי איכא איסורא כי יהיב קידושין לשלוחה ולא חזי לה ומשני אהכ"נ ומיהו מתני' בדידה קאמר דהיא מקדשה בה ובשלוחה וכו' אבל איסורא לגבי דידה ליכא ע"כ ביאור קושית רש"י דהגם דאשה ששלחה שליח מצידה ליכא איסור שהרי היא בכל דהו ניחא לה מ"מ הבעל כשנותן הקידושין לשלוחה והוא אינו מכירה אכתי יש לו איסור דאסור לקדש אשה עד שיראנה ומ"ש אם היא שלחה השליח או הבעל שלח השליח וע"ז תי' רש"י דהכ"נ הבעל יש לו איסור אבל אנן עכשיו לגבי דידה קיימינן ולגבי דידה ליכא איסור ודע אהכ"נ אפשר דלגבי בעל נמי ליכא איסור וכגון שהבעל מכיר את האשה והיא אינה מכירתו וא"כ לגבי דידיה ליכא איסור שהוא מכירה ולגבי דידה ליכא איסור אפילו אינה מכירתו משום טב למיתב טן דו.

האמנם קשה לך לפמ"ש התוס' שם ד"ה אסור דבקטנה נמי איכא איסור לקדשה דאמרינן שמא אם היתה גדולה לא היתה מתרצית א"כ אסור לקדשה א"כ מצינו דבדידה נמי איכא איסור והדרא קושיא לדוכתה דבדידה נמי איכא איסור עכ"ל. ביאור קושיתך מאחר דחיישינן בקטנה שלא לקדשה משום שחיישינן שמא אם היתה גדולה לא נתרצית

ע"כ דגבי דידה נמי איכא איסורא שמא לא תתרצה בשעת גדולתה ויש איסור לקדשה ותקשה מה שפרש"י דבדידה ליכא איסור. וצ"ע עכ"ל.

אהובי בני יפה הקשית ואם חכם בני ישמח לבי גם אני ועתה בני עשה אזנך כאפרכסת ותא אלפך טעמא. והוא דהאמת דמה שכתבו התוס' דבדידה נמי איסורא איכא היינו רק שאם מתקדשת על ידי אחר כאביה איכא למימר דכל זמן שלא נתרצית שמא לא תתרצה אבל באשה שהלכה בעצמה ועשתה שליח לקדש כבר נתרצית בו וכה"ג ליכא איסור בדידה ולכן התוס' מיירי בקטנה שקדשה אביה בלא שאלת פיה והיא קטנה דאמירתה אינה כלום כה"ג ודאי חיישינן שמא לא תתרצה כשתגדיל אבל היכא דנתרצית ושלחה שליח לקבל קידושין ודאי כה"ג איסורא ליכא כיון דנתרצית לינשא לפלוני ע"י שליח תו ליכא איסורא משום דטב למיתב טן דו.

איברא דכיוונת בקושיתך לקושית תוס' ר"י הזקן שהקשו שם כעין קושייתך אמה שאמרו בקטנה דאסור לקדש את בתו עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה והקשו דהא לעיל אמרינן איתתא בכל דהו ניחא לה ותי' דה"מ כשהיא עצמה עושה אבל כשאחר לא והראב"ד תי' דה"מ גדולה אבל קטנה לא והקשו לדבריו דא"כ אמאי קאמר בגמ' עד שתאמר בפלוני אני רוצה בעד שתגדל סגי ליה דגדולה בכל דהו ניחא לה ע"ש והוא כעין קושיתך שהקשית וגם תירוצנו עולה כתירוצם בס"ד.

ועתה בני חביבי חזק והתחזק לתורה ועבודה ולא יפחידוך כל היגיעות והתלאות בשביל דבר אחד של תורה הפך בה והפך בה דכלה בה וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע דברי אביך המצפה לראותך עולה מעלה מעלה עד רום המעלות בתורה ועבודה וגדולה ולנ"ח וחסד והצלחה בכל.

החותם בכל מיני ברכות ובלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רצא

בענין לדבר עם בתולה או כלה לשם נישואין

מוצש"ק בהר התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב אלקי אברהם בעזרו כו' כש"ת **אברהם ישראל בראדי** הי"ו.

אחדשה"ט וש"ת. יסלח לי אם לא תיארתיו לפי כבודו כי בבלתי מכירו קאמינא ויקבל הכבוד כפי הראוי לו. ובדברי תורה אשר העיר אמש"כ בקונטרס קדושת ישראל, א) דכמה פעמים גורם הרבה תקלות מה שאין החתן רואה בעצמו ואינו יכול לדבר בעצמו אל המשודכת כי לדבר עם השדכנים לא ישכון אור דרובם ככולם שקרנים הם ומוכרים הכל בשביל אגורת כסף הנה באמת לא ידענא מאי קאמר דמי אמר לו לסמוך על השדכנים והרי כתבתי מפורש דמבואר בגמ' דההורים וקרובים שסומך עליהם הם שדברו וסדרו הכל וזה פשוט דגם בדידן ההורים נאמנים הם להבנים וח"ו לא ישקרו להם ולא ידברו כזב אדרבה הם הם היודעים מה לדבר ומה לשאול ולא כן הבחור היושב באהלה של תורה מנ"ל מה לדבר או לשאול מבתולה.

והנה ראיתי שהבליע שם בדבריו דלא דמי אם מדבר מי שהדבר שייך לו ואם רוצים לדבר למשל איך ידורו אם יהי' הבעל ישאר בלימודו אחר החתונה והבעל רוצה לדעת כמה פעמים והנכון שיראה את האשה או ידבר ע"י הטעלעפאן דכמה פעמים יוצאים בני תורה ממסגרת הלימוד בשביל זה שהשדכן אמר דברים שלא היו מעולם ועוד כתב דברים כאלו. אהובי ידידי לולי ראיתי לא האמנתי כי יש ח"ו בחורים שמדברים עם בתולות כמה פעמים בשבוע היא רוצה בתשמיש וכיוצא בדברים אלו אוי נא לנו אם זה שמדברים בחורים לומדי תורת ה' עם בתולה קודם השידוך וחז"ל אמרו הכל יודעים כלה למה נכנסת וכל המנבל פיו אם באמת זה הוא שרוצים לדבר אז ודאי ח"ו להפגש קודם השידוכין בשביל דברים של דופי כאלו וכיוצא בהם ח"ו וודאי כי כל מה שצריך לסדר ההורים יכולים לסדר יותר ויותר מהזוג בעצמם שאין זה לא מן הנימוס ולא מן הפראקטיק.

ומה שהקשה דכיון דאסור להסתכל א"כ איך מותר להאבות להסתכל בשביל הבנים וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חברך וכמו שהקשיתי לגבי עם הארץ. ולאחר הסליחה לא קשה מידי דאהכ"נ ודאי דלאב נמי לא התירו להסתכל אלא האם יכולה לראות ומותרת לראות ולכן האם תראה בה ותדבר עמה והאב ידבר עם האב שלה, וכעין מה דכתיב ביהודה שלא הכירה כי כסתה פניה פי' צנועה היתה וכסתה פניה בבית יהודה והרי שתמר היתה כלתו לשני בנים ער ואונן ואפ"ה לא ראה אותה מעולם לפי שכסתה פניה רק שאשתו ראתה אותה. ובהא מיושב מה שאמר איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה אפילו לבנו לא רצה לפי שאין דרכו של בועז להסתכל בנשים אלא אם צריך תבדוק ע"י הנשים וכמו שאמרו להדיא בגמ' כתובות הבאתי בקונטרסי הנ"ל. הגם כי באמת יש לחלק בין האב לע"ה.

ומ"ש וז"ל ובמש"כ לחלק בין פעם א' לב' פעמים לא נהלם לי יפה דאיזה חילוק יש וכי נחלק לומר דדוקא ה' מינוט מותר וחצי שעה אסור עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא לי' עלי והלא כן כתבו האחרונים בדברי הרמב"ם דמיד שראה

חומה וגרמית בעינן דזה כבר קני ליה והמקבל הם יותר עובר על המקבלות והלח אמרו ז"ל עפרא לפומי' דחיוב מיהו בדידיה המקבל מבריה מבעי ליפלוג דלדידיה לא מיקבל הרי ליפלוג לאחר החתונה ע"י שלח הי' מצוה אפ"ה לא מיקבל וע"כ כ"ש כשעדיין לאו דידיה הוא שאין להקבל יותר מן הלריך ו"פ.

ומש"כ מס' דברי שלום מהגה"ל מהורחפ"ה זצ"ל מסטרחפקקוו שפעם בא לפניו מיש ואמר לו שמציעין לו שידוך הגון אלא שהחתן אינו רוצה לרחות הכלה קודם החופה ועונה הרב שבזמינו שמתקשרין בקשר חזק ע"י התנאים הו"ל כמו הקידושין בזמנם ו"ע הו"ל החתן "ווייגדקתך" ועם "ווייגדקתך" לא תקדש בתך. הנה ספר הנ"ל לא ראיתי אחנם אם כמש"כ חולי הי' אם אינה עונן שידע הלדיק הנ"ל שהבחור הנ"ל הוא לא בקדר וכיולא בו או דס"ל דכהיום נהוג עלמא כהרמב"ם ע"כ עכ"פ הי' לו לרחותה לרגע כמימרא, אי שהי' יודע שאלמא אינו בגדר זה והלא פשוט דגם קודם המלחמה היו הרבה שנשתדכו בלי רחות וכ"ש אלל לדיקים וחסידים עכ"פ אין מספר הנ"ל לא רחי' ולא תיובתא לדבריהו.

ומה שהקשה עוד להאיך בזמנינו שהקידושין והחופה יחדיו הם וכבר כתב כל הקרואים להחתונה ודאי לא יאחר שלא נאה בעינינו וידוע הכלה וכל הקרואים ולא כן בזמנם שהקידושין היו קודם כמו בדידן שידוכין. ואומר אני ולדידי' בזמנם שהיו הקידושין כמו שידוכים ואם יזמינו להתנאים בעשים כדרך היום ובאמלע הסעודה יכניסו הכלה או החתן אלל הכלה ויאמר שמלא בה דבר מגונה האיך יזנה ו"כ אלא שעשו קידושין נמי מי' הבזיון הנ"ל דהקידושין שלהם עכ"פ היו כמו התנאים שלנו ולא חשבו לזה. אחנם כבר אמרתי דמה שאמרו ז"ל שמא ימלא בה דבר מגונה ואתגנה עליו (קידושין מ"ב ע"ב) אין הכוונה שיגרשנה אלא הכוונה שאפילו ימלא בה דבר מגונה מ"מ לא יגרשנה משום דקשים הגירושין ובפרט בשאנו רשאונה שאמרו שנוי המשלא ומלא שידור עמה כן והתורה אמרה ואהבת לרעך כמוך וכאן ליכא אהבה שהרי נתגנתה עליו ולכן אמרו שירשנה מקודם ואז כשירשה עליה דבר מגונה לא יקדשנה או שיתרלה בזה ואז לא תהי' אלא אנושה ויהי' ואהבת לרעך דכיון שרשה כן קודם הקידושין וקדשה נתרלה לזה ו"ב. ולפ"ז בדידן אמי אם בשמת לא ירלה קודם החופה אז יחזור בו ואם יתרלה אף שרק מפני בושה או משום דבר מ"מ אין עליה שום דבר שהרי נתרלה בעצמו ושוב לא תמגנה עליו שהרי נתרלה בה.

ובמובן שזה אפילו לדעת הרמב"ד האמנם מי שנוהג כדעת הרמב"ם יש לו על מי לסמוך וכמו שנרשה שנהג רובא דעלמא אבל מ"מ מ"ו לנהוג מטעם זה בדרך הפקר לרחות פעמים אין מספר וכ"ש לנשא עם הבתולה בשווקים וברחובות ואולי עוד מקומות גרועים ולסמוך על דברים בטלים בעניו תמור שלא מיקורי עריות אשר אין אפוטרופוס לעריות.

ובמש"כ נלפענ"ד להסביר פסק לדיקי עליון הידוע שפסקו דאם מ"ו לאחר שידוכין נפלה קטטה בין בחתן וכלה ורוצין לבטל השידוכין בטענת מאיס אפסקו דמוטב שיעשו זה לזה ויגרשו מלבטל השידוכין ולכאורה הוא נגד הגמ' שאסור לקדש כו' שמא ימלא בה דבר מגונה והרי הוא לועק כבר שמגונה היא לו היא לועקת ולהנ"ל אחי שפיר דכיון שרואה הדבר המגונה ואפ"ה נתרלה לקדשה ליכא בזה עוד איסור שהרי נשאה ע"מ שיוכל לגרשה ואם לא גרשה ע"כ נתרלה וליכא בזה איסור הנ"ל והבן.

ומחמת חוסר הזמן לא אוכל להאריך ובברכה וכט"ס ועד דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רצב

בענין קנין קידושין מה הוא

אס"ח שבועות התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ הב' המופלא ומופלג צ"מ וכו' **יעקב צבי ריבא** הי"ו בישיבה הק' שערי יושר.

אחדשה"ט. בדבר תמיהתו על רבינו אה"ח הקדוש עה"ת פ' חיי י"ט כ' שכתב לאברהם בשעה שנתן הכסף לא קנה עדיין השדה משפרון רק שעפרון הפקיר את זכותו ובשעה שקבר את שרה קנה השדה מדין חזקה כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' זכיה ומתנה שהגוי מאת שלקח הכסף נסתלק מהשדה וישראל לא זכה בה עד שיחזיק בה ובאמת כי במשך חכמה פ' חיי כתב ג"כ כעין זה ע"פ שיטת רב האי גאון הובא בנימוקי הגר"ש ח"מ סי' קל"ד שעו"ג מישראל וישראל מעו"ג בלא טעם דסמיכת הדעת ליתא בהו לד קנין וישראל לא מלי זכי רק ע"י שטר או חזקה ע"ש מה שביאר וכנראה דלא ראה דברי האה"ח הנ"ל. והנה מע"כ הקשה לפ"כ איך יליפינן בקידושין קיחה מקדה משדה עפרון הרי מבראם בשעה שנתן עפרון בכסף רק בחזקה ובע"ג עכ"ל.

ולפענ"ד לא קשה להנה ידוע שיטת הר"ן בדרוש דף ל' דבשעת קידושין האשה מפקרת עלמה לבעלה והוא זוכה מן ההפקר ולפ"ז אחי שפיר מאד דיליף קיחה קיחה משדה עפרון ודוקא משדה עפרון ולא משאר קניגים דכמו דבשדה עפרון הקנין הי' שע"י נתן מעות אע"י נסתלק עפרון מן השדה וזכה בה אברהם אבינו והכ"ל בקידושין הבעל נותן מעות להאשה כדי שתפקיר עלמה לו ויוכל לזכות

בה וא״כ האמת דקיחה קיחה בקידושין הוא ממש דומיא דשדה עפרון ועיין תוס׳ קידושין ב׳ ע״ב ד״ה מקודשת [דאסר לה אכ״ע] ודו״ק. ובהא נמי יש ליישב קושית האחרונים על הר״ן שהוא מדין הפקר א״כ אם יבא אחר ויקדשנה ויזכה בה הכ״נ שתהי׳ לו לאשה ועיין אבנ״מ אה״ע סי׳ מ״ד ס״ג מה שכתב בדברי הר״ן ולהנ״ל אתי שפיר דרק למי שנתן לה המעות מפקרת עצמה וי״ל.

עוד י״ל קצת לפי מה שחקר הגאון מראגיצוב בה׳ תרומות פ״א הכ״ג דף 44 אם קידושין הוא משום קנין או זה רק דין דצריך שיהא כך וממילא הוי קידושין דאין הקידושין קנין רק דזה דין שאם לא תקנה דבר ע״י הקידושין אינה מקודשת וא״כ תתקדש ותקנה הדבר אף שלא נתן לה וכמו בגיטין ע״ח ע״ב דקרוב לה היא מקודשת אף דבשאר קניניס לא קנתה המעות דהקידושין הם נעשים רק שהדין הוא כך דכ״ז שלא תקבל האשה ע״י דבר חדש אינה מקודשת. ועפי״ז רצה לפרש הגמ׳ קידושין שרצו לומר דאשה מקניא בחליפין שהכוונה היא אם קדשה בדבר ולא נתן לה נימא להיפך דכיון דנתקדשה מיד קנתה הדבר שלו ע״ש הובא בס׳ נר אברהם סי׳ ל״ג. ולפ״ז נמי אתי שפיר כיון דקידושין אינו אלא דין שפיר ילפינן לה מקיחה קיחה דהתם נמי לא הי׳ קנין ממש והראשון נראה.

ובדבר שאלתו בענין ספירה לקטן שהגדיל בתוך ימי הספירה הארכתי כבר בזה וקנה מקומו בספרי משנה הלכות ח״ג סי׳ ר״ל ואין הז״ג כעת להאריך עוד.

ובזה הנני ידידו דושה״ט וי״ר שלגברא רבה יתעבד המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רצג

בענין חתן אי מותר בכתיבה בשבעת ימי המשתה.

אור ליום ב׳ לסדר השקיפה התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי הרה״ג המפו׳ וו״ח כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א בעמח״ס רבבות אפרים מעמפיס טענסי.

אחדשכ״ת בידידות. בדבר שאלתו בחתן בשבעת ימי המשתה אי מותר לו לכתוב או דינו כחוה״מ דרק לצורך מותר.

הנה זה לי זמן מה שראיתי באחד מהמחברים שמספקא ליה אי חתן מותר לכתוב חידושי תורה שלו שנתחדש לו וכעת איני זוכר מקומו לעיין אבתרי׳ ומ״מ לעצם הדין לכאורה בטוש״ע א״ע סי׳ ס״ד כתב המחבר שלא יעשה מלאכה ולא ישא ויתן בשוק והרמ״א הוסיף וחתן אסור בעשיית מלאכה ועיין ח״מ וב״ש מה שפי׳ בדברי הרמ״א אמנם החיד״א דחה דבריהם בשיו״ב א״ע סי׳ ס״ד וכתב דהא דאסור במלאכה היינו אפילו מלאכה קלה שאינה מלאכתו ואם הוא ת״ח לא ליטריד בעיונו דשכיחא ליה לשמח כלתו ע״ש וכ״כ הבית דוד חיו״ד סי׳ קע״ז ציין עליו בזכל״א א״ע ח״א אות ח׳ (דף י״ב ע״ב) ופמ״א ח״ב סוס״י ס״ה ולמדנו עכ״פ מדבריהם דאין לחתן דין של חוה״מ. וגדולה מזו כתב הב״ד הנ״ל דחתן אסור אפילו בדבר האבוד וע״י אחר מותר אפילו דבר שאינו אבוד. ובאמת כי דבר זה תלוי בעצם איסור המלאכה אי שהוא מטעם של ושמח את אשתו או מטעם שהחתן דומה למלך ומלך אין דרכו בעשיית מלאכה. וגם בזה תלוי מחלוקת הפוסקים אי הכלה ג״כ אסורה במלאכה דאי נימא הטעם משום מלך א״כ הכלה מותרת במלאכה אבל אי הטעם משום יו״ט א״כ תרוייהו יו״ט שלהם הוא, ועיין ס׳ מנח״פ א״ע סי׳ ס״ד ובצ״פ ה״א הל׳ י״ב ודו״ק.

ולענין כתיבה נמי נראה דאם האיסור מטעם מלך אין לו לכתוב אלא דברים שדרכו של מלך לכתבם אבל בסתם דברים המלך יש לו פקיד שכותב לו מכתביו וכיוצא בזה וחשבונותיו ואינו כותב לעצמו דבריו אלא דברים כגון לחתום על המכתבים וכיוצא בזה ואי משום יו״ט נמי אין לכתוב בסתם ולכן לפענ״ד ודאי שאין לחתן לכתוב בסתם דברים שהם מגדר מלאכה שצריך לעשות קודם או אחר החתונה אבל דברים קטנים שהם רק ענין של מכתבי רעות וכיוצא בזה נראה דאין איסור בדבר. ולענין חידושי תורה אי מותר לכתוב כרגע נפל מילתא בלבי דהרי המלך כשנתמנה נצטווה וכתב לו את ספר התורה הזאת א״כ המלך צריך לכתוב בעצמו ס״ת ודרך המלך לכתוב דברי תורה בעצמו א״כ הכ״נ לענין חידושי תורה ומיהו ממה שכתב החיד״א הנ״ל דאם הוא ת״ח לא ליטריד בעיונו דשכיחא ליה לשמח כלתו א״כ הכ״נ צריך עכ״פ לראות שלא ישכח מצותו של ושמח ואם מחלה אז בכל אופן מותר לענין חידושי תורה.

והיות כי אין הז״ג לא אוכל להאריך וה׳ שנותיו יאריך ויזכה לבריות גופא ונהורא מעליא וללמוד וללמד ובברכת כוח״ט בספרן של צדיקים הנני דושה״ט וש״ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רצד

בענין קנין קידושין מה הוא

ליל ששי פקודי התשל״ו בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי הרה״ג נו״נ אי״א וו״ח נח לשמים ונח לבריות נאה דורש ומפלפל וכו׳ כש״ת מוה״ר **נח אייזיק אהלבוים** שליט״א רב דק׳ נחלת יצחק בעמח״ס מנחת חן.

אחדש"ת בידידות. ספרו היקר היוס קבלתי. בסי' ל"ח עמד על המחקר בעיקר קנין קידושין מה הוא ועמד נמי על לשון רמ"י ריש קידושין שכתב והאשה נקנית לבעלה דמשי' קמ"ל בלשון לבעלה. עוד הביא שם קושית הגר"ע מלבר מובא בח"ס לוין קידש אשה את בתה בלא עדים (והנה כמובן דהוא רק לפלפולא דאטו אשה הראשון קיים התורה כישראל). וי"ל בכמה ענפי אשה לפמ"ש בגמ' קידושין אמר ליה רב אשי לר"כ מאי דעתך דילפת דבר דבר מממון מי מה להלן הודאת בעל דין כאשה עדים דמי אף כאן הודאת בעל דין כאשה עדים דמי ע"ל התם לא קא מייב לאחריני הכא מייב לאחרינא ופרש"י אינו חב לאחרים בהודאה זו שאין נאסר אלא הוא הכא קא מייבה לאחריני שקרובותיה נאסרו בו וקרובו נאסרין בה ועיין ריטב"ע שפי' חב לאחריני אע"י הודאתה שהיא ע"א יתחייבו אחרים הבאים עליה מיתה ועיין רשב"ם שם ולפ"ז נראה הטעם דגבי קידושין לא מהני הודאת בעל דין כאשה עדים מפני שחייב לאחריני אבל לולי שהי' חייב לאחריני הכ"ג הוה ילפינן דבר דבר מממון והי' מהימן על עצמו כאשה עדים אפילו בלי עדות כלל. ולפ"ז באשה הראשון שאשה אין נאמן שאשה אוה ליכא קאחייב לאחריני וגם אפילו לפי הריטב"ע ליכא קאחייב הכ"ג דנאמן על עצמו כאשה עדים ואין צריך עדים לקידושין וד"ק.

שוב העיר לי תלמידי וידידי הרה"ג רמ"ג הי"ו דקושית זו קדומה היא במעשה רוקח ובשמעתא דדרדקי שנשאל כן הגה"ק מהמו"ר מנחם ומי' כמ"ש בס"ד.

שנית אמרתי דקידושי אשה היו קודם שנתגרש מג"ע ומי' הקצ"ה השופטין והמלאכים מעידים בו דדוקא בעוה"ז אין מלאך נאמן אבל בג"ע מלאך נמי רשאי להיות עד אם נימא דבעי עדים לקידושין.

ועוד בו שלישיה דכבר עמדתי על המחקר דבאמת ל"ע למה צריך ליתן לאשה מעות קידושין ולקנותה הרי אשה זו היא עצם מעצמיו שנאמר לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת ותניא ר"ש אומר מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כתיב כי תלקח אשה לאיש מפני שדרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש משל לאשה שאבדה לו בבירה מי מוצר על מי בעל בבירה מחזר על בבירתו וכתיב מצא אשה מצא טוב שהוא מצא האבידה ואעפה"ג אמר מי שאבד חפץ וחזר ומצאו צריך לעשות בו קנין אשה להחזיקו הרי שלו הוא גוטל ושלו הוא מצא והכ"ג אשתו שהיא עצם מעצמיו קנין זה למה כשמצא אבדתו. ואמרתי שאפשר אהכ"ג אלו ידע האשה שזה עצם מעצמיו ממש וזה זווגו משמים ימי נראשית המוכן לו לא הי' צריך שום קנין אלא כאשה הנכנס בשלו אבל שמין ידוע לנו האיש זה הוא ממש

עצם מעצמיו וזווגו המוכן לו ואפשר משמים בשמינו שלו ולכן צריך קנין בעדים דכל שלקחה בעדים כל העולם מתייחסים ממנה וא"כ מי שבשמת שייכה לו ג"כ מתייחס היחנה וליכא גזל דהו"ל כזוכה מן ההפקר ומה נעמו בזה דברי הר"ן שפי' דבשעת קידושין האשה מפקרת עצמה לבעלה והו"ל כזוכה מן ההפקר והדברים מפורסמים ולהנ"ל אתי שפיר שלא יהא גזל אלא כזוכה מן ההפקר והבן. ולפ"ז אתי שפיר דוקא לדידן שיש להסתפק אבל בחוה שלקחה מאדם ממש אלא אחת ובנאה הקצ"ה והביאה לו כה"ג לא הי' צריך קנין קידושין ועדים כלל ולזאת יקרא לאשה בקריאה בעלמא כי מאיש לקחה זאת.

ובמ"ש נראה ליישב דהפנ"י כמובות י"ב הקשה אמאי לא נחזיר אבידה לבעלים אפילו בלי סימנים רק בטב"ע לחוד כיון שטוען ברי ואין אדם מכחישו בברי להמוציא טוען שמע וגם אין להמוציא חזקת ממון ולר"מ ברי עדיף ותי' דהמוציא יכול לומר לאו ממנו נפל אלא מרובא דעלמא ותמוה דהרי הכא הרוב אינו מתנגד לברי שלו דהא רק אחד מכל העולם אבד החפץ וגם הוא אחד מכל העולם ויכול להיות שהוא אבד החפץ כמו השני ודוקא אם הרוב משונה מן המיעוט שייך לומר שהוא מן הרוב עיין משנת עמרמי ע"פ סי' ק"ל ועיין מ"ש ע"א מ"ב סי' קמ"ד ולפ"ז באשה נמי הנושא אותה טוען אבדה שלי הוא ועדים למה לן בכלל בקידושין ולפמ"ש אתי שפיר דמייתינן שמע מתלפה בחברת ולאו דילה הוא ושמע מהאי טעמא אסור לקדש עד שירשנה להכיר אם זה אבידתו ואז לא תמנגה עליו אבל אם אין זה אבידתו תמנגה עליו ויתגע בה דבר מגושה דעל שלו אינו מוצא מגושה ע"ד שאמרו רושה אדם בקו שלו מתשעה קבים של חבירו ואפשר מהאי טעמא אמרו ז"ל אסור לקדש עד שירשנה להכיר אם היא אבדתו ולא מצאתיו ודו"ק.

איברא דראיתי בספר תורה והלכה ברשאית (חות ג' כ"ג) כתב מה שכתבתי אלא שכתב דכיון דאשה הו"ל כאבדה י"כ נראה דכל אים ואים יש לו זכות אפק על כל אשה הראויה ליעשה אשת איש שלו שנאבדה ממנו והמקדש מוציאה מספק זכות כל ישראל וקי"ל המוציא מחבירו עליו הראי' בעדים לכן צריך קידושין בעדים להוציא אפק ממון מחבירו וזה הפשט אך לאחריני מספק אשת איש היא קנין של חבירו אף שהאשה מסכמת על זה מה מהני הסכמתה להוציא עצמה מספק קנין של אחר אבל אם קדשה בעדים יוכל להוציא ממון מספק מחבירו בעדים.

ואני שמעתי ולא אבין למדרשה במצא מציאה כל שאין בה סימן כל הקודם בה זכה ולא בעי עדים לזה כלל וא"כ באשה כיון דל"ל סימן עליה שהיא אבדתו ע"כ כל הקודם

זכה ואין צריך לזה עדים כלל וגם אין על זה דין זכות כל ישראל דליהוי ספק ממון חבירו דפשוט דבמציאה כל הקודם זכה בה ושוב אם מי שהוא רוצה להוציא ממנו בעי עדים ואפילו לר"נ דאמר בפ"ק דב"מ המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו משום תלבע"ח במקום שחב לאחרים הפי' לחבירו הוא דלא קנה אבל לעצמו קנה בלי שום עדות כלל וא"כ הכ"נ כן הוא ועיין בסמוך מה שהבאתי בשם הרשב"א ז"ל ועכ"פ פשוט דלא שייך בזה ספק מוציא ממון חבירו דליבעי עדים.

איברא דלשיטתו דהו"ל ספק ממון חבירו האיך הוא מוציאו אפילו ע"י עדים הרי העדים אינם מעידים שהוא שלו ולהוציא מחבירו בעדים בעי שהעדים יעידו ששלו הוא וזה העדים אינם מעידים שהיא שלו אבל לפענ"ד פשוט דזה טוען כיון שאני הוא שאבדתי אבדה ואני מצאתי אבדה שלי היא ואין בזה משום חב לאחרים כלל וכמ"ש הרשב"א להדיא דדוקא לאחרים הו"ל בגדר חב לאחרים אבל לא לעצמו וק"ל.

וכ"ת יצא שם לפרש דברי הרשב"א והריטב"א גיטין פ"ג אמר אביי את"ל איתא לדר"א וכו' ויצא בחקירה מה גדר אשה פנויה ורצה לחדש דלהריטב"א יסודה של אשה פנויה הוא דהבעלים שלה כו"ע הם והקנין של הבעל הוא להפקיע זכי' מהשאר והרשב"א ס"ל דאשה מקרי אין לה בעלים כלל ועיקר מעשה הקידושין הוא רק לעשות התיחדות לו לבדו והאריך שם בדבר אבל האמת שדברים אלו לא ניתנו להאמר לאחר בקשת הסליחה דפשוט דאשה פנויה שייכה לאחד שהיא העצם מעצמיו ולא לכו"ע ולהדיא אמרו מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין ואומרים בת פלוני לפלוני עיין ריש סוטה וא"כ ודאי היא שייכה למי שהכריזו לו בת פלוני לפלוני ואין לכל העולם שייכות לה כלל וכלל ואפילו לפעמים ישאנה ברחמים סוף שיתחרט כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דקא בעי רחמי תזמין לי פלונית א"ל לא תבעי הכי אי חזי לך לא אזלית מנך ואי לא כפרת בה בתר הכי שמעי' דקאמר או היא תמות מקמי' או הוא ימות מקמה עיין מו"ק דף י"ח אמר שמואל שמא יקדמנו ברחמים ועיין ס"ח סי' שפ"ג ושפ"ב ועיין ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב דאין הזווג מתקיים ובזהר משפטים ק"ט א' כתב שהזרע שיוליד נחשב על הראשון ועיין מק"ח.

גם מה שרצה לומר שלהרשב"א היסוד באשה פנויה שמקרי שאין לה בעלים כלל ועיקר קנין הבעל הוא לעשות התיחדות לו והאיסור לעלמא הוא מסובב מזה הקנין הנה לפמ"ש גם זה אינו דמקודם שנולדה משעת יצירה היא מזומנת דוקא לאדם פלוני ויש לה בעל ושייכה למי שהכריזו עליה, אמנם בר מן דין מה שרצה עוד שם לדמות להפקר ולחקירת השערי יהודה הנה הרשב"א קידושין ס"ה ע"ב אמה שאמרו שם הכא חייב לאחריני בד"ה א"ל רב אשי לר"כ כתב וז"ל מיהו אכתי קשיא מאי מחייבת (לאחריני) איכא דמאי אית להו עלה ומאי שייכי בה דנימא שהיא חובה להן בהודאתה אטו מי שהודה שמכר שדהו לחבירו אינו נאמן ומי קרינן ליה מחייב לאחריני ואפילו לרב נחמן דאמר בפ"ק דמציעא המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו וקא יהיב טעמא משום דהוי תלבע"ח במקום שחב לאחרים ואע"פ שאותן אחרים לא היה להם בה שום זכות שאני התם דהוי הפקר וזכות הכל עליה ונמצא זה כמחייב לאחרים שהיו יכולין לזכות בה בלא רשות אבל כאן שאין לאדם זכות עליה ואין אדם זוכה בה אלא מדעתה מאי חב לאחרים איכא ע"ש. הנה כתב מפורש דאשה פנויה לא דמי להפקר דזכות הכל עליה אבל אשה זו אין זכות אדם עליה אלא היא מדעתה מסכמת וק"ל.

ובעיקר קנין הקידושין זה שנים רבות אמרתי בס"ד דבקידושין ישנם ב' קנינים קנין כסף וקנין איסור והדברים ידועים והנה הקנין כסף עושה הבעל ובא מצדו דכתיב כי יקח ולא כי תלקח אמנם קנין איסור בא מצדה שהיא מתייחדת לבעלה ואוסרת עצמה על כל העולם והבאתי ראיה לדברי אלו מדברי התוס' קידושין דף ב' ע"ב ד"ה דאסר לה וכו' שכתבו וז"ל ומיהו אם הי' אומר טלית זו מקודש לי אין נראה שיועיל דגבי אשה במה דמתייחדת להיות לו היא נאסרת לכל וכו' הנה מדכתבו דבאשה במה שהיא מתייחדת להיות לו היא נאסרת מבואר דהאיסור בא ע"י היחוד שלה להיות לו ולא לכל העולם ומה שאומר מקודשת היינו מיוחדת לי ומזומנת לי ודו"ק היטב כי הוא דבר חדש בס"ד ובזה יש לחלק למה בקנין אמרינן תליוהו וזבין זביני' זבינא ולגבי קידושין לא הוי קידושין ונחלקו בזה הפוסקים ולהנ"ל אתי שפיר דלהיות מתייחדת להיות לו דוקא א"א לתלותה על זה רק בקנינים מהני ודו"ק.

עוד רגע אדבר בדברי רש"י דהאשה נקנית לבעלה דהלשון לבעלה ג"ב והגם שכתבתי כבר בחי' כמה אופנים י"ל שהרי קיי"ל דמהם תקנו עבד ואמה ולא בני ישראל וא"כ קשה לשון המשנה האשה נקנית בג' דרכים והא אין קנין לישראל וע"ז תי' רש"י נקנית לבעלה ולא בסתם קנינים דודאי אין האשה נקנית קנין כעכו"ם אלא לבעלה לקנין אישות ולא לדבר אחר והרי אפילו מעשה ידיה מה"ת שלה ואי אמרה בעינא מעשי ידי למזונותי כגון זו שומעין לה וא"כ קמ"ל רש"י דהאשה נקנית היינו קנין לבעלה ולא שאר קנינים שאין עליה שום קנין ממונות או שאר דברים רק קנין לבעלה.

א"י דכיון דקאמר בג' דרכים ומשמע לכאורה דכל קניני אשה הם בג' דרכים והרי האב מוכר את בתו לאמה

אבל ליכא ג׳ קנינים אלא כסף ושטר ולכן כיון שאמר האשה נקנית בג׳ דרכים פרש״י לבעלה והראשון נראה ועוד כתבתי בכמה אופנים בחי׳ על מס׳ קידושין ואין הז״ג להאריך.

והנני בזה חוזר על הראשונות צלח ורכב על דבר אמת המברכו בברכת התורה דושה״ט ידידו המאוה לו שמחת פורים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רצה

בענין אי מותר לעשות כתובה מצויירת ולתלותה על הכותל

ב׳ דסליחות התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר מאד נעלה מופלא ומופלג צ״מ כש״ת הב׳ **יצחק אהרן פענפיל** הי״ו בישיבת נר ישראל באלטימאר.

אחדשב״ת בידידות. מכתבו קבלתי בדבר שאלתו אשר כמה אברכים נוהגים לעשות כתובה נאה מצויירת בציורים של חיות ופרחים וכיוצא בזה ולאחר החתונה תולים אותה על קיר הבית לנוי, וכמ״ע לא הבין ענין של כתובה יפה ומצויירת כיון שהוא רק שטר התחייבות וגם רק שטר שכתוב בו שאם ימות תקח כך וכך. ות״ח אחד טען לו שע״פ הלכה יש הקפדה שלא לתלותה לפמ״ש בשו״ת אגרות משה א״ע ח״ג סי׳ כ״ו ד״ה ובדבר שכתב שצריכה האשה להטמין הכתובה עם חפציה ולא ליתן לבעל לפקדון שאם תתן לבעל מבטלת ענין שלא תהא קלה בעיניו להוציאה רק אם היא מאמנת שאפילו יגרשה יתן לה כתובתה, וע״ז תמה דאיזה אשה תאמר שאינה מאמנת לבעלה, גם קשה לאשה לצייר בדעתה מה תהא אם באמת ח״ו יהיה תגרה וקטטה ביניהם ולכן אמר ת״ח זה שגם אין להם לתלות הכתובה על הקיר כי גם בזה מבטלים ענין שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כי יכול להסיר הכתובה מהקיר אם ירצה רק שחשב ללמד זכות ע״פ מש״כ הרמ״א א״ע סי׳ ס״ו סי״ג שבזה״ז הכתובה היא רק מנהג ולא מדינא.

ואומר אני על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם דבעיקר דברי ידי״נ הגאון המובהק הגר״מ פיינשטיין שליט״א צ״ב במה שכתב שצריכה האשה להטמין כתובתה עם חפציה דא״כ לדעתו הגדולה צריך להיות לאשה מקום מיוחד בבית שאין רשות להבעל ליכנס שם דאל״כ אכתי אפילו מניחתה בין חפציה יש לחוש שיטלנה הבעל ממנה אם ירצה לגרשה דכל שיש לו רשות ליכנס שם ואולי אפילו שלא ברשות כל שיוכל להשיג הכתובה לעולם ניחוש שבשעה שיתנחם לגרשה ילך ויקח הכתובה ויהי׳ קל בעיניו לגרשה וא״כ ע״כ צריך להיות לה מקום מוסגר באופן שאין הבעל יכול לפתחו וליטלו וזה דבר חדש ומעולם לא שמענו דבר זה שתצטרך האשה שתהי׳ לה מקום שאין לבעלה רשות וא״א שאשה הדרה עם בעלה בבית תשתמר ממנו כמו מן הגנב ואין זה ענין של ידורו באהבה אחוה ושלום ורעות. ולפענ״ד פשוט דאשה לא צריכה ליתן כתובתה דוקא במקום שלא יוכל בעלה ליטלה וליגע בה ואפילו ירצה לגרשה ויביא הכתובה ויטעון פרעתי לא מהימנינן ליה כל זמן שלא גרשה שהרי הכתובה היא תקנת חכמים ואפילו אם יטעון מחלה לו הכתובה אינו מהימן שהרי מיד שמחלה לו הכתובה מחויב לכתוב לה כתובה אחרת כמבואר בגמ׳ כתובות דף נ״ו ובשו״ע א״ע סי׳ ס״ו ס״ג ועיין ב״ש וח״מ שם יהי׳ איך שיהי׳ עכ״פ לפענ״ד דהאשה יכולה להשים הכתובה באחד המקומות שמותר להשתמש בה הוא והיא כלומר שהמקום השתמשות של שניהם וכגון ברהיטים שקורים (שיף-לאד או דרעסער וכיוצא בזה) ולפ״ז הכ״נ בדידן הדין כן שהרי המקום מוכן לתרוייהו היינו הקיר שניהם יכולים להשתמש בה ולכן אין בזה חשש.

איברא דאפילו לפי הבנת החכם שכתב מעלתו לפענ״ד לא קרב זה אל זה דהגרמ״פ לא כתב אלא כשהאשה נותנת הכתובה לבעלה להצניע וכיון שהיא נתנה לו אז חייש שמא לא יחזירנה לה כשירצה לגרשה ותהא קלה בעיניו להוציאה אבל כשהכתובה מונחת או תלויה על הכותל אז גם הגרמ״פ מודה דלא חיישינן שילך ויגזול הכתובה ממנה וכשתראה האשה שהקטטות מתרבות ביניהם ותחוש לעצמה תקח הכתובה משם וכיון שתלוי׳ על הכותל כן יש בידה ליטול כמו בידו ומיהו לפענ״ד כמ״ש לעיל דלא חיישינן לזה וקצת נראה לכאורה דאדרבה לגבי זה מעליותא הוא לפמ״ש בנדרים ס״ה ע״ב פותחין לו לאדם בכתובת אשתו ומעשה באחד שנדר מאשתו הנאה והיתה כתובתה ד׳ מאה דינרים ובא לפני ר״ע וחייבו ליתן לה כתובתה א״ל רבי ח׳ מאות דינרין הניח לי אבא נטל אחי ד׳ מאות ואני ד׳ מאות לא דיה שתטול היא מאתים ואני מאתים א״ל ר״ע אפילו אתה מוכר שער ראשך אתה נותן לה כתובתה וא״כ אדרבה ע״י שיראה הכתובה נגדו על הכותל בכל עת ימנע עצמו מלגרשה וכשהכתובה מוצנעת ואינו רואה אז אפשר שישכח מההתחייבות וירצה לגרשה.

ומיהו מדין ציור בכתובות עיין בשו״ת לחם רב סי׳ ט״ו על דבר כתובה שצייר בה סופר צורת חתן וכלה ושאר חיות וכיוצא בזה וצורת חמה ולבנה וכתב דלא יפה הם עושים מטעם דלא תעשה ומכוער הדבר ועיין זכל״א ח״א אות חתן ומיהו בסתם ציורים שאינם מעין צורות ליכא איסור אבל פשוט דלתלות הכתובה על הכותל אין בו טעם וריח ולא שערום אבותינו.

ידידו דושה״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רצו

בענין זוג העומדים להתגרש
כיצד יחלקו הילדים

מע"כ ידידי ורב חביבי פרי עץ הדר בנש"ק הרה"ג כו' כש"ת מוה"ר **ליפא זילבערמאן** הי"ו מחשובי בני הכולל היקרים דישיבתנו הקדושה.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתך בזוג שרוצים להתגרש ע"פ ד"ת כיצד יעשו עם הולדות ומה שייך למי. הנה בגמ' כתובות ק"ב ע"ב אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל אמה פרש"י דקתני למקום שאמה ולא לבית אחיה למדנו שכן הוא הדין שתגדל הבת אצל אמה וכו' ע"ש ורבינו הגדול בעל הלכות גדולות כתובות כתב ואי איכא ינוקא ליהוי גבי אבוה בת תקינו רבנן דתיהוי גבי אמה דמגמרא לה כל מילי דנהגן בנשי אבל בן אצל האב ע"כ ומפשטות הלשון משמע לכאורה דבן לעולם אצל האב ובת לעולם אצל האם ולא מחלק בין קטון לגדול אמנם הרמב"ם פכ"א מה"א הי"ג כתב הגרושה אין לה מזונות וכו' שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהי' בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהא בן שש שנים גמורות אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו ואחר שש שנים יש לאב לומר אם הוא אצלי אתן לו מזונות ואם הוא אצל אמו לא אתן לו מזונות והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר שש ע"כ. ולכאורה נראה דהרמב"ם פליג ארבינו בה"ג בתרתי חדא דנתן זמן של שש שנים שרק מאז הבן אצל האב והשנית דגם משש שנים הבן אצל האב רק אם האם מבקשת מזונות אבל אם אינה מבקשת מזונות אז הבן אצל האם אם אינה רוצה ליתנה לו.

ובהשגות הראב"ד ז"ל וז"ל אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריד בנו ממנו עד שיהא בן שש והלא הוא חייב לחנכו בתורה בן ארבע בן חמש ואיך יחנכנו והוא גדל בין הנשים עכ"ל משמע נמי דבתרתי פליג חדא דיכול ליקח בנו בע"כ וכמ"ש אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריד בנו ממנו כו' משמע דנוטלו בע"כ והשנית דפליג על הזמן של שש שנים אלא בן ארבע ובן חמש ונראה למה בן ארבע ובן חמש הוא לפי הגמ' ב"ב כ"א א"ל רב לרב שמואל בר שילת עד שית לא תקבל מכאן ואילך קביל ואספי לי' כתורא ובגמ' כתובות דף נ' ע"א אמר רב קטינא כל המכניס את בנו פחות מבן שש רץ אחריו ואינו מגיעו איכא דאמרי חבריו רצין אחריו ואין מגיעין אותו ותרוייהו איתנייהו חליש וגמיר ואבע"א הא דכחיש הא דבריא עיין רש"י שם חבריו רצין אחריו להיות פקחין כמותו ע"כ וס"ל להראב"ד ז"ל דודאי אדם רוצה בבן פקח ומלמדו מבן ד' או בן ה' והרמב"ם פסק כרב דעד שית לא תקבל ולכן ליכא חנוך עד שית. איברא דלענין ללמוד אצל מלמד הרי יכול לשלחו גם מביתה ולשלם להמלמד ועיין מעשה רוקח ומרכה"מ.

נחזור לדידן עכ"פ מצינו בזה מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל והרא"ש בתשובה כלל פ"ב סי' ב' ורבינו ירוחם נתיב כ"ג ח"ג כתב וז"ל וכתבו הגאונים דוקא בת אבל בן אצל האב אפילו פחות מבן שש ויכול לכופה שיעמוד בנו עמו כי כמו שהבת תלמד לה האם מעשה בנות כך האב ילמד לבן מה שראוי לו והנה זה כשיטת הראב"ד אלא שנראה מדברי רי"ו יותר מהראב"ד דלהראב"ד רק בן ד' וה' אבל פחות מזה לא ולדעת הרי"ו נראה לכאורה אפילו פחות מד' דהרי אמרו תינוק המתחיל לדבר אביו מלמדו תורה וזה כבר קודם בן ארבע ובמקום אחר כתבתי דלהראב"ד והרא"ש נמי בן ד' או ה' לאו דוקא אלא כיון דכבר אפיקתי' מבן שש מיד שגמלתו האם ילך אצל אביו וכ"כ התשב"ץ ח"א סי' מ' להדיא וכן הסכים מהר"י בן לב ח"א כלל י"ב סי' ע"ב דף נ"ו. גם בשו"ת המבי"ט ח"א סי' קס"ה כתב שהלכה כראב"ד ועוד הוסיף דאפילו להרמב"ם דעד שש אצל אמו דוקא כשהאב אינו מקפיד שיהא אצלו או אצלה רק שיש לו טעם שלא לזון אותו כשהוא אצלה אבל אם הוא רוצה להפרישו ממנו הרשות בידו, ומדברי בה"ג הנ"ל נראה דס"ל נמי כהראב"ד שלא נתן שיעור וזמן אלא שלעולם הבן אצל האב.

והטור סי' פ"ב פסק כהרמב"ם וכבר הקשו הדרישה והמ"ל למה שבק הטור דעת אביו הרא"ש ז"ל שפסק כהראב"ד ופסק כהרמב"ם ז"ל ובדינא דחיי לאוין פ"א כתב והראב"ד ז"ל דעתו דכל זמן שאינו יונק משדי אמו הבחירה והרצון ביד האב אם הוא רוצה להניחו אצל אמו מניחו ואם הוא רוצה ללקחו יקח אותו והביא שכן הוא דעת הרא"ש. ובאמת כי דברי הרי"ו נכונים כי כמו שהבת תלמד לה האם מעשה בנות כך האב ילמד לבן מה שראוי לו והאיך אפשר שאם האשה תוותר על המזונות ישאר הבן בידה לעולם ומי ילמדו כל אלו הדברים שצריכין אב ועיין ח"מ א"ע סי' פ"ב סק"ט. והנה ה"ה כתב והובא בח"מ סק"ח אהא דאין מפרישין אותו ממנה ואע"פ שאביו חייב ללמדו תורה ולחנכו מיד שיודע לדבר מ"מ הא אפילו הוא אצל האם יכול לחנכו לפעמים לכשיבא אצלו ע"כ ע"ש. עוד כתב הנוב"י סו"ס פ"ט בתשובה הלכה למעשה שאם אחר הגירושין אין המגרש והמגורשת בעיר אחד אז הדין שישאר הבן אצל האב אפילו פחות מבן שש כדי לחנכו וללמדו תורה וכ"כ הבה"ט סי' פ"ב בשם הרשד"ם א"ע סי' קכ"ג ע"ש ועיין משנה הלכות כתובות סי' קי"ב ורס"י רנ"ה מה שהארכתי בזה בס"ד.

סימן רצו

בדין היתר מאה רבנים לבעל

ב׳ מרחשון התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרב הגאון המפו׳ חוב״ט אלקי אברהם בעזרו ברקאי צמ״ס וכו׳ וו״ח כג״ת מוה״ר **אברהם מאיר איזראעל** שליט״א אבד״ק הוניאד בעמח״ס ילקוט המאירי על הש״ס.

אחדשב״ג בידידות נאמנה. מיכף ומיד בחג העל״ט לעשות רצון מעב״ג מפלגתי נעניו היתר שמלת גוי מחמת הטרדות שבבוני ובפרט בפתיחת הזמן הישיבה וגם שמלות קודמות משר ג״ח להשיב על כולם ולכן נתאחר הדבר קצת והגם כי אכתי לא נח רוגזי מנגעי ופגעי הזמן מ״מ לכ״ג אגלתי לי מעט מן הזמן ומת כ״ג הסליחה על מיעוט פלפולי.

וזה לשון ההיתר הנה נדרשתי ונעתרתי לבקשת הרב וכו׳ להזדקק בדבר מצוה להתיר לבעל מוה״ר ... ב״ר יקותיאל יהודה נ״י ליישב מאשר על משמו ג. המכונה וכו׳ היות שזה כשאה שניס שבגדה בו ומעלה בו מעל וכתב לה כ״פ שרצונו לדור עמה ולמחול לה על כל פשעיה משר פשעה נגדו וכ״ז לטובת הילדים שנעשו ונדים כיתומים חיים ר״ל וכאשר רואה שכואבה אליו הרעה נכנס לביתו בחזקה שלא ברשותה והיא הלכה ומכרה חומו לבית משפט שלהם בשמות שונות ונעלר ע״י המשטרה ותרבה עליו הסכנה להאסר ואחר שעברו במאסר לילה ג׳ עלה ביד העו״ד שלו לשחררו ומש״כ תבעה לד״ת לסדר את הסכסוכים שביניהם אם תרצה לדור עמו בשלום ובשלוה ואם לאו להתרצות לקבל ממנו ג״פ והיא סירבה לעמוד לד״ת ותדרבה תבעה ממנו דמי מזונות מופרזות שעלו להון עתום והגישה תביעותיה אלו לבית המשפט והמשיכה חומו שהרווחים שלו המה גדולים מאד הרבה יותר ממה שגילה למשרד המסים בחופן שהמסירה זו היתה עלולה להמשימו בהסתרת מסי המשלה שבגללה כי׳ יכול לקבל עונש מאסר של כמה שניס ולאבד כל רכושו ובקושי גדול ע״י עו״ד והוצאות רבות עלתה בידו להסיר מעליו המשמה וכדי לעכב עליו שלא יכנס שוב לביתו החליפה את מסגרות דלתי הבית שלא יהי׳ בידו ליכנס ושלחה לו המרחה מהמשטרה המקומית ועוד מעשים כאלו ושלחו לה המרחת ב״ד שתעמוד עמו לדין וסירבה לבא והוציאו עליה סירוב והבעל נעיר לימים ופשטו עליו תאבל על נפש ילדיו הרכים וגם הוא כל ימיו בהרהורים ויסורים וטלטולי דגברא ועד מתי ליעגן וליזיל וכל מגמתה הוא לעגנו ולמרר את חייו ואחר שהניח מכתב הסירוב התריך הרחיב לבבו היתר לבעל ליתן משה על משמו הנ״ל כדין מוסרת ומורדת ועוברת על דת.

תבנא לדינא לפענ״ד כיון דאיכא דעת רבינו הגה״ג והרמ״ם ורי״ו והראב״ד והמגי״ט ועוד דהכן אפילו קודם שם נאב ועכ״פ נאמר שם לכ״ע שייך נאב מעיקר דינא וכמ״ש רבינו דהוה תקנת חז״ל לבת ולבן פשיטא דהוה אגלי האב ואפילו להרמב״ם והטור נמי דהכן אגלי האב אמר שם אגלי שאם לא רוצה לנתנו לו ומוותרת על המזונות יש לאב לומר אם הוא אגלי אתן לו מזונות ואם הוא אגלי אמו לא אתן לו מזונות אבל בחמת שייך הוא לי׳ ולהמגי״ט ומהריב״ל אפילו הרמב״ם מודה דאם אינו רוצה האב לוותר כופין אותה ליתנו להאב אגלי אם אינו רוצה לכופה אומר לה אם הוא אגלי אתן לו מזונות ומדויק לשון יש לאב לומר אם הוא אגלי כלומר אם ירצה אומר כן ואם אינו רוצה אז בע״כ יקחנו ויתן לו מזונות, וכל זה כשגיהם באותה מדינה אבל כשלאחר הגט יתפרדו או כבר נפרדים הם זה במדינה זו וזה במדינה אחרת ולאי קיי״ל כהרשב״ם והטוב״י להלכה למעשה דהכן אגלי האב אפילו בפחות מד׳ שנים כל שהוא כבר נגמל מחלב אמו הרי זה שייך להאב.

עוד נלפענ״ד לחדש דבר לפי הטעם שנתן ה״ה להרמב״ם שכתב לייאב השגת הראב״ד דהלא הוא חייב לאכזו תורה בן ארבע ואמם וכתב ה״ה דלא אגלי אזה חיוב בבן ד׳ וה׳ שאינו חייב להכניסו למלמד פחות מבן שש כמוכר בפ׳ לא יחפור (כ״ב ע״ב) ובתבאר פ״ב מהלי׳ ת״ת ה״ב ומולי נתכוין הרב למה שאמרו (סוכה מ״ב) יודע לדבר אביו מלמדו תורה זוה לנו כו׳ כמוכר פ״ק מה׳ ת״ת ה״ו ומין זה קושיא שאנוך זה אפילו הוא אגלי האם יכול הוא לאכזו לפעמים כשיבא אגלו ע״כ. ולפ״ז אומר אני דדוקא היכי דהם במקום אחד והסכימו שיכול לבא לראות את בנו או בנו יבא אגלו אז שפיר אפשר שיכול האב לאכזו אפילו הוא אגלי האם כשיבא אגלו אבל אם האב אינו יכול לראות את בנו אלא אחת לשנה מרשה לו לראות את בנו כמו שיש כמה פעמים שידוע לנו בזה ע״כ כל שאין הסכם כזה או שהם במקום אחר אז לפי דעת ה״ה גם הרמב״ם יודה להראב״ד שהבן אגלי האב בכל״ג משום דצריך ללמדו תורה וזה לפענ״ד אמת דבכל מקום שהאשה לא תסכים שהאב יאכזו כפי דרכו וכ״ש שלא תסכים לראותו אז ולאי הרמב״ם נמי מודה לאפילו פחות מבן שש הבן אגלי האב. [וע״ע שו״ת משנ״ה חי״ב סי׳ רנ״ב].

ובזה הנני ידידך המברכך בברכת צלח ורכב וי״ר שתזכה ללמוד תורה לשמה ולהרבות כבוד שמים כאות נפשך לתפארת אבותיך הקדושים וכעתירת הטרוד והעלוב המצפה לישועת ה׳ כהרף עין בלב ונפש

מנשה הקטן

והנה בעצם פלפולו מה שהביא בקיאות נפלאה מראשונים ואחרונים כולו נאה ויפה ואין מקום עוד להרבות בדברים בזה ומיהו לא אמנע מלכתוב ב׳ או ג׳ דברים כדי להתלמד במקום אחר ולהשתעשע בדברי מעכ״ג בריש הדברים שכתב מעכ״ג היות שזה כששה שנים שבגדה בו ומעלה בו מעל וכתב לה כמה פעמים שרוצה לדור עמה ולמחול לה על כל פשעיה נגדו וכאשר ראה שכלתה עליו הרעה נכנס לביתו בחזקה שלא ברשותה והיא הלכה ומסרה אותו לבית המשפט שלהם וכו׳ ובסמוך שם בדין מורדת הביא מעכ״ג מא״ע דאם עומדת במרדה יותר מי״ב חודש תצא שלא בכתובה וכ׳ הרמ״א דאפילו אם רוצה האשה לחזור אחר יב״ח לא מהני חזרתה וכן העלה הרדב״ז בתשו׳ ח״ב סי׳ ת״ש דכל כה״ג שהאשה מרדה על בעלה והלכה ממנו לא תיקן רגמ״ה מעולם דאיהו לא תיקן רק בנשים היושבות תחת בעליהן וכו׳. והנה מפשטות הדברים נראה דאשה המורדת הוא בתרי אופנים האחד שהיא מורדת ועוזבת אותו או שמורדת בתשמיש וכיוצא בו אבל פשוט שהמרד בא מצדה, ולפ״ז צ״ע מה שכתב מע״כ שלאחר ששה שנים כשראה כשכלתה אליו הרעה נכנס לביתו בחזקה נראה דכל הששה שנים לא הי׳ הבעל בביתו אלא עזב את ביתו והילדים וחלף הלך לו לבית אחר וצ״ע למה עזב הבעל את ביתו בראשונה ולא האשה אם היא מרדה בו ולא רצתה לדור עמו היה לה לעזוב הבית והוא הי׳ לו להשאר בבית וגם למה לא חש לעזוב הבית עכ״פ בשביל הילדים שהיו שם והניח אותם אצלה ונפשו עליו תאבל לראות הילדים או יותר טוב שלא לראות הילדים והם יתומים חיים ומי הכריחו אז לעזוב את ביתו וא״כ צריך לברר באיזה סיבה עזב הוא את הבית ואולי מתחלה מרד הוא בה ובילדיו ועזב אותן וכשראה שכלתה אליו הרעה חזר לביתו בחזקה כשכבר מאסה בו לאחר כל השנים הללו.

ועיין שו״ת חבצלת השרון א״ע סי׳ ו׳ ד״ה והנה ובנחלת יעקב סי׳ ה׳ שכתב החוו״ד להגרע״א דיש לחוש שלא יתן כל אחד שם פושע לאשתו להתיר חדרגמ״ה ובא״ע סי׳ קנ״ח כתב הב״ש דאפילו היכא דאיכא ע״א לא מהני אלא בעי ב׳ עדים דאיהי היא דקגרמה לכל ולא בא מידו ושכדברי הבעל כן הוא או ע״פ הודאתה דאי לאו הכי א״כ תקנת רגמ״ה מה הועילה הלא עיקר התקנה היתה שלא יתעוללו הפרוצים בבנות ישראל ויציקו להם ואח״כ יוציאום בע״כ ועיין ח״ס א״ע סי׳ צ״ט באשה שברחה מבעלה ולא הי׳ שם ידוע קטטה ביניהם אפ״ה חשש דילמא הוא גרם לה ועיין ח״מ א״ע סי׳ ע״ז סקט״ז וא״כ הכ״נ כיון שלא נתברר אפשר שאז לפני ששה שנים הוא עזב את אשתו ומי יגיד לן שהיא היתה הגורם ושמא הוא גרם לכל.

ועיין ד״ח א״ע ח״ב ס׳ ו׳ באשה שעברה זה יותר משמנה שנים מבית בעלה ולא נודע מקומה כתב וז״ל וגם אם נימא דעברה שיצאת מבית בעלה ולא חזרה תיכף א״כ כ״א יכול לבגוד באשתו דזה שכיח שאשה תצא מבעלה לאיזה מקום ולא תחזור כ״כ במהרה וכי משום זה תקרא מורדת ואפילו אם יצאת מחמת מחלוקת ג״כ אין דין מורדת עלה בלא התראה ובודאי אין ליתן שיעור לדבר כמה תשהה ויהא מותר לישא ולכן מסתמא ל״פ רגמ״ה וגזר בכל היוצאת שלא ברשות שאעפ״כ לא ישא אחרת וכך האריך בזה הנ״ב במה״ת סי׳ ו׳ ז׳ ע״ש.

ובמכתב של הרה״ג ר׳ בצלאל שטערן כתב לאמר וז״ל אל מעלת וכו׳ מוכ״ז מוה״ר אביגדור נ״י מפה חי בנפרד מאשתו יותר מחמש שנים לפני הזמן הזמנתי׳ לדין לפי בקשת הבעל והיא סרבה לבא ועוד טענות בפי הבעל והנה לא זכר כלל למה חי בנפרד מאשתו ובאיזה אופן הוא נפרד ממנה לפני חמש שנים אם לא שבירר כל זה במכתב השני שקבל כ״ג מהרה״ג הנ״ל שרמז עליו מיום י׳ אייר תשל״ו אולי פרט יותר הדברים ולא רצה לפרסמם אז לא אוכל לדון עליו אבל מהמכתב הראשון לא נראה כלל למה זה חי בנפרד ומן ההיתר נראה שהוא עזב הבית ולא האשה.

וקצת חשבתי במה שכתב במכתב ההיתר זה כששה שנים שבגדה בו ומעלה בו מעל כוונתו שזינתה עליו בעדים או בע״א באופן שמצוה לגרשה וזהו לשון בגדה ומעלה בו מעל אבל נחמתי דזה א״א שהרי כתב מיד אחר זה שכתב לה כ״פ שרוצה לחזור ולדור עמה ואם הי׳ בזה ענין של זנות הרי אסור להיות עמה וע״כ לשון בגדה בו ומעלה בו מעל לאו בדקדוק נכתב אלא לשון מושאל אבל א״כ אינו מבואר כלום מה היתה הבגידה ומה שמעלה בו מעל ומה שכתב לה שהוא רצונו לדור עמה ולמחול לה על כל פשעיה נגדו אם נאמין לו שכן הי׳ אבל אולי האמת הוא ההיפך שהרי עזב את ביתו ואולי פשע נגדה ונגד הילדים וכן מה שכתב שהחליפה את מסגרות דלתות הבית שלא יהא בידו ליכנס משמע דכל ששה שנים לא החליפה רק אחר שש שנים ואמאי לא נכנס לבית כל הזמן הנ״ל ודבר זה לפענ״ד צריך בירור. וכאמור אולי במכתב השני שיש לפני כ״ג בירר כל הנ״ל אבל לפענ״ד הי׳ צריך לרמז זה בההיתר ועכ״פ יש לי לעיין בזה.

בההיתר של עוברת על דת הביא משו״ת פרי השדה ח״ג סי׳ כ׳ דמסרבת לא חשוב עוברת על דת דבעונ״ה רבים נתפרצו בזה שאינם רוצים לעמוד לדין וכ״ג תמה עליו פה קדוש יאמר כן וכי לא הוה מתיר לבעל שאשתו

מחללת שבת ועוברת על גופי תורה אף שבעונ"ה נפרץ עון חילול שבת עכ"ז כתב הרדב"ז תבא מארה לאיש הרואה את אשתו עוברת על גופי תורה ואינו מגרשה (ח"א סי' תמ"ח בשו"ת הרדב"ז) ובשו"ת אמרי יושר סי' קפ"ח במכבסת בשבת התיר לו לגרשה בע"כ או לישא אחרת עליה משום עוברת ע"ד וכ"כ בשו"ת בית יצחק סי' י"א ומכ"ש במסרבת לעמוד לדין שחל עליה עונש נחש ודאי שאין להקל עליה מחמת שרבים מתפרצים שלא להענות להזמנת ב"ד וקשה לומר שרגמ"ה גזר לטובת אשה פרוצה כזו ע"ש.

ולפענ"ד דברי פרי השדה מקורס בפסקי מהרא"י סי' ס"ח שכתב דבזה"ז דאנשים ונשים פרוצים בנדרים צריך דקדוק היטב להוציא אשה בלא כתובה משום נדרים הביאו הב"ש א"ע סי' קט"ו הנה דאפילו עון נדרים שמפרש בגמ' שבשביל זה יוצאת שלא בכתובה אפ"ה כתב מהרא"י ז"ל דכיון דהעולם פרוצים בזה אין מוציאין בשביל זה שלא בכתובה והוא ראי' לבעל פרי השדה הנ"ל. ומה שקשה ליה לכ"ג ממחללת שבת דנימא נמי כיון דפרוצים בה הנה באמת כי מרחק רב בינייהו ולולי דברי כ"ג לאו כ"ש הוא לפענ"ד דכוונת הפרי שדה ופסקי מהרא"י דאיסור שרבים נתפרצו בו היינו אפילו שומרי התורה נתפרצו בו כמו בזמנו בענין נדרים ובזמן הפרי השדה וכ"ש בזמנינו שנתפרצו בו שלא לעמוד לד"ת וכיון דנתפרצו בו ונעשה להם כהיתר הו"ל כאומר מותר ואין זה מקרי עוברת ע"ד לדעתו ז"ל וכעין זה כתב הגרע"א בתשו' סי' צ"ו בזמנו לענין גילוח שהתפרצו בו מאד בזמנו וכנראה גם מדברי רבינו הנב"י בתשובה לענין גילוח בתער בחוה"מ והגרע"א הכשירם להעיד הגם דהעובר על לאו שיש בו מלקות נפסל לעדות מ"מ כיון דנתפרצו בו והותר להם כלומר נעשה להם כהיתר הכשירם וזה נמי כוונת הפרי השדה וממילא לא דמי לחילול שבת שח"ו לא נעשה היתר אצל בנ"י.

ובאמת כעין זה הכ"נ לענין חלול שבת או שאר עבירות אם הוא ג"כ מתפרץ בעבירה זו כמוה אם יטעון עליה בשביל זה להוציאה בלא כתובה וכיוצא בזה אינה טענה להפסיד כתובתה וכ"כ המרדכי בשם מהר"ם בפ' המדיר וז"ל ומעשה בא לפני מהר"ם באחד שהביא עדים שאשתו עברה על החרם לאחר שהתרה בה והיא גם היא הביאה עדים שהוא עבר על החרם ופסק שאין יכול להוציאה בלא כתובה דטעמא מאי אמור רבנן נודרת ואינה מקיימת יוצאה בלא כתובה דאמרינן אין אשה אלא לבנים ובעון נדרים בנים מתים וכיון שגם הוא עובר חרמות לא בעי בנים ואין טענתו טענה ע"ש הביאו בהג"א ובש"ע א"ע סי' קט"ו ס"ג בהג"ה בשם הגמי"י ובשם תשו' הרשב"א סי' תקס"ו' ובתשו' מהרא"י הנ"ל כתב עוד וז"ל אמנם דכתבת דמצי למיטען שמא תיענש היא בשאר פורעניות אין נראה כלל ושגגה היא בידך דאשר"י כ' אפילו אכלה דבר איסור חלב ודם אינה יוצאה בלא כתובה ואע"ג דאינהו עונשין מרובין על חלב ודם ע"ש

נתיב ב

ולבי לפומי לא גליא דמה"ט יש סברא גם במה שהלכה לערכאות ותבעה ממנו דמי מזונות מופרזות שעלו לו להון עצום והאשימה אותו שרווחיו הם יותר הרבה ממה שהודה על המסים ג"כ בעונ"ה בדור הפרוץ ונשים שחצניות ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם והבתי משפט שלהם עומדים על ימין האשה בכל מקום כידוע ומעשים בכל יום גם פה באמעריקא שנשים שהם נחשבות בין הירא"ים וכשמגיע לענין הליכה בערכאות אין נמנעים והולכות מיד בערכאותיהם כשמגיע לענין גיטין כי שם יקבלו הוולדות ודמי מזונות כפי רצונם כידוע למעכ"ג מזה ומה לי להרבות בדברים אוי לי אם אומר ומה"ט לא התחשבה נמי בעניני המסים אלא שמאחר שרצתה במזונות הרבה אמרה שהוא מרויח יותר ויותר ומגיע לה יותר אלא שעי"ז נתגלגל לו משפט בעניני המסים וגרמה לו היזק רב, ועיין רמ"א סי' קט"ו ס"ד באשה שגזמה לבעלה שרצונה להשכיר עליו כותים להרגו אם יעשה לה דבר מקרי עוברת על דת (הגמי"י פכ"ד) ובש"ת נוב"י ת' סי' פ"ט באשה שהוציאה קול על בעלה שמזנה במשכב זכר והשואל רצה לדמותו לדברי הרמ"א והנב"י ז"ל השיב לו דאף אם אמרה על בעלה שעובר עבירה זו לא אמרה שרצונה להביאו במשפט הערכאות על זה לגרום לו להרגו ומשמע דכל שלא גרמה לו להרגו ס"ל דלא אבדה כתובתה ע"ש ודו"ק.

וז"ל הלבושי מרדכי א"ע סי' יו"ד וז"ל אבל מה שמצרף לזה משום גונבת ומוסרת לא אדע מה ראה על ככה הלא בפה מלא הסכימו הפוסקים ומבואר בסי' קט"ו דרק המכשילים בדברים אסורים הוה עוברת עד"מ כמ"ש בחמ"ח וב"ש שם דאם היא לבדה אכלה איסורים לא הוה עע"ד ומשמע אפילו איסור כרת לבד מחילול שבת בפרהסיא דצירף לסניף בח"ס והא אפילו במומרת בת' הרא"ש חתר למצא שעע"ד ומשום הבנים וסכנה לדור עמה במקומה ומנ"ל לילף מדברי רמ"א מבגזמה להרוג אותו ע"י נכרים שאר דברים של עבירות, ואפשר בנדון זה כיון שמסרה אותו בעלילות להפאליצייא בדברים של ממון בגניבה וכיו"ב ולבוא לכלל תפיסת בית המאסר והוה דינה כמסור ממש והוה בכלל מורידין ודינה פסק (בב"ק קי"ז וקי"ט) וח"מ סי'

שפ"ח א"כ הו"ל בכלל מ"ש הרמ"א כיון דאיכא סכנה לנמסר ושפיר דומה להדדי עכ"ל ע"ש, ולפ"ז בדידן נמי הי' אפשר קצת לדמותו כנ"ל מ"מ צ"ע אי כה"ג מקרי מסור ממש וכנ"ל וצ"ע.

שוב מצאתי כעין זה בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' כ"א באשה שסירבה לדין לאחר שכתב שיש אמתלה וז"ל ואפי' את"ל דלאו מילתא היא מ"מ מורה ואמרה וסמכה על אותן סברות ושוגגת היא דכה"ג אמרו לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וכן פר"י דלא תשימון עליו נשך במלוה ולוה משמע להו ולהכי מכשרינן עידי רבית וכן מסיק הרא"ש וכן הנהו קבוראי פרק זה בורר דסברי מצוה עבדי אע"ג דמשמתינן להו וכן כתב הרמב"ם על העושה מלאכה בשבת ביו"ט וכמה מיני עבירות דאיכא למיתלי בטעות ושוגג דמה"ט תלינן להכשיר עדים אפילו להוציא ממון על פיהם אע"ג דמדאורייתא אפילו רשע בלא חמס פסול כאביו אפ"ה מהדרינן כל שעתא דלא עבר במזיד דחזקה כל ישראל כשרים ולא עבר במזיד כ"ש נשי לאו דינין גמירי ודעתן קלות להתפתות ובכל דהו נראה להן צד היתר דדיינינן להו כשוגג ולא כעוברת על דת.

הנה שכתב דבנשים לאו דינין גמירי איברא דבסמוך שם כתב עוד וז"ל ומה שטען עוד ראובן דחשדה לה למוסרת גם בזה נראה דאין אם למסורת דעביד איניש דגזים ולא עביד וכו' אע"ג דפי' התוס' בשם הרוקח ה"מ כשאין מוחזק וכו' לא הוחזקה למסור אפילו לדברי ראובן כי לא עשתה דבר אלא שדברה לפני השופטים לצורך חובותיה וכמה עניינים ולא כוונה להיזק וסברה דינא עבדה, דנהי דכתב מהר"ם דהעושה כן בלי רשות ב"ד או לעו' וברי היזיקא כתוא מכמר ודינו כממונה או לפסול לעדות או לשבועה (שאני הכי) דמטעם קטעי דסברי כדין עבדה ומיקרי אדם מוחזק לחייב בתשלומין ולא לתשלומין ולא לפוסלו כדהבאתי לעיל כמה ראיות דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן במורה היתר או בשוגג וטעות הלכך הך איתתא נמי לא תקרא מוחזקת למסור לאפוקי מסברא עבד איניש דגזים וכו' אבל אשה זו בכל אלה לא מצאתי וכו' ע"ש.

הנה כתב מפורש דהתם אפילו הלכה ודברה לפני השופטים לצורך חובותיה כל שלא כוונה להזיק וסברה דינא עבדא לא מקרי מסור הגם שעשתה בלי רשות וא"כ כ"ש בזמנינו שיודעת שבבתי משפט שלהם יעשו לה דין כרצונה וחושבת שמגיע לה ולא נתכוונה להזיקו נראה דכה"ג לא הוי בכלל מוסרת. וגם עוברת על דת לא מיקרי וכמ"ש המהרי"ל שם בתשובה משום דמורה היתר וזה לפענ"ד ראי' גדולה. ועי' מה שסיים כללא דמילתא ומעתה ח"ו להפריד ולשלוח האם על הבנים ואל יהרסו בניינם דאם באנו להתיר לגרש בע"כ ע"פ מעשים הללו לא הנחנו בת לא"א יושבת תחת בעלה כי כלם מורגלים בכיוצא בזה ע"ש ואם בזמנם כולם מורגלים היו בכיוצא בזה בזמנינו אלה מה נאמר.

נתיב ג'

עוד אדבר על דבר שהביא מתשו' שם משמעון א"ע סי' א' וב' שכתב דמסרבת לעמוד לד"ת לא חשובה לעוברת על דת ישראל כיון דדין הוא מעשהז"ג דדנין ביום ונשים פטורות וכ"ג יצא לחלוק עליו בבקיאות נפלאה וסברא ישרה.

והגם שאין לי ספר הנ"ל לעיין בו מטעם אותיות מחכימות מ"מ לפי מה שהביא מעכ"ג צדקו מאד דבריו וכל כי הני מילי מעליותא יתאמרו משמאי ודברי השם משמעון מופרכים וכמעט אין צריך ראי' לדבר וקי"ל השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ובגמ' שבועות דף ל' שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים וכו' מנהמ"ל דת"ר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין כשהוא אומר אשר להם הריב הרי בעלי דינין אמור הא מה אני מקיים ועמדו וכו' תניא אידך ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי אנשים באין לדין נשים אין באות לדין ואם נפשך לומר וכו' מאי אם נפשך לומר וכ"ת אשה לאו אורחה משום כל כבודה בת מלך פנימה ועיין תוס' שם ד"ה כל וא"ת השתא נמי דאיירי בעדים מנ"ל למעוטי נשים דלמא הא דנקט קרא אנשים משום דכל כבודה בת מלך פנימה וי"ל דגבי עד צריך לבא וכו' אבל לדין יכול למסור טענותיה ביד אחר, ופשוט דגם כשנתבעה לדין מיירי.

והרא"ש ז"ל שם הביא מחלוקת רבינו יוסף הלוי בשם הרי"ף דמהכא שמעינן דנשים יקרות דאית להו דינא לא מזלזלינן בהו לבא לב"ד אלא משדרינן להו ע"י שליח ודביתהו דרב הונא לא רצתה שימנו לה שליח והרמב"ן ז"ל חלק עליו דאין מכאן ראי' אלא שכבר הורה בקבלת רבו וחזינן פלוגתא דרבוותא אי אינש דלא בעי למיתי לדינא י"א דמצי למנויי בשבילו שליח ב"ד בעדים ואית ליה ראי' מירושלמי סנהדרין גבי כ"ג דן ודנין אותו דפריך וימנה אנטלר הגע עצמך נתחייב שבועה וכי אנטלר נשבע אלמא מצי לשוויי שליח וכ"כ הערוך ור"ח ואיכא דפליג דאין רשאי וכ"כ ר"ח והערוך ואיכא דפליג דאין רשאי וכ"כ הרי"ף ורבינו סעדי' גאון וכן

נשים יקרות לו ויתר להם הרי"ף ז"ל מלא לשגר להם סופרי הדיינין ולטעון לפניהם אבל למסור למחרים לו ע"ש.

ובש"ג שם כתב ריא"ז שמלה להרא"ש שמחלת משת רחמן וכו' ומשחלת משה שמתחייבה שבועה בשביל שטר חוב שיש עליה בתקנת הגמוחים להשביע הלוה שם יש לו מטלטלין והיא מסרבת תשובה משה שוב למיש לכל עושים שבמורה ואיש היי צריך לנדותו עד לשיית דינא וכן ה"ה נשמה וכן יש תשובה לגחון ומשחלתם לעניו הזמנת ע"א לדון שיש חומרים שאין מזמינים חותה דמתי נ"מ בהזמנתה כשם שאם היא מודה אינה משלמת כך שם כופרת אינה משבעת כי השבועה במקום תשלומין לכך יתחין בעל דינה עד שתשלמן או שתגרש וכו' ואנו רואין לדברי האומר מזמינין חותה כי השוה הכתוב משה לאיש לכל דיניס שבמורה וכו' ומה שאמרת שאומר הבעל אינך רשאי לגבות את משתי אינה טענה ליקח היא של אחרים ולא יגבו את משתו להוציא מידה וכך רואי לעשות מזמינין חותה ואת בעלה וכו' ושם כפרה משביעין חותה וחולם בנשבה ולפי כבודה שלא תתגנה ושם אינה רגילה בכך אלא נוטה ויושבת בביתה שואלין לתובע מה תובעה ושואלים אין נתת ממונך לא"א ושוקלין הדברים בלבם שם רואו רגלים לדבר מזמינים חותה ושם לא ירחו פנים לדבר אין מזמינים חותה כי תוחנה הוא מבקש ולא נא"א לבד עושין כן אלא גם לבמולה היושבת בבית אביה שאין דרכה לצאת ולבא עושין כן וכו' ועי' טוא"מ סי' ל"ו והב"י הביא שם בשם מיישרים נחיב כ"ג מ"י היפך בדברי הרא"ש ועין ב"מ ופרישה שם ובש"ע מ"מ סי' י"א ס"ה וסי' ל"ו ס"ו וסי' קכ"ד וגם מס' כתובות מלחה בנשים שב"ד דנין חותם לענין כתובות ומורדת וכיולא בו. ובגמ' ר"ה ג"א ע"ב ההיא אתתא דאזמנוה לדיונא קמיה דאמימר בנהרדעא אזל אמימר למחוזא ולא אזלה בתריה כתב פתיחא עילווה ע"ל רב אחי לאמימר והא אין תנן תפילו רחם בית דין בכל מקום שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד ע"ל הנ"מ לענין עדות החדש כו' אבל הכא עבד לוה לאיש מלוה ע"כ הרי דכתב עליה פתיחא ופשוט.

ובגמ' ב"ק קי"ג ע"א (הביאה מעכ"ג בסורדת) רב אחי מיקלע בי רב כהנא אזל ההיא אתתא דאזמנה לדיונא בפניא ובפרע כתיב עליה פתיחא ע"ל לא אבר מר להא דאמר רב מסדא קובעין זמן אחי ואמיאי ואני ע"ל ה"מ גברא דאמוס ולימיה בתתא אבל אתתא כיון דאיתא בתתא ולא אתיא מורדת היא ועיין ת"מ סי' י"ג ס"ג וכיון שהיא מורדת וכותבין עליה שתתא ולאי בת דינא היא.

והנה בס' התיוך מלוה ג"ח דיני טוען ונטען כתב ומוהגת מלוה זו שאנו מייבין לדון בזכרים אבל לא בנקבות שאינן דנות אבל מ"מ הם בחורת דיניס לתשלומין וכבל דבר אלא שיש חילוק קלא בטענות הנשואות בעניים ידועים וכו' ע"ש ניחר לן התיוך ז"ל דדיני טוען ונטען שהוא ממלות התורה לדון לענין לדון אינו נוהג בנשים אבל לענין דיניס נשים שוין לחנשים ותחויבות בכל דיניס מה"ת ולא חלק בה לדם מעולם. וכ"ג הביא מספרי שופטיס כי יהי' ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט אין לי אלא אנשים נשים מנין ת"ל ונגשו אל המשפט מ"מ ע"כ הרי אנשים נמי מחויבות לעמוד בדין ויפה העיר הגם כי אם יתעקש המתעקש אפשר לחתות דהתם מיירי כשבירושם הטוב יגשו ולא שהב"ד יזמינם ואפשר לומר שאני נשים בעלמן יבואו מ"מ התמת כמ"ש כמ"ר שליט"א דנשים נמי בכלל וכמ"ש בס"ד.

איברא דבגמ' ב"ק ט"ו ע"ח והנשים בכלל המזק מנהני מילי אמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא אים או אשה כי יעשו מכל חטאת (במדבר ה') השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבמורה דבי רבי אליעזר תנא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דיני שבמורה ועין תוס' שם ובס"מ תימה דהא התי לפניהם וכו' וי"ל דהתי קרא לחייבי בדיניס ובנדונים ומן הדיניס הוא דדרשינן אשר תשים לפניהם ולא לפני הדיוטות וגבי הנדונים דרשינן לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבמורה הריא"ז וכן תירלו התוס' בפ' בתרא דגיטין ותלמיד ר"פ הקשו דכיון דצריך קרא למעט נשים מעדות ע"כ לחייבי בדיניס ע"ש.

והנה התרכתי קלת בדברין היקרים לי להרחות מביבות הדברים והגם שהרחיתי לבעת ויצחתי ללמד זכות על האשה הנ"ל מ"מ לעצם הדין התת לפע"ד הוא דאשה המסרבת לדין ובעלה טוען עליה שהיא מורדת או עוברת על הדת בשתר עניים וכיולא בזה ואינו רוצה לדור עמה או שאינו יכול מפני טעמים שהס' ודאי דרבמ"ה לא תקן כה"ג שהבעל יתענן כל ימיו שהרי לדור עמו אינה רוצה ולקבל ג"פ נמי אינה רוצה ולבא לד"ת עמו ג"כ אינה רוצה פשוט דכה"ג היא מורדת ומתירין לו ליטא אשה על אשתו שאם יש לה טענות עליו תבא לב"ד וב"ד יקנסו אותו או יפסרו ביניהם אבל כל שאין ברצונה לעמוד לב"ד ולדור עמה אינו יכול לפי שג"כ אינה רוצה ולכן אף אם נניח שלפני שאה שנים הי' התסרון מצדו מ"מ אין זה מצדיק את מעשיה ודרכיה דרכי נועם ולחייס ניתנה תורה ולא לענן.

כ"ז כתבתי למען כ"ג ולמען ידידותו אלינו כידיד נאמן דושה"ט ושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש.

מנשה הקטן

נ.ב. **לענין** לחתוס על ההיתר הנה בהיות מעכ״ג בביתי הסברתי למעכ״ג שיש לי טעם כמוס מפני סיבה שהיא שלא לחתם אמנם ודאי ימצא כמה רבנים לזה בנקל ואת מעכ״ג הסליחה ע״ז. ועיין שו״ת אמרי אש השמטות לחלק א״ע ד״ה והנה הטעם.

ידי״נ הנ״ל

מנשה הקטן

סימן רחצ

בענין אשה שהתודתה שזינתה תחת בעלה

ד׳ לסדר השקיפה ממעון קדשך התש״מ בנ״י יצו״א מע״כ ידידי הרה״ג וו״ח נו״נ מרביץ תורה לרבים כו׳ כש״ת מוה״ר רב הרוצה בעילום שמו ראש ישיבה בדרום אמעריקא.

אחדשכ״ת בידידות. מכתבו הגיעני בדבר שאלתו בא״א שהודית לפני הרב שזינתה עם אחי בעלה ר״ל זה כמה פעמים ובעלה לא יודע מזה כלל ועכשיו מבקשת מה תשובתה ומה דינה ע״פ דין תורה (והאשה בעצמה לא דתי׳ ושכיח הוא אצלם בעונ״ה בפרט בדור פרוץ זה) ואילק השאלה לג׳ ראשים, א) מה דינה בכלל, ב) אם צריכה להגיד לבעלה או היא או אחר, ג) במקום שאינה נאמנת אם כדאי לומר לה לעשות תשובה כיון דמיחזי כחוכא וטלולא (עירובין ס״ח ע״ב). ולשיטת הפוסקים דאסורה באמת רק שחכמים עקרו ד״ת כדי שלא להפקיע עצמה מבעלה ודאי צריכה תשובה אבל לפי מה שפי׳ הר״ן דאפקעינהו רבנן לקידושין כיון דנעקרו הקידושין למפרע אם זה נקרא חטא כיון דלמפרע היתה פנויה וציין לרא״ש נדרים נ״ב ע״ב בהא דחכם עוקר הנדר אם הוא למפרע או מכאן ולהבא.

תנן התם (נדרים צ׳ ע״ב) בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך שמים ביני לבינך כו׳ חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה האומרת טמאה אני לך תביא ראי׳ לדבריה כו׳ ע״ש כל הסוגיא. והקשו התוס׳ והרשב״א והר״ן כיון דמדינא האומרת טמאה אני לך נאמנת כמשנה ראשונה היאך התירוהו משום כדי שלא תהא נותנת עיניה באחר וכי איסור שבה להיכן הלך ויש שתי׳ דמשום גדר גדול כזה מבטלי רבנן איסור דאורייתא אפילו בקו״ע והר״ן ז״ל לא ניחא לי׳ בהאי תירוצא ותי׳ דמשום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה ונמצא בשעה שזינתה פנויה היתה. עוד תי׳ דמדינא אף למשנה ראשונה אינה נאמנת לומר טמאה אני להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא דמשום דהא מילתא דטמאה אני לך מילתא דכסיפא היא לה תקנו במשנה ראשונה להאמינה כיון דמזלזלת בעצמה ומכי חזי רבנן בתראי דאיכא למיחש דמזלזלה בעצמה כדי להפקיע עצמה אוקמוה אדינא. וכ״כ הרמב״ם דאשת ישראל שזינתה אינה נאמנת אפילו למשנה ראשונה (ולטעם ה״ה משום דאין אדם משים עצמו רשע ועיין שעה״מ פ״ט מה״א הט״ו דדחה טעם ה״ה דכיון דרצה לעשות תשובה שלא לישב תחת בעלה באיסור לא מקרי מע״ר וכמ״ש התוס׳ ב״מ ג׳ ע״ב).

והרמב״ם פכ״ד מה״א הי״ח כתב אמרה לו אשתו שזינתה תחתיו ברצונה אין משגיחין לדבריה שמא עיניה נתנה באחר. ובש״ע א״ע סי׳ קט״ו ס״ו אין עדים שזינתה אלא שהיא אומרת שזינתה אין חוששין לדבר זה לאוסרה דשמא עיניה נתנה באחר הג״ה ודוקא שאין רגלים לדבר אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת (פסקי מהרא״י סי׳ רכ״ב).

והא דלא אמרינן דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא כתבו האחרונים דהיכי דאיכא הפקעת שיעבוד אינה נאמנת דלא שייך בכה״ג שוי׳ אנחד״א וכ״נ מדברי הר״ן שלהי נדרים הנ״ל וכ״כ התוס׳ רי״ד קידושין ס. ובשו״ת רבינו יוסף הובא בהגמי״י פכ״ד מאישות ה״י הורה ר׳ יוסף האומר אשתו שזינתה דאינה אסורה עליו לפי משנה אחרונה דאינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר ה״נ שמא עיניו נתן באחרת אחר תקנת רגמה״ג שאינו יכול לגרשה ע״כ ועוד נראה דיש לנדות האוסר אשתו ומגרשה בע״כ דסוף סוף מבטל תקנת הגאונים ומנימוקי הר״י מקורביל ז״ל וכן השיב הר״ש מיינבל בתשו׳ עכ״ל. ותשובת ר״ש מיינבל הובא במרדכי קידושין דף רמ״ו ע״ב סי׳ תק״ל באריכות ועיין ח״ס ח״מ סי׳ ר״ג.

והמבואר דלמשנה אחרונה אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך אם לא היכא דאיכא רגלים לדבר והבעל המאמינה לדעת רבינו יוסף יש לנדותו ועכ״פ אסור לו להאמין לה לאחר תקנת רגמה״ג. והחו״י סי׳ ע״ב כתב מעשה במדינת רוסיא שהתודה אשה לפני מותה שנעשית א״א עם פלוני ואח״כ חזרה לבורי׳ שחייב בעלה לגרשה וכן היכא שהתודה הבועל נמי צריך להוציאה ע״ש נראה דס״ל דמה שהתודה דרך תשובה הוי רגלים לדבר שהרי אומרת כן דרך רחמים ובקשה ותחנונים למחילה וכמש״ש לעיל בשם התוס׳ ב״מ הובא בשעה״מ דכל שעושה מחמת תשובה לא מקרי משים עצמו רשע והכ״נ כן הוא. ברם הנוב״י ק׳ א״ח סי׳ ל״ה ונו״ב בתרא סי׳ כ״א תמה עליו דא״כ מה הועילו חכמים בתקנתם דלמא עיניה נתנה באחר ואיערומי קא מערמה ע״ש והח״ס א״ע ח״ב סי׳ צ״ב חיזק דברי הנוב״י דמה אם היכי דאין האשה עשוי׳ לפגום עצמה כמ״ש הר״ן נדרים שם ומכ״ש שלא לומר ברצון נבעלתי ואפ״ה חששו חז״ל שמרוב תאות האחר שנתנה עיניה בו פגמה עצמה בשקר מכ״ש אם

תבא לקבל תשובה שחשבה שאין זה פגם אלא כבוד לה שבמקום שבע"ת עומד כו' ודאי נחוש להערמה ואי משום יסורים וניוול כו' מצינו כה"ג גבי טבחי דרבי מזיי וטופרי' ע"ש. ובצ"ל סי' מ' אשר ציין עליו מעכ"ת האריך הרבה בדברי הנוב"י ודחק עצמו לחלק בין הא ובין הא דאין אדם עשוי להשביע את עצמו בשעת מיתה ע"ש.

ולפענ"ד ראי' מאמנון (שמואל י"ג) שחשקה נפשו בתמר ויאמר לו יהונדב שכב על משכבך והתחל וכן עשה וישכב אמנון ויתחל ויבא המלך לראותו ועשה מה שעשה והנה מבואר מיהו מהתם דכדי לבא ולהגיע לתאותו עשה פעולה ועשה עצמו כחולה עד למאוד עד שבא המלך לבקרו ועוד וא"כ אפשר דהכ"נ דהאי איתתא כל החולי שלה הוא רק כדי לבא לתאותה שנתנה עיניה באחר וכדי להתוודות ולהראות שעשתה תשובה שיאמינו לה ואח"כ תקום ותלך בחוץ, ועיין ח"ס שרצה לחלק בין חלתה ונטתה למות ואמרה דרך וידוי כה"ג לא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר ובין שחלתה ולא נטתה למות ע"ש וצ"ע.

והב"ש סי' קט"ו סקכ"ג כתב דאם ידוע שנתייחדה עם אחד ואמרה זינתה נאמנת ודייק כן מדברי המרדכי והג"א, ובתשו' מוהר"י באסאן סוס"י פ"ו והגרע"א סי' קי"א כתבו בפשיטות דיחוד לא מקרי רגל"ד רק אם הי' יחוד ע"ד זנות כההוא דסי' כ"א דנכנסו זא"ז והגיפו הדלתות או ביחוד עם נואף ע"ש ועיין שו"ת צ"צ סי' פ"ב ודו"ק. ובנידון דידן לכאורה ליכא שום רגלים לדבר. והגם כי דרכן בעונ"ה להשתגע בכמה עניינים מ"מ זה דרכם כסל למו בכל אופן לא כתבתם אם יש רגלים לדבר בזה המעשה ויש לבדוק אחר זה.

ולפום ריהטא אי ליכא רגלים לדבר א"כ כיון דאינה נאמנת וגם הבעל אסור לו להאמין לה מתקנת רגמה"ג שלא לגרש בע"כ א"כ לית דין צריך בשש דאין צריכה לומר לבעלה כיון דממילא לא יועיל אמירתה כלום רק שאפשר שיזיק לשלום בית על להבא ולכן יותר טוב לסדר לה תשובה על חטאה ולא תגיד לבעלה, האמנם לאחר העיון אכתי לא ברירא לי הא מילתא שהרי ודאי הא דמשנה אחרונה אמרו האומרת טמאה אני לך אינה נאמנת היינו דוקא היכא דהבעל אינו רוצה לגרשה וכן היא אינה רוצה להתגרש אבל היכא דהבעל מאמין לה והיא והוא מרוצים להתגרש לכאורה ליכא הו"א שאין רשאים להתגרש והגם דבזוג ראשון קי"ל שנוי המשלח כמבואר שלהי גיטין ובש"ע א"ע סי' קי"ט ג' מ"מ פשוט דדוקא היכא דליכא חשש זנות אבל היכא דהוא מאמין לה שזינתה תחתיו ודאי מצוה לגרשה אלא מכח תקנת חדר"ג אין צריך להאמין לה אבל ודאי אם היא מרוצה לקבל גט והוא רוצה לגרשה כה"ג ודאי דמותר ומצוה לגרשה אף למשנה אחרונה דהא עכ"פ שוי' נפשה חתיכה דאיסורא ואדם נאמן על עצמו אלא דלגבי בעל שמשועבדת לו אינה נאמנת אבל היכא דתרוייהו מרוצים כה"ג פשט לפענ"ד דמצוה לגרשה. והך דשויא נחד"א פשיטא ליה להר"ן דאפילו בלא רגל"ד ועיין ח"ס א"ע סי' ק' דהיכי דהאיש האמין לה והיא חוזרת ואינה רוצה להתגרש אי יכול לגרשה בע"כ נפלין ברבבתא משום חדרג"ש לגרש בע"כ כמ"ש תוס' שלהי נדרים ומהרי"ק ובש"ע והעלה דהיכי דחזרה ולא תרצה לקבל גט מותר אפילו לבעל נפש להחזיקה ע"ש.

עוד כתב מרן הח"ס ז"ל בסי' ע"ח דהיכי דאמרה טמאה אני לך אין צריך הבעל להאמין שהרי במשנה אחרונה האומרת טמאה אני לך תביא ראי' לדבריה שמא עיניה נתנה באחר ולא פלוג רבנן בין צדיקת וחסידה לשאינה צדיקת ואם אין הבעל מאמינה אין אנו אומרים הלא ידוע לך צדקת אשתך ואהבתך אליך כי עמדו ז"ל על קלות דעת הנשים ופריצות הדור בזמנם וכ"ש בדורנו אנו ואין הבעל צריך להאמין לה כלל ואדרבה אם מאמין לה באמת יש סוברים דבזה"ז דאיכא חדרגמ"ה שלא לגרש בע"כ מנדין אותו על שמאמין לה שהיה לו להאמין יותר לדברי חז"ל שאפילו כשרה שבנשים אין להאמין לה בענין זה והרי אפילו בתרומה מותרת לרב ששת ע"ש ועיין פת"ש א"ע סי' קט"ו ובת"ש שם מה שהאריך בדבר.

וקצת עלה במחשבתי שאולי דוקא כשאמרה לבעלה טמאה אני לך אינה נאמנת דאמרינן ענ"ב ורוצה להפקיע עצמה מבעלה אבל כשבאת לרב העיר וכיוצא בו להתוודות על פשעיה ומבקשת תשובה אז לא אמרינן עיניה נתנה אלא ודאי קושטא הוא דאלו היתה רוצה להפקיע עצמה מתחת בעלה היתה אומרת לו שיגרשנה אבל הכא הרי הוא אדרבה הסתירה מבעלה ואינה רוצה להתגרש אלא רצונה לשוב באמת שהיא מתחרטת וא"כ הו"ל רגלים לדבר ונכרים דברי אמת אמנם אתא מחשבה וביטל מחשבה דאדרבה י"ל דהיא בהערמתה יודעת שבעלה לא ירצה לגרשה ולכן היא הערימה והלכה לרב העיר וכיוצא בו כדי שיתפרסם הדבר ובע"כ יגרשנה או שחושבת שרב העיר יהי' בעזרה להתגרש ולכן לא הגידה לבעלה או שדינה למדוה שהבעל אין צריך להאמין לה וא"כ יש לומר סברא להיפוך דאף לפני בעלה דאין אשה מעיזה בפני בעלה ואם העיזה אפ"ה אין להאמין לה כ"ש שהולכת אצל אחר שיותר נייח לה להגיד לאחרים ואינה מעיזה כ"כ ואין בה בושה ואדרבה רוצה בתשובה וחושבת זה לכבוד לה וכמ"ש הח"ס ז"ל כ"ש דכה"ג אינה נאמנת וכן נראה נמי מהא דמר שמואל שבא ע"א ואמר דאשתו של האי סמיא זינתה ואמר ליה שמואל אי מהימן לך כבי תרי זיל אפיק וי"ל עכ"פ נראה דלאו דוקא אמרה לבעלה אלא כל שאמרה זינתה אין צריך להאמין לה. ולפ"ז נראה דבאשה זו כ"ש שלא

נאמין לה דמה אם באשה כשרה וצדיקת בכל עניניס חיישינן שמא עיניה נתנה באחר כ״ש באשה פרוצה לא דתית ובדור פרוץ. ומש״כ מעכ״ת אשר אצלס בנמצא חטאים כאלו ובפרט בדור הפרוץ הזה נראה כוונתו דלכן יש להם להאמין יותר בזה גם כי אצלס אין זה בכלל עבירה.

אמנם האמת דגם אצלס היא בגידה בבעל וגם הם מקפידים על זנות שלא תזנה אשתו עם אחר ואדרבה הרי ראינו שאשה זאת שהגם שאיננה דתית מ״מ הרי באת להרב לשאול מה חטאה וכדת מה לעשות ולכן לפענ״ד אין לחלק בהם ואדרבה אם יש לחלק יש לומר דהני כיון שמחליפות נשותיהם ובעליהם מיום ליום וגם היא רוצה בכך ובעלה אינו מסכים ולכן אומרת שטמאה היא לו והרבנים יעזרו לה להתגרש עכ״פ אין לנו לחדש להם דבר בענין זה.

נתיב א

האמנם בדבר השאלה אם ליעצה לומר לבעלה ויכול להיות שבעלה הגם שיאמין לה ואפ״ה ימחול לה ולא ירצה לגרשה בשביל הילדים, הנה הנב״י ק׳ א״ח סי׳ ל״ה האריך שם באחד שזינה עם אשה אי צריך להגיד לבעלה ואחר אריכות גדולה העלה שחייב להגיד לבעל האשה ואם מתבייש מזה יפה לו הבושה ולכפרת עון יחשב לו ועכ״פ צריך לומר להבעל דשמא ישמע לו ויפרוש מאיסורא. ויש לעיין אי דוקא באחר הדין כן כיון שיש עליו מצוה לאפרושי מאיסורא דהגם דאמרינן דע״א המעיד לוקה וכהא דטובי׳ חטא וזיגוד מינגד (פסחים קי״ג) מ״מ דוקא להעיד בפני ב״ד אבל במקום שהוא לאפרושי מאיסורא וחושב שהשני יאמין לו למה לא יגיד וכ״ש במקום שהוא ג״כ באיסור זה ואם לא יגיד ימשיך באיסור זה ודאי חייב להגיד לו שעכ״פ שמא ישמע לו ויפטר מחטא שהרי היא ג״כ באיסור לדור עם בעלה ואם יגרשנה הרי עכ״פ תנצל מאיסור מכאן ולהבא ואם לא תגיד הרי היא ממשכת בחטא זה ואם לא יאמין לה עכ״פ תהי׳ מכאן ואילך אתו באונס חז״ל שאמרו שתביא ראי׳ לדבריה ואם לאו תשאר תחתיו וא״כ עכ״פ צריכה להגיד לו משום איסורא על להבא. אלא דלדעת רבינו יוסף דהוא אסור להאמין לה מה תועיל הגדתה הרי אסור להאמין לה ומ״מ אפשר שתועיל כי אפשר שהוא ג״כ יסכים לגרשה וכששניהם רוצים להתגרש הרי אז ודאי מותר ומצוה לגרש וכמ״ש לעיל וא״כ אפשר אפילו אם לא יאמין ליכא חיוב אבל אפשר שיתרצה לגרשה וצריכה להגיד לו. האמנם אם חושבת שגם הוא לא יסכים להתגרש ועכ״פ אם היא אינה רוצה בגירושין אז לכאורה נראה דליכא חיוב להגיד לו כיון דלא יועיל הגדתה, ואפשר דאיכא גם איסור מלהגיד וכגון באופן שיאמין לה ולא יגרש נמצא אדרבה תגרוס לו הגדתה שיהי׳ מזיד מכאן ולהבא ומוטב שיהי׳ שוגג ואל יהא מזיד וגם כי אני מסופק באופן שאומר שמאמין לה באמת אי גם כה״ג אמרו אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה אפילו לרבינו יוסף כיון דהוא מאמין לה ויודע שזינתה ובחי׳ האריכתי בזה, עיין משנה הלכות ח״ד סי׳ קנ״ח שכתבתי בזה באריכות קצת וגם במשנה הלכות כתובות סי׳ ק״ו.

איברא היכא דיש סברא שיאמין לה ויגרשה מרצונו הטוב נראה דודאי צריכה להגיד לו דזה כבר אני נבוך בסברא אחת וגדולה היא אצלי באותן נשים שאין שומרות הלכות נדה ומכשילות את בעליהן בכל יום באיסור כרת והגם שגם הם אינם מקפידים על זה מ״מ ודאי דישראל ערבים זה לזה ואם יש בידינו לאפרושי מאיסורא ודאי מצוה היא לאפרושי מאיסורא וא״כ הגם שאמרו קשין גירושין מ״מ באנשים כי הני שאין שומרים הלכות נדה מאן נימא לן דקשים גירושים אדרבה הרי קיי״ל דיוצאות שלא בכתובה העוברת על דת יהודית ועל דת משה ואין לך עוברת על דת משה יותר מזה וכמבואר בש״ע על כה״ג יוצאת שלא בכתובה וא״כ אפילו לפ״מ שנחלקו הפוסקים היכא דאיהו לא הקפיד עיין ש״ע א״ע סי׳ קט״ו ס״א ובשו״ת פמ״א ח״ב סי׳ י״ב בנידון שהבעל טען על אשתו ששמשתו נדה והיא הודית אלא שטוענת שהיתה בידיעתו ועיין ב״מ א״ע סי׳ צ״ו סי״ב ומיהו בשו״ת הרדב״ז ח״א סי׳ צ׳ כתב בשם תשובת הרמב״ם דאפילו בעלה ידע ששמשתו נדה והוא שותק אין לה כתובה כלל שלא יהא חוטא נשכר ועיין פ״ת א״ע הנ״ל סק״ג באריכות ועיין משנה הלכות ח״ו סי׳ רס״א ואגב עיין עוד במשנה הלכות כתובות סי׳ ק״ו וסי׳ ק״ח וסי׳ קצ״ה ועוד בהרבה מקומות שהארכתי בס״ד בעניניס אלו עכ״פ מבואר דהיכי דמשמשתו נדה מצוה לגרש וא״כ בהני בעונ״ה שאין מתנהגין ע״פ התורה ועוברין על איסורי נדה ר״ל מוטב שיתגרשו וא״כ אפשר דכה״ג לא תקנו כלל האי תקנתא דמשנה אחרונה שלא תהא נאמנת דדוקא כשרות לא האמינו להם והפקיעו קידושין שלא תהא באיסור אצלו אבל זו שהיא משמשתו באיסור אפשר דעל אשה כזו לא תקנו כלל שלא להאמין ואם מאמין לה חייב להוציא והגם כי יודע אני שיש מקום לבעל דין לחלוק דלא פלוג חכמים מ״מ פשוט דחכמים לא תקנו תקנות לעוברי עבירה שיוכלו להמשיך באיסורין והרי כיון שלדעתם מעיקר דינא אסורין לדור יחד ומצוה לגרש וכה״ג צע״ג אי יש אצלס התקנה זו ודו״ק.

וממילא מה שנשאל אם במקום שאינה נאמנת מן הדין אם כדאי ליעצה לעשות תשובה ואי לא הוי כעין חוכא וטלולא, הנה פשוט דגדול עונה מנשוא כיון שהיא יודעת האמת שזינתה והיא א״א ובעדים והתראה דינה בסקילה ולא מיבעיא לשיטת הפוסקים דהא דאינה נאמנת משום מיגדר

מילתא תקנו שלא להוציאה ועקרו בקוס ועשה א״כ פשוט שתשב ותבכה על חטאה ואין שום קולא משום זה אלא אדרבה הרי גורמת לדור באיסור בכל שעה ולדעתי כה״ג אם אפילו לא מגרשה מ״מ כל שתוכל למחול לו על עונתה חייבת לעשות כן שהרי כל ביאה וביאה שעושה הוא מדחה האיסור וח״ו להקל בזה קולא וכ״ש שאם ישמעו הנשים שאין בזה איסור ועכ״פ שהוא איסור קל ואינה צריכה תשובה א״כ ילכו ויקלקלו ח״ו תחת בעליהן בשמעם כי אין כאן איסור. ועיין בסמוך בשם בית שערים. אלא אפילו לתי׳ הר״ן מטעם דאפקעינהו לקידושין כו׳ הרי בתורה וה׳ יסלח לה כתיב ואמרו ז״ל במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועברה על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא צריכה כפרה ואע״פ שהוא מופר עיין ספרי וברש״י וכ״ש הכא שבשעת שזינתה לא הפקיעו כלל ועכ״פ לאיסור הלכה.

ובר מן דין הרי חטאה ועונה גדול שהרי לאחר שהפקיעו אפילו נימא כהר״ן הרי נעשו כל בעילותיהן בעילת זנות למפרע ונמצא דהיא והוא עברו כל ימיהן על בעילת זנות וגם הבנים שנולדו בני פנוי׳ הן והגם כי במקום אחר חשבתי דאולי כיון דהיתה אתו דרך אישות לא הוי כל הבעילות בעילות זנות אבל שוב נחמתי דכיון דבגדה בו לא הוי דרך אישות כלל והוי בעילת זנות.

ועיין שו״ת בית שערים א״ח סי׳ רפ״ה שתמה אשו״ת קול ארי׳ סי׳ ק׳ שכתב לתרץ קושית רמ״ט על הר״ן שלהי נדרים דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה״ת שלא בשב וא״ת אבל בקו״ע רק לפי שעה יכולין לעקור ולא לדורות ולכן תי׳ דאפקעינהו רבנן והקשה הרמ״ט א״כ תפקיע עצמה מתחת בעלה שתאמר טמאה אני לך ונימא אפקעינהו ואח״כ תאמר נטולה אני מן היהודים ותי׳ בס׳ הנ״ל ע״פ תוס׳ ברכות כ׳ דכאן יש כח ביד חכמים לעקור הקידושין דהוי כמו נזיר שישנו בשאלה וא״כ אין החכמים מפקיעים כלל רק יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה״ת באיסור כזה שהוא קל ותמה עליו מרן ז״ל דישתקע הדבר לומר דאיסור א״א קל כיון דיכולין לעקור הקידושין ועל דברי הנוב״ק א״ח סי׳ ל״ה אנו מצטערין והוא בא להוסיף עליהם דגם בלי הפקעת קידושין יכולים לומר לעקור דבר מה״ת ולהתיר א״א לעלמא ע״ש מה שהאריך בזה.

הן אמת דבעניותין ראינו בגמ׳ יבמות צ״ה ע״א מאי איסור קל וכו׳ אלא אמר רבא אשת איש וכן כי אתא רבין אמר ר׳ יוחנן א״א ואמאי קרי ליה איסור קל שאין האוסרה אוסרה כל ימיו ופרש״י שאפילו בחייו יש לה היתר בגט אבל אשתו האוסרתו באחותה אוסרתו כל ימיה ועיין תו״י שם ד״ה איסור קל א״א וי״ל דלא בעי ללמוד חומרא אלא איסורא וא״כ איסור קל הוא שאינו גדול כאיסור אחות אשה שאסורה כל ימיו ע״ש ועיין שו״ת ארי׳ דבי עילאי. ובספרי משנה הלכות ח״ד סי׳ קנ״ח. וא״כ לא מיבעיא להשיטות דלא הפקיעו חכמים קידושין אלא למ״ד דהפקיעו מ״מ צריכה תשובה וכפרה גדולה על שמעלה מעל בבעלה נאמן בריתה ובהקב״ה ואין לשער גודל היסורין שתסבול בגיהנם על חטאה.

נתיב ב

ומיהו בענין לסדר לה תשובה מי יודע דבר כזה ועד כמה כח התשובה ובמה יתכפר לה ויתרצה קונה על חטאה ומיהו אם נחמיר עליה בתשובת המשקל או עכ״פ המבואר באחרונים ועיין בנו״ב הנ״ל צריכה תעניתים וסיגופים ולשכב על הארץ וכולי האי ואולי, ומ״מ פטור בלא כלום א״א ולכן מה שנלפענ״ד כדלהלן.

ראשונה שתקבל על עצמה להיות שומרת תורה ומצוות מהיום והלאה להיות שומרת שבת בכל פרטיה ודקדוקיה וכהלכתה אשר אמרו ז״ל על זה שאפילו עבד ע״ז כדור אנוש מוחלין לו׳ שתהי׳ שומרת פתחי נדתה טהרת המשפחה בכל פרטיה ושתשתדל להשפיע על בעלה והבנים, שתלמוד ברכות בקיצור שתקבל עליה לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת ככל בנות ישראל הכשרות והגם כי הרבה תלוי בבעלה מ״מ כיון שהיא תיהפך לשמור התורה אז בידה להשפיע גם על כל המשפחה כי כן הוא האמת ועכ״פ זה הוא האבן הבוחן אם היא באמת מתחרטת על מעשיה ורוצה בתשובה או שאיזה שגעון הוא שאחזה. בקיצור התשובה לעת עתה יהי׳ שתשוב אל ה׳ ושב ורפא לה. ואם תקבל עליה לשמור התורה ולקיים מצוות ותחזיר את משפחתה ודאי הקב״ה יעזור לה שתוכל אח״כ לשוב באמת כי המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו ואח״כ נחכים לה.

גם יש לחקור אם היו הקידושין קידושין גמורין בשעת החתונה ואם היו עדים כשרים דלפעמים הנשואים שהיו ע״י רעפארמער בכלל לא היו נישואין כשרים ולא הוי רק בעילת זנות ואז אפשר להקל גם בעניני התשובה כמובן אם תקבל עליה הכל אז אין להחמיר הרבה ושומעין להקל ולא להחמיר כי באמת הם בעונ״ה תינוקות שנשבו וכעין אנוסים וליבא לפומי לא גליא.

רק הערה אחת במש״כ לעיל בשם הקול ארי׳ עיין גם מהרש״א כתובות דף ג׳ ע״א תוס׳ ד״ה תינח דנראה דס״ל דבדבר שיש לו שאלה יכולים חז״ל לעקור אף בקו״ע ומיהו נראה דוקא שיש לו שאלה אבל דבר שאין לו שאלה לא.

וקצת הי׳ נראה לפמ״ש הב״א חיו״ד סי׳ ע״ה דדבר שנלמד רק מדרשא יש כח ביד חז״ל לעקור גם בקו״ע וכדבריו נראה בנמק״י על הרמב״ן נדרים פ״ז ע״א שהרמב״ן ס״ל דתוכ״ד כדיבור מדרבנן והקשה עליו הר״ן דא״כ איך באו חז״ל לעקור ד״ת בקו״ע בנדרים וכתב הנמק״י שם דאפשר לומר דלא מקרי קו״ע דהאי דרשא כעין אסמכתא הוא ותקנותיהם ודרך אסמכתות הכל ענין א׳ והם אמרו עכ״ל ע״ש. ולפ״ז לפמ״ש הרמב״ם דקדושי כסף מדברי סופרים הם (פ״א מה״א ה״ב) וז״ל ובאחד משלשה דברים האשה נקנית בכסף או בשטר או בביאה בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים. ועיין כ״מ ולח״מ שם ובהגהות הרמ״ך תימה הוא זה דהא חזינן משני מקראות כסף מכי יקח ומאין כסף, ויותר מפורש כסף בתורה משטר דלא חזינן כי אם מדרשה דוינאה והיתה (קידושין ה׳) וכן נראה מן ההלכה דסמפון דכסף מן התורה מ״מ מצאתי בפר״ש שפי׳ בשם רבותיו במס׳ כתובות (ג׳ ע״א) תינח דקדיש בכספא שהיא מדברי סופרים קדיש בביאה מאי איכא למימר ולא נהירא וצ״ע חזר הרב והגיה בספרו ושלשתן דבר תורה ע״כ. עכ״פ לפי דעת הרמב״ם דדברי סופרים קרי להו וקידושי שטר נמי לדעת הרמ״ך נלמד מדרשה א״כ שפיר יש כח ביד חכמים לעקור אפילו בקו״ע ואתי שפיר הא דטמאה אני לך אינה נאמנת ודו״ק.

אלו דברי ידידו דושה״ט ושכ״ת ויסלח לי על מיעוט פלפולא כי אני טרוד למעלה ראש ורק לקחתי קצת זמן להשיב לו דעתי העני׳ ומעכ״ת יעשה בשכלו הישר וישקול כפי המצב וכן יעשה המברכו בברכת כוח״ט בספרן של צדיקים גמורים החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רצט

בענין מי שאינו רוצה לחתום על היתר מאה רבנן

פורים התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ הרב הגאון המפו׳ פ״ה נו״נ ברקאי כולו אומר כבוד וכו׳ כג״ת מוה״ר **יצחק אייזיק ליעבעם** שליט״א בעמח״ס בית אב״י ב״ח.

אחדשכ״ת בידידות. יקרת ספרו שו״ת ב״א ח״ב קבלתי. בסי׳ ק״כ נשאל אי יש מקום להחמיר שלא לחתום על היתר מאה רבנים להתיר החדר״ג לישא אשה וכת״ר הביא משו״ת מהרשד״ם סי׳ ק״מ וח״ס א״ע סי׳ א׳ וט״ז סי׳ קי״ט סקי״ב וסק״י ועוד ראיות דראוי לחוש לעיגון שלו מכ״ש וק״ו מהעיגון של האשה. הנה בעצם הדין לא באתי לעורר דודאי ק״ו הוא והאיש מצווה על פ״ו ולא האשה ורגמ״ה לתקן עשה ולא לעוות ח״ו והדברים מבוארים בכמה מקומות.

ומ״מ נלפענ״ד להבין דברי חכמים וחידותיהם אשר לא ממהרים לחתום שמותיהם על היתר מאה רבנים עכ״פ לפי הנהוג ביינינו עלה בדעתי הרהורי דברים לפי מה דקיי״ל דמיקירי ירושלים לא היו יושבין בדין אא״כ יודעין מי יושב עמהן ואם בזמניהם כן כ״ש בזמן הזה שהחותם יחתום מי יודע למי ולכן אינו רוצה שיהי׳ חתום יחד עם איזה ע״ה וקל הנקרא ראביי באיזה מקום שמעולם לא למד ולא קרא ולא שנה וגם לפעמים עובר עבירות בפרהסיא כידוע בעונ״ה ולכן חשבתי דאין זה חומרא יתירה או יוהרא כה״ג אם לא שיגיד לו את כל הרבנים שבדעתו לחתום ושיודיעהו מי ומי ההולכים והחותמים וזה כבר כמעט א״א ולכן ס״ל דשב ואל תעשה עדיף דסוף סוף ממילא אין לו מאה כיון דרובם מהם אינם רבנים בכלל וא״כ אינו מקלקל כלל במה שאינו חותם ואינו גורם לעיגון ג״כ כיון דהמתיר כבר ימצא לו מי שיחתום עכ״פ היכא דיש לו טעם למה אינו חותם לא ראיתי למה יהא צריך לחתום.

איברא דבעיקר ענין ההיתר של מאה רבנים בזה״ז באמת נעשה כמעט דבר של חוכא וטלולא (מלבד יחידי סגולה מורי הוראה אמתיים שכוונתם לש״ש השם יאריך ימיהם ושנותיהם שממיתים עצמן על ה׳ ועל תורתו) שמתכנסים על איזה כנוס של בע״ב ורבנים ואחד יחיד שנשכר לכך הולך מרב לרב ומבעה״ב לבעה״ב וכיוצא בזה למי שיוכל ואומר להם שיחתמו על היתר ובאמת כי אין זה הכוונה של ההיתר של מאה רבנים היכא דצריכים להיתר של מאה רבנים אלא שיטריח עצמו הבעל על מאה רבנים כדי שע״י הטרחה והוצאות אולי ירע בעיניו ולא יגרש ובמקום דא״א לו לדור עמה הכ״נ אין צריך למאה רבנים ועין מש״כ רבינו הגה״ק אדמו״ר מצאנז בשו״ת ד״ח א״ע ח״ב סי׳ ו׳.

האמנם ראיתי בשו״ת אמרי אש שכתב בתשובה אחרונה השמטה לחלק א״ע וז״ל והנה הטעם דצריך מאה רבנים מג׳ מדינות דוקא כבר דבר מזה ידידי הגאון מוהר״ח מצאנז ואני זה ימים כבירים אמרתי הטעם עפ״י מה שראיתי בליקוטי מהרי״ל ריש הלכות גיטין שכתב שם דהיה מנהג קהילות שו״ם שאם יארע גט באחת מן הקהילות לא יותן הגט באחת מהן אם לא ישלחו לשני הקהילות האחרות ויסכימו גם הם על הגירושין וכתב שפעם אחת הי׳ וועד הקהלות במאגענצא ואיקלע גט שם ולא רצה מהרי״ל להקל על הזוג שיסכימו אותם שהיו שם בשליחות אחיהם משני הקהילות על הוועד אך הצריך לשלוח שליח מיוחד להביא הסכמות ממקום הקהילות כי אמר עיקר התקנה לא נתקנה מעיקרא רק להחמיר על הזוג ולהרבות ההוצאה אולי ירע בעיניהם להוציא ויבטל הגט וע״כ הצריכו לשלוח בשלש הקהילות תמורת החתימות ע״ש. ולזה נראה דהינו טעמא נמי שתקנו שיהיו

מאה רבנים מג׳ מדינות דוקא ג״כ להרבות הטורח על הבעל המבקש ההתרה ולכן אמרתי אז על עובדא שהתירו חכמי הדור לא׳ לישא אשה על אשתו המטורפת אשה אחרת ורצה הבעל לקבץ ביריד פעסט חתימות מרבנים מג׳ מדינות לבלתי הטריח לכתת רגליו ממדינה למדינה ואמרתי כשם שלא רצה המהרי״ל ז״ל לסמוך על שנמצאו אצלו במקומו מטעם הנ״ל ה״ה דאין להתיר החרם דרגמ״ה כ״א בהילוך לג׳ מדינות ממש וכן ראוי לעשות בזה.

ועוד יש לחוש ולדקדק בעונ״ה בזמנינו רבים יושבים על כסא הוראה ואין בביתם לחם ושמלה ויש אשר אין יראת ה׳ על פניו אשר בודאי לא בידם נתן רגמ״ה להתיר חרמו וגם מה שמקילין לצרף אף שאינם יושבין על כסא הוראה צריך לדקדק שיהיו ראויים להוראה ויבינו הדבר לאשורו כי ראיתי בעיני מכשלה פעם א׳ שראיתי חתומים אשר לא הגיעו להוראה כלל ואך מפני הכבוד והחנופה הגוברת נצטרפו למספר המאה עכ״ל ע״ש בדבריו הקדושים.

ולפי הני ב׳ טעמי ודאי מקום יש בראש גדול שאינו רוצה לצרף עצמו להיתר מאה רבנים בזה״ז שכמעט עשאוהו לענין של ביזנעס שהרב מסדר היתר וכותב על הדואר או על כינוס ומקבל החתימות כולם ע״י הדואר או בקיבוץ על אסיפה כללית שלדעת הגאון ז״ל אינו נכון וכ״ש שהחותמים אינם בעלי הוראה כלל ומי יצטרף עמהם וכמ״ש לעיל והרבה יש לעי׳ בדבר.

שוב מצאתי בשו״ת טוב טעם ודעת ח״א השמטות סי׳ ל׳ להרב מק״ק קאמיניץ באיש אחד רך בשנים ואשתו מרדה בו ולא רצתה לקרב אלא לרחק בהרבה ממון כתב וז״ל תשובה לא ירד בני עמכם כי הנה בגוף הדבר להתיר לגרש בע״כ בזה אני מושך ידי מלהיות מצטרף עם שום היתר חרגמ״ה כי קשים דברי חרמים יותר משל תורה ובפרט בזה״ז דאין לנו לא מנהל ולא מחזיק בכח התורה והדור פרוץ ביותר ובזה צריך לגדור במה דאפשר ע״ש מה שהאריך בזה. [וע״ע שו״ת משנה הלכות חי״ד סי׳ א׳].

ידידו דושה״ט ושכ״ג בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן ש

בענין איזה עט כשרה לכתיבת גט

ר״ח אייר התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג וו״ח נו״נ אי״א וכו׳ כש״ת הרב ברוך ארי׳ ליב טברסקי שליט״א שיקאגו אילל.

אחדשכ״ת. בדבר שאלתו במעשה שאירע בשיקאגו בענין כתיבת הגט בעט הנקרא פעלט פען או מאג״יק מארקער לענין כתיבת הגט והנה לא ידענא ולא ביאר אי כבר כתבו ונתנו הגט דהו״ל בדיעבד או שעדין לא נתנו הגט שנכתב בעט כזה והנה מקום שאלתו א) משום איסור חקיקה המבואר בא״ע סי׳ קכ״ה ובעט של ברזל חששו לה, ב) משום הדיו שכתבו שם המחבר והח״מ וב״ש שיש בה ב׳ תנאים, א. רושמו ניכר, ב. שיהא עומד, ובעט הנ״ל נתקיימו ב׳ התנאים לענין דיו וגם לענין חקיקה ליתא אלא דיש קצת חסרון דבנופל מים עליו מיד נתלכלך וצ״ע עכ״ל.

ואי משום זה דחי׳ זו חוזר ונראה שהרי הג״פ כתב דיש מין דיו גסה ומבהקת שקורין פאיל ברוניידו״ו (גאלנץ טינט) שדרכו שמתייבש הכתיבה יפה ואחר יום או יומים מכח גסות הדיו נושרים וקופצים האותיות מע״ג הנייר וכתב דחשוב דבר שאינו מתקיים ויש ליזהר שלא לכתוב גט בדיו זה ובס׳ גט מקושר קו״א אות ו׳ ובס׳ תו״ג א״ע סי׳ קכ״ה חלקו עליו דכיון שדיו זה לא תקפוץ מאליו אלא מחמת סיבה ע״י טלטול הנייר וכדומה א״כ כיון שאינה עוברת מעצמה שפיר מקרי מתקיים הב״ד בפת״ש ומעתה אומר אני כ״ש דידן מהתם דהתם עכ״פ הדיו בעצמו יפול לאחר זמן ע״י טלטול ונענוע הנייר של הגט בלי סיוע דבר אחר וא״כ עכ״פ חשיב לי הג״פ אינו מתקיים אבל דיו דידן הרי לעולם לא יפול מהנייר ואם לא יפול עליו מים ישאר כן ימים רבים ויתקיים הכתב זמן הרבה אלא ע״י מים יטושטש הדיו אבל כה״ג לא מיבעיא לדעת הג״מ ותו״ג דכשר אלא אפילו להג״פ דיו כזה מקרי רשומו מתקיים.

ברם הגם שהפכתי בזכותו מ״מ לעצם הדין לפענ״ד אין לכתוב בדיו זה דבמשנה (גיטין י״ט ע״א) תנן בכל כותבים בדיו בסם בסיקרא ובקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא של קיימא ובטוש״ע א״ע סי׳ קכ״ה אין כותבין וכו׳ כגון דיו וסיקרא וקומוס וקנקנתום וכיוצא בהם וכו׳ ובס״ב כתבו בדיעבד באבר בשחור בשיחור כשר הג״ה י״א וכו׳ ולכתחלה נוהגין לכתבו בדיו טובה כמו שכותבין ספרים (סדר גיטין) ואין לשנות ע״כ מבואר דעת הרמ״א דלכתחילה עכ״פ יש לכתוב גט דוקא בדיו שכותבין ספרים ושאין לשנות מזה א״כ כיון שדיו זה שבמאג״יק מארקער אינו ראוי לכתוב בו ספרים גם גט אין כותבין בו לכתחילה.

שנית נלפענ״ד דהב״מ שם אות א׳ אחר שהביא תמיהת הג״פ למה השמיטו הפוסקים הא דתנן דכותבין בסם ותי׳ לפי דרכו בקודש כתב וז״ל ונלע״ד דאף דבכל אלו דכותבין לכתחלה מ״מ אם אין דיו מצוי ראוי נמי ליהדר על השנוי על הסדר כדאשכחן בא״ח סי׳ תע״ג ע״ש ומכ״ש אלו דאתי מרבוי כגון הא דאמר ר׳ חנניא כתבו במי טריא ועפצא כשר דאף דמרבינן אותם בבכל כותבין בע״מ דאפילו לכתחילה

כשרים מ״מ מצוה לכתחילה ליהדר בתר השנוי להדיא ע״ש. מבואר מדבריו ז״ל דאפילו אותם המבוארים במשנה דכותבין בהם לכתחילה מ״מ הנזכר ראשונה במשנה יש לו דין קדימה וראוי הוא יותר ליכתב בו משאר דברים שרישומן ניכר הגם שראויים נמי לכתחילה ול״נ פשוט כיון דדיו הוא המבואר במשנה ראשון ודיו הוא דיו הראוי לכתיבת ס״ת וכבר נהגו ישראל בדיו אין לשנות ולכתוב בשיחור אחר אפילו מתקיים לכתחילה והמאג׳יק מארקער נמי בכלל זה דאין לכתוב בו לכתחלה עכ״פ מצד הדיו כן נלפענ״ד פשוט.

והנה מדין קולמוס בהג״מ פ״ק דגיטין כתב בשם הר״ש שיש לכתוב בקולמוס של קנה דוקא ולא בנוצה ובש״ע א״ע סי׳ קכ״ה סכ״ב הביאו בשם יש מי שכתב שיש להקפיד מלכתוב הגט בקולמוס של כנף אלא בשל קנה וכתב הש״ך דלא נוהגין כן והרוצה להחמיר אין שומעין לו והרמ״א שם ס״ד כתב דלכתחילה יש להחמיר שלא לכתוב בקולמוס של ברזל ונלאו רבותינו הצדיקים האחרונים למצוא טעם לאיסור עט ברזל והלבוש כתב משום חוקק והביאו הש״ך ויש שכתבו משום דברזל נברא לקצר ימים והתורה להאריך ימים ומיהו כתב הש״ך דבעט של ברזל יש להקפיד שלא לכתוב ופוק חזי מאי עמא דבר ומעולם לא ראינו מי שכותב בעט של ברזל.

והנה בגמ׳ תענית דף כ׳ ע״ב זכה הקנה שנטלו ממנו קולמוס לכתוב בו ס״ת תו״מ ובגמ׳ שבת קנה כדי לעשות קולמוס וכתב הרב בני יונה שאין לגזול ממנה מה שזכו לה מן השמים ומה שנהגו בנוצה כיון דבמדינתנו אין הקנים מצויין כ״כ חזקים ע״כ נהגו לכתוב בשל ברזל או נוצה ומצאתי בגט חששו דאתי לחק תוכות וע״כ נהגו שלא לכתוב וזאת גזירה חדשה היא לא מצינו בש״ס ואם החמירו בגט לא מצינו גזירה זו בס״ת (והנה נראה דס״ל דגט חמור וצ״ע) והח״ס ז״ל הובא בקס״ה סי׳ ב׳ סק״ז תמה אבני יונה דאטו קולמוס של נוצה לאו קנה הוא כל שהוא רך ואינו נשבר ע״י הטייתו לכאן ולכאן כי חוזר לקדמותו נאמר עליו יהי רך כקנה ולא קשה כארז וא״כ טוב לכתוב בקנה של נוצה דהוי מן המותר בפיך אע״ג דקנה ממש אינו אסור בפיך מ״מ עדיף טפי מדבר מאכל המותר בפיך ויש לדחות עכ״פ אין להרהר על כתיבת סופרים בקנה של נוצה עכ״ל ע״ש.

ומעתה לפי הטעם של הקולמוס דבעי קנה משום רך כקנה ונוצה נמי בכלל א״כ ברזל פשוט דאינו בכלל זה אבל א״כ גם המאג׳יק מארקער אינו בכלל קנה ובגמ׳ אמרו קנה דוקא ונוצה בכלל קנה הוא וכ״ש מטעם דמן המותר בפיך. ועיין ס״ח סי׳ רפ״ג אחד כשהי׳ כותב הי׳ צריך כמה קולמוסים בשבוע לפי שהי׳ דוחק הקולמוס בקלף ותקן לו קולמוס מן עצם של אגור מן השוקיים אעפ״כ כשהי׳ כותב מזוזות לא הי׳ כותב רק בקולמוס של קנה ועיין שאילת יעב״ץ ח״א סי׳ ק״ס וח״ב סי׳ ע״ח ביאר דברי הס״ח הנ״ל ועיין משנת אברהם מה שהאריך קצת. עכ״פ נראה לפענ״ד דהמאג׳יק מארקער אינו בכלל קולמוס ועיין ט״ז יו״ד רע״א סק״ח אלא הו״ל כלוקח פיסת בגד ועושה בו צורת אותיות מדיו (ואגב נסתפקתי מי שיכתוב באצבעו שיטבול אצבעו בדיו ויכתוב בו גט מהו וי״ל שתלוי במחלוקת הפוסקים אי כתיבה ע״י שינוי מקרי כתיבה לשאר עניינים ודוקא לענין שבת אמרו שכתיבה שלא כדרכה לא מקרי כתיבה ועיין בהקדמה לאגלי טל חילוק נכון בזה).

היוצא לנו דלפענ״ד לכתחילה ודאי אין לשנות ולכתוב עם מאג׳יק מארקער או מטעם הדיו או מטעם הקולמוס אבל בדיעבד אם כתב גט במאג׳יק מארקער נראה לפענ״ד דכשר הוא הגם דלכתחילה אין ראוי לכתוב בו.

אלו דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו דושה״ט ושכ״ת וכאש״ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שא

אי כתב ע״י דפוס כשר לסת״ם

עוד להנ״ל

לאחר חיתום שטרות נפל מילתא בלבי דכתיבה ע״י דפוס לא הוי כתיבה ונראה להביא ראי׳ מדתנן יומא ל״ח בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב אמרו עליו שהי׳ נוטל ד׳ קולמוסין בין אצבעותיו ואם היתה תיבה של ד׳ אותיות הי׳ כותבה בבת אחת אמרו לו מה ראית שלא ללמד מעשה הכתב לאחרים כולם מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה ועל בן קמצר וחבריו נאמר ושם רשעים ירקב וכתבו המפרשים דמאי רבותא דבן קמצר לפי שהי׳ יכול לכתוב השם בן ד׳ בבת אחת וכתב הח״ס ז״ל דכשכותב השם זה אחר זה נמצא כשכותב הוא״ו מוחק השם שלמפרע עד שישלים ה״א אחרונה ואם כותב בבת אחת עדיף טפי ובאחרונים נסתפקו אי יש מעלה לכתוב השם בבת אחת אמנם אני מצאתי לרבינו הגדול הרוקח כתי״ק בספר השם שלו שכתב להדיא ראי׳ זו מבן קמצר דיותר טוב לכתוב השם בבת אחת אם אפשר, ומעתה אי נימא דכתיבה ע״י דפוס נמי כתיבה היא א״כ אכתי יעשה לו חותם (זיגעל) של שם בן ד׳ אותיות ויחתום בבת אחת ונמצא השם נכתב בבת אחת ולמה ביזו את בן קמצר וקראוהו שם רשעים ירקב והלא בידם לתקן וע״כ דכה״ג לא הוי כתב ולכן א״א לעשות באופן של דפוס אלא צריך כתיבה ואין הז״ג לעיין באחרונים אם דברו מזה.

מנשה הקטן

סימן שב

בענין מים הנאספים בעין לייק האיך כותבין בגט

ד׳ להדלקה התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ הרב הגאון כו׳ כש״ת מוה״ר שמעון ביטון שליט״א אב״ד ור״מ דק״ק מרשילייא מדינת צרפת.

אחדשבת״ר בידידות ובכבוד הראוי למעכ״ג. ארשת שפתי אבא לבקש סליחתו אולי לא שַׁתִּי עדיו עליו כראוי לו לפי כבודו ויקבל כל הכבוד הראוי למע״כ ולכל הגלוים עליו. ועל דבר שאלתו בעיר שיש שם מים הנקרא לאק או לייק פלוני שאין זה נהר אלא מחמת רבוי המים של ההרים והמעיינות נאספים כל המים למקום אחד האיך כותבין בגט ודעת מעכ״ג לכתוב בגיטין ימים על הני לייקס כמו שכותבין על ימה של טבריא כי זה הוא ג״כ לייק אלא שמצא מי שכתב על לייק מעיין כמ״ש המהרש״ם בתשו׳ שעל האגמים יש לכתוב מעיינות וכת״ר ס״ל דהם דברו רק על אגמים שנעשו בידי אדם אבל הלייקס הגדולים למה ישתנו מימה של טבריא שכותבים ימה ולשון מעיין לא שייך כאן עכ״ל.

ולפענ״ד שלא נקראו ימים אלא מה שבשעת בריאת העולם בששת ימי המעשה נעשו ימים ונקרא כן ובקרא כתיב ולמקוה המים קרא ימים ובפדר״א פ״ג וז״ל בשלישי היתה הארץ מישור כבקעה והיו המים מכסים על פני כל הארץ וכשיצא הדבור מפי הגבורה יקוו המים עלו מקצות הארץ ההרים והגבעות ונתפזרו על פני כל הארץ ונעשים עמקים על תוכה של ארץ ונתגלגלו המים ונקוו לעמקים שנאמר ומקוה המים קרא ימים ופי׳ הרד״ל דבשוח״ט הגי׳ עמקים עמקים נראה מפני שנאמר בצווי יקוו המים אל מקום אחד ולזה מפרש שכל העמקים (שנעשו לקבלת המים) שנקוו המים לתוכן כולן קרויים בשם מקום אחד אשר עיקרו הים הגדול ותהומותיו ושאר כל הימים ונהרות ומקוה המים אינן אלא מקוות מים שדרך עליהם הולכין אל הים ע״ש באריכות. ובמד״ר פ״ה ח׳ א״ר יוסי ב״ר חלפתא והלא יש אחד הוא ומה ת״ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ואספמיא ועיין פי׳ מהרז״ו שם שלא יתכן לפרש שאין בעולם אלא יש אחד שהרי יש הרבה ימים בעולם אלא כוונתו על מקוה המים קרא ימים שהוא לשון רבים ופי׳ שאין כוונתו אלא על יש אוקיינוס שהוא גדול מכולם ומתחלק בטבעו לפי אויר המדינות כאלו מתחלק לכמה ימים ועיין בא״ע שכ׳ שע״כ נאמר ימים בעבור שאין שום יש שיקיף כל הארץ. האמנם ברבינו יונה ברכות נ״ד ע״ב פי׳ הא דתני יש הגדול לפי שיש ימים קטנים שהם כמו שלוליות שנפרדים מהים הגדול לפיכך אמר בפי׳ על הים הגדול ע״כ ע״ש. ולפי דעת רבינו יונה יש לומר דבאמת ליכא אלא יש אחד כמד״ר ר׳ יוסי ב״ר חלפתא דהלא יש אחד הוא ומה שיש ימים אחרים אינם אלא שלוליות שנפרדים מהים הגדול וליכא אלא אחד ומיושב נמי מה שאמר בלשון רבים ימים כיון שסוף סוף איכא רבים אלא שהם כולם שלוליות של הים הגדול הם ולא שהם ימים אחרים.

ובמס׳ פרה פ״ח מ״ח ומס׳ מקוואות פ״ה מ״ד דר״מ ס״ל כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים ר׳ יודא אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה ר׳ יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבין ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת, ובגמ׳ שבת ק״ט ע״א ת״ר רוחצין במי גרר במי חמתן במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול כו׳ לא בימה של סדום כו׳ הא ר״מ הא ר״י דתנן כל הימים כמקוה דברי ר״מ ר״י אומר יש הגדול כמקוה ולא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה ועין רש״י ימים לשון רבים ע״ש וצ״ע קצת אבעל חי׳ הרד״ל ודו״ק. ואנן קיי״ל כר׳ יוסי דמטהרין בזוחלין ומ״מ אינן מים חיים לטהרת זב ומצורע דכתיב בהו מים חיים עיין ר״ש פרה הנ״ל ורמב״ם פ״ו מהל׳ פרה ה״ה ובפ״ט מהל׳ מקוואות ובכ״מ שם האריך בדין יש הגדול וס״ל דלהרמב״ם וה״ג אינו כמעיין ופסול לטבילת זבין ומצורעין ולקדש בהם מ״ח בין באשבורן בין בזוחלין אבל שאר ימים אע״פ שהם פסולין להנך ג׳ מילין דוקא כשהם זוחלין אבל כשהן באשבורן ה״ה כמעין וכשרין גם להנך ג׳ ע״ש.

ובמס׳ ברכות נ״ד ע״ב הרואה מקום וכו׳ על ההרים ועל הגבעות ועל הימים כו׳ ברוך עושה מעשה בראשית רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול ופסק הרמב״ם כר״י ותמה עליו הטור א״ח סי׳ רכ״ח למה פסק כיחיד נגד רבים והב״י המליץ בעד הרמב״ם ע״פ תשו׳ הרא״ש והביא דעת רבינו יונה והאחרונים תי׳ דהרמב״ם מפרש כרבינו יונה ולכן פסק כר׳ יהודה ע״ש ובגט פשוט סי׳ קכ״ח.

והרואה יראה דים לא נקרא אלא מה שהי׳ בשעת הבריאה והים הגדול הוא האוקיינוס ובשאר ימים לכאורה פליגי דלדעת רבינו יונה לפמ״ש אין יש אלא אחד והשאר המה רק שלוליות שנפרדים מהים הגדול ולהרא״ש ודעימיה הגם דשאר ימים נמי ימים נינהו כשהן לעצמן אלא שיש חילוק בין הים הגדול ושאר ימים ומ״מ לכ״ע לא נקראו ימים אלא הידועים לנו מאז ומלפנים מששת ימי בראשית או שמפורשים בקראי כימה של טבריא ועיין ב״ב ע״ד ע״ב שבעה ימים וד׳ נהרות שמקיפין את ארץ ישראל ואלו הן ז׳ ימים ימה של טבריא וימה של סדום וימה של חילת וימה של חולתא וימה של סובכי וים אספמיא וים הגדול וד׳ נהרות ועיין

תום' שם ד"ה מרבעה. ועיין שו"ת מבי"ט ח"ג סי' רס"ו ממע טבריה שבעמק דיתבע על כף יס גינוסר שהוא לשון תרגום ולע יכתוב כינרת שהוא לשון הקודש והכנה"ג בתשובה והובע בע"ע סי' קכ"ח חלק עליו שאין לכתוב לע יס כינרת ולע יס גינוסר אלא יס טבריה ע"ש.

עוד כתב הכנה"ג בשוע פ"ט שם דבויניציא יש כותבין דיתבע על כף ימע ויש כותבין בגו ימע ונראה לטוב לכתוב דיתבע על כף ימע יען כי אינה עומדת תוך היס ממש רק תוך מגמים ומיס נתפים ומשכים אל היס משפטי שמואל בסדר הגט עכ"ל הכנה"ג. ומבואר דמיס נתפים ומגמים אפילו משכים אל היס מ"מ לע נקראים יס אלא מגמים ומיס נתפים הגס שמשכין אל היס. ובאמת כי לשון מגמים לחוד ויומים לחוד. ובקרא (שמות ו' י"ט) ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן קח מטך ונטה ידך על מימי מצרים על נהרותם על יאריהם ועל מגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם ופרש"י יאוריהם בריכות העשוי בידי אדם מגמיהם קבוצת מיס שאינן נובעין ואין מושכין אלא עומדין במקום אחד והע"ש פי' מגמיהם מיס מחוברים מעצמם מימי המטר, ומקוה מימיהם הס המעיינים והבארות והבורות, הנה כל הני מיס נקראים או מגמים או מקוה מיס שהס מעיינות וכו' אבל לע אמר ועל ימיהם דהני נקראים או מעיינות או בארות או בורות ולע יומים ע"כ דידן נמי או שהוא יאור או שהוא מעיינות או מגמים או מקוה ומיס נובעים ובאים ממעיינות ונחלים ע"כ הוא בכלל מעיינות ואם לאו הוא בכלל מגמים ומיהו לשקם לאו הנעשה בידי אדם אלא קבוצת מיס יחד מימי המטר ואין בכלל מעיינות ואם לאו הוא בכלל מגמים ומיהו מהרש"ם בתשובה על השגמים וכמו שרצה לכתוב אאל שהעיר עליו מעכ"ג.

נתיב א

איברא דלפענ"ד נלאו הכי נמי ע"ש לכתוב על הני מיס מכוונים ימיס אפילו הי' סברא לומר שזה הוא כמו יס טבריה ואפרש שיאמי שהרי הטעם שכותבין בגט נהרות ומי בארות וימיס הוא כדי לסמן העיר שלא יאמרו עיר אארת היא עיין ע"א סי' קכ"ח ס"ד ע"ל לכתוב את הנהר אבל נהגו לכתוב ואם יש שנים או שלשה נהרות כותבין כולם דיתבע על נהר פלוני ופלוני וכתב הבי"ש דנהגו לכתוב שלא נאמרו עיר אארת היא לכן כותבין הנהר ואפילו לע הומזק עוד עיר אארת כזו מ"מ מייאינן ובסקי"ב כתב על נהר פלוני ופלוני אפילו אם הרוב מסתפקים מע' ומיעוט מן השני כותבים כולם, כ"כ בסדר מהר"ם, ובלבוש הביא מה שכתב הקונטרסים בשם מהרי"ק אם הרוב מסתפקים מן המעיינות ומיעוט מן המעיינות וכיוצא בזה לכתוב לשון הקודם והכנה"ג בתשובה והובע בע"ע סי' קכ"ח חלק עליו שאין לכתוב לע יס כינרת ולע יס גינוסר אלא יס טבריה ע"ש.

עוד כתב הכנה"ג בשוע פ"ט שם דבויניציא יש כותבין דיתבע על כף ימע ויש כותבין בגו ימע ונראה לטוב לכתוב דיתבע על כף ימע יען כי אינה עומדת תוך היס ממש רק תוך מגמים ומיס נתפים ומשכים אל היס משפטי שמואל בסדר הגט עכ"ל הכנה"ג. ומבואר דמיס נתפים ומגמים אפילו משכים אל היס מ"מ לע נקראים יס אלא מגמים ומיס נתפים הגס שמשכין אל היס. ובאמת כי לשון מגמים לחוד ויומים לחוד. ובקרא (שמות ו' י"ט) ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן קח מטך ונטה ידך על מימי מצרים על נהרותם על יאריהם ועל מגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם ופרש"י יאוריהם בריכות העשוי בידי אדם מגמיהם קבוצת מיס שאינן נובעין ואין מושכין אלא עומדין במקום אחד והע"ש פי' מגמיהם מיס מחוברים מעצמם מימי המטר, ומקוה מימיהם הס המעיינים והבארות והבורות, הנה כל הני מיס נקראים או מגמים או מקוה מיס שהס מעיינות וכו' אבל לע אמר ועל ימיהם דהני נקראים או מעיינות או בארות או בורות ולע יומים ע"כ דידן נמי או שהוא יאור או שהוא מעיינות או מגמים או מקוה ומיס נובעים ובאים ממעיינות ונחלים ע"כ הוא בכלל מעיינות ואם לאו הוא בכלל מגמים ומיהו לשקם לאו הנעשה בידי אדם אלא קבוצת מיס יחד מימי המטר ואין בכלל מעיינות ואם לאו הוא בכלל מגמים ומיהו מהרש"ם בתשובה על השגמים וכמו שרצה לכתוב אאל שהעיר עליו מעכ"ג.

נתיב א

איברא דלפענ"ד נלאו הכי נמי ע"ש לכתוב על הני מיס מכוונים ימיס אפילו הי' סברא לומר שזה הוא כמו יס טבריה ואפרש שיאמי שהרי הטעם שכותבין בגט נהרות ומי בארות וימיס הוא כדי לסמן העיר שלא יאמרו עיר אארת היא עיין ע"א סי' קכ"ח ס"ד ע"ל לכתוב את הנהר אבל נהגו לכתוב ואם יש שנים או שלשה נהרות כותבין כולם דיתבע על נהר פלוני ופלוני וכתב הבי"ש דנהגו לכתוב שלא נאמרו עיר אארת היא לכן כותבין הנהר ואפילו לע הומזק עוד עיר אארת כזו מ"מ מייאינן ובסקי"ב כתב על נהר פלוני ופלוני אפילו אם הרוב מסתפקים מע' ומיעוט מן השני כותבים כולם, כ"כ בסדר מהר"ם, ובלבוש הביא מה שכתב הקונטרסים בשם מהרי"ק אם הרוב מסתפקים מן המעיינות ומיעוט מן הנהרות הדין אם הרוב מסתפקים מן הנהר ע' ומיעוט מן השני יימו הכי נמי אלא לדעת הרמ"א בסעיף ו' אין נוהגים כמהרי"ק בנהרות אלא כותבים כולם אפילו מן אחד מסתפקים הרוב ומן ע' במיעוט ע"ש.

ואמנם כי כן בדיון נמי כיון שכולם קוראים להני מיס לייק אלא לאק ובשמו כגון לייק מירי או בשום שם שיש לו ואם יכתוב בגט מתע דיתבע על כף ימע ולאי יאמרו עיר אארת היא שהרי בפי העולם לע נקראו מיס אלו יש אלא לייק ורמ"ז לבריו מדברי הש"ג בשון ריא"ז פ' המגרש שהביא שכתב שם בע"ל וז"ל וכן כותב המקום לפי מה שהוא או על שפת היס או על שפת הנהר או בין ההרים לפי מה שדרך בני המקום לכתוב עכ"ל ע"ש הנה שהעיקר לכתוב לפי מה שדרך בני המקום לכתוב והטעם פשוט דמי הוי סימן לאזה עיר היא אבל אם יכתוב שם אחר לע ידעו ומדרבה וא"כ כיון דלכ"ע לייק זה לע נקרע בפי בני המקום יש וגם לע בפי שום אדם בעולם וגם לע נכתב על מיס אלו שם ע"כ אם נכתוב אאן בגט מתע דיתבע על כף ימע הוי שינוי ממש והטועים יטעו שהיא עיר אארת, ואפשר יפסל הגט לגמרי.

והא לכאבמי שאפשר שיפסל דנראה לומר דאפילו למ"ד דהיכי דלע כתב כלל על כף ימע הגט כשר והטעם דעיקר כתיבת על אוף היס או על כף ימע לע מזכר בגמ' הרשאונים וז"ל הב"י בטור ע"ע סי' קכ"ח ורמ"י נוהגין ביושבת על אוף היס לכתוב דעל כף ימע ולע רמ"י שמזכר זה בשום ספר, ובד"מ ניין לשו"ת בניימין זאב סי' ת"י, ובש"ג הנ"ל נמי לכאורה מבואר ימע ובשו"ת הרש"ש כלל מ"ה סי' כ"ע ועוד שאלת על גט שבע ממקום אחר ולע היה כתוב בו שם הנהר אם יש שום משם בדבר נ"ע כי אין משם בכתיבת שם הנהר וכ"כ בשאו' הר' יהודה בן הרש"ש מה שלע כתבו שם הנהר בגט אין לפסלו בכך וכמדומה שפה טולטולע אין כותבים שם הנהר בגט עכ"ל וכ"כ בהגמ"י בשובה דשייכא לס' נשים ואין כותבין שם נהר אלא משום סימן שלע לטעות בעיר אארת שאמה כשמה וכ"כ הר"ן בשובה ועיין ב"י ד"ה נוהגים לכתוב שם הנהר כו' ומן הדין לע נריך להזכיר הנהר מבואר דמעיקר דינא לע בי' נריך להזכיר הנהר מ"מ אם שינה השם וכתב שם אחר כגון שכתב יס במקום נהר גרע טפי כיון שהסימן מורה שזה היא ודאי עיר אארת שהרי בעיר זה ליכא יס אלא לייק והאי כותב מתע דיתבע על כף ימע וכולי עלמא לע קרי ליה ימע ואם היינו מסופקים האיך לכתוב בי' מוטב שלא לכתוב כלל מלכתוב שם אחר דהו"ל כמזויף ממוכו.

נתיב ב

והגם שנחלקו רבותינו אם שינה בדבר שאם חסר כשר אי שינה פוסל בו דהמהרי"ק שורש ק"ז כתב לענין ב' נהרות שקודם שהגיע לעיר הם מתערבים וז"ל שא"כ הוא שהנהר מרצאנ"ו כשמתערב באיימונ"י קרוב לעיר אבד זכרו משם והלאה ואינו נקרא איימוני פשוט הוא שאין לכתוב אלא איימוני ואין להזכיר כלל נהר מרצאנו ואם הוא בהיפוך שאדרבה שאין מזכירין נהר איימוני אלא מרצאנ"ו ממקום התערובת ואילך יש לכתוב שניהן בגט ואם יש ספק בדבר כגון שקצת בני העיר יקראו למי התערובות בשם איימוני והשאר יקראו בשם מרצאנ"ו אז נלענ"ד שאין להזכיר כי אם שם איימוני שהוא עיקר סיפוק מימיו וטוב ליכנס בספק איסור מבספק שינוי שבחסר כשר לכ"ע בדיעבד ובשינוי יש פוסלין אפילו בדבר שאילו חסרו לא נפסל בכך עכ"ל וכתב הב"י דהיש פוסלין הוא ספר התרומה, ובד"מ כתב דבתשובת מהרי"ל ושאר פוסקים כתבו דלא כוותיה ע"ש נראה דדבר זה במחלוקת שנויה אי נפסל בשינוי בדבר שאפילו הי' חסר הי' כשר, ומיהו לפענ"ד נראה דדוקא בשינוי שאינו עושה גריעותא הוא דנחלקו אבל בשינוי כדידן שהני מי לייק לא קראם אדם מעולם ימים ואדרבה יש להם שם לייק פלוני א"כ מי שהוא ימציא לעצמו שם אחר אולי מודה הד"מ דכה"ג אפילו פסול הוה הגם שאם חסרו הוי כשר דכה"ג נראה כמזויף מתוכו ואף אם נאמר דכה"ג נמי יחלוק מ"מ לכתחילה ודאי מוטב שלא לכתבו כלל.

ובגמ' סוכה ל"ד ע"א הני תלת מילי אישתני שמייהו מכי חרב ביהמ"ק כו' אמר רב יוסף אף אני אומר בבל בורסיף בורסיף בבל ופריך למאי נפקא מינה לגיטי נשים ופרש"י בפ' במה מדליקין לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה ועיין תוס' סוכה הנ"ל. ובתש' מהרי"ל עיר שניתוסף בה נהר וקא חייש ללעז גיטין הראשונים נראה דאין לחוש מדגרסינן בשלהי ב"מ ופ' לולב הגזול בבל בורסיף בורסיף בבל כו' ופרש"י בחד דוכתא לענין שינה שמו ושמה וכו' וצריך לכתוב שם של עכשיו ע"ש הביאו הב"י הרי דמדמה שינוי השם דעירות לשינוי השם דנהרות ואם כן בדידן נמי כיון שכל בני העיר וכל העולם קוראים למים הללו לייק או לאק אם נכתוב יש ודאי דהוי שינוי שם וצריך לכתוב שם של עכשיו שקוראין לו בני המקום וכותבין אותו ואם יכתבו מתא דיתבא על כיף ים יאמרו שאין זה העיר והו"ל בכלל שינוי.

ובם' גט פשוט הביא מחלוקת הרא"ש ורבינו יונה ברכות נ"ד מהו נקרא יש הגדול דלהרא"ש לא נקרא יש הגדול אלא יש אוקיינוס ולכן תקנו במטבע הברכות על יש הגדול ושאר ימים נקראים יש סתם ולרבינו יונה גם יש שעוברים בו לא"י נקרא יש הגדול ותמה בגט פשוט סי' קכ"ח אות מ"ו דכיון דפסק הב"י כר"י לענין ברכות א"כ לענין גיטין נמי ראוי לומר שיכתבו מתא דיתבא על ימא רבא ולמה לגבי גיטין כתב ימא סתם ותי' דלר"י איכא נמי ימים קטנים שהם רק שלוליות שנפרדין מן היס הגדול דאין ראוי לקרותם יס הגדול ואין אדם יכול לתת קצבה ולומר שלולית זה אינו נקרא יס הגדול וזה נקראים יס הגדול לכך טפי עדיף לכתוב ימא סתם ע"ש. ועיין עוד שם אות מ"ח בעיר היושבת על חוף היס ומסתפק ממימי מעיינות ועל מי בארות אי לכתוב יס בכלל ועין שו"ת מהרשד"ס סי' ק"ה על מתא סאלוניקי ובספר שמות דף קי"ג על מתא בילגראדו ודו"ק. שוב ראיתי להגרי"ל דיסקין בספר תורת אהל משה ח"א דף מ"ז ע"ב שהשיב שאין לכתוב בעיה"ק יפו דעל ימא רבא מיתבא או על ימא לחוד והראה מקום לס' גט פשוט וכתב דלשון תורה לחוד ולשון ברכה שעשה יס הגדול לחוד ובגיטין הולכין אחר לשון בנ"א מה שקוראים לה בנ"א יס הגדול ע"ש.

תבנא לדינא לפענ"ד אין לכתוב דיתבא על כיף ימא אלא על מי מעיינות וכדעת המהרש"ס ובפרט כי לפי מכתבו הני מים נאספים ממי מעיינות וגשמים כנלפענ"ד. ואם אכתי מספקא לי' אז אם ישנם שם מעיינות או יאורות אחרים יכתבם וישמיט הלייק שהוא יותר טוב מלשנות שמו ליס.

ידי"נ דושה"ט ושכ"ת וכל הנלוים אליו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שג

בצוואת ר"י החסיד שלא לישא אשה ששמה כשם חמותה

מע"כ ידי"נ נחמד ונעים וכו' ... הי"ו.

אחדשה"ט וש"ת. בדבר שאלתו בענין צוואת ר"י החסיד שלא לישא בשמות שווין בכלה וחמותה אי יש קפידא כשהכלה שמה שרה רבקה וחמותה שרה חנה וקורין לחמותה סאניא, הנה כבר כתבתי מזה בס"ד בספרי משנה הלכות ח"ו סי' ר"ס ע"ש באריכות אשר כה"ג ליכא קפידא וחששא כלל ומיהו כעת מצאתי מש"כ בזה רבינו הגדול בעל הפלאה ז"ל לחתנו הרב הגה"ק ר' צבי יהושע הלוי איש הורוויץ ז"ל בשנת תקנ"א אמרתי להעתיק כאן דבריו הקדושים וז"ל ועל אשר שאל בנידון השמות נפלאתי הלא אשר כתבתי בדברות הראשונות האם יעלו את המדומה בלבם שנעלמה ממני ידיעת פרטי שמותם והם שגורים על שפתי שמות נכדי שי' ושמות אחי הגאון ז"ל. אמנם חשבתי בדעת

שדבר שפתים זהו הוא לך למותר והדבר הזה הוא פשוט בעיני שמין זהו שום קפילא כי המקפיל לו הקפיל חלף בשמות שווין לגמרי בלי שום שיוי אבל אם יש שיוי מין קפילא וכ״ש בשני שמות של העריסה לכמלא תשיבא ושני שמות מצטרפין לשמת כדקיי״ל בהה״ע סי׳ קכ״ט לאם כתב על אחד מהם המכוסה או דומקרי הוי שיוי וכ״ש אם נקרע בפי כל בשם אחד שמין שום קפילא בשם השני הטפל ומעולם לא עלה על הדעת להקפיל בזה ומלבד זה מבואר בתשובת שב יעקב סימן כ״ג שיש ספק בגוותא הרי״ח בזה אם לא היה חלף לזרעו. וכתב עוד שם שמע מכמה גדולי רבנים שלא הקפידו על זה אפילו לכתחלה ע״ש אבל מנו ג״ל לכל זה כמו שכתבתי ולית דין לריך בשם ומין כאן בית מחוש כלל. כ״ד הק׳ פינחס הלוי מיש הורוויץ. עכל״ק. והולפסו הדברים בסוף ספר מיר השם מהגה״ק מוהרש״ם מניקולשבורג ז״ל. ומשר לפ״ז מבואר דכה״ג ליכא קפילא כלל וכלל.

והשי״ת יתן שיהי׳ הכל בהצלחה וזווגו יעלה יפה כעתירת ידידו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שד

במה שמצינו במה שנתיחסו אחרי משפחת האם כיואב בן צרויה

כ״ט למ״ט-מונים ליל ששי התשל״ה בנ״י יצו״א

מע״כ המכובד בכל הכבוד וכו׳ וכו׳ מוה״ר **יעקב אליעזר ג-טליעב** הי״ו קליוולאנד אהי׳.

אחדשה״ט. יפלא לי אם לא מיארתיו כרמוי כי לא ידעתי אם הוא רב או תלמיד או בעה״ב ויקבל הכבוד הרמוי לו ומיהו בדברי תורה כתיב ענה בדבר אשר שאל דבמורה למשפחתם לבית אבותם כתיב משפחת האב קרוי משפחה ולמה ביואב בן צרויה יחסו אחר אמו ולא מזכר אם אביו כלל וכמ״ש יפת בתריכות לפרש בדבר נגלה ועל דרך נסתר ממנם הדבר כבר נשאל ונפתר בתשו׳ הגאונים (ליק) סי׳ י״ב שאל וז״ל לרב האי ושאלת יואב בן צרויה למה נקרא בשם אמו וכו׳ ומתוך שהיתה אמו אחות המלך דוד נקרא על שמו לגדלו בה ובחכמים ר׳ שמעון בן פזי נקרא ע״ש אמו מפני שהיתה נאה של ר׳ חייא כדמפרש (בגדה) (בינמות ס״ה ע׳) דאמר מר טוי ופזי אחותא וגם רבה בר בר חנה היא אחותו של ר׳ חייא (נראה דס״ל דהוא אם אביהם בר בר חנה ואחותו של ר׳ חייא (נראה דס״ל דהוא אם אביהם ע״ש) וגם רב יצחק בר שמואל בר מרתא היא אחותו של ר׳ חייא ובשתו׳ הגאונים הרכבי סי׳ תמ״ח הלנו שמיהם אותן בשמותיהן שהיו אמותיהן גדולות וחשובות מאבותיהן.

וברב מרי בר רחל כתב רש״י בברכות ט״ז ותוס׳ ב״ב קמ״ט דהי׳ בן מיסור גיורת שבא על בת שמואל כשנשבית (כתובות כ״ג) דבשביה דמר שמואל משתבין ומיהו הרשב״ם פי׳ דלעיני נראה שבא על בת שמואל בגיותו והורתו שלא בקדושת ישראל שנשבית דהא אמר ר׳ יוחנן (תגיגה) לרב שמן בר אבא זיל לטפל בקרובותיך דטהורה ע״כ נראה מש״כ בשעתא רב מרי ברה דבת שמואל אמר הוה ושמא הוא שמכר בשבת קכ״ד ע״ב ומה שקורא אותו ע״ש אמו לפי שרוצה ליחסו אחר שמואל כדמשכחן רבנא עוקבא ורבינא נחמי׳ בני ברתיה דרב וכן ר״ש בן פזי ואבא שאול בן אימא מריס עכ״ל ע״ש מבואר דכל שהי׳ מן הכבוד לקראו בשם אמו היו עושין כן ובשמת כי כ״מ בעלמו הביא כן בשם הרד״ק דמהאי טעמא לא קראוהו בשם אביו אלא שכמ״ש דאמו בת ידיס לאמנס זהו שיטת כל הגאונים כנראה וזה פשוט לפענ״ד.

ובזה הנני בלתי מכירו יהא שמיה מברך ויזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שה

בענין מי שאמו ישראלית ואביו עכו״ם אי קרינן ליה בן אברהם

מע״כ ידידי היקר נחמד ונעים צ״מ כש״ת הב׳ **חיים אהרן ריינער** הי״ו לאנדאן הבירה ענגלאנד.

אחדשה״ט. נדבר שבשל עוד מי שאמו ישראלית ואביו עכו״ם ר״ל דקי״ל שהוא כאב לגבי בקהל אלא שאינו מיוחס אין קרינן ליה בן אברהם או בשם אמר הגה הרמ״א ס״ח סי׳ קל״ט סעיף ג׳ כתב לאסופי ומתוקי קורין אותו בשם אבי אמו והט״ז סק״ח חולק עליו מטוש דשמע יצא לגרס בשם זה ע״כ קורין אותו בשם בן אברהם ע״ש והש״ך חולק אט״ז ז״ל דש״כ בבן אברהם נמי מיחוש ע״ש והלבוש ס״ע סי׳ קכ״ט כתב דבגט הגר כותבין פלוני הגר או בן אברהם אבינו ואם לא הזכיר רק בן אברהם סתם מחזי כשקרא ומזויף ממוכו והב״ח ס״ע ס״ק ל״ט שם כתב דפסול דשמע שהוא בן אברהם והמחבר ס״ע סי׳ קכ״ט ס״ט כתב דבשתוקי ואסופי אין כותבין אלא שמואל, ועיין דג״מ שם שיש לקרותו בשם אמו כדמשכחן גבי מרי בר רחל והם״ס ס״ע ס״ח סי׳ מ״ע כתב דמהיות טוב לכתוב שם אמו וכמ״ש הגאון בעל גט פשוט ע״ש. וש״כ נדידן נמי לכאורה נראה לקרותו בשם אמו. ומיהו אם יקראו אותו בשם אבי אמו אין מזניחין אותו דכן פסק הרמ״א דאסופי ותתוקי קורין אותו בשם אבי אמו והכ״נ הלי נברא כוותייהו הוא כנלפע״ד.

דושה״ט המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שו

בענין שם בנימין אי כותבין מלא או חסר

ט' לחדש הרחמים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת מוה"ר חיים **אליהו גראם** הי"ו.

אחדשה"ט. נדבר שאלתו בכתיבת שם בנימין אי כותבין אותו מלא או חסר הנה בני"ם ע"ע בשמות מגעים אות ג' כתב בנימין חסר יו"ד אחר המ"ם כ"ה בתי"ה ובפי' הש"ע ומהרש"ל ור"מ כתבו דכותבין מלא יו"ד אחר המ"ם ופסק הש"ך לכתחלה יש לכתוב מלא דהא קיי"ל לפילו מה שרשאי להיות חסר וכתב מלא כשר כיון דבהמצטע הוא כתלו היה מלא מכ"ש בכה"ג די"ל דיש לכתוב מלא מיהו אי כתב חסר אע"פ שלא נימח עדיין הגט כשר הגט ונותנין לכתחלה ובפ"ש דבנימין לכתחילה הולכין אחר תמיתו אם מלא בשני יודי"ן או חסר ואם אינו יודע תמיתו כותבין מלא וגם אם כתב שם הרשוי להיות חסר מלא כשר וכן דעת האחרונים ז"ל עיין ט"ג ור"ת.

ופלא מה שהביא בקצ ונקי אות בנימין כתלו הט"ג פסק להפוסקים דמן הסתם יש לכתוב חסר וז"ל הק"ו בנימין ע' ט"ג ומהר"ם ר"י בביאורו הביא כמה גדולים שמן הסתם יש לכתוב חסר וגם הש"ע ולבוש כתבו שיש לכתוב חסר ומלא הגיה הרמ"א כלום משמע שחזר בו ממה שכתב בד"מ ע"כ הכריע שמן הסתם יש לכתוב חסר אם לא שאומס מלא עכ"ל. נראה לכאורה להט"ג נמי פסק דבגיטין מן הסתם חסר וכגראה דזה הי' סברת הק"ו למעט הרי הט"ג אחר שהביא ס"ג של מהר"ם שטרענציל שמצא בגליון ס"ג ע' שהסכימו פה ק"ק קרעקא לכתוב בנימין חסר כי כן נמצא בת"ה שהוא ספר מפורסם וכן הסכים עמו מהר"י הכהן ז"ל וב"ג של מו' שלומציא כתב להכריע שנלך בזה אחר תמיתו כתב וכן נלע"ד ומע"ג דבמ"מ סוף סי' קכ"ט כתב לפיי קצת דלא הולכין אחר התמיהה אלא בגלי' ויוצן ובדוד ובנימין לא כ"כ מ"ו כתב שם דמת"ה ומהר"ם יפה משמע דבכל גווני מזלינן אחר התמיהה ובכ"כ בספר ג"פ כו' ומ"ש שאם לא נודע תמיתו יש לכתבו חסר ל"ע לענ"ד וכו' ולענ"ד בכה"ג שלא נודע יש לכתוב מלא וכו' ע"ש עכ"פ לכתחילה בנימין יש לכתוב מלא.

ב) **ומה** דמספקא ליה עוד היאך רשוי לכתוב בכתב שאינו שטר מי יש קפידא לכתוב מלא או לא. הנה בגמ' כתובות כ"ד מיבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין היכי דמי מילתא דכתיב ביה מני פלוני כהן תמתי עד מאן קמסהיד סהדי מאי ממנה שבשטר קמסהדי ע"ד מכולא מילתא קמסהדי עליה ל"ל דכתיב ביה מני פ' כהן לויתי מנה מפלוני ותמתי ואפילו הכי מילתא דכתיב ביה מני פלוני כהן תמתי עד מאן קמסהיד סהדי מאי ממנה שבשטר קמסהדי ע"ד מכולא מילתא קמסהדי ר"ל דאפילו בשטר שאינו אלא לזכרון בעלמא בעינן שיהא כתוב בכתב הראוי לכתוב בכתב שאינו כ"ה ור"ת ת"ח מעלין ות"ח אין מעלין וכתב הר"ן בשם הרמב"ן דאפילו בלשון עדים נמי מספקא לן לפי שאפשר שהסופרים סומכין על שמות ב"ח כפי שהם מוחזקים בעיר וכיון דמזי לי' דמוכל תכומה וקורין אותו כהן אינהו נמי קרי ליה הכא ושיטת הרשב"ח דבליענא דסהדי לכ"ע מכולא מילתא מסהדי ומעלין ליוחסין ועיין בדברי חיים שער שינוי השמות סי' כ' סוגיא דמעלין משטרות ליוחסין שהביא ד' מחלוקות בזה.

ומיהו לדינן נראה דתלוי במחלוקת דהמ"מ סום"י קכ"ט דעתו דאין הולכין אחר הכתיבה אלא בעלי' ויוצן ובדוד ובנימין לא ג"כ אין נפ"מ היאך יתמוס וממילא אין נפ"מ מה יכתוב בשאר שטרות או אלא בשטרות אבל לדעת המ"ה ולבוש וג"פ דבכל גווני מזלינן אחר תמיתו ואפילו אם נזדמן לשם המגרש הוא בנימין אלא שכן רגיל לחתום ואם אבי המגורשת הוא בנימין אחר דכן רגיל לחתום כותבין כפי תמיתם כ"פ ולא הוי תרתי דסתרי בגט ג' ג"כ הכ"ג אם ימצאו תמיתם בשטר או בשכתב אלא בשטר אחר יכתבו שמו אחר והוא דרכו לעולם לחתום אלא ואריך לחתום ולכתוב כתמיתם ולכן לכתחילה ולמי שריך לחתום ולכתוב בכל מקום בחופן אחד אלא יבואו לידי ספיקות.

סימן שז

אי קריאת ההורים משנה הסתם בשם

עוד להנ"ל

ובדבר שאלתו עוד אם הקריאה של ההוריס משנה הסתם ואם רק שינוי בענין מבטע ואם אין שינוי במבטע אין קריאת ההוריס משנה.

הנה פשוט דקריאת ההוריס משנה ולכל אחר יחפוץ האב יטנו וכן מבואר בני"ם ע"ע הנ"ל בשער השמות לענין אברהם שמן הסתם לעולם כותבין אברהם שכולם נקראו ע"ש אברהם אבינו ע"ה שאמר הקב"ה לנ"א ולא יקרא עוד שמך אברם כי אם אברהם וכתב מהרש"ל אם לא שיש בקבלה שהוא משפחה נקראו בשם אברם על שיזה סיבה כי לפעמים יבינו מי ונקרא אברהם ואם אבי אשתו ג"כ אברהם ומת ורוצה לקרות בנו אחריו לכן נקרא שמו אברם ועיין ט"ג שם מה שהאריך בדבר ועיין עוד שם בשם מליהו שכותבין מסתמא בוע"ו בסוף כי כן כתוב שם מליהו הביא אלא בה' מקומות נכתב אחר ויעקב נכתב בה' מקומות אלא משום שלקח יעקב הוע"ו מאליהו הביא למשכון שיבא לבשר הגאולה ליזרעאל ואם יש לו קבלה לכתוב אחר מזלינן אחריו, ופי' הט"ג דאין הכוונה שיש לו קבלה לכתוב בגט אחר אלא ר"ל שיש לו קבלה מאבותיו שכך היו נקראים ומותמים מליה וכן מבואר

ברש"ל שכתב אם לא שמקובל אותו פלוני מאותיו שקראוהו לס"ת וכו' וכ"כ הגאון מהרי"ו מה שכתבתי ראי' ממהר"י סג"ל שכתב שמרי' בלא וא"ו שמא קבלה היתה בידו ששמו כך הי' עכ"ל אלמא דאזלינן בתר קבלה נאום ישראל ברונא עכ"ל ועיין ד"ח לאדמו"ר מרן זצ"ל בשם אברהם אברם דתרוייהו ע"ש אברהם אבינו נקראו ששני שמות היו לו לא"א ולכאורה צ"ע מהא דאמרו כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה וא"כ אם הקורא אברם הוא ע"ש אברהם אבינו אמאי אינו עובר ובגמ' מצינו כבר שם אברם חוזאה וצ"ל דדוקא לאברהם אבינו בעצמו הוא דאסור לקרותו אברם אבל לקרות לבנו אברם על שם הראשון של אברהם אבינו שפיר דמי ולכן אינו אומר הקורא אברם אלא לאברהם אברם ועיין עוד שם בשם אליהו עכ"פ מבואר דקביעת השם תלוי בקביעת ההורים אם לא שהבן אח"כ רוצה לשנות שמו מטעמים שהאדם יכול לשנות שמו באופנים המותרים וק"ל.

סימן שח

אי ראוי למנוע מליתן שם שאינו ברור לבניו

עוד להנ"ל

מה דמספקא ליה אי ראוי למנוע ליתן שם שאינו ברור לבניו כי היכי דלא יבא חורבה מיניה ח"ו והביא מס' איש וביתו קרוב לסוף פכ"ג שכתב דיש ליזהר ולהדר לקרוא לילדיו שם ברור מן השמות המצויים בקרא.

ידידי את הספר איש וביתו אינני מכיר וטעמו לא ידענא ובענין קריאת השמות שיהיו מקרא לא שמענו שיקפידו לזה מאבותינו ורבותינו הקדושים וגם אין מבואר כן בדברי חז"ל ואולי יש בזה שום שייכות לרוח הזמן ואמנם אדרבה מצינו להראשונים שלא הקפידו על זה וכמעט להיפוך ומראש צורים אראנו אשר כמעט לא מצינו בזמן התנאים תנא בשם אברהם ושם משה לא נמצא בכל הש"ס לא בתנאים ולא באמוראים רק פעמים נזכר השם משה בר עצרי שהי' אביו של רב הונא עיין ב"ב ובגמ' ערכין והיו רוב מהשמות שלא נמצאו בתורה אביי ורבא רב הונא רב חסדא רב נחמן רב פפא רב פפי וכיוצא ובדורות אחרונים בתוס' רבינו פטר שניאור סעדי' חסדאי ועוד גם מנשים באהל תבורך היו שמותיהם לועזות והיו צדיקים וצדקניות והמפורסם אין צריך ראי'.

ומיהו פשר הדבר כך הוא דבדורות הראשונים שהיו בקיאים בשמות היו קוראים שמות על שם המאורעות ודורות האחרונים קוראים שמות על שם משפחה וז"ל המד"ר בראשית פל"ז אות ז' ולשם יולד גם הוא ר' יוסי ורשב"ג ר' יוסי אומר הראשונים ע"י שהיו מכירין את יחוסיהם היו מוצאין שמן לשם המאורע אבל אנו שאין אנו מכירין את יחוסינו אנו מוציאין לשם אבותינו רשב"ג אומר הראשונים ע"י שהיו משתמשין ברוה"ק היו מוציאין לשם המאורע אבל אנו שאין משתמשין ברה"ק אנו מוציאין לשם אבותינו ע"כ ועיין פי' הרז"ו שם ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' רנ"ב דהעיקר לקרוא שמות ע"ש המשפחה ולכן לא ידעתי פי' הספר הנ"ל.

ומיהו מי שכבר אין לו שם ממשפחתו שרוצה לקרוא או מחמת איזה סיבה שהיא, שאינו יכול לקרוא ע"ש משפחתו, נהגו ליתן לפי הזמן ואם נולד בר"ה קורין לו יצחק ובלקט יושר כתב דקורין לו יצחק אפילו יש לו ממשפחתו ואפילו לקרוא על שם אביו יקרא על שם יצחק אבינו וצ"ע, ובאב קורין לו מנחם, או נחמה, ובפורים מרדכי, וכיוצא בו או בשמות מן התורה כפי פרשת השבוע.

ומה שמצא בקובץ עולת החודש תשובה מהגריח"ד זצ"ל המכונה דער איזער עילוי וקרא ספרו בשם תולדות בנימין מלא ביו"ד אחר המ"ס ע"ש אביו ורוצה ליתן שם זה מעכ"ג על שם זקינו ומספקא ליה אי נעתק נוסח שם הספר בדקדוק הנה לפמ"ש לעיל שם בנימין מסתמא מלא הוא וכיון שאין לו קבלה לכתוב חסר ודאי אמרינן שזקינו ג"כ הי' מרובא דעלמא שכותבין מלא ואזלינן בתר סתם ורובא דעלמא ויכתוב מלא ויהא מלא ברכת ה' ובברכה ושמחה וכ"ט.

ידידו דושה"ט וכאש"ל ובברכת כוח"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שט

בענין ולד שלא נקרא בשם הנפטר ממש אי נחשב נקרא בשם הנפטר

חדש מנ"א התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח אי"א בנש"ק פרי עץ הדר וכו' כש"ת מוה"ר מרדכי פינסקי שליט"א.

אחדש"ת בידידות. בענין השם אשר שאל בדבר מה שהי' לו סבתא אשה צדקנית בשם שרה לאה ולאשתו סבתא ושמה לאה ושמע בשם מרן החזו"א ז"ל שאם הילד לא נקרא בשם הנפטר ממש כשמו אלא בגרעון או תוספת שם שוב אין זה נחשב נקרא על שם הנפטר והשאלה אצלכם האיך לקרוא.

הנה לא שמענו ממרן החזו"א ז"ל בזה ומיהו לא שמענו אינו ראי' אמנם מנהג העולם שמוסיפים או גורעין במקום הצריך או שיש איזה טעם ומרן הח"ס מביא (בא"ע ח"ב סי' י"ח) דבימים הראשונים לא היו נוהגים כלל לקרות בשני שמות והביא דביש"ש כתב מעשה שהאב רצה לקרא הבן

בשם אביו מאיר והאם רצתה לקרותו בשם אביה יאיר ומזה נולד שם חדש שניאור כלומר שני מיני אור מאיר ויאיר ותמה הח"ם למה לא קראוהו ב' שמות מאיר יאיר אע"כ דלא נהגו בזמנו עדיין לקרוא ב' שמות ע"ש ובספרי משנה הלכות ח"ה רט"ו כתבתי דכבר מובא בריטב"א ובתוס' שם שניאור ומ"מ מבואר מדברי היש"ש והח"ם ז"ל שאפשר לקרות בשני שמות על שם שני אנשים דאל"כ מאי ראי' מייתי על שלא קראו מאיר יאיר והא לאו שם זה הוא ולא מועיל כלום. גם על עיקר החידוש שחידשו שם חדש שניאור נמי עכ"פ לאו שם זה הוא ממש אלא בחסרון וגרעון ועיין בעה"ת על שם נדב ואביהוא אשר לכן לפענ"ד אם לא מקובל לי' מפי איש מהימן אין לחוש לשמועות בשם מרן החז"א כי הרבה דברים שתולין באילן גדול ומעולם לא נשא פירות אלו כמובן. ומיהו לעיקר הדבר יש מקפידים שלא לשנות אפילו כ"ש ורא"יתם מקושית התוס' שהקשו האיך קורים שם שבתאי וחילקו בין שבתאי לשבתי שזה הי' רשע ואין קוראים בשמו ומיהו במקום אחר הארכתי קצת ליישב זה. מ"מ לפענ"ד לדידן אינו נוגע.

ובזה הנני ידי"נ דושה"ט ושכ"ת והנני מקוה שיזכהו ה' בזרע של קיימא ויהי' בשעטו"מ וי"ר שנזכה לבשר ולהתבשר אך טוב וטוב כל הימים ידי"נ דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שי

אנשים שמעגנים נשותיהם ונשים טוענות לכוף את בעליהם ליתן גט

כ"ה אדר התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג כו' כו' כו' תלמידי הכולל דישיבה הקדושה ... שליט"א.

אחדשבה"ט וכת"ה בידידות נאמנה. בדבר בקשתכם על מה שראיתם בעתונים חרדים שיצאו בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קולות ברחובות קריתינו, אודות אנשים פושעים ומורדים שחטאו בנפשותם ובנפש נשותיהם שמרדו בהם ומעגנין אותם על אשר מסרבין לתת להם גט פטורין ואיגרת שבוקין ומבקשים ממון הרבה עבור נתינת הגט ומה תעשה אחותינו המדובר בה שאין לה לשלם להפושע המסרב עפרות זהב, ולכן יצא עורך דין אחד ידוע שיודע ומרגיש בצערם של הני עגונות חיות ומרחם עליהם והולך עמהם בערכאות שלהם ומצא מין את מינו שופט אפיקורוס ומין, שצוה לאנס את בעליהם ליתן להם גט ואמר שהוא מותר ומצוה עפ"י התורה להתיר נשים ולהצילם מלהיות עגונות חיות, וגם הרבה מהרבנים דעתם שהצדק אתו ושצריך לרדוף האנשים האלה עד חרמה ולהחרים אותם ולהבדילם מבין הקהל אנשים החרדים לדבר ה' ולא לצרפם למנין עשרה ולא לשום דבר שבקדושה ולא ליתן להם עליות וכיוצא בהם עד שיתרצו ויתנו גט לנשותיהם, וגם נשמעים טענות ממקצת רבנים מתחדשים ובעלי בתים אמאי לא נוכל לכוף אותם אנשים המורדים לגרש את נשותיהם באיזה אופן או שתתגרש בעל כרחם כי אי אפשר במאה העשרים להיות האשה אגודה ואסורה תחת בעלה ולעגנה כמו שהיתה לפני שלשת אלפים שנה שהאשה היתה משועבדת לבעלה כשפחה אבל בזמן הזה שזכו לשויון עם האנשים צריך להיות ששתיהם יוכלו לגרש זה את זה בשוה ולא שיהא בידו לגרש או שלא לגרש אלא האשה תוכל לגרש את בעלה כמו האיש את אשתו ולפי שיש ביניכם בזה מיימינים ומשמאילים הוחלט ביניכם לשלוח לי לחוות דעתי העני' בזה.

וראשונה אגיד, כי העוולה הכי גדולה בזה כי דברים אלו מפלפלים בעתונים ונכנס ביד בני אדם המבקשים פרסומת (העדליינס בלע"ז) וממילא אין מבקשים האמת רק מי שיכול לומר סענסאציע הכי גדולה הרי היא נכנסת בעתון ואח"כ עפ"י זה דנין העולם ועושין התורה ח"ו פלסתר זה סותר וזה בונה על חשבון התורה ח"ו ודבר זה נמסר למורי הוראה גדולי התורה ועליהם מוטל האחריות והחוב לעיין בהני דברים אם לרחק או לקרב בהצנע לכת ולסדר הענינים כפי הצריך אם יש בזה איזה תיקון הצריך כאשר דבר זה היה מעולם בשעה הצריכה לכך התאספו גדולי ישראל באסיפה או ע"י מכתבי קודש שהרינו ביניהם יצא הדבר לאור עולם ועשו תקנות לטובת הציבור כפי הנראה להם לפי המקום וההצטרכות תקנו הכל עפ"י יסודי התורה והקבלה האמיתית שהיה להם מקובל על אדני פז דור אחר דור בקבלה ומסורה מסיני ע"י רבן של ישראל שעלה למרום והוריד לנו תורת ה' תמימה משיבת נפש דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, כי ח"ו אין לנו כח ואפילו יאספו כל אסיפות שבעולם עם כל הגדולים ותלמידיהם וחכמיהם אין אנו יכולים לשנות ח"ו אפילו קוצו של יו"ד ממה שניתן לנו מסיני כי אין התורה שלנו מעשה ידי אדם אלא מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות והכתב אשר כתב וחתם המלך אין להשיב, אלא שברוב רחמיו וחסדיו לעמו ישראל אשר בחר בנו מכל העמים נתן לנו את תורתו וצוה על ידי נביאו נאמן ביתו משה רבינו ע"ה לתקן תקנות ולעשות משמרת למשמרת ככל אשר יורו לנו חכמי ישראל בכל דור ודור לפי ראות עיניהם כדי לקיים תורת ה' תמימה ולעשות סייגים וגדרים לטובת בני אדם לכלל והפרט ולהסיר מכשול מהם ולהעניש למי שמעוול לחבירו הן בגוף הן בממון ולתקן תקנות בעניני אישות למען השלום וידורו באהבה ואחוה ושלום וריעות, וכל מי שלא ישמע להם הרשות בידם לעונשם בין האיש ובין האשה עד שיצייתו לדין תורה

או שיתפרדו זה מזה (אם א"א לפשרם) ע"י גט פטורין. ולכן ומהאי טעמא תקנו בשעת קידושין שהחתן המקדש אומר לאשתו המתקדשת לו הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל רצה לומר שהוא מקדשה דוקא על תנאי ועל מנת כן קידשה שיתנהלו שניהם כדת משה וישראל עיין תוס' כתובות דף כ' וגיטין ל"ג ברש"י ד"ה אדעתא דרבנן מקדש ובתוס' שם ד"ה כל דמקדש.

ואחר הקדמה קצרה זו אהובי ידידי שוחרי התורה אוהבי האמת, דעו כי אין אלו הדברים הנאמרים בעתונים ועוד אלא פטפוטי דברים לכסות על המעשי תעתועים של הני אנשי רשע, ואנשים הללו עם העו"ד שלהם של שוא הם של תוהו הם, רוצים לכפור באלקי ישראל ובתורת ה' (עיין שלהי ברכות) ולהתנהג בחוקות העכו"ם להפוך דברי אלקים חיים ולבנות במות לעצמם עפ"י נימוסיהם של "וואומענס ליג" הידוע, ומשפטיהם וערכאותיהם להרס ולא לבנות לעקור ולא לנטוע בתי ישראל ומשפחותיהם בתירוצים ואמתלאות שונות עושים מעשה זמרי וכל מיני נבלות עד למסירות ממש בממון וגוף ישראל לגוים בבתי משפט שלהם וב-IRS ועוד כל מיני נגישות, ומבקשים שכר כפנחס תחת המסוה של קנאות שמקנאין קנאת ה' צב-אות. ואפרש שיחתי.

נתיב א

וראשונה נניח ב' יסודות.

א) **יש** לנו לדעת שגט מעושה ע"י עכו"ם פסול ובגמ' גיטין (פ"ח ע"ב) גט מעושה בישראל כשר ובעו"כ פסול ואמר ר"נ אמר שמואל גט המעושה בישראל כדין כשר שלא כדין פסול ופוסל ובעו"כ כדין פסול ופוסל שלא כדין אפילו ריח הגט אין בו ופריך ממ"נ אי עו"כ בני עשויי נינהו איתכשורי נמי ליתשרי אי לאו בני עישויי נינהו מיפסל לא ליפסל ואמר רב משרשיא דבר תורה גט מעושה בעו"כ כשר ומה טעם אמרו פסול שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בעו"כ שוכרת עו"כ אנס לכוף בעלה לגרשה ובאה עליו בעקיפין, ופריך דשלא כדין ליפסול עכ"פ ומשני משום דמיחלף ודעו"כ שלא כדין אפילו מה"ת פסול ודרב משרשיא בדותא הוא, עיי"ש.

והרמב"ם פ"ב מהל' גירושין ובשו"ע א"ע סימן קל"ד ס"ח, אנסוהו עו"כ לגרש אם הוא חייב לגרשה מן הדין פסול ואעפ"כ פוסל מן הכהונה ואם לא היה חייב לגרשה מן הדין אפילו ריח גט אין בה ולא נפסלה מן הכהונה. הג"ה ואפילו קיבל מעות על נתינת הגט לא אמרינן זה נתרצה ע"כ. ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סימן ב' אלפים צ"ה כתב, דאפילו אם לא היו מכין אותו העכו"ם רק היה איום בלבד בדבר שיש בידו לעשותו נקרא אונס וסיים שם על עובדא דידיה שהיה בענין שופט שאנס וז"ל, כללא דמילתא כל זמן שאנשי השופט שם אע"פ שיאמר רוצה אני כמה פעמים הוי גט מעושה ואם אחר שהלכו אנשי השופט ונסתלק האונס שאלוהו אם תרצה לגרש ואמר רוצה אני הגט כשר והקולר תלוי בצואר החכם המסדר הגט כי הוא יודע אם נסתלק האונס או לא ויחוש לעצמו ועדיין לבי מהסס בגט זה כיון שגילה דעתו בתחלה בעת שהיו אנשי השופט כששאלוהו הדיין אם הוא נותן הגט מרצונו והשיב ברצוני או שלא ברצוני אין לך מודעא גדולה מזו ואפילו שלא נתברר האונס שתלה בו מודעתו כו' הלכך בנ"ד כיון שבתחלה היה אונס וגילה דעתו שאמר ברצוני או שלא ברצוני אע"פ שהלכו משם אנשי השופט ואמר אח"כ מרצוני יש לחוש אם לא שיברר אצל מסדר הגט שאנשי השופט לא איימו עליו ולא אנסוהו כלל שאפילו אמר מתחלה מרצוני או שלא מרצוני שלא מחמת צד אונס, הגט כשר, עכ"ל הובא בפת"ש א"ע הנ"ל. והגם כי יש להאריך אמנם היות כי הוא הלכה פסוקה דגט מעושה ע"י עכו"ם פסול אין לן להאריך בדבר המבואר וא"כ אין לך עישוי גדול מזה ממי ששולחין לו הזמנה (סאמאנס בלע"ז) מבית המשפט ערכאות שלהם והשופט דן עליו ומאיים ומעניש כרצונו שהגט פסול הוא מה"ת אם יתן גט מחמת אונס השופט הנ"ל.

נתיב ב

שנית, שהגם שגט מעושה פסול הוא בעו"כ ובישראל כשר ואפ"ה בדורות אחרונים פסקו רבותינו הצדיקים שהמעשה לגיטין חוששין לספק ממזרות ובפרט בדורות אשר בעונותינו הרבים בנות ישראל פרוצות, עיין שו"ת הרא"ש כלל מ"ג סימן ו' תשובה אע"פ שרבינו משה ז"ל כתב דכי אמרה מאיס עלי שכופין אותו להוציא ר"ת ור"י חולקין עליו וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא למה נכנים ראשינו בין ההרים הגדולים ולעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר אשת איש ועוד כי בעונותינו בנות ישראל הן פרוצות בזמן הזה ואיכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר וכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל וכו', והביאה הב"י א"ע סימן קנ"ד ועיין שו"ע שם ובלבוש א"ע סימן קנ"ד סכ"א כתב וי"א שכל מי שנאמר בו בפירוש בתלמוד כופין פירושו אפילו בשוטים אבל בכל מקום שלא נאמר בפירוש כופין אלא יוציא בלבד אין כופין בשוטים אלא אומרים לו חכמים חייבוך להוציא ואם לא הוציא מותר לקרותו עבריין אבל אין מנדין אותו וכו'. וכתבו גדולי האחרונים שלא ראו מימיהם ולא שמעו מכמה דורות בי"ד

שמזקקין לכוף להוציא אשה ששהתה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה וכן לא ראוי וכו׳ מפני שראו שאם היו נזקקין לכגון זה היו מרבים מריבות וקטטות בישראל ולכך הוצרכו חכמי הדורות הראשונים להעלים עיניהם ק״ו אנן יתמי דיתמי שנעלים עינינו למען לא ירבו המחלוקות בישראל ולא יאמרו גט מעושה הוא זה ויוציאו לעז על הגיטין ועל הבנים וכו׳ עיי״ש, וכ״ש בדורנו אנו אשר אין לו דמיון עם הפריצות של זמנם כאשר אי״ה נברר עוד בסמוך מזה.

נתיב ג

והאמנם ודאי שדאגו חכמינו ז״ל בכל דור ודור עבור שלימות המשפחה, ואמרה תורה ומצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ושלחה מביתו ויצאה והיתה לאיש אחר, ונחלקו ב״ש וב״ה (גיטין צ׳ ע״א) ב״ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא״כ מצא בה ערות דבר שנאמר כי ימצא בה ערות דבר וב״ה אומרים או ערוה או דבר ר״ע אומר וכו׳ וקיי״ל כב״ה ואפ״ה סיימו שם (מלאכי ב׳) כי שנא שלח ר׳ יהודה אומר אם שנאתה שלח ר׳ יוחנן אומר שנאוי המשלח ולא פליגי הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני דאמר ר׳ אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות ופירש״י דאפילו לב״ה שנוי הוא המשלח לפני המקום ונהי דלא כייפינן ליה שלא להוציא מיהו שנוי הוא ודרשו לה דכתיב וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה׳ בכי ואנקה וגו׳ ואמרתם על מה על כי ה׳ העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדת בה והיא חברתך ואשת בריתך ופירש״י זוג ראשון אשת נעורים ובה משתעי קרא כדכתיב בתריה אשת נעוריך וכתיב ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעוריך אל יבגוד, וכן איפסק בשו״ע א״ע סימן קי״ט ס״ג שלא יגרש אשתו ראשונה אא״כ מצא בה ערות דבר ובלאו הכי מזבח מוריד עליו דמעות, וכתב בכנה״ג בשם הרא״ש דאשה שהיא מאוסה ביותר ומאיסה ליה אפ״ה אין לו לגרשה בזווג ראשון ובאשתו שניה אם שנאה ישלחנה וכן אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה מצוה לגרשה.

וכשנתמעטו הלבבות בדורות הבאים ורבו אינשי דלא מעלי ועל לא דבר גירשו נשותיהם עמדו חז״ל ותקנו כתובה לאשה הרוצה לגרשה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ועוד תקן רבינו גרשום מאור״ג ובני דורו שאל יגרש אדם אשה בע״כ ועוד תקן שלא ישא אדם אשה על אשתו והטילו חרם על העובר על זה והדבר מפורסם לכל והכל תקנו לטובת המשפחה וטובת האשה עפ״י רוב, וזה הי׳ אפילו בשעה שהעכו״ם החזיקו נשותיהם כשבויות חרב ואמרו ז״ל המכבדה יותר מגופו ואסור להכותה ולבזותה ועולה עמו ואין יורדת עמו וחייב במזונותיה עיין א״ע (סימן ס״ט) כשנושא אדם אשה מתחייב לה בעשרה דברים וזכה בה בארבעה דברים, וי״א דחייב להשכיר את עצמו כפועל ולזון את אשתו (טור בשם רבינו אלי׳ ומהר״ם בשם רבותינו שבצרפת) ועוד כמה תקנות שתקנו חז״ל לטובת שלימות המשפחה ושלומה עיי״ש. ובאדם המורד על אשתו תקנו חז״ל מתחלה להוסיף על כתובתה כל זמן שתרצה היא לישב תחתיו ואם היא אינה רוצה להשאר תחתיו כך כופין אותו להוציא מיד וליתן כתובתה. עיין כתובות ע״ז ואלו שכופין להוציא. ובשו״ע א״ע סימן קנ״ד וז״ל הלבוש ס״א שם, הרבה חשו חכמים לתקנת בנות ישראל שלא יהיו יושבות תחת בעליהן וליבעל לשנוי לה בע״כ כשבוי׳ ועוד לפעמים תיפוק מיניה חורבה שתצא לתרבות רעה כשתראה שלא תוכל ליפטר מבעלה לפיכך אמרו ואלו שכופין אותם בשוטים להוציא וליתן כתובה וכו׳ עיי״ש.

נתיב ד

ברם, כמו כן נתנה תורה ותקנו חז״ל חיובים על האשה לטובתה ולטובת חיי המשפחה, והם הני ד׳ דברים שזכרנו לעיל שנתחייבה בשעת קידושין וכן היא שמרדה על בעלה כגון שמנעתו מתשמיש או שאינה רוצה לטבול כדי שלא ישמש עמה כמבואר בא״ע סימן ע״ז, וכשרבו הפרוצות משנה ראשונה אמרה האומרת טמאה אני לך יוציא ומשנה אחרונה אמרו כדי שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה תביא ראיה לדבריה ואם לא הביאה ראיה אין צריך להוציאה ועיין תוס׳ נדרים צ׳ ע״ב שם שדחקו האיך התירו לה איסור דשויה נפשה חתיכה דאיסורא ועיין ר״ן שם והטעם כי אמרינן אפקעינהו רבנן לקידושין כי יש כח ביד חכמים לעקור דבוריה בסברא גדולה כזו כדי שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר, ומטעם זה אומרים בשעת קידושין כדת משה וישראל כלומר להיות הקידושין חלין כדת תורה ושהנהיגו חכמי ישראל והם קבעו אופני הקידושין ואופני הגירושין שנאמרו לנו במתן התורה שנאמר כי יקח איש אשה והם אמרו שיפקיעו על ידי גט כזה ולא באופן אחר (עיין רש״י גיטין ל״ג ע״א ד״ה אדעתא דרבנן מקדש).

נתיב ה

והנה בזמן האחרון רבה ראינו חזיון נורא והשקפה מסולפת ומעוקמת בבלבול הדעת ועירבוב המוחות, בשעת קידושין מקבלין עליהם כדת משה וישראל ועוד אומרות נוספות ובכל זאת לאחר החתונה מתחילין לנהוג כל אחד לפי

רצונו ודעתו עפ״י מנהגי הזמן והמאדע בלי להתחשב בחיובי התורה ודת משה שמוטל עליהם מתנאי הנישואין קצתם מבלתי ידיעה מההתחייבות שלהם ואחרים במזיד מפני רוע הלב ומדתם, ועוד אחרים מפני שמתערבין ההורים, ועל פי רוב מפני התורה החדשה שיצאה מבטן המשכילים הנקרא ״וואמענס ליג״ בלע״ז, אשר רעיון זה קבל כבר שרשים ועקרים וענפים גם בכרם ישראל ונקרא ״וואמענס ליג החרדי״ שרוצות להתדמות לאנשים וממילא להשתלט עליהם וזה גורם קטטות בבית, כי עדים אנחנו מהחיים אצל העכו״ם והחפשים אשר מתנהגים בדרך זו אשר לפי עדותם אחד מג׳ נישואין מתגרשין לפי שהדרך הזה הביא משבר גמור בחיי המשפחה, וכבר כתב הראב״ד בהקדמתו לספר בעלי הנפש דלכן ברא הקב״ה את האדם יחידי ואח״כ לקח אחת מצלעותיו ובנה ממנה את האשה והביאה אל האדם להיות לו לאשה ולהיות לעזר ולסעדו ולמסעדו מפני שהיא נחשבת עליו כאחד מאיבריו אשר נבראו לשימושו.

וז״ל הרב אברהם בן דוד ז״ל: כל מעשה הא-ל אשר עשה בחכמה ובתבונה ובדעת עשה את הכל ואומר אני בקלות שכלי כי לטובת האדם ולהנאתו בראו אחד, שאלו נבראו זכר ונקבה מן האדמה כשאר כל הנבראים היתה האשה אצל האדם כבהמה הנקבה אצל הזכר שאינה מקבלת עליה שולטנות הזכר ולא עומדת אצלו לשמשו אף כי זה חוטף מלפני זה וזה מלפני זה וזה בועט בזה וזו בזה ואיש לדרכו יפנה, וגם אינם מיוחדים זה לזה לפי שבתחלה נבראו זה בפני עצמו וזה בפני עצמה ולכן ראה הבורא צורך האדם והנאותיו וברא אותו יחידי ולקח אחת מצלעותיו ובנה ממנה את האשה והביא אל האדם להיות לו לאשה ולהיות לו לעזר ולסעדו ולמסעדו מפני שהיא נחשבת אליו כאחד מאיבריו אשר נבראו לשמשו וכי יהיה מושל עליה כמושלו על אחד מאיבריו כי תהיה משתוקקת אליו כאחד מאיבריו משתוקקים להנאות גופו וזש״ה ולאדם לא מצא עזר כנגדו ר״ל אלו ברא את האדם כענין יצירת הבהמה לא מצא עזר כנגדו ואמר לא טוב היות האדם לבדו כלומר כמו הבהמה שאינה מתייחדת אל הזכר ולכן אעשה לו עזר כנגדו שתהיה עומדת אצלו תמיד אך טוב שיהיה האדם מתאחד עם האשה כי הבהמות הם מתבודדות ואין הנקבות מיוחדות לזכרים ולכן אעשה לו עזר כנגדו כלומר אבראנו בענין שיהיה לו עזר ממנה שתהא מיוחדת לו, וזהו כנגדו לומר שתעמוד אצלו יום ולילה ולכך הזכיר יצירת הבהמה וחיה אצל בריאת האשה לומר שאלו נבראת האשה לאדם כענין יצירת הבהמה והחיה לא היה לאדם עזר מן האשה ע״כ בראה הבורא מגוף האדם ועל זה אמר האדם בראותו אותה וידע כי ממנו נלקחה אמר ע״כ יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, כלומר ראויה זו שתהא מיוחדת לאדם, והאדם מיוחד אליה, וע״כ ראוי האדם לאהוב אשתו כגופו ולכבדה יותר מגופו ולרחם עליה ולשמרה כאשר ישמור אדם אחד מאבריו וכן היא חייבת לעבדו ולאהוב אותו כנפשה כי ממנו נלקחה וע״כ צוה הבורא את האדם על אשתו וכו׳, עיי״ש דברים נפלאים כנתינתן מסיני מפי מרנא חכם עדיף מנביא רבינו הגדול הראב״ד ז״ל.

ומבואר מדברי רבינו הגדול הראב״ד ז״ל דמעיקר הבריאה רצה הקב״ה לזכות את האדם לחיים טובים לשניהם ולכן ברא אותם כאחד ואח״כ הוציא ממנו את האשה להיותה חלק ממנו וכן גזרה חכמתו בתורתו הקדושה ומי יוכל לעמוד על גודל מעשיו ונפלאותיו ולהגיע אל תכלית חכמת מעשיו ובתורה הכתיב ואליך תשוקתו והוא ימשול בך ומיהו למען ידע האדם כי יש לו בורא המושל עליו שם לו חק ומשפט בהתחברו אל האשה אשר נתן עמו לעזרו כל ימי הבלו כאשר שם חקיו על כל מתנות האדם שנתן לו, נתן לו שדה צוה עליו לבל יחרוש בו בשור ובחמור ושלא יזרע כלאים ובקצרו לא יכלה פאת שדהו ובעת קצירו השבלים הנושרות מתוך ידו יניח אותם לעני המלקט ובאספו התבואה וישכח עומר בשדה לא ישוב לקחתו ואחר כלותו התבואה ואספו בגורן יפריש תרומה ומעשר ובעת לישו יפריש חלה ובעת אכלו את לחמו יברך את בוראו לפניו ולאחריו וכן בכרמו וזיתו וכן בלבושו מחויב בציצית וכיוצא. בקיצור הקב״ה כל מה שנתן לאדם הראשון במתנה והנחיל לישראל אח״כ שם לו חוקים וגבולים ואין לשנות אותם והכ״נ הגביל הקב״ה חיי משפחה על אופן זה וכל הרוצה לשנות מדרכי התורה והבריאה לא יצליח אלא יהרוג חייו וחיי חבירו ח״ו.

האמנם לאחר שח״ו נתרבו הקטטות לסיבות הנ״ל או לסיבות אחרות במקום לבקש הסיבה בתורה ובשלחן ערוך לראות האם הם מקיימים ויודעים דרכי ה׳ וההתחייבות אשר קבלו עליהם כדת משה וישראל ולתקן העול והקטטה ע״י בי״ד של ישראל הכשרים ולפשר או לפרד ח״ו (היכי דא״א לפשר) עפ״י התורה ותיקון חז״ל, הם אוחזין מעשי עכו״ם ומיד הולכין בערכאות דרך הגוים, ועפ״י רוב הנשים הם שהולכות לבתי משפטיהם ושולחין הזמנה (סאפינא) לבעל והנשים שהם כשרות וצנועות והולכות בבגדי צניעות ומדקדקות במצוות מיד נעשות ח״ו מוסרות, וע״י העורך דין שלהם מגלות כל מיני מסירות על בעליהן בענין מסחר והברחת מסים וכיוצא בזה, ובטעם שעי״ז יקבלו יותר אללעמאני שהשופט העכו״ם יגזול מן הבעל ולפי שיודעות שעפ״י דין תורה לא מגיע לה כלום עפ״י רוב שהיא היא שמרדה בבעלה ולכן הולכת לבית משפט העכו״ם. ושם ע״י המסירה ובעזרת העו״ד ועוד העומדים להגנת האשה פוסק השופט שמגיע לה כל הדירה (שהוא נגד השו״ע המבואר

דהיא נדחית מפני בעלה) וכל הרהיטים והילדים והמעות שיש לו צריך ליתן להחזיק הילדים, בקיצור כל אשר לו מגיע לה ואכתי נשאר חייב על להבא. ואם אינו משלם להם מה שפסק השופט אז מוסרים עליהם שהם עובדים אילעגאל וכיוצא בו ושגם אבותיהם הם מחפים עליהם ולא משלמים המכס והמסים המגיע (ואני כותב זה מנסיון ועיני ראו ולא זר, ועדיין הסאפינא מונחת, אצלי לברר לכל מי שרוצה, שכתבה אשה אחת שכל יהודי בארא פארק ובוויליאמסבורג אינם משלמים מכס וכל המסחרים שלהם הם על דרך גניבה והברחת המכס, ככה כתבה לבית המשפט ע״י העו״ד ובקש שיעשו אינוועסטיגיישאן מאבי הבעל ויעברו על כל הפנקסים של אבי הבעל אם הוא לא משקר על המכס).

נתיב ו

גם בענין הילדים הערכאות והשופטים של עכו״ם מניחין להם כרצונם, וכאילו הנשים הם בלבד שילדו הילדים ואין להאב שייכות להם כלל, רק שיתנו מעות להחזיקם, ולפעמים כשנותנין להם רשות לראות פעם או פעמיים בחדש לאיזה שעות עפ״י רוב שוב במאה תירוצים א״א לראות הילדים, מפני שאין טוב להם וכיוצא בזה, בקיצור הבעל נעשה שעיר לעזאזל, וכל הזמן שהילדים אצל האשה מלמדת אותם לשנוא את אביהם, וכשהוא בא לראותם כבר אין רוצים לדבר אתו, ובעוד זמן תלך אח״כ לבית המשפט ומביאה מכתב מרופא פסיכיאטאר שלא טוב להילדים ״שיראו את אביהם, ומזיק להם לבריאותם״, והעו״ד רשע עריץ וחרוץ מסייע בזה, ואז השופט ״רואה האמת, ומרחם על הילדים ועל האשה״ מה שהבעל הרשע הזה עושה עמהם וחוזר ולוקח כל רשות חזיון לראות הילדים ואין לו לאב מעכשיו רק לשלם להם או שהיא תנשא לאחר והוא יושב ובוכה ומשלם, והנה ככה יש עד למאה ענינים שא״א לברר כ״א.

ואחר שכבר הצליחה בכל זה ולקחה כל מה שהיה לבעל מיום הולדו מה שקבץ ואסף מהבר מצוה והחתונה ומתנות והביזנעס גם מה שקיבל מאביו וכיוצא בו, אבל היא רוצה גט פטורין והבעל אינו רוצה ליתן, אז היא באה בטענה על בעלה הרשע האכזר הגדול הזה שהוא רוצה לעגנה ר״ל, ואז היא נכנסת אצל רב (שעד עכשיו לא רצתה להכירו ולדעתו) ומספרת על העוול הגדול שהיא עם הילדים הם כ״כ בצער והבעל עזב אותם (עפ״י צו השופט העכו״ם) ודרכיה דרכי נועם והאיך זה חרץ משפטה בתורה נגדה ומה פשעה וחטאה של אשה שהתורה עשאה שפחה תחת הרשעים כאלו ולכן אין עצה אחרת אלא לשנות את התורה ח״ו, ומהיום והלאה תוכל האשה לגרש את בעלה בעל כרחו ואם לא ירצה יאסרהו השופט במאסר ויניחו עוד עליו כמה מיני עינויים קשים עד שיגרש או כי ימות הבעל מצרות, ומיתה תתיר אותה. ועיין בגיטין (נ״ח ע״א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ועשקו גבר (מיכה ב׳) וגו׳ מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו וכו׳ ושוליא דנגרא הוה פעם אחת הוצרך רבו ללות א״ל שגר אשתך אצלי ואלונה כו׳ עמד זה וגרשה והלך זה ונשאה כיון שהגיע זמנו לפרוע ולא היה לזה לפרוע א״ל בא ועשה עמי בחובך והיו הם יושבים ואוכלים ושותים והוא היה עומד ומשקה עליהן והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן ועל אותה שעה נחתם גזר דין עיי״ש.

נתיב ז

והיות כי יש לי ב״ה הרבה נסיון בענין זיווגים, וכבר אמר החכם אין חכם כבעל הנסיון, ואין לך מלמד גדול מן הנסיון בענינים אלו, וגדולה ידיעה וראיית עינים יותר ממאה עדים, ואומר אני שתשעים ותשע או תשעים וחמש אחוז מן הנשים הצועקות היה אפשר לסדר אצלם כל הענינים מערב ועד בקר רק שיקבלו עליהם לעשות כדין תורה ולהקיש ויצאה והיתה מה הוי׳ בשעת קדושין אמרה כדת משה וישראל כן יעשו ביציאה. ואמת דהרבה והרבה לא היו באין כלל לידי גט, אלא אפילו אותן שמוכרחין לבא לידי גט אם ישמעו לדין תורה לא יהיה שום פרבלעמא בזה, והנה ע״פ רוב הבעל מעכב הגט מפני הילדים ששוללים וגוזלים ממנו לגמרי ועפ״י התורה יודע שמגיע לו חלק ולמשל מבואר בשו״ע דהבנים יותר מבני שש לאביהם עכ״פ, עיין בה״ג כתובות ורמב״ם פכ״א מה״א הי״ג ובהשגות הראב״ד שם ועיין טור א״ע סימן פ״ב ובחו״מ שם ובספרי משנה הלכות כתובות סימן קי״ב וסימן רנ״ה הארכתי בזה בס״ד, ועכ״פ לאחר שש לכו״ע הבן אצל האב והבת אצל האם, וגם כשעדיין אצל האם חייב לחנכו לתורה מה שהחיוב הוא על הבעל ולא האם. גם בעניני הדירה ושאר ענינים יש לו דין מפורש ודינים מסודרים בשו״ע עפ״י תורה״ק, וא״כ אין כאן צעקת גזילה מצד האשה השומעת לד״ת וגם מצד הבעל השומע לד״ת ולכן אין הצעקת עוול על התורה וחכמי ישראל שאינם משנים התורה, וגם הנשים הכשרות שהולכות בדרכי התורה ועושות רצון בעליהן ומתנהגות בדרכי הצניעות אין צועקות עוול אלא שמחות לעשות רצון קונם ולמלא תפקידם ולבנות בתים נאמנים לה׳ ולתורתו ועליהם נאמר מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה ובזכות נשים אלו הצדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, ועוד כמה מעלות טובות למקום עלינו בזכות נשים צדקניות האלו וחכמת אשה בנתה בית ועליהם אמר שלמה אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה וגו׳ וב״ה לא פחותים הם נשים צדקניות

שבדורנו בענין זה מבשאר דורות אשרי חלקם שזכותם ולדקתם עומדת לעד ואם יש לצעוק עול אינו אלא על אותן נשים אשר רוצים ללכת בדרכי ההתחדשות ורוצים לשנות דרכי התורה על דרך עכו"ם ח"ו. ולכן פלא לי על הני עתונים שיצאו ג"כ להיות מסייעים בדברים שח"ו יועיל לעקור עיקר מעיקרי התורה ח"ו. עכ"פ היסוד הראשון בזה ששום אשה או איש לא ילכו לערכאות ח"ו אלא יסדרו הכל אצל רבנים מובהקים עפ"י דתה"ק וינעם להם.

אמנם אם אח"כ ימצאו אנשים אשר באמת המה אנשי רשע ודאי יעשו להם כפי המבואר בתורתנו הקדושה עפ"י פסק בי"ד צדק של שומרי התורה הולכים בדרך אבות (ולא בי"ד של איזה ראביים ר"ל) אבל לפענ"ד פשוט דזה כמעט לא יצטרכו לזה.

נתיב ח

ובשלהי המכתב הננו בזה רק להעיר קצת בדרך הערה מה שצריך לדעת ומה שקובע בכל דרך החיים חיי המשפחה שיצליחו. כתוב בתורה הגבל את ההר וקדשתו גבולים עשה הקב"ה נשים לבד ואנשים לבד ובני ישראל לבד ואהרן ומשה לבד, ועלית אתה ואהרן, והכהנים והעם אל יהרסו לעלות. הנה בשעת קבלת התורה שכולם שמעו אנכי ה' אלקיך וכולם נתקדשו עד למעלה ומדרגה העליונה ואפי"ה גבולים עשה הקב"ה וכל העובר על הגבול ח"ו בנפשו הוא, וקרח טען כל העדה כולם קדושים כולם שמעו אנכי ה' וכו' והכל שוין הם ומדוע תתנשאו על קהל ה' אבל רבינו משה קבע תחומין מפי הקב"ה שאין כולם שוין ולא יהיה כעם ככהן, ואפילו בכה"ג כה"ג כהן הדיוט, סגן כה"ג, מלך, שר צבא, ראש סנהדרין, בישראל, כהן לוי, ישראל, מעלת ומדרגת כהן גבוה מלוי ומעלת וקדושת הלוי גבוה מישראל, ובישראל אם ירצה להיות כהן הרי ענשו מבואר בקרח ועדתו שא"א לשנות מה שכבר עשהו וכמ"ש גם אני רוצה בכך אבל בקר ויודע ה' את אשר לו. ומה שטוענין הרשעים דעמאקראטיע והכל נולדין שוה, זה כפירה גמורה בתורתנו הקדושה ושקר מוחלט, ויעקב כבר מבטן ומלידה היה צדיק ועשו רשע והגם דבגמרא נדה ואלו צדיק ורשע לא קאמר מ"מ אמרו ז"ל לעולם ידבק אדם בטובים שהרי אהרן שנשא אלישבע בת עמינדב יצאו ממנו כהנים גדולים ומשה שנשא בת יתרו יצא ממנו גרשון. ואינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע ביצחק ורבקה, ור' אלעזר בן עזרי' כשמינוהו נשיא ולא ר"ע שאין לו זכות אבות ועיין ר"נ גאון שם ברכות הנ"ל בכה ר"ע לא מפני שיודע יותר תורה ממנו אלא שאין לו זכות אבות. ויש להאריך בזה הרבה.

ובגמרא יבמות (מ"ז ע"ב) אמרה לה (נעמי לרות) אסור לן תחום שבת באשר תלכי אלך עכ"ל. ותמהו המפרשים למה אמרה לה דוקא תחום שבת ועיין מהרש"א בח"א דהוא קלות שבשבת דאינו אלא בלאו ותמה בכ"ח אמאי לא אמרה לה לאו דמחמר. וכתב לפמ"ש בשם מרנא כ"ק אדמו"ר הגאון הקדוש זצוקלה"ה מגור שאמר לפרש המדרש על קרא דזרח מהר שעיר והופיע מהר פארן שהחזיר הקב"ה על כל אומה ולשון שיקבלו את התורה וכשבא לבני עשו שאלו מה כתיב בה אמר לא תרצח אמרו א"ה לא בעינא כו' אבל ישראל קבלו התורה ברצון, והקשה כ"ק אדמו"ר זצ"ל דילמא מש"ה קבלו ישראל את תוה"ק מפני שאין בתוה"ק נגד טבעם לכן קבלו אותה ואהכ"נ אלו היה שם דבר המתנגד לטבע ישראל לא היו מקבלין והשיב ז"ל דלכן צוה הקב"ה קודם קבלת התורה מצות הגבלה להגביל את ההר סביב לבל יהרסו לעלות ומטבע של ישראל לחקור אחר כל דבר ושרשו ולהתבונן בכל דבר כמה שאפשר ובזה שצוה להם הקב"ה מצות הגבלה ונתן תחומין לכל אחד ואחד היכן מקום עמידתן בזה צוה להם דבר שהוא נגד טבעם של ישראל ואעפ"כ אמרו נעשה ונשמע וזה שבחו של ישראל, עכל"ק ודפח"ח עיי"ש.

ובאמת נראה דזה יסוד של כל התורה להגביל את שכל כל אדם לבל להרוס לעלות אל ה' יותר מכפי הראוי לו עפ"י התורה והמצוה וזה נכלל במשמעות דנעשה ונשמע דנשמע הוא לשון הבנה שקבלו על עצמם ישראל במ"ת שלא ירצו להבין יותר רק מה שישפיע להם ע"י המצות והתוה"ק. והנה נשים הגביל להם הקב"ה עוד ביתר שאת ויתר עוז שאמרו חז"ל אסור ללמד את בתו תורה והיינו שכל עיקרן של עשיית נשים הוא לסייע בעניני עוה"ז כדי שיוכלו בעליהן ובניהן לבוא לדרכי התורה והיראה כמ"ש המפ' בקרא דאעשה לו עזר כנגדו דבזה הנשים הם עזר לבעליהן במה שהן כנגדו דהבעל עיקר תכלית שלו ללמוד תורה ולעשות מצוות ואשה נברא לשמש את בעלה ולגדל את בניה דמה"ט פטורה ממ"ע שהז"ג כמ"ש אבודרהם ולכאורה אינו מובן הא בעלה ג"כ משועבד למקום ושיעבוד זה קודם, ולפענ"ד יותר קשה שהרי בכמה דברים אמרינן אני ואתה חייבין בכבודו והכ"נ כן, ולהנ"ל אתי שפיר דזה תכלית הנשים שלא ללמוד תורה אלא לעשות רצון בעלה ולגדל את בניה לת"ת ובזה אתיין לחיי עוה"ב ולכן אם המצוה מבטלת אותה מעבודת בעלה פטורה היא ממצוה כזו כן כשבאת רות להתגייר אמרה לה נעמי היסוד הראשי אסר לן תחומין היינו דאצלינו הוגבל שכל האדם ויש בזה גבולין מיוחדים לאנשים ונשים כהנים לוים וישראלים והשיבה רות דאינה רוצה להיות בעלת מעלה יותר מנעמי עיי"ש. ובאמת כי זה הוא במדינתנו אשר נאבדו הגבולים, כל אחד רוצה ליכנס בגבול חבירו ויש לנו לחזור

לדרך התורה, ולא לתלות בדברים אחרים, וכ״ש לאותן שח״ו תולין עצמן בערכאות העכו״ם שהוא באמת חששא דר׳ משרשיא והגם שאמרו דרב משרשיא בדותא הוא אינו משום דמותר לתלות ואדרבה חמור מינה אמרו דאסור אפילו דאורייתא אבל הא ודאי איכא איסור בדבר לתלות עצמה בערכאות העכו״ם ובשופטיהם ובעונ״ה כל אחת שנתנה עיניה במה שאינה שלה מיד הולכת ותולה עצמה ח״ו בהם שיסייעו לה להתגרש מבעלה ופשוט דהוא איסור חמור והעושה כן הו״ל גט מעושה ומרבה ח״ו ממזרים בישראל. והשי״ת שמו ששמו שלום ישפות עלינו ועל כל משפחות ישראל שלום ויערה כח טהרה עליהם מעתה ועד עולם ד׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום.

ובזה הנני ידידכם המשתתף בצערן של ישראל ומצפה לטובתן ולישועת ה׳ כהרף עין בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שיא

בענין הנהגת הבית בין איש לאשתו

א׳ לסדר לטהר טמאים ולטמא טהורים התשל״ז בנ״י יצו״א מע״כ החכם המשכיל וכו׳ הרה״ג ר׳ **צבי דוב טראווים** נ״י מאנסי נ״י.

אחדשה״ט בכבוד הראוי לו. ספרו המכונה הנהגת הבית קבלתי בזמנו ועברתי בו מקופיא ומצאתי בו כמה ענינים שהם לא לפי דעת תורה וההשקפה המקובלת לנו מאבותינו ורבותינו בהנהגת עניני ובניני הבית וגם נגד ההלכה בכמה מקומות האמנם כיון שלא היה אז זמן לעיין יותר אמרתי אולי משגה הוא ולכן לא כתבתי לו שום דבר עד שאתפנה קצת לעיין בו יותר, בינתיים בקרו אצלי כמה בני תורה ומתלמידי הישיבות וסתם בעלי בתים יראי ה׳ ובקשו ממני לכתוב דעת תורה בענינים אלו שראו בספרו הירוס בחיי המשפחה המקובלת אצלנו, שוב פנו אלי כמה מראשי ישיבות ורבנים ובקשו שאכתוב דעת תורה בענינים אלו כיון שראו בספרו שיכול להזיק ולהכשיל ח״ו בעיקרי התורה וכ״ש לצעירי הצאן אמרתי הגם כי אני טרוד מאד התפניתי לכתוב למע״כ מכתבי זה קצת להודיעו בכמה ענינים שלפענ״ד הם היפוך ההלכה ודעת תורה וההשקפה המקובלת אצל בני ישראל היראים והחרדים לדבר ה׳ ובהנהגת ביתם זו נשותיהם ולא אוכל להאריך בכל פרט דא״כ הייתי צריך לכתוב ספר חדש אבל מהמיעוט ידון על הכלל כולו ויאמין לי ידידי כי ח״ו אין לי שום כוונה בלתי רצויה כי אינני מכיר את מע״כ ולא דברתי עמו ולא ראיתיו עד הנה ולכן אין לחשדני שיש בזה איזה נגיעה או פגיעה אישית ח״ו לא מיניה ולא מקצתיה אלא למען ה׳ ותורתו וקדושת וטהרת ישראל וצנועת הבית הנני רואה לחוב להעיר במה שלפענ״ד צריך להעיר ולתקן. ולא פרסמתי הדברים כי חשבתי יותר טוב לכתוב למע״כ ובעצמו יתקן וממילא יהי׳ בדרך כבוד.

והנה פשוט מאוד שאין לך דבר גדול מלעשות שלום בין איש לאשתו ולא מצינו בכל התורה שהתיר הקב״ה ששמו ימחק אלא כדי לעשות שלום בין איש לאשתו והרמב״ן ז״ל בפ׳ נשא עה״פ ואת כי שטית כתב וטעם ואת כי שטית כי אין בכל משפטי תורה דבר תלוי בנס זולתי הענין הזה שהוא פלא ונס קבוע שיעשה בישראל בהיותם רובם עושים רצונו של מקום כי חפץ למען צדקו ליסר הנשים שלא תעשינה כיתר העמים ולנקות ישראל מן הממזרות שיהיו ראויים להשרות שכינה בתוכם והכלל שהוא נס וכבוד לישראל ע״ש באריכות, ופשוט דהטעם הוא בזה גם כמש״ל כדי לעשות שלום בין איש לאשתו ומי שיש בידו לעשות שלום ודאי שכרו מרובה מאד, אמנם אין לוותר בשביל השלום על דרך התורה ודרך דת משה בשביל זה והרי קיי״ל העוברת על דת משה יוציא ויתן כתובה ועיקר השקאת סוטה היתה לברר שלא נטמאה ואם נטמאה קבלה עונשה המגיע לה וכן פשוט דבכל שאר ענינים נמי ח״ו אין לנו לוותר על מצוות וחיובי תורתינו הקדושה ודת משה ומנהגי ישראל בדרכי הצניעות וקדושה בשביל ובכדי לעשות שלום בית ואם האשה או הבעל לא יסכימו לשלום ולדור ביחד רק באופן שהוא או היא יפסיקו לקיים מצוות ה׳ או דת משה או לשנותם לפי רצונם עליהם אמר הכתוב גרש לך ויצא מדון ובגמ׳ כתובות ע״ב חשב במשנה אלו יוצאות שלא בכתובה ואחת העוברת על דת משה ויהודית ונפסק להלכה ברמב״ם פכ״ד מה״א ובש״ע א״ע סי׳ קט״ו ע״ש באריכות.

והנה עיינתי בספרו הנ״ל ודפדפתי בו וראיתי שרובו ככולו בנוי על שיטות המדעים החילונים הנקרא (סייקאלאדזשי בלע״ז) הגם כי שכל את ידיו בהקדמת הספר וכתב שכל דבריו והיסודות בנויים על פוסקים גמרות מדרשות, אמנם הרואה יראה למעשה אינו כן ואדרבה מתחלתו ועד סופו על פי רוב אם לא על הכלל כולו הוא היפוך דרך המסורה ושיטת חכמי המשנה והתלמוד ראשונים ואחרונים מפרשי התורה ונושאי דגלה וברוב מקומות הוא כותב גם נגד ההלכה המפורשת מבעלי הש״ע ונושאי כליהם, וכ״ש שהוא היפוך מדרכי הצניעות והפרישות והקדושה לפי מה שביארו לנו בזה חכמי האמת בעלי המסורה והקבלה האמתית מפי צדיקי אמת גאונים וחכמים שהם בנויים על תורת אמת על הפסוק קדושים תהיו ודרשו חז״ל קדש עצמך במותר לך שהוא מצות עשה ועיין רמב״ן עה״ת ריש קדושים דיש נבל

ברשות התורה מלבד שהרבה דברים הם נגד ההגיון האנושי כאשר דברו אתי גם מבעלי האומנות (סייקאלאדזשי בלע"ז) שאמרו ג"כ שהוא נגד הגיון האנושי אפילו לפי הבנתם. עכ"פ רוב הדברים נבנו על יסוד חכמי האומות הנ"ל והיפוך דעת תורה כאשר אי"ה אבאר להלן.

ובאמת כי כן ראיתי גם בהסכמת ידי"נ הגאון הצדיק המפורסם מרן ר' יעקב קאמינעצקי שליט"א ראש ישיבת תו"ד שכתב וז"ל ואע"פ שאין לי ידיעה בחכמה זו וכו', ודקדקתי מה כוונתו שאין לו ידיעה בחכמה זו דאם כל דבריו בנויים על חכמת התורה כמבואר בספרים והלא מוחזקני בהגאון הנ"ל שליט"א שהוא בקי בכל חדרי תורה וא"כ מה זה שאמר שאיני בקי בחכמה זו אבל פשוט דבכיון כתב שאין לו ידיעה בחכמה זו שהיא חכמה שיצאה מבטן אחר ולא חכמת התורה והוא מה שקורין (סייקאלאדזשי) ולכן שפיר כתב שאין לו ידיעה בחכמה זו שהרי לא למד הגאון שליט"א בחכמת האומות ובבתי ספר שלהם, אלא האומר חכמה יש בעכו"ם תאמין ולכן כתב חכמה זו אבל פשוט שאם יש בזה ניגוד לתורתינו הקדושה ח"ו לסמוך עליה ואין להאמין, והגאון שליט"א סמך עצמו על מע"כ שמכירו שכוונתו לטובת הכלל ועוסק בחכמה זו ודאי יעשה כפי הראוי וע"פ התורה וא"כ כיון שלא כתב ע"פ התורה גם הסכמתו אינה כלום. גם בהסכמה שניה שיש לו מהבד"ץ כנראה שלא ראו הספר ועצם הענינים שהרי כתבו הם בהסכמה רק שהוגד להם בשבח שהגיע להם ע"י כתבים אבל לא ראו עצם הענינים אמנם על זה לא אוכל לדון כי לא ידעתי בבירור ולכן לא אחליט עד שיתברר לי.

ולמען האמת כי לולי שהייתי חושש מאש זרה ושיטות חדשות שרוצה ח"ו להנהיג בעניני אישות והנהגת בית ישראל ויבואו צעירי הצאן אשר לא ראו ולא ידעו ולא יבינו דרך האמת וישתו ממים הרעים מים הזידונים לא הייתי כותב כלל כי מה לי להתערב בחכמות עמים הנקרא (סייקאלאדזשי) ואם האמת שהם מיעצים להתנהג עם האשה כמו שכמ"ע כותב הרי הוא נגד ההגיון ונגד השכל האנושי הנארמאלי ושום אדם בר דעת עם שכל הישר איש או אשה לא יאמינו שהקב"ה ברא את האשה שתשב בקתדרה כל ימיה וברא את האיש לשרתה ולעבדה ולכבדה וליקרה ולשמחה ולעשות כל חפצה כל ימי חייה בכל עת ובכל שעה ולא יסיח דעתו ממנה הן בדיבור והן במעשה ואפילו כל מה שתעשה לנגדו לצערו ולבזותו ולמשול עליו יקבל על עצמו הכנעה יתירה ולא ימרוד ח"ו בה להגיד לה ולצערה במה שיגיד לה דעתו, חס מלהזכיר וכל אדם יודע שלא זו הדרך ישכון בו אור, והלא אפילו המן אמר להיות כל איש שורר בביתו, והאשה לעזר לו נבראה, לבנות ולא להרוס, ולא בכל עת שיראה אשתו מושלת עליו ויותר ויותר יכניע וישפיל עצמו תחתיה ויבטל מלימוד התורה ומכל מעשיו, ולא ירבה לו רעים ולא ילך אליהם, בקיצור יהי' עבד עבדים להמלכה ואז תהי' לו האשה אשה כשרה באולי, ובדבר הזה לא הייתי מתערב כלל ויעשה כל אחד כפי מה שרצונו לעשות.

אמנם היות כי נגע בדברי הלכה ורוצה להכניס שיטות אלו בדברי הלכה ומהפך בזה דברי אלקים חיים ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה ממש בכמה דברים בכדי להתאים שיטתו החדשה זו במקור ההלכה ולכן הוכרחתי לכתוב מכתב זה לאנשים כמוני בני תורה ויראי ה' שח"ו לא יאמינו לדברים אלו שהם נגד התורה והדעת תורה ויהדות. והגם כי אין אני חושדו שח"ו ברוע לב ובזדון סילף את הדברים וההלכה המפורשת בכמה מקומות ועיקם הדברים ופירש פירושים הפוכים אבל כבר כתב בספר הישר המיוחס לר"ת בשער השישי מדה העשירית וז"ל והמדה העשירית החכמות הרעות יש חכמות משחיתים האמונה כגון חכמת האפיקורסים כל אלה עובד ה' ירחק מהם בכל כחו כי בטרם שישיג מהם תועלת יאבד אמונתו וידמה למי שאבד חפץ בשביל אחר ולא השיג השני וכמה חכמים בעיניהם חשבו כי עלו למרום החכמה וחושבים כי עלו ועמדו בסוד גדול ויעלימוהו מזולתם ולא ידעו כי רחקו מן האמונה ולא יכירו הדבר כמו הבריא אשר הורגל במאכלים רעים לאהבתו בתענוגים ונשחת בטן אבריו והרכבת גופו ונשתנו פניו והוא לא ירגיש ויחשוב בעצמו בריא והוא קרוב למות כן המתעסק בחכמת הפילוסופיא המתנגדת אל האמונה תרחיקהו מעט מעט והוא לא ידע ע"ש מה שהאריך ולכן כנראה גם כאן מחמת שכבר הרגיל בחכמה זו ולמד בה שנים רבות ועוסק בה נעשה לו רגילות חכמה זו ונראית לו כאמת אמנם היות והוא סוף סוף ירא ה' ג"כ על כן חושב לסלף מאמרי חז"ל ופסוקי תורתינו הקדושה שיתאימו לפי שכלם וחכמה הנ"ל.

וראיתי למע"כ שם שכתב וז"ל ולרוב הבאנו מהספרים רק להטעים דברינו אבל בעונה"ר נחלקו החרדים לדבר ה' עד קוצו של יו"ד לשתי מחנות ולכל מחנה מנהגים ושיטות משלה הן במחשבה הן הדיבור והן במעשה והתרגלו שאם יראו דברי תורה מן המחנה השני' ובהשקפה ראשונה יבקרו הדברים מיד יסיחו דעתם מדברי התורה ההם ומכל הבנין סביבם והרבה פעמים לו היו מעיינים יותר היו מוצאים בדברים טעם ורואים את אמיתתם ולכן לא כתב שמות הספרים שהביא מהם דבריו כדי שיקבל כל אחד האמת ממי שאמרה והסתייע לעצמו מדברי הרמב"ם לשמונה פרקים שכתב קבל האמת ממי שאמרו ואפשר שאביא לפעמים מאמר אחד כולו מספר המפורסם בלשוננו וכו' ע"ש.

והנה בזה לבד כבר נהג שלא כדרך המחברים וח"ו להטיל דופי בבני ישראל דמפני שישנם שתי מחנות לא ילמדו מספריהם ופוק חזי מרן הבעל משנה ברורה שהי' ממחנה אשכנזים וכמעט לא זזה ידו מש"ע הרב הגרש"ז ז"ל שהי' ראש ממחנה החסידים וגם שאר גדולי הפוסקים ממחנה החסידים וכן מרן החזו"א ז"ל מביא ומפלפל בדבריהם ולהיפוך גדולי הפוסקים מהחסידים כולם מביאים דברי מאור עינינו הגאון מווילנא ושאר ספרי הגדולים האשכנזים עד לאחת והמ"ב נתקבל ביניהם כמו בין האשכנזים המתנגדים, וזה דבר ידוע ומפורסם. גם מה שהסתייע מדברי הרמב"ם ז"ל, הנה באמת כי זהו מגדולי ההשגות של הראב"ד על הרמב"ם ז"ל בהקדמתו על שלא הביא מקור הדברים וידוע שהרמב"ם ז"ל התנצל בעצמו שמעולם לא נצחו אדם חוץ מאומן אחד הראב"ד ז"ל ולבסוף ימיו בעצמו לא הי' יכול לזכור מקור הדברים והתחרט על שלא עשה מראה מקומות על דבריו עד שבאו נושאי כליו רבינו הגדול ה"ה והרדב"ז והכ"מ ועוד שעשו כל מה שבידם לציין מקור דברי רבינו הרמב"ם ז"ל וא"כ הביא סתירה לדבריו מדברי הרמב"ם, ומאז ועד היום דרך כל המחברים לציין מקורות דבריהם, והאיך חושב מע"כ שבספריהם לא ילמדו ובספרו ילמדו, וגם כי אטו מילתא זוטרתי היא מה שאמרו לעולם יאמר אדם דבר בשם אומרו הגם שמחפשים תירוצים לפעמים לישב מי שלא הביא דעת האומר בשם אומרו אבל לכתחילה לבנות בזה שיטה זה נגד השיטה המקובלת אצלינו ועיין רבינו הב"י שהביא כל הדברים ממקורו ובשם אומרו והרמ"א והש"ך והט"ז והפמ"ג עד אחרון שבאחרונים. אמנם לפענ"ד האמת בזה שלא הביא כל הספרים והמקורות כי רוב הדברים אינם נאמרים בספרים כי הוא מהחכמה החדשה שנתחדשה ומובא בספרי עכו"ם ומינים וא"א לציין דבריהם ולכן שכל את ידיו ולא ציין כלום.

וביותר נראה השערתי שעיקר הספר הנ"ל יסודתו (בוואמינס ליב בלע"ז) ולכן מתחלתו ועד סופו שופך סוללה על הבעל שיפיל עצמו תחת רגלי אשתו ועליו ואך ורק עליו מוטל החוב של שלום בית והגם שכתב שאין לאשה לקרוא בספר הזה מיד הוסיף ואם תקרא אז כיון שהיא תדע חובות בעלה יקיים הוא את חובותיו מפני הבושה כיון שידע שהאשה יודעת חובת בעלה לנגדה ויהי' גם מזה תועלת וא"כ בין תקרא ובין לא תקרא הצד השוה שבו שהאשמה תלוי' בצואר הבעל וכל זמן שלא יעשה עצמו כעפר תחת כפות רגלה לא יצליח ולעולם יהי' קטטה בביתו רק אם ישמע לה על הכל אז יהי' שלום בית. וכן המשיך ברוב הספר ובדף קע"א סיים ולכן זו היא העצה שבאמת האשה כל חפצה ורצונה לכבד ולעשות רצון בעלה ואם אין הנהגת נשותיהם אליהם כזו סימן שעדיין לא זכו האנשים ואחר כל פעם שנשותיהם אינן עושות כרצונם עליהם לפשפש בהנהגתם ואכן ימצאו מיד את אשר עיוותו כי כפי קושי החיים עם נשותיהם כך חיסרו הם בהנהגה הראויה מצדם וכל פעם שאין נשותיהם עושות רצונם הטעם הוא מפני שבאותו רגע לא היו מכבדים ומיקרים את נשותיהם כראוי ולכן לא זכו ולא עשו רצונם ויתקנו הנהגתם ויוסיפו לפשפש במעשיהם עד שנשותיהם יהיו תמונת הציור הנ"ל.

נתיב א

והנה טרם כל שיח כנראה שכח מה שכתב שם בעצמו שר' חייא ציערתו אשתו אפילו שכבד אותה כפי הראוי ע"פ התורה והאיך החליט בהחלטה מוחלטת שבכל פעם שאין נשותיהם עושות כרצונם הטעם מפני שבאותו רגע לא היו מכבדים ומוקירים את נשותיהם כראוי והוא סותר עצמו מיניה וביה. וביבמות ס"ג רב מצערא ליה דביתהו ובגמ' שבת י"א ע"א כל רעה ולא אשה רעה ובגמ' עירובין מ"א ע"ב ג' אינן רואין פני גיהנם אלו הן דקדוקי עניות וחולי מעיים והרשות ויש אומרים אף מי שיש לו אשה רעה ואידך אשה רעה מצוה לגרשה ואידך זמנין דכתובתה מרובה אי נמי אית ליה בנים מינה ולא מצי מגרש לה למאי נפ"מ לקבולי באהבה ופרש"י לקבלינהו באהבה דמכפרי עליה כלומר היסורים ולדעת מע"כ למה לא אמרו למאי נפ"מ לתקן מעשיו ולכבד את אשתו יותר ויכניע עצמו תחתיה עד שתעשה רצונו ותהי' אשה טובה ובכלל ליכא אשה רעה אלא בעל רע ואינו מתוקן לפי דעת מע"כ.

ובגמ' סנהדרין ק' ע"ב אמר רב יוסף מילי מעליותא דאית ביה (בס' בן סירא) דרשינן להו אשה טובה מתנה טובה אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו ופרש"י דרשינן כלומר אמרינן להו בפרקא ומשמעינן להו לכולי עלמא כגון כל הני אשה טובה אשה רעה צרעת לבעלה מה תקנתו יגרשנה מביתו כך הלשון של ספר בן סירא ע"כ מבואר דלאשה רעה דרשינן להו בפרקא לבני אדם שיגרשנה מביתו ולא נתן להם עצת מע"כ.

ובגמ' ברכות י"ח מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות וכו' ע"ש וגמירי דכל מקום שנאמר חסיד אחד או ר"י ב"ר אילעי וכו', והנה תקן מעשיו ונתן פרוטה לעני בשנת בצורת וער"ה הי' והקניטתו אשתו עד שהי' לו לעזוב את ביתו וללון בבית הקברות בליל ר"ה זה נמי מפני שלא תקן מעשיו ולא הכניע עצמו לאשתו. ובויקרא רבה פ'

בחוקותי פ' ל"ז מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני והקניטתו אשתו וברח ולא ידי לו במה להתפרנס בשביעי של ערבה הלך ושמע מתרוגין מיד המיוקות כדמתן תמן מיד המיוקות כו' והי' לוחש תמיד עובר בספינה דרך כרך אחד והוציאו לביתו המלך למתרוגין דמלוה לרפואה ומכרן ביוקר גדול ומזר לביתו ע"ם וברי"ף בן תרסוס בגמ' ב"מ שנקק על עצמו יסוריס וכשמעה אשתו נדבר היתתו והלכה לביתו.

ובגמ' יצמות ס"ג ע"ב מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה ומועלא מני מר ממות את האשה ל"ל כגון מלן כגון אחך ואשני מתקיף תקיפא ועבורי מיעברא במילה היכי דמי אשה רעה אחר אשי מקשטא ליה תכא ומקשטא ליה פומא פי' שמכנת לו לנכול ומקללת ומגדפת עד זמן סעודה כדי לנערו רבא אחר מקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גבא שלא פי' שנותנת המאכל על השלחן ומהדרא ליה גבא שלא לנכול עמו ומנערתו, ועל אשה שאינה נותנת לו לנכול לגמרי, לא אחרו כלל, כי זה אינה אשה כלל, שהנעל יצטרך לתקן לעצמו מלכלו, ואחר רבא אשה רעה וכתובתה מרובה נרתה נלדה לאחרי אינשי בחברתה ולא בסילתא פירש"י בחברתה יש אחרת אלמה בחברתה מקללת תוכתה יותר מבקון, ואחר רבא קשה אשה רעה כיום סגריר (יום גרד ורוח) ואחר רבא בא ורתה כתה טובה אשה טובה וכתה רעה אשה רעה כתה טובה אשה טובה דכתיב מצא אשה מצא טוב מי בזוה משתעי קרא כתה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה מי בתורה משתעי קרא כתה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה כתה רעה אשה רעה דכתיב ומצא אני מר ממות את האשה מי בזוה משתעי קרא כתה רעה אשה רעה שהכתוב מגנה מי בגיהנם משתעי קרא כתה רעה אשה רעה שגיהנם נמשלה בה, הגי מניא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה אחר רב נחמן אחר רבה בר אבוה זו אשה רעה וכתובתה מרובה, נתני ר' בילי לא אוכל קום אחר רב חסדא אחר מר עוקבא בר חייא זו אשה רעה וכתובתה מרובה, בגוי נבל אלישיבא אחר רב חנן בר רבא אחר רב זו אשה רעה וכתובתה מרובה, ובספר בן סירא כתוב אשה טובה מתנה טובה לבעלה וכתיב טובה בחיק ירא ילקיש מנחן אשה רעה גרעת לבעלה מאי מקמיה יגרשנה וימרפא מגרעתו, ורבה בכל אלו המנאים והמומרים שבהו אשה רעה ובתקנתה ולא אחרו אפילו אחד מהם שהבעל יפסק כפות ידיה ויכבדה יותר וליקרה יותר ויותר עד שתעשה רצונו כי האשה טובה היא אלא הכל תלוי בבעל, אבל כולם נתנו עצות היאך להפטר ממנה, ואשה טובה שבמוה כולם יחד כולם הודו אותה.

ובגמ' ב"ב קמ"ה דרשו עוד כל ימי עני רעים זה שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה ובגמ' סנהדרין ק"י מכמת נשים בנחת בימה זו אשתו של קרח ומשב על מון בן פלת ואולת בידה מהרסנה זו אשתו של קרח ומשב שם שאשת מון בן פלת הלילה את בעלה ממיתה משונה בעדת קרח ואשת קרח הסיתתו לחלוק על משה ונאבדו כולם מן העולם הנה מבואר להאשה היא הגורמת לבעלה ואטה אומו הן לטוב והן לרע והכל תלוי בה ודלא כמש"כ מעלתו שהכל תלוי בבעל ומדרבה נוהג שבעולם שהחיש כרוך אחר האשה שנאמר בחאשר אשר הסיתה אומו לאיזבל אשתו (מ"ע כ"ע כ"ע) ובב"ר ס"פ ט"ו הב"ד בס"א סי' קל"ה מעשה בחסיד אחד שנתן אשה מסידה גמורה לימים גירשה הלך ונשא אשה רעה בא בליעל ואחת הלכה ונשאת לרשע גמור החסיד עזב מדתו ונהפך בעלת אשתו הרעה והרשע אב מרשעתו ונעשה חסיד גמור ע"י אשתו ע"ש ומבואר כי האדם הולך אחר אשתו והכל אשר אחפון אטהו ובהחכם מכל אדם אמרו דנשים הטו את לבבו ומה"ע אמרו ז"ל אשה שמאל דוחה וימין מקרבת.

וז"ל הרחב"ד בבעלי הנפש ואם ישאל אדם על מה שאמרו יצר תיוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת כיון שנתנו חכמים מדת עונה לכל איש ואיש כפי כחו וכפי תענוגו כמו שהוא מפורש בכתובות מה תהיה עוד דחיית השמאל והקרבת הימין נשיב ונאמר כי מבלי דעת תוכן הענין נשאלה שאלה זו, ועתה נפרש אחלה מה הן יצר ואשה כי יש תועלת בפתרון הענין ואחר הפתרון נשיב תשובת השאלה יצר ואשה אמרו בפתרונם שני פנים יש מי שאומר יצר הוא התאמים ואשה הוא שאר עסקי האשה כגון מאכליה ומשתיה ומלבושיה ותכשיטיה שלא ירגילוה למלא כל רצונה אך יגער בה פעם ופעמיים פן תכבד עולה עליו גם תועילה גערתו שלא תגבר עליו כי אין רעה חולה מרעת האשה כאשר תמשול על בעלה, ויש מי שאומר כי האשה הוא התאמים והיצר הוא שאר תאות העולם שיעמוד האדם כנגדן ולא ימלא את נפשו מהן וכו' ויש ללמד מהן דעת וחכמה משניהם ללמוד כי התאמים צריך שיהא בו ביחוי השמאל וכן אמרו במקום אחד אבר קטן יש בו באדם משביעו רעב מרעיבו שבע וכו' ואחרי שראינו את כל אלה שהאדם מייב לעשות אפלי אשתו ולשמחה במלוה זו בכל עת שהיא צריכה לה על כן המירוהו שהנח שמאל דוחה וימין מקרבת פן תסיתנו לעבור על המדה ותמשיכהו אחריה אל הבלי העולם ויאבד מן העולם בעבורה וע"כ צריך האדם לשבור את תאותו ולהכניע את יצרו בדחיית השמאל כדי שלא יגער בה פעם ופעמיים פן תכבד עולה עליו גם תועילה גערתו שלא תגבר עליו כי אין רעה חולה מרעת האשה וזה הוא היפוך ממה שהביא בשם הרחב"ד בדף ל"ז ע"ת.

והנה מפורש מדברי רבינו הרחב"ד ז"ל שלא ירגיל אדם למלא כל רצונה הן בחשמים הן במלבושים ותכשיטים לך יגער בה פעם ופעמיים פן תכבד עולה עליו גם תועילה גערתו שלא תגבר עליו כי אין רעה חולה מרעת האשה וזה

נתיב ב

גם מה שכתב בדף מ"א דרך דרוש אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו ובאשתו נמי עד שזוכה הרי היא ממש כאויבו דברים תמוהים הם וח"ו לומר כן דנשי ישראל הצנועות והקדושות הם אויבים על בעליהם ומבקשים רעתם וגם עוברים על ואהבת לרעך כמוך שגם להם נאמרה ואם היא ממש כאויבו אסור לו לדור עמה ובניה הם מט' מדות ואדרבה אמרו ז"ל אתתא בכל דהוא ניחא לה וכורתת עמו ברית מיד אחר החופה ועכ"פ ח"ו דהו"ל כאויבו, וגם מה שרצה לדרוש בהא דכל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו היינו שאם אשתו נוחה הימנו דברים בטלים הם ואין צריך להשיב עליהם.

ובדף מ"ג הביא שם מעשה דקמחית (יומא מ"ז) שזכתה לז' בנים כהנים גדולים ואמרו לה חכמים במה זכית ואמרה מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי אמרו לה הרבה עשו כן ולא הועילו וברש"י בשם ירושלמי אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כה"ג וסיבב את המאמרים כולם שהביא שם ממעלת אשה צנועה וסיים והכל תלוי בבעלה שאם מתנהג כראוי אז היא רוצה להתנהג כמותו וגם המאמרים פירש בכוונת פירוש זר, אבל הפשוט מה שאמרו שם בכוונת המאמרים שאמרו בתנחומא וישלח ו' כשהאשה מצנעת את עצמה בתוך הבית ראויה להנשא לכה"ג ותעמיד כהנים גדולים וע"ש בזמן שהיא צנועה בתוך הבית כשם שהמזבח מכפר כך היא מכפרת על ביתה וע"ש אימתי היא כגפן פוריה בזמן שהיא בירכתי ביתך ואם עשתה כן בניך כשתילי זיתים ותדא"ר (י"ח) כל זמן שאשתך בירכתי ביתך אינו דומה אלא לגפן שאין זזה ממקומה לעולם וכו' והכונה בזה פשוטה דרצ"ל דהעיקר לבת ישראל שלא תצא לשוק אלא תשב בבית בצניעות ולא תהא יצאנית ואין לזה שום שייכות עם צניעות של בעלה ועיין טור א"ע שפירש שהאשה עקרת הבית יושבת בזוית הבית והעיקר שכל כבודה בת מלך פנימה.

ובספר קב הישר פ' פ"א כתב וז"ל כי הוא זה כלל גדול כל אשה שהיא צנועה במעשיה ובמחשבותיה זכתה שיצאה ממנה נביאים ואנשי חסידים ואנשי מעשה וראיה מתמר וכל האשה אשר איננה צנועה במעשיה או שיש לה מחשבות רעים וזרות אזי יוצאי חלציה הולכים אחריה כי רחילא בתר רחילא אזלא ולכן נ"ל דמחמת זה כתוב בתורה כרחם אב על בנים ולמה לא כתיב כרחם האם על בנים כי טבע הזכר אשר הוא אוהב את בנו הוא מייסרהו כמ"ש הכתוב חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שיחרו מוסר כי כל איש אשר ייסר את בנו הוא אוהב לבנו כמו שהאריך ברבות פ' שמות ע"ש משא"כ האשה היא רך לבב ואינה רוצה שהאב יכה את בנו או המלמד ובעוד שתינוק קטן אמו נותנת לו כל חפצו וכל משאלות לבו ואח"כ כשיגדל הנער הוא מבקש למודו ואח"כ יצא לתרבות רעה והכל הוא בגרמא דאשה וראיה שמעתי מעשה נפלא שהרמב"ן ז"ל כתב בספרו דרוש אחד ואמר כל בר ישראל שהמיר דתו ועובד איזה ע"ז מן האומות אזי צריך לידע שאותו הבן אינו מזרע ישראל הוא כי בוודאי הוא מזרע האומות או בן תמורה ולא היו ימים מועטים עד שהמיר בן אחד מבני הרמב"ן את דתו ואז שלח האפיפיור אחר הרמב"ן ואמר ראה הדרוש שלך שנדפס מקרוב ועתה נכשל זרעך בדבריך ואז הלך הרב הרמב"ן ז"ל לביתו סר וזעף וכשבא לביתו היה יושב ובוכה על הארץ והיה מסגף בסיגופים גדולים והי' יותר מצער על הדרוש שהדפיס יותר מצער בנו שהמיר דתו ולא היה אוכל ושותה כמה ימים עד שבא אשתו אליו והיתה מדברת על לבו שלא יהי' בצער כי פעם אחת היתה הולכת לבית הטבילה שהיה רחוק מביתה כשהיה לילה היתה רוצה לילך לבית בעלה אז ראתה שר אחד את הוד יפיה וצוה השר לעבדיו שיקחו האשה לביתו והיה השר מאנס אותה וממנו מתעברת ואם לא תאמינו לי הרי יש אצבע שלו עדיין בידי שגרסתי בשניי את אצבע שלו וכששמע הרב הרמב"ן ז"ל את דברי אשתו אז קם מהארץ והיה שמח שמחה גדולה ואמר לאשתו נחמתני אז תכף אזר כגבר חלציו והלך להאפיפיור וספר לו דברים האלה ותיכף שלח האפיפיור לאותו השר ובא אליו והיו על ידיו בית היד שקורין הענטשיך וצוה האפיפיור להסיר ההענטשיך מעל ידו ולא רצה השר ואז צוה האפיפיור לעבדיו להסיר בית היד שקורין הענטשיך בחזקה מעל ידו אז ראה האפיפיור שחסר אצבע אחד מידיו ושאל אותו מה טיבה של אצבע זו אז הודה השר שפעם אחד היה מאנס את אשת איש אחת מבני ישראל והיתה האשה גורס את אצבעו בשיניה אז אמר הרמב"ן ראה שהתורה שלנו הוא אמת ודברי חכמים ודברי ה' הן אמת על כן מן המעשה זה נלמד שהכל תלוי בהאשה כי לפעמים יש אדם רשע ויש לו אשה צנועה יהיה לו בנים טובים צדיקים וישרים ולפעמים יש אדם צדיק ויש לו אשה רעה ויש לו בנים רשעים ומה"ט כתב החכם בן כסיל תוגת אמו, עכ"פ מבואר כי רחילא בתר רחילא אזלא והאשה הגורמת לכל.

וז"ל הרמב"ם פי"ג מהל' אישות גנאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות ויש לבעל למנוע לאשתו מזה ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם או פעמיים בחודש לפי הצורך שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה שכך כתוב כל כבודה בת מלך פנימה עכ"ל.

גם מה שסיבב מאמר חז"ל איזה אשה כשרה כל שעושה רצון בעלה שהוא ע"י השפעה שמשפעת ממנו לא ידענא פירושו בזה והרי פשוט הענין שחז"ל אמרו על אשה כשרה

שמעשה רצון בעלה וע"ד שאמרו נדרים ס"ו ע"ב בההוא גר בעל דקליק לפ"י ונשץ אשה ואמר לה בשלי לי תרי טלפי פי שני רגלי בהמה ובישלה לו שני עדיים (שלא הבינה לשונו) וכעס עלה, למאר אמר לה בשילי מדא גדולה בשלה לו הדר אמר לה מיימי לי תרי בוציני הוא סבר מבטיחים והיא לא הבינה והבישה שני גרות וכעס שנית, אמר לה שבריונו על רשע הנצע כלומר המקופה והיא סברה אנצע בן בוטע ואמר לה נצע בן בוטע מאי הוי ע"ל כך ליווני בעלי ואמר עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כנצע בן בוטע ופשוט דזה הכוונה דהגם שבעלה כעס עליה והיא בתמימותה עשתה רצון בעלה וזהו אשה כשרה אבל אשה שאחר שבעלה מנשק לה כפות רגליה ועושה רצונו ואם לאו אינה עושה אלא מדרכה המיפוך שאינה שומעת לו אלא רוצה שהוא ישמע לה וזה פשוט מאד.

נתיב ג

בפרק ה' יצא להסביר כמה גדולה מצות שיחה ושמוק וקלות רשע עם אשתו ובדף ע"ז היוצא לנו מכל דבריו שמצוה גדולה על הבעל לשמח את אשתו על ידי בדיחות וקלות ועל ידי רבוי שיחה וריווי כאשר צריכה לריווי, ומני אומר ישתקע הדבר ומשנה מפורשת היא אל תרבה שיחה עם האשה בשאשתו אמרו ק"ו בשאת מביאו הוא מפורש אמרו שאסור להרבות שיחה עם האשה וכל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו וסופו יורש גיהנם וכ"ש קלות שאמרו שהוא וקלות רשע מרגילין את האדם לידי ערוה ומה שהביא מע"א סי' כ"ה לריווי של קודם תשמיש ועל זה מסיים וכך צריך הבעל להתנהג עם אשתו כל הזמן מ"ו שיצטרך האדם להרבות בשיחה בטילה ובקלות רשע עם אשתו כל הזמן והוא ליקוי ולא היתר וכבר אמרו כי ברוב דברים לא יחדל פשע ואמר החכם גם חויל מחריש חכם יחשב ואמרו סייג לחכמה שתיקה ואמרו מלה בשלע שתיקה בתרין ואמר החכם כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה הנה שפילו המגודל בין החכמים והוא חכם שפ"ה רשה שגם לחכמים ליכא טוב משתיקה וכ"ש למי שאינו חכם וזה שפילו למשים ואמרו ז"ל בגמ' יומא כל השם שיחה בטלה עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים בטלים אלא בדברי תורה וכ"ש עם נשים שאסור משום ואל תרבה, ונשים דעתן קלות ונטלו ט' קבין שיחה (קידושין מ"ט) וברכות מ"ח וכ"כ למה מפני שנשים דברניות הם, וכ"ש שע"י לעולם לדבר חכמות ואם תדבר בכל דברים עם אשתך ואל תרבה, ונשים דעתן קלות ונטלו ט' קבין שיחה (קידושין מ"ט) וברכות מ"ח וכ"כ למה מפני שנשים דברניות הם, וכ"ש שע"י לעולם לדבר חכמות ואם תדבר בכל ואמרו ז"ל הכל יודעים כלה למה נכנסת למופה אלא שכל פעמים ואלף אלפי פעמים יותר מזוב ואם אמרו ז"ל הרוחה המנגל פיו עמיד ליתן את הדין. ועיין ספר שבט מוסר (פכ"ד מ"ז) לא תרבה האשה לדבר בפני בעלה. וכתב רבינו יונה בס' היראה אינה רבוי שיחה שאסרו ז"ל כאותו שאשאל לברוריה בחיוו דרך גלך ללוד אמרה לו גלילי שוטה היה לך לומר בחיוו ללוד והנה ע"ז אמרו אל תרבה שיחה בנשתו.

ולא עוד אלא שעשה לו עוזה מהדיבור ובדף קנ"ח כתב מע"כ גם מן המיוב לפקדה בדיבמות על מאמר ריב"ל למייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך ואפילו קמוך לווסתה ופי' הפקידה בדברי רצוי והכי ר"ל וכמה יש לפוקדה עונה וכ"מ בעירובין ס"ג דשייך פקידה בדברים אפילו בשאשתו נדה דקאמר כל היכן בקילעת שאים ואשתו יושבים עליו הכתוב אומר ואת נשי עמי תגרשון מבית תעוגיה ומוקים לה תלמודא אפילו בשאשתו נדה דסד"א דמייתין שמע ירגילנו בדבר עבירה קמ"ל דלא מייתין וגם ר"ל כאן הכי מע"ג דאמור רבנן מייב אדם לפרוש מאשתו סמוך לווסתה וסד"א שמא יבעול מתוך רצוי דבריס ויעבור על דת מצות מכמים קמ"ל ע"כ, ומזה הרבה והאריך לבאר להדיבור הו"ל בכלל עונה וממילא כיון שרוצה האשה לדבר בכל עת הו"ל אשה שמבקשת יותר ולא מתפייסת בכך ולכן מייב לשמחה אפילו שלא בשעת עונתה ואפילו היא מעוברת וכשהיא נריכה לאותו מעשה וכפרש"י שם רואה שמתאוית לו ע"כ. ובזה מיעץ להבעל שיתחיל לדבר מיד בקומו בבוקר עד שיחטפנו שיהא בלילה ואפילו הוא מצטער משינה מ"מ לא יפסיק מלדבר אליה ולכן אל יפסיק הבעל מלדבר עם אשתו שמפטפטת ופף אם גמרו הענין שדברו אלא שרוצה להמשיך ימים לה ואל יטעון שאינו רוצה לבטל מלימודו שאם יפסיקנה ויחזור ללימודו יכשל בכל הנ"ל ולא יקיים לפוקדה ולכבדה ואם בוערת בו להבת תורה ידבר עמה על הטעלעפון ויהרהר בדברי תורה וכיוצא בו ועוד ועוד.

נתיב ד

ובאמת כי אין אני רוצה לדחות נפש דמי' אבל מאד אני מצטער שיצא ממנו מגדרו ומגדר התורה בכלל ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה ורוצה להמיר הרצועה בקשרו נימה בנימה בדברי שגעון ואטו הבעל נברא לשום דברים בטלים ולבטל בשביל זה מתורה או שהאדם נברא לשמח את האשה או לשמח את קונו ואם יהי' לו אשה דברנית שמדבר כל עת אליו יפת אליה פניו ויבא ויבלה הזמן ולא ילמוד תורה, וכי כך הוא עושה גם כשאריך לילך לעבודה אז היא יודעת שאין ניריך לדבר אתו כי אז הוא נריך לעשות פרנסה לביתו וא"כ האיך אין היא יודעת שללמוד תורה הוא כמה

באשתו שהיא ירא׳ת ה׳ ומתאוה לו והתירו לעשות צרכה אבל אטו זה בכל עת ובכל שעה וכי זה היא אשה ירא׳ת ה״ וכ״ש בעת נדתה, ושיבטל מלימוד התורה ויפסיק מלימודו עבורה אשר אמרו עלי שיח שמאכילין אותו גחלי רתמים על שהפסיק באמצע הלימוד ואדרבה האשה צריכה לדעת שלימוד התורה קודם מכל וח״ו להפסיק הבעל מלימוד התורה שזה גם מצותה שמקבלת חצי שכר וח״ו להפסיק מלימוד התורה בשביל לדבר דברים של מה בכך עם אשתו, אם לא שהוא ענין של פק״נ וכיוצא בו. ואין אלו אלא דברי הבל ורעות רוח.

ובשו״ע יו״ד סי׳ קצ״ה חייב אדם לפרוש מאשתו בימי טומאתה וכו׳ ולא ישחוק ולא יקל ראש עמה (אפילו בדברים) ובביאור הגר״א שם ז״ל באבות דר״נ ה״א ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים ת״ל לא תקרב וכו׳ עכל״ק. הנה מבואר באבדר״נ ובביאור הגר״א דאפילו לדבר דברים בטלים בעת נדתה הוא בכלל לא תקרב ועובר בלאו כשמדבר עמה מה שאינו מוכרח ומדברי התוס׳ אין קושיא כלל לדידן כמובן. עכ״פ פשוט כל ערוס יעשה בדעת ואין ללמד לבני ישראל לדבר דברים בטלים שמביאין אח״כ לבאר שחת כמבואר בתנא ואל תרבה שיחה עם האשה וכל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו וסופו יורש גיהנום אלא כל דבריו יהיו במדה ומשקל לכל וכ״ש עם אשתו, ומה שרצה לומר שהאשה לא גרעה משיחת שאר בנ״א ואדרבה טובה היא לדבר עמה בכל עת שמקיים עוד כמה מצות, דבר זה שגגה גדולה הוא מתרי טעמי חדא דאפילו מצד דרך ארץ שכתב מעלתו הרי ודאי בכל אדם נמי אם יבא פעם או פעמיים ישמע לו אבל אם יבא ויבטלו בכל שעה ובכל זמן ויבטל אותו ממלאכתו ומלימוד תורתו ודאי לא ישמע לו רק אם יקרה בדרך מקרה שיבא אליו מדרך בנ״א לדבר איש אל רעהו וגם בזה החכם עיניו בראשו ובמדה ובמשקל, ואמר החכם שלמה המלך ע״ה הוקר רגלך מבית רעך, ואם מצד הלכה פשוט דאינו דומה שיחת האשה לשאר בני אדם דבשאר בני אדם לא אמרו עליהם אל תרבה שיחה, ובאשתו אמרו אל תרבה שיחה ובשאר בני אדם לא אמרו וגורם רעה לעצמו וסופו יורש גיהנם ובאשתו אמרו וגורם רעה לעצמו וסופו יורש גיהנם והגם דבסתם שיחה בטלה נמי אמרו ודברת בם ולא בדברים בטלים אבל לא הזהירו חז״ל יורש גיהנם.

וז״ל רבינו יונה בפי׳ המשנה אבות פ״א מ״ה ואל תרבה שיחה עם האשה ששיחת הנשים מביאה לידי הרהור עבירה וביטול תורה באשתו אמרו ק״ו באשת חבירו (כמרז״ל באבדר״נ) באשתו נדה אמרו ק״ו באשת חבירו ר״ל שלא ירבה דברים עם אשתו נדה שמא יתגבר עליו יצה״ר ויבא לידי פשיעה וק״ו באשת חבירו שיצרו תקפו עליה ביותר שאם בזאת שלמחר תהא לו מותרת ודומה לו פת בסלו אמרו כ״ש באשת נכרי וכו׳. ונראה לפרש כפשוטו באשתו אמרו שלא להרגילה בדברים לעולם כדי שלא יהא מצוי עמה בכל יום שאין לאדם להיות עם אשתו להנאתו אך לקיים המצוה להפריש בין האדם ובין הבהמה כמו שאמרו במסכת ברכות גבי בעלי קרי שלא יהו מצויין עם נשותיהן כתרנגולין והיא מדת הפרישות המביאתו למדרגות העליונות כדאמרינן פרישות מביאה לידי טהרה. מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו כלומר גורם שהיצר מתגבר עליו שנקרא רע וזה האיש גורם הרע לעצמו שנתן לו מקום והזדמנה להדבק בגופו על ידי השיחה והפריץ על המדות יותר משאר בני אדם שפעמים יצר מתגבר עליהם אבל בשלא יעשו הם דבר גורם ולא הגרמת עצמן תפתח עליהם הרעה ובוטל מדברי תורה כי מחשבת התורה לא תכון לנגד עיניו בעוד לבו פונה אל האשה ולא לשיחתה כי הן שתי מחשבות שאין הלב סובלתן כאחד. וסופו יורש גיהנם שסוף בא לידי עבירה אחר אשר בשרירות לבו הולך ומרבה דברים על פנים יעשה חטא וירד שאולה וזהו שאמר שלמה ע״ה (קהלת ז׳ כ״ו) ומוצא אני מר ממות את האשה וגו׳ ר״ל כי המות יסירהו מן העולם מחיי עולם קטן אבל האשה תאבד הנפש לעולמי עד הנה כי היא מר ממות אשר היא מצודים וחרמים האדם כיון שמביט באשה נלכד הוא ברשתה אשר היא מצודה ולא יכול להמלט ממנה כי האיש רואה אשר חשקה לבו ואינו רואה מה יהי׳ לו עליה באחרית הימים כמו שאמר הפייטן יונה פותה הולכת במדבר רואה את הבור ואינו רואה את המכבר וחרמים לבה כשהיא חושקת את האדם בלבה אפילו אם לא יחשוק אותה ומזלו הרע של זה האיש גרם שתחשוק היא בו אסורים ידיה שאם אחזה בידיה כבר לקוח הוא בבית האסורים ושוב אין לו תקנה ע״ש.

והרמב״ם שם בפיה״מ וז״ל באשתו אמרו ידוע שהשיחה עם הנשים על הרוב הוא בעניני המשגל מפני זה אמר שהרבות השיח עמהן אסור כי הוא גורם רעה ר״ל שיקנה פחיתות מדות לנפשו והוא רוב התאוה ובוטל מדברי תורה מבואר הוא שמאבד הזמן בעסקים אחרים וסופו יורד לגיהנם בעבור שתביא עליו זאת השיחה מן המרי ויתחייב עליו העונש.

והראב״ד בבעה״נ בשער הקדושה (דף 82) כתב דאפילו באשה שצריך לרצותה לפני תשמיש שמותר לדבר עמה לרצותה כגון שהי׳ לו כעס עמה שמותר לרצותה בכל ענייני ריצוי אבל אם אינו צריך לרצותה אינו רשאי לדבר עמה בדברים אחרים חוץ מדברים הצריכים לתשמישה של אותה שעה ואם ספר ושמש עליו אמרו מגיד לאדם מה שיחו אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו בשעת הדין. עוד

בשער הפרישה שם (דף 14) כתב רבינו הראב"ד ז"ל בסופו הנה השלמנו כל הפרישות ומצאתי מכללן תשע וכו' מוסף עליהם הנדה שהוא חייב בכל מיני פרישה בחבוק ונשוק ובדברים בטלים וכו' הנה דבשעת נדתה חיוב הוא יותר להפריש עצמו מלדבר עמה והוא אחת מהפרשות שחשב בין תשע ההפרשות והיינו כמו חבוק ונשוק הכ"נ הפרשה מדברים בטלים והוא אפילו ממה שמותר בשעת טהרתה.

והרשב"א בתוה"ב ב"ז ש"ב כתב וז"ל תניא בנדרים פ' שני אל תרבה שיחה עם האשה שסופך בא לידי ניאוף רבי אחי בר' יאשי' אומר כל הצופה בנשים סוף בא לידי עבירה וכל המסתכל בעקיבה של אשה הויין לו בנים שאינם מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה. עוד שם וז"ל ועוד הקלו ליוצא בדרך וכו' ויש מי שאומר שלא התירו ביוצא לדרך אלא דבר הרגל אבל תשמיש ממש אסור ע"ש ומכלל דמי שאינו יוצא לדרך שאסור בשעת עונתה דברים כאלו אסורים והיינו רבוי שיחה וזה ברור מאד.

והא לך לשון התוי"ט אבות מ"ה פ"א אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו דברי ר' יוסי בן יוחנן הן שדבריו שהיה אומר דברי קבלה עד מסיני והיינו נמי דעל מכאן אמרו חכמים וכו' מפרש הרע"ב רבינו הקדוש כתבה ולא פי' כן אדהכא פי' דהו"ל קבלה למשה מסיני ובעל מדרש שמואל כתב דרבינו הקדוש אמרה וכ"כ עוד בשם רבינו אפרים, וכתב עוד שם כל זמן שאדם מרבה וכו' גורם רעה וכו' בשם מדרש שמואל כל זמן בין בהיות אשתו טהורה בין בהיותה בימי טומאתה אין ראוי להרבות עמה דבורו כי אם היא נדה וטמאה הדבור מביאו לידי תאוה והתאוה לידי מעשה ואין לך רעה גדולה מזה שגורם רעה לעצמו ואם היא טהורה יותר טוב היה שהזמן ההוא שיושב בטל בשיחה בטילה יהא עוסק בתורה וז"ש ובוטל מדברי תורה כשמרבה שיחה באשתו טהורה ע"כ, וע"ש שהביא בשם האברבנאל כעין זה, ובשם רבינו יונה כתב כל המרבה שיחה וכו'.

והנה ביארו לנו חז"ל שריבוי שיחה עם אשתו גורם רעה לעצמו וסופו יורש גיהנום וע"ש מה שהאריכו עוד בביאור הדברים ועכ"פ פשוט מכולהו ראשונים ואחרונים דאין להרבות שיחה עם אשתו ולא מיבעיא בשעת טומאתה שהדבור מביא לידי תאוה והתאוה לידי מעשה ואין לך רעה גדולה מזה ואפילו אם יתגבר עצמו על היצר ולא יעשה דבר עבירה בעצם אבל מידי הרהור לא יצא וכ"ש בימי נעורים וח"ו יבא לידי קישוי לדעת ולפעמים לידי הוז"ל ר"ל ומי יודע עד היכן הדברים מגיעים לבד הפגם שפוגם הדיבור באשה נדה שאפילו אומות העולם היו מתרחקים מהם בשעת נדתן כמבואר כל זה בהתורה הקדושה.

וימחול נא לעיין בא"ע מסי' ע' עד סי' פ"ו ויראה שם החיוב שיש על שניהם זה נגד זה והי' כדאי לפרסם להם את זה ולהגיד החיובים שיש להאנשים נגד הנשים והחיובים שיש להנשים נגד בעליהן אבל בכל הש"ע לא מצאתי ולא בפוסקים הלכה כזו שהעלה בספרו שאם האשה מסרבת לקיים חיובה או להיפוך שיעשה לה כבוד ויקר בשביל זה רק בספרי העכו"ם יוכלו למצוא כזה.

עוד ראיתי בדף קס"ב שכתב דביוה"כ היצר גדול יותר מבשאר ימים, ואחר הסליחה שכח מה שאמרו דביוה"כ אין היצה"ר שולט כלל בישראל דלא ניתן לו רשות. ומיהו במהרי"ל הל' יוה"כ כתב דדוקא עבירות של יו"כ ל"ל רשות לאסטוני אבל של כל השנה יש לו רשות ועיין רוקח סי' רי"ז בסופו ופדר"א בפמ"ו שוב ראיתי דהוא מחלוקת דהמהרי"ו סי' קנ"א וסי' קנ"ב כתב דביום זה בנ"י כמלאכים שאין יצה"ר שולט בהם ונמצא העושה בו עבירה כפול ומכופל ובא"ר סי' תרכ"ב סק"ב תמה עליו (מיומא י"ט) דאיבעילו כמה בתולתי בנהרדעא ובגמ' אמרו הקב"ה מאי אמר לפתח חטאת רובץ ופרש"י יצה"ר מחטיאו בעל כרחו ושטן מאי אמר א"ל שטן ביוה"כ לית ליה רשות לאסטוני הרי דשולט היצה"ר ומחטיאן אפילו ביוה"כ אלא דאין לו רשות להסטין ולקטרג ואדרבה נ"ט דשולט יותר כדי שיעלה הקטרוג ממילא ע"ש ובדע"ת סי' תר"ו ועיין פר"ח סי' תר"ו נראה דא עכ"פ במחלוקת שנוי' ובמקום אחר הארכתי לבאר כהשיטות דאינו שולט ביוה"כ וכמהרי"ו הנ"ל.

עוד שם באותו עמוד כתב שאם אשתו לפעמים מטפלת באורחים שבאו לביתו עד כדי ששוכחת שיש לה בעל וכל דעתה נתונה רק לאורחים בלי שים לב כלל לבעלה נותן לו מע"כ עצה להבעל שיזדרז להראות לחברים כמה שהוא מכבד את אשתו וגם זה לא ראיתי בש"ע שלי שיש חיוב על הבעל להראות לחברים האיך הוא מכבד את אשתו בכלל וכ"ש כשהיא מבזהו ובפ' כי תצא בספרי ואמר אבי הנערה את בתי נתתי לאיש הזה מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש ועיין רש"י ובשפ"ח שם ואדרבה האשה לעולם אין לה להתערב בין האנשים כל שאפשר וע"ד שאמרו אין משתמשין באשה כלל. ובתורה כתוב כשקבל אברהם אבינו אורחים אמרו אי' שרה אשתך והשיב הנה באהל ובפ' כי תצא ואמר אבי הנערה בספרי מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש ופי' הרא"ם מדלא אמרה הנערה אל הזקנים הנה האיש הזה שם לי עלילות דברים ועיין שפ"ח ולפענ"ד מדכתיב ולקח אבי הנערה ואמה א"כ הצריך לתרוייהו שיקחו את בתם ולבסוף לא כתיב אלא ואמר אבי הנערה ולא אבי הנערה ואמה שתרוייהו יאמרו ועכ"פ תדבר האשה אחר שיגמור בעלה ואמר מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש אפילו האיש כבר

סיים דבריו וכלכל מה להם לחבריו עם עמהו ועיין רבינו יונה בספר היראה אות רנ"ד וז"ל אל תעבוד עמה כיצד בפני חבירך פן על ידך יחמדנה וכתיב לא תחמוד כלי בית לא תחמיד וע"י שיעשאך מעשיה ויעבדוה יחמוד לה לאחריס הרי מדברה מבואר שאסור לעבוד את עמהו בפני חבריו, ופשוט שאם העבד שוכחת מעבלה לגמרי כשיש שם אורחים בלי שיש לב כלל לעבלה דבריס יש בגו בעבד כזו והלאך זה מתחיס עם דברי ברמב"ס בפט"ו מה"ע שהביא מע"כ בעלמו בהקדמה אחר שכתב חובת האיש לכבד אשתו יותר מגופו ולאהבה כגופו כתב ז"ל וכן צוו על האשה שתהי' מכבדת את בעלה ביותר מדאי ויהי' עליה מורא ממנו ותעשה כל מעשיה על פיו ויהי' בעיניה כמו שר או מלך מהלכת בחשות לבו ומרחקת כל מה שגועל, ומזה שר ומלך הוא אלוה עד שחוכחת שיש לה בעל וכל דעתה נתונה לאורחים ולמה לא מיעץ מע"כ את הבעל שיקח ספר הרמב"ס וירחוה שזה חובתה רק מיעץ לבעל שיכבדה ביותר מדאי היפוך ממה שכתב הרמב"ס ז"ל ומגד בשיש כתב הרמב"ס לכבדה יותר מגופו ובשאה כתב לכבדו יותר מדאי וחילוק גדול יש בזה.

אבל גר מן דין הרי אמרו ז"ל עפרא לפומי' דאינש מיהו בדאחריני הוא דלא משתכל אבריהם אפילו בדידיה לא אישתכל וכיון דמז"ל הניחו הרואו לנו מה שהוא גם זה וכיוצא זה מה שיש הרבה לדבר מקדושת הדברים בעניים אלו שהם הכל היפוך מה שכתב מע"כ וש"ו לבן-תורה להתנהג כפי מה שכתב בספרו הנ"ל מריעא ועד גמירא ואולי הוא ספרו בכלל של פרה אדומה לטהר טמאים ולטמא טהורים ומאד מבקש שאם ביכלתו לתקן מה שכתב כתב וכבר הי' לעולמים בגדולי עולם שמזרו מדבריהם ברואתם אמיתת הדברים וזה מהלשם ותפארתם ומבקש מכמ"ע שאל יקפיד עלי כי ש"ו אין לי שום טינא בלבי ורק כוונתי למען השם וקדושת ושיעות ישראל והמשפחה שם"ו לא יחרב בהכניסו שם זרה בינינו ש"ו אשר לא נוה ה'.

הן אמת דמן התורה אין חלוק בין זכרים ונקבות ורחמי ה' הם על הזכרים כמו על הנקבות לא פחות ולא יותר כדכתיב ורחמיו על כל מעשיו ובתורה פ' פינחס ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר וגו' ודרשו בספרי כיון שאמרו בנות צלפחד שהתרץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות נתקנלו כולן זו על זו ליטול עלה אמרו לא כרחמי ז"ו רחמי המקום, ז"ו רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות אבל מי שאמר והי' העולם אינו כן אלא על הזכרים ועל הנקבות רחמיו על הכל שנאמר (תהלים קמ"ה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ובעמק הנצי"ב כתב דהלא עכ"פ במקום שיש בן גם המה ידעו שאין נותנים אלא לבעלת שיקח ספר הרמב"ס וירחנה שזה חובתה רק מיעץ לבעל שיכבדה ביותר מדאי היפוך ממה שכתב הרמב"ס ז"ל ומגד בשיש כתב הרמב"ס לכבדה יותר מגופו ובשאה כתב לכבדו יותר מדאי וחילוק גדול יש בזה.

אבל גר מן דין הרי אמרו ז"ל עפרא לפומי' דאינש מיהו בדאחריני הוא דלא משתכל אבריהם אפילו בדידיה לא אישתכל וכיון דמז"ל הניחו הרואו לנו מה שהוא גם זה וכיוצא זה מה שיש הרבה לדבר מקדושת הדברים בעניים אלו שהם הכל היפוך מה שכתב מע"כ וש"ו לבן-תורה להתנהג כפי מה שכתב בספרו הנ"ל מריעא ועד גמירא ואולי הוא ספרו בכלל של פרה אדומה לטהר טמאים ולטמא טהורים ומאד מבקש שאם ביכלתו לתקן מה שכתב כתב וכבר הי' לעולמים בגדולי עולם שמזרו מדבריהם ברואתם אמיתת הדברים וזה מהלשם ותפארתם ומבקש מכמ"ע שאל יקפיד עלי כי ש"ו אין לי שום טינא בלבי ורק כוונתי למען השם וקדושת ושיעות ישראל והמשפחה שם"ו לא יחרב בהכניסו שם זרה בינינו ש"ו אשר לא נוה ה'.

הן אמת דמן התורה אין חלוק בין זכרים ונקבות ורחמי ה' הם על הזכרים כמו על הנקבות לא פחות ולא יותר כדכתיב ורחמיו על כל מעשיו ובתורה פ' פינחס ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר וגו' ודרשו בספרי כיון שאמרו בנות צלפחד שהתרץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות נתקנלו כולן זו על זו ליטול עלה אמרו לא כרחמי ז"ו רחמי המקום, ז"ו רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות אבל מי שאמר והי' העולם אינו כן אלא על הזכרים ועל הנקבות רחמיו על הכל שנאמר (תהלים קמ"ה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ובעמק הנצי"ב כתב דהלא עכ"פ במקום שיש בן גם המה ידעו שאין נותנים אלא לבעלת שיקח ספר הרמב"ס וירחנה שזה חובתה רק מיעץ לבעל שיכבדה ביותר מדאי היפוך ממה שכתב הרמב"ס ז"ל ומגד בשיש כתב הרמב"ס לכבדה יותר מגופו ובשאה כתב לכבדו יותר מדאי וחילוק גדול יש בזה.

נתיב ה

אבל האמת בזה כי אבותינו אבות אבותינו כבר כבשו לנו את הדרך נלך בה לכבד את האשה יותר מגופו אבל בדבור לא ידבר אלא במדה ובמשקל ואלה בשלש שאיקה בתרין ואדרבה הממעט בדיבור ואינו משקר ואינו מדבר דברי הבל ושקריס ובלאף אלא מכלכל דבריו במשפט לעולם לא ימוט לזכר עולם יהי' לדיק כמו שרגילין מאמות אמותינו ואבותינו ז"ע ועכ"י שהי' אלא שלוה ואהבה ואחוה מבלי ליגע כל היום ולבבר שקריס ולה"ר וכילות כל היום עם נשותיהם. ואולי דרכו הזה הוא טוב לבני אנשים הרחוקים מהתורה ואם לא יגע וידבר עם אשתו ילך וידבר ח"ו עם נשים אחרות אז ולמי טוב לו לדבר עם אשתו שהרי אמרו ק"ו באשת אביהו ע"כ המדבר עם אשת אביהו אמור ומתלילין אותו הקל הקל תחילה ולא ח"ו יכשל באמור אבל לבני תורה הדרך הזה הוא דרך עקלקלות דרך אשך ואפלה לא יכון בו אור ואנו על זה כתב מרן הח"מ ספר שמירת הלשון ואחר ספרי מוסר מלאים מזה ובפרט ספרי אסידות ומי יתיר לאנשים נעירים ליגע ולדבר עם נשותיהם יומם ולילה ועי"ז באים לידי ביטול תורה והרהורים רעים וכמה פעמים לידי הוז"ל ר"ל ובפרט בימי נדתם ז"ב.

ובדרך כלל כנראה מעכ"ת כנראה מושב שהאשה היא מין בריה שיושבת כל היום בפחד מהבעל ובשנאה עליהם וכיוצא בו והבעל הוא דבר נפרד אבל באמת חז"ל אמרו כי אשתו כגופו והם חלק אחד ואין האדם צריך להבדיל לרגליו בכל שעה ושעה שהוא מושב אותם כמו הרואם והבדיל הידים שהם אלו מושבים כמו הרגלים ואחר גופו אלא אחד יודע שכל גופו שלו ואין חילוק בין ידיו לרגליו וכן הוא בשים ואשה ואין צריך בכל רגע לדבר ולהגיד לה מהבתו אליה אלא כשתראה אמיתו אליה ולא יסקר בה ממילא תבטח בו ואם תראה שהוא מועל ומשקר בה לא יועילו אלף הבטחות ולא צריך הבטחות בפה כי בלב ובל ידברו כגלפענ"ד.

משל אחריס וריחס עליה האם מפני שאין דרכן לעשת למלאכה ולפרנסה כי עקרת הבית בימה מושבה אלא דמ"מ נער גדול הוא כשרואים נחלת אבותיו נתונות לזר ונאסף שם אב מן הנחלה וכשים בן אין לבנות עגמ"נ בזה שהבן נוטל הכל אבל כשאין בן וריס מוכלים אותה העגמ"נ גדולה בזה שנוטלין אחריס וזהו הרחמנות על כל מעשיו. יהי' הטעם מאיזה שיהי' עכ"פ מבואר דמאחו ימ"ש אין חילוק בין זכרים לנקבות ורחמיו שוים על כל מעשיו ומה שאלקה התורה בכמה ענינים הוא הכל מרחמי האב על בולנו שבלי זה לא הי' בחלוקת לחיות חיי נחת בלי מחלוקת ועשה הכל לטובת המין האנושי.

והנה יש לי עוד הרבה לכתוב אבל כאמור אין הז"ג אבל מכל מה שכתבתי יראה מעכ"ת שכל ספרו הנ"ל אינו לפי רוח התורה ולדעתי מאד מאד הייתי מבקשו למען השם ותורתו לתקן בו הענינים כדי שיוכלו שניהם לקרוא בספר זה ויהי' לתועלת.

בדף קכ"ו ובכל הפרק ט' יצא שם לברר שהאשה נוחה מאד להתפייס ובנקל מתפייסת ובלי לבקש מחילתה אלא ע"י כבוד ויקר ועבור בקבוק בשמים ממש כטבע המלאכים שקל להם לא לשנוא ולא לנקום ולכן האשה נוחה מאד לרצות לבעלה, והוא היפוך מה שאמרו ז"ל נדה ל"א ומפני מה האיש מקבל פיוס ואין האשה מקבלת פיוס זה ממקום שנברא וזו ממקום שנבראת ופרש"י האדם נברא מאדמה עפר תיחוח נוח ליבטל אבל בשר ועצמות קשין הרי אדרבה האשה קשה לרצות, וראיתי שם שוב בדף קכ"ד שהביא הגמ' הנ"ל וכתב דהאשה נוחה להתרצות ואינו צריך אפילו להזכיר במלה שמבקש ממנה מחילתה אלא ישכנעה בכבוד ויקר כראוי ואע"פ שאמרו בנדה שאין האשה מקבלת פיוס היינו שנשאר בה רושם האונאה וכיון שהאונאה נחרת בה לא יסור ממנה רושמה אף כשתתרצה ואם יצטברו בקרבה כמה וכמה רשמים כאלה תבא בסוף לידי חולי רוח ויקשה על הבעל לעשות שלום עמה ע"כ.

והנה לא ידעתי מאי קאמר במח"כ, שאם נשאר עליה רושם א"כ קשה לפייסה ואדרבה אפילו כשמראה עצמה מתפייסת אכתי רושמה עליה ונוטרת לו איבה ושנאה ואפילו לאחר עשרים שנים תחזור ותזכירנו מהעולה שעשה לה או שנדמה לה שעשה לה וע"ז קרי מע"כ נוחה להתפייס אבל האמת שהאשה קשה להתפייס אלא שאם יתן לה הבעל כבוד ויקר כמ"ש מע"כ תקבל ממנו גם הכבוד אבל שנאתה שמור לנצח וקשה מאד להתפייס כמאמר חז"ל, ואם דימה אותה למלאך שאין בו לא קנאה ולא שנאה האיך כתב שרושם נשאר אבל פשוט שדברי חז"ל אמת ורק בשביל כבוד שרוצה עכשיו אינה מראה כעסה השמור אצלה והו"ל אחת בפיה ואחת בלב שיותר קשה, ובס' המדות למהר"ן ערך מריבה אות ע"ה וביפ"ל ח"ב אות א' כתבו מי שקשה לקבל פיוס הוא מעלמא דנוקבא הב"ד בכף החיים א"ח סי' תר"ו אות ט"ז, עכ"פ דברי חז"ל הם אמת ותורת משה אמת.

ובכלל בכל הספר ועל כל דבר ודבר ועל כל סיבה וסיבה ומחלה וקטטה ותקלה על הכל אין לו למע"כ אלא רפואה אחת כבוד ויקר לאשה וכבוד ויקר וכבוד ויקר להאשה שזה הרפואה על כל כולו, וכי באמת אשה זו אין לה שום דבר אחר בחייה רק כבוד וכבוד וכבוד, ואולי גם עליה נאמרה המשנה הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם ואם תתרגל בכל כך כבוד בכל עת וכל שעה מה תהא בסופה ח"ו תעקר מן העולם ואת בעלה עמה ועוד למה לא תחוייב האשה לכבד את בעלה והלא זה הוא חיוב הראשון, אבל לפענ"ד אין כל הנשים מחוסרי דעת ח"ו ועבור כבוד המדומה שיעשה הבעל איזה מין קונץ ויכבדה בפיו ובאיזה קאמפלימענט של בלאף, וזה הכל, אבל האמת כי נשים צדקניות יודעות מהחוב המוטל עליהם להיות עקרת הבית לבנות ולא להרוס וגם יודעות האחריות נגד הבעל לסייעם בקדושתם ולעודדם לכל דבר שבקדושה והנאה להם ונאה לעולם אמנם כל זה באשה כשרה שעושה ע"פ התורה ולא לפי רוח הזמן והוואמינס ליב וכדומה, ועליהם אמר החכם אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה כלומר האשה גומלת טוב לבעלה כל ימי חייה ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיהם ולא שהבעל נותן לה הקאפפע במטה בשעה שמונה אין זה האשת חיל שאמר שלמה המלך נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ ואינה מפסקת בעלה בדיבורו בין אנשים והבעל ישתוק כפי שכתב בספר מע"כ אלא פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה ולאחר שיש בה כל אלה קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה אשה יראת ה' היא תתהלל תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה כלומר מעשיה יקרבוה ומעשיה ירחקוה והיינו ויהללוה בשערים מעשיה.

וז"ל רבינו הגדול הראב"ד ז"ל בהקדמתו על ספר בעלי הנפש. אמר אברהם בר דוד ז"ל המחבר. העיר השם הנכבד והנורא את רוחי לדבר על ענין דבוק האדם באשתו ולבאר משפטי חבוריהן ופרידותן לכל תולדותם ומקריהם כמצות הבורא עליהם. ומה נפלאו מעשה הבורא ומי יבין סודם, כי כל הנבראים מן האדמה זכר ונקבה, והאדם נברא אחד ואחר כך ברא לו ממנו עזר כנגדו ומי יוכל לעמוד על גודל מעשיו ונפלאותיו ולהגיע אל תכלית חכמת מעשיו, אך כי האדם צריך לחשוב בדלות תבונתו ובמיעוט שכלו כי כל מעשה הא-ל אשר עשה בחכמה ובתבונה ובדעת עשה את הכל, ואומר אני בקלות שכלי כי לטובת האדם ולהנאתו בראו אחד, שאלו נבראו זכר ונקבה מן האדמה כשאר כל הנבראים היתה האשה אצל האדם כבהמה הנקבה אצל הזכר שאינה מקבלת עליה שולטנות הזכר ולא עומדת אצלו לשמשו אף כי זה חוטף מלפני זה וזה מלפני זה וזה בועט בזה וזה בזה, ואיש לדרכו יפנו, וגם אינם מיוחדים זה לזה לפי שבתחלה נבראו זה בפני עצמו וזו בפני עצמה, ולכן ראה הבורא צורך האדם והנאותיו וברא אותו יחידי ולקח אחת מצלעותיו ובנה ממנה את האשה והביא אל האדם להיות לו לאשה ולהיות לו לעזר ולסעדו ולמסעדו מפני שהיא נחשבת אליו כאחד מאיבריו אשר נבראו לשמושו, וכי יהיה מושל עליה כמושלו על אחד מאיבריו כי תהיה משתוקקת אליו כאחד איבריו משתוקקים

להנאות גופו וזש"ה ולאדם לא מצא עזר כנגדו, ר"ל אלו ברא את האדם כענין יצירת בהמה לא מצא עזר כנגדו, ואמר לא טוב, המציאה הזו אינה אחר בדיקה וחפוש כשאר המציאות שאין נכון לדבר כך על הבורא אך הוא במציאות המחשבה הקדמונית כאשר נבראים זכר ונקבה מן האדמה הביט וראה בטובת האדם ולא מצא עזר לאדם בבריאה ההיא, ואמר לא טוב היות האדם לבדו, כלומר כמו הבהמה שאין הנקבה מתיחדת אל הזכר ולכן אעשה לו עזר כנגדו שתהיה משמשתו בכל צרכיו כנגדו שתהיה עומדת אצלו תמיד אך טוב שיהיה האדם מתאחד עם האשה, כי הבהמות הם מתבודדות ואין הנקבות מיוחדות לזכרים ולכן אעשה לו עזר כנגדו כלומר אבראנו בענין שיהיה לו עזר ממנה שתהא מיוחדת לו, וזהו כנגדו לומר שתעמוד אצלו יומם ולילה ולכך הזכיר יצירת הבהמה והחיה אצל בריאת האשה לומר שאילו נבראת האשה לאדם כענין יצירת הבהמה והחיה לא הי' לאדם עזר מן האשה, ע"כ בראה הבורא מגוף האדם, ועל זה אמר האדם בראותו אותה וידע כי ממנו נלקחה אמר ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, כלומר ראויה זו שתהא מיוחדת לאדם, והאדם מיוחד אליה, וע"כ ראוי האדם לאהוב אשתו כגופו ולכבדה יותר מגפו ולרחם עליה ולשמרה כאשר ישמור אדם אחד מאבריו, וכן היא חייבת לעבדו ולאהוב אותו כנפשו כי ממנו נלקחה ועל כן צוה הבורא את האדם על אשתו לאמר שארה כסותה ועונתה לא יגרע, ולמען ידע האדם כי יש לו בורא המושל עליו, שם לו חוק ומשפט בהתחברו אל האשה כאשר שם חוקיו על כל מתנות האדם.

נתיב ו

בדף קס"ח באם הבעל מוליך את אשתו לחנות אל יכנס עמה לשם כי הבהלה לחזור יכולה להיות בעוכריו, ואם מוכרח להמתין צריך ליזהר שלא יקבע לה זמן לומר לה רק שעה וכדומה כי הנשים פטורות ממעשהז"ג, וקשה להן לדייק הזמן ומצערה בזה שקובע לה דבר המתנגד לטבעה וכו', אלא יאמר הבעל לעצמו עכשיו הוא למעלה מן הזמן וימתין עליה עד שתבא ואפילו כל היום. והנה באמת בזה אין לי פתרון כלל, דהתוס' כתבו וכן שאר הפוסקים דהא דאשה פטורה ממעשהז"ג הוא מפני שמשועבדת לבעלה לעשות רצונו ולא יכולה לילך ולקיים מצות עשה שהזמן גרמא שאולי באותו שעה תצטרך לבשל לבעלה ולעשות שאר צרכיו ולזה פטורה ממצות עשה שהז"ג, אבל לא פטרה אותה התורה ממעשהז"ג כדי שהבעל יהא משועבד ומשרת לה וימתין עליה בשביל שהאשה אינה יודעת לשמור על הזמנים והם דברים ממש היפוך התורה שהבעל משועבד לאשתו ולכן האשה פטורה ממעשהז"ג.

עוד הביא שם מעשה מתלמיד אחד שהלך לבקר את רבו בחוה"מ ורבו הזמינו לאכול אתו ולאחר האכילה קם רבו ורחץ בעצמו הקערות בשעה שאשתו היתה בחדר אחר אך מיד חזרה אשתו וראתה ואלצה אותו להפסיק, ראה אף שלא הי' לפי כבודו לרחוץ כלים לעיני שני, הקדים כבודה לכבודו כמאמרם יותר מגופו והקדים כבודה לכבוד השני, אורחו, והגם שביזה עצמו בכך, הלא ידוע מיחזקאל בן בוזי שביזה עצמו על דברי תורה ע"כ. ואם המעשה כפשוטו אין אלו אלא דברי בוז נגד הרב הנ"ל ובזיון נגד אשתו, שהרי גם מע"כ רואה שזה בזיון הי' לרבו לרחוץ הקערות ומי התיר לו לבזות עצמו ואשתו הרבנית להראות להבחור שהרבנית מניחתו לרחוץ קערות שאינו לפי כבודו, ואסור לבזות עצמו ואין זה הקדים כבודה אלא בזיונה שביזה אותה נגד התלמיד, ומה שהביא ראי' שמותר לבזות עצמו על דברי תורה, ודאי כן הוא אבל על נקיות הקערות להיות הראש ישיבה דיש-וואשער בבית בפני התלמידים אדרבה זה בזיון התורה שמבזה התורה, ודאי שאם אשתו לא יכולה וכיוצא בו מה יעשה הבעל, אבל כפי מה שהביא המעשה אין זה אלא בזיון ולא כבוד לאשתו שיצא התלמיד ויאמר אזא ווייב שאפילו הקערות הראש ישיבה צריך לנקות בעצמו וודאי צריך גם לבשל לעצמו.

בעניני הכסף כתב שם שצריך הבעל להניח כל עניני הכסף בידה ואל יתעסק בהם כלל, כן הוא באמת לפי מנהג אמעריקא שכל מה שקנה הבעל קנתה האשה והבעל מביא ההמחאה בכל שבוע לאחר שקבל מהעבודה ונותן להאשה והיא נותנת לו כמה פרוטות בכל יום שיהי' לו על הוצאות הנסיעה ודי, ולפעמים שיקנה לעצמו מה שהוא, והאשה שוררת עליו ועל הכל, וכמאמר הסייקאלאדזשיסט להיות כל אשה שוררת על בעלה, אבל כפי אשר למדנו בתורתנו הקדושה כל מה שקנתה אשה קנה בעלה וכן תקנו לנו חז"ל ואפילו לא יסכימו לזה הבתי משפט האמעריקאים וכבר אמר אחד מהשופטים שלהם תורה חדשה נתנה מן השמים וכתיב בה ברא וברתא כחדא ירתון, אבל לתורתנו הישנה במקום ברא ברתין לא תירת, ובמקום שיש בעל כל מה שקנתה אשה קנה בעלה, וודאי שצריך לפרנסה וליתן לה כל מה שאפשר לו לפי כבודה ועולה עמו ואינה יורדת והכל מבואר בא"ע כיצד להתנהג בעניינים אלו ובפרט לפי התיקונים שרק ישלטו בנכסיהון שוה בשוה אבל מי שמע כזאת שהבעל חייב שיהי' העבד ויעבוד ויביא את הכל ויתן אל האדון, וכשיצטרך ליתן פרוטה לצדקה או לדבר אחר ילך ויבקש ממנה אין אלו הדברים אלא חלק ממה שכתבנו לעיל ומעולם לא שמענו מצדיקים גאונים שיעשו כן אלא באפשר כגון ר' נחמן

בן סימני לגי מיסתכל בגורתא דזוגא אבל בטא שלא הסתכל גם לא בחשמו ולא דבר עמה כל היום וכיוצא בזה.

עוד כתב שם דמצוה על הבעל לשמח את אשתו כל ימי חייו, וז"ל בדף קנ"ו, אבל צריך הבעל לדעת בעת הזו שחמת ממצוותיו העיקריות כל חייו הוא לשמח את אשתו ולעת עתה היא יותר גדולה מהמצוה לשמח החתן והכלה. ובחמת כי לפענ"ד לא מצאתי בשום מקום שחמת ממצוותיו העיקריות כל חייו הוא לשמח את אשתו ובחזה ש"ע מצא כן, בשנה רחשונה כתיב ושמח את אשתו אבל שיהא מצוה כל ימי חייו לשמח את אשתו דבר זה ליתא בשום מקום וממילא לעצמו מצות חדשות ואפילו בי"ט נחלקו אי יש חיוב שמחה על האשה ואמרו אשה בעלה מחמת אבל בכל השנה לא ראיתי דבר כזה. אמנם גם זה הוא בש"ע העממי שהאדם נוגר להיות לו בכל ימי חייו תענוגים (פלעזשור בלע"ז) ושמחה ועל הבעל לעשות זאת לאשתו, לא כן עם ישראל זרע קודש שאסור לנו לחזר אחר תענוגי עוה"ז ותאוות העולם וקדש עצמך במותר לך ולדעת הרמב"ן הוא מל"ע מה"ת ועיין ריש פ' קדושים דיש נגד ברשות התורה. ומה שאמרו בגמ' פסחים ע"ב חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה סמוך לווסתה הוא ענין אל עוזה כמובן ופשוט. אבל בכל עת אין זו דרך התורה אלא האדם לעבודת הבורא נוגר והאשה לעזר לו ולא לבעלו וכבר אמר חכם אחד וכי שלמו קרטע בגמגם ולא מצינו בכל התורה כולה ולא ברשעים ולא בחרשים שהבעל נברא להיות משועבד לאשתו ולעבדה ולשמרה ולשמוע לה בכל אשר תצוהו ותדרבה אמרו מי שאשתו מושלת עליו מצוה לגרשה.

בקיצור ממית הדברים מה שצריך לדעת העיקר מה שאמרו ז"ל לאשתו כגופו והיינו גופו ממש שלא יהי' שום חילוק בין לאשתו ויכבדה יותר מגופו הכל כפי המבואר בש"ע ובפוסקים. וודאי כיון שידע שאשתו כגופו והיא חלק ממנו ממש וכמו שהוא בעצמו על כל תנועה שעושה צריך לעשות ע"פ ש"ע והחלכה כן גמי לעניין אשתו צריך להתנהג כפי ההלכה המקובלת ומפורשת אצלינו בש"ע כדת מה לעשות וכבר רמז מכמינו ז"ל ועשו תקנות בין איש לאשתו כילד יהגו ע"פ התורה המסורה לנו ממש מסיני וח"ו נשותינו אינם כשפחות אלא כל ההנהגות הם כמדה ובמשקל ומזון היינו לגוי ניתנו לנו הלכות קבועות נוסף על מכז"ל שאקנו כמה תקנות לטובת חיי המשפחה וי"ר שנזכה כולנו למיות חיים טובים בהבה ואהוב ושלום וריעות לאורך ימים ושנים ורעננים ובקבץ סליחתו חולי כתבתי דברים אלא כרצונו אבל מ"ו לא כיוונתי ואין כוונתי מ"ו לגערו אבל מה שעשה שהכניס בכרס ישראל גם זה דרכים אשר לא שערום אבותינו בחיי המשפחה שנצנו על דרכי הקדושה והטיעות מדורי דורות שנמסרו לנו במסורה מאבותינו ורבותינו הצדיקים והקדושים עד אחי' השילוחי ואליהו ומשה רבינו ותהלה לא-ל עדיין מחזיקין בקדושתם נשים לדקניות שנתגדלו על ברכי הטיעות והקדושה ע"פ דרך התורה וכל זמן שנתנו חיים לא ניתן המשחית רשות מ"ו לפתותם ללכת בדרכי התועות מ"ו ולחבד שני עולמות כמאמר המנץ וסופו יורש גיהנם ומנן אי"ה נתנהג בדרכי הקדושה קדש עצמך במותר לך וגם ניזו ובנותינו אי"ה נגדל בדרכי אבות בקדושה וטהרה לעזור לבעליהן שיבואו לידי קדושה וטהרה עבגל"ש.

מנשה הקטן

סימן שיב

בענין אשה שנעשתה שליח קבלה לעצמה

מוצש"ק ויצא התשכ"ו ברוקלין בנ"י יצו"א

כבוד הב' החשוב חו"ב וכו' ר' **מרדכי בערקאוויטש** הי"ו מתלמידי ישיבה הקדושה טעלז ואח"כ בישיבתנו הקדושה.

אחדשה"ט. בד"ת אשר קבלתי ממתו מכתב עש"ק אמה"ל מצאתי לי לרגע קט לעיין בדבריו והנני להשיב מיד.

א) **מש"כ** ממס' גיטין כ"ג ב' תנן האשה מביאה את גיטה ובלבד שתהא לריכה לומר בפ"נ ובפ"נ ומוקמינן לה בגמ' כשהבעל עשאה שליח להולכה עד שתצא למקום פו לב"ד פלוני וקשה ליה דהלא בתורה כתיב ונתן בידה ושלחה מביתו וילחה פי' שכיון שבא הגט לידה הוי מגורשת מ"כ הדרה קושית הגמ' לדוכתא דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ולזה תי' דמיירי כגון שהיה נטלה הגט ממנו או שנטלה הגט מעל גבי קרקע אבל היכי לנתן בידה הכ"נ למגורשת מיד.

ולאחר הסליחה מישתבש זה בין בפי' בגמ' בין בעיקר הדין, דהא לכתב ליה חילוק בין אם נטלה האשה הגט או נתן לה הבעל הגט דע לחין חילוק בשליח להולכה בין אם הוא אחר או הוא אשתו כל שנעשה לו שליח להולכה כל היינסם שוים ומעתה לא מבעיא לפי מה שכתבו בסדר הגט לכל שליח להולכה הבעל מוסר בידו הגט עיין ג"ע סי' קנ"ד סל"ח והבעל יאמור הגט לשליח (אתה פב"פ) הולך גט זה לאשתי פלונית בת פלוני וכו' הב"ה ויקבל השליח הגט כמו האשה בעצמה ואח"כ חוזר האכס ויקרא הגט ויאחל כל האחלות וא"כ הרי הבעל מוסר הגט לשליח ממש ובודאי גם בשאה כן הוא ועיין לעיל סי' קמ"ו סעיף ל' ממנ שפילו מעיקר דינא אין חילוק בין אשה לאחר אחר שאם נעשה שליח לקבלה אין חילוק בין לקח מידו או מן הקרקע וזה מבואר בפוסקים.

גם בפי׳ הגמ׳ שגה דהרי בגמ׳ שם הקשו אשה מכי מטא גיטא לידה איגרשא לה ותי׳ באומר לה אל תתגרשי בו אלא בפני פלוני ב״ד והקשו סוף סוף כי מטא התם איגרשא לה ותי׳ רב איקא דאמר לה כי מטית להתם אתנחיה אארעא ושקליה ופריך א״כ הוי ליה טלי גיטך מעל גבי קרקע ואמר רבא טלי גיטך מעל גבי קרקע לא אמר כלום ומשני דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם הוי שליח לקבלה וגם ע״ז הקשו דלא חזרה שליחות אצל בעל ומשני דהוית שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם שוית שליח להולכה ואב״א דכי מטית התם אימא קמיה ב״ד בפ״נ ובפ״נ ומשוו ב״ד שליח ע״ש ופשוט דכל זה מיירי אפילו נותן לה הבעל גט בידה ואדרבה מדהקשו מכי מטא גט לידה איגרשא מפורש דודאי מיירי דנתן בידה ולא משני דמיירי שלא נתן בידה דזה לא מעלה ולא מוריד כשנעשית שליח להולכה ולכן צריך לשנות דלא הוית שליח להולכה אלא עד התם וכו׳.

ומה דקשה ליה דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה הנה לא אמרינן מתנה על מה שכתוב בתורה אלא בדבר שהוא מחויב לעשות והתורה צוהו לעשות באופן זה והוא מתנה לעשות באופן אחר כה״ג הוה מתנה על מה שכתוב בתורה אבל הכא לא הוה אלא כשאר תנאי בגט דכל תנאי בגט כשר והטעם פשוט דהכא אין שום חיוב לגרש את אשתו דנאמר שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה להטיל תנאים בגירושין אלא אדרבה הוא הוא הרוצה לגרש את אשתו והדבר תלוי בו שהתורה נתנה לו כח ורשות לגרש כרצונו ובאופן זה רוצה הוא לגרשה ובאופן אחר אינו רוצה לגרשה ומי יאמר לו מה יעשה כיון דאין מגרש אלא לרצונו והוה כאומר איני רוצה לגרש אלא מיום מחרת ולא מהיום דלא הוה מגורשת אפילו קבלה הגט ממש לשם גירושין בידה מ״מ כיון שהתנה עמה שלא תהא מגורשת עד ל׳ יום בתנאי כפול הוה תנאי ואינה מגורשת כיון דהכל תלוי ברצונו והכ״נ כן הוא כיון שהוא אמר לה שלא תתגרש אלא לאחר שתתן הגט לב״ד של מקום פלוני אינה מגורשת ואין נתינה זו חשובה כלום אלא הב״ד יעשו שליח כפי ציווי הבעל ויתן לה ותתגרש וזה פשוט.

דושה״ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שיג

בענין איסור יחוד ובקינוי בעל לאשתו

עש״ק ו׳ לחדש הרחמים התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ הרהגה״צ פ״ה עמוד הימיני קדוש יאמר לו משרידי הדור הישן כקש״ת מו״ר ... שליט״א אדמו״ר ... בנ״י.

אחדשכ״ק בידידות נאמנה ובאהבת נפש. בדבר השאלה שקרה לאיש אחד אשר הלך לבית המשתה עם ביתו זו אשתו ולפי שנתאחר הזמן חזרה אשתו לביתו והבעל נשאר עוד על החתונה וכשחזר הבעל הביתה מצא את אשתו בביתו אמנם התעכב שם גם בחור אחד אשר דרכו לישן ולהיות שם אצלם והבחור התעכב שם בחדר אחד ועיין בספר והאשה היתה בחדרה ולא עלתה על דעתם כלום זה מזה וכשחזר הבעל הביתה חשש שמא יש כאן חשש יחוד ואמר לאשתו למה שהתה יחידה בבית עם איש אחר והוא איסור חמור של יחוד, והיא בתוס לבה השיבה כי לא עלתה על דעתה שיש בזה שום איסור ואח״כ בעלה זרזה מאד ודבר על לבה מחומר האיסור של יחוד ושאסור לאשה להתייחד עם שום אדם והאשה קבלה את הכל. שוב פעם שנית יצאו המשפחה זו לקאנטרי וג״כ הלכו לאיזה שמחה וכשהזמן נתאחר שנית חזרה האשה עם חברותיה הביתה (שבקאנטרי) והבעל חזר אח״כ ובבואו הביתה מצא את הבחור הנ״ל בחוץ ושאלו למה תעמוד בחוץ והשיב בתומו לפי שאשתו כבר חזרה הביתה ולא רצה להיות אתה בבית משום יחוד אמנם הבעל שמע שם במסיח לפי תומו מאחד מהשכנים שראה הבחור בבית בחדר שם ולמד מאיזה ספר, ועתה הבעל חש אולי יש בזה ח״ו חשש איסור משום יחוד, וגם מה שדבר עם אשתו בפעם ראשון והסביר לה חומר האיסור של יחוד אולי הוא בכלל קינוי שקנא לאשתו וא״כ הוא ח״ו בכלל סוטה שנסתרה ומעכ״ק נועץ עמי ורוצה לדעת חוו״ד העניה כדת מה להשיב להנ״ל.

והנה באמת ידעתי כי לא לדידי צריך ורק מחמת ענותנותו היתירה אינו רוצה לפסוק בעצמו להנ״ל וכבדנו להצטרף בצירופא דרבנן ולישא בכשיבא מכשורא. ולפענ״ד אשה זו מותרת לבעלה בלי שום פקפוק וליכא שום נדנוד איסור ושמץ של פסול ואפילו לכתחלה מותרת לעשות כן ואפרש שיחתי בס״ד. גרסינן בקידושין דף פ׳ ע״ב לא יתייחד אדם עם שתי נשים אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים כו׳ מנא הני מילי א״ר יוחנן משום ר״י רמז ליחוד מה״ת מנין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואסור להתייחס עם כל עריות שבתורה. ופסקה הרמב״ם פכ״ב מא״ב ובש״ע א״ע סי׳ כ״ב ס״א כתב אסור להתייחד עם ערוה מעריות בין זקנה בין ילדה כו׳ חוץ מהאם עם בנה כו׳ וכתבו התוס׳ שבת והטור סי׳ הנ״ל דיחוד דאורייתא ודעת הרמב״ם דאיסור יחוד מדברי קבלה הוא דאינו אלא רמז מה״ת לכן אין מלקין אותו אלא מכת מרדות עיין ב״ש סק״א.

והנה בגמ׳ שם בעלה בעיר אמר רבה אין חוששין משום ייחוד אמר רב יוסף פתח פתוח לרשות הרבים אין חוששין משום ייחוד ופרש״י להלקות הוא דאין חוששין אבל

איסורא איכא והתוס' שם ד"ה בעלה בעיר הקשו דא"כ מאי פריך על ר' יוסף דקאמר שקולו דרגא מתותי ביבי והאמר רבה בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד ומאי קושיא נהי דמלקות ליכא איסורא איכא ולכן פי' דבעלה בעיר אין חוששין כלל ואפילו איסורא ליכא. ומעתה לא מיבעיא לדעת התוס' דבעלה בעיר ליכא משום ייחוד א"כ פשוט דהכא כיון דבעלה בעיר והי' ג"כ על השמחה הנ"ל ורק שהאשה חזרה קצת מוקדם אבל הרי בעלה בכל שעה עתיד הי' לחזור והוא בעיר א"כ כה"ג לכתחלה מותר וליכא איסורא כלל אלא אפילו לשיטת רש"י דס"ל דאיסורא מיהו איכא אמנם בנידון נלפענ"ד פשוט דגם רש"י מודה דאפילו איסורא ליכא והטעם בזה שהרי פשוט דהא דכתב רש"י דאיסורא איכא היינו היכא שנתייחדו ביחד בחדר אחד אבל הכא שהאשה היתה בחדרה והאיש הי' בחדר אחר לגמרי כה"ג נראה דגם רש"י מודה דליכא שום איסור.

ואביא לי ראי' נאמנה בס"ד שהרי הפנ"י קידושין הנ"ל והישוע"י ובעל עצי"א סקי"ד כתבו ליישב קושית התוס' מהא דפריך בגמ' על רב ביבי והא בעלה בעיר דכה"ג דרב ביבי בעליה והיא למטה בבית מותר בבעלה בעיר לכתחלה אפילו לרש"י דהגם שיכול לירד מן העליה והו"ל יחוד גמור מ"מ הכא שבעלה בעיר דליכא אלא איסורא בעלמא ואין מלקין פריך הש"ס דיהי' מותר ואמאי שקיל דרגא מתותיה דהשתא דליתנייהו במקום אחד אלא הוא בעלי' והיא למטה בבית לא חיישינן שיתייחדו ועיין שו"ת שערי יוסף סי' ג' שפי' ג"כ הכי והובא באוצה"פ א"ע סי' כ"ב והנה מבואר דס"ל לכל הפוסקים הנ"ל דכה"ג גם רש"י מודה דליכא איסורא וא"כ כ"ש נידון דידן מהא דרב ביבי דהתם הבית ועליה חדא הוא ופתוחין זה לזה והדרגא שם אבל הכא הרי הם בבית חדרים מובדלים זו מזו כה"ג פשוט דלכ"ע ליכא אפילו איסורא כשבעלה בעיר וזה ברור לפענ"ד.

שנית נלפענ"ד דהרי אמר רב יוסף בגמ' שם פתח פתוח לרה"ר נמי אין חוששין משום ייחוד ובש"ע א"ע סי' כ"ב ס"ט בית שפתחו פתוח לרה"ר אין חשש להתייחד שם עם ערוה אמנם הבה"ט הביא בשם הכנה"ג דדוקא ביום או בחצי שעה בלילה ולפ"ז בדידן דהו"ל בשעה מאוחרת בלילה אפשר דאין לסמוך על זה איברא דהרי כתבו הפוסקים דהא דקאמר רק חצי שעה ובלילה לא היינו דוקא בזמנם שלא היו יוצאים אחר שקיעה אלא כחצי שעה וכמו שאמרו בגמ' שבת עד דכליא ריגלא מן השוק אבל במקומות כמקומותינו אשר יומם ולילה לא ישבותו ואיכא עוברים ושבים בלילה כביום ודאי דלילה כיום יאיר לענין יחוד נמי ועיין ברכ"י א"ע סי' כ"ב אמ"ש התוס' שבת י"ג ע"ב דפלטי בן ליש בפ"פ לרה"ר הוה עם מיכל שאין בו יחוד צ"ל דהי' במקום דשכיחי עוברים ושבים יום ולילה לא ישבותו הרי דאפילו בלילה במקום דאיכא עוברים ושבים מותר להתייחד בפתח פתוח.

ולפענ"ד נראה לחדש עוד לפ"מ שכתב הסמ"ע ח"מ סי' ה' סק"ז שכתב דבלילה כעין יממא מקרי יום לענין משפט וכעין זה כתב בספר הפרדס לרש"י דלענין ציצית נמי המאיר בלילה חייב בציצית ועיין ח"ס א"ח סי' י"ח בהגהות על ש"ע שתמה דלדעת הסמ"ע הו"ל ציצית מצות עשה שאין הז"ג ובחי' הארכתי בזה ופשוט דלענין ייחוד בלילה נמי האפילה גורם וא"כ במקומות כנוא יארק או שאר עיירות אשר לילה כיום יאיר ע"י עלעקטרי וכל מקום הוא כאור כה"ג בלילה הוא כיום ואם כן בברוקלין או נוא יארק וכיוצא בו שמאירים הרחובות בעלעקטרי ודאי דאין חסרון בלילה משום האפילה אלא משום שינה וכיון דראינו דכאן בכל הלילה עוברים ושבים א"כ לכ"ע בפתח פתוח לרה"ר אפילו בלילה ליכא איסור משום ייחוד וגם זה לפענ"ד ברור.

והנה בדין היתר דפ"פ לרה"ר נחלקו בו הראשונים ז"ל דעת הרשב"א דאפילו הדלת סגורה כל שלא נעול במנעול פ"פ לרה"ר מקרי ע"ש בתשובה אלף רנ"א והביא ראי' מירושלמי שער נעול במנעול משמע ועיין רדב"ז ח"א סי' קכ"א ומבי"ט ח"א סי' רפ"ז וכ"כ בספר הירא לרבינו יונה וי"א דפתוח פי' כפשוטו אבל סגור ולא נעול הוי יחוד עיין פ"ת בשם הגרע"א וב"מ ומיהו הסכמת האחרונים נראה כדעת הרשב"א דכל שאין הדלת נעול מקרי פתח פתוח לרה"ר עיין מהרש"ס ח"ב סי' ע"ו ובשו"ת בנין ציון סי' קל"ח וחזו"א קידושין סי' מ"ה סק"א וא"כ בדידן נמי לא מיבעיא לדעת הרשב"א ודעימי' דפ"פ לרה"ר אפילו נעול רק בלי מפתח או אפילו במפתח רק שהבעל יש לו מפתח או אנשים אחרים כה"ג לא מקרי ייחוד א"כ הכ"נ ליכא למיחש למידי אלא אפילו לשיטת הגרע"א והב"מ מ"מ נראה בדידן אפילו לשיטתם מ"מ כיון דלאו בחדר אחד הם כה"ג ליכא משום ייחוד אפילו להחולקים על הרשב"א ומפרשים בו פי' אחר דעכ"פ בעינן ייחוד ממש בחדר אחד וראי' שהשכן ראה את הבחור בחדר כנלפענ"ד ברור. וכ"ש דבמקום דאיכא תרתי בעלה בעיר ופתח פתוח לרה"ר דהו"ל תרתי לטיבותא וגם הא דלא הוי בחדר אחד אין שום ספק בעולם לחשש איסור כלל.

אלא דכל זה לענין איסור ייחוד אבל הרי בנידון דידן יש עוד חדא לריעותא מה שהבעל הזהיר את אשתו שאל תתייחד עם אנשים והוא איסור גדול להתייחד וחש ליה אולי יש בזה משום קינוי ונראה מה דאיתא קמן. ובמשנה ריש סוטה המקנא לאשתו ר"א אומר מקנה לה ע"פ שנים ומשקה ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו ר' יהושע אומר מקנא ע"פ שנים ומשקה ע"פ שנים וכו' ובגמ' שם ע"ב מתני' דלא כי

האי תנא דתניא ר' יוסי בר' יהודה אומר משום ר' אליעזר המקנא לאשתו מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו וכו' א"ר חנינא מסורא לא לימא אינש לאיתתיה בזמן הזה לא תסתרי בהדי פלוני דילמא קיי"ל כר"י בר' יהודה דאמר קינוי ע"פ עצמו ובש"ע א"ע סי' קע"ח ס"ב כתב וז"ל כיצד הקינוי אומר לה בפני שנים אל תסתרי עם פלוני כו' משמע דס"ל דבעי שנים דוקא לקינוי אמנם בס"ז כתב לא יאמר אדם לאשתו ואפילו בינו לבינה אל תסתרי עם פלוני דילמא קיי"ל כר"י בר יהודה דאמר קינא לה בינו לבינה הוי קינוי וכתב הרמ"א ז"ל הג"ה ועכשיו אין לנו מי סוטה ואם נסתרה אחר הקינוי אסורה לו לעולם (טור בשם סמ"ג) ואם שכח וקינא לה ימחול לה מיד על קינויו ע"ש.

ולכאורה דברי המחבר נראין דס"ל דמעיקר דינא הלכה דבעי דוקא שנים ולכן פסק בסתמא בס"ב כיצד הקינוי אומר לה בפני שנים ולא חש לדר"י אלא דלכתחלה אין לעשות כן אבל בדיעבד אם קינא לה לא נאסרה עליו ולכן לא כתב רק לא יאמר אדם לאשתו כו' דילמא קיי"ל כר"י אבל אם אמר לא נאסרה עליו, אלא דהרמ"א ז"ל הוסיף דעכשיו שאין לנו מי סוטה כו' ונמצא דדא הוא מחלוקת הרמ"א והב"י בעבר וקינא בינה לבין עצמו אם נאסרה עליו וכן נראה דעת הטור כהב"י דבדיעבד לא נאסרה עליו וכ"כ הב"ח אות ד' הביאו בפ"ת ע"ש אות ט"ו אלא דבסי' קט"ו ס"ט כתב הטור והמחבר אמר לה בינו לבינה אל תסתרי כו' אסורה לו וחייב להוציאה וכבר הקשה רבינו הגדול היש"ש ז"ל סתירת הרמב"ם ז"ל דבפ"א דסוטה כתב דבעי ב' עדים בקינוי ובפכ"ד מה"א כתב דאפילו בינו לבינה חייב להוציאה עיין באחרונים מה שתירצו, וא"כ בדידן אי נימא דהו"ל קינא עכ"פ בינו לבין עצמה אף דלא נאסרה עליו משום ייחוד כיון דבעלה בעיר ופ"פ ושאר טעמים שכתבנו לעיל אבל מ"מ החשש משום קינוי לכאורה עדיין עומד לנגדנו. וא"כ מה שחזרה לביתה בקאנטרי שהיתה לאחר שאמר לה והזהיר אותה על ייחוד אי נימא דהו"ל קינוי בינו לבינה א"כ עכ"פ הי' לחוש ואפילו נימא דמעיקר דינא אין להוציאה ואין הב"ד יכולין לכופו כיון דלא הי' הקינוי ע"י שנים אבל מי שלבו נוקפו אולי יש לחוש ועיין שו"ת הרשב"א שהביא הב"י סי' קע"ח שכתב קרוב בעיני לומר דמי שאמר לאשתו אל תסתרי עם איש פלוני בלא עדים ונסתרה בפניו בלא עדים אע"פ שמדין תורה אינה מתגרשת מ"מ מצוה לגרשה וא"כ הכ"נ וכ"ש דאית לן שיטת הרמ"א דפסק כן.

איברא דבנידון דידן נראה לפענ"ד דגם בזה ליכא שום חשש ונדנוד איסור דהנה כבר ביררנו בעזה"י דלענין איסור ייחוד ליכא איסור כלל אלא דיש לחוש משום חשש קינוי ובזה כבר לא מהני בעלה בעיר וגם לא מה שפ"פ לרה"ר כמבואר בתה"ד סי' רמ"ד ובש"ע א"ע סי' כ"ב ס"ח ועיין ח"מ וב"ש שם ודו"ק. אמנם נראה פשוט דהא דקינוי אוסר היינו דוקא אם קינא לה בלשון קינוי כגון שאמר לה אל תסתרי עם איש פלוני אבל מי שאמר לאשתו אל תתיחדי עם שום אדם והזהיר אותה על זה אין זה ענין של קינוי כלל אלא מלמדה איסור ייחוד הנוהג בישראל ועיין פרישה סוס"י קע"ח שכתב כן אם אמר אל תסתרי עם שום איש לא הוי קינוי דלא הזכיר אדם מיוחד הרי דצריך להזכיר אדם מיוחד דוקא וכן כתב בשו"ת יד אליהו (ראגלער) בפסקים סי' ע"ג וז"ל נלע"ד שאם קינא לה בסתם אל תסתרי עם שום אדם ולא ייחד לה עם איש פלוני שאין זה קינוי כלל אבל הוכיחה להפרישה מחמת איסור יחוד מהתורה הרי אזהרה זו חל אכו"ע להפרישה מיחודה עמהם ולא מחמת שחשודה בעיניו (פי' ולכן אפילו אמר לה עם פלוני הוה כאלו אמר לה עם שום אדם) וקרוב בעיני לומר שאפילו לא פירש בפירוש שאינה חשודה בעיניו רק קינא לה ואמר לה אל תסתרי עם איש פלוני מטעם שיחוד אסור מה"ת הוי ממש כאילו אמר לה שאינה חשודה בעיניו יותר מכל העולם כ"א להפרישה מאיסור יחוד לבד עכ"ל ע"ש.

והנה מבואר דבכל מקום שלא אמר אל תסתרי עם איש פלוני ממש אלא בסתם אל תתיחדי עם בנ"א שהוא איסור חמור לכ"ע כה"ג לא הוי קינוי אלא אפילו אמר אל תתיחדי עם פלוני כיון דאמר דרך הוכחה להזהירה כה"ג לא הוי קינוי וא"כ בדידן נמי כיון דלא אמר לה אל תסתרי עם פלוני אלא בדרך כלל הזהירה על היחוד וגם לא חשדה עם אותו האיש ודאי לכ"ע ליכא שום חשש קינוי כלל ועיין שו"ת הגרש"ז בש"ע הרב שבסוף ח"ד סי' ל' וז"ל וקינוי שבתורה אינו אלא כשחושדה באמת כדאיתא ביבמות דנ"ה ע"ב ע"ש בתוס' וברש"י הנ"ל ולחלוק זה נתכוין הב"ש בסוס"י קע"ח וג"כ מוכרח הוא מרפ"ק דסוטה ע"כ ע"ש. הנה חידש לן דאפילו קינא באמת רק כל שאינו חושדה באמת לא הוי קינוי וכן הביא בפ"ת סי' קע"ח בשם שו"ת בית דוד דמדברי הרמב"ם סוף הל' סוטה מבואר דכל שאומר כן בדרך זהירות ולא שחושדה רק מזהירה להרחיקה מאיסור יחוד לית ביה משום קינוי ע"ש.

עוד מצינו למרן הח"ס ז"ל בתשובה א"ע ח"ב סי' ק"י באשה אחת שנחשדת מאיש וז"ל אך דוקא אם אמר אל תסתרי וכו' ואפשר לשון לא תתייחדי עם פלוני נמי לא הוי לשון סתירה כי יחוד על פ"פ לרה"ר ואינה סגורה לא הוי סתירה האוסרת ויל"ע בזה עכ"ל והנה דאפילו בשקינא לה לאיש החשוד ואמר לא תתייחדי עם פלוני מ"מ כיון שאמר בלשון יחוד ולא בלשון סתירה ס"ל דלא הוי קינוי והגם שהפ"ת סי' קע"ח סקי"ד פקפק בדבריו דאטו אם אמר

הבעל אל תסתרי עם פלוני בחורבה בלילה נימא ג"כ כיון דסתירה בחורבה הוא אפילו ביום והוא לא הקפיד רק בלילה לא עשה כדין קינוי וממילא אפילו בנתיחדה ממש אין אוסרין על היחוד ואפילו נסתרה בלילה תהי' מותרת ועמ"ש לקמן סקכ"ו עכ"ל ע"ש. ולפענ"ד דברי הח"ס נכונים דס"ל להח"ס דלשון קינוי לחוד ולשון יחוד לחוד והאומר אל תתיחדי הוא מזהירה על איסור יחוד ולא על איסור סתירה שהוא איסור ביאה והם שני ענינים נפרדים וס"ל להח"ס ז"ל דהקינוי צריך להיות בדבר שאוסרה שהוא הביאה ולא ביחוד שאינו אוסר אותה דאין אשה נאסרת על בעלה מחמת יחוד וכמ"ש לעיל דאפילו המלקות הוא מדרבנן.

מבואר מיהו דלענין איסור קינוי בעינן שהבעל אמר בלשון קינוי אבל כל שלא אמר בלשון קינוי לאו כלום הוא וגם צריך לומר מפלוני אבל סתם מכולי עלמא נמי לאו כלום הוא ואז אפילו אמר בלשון קינוי לאו כלום הוא וא"כ נידון דידן כיון דהבעל לא אמר בלשון קינוי וגם לא אמר מפלוני אלא סתם הזהיר אותה על חומר העון ואיסור יחוד כה"ג לכ"ע לא הוי קינוי כלל וליכא שום איסור לכו"ע.

ומיהו להתלמד במקום אחר נלפענ"ד להוסיף כאן עוד נקודה אחת שאפילו אילו היה כאן קינוי ממש מ"מ אכתי לא נאסרה אשה זו ואין לה חטא ועון כלל שהרי לפי אמירת הבעל בקאנטרי הכי הוה עובדא שהבעל חזר הביתה ואשתו כבר היתה בבית ומצא את האיש בחוץ ואמר שאינו רוצה ליכנס משום איסור יחוד א"כ כה"ג ליכא שום איסור אדרבה רגלים מוכיחות שהיא אשה כשרה וצנועה וגם האיש הוא איש כשר ומיד שחזרה האשה יצא האיש החוצה אלא שהבעל שמע משכינו במסיח לפי תומו שראה האיש בבית בחדר מעיין בספר והנה על דברי השכן הנ"ל אין לבנות כלל חדא שהרי אמת הוא שהאיש הנ"ל הי' בבית אלא שמיד שבאת אשת בעה"ב הביתה מיד יצא לחוץ שחש משום יחוד וא"כ י"ל תרוייהו אמת שהשכן ראה את האיש הנ"ל בבית ועיין בספר, אבל כל זה הי' קודם שבאת האשה הביתה ולאחר שחזרה האשה מיד יצא החוצה והרי השכן לא אמר שראה את האיש עם האשה יחד בחדר וא"כ אין כאן עדות מכחשת אלא אדרבה תרוייהו אמת וליכא כאן יחוד כלל. והשנית נלפענ"ד דאפילו אי הי' כאן קינוי ממש בשני עדים ובא הבעל ומצא את האיש בחוץ והשכן הי' אומר שהי' בחדר בפנים בבית מ"מ אין כאן עדי סתירה כלל שהרי עידי סתירה בעי שראה אותה להסתר עם פלוני וכאן כיון שאפילו לפי אמירת השכן לא הי' האיש בחדר האשה אלא הי' יושב לעצמו בחדר ומעיין בספר א"כ ליכא כאן עידי סתירה כלל שהרי לא ראה אותו נכנס בחדר עמה וסתירה בעי שהעד יעיד שראה אותה שנכנסה למקום סתר עם החשוד ואדרבה אמירת השכן מעליותא היא לענין זה שכה"ג כיון שהיו שם שכנים ואנשים שראו הבית ומה שבבית א"כ ליכא משום יחוד ג"כ ודו"ק.

אשר ע"כ נלפענ"ד דליכא כאן שום פקפוק ונדנוד איסור לא איסור יחוד ולא איסור קינוי ולא מיבעי ליה להאי גברא למיחש כלל.

אלו דברי ידי"נ דושגכ"ק ומברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים קשור באהבתו בלב ונפש

מנשה בן רחל לאה

סימן שיד

אי מצות יבום קודמת למצות חליצה

מוצש"ק לסדר את הברכה התשל"ג בנ"י יצו"א

כבוד הרב וו"ח נו"נ אי"א ידידי חביבי הרה"ג וכו' מוה"ר כש"ת ירחמיאל זעלצער שליט"א מחבר ספרי נר למאה.

אחדשב"ת. על דבר הערתו במ"ש עוד בסי' רנ"ז במחלוקת חכמים ואבא שאול יבמות ל"ט ע"ב בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה מצות יבום קודמת למצות חליצה ועכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום וכתבתי דמחלקותם תלוי אי הנאת הגוף בהדי מצוה שרי ותלוי במחלוקת הרשב"א והר"ן ז"ל ולאבא שאול הנאת הגוף בהדי מצוה אסור ולרבנן מותר וכ"ת העיר לי משו"ת שבות יעקב ח"ג סי' קל"ה שכתב שם דאף אבא שאול לא קאמר אלא היכי דאין כוונתו רק לשם נוי או לשם ממון בלבד אבל אם כוונתו גם לשם מצוה ומזה ומזה אל תנח ידיך אין קפידא וראי' ברורה לזה דכה"ג אמרינן הנושא אשה לשם ממון או לנוי הו"ל בנים שאינם מהוגנים ובשותף אין קפידא, יפה העיר בזה לפי שיטתו והאמת כי אין זה בכלל תימה שלא ראיתי או לא הבאתי דברי השבו"י ובודאי ישנם עוד כמה וכמה דברים אשר לא ראיתי או לא הבאתי כי באמת א"א להביא את הכל ולראות את הכל אלפי ספרים ומחברים (ועיין שו"ת איתן האזרחי סי' כ' מה שכתב שם רבינו הגדול בעל תוי"ט לגדול אחד שכתב עליו שלא ראה תוס' עת כתבו וכ"ש אנן יתמי דיתמי) הגם כי לעיקר דינא אין חילוק בינינו דבין לדידיה ובין לדידי בדיעבד הוי יבום ולכתחלה גם הוא ז"ל מודה דאסור.

אלא דמ"מ מה שנוגע לענינו הנה ברצוני לכתוב לו מה שבס"ד עלתה לנו בזה וממילא יראה כוונתנו ונראה דדבר זה תלוי במחלוקת רש"י והר"א משזנ"א בקידושין דף ד' ע"ב דרש"י פי' דיבמה מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת לזה מחמת קידושי המת ואין ביאה אלא לגמור אבל קנין דמעיקרא לא והתוס' הביאו בשם הר"א משזנ"א שכן זקוקה

ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי ראשון ומשום דאשכחן ביאה גומרת לא נאמר שתקנה תחלת קנין עכ"ל ע"ש ולכאורה הם דברים אחדים ולמה להו לתוס' להביא ממרחק לחמם מדברי הר"א משזנ"א ולא מדברי רש"י כדרכם בכל מקום.

אמנם כתבתי בס"ד דמצינו מחלוקת הראשונים ז"ל בדין יבמה שזקוקה ליבום אי צריכה קדושין והביאה הוא במקום קדושין או שיבמה אינה צריכה קדושין כלל והביאה היא רק קיום המצוה כמו כל מצות התורה שצותה התורה ליבם אשת אחיו המת בלא בנים ואין זה ענין של קדושין ודעת השואל במהרי"ק שורש קל"ט דביאה ביבמה אינה מדין קדושין ושתי שמות הן קדושין לחוד ויבום לחוד ודעת המהרי"ק דיבום הוה מדין קדושין והנה בגמ' יבמות נ"ב ע"ב נחלקו רב ושמואל אי יבמה תפסי בה קדושין מזר וכתבו התוס' דף מ"ט שם ע"ב דלרב אין קדושין תופסין דהו"ל כעו"כ ועבד שאין בה קדושין לשום אדם וליבם נמי לאו בת קדושין היא אלא ביאה הוא דאית בה אבל רש"י יבמות נ"ב כתב ד"ה נתן לה וז"ל ואומר לה התקדשי במאמר יבמין ואע"ג דיהיב לה מידי לאו קדושין גמורין הן כקדושי תורה שהרי אין קדושין תופסין באשת אח והתורה לא התירה לו לעשות כאשה נכריה אלא כסדר המצוה וביאה הוא דכתבה רחמנא ע"כ נראה דיבמה אף לאחר שנפלה ליבום אכתי דין אשת אח יש לה אלא שהתורה התירה אשת אח זה ע"י יבום שהוא ביאה.

ולפ"ז לכאורה נראה דעת רש"י דביאה ביבמה אינו מדין קדושין כלל וכדעת השואל במהרי"ק הנ"ל אבל דעת הר"א משזנ"א שכתב שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי ראשון ולשון גומרת קדושי ראשון נראה להדיא דהביאה הוא גמר על קדושין שקידש הראשון והוא חלק מן הקדושין ועיין שו"ת מהרי"ט ח"ב א"ע סי' י"ח שהביא דעת מהר"י בן לב דנראה נמי דס"ל דזיקת היבום אינו אלא מקדושי אחיו והוא ז"ל חלק עליו דהוא קדושין חדשים ועיין רש"י כתובות נ"ח ע"א ד"ה והאי קנין אחיו הוא ועיין ב"ב דף קל"ה אם הקלנו בשבויה נקל באשת איש והנה קורא ליבמה א"א ועיין ב"ח שם דאיסור א"א ואיסור חנק לא נסתלק מינה עד שנפטרה מזיקת יבמה וזה פלא ועיין נדרים ע"ד שומרת יבם ר"א אומר וכו' אשה שהקנו לו מן השמים אינו דין שיפר ופי' הר"ן אשה שהקנו לו מן השמים היינו שומרת יבם שהיא קנויה לו בלא קדושין וכו' והארכתי בזה בחי' הובא בשערי הלכות חוברת ו' התשל"א.

אלא מעתה אומר אני דהא בהא תליא דודאי למ"ד דיבמה ליבם הוא כשאר נשים בקדושין שפיר יש ראי' מהנושא אשה לשם ממון וכיוצא בזה דהני כי הדדי נינהו וכי היכי דהני רק זה בצירוף זה הכ"נ יבמה וא"כ כשיש לו ב' מחשבות לטובה לשמה ולשם הנאתו כגון לנוי או לממון שפיר הוה מצוה ומותר אבל אי נימא דיבמה ליבם לאו קדושין יש לו בה והו"ל לגביה אשת אח ואין קדושין תופסין באשת אח והתורה לא התירה לו לעשות בה כאשה נכריה אלא כסדר המצוה וביאה הוא דכתבה בה רחמנא וכלשון רש"י ז"ל א"כ ודאי אם מכוין בה להנאת עצמו וכמו שעושה באשה נכריה הרי הו"ל כבא על אשת אח שלא במקום מצוה דהתורה שהתירה אשת אח לא התירה לו אלא לשם מצוה שהרי אכתי אשת אח היא ולפ"ז ודאי הנאת הגוף בהדי מצוה צריך להיות אסור ועיין שערי הלכות הנ"ל באריכות ותבין דברינו אלא דלפ"ז אתי שפיר דברינו הראשון דבזה יהי' מחלוקת אבא שאול וחכמים ודו"ק כי זה נכון בס"ד וקצרתי מאד.

בברכת כוח"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק תשיעי

חושן משפט

סימן שטו

בענין דעושה אדם דין לעצמו

ג׳ לסדר אשר תשים לפניהם התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרה״ג וו״ח נו״נ חוב״ט כש״ת מוה״ר שמואל אלימלך טוירק שליט״א בעמח״ס כרם צבי רב בוועסטשעסטער.

אחדשב״ת בידידות. בד״ת אשר העיר בסתירת דברי המחבר שבח״מ סי׳ ד׳ ס״א כתב דעושה אדם דין לעצמו אם רואה את שלו ביד אחר ויכול אפילו להכותו עד שיניחנו ובסי׳ תכ״א ס״ו כתב רק די״א שיש לו רשות אפילו לחבול בו כדי להוציאו מרשותו ומשמע דהא דמותר להכותו לאו כ״ע הוא ונמצאו דבריו סותרים וקושיא זו עמדו כבר עליה עמודי עולם התומים בסי׳ ד׳ והנתיבות שם שהביאו ממל״מ פ״ג מהל׳ עבדים ה״ה אמה שכתב הרמב״ם נרצע שמסר לו רבו שפחה כנענית והגיע יובל והי׳ רבו מסרהב בו לצאת ואינו רוצה וחבל בו פטור שהרי נאסר בשפחה והקשה המהרש״ך בח״ג סי׳ כ״ב דהא דר״נ בר יצחק מוקמה לה בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית אליבא דר׳ יהודה הוא דס״ל דאין אדם עושה דין לעצמו במקום דליכא פסידא אבל לר״נ דס״ל דעביד איניש דינא לנפשיה אפילו במקום דליכא פסידא אין אנו צריכין לאוקימתא דר״נ וכיון דהרמב״ם פסק בהל׳ סנהדרין כר״נ דאדם עושה דין לעצמו למה כתב נרצע שמסר לו רבו שפחה כנענית דמשמע דוקא משום דמסר לו שפחה כנענית רשאי לחבול הא לאו הכי אינו רשאי ותי׳ דס״ל להרמב״ם אף דקיי״ל כר״נ דעביד איניש דינא לנפשיה במקום דליכא פסידא אפ״ה אינו רשאי לחבול בו והאריך שם דלא נ״ל חילוק זה. ונתיבות בביאורים תי׳ לחלק דבסי׳ ד׳ מיירי דיש לו חפץ ביד חבירו דיכול להכותו עד שיניחנו ליטלו ובסי׳ תכ״א מיירי רק שנכנס בחצר חבירו ואין לו שום דבר ממנו אלא שרוצה להוציאו מחצירו כה״ג אסור להכותו שהרי לא גזל כלום ממנו וכ״ת לא ניחא ליה בתי׳ זה דמלשון הרמב״ם פ״ב הי״ב מסנהדרין משמע דאדם עושה דין לעצמו אם יש בידו כח ולשון אם יש בידו כח משמע דיכול אפילו להכותו וכמו שדייק הלח״מ שם ולכן העלה מעכ״ת דגם בסי׳ תכ״א כוונתו דמותר אפילו להכותו אלא כיון שלא מצא דמותר לחבול לשאר פוסקים ולכן כתב לשון יש אומרים מפורש דמותר להכותו וכיון דיש אומרים מפורש דמותר ולא מצינו מפורש חולקים א״כ הדין דלכ״ע מותר אפילו להכותו והאריך בפלפולי דאורייתא טבין אינון.

ומה שנלפענ״ד ליישב בסתירת המחבר בדיוק לשון המחבר שבסי׳ ד׳ כתב וז״ל יכול אדם לעשות דין לעצמו אם רואה שלו ביד אחר שגזל יכול לקחתו מידו ואם האחר עומד כנגדו יכול להכותו עד שיניחנו ע״כ. והנה מלשון המחבר משמע דוקא באופן כזה שרואה שלו ביד אחר הגזל בידו וכשהולך ולוקח החפץ שלו האחר עומד כנגדו ואינו מניחו לקחתו והנה ראובן בעל החפץ כשנוטל החפץ הרי בדין הוא נוטל חפצו שהוא שלו מיד שמעון וכיון ששמעון עומד כנגדו ואינו מניחו הרי הוא כאלו בא שמעון וחוטף חפץ מיד ראובן שדינא הוא שאדם עומד על ממונו ואינו מניחו ליטלו ועיין א״ח סי׳ שכ״ט ס״ז יש מי שאומר שבזה״ז אפילו באו על עסקי ממון מחללין שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבוז יהרגנו והו״ל עסקי נפשות וכתב המג״א סק״ה שם דצ״ע דיניחנו ליקח הממון ולא יחלל שבת ואפשר דכיון דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו חיישינן שמא יעמוד אחד נגדם ויהרג ולכן מחללין ע״ש והגם שסיים דיחיד חייב להניח ליקח את ממונו ולא יחלל שבת ומיהו בחול פשוט דעושה מה שיכול להציל ממונו מהחוטפו וכיון דראובן שגזל חפצו והוא בידו ואינו מניחו ליטלו מותר להכותו ככל גזלן שאם אדם יכול להציל ממונו מגזלן מציל ככל האפשר לו.

ומה נמתקו בזה דברי רבינו הטור שכתב במתק לשונו בסוף הסי׳ ודוקא שבא להציל את שלו שגזלו או שבא לגזלו והוא עומד עליו להציל שלו והביאו הסמ״ע, כלומר דהאי

דינא דמותר להכותו הוא דוקא בכה"ג שגזלו ורואה הגזילה בידו ורוצה לקחתו והגזלן עומד כנגדו וגם לשון המחבר אם רואה שלו ביד אחר שגזל ודייק שגזל או רוצה לגזלו עכשיו שדין אחד הוא לשניהם דתרוייהו שהוא משום גזילה ובידו כה"ג הוא דיכול להכותו אבל כשאינו רואה גזילה בידו אינו רשאי להכותו אלא יקוב הדין את ההר.

וראה אלקים בעניי ומצאתי לרבינו המאירי בש"מ ב"ק כ"ח ד"ה ח"מ ד' וז"ל פסק כתב הרב המאירי ז"ל וז"ל כל שאונס דבר לחבירו וחברו האנוס הוא שם ורואה באנסו ואפשר לו לברר אף לאחר המעשה שאותו ענין אונס אצלו יש לו רשות לעשות דין לעצמו ולדחותו שלא לעשות לו אונס זה אפילו הכהו על זה כמה הכאות אין לו חיוב אם א"א למנעו בלא כך ואצ"ל במקום שאם יתעכב עד שילך לב"ד תהא לו פסידא כגון שהי' גוזלו או אונס כליו או דולה בבור מים המכונסים שלו ומכלה מימיו אלא אף בדבר שאין הליכתו בב"ד גורמת לו פסידא זו הואיל והוא שם בעוד שזה אונסו עושה דין לעצמו עד שידחהו מעליו הא כל שעבר האונס כגון שכבר גזלו או גנב לו או שכבר הלוהו ואינו רוצה לפרעו אינו בדין זה לא אמרוהו אלא בעוד שהוא אונסו ע"כ ע"ש.

והנה ביאר לן המאירי ז"ל דהאי דינא דאדם עושה דין לעצמו הוא דוקא באופן שדברנו שעכשיו בשעת מעשה הוא גוזלו או גנבו ורואה באונסו וחברו האנוס הוא שם ועדיין לא עבר האונס ויכול להציל חפצו מיד האונס כה"ג הוא דעביד דינא לנפשי' דלא אמרוהו אלא בעוד שהוא אונסו וזהו ג"כ לכאורה לשון המחבר אם רואה שלו ביד אחר שגזל יכול לקחתו וכו' ורואה שלו ביד אחר משמע בידו וכתב שגזל והיינו רואה מה שגזל בידו ועדיין הוא באונסו ולא הניחו אז מותר להכותו, אבל בסי' תכ"א כתב וז"ל בכל מקום שחובל בחבירו בכוונה חייב בה' דברים אפילו נכנס חבירו שלא ברשות וחבל בו והוציאו חייב דנהי שיש לו רשות להוציאו אין לו רשות לחבול בו אבל אם הוא מסרהב בו ואינו רוצה לצאת י"א שיש לו רשות לחבול בו וכתב בשם י"א דכיון דעכשיו לא גזלו ולא אנסו לכלום אלא שאינו רוצה לצאת מחצירו ורשותו כה"ג לאו כ"ע הוא שמותר להכותו כיון דלא גזלו ולא הפסידו כלום וגם עכשיו אינו מפסידו כלום בעמדו בחצירו ולכן שפיר אם אינו יכול להוציאו בלי הכאה י"ל דאין להכותו.

שנית הי' נלפענ"ד לפמ"ש החו"י סוס"י קס"ה בא"ד וז"ל אחר שהביא דקיי"ל כר"נ וז"ל ועל הש"ס קשה בהנהו עיזי דשוקא דמפסדי דמתרינן וכו' ולמה צריך התראה וגדולה מזו כתבו התוס' שם דדוקא עיזי בשוקא דקיימי לשחיטה כו' משא"כ עז העומדת לחלבה כו' יכול לומר לכשיזיק ישלם וכ"פ טור וש"ע סי' שצ"ז ולמה הלא קיי"ל עביד איניש דל"נ ומוכח מאותה סוגיא שרשאי להכות חבירו ולחבול בגופו ולהזיק ממונו להציל את שלו ואחר שכתבו התוס' גבי עיזי דשוקא דשחטינן להו אחר התראה ואע"ג שישלמו מה שהזיקו לא בעי למיקם בהדייהו בדינא כו' והוא ממש טעם מ"ש ר"נ עביד איניש דינא לנפשי' אלא ע"כ הטעם דלא אמרינן עביד אדל"נ רק כשבא חבירו להזיקו בכוונה ורצון יכול לעמוד מנגד להציל ממונו ולהזיק חבירו בין בגופו בין בממונו משא"כ כשבהמות חבירו מזקת אותו בלי ידיעתו ובלי רצון חבירו כו' ע"ש.

והנה ביאר לן דברי ר"נ דעביד אדל"נ היינו רק באופן כשבא חבירו להזיקו בכוונה ורצון וכגון גזלן וגנב וכיוצא בו אז יכול לעמוד מנגד להציל ואפילו להזיק חבירו בין בגופו בין בממונו אבל כשלא בא חבירו להזיקו בכוונה אינו יכול להכותו ולפ"ז אתי נמי שפיר דבסי' ד' מיירי המחבר כשבא בכוונה להזיק לחבירו שרואה גזל שלו בידו והוא אינו רוצה להחזירו לו יכול להכותו עד שיניחנו את שלו כיון דראינו דבא להזיקו בכוונה אבל בסי' תכ"א שנכנס לתוך חצרו של חבירו אבל אינו להזיקו כלל כה"ג אסור להכותו כנלפענ"ד.

ומה שכתב הנתיבות בסי' ד' סק"א שם לא מיבעיא מקום שיש לאחר טענה עליו וטוען בדין הוא מחזיק ודינא בעינא דאסור להכותו כמבואר בב"ק כ"ח אלא אפילו אינו אומר שום טענה מ"מ קשה הדבר שהי' מותר להכותו לכתחלה בכ"מ דליכא פסידא דהא אפילו ב"ד גופי' אין שולחין יד בגופי' של המסרב תיכף רק שולחין שליח ב"ד ומוציאו בע"כ וכשאינו מניח שלב"ד אז מנדין להמסרב ואם אינו משגיח על הנידוי מותר להכותו הא הוי כאפשר להצילו בענין אחר דהיינו שילך לב"ד ואם לא יציית ינדוהו ולא חשידי ישראל לעבור על הנידוי וגם הב"ד אפשר שישלחו שלוחם להוציא מהבית בלי הכאה וכו' ותמה ע"ז מעכ"ת מדברי המחבר סי' ד' שכתב להדיא שאם האחר עומד כנגדו יכול להכותו עד שיניחנו ומשמע לכתחלה יכול לעשות כן.

יפה כיון בזה דודאי לשון המחבר משמע דיכול לעשות כן בלי רשות ב"ד ואין זה מקרי אפשר לעשות בענין אחר במה שיכול לבא לב"ד וכמו שסיים שם בסוף דבריו דאפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין, וגם ראייתו מנמק"י ב"ק כ"ח שכתב דלא עדיף הוא משליח ב"ד נכונה היא דמשמע עכ"פ דמה דעביד איניש דל"נ הוא משום דהו"ל כשליח ב"ד ויש כח שליח ב"ד אפילו להכות וצ"ע. ובר מן דין צ"ע מה שכתב הנתיבות דאפילו ב"ד גופי' אין שולחין יד בגופו של המסרב תיכף רק שולחין שליח ב"ד דלפענ"ד לא דמי הבעל דין לשליח ב"ד דלר"נ דעביד איניש דינא לנפשו פירושו לפענ"ד דכל דין שיש לב"ד

לעשות ובכל האופנים שהב"ד עושין לגבות ממונו של חבירו עביד הוא דינא לנפשי' וכאלו כבר אמר בפני ב"ד שאינו רוצה לשלם ולא ע"י שליח ב"ד ושפיר הרי הוא כבר בר הכאה מיד ב"ד והבן.

אמנם מה שכתב מעכ"ת דהא דמותר להכות אותו הוא מדין ב"נ שב"נ נהרג בע"א ובדיין אחד וע"פ קרובים ובלי התראה וא"כ יכול להיות דיין אפילו לעצמו משום דאדם קרוב אצל עצמו ולכן בישראל במקום שידוע לנו דבדין עביד לא טרחינן לבוא לב"ד דהתורה הכירה דמטבעו של אדם לעשות דין לעצמו להציל גופו וממונו והניחו על דין ב"נ של קודם מ"ת, והאריך בזה.

לאחר הסליחה במחמעכ"ת שגה בתרתי חדא דרוצה לדון דיננו בדיני דפרסאי דין ב"נ ח"ו ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ ומגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום ואם הי' קשה לו בטעם הי' יכול לומר דהו"ל כדין יחיד מומחה בישראל, והשנית דבעיקר הדבר מה שנראה מדבריו דס"ל דב"נ עושה דין לעצמו מדין דיין והוא בכלל דב"נ נהרג ע"פ דיין אחד וע"א ואפילו קרוב, גם זה שגגה הוא דודאי ב"נ אינו יכול לדון לעצמו אלא צריך דיין אחר לדונו והם מצווין על הדינים כמו ישראל אלא שמשונה הדין שלהם שלדידן בעי ג' הדיוטות או יחיד מומחה והם לעולם בדיין אחד, ובישראל בעי ב' עדים כשרים ולדידהו לעולם די בע"א כל דהו, ואפילו הודאת עצמו, וכן לענין קרוב דבישראל קרובים פסולים ולדידהו קרובים כשרים, ופשוט דאשה שפסולה להם בין להעיד ובין לדון כמבואר כל זה ברמב"ם הל' מלכים ובחינוך מצוה כ"ו ואעפ"כ יש לה נמי דין דאדם עושה דין לעצמו אבל פשוט דאין לזה שום ענין של דינא דב"נ וב"נ נמי ע"כ בעי דיין לדונו ולא הוא בעצמו ידין.

אבל הא הלכתא דאדם עושה דין לעצמו אם נבקש טעם לדבר הוא משום דאין מעמיד עצמו על ממונו וירדה תורה לסוף דעתו של אדם ועוד דתקנת רבים הוא דאל"כ כל אחד ילך ויחטוף ויגזול דבר מחבירו ומלאה הארץ חמס ועד שילך השני לב"ד או לא ימצא עדים וכיוצא בו ונמצא לקה מדת הדין ומלשון הרדב"ז בפ"ב מהל' סנהדרין הי"א שכתב וז"ל ומשמע אפילו איניש דעלמא דלא הוה צורבא מדרבנן דכיון דבדין עבד לא טרח למיזל קמי דינא ע"כ נראה לכאורה הטעם דהא דצריך לילך לב"ד כיון דאדם קרוב אצל עצמו לא יעשה כדין אבל היכי דכדין עבד לא צריך לילך לב"ד ועושה דין לעצמו כי זה הלכה שהוא שלו, ומה"ט גם ע"ה עושה דין לעצמו עיין תשב"ץ ח"ב סי' רנ"א.

ומש"כ לעיל דפשוט דאשה שפסולה לדין יש לה דין זה דעושה דין לעצמה ראי' מקרא וקצותה את כפה דחייבה רחמנא בבושת יען היתה יכולה להציל בענין אחר ומינה דאם לא היתה יכולה להציל בענין אחר פטורה ועיין שד"ח מערכת העי"ן כלל א' בסופו מש"כ בזה ובטהרת מים בשיורי טהרה מערכת ב' אות ל"ב. ומצאתי ביש"ש ב"ק פ"ג סי' ט' דהכאות לאפרושי מאיסורא ג"כ הוא בכלל עביד דינא להקב"ה (וילפינן לה מחד קרא דלא תקח כופר) ואומר דלאו דוקא הרב לעבדו ואיש לאשתו הה"ד כל בר ישראל יכול להכות חבירו כדי לאפרושי מאיסורא, ודוקא אדם מוחזק לכשרות שידוע שלשם שמים עשה והוא אדם חשוב ומופלג אבל בסתם בנ"א לאו כל כמיני' כו' כי התורה לא נתנה רשות למקל ורצועה אלא לדיין או לאדם חשוב דמותר להכות חבירו ולהפרישו מאיסורא וכן פסק הרא"ש להדיא שמותר להכותו וכו' ודוקא באדם מוחזק לכשרות שידוע שלשם שמים עשה והוא אדם חשוב ומופלג אבל בסתמא דאינשי לאו כל כמיניה דא"כ לא שבקת חיי לכל ברי' וכל אדם ריק ילך ויכה חבירו על דבר הוכחה כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא והתורה לא נתנה רשות ומקל רצועה אלא לדיין או לאדם חשוב שראוי להיות דבריו נשמעים ג"כ לפי שעה מותר להכות חבירו ולהפרישו מאיסורא, והכל לפי ראות עיני הדיין. ודוקא לאפרושי משארי איסורי דבינו לשמים אבל מה שבין אדם לחבירו כגון אחד שהכה חבירו שמותר לכל אדם אפי' איש פשוט להציל אחיו ויכול להכות המכה כדי להציל המוכה ע"ש.

והנה נראה מדברי היש"ש דהא דעביד איניש דינא לנפשי' הוא מדיני התורה שנתנה תורה רשות לכל אחד לעשות דין לעצמו כיון שהדין עמו איברא דלדעת היש"ש דבגזלן מותר להכותו נמי מטעם שהוא רשע ולאפרושי מאיסורא א"כ לפמ"ש המחבר דדוקא בגזל הוא דעביד דינא לנפשי' א"כ פשוט דמותר אפילו להכותו משום איסורא של גזל ולמה אמרו משום דעביד דינא לנפשי' ומשמע דוקא הוא ועוד דהכא אפילו אחרים נמי יכולים להכותו וי"ל דכיון דגזל הוא לאו הניתק לעשה א"כ אסור להכותו וי"ל דהתם דוקא לענין להכותו על הלאו אבל להכותו שיקיים העשה ולהשיב מכין אותו כעל כל מ"ע שוב ראיתי בשבולי דוד ח"מ סי' ד' שהקשה למה כתב בשו"ע דיכול אדם לעשות דין לעצמו באם ראה שגזלו דהלוא אז גם אחר יכול לעשות דין כי הוא לאפרושי מאיסורא דגזלן הוא כ"ז שאינו משיב הגזילה ותי' דלאפרושי מאיסורא רק אדם חשוב יכול ובממון שלו כל אדם עושה דין לעצמו ע"ש. ולפמ"ש לעיל לא קשה קושית השבולי דוד דלמה תפס גזל דוקא דאחרת אסור לו להכותו והא

דקשיא לי׳ דאחריס נמי יכוליס להכותו לאפרושי מאיסורא נראה דצריך לברר לאחריס שהוא גזל ואין זה אלא בב״ד אבל הוא עצמו יודע שהוא גזלן וגזל הדבר ודו״ק.

איברא דנלפענ״ד דלאחר שגזלו אין יכול להכותו שהרי יכול לטעון שלו הוא נוטל ואדרבה אומר שזה הוא גזל ממנו ודוקא

הנגזל בעצמו יודע האמת שהוא הוא שגזלו אבל אדם אחר אינו יודע מי הוא הגזלן ולכן אחר אינו יכול להכותו רק ב״ד מותריס לכופו ולהחזיר אבל הנגזל בעצמו מותר להכותו להציל ממונו אם א״א בענין אחר. ועיין ב״ק צ״ח דאכפיי׳ רפרס לרבי אשי לשלם שטרות ששרף בקטנותו ופשוט דמי שהוא שאינו מב״ד אינו יכול לכוף דבר כזה כנלפענ״ד אפילו לדעת היש״ש וצ״ע.

ולהלכה נלפענ״ד דבדבר שיכול להגיע לו הפסד בין בגופו ובין בממונו אם ימתין לילך לב״ד כ״ע מודים דעביד דינא לנפשי׳ ושרי אפילו להכותו אם אי אפשר באופן אחר, ובדבר שבא חבירו להזיקו בכוונה או לגזלו או שרואה הגזילה בידו עושה דין לעצמו ולוקחו ממנו ואם אינו מניח לו מותר להכותו בשעת ההיזק או בשעת הגזילה וכיוצא בו אבל לאחר מכאן צריך לילך לב״ד אם לא יפסיד בזה ואם ירא שבינתיים יצניענו או באופן אחר יפסיד בהילוכו לב״ד עושה גם בזה דין לעצמו אפילו אי אפשר בלי הכאה, ולענין להוציא אדם מרשותו כל שאינו מזיקו ואינו גוזלו אף שיכול להוציאו מרשותו מ״מ אין לחבול בו לכתחלה אפילו אם מסרב לצאת כל שאינו חושש משום פסידא וכיון דלדעת המחבר דעה ראשונה דאסור לחבול בו מאן יהין להתיר הכאה וחבלה נגד המחבר ועכ״פ ספיקא דאורייתא הוה וכפי מה שביארנו לכאורה ליכא כאן סתירה כלל כנלפענ״ד. ובאמת רק בדבר אחד נפרדנו ובדברים אחרים היינו לאחדים וי״ר שנזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים.

ובעצם הענין בפירוש ערכאות שמעכ״ג ביאר דהוא בית משפט ולכן אין זה מקרי ערכאות לפענ״ד לאו דוקא בית משפט מקרי ערכאות אלא כל מקום שיש שם בית מלכות בכלל ערכאות ובגמ׳ גיטין כותב ומעלה בערכאין מפני שהוא כמציל מידן וכותב ומעלה בערכאין אינו בית משפט אלא מקום ארכיווען בלע״ז וזהו לשון ערכאות ועיין ערוך ערך אות העין ערכאות בל׳ יוני מקום ועד השופטים ושם נפקדים כתבי העיר עכ״פ כל משרד ממשלתי שלהם נקרא ערכאות לפענ״ד.

ידידו דושה״ט ושכ״ת הטרוד והעלוב המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שטז

בענין פשר שעשו ב״ד לאחר פס״ד ובלי שאלת הצדדים

ג׳ לסדר להגיד שבחו של אהרן שלא שינה התשמ״ב בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרה״ג וו״ח נו״נ חובר חבורים מחוכמים כו׳ כש״ת מוה״ר **שמואל טוירק** שליט״א רב דקינסברידז סענטער ״כנסת ישראל״ בראנקס נוא יארק.

אחדשכ״ת בידידות. מכתבו היקר קבלתי עם פסק דין שיצא מפי ב״ד חשוב בדו״ד שהי׳ לו עם הבע״ב שלו והגם כי מעולם לא רציתי להתערב ולעיין אחר ב״ד חשוב ומרגלא בפומי כי אין לאחר מעשה ב״ד כלום מ״מ לאחר בקשתו לעיין בהא פסקא לא אוכל להתעלם מלכתוב חוו״ד העני׳ בזה.

וז״ל הפס״ד בדו״ד שבין הרב שמואל טוירק נ״י ובין הוועד של ביהכ״נ דקינסברידז הנקרא בשם ״כנסת ישראל״ ונשיא שלה ש. ליעמאן. במותב תלתא כחדא הוינא ולאחר ששמענו הטו״ת שבין שני הצדדים ולאחר שנתיישבנו בדבר באנו להחלטות דלהלן:

א) **ראשית** מעיקר הדין הקהל משועבד להרב טוירק ושיחזיקו אותו כהוגן עם משכורתו השלמה וגם תשלומי בטוח לייף אינשורענס ״פרעמיוס״ ובכבוד הראוי ויאות לרב ומנהיג בעדת ישראל כל ימי חייו, וכפי החוזה שבין הרב והקהל שהוא בתקפו. והרב מצדו מחוייב כמובן לפקח על כל העניינים הדתיים שבקהל ולהגיד שיעורים ולדרוש ככחו היפה וכפי הראוי והמקובל. ומכל פטפוטי הדברים וכו׳ לא שמענו כלום לשכנע את הדיינים שאין הרב עושה ח״ו את מלאכתו מלאכת ה׳ כראוי שמשום זה יהיו הקהל רשאים לפטרו (וע״ע בח״ס חו״מ סי׳ כ״ב ובאלף לך שלמה ד׳ רנ״ג ושו״ת בית שלמה חיו״ד סי׳ ק״א ודברי מלכיאל להגאב״ד דלאמזא ח״ג סס״י קנ״א ושו״ת מהר״ש ענגיל סי׳ מ׳ ובמשנת אליעזר להגאב״ד מינסק סי׳ מ״ה וש״י וצבי לצדיק להגאב״ד דבלאזוב סי׳ מ״ד ועוד אודות חוזק ותוקף חזקת רבנות בישראל מימים ימימה).

ב) **אמנם** בתורת פשרה ולמען השלום אשר הוא כלי מחזיק ברכה לישראל, החלטנו כדלהלן: הקהל מחוייב להחזיק הרב בשכירות השלמה וכמשנ״ת ובכל הכבוד עד ר״ח כסלו תשד״מ ולמספרם (7 נובעמבער) ועד אותו הזמן אין רשות לקהל לבחור ואף לבקש רב אחר ובהגיע הזמן הנ״ל ישוב הרב מעבודת ה׳ שלו בקהל והמה ישלמו לו בר״ח שבט תשד״מ סך שמונה עשר אלף ד׳ ($18,000) ואין לקהל שום טו״ת ממונית אחרים על הרב.

ג) **עוד** נימנה הבמירה להרב שאם ירצה תוך הזמן ויגמור בדעתו להתפטר ממשרתו בקהל שאריך להודיע לקהל בכתב שלשה מדשים קודם ושלוש על ישראל ועל רבנן. וע"ז בעה"מ ... מת"י הדיינים. עכ"ל.

ובעברי על הדברים רלוי לעורר בזה ב' דברים, ג) מה שכתבו בסעיף ג' שנימנה הבמירה להרב שאם ירצה תוך הזמן להתפטר ממשרתו בקהל שריך להודיע לקהל בכתב שלשה מדשים קודם, ולפע"ד לא ידענא מאי קמ"ל בסעיף זה ומנו מלינו בשום מקום שהרב מוכרח להיות במשרתו לעולם אם ירצה לשנות משרתו עושה כרלונו בידוע דפועל מוכר בממע היום אם לא היכי שהתנו ביניהם ועשו תנאי לזמן ידוע שדברו מזה הפוסקים מי יכול לעשות כן ועל כמה זמן יכל בדידן שליכא שום תנאי ביניהם רק שהם נתנו להרב קאנטרילקט שמקבלים עומו עליהם כל ימי חיי הרב לשו"ע עבגל"ע והוא לא התחייב עצמו להם ע"כ סעיף זה הוא לגמרי מיותר, ואם כוונתם שבשם יתפטר בתוך הזמן הזה ג"כ יקבל השמונה עשר חלף לשלשה הנה דבר זה תסר שם ולא הוכר שבשופן זה ג"כ יקבל השמונה עשר חלף לשלשה.

ככה שסעיף זה לפע"ד אין לו מובן לכאורה.

אלא דגם לעצם הפס"ד והפשרה לא ידעתי לפשרו למה אין יש כאן פשרה אין כאן ואם פשרה יש כאן אין אין כאן ול"ע לפסק אחד להיות דין ופשרה, ובשו"ע ח"מ סי' י"ב ס"ב מצוה לומר לבע"ד בתחלה הדין אתם רולים או הפשרה אם רלו בפשרה עושים ביניהם פשרה וכו' וכל ב"ד שעושה פשרה תמיד ה"ז משובח בזה דברים אמורים קודם גמר דין אע"פ שנשמע דבריהם אבל אחר שגמ"ד ואמר אין פלוני אתה זכאי אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם. ונתלקו רש"י ותוס' ממי נקרע גמר דין דהתוס' פ' גמר הדין ע"פ רשאי לבוטעו וז"ל כגון שדקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין לדע מאסר אבל אתה אתה חייב וכיון דנתברר כ"כ אין להטעותו לעשות פשרה שאלמלא הי' יודע שנתברר דינו לזכות ודאי לא היה מתרלה בפשרה בשום ענין ורש"י פי' שכבר אמרו אין פלוני אתה זכאי ואין פלוני אתה חייב וכתבו הפוסקים דפשטות לשון הגמ' נרלה כפירש"י וכן הוא לשון המחבר דגמר הדין לאחר שאמרו אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם לכ"ע.

והש"ך הביא דעת הב"ח שכתב דיש להחמיר כדעת התוס' ולע נהירא דהע מנה לבוע וכן נרלה עיקר כרוב הפוסקים והברכ"י הביאו בפ"ת כתב לאחן מסתברא לן כדעת הב"ח שהרי ר"י ורשב"ץ ור"ו והגהות ורבינו יונה והר"ן והגמי' שבעה רועים כולם ס"ל כתוס' דכל שהדין ברור להם שאין מקום לערעור אין לו מוכן לכאורה.

ואלא דגם לעצם הפס"ד והפשרה לא ידעתי לפשרו למה אין יש כאן פשרה אין כאן ואם פשרה יש כאן אין אין כאן ול"ע לפסק אחד להיות דין ופשרה, ובשו"ע ח"מ סי' י"ב ס"ב מצוה לומר לבע"ד בתחלה הדין אתם רולים או הפשרה אם רלו בפשרה עושים ביניהם פשרה וכו' וכל ב"ד שעושה פשרה תמיד ה"ז משובח בזה דברים אמורים קודם גמר דין אע"פ שנשמע דבריהם אבל אחר שגמ"ד ואמר אין פלוני אתה זכאי אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם. ונתלקו רש"י ותוס' ממי נקרע גמר דין דהתוס' פ' גמר הדין ע"פ רשאי לבוטעו וז"ל כגון שדקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין לדע מאסר אבל אתה אתה חייב וכיון דנתברר כ"כ אין להטעותו לעשות פשרה שאלמלא הי' יודע שנתברר דינו לזכות ודאי לא היה מתרלה בפשרה בשום ענין ורש"י פי' שכבר אמרו אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם לכ"ע.

והש"ך הביא דעת הב"ח שכתב דיש להחמיר כדעת התוס' ולע נהירא דהע מנה לבוע וכן נרלה עיקר כרוב הפוסקים והברכ"י הביאו בפ"ת כתב לאחן מסתברא לן כדעת הב"ח שהרי ר"י ורשב"ץ ור"ו והגהות ורבינו יונה והר"ן והגמי' שבעה רועים כולם ס"ל כתוס' דכל שהדין ברור להם שאין מקום לערעור אין לו מוכן לכאורה.

ג) **עוד** נימנה הבמירה להרב שאם ירצה תוך הזמן ויגמור בדעתו להתפטר ממשרתו בקהל שריך להודיע לקהל בכתב שלשה מדשים קודם ושלוש על ישראל ועל רבנן. וע"ז בעה"מ ... מת"י הדיינים. עכ"ל.

ובעברי על הדברים רלוי לעורר בזה ב' דברים, ג) מה שכתבו בסעיף ג' שנימנה הבמירה להרב שאם ירצה תוך הזמן להתפטר ממשרתו בקהל שריך להודיע לקהל בכתב שלשה מדשים קודם, ולפע"ד לא ידענא מאי קמ"ל בסעיף זה ומנו מלינו בשום מקום שהרב מוכרח להיות במשרתו לעולם אם ירצה לשנות משרתו עושה כרלונו בידוע דפועל מוכר בממע היום אם לא היכי שהתנו ביניהם ועשו תנאי לזמן ידוע שדברו מזה הפוסקים מי יכול לעשות כן ועל כמה זמן יכל בדידן שליכא שום תנאי ביניהם רק שהם נתנו להרב קאנטרילקט שמקבלים עומו עליהם כל ימי חיי הרב לשו"ע עבגל"ע והוא לא התחייב עצמו להם ע"כ סעיף זה הוא לגמרי מיותר, ואם כוונתם שבשם יתפטר בתוך הזמן הזה ג"כ יקבל השמונה עשר חלף לשלשה הנה דבר זה תסר שם ולא הוכר שבשופן זה ג"כ יקבל השמונה עשר חלף לשלשה.

ככה שסעיף זה לפע"ד אין לו מובן לכאורה.

אלא דגם לעצם הפס"ד והפשרה לא ידעתי לפשרו למה אין יש כאן פשרה אין כאן ואם פשרה יש כאן אין אין כאן ול"ע לפסק אחד להיות דין ופשרה, ובשו"ע ח"מ סי' י"ב ס"ב מצוה לומר לבע"ד בתחלה הדין אתם רולים או הפשרה אם רלו בפשרה עושים ביניהם פשרה וכו' וכל ב"ד שעושה פשרה תמיד ה"ז משובח בזה דברים אמורים קודם גמר דין אע"פ שנשמע דבריהם אבל אחר שגמ"ד ואמר אין פלוני אתה זכאי אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם. ונתלקו רש"י ותוס' ממי נקרע גמר דין דהתוס' פ' גמר הדין ע"פ רשאי לבוטעו וז"ל כגון שדקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין לדע מאסר אבל אתה אתה חייב וכיון דנתברר כ"כ אין להטעותו לעשות פשרה שאלמלא הי' יודע שנתברר דינו לזכות ודאי לא היה מתרלה בפשרה בשום ענין ורש"י פי' שכבר אמרו אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם לכ"ע.

והש"ך הביא דעת הב"ח שכתב דיש להחמיר כדעת התוס' ולע נהירא דהע מנה לבוע וכן נרלה עיקר כרוב הפוסקים והברכ"י הביאו בפ"ת כתב לאחן מסתברא לן כדעת הב"ח שהרי ר"י ורשב"ץ ור"ו והגהות ורבינו יונה והר"ן והגמי' שבעה רועים כולם ס"ל כתוס' דכל שהדין ברור להם שאין מקום לערעור אין לו מוכן לכאורה.

ואלא דגם לעצם הפס"ד והפשרה לא ידעתי לפשרו למה אין יש כאן פשרה אין כאן ואם פשרה יש כאן אין אין כאן ול"ע לפסק אחד להיות דין ופשרה, ובשו"ע ח"מ סי' י"ב ס"ב מצוה לומר לבע"ד בתחלה הדין אתם רולים או הפשרה אם רלו בפשרה עושים ביניהם פשרה וכו' וכל ב"ד שעושה פשרה תמיד ה"ז משובח בזה דברים אמורים קודם גמר דין אע"פ שנשמע דבריהם אבל אחר שגמ"ד ואמר אין פלוני אתה זכאי אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם. ונתלקו רש"י ותוס' ממי נקרע גמר דין דהתוס' פ' גמר הדין ע"פ רשאי לבוטעו וז"ל כגון שדקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין לדע מאסר אבל אתה אתה חייב וכיון דנתברר כ"כ אין להטעותו לעשות פשרה שאלמלא הי' יודע שנתברר דינו לזכות ודאי לא היה מתרלה בפשרה בשום ענין ורש"י פי' שכבר אמרו אין פלוני אתה חייב אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם לכ"ע.

והש"ך הביא דעת הב"ח שכתב דיש להחמיר כדעת התוס' ולע נהירא דהע מנה לבוע וכן נרלה עיקר כרוב הפוסקים והברכ"י הביאו בפ"ת כתב לאחן מסתברא לן כדעת הב"ח שהרי ר"י ורשב"ץ ור"ו והגהות ורבינו יונה והר"ן והגמי' שבעה רועים כולם ס"ל כתוס' דכל שהדין ברור להם שאין מקום לערעור אין לו מוכן לכאורה.

ומעתה לא מבעיא לדעת התוס' ודעימיה דאין לעשות פשרה לאחר שידעו הדין להיכן נוטה שפוב אין לעשות פשרה בלי הסכמת שני הצדדים אלא אפילו לשיטת רש"י כיון שאמרו אין פלוני אתה זכאי וכו' ודאי דשוב אינו יכול לעשות פשרה וא"כ מאחר שכתבו בתחלת הפסק למעיקר הדין הקהל משועבד להרב טוריק והמוזה שהוא אין הרב להקהל הוא בתקפו בלי שום טענה ומענה וכל הפטפוטי דברים שטענו נגד הרה"ג שליט"א שאם הרוח ואינם כלום, ע"כ אין בזו בס"ד ואתמו אמנם בתורת פשרה ולמען השלום החליטו הב"ד לעשות פשרה ביניהם ולפטרו מן המשרה לאחר ג' שנים. ואפילו דרך פיום ופיתוי נתלקו בו אי יכול לפרש לאחר שאמרו וכ"ש בלי פיום כלל דכה"ג הו"ל בכלל פשרה בטעות.

ורא' בדורה לדבריו מצו"ת מהרש"ך ח"ג סי' מ"ד שהביא בשם כעין נידון דידן וכתב בשמע המשובה ו"ל כללא למילתא דנקטינן לאחר שגמר הדין שאמרו פ' אתה זכאי פ' אתה חייב אינם רשאים לבטוע ובלי ספק שהטועה בדבר זה הוא טועה בדבר פשוט והוה כטועה בדבר משנה דקיי"ל לחוזר להיינו שמוציאין ממי שנתנו לו וע"כ בנ"ד שנתועדו אותם הבוררים לדון בד"י או קרוב לד"י כמו שיר' בעני' שהכוונה לומר שאע"פ שיטעו בדין מקבלין אותן ובע בשלמה שאמרו אותם הבוררים שאע"פ שהד"י עם שמעון מ"מ רלו לעשות פשרה ויר' לטעו בזה לאחר שאמרו בפי' שהד"י עם שמעון לך גמר דין גדול מזה וע"כ מה שאמרו לעשות פשרה והוציאו ממי הפשרה שגזרו משמ' לתת לרלו' שור' הד"י הוא שיחזי רלונן ממי הפשר ואם ע"א להחזיר ממי הפשר ולהוציאם מיד רלו' דין הוא שהדיינים שגזרו הפשרה ישלמו מביתם לשמעון כו' ועע"ג דליכא פלוגתא דרבותא בדייני ישראל שטעה בדבר משנה ושע ונתן ביד אם חייב לשלם מביתו וכו' וע"כ יר' דיש מקום לומר הדיינים שטעו בדבר פשוט יותר מדבר משנה שאע"פ שנשמו ונתנו ביד אפי"ה לא מפקינן מיניהו מ"מ יר' לומר דפשטע דכה"ג שהדיינים הרשו לעשות מה שעשו שישלמו מביתם ע"ש.

ומעתה לא מבעיא לדעת התוס' ודעימיה דאין לעשות פשרה לאחר שידעו הדין להיכן נוטה שפוב אין לעשות פשרה בלי הסכמת שני הצדדים אלא אפילו לשיטת רש"י כיון שאמרו אין פלוני אתה זכאי וכו' ודאי דשוב אינו יכול לעשות פשרה וא"כ מאחר שכתבו בתחלת הפסק למעיקר הדין הקהל משועבד להרב טוריק והמוזה שהוא אין הרב להקהל הוא בתקפו בלי שום טענה ומענה וכל הפטפוטי דברים שטענו נגד הרה"ג שליט"א שאם הרוח ואינם כלום, ע"כ אין בזו בס"ד ואתמו אמנם בתורת פשרה ולמען השלום החליטו הב"ד לעשות פשרה ביניהם ולפטרו מן המשרה לאחר ג' שנים. ואפילו דרך פיום ופיתוי נתלקו בו אי יכול לפרש לאחר שאמרו וכ"ש בלי פיום כלל דכה"ג הו"ל בכלל פשרה בטעות.

ורא' בדורה לדבריו מצו"ת מהרש"ך ח"ג סי' מ"ד שהביא בשם כעין נידון דידן וכתב בשמע המשובה ו"ל כללא למילתא דנקטינן לאחר שגמר הדין שאמרו פ' אתה זכאי פ' אתה חייב אינם רשאים לבטוע ובלי ספק שהטועה בדבר זה הוא טועה בדבר פשוט והוה כטועה בדבר משנה דקיי"ל לחוזר להיינו שמוציאין ממי שנתנו לו וע"כ בנ"ד שנתועדו אותם הבוררים לדון בד"י או קרוב לד"י כמו שיר' בעני' שהכוונה לומר שאע"פ שיטעו בדין מקבלין אותן ובע בשלמה שאמרו אותם הבוררים שאע"פ שהד"י עם שמעון מ"מ רלו לעשות פשרה ויר' לטעו בזה לאחר שאמרו בפי' שהד"י עם שמעון לך גמר דין גדול מזה וע"כ מה שאמרו לעשות פשרה והוציאו ממי הפשרה שגזרו משמ' לתת לרלו' שור' הד"י הוא שיחזי רלונן ממי הפשר ואם ע"א להחזיר ממי הפשר ולהוציאם מיד רלו' דין הוא שהדיינים שגזרו הפשרה ישלמו מביתם לשמעון כו' ועע"ג דליכא פלוגתא דרבותא בדייני ישראל שטעה בדבר משנה ושע ונתן ביד אם חייב לשלם מביתו וכו' וע"כ יר' דיש מקום לומר הדיינים שטעו בדבר פשוט יותר מדבר משנה שאע"פ שנשמו ונתנו ביד אפי"ה לא מפקינן מיניהו מ"מ יר' לומר דפשטע דכה"ג שהדיינים הרשו לעשות מה שעשו שישלמו מביתם ע"ש.

עכ"פ העלה לן המהרש"ך דהיכא דעשו פשרה אע"פ שקבלו אותם לעשות פשרה ואפילו קבלו בין לדין בין לטעות הכל מקבלין עליהן מאחר שבמקום שנתועדו הבוררים לדין ואמרו אע"פ שהדין ישראל עם שמעון מ"מ ראו לעשות פשרה יכול לומר שמעון טעו בזה דאחר שאמרו שהדין ישראל עם שמעון אין לך גמר דין גדול מזה וא"כ הפשרה אח"כ אינה כלום וחייב לחזור אם כבר קבל המעות הכ"ג נידון דידן ממש הוא כן וכ"ש הוא מהתם דהתם אפילו לאחר ששלם כבר פסק שהדין חוזר מה שלאחר קבלה יש בזה מחלוקת גדולה מתי יחזיר ומתי לא יחזיר וכ"ש בנידון דידן שאין לפשר דין פשר כלל ואם פשרו אין לו ממש, והדין דין אמת שהרב ר' שמואל טוירק שליט"א החוזה שלו בתוקף הדין מדיני התורה וכמו שכתבו הבד"ל בפסקם ולריך שיחזיקו הקהל את רבם בכבוד גדול ולפייסו על הלער אשר ליערו אותו בחנם ולא דבר וביזו אותו בזלזול שהי' לריך לזלזל ולילך אל ב"ד שאינו מן הכבוד ליקח הרב לב"ד ובפרט על לא דבר ואני מקוה שהרב בטובו ימחול להם ולא ילכדו ח"ו בבזיון ת"ח שכמעט אין להם רפואה למכתם.

שנית נראה דגם בעיקר הפשרה לא נהגו הב"ד כמנהג המפשרים דהנה מדרך המפשרים הוא לשאול הלדדים ולדבר על לבם להסכים על הפשרה ולומר מה שבדעתם לפשר וזה דרכם לשאול זה שלא בפני זה ואח"כ באים הב"ד לידי מסקנא אם שניהם יסכימו לדבר מה טוב ואם לאו יחליטו הב"ד בפשר קרוב לדין ויפסקו כפי דעתם הרחבה וזה אפילו כשהן עלמן אין להם מושג שהדין עם התובע וכ"ש בדידן שהסכימו ביניהם שהדין עם התובע לגמרי ואין על הבעלי בתים שום טענה נגד הרב שלהם לא טענת ממון ולא טענה אחרת והם רק פטפוטי דברים שרולים לפטור מהרב א"כ אם רלו לעשות איזה פשרה לפי דעתם עכ"פ הי' להם לשאול להרב אם הוא מסכים על פשרה כזה ולכן גם מטעם זה אין לפשר זה כח של פשר כלל אלא הוא פשר של טעות לפטר את הרב הנ"ל.

ואשר לכן לפענ"ד פשוט ברור דפשרה זו אינה פשרה כלל ואין לה שום תוקף ומ"מ כיון שיש כאן ח"ו כעין זילותא דב"ד ע"כ יראו הב"ד עלמם אופן שיוכלו להודיע את הבעלי בתים שלאחר שירדו לסיפא דמילתא ראו שאין להם שום מקום לפשרה זו מאחר שמעכ"ת הוא ע"פ דין תורתינו הקדושה הרב שם והב"ד בררו שהטענות שטענו הבע"ב נגדו אין להם מקום ושורש, ומע"כ ישב בטח שאנן על ממלכתו עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים.

ידי"נ דושכ"ת בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שיז

מי שהי' חבוש בבית האסורין ורוצה לקבל רבנות אי צריך להודיע מזה להקהילה

מוצש"ק כ"א אדר התש"מ בנ"י יצו"א
כבוד העו"ד החשוב מר **אברמם** נ"י טשעסטעק.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו רב שהוא עומד לקבל רבנות בביהכ"נ אי מחויב לספר לראשי הכנסת שלפני זמן הי' נתפס והובא בערכאות על חטא "מייל פראָד" בלע"ז (mail fraud) ונידון בדיניהם לחלי שנה בבית סוהר וישב חלי שנה.

תשובה. לפענ"ד ליכא שום חיוב לפרסם מאסרו אם לא שאלוהו על זה. ומיהו אם שאלוהו על זה לריך להגיד. ואפרש דברי. בגמ' סנהדרין ד' ז' אמר ריש לקיש כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשרה בישראל שנאמר לא תטע לך אשרה כל עץ וגו' אמר רב אשי ובמקום שיש ת"ח כאילו נטעו אלל מזבח שנאמר אלל מזבח ה' אלקיך ובספרי פ' דברים אזהרה להממונה להושיב דייניס שלא להושיב דיין שאינו הגון שנאמר לא תכירו פנים במשפט הובא ברמב"ם פ"ג מסנהדרין, ובשו"ת מהרי"ק שורש קי"ז מבואר דהקרא דלא תטע אשירה הוא אזהרה להעמיד דיין דאינו הגון מפני רשעו דכוונת התורה דאעפ"י שהוא אשירה לומחת דהיינו שיש לו כשרון למיחות דעות וחושב מחשבות לברר הלכה ואפילו חכם טובא אסור להעמידו מפני רשעו והקרא דלא תקים לך מלבה היא אזהרה שלא למנות דיין שאינו גמור.

מבואר תנאי במינוי הדיין, א) שיהי' דיין חכם בחכמת התורה ב) שלא יהא רשע. ומבואר דהמעמיד דיין שאינו הגון אפילו הוא חכם גדול בחכמת התורה רק שאינו הגון מפני רשעתו הרי הוא בכלל מעמיד דיין שאינו הגון, והמעמידו עובר בל"ת. ומיהו אפילו מי שהוא חכם ואינו רשע לא די בזה שאינו בעל עבירות ואינו רשע אלא לריך שיהי' יר"ש והגון במדות טובות ולשון הרמב"ם פ"א מה' מלכים ה"ז כל המעמיד דיין שאינו הגון כו' וכל מי שאין בו ירא"ת שמים ואעפ"י שחכמתו מרובה אין ממנין אותו למינוי מן המינוייס שבישראל ועיין ש"ע ח"מ סי' ח' ס"א ובברכ"י שם אות א' ובחינוך מלוה תי"ד כתב כשם שראוי להיות הדיין יודע דיני התורה כמו כן לריך להיות בעל מדות ואדם כשר כדי שלא יאמרו לו הנדון טול קורה מבין עיניך כלומר קשט עלמך ואח"כ קשט אחרים ע"ש. ובש"ע ח"מ הנ"ל דיין אע"פ שיש בו יר"ש עוד לריך שיהא הגון במדות וכעין זה כתב הרמב"ם בסה"מ מלוה רפ"ד ועוד ופשוט דדיין או רב לריך להיות לדוגמא ולכבוד ולתפארת להנהיג עדתו בדרך ה'.

ומיהו דיין שחטא מה דינו מבואר בח"מ סי' ל"ד הל' עדות ס"כ הפסולים להעיד כגון המוכסים והאפיקורסים

והמומרים, ואפ״ה מומר שחזר בו וקיבל עליו תשובה כשר מיד ועיין סמ״ע וש״ך שם ואפילו מי שנתחייב מלקות ונלקה כיון שנלקה הרי הוא כאחיך וחוזר לכשרותו וכן כל שאר עדות הכלל שאין לך דבר שעומד בפני התשובה וכל מי ששב אפילו עבר כמה עבירות וחזר בתשובה הרי הוא כשר להעיד וקיי״ל דכל הכשר להעיד כשר לדון וממילא מי שחטא ושב מותר להיות דיין ולא מצינו בשום מקום שיהא חיוב לאדם לפרסם עונותיו בסתם על לא צורך ולבזות עצמו על לא דבר וכבר הזהירנו שלא להונות בעלי תשובה ושלא לומר זכור מעשיך הראשונים אפילו אלו היו מקודם בעלי עבירות מדיני תורה ממש והדרו בתיובתא, ואדרבה אמרו במקום שבע״ת עומד אין צדיק גמור יכול לעמוד, ואפילו למ״ד דצדיק גמור גדול מ״מ ח״ו אין בבע״ת שום פסול לאחר ששב.

וכל זה אפילו הי׳ נתברר חטאו ע״פ התורה והי׳ נענש בעונשי ב״ד המבוארים בתורה אבל מי שנתפס בערכאותיהם ונאסר בבית הסוהר ודאי קיל הוא דהגם שודאי צריכים אנחנו להתנהג ע״פ חוקי המדינה וכ״ש במלכות של חסד במדינה זו שנותנים לנו להתנהג ולהחזיק מצוות התורה בלי מפריע מחוקי הממשלה ומי יכול להיות כפוי טובה מ״מ לענין לפסול אדם מלהיות רב ע״י שנענש בערכאותיהם ח״ו לא תהא כזאת בישראל וכמה מגדולי ישראל שישבו בתפיסות שנאסרו ע״י העכו״ם מזמן התנאים ואילך עד דורנו אנו שנתפסו ע״י מסירות או בכלל מחמת רשעת המלכות וח״ו לא צפצף אדם לפסול אדם מישראל לשום שררה ע״י שהי׳ נתפס ונדון בערכאותיהן שלא כרצוננו ואין אנו סומכין בזה על דיניהם כי מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום דיני ישראל רק לישראל נאמרו וב״ד של ישראל הוא דראוי לדון את בנ״י. ולכן אין אנו סומכין כלל על דיניהם בזה והי׳ כלא הי׳ ובפרט שהוא כבר לאחר המעשה והרי הוא עכשיו חפשי ולכן פשוט אם הוא ראוי להיות רב והיינו שהוא תלמיד חכם ויר״ש כולו מחמדים במדות טובות יכול הוא להיות רב בישראל ואין עליו שום חיוב לספר לראשי הכנסת שהי׳ במאסר לחצי שנה.

אלו דברי יושר הנאמרו בזה ואם יש את מע״כ לדעת עוד פרטים נא להודיענו. בכבוד והוקרה

מנשה הקטן

סימן שיח

באוכל אכילה שחייב ד״ח ואשם אחד איך חייב אשם מעילה אנותר הא לא שוה מידי

מוצש״ק לסדר וימלא אותו רוח א׳ וגו׳ בנ״י יצו״א

להגאון הגדול ליהודים המפורסם בכל אפסים רב הרבנים סוע״ה זקן שבסנהדרין משרידי הדור הישן רבן של ישראל

דזיו ליה כבר בתיא ע״ה ציס״ע כקש״ת מוה״ר **אלעזר מנחם מן שך** שליט״א ראש ישיבה פוניבז׳ ב״ב.

אחדשב״ק באהבת אמת ובידידות נאמנה. שמחתי כשפגשתי את שש בשעשועי תורתו והקשה מעכ״ג קושיא קשה כברזל בדברי התו״י כריתות י״ג שהקשו אהא דיש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד׳ חטאות ואשם אחד איך חייב אשם מעילה אנותר הא לא שוה מידי ואמרינן בפסחים כ״ט האוכל חמץ של הקדש במועד לא מעל ותי׳ דהתם בקדושת דמים דלא נחית עליה קדוה״ג וכשנאסר בהנאה אינו שוה פרוטה ולא נהנה מן ההקדש שו״פ. נראה דס״ל דבקדושה״ג לא בעי שיהנה ש״פ ולא תשלומי קרן ותמה ע״ז מתרומת הקדש פסחים דקדשה״ג הוא וגם בטובו הגדול טרח ואייתי דברי הנתיבות ח״מ סי׳ כ״ח אות ב׳ ודברי רבינו הגר״ח הלוי הל׳ מעילה פ״ח ה״א דכל יסוד איסור מעילה בא משום דין גזל הקדש וכן מוכח מהא דמעילה שיעורו בפרוטה וצירף את המעילה לזמן מרובה ואכילתו ואכילת חבירו מצטרפין, אשר כ״ז הוא משום דדין גזילה בי׳ ולהכי הוא מצטרף בכל גווני, ושיעורו בפרוטה כדין גזל ע״ש. ולפי שמעכ״ג מיהר אל השיעור לא הי׳ הז״ג להשתעשע יותר ולפלפל בדבר ועכשיו כשבאתי לביתי אמרתי להשתעשע קצת בדברי מעכג״ק ובידו לרחק או לקרב.

וזה יצא ראשונה דלכאורה יש להוסיף להקשות אדברי תו״י מגמ׳ שבועות כ״ד ע״ב מתיב רבא יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד רב אשי אמר כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני ופריך הרי הקדש הא בעינן שו״פ ופרש״י הרי הקדש אשם מעילות בא על שו״פ אפילו פחות מכזית הא בעינן שו״פ והיינו שיעורי׳ ומבואר דקדוה״ג נמי בעי שו״פ ובתוס׳ ד״ה הרי הקדש פי׳ המ״ל הא אוקימנא בבכור כדמשני לעיל ובתו״ח תמה עליהם דמה לי בכור מה לי שאר המוקדשין הא פשיטא דאין מועלין בבכור פחות משו״פ ע״ש מה שמחק ודחק לאוקמי ועיין ח״ס בחי׳ לשבועות הרי הקדש שפי׳ הרי הקדש דחל הקדישא אכל שהוא ושמעינן דמ״מ בעי ש״פ דבלא״ה לא מקרי כסף וע״ז מקשה התוס׳ דהו״ל לשנויי הא אוקימנא בבכור ע״ש ומיהו מדברי רש״י שפי׳ והרי הקדש אשם מעילות בא אשו״פ משמע דפי׳ נמי כת״ח ואי נימא דקדוה״ג לא בעי שו״פ הי׳ אפשר ליישב פי׳ התוס׳ הרי הקדש הא בעינן שו״פ פי׳ דהם פי׳ אמה שפי׳ רב אשי דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני ופריך והרי הקדש לענין חלות ההקדש דחיילא היינו דאינו קדושת הגוף והי׳ מצי לאוקמי הא דנותר מיירי בבכור דהו״ל קדוה״ג ולא בעי שו״פ וכדעת התו״י הנ״ל.

ומיהו מדברי רש״י לכאורה שפי׳ הרי הקדש אשם מעילות בא על שו״פ אפילו פחות מכזית ומשני הא בעינן

שו"פ והיינו שיעוריה ע"כ נראה לכאורה דבכזית אפילו לית ביה שו"פ נמי מביא אשם מעילות וא"כ הי' נראה דיש תרי גווני מעילה או דאית ביה שו"פ ואפילו לית ביה כזית או אפילו לית ביה שו"פ אבל אית ביה שיעור כזית מועלין בו דבעי חדא מתרתי ובהכי הי' נראה ליישב קושית האחרונים שדקדקו היאך קתני יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם א' דהא אשם מעילות אינו תלוי בשיעור אכילה ולפמ"ש אתי שפיר דתלוי בשיעור אכילה כגון שהוא כזית ותלוי באכילה דוקא אלא דהתוס' פסחים ל"ג ע"א ד"ה אף הקשו דהכא משמע דמאן דיליף חטא חטא ס"ל דמעילה בכזית כמו תרומה וכולהו אית להו ג"ש דפרק הנהנה יליף מעילה מתרומה למילי טובא ורבנן לא פליגי ארבי אלא לענין מיתה משום דכתיב בו ולא במעילה וא"כ מ"ט דרבנן דלעיל דאמרי לא אמר שו"פ אלא לענין מעילה אבל בתרומה עד שיהא בו כזית והניחו בקושיא.

ובמג"ש שם תי' כיון דילפינן במעילה ח"י מתמעול מעל שיש מעילה אפילו במידי דלאו אכילה ובזה הוי השיעור שו"פ א"כ ה"ה במידי דאכילה דמקשינן אכילה לממון ועוד דאי לא הוי ידעינן מעילה בהקדש רק מתרומה הוי בעי כזית דוקא אבל כאן אדרבה אי לאו גז"ש הו"א דיש מעילה בין בהנאה בין פגם בלא נהנה בין נהנה בלא פגם וילפינן מתרומה רק למעט פגם לחוד או הנאה לחוד ואי לאו רבוי דתמעול מעל הוי ממעטינן נמי כל הנאות ממעילה רק באכילה לחוד אבל השתא דכתיב תמעול מעל לא ממעטינן שאר הנאות ממעילה ולא ממעטינן נמי פחות מכזית דאדרבה מקשינן אכילה לממון דאפילו פחות מכזית מועלין באית בי' שו"פ ע"ש ועיין רש"י שם ד"ה וחכ"א ובתוס' ד"ה ומינה ולפ"ז הא דלא ילפינן מתרומה דבעי דוקא כזית ולא סגי בשו"פ אבל לענין זה היכי דאית ביה כזית ולית ביה שו"פ שפיר ילפינן מעילה מגז"ש מתרומה דמועלין באכילה עכ"פ אפילו באין בו שו"פ כיון דיש בו כזית.

נתיב א

איברא דמצאתי בתוס' ב"מ מ"ז ע"א ד"ה קונים בכלי אע"פ שאין בו שו"פ שהקשו דבפ' כל שעה (דף ל"ב ד"ה אין) אמרינן גבי ונתן לכהן את הקודש דאין נתינה פחות משו"פ וה"נ כתיב ונתן לרעהו ותי' דהתם הוי תשלומין שגזל ההקדש הלכך ליתנהו פחות משו"פ כמו גבי מעילה דהוי תשלומין אבל נתינת מנעל הוא לרעהו וכן נתינת תרומה דחטה אחת פוטרת את הכרי וגבי סיכה דכתיב ואשר יתן ואיכא למ"ד בכריתות ו' ע"ב דהוי בכל שהוא אע"ג דמעילה הוא היינו משום דכתיב סיכה דמשמע בכל שהוא ומ"ד בכזית סבר כרבנן דאבא שאול דאמרי נתינה בכזית כזר שאכל תרומה וכו' ע"ש נראה מדברי התוס' דלרבנן דאבא שאול ילפינן מעילה בכזית מתרומה כזר שאכל תרומה.

ומעתה נראה דדין מעילה יש בו ב' אופנים א' כשנהנה בשו"פ והוא מדין תשלומין שגזל ההקדש וכמ"ש התוס' הלכך ליתנהו בפמשו"פ אופן ב' שהוא מדין קדוה"ג ואז המעילה היא מדין איסור ולזה בעי עכ"פ שיעור כזית כמו שהוא בכל איסורין דשיעורן בכזית הכ"נ לענין מעילה ובזה נראה לכוין דברי הגמ' כריתות ח"י איתיביה רבא אכל היום אכל למחר נהנה היום נהנה למחר מנין שהן מצטרפין זה עם זה ת"ל תמעול מעל ריבה ואמאי הא כיפר עליה יום הכיפורים ומשני אמרי כי מכפר יוה"כ על איסורא על ממונא לא מכפר ואב"א כי מכפר יוה"כ על כולי' שיעורא על פלגא דשיעורא לא מכפר והאי אבע"א דקאמר כי מכפר יוה"כ על כולי שיעורא כגון אכל כזית חלב לפני יוה"כ והכא פחות מחצי פרוטה ופחות מחצי זית אכל לפני יוה"כ הילכך לא מכפר עיין רגמ"ה שם ונראה דב' תירוצים אחד תלוי בממון דוקא והשני במעילה של איסור נמי אינו מכפר על חצי שיעור אלא בעי כזית עכ"פ ככל איסורין. ועיין ש"ש שמעתתא ו' פ"ד שהוכיח מתוס' מעילה כ"א דאין מעילה בהקדש מצד תורת ממון אלא משום תורת איסור שיש בו ואי"ה בסמוך עוד נשוב לדבריו.

ולפמ"ש יתיישב עוד מה שלכאורה קשה בדברי התוס' ב"מ שכתבו בהא דכריתות ו' גבי סיכה דכתיב ואשר יתן ואיכא למ"ד דהוי בכל שהוא אע"ג דמעילה הוא היינו משום דכתיב סיכה ולכאורה אכתי תקשה סוף סוף לית ביה שיעור שו"פ וכיון שהוא מדין גזל אמאי מעל בכל שהוא הגם שהוא מגזירת הכתוב אבל אי נימא דיש תורת מעילה מדין איסור א"כ הגם דבכל מקום בעי שיעור כזית לאיסור מ"מ כיון דכאן בסיכה כתיב אשר יתן ולמ"ד נתינה בכ"ש הכ"נ דמעל.

אלא דאכתי מקום יש לומר לפמ"ש בגמ' ב"מ נ"ה ע"א מתיב רבא ואת אשר חטא מן הקודש ישלם לרבות פחות משו"פ להישבון לקדש אין להדיוט לא ע"ש א"כ קדש גם פחות משו"פ דין ממון לו וחייב בהשבון וברמב"ם פ"ז מה' מעילה ה"ח וברשב"א גיטין י"ב ובזה נראה לכאורה ליישב מה שתמה הכ"מ בפ"י מתרומות הכ"ד אמש"כ הרמב"ם היתה התרומה הקדש לבדה"ב גנבה ואכלה כו' אבל משלם קרן ושני חומשין כו' ולמי משלם אם הי' בה כזית ואין בה שו"פ משלם לכהנים ואם יש בה שו"פ כו' משלם להקדש ותמה הכ"מ שהרי אמרו שם בפסחים אי דלית בה ש"פ קרן נמי לא לשלם ואהדר לי' לעולם דאית ביה ש"פ

ומשמע דלד"ה כי לית ביה ס"פ קרן נמי לית משלם ומיך כתב רבינו שם הי' בה כזית ומיך בה ס"פ משלם ע"ש ולפמ"ש הרי מבואר להקדש אפילו פחות מס"פ חייב בהיזקבון ול"ל דפחות מכזית וגם פחות משו"פ שוב לית ביה חשיבות כלל ולימא בהיזקבון אבל אכתי יש בו דין ממון אלא דל"ש יש לומר לעולם מורת מעילה הוא מדין ממון והקדש בדק הבית ליכא קדושת הגוף רק קדושת ממון בעי פרוטה והקדש קדוש"ג הוי ממון אפילו פחות משו"פ ומייב קרבן מעילה ומתי שפיר לאפילו סיכה הוא מדין ממון שמחסר ממון הקדש בכל שהוא.

והא לאמרו בגמ' פסחים כ"ט בחוס' שם ד"ה רנבה"ק הק' למאן דמוקי הא' מוכל חמץ להקדש בחועד לא מעל כר' נחוניא דפטר משום קלב"מ הא בשבת דף ל' מוכח דקלבד"מ לא פטר מקרבן ותי' דהכא שאני כיון דפטר מקרבן ומומם פטור נמי מקרבן שאין משם מעילות בא אלא כשיש קרבן ומומם ל"ל דהתם נמי בקדשי בדה"ב הוא כן אבל בקדה"ג הכ"ג דמביא משם מעילות ול"ע.

ובזה נלפע"ד לייישב קושית הש"ך דמצטרף אפילו לאחר ג' פרוטות לכאורה כיון דפחות משו"פ לאו ממון הוא ועכ"פ מחיל אינש ס"כ הכ"ג נימא בהקדש דכל פמ"פ מחיל ולא מצטרף למשכ הדבר פשוט דבשלמא גם פחות מש"פ הוא ואסור לגנוב ולגזול פחות משו"פ כמבואר ברמב"ם פ"ו מגניבה ה"ב אלא דאינו חייב בהיזקבון משום דפמ"פ מחל אינש וכמ"ש רש"י ע"ז ע"ב ד"ה ב"ג ובסנהדרין נ"ט וכל זה במולין אבל בהקדש גם פחות משו"פ ניתן להיזקבון ממילא שפיר מצטרף אפילו לאחר ג' שנים אלא לאכתי ל"ב מה שאכילתו ואכילת מבירו מצטרפין לדין פרוטה הא ליכא פרוטה לא בזה ולא בזה ובשלמא בחד שאכל מצטרף אפילו לאחר ג"ם דעכ"פ לאחר הסירוף פרוטה אבל ופרוטה שלמה גזל וכיון דחזי למיצטרפי לא מחל בינתיים הו"ל ככל ח"ם שמצטרף אלא דבאוכלין שיעורו בכדי אכ"פ ובממון אפילו לאחר ג"ם אבל מכילתו ואכילת מבירו תרי גברי אינהו ואמאי מצטרף לקרבן, וי"ל דהקרבן בא על שמיסר מן ההקדש פרוטה מע"פ שהוא לא נהנה בפרוטה, ול"ע.

נתיב ב

והנה כהדר"ג העיר מדברי הנמיזות סי' כ"ח אות ד' בגיליונות שהקשה בעצמו קושית התו"י מהא דתנן דיש אוכל מכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד ר"מ אומר אם היתה שבת והוציאו בפיו וכו' ובקה"ח הקשה כיון דקלב"מ פטור מקרבן ומומם ופטור נמי מאשם כמבואר בפסחים והקשה הנמיזות להא בפסחים שם מוכח דכל היכי דהוה לאו בר דמים שהוא מקה"ג אין בו מומם ואשם והכי נומר מקה"ג הוה כמו ממן ולאו בר דמים הוא ותי' דהא דפסחים דהוה קדושת דמים ומעילה דקרבן ומומם הוא משום גזילת הקדש כמ"ש התוס' כתובות דף ל' בד"ה זר שאכל תרומה מש"ה בעינן שיהי' בר דמים משמ"כ נמומר שהוא קדוה"ג דמעילה דידה לא תליא בדמים כלל אלא לפ"ז גם קושית הקה"ח לא קשה להא התוס' כתובות שם כתבו דתרומה חייב אף בקלב"מ להתשלומין דידה משום כפרה משמ"כ בקרבן ומומם של הקדש אינו משום כפרה רק משום שיעלם גזל ההקדש וזה שייך בקדושת דמים אבל קדושה"ג אפילו במקום לאלו בר דמים ולתי לא משום גזילת הקדש הוא רק משום כפרה, ובחידושי ר"ח הלוי פ"ח מהל' מעילה ה"ל לדיסורא דמעילה הוא דין ממון של גזל הקדש גם מתוס' פסחים כ"ח ד"ה דקלב"מ פטרו מקרבן ומומם ומוכח מזה דאינו לכפרה אלא תשלומין מדין ממון לכן פטרו קלב"מ אלא לפ"מ שכתבנו לעיל יש לחלק דבקדושת דמים אנו דנין בו מגד דין ממון שבו ובקה"ג אין דנין מגד ממון אלא מתורת איסור שבו.

והנה בם"ם פ"ו פ"ד הוכיח מתוס' מעילה כ"ח דאין בהקדש דין מעילה מגד תורת ממון שבו אלא מגד תורת איסור שבו ומרן בק"ז בשו"ת בית שערים ח"ח סי' ל' הביא לו סמוכין מדברי תוס' פסחים כ"ט ד"ה רנבה"ק דהיכי דפטור מקרבן ומומם משום קלב"מ פטור נמי מקרבן אף ללענין קרבן לא שייך קלב"מ שאין משם מעילות בא אלא כשיש קרבן ומומם ל"כ אין לפשר דמייתי משם תלוי מפסק מעילות כיון דקיי"ל פסק ממונא לקולא לגמבא ובס' ממון עניים יש מחלוקת רשמואיש ל"כ אין צריך לשלם הקרן מפסק וכיון דאין קרן אין מומם ואין מעילה ולם"ם דמעילה בהקדש אינו מדין ממון אלא מתורת איסור של הקדש שפיר צריך לשלם גם הקרן לפסק איסור הוא ולמומרע ע"ם ועיין שו"ת מי הרי"ם ח"א סי' ה' מריכות בסוגיא דתקפו כהן אין מוציאין לותו מידו ובקושית הקה"ח והמחרוצים דמי שיש פסק ממון שהרי הוא פסק איסור ג"כ. ומיהו בביי"ם ח"א סי' ס' לחם דברי הם"ם ואין ולאו ורפיא בידי. עוד נראה לכאורה רמי מגמ' כריתות כ"ג ע"ל מתיכת חלב מתיכת חלב נותר ל"ל רבא לר"נ ולימי נמי משם ודמי לנותר קדש הוא ל"ל לית ביה שו"פ והא מעיקרא לית ביה ס"פ עסקינן כו' והא יש לוכל מכילה אחת דקתני ביה נותר וקתני מביא ד' חטאות ואשם אחד ל"ל התם בנשה בשבת והיא בדקה ההיא בימות הגשמים ההוא בימות החמה ורגמה"ג פי' ל"ל ההוא בנשה שאכל מכילה נשה שיש בה ס"פ הכא בדקה שאכל מכילה מועטת שאין בה ס"פ ומשמע לכאורה דנותר נמי בעינן דוקא ס"פ למעילה.

איברא דהרי נותר כיון שהוא מסבה"ג הרי ליתי בה דין ס"פ כלל שהרי אין בו שוויות ממון, וקנסת ה' מפסר לחמוק לפמ"ש המג"א ס"ק סי' תרמ"ט סק"כ דערלה מקרי לכם וממהו עליו ופי' הח"ס בחי' למס' גיטין דף נ"ג הטעם כיון דמצותה בשריפה ואם בא אחד ושרפה ורוצה לעשות עשרה זהובים משו"ה הוה לכם וביו"ד סי' רכ"ו ס"ק ס"ה נאסר הנאתו על עצמו להר"ן יכולין אחרים ליטלן חולק בזה היש"ש שהרי יכול ליתנו לנדקה או לשווי' מצוה ובציונים לתורה בהערות לכלל ל"ט העיר מגמ' ב"ק ל"ג ע"ב מה קץ טעין דל"ל מנא בעינא ליעבד מצוה גם במחנה אפרים הל' זכי' גמגם על הר"ן ימים דלוקח על עצמו אסר אבל דעתם ליתנו לנדקה וכיו"ב דמצוות לאו ליהנות ניתנו וכן העיר על הרשב"ץ בשודר הנאה מלובש תבירו דיהיב ליה במע"ל כיון דאין כאן הנאה רק מצוה ומצות לאה"נ אין כאן נהנה מאסה"נ ע"ש (מת"צ הל' זכי' ומתנה סי' ד') ולפ"ז דמי לחמץ דליכא בל יראה וכל רגע הוי בשריפה ומיהו במקום אחר התרכתי בזה דמה שמקיים בו מצוה אין זה מקרי ממונו וגם אין לו דין או"פ כלל בשביל זה ורמי' מנקיות גט שכתבו על מסה"נ שמפשו התוס' טעם שהוא כשר והע כתיב ונתן ופי' דקאי על נתינת גט ולפ"ז נתינת ממון הגם שעושה בו מצוה ועוד רמיות. ופשוט.

נתיב ג

ומה שנראה בציור התו"י מה שמחלקין בין קדושת דמים לקה"ג אין הכוונה דקה"ג לפ בעי ס"פ למעילה פלא דשמי הנאה ס"פ דק"ד מהנאת ס"פ דקדושת הגוף דק"ד כיון שלפ נחתע קדושה על החפץ וע"כ ההקדש שים בחמץ זה או בכל קדושת דמים שהוא תפינא של הקדש אין ההקדש קשור בהחפץ ולפ נתקדש החפץ הזה מעולם לפס קדושה רק נתקדש החפץ לשוויות אבו שפס ישווה החפץ דמים יתנהו להקדש אבל אין ההקדש קשור בהחפץ ולכן כשנאסר החפץ בהנאה וחינו או"פ למכרו ע"כ אין כאן הנאה מן ההקדש כלל להגס שהוא נהנה מהחמץ שאכלו והרי שבע ומשתרשע ליה שהרויח זה פרוטה שלפ צריך לקנות חמץ אחר והרי נהנה יותר מפרוטה עכ"ו אין ההנאה מן ההקדש שהרי אין בחפץ זה שום קדושה ולפ הוקדש רק למכירה וכיון דנאסר החמץ בהנאה וחינו רשוי למכרו וחינו שום כלום ע"כ האוכלו הגס שנהנה מן החמץ אבל אין בו הנאה של או"פ מן ההקדש לפ אלה הקדושה על החפץ והקדש קשור בחפץ גופי' והאוכלו אחל ההקדש על החפץ והקדש קשור בחפץ גופי' והאוכלו למכרו ע"כ לפ נהנה מן ההקדש ס"פ אבל הקדש קה"ג ממון הגס שעושה בו מצוה ועוד רמיות. ופשוט.

נתיב ג

ומה שנראה בציור התו"י מה שמחלקין בין קדושת דמים לקה"ג אין הכוונה דקה"ג לפ בעי ס"פ למעילה פלא דשמי הנאה ס"פ דק"ד מהנאת ס"פ דקדושת הגוף דק"ד כיון שלפ נחתע קדושה על החפץ וע"כ ההקדש שים בחמץ זה או בכל קדושת דמים שהוא תפינא של הקדש אין ההקדש קשור בהחפץ ולפ נתקדש החפץ הזה מעולם לפס קדושה רק נתקדש החפץ לשוויות אבו שפס ישווה החפץ דמים יתנהו להקדש אבל אין ההקדש קשור בהחפץ ולכן כשנאסר החפץ בהנאה וחינו או"פ למכרו ע"כ אין כאן הנאה מן ההקדש כלל להגס שהוא נהנה מהחמץ שאכלו והרי שבע ומשתרשע ליה שהרויח זה פרוטה שלפ צריך לקנות חמץ אחר והרי נהנה יותר מפרוטה עכ"ו אין ההנאה מן ההקדש שהרי אין בחפץ זה שום קדושה ולפ הוקדש רק למכירה וכיון דנאסר החמץ בהנאה וחינו רשוי למכרו וחינו שום כלום ע"כ האוכלו הגס שנהנה מן החמץ אבל אין בו הנאה של או"פ מן ההקדש ס"פ אבל הקדש קה"ג ממון הגס שעושה בו מצוה ועוד רמיות. ופשוט.

נתיב ד

והנה במקום אחר נסתפקתי להע דקיבן מעילה אינו חייב אלא שנהנה בשו"פ י"ל בחרי חגפי, הפן החמר דלוקח

ולפמ"ש אחי שפיר דמחלק התו"י בין קד"ד לקה"ג ולעולם בעי או"פ גם לקה"ג אלא דבעי הנאת ס"פ. ואחי שפיר נמי דלע תקשה מהע דכריתות דף כ"ג דמשני הע בגסה הע בדקה ופי' רגמ"ה בגסה שאכל אכילה גסה שים בה ס"פ ובדקה שאכל אכילה מועטת שאין בה שו"פ וכו' פי' דכיון דאכל אכילה גסה דים בה שוויות של ס"פ ונהנה בס"פ הגס שהנותר הוא מאיסורי הנאה לעניין מכירה אבל מ"מ הרי נהנה מקדה"ג כשיעור ס"פ ושאני קדושת הגוף דלע בעי שוין בממון למכירה שיהא ס"פ אלא שיהא כשיעור ס"פ וקדושת דמים בעי שיהא שוה בממון למכור ס"פ דהתם לע נתקדשה רק לפס ממון.

אלא דל"ע דרס"י כריתות כ"ג הנ"ל פי' בגסה אכילה גסה שאכל הרבה ומע"ג דאיסורי הנאה הוא (מ"מ משלם הדמים ס"מ) כשאר כל הקדשים האסורים בהנאה שמועלין בהם דהמי נמי חזי לגבוה שפס עלו לע ירדו ע"כ נראה לכאורה דמה"ט שפס עלו לע ירדו ס"פ ניהו ומס"ה מועלין בו ולע פי' מטעם שכתבנו דקה"ג מקרי הנאה חפילו בשפסה"ק, ובשו"ת מ"ח ס"א סי' ק"פ הקשה לפרס"י דהע כ' רס"י חולין ד' דפס תליפי חמץ מותרין למחליף ע"כ מניגו דמים לחמץ בפסח והקשו התוס' ע"ז הע כיון דלכתחלה אסור למכור לאו בר דמים הוא ה"נ כיון דלכתחלה אסור להקריבו אינו שוה כלום ומי' דרס"י ג"כ ס"ל כמו"י דבקדשי מזבח לע בעי שוה פרוטה ומועלין בכזית אע"פ שאינו שוה פרוטה אלא דפס הי' הדין דפס עלה ירד פקע מיניה שם קדשי מזבח ולכן כתב רס"י דאז לגבוה שפס עלה לע ירד ע"כ אכתי שם קדשי מזבח עליו ע"ש. והנראה דמפרש ז"ל דרס"י ותו"י דקה"ג לע בעי או"פ אלא שיעורו בכזית וכמ"ש לעיל, ולפ"ז אכתי ל"ע דנותר כיון דלע שוי' מידי וליכא קרן ותומס ואין יתחייב אפס.

בקדושת דמים בעינן ש״פ כיון דכל עיקר הקדושה לא חלה פחות מזה וא״כ בלאו הכי ליכא קדושה וכמ״ש לעיל אבל בקדה״ג שחלה הקדושה על החפץ ונהנה מן ההקדש ומעל בו לא בעי ש״פ כלל והמעילה בהקדש מזבח הוא מדין איסור שבו ומועל בכזית שהוא השיעור בכל איסורין, הפן הב׳ דבעצם דין מעילה יש דין ש״פ וכל שלא נהנה בש״פ לא מעל אפילו בקדה״ג ומה שכתבו התוס׳ לחלק בין נותר שהוא קדה״ג ויש בו מעילה אין הכונה שבקדה״ג אין צריך ליהנות בשו״פ אלא דקדה״ג אע״פ שנאסרה בהנאה מ״מ אכתי מקרי נהנה משו״פ והטעם דהרי כל קדשי מזבח אין בהם תורת ממון שהרי אינו ראוי לשום אדם דקיי״ל המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום עיין מל״מ פט״ז ממעשה הקרבנות ה״ז ואפ״ה חייביה רחמנא קרן וחומש כשמעל בשוגג וע״כ תשלומי הקדש בקדה״ג אינו מדין ממון שראוי למכירה כמו דין קדושת דמים שהרי אסור הוא למכרו אלא כיון שהוא ראוי לגבוה וכיון שהוא ראוי לגבוה יש לו דין ממון ועיין ב״ק ע״ח ע״ב בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב מי פטר נפשיה בכבש לרבנן ובעוף בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה בתר דאיבעיא הדר פשט גנב פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לראב״ע ופרש״י דאתשלומין דבעלים מחייב והרי הוציאו ידי נדרו ואפסידא דהקדש מיפטר דמבית האיש כתיב ולא הקדש.

עוד י״ל דתשלומי הקדש בקדה״ג אינו מדין מה שגזל מן ההקדש כלל דהרי אפילו גזל ממש אמרינן רעהו ולא של הקדש וכמ״ש רש״י דאפסידא דהקדש מיפטר הגנב דמבית האיש כתיב ולא הקדש ותשלומי הקדש הם רק בשביל כפרה וכמ״ש התוס׳ כתובות דף ל׳ ע״ב ד״ה זר שהוכיחו מרש״י ב״ק דתשלומי תרומה הם לכפרה דאפילו אוכל תרומת עצמו דלא גזל מידי משלם כפרה לעצמו ע״ש ועיין בגמ׳ ב״ק ע״ו מעיקרא תורא דראובן והשתא נמי תורא דראובן ובבעה״מ ב״ק קי״ד דאפילו שינוי רשות לא מקרי דלא כרמב״ן במלחמות שם ותוס׳ ב״ק ע״ו ואפ״ה משלם קרן וחומש ומשמע דהוי משום כפרה וכדעת הנתיבות ולטעם דמשום כפרה ולא משום גזל א״כ תלוי בשיעור איסור שהוא כזית ולא תלוי בשיעור ש״פ דמה שנוגע לדין גזל ממונות בעי שיעור ש״פ ומה שנוגע לשיעור איסור וכפרה שיעורו בכזית וא״כ אתי שפיר דבנותר כיון דהוי משום כפרה לא בעי ש״פ.

נתיב ה

ורביעי בקודש הי׳ נראה לפמ״ש הרמ״ע מפאנו סי׳ ס״ב שרצה השואל לחלק בין ק״ד לקדה״ג והוא דקדושת דמים דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי הו״ל כאלו מטא ליד גזבר דמי ולא בקדה״ג וכתב הרמ״ע דליתא והביא ראי׳ מב״ק דף ע״ו ע״א דתנן גנב והקדיש ואח״כ טבח משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי דו״ה ומקשינן מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים ומשנינן התם מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון הכא מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן אלמא איסורא בעלמא הוא דרביע עליה וכי איתשל פקע איסורא ודעדיפא מיניה משמע ליה התם דאפילו היכא דלא מצי מיתשל כגון שמכרו לשמים ע״י תמורה או שמסרו לגזבר או לבדה״ב אקדשיה פטור מתשלומי דו״ה מההוא טעמא דהשתא נמי תורא דראובן מיקרי עד שיקריב או עד שימכרהו גזבר ע״ש.

הנראה מדברי הרמ״ע ז״ל דהקדש קדה״ג איסורא הוא דרביע עליה אבל הממון אכתי שלו מקרי כלומר דמעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא דראובן והשואל על ההקדש כי איתשל פקע איסורא מיניה ולא ממונא דעל ממון א״א להשאל ועיין ר״ן נדרים פ״ה ואפשר דהוא תלוי במחלוקת הרשב״א והר״ן שם עכ״פ להר״ן ליכא שאלה אממונא ובמ״ש אמרתי לפרש דברי התוס׳ תמורה כ״ז ע״ב ד״ה לא אמרו דלא אמרו הקדש שוה מנה שחללו על שו״פ מחולל אלא בבעלים דאין סברא שיוכל לפדות הקדש חבירו שוה מנה על פרוטה ויקחנו לעצמו, והדברים נפלאים דאמאי קרי ליה הקדש חבירו הרי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והט״א מגילה כ״ג באבני שהם פי׳ הטעם דבבעלים משום דישנו בשאלה ולהנ״ל אתי שפיר דכל זמן שהוא ביד בעלים אכתי הממון שלו הוא וליכא אלא איסור הקדש ולא שם גזל דמה״ט יכול לישאל ולא מהני שאלה לקנין ממון רק לשם איסור ולכן אף ששוה מנה יכולים לחלל בשו״פ דא״צ ליתן כלל שיווי הממון דהממון שלו הוא רק לסלק שם איסור ממנו וזה די בפרוטה אבל אחרים שאין הממון שלהם צריכים ליתן דוקא כל המנה ולאחר שנתנו לגזבר או לכהן הכ״נ דלא מהני שאלה דעל ממון לא שייך שאלה ועיין שו״ת בית שערים א״ח סי׳ רכ״ז.

ולפ״ז אם יצוייר הקדש הנעשה מאליו שלא ע״י הבעלים שנסתפק בט״א מגילה הנ״ל אי גם אז הבעלים יכולים לפדותו ולדעתו אינם יכולין לפדותו בפחות משויין ובאבני שהם השיב עליו מנטע רבעי בזה״ז שכתב השאילתות דמחלל שו״מ על שו״פ ולמד מדשמואל ע״ש ולפמ״ש גם כה״ג יכול לפדות לפמ״ש הרמ״ע מפאנו דהכ״נ אכתי הממון שלו הוא וליכא אלא איסור ועל האיסור שפיר יכול לשאול עליו.

ואין להקשות דכיון דהקדש שאינו באיסור ממון א״כ אמאי צריך פדיון בפרוטה כלל דליסגי ליה בשאלה לחוד י״ל לפמ״ש תוס׳ נזיר כ״ד ד״ה ושלמים דהקדש אפילו ישאל עליו צריך עוד ליתן איזה דבר שלא יאמרו הקדש יוצא בלי פדיון ולפ״ז אתי שפיר דהפדיון אינו לחלל שויון הממון שבו ואינו

אלא משום שלא יאמרו ועיין שו"ת מוצל מאש סי' י"ט וברשב"א בת"ה דף ק"ג.

ולפי האמור יש ליישב קושית הקצוה"ח רס"י כ"ח שהקשה מה מוסיף ר"מ אף אם הי' שבת והוציאו בפיו הא א"כ בציר ליה אשם מעילות דהא חייב מיתת ב"ד דאפילו לר"מ דלוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה ואף שהוא שוגג הרי גם חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין וכיון דפטור מקרן וחומש משום קלבד"מ פטור נמי מקרבן אשם מעילות כמ"ש תוס' פסחים דכ"ט ד"ה רנבה"ק שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרן וחומש ולפמ"ש אתי שפיר דדוקא באוכל חמץ של הקדש שהוא קדושת דמים במועד ותשלומין דידיה משום גזל שפיר אמרינן דקלב"מ פוטרו מתשלומי קרן וכיון שנפטר מתשלומי קרן הכ"נ דליתא קרבן מעילות כמ"ש תוס' הנ"ל אבל ביש אוכל אכילה אחת דהוא קדה"ג שהוא נותר ואין בו רק משום איסור ולא מדין ממון כה"ג קלב"מ אינו פוטרו מאיסור הקדש וכמ"ש לענין תרומה אי התשלומין משום כפרה אין קלבד"מ פוטרו הכ"נ לענין נותר ודבר זה למדתי מדברי רבינו הבי"ש א"ח סי' ש'.

ובמ"ש הי' נלפענ"ד ליישב נמי דברי הרמב"ם מקושית הכ"מ בפ"י מתרומות הכ"ד שכתב הרמב"ם היתה תרומה הקדש לבדה"ב גנבה ואכלה אינו משלם תשלומי כפל שאין תשלומי כפל בהקדש כמו שיתבאר במקומו אבל משלם קרן ושני חומשים כו' ולמי משלם אם היה בה כזית ואין בה שו"פ משלם לכהנים ואם יש בה ש"פ בין שיש בה כזית בין שאין בה כזית משלם להקדש ע"כ וכתב הכ"מ בהל' כ"ג שם ומ"מ איכא למידק שהרי אמרו שם אי דלית בה ש"פ קרן נמי לא לשלם ואהדר ליה לעולם דאית ביה ש"פ משמע דלד"ה כי לית ביה שו"פ קרן נמי לא משלם והיאך כתב רבינו אם היה בה כזית ואין בה שו"פ משלם ע"ש.

ולפמ"ש יש לחלק בין תרומה שיש לה בעלים דנמצא יש כאן גזל מדין ממונות ולכן צריך ש"פ ופחות מש"פ מחיל וליכא תשלומין אבל בהכ"ד מיירי מתרומת הקדש שאין לה בעלים ואין מי שימחול אקדושת האיסור עכ"פ וכיון שנהנה מן ההקדש חייב לשלם אפילו פחות משו"פ ובפרט לפמ"ש דבהקדש אפילו פחות משו"פ חייב בהישבון וצ"ע.

נתיב ו

ומעתה נחזור לדברי רש"י כריתות כ"ג שפי' אכילה גסה שאכל הרבה ואע"ג דאסה"נ היא (משלם הדמים) כשאר כל הקדשים האסורים בהנאה שמועלין בהם וכו' וי"ל בתרי אנפי או יאמר כהח"ס ז"ל דבקדה"ג לא בעי שו"פ ולכן כתב מידי דהוה אשאר קדשים האסורים בהנאה דנמי לא שוה פרוטה למכירה רק משום דחזי לגבוה הכ"נ בנותר דמ"מ אם עלו לא ירדו ודוקא שאכל אכילה גסה שהוא בכזית או יאמר דצריך לאכול אכילה גסה שיהנה בכזית הגם דלמכירה אסור בהנאה ואינו שוה כלום ונראה דתלוי בחילופי גירסאות דלפי גירסת הספר שבפנים כתב רק ואע"ג דאסה"נ היא כשאר כל הקדשים האסורים בהנאה אבל בש"מ גרס ואע"ג דאסה"נ היא מ"מ משלם הדמים ולפי גירסת הספר יש לומר דס"ל דאין לו דמים כלל ולכן כתב סתם ואע"ג דאסה"נ הוא כשאר כל הקדשים האסורים בהנאה שמועלין בהם דקדוה"ג מועלין בהם אפילו הם אסה"נ ולא תלוי בתשלום הדמים דלא הוי משום תורת ממון אלא מתורת איסור או כפרה אבל לגירסת הש"מ תלוי בתשלום ממון ולפרגמ"ה נראה דמדין ממון נגע בה ואפילו לפי' שני בגסה שפי' בכזית חלב בהמה גסה דחשוב חלבה נראה נמי דס"ל דבעי ש"פ אלא דס"ל דחשיבות החלב משוי' לה ש"פ ואולי דהוא משום דאחשביה.

ושטו רעיוני מהא דתנן (מעילה י"ט) אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בהמה וכלי שרת בלבד אבל כל מידי אחרינא ממעילה ראשונה נפקא לחולין דקיי"ל אין מעילה בכל מקום אלא שינוי שנשתנה מקדושתו ע"ש וברש"י פסחים כ"ז ע"ב ד"ה והלא מעל ולפ"ז נראה אפשר לומר דקדושת דמים דהמעילה מוציאה מידי הקדש וקדושה לא פקעה בכדי בעי פרוטה שהקדושה חלה על הפרוטה ובזה פקעה מהחפץ והיכא דליכא פרוטה או שהחפץ של הקדש אינו שו"פ ליכא מעילה אזדא לה אפילו לאחר שמעל א"כ המעילה רק מדין איסור שנהנה מן ההקדש ולא מדין גזל דאי מדין גזל הקדש לאחר שמעל ושילם על ההקדש אמאי מועל שנית הרי כבר קנאו ונשתנה וע"כ דבקדה"ג המעילה אינו מדין ממון שבו דדין ממון נתחלל אפרוטה לאחר שמעל ולא האיסור דלא נשתנה ממה שהיתה ולכן מועל לעולם. ואין לומר דא"כ לא ימעול כלל כיון דלא נתחלל ההקדש על הממון ולא נפדה ולא נשתנה דהכין הוא גזה"כ למעול בקדה"ג כיון שנהנה מהן אפילו לא יצאו לחולין דבהנאה תליא מילתא דהאיסור הוא ליהנות וי"ל דהוא כעין כל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתי' וא"א להוציאה מרשותו ולא כן בהקדש דמים שמוציאו מרשות זה לרשות זה עכ"פ יהי' מאיזה טעם שיהי' קדה"ג אינו יוצא ונתחלל מקדשתו ע"י שנהנה ומעל.

נתיב ז

ואתי מחשבה ובלבל מחשבה מדברי רש"י ערכין כ"ט שנתן טעם דהלכה כשמואל דהקדש שו"מ שחללו על ש"פ

משום דליכא פסידא להקדש כיון דליכא בית בזה"ז דמשני שם בגמ' אימר דאמר שמואל שחללו לכתחילה מי אמר ומשני הני מילי בזמן שבהמ"ק קיים משום פסידא דהקדש אבל בזה"ז דליכא בית וליכא פסידא אלא איסורא הוא דרביעא עלייהו אפילו לכתחלה נמי ע"כ. נראה מדברי רש"י דבהקדש קדושת דמים נמי תרי איסורי רביעי עליה דין ממון שהוא מפסיד להקדש ודין איסור ודין ממון בזה"ז דליכא בהמ"ק שיבנה במהרה בימינו ליכא פסידא להקדש והאיסור נפקע ונפדה על השו"פ ומשמע דאיסור נמי נפדה על ש"פ דהתם ליכא רק איסורא ודין ממון ליכא רק כשהוא מפסיד להקדש. וי"ל לפמ"ש בשם התוס' נזיר דף כ"ד שלא יאמרו הקדש יוצא בלי פדיון.

והנה במה שכתב הנתיבות ח"מ סי' כ"ח דק"ד המעילה מצד גזל ובקדוה"ג משום כפרה בס' עמק יהושע סי' ה' תמה עליו דמהיכי תיתי לחלק בין מעילה למעילה אלא ס"ל דכולהו מדין גזל וכבר הבאתי מתוס' ב"מ מ"ז ד"ה קונים בכלי אבל בתוס' כתובות ל' ע"ב כתבו דתשלומין דידה משום כפרה ולא ממונא ובירושלמי תרומות אם רצה הכהן למחול אינו מוחל בשלא הפריש הפריש ואח"כ (אכל) מחל פלוגתא דרבי ורא"ב"ש נכו' נראה דאם מוחל אחר הפרשה תליא בפלוגתא דרבי ורא"ב"ש דאם הפרשה מקדשתו יכול למחול דממונא בעי למיתב לבעלים ומצי למחול ולמ"ד נתינה מקדשתו לא מצי למחול דצריך להפריש מחולין ויתקדשו בקדושת תרומה וחזינן מזה דיש בזה לבד הגזל ענין של הקדש וכפרה דעל הגזל ממון בעלמא בעי לשלומי ואפילו עדיין לא קדש בתרומה ולפ"ז מה שנסתפקו התוס' כתובות ל' אי הכפרה תלוי' בהפרשה ואי מצי למחול במחלוקת שנוי' בירושלמי הנ"ל ועיין או"ש פ"י מתרומות הכ"ו.

ומרן בבי"ש א"ח סי' ש' לאחר שהביא דברי רש"י כריתות כ"ג שכתב דנותר אע"ג דאיה"נ הוא כשאר כל הקדשים וכו' וכיון שעלה לא ירד וקושית הח"ס עליו כתב מרן דרש"י תי' שהוא רק כשאר קדשים האסורים בהנאה ואינם ממון לכל העולם ואפ"ה מועלין בהם ע"כ אינו מתורת ממון רק משום תורת איסור ונותר נמי אכתי חזי למזבח כיון דעלה לא ירד אלא דחידש שם טעם חדש דבקדשי מזבח בעינן כזית דוקא כיון דמצד ממון אין בו מעילה רק מצד דין איסור וכ"ז כל זמן דשם קדשי מזבח עליו שראוי להקריבו או עכ"פ אם עלה לא ירד וכיון דקיי"ל כרבא במנחות נ"ח דאין הקטרה פחות מכזית וכ"כ הרמב"ם פי"ג מהמעה"ק הי"ד א"כ בפחות מכזית נהי דאם עלה לא ירד מ"מ אין שם הקטרה עליו ופקע שם קדשי מזבח מיניה וממילא אין בו מעילה ומטעם חזי לאיצטרופי עם עוד חצי זית נמי ל"ל דל"ש ח"ש אסור מה"ת רק באיסורי אכילה.

אלא דלפ"ז שפיר יהיו דברי רש"י מתאימין לדברי התו"י בדף י"ג שם דקדה"ג לא בעי ש"פ דכיון דממון גבוה הוא ואינו בפדיון כלל א"כ כל דין מעילה לעולם רק לפי שהוא ראוי לגבוה ונותר זה הגם שאינו ראוי בסתם אבל עלו לא ירדו א"כ הרי הוא ממון גבוה דאם לא הי' ממון גבוה ודאי אם עלה ירד ושפיר מעל משום שנהנה מן ההקדש דכל קדה"ג ממון גבוה הוא ואין המעילה מוציאו מידי הקדש כלל אבל קדושת דמים שמתחללת ע"י פדיון ויוצא לחולין כל שמעל בש"פ דוקא מתחלל וכל מקום שאין כאן קרן ליכא קרבן אשם.

נתיב ח

והנה נא הואלתי לדבר בדברי התוס' פסחים כ"ט לתי' ר"י הטעם דלא מעל באוכל חמץ של הקדש דס"ל כר' נחוניא בן הקנה דכרת פוטר מן התשלומין משום דקלב"מ והקשה ריב"א דקלב"מ לא פטר מן הקרבן כדאמרינן שבת (דף צ"ג) ותי' כיון דפטור מקרן וחומש פטור נמי מקרבן והקשו בצל"ח ובתוס' רע"א דא"כ אמאי קאמר ר"מ בכריתות י"ג אם היתה שבת והוציאה בפיו מה הרויח בזה דהרי אז בציר ליה אשם מעילות דקלב"מ והצל"ח תי' דחיוב מעילה בא משעה שנשתנה ויצא מרשות הקדש לרשות הדיוט ומדאמרינן בגמ' כתובות מדלעסי' קניא א"כ חיוב מעילה בא בשעת לעיסה וחיוב שבת לא בא עד שיונח במעיו ולא שייך לפטרו משום קלב"מ דאין החיוב מיתה והחיוב ממון באין כאחד ובפסחים דאמרינן לא מעל איירי דבלעו בלא לעיסה ובערוך לנר כריתות הנ"ל חלק עליו דלא דמי דכיון דחיוב מעילה הוא על ההנאה ובלעיסה לחוד עדיין לא נהנה מן ההקדש דחיוב מעילה בא על הנאת גרונו ואז החיוב מיתה ומעילה באין כאחד.

ולפענ"ד לא קשה חדא דכבר הקשה הרא"ש בכתובות הנ"ל הובא בש"מ דכיון דלעס התרומה היאך מתחייב מיתה על בליעה הרי כבר נתחללה התרומה כדתניא בפ"ק דכריתות כהן שסך שמן של תרומה בן בנו של ישראל מתעגל בו ואינו חושש ותי' דהתם נתחלל ע"י סיכה לפי שכבר נגמרה כל ההנאה אבל הכא לא נגמרה ההנאה בלעיסה נראה מדברי הרא"ש דהגם דלעס התרומה מ"מ לא נתחללה עדיין כל שלא נגמרה הנאתה דכן הוא דרך הנהנין שלועסין ובולעין ולכן מעילה נמי לא מחייב עד שנגמרה הנאתה ואז קלב"מ וזה לכאורה דלא כצל"ח דחיוב מעילה בא קודם. ברם התו"י יומא פ"א ד"ה זר שבלע שזיפין של תרומה הקשו

דהכא משמע כשהקיאן ביטלן ולא חזי למיכל כלל ובשלהי גיד הנשה חולין ק"ג אמרינן דאכל חצי זית והקיאו וחזר ובלעו דחייב שהרי נהנה גרונו בכזית ותי' דהתם מיירי שלא בפניו שלא ידע שהקיאו כדאמרינן בפ' בהמה המקשה (שם ע"א) שלא בפניו מיחזי חזי והר"ח הכהן תי' דהכא מיירי בתרומה שנתחללה באכילת הראשון ונפקא ליה מתורת תרומה כדאמרינן בפ"ק דף ז' כהן שסך שמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בה ואינו חושש. והנראה מחלקותם בלועם תרומה אי נתחלל ונפקא מתורת תרומה דלדעת התוס' אפילו בתרומה שאכל והקיאה וחזר ובלעה חייב שנהנה גרונו בכזית ולא חשוב נתחלל ולדעת הר"ח כהן כיון שלעסה נתחללה ולדעת הרא"ש כל שנגמרה הנאתה עכ"פ נתחללה התרומה ושוב אינה אסורה משום תרומה.

ומעתה נראה דאי נימא בלעו וחזר והקיאו ובלעו נמי חייב יש לומר כגון שבלע ח"ז תרומה והי' ש"פ ונתחייב במעילה ועל איסור שבת אכתי לא נתחייב שאיסור שבת אינו חייב עד שיוציא כגרוגרת עיין שבת ע"ו ע"ב המוציא אוכלים כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה, וחזר והקיאו ובלעו עם ח"ז אחר וצרפו לכשיעור והוציאו בפיו ובלעו דנמצא דחיוב מעילה בא לו מלעיסה ראשונה שהוא כשו"פ וחיוב שבת לא בא עד שיאכל כשיעור ונמצא שפיר הרויח אם הוציא בפיו, איברא דלא צריך להקיא דיש לומר כגון שלקח כגרוגרת אוכלין בפיו ולעס חצי זית ובלעו ונתחייב במעילה כגון שהי' ש"פ ושוב בלע הח"ש השני ונצטרף לכשיעור גרוגרת שהוא איסור להוצאת שבת נמצא דהוצאת שבת וחיוב מיתה בא אחר חיוב מעילה וליכא קלב"מ דליפטר ממעילה. ועיין תוס' חולין ק"ג ד"ה חלקו מבחוץ דדרך הוא שנחלק בפיו בשעת לעיסה. ושפיר מיושבת קושית הצל"ח.

ולפמ"ש יש ליישב נמי דהתוס' כריתות י"ד ע"א ד"ה אם הקשו וא"ת מה שייך זה לענין אכילה ובש"מ אות כ"ג דהא לא קאתי בהדי הדדי דחיוב אכילה אהנאת גרונו בא ואהוצאה לא מיחייב עד דנייח גופי' דהנחה בעינן וי"ל דאכילתו זו הנחתו וא"כ הא לא אתי בהדי הדדי דחיוב אכילה חל בבית הבעלים וחיוב הוצאה לא חל עד דנחת במעיו וי"ל דכיון דהוא בבית הבליעה הוי כמעוכל ומונח במעיו ע"כ מבואר דיש אוכל צריך להיות האכילה ואיסור שבת דוקא בהדי הדדי עד דפריך דלא הוי בהדי הדדי והכי משמע יש אוכל אכילה אחת כלומר שאוכל והחיוב בא בבת אחת וא"כ תקשה להצל"ח והגרע"א והערוך לנר שדחקו שתהי' איסור מעילה קודם לאיסור שבת דלא ליהוי קלב"מ ואז אדרבה כיון שאיסור מעילה קודם לא הוי בהדי הדדי וצ"ע אבל לפמ"ש לעיל אתי שפיר דהכי באמת איסור מעילה ואיסור שבת באין כאחד דבשעת הבליעה איסור שבת ואיסור מעילה תרוייהו באין אלא דאיסור מעילה שאיסורו בש"פ נגמר בבליעת ש"פ ואיסור שבת עד שיגמור הבליעה כגרוגרת.

עוד אמרתי לפרש קושית הצל"ח והגרע"א הנ"ל לפמ"ש הרא"ה בש"מ פסחים כ"ט דאכתי איכא טעמא דאי לאהדורי מצי מהדר לי' פירוש לפירושו דמעיקרא כי משני כגון שתחב לו חבירו לתוך פיו אמסקנא סמיך סוף סוף כיון דלעסי' קנייה הוצרך להאריך ולומר סוף סוף וכו' לרמז דאפילו תימא שתחב אותו לתוך פיו לתוך בית הבליעה סוף סוף אכתי קדיס קנייה למיתה וכדכתיבנא וכדקתני בתר הכי אי דמצי לאהדורי נהדר נראה דכה"ג שכבר קניה וגם נהנה בה מ"מ מקרי קדיס קנייה למיתה וכיון שכן נמצא דיש כאן בהדי הדדי וגם יש קדימה דלא נימא קלב"מ ואתי שפיר שנית דברי הצל"ח אלא דתקשה נמי דהא לא הוי בהדי הדדי וי"ל. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן רע"ב-רע"ג].

ומעתה אתן קנצי למילין הגם שיש עוד להאריך אבל היות כי כבר הארכתי יותר מדאי ויודע אני כי לא לדידי ולא לדכוותי צריך מר ולא כתבתי רק להשתעשע בדבריו היקרים אשר הואיל בטובו להעירנו ודברי התו"י ואשמח מאד אם מעכג"ק ישים עין עיונו עלי דברינו ולו משפט הבכורה לקרב או לרחק ידי"נ קשור באהבתו וכל הנלוים אליו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שיט

בענין אוצר ב"ד שנהגו בא"י בשנת השמיטה

ד' מרחשון התשמ"א בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם וו"ח נו"נ פ"ה חו"פ כו' כג"ת מוה"ר **יחזקאל ראטה** דומ"ץ דקהל יטב לב דסאטמאר ב"פ, בעמח"ס יקרים.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. את נדרי אשלם על אשר הבטחתי למעכ"ג ידי"נ לשום עין עיוני על הני מילי מעליותא תשובה ערוכה בכל שמורה בענין אוצר ב"ד שנהגו בארצנו הקדושה בשנת שמיטה ומעכ"ג פקפק עליהם והעלה שאין לסמוך על היתר זה שאין לו שום יסוד והפירות שנשמרו ע"י אוצר נדונים כפירות הנשמרין שלדעת ר"ת סוכה ל"ט ב' אסורין לגמרי ובאתרוגים כיון שאין להם היתר אכילה אין יוצאין בהם ידי מצוה כדאיתא סוכה ל"ה וגם יש לחוש לדעת הב"י בשו"ת אבקת רוכל סי' כ"ד דפירות שלא הופקרו בשביעית חייבין בתרו"מ וא"כ אסורין מחמת טבל שלא הופרשו מהן תרו"מ ובאתרוגים אין יוצאין בהם ידי חובתם כש"כ תוס' סוכה שם ד"ה אתי' ובמג"א תרמ"ט סק"ד עכ"ל בקיצור.

וראשונה ראיתי להעיר הערה אחת קטנה דלכאורה כאן אוחז החבל בשני ראשין ותפס תרי חומרות דסתרי אהדדי, דאי נימא דהוי כפרות הנשמרין ונתפוס כר"ת דאסורין לגמרי א"כ פטורין מתרו"מ כיון דאסורין לגמרי ואת"ל דחייבין במעשר משום טבל א"כ ע"כ דלא קיי"ל כר"ת דנאסרו לגמרי אלא מותרין באכילה ולכן שפיר חייבין בתרו"מ גם כי כנראה דהב"י באבקת רוכל שם בסופו הדר ביה וכתב ואפילו את"ל דפטורה איכא למימר שאני התם דרחמנא אפקרי' משא"כ בשל גוי ע"ש הנה דבשל ישראל פטורין מן המעשר א"כ יש לן כאן ס"ס להתיר ספק אי קיי"ל כר"ת ואת"ל דקיי"ל כר"ת מ"מ אפשר כאת"ל דבשל ישראל לעולם פטורין מתרו"מ וא"כ בס"ס כזו ובמקום שרוב הפוסקים פסקו דשביעית בזה"ז דרבנן ורוב פוסקים פסקו דלא כר"ת ומתירין לאכילה גם השמור כה"ג ודאי אין להחמיר אפילו אילו הי' בזה חשש שמור ואפשר דלא הוי שמור אפילו לשיטתו והו"ל עוד ספק אחד.

ומעתה נבא לעומק הדין גרסינן בתוספתא ריש פ"ח דשביעית בראשונה היו שלוחי ב"ד מחזירין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שליחי ב"ד שוכרין פועלין ועודרין אותן וכו' הגיע זמן ענבים שלוחי ב"ד שוכרין פועלים ובוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכובשין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו כו' ר"ש אומר עשירים אוכלים מן האוצר אחר הביעור ע"כ לשון התוספתא הביאה הר"ש ז"ל ספ"ט דשביעית והרמב"ן ז"ל עה"ת פ' בהר פסוק ו' וכן הזכירה הראב"ד ז"ל בפ"ז מה"ש ה"ג והעלו האחרונים ז"ל מזה דיש כח ביד ב"ד לאצור פירות שביעית שלא יהי' יד הכל ממשמשין בהם והב"ד ממנין שלוחין ואינן מניחין הכל ללקוט ומכניסין אותן לתוך אוצריהם ומחלקין אח"כ הפירות.

ומעב"ג יצא לערער על עצם ההיתר והתחבולה שהרי הרמב"ן ובחסדי דוד ומנחת בכורים כתבו דכל התקנה והטורח של הב"ד הי' מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות סחורה והי' עיקר תקנה זאת דאוצר ב"ד כדי למנוע הבעלים שלא יבאו לנהוג בהן מנהג בעלות בשדותיהן ובפרדסיהן אבל לא למנוע מלהיות יד הכל ממשמשין ונוטלין מה שהתורה אמרה להיות יד הכל שוין ולא ההיפוך, עוד כתב דאפילו הי' כתוב בתוספתא להדיא דע"י אוצר ב"ד יכולין למנוע מלהיות יד הכל ממשמשין ובאין מי יודע אי יכולין לסמוך אתוספתא זו דכמה פעמים אמרינן בגמ' על כמה ברייתות מנלן דמתרצתא היא דלמא משבשבתא היא והרשב"ם ב"ב ק"ל הביא מירושלמי דאין למדין מן התוספתא וציין לשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קס"ג שהביא מכמה מקומות שאין למדין מן התוספתא.

והנלפענ"ד ראשונה במה שרצה לדחות דאין למדין מן התוספתא הנה כבר כתבו בזה הפוסקים דהיינו דוקא כשיש סתירה מן הגמ' אבל במקום שאין בגמ' סתירה לדברי התוספתא למדין ממנה עיין נוב"י ח' יו"ד סי' קס"א דהתוספתא עיקרה להלכות נאמרה ולזה היתה תחלת כוונת מחברם ר' חייא ור' אושעיא המה יסדוה וכל מגמתם לדיני התורה ולכן במקום שאין סתירה בגמ' סומכין על בתוספתא, ואדרבה חלק שם בין תוספתא למדרש דממדרש לא ילפינן ומתוספתא ילפינן ועיין תוס' יומא פ"א ע"א ד"ה כל וז"ל וכן שמעתי שיש להיות בתוספתא וכן בכמה מקומות הביאו ראיות מתוספתות והספרים מלאים אין מספר, אלא דבדידן לכאורה כ"ע מודו דילפינן שהרי אפילו למ"ד דאין ללמוד מהמדרש מ"מ היכא דמספר מעשה רב ומינה ילפינן לכ"ע וא"כ הכא נמי הרי בתוספתא מספר מעשה רב שבראשונה היו שלוחי ב"ד מחזרין על פתחי עיירות וכו' הרי לא בא ללמדנו אלא מעשה רב מביא לנו שכך היו עושים נמצא דלזה לכ"ע קיי"ל דילפינן מתוספתא.

ומ"ש המהרש"ם בשו"ת שלו דמתוספתא אין להוכיח כלום לפענ"ד הנה התם מיירי בתוספתא שהיתה משובשת ולא ידע הגירסא הנכונה והכין מוכח לשונו להדיא שכתב וז"ל הנה מהתוספתא א"א להוכיח כלום כיון שהיא משובשת לפנינו ולא נדע להגיה הרי שדייק משום דמשובשת היא ולא נדע להגיה אבל בלא זה היינו למדים, ומיהו ציין שם עוד דגם מצינו בכמה מקומות דלא קיי"ל כתוספתא שלא הובא בש"ס כמ"ש הרא"ש פ"ב דחולין סי' ו' ופ"ח דיומא סי' ב' האמנם מיד תבר לגזיזי' שסיים אך בש"ך ח"מ סי' פ"א סקנ"ו כתב דהיכא דליכא סתירה קיי"ל כתוספתא ע"ש וא"כ אדרבה הרי סיים עם הש"ך וגם הנוב"י הנ"ל פשיטא דילפינן מתוספתא ועוד פוסקים ומה שהביא מהרשב"ם בשם הירושלמי לכאורה אינו ראי' שהירושלמי שם הביא עוד כמה דברים לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספתות אלא מן הגמ' ואינו תיובתא למ"ש וכל זה בתוספתא דלא הוזכרה בין הפוסקים וכ"ש מעתה תוספתא זו שנזכרה והביאוה ראשונים ואחרונים ודאי דסומכין עליה.

ומה שהסתמך מעכ"ג מדלא הביאה הרמב"ם ז"ל משמע דס"ל דלאו הלכתא היא וכמ"ש הרדב"ז שם להדיא בפ"ז ה"ג שאינה הלכה ואף שהרמב"ן ז"ל הביאה בפ' בהר לא הביאה אלא להביא ראי' מינה מה הוא הביעור לתמוך שיטתו דביעור היינו הפקר אבל אינו מוכרח דס"ל דגוף התוספתא דסמכא היא וכן הר"ש והראב"ד שהביאוה אין ראי'

לדידן. עוד תמה דמי יודע היאך ובמה היו עושין אותו בדרך היתר שהי׳ להם אבל אנן יתמי דיתמי מאי אית לן למיעבד כיון דהגמ׳ והראשונים לא גילו לנו הטעם. עוד הקשה דאפילו נימא דהתוספתא דסמכא היא מאן יימר דגם ב״ד שבזמננו יש להם כח זה של אוצר ב״ד וראי׳ מתקיעת שופר ביו״ט שחל להיות בשבת שלאו כל ב״ד שוה לתקיעות וכן לענין פרוזבול בח״מ סי׳ ס״ז דנו אי כל ב״ד יש לו כח לעשות פרוזבול א״כ אפשר דלא לכל ב״ד יש כח לעשות דין אוצר ב״ד.

ולפענ״ד נראה בתרי אנפין הפן הראשון דהרמב״ם לשיטתי׳ שפסק בפ״ז מהל׳ שמיטה ויובל ה״ג דפירות שביעית אסורין באכילה לאחר הביעור בין לעניים ובין לעשירים ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך ליס המלח ומאבדן ותמהו עליו הראשונים ז״ל דמשנה מפורשת היא פ״ט דשביעית ה״ח דמי שהיה לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מזון ג״ס לכל אחד ואחד ועניים אוכלין אחר הביעור ולא עשירים דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור וידוע דהלכה כרבי יוסי וכן פסק הרע״ב שם ושאר הראשונים ופלא על הרמב״ם דלא פסק כר״י, ובאמת לפענ״ד גדולה מזו היה להם להקשות דלא פסק כר׳ יהודה נמי דהרי לרבי יהודה עכ״פ עניים אוכלין אחר הביעור והרמב״ם פסק לשרוף וא״כ פסק דלא כמאן.

האמנם כבר האריך רבינו הכ״מ ז״ל שם דגירסתנו במשנה רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור אבל הרמב״ם ז״ל גורס במשנה אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור וגירסא דידן הוא גירסת הת״כ והירושלמי ורבינו שמשון והרמב״ן בפי׳ עה״ת וכן הוא גירסת התוס׳ פסחים נ״ב ע״ב ד״ה מתבערין גם הסמ״ג הביא מתוספתא פ״ח ראי׳ דמי שיש לו פרות שביעית והגיע שנת הביעור מחלק מהם לשכניו ולקרוביו ולמיודעיו כו׳ וכתב עלה הנה למדת שהביעור הוא שלא יחזיק אדם בפירות אלא יפקיר הכל דרך הפקר ומותרים לאכול ע״ש באריכות (אגב הסמ״ג נמי הביא ראי׳ מתוספתא לפסוק הלכתא ולא ס״ל דאין ראי׳ מתוספתא) ולפ״ז הרמב״ם לפי גירסתו יפה פסק כרבי יוסי דאין אוכלין ואנן לפי גירסתנו קיי״ל דאוכלין ועיין תוי״ט על המשנה שם וז״ל וגירסת הרמב״ם בדברי רבי יוסי דהכא אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלין אחר הביעור כו׳ והיינו דפסק כר״י ע״ש. אלא דלפ״ז נראה דמה״ט השמיט הרמב״ם ז״ל התוספתא של אוצר ב״ד דלפי גירסתו במשנה היתה התוספתא שלא אליבא דהלכתא דא״א לאחר הביעור להתיר כלל ולא מסתבר ליה לאוקמה דאפילו לפי גירסתו דאין אוכלין מ״מ אוצר ב״ד קיל ואפ״ה מותר לאכול לאחר הביעור ולכן לא הביא התוספתא להלכה דכיון דהפקר אינו מועיל לאחר ביעור להתיר הפירות מ״ש אוצר ב״ד דהאוצר ב״ד אינו אלא כהפקר וכל היכא דהפקר לא מהני אוצר ב״ד לא מהני והיכא דהפקר מהני אוצר ב״ד מהני והראב״ד מיישב דאפילו לפי גירסתו נמי יש לומר דאוצר ב״ד מהני אלא דמחלק דתרי ביעורים איכא אחד לעניים ואחד לבהמה ולחי׳ אשר בארצך ולכן שפיר יכול לאוקמי התוספתא והמשנה דלא פליגי אהדדי אבל לדידן דגרסינן אוכלין אחר הביעור לא צריך לדחוקי והתוספתא אתי כפשוטה ואליבא דהלכתא. וממילא מה שהביא ראי׳ מהרדב״ז נמי דכתב דאין הלכה כהתוספתא ולכן השמיטה הרמב״ם אין ראי׳ דהרמב״ם לשיטתי׳ ס״ל דאינה הלכה אבל לדידן דלא קיי״ל כהרמב״ם בזה שפיר אתי התוספתא כהלכתא.

הפן השני דהרדב״ז הביא שם עוד תירוץ וז״ל א״נ שאינה אלא בראשונה שהיו שם ב״ד אוצרין ומחלקין וכתב משנתנו כצורתה ע״כ. ביאור הדברים הוא כך דלעולם קיי״ל כהתוספתא ואוצר ב״ד מהני אפילו לאחר הביעור דאוצר ב״ד עדיף מאדם עצמו המפקיר דכשהאדם עצמו מפקיר לאחר הביעור אסור לאוכלן אבל המניחן באוצר ב״ד אפילו לאחר הביעור מותר לאכלן אלא דהרמב״ם לא הביא רק המשנה כצורתה אבל היכא דאיכא אוצר ב״ד הכ״נ דמותר באכילה לאחר ביעור ג״כ, או שיאמר דהרדב״ז לא קאי רק על ביאור הראב״ד ז״ל והשגתו שמשיג שהי׳ שם אוצר ב״ד כשכלה לעניים בזה מודה הרמב״ם שאם הי׳ שם אוצר ב״ד הכ״נ דמהני אבל הרמב״ם מיירי במקום דליכא אוצר ב״ד ולפי פי׳ זה השני אוצר ב״ד נמי אינו קיל ולאחר הביעור השני שהוא לבהמה ולחי׳ שוב אסור בהנאה ולשרפה עומד ותי׳ הרדב״ז דמהני היינו בביעור לעניים וזה נראה עיקר. נראה דהרדב״ז נמי חזר בו מהא דאין הלכה כהתוספתא ועכ״פ ספוקי מספקא ליה וגם לפי פי׳ השלישי שם שפי׳ לחומרא עוד יש לפרש דלאחר שכלה לחיה מן השדה אסור לאכול לעולם ולא נחלקו ר״י ורבי יוסי אלא לענין אכילת כל פירות שביעית קודם הביעור דר״י ס״ל לעניים ולא לעשירים ור׳ יוסי ס״ל אף לעשירים אבל לאחר הביעור לכ״ע אסור וכתב דכן פי׳ הראב״ד ועל פירוש זה הוא סומך ולפ״ז נמי ס״ל דהתוספתא הלכתא הוא וא״כ אין מדברי הרדב״ז ראי׳ ואדרבה נראה דמפרש דגם הרמב״ם מודה דהלכה כתוספתא וא״כ כיון דיש ליישב דהרמב״ם לא פליג בזה על שאר הפוסקים שהביאו התוספתא ודאי יותר נכון לומר דלא פליג מלשוויי׳ חולק על כל הראשונים ז״ל ועל התוספתא בלי הכרח לזה.

ונראה להבין דברי הראב״ד ז״ל שנראה להדיא דלענין ביעור ס״ל כהרמב״ם דלאחר הביעור אסור באכילה בין לעניים ובין לעשירים אלא שורפן ומאבדן ולא פליג עליו אלא קודם הביעור ואוצר ב״ד דתוספתא מוקים לה הכל קודם

הביעור ומ״מ שמעינן מדבריו דאוצר ב״ד מהני ופסק כהתוספתא דאוצר ב״ד מהני כהפקר אלא דס״ל דאוצר ב״ד לא הי׳ רק בזמן שכלה לעניים וכמ״ש שם כשיוכלו פירות העיר ותחומיה מוציאין כל אדם מה שבבתיהם ומביאין אותן לאוצר ב״ד והם מחלקים לכל אדם ג׳ סעודות כדי לשבת וכן בכל יום ויום עד שיכלו ואם אין שם אוצר ולא ב״ד מחלקין מוציאן לשוק ומפקירן ואף הוא יכול לחזור לזכות בהן ככל אדם ואוכל הזוכה בהן עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ ביהודה כו׳ ע״ש.

ומתחלה נראה לדייק בכוונת הראב״ד ז״ל במה שכתב והם מחלקין לכל אדם ג׳ סעודות כדי לשבת וכן בכל יום ויום עד שיכלו אי כוונתו דעד שיכלו היינו שיכלו לגמרי ואפילו יעבור זמן הביעור מ״מ אכתי יכולין הב״ד לחלק ומותרין הם לאכול רק אם אין שם ב״ד ולא אוצר אז מוציאין הפירות לשוק ומפקירן אלא דאז נשתנה הדין דהגם שאף הוא יכול לחזור ולזכות בהם מ״מ הזוכה בהן אינו אוכל אלא עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ ביהודה ואז הגיע זמן הביעור ושוב נאסרו הפירות וחייב לבערן ולשרפן ונמצא לפירוש זה גם להראב״ד אוצר ב״ד מועיל יותר מהפקר עצמו שהמפקיר פירותיו אינו מועיל אלא עד הביעור אבל לאחר הביעור נאסרו בין עליו ובין על אחרים אבל המכניס לאוצר ב״ד לעולם לא נאסרו הפירות אלא הב״ד מחלקין לכל אדם מזון ג״ס עד שיכלו לגמרי נמצא דע״י אוצר ב״ד מותרין אפילו לאחר הביעור או דילמא ס״ל להראב״ד דבין ע״י אוצר ב״ד ובין ע״י עצמו הפירות לאחר שהגיע זמן הביעור נאסרו באכילה. והראשון נלפענ״ד מדכתב גבי אוצר ב״ד והם מחלקים כו׳ עד שיכלו ולבסוף כתב ואם אין שם אוצר ב״ד כו׳ ואוכל הזוכה בהן עד שיכלו אותם הפירות מכל הארץ ביהודה הנה גבי אין שם אוצר ב״ד כבר הוסיף עד שיכלו מכל הארץ ביהודה וע״כ לדייק בא דאוצר ב״ד מחלקים עד שיכלו כל הפירות כולם ולכן כתב סתם עד שיכלו ובאין שם אוצר ב״ד אז הפקירו אינו מועיל רק עד זמן הביעור וצ״ל דס״ל דאוצר ב״ד הו״ל כמבוער והפקר שלו לא הוי כמבוער כיון שחוזר וזוכה בהן או שהוא גזירה דרבנן ובב״ד לא גזרו ודו״ק.

ומה דס״ל להראב״ד ז״ל דהפקר לא מהני רק עד שיכלו הפירות בכל ארץ יהודה ואח״כ צריך לאבדן צ״ע לכאורה מנ״ל הא דההפקר לא מהני לגמרי ונראה דהראב״ד ס״ל דבדין ביעור יש כאן ב׳ מצות, א) מקרא דפ׳ משפטים והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך דמשמע דהנטישה הוא בשביל אביוני עמך דמתחלה כל אדם אוסף פירות שביעית משדות הפקר ואוכלן כל זמן שפירות מצויין לכל ואחרי שכלו הפירות מהעניים יש מצוה לבער לשוק וליתן לאביוני עמך וזהו המצוה של ואכלו אביוני עמך וצריכים כולם לבער כלומר להוציאם כדי להמציאם לכל אדם ואז רשאי לחזור ולזכות בהם ובהכי מיירי התוספתא שבאוצר ב״ד נמי לפי חד פירוש שפירשתי לעיל, ב) מצוה שניה הוא הביעור השני ונלמד מקרא דלבהמתך ולחי׳ אשר בארצך תהי׳ כל תבואתה לאכול וגו׳ וביעור זה שוב אינו יכול לחזור ולזכות בו אלא צריך לכלותו שאסור לאכול וליהנות. אלא דצריך טעם לשריפה זו שהרי התורה אמרה שתהא לבהמתך ולחי׳ אשר בארצך לאכול ולמה ישרפנו לאחר הביעור יוציאנו למקום בהמות וחיות ובאמת דעת רש״י הכ״נ דצריך להוציאו בשדה מקום בהמות וחיות ואולי תקנתא דחז״ל הוא ויש להאריך ואין הז״ג.

ובדברי הראב״ד יש ליישב מה שהקשו מהמפרשים לדעת הרמב״ם דאחר הביעור אסור לו לאכול הא מפורש בתוספתא דלאחר הביעור מותר עכ״פ ע״י אוצר ב״ד ולהנ״ל אתי שפיר דתרי ביעורים איכא והראשונים הוא מתיר לאכול והשני לא ומיושב נמי דלא תקשה מירושלמי פ״ט ה״ה רבי יצחק בר רדופא הו״ל עובדא כו׳ פירוש שהי׳ זמן לבער פירות שביעית אתא כו׳ שאל לרבי יאשי׳ אמר ליה חמי תלת רחמין ואבקרה קומיהון פירוש שלשה אוהבים שאפילו אחר שתפקיר הפירות לא יזכו בהם קפודקאי דצפרי שאלון לרב אמי כגון אנן דלית לן רחמין היך צורכא מתעביד אמר לון כד תחמון רגלא צלילא תהוון מפקין לה לשוקא ומבקרין והדרן וזכיין ביה ומבואר דאחר ההפקר היו חוזרין וזוכין בפירות שביעית ואוכלין אותן תקשה להרמב״ם ומיהו להנ״ל יש לומר דהתם מיירי בהפקר ראשון ולא בהפקר שני של ביעור דלבהמתך ולחי׳ וכנ״ל וק״ל. היוצא לנו לדידן עכ״פ מבואר מדברי הראב״ד דס״ל דאוצר ב״ד שפיר מהני אלא דס״ל דלא מהני רק עד ביעור השני (או לפי פירושנו הוא לעולם מהני) ורק הפקר עצמו לא מהני אבל א״כ לדידן דס״ל דלאחר הביעור נמי מותר באכילה ממילא קם דינא דאוצר ב״ד נמי מהני וא״כ אדרבה מדברי רבינו הגדול הראב״ד ז״ל ראי׳ לעצם דין דאוצר ב״ד מהני.

ומה שהקשה מעכ״ג דמי יודע איך היו עושין אותו בדרך היתר שהיה להם, לפענ״ד לשון הראב״ד ברור מיללו שמביאין ומניחין לאוצר ליד ב״ד וב״ד מחלקין וכו׳ וגם לשון הרמב״ן בפי׳ עה״ת מבואר כיצד עשו וכיצד שלחו שלוחין ללקט הפירות וא״כ למה לא נדע מה נעשה והיאך נעשה ומש״כ מעכ״ג דהראשונים לא גילו לנו הטעם לזה הרי גילו וגילו לנו הטעם שחששו וכו׳ וכמ״ש הרמב״ן ז״ל והגם שהר״ש סירולא פירש התוספתא באופן אחר בספ״ט ד״ה ואני אומר אי בשביל זה לפענ״ד אין בזה די לדחות הלכה מפורשת לרבותינו הראשונים ז״ל אשר קטנם עבה ממתננו ואנן אראשונים הנ״ל סמכינן.

וציפיתי ציפיה אמש"כ עוד כ"ג דאף שהרמב"ן ז"ל הביא דברי התוספתא לא הביאה רק להביא ראי' ממנה מה הוא הביעור לתמוך שיטתו דביעור היינו הפקר אבל אינו מוכרח דס"ל דגוף התוספתא דסמכא הוא ע"כ ולפענ"ד לאחר העיון בדברי רבינו הרמב"ן לשונו נראה להדיא דס"ל לסמוך אתוספתא שכתב וז"ל ולמדנו מפורש שאין ביעור אלא לבער הפירות מרשותו ולהפקירן ועשו להם תקנות מדבריהם בראשונה היו ב"ד עושין אוצר בכל עיר ועיר מתחלת יציאת הפירות היו נוטלין אותן מיד מביאיהם ומכניסין אותם לאוצר וכשיבא זמן לקיטת כל אותו המין כגון שבא זמן של קציר ועת הבציר הגיע ב"ד שוכרים פועלים ובוצרין ומוסקין ולוקטין כל אותו המין ודורכין ומוסקין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים ונותנין לאוצר שלהן. ואלו הפירות המכונסין לאוצר ב"ד א"צ ביעור אחר שכבר מבוערין הם מן הבית ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד ב"ד ולאכלן זו התקנה והטורח של ב"ד מפני החשד שלא יבואו לעכבם או לעשות מהם סחורה וכשאין אוצר בעיר ולא ב"ד והפירות ביד המלקט אותן מן ההפקר הא צריך לבערם מן הבית בשעת הביעור ומפקירן על פתח ביתו ואוכלין והולכין לעולם כו' ע"ש.

והמעיין בלשון הרמב"ן ז"ל יראה להדיא דס"ל דכן עשו להם תקנות מדבריהם ושכן עשו וקיימו באוצר ב"ד כמ"ש בראשונה היו ב"ד עושין אוצר בכל עיר ועיר וכמ"ש שהאריך וביאר כל הענין האיך היו עושין כל זה ועיין בית ישראל על הפאת הל' שביעית כ"ז ה"ג סק"ג שהביא שם באריכות דברי הרמב"ן ז"ל ולית מאן דפליג דדברי הרמב"ן ז"ל להלכה ולמעשה נאמרו.

ואבתי פש לן מה שרצה לומר דגם דברי הר"ש ז"ל לא נאמרו להלכה ולא הביא דברי התוספתא אלא לפרש הא דאמר בירושלמי ר"ש אומר אף עשירים אוכלין מן האוצר והביא התוספתא לפרש מה הוא אוצר אבל אינו מוכרח לומר דס"ל דהאי דינא דתוספתא דסמכא הוא ע"כ.

ולפענ"ד לא מסתבר לומר הכי דא"כ למ"ל להביא כלל דברי ר"ש ולפרשם מה שלא נוגע לדידן ולא הובא כלל במשנתנו רק מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי והר"ש בא לפרש משנתנו די לו במה שיפרש דברי ר"י ור' יוסי וטעמא דר' יוסי משום ואכלו אביוני עמך וגם עמך ומה שהוסיף תני ר' שמעון אף לעשירים אוכלים מן האוצר אחר הביעור מה טעם ואכלו אביוני עמך ויתרם והוא אוצר שבעיר דתוספתא דתני בתוספתא (שם) בראשונה כו' ולא הי' צריך להביא שם לא דברי ר"ש ולא פירושו כלל, אלא ע"כ דס"ל דהא נמי הלכתא הוא איברא דודאי הא דר"ש הלכתא הוא וכ"ש הוא מדר' יוסי ואם קיי"ל כרבי יוסי שאפילו עשירים אוכלין כ"ש דהלכה כר"ש והלא רבי שמעון לחלוק בא על ר' יוסי וא"כ למ"ל כלל להביא ר"ש ולפרשו אלא נראה דהר"ש בכיון הביא דברי הר"ש דאף לעשירים יכולין לאכול מן האוצר להודיע שיש דין אוצר ומותר.

ועיין פנ"מ ירושלמי הנ"ל רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור כדפרישית לעיל דס"ל דמכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא והיינו לאחר שהכניסו לאוצר ה"ז כמבוער ובהא פליג אדר"י דס"ל דעשירים אוכלים אחר הביעור מכל מה שימצא ור"ש קאמר דאוכלין הן ממה שהוכנס באוצר שבעיר דבהכי כבר נתקיים מצות ביעור מקודם שהגיע זמנו ולפיכך אוכלין משם אף לאחר שהגיע שעת הביעור כו' ע"ש מבואר דר"ש פליג אר"י דעשירים רק ממה שהוכנס לאוצר אבל לא מן ההפקר קודם שהוכנס לאוצר וא"כ כיון דהר"ש פסק כר' יוסי למ"ל להביא הא דר"ש כלל וע"כ שהביאו לפרש לן דברי האוצר ב"ד אפילו שהוא כ"ש מדר' יוסי וכנ"ל.

ברם מה שהביא דמאן יימר לן דגם ב"ד בזמננו יש להם כח זה, יפה העיר מאד ומה שגם בח"מ לענין פרוזבול דנו על ככה אי לכל ב"ד יש כח לעשות פרוזבול וא"כ אפשר דבדידן לא מהני כל ב"ד אלא בעי ב"ד כרב אמי ורב אסי וכיוצא בו.

ומה שנלפענ"ד דהא דבעינן בכל מקום ב"ד חשוב היינו במקום שהב"ד צריכין ורוצים להפקיר ממון אחרים או לגבות ממון מאחרים מקום שמה"ת היה פטור אי לאו הב"ד וכגון בהלואה דהתורה אמרה ושביעית תשמטנה וגו' ואנן ע"י פרוזבול מפקינן מיניה הלואה זו כה"ג מספקא דילמא ב"ד חשוב בעינן אבל הכא אדרבה הרי הבעלים מוסרים הפרדס והפירות ביד הב"ד והם מפקירין הפירות במסירתן או שהם הפקר דרחמנא ממילא אלא שהב"ד הם דקזכו בפירות אלו ומחלקין אותן כה"ג פשוט דב"ד כל דהו סגי וכ"ש הוא מפרוזבול דהגם דע"י פרוזבול חשבינן לי' כגבוי וגובין ממון מי שאינו מחוייב בדבר ואומר השביעית השמיט ואפ"ה סומכין אכל ב"ד ומהני להוציא ממון כ"ש במי שמכניס פירותיו לאוצר ומוסר פרדסו ופירותיו לב"ד להיותן הפקר והב"ד רק מחלקין הפירות ודאי דכל דהו ב"ד מהני. וקצת ראי' מלשון הראב"ד ז"ל שכתב וז"ל ואם אין שם אוצר ולא ב"ד מחלקין כו' דהי"ל לומר ואם אין שם אוצר או ב"ד חשוב מחלקין ומדכתב סתם ב"ד מחלקין משמע כל ב"ד מחלקין כנלפענ"ד.

וממילא מה שכתב מעכ"ג שליט"א וז"ל היוצא מזה דיש לחוש טובא על הפירות הנשמרין ע"י אוצר ב"ד שאין להם שום יסוד וממילא נדונים כפירות הנשמרים שלדעת

ר"ת סוכה ל"ט ב' מסורין לגמרי ובתמרוגין שמין להם היתר מכילה מין יונקין בהן כדמיתא סוכה ל"ה וכן יש לחוש לשיטת הצ"י בתקצ רוכל סי' כ"ד לפירוש שלא הופקרו בשביעית מייבין בתרו"מ כו' ולפמ"ש לכאורה התוכר מוסד על יסודי עולם מוסדי ארץ ומין להם דין פירות משומרין.

והנה כל זה אפילו אם היינו תולין עכשיו יוליזים לחדש תוכר ב"ד היינו דיש בכל זה להתירא אבל בתמת כי כבר נהגו רבותינו בארץ ישראל גדולי הדור שלפנינו לסמוך על תוכר ב"ד מאז ועד עתה ואפילו המרדים ביותר וגם הצד"ל של העדה המרדית בירושלים בשנות השמטה וגם בשנה זו שנת תש"מ הי' להם תוכר ב"ד ובזכרוני גם להגר"פ עפשטיין זצ"ל קיימו בשנת תשכ"ז ע"פ פסקם של הרידב"ז ועוד שהורה אפילו להוליא אבל על התוכר עצמו לא פקפקו מז ובפרט בתיקור בזה"ז שלרוב פוסקים הוא דרבנן בניקל יש לסמוך ולהתיר תוכר ב"ד, כנלפע"ד.

ידי"נ דושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שכ

בענין מלפפונים שהחמיצו בתבלין שנידולו בשישית ונלקט בשביעית ביצד ינהוג לענין שביעית ולענין ביעור

עש"ק לסדר שופטים וגו' תתן לך התש"מ בנ"י יצו"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים ארוכים ושלום, את מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הג' וו"ח נו"נ מהיר במלאכת שמים פ"ה כש"ת **פרץ טובי' דייטש** שליט"א אבדק"ק חליסה חיפה.

אחדשכת"ר בידידות נממנה. רמסון לציון הגיי לנכרכו בברכת מז"ט על המתנותו כמנדק"ק חליסה חיפה מ"ו ושמועה טובה תשמע עסק וי"ר שימשך מלכותו ויעלה מעלה מעלה ויגליח בשליחותו והרי תמרו ג' מותלין להם עותמיהס ואחד העולה לגדולה ומשרי חלקו שזכה למחילת עוונות וממילא מצוה גוררת מצוה וי"ר שיזכה להיל עדתו על מי נח ויעשה פרי למעלה ולמטה ויתנשא מלכותו תכולת כרכא ויזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה מתוך נחת והרחבת הדעת דקדושה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כאות נפשו וכעתירת ידידו המברכו בלב ונפש. והנני מתכוין כנגד המברכין גם למע"כ ידי"נ מר אביו הגאון שליט"א שזיכהו השי"ת לרוות נחו עולה לגדולה ע"ד ועולמך תרואה בחייך וגם לידי"נ מר חותנו הגאון מחליסה שליט"א שנתקיים תלו למען לא ניגע לריק כן יתן ה' שזכה להתבשר לך טוב וטוב כל הימים.

ובדבר שאלתו בענין המלפפונים (חוגערקעס בלע"ז) של שנה שעברה שהחמיצו חותם בתבלינים שונים ותבלין אחד שמיר שמו הוא שגידולו בשמית ונלקט בשביעית אשר יש לו דין קדושת שביעית אבל אינו נאסר מפני שביעית ועתה נשאל אם כיון דהשמיר נו"ט במלפפונים ואם נרגש הטעם צריך לנהוג במלפפונים קדושת שביעית וכן מצות ביעור כשיגיע זמן הביעור על השמיר וכדין המשנה פ"ז דשביעית דורך חדש שנכבש בשמן יש אומרים דילקוט את הורך (שהוא ג"ט בשמן) והשמן חותר ותוכח דאם לא תוליא מן השמן הי' נאסר השמן מחמת נו"ט של הורך וכ"ש חמירי כיון שהתבלין נותני טעם מעורבים והרי ע"א לקבוע בקביעות אינה טעם מורגש אז לא וכעין משכ"ת יו"ד סי' נ"א לענין חלב עם בשר עכ"ל.

ובמאי דסליק אפתח בפ"ד במ"ם דבנ"ד חמור כיון שהתבלין נותני טעם וכו' הוא ודאי דתבלין כיון דלטעמא עבידי חמור וגמ' מפורשת בילה ל"א דרבא לחוסר משום דלטעמא עביד ועיין ר"ם פ"ו דשביעית מ"ג בד"ה ירושלמי בפ"ד דפריך מבילה ל"א גבי חסה שאלה מים ומלח לעיסתה ופריך לליבטלי מים לעיסה ומשני דהוי דבר שיל"מ ואפילו בחלף לא בטיל וכו' וז"ל ומה דמחמירין הכא משום דבעלמא אין בשיל"מ בטל במינו וכן הוא טעם דתבלין (ובהגהות מהר"י לחנדא שם כלומר טעמא דרבא אם בתבלין משום דלטעמא עבידי מש"ה החמירו בו גם כאן.) מבואר דבתבלין החמירו דלא ליבטיל. וגדולה מזו כתבו במקום אחר ע"פ דעת הבעה"מ פסחים מ"ג פ' אלו עוברין במשנה דד' מיני מדינה שכל העירובין העשויים לטעם ורואה הוא בכל הטעם של כל אחד ואחד ואינו רואה שטעם אחד יבטל את חבירו והגם שאין הוא מרגיש טעם המין לבדו כיון שע"י העירוב משתנה טעמו לטעם אחד וטעם זה שמתאדם ע"י התערובות הוא החוסר וכיון דרואה בכל התערובות ג"כ לא מבטל אחד את חבירו ולפ"ז יש טעם אחד מה שתבלין אינן בטילין כיון דרואה הוא בטעם התבלין ואינן בטלין.

והנה במשנה ה' פ"ט דשביעית תנן הכובס ג' בכסים בחצי אחת רע"ג מוכלין על הרשמון כ' יהושע אומר אף על התחרון רבן גמליאל אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החצית והלכה כדבריו ר"ם אומר כל ירק כו'. ובגמ' פסחים נ"ב ע"ג אלא אמר רב אחי בפלוגתא דהני תנאי דתנן הכובס בלשה כבשין כו' ר"ג אומר כל שכלה מינו מן השדה כו' ופסק הרמב"ם כר"ג עיין פ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"ו וכתב ה"ה ז"ל וטעמא דאין הולכין בזה אחר הטעם שאין כאן איסור תכילה אלא מצות ביעור כדכתב הרמב"ד ע"כ ודברי הרמב"ד הם שם בהשגות ה"ג שביאר דר"ג סבר

דאין הולכין בזה אחר נותן טעם שאין כאן איסור אכילה אלא מלות ביעור בלבד הילכך דין שיבער אותו המין בלבד ע"כ.

והתוי"ט תמה דאיך אמרינן דנ"ט אינו אוסר בשביעית והא משנה היא ספ"ז דשביעית במינה אוסרת במשהו ושלא במינה בנותן טעם ובתוס' רע"א תירץ דודאי לענין קדושת שביעית אוסרת הבליעה ככל האיסורים ולכן צריך לאוכלן בקדושת שביעית ושלא לעשות בהן סחורה ושאר דיני שביעית אבל לענין ביעור אין הבליעה אוסר ואין צריך לבערן והביאו גם בערוך השלחן סי' כ"ז סכ"ה. ועוד תמה הגרע"א דבג' מקומות נחת התוי"ט לדמות קדושת שביעית לביעור וברור דז"א עיין פ"ז ופ"ט דשביעית ופ"ה דמעשר שני ודו"ק. והנודי"ק יו"ד סי' כ"ו יצא בדבר חדש בטעם דר"ג לפי דס"ל דאין טבע כל הירקות שוה לבלוע זה מזה דבין לפי' הר"ש שמן אוסר הורד ואין הורד אוסר השמן ובין לפי' הר"מ שהורד חדש אינו אוסר וורד ישן אוסר למדנו דיש חילוק בטבע הדברים לענין כבוש ע"ש והא מתני' דג' כבשים מיירי דוקא בשלשה מיני חסית וחסית ודאי אוסרים בכבוש כמבואר במשנה דתרומות (פ"י) ע"ש. ומיהו בשפ"א תירץ קושית התוי"ט דכשכבר נאסרו הפירות בעיניהו משום דכבר כלו אוסרים אח"כ בנ"ט משא"כ הכא הבליעה היתה בעוד שלא כלו ועכשיו שכלו מוליא מהם המינים שכלו ושוב אין המינים שלא כלו בולעים אלא דנימא על הבליעה שבלע כבר יחול עליהם שם איסור בהא פליגי ור"ג סבר אין האיסור חל על הבליעה ע"ש.

וקצת סמוכין הי' נלפענ"ד להביא לדבריו מגמ' ע"ז ע"ו א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל געולי נכרים הכא התירא בלע התם איסורא בלע ופריך רב יוסף סוף סוף כו' עד רב אשי אמר לעולם כדאמרן מעיקרא הכא התירא בלע הכא איסורא בלע ודקא קשיא לך בעידנא דקא פליט איסורא קא פליט בעידנא דקא פליט ליתא לאיסורי' בעיני' כו' ע"ש. ופרש"י לעולם כדאמרינן מעיקרא, דהיינו משום דבקדשים התירא בלע ודקשיא לך כי פליט איסורא פליט לא חמיר איסורו שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה שבתוך דופני הכלי הי' בלוע ומעולם לא הוכר איסורו ע"ש. הנה דאפילו איסור נותר שנעשה איסור בדופני הכלי קיל הוא כיון שמעולם לא הוכר איסורו וא"כ כ"ש הכא בכבשין דליכא איסור אלא חיוב ביעור וכה"ג לא חל עליו שם איסור כיון דליכא חיוב ביעור עליו ומיהו לענין נוהג בו קדושת שביעית ודאי נוהג כיון דנ"ט. ועיין ר"ש שביעית פ"ט ה"ה מודה ר' יהושע דשביעית אוסרת בנותן טעם ושאני הכא דנעשו הג' כבשים כאחד קודם שיבואו לידי איסור והוא באמת ראי' לסברא הנ"ל והבן.

ובמש"כ נלפענ"ד ליישב מה שנתקשיתי בפ"ז מ"ז דשביעית בפי' מהר"י מלכי צדק שביעית אוסרת כל שהוא במינה פי' שמן של ז' שנפל בשמן ו' אפילו בכל שהוא והגיע זמן הביעור נאסר שמן ששית בשביל אותו משהו חייב לבער הכל ואע"פ שלא הי' בה בנותן טעם והנ"מ לביעור אבל לאכלו בקדושת שביעית עד שיהא בו בנ"ט אבל במשהו נתבטל ברוב וכו' ותני כן ששביעית אינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל לאכילה בנ"ט ושלא במינה בנ"ט כדאמרן ורד בשמן חרובין ביין ע"כ. והר"ש בפ"ו מ"ג הביא ירושלמי ה"ג עקרן בשביעית ושתלן במוצ"ש ר' זעירא אמר מכיון שרבה עליו החדש מותר ר' לא ורב אמי אמרי תרוייהו אסורין וכו' הרי שביעית שאין לה היתר ולא נתנו חכמים שיעור א"ל לא אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל לאכילה בנותן טעם כו' ע"ש באריכות. ויש לדייק בביעור מ"ש דאוסר בכ"ש שהרי האי כ"ש נמי כיון שנתערב בכולו למה אוסר בביעור בכ"ש.

ולפמ"ש אתי שפיר שהרי כתב מהר"י מלכי צדק שמן זית שנפל בכ"ש כלומר שבשעה שנפל כבר הי' שמן זית של שביעית ואפילו שהי' בכ"ש מ"מ הרי סוף סוף שמן של שביעית הוא וניכר האיסור קודם נפילה כה"ג צריך ביעור אבל היכא דנתערב ע"י כבישה ומעולם לא ניכר האיסור איסורו בנ"ט וצ"ע. ובפרט בדברי הר"ש שכתב אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כ"ש אלא בביעור אבל לאכילה בנ"ט דמשמע לכאורה דכ"ש דלביעור הוא דומיא דלאכילה בנ"ט והיינו ע"י בליעה ויש לדחוק ודו"ק כי לא באתי רק להעיר.

ולא אמנע טוב מה שמצאתי בגליון שלי שכתבתי טעם חדש דעל טעם ליכא דין ביעור והוא דהטעם שאמרה תורה לבער פירות שביעית כדי שיהא לבהמתך ולחי' אשר בארצך ודרשו כלה לחי' אשר בשדה כלה וכו' ולפ"ז נראה דפירות שנכבשו יחד ובלעו זה מזה כמה שהראשון בולע מן השני כן השני בולע מן הראשון וא"כ לעולם נשאר שיעור פרי כמו שהי' וכיון שהתורה אמרה להוציא לחי' פירות מן הבית ע"כ כמות פירות שיש לו צריך להוציא כיון שהוציא כמות זה הרי יש לה לחי' שיעור כמות הפרי שיש לו בבית אלא שקצת טעם אחר נרגש מהכבוש אבל עכ"פ לא חסר מן הכמות שיש לה לחי' כמות כמו שהוא ולכן ס"ל לר"ג דאין צריך לבער כלל בשביל הבלוע ובזה נפ"מ שאם נפל כל שהוא שמן של שביעית הרי אפילו נתבטל בשאר השמן אבל מ"מ לענין ביעור הרי חסר לחי' משהו שמן ושפיר חייב בביעור בשביל מה שנפל שם שסוף סוף מגרע גרע לחי' בהאי משהו אבל כל שבלעו זה מזה הגם שבלע טעם מזה לזה מ"מ כיון דהכמות לא

נשמנה בשביל הטעם שהרי מה שבלע זה מזה בלע זה מזה נמצא דבכמות ליכא שינוי כלל ולכן אינו חייב לשבר, ובזה יש לפרש ג"כ מחלוקת ר"מ ורבי יהושע ודו"ק.

ולענין הלכה מיהו נראה דיפה כיון מעכ"ת דצריך לנהוג במלפפונים קדושת שביעית ואפילו לא נרקב הטעם כיון לטעמא עביד ולמי נרקב וכמ"ש הבעה"מ לענין ד' מיני מדינה כיון שנאסר לטעם והרי הוי טעם חדש שנאסר מכל התבלין שטעמם משנה ע"י העירוב לטעם לחר שמין המיקור שהוא השמיר נראה בעירוב חלש שהוא מסייעו לתת טעם חדש כנלפענ"ד וה' יצילנו משגיאות.

וברגע מצאתי מקירה בקהלות יעקב ר"ה סי' י"ח שהביא בשם מקד"ד שחקר בסי' נ"ט דף רט"ז דמה שצריך להיות ובהמתך ולמי' אשר בארצך בי בעינן דוקא פירות מתבושת שבת הארץ שים בהן קדושת שביעית או די לאפילו כשאר פירות והביא לעצמו רמי' מרמב"ם פ"ז דשביעית ה"ה וכן הביא מחזו"ל שביעית סי' ט"ו סק"ג דמין חוכלין ירק של שביעית בשביל ירק שילא לשמיני כיון דזה אינו קדוש בקדושת שביעית ועי"ש מה שהקשה לו הגה"ק בקהלות יעקב ודו"ק.

ידי"נ החזור בברכה וי"ר שיעלה מעלה מעלה ברום המעלות דושכ"ת המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורין בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן שכא

ביאור דברי המאירי דאין להרהר אחר המלכות

אור ליום ה' תצוה התשכ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב מופלא ומופלג וכו' הב' **מתתי'** וינשטאק הי"ו תלמיד ישיבה נר ישראל באלטימאר תו"א.

אחדשה"ט. בשבת דף י"ח בהא דלא מלכים אין מקר פי' המאירי דמכאן דאין להרהר אחר המלכות ומתמה מעלתו דלפ"ז למינת מה"ת לחסור לף להרהר מחריפס ע"כ.

הנה כוונת המאירי בזה דאין להרהר מחריפס אין הכוונה משום איסור שים בו מלא דלא יועיל ההרהור כיון דאין מקר לגבס ומדויק לשון המאירי שלא כתב דאסור להרהר אחר המלכות אלא דאין להרהר וכוונתו דלא יועיל וכמ"ש, שלא ניתנה כוונתס להיות נודעת לבשתה.

המברכו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שכב

בקושית גידולי תרומה היאך עקרו מצות פריעת חוב בשביעית

ג' לסדר ועשו לי מקדש התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרה"ג ו"ח אוצר כלי חמדה בנש"ק וכו' כש"ת מוה"ר **פרץ טובי' דייטש** שליט"א בעמח"ס אוצר הכסף על הל' שמיטה בפתח תקוה.

אחדשכת"ר. רק לאות שעיינתי בדבריו היקירים אצל בהערה אחת. בסי' ז' אות ל' הביא קושית גידולי תרומה (שער מ"ה אות ל') שהקשה ע"ד המוס' ד"ה מי איכא שכתבו לרבנן דשבירת להו דשביעית בזה"ז דאוריתא לא הוי לי' להגל לעקור מצות מה"ת והקשה ז"ל להה כי היכי דלרבנן דס"ל דשביעית נוהגת בזה"ז מה"ת לא הו"ל להגל לעקור שביעית דאוריתא כ"כ לרבי דס"ל דאין שביעית נוהגת בזה"ז מה"ת מ"מ נשמרה מצות פריעת חוב מה"ת ולא הו"ל לרבנן לתקן זכר לשביעית ולעקור חוב הפריעה שהוא דאוריתא ומי מהני להו טעמא דהפקר ג"ד ליהני נמי לבטל שביעית דהני תרי מצות מצות שמיטה ומצות פריעת חוב אלא בזמן שמיטה כי הדדי ניהו.

ומע"כ תירץ דכיון דהכמים שמיטה כעין דאוריתא תקנו וממילא בטל פריעת בע"ח מצות, ולפענ"ד אכתי לא הועיל לייצב קושיתו דהא גופא מקשה בזיזה כה תקנו זה לבטל מ"ע של פריעת חוב שהוא דאוריתא ומי יש כח ביד חכמים לבטל מצות מה"ת מאי קשה להו על הגל שלא הי' לי' לעקור מצות מה"ת.

ומיהו לענין קושית הג"ת לולא שמיני כדאי נלפענ"ד לחלק דייקיהו דבשלמא אי ס"ל שביעית בזה"ז דאוריתא ואתא הגל ותיקן פרוזבול בקו"ע לעקור שביעית כה"ג לא הו"ל לחכמים לתקן לעקור מצות מה"ת בקום ועשה אצל לרבי דשמיטה בזה"ז דרבנן הס תקנו שמיטה ועקרו פ"ת בשב ואל תעשה מכח הפקר ג"ד ובשב ואל תעשה יכולים לעקור עיין יבמות דף ו' מילוק היכי דהו"ל שב ואל תעשה מן קום ועשה. שוב העירני לי דברמ"י כתב מפורש כמ"ש בס"ד וז"ל רס"י בד"ה שב, והלוה הזה שב ובטל ואינו עושה המצוה לפרוע את חובו ולא עקר ליה בידים וכי האי גוונא מותר לעקור דבר מה"ת וכו' ע"ש וזה מפורש כדבריו ופלא על ג"ת.

ומה שהביא שם בדרך פלפול לפי תקירת האחרונים דמי שמזדמן לפניו ג' מצות ג' לרבנן ות' דאוריתא ות"ל לקיים שניהם והדרבנן קודמת אזיה יקיים ע"ש, ואין לחגרא לפירקא (סי' ר"ו) וגם לשו"ת יהודה יעלה יו"ד סי' ס"י שהוכיח דבקדש מצות דרבנן למצות דאוריתא אין מעבירין

על המצות והעלה דמצות שמיטה באה קודם מצות פ״ח, ולא תפסתי כוונתו שהרי ודאי מיירי במי שכבר מחויב לפרוע קודם שנת השמיטה שעברו שלשים יום שהוא שיעור סתם הלואה או זמן המוגבל בהלואה לזמן מפורש דאם לא הגיע הזמן עד לאחר השמיטה אינו משמט דהלוה לזמן ידוע אינו משמט כמבואר בגמ׳ מכות דף ג׳ ע״א ועיין חינוך מצוה ת״פ. גם מה שכתב עוד דמצות פ״ח שייך דוקא אחר שהלוה בא ומבקש את חובו ואילו בשנת השמיטה אסור לו לנגוש את הלוה להחזיר החוב וע״כ אין כאן דין של עקירת מצות פ״ח דאורייתא, לפענ״ד שגגה היא דפ״ח אין לו שייכות לנגישת המלוה כלל ואפילו לא ביקש ממנו חובו כלל מ״מ יש עליו מצות פ״ח מיד שעבר זמן הלואה והגיע זמן הפרעון וזה פשוט.

ובעיקר חקירת האחרונים בדין שהויי מצוה הנה כבר הארכתי בזה בס״ד במקום אחר ועיין מג״א או״ח סי׳ כ״ה סק״ב שהביא מגמ׳ יבמות ל״ט שהויי מצוה לא משהינן אע״ג שיעשה אח״כ המצוה יותר מן המובחר ובאמת כי הוא מחלוקת הרדב״ז ח״א סי׳ י״ג באחד שהי׳ יושב בבית האסורים והשר הבטיח לו לשחרר ליום אחד איזה מצוה יבחור וכתב דזריזין מקדימין למצות והח״ל סי׳ ק״ו חלק עליו ומרן הח״ס או״ח סי׳ קס״ב הסכים להרדב״ז ועיין מגילה וי״ו ע״ב לענין קריאת מגילה בראשון או בשני ועיין גם ברכ״י א״ח סי׳ כ״ה ועיין גם מג״א סי׳ תקס״ח סק״כ ובספרי משנה הלכות ח״ה סי׳ ט״ו הראיתי לדעת דהתה״ד חולק על המג״א ועיין שו״ת צ״ל סי׳ קכ״ז ובס׳ מגן גבורים ואין להאריך יותר.

ידידו דושה״ט וכאש״ל בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שכג

בהנ״ל פריעת חוב אין לו שייכות לנגישת המלוה

א׳ דר״ח ניסן ט״ו למ״ט-מונים התשל״ט בנ״י יצו״א
מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וו״ח נו״נ כש״ת מוה״ר
פרץ טובי׳ דייטש שליט״א פתח תקוה.

אחדשה״ט וש״ת. הגם שאין דרכי להשיב בדבר אחד פעמיים אמנם כיון שנתחדש בענין דבר ולכן אציין רק בקיצור במ״ש במכתבי הצעיר דפריעת חוב מצוה אין לו שייכות לנגישת המלוה כלל וכ״ת כתב עכשיו דלא חידש זה מסברא דנפשיה אלא היא שיטת הש״ך ח״מ סי׳ רל״ב סק״ב בשם הש״ג בהגוזל בתרא דפר״ח מצוה הוא דוקא אם המלוה תבעו ללוה שיחזיר חובו והגם שהש״ך הניח הדבר בצ״ע וכק״ז בביאורו על החרדים דף ע״ו מדפי הס׳ האריך בדבר.

ועיינתי בס׳ באר יהודה וראיתי שציין שם לדברי הש״ך ונראה שהביא שם סתירה לדברי הש״ך משיטת רש״י כתובות פ״ו ד״ה לדידך דמצוה לפרוע ולאמר דבריו דכתיב הן צדק וכ״כ הר״ן והריטב״א שם והרמב״ן סו״פ גט פשוט הקשו ארש״י דההיא קרא מוקמינן בפ׳ הזהב (מ״ט) שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב וכתבו דהמ״ע היא מקרא דוהאיש אשר אתה נושה בו והפנ״י תי׳ דתלוי במחלוקת רב וריו״ח בפ׳ הזהב וזה סתירה לשיטת הש״ך. אלא דלפי שיטתו ז״ל גדולה הי׳ לי׳ להקשות דכאן כתב הש״ך דפ״ח לא הוי מצוה בלי שתבעו ואלו בח״מ סי׳ ע״ג סקי״א וכן ביו״ד סי׳ רל״ה סק״א הביא הש״ך דברי הרשב״א בתשו׳ סי׳ תשל״ד דהנשבע שלא לפרוע לבע״ח אין שבועתו כלום דהו״ל נשבע לבטל המצוה וע״כ דס״ל דפ״ח הוה מצוה מה״ת וגם מדברי רש״י גיטין ל״ו ב׳ שציין עליו דתקנו רבנן דתשמט הוי עקירת דבר מה״ת נמי מבואר דס״ל דהוי מה״ת.

אבל מה שנראה דמה שכתב הש״ג הביאו הש״ך ח״מ סי׳ רל״ב שהמלוה לחבירו ואינו תובע הלואתו אין הלוה חייב לשלם לו מאליו הואיל ואינו תובע במתנה ביקש ליתן לו לאו בכל הלואה נאמרה אלא בהלואה שאפשר להסתפק במתנה עיין תוס׳ ב״ב ע״ח ד״ה אבל בכדי בתי׳ בתרא ועוד אפילו יודע מסתמא כיון דלא הודיעו שהן יתירות אין דעתו לתבעו והכוונה כיון שנתן הלואה ומצא יותר ע״כ שאין דעתו לתבוע התוס׳ אבל היכי שא״א להסתפק ודאי חייב לפרוע אפילו קודם שתבעו. ותדע שהרי אמרו בגמ׳ ב״מ ס״ג שם ואמר רב נחמן האי מאן דאוזיף פשיטי מחבריה ואשכח בה טופיינא אי בכדי שהדעת טועה מיחייב לאהדוריה לי׳ ואי לאו מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה ופרש״י ואשכח טופיינא זה שקבל המעות מצא בהן יותר ממה שאמר לו חבירו אי בכדי שהדעת טועה דאיכא למימר טעה המלוה בחשבון ולא ידע בהן חייב זה להחזירו לו ע״כ.

ומבואר מדברי הגמ׳ דדוקא אטופיינא הוא דאמר רב נחמן לחלק בין הדעת טועה ללא טועה אבל עיקר המלוה מיחייב להחזיר לו כיון שלא יעלה ולא עלה על דעת אדם לומר מתנה היא אעיקר הלוה והש״ג הביא ראי׳ לדבריו נמי מגמ׳ דאיזהו נשך הנ״ל ועכצ״ל כך דהמלוה את חבירו בסתם ואינו קובע לו זמן ואין תובע חובו וי״ל דלמתנה נתכוין וכמו שאמרו בעני חשוב שאין לו ואינו רוצה לקבל יתנו לו בתור הלואה ואינו תובע אין הלוה חייב לשלם אבל הלוה מעות ומתנה עמו לזמן שלשים יום או כיוצא בו כה״ג ודאי איכא חיוב פ״ח לכ״ע ובכה״ג מיירי הש״ך ג״כ ע״ש.

ולפ"ז אתי שפיר דודאי התוס' ורש"י והג"ת מיירי מחוב והלואה שנעשו ככל דיני הלואות שיהי' עצהיו"ט וחייב להחזיר לאחר זמן ידוע וכה"ג שפיר הוי פ"ח מלוה וימחול נא לעיין במכתבי הקודם שדקדקתי דפ"ח אין לו שייכות לנגישת המלוה ואפילו לא בקש ממנו חובו מ"מ יש עליו מצות פ"ח מיד שעבר זמן הלואה והגיע זמן הפרעון ודקדקתי לומר שעבר זמן ההלואה כלומר שהי' לו זמן מוגבל מתי שיחזיר לו וכה"ג ודאי פ"ח מצוה אפילו בלי שיתבענו וז"פ וא"כ אין מדברי הש"ך ראי'.

אלא דנלפענ"ד לחדש דאפילו להש"ך והש"ג בסתם נמי לא אמרו אלא בהלואה דאיכא למימר שמא מתנה היא כה"ג ס"ל דאין צריך לשלם בלי תביעה אבל היכא דודאי לא הוי מתנה אז מודים דלכ"ע פ"ח מצוה הוא א"כ בעצם הדין דפ"ח לא פליגי דהוי מצוה לכ"ע אלא דפליגי אי הלואה זו הו"ל הלואה או מתנה וכל שיש להסתפק בה דהוי מתנה ליכא מצוה לפרוע וכל שאין להסתפק בה איכא מצוה. וא"כ פשוט מדברי הש"ך אין ראי' דודאי ליכא למימר דכל הלואות הו"ל מתנה וע"כ איכא פ"ח מצוה בשנת השמיטה בהני דליכא לספוקי במתנה ואתי שפיר דברינו הקודמים.

ובזה הנני ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שכב

בענין ידו של אדם אי קונה שלא מדעתו

מוצש"ק לסדר והארכת ימים התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ אהובי בני מחמד לבי ועיני וכו' הב' דוד שלמה הי"ו.

אחדשה"ט באהבת אב. מכתבך קבלתי בדברי תורה ושמחתי לראות שאתה ב"ה מפלפל בדברי תורה ואם חכם בני ישמח לבי גם אני ובדברי מהרי"ט ח"א סי' ק"נ שכתב די"ל דידו עדיף מעודר בנכסי הגר דאשכחן חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו וכיון שחצרו קונה שלא מדעתו כ"ש ידו ועודר שאני דמדיני חזקה הוא ולא מדין זכיה ע"ש וע"ז הבאת דברי הקצוה"ח ח"מ סי' רס"ח אות ב' שהביא שכתב אדברי מהרי"ט הנ"ל אי ידו של אדם קונה לו שלא מדעתו תליא במחלוקת רש"י ותוס' דרש"י פ"ב דכתובות (ל"א) כתב דהגבהה אפילו בידו בעי שלשה טפחים ובתוס' שם הקשו על רש"י דכל שבידו אין צריך הגבהה שלשה ולפ"ז להתוס' דידו לא גרע מחצרו ה"ה לענין קנין שלא מדעת אבל לרש"י דידו אינו קונה אלא בהגבהה ג"ט א"כ ידו נמי אינו קונה בתורת חצר אלא בתורת קנין הגבהה וכל קנין צריך כוונה ושלא מדעת אינו קונה ע"ש.

והנראה לפום ריהטא דהקצוה"ח פליג על המהרי"ט אמנם המעיין דמהרי"ט בעצמו כתב שם דאפשר לרש"י לא קנה שכתב שם וז"ל אלא דאשכחן נמי בפרק הפרה דמבעיא לו המחזיק בשטרותיו של גר דילמא שטרות נמי לא קנה וכו' דאטו לצור ע"פ צלוחית הוא דצריך ופרש"י דליהוי דעתיה אשטרות ולא אארעא ומסיק דלצור ולצור הוא צריך אלמא אם היינו אומרים שאין דעתו על השטר לא היה קונה אע"פ שבא לידו ע"כ ע"ש א"כ המהרי"ט עצמו הרגיש דלדעת רש"י אפשר דאין ידו כחצרו דלקני שלא מדעתו.

ודע לך בני דחידוש המהרי"ט לאו יחידאי הוא וכן חידש גם הש"ך ח"מ סי' ער"ה סק"ג אחרי שילא ליישב דברי הרי"ף והרמב"ם וכתב דאנן קיי"ל דידו של אדם קונה לו אפילו לא היה דעתיה עילויה ע"ש ועיין תוס' ב"ב נ"ד ע"א ד"ה אדעתא דליבי וז"ל ואין להקשות דאע"ג דאין דעתיה אשטרא אמאי אין ידו קונה לו שלא מדעתו כמו חצרו דחצר מתורת יד איתרבאי דהא חצר קונה לו שלא מדעתו היינו שאינו יודע שהוא בחצרו ואם הי' יודע הי' רוצה לקנות אבל אם יודע ואינו מתכוין לקנות לא קנה ע"כ ע"ש וכבר הקשה הנתיבות ח"מ הנ"ל שאישתמיטתיה ליה להש"ך דברי תוס' הנ"ל ע"ש גם בשו"ת כנסת יחזקאל סי' נ"ח ובשו"ת ח"ס יו"ד סי' שי"ח תמהו על הש"ך והמהרי"ט שנעלמו מהם דברי התוס' הנ"ל והא תמיה תימה נמי הקצוה"ח שלא הרגיש בדברי התוס' ב"ב הנ"ל לא בסי' רס"ח ולא בסי' ער"ה שהביא שנית שם דברי מהרי"ט בקיצור ולא ציין ג"כ לדברי התוס' הנ"ל.

הן אמת דהמל"מ פי"ז מה"ג ה"ח הביא דברי מהרי"ט הנ"ל דידו של אדם קונה לו שלא מדעתו מדין חצר ותמה עליו מדברי התוס' (ב"ב נ"ד) הנ"ל שכתבו דאין ידו של אדם קונה לו שלא מדעתו דהא דחצר קונה שלא מדעתו היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו אבל אם יודע ואינו מתכוין לקנותו לא קני ע"ש וא"כ ליכא מדברי התוס' ראי' אבל א"א לומר דזה היתה גם כוונת הקצוה"ח שלא הביא מדברי התוס' דא"כ אדרבה תיובתא הוא לדברי הקצוה"ח שהקצוה"ח רצה לחדש דלדעת התוס' ידו של אדם קונה לו שלא מדעתו ורק לרש"י ס"ל דבעי הגבהה ג"ט ולפי מה שהבין המל"מ בתוס' ב"ב א"כ אדרבה נהפוך הוא דדעת התוס' להדיא דאין ידו קונה שלא מדעתו ודלא כקצוה"ח וא"כ אדרבה הי"ל להקצוה"ח לסתור דברי מהרי"ט לא מיבעיא לשיטת התוס' שכתבו להדיא דאינו קונה שלא מדעתו אלא אפילו לרש"י כיון דבעי הגבהה ג"ט ע"כ דאינו קונה מתורת חצר ועכ"פ בכל

אופן נ"ע ארבינו הקצוה"ח (הגם שהוא הי' ד"ז) שלא הביא דברי התוס' הנ"ל.

ועתה נבא למה שציינת דלרש"י קידושין כ"ו ע"א כתב דעד ג' טפחים לא נפקא מתורת לבוד ובגמ' סנהדרין ע"ב ע"א הגונב כיס בשבת הי' מגרר ויוצא פרש"י בד"ה היה מגרר ויוצא וז"ל שלא הגביהו ולא קנאו בתוך הבית אבל כשיוצא לרה"ר קנאו בשינוי רשות שהוציאו מרשות בעלים וצירף ידו למטה מג' ונטלה בידו דידו של אדם חשובה לו כד' על ד' והרי הוא לו כחצירו ואע"פ שאין כאן הגבהה והכי מוקים לה בכתובות עכ"ל ולדעת הקצוה"ח נמצאו דברי רש"י סותרים יפה הערת ועיין מרגליות הים סנהדרין הנ"ל שציין לקצוה"ח הנ"ל וציין לעיין בשו"ת דבר אברהם סי' כ"א אות כ"ב ואין לי הספר לעיין אחריו כעת מה שתי' בזה.

ברם אני מוסיף על קושיתך דבלאו דברי הקצוה"ח נמי דברי רש"י סותרין דבסנהדרין כתב דקנה משום דהו"ל ידו כחצירו ואע"פ שאין כאן הגבהה וסיים דהכי מוקים לה בכתובות ובכתובות כתב להדיא דבעי הגבהה ג"ט גם על תי' דרב אשי כתבת שם ברש"י בד"ה כגון שצירף ידו השני' לפחות משלשה סמוך לקרקע ובידו אחת גוררה ונפלה לתוך חברתה וידו קניא ליה כדרבא דאמר רבא ידו של אדם חשובה לענין הנחת שבת במקום דע"ד וכי היכי דלענין שבת חשוב מקום לענין מיקנא נמי חשוב מקום למיקני כאילו הגביהה למעלה משלשה ומיהו ברה"י לא אגבהה כו' ע"ש והנה כתב מפורש דחשוב כאילו הגביהה למעלה משלשה ומבואר דמטעם הגבהה קני לה ובעי הגבהה שלשה ובסנהדרין כתב שמטעם חצר קנה וא"כ לכאורה דברים אלו סתראי נינהו ממקום למקום ועיין תוס' כתובות שם ד"ה ר"א אמר כגון שצירף דלרש"י בעי הגבהה וצ"ע.

והנלפענ"ד בס"ד בישוב דברי רש"י דשתי לשונות חדא הם אלא שצריך לדייק בלשונו הקדוש דבסנהדרין כתב דידו חשובה לו כדע"ד והרי הוא כחצירו ואע"פ שאין כאן הגבהה ומבואר דידו עושה קנין מדין חצר ואע"פ שאין כאן הגבהה ובכתובות כתב וז"ל שהוא במקום דע"ד וחשוב מקום למיקני כאילו הגביהה למעלה משלשה משמע דיש כאן הגבהה, והנראה דרש"י ז"ל ס"ל דכל פחות משלשה כלבוד דמי וכמ"ש בקידושין כ"ו ע"א ד"ה בחבילי זמורות ולכן כל שרוצה לקנות צריך להגביהה ג"ט דאז יוצא מדין לבוד אלא דקשה לי' לרש"י דא"כ תקשה לן תי' דרב אשי כתובות הנ"ל שתי' רב אשי אמר כגון שצירף ידו למטה מג"ט והאיך מהני למטה מג"ט לקנות והא כלבוד דמי ולא הוי קנין וע"ז תי' רש"י דהא דבעינן הגבהה ג"ט בכל קניים הוא משום דבלאו הכי הו"ל כלבוד וכיון דלאו חצירו הוא א"כ ליכא קנין דצריך להגביהו להוציאו מרשות לרשות וכל זמן שהוא פחות מג"ט ליכא הוצאה ולא קנה אותו עד שמגביה ג"ט אבל חצירו ודאי קונה לו פחות מג"ט דכיון שהוא בחצירו הרי מיד שבא לחצירו הוא ברשותו וחידש רב אשי דכל שהניח ידו למטה מג"ט וקבלה קנאה משום דידו של אדם חשובה לענין שבת כדע"ד וא"כ ידו של אדם עושה רשות לעצמו והו"ל כחצירו שהוא רשות לעצמו והכ"נ ידו של אדם עושה רשות לעצמו וממילא קונה אפילו לא הגביהה ג"ט מדין חצר שהוא רשות לעצמו והו"ל כאלו הגביהו.

ולפ"ז אתי שפיר דברי רש"י סנהדרין שכתב ואע"פ שאין הגבהה כלומר דהגם דרש"י ס"ל בכל מקום בעי הגבהה ג"ט מ"מ זה דוקא היכא שלא הניח ידו תחת החפץ שרוצה לקנות ואמרינן לבוד ולכן צריך בע"כ להגביהו ג"ט כדי לקנותו אבל המניח ידו תחתיו דלרבא חידש לן דחשוב לו ידו כדע"ד א"כ נעשה בזה רשות לעצמו והו"ל כאלו הגביה כלומר דמהני אפילו בלא הגבהה כאלו הגביה שהרי יש כאן שינוי רשות ועיין נתיבות סי' רס"ח דכתב נמי דידו מדין חצר הוא אפילו לרש"י אלא דחידש בין הכניס הכל בידו ע"ש.

ובמ"ש קשה נמי מה שהביא בקצוה"ח וז"ל ול"נ דברי רש"י עיקר דאפילו ידו הוצרכו ללמוד שתקנה מהא דאמר רבא לענין שבת ידו של אדם חשובה לו כדע"ד וכמו שפרש"י לקמן בשמעתין דמגרר והיינו משום דלא מצינו בדרכי הקניות אלא הגבהה ומשיכה ומסירה והילכך אין למדין מגיטין לדרכי הקניות ויש לזה ראיות ואין להאריך, עוד שם, דס"ל לרש"י דאע"ג דלענין גט כתוב ונתן בידה שמא היינו דוקא כשמגביה שלשה מן הארץ והאי דקלתה שאני משום דהוי כלי שלה וקנה מדין רשותה עכ"ל והוא מש"מ ע"ש ולפמ"ש רש"י בסנהדרין הרי כתב להדיא דלא בעי להגביהה אלא ע"כ דשאני קנין חצירו מסתם קניים דסתם קנין בעי הגבהה משום ג"ט דפחות מזה הו"ל לבוד אבל בחצירו הרי הוא ברשותו וכיון דהניח ידו מתחתיו הו"ל כדע"ד והו"ל דין חצר וקונה בלא הגבהה.

בקיצור רש"י ס"ל דכל פחות מג"ט הו"ל כלבוד והו"ל החפץ לא יצא מרשות לרשות שאכתי ברשות הראשון עומד ולא קנאה עד שהגביהו ג"ט דפחות מזה הו"ל כאלו לא הגביהו כלל ולכן ס"ל דבעי ג"ט אבל הניח ידו מתחתיו דחשוב הנחת ידו כמקום דע"ד ונעשה רשות לעצמו א"כ הו"ל רשות עצמו והו"ל כאלו הגביהו שע"י הגבהה יוצא מרשות לרשות והכ"נ הרי הוא ברשותו והו"ל כחצירו וכמ"ש להדיא דהו"ל כחצירו דלא בעי הגבהה שלשה ומש"כ בכתובות דהו"ל כאלו הגביה כלומר דכיון דנעשה רשות לעצמו קנה כאלו הגביהה.

ולפמ"ש נראה לישב נמי קושית התוס' שם מרש"י שהקשה ר"י מה ענין חשיבות מקום ד' דלענין שבת לקנין, ועוד דאין צריך ראי' להביא דקניא ליה ידו דפשיטא דונתן בידה אמר רחמנא ועוד אמאי לא מוקי אפילו כשצירף ידו אפילו למעלה מג' ע"ש ולפמ"ש יש לישב דרש"י ס"ל דלמטה מג' כלבוד דמי וא"כ האיך ובמה יקנה שהרי לא יצא מרשותו כלל ואפילו הניחו בידו הרי כיון דכלבוד דמי א"כ גם החפץ גם ידו כלבוד דמי ולא הוציא מרשות הנגזל כלל ולא קנה ולכן פרש"י מדרבא דידו של אדם חשובה לו כדע"ד וכיון שחשובה כדע"ד ממילא הו"ל כחצירו ולית ביה דין לבוד ושפיר קנה דהו"ל כהגביהו למעלה מג"ט ולא שצריך להגביה מדין קנין הגבהה אלא מדין שינוי רשות ושפיר מביא ראיה דידו של אדם כדע"ד דמי ואינו מביא ראי' דידו של אדם קונה אלא דידו של אדם עושה רשות לעצמו ובפנ"י דחק ג"כ ולפענ"ד כמ"ש.

ולולי דמסתפינא הי' אפשר דלרש"י נמי שפי' בכל מקום דבעי הגבהה ג"ט לקנין אין הכוונה דההגבהה של ג"ט הוא עושה קנין ופחות מג"ט לא קנה אלא דהגבהה לרש"י נמי בכ"ש ולא בעי הגבהה ג"ט אלא להוציאו מדין לבוד וכן נראה לשון רש"י קידושין כ"ו להדיא וז"ל דהגבהת שלשה טפחים הגבהה היא דנפקא ליה מתורת לבוד, שוב מצאתי בתוס' ב"ק כ"ט ע"ב ד"ה אלא אמר רב אשי כשהפכה פחות מג' וז"ל מכאן אין לדקדק דלא בעי הגבהה ג"ט דכי מתכוין קנה בהגבהה פחות מג' דשאני הכא כו' א"נ כשמגביה בידו דכיון שהוא בידו קני בפחות מג' וכך איתא בריש אלו נערות ע"ש הנה כתבו להדיא דכיון שהוא בידו קנה בפחות ושאני ידו מדין הגבהה בכלל ועיין ר"ח שם וע"ז ביאר רש"י דמה שהוא בידו שאני משום דהו"ל לבוד ולא הוציא כלל מרשות והאיך קנה וע"כ משום דרבא דהו"ל רשות בפני עצמו וכנ"ל.

אלא דלפ"ז עולה לן דלרש"י הא דצירף ידו למטה מג' וקונה היינו מדין חצר דידו הו"ל כחצרו נמצא נתהפך כחומר חותם דחצר משום יד איתרבאי וכל מקום דחצר קונה הו"ל משום דכידו הוא והכא דיד קונה בצירף למטה מג' קונה מדין חצר שהחצר גופי' משום יד איתרבאי ולהנ"ל אתי שפיר דהאי דקונה מדין חצר הוא רק לענין דליהוי שינוי רשות וכנ"ל. ועיין ירושלמי דמאי פ"ג ה"ג ובגליון הש"ס שם מה שציין וצ"ע במש"כ וכ"כ בהגהות מהרש"ס עיין הרועים ערך חצר ודו"ק היטב בתוס' גיטין ס"א ע"א ד"ה ליקט שהביא המהרי"ט ועיין בגהש"ס להגרע"א שם שציין לתוס' ב"ב הנ"ל.

אלו דברי אביך המצפה ומתפלל לאבינו שבשמים שיתן לך לשון לימודים ויאר עיניך בתורתו וידבק לבך באהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם ושתזכה ללמוד תורה לשמה ולעלות מעלה מעלה במעלות התורה והיראה עד כי יגדל דוד שלמה ויפקיע שמך ותצליח בכל מעשיך כעתירת וברכת אביך דושה"ט כל הימים בברכת כוח"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שכה

בענין ספק הפקר אם יש לו חזקת בעלים

א' לסדר והי' לגוי גדול התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון וו"ח נו"נ כש"ת הרב דוד קוויאט שליט"א ר"מ בישיבת מיר ובעמח"ס סוכת דוד.

אחדשכ"ג בידידות. קבלתי את ספרו היקר ולאות כי עיינתי בו מש"כ בדברי הר"ן נדרים דף ז' באות ל"ג שם ד"ה הלכך כתב וז"ל וגבי הפקר אין ספק דהוי לי' ספיקא דממון ולקולא ואין יד עכ"ל הר"ן והקשה מעכ"ת דהא ע"כ מיירי דזכה בה אחר דאל"כ מהו השאלה שכתב הר"ן דאזלינן לקולא כיון דעדיין לא זכה בו אחר יחזור ויקחנו לעצמו ומי מעכב על ידו ומינה תמה דמה עדיפות דהך בעלים ראשונים של ספק הפקר שמוחזק בחזקת מרא קמא מאותו שהוחזק בהפקר זה מספק שהוא מוחזק עכשיו וחזקה דעכשיו עדיף מחזקת מרא קמא כדמוכח בב"מ ק' דפריך הש"ס וליחזי ברשותי' דמאן קיימא וליהוי אידך הממע"ה והאריך שם.

ונראה ראשונה מה דפשיטא למעכת"ר דמיירי שכבר זכה בו אחר דאל"כ יחזור ויזכה בו לעצמו, ודי. ולפענ"ד מטיבותי' דמר ואטו מי לא אפשר כגון שהרוצה לזכות בהפקר זה הוא השואל ובא לשאול לפנינו היות ששמע שראובן הפקיר נכסיו על ידי יד והוא רוצה לזכות בהו אי רשאי לזכות בהו וע"ז קאמר דספק ממונא לקולא ואסור לזכות. אלא אפילו בדידיה נמי שפשיטא לי' שיכול לחזור ולזכות בו הרי אפשר שהפקיר נכסיו במקום אחר שהפקר מועיל באופן שאינו יכול לחזור ולזכות בהם בעצמו מן ההפקר באופן שצריך קנין חדש וכגון שיש לו נכסים במקום אחר בפארים והוא בירושלים או שהפקיר דברים שהם חוץ לד"א שלו וחבירו עומד בד"א של הפקר ואומר ד"א יקנו לי, ובכל אלו מיבעיא לי' אי הוה הפקר ואמרינן לקולא ולא הוי הפקר ואין השני יכול לזכות בו.

אלא דבעיקר קושית מעכ"ג למה לא יהני חזקת המוחזק דהשתא שזכה בו בספק הפקר לפענ"ד נראה דכיון דקיי"ל אין יד להפקר משום דספק ממונא לקולא וא"כ ממילא הלכתא הוא דממון זה לא הוה הפקר א"כ כשבא אחר ונטלו להחזיק בו הרי הוא גזל בידו כיון שההלכה דאין יד להפקר א"כ השני שוב לא הוה מוחזק כלל אלא הוה גזל

אצלו, ולא דמי להא דאמרו בגמ׳ ב״מ ק׳ דפריך הש״ס וליחזי ברשותי׳ דמאן קיימא וליהוי אידך הממע״ה דהתם ספק וספק הוא ואין לזה יותר מזכות משני לענין דינא אבל הכא איפסקא הלכתא דאין יד.

והנה באות ל״ה שם הוסיף להקשות לפמ״ש הקצוה״ח ח״מ סי׳ רע״ג אות א׳ דהפקר הוי מטעם נדר כמ״ש הרמב״ם פ״ב דנדרים ואסור לחזור בו אבל אינו עושה קנין אלא הרי הוא כנדר דכתיב ביה לא יחל דברו ואע״פ שהוא עצמו יכול לזכות בו מדין הפקר אבל לא מתורת חזרה וכיון שיש ב״י בהפקר הו״ל ספק איסורא כמו בספק של צדקה ופאה דאזלינן לחומרא וא״כ למה כתב הר״ן דבהפקר לכ״ע אזלינן לקולא משום ספק ממונא והאריך בזה.

ויפה כיון בזה מעכת״ר שדברי הקצוה״ח הם תמוהים הגם שבתשובה אחת יצאתי למשכן נפשי לישב דברי הקצה״ח שהי׳ דו״ז ומבשרך אל תתעלם עיין משנה הלכות ח״ו סי׳ צ״ח מה שכתבתי שם באריכות מ״מ האמת אהוב מכל.

ומיהו קושיתו על הר״ן לפענ״ד צ״ע דהר״ן לשיטתי׳ דס״ל בנדרים פ״ה דנדר מוציא מרשותו מדין הפקר וכ״ש הפקר עצמו שכתב שם אדברי הרשב״א וז״ל ואני מסתפק בזה לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר ואע״פ שאיסור שבו הלך ע״י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל שאינו מוצא שאלה בהפקר הנה נראה לכאורה דס״ל נמי דהפקר מדין נדר שכתב שאינו מוצא שאלה להפקר ואי הפקר מדין קניניס מה זה שאינו מוצא שאלה בהפקר אבל מ״מ ס״ל דהפקר עושה קנין ומבואר יותר בר״ן ר״ש הכותב אהא דנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה כל הקודם זכה בה פי׳ הטעם לפי שהנותן נסתלק והמקבל לא זכה והוי לה הפקר ופרכינן עלה מהך ברייתא דקתני לא אמר כלום ואמאי לא הוי הפקר ופרקינן דלא סליק נפשיה אלא מדין ודברים אבל מגופה דשדה לא סליק נפשי׳ כלומר דהא לישנא לישנא גריעא הוא דלא משמע סלוק מגופה של קרקע ומש״ה לא הוי לשון מתנה ולא לשון הפקר ע״ש. ומבואר מיהו דדעת הר״ן דהפקר הוי קנין וסילוק רשות עכ״פ. ובזה יהי׳ מסולקת נמי קושית הקצוה״ח באות א׳ שם שכתב ועוד כיון דאיבעיא להו בש״ס יש יד להפקר ועלתה בתיקו וע״ש בר״ן דכתב ספיקא לקולא מוכח דאינו מתורת נדר וצדקה והיכי כתבו כולם בפשיטות דהפקר מתורת נדר, ולהר״ן לכאורה לא תקשה דס״ל דהפקר עושה קנין ואדרבה הרי הר״ן שם כתב להדיא דנדר נמי הוה הפקר וא״כ אפשר דכהדדי נינהו ועכ״פ צ״ע.

הן אמת דבירושלמי פ״ו דפאה נראה דהוא מחלוקת התנאים דאמר שם המפקיר לעניים וזכו בו עשירים תפלגא בפלוגתא דר״מ ור״י ע״ד דר״מ כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו הפקרו הפקר ע״ד דר״י דאמר אין הפקר יוצא מתחת יד בעלים ולא קזכי עכ״ל הנה מבואר דהוא מחלוקת התנאים אי הפקר יוצא מרשותו או לא ועיין רש״י שבת קל״א ע״ב הואיל ובידו להפקירן וז״ל ונפקי מרשותי׳ ולא עליו רמי׳ חובתי׳. ובשו״ת ב״ש לכק״ז יו״ד סי׳ ש״י האריך הרבה לתרץ קושית האחרונים אי הפקר מטעם נדר אמאי אינו יכול להתשיל עליו ואיך מהני הפקר בחמץ נימא הואיל ובידו ליתשל ואי בעי מיתשל עליה ע״ש שתי׳ דהפקר שהוא נדר לכ״ע א״א להתיר בלי רצונם. ובעניותי אמרתי כיון דבפסח איכא איסור להתשיל בשביל איסור חמץ א״כ לא ימצא ב״ד שיתירו וליכא למימר יכול להתשיל משום דלא ימצא מתירין ולא דמי לשאר נדרים שמצוה לשאול והרי אפילו תרומה לא מקרי דשיל״מ בשביל דליכא מצוה לשאול וכ״ש בחמץ שאוסר לשאול עליו, ואין לומר שישאל עליו כדי לשרפו מיד דליכא איסור, זה אינו דחכם עוקר הנדר א״כ כבר עבר אלמפרע.

ולפמ״ש בשם המגן אבות לפרש דתרי מיני הפקר נינהו הפקר שעושה קנין והוא שמפקיר דבר לכ״ע שיקנו בה והשנית הפקר של סילוק רשות והוא המפקיר חמץ ערב פסח שאין אדם לזכות בו שהרי אסור הוא על כל ישראל וא״כ ההפקר לא הוי אלא סילוק רשות בשביל שלא יעבור עליו על בל יראה וב״י והפקר כזה מועיל לענין איסור שלא לעבור אבל אינו עושה קנין והטעם כיון דשני דברים אינן ברשותו של אדם ורק עשאן הכתוב כאלו הן ברשותו לעבור עליו, סגי בסילוק כל שהוא ולא דמי להפקר דמפקיר לעלמא ולפ״ז ממילא אתי שפיר קושית הקצה״ח דלא תקשה מחמץ וב״י, אלא דלפ״ז הי׳ אפ״ל דאהכ״נ הפקר שעושה קנין אינו מדין נדר אלא הוא קנין ככל קניניס אלא הפקר של סילוק רשות הוא מדין נדר שלא יוכל לחזור בו משום בל יחל כיון שאינו עושה קנין ואפ״ה אסור משום בל יחל, ולפ״ז י״ל דהנודר ואסר על עצמו דברים לא הוי הפקר ממש מדין קנין אלא הפקר של סילוק רשות ולפיכך ס״ל הרשב״א דאם שאל על נדרו מהני אלמפרע וא״כ מעולם לא סילק רשותו ומהני שחייב לה להחזיר החפץ שנטל ומהני השאלה גם על הממון והר״ן ס״ל דהנודר הו״ל הפקר ממש ונעשה קנין ושוב אינו מועיל השאלה לענין ממונות ודו״ק כי לא הבאתי דברים אלו בכור הבותן מחמת שאין הז״ג כעת לעיין הרבה.

דושה״ט ושכ״ג בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שכו

בענין אי הבת יורשת במקום אחים

ר"ח אייר התשמ"א בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי מח' הרב הגאון חו"ב וו"ח כו' כש"ת מוה"ר יצחק אהלבוים שליט"א רב בטאראנטא. בעמ"ח שו"ת חשובים.

אחדשבת"ר בידידות נאמנה. יסלח מאד על האיחור אבל יאמין לי כי לא מרוע לבי ח"ו אבל ההכרח לא יגונה כי א"א להשיב על כל ולכן נתעכב הדבר.

ובדבר אשר נשאל מעכ"ת שליט"א בשלשה אחין ואחד מהן מת בשעת החורבן ר"ל הי"ד והניח בן ובת והשני חי בנוא יארק ויש לו משפחה והשלישי שדר באנטווערפען ושבק לן חייס בלא אשה ובנים והניח עזבון גדול ולפי שלא הניח יורשים חזרה הירושה לאחיו בנוא יארק ולבן ובת של אחיו שמת בשעת החורבן ופסקו הבד"צ באנטווערפען שחלק מהירושה שירש האח שמת בשעת החורבן ע"י בנו ובתו שייך הכל להבן ואין לאחותו שום טענה עליו והבן הזה הוא איש עשיר ואחותו היא אשה עני' וחולנית ר"ל ולקח החלק מהירושה שלו מאה אלף דאללאר ולאחותו רוצה ליתן שני אלפים דאללאר ולא יותר ועתה מעכ"ת מחמת רך לבב בקש לעיין בענין זה אי יש מבוא להזמין האח הזה לד"ת ולהוציא דין צדק לטובת אחותו. ומעכ"ג פלפל באריכות וצלל במים אדירים בראשונים ואחרונים ואי יש כח ביד חכמים לתקן תקנות נגד ירושות לטובת הבנות וסיים שמר פריעדמאן שהוא בעל האשה העני' יזמין את גיסו לד"ת והב"ד יעיינו בדבר בכובד ראש להוציא משפט צדק לטובת הענין.

והיות כי אין הז"ג להאריך לכן אכתוב רק מה שנראה בס"ד בקיצור. כתב הרמב"ם פ"א מהל' נחלות והטור וש"ע ח"מ סי' רע"ו סדר נחלות כך מי שמת בנו יורשו לא נמצא לו בן רואים אם יש לבן זרע בין זכר בין נקבה עד סוף כל הדורות יורש הכל לא נמצא זרע לבן אם יש לו בת תירשנו לא נמצא לו בת אם יש לה זרע בין זכר בין נקבה עד סוף כל הדורות יורש הכל לא נמצא לה זרע תחזור הירושה לאביו של מת ואם אין אביו קיים תחזור לזרעו שהם אחי המת אם יש לו אח יורש הכל לא נמצא לו אח אם הניח זרע עד סוף כל הדורות עומד במקומו לירש לא נמצא לו אח ולא זרע ממנו תחזור הירושה לאחות המת או לזרעה עד סוף כל הדורות וכו' והוא מברייתא ב"ב קט"ו ובעי דרמי בר חמא שם ופשטה רבא ממתני' שם קט"ז ומעכ"ת ציין לגמ' הנ"ל.

והנה פשוט ומפורש בלי חולק דהיכא דאית לי' לאח המת בלא בנים אח אחר שג"כ מת והניח אחריו בנים אז הירושה חוזרת לבן המת או לזרעו אחריו עד סוף כל הדורות. אבל פשוט דבן לעולם קודם לנחלה אם יש בן רק אם אין בן אז חוזרת הירושה להבת. והא נמי פשוט דבכה"ג לא אמרינן דינא דמלכותא דינא לומר דכיון דבדיניהן בן ובת כחדא יורשין דלא אמרו דינא דמלכותא אלא בדבר הנוגע למלכות וכיוצא בזה אבל מה שנוגע לדיני ישראל לא דאל"כ בטלו כל דיני ישראל עיין ח"מ סי' שס"ט ובהג' רמ"א ס"ח שם וברמ"א סי' שנ"ז ס"ז דמכח דינא דמלכותא נהיגי להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות ותמה עליו הש"ך סק"י דלא אמרינן דינא דמלכותא כל שהוא נגד התורה ועיין ב"י ח"מ סי' כ"ו בשם הרשב"א דאין דינא דמלכותא נאמרה היכא שהוא נגד תורתנו ובשו"ת מהרי"ק שורש קפ"ז דדינא דמלכותא לא נאמרה אלא לענין ארנוניות ומנהגים של משפטי המלכים אבל בדין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא והש"ך ח"מ סי' ע"ג סקל"ט האריך הרבה דאפילו מה שהוא לתקנת המדינה ובני המדינה כל שהוא נגד תורתנו הקדושה חלילה לדון בדינא דמלכותא ע"ש ובספרי משנה הלכות ח"ז סי' ע"ר וער"א ודו"ק.

ונזכרתי מגמ' שבת קט"ו אימא שלום דביתהו דר"א אחתיה דר"ג הואי הוה ההוא פילוסופא בשבבותיה דהוה שקיל שמא דלא מקבל שוחדא בעו לאחוכי ביה אעיילא ליה שרגא דדהבא ואזול לקמיה אמרה ליה בעינא דנפלגי לי בנכסי דבי נשי אמר להו פלוגו א"ל כתיב לן במקום ברא ברתא לא תירות א"ל מן יומא דגליתון מארעכון איתנטלית אורייתא דמשה ואיתיהיבת ספרא אחריתי וכתוב ביה ברא וברתא כחדא ירתון למחר הדר עייל ליה איהו חמרא לובא אמר להו שפילית לסיפא דספרא וכתב ביה אנא לא למיפחת מן אורייתא דמשה אתיתי ולא לאוסופיי על אורייתא דמשה אתיתי וכתיב ביה במקום ברא ברתא לא תירות אמרה ליה נהור נהורך כשרגא א"ל ר"ג אתא חמרא ובטש לשרגא. ועיין מהרש"א שם דודאי לא נתנו לו שרגא דדהבא ולא החמרא אלא הראו לו כן ואח"כ אמרו לו שדרך חוכא וטלולא תבעו זה את זה דודאי ידעי דין תורה דבמקום ברא ברתא לא תירות ובהא נלפענ"ד לישב קושיא אחרת שנתקשיתי דלכאורה היאך נתנה לו שרגא או חמרא הא ב"נ מצווים על הדינים ואסורים ליקח שוחד וא"כ עברו על לפנ"ע אמנם לפמ"ש המהרש"א באמת לא נתנה לו כלום אלא הראה לו שרגא והוא הטעה את עצמו שרוצה ליתן לו שוחד והבן.

האמנם היכא דצריכין היורשים לחתום לפני שופט המדינה כגון להכניסו בערכאות או לחתום לעו"ד המשפטי שיסכים להעביר הירושה כידוע שמיד שמי שמת בלי יורשים נכנס המלכות וממשלה ולוקחים מסים וכדומה ואח"כ נותנים למי שראוי לירש השאר וצריכים כולם לחתום על זה בהא כבר

נחלקו הפוסקים אם הבת מחוייבת לחתום על השטרות שיקבל הבן הכל דבשו"ת פני משה ח"ב סי' ט"ו ס"ו הביא דעת מהר"י באסאן דהבת אינה מחוייבת לחתום על שטר סילוק מהירושה בדיניהם בחנם עד שיעשה האח עמה פשר והמהרי"ט חולק עליו שמחוייבת לחתום דכה"ג כופין על מדת סדום הוא ודעת הפנ"מ נוטה לדעת מהר"י באסאן גם בשו"ת מכתב אליהו סי' ט"ו דעתו דאינו יכול לכופה ובשו"ת ברכת יוסף חו"מ סי' כ"ב כתב דחלילה לרב להיות בעזר למנהג זה שנתפשט לפשר ביניהם ובשו"ת מהרי"א אסאד חע"א סי' קי"ד שח"ו להוציא מהבנים בערכאות אבל אם יתנו לו יקח בלי חשש, ועיין שו"ת מהרי"ז ענזיל סי' כ"ח ובשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ד' ובתשו' ב"ש א"ח סי' פ"ה ויו"ד ח"ב סי' ע"ט.

וראיתי בשו"ת מהרש"ס ח"ב סי' ט"ו שכתב דכל דברי המחברים הי' לפי זמנם אבל במדינתנו הדין בנימוסיהם כי מן הערכאות שואל הנאטאר לכל היורשים אם רוצים בחלק הירושה וכשעובר הזמן המיועד מאתו ואין היורש משיב אבד זכותו וא"כ לכ"ע מחוייבות הבנות בזה להיות בשוא"ת שלא להשיב כלום דבכה"ג ליכא שום זילותא ולא טורח ולכ"ע כופין עמ"ס ואם עברה ע"ז והשיבה שרצונה בהירושה הוי גזל ממש ומחוייבת לתקן המעוות ולהשיב את הגזילה שגרמה במעשיה וכל דברי האחרונים אם מחוייבת לחתום הם בלא גרמה הקלקול בידים רק בשוא"ת אבל במדינתנו אינו כן ולכ"ע הדין כמ"ש ע"ש ומש"כ עוד שם בתשובה סי' קי"ג בסופו שחזר וחזק דבריו אלו בכאן ולפ"ז בדידן נמי היכא דהבתי משפט ממילא מעבירין להבן אם הבנות אינן משיבות א"כ ליכא טעמא בשביל אמירת וחתימת ידיהם ואין צריך לכוף כלל הגם שלפענ"ד חשבתי קצת דאם ישאל השופט אם היא רוצה בירושה שתוכל לומר כן אני רוצה אם מגיע לי והיא כוונתה אם מגיע לי מה"ת וממילא שוב אין כאן איסור מצידה לומר כן ואם אח"כ השופט מבקש או האח מבקש חתימה להפטר שוב יכולה לפשר וצ"ע ועיין שו"ת הרי בשמים ח"א סי' קכ"ט בדבר הצוואה אשכנזית ע"ש.

שוב ראיתי בשו"ת דברי חיים ח"ב ח"מ סי' ג' דמנהג העולם לפשר ביניהם כפי האפשר ובפרט אם הבת צריכה לחתום על שטרות בדיניהם שע"פ דיניהם גם הבת יורשת וז"ל מרן הד"ח ז"ל ובפרט שכן נוהגין כ"ע שמפשרין בזה והיא כהיתר בעיני העולם בעד שכר אמירה וחתימה עכל"ק והגם שכתב והיא כהיתר ולא כתב היתר גמור וגם רק כתב בעיני העולם מ"מ כנראה דסמך על זה. ומיהו עובדא ידענא דהגאון מרן ר' יוסף גרינוואלד אבדק"ק אונגוואר הי' חתן גביר אדיר בגאליציע שהי' לו נאפט גראבען, וכשמת חותנו וירש בנו עושר רב והוא הי' מדוכא בעניות כתב לו לגיסו בן חותנו היות שירש ירושה גדולה וגם אשתו היא בת למה נגרע השיב לו גיסו תמהני עליך גיסי שאתה גאון עצום ונעלם מכ"ת במקום ברא ברתא לא תירות ולא פחות ולא יותר.

ולכן לפענ"ד אם יש עוד מקום שצריכה העני' לחתום על איזה שטרות כדי לקבל הירושה ודאי בידה שלא לחתום עד שיתפשר עמה בכבוד אבל אם אין עוד מקום אזי פשוט שאין לה טענה על אחיה כלום שהוא היורש הגם שודאי מצוה להחזיקה ועכ"פ שיתן מעשר לאחותו או מה שהוא אבל אין ב"ד יכולין להכריח על זה לפענ"ד.

והנה גם מה שכתבתי עד כאן לא כתבתי להלכה ולא למעשה היות כי הדברים נפסקו ע"י ב"ד חשוב באנטווערפען כפי מה שכתב מעכ"ת ואין אחר מעשה ב"ד כלום וח"ו לי להרהר שבד"צ דאנטווערפען עשו שלא כהוגן ושלא כדין וודאי שמעו כל הטענות שהיו משני הצדדין ואין דברי אלו רק להשתעשע עם מעכת"ר בתורה ובדבריו היקרים לי והשי"ת יתן ונזכה כולנו לביאת משיח צדקנו ולתחית המתים.

ידי"נ דושכ"ת וכאש"ל בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שכו

בענין המוסר למשרד המדינה שהבעל בית אינו נותן די הסקה

מוצש"ק לסדר וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו התשמ"א בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם ג"ה ג"א פ"ה מחבר ספרים מחוכמים ויקרים אין גומרין עליו את ההלל כג"ת מוה"ר **יצחק אייזיק ליעבעם** שליט"א אבדק"ק גריידינג בנ"י.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. יקרת ספרו בית אבי ח"ג קבלתי ולאות ידידות הנה בסי' קנ"ד יצא לדון בדבר חדש אי יש איסור להתלונן לפני המשרד O.P.A. כשהבעל הבית אינו נותן להדייר די הסקה בימי החורף או צריך ליטול רשות ב"ד קודם ומעכ"ג יצא לדון בדבר חדש ולהקל בדייר שמשלם שכר דירה כראוי עבור דירה זו שדר בה ולהחמיר בדייר שאינו משלם שכר דירה כראוי כגון ששכר דירה שלו נמוך מאד והגם שהוא ג"כ מחוקי המדינה והממשלה מ"מ הרי הוא בע"כ של בעה"ב שאין לבעה"ב רשות להעלות שכר דירה ואינו יכול ליתן הסקה מרובה והאריך שם בראיות. חדא דהמשרד O.P.A. אינו בכלל ערכאות דערכאות הוא רק מקום ששם דנין כל דבר שבין אדם לחבירו על פי חוק המדינה אבל מה שעושין במדינה

תקנות לטובת בני האדם וממנים על זה אנשים פקידים הממונים לשמור על דבר זה בלי תואר שופט אין זה בגדר ערכאות, ובאות ו׳ שם כתב עוד דאין לזה דין ערכאות כיון דאין דיונים וטענות התלויים בהכרעה כיון שהוא דין מבורר כמה מעלות צריך להיות החוס בבית וכמה שעות ביום ואם נתקלקל חייב לתקן וזה דבר פשוט והדייר כשמגיש תלונה הוא רק כדי לכוף את בעה״ב ובידם הסמכות לכופם לקיים דבריו וציין לתומים סי׳ כ״ו סק״ה.

וזה כמה זמן אשר גם אני דנתי בדבר זה ולפענ״ד ודאי שאסור למסור את הבעה״ב להמשרד הנ״ל ומה שכתב מעכ״ג לחלק בין מי שפורע שכר דירה כפי חוק הממשלה ואין לבעה״ב רשות להעלות שכר הדירה אז אסור למוסרו ואם משלם כפי מה שצריך מותר לערוך תלונה ל- O.P.A. לתבוע את המגיע לו לא ידענא מ״ש שכאן מותר לתבוע את המגיע לו ע״י העכו״ם ולא במקום אחר דלעולם יאמר אדם אני תובע מה שמגיע לי. ומה שחידש דהני רק פקידים הם ולא שופטים הנה באמת כי גם הם יש להם כח לענוש וידוע שאם יאמרו שאין שם סטים אז יתן צו לכל הדיירים שלא ישלמו שכר דירה (רענט) ויפסיד כל הבית ברגע והדברים ידועים וכמה בעה״ב אשר אבדו את בתיהם מפני שמסרו אותם הדיירים וא״כ אפילו נסכים למעכ״ג דהני פקידים הממונים על משרד O.P.A. אינם בכלל שופטים וההולך ומתלונן אצלם אינו בכלל הולך לדיניהם אבל הרי הוא מוסר ממון חבירו לעכו״ם שהוא גרע מהולך לדיניהם סתם דהגם דההולך לדיניהם חמור מאד עיין תשב״ץ הטור הראשון סי׳ יז אות א׳ שכתב לאנשי קהל בסכרא הלא ידעתם כי חומר האיסור להביא בערכאות הוא כאיסור ע״ז ממש ובספרי משנה הלכות ח״ו סי׳ שי״ג וח״ז סי׳ רנ״ה הארכתי קצת בזה אמנם אפילו נניח שאין כאן דין ערכאות אבל מוסר ממון חבירו לעכו״ם ודאי יש כאן וזה פשוט מאד.

אלא דלמען האמת לפענ״ד נראה דאיכא הכא גם משום ערכאות דיש להם יכולת לקנוס כפי רצונם בכמה דברים ואין זה ענין רק להכרחם לעשות מה שחייבים ליתן אלא הם גם מטילים קנסות ולפעמים גם לוקחים כל הבית ואם הם בעצמם אינם לוקחים הם מוסרים הדבר להשופטים א״כ סוף סוף על ידם נתגלגל הדבר שבא לידי ערכאות ועכ״פ ענין מסירה לכ״ע איתא. ומבואר בח״מ סי׳ שפ״ח דאסור למסור לישראל ביד עו״כ אנסים בין בגופו בין בממונו ואפילו היה רשע ובעל עבירות ואפילו היה מיצר לו צערו וכל המוסר לישראל ביד עו״כ בין בגופו ובין בממונו אין לו חלעוה״ב.

ואין לומר דאכתי נימא בדיני קנסות נמי דינא דמלכותא דינא דוקא בארנוניות הקצובים הם הם דיני ממונות דשומעין להם אבל לא בעונשין דדיני קנסות והמבי״ט ח״ב סי׳ קנ״ח כתב דאפילו בדיני קנסות אי נימא דינא דמלכותא היינו עכ״פ בקנסות הקצובים כמה הוא אבל אם הקנס תלוי בשופט להעביר או לקנוס וגם להרבות או למעט כה״ג לא אמרינן דינא דמלכותא והו״ל בכלל מוסר ממון וכ״כ החכ״ל סי׳ ע״ב בשו״ת שלו דהא דקנס הו״ל דינא דמלכותא היינו דוקא ביש לו קצבה מאת המלך אבל היכא דאין לקנס קצבה הו״ל בענין קנס כמוכס העומד מאליו שהרי המוכס קונס בכל אות נפשו ואין קצבה ושיעור וכה״ג אין לו דינא דמלכותא ע״ש.

ולפ״ז בדידן נמי דהפקיד שהוא במקום המוכס אצלנו בידו לקנוס כפי רצונו וליקח ממנו שכר דירה או שאר דברים יכול להציקו לעשות מה שלא הי׳ צריך בלתי המסירה הרי הוא בכלל מוסר ממון חבירו בלי ספק לפענ״ד.

ומה שקשה דא״כ מה יעשה העני השוכר שאין נותנים לו סטים בלע״ז או שאר דברים ועד שילך לב״ד יקח זמן רב ואדם עושה דין לעצמו, הנה בהא דאדם עושה דין לעצמו הארכתי בתשובה אחרת ומ״מ בדידן לפענ״ד יש לו עצה אחרת שיקח לעצמו תנור חשמלי (עלעקטריק היטער) ויחמם את ביתו ואת ילדיו ולזה כבר יש לו זמן לגבות בחזרה מב״ד אם מגיע לו ועוד דהרי יכול לעכב לעצמו מעות שכר דירה עד שישלם לו מה שמגיע לו ועד התם יחם את דירתו, ובזה האופן כבר אין לו שום טענה גם מפק״נ מהילדים שהם קרים, ובאופן שיתירו למסור הבעה״ב לה- O.P.A. לבד ממה שכתבתי דהוא בכלל מוסר לפמ״ש מעכ״ג א״כ נתת דבריך לשיעורין ומי יפסוק מי הוא זה אשר משלם שכר דירה כראוי ומותר לו למסור ומי אינו משלם כראוי כיון שמשלם ע״פ דינא דמלכותא, ומהו הנקרא כראוי, וגם בענין המסירה איכא נמי דבר דיש לחוש שמא השוכר ימסור מחמת שנאה שאם אין זה בכלל מסירה כשיהי׳ לו איזה תלונה על הבעה״ב ילך וימסרנו לה- O.P.A. כיון דאינו בכלל מסור ומה שישימו לו קצת צרות אינו חש לזה, גם בעיקר המסירה יש בזה מחלוקת שהבעה״ב יסבור שהוא נותן כל צרכו והשוכר יטעון שאינו נותן לו כל צרכו ולזה כבר צריך לדון ולשמוע בין שניהם וידוע דהמשרדים האלו אינם מדקדקים לברר האמת בזה אלא כל שבא הממונה ורואה מה שרואה בשעה זו על זה הוא דן ואם יתנו לו כמה דאללארים אז יראה אחרת כידוע, אשר לכן לפענ״ד איני רואה שום היתר למסור ממון ישראל ביד עכו״ם אלא ילך לב״ד ויעשו ע״פ התורה הקדושה.

וכל זה לפי הנחת מעכ״ג דהמשרד O.P.A. אינו בכלל דערכאות הוא רק מקום ששם דנין דבר שבין אדם לחבירו ע״פ חוק המדינה אבל מה שעושין במדינה תקנות

לטובת בני האדם וממנים על זה פקידים הממונים לשמור על דבר זה בלי תואר שופט אין זה בגדר ערכאות אבל לפענ"ד כל הני משרדים בכלל ערכאות הם והם חלק מחוקי המדינה ומשפטיה ואדרבה לשון ערכאות לא קאי דוקא אשופטים אלא כל חלקי המדינה המתנהלים לפי חוקי הממשלה וכופין בני אדם לקיים החוקים ומוציאין ממון וכותבין שטרות וכיוצא בזה הוי חלק מחלקי המשפטים ובגמ' גיטין מ"ד כותב ומעלה בערכאין מפני שהוא כמציל מידן והתם ליכא שום דין רק לכתוב שם שטר ומקרי ערכאות ובערוך ערך ערכאות פי' בל' יוני מקום ועד השופטים ושם נפקדים כתבי העיר עכ"פ לפענ"ד פשוט דמשרד בזה הוא בכלל משרדי המשפטים של המדינה והוא בכלל מוסר ממון חבירו שלא ברשות ב"ד.

בדבר אשר כתב עוד שם בענין להיות דז'ורער בדז'ורי בלע"ז אי שייך בזה משום בדיניהם ובעניותי הארכתי בזה בספרי משנה הלכות ח"ד סי' רי"ג והעליתי שם בס"ד דיש בזה איסור גמור משום בדיניהם ויש לי עוד הרבה עניינים להעיר ולהביא ראי' ולפעמים מסייע ולפעמים להיפוך כדרכה של תורה אמנם מחמת שאין הז"ג והטרדות העצומות אתן קנצי למלין ועוד חזון למועד.

ידי"נ דושכ"ג בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שכח

באיסור להפיל עוברין והוא בכלל רציחה

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ותחי רוח יעקב התש"מ בנ"י יצו"א

ישאו הרים וגבעות שלום חיים וברכה וכט"ס אל ראש וראשון שבקדושה מזה בן מזה דזיו לי' כבר בתיא פ"ה ציס"ע ע"ה רבן של ישראל מחותני הגה"ק מוה"ר שמחה בונם אלטר שליט"א האדמו"ר מגור, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשגב"ק שליט"א ביראת הכבוד והוקרה רבה כפי הכבוד הראוי. את קסתי נתתי בידי לברכו ברכת מז"ט על אשר במלחמת הקודש ומסירת נפשו הטהורה זכה להיות מזכה הרבים ולבטל מעשה רצח בפרהסיא שהתרו הני בריוני ח"ו להפיל ילדים קודם הלידה ר"ל ומעשה שטן הצליחו בעונ"ה לאלפים נפשות שנאבדו מן העולם ע"י החוק הזה ומי יתן לנו תמורתם ואשרי לו למעכג"ק שזכה לקיים מצות לא תעמוד על דם כל הני נפלים ואמרו ז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא וי"ל לשון נפש אחת מישראל ולא קאמר כל המקיים אדם מישראל וי"ל דקאי אעובר במעי אמו עיין סנהדרין פ"ד ע"ב ואיצטריך למיכתב מכה איש ואיצטריך למיכתב כל מכה נפש דאי כתב רחמנא מכה איש ה"א איש דבר מצוה אין קטן לא כו' ואי כתב רחמנא כל מכה נפש ה"א אפילו נפלים אפילו בן שמנה צריכי ע"ש ובתוס' ד"ה ה"א אפילו נפלים ודו"ק. ומבואר דממכה נפש ה"א נפלים בכלל אם לא דאית לן קרא להדיא למעט נפלים ומינה מיהו דנפלים נקראו נפש וא"כ עובר קודם לידה מקרי נפש ולכן קאמר המקיים נפש אחת מישראל היינו אפילו עובר כאלו קיים עולם מלא וכ"ש כל הני שאין קץ לפעולתו וע"ד שנאמר (בראשית) קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה ודרשו רז"ל (סנהדרין ל"ז ע"א) דמו ודם זרעיותיו א"כ במדה טובה דמרובה ממדת פורעניות ודאי דשכר דמו ודם זרעיותיו עד סוף כל הדורות הם בכלל.

ולעצם הדין של הפלת עוברין הנה כבר כתבתי שהיא מעשה רצח ודין רוצח לו ואמנם לפי שראיתי תשובה לידידי הגאון ר' אליעזר וואלדענבערג שליט"א בא"י שכתב למנהל ביה"ח שערי צדק וגם נדפס בחוברת אסיא מס' י"ג שמתיר להפיל עובר לאחר ג' חדשים כשנתברר ע"י בחינת הרופאים שהעובר חולה במחלת תיי-סקס והקדים שם שהריגת עוברין להרבה פוסקים הוא רק דרבנן ואפילו הוא מדאורייתא אינו רק משום גדר בבנינו של עולם אבל מחמת איבוד נפשות אין נדנוד כלל והביא ראי' ממהרי"ט סי' צ"ט ומשאילת יעב"ץ ועוד האריך ולפי שלפענ"ד דבריו הם תמוהים מאד אוסיף שנית לברר קצת הא הלכתא.

גרסי' בגמ' סנהדרין נ"ז ע"ב אשכח רב יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב בן נח נהרג בדיין אחד כו' משום ר' ישמעאל אמרו אף על העוברין ופרש"י הכה את האשה ויצאו ילדיה נהרג עליהן ובישראל עד שיצא לאויר העולם כו' היכא דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל ופריך מ"ט דר' ישמעאל דכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך איזהו אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעי אמו ופרש"י שופך דם האדם באדם שבתוך האדם דמו ישפך ובישראל אינו נהרג על העוברין ועיין רמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"ד ובמהרש"א בח"א סנהדרין הנ"ל. וי"ל כיון דעובר במעי אמו נקרא אדם אמאי בישראל פטור כיון דאדם הרג מ"ש ישראל מעכו"ס. והתוס' הקשו משום מי איכא עיין גם תוס' חולין דף ל"ג דמי איכא מידי כו' ולדידי קשה פשוט כיון דמקרי אדם, וראיתי ברא"ס עה"ת פ' משפטים עה"פ ולא יהי' אסון שהביא ממכילתא ולא יהי' אסון באשה כו' או אינו אלא ולא יהיה אסון בולדות ת"ל ואם אסון יהי' ונתת נפש תחת נפש וכתב הרא"ס ז"ל ואי בוולדות לאו נפש תחת נפש הוא דהא מכה היא ומת כתיב עד שיהא בן קיימא הראוי להיות איש ולא הנפלים, והולדות שבמעי אשה כ"ז שלא יצאו לאויר עולם בחזקת נפלים הם שהרי עדיין לא כלו

חדשיהם ע"כ, והרמב"ם פ"ב מהל' רוצח כתב ההורג את הגדול כו' משמע דהורג את העובר פטור ושמא משום דכ"ז שלא יצא לאויר העולם יש לחוש בו שמא לא כלו חדשיו ולא הוי ראוי להיות איש והתראת ספק ל"ש התראה עכ"ל הרא"ם ע"ש. נראה דס"ל דטעם הפטור אינו משום דעובר לא הוה ולד ואינו מקרי רוצח על הריגת העובר אלא אדרבה הרי הוא כרוצח ממש אלא משום הת"ס הוא דנפטר ובזה מובן שפיר החילוק בין ישראל לעמים דבעכו"ם כיון דלא בעי התראה ונהרג מפי עד אחד ואפילו ע"פ הודאת עצמו ולכן שפיר נהרג גם בעובר דלא בעי לזה התראה כלל אבל בישראל דבעי התראה שפיר ס"ל דאין נהרגין על העוברין. ועיין כ"מ פ"ב מהל' רוצח דמשמע ג"כ קצת כן.

ונראה לפענ"ד להביא ראי' גדולה לדברינו מגמ' נדה ל"א ע"א תנא המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים ופריך מנא ידע אלא אמר אביי משמש והולך ושומר פתאים ה' ובכתבים (זוהר שמות דף ג') הביאו המג"א א"ח סי' ר"מ סק"ה והמשמש בליל ג' מיום שנתעברה הרי זה שופך דמים שאפשר להמית הולד, וכ"כ בפע"ח שער ט"ז פי"א. והנה מפורש דאפילו משמש כדרכו ואם ינוד הולד הרי זה שופך דמים שמא ימות הולד ואם נימא דלהמית העובר ליכא איסור תורה א"כ מאי שופך דמים איכא הכא ופשוט דאפילו לתי' הגמ' דשומר פתאים ה' לא גרע האיסור של שפיכות דמים אלא דכה"ג הו"ל אנוס וסומך על שומר פתאים ה' כיון דלא ברור הזיקא רק ספק הוא והו"ל ספק ספיקא שמא לאו יום ג' הוא ואפילו הוא יום ג' שמא לא ינוד הולד וכה"ג סמכינן אשומר פתאים וכבר הארכתי במקום אחר מתי אמרינן דסמכינן אשומר פתאים ואימתי לא סמכינן ואמרינן היכי דשכיח הזיקא אין סומכין על הנס והיכי אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע עיין משנה הלכות ח"ד סי' ק"ל וח"ה סי' קמ"ה רל"ב רל"ד רל"ה. עכ"פ מבואר דההורג עובר אפילו בן ג' חדשים הרי זה שופך דמים, ובגמ' יבמות מ"ב ע"א לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו גזרה שמא תעשה עוברה סנדל ופריך אי הכי דידיה נמי אי למ"ד במוך במוך ואי למ"ד מן השמים ירחמו הכ"נ כו' אלא משום דחסה פרש"י שממעכו בשעת תשמיש דחסה לשון לחץ כו' ופריך אי הכי דידיה נמי ומשני דידיה חייס עילויה ופריך הכא נמי חייס עילויה ופרש"י שאין אדם מתכוין להרוג נפש ע"כ והנה נמי מפורש דאפילו ממעך עובר בשעת תשמיש הורג נפש הוא ומבואר דההורג עובר הרי הוא בכלל הורג נפש ואפילו רק על ידי תשמיש שבמלאכתו עוסק ואפילו לקיים מצוה כ"ש להרגו ממש בידים דודאי בכלל רוצח גמור הוא. הן אמת דראיתי שדחקו לפרש דברי רש"י שאין כוונתו הורג נפש ממש אלא שיגרא דלישנא אבל לפענ"ד נראין הדברים כפשוטן.

אלא דלפ"ז פשוט דמש"כ התוס' סנהדרין נ"ט וחולין ל"ג דאע"ג דישראל פטור על העוברין מ"מ לא שרי אין הכוונה לא שרי סתם אלא לא שרי והו"ל בכלל הורג נפש אלא שב"ד של מטה אין עונשין עליו אי מטעם הרא"ם דהו"ל הת"ס או מטעמים אחרים אבל הכ"נ דבידי שמים עונשין עליו וא"כ אין חילוק בין ישראל לעכו"ם אלא לענין שב"נ נהרג עליו וישראל אינו נהרג אבל האיסור הוא רובץ על ישראל כמו על העכו"ם והרי הישראל הוא בכלל הורג נפש כעכו"ם.

הגם שבשו"ת בית שלמה ח"מ סי' קל"ב ביאר בדברי התוס' שלהפיל עובר בישראל האיסור הוא כמו שאר איסורי ועברות שבתורה ולא מדין רציחה ע"ש ובשד"ח מע' א' בפאת השדה סי' נ"ב ובדברי מהרי"ט סי' ג"ז לכאורה נראה שהוא מדין חובל וכ"כ בד"ה ח"א סי' נ"ט או מספק פק"נ ע"ש ודו"ק. מ"מ לפמ"ש י"ל סתם משום הורג נשמה.

ובמש"כ מיושבים דברי הגר"א מטשעכענאוו בזכותא דאברהם שכתב ע"ד התוס' סנהדרין וחולין הנ"ל שכתבו דאע"ג דישראל פטור על העוברין מ"מ לא שרי והוסיף הגאון ז"ל וז"ל ואני מוסיף ע"ד שיש אפילו חיוב מיתה לשמים על העוברין דהא לא גרע ממוציא ז"ל שחייב מיתה לשמים ע"ש ולפמ"ש ודאי כן הוא וגדולה מינה דלדעתו ז"ל הוא רק מדין הוז"ל ולדעתנו הרי הוא בכלל הורג נפש גמור וכמ"ש בגמ' דהרי זה שופך דמים אלא דלא נהרג עליו בידי אדם וכנ"ל. והנה בס' יריעות שלמה דף פ"ח הקשה על דעת הגר"א מטשעכענאוו הנ"ל דא"כ יקשה לי' לר' נחוניא בן הקנה אליבא דאביי דס"ל דמבד"ש נמי פוטר מתשלומין מטעם קלבד"מ א"כ איך משכח"ל לדידיה דמשלם דמי ולדות הא קלבד"מ ואין לומר דבשוגג דהא מבואר בתוס' כתובות דף ל' ע"ב דלאביי גם בשוגג רנבה"ק פוטר מתשלומין דחיי"מ ביד"ש ועיין ילקה"ג יו"ד הל' טרפות דף מ"א ע"ב אות י"ב שתי' ע"פ דעת הר"ש פ"ז דתרומות וגם אני בעניותי כתבתי ליישב באופן אחר בספרי משנה הלכות ח"ו סי' ר"ד האמנם כעת נזכרתי מדברי התוס' סנהדרין פ"ד ע"ב ד"ה ה"א אפילו לנפלים שהקשו וז"ל תימא א"כ היכי מיחייב דמי וולדות הא מיחייב מיתה וי"ל דה"א דהכא גזה"כ היכא דלא נתכוין לולדות כדאשכחן לרבי לעיל ע"ט ונתתה נפש תחת נפש א"נ נהי דהוה מיחייב אנפל לאחר שנולד קודם שנולד לא מיחייב ע"ש ולפ"ז שפיר מיושבת קושית היריעות שלמה. ומיהו שמעינן עוד דאי לאו קרא דממעט נפלים הו"א דנפלים בכלל מכה נפש הוא ונמצא דנפלים נמי נקראו נפש.

ונראה להביא ראי' מדברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל פ' מצורע (פט"ו פסוק ט"ז) וז"ל וטעם טומאת

שכבת זרע אע"פ שהוא בטבע התולדה כטעם טומאת המת כי המקור מושחת והשורש לא יודע אם ישחת זרע או יהי' ממנו ולד נוצר ובזכרי טומאת המת בעזרת הממית והמחיה יתבאר לך הקרי ע"כ ועיין רמב"ן ריש פ' חקת בטעם טומאת המת בנשיקה. הנה ביאר לן הרמב"ן ז"ל נקודה יקרה שטומאת ש"ז היא כטומאת המת שהזרע היוצא ממנו אם לא יוצר ממנו ולד הרי הוא כאלו הרגו ובזה מובן מה שאמרו ז"ל שוחטי ילדים אל תקרי שוחטי אלא סוחטי (נדה י"ג ע"א) אלא שע"י תשמיש כדרך כל הארץ לא אסרה תורה והבן. ומיהו לדידן מבואר דש"ז מטמא כטעם טומאת המת וא"כ פשוט דקדקו דברי הגר"א מטשעכענאוו דיש כאן איסור משום הש"ז וגדולה מזה והבן.

ועל השלישית אני בא דאיתא בזוהר פ' שמות וז"ל מאן דקטיל בנוי ההוא עוברא דמתעברא אתתיה וגרים לקטלא ליה במעהא דסתיר בניינא דקב"ה ואומנותא דילי' אית מאן דקטיל בר נש והאי קטל בנוי תלתא בישין עביד כו' דחיא שכינתא דאזלא ומשטטא בעלמא ולא אשכחת נייחא ועל אלין רוחין דקודשא בכיא ווי להוא בר נש ווי ליה טב ליה דלא יתברי בעלמא זכאין אינון ישראל דאע"ג דהוו בגלותא דמצרים אסתמרו מכל הני תלתא מנדה ומבת אל נכר ומקטול זרעא ואשתדלו בפרהסיא בפ"ו דאע"ג דגזרה אתגזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו לא אשתכח ביניהון מאן דקטל עובר במעהא דאתתא כ"ש לבתר ובזכותא דא נפקו ישראל מן גלותא ע"כ.

והנה מבואר מזוהר הקדוש דההורג עובר במעי אמו כהורג נפש שהרי כתב זכאין אינון ישראל שהיו במצרים בגלות ונשמרו משלשה דברים וחשיב אחד משלשה שאפילו נגזרה גזרה של כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואפ"ה לא נמצא אחד ביניהם שהרג עובר במעי אשה וכ"ש אחר שנולד והנה מבואר דלהרוג עובר במעי אשה חשיב לי' בהדיה הריגת אדם וגם מדאמר להרוג במעי אשה וכ"ש לאחר שנולד משמע דדין אחד להם שתרוייהו בכלל הורג נפש הן וז"פ.

וראיתי רבים מספקים בדברי התוס' נדה מ"ד ע"ב שכתבו וא"ת את"ל דמותר להרגו בבטן אפילו מתה אמו ולא הוי כמונח בקופסא אמאי מחללין עליו את השבת כו' וי"ל דמ"מ משום פק"נ מחללין עליו את השבת אע"ג דמותר להרגו ונראה לכאורה דלחד תירוצא ס"ל דמותר להרגו עכ"פ כשהוא במעי אמו המתה וכבר האריכו בדבריהם רבותינו האחרונים עיין חו"י ושו"ת מהרי"ט סי' צ"ז וסי' צ"ט ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' ר"ד. ולפענ"ד כבר האריכתי בביאור דבריהם ומ"מ נפלה בליבי דבר חדש בס"ד בדברי התוס' והוא דיש לחקור במי שנפל למים עמוקים ואין בידו לצאת משם בשום אופן ובא אדם והרגו שם תחת המים אי חייב ההורגו מיתה או דנימא כיון דממילא הי' מת גברא קטילא קטל ופטור עליו או כגון מי שנפל באש שמיד ישרף וכל שהי' חי עדיין בא אחד והרגו אי מחייב עליו מיתה או לא ולפענ"ד דכה"ג ליכא עליו חיוב מיתה לההורגו ולא נקרא רוצח הגם שאם הי' יכול להצילו ולא הצילו עבר על לא תעמוד על דם רעך אבל חיוב מיתה של רוצח אין לו כלל ועיין סנהדרין ע"ז ע"ב אמר רבא דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסלקו ואפילו הוא קדם וסילקו פטור דבעידנא דשדייה יכול לעלות הוא ואמר רבא זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פסקי גירי' ע"ש ומשום סלוק לא מצית לחיוביה דגרמא בעלמא הוא וכ"ש הוא חקירתן היכא דכבר הוא במקום שבודאי ימות בעוד רגע ואחד בא והורגו דלא מקרי רוצח, או יאמר דסוף סוף הרי חי הוא ואסור להורגו.

ונראה דבזה נסתפקו התוס' דמתחלה סברו דהאי תינוק במעי אמו הרי הוא כמונח בקופסא וההורגו חייב ושוב נסתפקו דאת"ל דלא הוי כמונח בקופסא אלא אדרבה כיון שאמו מתה והוא מונח בבטן אמו שבודאי ימות שם אם לא יחתכו הבטן ויוציאוהו א"כ כה"ג ודאי ימות ומותר להרגו בבטן אפילו מתה אמו והאי אפילו קאי דלא הוי כמונח בקופסא אפילו מתה אמו דלא כמו שסברו מתחלה אלא אדרבה הרי הוא מונח במקום צלמות והו"ל כאלו מת ומותר להורגו אמאי מחללין עליו את השבת שמביאין סכין דרך רה"ר לקרוע בטן האם וע"ז תי' דתרווייהו אמת דאפילו נימא מותר להרגו משום דכבר ודאי ימות מ"מ איכא כאן פק"נ שהרי הוא עובר ומחללין שבת בשביל העוברין נמי כמ"ש רבינו הבה"ג והראשונים דעימי' ולכן אפשר להיות תרווייהו אמת מותר להרגו כיון שהוא כבר כאלו מת בבטן אמו המתה מ"מ פק"נ איכא כאן ומי שיכול להצילו צריך להצילו אלא לענין רציחה מותר להרגו כלומר דאין בו דין רציחה ומיושבים שפיר דברי התוס' וח"ו שהתירו להמית עובר ואדרבה מדכתבו דמותר לחלל שבת בשביל פק"נ א"כ ס"ל דהו"ל דין של חי שמחללין שבת בשבילו והוא בכלל פק"נ ומקרי נפש והאיך מותר להרגו והם תרתי דסתרי אבל לפמ"ש אתי שפיר כנלפענ"ד כעת בדברי התוס' וזה לפענ"ד דבר חדש בס"ד.

נתיב א

ולא אוכל מלעבור מה שראיתי לידי"נ הגאון ר' משה פיינשטיין שליט"א בקונ' לתורה והוראה ח"ז שיצא לפרש דברי התוס' נדה הנ"ל וכתב שהוא ט"ס ובמקום מותר להרגו בבטן צ"ל פטור ההורגו בבטן ע"ש ולפענ"ד מלבד

שאין זה נכון שהרי כל הגאונים הראשונים והאחרונים טרחו להבין דברי התוס' כמו החו"י סי' ל"א והגריעב"ץ ועיין בעטרת חכמים להגר"ב טעס א"ע סי' א' דפי' כפשוטס דאפילו איסור ליכא ובשו"ת תורת חסד לובלין א"ע סי' מ"ב אות ה' פי' דאנן לא קיי"ל כרבי ישמעאל דאמר ב"נ נהרג על העוברין ועיין בצפנת פענח ח"א סי' נ"ט ועיין גם בשו"ת אחיעזר ח"ג סוס"י ס"ה דילא ג"כ לומר כן דלא קיי"ל כרבי ישמעאל גם בהעמק שאלה שאילת קס"ז האריך בדברי התוס' נדה ופשיטא ליה דלדעתם ליכא איסור רציחה וכן הביא בשם שאר פוסקים וא"כ פשוט דכיון דכל הני פוסקים הביאו דברי התוס' כפשוטם ח"ו לומר דט"ס הוא בתוס' מה שלא אמרוהו כל הפוסקים וכר מן דין הג"ה זו אין לו מובן בהמשך דברי התוס' ע"ש.

ורש"י סנהדרין ע"ב ד"ה יצא ראשו באשה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא החי' פושטת ידה וחותכתו ומוציאו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעין בו להורגו דהוי ליה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש ע"ש. והנה דייק רש"י ז"ל המקשה לילד ומסוכנת דוקא שאמו מסוכנת וגם דייק וניתן להורגו ולהציל את אמו משמע דאי לאו שאמו מסוכנת ולא יכול להציל את אמו אז אסור להורגו מצד עצמו אלא דאעפ"כ לא נקרא נפש עד שיהא בו דין דאין דוחין נפש מפני נפש וא"כ מבואר מדברי רש"י דעובר אסור להרוג אם לא משום סכנת האם.

והרמב"ן נדה מ"ד כתב דהא דתנן וההורגו חייב ודוקא בן יום א' אבל עובר לא דלא קרינא ביה נפש אדם וה"נ אמרינן בסנהדרין האשה שמקשה לילד מביאין סכין יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש אלמא מעיקרא ליכא משום הצלת נפש וקרא נמי כתיב דמשלם דמי ולדות והקשה מגמ' ערכין דמביאין סכין ומחללין שבת משום הצלת נפשות ותי' דהתם לאו משום הצלת נפשות אלא התורה אמרה חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה ועיין חידושי הרשב"א שם, ובשו"ת שרידי אש רצה לומר דלהרמב"ן שם נראה דאין איסור מה"ת להרוג את העובר ומ"מ מחללין עליו את השבת והגר"מ פיינשטיין בקונט' הנ"ל הקשה עליו, ואני מצאתי לרבינו הרמב"ן שבת ק"ז ע"ב ד"ה הא דאמרינן במושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה דחייב משום עוקר דבר מגידולו ק"ל דגוזז ותולש כנף מן העוף וכן הנוטל שערו ושפמו ליכא משום עוקר דבר מגדולו ופי' וי"ל דמדלדל עובר משום נטילת נשמה הוא חייב וה"ק אע"ג דהאי עובר לית ביה בדידי' נשמה כיון דגידולו תלוי בנשמת אמו העוקרו משם נוטל נשמתו ממנו דלא מי א"ר ששת בגידולי קרקע כן דמאן דתלש כשותא מהיזמי חייב ה"נ בבע"ח חייב משום עוקר דבר מגידולו דהוא משום נטילת נשמה דומיא דחובל דהוא נטילת נשמה מאבר אחד ע"ש ועיין רשב"א שהביאו וכן נראה מדברי הרמב"ם בפי"א מהלכותיו ע"ש והמאירי כתב ודלדל עובר שבמעיה ר"ל שעוקרו ממקומו אעפ"י שלא הוציאו חייב משום עוקר דבר מגדולו ואפילו לא מת שאלו מת הי' חייב משום נטילת נשמה ומ"מ גדולי הדורות מפרשים אותה אף במת ואינו חייב משום נטילת נשמה שכל שלא נולד אינו ראוי לומר נטילת נשמה כדכתיב ולא יהי' אסון ונמצא שאם הכה את האשה והפילה אינו חייב משום נטילת נשמה ע"כ.

והנה נראה לכאורה בזה מחלוקת הראשונים דדעת הרמב"ן והרשב"א וכן נראה דעת הרמב"ם פי"א מה"ש ה"א שחייב על העובר משום נט"נ ועיין ה"ה שם הושיט ידו למעי בהמה כו' ופי' הרמב"ן ז"ל שהוא חייב משום נטילת נשמה וכו' וכן עיקר וזהו דעת רבינו ופרש"י דלדל עקר כשהפילתו ע"י דלדול זה עכ"ל (נראה דהוא דלא כדעת גדולי הדורות דאינו חייב אנטילת נשמה), ולדעת המאירי דמת חייב משום נטילת נשמה משמע לגמרי ולהרמב"ן ורשב"א ז"ל דהגם דלענין שבת חייב משום נטילת נשמה מ"מ לענין רציחה לא מקרי נפש דליחייב מיתה הגם דנטילת נשמה איכא דס"ל מידי דהוה אחובל דהו"ל נמי נטילת נשמה וזה לכאורה מתאים לשיטת מהרי"ט הובא בסמוך ודו"ק. אלא דמ"מ מדברי הרמב"ם שכלל דלדל עובר עם שאר נטילת נשמה שמתו נראה לכאורה דס"ל דהו"ל בכלל נטילת נשמה ממש ודו"ק.

נתיב ב

וברגע נפל מילתא בליבאי לפמ"ש האריז"ל בשמונה שערים שער רוה"ק תקון ד' לכתוב קמיע לאשה המתקשה לילד הנה האיש הזה גורם להוציא העובר ההוא שלא בזמנו ועי"כ גורם לו או מיתה טרם זמן הראוי לו או בא לידי עניות לפיכך צריך להתענות מ"ה ימים כנגד שם הוי"ה דאלפי"ן שהוא בגימ' אדם ולפי ששפך דם האד"ם שהוא בגי' מ"ד יתענה יום אחד עוד להשלים המנין אדם עכל"ק ועיין דברי תורה (לאדמו"ר ממונקאטש) ח"ג אות ל' ובס' הקנה (קארעץ) בדף מ"ז ע"ב.

ובגמ' מ"ק י"ח ע"א ונדה י"ז תניא שלשה דברים נאמרו בצפרנים הקוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע טעמא מאי שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל הרי דהוי רשע אפילו רק על זריקת צפרנים שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפילו ואלו לא הי' בזה רק דין היזק ממון וליכא איסור א"כ כה"ג דאיכא כמה ס"ס ודאי אין לחוש ולקראו בשביל זה רשע ודו"ק. שוב ראיתי בגהש"ם מו"ק הנ"ל שציין

לתוס׳ סנהדרין נ״ט ע״א ד״ה ליכא וכונתו כיון דהוי רשע א״כ ע״כ בישראל נמי אסור וק״ל.

גם מדברי הרמב״ם שכתב במקשה לילד דמותר לחתוך העובר קודם שהוציא ראשו כדי להציל האם מפני שהוא כרודף אחריה להורגה אבל בלאו הכי הי׳ אסור להורגו משמע דעיקר ההיתר להרוג התינוק במעי אמו משום שהוא כרודף אבל בלאו הכי אסור להורגו והו״ל רוצח ההורגו בלאו הכי.

נתיב ג

ולולי דמסתפינא נלפענ״ד לומר עוד דבר דהנה אמרו ז״ל עד מ׳ יום מיא בעלמא הוא עיין יבמות ס״ט ע״ב וא״כ יש לעיין מתי הוא הגבול של הורג עובר ובמ״ש לעיל עכ״פ מבואר דבשלשה חדשים כבר יש לו דין עובר וההורגו בכלל הורג נפש כגמ׳ נדה הנ״ל דליל ג׳ הוא שלשה חדשים, אמנם אשר נראה לפמ״ש במקום אחר דההורג נפש מישראל יש בו ב׳ עניינים של רציחה, א) במה שהורג אדם ברציחת הגוף ועל הגוף הוא הנקרא רוצח ולכן מיד שעשאו טריפה נתחייב עליו בשביל רציחה, ב) על שאבד נשמה מן העוה״ז שהיתה בידה לסגל מצות ומעשים טובים שהי׳ ראוי זה עוד לקיים. ולכן ההורג את הטריפה פטור מד״א דלאחר שנעשה טריפה כבר אינו בגדר רציחה דכבר נהרג הגוף והו״ל לגבי דין רציחה גברא קטילא קטל ומיהו ההורג את הטריפה חייב בדיני שמים דסוף סוף איבד נשמה זו מן העולם וביטל מצות ומעשים טובים ועיין סנהדרין ע״ח וביד רמ״ה שם וז״ל אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה כגון שיש בו סימני טריפה נראין לעינים שהוא פטור דגברא קטילא קטיל דאפילו נפש כל דהו ליכא אבל היאך קמא דשוייה טריפה מסתברא דחיובא מחייב ע״כ. ומבואר דמי שעשאו לחבירו טריפה הרי הוא חייב עליו מיתה וכן נראה מתוס׳ סנהדרין ט׳ ע״ב ד״ה לרצונו. ועוד כמה מקומות. והנה פשוט דאעפ״כ ההורג את הטריפה חייב מיתה ביד״ש וב״ד מכניסין אותו לכיפה וע״כ משום שאבד נשמה מן העולם שהיתה מסוגלת לעשות מצות ומע״ט וכבר הבאתי לרבינו הרדב״ז במצ״ד טעם דבשחיטת חוץ חייב כרת שאפשר שנתגלגלה נשמה בבהמה זו וע״י ששחטה בחוץ גרם לנשמה זאת שלא תתקן וכרתה מן העולם מדה כנגד מדה חייב כרת עליה.

עיין רמב״ם פ״ב מהל׳ רוצח וש״ה ה״ח ובגמ׳ סנהדרין ע״ח ע״א אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור ובס׳ מלחמת מצוה להתשב״ץ כ׳ ענין הפטור כבר ביארתיו בהקדמה שאין הכוונה שיהא מותר לעשות הדבר ההוא אך שהוא פטור מדיני אדם אבל אסור וחייב בדיני שמים וכו׳ ועם כל זה הרי היתה רשות ביד ב״ד להרוג ולהרוג לגדור הדבר גם להכניס לכיפה ולהאכיל לחם שעורים וכו׳.

ומעתה י״ל דקודם מ׳ יום דהגם דהוה מיא בעלמא מ״מ הרי אמרו בגמ׳ סנהדרין נ״א ע״ב וא״ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א״ל משעת יצירה א״ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר ופקודתך שמרה רוחי ופרש״י וכי אפשר לחתיכה כו׳ וה״ה אילו לא היתה נשמה נתונה עד שעת יצירה היאך תתקיים הטיפה שלא תסריח במעיה וכיון שטפה מסרחת שוב אינה מולדת כו׳ ופקודתך שמרה רוחי משעת פקידה נשמר רוחו ע״כ. מבואר דהנשמה נתונה מיד בשעת זריעה וכיון שניתנה הנשמה הו״ל כהורג את הטריפה ולפ״ז הגם שאמרו ביבמות ס״ט ע״ב דעד מ׳ יום מיא בעלמא הוא היינו דאין לו דין עובר לענין תרומה ואינו חייב עליו נמי מדין הורג אדם שעובר כבר יש לו דין גוף לאחר מ׳ יום דלאחר מ׳ יום שהוא כבר מרוקם בבשר יש לו דין עובר לענין לאסרה לאכול בתרומה אבל לענין השחתה אסור מיד משעת הזריעה כיון שכבר נכנסה הנשמה בו בקיצור משעת זריעה עד מ׳ יום המפיל הולד חייב כהורג את הטריפה ולאחר מ׳ יום חייב כהורג אדם באדם אלא דפטור ממיתת ב״ד כמ״ש לעיל.

ובזה יש לכוין לשון הרמב״ם פ״ח מה׳ תרומות ה״ג בת כהן שבא עליה ישראל כו׳ היתה נשואה לישראל ומת בעלה טובלת ואוכלת בתרומה לערב עד מ׳ יום ואם הוכר עוברה הרי זו מקולקלת למפרע עד מ׳ יום שכל המ׳ יום אינו עובר אלא מיא בעלמא הוא חשוב ויש לדייק ששינה מלשון הגמ׳ שאמרו סתם עד מ׳ יום מיא בעלמא הוא והרמב״ם הוסיף תיבות שכל המ׳ יום אינו עובר אלא מים בעולם הוא חשוב וצ״ב ולהנ״ל אתי שפיר דודאי הכי נמי הרי הנשמה נתונה בו משעת פקידה ולא הוה סתם מים בעלמא אלא לענין זה לא חשוב עובר לפסול אמו לתרומה ולדבר זה כמים הוא יחשב אבל לא הוה ליה דין מים לכל דבר לענין להרגו ח״ו. ומצאתי בבית האוצר מערכת א׳ אות ד׳ שכתב ג״כ לחלק דעד ארבעים יום הוא נקרא נפש ומארבעים נקרא אדם דשם אדם הוא תואר על הגוף וקודם מ׳ יום נקרא רק נפש לבד כיון שעדיין לא נתרקם הגוף בבשר וגידין ועצמות ע״ש וכבר הארכתי בזה ובזה מיושב דפעמים נקרא עובר ופעמים נפש דהני תרי מיני נינהו אלא דקצת צ״ע לשון הרמ״ה שהבאתי לעיל.

ובמה שכתבנו נראה לכוין נמי לשון הזוהר שהבאנו לעיל וז״ל מאן דקטיל בנוי ההוא עוברא דמתעברא

איתתיה וגרים לקטלא ליה במעהא דסתיר בניגא דקב"ה ואומנותא דיליה אית מאן דקטיל בר נש והאי קטיל בנוי ולבסוף סיים לא אשתכח ביניהון מאן דקטיל עוברא ולמה כתב בתחלת דבריו ההוא עוברא דמתעברא איתתיה וי"ל דבריש דבריו מיירי באשה שנתעברה ועדיין קודם מ' יום גרם לולד ח"ו לקטל האי חייב משום דסתיר בניינא דקב"ה ולבסוף מיירי שכבר העובר לאחר מ' יום קרי ליה סתם דקטל עוברא ודוק כי קצרתי.

נתיב ד

וידידי תלמיד ישיבתנו הרה"ג מהרז"ל העירני מגמ' מנחות צ"ט ע"ב ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרו תרוייהו תורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרה בארבעים כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת כו' ומשמע דהנשמה לא ניתנה עד ארבעים יום וזה דלא כאנטונינוס ודלא כרבי, וכבר ראיתי בבית האוצר הנ"ל שהביא דברי כק"ז בג"א עה"ת דבריס פכ"ה פ"ב וז"ל אמנם נראה כי וודאי הי' ראוי ללקות מ' כנגד מ' יום של יצירת הולד וביום האחרון הוא יום המ' מקבל הולד הנשמה ובכל ל"ט הוא בריאת הגוף כו' ע"ש ומשמע דס"ל דהנשמה לא נתנה בו עד מ' יום ולכאורה ראי' לדבריו מגמ' מנחות הנ"ל. וא"כ י"ל דעד ארבעים יום מיא בעלמא כפשוטו. אלא דא"כ לכאורה יהיו דברי גמ' אלו סותרין דברי אנטונינוס ורבי.

ברם לאחר העיון לא קשה מידי ופירוש הדברים דרש"י מנחות הנ"ל פי' נוצרה בארבעים צורת הולד לארבעים יום במסכת נדה (דף ל) ע"כ. הנה שפי' דהאי נוצרה לארבעים הכוונה דצורת הולד נוצרה לארבעים ונראה דהרגיש בקושיתנו דלא תקשה דהנשמה נתנה בשעת פקידה ולכן פי' דהאי נוצרה קאי אצורת הולד והדין עמו דהרי הנשמה לאו יצירה היא אלא ניטלת מן הגוף שכל הנשמות שם וניתנת בשעת הזריעה ולא שייך יצירה בנשמה ולכן פי' נוצרה אצורת הולד וכלומר שהנשמה שנתנה בטפה זו ונתעכבה שם בטפה זו עד מ' יום וביום מ' נוצרה בצורת הולד וכל אלו מ' יום נקראו יצירה ומשך מ' יום אלו הנשמה היתה שם קשורה בטפה בלא צורת הולד, והמדייק בלשון הג"א יראה דזה נמי כוונתו שכתב וביום האחרון הוא יום המ' מקבל הולד הנשמה ע"כ ופי' שהנשמה מרחפת שם על יצירה זו הדקה כל מ' יום קשורה על הטפה וביום האחרון שהוא היום המ' כבר מקבל היצירה זו שהוא העובר את הנשמה שהיתה שם מקודם אלא שלא הי' מקום וכח קבלה ביצירה זו קודם מ' שהיתה קלה כמים בעלמא ולכן מיום מ' ואילך כבר נוצרה היצירה שהנשמה נתקבלה בה ועד עכשיו היתה הנשמה קשורה בטיפה וע"ד שאמרו מרחפת ע"פ המים.

ומה מתק בזה לשון רש"י סנהדרין צ"א הנ"ל שכתב ואמר לו אנטונינוס לרבי וכי אפשר לחתיכה שתתקיים אפילו ג' ימים בלא מלח שאינה מסרחת וה"נ אלו לא היתה נשמה נתונה עד שעת יצירה היאך תתקיים הטיפה שלא תסריח במעיה וכיון שטיפה מסרחת שוב אינה מולדת ע"כ ע"ש והכוונה דע"כ צריך שהנשמה תהי' קשורה בטיפה זו שלא תסרח עד יום מ' שאז תתלבש הנשמה בצורה זו של העובר וכיון שמשחית טיפה זו אפילו קודם מ' הרי הוא הורג נפש שהוא הנשמה שנתנה בטיפה זו וקשורה בה עד יום מ' וזה לפענ"ד ברור מאד. וממילא פשוט דגם קודם מ' יש בו איסור ח"ו להפיל הולד שהוא ג"כ בכלל רציחה כמו ההורג הטריפה שהורג את הנשמה או להרדב"ז בשחוטי חוץ והכ"נ כן הוא פשוט וברור' אלא דהמשחית קודם מ' יום הו"ל משחית נשמה בלי גוף שהוא כהורג את הטריפה ולאחר מ' יום כמשחית עובר גוף ונשמה ותרוייהו הוי בכלל רוצח אלא דהכא פטור קודם מ' מדין דלא הוי גוף אלא נשמה והוי כהורג את הטריפה וממ' ואילך פטור מטעם הת"ס או מאיזה טעם שיהי' אבל הו"ל בכלל הורג נפש בכל אופן.

ולפמ"ש אתי שפיר דאי נימא דעד מ' יום מיא בעלמא ממש ואינו חייב כלום א"כ יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא המוצז"ל שראוי להזריע חייב מיתה לשמים וכל שאין ראוי להזריע אין חייב עליו א"כ עיקר החיוב משום שראוי להזריע ולאחר שכבר הזריע ועשה פעולת ומעשה הזריעה שכבר נזרעה וגודלת פטור עליה אם משחיתה בתמיה הרי עיקר החיוב של הוצז"ל מהאי טעמא הוא אבל פשוט כמ"ש דעד מ' נמי בכלל משחית הוא וגרע ממוצז"ל ששם הוא משחית רק הזרע שראוי להזריע ולהביא הנשמה והו"ל גורם דאכתי ליכא נשמה והכא כבר איכא נשמה והמשחית הוא מכרית הנשמה מטיפה זו.

ועל ארבעה אשוב לפמ"ש בגמ' סוטה כ"ו ר"מ אומר לא ישא מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית ובירושלמי הובא בתוס' שם לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא עליו הכתוב אומר אל תשיג גבול עולים אשר גבלו הראשונים ובשדה יתומים אל תבוא וכתב הב"מ בצלעות הבית סי' ה' דתקנה זו של מינקת חבירו דינא הוא מעיקרא ומטעם פיסוק חיות של תינוק דלא גרע התינוק שזכה בשדי אמו ממי שזכה בפריסת מצודה והכא במצטרף נמי סכנתא החמירו בתקנתם לגרש אם עבר ונשא וכן מצאתי ת"ל במס' סוטה בירושלמי כו' וזה לא שייך אלא במעוברת ודאי ולא בתוך ג' שעדיין לא זכה העובר כלל וכעין זה כתב הח"ס א"ע סי' קמ"ו בביאור דברי המ"ל ובח"ס א"ע ח"ר סי' ל' ל"א ל"ב ל"ג הביא ג"כ דברי הב"מ וכתב דיתומים לאו דוקא אלא ה"ה גרושה וזונה ועיין תוי"ט פאה

פ"ה מ"ו ופ"ז מ"ג עה"פ אל תציג והנה מי עובר כמעי אמו מותר להרגו מאי שייך כאן אל תציג גבול עולים ובשדה יתומים לע יבא ופסקינן מיומי' דתינוק והא מותר להרגו וכ"ש לפסוק מיומי' לליכא הריגה כלל.

ואין להקשות דסוף סוף המיך זכה עובר כמה שהוא והא קי"ל ערכין דף ז' ע"ל וב"ב קמ"ב תינוק בן יומו נוחל ומנחיל ואמר רב עשת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב דווקא בן יום אחד אבל עובר לע להוא מיית בריעא ול"כ אין לעובר שום זכי' ועיין רמב"ם פ"ח מהל' נחלות ובטע"ב ת"מ סי' רע"ו ס"ה ברמ"א שם שנוש הוא לתלדה הרי אמרו שם הטעם להוא מיית בריעא אבל היכא דלע מת הכי נמי דמנחיל וכ"כ התוס' ב"ב להדיא דהא לתמרינן בפרק המקשה השותפין דהמה ומנע דה בן ט' מי היינו דוקא כשאמטה או הרגה שאז היא מתה תחילה ול"ת ל"כ אמאי נקט בן יומו עובר נמי נוחל ומנחיל וי"ל דבן יום פסיקא ליה אבל עובר לע פסיקא ליה למתני נוחל ומנחיל עכ"ל וכ"כ הרמב"ם פ"ל מהל' נחלות ועיין סמ"ע ת"מ הנ"ל ובשאה"ע ול"כ עכ"פ נקטינן העובר שהוא יורש וזוכה ומנחיל ושפיר זכה לעצמו ומחריס לסוריס לפסוק מיומו ול"כ יליפא בארעא וגיורא בשמי שמיע מותר להרגו ואסור להפסיק מיומו וגם מדקרע לי' יתוס משמע דבכלל גברא הוא.

והנה התוס' סוטה הנ"ל ד"ה מעוברת עצמו או שומה הקשו תמאי אית לן למקטליה נמתין עד שתלד והא דתנן פ"ק דערכין דף ז' התשה היולאת ליהרג אין ממתינין עד שתלד התם גזירת הכתוב היא ומתו גם שייהם לרבות את הולד אבל הכא נמתין לה ומבואר לאסור להרגו דאי נימא לליכא איסור למה נמתין עד שתלד ולאיתי מקשין מדברי התוס' לשאילת יעב"ץ שרלה לחדש דבהרתה לזנוים שלא תלד ממזר מותר להפילו שהרי בר מות היא ממילא והרי הכא נמי מיירי בזינתה דסוטה היא ופ"ה אמרו למה לע נמתין מלהמיתו. עכ"פ מבואר מדברי התוס' דאסור להרוג העובר ואדרבה נראה עוד מדאמרו בגמ' ערכין הנ"ל ומתו גם שייהם לרבות את הולד משמע דאי לאו הריבוי היינו אומרים שלא להמית הולד הרי מבואר לעל הולד נמי איכא איסור להמיתו מדכתבה תורה ומתו גם שייהם דכמיתת זו כן זו שייהם דין מיתה להס. ועיין ש"מ ערכין הנ"ל שהקשו ממתני' דאהלות דמשמע כל זמן שלא הוציא את רואשו היה מותר להרגו וכיון שמותר להרגו אמאי מחללין עליו את השבת ותי' משום סכנת נפשות ודוחין אפילו אפשר נפש מפני ודאי מתו במיתתו ותכי אמרינן בערכין להורגין את הולד בידים מפני שיוול האם ועוד קשה להתס גופי' מייתי דמחללין עליו השבת לסכן נפשות דומה את השבת גלמה לסכן נפשות מציל כיון דלומה את השבת ועוד לאמרינן ב"נ נהרג על העוברין ותי' דיוקא לאמו מקדמינן ליה מיתה אי נמי עובר כירך אמו דמי ואשה שמתה שאני שהוא בחדא גלע כמי שיצא לאויר העולם ואייב ע"פ לנפלים אין נפשות לפקוח פלוגתא ואפילו נפשות להקל להחיותן כל שכן שלא לפגוע בהם ומיהו יאפיין דגויס נפלים שלהס איסורא איכא למ"ד הכא בישראל מחללין שבת עליהן. ואייב ומיהו תימה אלא תציל נפש וגויס שרי לגמרי מ"מ להתעסק עמהס שיפילוס קעבר גלפני עור לפי שהס מוהרים לנפלים ע"כ.

אמנם המהרי"ט בסי' ל"ט שנשאל אם מותר להתעסק עם גוי' ע' להתעבר או שתפיל אם יש בזה איסור מחמת לידוד נפשות והשיב להתעסק עמהס שמתעבר בשכר מותר ובכן בזכרונו שרלה בתשובת הרשב"ש שהעיד על הרמב"ן ז"ל שנתעסק עם גוי' אחת שמתעבר בשכר, ולהתעסק שתפיל פרי בטנה לידוד נפשות אין כאן לתפילו בישראל נפלים לאו נפש הוא וממון הוא לחייב רחמנא דמי ווולדות לבעל ע"ש ודברים אלו סתרמי ניהו ממה שכתב בסי' ל"ז וכבר הקשו רבותינו המחרונים סתירת הדברים.

ומה שנלפענ"ד לולי דמסתפינא ליישב דברי המהרי"ט דהנה בחמת המהרי"ט ז"ל בתשובה ל"ז בסופו שם סיים ג"כ וז"ל ומיהו תימה גלע תציל נפש ובגויס שרי לגמרי מ"מ להתעסק עמהס שיפילוס קעבר על לפנ"ע והדברים מתמיהים שהרי בסמוך שם כתב דב"נ נהרג על העוברין והאיך כתב ובגויס שרי לגמרי אי לאו משום לפנ"ע אבל נראה פשוט דהא דקאמר ובגויס שרי לגמרי כלומר דישראל להתעסק לגוי להפיל שרי לגמרי מדין נפש דרך בעובר ישראל הוא בדין ספק"נ להחמיר אבל בעובר עכו"ס מותר לו לישראל להפילו ואין זו איסור מדין הורג נפש אלא משום לפנ"ע לע תתן מכשול וזה לפענ"ד ברור בס"ד והנה קיים שם אם לע שיש שם רופאים מחרים שיאמרו להס דלע קעבר אלא היכא דקאי בתרי עברי דהרת כדאמרינן התס ע"כ. מבואר דס"ל לתפילו לפנ"ע ליכא אלא היכא לליכא שם רופאים מחרים הרי ההורגו הוא הרוצח ופשוט.

שיכולה הגוי׳ לומר להם להפיל אבל אם יש שם רופאים אחרים אז מותר לגמרי לישראל להתעסק עם הגוים שיפילו.

אבל כי כן נלפענ״ד ליכא סתירה בדברי המהרי״ט דבסי׳ ל״ט השאלה היתה בגוי׳ אי מותר להפילה וכתב אי יש בדבר איסור מחמת איבוד נפשות דוקא למעיין שם וז״ל ומשמלתם שם מותר להתעסק כו׳ עם גוי׳ או להתעבר או שתפיל שם יש בדבר משום איבוד נפשות שהם גוים הרי התנה בפירוש משום איבוד נפשות ושהם גוים וע״ז השיב להוליד ליכא איסור כרשב״ץ ורמב״ן ולהתעסק להפיל בגוים גמי ליכא איסור דלא מקרי נפש וע״ז הביא כמה ראיות דעובר לא מקרי נפש וממילא לגבי עכו״ם ליכא איסור לשיטתו כלומר שישראל יפיל ולד גוי׳ וחזיל לשיטתו ממש מתשו׳ ל״ז דשבועה שרי דלמו נפש הוא וז״ב מאד בס״ד.

אלא שהוסיף שם המהרי״ט ז״ל דלפילו לישראל נפלים למו נפש הוא כלומר דהרי בתשובה לעיל הביא מחלוקת זה אי נפל בכלל נפש שמיים וז״ל הרי דבר זה תלוי בפלוגתא אי נפשות לפקוח פלוגתא הוא ופקח נפשות להקל להחיותן כל שכן שלא לפגוע בהם ומינה יליפינן לנפלים דגוים למען לומר הכא מחללין עליהם שבת בדילהו מיהת ליכורע ליכא ע״כ. וכוונתו כיון דהוא מחלוקת אי נפל בכלל נפש הוא ולכן הכריע דכיון דפקח נפשות להקל להחיותן היינו דמחללין שבת להחיותן משום פקח נפשות כ״ש שלא לפגוע בהם כלומר להרגן דודאי הו״ל פקח נפשות להחמיר ואסור להורגן דהו״ל פקח נפשות ופקח רוצח וכיון דעלתה לו כך לפ״ז אם נמצינו בשיטה זו דנפלים הו״ל פקח נפשות ע״כ בעכו״ם נמי ליכא איסורא לישראל להרוג נפל עכו״ם משום פקח נפשות וזה שכתב בדילהו מיהת ליכורע ליכא. ושוב תמה על זה דבעכו״ם כיון דלא חשיבי נפש הי״ל ליזל לקולא דגוים שרי לגמרי מדין פקח כיון דלא מקרי נפש והכריע לעצמו דהגם דלגבי ישראל הכריע לאיסור מכח פקח נפשות להחמיר אבל בעכו״ם הכריע דשרי לגמרי וז״פ וברור מאד. ומעתה בתשובה ל״ט אם הוסיף כיון דכל עיקר מה שהכריע בסי׳ ל״ז לאיסור הוא מכח פקח נפשות להקל להחיותן ולהחמיר ליגע בהם ע״כ ליכא להאי לישראל איכא איסור גם בשביל מה שיהיה מזה נפש ובזה נח ליכא האיסור אלא משום דאיכא למיחש לעתה נפש קטן שאין זה אלא לאחר תרצ״ט יום. אבל יש לפקפק בזה דאחר דכל האיסור בישראל בעובדין הוא ממה שנאסר לבני נח מכללא דמי ליכא מידי וכיון שלב״נ מותר משום דכתיב האיסור בלשון שופך דם האדם באדם דמו יישפך שנטרך לפרש שאדם לא מקרי אלא אחר תרצ״ט יום כדכתב הגרע״י אויטערמאן בתשובתו ע״כ מנלן לאסור בישראל גם בפחות שלא שליכא גמור וזה כל שבאתו להפיל ולד בסתם, על לא דבר אבל היכא דגורם מחלה להאם ואמו נריכה לרפואה אז מסתיקא לן מאחרינן עליה בשביל שפיקוח של הולד כיון דרפואת אמו הוא אז לא מצאתינן בפיקוח של הולד בעכו״ם שלעולם ס״ל דלאו נפש הוא ולא אזלינן לחומרא ולעולם שרי וע״כ בגוי׳ מותר לפילו לכתחילה להתעסק עמהם להפיל אלא שצ״ע לא הוי בכלל לפנ״ע שכתב לעיל ול״ל דמיירי שיש רופאים אחרים, או שכאן לא דייבר מענין לפנ״ע אלא מדין איבוד נפשות שהם גוים וכמו שהביא בשאלה ז״ב מאד.

נתיב ה

וראיתי לידי״נ מרן הגאון הגדיק פוסק הדור מוה״ר משה פיינשטיין שליט״א בקונט׳ לתורה והוראה מובטת ז׳ שיצא לחלוק על דברי מהרי״ט והביא סתירת התשובות וכתב שהתשובה בסי׳ ל״ט מוייפת היא ואיזה זייפן הכניס בתשו׳ מהרי״ט והתירן שם בדף 15 לסתור דברי מהרי״ט השניות ולפמ״ש לפענ״ד נדקו דברי המהרי״ט והם מרוצה אחד ניתנו והדברים רחויים למי שאמרם. אלא שראיתי שם דבר אחד מה שרציתי להעיר עליו שכתב מרן הגר״מ ז״ל שלכן מה שהביא שם מתשובת הרשב״ץ שהרמב״ן התעסק עם נכרית אחת להפיל עוברה, ניחא מה שאנחנו אין מוצאין אותה בתשובות הרשב״ץ, ורציתי בתשובת הגרע״י אויטערמאן ז״ל הנדפסת בנועם חלק שני שגם הוא אחד מצא ולא מצא שבתשובות הרשב״ץ דבר שכיון שהוא ממזייף אחד כתב גם זה לשקר ולהטעות ולא נצטרך לומר שתשובה זו רואה אותה בכת״י ולא בדפוס, אבל אם תשובה זו אמת נראה לי נכון מש״כ הגרע״י אויטערמאן שם דהיה זה קודם תרבעים יום ואמור ישראל מב״נ קודם תרבעים יום שאף שישראל חשוב להרי בר״ן יומא פ״ב הובא ברמב״ן בשם בה״ג שמחללין שבת בשביל שכונת ולד לחודיה אף בפחות מתרבעים יום ש״כ ודאי שאסור להפילו כדכתבתי לעיל שלא היה שייך להתיר מלוג שבת אם היה מותר להפילו וכדכתב כן גם המו״י לומר מותר להרגו ומותר לחלל שבת אין לו שחר (ועיין גם ב״מ ערכין ז׳ שכתב גם כן) מ״מ לבן נח מותר קודם תרבעים מטעם דישראל היכא שאסור גם בשביל מה שיהיה מזה נפש ובבן נח ליכא האיסור אלא כשהוא עתה נפש קטן שאין זה אלא לאחר תרבעים יום. אבל יש לפקפק בזה דאחר דכל האיסור בישראל בעובדין הוא ממה שנאסר לבני נח מכללא דמי ליכא מידי וכיון שלב״נ מותר משום דכתיב האיסור בלשון שופך דם האדם באדם דמו יישפך שנטרך לפרש שאדם לא מקרי אלא אחר תרבעים יום כדכתב הגרע״י אויטערמאן בתשובתו ע״כ מנלן לאסור בישראל גם בפחות שלא שליכא

טעמא מ״מ הא אין לנו לאסור בעצמו, אך שנאסר בישראל גם בישראל אף שהוא מצד הכללא דמי איכא מידי שייך שיהי הטעם האיסור משני טעמים למאי דסברי התוס׳ חולין דף ל״ג באיסור אבמה״ח לב״נ שהוא בטמאות ואף לר״מ משום דאף שהוא מטעם אחר נמי הוא כהכללא שא״כ שייך שלישראל אחר שידעינן מזה שנאסר לב״נ דגם לישראל שיהי׳ מטעם אחר וכ״ש ששייך שלישראל יהיה שני טעמים, שלכן אם הוא אמת כהתשובה שהובא שם שהתעסק להפיל עובר שבמעי נכרית הוא בפחות מארבעים יום כסברת הגרא״י אונטערמאן וצ״ע לדינא עכל״ה.

ולפענ״ד לאחר בקשת סליחת הגאון שליט״א אין כאן סתירה בין התשובות ולאו שטרא זייפא הוא אלא תורת משה אמת תרוייהו תשובות מרועה אחד ניתנו ומר בר רב אשי חתים עלה כמ״ש שעל תרוייהו חתם עצמו הצעיר יוסף בכמהר״ר משה מטראני זלה״ה אלא מה שאני מוסיף כאן מה שתמה מתשובת הרמב״ן והרשב״א שהיא ג״כ תשובה מזוייפת ח״ו לומר כן אבל האמת שתשובת הרשב״א אמיתית היא מובא בא״ח יו״ד חלק שני הל׳ ע״ז דף 229 וז״ל כתב הרשב״א ז״ל בתשובה רופא ישראל מותר לעשות רפואה לנכרית כדי שתתעבר משום איבה והוי כמילדת דמותר משום איבה וכן העידו על הרמב״ן ז״ל שעשה הוא עצמו כן, והובאו דבריו בב״ה יו״ד סי׳ קנ״ד והוסיף הב״ה וז״ל אני מצאתי כתוב שכ׳ לו הר״ר יונה על מעשה זה תבא עליך ברכה שאתה מרבה זרעו של עמלק עכ״ל הנה מבואר שזה הוא תשובת הרשב״א שהעיד על הרמב״ן ז״ל שנתעסק עם גויה להתעבר ולאו זייפא הוא ח״ו ובשו״ת הרשב״א ח״א שלפנינו חסר תשובה זו מכח הצענזורא וז״ש המהרי״ט וז״ל וזכורני שראיתי להרשב״א ז״ל בתשובה שהעיד על הרמב״ן ז״ל שנתעסק עם גויה אחת שתתעבר בשכר, אמנם מה שהוסיף המהרי״ט ז״ל שם וז״ל ולהתעסק עמה שתפיל פרי בטנה איבוד נפשות אין כאן וכו׳ זה כבר אינו מתשובת הרשב״א הנ״ל אלא המהרי״ט חוזר על דבריו הראשונים שהרי שתי שאלות שאלוהו אחת אם מותר להתעסק עמה להתעבר והשנית אם מותר להתעסק עמה להפיל ועל שאלה הראשונה כתב דמותר וסיים בתשובת הרשב״א בשם הרמב״ן ושוב השיב על שאלה שניה והתחיל ולהתעסק עמה שתפיל פרי בטנה כו׳ הוא שאלה שניה ואין זה המשך מתשובת הרשב״א הנ״ל אלא הי׳ צריך לעשות נקודה קודם ולהתעסק עמה שתפיל פרי בטנה וזה פשוט ואז אתי שפיר הכל וכנראה דבזה שגה ג״כ הגרא״י אונטערמאן ז״ל אשר הביאו הגרמ״פ שליט״א ואין לי הנועם הששי לעיין שם בדבריו עכ״פ לענינו פשוט דצדקו דברי המהרי״ט ואין כאן זיוף לא מצד תשובת הרשב״א ולא מצד תשובותיו ואין כאן סתירה בדבריו כלל לפענ״ד אלא הכל יבא בשלום ופלא אהני תרי גאוני ששגגו כל כך בדברי רבינו הגדול המהרי״ט ועשאוהו כטועה ומזוייף ח״ו והם לפענ״ד דברים פשוטים כמ״ש.

אלא דלפ״ז ליכא שום ראי׳ וחילוק מה שרצה הגרמ״פ לחלק וכן הגרא״י אונטערמאן דהי׳ זה קודם ארבעים ולחלק בב״נ בין קודם ארבעים לאחר ארבעים ולאחר ארבעים חמור ב״נ מישראל וקודם ארבעים חמור ישראל מב״נ והם דברים מוקשי הבנה שיהיו תרי הפכים בנושא אחד וגם בגמ׳ לא מחלק בב״נ בין קודם ארבעים לאחר ארבעים כלל, אלא די״ל דכיון דאמרו ב״נ נהרג על העוברין וקודם מ׳ אכתי לא מקרי עובר ומ״מ לא צריך לזה וכמ״ש בס״ד, דהאי ולהתעסק הם דברי מהרי״ט ולא דברי הרשב״א כלל והמהרי״ט לשיטתי׳ דס״ל דבעכו״ם לגבי ישראל ליכא איסור להפיל כלומר שישראל יפיל לנכרית ולזה קאמר דמותר להתעסק אבל הנכרי בעצמו מודה דאסור לעולם וחייב עליו דלא מצינו למהרי״ט שיחלק בנכרי בין קודם מ׳ לאחר מ׳ כנלפענ״ד.

ומיהו להלכה צדקו דברי הגרמ״פ שליט״א בנדון הולדות שלפי דעת הרופאים לא יחיו שנים רבות אשר נולדים במחלה תיי-סקס ר״ל שאפילו שנודע ע״י הבדיקות בעובר שאפשר עתה להעמיד אם יהי׳ הולד כזה אסור להרגו כיון דליכא סכנה להאם והולד אסור להרגו כל שהוא ולד, מלבד שההפלה בעצם היא סכנה להאם וכמ״ש כבר במקום אחר ראי׳ מגמ׳ שבת ל״ב אהא דאמרו על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן רב פפא אמר אבב חנואתא נפישי אחי ומרחמי אבב בזיוני לא אחי ולא מרחמי ופרש״י אבב בזיוני במקום שיש הפסד ועוני לא אחי ולא מרחמי כך בשעת הסכנה הורע מזלה וחשיבותה וחדלו פרקליטין שלה ע״כ ע״ש והארכתי דכל לידה סכנה הוא אלא דהתם כיון דמקיימת בזה מצות פ״ו שומר מצוה לא ידע דבר רע וזכות המצוה מגין עליה אבל להפיל ח״ו הוא רק סכנה בלא מצוה ומי ימליץ וילמד זכות עליה, אבל בר מן דין אסור להפיל הולד שהרי אסור להרגו מצד עצמו ואפילו לפי שיטת מהרי״ט שמיקל בסכנה לאמו ואפילו אין הסכנה מבוררת אבל מ״מ כה״ג דליכא שום סכנה לאמו ודאי הרי זה בכלל רוצח ואין נפ״מ בין עובר לעובר כיון שהיסוד שעובר בעצם הוא האיסור וז״פ. ועיין משנה הלכות ח״ה סי׳ רל״ג מה שהארכתי קצת בדברי החו״י המפורסמים בזה והשאילת יעב״ץ ח״א סי׳ מ״ג התמוהין.

נתיב ו

ואשר נלפענ״ד לולי דמסתפינא לחדש דבר חדש דבישראל פטור על העוברין דלא מקרי נפש ועכו״ם דחייב

משום דשופך דם האדם מקרי ונפש לא מקרי לפמ"ש בספר הקנה (קארעך) שכל דבריו נתגלו לו מפי אליהו זכור לטוב וכתב בדף מ"ז ע"ב וז"ל וצ"ל כי באותו רגע שהאשה יולדת מלמטה הנשמה נשלמת למעלה ומשתלחת מן המלכות אל פני אדם ובעת שהנשמה משתלחת היא משתלחת לאחד מי"ב שבטים ותסובב על שם י"ב משם תקבל כל העתידות לבא עליו ולפיכך ראוי לך לדעת מהו שאמרו חז"ל שנוטל המלאך הזרע בידו והולך לפני השם ואומר לו ולד זה מה תהא עליו עני או עשיר גבור או חלש ואלו צדיק ורשע לא קאמר וכו' ע"ש.

והנראה מזה כי רק באותה רגע שהאשה יולדת מלמטה הנשמה נשלמת מלמעלה ומשתלחת מן המלכות אל פני אדם ולא קודם לכן וצ"ל דהא נשמה היא נשמת ישראל קדישא שיצאה מן הגוף שאין להם לעכו"ם אבל נשמת החיים הוא ניתן משעת פקידה כמו שאמר אנטונינוס לרבי דאל"כ תקשה ליה מן הגמ' הנ"ל דאמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייע ליה וז"פ ועיין תוס' ע"ז דף ה' ד"ה אין בן דוד בא דנשמות של ישראל ושל עובדי כוכבים אינם בגוף אחד ולפ"ז י"ל טעם פשוט למה ב"נ נהרג על עוברין דלב"נ החיוב רציחה הוא על האדם וכל שניתן בו חיות נפש בהמית משעת פקידה כבר הוא ראוי להיות אדם וחייב עליו אבל בישראל בעי נפש אדם ואותו נפש אינו באה רק ברגע שהאשה יולדת מלמטה ועד התם לא נקרא רק אדם ולכן ב"נ נהרג עליו וישראל לא נהרג על העוברין דלא מקרי נפש עד שתקבל הנשמה בשעת לידה וקודם לידה הו"ל דינו כישראל שהרג את העכו"ם דעכו"ם מקרי רוצח ולא ישראל. והרי אפילו ישראל שהורג עכו"ם אינו נהרג עליו והכ"נ בעובר שהוא כן. ויש להאריך בזה אמנם הוא דבר חדש.

ולפי טעם זה יש ליישב קושית הפוסקים למה בשיצא ראשו קיי"ל דאין דוחין נפש מפני נפש וקודם לזה אמרינן דחייה קודמין לחייו, גם מדקרי ליה קודמין לחייו משמע דחייס קרי ליה ואמאי חייה קודמין ובפרט אם יהי' הולד זכר עיין שלהי הוריות האיש קודם לאשה ועיין ס"ח סי' תרע"א יותר עון ההורג בחור ממי שהורג זקן וזקנה אמנם לפמ"ש אתי שפיר דכל שהוא קודם הלידה הרי אין לו נשמת ישראל הקדושה שבאה אליו אחר הלידה או בשעת לידה רק נשמת חיים וע"ז רק ב"נ נהרג ולא ישראל ולכן מיד שיצא ראשו אין דוחין נפש מפני נפש.

ועיין גיטין כ"א ע"ב בשלמא יד דעבד לא אפשר למקצייה ופרש"י דשייך במצוות ואינו רשאי לחבול בו וכו' מבואר דמטעם דשייך במצות אסור לחבול בו ובעכו"ם כה"ג הי' שרי ובעובר ישראל נמי צ"ל כעין זה דבעובר אכתי לא שייך במצות ולא הוי רק בגדר האדם באדם בלא מצות אלא שמ"מ יש בו איסור של האדם באדם ולא נפש. שוב נתיישבתי בדיוק לשון בעל הקנה שכתב הנשמה נשלמת וא"כ פירושו שכבר אותה נשמה ניתנה בולד אלא שלא נשלמה בכל ההשלמה שצריך לה ולפ"ז ליכא לחדש ככל מה שכתבתי אלא הדברים כפשוטן ומה שישראל פטור צ"ל הטעמים שכבר נאמרו או משום שאכתי לא נשלמה לגמרי והו"ל כעין חצי שיעור ובעכו"ם חייב ובישראל פטור ודו"ק היטב ואם שגיתי ה' הטוב יכפר.

בקיצור העולה לדידן דלהפיל אשה מהריונה מיד אחר שנקלט הזרע הרי הוא איסור גמור של רציחה בין לישראל ובין לעכו"ם אלא שהב"נ נהרג על העוברין ובישראל פטור הוא או דהו"ל הת"ס או משום דכל שלא יצא לעולם אכתי לא הוה ליה חזקת חיים יהי' מאיזה טעם שיהי' אבל פשוט דזה רק לענין מיתת ב"ד אבל לענין איסור הו"ל דין הורג כמבואר בש"ס ובזוהר הקדוש ובפוסקים וח"ו להקל בזה אפילו זיז כ"ש. ובעונ"ה נתקלקלו הדורות והרי בזמן שביהמ"ק קיים אם הי' רוצח בעדים והתראה והביאוהו לב"ד ואפ"ה לא היו יכולין לדונו אלא בסנהדרין של כ"ג ושפטו העדה והצילו העדה וכהיום כל אחד נוטל בידו לפסוק בדיני נפשות להרוג נפשות ח"ו או להחיות בלי שום אחריות כלל וכלל והרי הוא ח"ו בכלל רוצח ממש ומ"ש נפשות אלו מאלו לענין נפש מי הוא זה אשר בידו לפסוק מיתה לנפש מישראל, ואפילו הוא עובר, והגם שבמקום סכנה לאם התירו האמנם דבר זה כבר או משום דין רודף שנוהג גם בזה"ז וכמ"ש הרמב"ם ז"ל או משום חיי האם שהאם בסכנה והו"ל דוחין ספק מפני ודאי במקום שבלאו הכי ממילא תרוייהו ימותו אבל שלא במקום סכנה חס מלהזכיר.

נתיב ז

ולא אוכל להתעלם מה שעל לבי ע"ד שנאמר משלי י"ב כ"ה דאגה בלב איש ישחנה ואמרו בגמ' יומא ע"ה אל תקרי ישחנה אלא ישיחנה לאחרים ואומר אני אבל אשמים אנחנו על העון הפלילי הזה ומאין יצא להם להרשעים להתיר רציחה בפרהסיא האמנם כבר הגידו לנו מגידי אמת צדיקים מדורות שלפנינו שאם בן תורה אחד מתרשל בנט"י בביה"מ או בכיוצא בזה הרי זה פועל ועושה רושם אשר ח"ו רשע מעבר ליס מחלל שבת או כיוצא בזה בעבירה גדולה והנה בזמנים אחרונים ראה ראינו אשר במחנה השכינה בני תורה ויראי ה' תלמידים וחסידים ואפילו רבנים וראשי ישיבות התחילו לחפש אחר התירים שאינם התירים ולהקל ביסוד היסודות מצות פ"ו בתירוצים שונים פעם תירוץ מחמת חולשת הדורות, והשני מחמת רבוי הבנים שעי"ז לא יוכלו להחזיקם

ולגדלם כראוי להם והשלישי מיט א פרומען יצה"ר שאם יהי' לו הרבה בנים לא יוכל ללמוד תורה שאשתו היא המביאה הפרנסה ויצטרך לבטל מלימוד התורה וכ"ש לאחר שכבר קיימו פ"ו בבן ובת מדאורייתא ואין עליהם עוד חיוב דאורייתא. ורביעי כי לאהבת אשתו רוצה לחסוך אותה מצער הריון ולידה וצער גידול בנים שאין לה כח לכל זה. ומצאו להם לזה רבנים מקילים אשר מקלם יגיד להם ועל כל דבר בשאלת פיו אומר הן וככה אח"כ אנשים אלו משחיתים זרע לבטלה וגורמין לבטל המצוה והרי אמרו ז"ל שוחטי ילדים אל תקרא שוחטי אלא סוחטי ילדים וא"כ כיון שח"ו שבן תורה או איש ירא אלקים מיקל לעצמו בזה ח"ו הגם שהוא דרך אישות מ"מ עושה איסור אח"כ גורם שהחפשים בעונ"ה מתירין לגמרי כי הם אינם מבינים להבחין בין איסור לאיסור וע"ד שהבאנו לעיל ולכן לפענ"ד ההפקרות בעניני אישות אשר התירו ח"ו לעכב הריון בטענות כוזביות הוא אשר הביא שהחפשים כבר החליטו ר"ל להאפשרות כזה של רציחה.

ובספרי משנה הלכות ח"ה סי' ר"י האריכתי בס"ד לבטל טענת המשחיתים האלו, א) טענת הללו שכבר קיימו מצות פ"ו מה"ת הרי גמ' מפורשת היא ביבמות ס"א ע"ב בבקר זרע זרעך ובערב אל תנח ידיך ודרשו ז"ל דחייב לישא אשה בת בנים אפילו בזקנותו כל שבידו להוליד בנים בלי שום חולק עיין א"ע סי' א' ס"ח ומצוה זו מ"ע דרבנן היא אלא שנחלקו אי חייב למכור ס"ת בשביל מצוה זו עיין בי"ש שם ולדעת קצת פוסקים אפילו דמצות של בערב היא דרבנן מ"מ לענין חיוב הוא אבל אם קיים המצוה והוליד בנים קיים בהם מ"ע דאורייתא הגם שכבר יש לו בן ובת עיין אמרי דוד על תרי"ג, ב) גם הא טענתא דמשום פרנסה ובשביל פרנסה ממעט בבנים ח"ו אין כדאי לטפל בה והקב"ה הוא הזן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד ביצי כנים ולהדיא מבואר בס"ח אל יחשוב צדיק כשהוא עני אם אבא על אשתי שתתעבר ממני ואנא אקח לפרנסה זה מחוסרי אמנה כל מי שחושב כי הקב"ה מזמין בדדי האשה חלב ליונק כשיוצא ממעי אמו וכו' ע"ש סי' תקי"ט וסי' תק"כ.

ומה שטוענים משום צער האשה הנה פשוט שאין לנו להיות רחמנים יותר מהקב"ה והוא הוא האב הרחמן האמיתי והגם כי ודאי חייב אדם לחוס על אשתו שהיא כגופו ועל צערה אבל ח"ו שבשביל זה לעבור על איסורים שהם ח"ו בכלל מיתה בידי שמים ואם תצטער האשה להתענות ביוה"כ נתיר לה לאכול שלא תצטער ואם תצטער על איזה דבר בשבת נתיר לה לחלל שבת שלא תצטער וכדומה לזה חס מלהזכיר דברים אלו ובאמת כי רואים כמה נשים שמתרעמות על צער גידול בניהם אשר בו בעת הם הולכים לעבודה לכל היום או להיות מורה עם ילדים זרים כל היום, והולכים לחתונות ורוקדים ונעורים רוב הלילה ואין מתאוננים על זה רק שאם לפעמים בנה מתעורר בלילה והיא צריכה להשתיקו זה כבר אין ביכולתה לסבול וכשצריכה לקום בלילה ולשתק בניה זהו צער גדול לה והארכתי שם בס"ד בגודל האיסור לעכב ההריון אשר בעונ"ה הוא מעשה ער ואונן וכל הצרות ר"ל באים בשביל זה. ואשרי לו למי שיכול לתקן העול הזה. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן שי"א, וחי"ד סי' רע"ד-רע"ה].

ובזה הנני חוזר על הראשונות ואבקש סליחה ממעכג"ק מחותני אדמו"ר מרן שליט"א על שהטרחתיו במכתבי זה כי לא מרמות רוחי כתבתי אלא מחמת אהבה וידידות יתירה הרגשתי לכתוב מכתב ברכה למעכג"ק על אשר אזר מתניו ולחם בכל כחו נגד החוק המאוס הזה ובזכות אבותיו הקדושים (עיין ברכות י' ע"ב) א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא כל התולה כו' משמים זיכוהו במצוה גדולה כזו, וי"ר שיזכה עוד להרבות בקדושה וטהרה ולנהל עדתו עדת קודש עדי יבא ינון ולו יקהת עמים.

מחותנו אוהבו מוקירו ומכבדו בכל הכבוד אסקופה הנדרסת תחת כפות רגלי חכמים ותלמידיהם קשור באהבתו בלב ונפש

מנשה בן רחל לאה

סימן שכט

בענין הפלת עובר וישוב לדברי מהרי"ט

י' טבת התש"מ לסדר ידך בערף אויביך תש"מ בנ"י יצו"א דזיו לי' כבר בתיא, רב הרבנים גאון הגאונים ידי"ע שר התורה מרא דכולה שמעתתא מזה בן מזה ע"ה פ"ה ידי"נ ציס"ע כהדרג"ק מוה"ר משה פיינשטיין גדול מרבן שמו.

אחדשכג"ק בהכנעה וביראת הכבוד. את קסתי נתתי בידי בדברי תורה אשר כתב מעכג"ק בקונט' לתורה והוראה חוברת ז' והובא לידי ע"י תלמיד ישיבתנו הרה"ג מוה"ר נפתלי לינטשעווסקי שליט"א בדבר הריגת עובר במעי אמו ר"ל אשר בעניותי גם אני זכיתי לכוין להלכה כן בספרי משנה הלכות ח"ה סי' רל"ג ועוד בכמה מקומות שיצא לאור בשנת תשל"ב לפ"ק האמנם ראיתי בקונט' כהדרג"ק דף 15 שהביא סתירת רבינו הגדול המהרי"ט בשתי תשובות שבסימן צ"ז אוסר להפיל עובר כל זמן שאין סכנה לאמו ומתרץ הא דיוצאת האם ליהרג מכין כנגד בית הריונה ובסי' צ"ט כתב דאף בישראלית מחמת איבוד נפשות אין נדנוד כלל מאותה ראי' דמכין בבית הריונה ביוצאה ליהרג שאינה כלום אף לדבריו ומעכ"ג תמה על תשובה זו דהראי' דמכין כנגד בין הריונה ביוצאה ליהרג אינה כלום, ומראי' על שהקשה הגמ' פשיטא גופה היא על הא דתנן דאין ממתינין ליוצאה ליהרג עד שיולד הולד, שג"כ אינה כלום כדכתב החו"י

למדרגה ממס רמי שאסור מדלא הקשה ממס פשיטא אלא הוסיף בקושיתו פשיטא גופיה היא משמע דלולי סברת גופיה היא היה סברא להמתין להגיל העובר כ"ש שאסור לגרוס מימתו ע"ש והוא תי' פשוט שלא שייך לומר דלא סליק מדעתיה דמהרי"ט למרץ זה ובפרט לכתוב שאין נדחוד כלל, וגם לא שייך שלא להזכיר כלל שיטת הרמב"ם שרק מדין רודף הוא דהיתר למחוך העובר במקצה לילד וגם לא שיטת התוס' דאסרי מטעם מי ליכא מידי שלכן פשוט שאין להשגיח על תשובה זו כלל כי ודאי תשובה מזוייפת היא מאיזה תלמיד טועה וכתבה בשמו, וכבל חופן כיון דליכא סתירה בדבריו מתשובה לתשובה לף אם היו שקולין גם היה לנו לאסור אבל ג"כ לזה דברור שהיא תשובה מזוייפת מאיזה טועה ומטעה שלכן מה שהגיה עם מתשובת הרשב"א שהרמב"ן התעסק עם נכריה אחת להפיל עוברה ניחא מה שאנחנו אין מוצאין אותה בתשו' הרשב"א, ומגיה בתשו' הגרע"י פוטטערמאן בנועם חלק שני גם הוא חפש ולא מצא בתשובת הרשב"א דבר זה שכיון שהוא ממזייף אחד כתב גם זה לשקר ולהטעות ולא נשטרך לומר שתשובה זו רואה אותה בכת"י ולא בדפוס עכלכג"ק.

ואני בעניי מסקופה הנדרשת הכיותי את לבי להבין דברי רבינו המהרי"ט וליישב הסתירה ונאו שטרח וייפא ייהו אלא תורת משה אמת תרוייהו תשובות מרועה אחד נאמרו ומר בר רב אשי אמיס עלייהו כמ"ש בסוף ג' התשובות הנעיר יוסף בכמה"ר משה מטראני זלה"ה ורשאונה נדון בשה שאמה מתשובת הרשב"א והרמב"ן שהביא שם ולא נמצא בידינו תשובה זו שהוא ממזייף אחד שכתב זה לשקר ולהטעות ואני תומר מ"ו לומר כן ותשובה זו אמיתי היא ומקורה הגאמן בע"א (מלוויל) יו"ד הל' ע"ו דף 229 וז"ל כתב הרשב"א ז"ל בתשובה רופא ישראל מותר לעשות רפואה לנכרית כדי שתתעבר משום מיבה והוי כמילדת למותר משום מיבה וכן העידו על הרמב"ן ז"ל שעשה הוא עצמו כן עכ"ל ובב"ה יו"ד סי' קנ"ד הביא דברי הרשב"א בשם ע"ת הל"ו וז"ל הג"ה ב"ה כ' בע"ת בשם הרשב"א בתשובה רופא ישראל מותר לעשות רפואה לנכרית כדי שתתעבר משום מיבה כמו כן עכ"ל אני מצאתי כתוב שכ' לו הר"ר יונה תבע עליך ברכה שתהא מרבה זרעו של עמלק עכ"ל. והרי שנתגלה לן מן השמים מקור תשובת הרשב"א הנ"ל שבאב מינה המהרי"ט ז"ל מקור נאמן מים שאר לף יכזבו וזה הוא תשובת הרשב"א שאר העיד על הרמב"ן שנתעסק עם גוי' להתעבר ולאו זייפא הוא ח"ו ובתשו' הרשב"א ת"ת שלפנינו חסר תשובה זו ועיין שם המעיין שמחמת הנעתזורת חסרו שם ג' תשובות סי' ק"כ וסי' קכ"ג ועכשיו בדפוס החזירו עטרה

ליושנה ע"ש עכ"פ זו היא תשובת הרשב"א שאר העיד המהרי"ט ובזכרוני שראיתי להרשב"א בתשובה שהעיד על הרמב"ן ז"ל שנתעסק עם גויה אחת שתתעבר בשכר וזה פשוט ובדור בס"ד.

ומה שתמה מעכג"ק דלא נמצא בתשובת הרשב"א להתעסק עמה שתפיל פרי בטנה ליזוד נפשות אין כאן כו' הנלע את מעכ"ג אלא דבאמת המהרי"ט לא אמר זה בשם הרשב"א והרמב"ן ז"ל דמה שהביא המהרי"ט בשם הרשב"א והרמב"ן הוא על שמותר להתעסק עם גוי' שתלד ולאין זה מייתי דאי' מתשובת הרשב"א בשם הרמב"ן ז"ל אבל המהרי"ט אם נמצל ג' שלוות אחת אם מותר להתעסק עם גוי' שתלד והביאם אם מותר להתעסק עמה שתפיל פרי בטנה ועל השאלה הראשונה הביא ראיות שמותר והביא לעצמו בסוף דאי' מעשה רב שהביא הרשב"א שהרמב"ן בעצמו עשה מעשה, ועל השאלה שני' אי' מותר להפיל פרי בטנה הוסיף המהרי"ט מעצמו להתעסק עמה שתפיל פרי בטנה ליזוד נפשות אין כאן וזה אינו כבר מתשובת הרשב"א הנ"ל אלא המהרי"ט הוא שחזר על השאלה השני' שלאחר שפשט שאלה הראשונה שמותר להתעסק להתעבר חזר והביא על שאלה שניה ולכן האי תיבת ולהתעסק עמה שתפיל כו' הוא תשובה על שאלה שניה ואין זה ממש מתשובת הרשב"א הנ"ל אלא היה צריך לעשות נקודה קודם תיבת ולהתעסק עמה שתפיל וכו' ואז לא אי' בה הטעות וזה פשוט מאד וגרמה לזה שגם גם הגרע"י פוטטערמאן אלא דקדק בדברי מהרי"ט ז"ל ואין לי הנועם השאי שם עכ"פ לעיננו לדקו דברי מהרי"ט ואין כאן זיוף מאד תשובת הרשב"א כלל וזה פשוט מאד.

ומאחר שעזרנו השי"ת לייאב קושיא חדא אבקש מטו מהשי"ת לייאב גם שאר קושיות מדברי מרן המהרי"ט שלא יהיו תשובותיו סותרין ומדברה בא זה וגילה על זה ושמיהם כאחד טופיס. והוא דבסי' ל"ו יש כמסתפק בעובר ירך אמו הוא והא דפטור על הנפלים הוא שאאר מדין מבלה ותנן בפ' שביעי דאהלות האשה שהיא מקצה לילד כו' יש רובו אין נוגעים בו אאין דומין נפש מפני נפש משמע דיש בחוי הולד בית מיחוש והיכי אמרינן בערכין דהורגין את הולד בידים מפני ניוול האשה. עוד קשה מהא שמעתא גופה דמייתי סכין דרך רה"ר ומקרעין את כרסה ומוציאין הולד אאמע דאסור נפשות הוא ודוחה את השבת ובפרק ד' מיחות אמרינן דצ"ע נהרג על העוברין וכתבו התוס' דליישראל נמי יש ליסור בדבר משום דמי ליכא מידי, ויש לתרץ דיוקא דליהרג שאני הואיל ואסופו ליהרג עם אמו דעובר ירך אמו הוא משום ניוול דאמו מקדמינן ליה מיתה, אי נמי ליכא למימר דלעולם עובר לאו כיולד דמי דכירך אמו הוא ואשה שאני שהוא אי ואתה אמו הרי הוא כיולד אאא בשיב

אדם שהוא באדם אלא כמי שיצא לאויר העולם וכנגדו בבהמה טעון שחיטה, ובפרק בתרא דיומא גבי עוברה שהריחה הביאו משם רמב"ן דאיכא מרבוותא דאמרי משום סכנת הולד לחודיה מחללין ואיכא מאן דאמר שאין מחללין משום נפלים אלא משום חשש מיתה דידה הוא וטעמא דיושבת על משבר שמתה משום דכילוד דמי דתו לאו ירך אמו הוא אלא חי הוא ודלת נעולה בפניו וליכא חששא אלא דליכא חזקה דחיותא וספק נפשות להקל וכו'. וכתב הרי דדבר זה אכתי לנפלים דין נפשות לפקוח פלוגתא הוא (כלומר דדא הלכתא אי יש לנפלים דין נפש לענין דנימא ביה פק"נ במחלוקת שנוי') וספק נפשות להקל להחיותם כל שכן שלא לפגוע בהם, פי' דכיון דנשאר הספק בנפלים אי חייב עליהם כנפש או לא ולכן הו"ל ספק פק"נ וספק נפשות קיי"ל להקל מקרא דוחי בהם עיין תוס' יומא וכל שכן שלא לפגוע בהם דמה אם להחיותן שהוא בשב ואל תעשה אמרינן להקל ולחלל עליהם השבת כ"ש לפגוע בהן להרגן בידים שהוא ודאי אמרינן ספיקו להחמיר. וכתב דמינה ילפינן לנפלים דגוים דלמאן דאמר הכא מחללין עליהם שבת בדידהו מיהת איסורא איכא.

ולכאורה צ"ע מה שאמר דבנפלים של גוים ילפינן מינה דאיסורא מיהו איכא והלא בסמוך שם הביא בעצמו דב"נ נהרג על העוברין מקרא דשופך דם האדם באדם, גם מה שהוסיף שם וז"ל ומיהו תימה דלא חשיבי נפש ובגוים שרי לגמרי כו' ותימה האיך שרי לגמרי הא אמרינן מקרא מלא שופך דם האדם באדם דמו ישפך' אמנם דא שבוש הוא דמה שאמרו שופך דם האדם באדם היינו כשב"נ הוא השופך ומפיל העובר והם נהרגין עליו אבל מה שכתב המהרי"ט ומינה ילפינן לנפלים דגוים כו' היינו כשישראל הוא המפיל לגוי' וכן מה שכתב ומיהו תימה דלא חשיבי נפש ובגוים שרי נמי הכוונה דכיון דלא חשיבי נפש א"כ לישראל להפיל גוי' שרי אלא דאסור משום לפנ"ע כיון דגוי' לעצמה אסורה להפיל א"כ עובר הישראל משום לפנ"ע אף שלענין הריגת נפש בגוי' ליכא איסור מ"מ אסור משום לפנ"ע וע"ז תי' דוקא כשאין רופאים אחרים והו"ל כתרי עברי דנהרא דאז עובר אלפנ"ע אבל כשיש רופאים אחרים שיאמרו להם ליכא לפנ"ע.

בקיצור דהמהרי"ט בסי' צ"ז מספקא אי עובר מקרי נפש או לא וס"ל דדבר זה במחלוקת שנוי' ולכן ס"ל דלגבי עוברין של ישראל הו"ל ספיקא וספק נפשות קיי"ל להחמיר שלא לנגוע בהם ואסור להפיל עובר משום ספק רציחה, ומיהו בנפל גוי' אישתני דינא דל"ל ספק רציחה כיון דלא חשיבי נפש ולא נשאר רק איסור לפנ"ע ובמקום שיש רופאים אחרים גם לפנ"ע ליכא בעובר גוי' להפיל ומשום איבוד נפשות ליכא בנפל עכו"ם ולגמרי שרי להפיל נפל גוי'.

ומעתה מה מאד מיושבים דברי המהרי"ט בתשובה שני' סי' צ"ט דהתם השאלה היתה אי מותר לישראל להפיל פרי בטנה של גוי' וע"ז כתב בפשיטות דמותר לישראל להפיל פרי בטנה של גוי' והוא לשיטתו מה שכתב בתשובה סי' צ"ז דלענין נפל גוי' שרי לגמרי דלאו נפש חשיבי וז"ש כאן ולהתעסק עמה שתפיל פרי בטנה איבוד נפשות אין כאן דאפילו בישראל נפלים לאו נפש הוא (כלומר כמ"ש לעיל בסי' צ"ז דעובר לאו נפש הוא) וכיון דלאו נפש הוא א"כ לעכו"ם מותר להתעסק להפיל פרי בטנה וזה בס"ד פשוט וברור נמצא דדברי מהרי"ט מתאימים לתשובה הראשונה והיו לאחד ובא זה ולמד על זה ולא שח"ו סותרים.

ומה שהוסיף המהרי"ט ז"ל דאפילו בישראל נפלים לאו נפש הוא וממון הוא דחייב רחמנא דמי ולדות דכתיב כאשר ישית עליו כו' נראה נמי דכוונתו לפמ"ש בסי' צ"ז בהתחלתו וז"ל ובפ"ב דחולין אין מזמנין גוי על בני מעיים וכתבו שם התוס' נהי דפטור על הנפלים אבל לא שרי וכו' דהא דאסור מדין חבלה הוא פירוש לפירושו דאין האיסור משום נפש אלא משום חבלה דעובר ירך אמו הוא והו"ל כחובל באמו עכ"פ מדין חובל הוא ס"ל כיון דעובר ירך אמו הוא ובא"ד ד"ה ויש לתרץ נמי כתב אי נמי איכא למימר דלעולם עובר לאו כילוד דמי דכירך אמו הוא ואשה שמתה שאני שהוא חי ומתה אמו וגם איכא מאן דאמר משם הרמב"ן שהביא שם נמי דמשום חשש מיתה דידה הוא דמחללין משום דנפלים לאו נפש מקרי א"כ יש לן הני שיטות ורבוותא דס"ל דנפלים לאו נפש הם וכן העלה בסופו ד"ה ומיהו תימה דלא חשיבי נפש ובגוים שרי לגמרי נראה דהמהרי"ט באמת בסי' צ"ז נמי מעיקר דינא ס"ל דלאו נפש מקרי ולא הוי נפש, אלא מכח ספיקא פסק שלא לפגוע בהן ובעכו"ם לא חש לזה ומותר להפיל פרי בטנה של גוי'.

ולפ"ז אתי שפיר בסי' צ"ט שכתב ולהתעסק עמה שתפיל כו' דאפילו בישראל נפלים לאו נפש הוא היינו כמ"ש לעיל דבאמת ס"ל לדינא דלא חשיבי נפש אלא מספק מחמיר שם וכאן מוסיף להביא ראיות למש"כ לעיל דלאו נפש הוא מריש הנחנקין דאיצטריך למכתב מכה איש ואיצטריך למכתב כל מכה נפש כו' ובפ' יוצא דופן כל נפש לרבות קטן בן יום אחד דמשמע כל נפש אפילו נפש כל דהו לא מקרי (ועיין גם מש"כ הגר"י ענגיל בית האוצר מערכת א' ד' באריכות אי נפל מקרי נפש) וא"כ הוסיף בתשובה זו לפשוט ספיקו דלא מקרי נפש כלל אלא הו"ל מדין חבלה כמ"ש בתשובה

בראשו בסי׳ צ״ז ולכן כתב דליכא משום איבוד נפשות ולצורך אמו כיון דרפואת אמו הוא נראה דמותר להפיל.

ונראה להוסיף ביאור בכוונתו כך כיון דבסי׳ צ״ז כתב לאסור מטעם דספק פק״נ האמנם ס״ל להמהרי״ט דזה דוקא כשהולד בספק פק״נ וליכא מידי אחרינא נגדו אזלינן אצלו לחומרא משום ספק פק״נ אבל כשיש נגד ספיקו של הולד רפואת אמו שאנן צריכין לדאוג עבור רפואתה אז, ס״ל דספק פק״נ שלו אינו דוחה רפואתה שהיא ודאי צריכה רפואה ומותרת לחבול בעצמה לצורך רפואתה ככל רפואות וא״כ מדין החבלה היתה מותרת לחבול בו כדי לרפאות עצמה רק חיישינן מדין ספק נפש ועל זה העלה דלאו נפש הוא א״כ הגם דלעצמו מחמרינן משום ספק פק״נ להחיותו וכ״ש שלא לנגוע בו אבל כשנוגע לאמו אז נהפך הדין ואמרינן דלאו נפש הוא וכ״ש שכתב כן להדיא בסי׳ צ״ז בד״ה ומיהו תימה דלא חשיבי נפש ובגויס שרי לגמרי וא״כ בישראל כה״ג ס״ל דמותר כן נלפענ״ד ביאור דברי המהרי״ט ז״ל ונמצא עכ״פ דליכא כאן ח״ו לא זיוף ולא סתירה בדברי רבינו הגדול המהרי״ט ז״ל. והגם שיש לי אריכות דברים בהא הלכתא ולמעשה ודאי צדקו דברי כהדרג״ק דחייב אכל נפל משום רוצח וגם אני הארכתי בזה כבר כמה פעמים מ״מ מה שנוגע לדברי מהרי״ט נלפענ״ד כמ״ש.

ידי״נ דושכהדרג״ק אסקופה הנדרסת תחת כפות רגלי חכמי אמת ותלמידיהם קשור באהבתו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן של

אי עובר בכלל אדם ואי מחללין שבת על פק״נ של עובר

עוד להגאון הנ״ל

מה שראיתי עוד בהעמק שאלה שאילתא קס״ז שהאריך הרבה דעובר לא מקרי אדם ואין לו חיות בפני עצמו והביא דרבינו הגדול הבה״ג בהל׳ יוה״כ כתב אשה עוברה דידעינן דאי לא אכלה מתעקר ולדה אע״ג דאמרינן ספק ב״ק ספק נפל הוא שפיר דמי למיתן לה דתניא עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב כו׳ והרמב״ן בתה״א האריך הרבה בדברי בה״ג וכתב דיש דוחין דעוברה שהריחה חששא דמיתה דידה הוא והוא ז״ל חיזק דברי רבינו בה״ג מסוגיא דערכין ז׳ דדוחין שבת מפני העובר ודחה ראי׳ זו משום דמתה הרי זה העובר כילוד ולא ירך אמו הוא ולא בדידה תליא אלא חי הוא ודלת ננעלת לפניו והרא״ש והר״ן דחו דברי הבה״ג וס״ל דחששא דמיתה דידה וכפרש״י במשנה דסכנת שניהם הוא והעמק שאלה האריך לברר דעובר לאו אדם ולאו איש הוא וגם לרבינו הבה״ג דס״ל דאפילו לא מתה האם מחללין לא משום דס״ל דעובר בכלל אשר יעשה אותם האדם אלא כמש״כ הרמב״ן שם בשעת הסכנה הטעם משום מוטב שיחלל שבת אחת ואל יחלל שבתות הרבה והיינו דרשה דרשב״א ושמרו בנ״י את השבת ובחי׳ הרמב״ן נדה ג״כ מבואר כמש״כ ע״ש.

וגדולה מזו כתבו בשו״ת תורת חסד להגאון מלובלין ז״ל א״ע סי׳ מ״ב אות ל״ב שמתיר להפיל העובר לרפואת האם אפילו ליכא רק סכנת אבר אחד ובשו״ת צלותא דאברהם סי׳ ס׳ הביא תשובה מהגרש״ק ז״ל שהתיר להפיל עובר משום צערא דגופה דאשה ודימהו לצער של עינוי הדין ומטעם משום דאין לולד חזקה דחיותא וכנראה דדא הוא שיטת המהרי״ט ז״ל שבסי׳ צ״ט התיר אפילו בשביל צער האם כדי לרפאותה משום דלאו נפש הוא.

איברא דדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר וראיתי לרבינו הגדול הרמב״ן ז״ל בחי׳ למס׳ שבת דף ק״ז ע״ב ד״ה הא שהקשה מדלדל עובר במעי בהמה דחייב משום עוקר דבר מגידולו הא גוזז ונוטל שערו ושפתו אין בהם משום עוקר ותי׳ ז״ל דמדלדל עובר חייב משום נטילת נשמה ואע״ג דהאי עובר לית ביה בדידיה נשמה כיון דגידולו תלוי בנשמת אמו העוקרו משם נוטל נשמתו ממנו ולאו מי אמר ר״ש בגידולי קרקע כן הכ״נ בבע״ח מחייב משום עוקר דבר מגידולו דהוא משום נטילת נשמה דומיא דחובל דהוא נטילת נשמה מאבר אחד וכו׳ ע״ש והרשב״א ז״ל הסכים עמו והביאו שם, וכתב שכן הוא גם דעת הרמב״ם ז״ל ופלא על בעל קרן אורה שבת הנ״ל שהקשה להרמב״ם ז״ל שכתב המדלדל עובר הוא מטעם נטילת נשמה ותמה עליו ולא הרגיש בדברי רמב״ן ז״ל שביאר דבריו וה״ה שם בפי״א מה״ש ה״א מה שכתב הרמב״ם הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב כתב ה״ה מימרא כלשונה ופי׳ רמב״ן ז״ל שהוא חייב משום נטילת נשמה וכן עיקר וזה דעת רבינו ע״ש. ועיין מאירי מש״כ שם.

ולפ״ז עלתה לן שיטת הרמב״ן ורשב״א וגם שיטת הרמב״ם לדידהו וה״ה שלהפיל עובר חייב משום נטילת נשמה והיינו משום דהו״ל כחובל דהוא נטילת נשמה מאבר אחד, ושפיר מובנים דברי המהרי״ט ז״ל שכתב דעובר לאו נפש הוא והאיסור משום דירך אמו ומשום חובל וכמו שכתב בסי׳ צ״ז וגם הכי ס״ל בסי׳ צ״ט ולכן ס״ל במקום רפואה לאמו כיון דהאיסור משום חובל במקום רפואה מותרת אמו להתרפאות כיון דלאו נפש מקרי.

האמנם מה שלפענ"ד נ"ע ממס' תמורה דף י' ע"א אתמר בר פדא אמר אין קדושה חלה על עוברין ורבי יוחנן אמר קדושה חלה על עוברין ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דאמר ר"י הקדיש חטאת מעוברת וילדה רצה בה מתכפר רצה בוולדה מתכפר ופרש"י דכי אמרינן וולד חטאת למיתה אזיל היינו היכא דמפריש חטאת ונתעברה וילדה דהלכה למשה מסיני נינהו חמש חטאות מתות כו' אבל אי אפרשה מעוברת חשוב עובר כבהמה אחרת וחיילא עליה קדושה באנפי נפשי' והוי ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות דמתכפר באיזה שירצה והשניה תרעה אלמא קדושה חלה על העוברין, ובתוס' פי' הטעם מדאין צריך קדושה אחרת לאחר שנולד ולא משום דלא אזיל למיתה ובגמ' שם מצריך צריכי בין היכי דאקדיש לעוברה גופי' והיכי דאקדשיה לאימייהו ולעובריה דבכל אופן הולד לאו ירך אמו הוא וקדיש לעצמו ועיין בגמ' שם דף כ"ה דיליף לה מקרא להקדיש עובר מבטן.

והרמב"ם פט"ו מהמעשה"ק ה"ח כתב היתה לו בהמה מעוברת ואמר אם תלד זכר הרי הוא עולה ואם היא נקבה זבחי שלמים ילדה זכר יקרב עולה ילדה נקבה תקרב זבחי שלמים כו' והמקדיש עובר במעי בעלת מום וכיוצא בה הרי זה קדוש וכתב הכ"מ המקדיש עובר פלוגתא דאמוראי סוף פ"ק דתמורה דף י"א ופסק כר"י ע"כ. ומבואר דהרמב"ם פסק דעובר לאו ירך אמו הוא ואדרבה כב' גופים נינהו ואפילו לבר פדא דפליג התם לא פליג אלא בבהמה בעלת מום אבל בתם במעי אמו תמימה אפילו בר פדא מודה דקדוש ע"ש ומבואר מיהו דעובר לאו ירך אמו הוא. ובדף י"א עוד שם בעי מיני' אביי מרב יוסף היא שלמים וולדה חולין ושחטה בפנים מי מחייב אשוחט חולין בעזרה וכן להיפוך היא חולין וולדה שלמים ושחטה מבחוץ אי חייב אשחיטת וולד משום שחוטי חוץ עכ"ל ע"ש.

הן אמת דדברי הרמב"ם נראין לכאורה סותרין דכאן ובפ"ד מהל' פסה"מ ה"ו וכן נראה מדבריו בפ"ו מהל' עבדים ה"ה שכתב הכותב לשפחתו מעוברת הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין הרי את שפחה וולדך בן חורין לא אמר ולא כלום ופי' הראב"ד בהשגות דקשה רישא לסיפא אלא רישא דבריו קימין דעובר לאו ירך אמו וסיפא טעם אחר ע"ש והכ"מ כתב דברי הראב"ד אינם השגה אלא פירוש וטעם וש"י. אמנם הלח"מ שם חלק על הכ"מ ובפי"א מהל' נזקי ממון הי"א בפרה מעוברת שהמיתה את האדם וכו' היא ועוברה נגחה היא ועוברה נרבעו ע"ש וכן בפ"ט מהנ"מ כתב הרמב"ם דעובר ירך אמו הוא ועיין עוד פי"א מהל' שבת ה"א ובה"ה שם וברמב"ן בחי' שבת ק"ז מדלדל עובר חייב משום נטילת נשמה דהוי כחותך אבר דחייב משום נטילת נשמה ובחי' הארכתי.

ואשר נראה להוסיף ביאור בדברי הרמב"ן ז"ל דלכאורה יש להקשות עליו במה שכתב שם דמדלדל חייב משום נטילת נשמה וכו' דלאו מי א"ר ששת בגידולי קרקע כן דמאן דתלש כשותא מהיזמי שיניקתו תלוי בהיזמי כדאמרינן בעירובין פ' בכל מערבין דקטלי לי' להיזמתא ויבשה כשותא ומחייבו משום עוקר דבר מגידולו דהוא תולדה דקוצר ה"נ בבעלי חיים מחייב משום עוקר דבר מגידולו דהוא משום נטילת נשמה דומיא דחובל דהוא נטילת נשמה מאבר א' וכו' ויש לדייק אריכות לשונו ולמ"ל להביא ראי' מכשותא מהיזמי הול"ל סתם דמדלדל עובר משום נטילת נשמה הוא חייב דומיא דחובל דהוא נטילת נשמה מאבר אחד' ולמה לי' ראי' מכשותא בכלל.

ואשר נראה לפענ"ד בס"ד הוא כך דהרמב"ן ז"ל הי' קשה לי' קודם מדלדל עובר אמאי חייב ותי' משום נטילת נשמה אלא דקשה הא עובר לא מקרי נפש לחייב על נטילת נשמה ותי' דמאן דתלש כשותא מהיזמי כלומר כמו בכשות הגם שאין לו חיים אלא מהיזמי ואפ"ה התולשן חייב משום עוקר דבר מגידולו משום דהוה פירי והכ"נ האי עובר הו"ל פרי האשה וא"כ התולשו חייב כמו תולש פירי כשותא מהיזמי ה"נ בבע"ח מחייב משום עוקר דבר מגידולו והוא שעוקר העובר שגדל במעי אשה שהוא פרי האשה אלא שלא תקשה דהא ל"ל נשמה אלא ממה שמקבל מהאשה ומשני דומיא דחובל כלומר כמו שבחובל שאין לו נשמה מצד עצמו אלא מה שהוא חלק מהאשה אפ"ה חייב משום נטילת נשמה הכ"נ עובר שהוא עובר כלו לעצמו אלא שאין לו חיות נמי חייב על נטילת נשמה דומיא דחובל והוסיף דומיא דחובל דהוא נט"נ מאבר אחד פי' דזה לא הוי אבר אחד ומ"מ חייב עליו משום נט"נ מדין זה גם כאן כיון דהכי נמי מקבל הנשמה מהאם וי"ל דס"ל להרמב"ן דעובר לאו ירך אמו לענין העובר בעצם אלא דמ"מ החיות מקבל מהאם.

והנה הרא"ה בבד"ה הביא שיטת ר"ת שכתב דאע"ג דלאו ירך אמו הוא מ"מ הוא עצמו נהנה ברביעה (וכדעת התוס') והרשב"א במשמרת הבית הקשה מה בכך הא לא נהנה אלא דרך אברים ולא במקום רביעה והגע עצמך אלו היו לפניו ב' גופים ורבע א' ובשעת רביעה של זה נהנה גם דרך איברים מבהמה השני' וכי נאסרה בשביל זה וה"נ כיון דלאו ירך אמו וכגוף אחר נהי דנהנה מרביעת האם מ"מ מ"ט יאסר הרי נהנה בדרך איברים. אמנם מרן הח"ם חולין נ"ז ע"ב כתב דהמעיין היטב בשיטת ר"ת ובר"ן וברא"ה וראב"ד בשיטה מקובצת דב"ק ותוס' סנהדרין פ' ע"ב יבין לאשורו דס"ל דנהי שהם שני גופים מ"מ חיותו תלוי בחיותה של אם וכל אבריו וכח חיותם בכח חיות אברים ובזה עדיף לאו ירך אמו מירך אמו ויש לו מציאות בפנ"ע אך כל חיותו מעורב וממוזג במזג אברי אמו ומיושב קושית תוס' גיטין

שהקשו נהי דהמשחרר חצי עבדו קנה אבל המשחרר חוץ מרגלו לא קנה והכא ששייר השפחה ושחרר רגלה היינו העובר איך קנה עצמו בן חורין ולר"ת אתי שפיר דעובר לאו ירך אמו הוא ויש לו מציאות בפנ"ע אך כח ידו ממוזג בכח יד אמו ע"כ כשנותן גט ביד אמו משחרר חצי' ומשעבד חצי' ממש כי הוא ממוזג בכל האברים, וע"כ הרובע הבהמה ובתוך בית רחמה ממוזג בית רחמו של עובר והו"ל כרובע שניהם ול"ק קושית הרשב"א ע"ש.

והנה מש"כ ליישב שיטת ר"ת לכאורה נכון אמנם מה שכתב בזה ליישב קושית התוס' גיטין תמוה מאד שהרי התוס' שם הקשו קושיתם למ"ד דקסבר רבי עובר ירך אמו וכיון דידה הוא כיד רבה היא ואפילו שיחרר כולה חוץ מידה לא הוה לה זכות לו ע"ש ומ"מ קושיתם היא אליבא דמ"ד דעובר ירך אמו וכמ"ש שם בגמ' להדיא שם מאי טעמא דרבי כו' עובר ירך אמו הוא ע"ש.

איברא דגם מ"ש עוד שם דהא דפסק הרמב"ם והובא בש"ע א"ע סי' ז' סי' ח' דכהן שבא על גרושה מעוברת הולד כשר וקשה שהרי היא וולדה נבעלו ולמאן דס"ל דעובר ירך אמו הוא א"ש דאינו אלא ירך אמו ולא נבעל אלא דרך אברים וכן אח"כ לכשיולד איננו אלא אבר מאמו אבל הבא עליו אינו אלא כבא על רגל של חללה ומה בכך אבל לר"ת ה"נ אפשר דאסור דהוה ממש אבר כאבר ומכ"ש בא"א מעוברת שזינתה דאסור הולד לכהונה.

ולפענ"ד הדבר צ"ע דא"כ לפי דעת מרן למ"ד עובר לאו ירך אמו הוא יהא אסור לשמש מטתו לאחר שנתעברה אשתו דאם נתעברה בנקבה א"כ הו"ל בא על בתו שהרי הוא ואמה נרבעו ואי נתעברה עם זכר הו"ל בא על הזכור. הן אמת דכבר ראיתי למרן הגרע"א שהקשה כן (בתשו' סי' קע"ב) אמנם בתשובה אחת כבר הארכתי דא"א לומר כן ולפענ"ד פשוט דלכ"ע אפילו א"א מעוברת שזינתה הולד מותר לכהונה וראי' מהא דאמרו רוב בעילות הולכין אחר הבעל וצ"ע.

ולדידן מיהו שמעינן דעובר לאו ירך אמו לדעת הני רבוותא ולפי שיטת ורהיטת הגמ' נראה דהכי קיי"ל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל דעובר לאו ירך אמו אלא הוה תרי גופי וא"כ לענין להפיל עובר נמי לפ"ז צ"ל דלאו ירך אמו הוא אלא תרי גופי נינהו והא דאין ממיתין עלי' משום דלאו נפש הוא וצ"ע. ובתשובה אחת הארכתי הרבה לברר דחייב על הפלת עובר כאלו שופך דמים והבאתי מגמ' נדה והזוהר ובמג"א סי' ר"מ הביאה דהבא על אשתו ביום צ' ה"ז שופך דמים אלא דכיון דלא ידע שומר פתאים ה' ואי ליכא בעובר שפיכת דמים בכלל אמאי בבא עליה חייב כשופך דמים ועוד הארכתי הרבה בזה בס"ד וגם מדברי הרמב"ן והרשב"א שפי' משום נטילת נשמה נמי צ"ל דס"ל דהו"ל בכלל שפיכת דמים ונטילת נשמה אלא דלא מקרי נפש וליכא חיוב מיתה כנלפענ"ד ונא לשום עינו הבדולח עלי דברינו לטובה ולהשיבנו דבר ה' ואענדנה עטרה על ראשי.

מנשה הקטן

סימן שלא

בענין אשה המקשה לילד מתי חותכין עוברה ובמחלוקת הגר"ח והחזו"א ז"ל רודף מ"ט הורגין אותו

אור ליום ד' לסדר והתברכו בזרעך כל גויי הארץ התשל"ט בנ"י יצו"א

משה שפיר קאמר, דרש בקל וחומר דולה ומשקה תורת רבו, מלבן ומברר השגות מגבו, ה"ה רב האי גאון פ"ה ג"א מזה בן מזה כולו אומר כבוד הדג"ת מוה"ר משה סאלאווייציק שליט"א בצירך.

אחדשכהדר"ג בידידות ובכבוד והוקרה ליראי ה' ולחושבי שמו. יסלח לי מאד על הטריחי במכתבי זה אמנם היות כי איקלע לאתרן ידי"נ הרה"ג כו' ר' פנחס ביברפלד מת"א ונתן לי את מכתבו הנאמן עם מה שכתב מעכ"ג שם אריכות גדולה בענין רודף והבא במחתרת ובדברי הרמב"ם פ"א מהל' רוצח הל' ט' בענין אשה המקשה לילד ומתי חותכין עוברה וביאר רחובות בסברות עמוקות וישרות מחלוקת הגר"ח בחי' עם הגאון בעל חזו"א ז"ל שרי התורה שרפי קודש מנגחים זה לעומת זה בהא הלכתא ודין רפש דבית אבא מעכ"ג יצא לישע מרן הגר"ח ולישב דבריו אשר הם מיושבים מעיקרא ולית בהון טימא והיות כי ידידי הנ"ל בקשני לכתוב למעכ"ג שליט"א מה שלפענ"ד יש להעיר קצת בדברים אלו אשר הראוני משמים ואמרתי לפני התלמידים בבית מדרשנו בס"ד אמרתי לא אמנע מלהעלות על הכתב מה שעלה ברעיוני ולקטתי מפה ומפה ולא באתי לחלוק ואיני אומר קבלו דעתי גם כי אינו נוגע כ"כ להלכה מ"מ תורה היא ולפענ"ד להעיר בכמה עניינים ודברים חדשים אשר כנראה היו בהעלם ומן השמים הניחו לי מקום להתגדר בהא הלכתא, ואפרש שיחתי.

כתב הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח הל"ט אף זו מצות ל"ת שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר שבמעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה, ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם עכ"ל. ותמהו עליו נושאי כליו מגמ'

סנהדרין ע"ב אר"ה קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו כו' איתיבי' ר"ח לרב הונא יצא ראשו אין נוגעין מפני שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא שאני התם דמשמיא קא רדפי לה הרי דלא הוי רודף. וראיתי להגר"ח בחי' הגר"ח הלוי שחיזק קושיא זו דהרמב"ם בעצמו סיים דלהכי ביצא ראשו אין דוחין נפש מפני נפש משום דזהו טבעו של עולם ר"ל וע"כ לא הוי רודף וא"כ איך כתב הרמב"ם דבלא יצא ראשו הורגין העובר מפני שהוא רודף וברודף ליכא נפ"מ בין יצא ראשו ללא יצא ראשו. וביאר הגר"ח ז"ל דיסוד הריגת הרודף הוא מדין הצלת הנרדף ועיקרו שנפש הרודף נדחה מפני פקוח נפשו של הנרדף וכדתניא בסנהדרין דף ע"ד ריב"ש אומר רודף שהי' רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו הרי דכל ההריגה של הרודף היא רק להציל את הנרדף אלא דהלא בכ"מ אין דוחין נפש מפני נפש והכא ברודף הוי גזה"כ דנפשו נדחה והרי זה הלאו שכתב הרמב"ם שלא לחוס על נפש הרודף ר"ל דלא נדון בזה לומר שאין דוחין נפש מפני נפש אלא כך הוא גזה"כ שנפש הרודף נדחה אלא דאכתי יש להסתפק אם כל גזה"כ דהרודף הוא רק בעצמו של הרודף שידחה בפני פק"נ של הנרדף אבל עיקר ההצלה של הנרדף הוא מדין פקו"נ של כה"ת כולה או דנימא דגם עיקר ההצלה של הנרדף היא מהך גזה"כ של רודף והוא דין הצלה בפני עצמו של נרדף מלבד דין פק"נ של כה"ת ונראה דכן הוא כאופן השני דהרי בסוגיא שם מבואר דילפינן דין רודף מקרא דשופך דם האדם באדם דמו ישפך הרי דיש דין זה גם בב"נ דפרשה זו הלא נאמרה לנח ע"כ ע"ש.

ומרן החזו"א ז"ל השיג עליו דהא עיקר פק"נ יליף ר' ישמעאל במס' יומא פ"ה ע"א מרודף ואמר שם דודאי פק"נ שפיר יכול למילף ולא בעי קרא דוחי בהם אלא לילף דאפילו ספק פק"נ דוחה עכ"ל ולפ"ז מבואר דדין הצלת הנרדף ודין פק"נ של כה"ת הכל אחד.

ואנכי תולעת ולא איש לא זכיתי להבין דבריהם הקדושים דבעיקר טעם הריגת הרודף מצינו בזה מחלוקת הראשונים ז"ל בסנהדרין ע"ג ואלו שמצילין אותן בנפשן פרש"י ואלו הן שמצילין אותן בנפשן שמצילין אותן מן העבירה ועיין רש"י שם ע"ב ד"ה קמ"ל ובתוס' שם ובר"ן כתב מצילין אותן בנפשן של רודפין אלא דקשה קצת מאי דאמרינן במחלל את השבת ובעובד ע"ז שאין מצילין אותן בנפשו והכא לא שייך למימר להציל הנרדף ולפיכך צ"ל שמצילין הרודפים שלא לעשות עבירה בנפשותם כלומר שלא יעשו אותה העבירה ע"ש וביד רמ"ה שם כ' יש לפרש ואלו שמצילין אותן מיד רודפיהן וכו' מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו של רודף אף רוצח ניתן להציל את הנרצח בנפשו של רוצח ד"א מה נערה המאורסה ניתן להציל את הרודף מן העבירה בנפשו ולאו מילתא היא דהא להציל גרסינן בכולהו נוסחי ע"כ מבואר דדא הוא מחלוקת הראשונים בפי' שמצילין אותן בנפשן אי האי הצלה הוא להציל הנרדף והוא מדין פק"נ של הנרדף או שהוא להציל הרודף מן העבירה וכמו בנערה המאורסה שהנערה אינה נהרגת וניתן להצילו הוא להרוג הרודף ולהצילו מן העבירה הכ"נ ברודף אחר האדם להרגו.

נתיב א

ומעתה נראה מה דעת הרמב"ם בזה והנה בפ"א מה' רוצח ה"ז פסק דרודף אחר חבירו להורגו דמצילין בנפשו מוקצותה את כפה ותמהו עליו דהרי בסנהדרין ע"ב יליף לה משופך דם האדם ותי' הגאון ר"י פיק בתשו' נוב"י ת' ח"מ סי' נ"ט משום דהרמב"ם פסק כר' ישמעאל דדריש הך קרא דשופך דם האדם לחייב ב"נ על העוברין וקלסיה הנוב"י ז"ל אלא שתמה הנב"י על הרמב"ם שהרי בדף ע"ג ע"א דיליף לה מהקישא מנערה המאורסה וא"כ מכלל דתלמודא דידן לא דריש הך דרשא דוקצותה את כפה לא תחוס עינך ובספרי הוא דדריש לה וקשה למה שבק הרמב"ם תלמודא דידן ונקט דרשת הספרי וזה שהקשה הראב"ד א"א בספרי הוא דדריש לה הכי עכ"ל. וכתב לתרץ דבדף ע"ד ע"א אביי אמר ביכול להצילו באחד מאבריו ור' יונתן בן שאול הוא דתניא ריב"ש אומר רודף שהי' רודף אחר חבירו להורגו ויכול להציל באחד מאבריו נהרג עליו והלכה כר' יונתן בן שאול וכן פסק הרמב"ם בהל' רוצח פ"א ובגמ' אמרו מ"ט דריב"ש דכתיב כי ינצו ואר"א במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב ואם אסון יהי' ענוש יענש אא"ב ביכול להציל וכו' ומנ"ל לריב"ש דאם יכול להציל באחד מאבריו אינו רשאי להורגו אלא ודאי דריב"ש דריש כדרשת הספרי דכתיב וקצותה את כפה שאם יכול להציל בכפו של רודף יציל בכפו ולא יהרגנו ואם אינו יכול להציל בזה אז כתיב לא תחוס עיניך אף בנפשו וכדרשת הספרי שהביא הרמב"ם ע"ש.

האמנם ראה זה מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בסה"מ לאוין רצ"ג שהזהירנו שלא לחוס על הרודף ובאור זה כי מה שזכרנו במצוה שלפני זאת מהציל החוטא שלא יהרגנו העדים עד שידונו אותו בית דין אמנם הוא כשעבר ועשה המעשה שיתחייב עליו מיתה והשלים אותו אמנם בעת השתדלותו ובקשו לעשות אז יקרא רודף וחובה עלינו למנעו מעשותו מה שלבו מתאוה ונצר לו כדי למנעו מן העבירה ואם לא רצה לשמוע אלינו נלחם בו ואם יכולנו למנעו בחסור אחד מאבריו כגון שנחתך ידו או רגלו או נסמא עינו הנה

זה הוא הקודם ואם לא היה אפשר למנעו אלא באבידת נפש הנה יהרג כדי שלא יעשה מעשה הרע ההוא ובאה האזהרה שלא לחוס עליו ומהמנע להורגו והוא אמרו וקצותה את כפה לא תחוס עינך ולשון ספרי וקצותה מלמד שאתה חייב להצילו בכפה ומנין שאם לא היו יכולין להצילו בכפה שמצילין אותה בנפשו ת"ל לא תחוס עיניך ושם אמרו מה מבושיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא בוקצותה אף כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי הוא בוהקצותה וזה שאמרנו שיהרג הרודף אינו בכל מי שישתדל לעשות איזו עבירה ואמנם הוא באחד הרודף אחר חבירו להרגו ואפילו היה קטן או הרודף אחר אחת מן העריות לגלותה ערותה ובתנאי שיהי' בן תשע ויום אחד ומבואר כי הזכר בכלל העריות ואמרו צעקה הנערה ואין מושיע לה הא יש לה מושיע צריך להושיעה בכל מה שתוכל והשוה בין רודף אחריה ובין רודף אחר חבירו להרגו ואמר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' עכ"ל ע"ש.

והנה למדנו מדברי הרמב"ם בסה"מ הללו כמה דברים חדא דהרגיש והביא שם דרשת הספרי כמ"ש הנוב"י הנ"ל אמנם הביא גם דרשת הש"ס ואמרו צעקה הנערה כו' והשוה בין רודף אחריה וכו' אלא דהביא דרשת דוקצותה בשביל דרשת דיכול למנעו בחיסור אבר אחד והוא ראי' גדולה לפי' הנב"י ז"ל וגם מפורש דפסק כספרי וס"ל דהספרי אינו חולק על הש"ס דילן וכיון ברוח קדשו את האמת, ומיהו עוד מבואר מדברי הרמב"ם ז"ל דס"ל דמה שאמרו להציל בנפשו של רודף פירושו כדעת רש"י והר"ן היינו להצילו מהעבירה וזהו להציל הרודף שלא יעבור עבירה גדולה ולכן הוא משונה מרוצח שכבר הרג שאסור להרגו שלא בב"ד וזה אנו מצווים שלא לחוס עליו ועל חייו בעת השתדלותו ובקשו לעבור עבירה גדולה אנו מצווין למנעו כדי שלא יעשה המעשה הרע אם אפשר ע"י חיסור אבר הרי זה קודם ואם לאו הרי זה יהרג בשביל להצילו מעבירה גדולה כזו אבל מפורש דההיתר להרגו הוא רק בשביל שלא יעבור והיינו לטובתו להצילו מן החטא ולא בשביל פק"נ של הנרדף והעד לזה נערה המאורסה דהורגין אותו או על הזכר דהתם ליכא פק"נ להנרדף והורגין הרודף עכ"פ מבואר דהרמב"ם ס"ל טעם להציל הרודף מן העבירה ולא משום פק"נ ולפ"ז תימה מה שכתב הגר"ח דיסוד הריגת הרודף היא מדין הצלת הנרדף ועיקרו שנפש הרודף נדחה מפני פק"נ נפשו של הנרדף ולפענ"ד נהפוך הוא דיסוד הריגת הרודף כדי להצילו מן העבירה שלא יהרוג את הנרדף או יבא על הערוה ואין זה מטעם פק"נ לא של הנרדף ולא של הרודף ובפי' דייק הרמב"ם שהחיוב זה הוא קודם המעשה שלא יעשה מעשה הרע.

גם דברי מרן החזו"א ז"ל צ"ע במה שהשיג עליו דהוא מדין פק"נ דיליף לה ר"י ביומא פ"ה והוא דין דהצלת הנרדף ודין דפק"נ דכל התורה כולה אחד הוא אבל הרי נראה דאין זה מדין פק"נ כלל אלא הצלת הנרדף הוא ג"כ מטעם הרודף שצריכין להצילו שלא יעבור על עבירה גדולה כזו וממילא יסוד הצלת הנרדף הוא פועל יוצא מדין הריגת הרודף וצ"ע, עכ"פ פלא שלא זכרו הני גאוני מדברי הסה"מ הנ"ל כלל. וצ"ע נמי אמש"כ הגר"ח עוד שם בד"ה בביאור דעת הרמב"ם ראי' לדבריו מדריב"ש אומר רודף שהי' רודף וכו' ויכול להצילו באחד מאבריו וכו' ודייק מינה דהרי דכל ההריגה של הרודף היא רק להציל את הנרדף ע"ש אבל הרי הרמב"ם כתב מפורש דהריגת הרודף אינו בשביל הצלת הנרדף אלא להצילו מהחטא ואדרבה הרי דייק מדברי ריב"ש שכתב דלכן נצטוינו קודם למנעו מן העבירה בחיסור אחד מאבריו והכל כדי שלא יעשה מעשה עבירה ע"ש ולא רק מטעם להציל הנרדף אלא שיליף מספרי מוקצותה.

ובזה מיושב נמי מה שהקשה עוד הגר"ח שם וז"ל אלא דהלא בכ"מ אין דוחין נפש מפני נפש והכא ברודף הוי גזה"כ דנפשו נדחה והרי זה שכתב הרמב"ם שלא לחוס על נפש הרודף ר"ל דלא נדון בזה לומר שאין דוחין נפש מפני נפש אלא כך הוא גזה"כ שנפש הרודף נדחה ע"ש הנה ביאר לפי שיטתו דהוא דחי' לנפש הרודף מפני הנרדף אבל הרי הרמב"ם כתב מפורש דלאו שלא לחוס הכל למנעו מן העבירה ולא שנדחה מפני נפש הנרדף והתנה הרמב"ם ז"ל דכיון דהטעם למנעו מן העבירה נאמר אנן דבכל מי שישתדל לעשות עבירה אחרת נמי נלמוד מינה להצילו מן העבירה ולהרגו כרודף (ובגמ' ראב"ש ס"ל בחלל שבת נמי) ואמר דאינו בכל מי שישתדל לעשות איזה עבירה ואמנם הוא בהרודף אחר חבירו להרגו ואפילו הי' קטן או הרודף אחת מן העריות לגלות ערותה או אחר הזכר והוא מגזה"כ דדוקא בשתי עבירות אלו הוא דמצילין הרודף מן העבירה בגופו.

אלא דא"כ לכאורה נראה דאיפשט לן נמי ספיקתו של הגר"ח ז"ל שעלה ונסתפק שם וז"ל אכתי יש להסתפק אם כל גזה"כ דרודף הוא רק בעצמו של הרודף שידחה בפני פק"נ של הנרדף אבל עיקר הצלה של הנרדף הוא מדין פק"נ של כה"ת או דנימא דגם עיקר ההצלה של הנרדף היא מהך גזה"כ של רודף והוא דין הצלה בפנ"ע של נרדף מלבד דין פק"נ של כה"ת ונראה לי באופן השני עכ"ל ע"ש. ולפענ"ד לבד ממה שכתב הרמב"ם בלאוין הנ"ל כתב עוד שם מצות עשה רמ"ז וז"ל הוא שצונו להציל הנרדף אפילו בנפשו של רודף כלומר שאנו מצווים להרוג הרודף אם לא נוכל להציל הנרדף אלא בנפש הרודף והוא אמרו יתעלה וקצותה את כפה ולשון ספרי במבושיו מה מבושיו מיוחד שיש בה סכנת נפשות הרי היא בוקצותה את כפה מלמד שאתה חייב להצילו בכפה מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה

שאתה יכול להצילו בנפשה ת"ל לא תחוס עינך. הנה כבר התבאר לך ענין הצווי הזה ושאמרו אשת האחד אמנם דבר הכתוב בהווה והכוונה היא להציל הנרדף באיבריו של רודף ואם א"א להצילו כי אם במיתת הרודף בפעם אחת המיתהו ע"כ ע"ש.

והנה מבואר מדברי הרמב"ם דהצלת הנרדף הוא מצוה בפני עצמה וחייבין אנו להציל הנרדף וגם אלקים יבקש את הנרדף והוא מצות עשה בפנ"ע או שהוא בכלל לא תעמוד על דם רעך ועכ"פ הוא מדין הצלת הנרדף אלא שהתורה גלתה לנו שאם לא נוכל להציל הנרדף אם לא נהרוג הרודף אז התורה צותה להרוג את הרודף כדי להציל את הנרדף וזש"כ הרמב"ם כלומר שאנו מצווים להרוג הרודף אם לא נוכל להציל הנרדף אלא בנפש הרודף והאי כלומר הוא להסביר אופן הריגת הרודף שאם נוכל להציל הנרדף באופן אחר אז אין לו שום שייכות עם הרודף אלא נצילהו כדין כל ישראל שהוא בסכנה אלא שאם לא נוכל אז באה המצוה להרוג הרודף בשביל הצלת הנרדף נמצא דהני תרי מילי נינהו העשה הוא להציל את הנרדף ואם לא נוכל להצילו באופן אחר מותר להרוג או מצוה להרוג ולהציל הנרדף והל"ת היא להציל הרודף מעבירה ולא נחוס עליו לומר שעדיין לא עבר עבירה אלא נצילהו שלא יעבור וזה לכאורה מוכרח בדברי הרמב"ם הנ"ל. והיותי בארצנו הקדושה ובקרתי אצל הגה"צ ידי"ע וידי"נ מוה"ר יוסף דוב סולווייציק (שליט"א) זצ"ל הצעתי לו הדברים האלה וישב והתבונן בהם ולא מצא מענה ונענה לדברינו. עיין שו"ת יד אליהו סי' י"א מה שכתב בחקירה זו.

נתיב ב

וממה שכתבנו יש לעיין אמ"ש המל"מ פכ"ד מהל' שבת ה"ז שנסתפק ברודף אחר חבירו להרגו בשבת ניתן להצילו בנפשו ורודף אחר ח"כ מספקא ליה לרבנן דר"י והוסיף הסמ"ג די"ל דגם רבנן מודים גם בח"כ דמסרה נפשה וסוברים דאפגמה ג"כ קפדה ולרבנן דאית להו דאפגימה קפיד רחמנא וכיון דמסרה נפשה ניתן להצילו בנפשו מהו שנחלל שבת בשביל הצלתו מן העבירה כיון דהו"ל בכלל עונשים הזהרנו שלא לענוש בשבת והכ"נ ברודף אחר הערוה שלא נעניש בשבת נראה דס"ל דהריגת הרודף הוא מטעם עונשים אמנם לפמ"ש טעם הרמב"ם אינו מטעם עונשים אלא הוא למנעו מן העבירה וזכות הוא לו אלא די"ל דאפ"ה לא נצטווינו למנוע מן העבירה אלא במקום דליכא חילול שבת אבל היכא דאיכא חילול שבת לא נצטוינו ועיין נובי"ת סי' ס' שהקשה אקושית הגמ' שהקשו על רשב"י וכי עונשין מן הדין תמה מאד וכי זה שמצילין נפשו עונש הוא והלא זכות הוא לו והצלה ואין עונשין מן הדין שמענו ואין מצילין מן הדין לא שמענו ע"ש מה שהעלה דדבר זה במחלוקת שנויה ועיין בהגהות בן המחבר שם שהקשה קושיתנו כשרוצה זה לחלל שבת ולהרגו אפילו נימא זכות הוא לרודף מ"מ וכי אומרים לו לאדם חטא וחלל שבת כדי שיזכה חברך והכא הרי איכא חילול שבת שחייב משום נטילת נשמה וכתב דאולי כיון דהתורה אמרה בפירוש להכות נפש הרודף בשביל שיזכה חבירו זה הרודף שלא להכות נפש הנרדף א"כ בפירוש רבתה תורה בדין זה חטא בשביל שיזכה חברך דהרי בגוף דין הרודף אמרה תורה להכות נפש הרודף בשביל שיזכה חברו זה הרודף ומיישב בזה דברי התוס' והעלה דספקת המל"מ היא אי הריגתו של הרודף הוא מטעם עונש או מטעם הצלה שלא יחטא ע"ש ובאמת צ"ע שלא הביא ג"כ דברי הרמב"ם והמל"מ אליבא דרמב"ם מספקא וצ"ע. ועיין מחזיק ברכה א"ח סי' של"ט שהביא בשם רבינו יונה כת"י על מס' סנהדרין דף ע"ג דכל אותן שמצילין בנפשן לא מפלגינן בהו בין בחול ובין בשבת.

עוד כתב הגר"ח ז"ל דבב"נ נמי יש דין זה דמצילין את הנרדף בנפשו של רודף כמבואר בסנהדרין ע"ג ע"א והלא בב"נ ליכא דין פק"נ אלא ודאי דהוא גזה"כ ולא מדין פק"נ של כה"ת ע"ש והנראה דפשיטא ליה להגאון ז"ל דבב"נ נמי נוהג כל דיני רודף ברם לדידי חזי לי אהא דאמרו סנהדרין הנ"ל דרודף אחר חבירו ילפינן מהקישא דכאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומבואר דאי לאו הקישא מסברא לא אמרינן דניתן להצילו בנפשו דהוי אמרינן מאי חזית דדמא דהאי גברא סומק טפי וכיון דאכתי לא עשה מעשה אמאי נהרגנו והו"א ק"ו מי שהרג כבר אמרינן דאסור להרגו שלא בב"ד ואם הרגו חייב מיתה ע"ש שלא עשה מעשה אלא רדף אחריו ההורגו ודאי חייב מיתה שהרי אכתי רק חישב ולא עשה ולכן התורה הקישו לרוצח אלא דא"כ בב"נ דליכא הקישא מנ"ל דרודף אחר חבירו ניתן להצילו בנפשו וכ"ש לפ"מ דהעלינו דהא דרודף מותר להרגו הוא כדי לזכותו ולהצילו מעבירה חמורה כזו א"כ בעכו"ם ודאי לא נצטוינו להצילו מעבירה חמורה ואמאי בב"נ ניתן להצילו בנפשו של רודף ומנ"ל הא. וכעין זה ראיתי הקשה הגר"ד בשו"ת בן יהודה סי' כ"א.

והשיב לו ז"ל דודאי בב"נ ליכא דינא דרודף והרודף אחר חבירו עכו"ם אסור להצילו בנפשו של רודף דלא מצינו בקרא היתר לזה ומסברא אין לן להתיר שהרי איכא למימר מנא לן דדמא דהאי גברא סומק טפי ומה שכתב הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים ה"ד דב"נ שהרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו מה שאין כן בישראל משמע

דאם לא יכול להצילו באחד מאבריו מותר להרגו ואינו נהרג עליו תי׳ הבן יהודה ז״ל דהרמב״ם ס״ל לחלק בין הנרדף שהרג להרודף ובין אחרים שהרגו דהנרדף שמותר להציל עצמו מיד הרודף אין זה מדין היקש או מקרא אלא סברא הוא דהנרדף עצמו שרודף אחריו ב״נ חבירו יש לו רשות לעמוד על נפשו ולהרוג את רודפו אם אינו יכול להציל עצמו באופן אחר דהכ״נ סברא הוא דמאי חזית דדמא דהאי גברא והבא להרגך השכם להרגו וסברא זו איכא גם בב״נ ומדיני מלחמה הוא שכל אחד יכול להציל עצמו מיד מכהו אבל זה רק להציל עצמו אבל אחרים שבאו להצילו מיד הרודף כגון שראוהו ב״נ רודף אחר ב״נ חבירו להרגו אין לאחרים רשות להרוג הרודף כל זמן שלא הרגו להנרדף וכן פי׳ דברי הגמ׳ סנהדרין נ״ז דהכוונה כשבא להציל עצמו מן הרודף אם אינו יכול להציל עצמו באחד מאבריו מותר להרגו ואינו נהרג עליו אם הרגו ואם הי׳ יכול להציל עצמו באחד מאבריו נהרג עליו אבל אחרים אין רשאין להצילו ושכן הוא דעת הרמב״ם נמצא דבאמת בב״נ לית לן דיני רודף כלל אלא שמותר להציל עצמו ואין זה מדין רודף ולכן כל שיכול להציל עצמו באחד מאבריו והרגו נהרג עליו ובישראל אינו כן ודו״ק.

עוד כתב הגר״ח ז״ל והביא ראי׳ כהצד השני הנ״ל מהא דלא מצינו בב״נ דין של פק״נ וביארו דבריו ז״ל דאף דב״נ מצווה להחיותו וכן להצילו מ״מ זה דוקא כשאינו עושה שום איסור עי״כ אבל אין דין ב״נ שיותר לו לעבור על אחת ממצוותיו משום פק״נ ואפילו נפש עצמו כגון לאכול אבמה״ח וכדומה וכ״ש שאין לו היתר לעבור על מצוותיו משום פק״נ של חבירו ואפילו של ישראל ואפ״ה נצטוה בדין רודף ולפענ״ד הדבר צריך תלמוד שהרי כתבו התוס׳ ס״פ בן סורר ומורה דגם בב״נ אמרינן וחי בהם ולא שימות בהם וכתב הח״ם יו״ד סי׳ ע׳ דנמצא כשהוא מסוכן ורפואתו בשר ויש לפניו אבמה״ח מותר לו לרפואתו והרמב״ם בפ״י מהל׳ מלכים ה״ב וז״ל ב״נ שאנסו אנס לעבור אחת ממצוותיו מותר לו לעבור אפילו נאנס לעבוד ע״ז עובד לפי שאינן מצווין על ק״ה ע״ש ועיין בחהגרע״א יו״ד סי׳ ס״ב סק״ג בש״ך שהביא ספיקא מתיבת גומא פ׳ שמות בב״נ מסוכן אם שרי לישראל להושיט לו אמה״ח לרפאותו די״ל דוחי בהם לישראל נאמרה ולא לב״נ ולא התיר להם בפק״נ ואיכא לפנ״ע ופלא שלא הביאו מדברי התוס׳ דמפורש דגם בב״נ דרשו וחי בהם. ועיין משנה הלכות ח״ג סי׳ צ״ו.

ובספר אבן האזל הביא ששמע בשם הגר״ח ז״ל להוכיח דרודף אף שעיקר דין הצלת הנרדף מ״מ יש בו גם משום חיוב לרודף מהא דקיי״ל דרודף פטור ממון שהזיק משום קלב״מ משמע שיש בו משום חיוב מיתה ולפמ״ש לעיל פשוט דרודף יש בו משום חיוב והיינו להצילו מן העבירה כל שא״א בחיסור אבר אחד ולכן שפיר ס״ל דקלבד״מ.

נתיב ג

ולאחר שאיקלע לן פה ידידי הנ״ל ונתן לי מכתבו הנאמן ועיינתי בו מפה ומפה והנה דברי כ״ג סובבים על דברי הגר״ח הנ״ל ודברי החזו״א אמרתי להעיר באיזה הערות לפי ראות עיני המלקט לקט שכחה ופאה. והנה בריש דבריו הביא מחלוקת מרן הגר״ח והחזו״א בדין פק״נ של הרודף והנרדף ומרן הגר״ח ס״ל דהוא דין מיוחד והחזו״א ז״ל ס״ל דהוא מדין פק״נ המבואר בגמ׳ יומא דיליף ר׳ ישמעאל מאם במחתרת ימצא הגנב ומשמע דדין דהצלת הנרדף ודין פק״נ של כה״ת היינו הך כיון דכל עיקר פק״נ נלמד מרודף. ולפענ״ד הנה כבר כתבתי בזה דהרמב״ם ז״ל יליף הני תרי דיני מקרא דוקצותה ורודף שמותר להרגו אין זה מטעם פק״נ דכה״ת אלא ענין של הצלה לו שלא יעבור עבירה גדולה וגם דין הצלת הנרדף נראה דיליף לה מקרא הנ״ל במ״ע ולא מקרא דוחי בהם ולא פסק כר״י וכמ״ש לעיל וכן כתב הנוב״י וזה לכאורה ברור וממילא הרבה מהפלפול יש לעיין בו וצ״ע.

והנה החזו״א ז״ל תמה דהא עיקר פק״נ יליף ר׳ ישמעאל (יומא פ״ה) מרודף ואמר שם דודאי פק״נ שפיר מצי למילף אלא מקרא דוחי בהם יליף דאפילו ספק פק״נ דוחה עכ״ל ור״ל דא״כ מוכח מזה דדין הצלת הנרדף ודין פק״נ של כל התורה הכל אחד וזהו שהשיג שאין לומר כצד השני. וע״ז דחה מעכ״ג די״ל דכל עוד שאין לנו מקרא אחר רק דין הצלת הנרדף שפיר מצינו למילף פק״נ מיני׳ ולא נחלק ביניהם אבל אחר שיש לנו הקרא דוחי בהם שנכלל בו בין ודאי ובין ספק פק״נ שוב נוכל לומר דדין הצלת הנרדף המבואר בפרשה דין אחר וחלוקין בדיניהם ושני דינים נפרדים הם. והאריך שם להביא ראי׳ מדברי הרמב״ם בפ״א ה״ו דברודף כתב דהוי מ״ע ול״ת להציל הנרדף ובבא במחתרת ליכא מצוה אלא רשות וממילא י״ל דיש לו דין הצלה מיוחדת מלבד הדין של פק״נ עכ״ל בקיצור.

ואמנם עיין ר״ן דף ע״ג ע״א ד״ה גמ׳ וכי מה למדנו מרוצח וכו׳ כלומר מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה וכו׳ וא״ת ולמה איצטריך לרוצח למילף מנערה המאורסה להצילו בנפשו ברוצח גופי׳ אית לן קרא בהדיא דניתן להצילו בנפשו דהיינו בא במחתרת דאמר רחמנא הבא להרגך השכם להרגו דאין לו דמים וילפינן לקמן והוכה ומת אפילו בכל אדם שיכולין להרוג הגנב כמו הבעה״ב וא״כ הם

מצילין בעה"ב מיד הגנב בנפשו של גנב לפי שהוא רודף וי"ל דמאי דדרשינן בכל אדם היינו לומר שכל אדם יכולין להרגו אם ירצו אבל אין בו חיוב מצוה להרגו אבל השתא דילפינן מנערה המאורסה אתי למצוה ממש שמצוה להרוג הרודף ולהציל הנרדף וא"ת כיון שמצוה הוא להרוג הרודף כדי שיציל הנרדף ל"ל קרא דלא תעמוד על דם רעך פשיטא דהוא מצוה לטרוח בהצלתו כגון טובע בנהר או ליסטים באים עליו י"ל דמקרא דניתן להצילו בנפשו לא שמעינן אלא במי שברור לו כשמש שהוא רוצח להרגו וכה"ג במי שברור לו כשמש שיטבע בנהר אם לא יצילוהו הוא דמחוייב להצילו אבל על ספק לא שמעינן מידי מ"ה אתא קרא דלא תעמוד על דם רעך לומר שהוא מצווה לטרוח אף על הספק ע"כ והנה מבואר מדברי הר"ן ז"ל דס"ל דין פק"נ של כה"ת ודין של רודף הכל אחד הוא שהרי הקשה למה לא יליף טובע בנהר וכה"ג מרודף ומשני דודאי ידעינן אבל ספק לא שמעינן ובא הקרא על הספק ועל הודאי ילפינן מרודף שהרי הכא כתב להדיא וז"ל מ"ה אתא קרא דלא תעמוד על הספק לומר שהוא מצווה לטרוח בו אף על הספק. וגם נראה לעיל מינה דבאמת ילפינן רודף ממחתרת לענין רשות אלא לענין מצוה בעי לימוד דנערה המאורסה ולימוד לא תעמוד על ספק הוא דבעי ועל ודאי יליף מרודף אף דזה הוא דין של פקו"נ וזה הוא דין מיוחד של רודף וע"כ דס"ל דהני דיני ילפינן זה מזה והוא דין אחד של פק"נ בכל התורה וכדעת מרן החזו"א ז"ל ודו"ק.

נתיב ד

ובדף 11 ד"ה אך לפענ"ד יצא לחדש דבהא דינא דרודף דניתן הנרדף להציל בנפשו של רודף נכללו שני דברים, א) דניתר בהאי גוונא של רודף איסור תורה של רציחה ר"ל דאף שהרודף ע"י שהוא רודף אחר חבירו להרגו עדיין אינו חייב מיתה ויש בהריגת הרודף משום עבירת לא תרצח כמו בכל ישראל אפ"ה להצלת הנרדף ופקוח נפשו התירה התורה איסור רציחה לתכלית זה, ב) דנפשו של רודף נידחת מפני נפש הנרדף דבלי זה אף שאין כאן איסור רציחה מ"מ מאי חזית לפקח על נפש הרודף יותר מעל נפש הנרדף ולא הי' שייך שיהי' מצוה וחיוב להציל הנרדף ובהך חידוש דינא דרודף נכללו שני הדברים האלה ובזה יצא לחלק בין בא במחתרת לרודף ממש דברודף ממש נאמרה ההלכה דמחויב לדחות נפש הרודף מפני נפש הנרדף ומשו"ה חייב הוא להציל הנרדף אפילו בנפשו של רודף אבל בבא במחתרת כיון דלא הוי רודף ממש אינה נדחית נפשו בהחלט להצלת נפש בעה"ב וגם בנפש הבא במחתרת יש בה משהו משום פק"נ לנפשו ולהציל את הבעה"ב מ"מ יש בה בנפש הבא במחתרת ג"כ משום פק"נ ומש"ה אינו חייב לדחות נפש הבא במחתרת אלא רשות והיתר והאריך שם, אמנם לפמ"ש גם זה צ"ע דודאי אין דוחין נפש מפני נפש אלא שהרודף ניתן להציל בנפשו מן העבירה. ובדף 12 שנה ושילש וז"ל והנה אם נבחון היטב הדברים שכתבנו יוצא ברור שהסיבה והגורם לדינים בין ברודף ממש ובין בבא במחתרת הוא הצלת הנרדף והחיוב לפקח על נפשו ומקור ושורש חיוב זה הוא אותו החיוב של פק"נ של כה"ת כולה ובד"ה ועפ"י הדברים האריך שנית בזה ולפמ"ש גם זה אינו.

בדף 14 יצא לחזק ראית מרן הגר"ח ז"ל דילפינן בסנהדרין ע"ב ב' מקרא דשופך דם האדם שנאמר לנח עיין רש"י וא"כ גם בב"נ נאמר דין רודף ומרן החזו"א ז"ל תמה עליו דהתם לא נזכר כלל מי הוא הרודף ואיכא למימר דהנרדף הי' ישראל וכן בר"מ לא נזכר מי הוא הנרדף וע"כ איירי בנרדף ישראל ומעכ"ג כתב דאפילו נסכים להחזו"א דהגמ' איירי בנרדף ישראל מ"מ ראיית הגר"ח קיימת דהרי אין בב"נ דין פק"נ שדוחה האיסורין דכל פק"נ לישראל נאמרה ולא לב"נ וכן משמע בתוס' סנהדרין נ"ט א' ד"ה ליכא בתי' הראשון (ובס' הזכרון דעת הגר"מ פיינשטיין שליט"א והגר"מ הרשלר שליט"א דאפשר מותר לעכו"ם להרוג העובר להציל האם ודחה דבריהם) אבל הרי כבר הבאתי לעיל דכן הוא דעת מרן הח"ם בתשובה וגם מרן רע"א הביא ספיקת הפמ"ג בזה וא"כ לאו מוכרח הוא דבעכו"ם ליכא דין של פק"נ וכדעת החזו"א ז"ל.

איברא דהתוס' סנהדרין ע"ד ב' ד"ה בן נח הקשו וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב וכו' וי"ל דדילמא לא איצטריך וחי בהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפילו בצנעה יהרג ואל יעבור לכ"ע ע"כ וכתב הח"ם ז"ל סי' ע' לישב קושית הגאון בעל שאג"א דבב"נ נמי איכא וחי בהם ולא שימות בהם וכשהוא מסוכן ורפואתו ע"י בשר מן החי מותר לרפאות עצמו בדבר איסור שהוא בשר או אבמה"ח ובמנ"ח מצוה רצ"ו אות א' האריך בדבר ומתחלה רצה לומר כיון דכתיב אשר יעשה אותם האדם ולשון האדם בה"ה גם בני נח במשמע שוב כתב דאפילו נימא דלב"נ לא נאמר מ"מ דוקא לאחרים לרפאותו אם הוא חולה אסור אבל הוא בעצמו מותר לרפאות את עצמו וגם הפר"ד דעתו דב"נ יכול לרפאות עצמו בפק"נ ועיין תורת חיים פ' בן סורר ומורה עכ"פ מבואר דעת הרבה פוסקים דב"נ פק"נ דוחה האיסורין וכדעת מרן החזו"א ז"ל דמצינו דין פק"נ בב"נ הן לעבוד ע"ז משום פק"נ כדפסק הר"ם פ"י ה"ב מהל' מלכים והן לענין איסורין לדחותן וצ"ע.

סימן שלב

אי מותר לחלל שבת בשביל סכנת עובר

עוד להנ"ל

עוד הביא שם מחלוקת הראשונים ז"ל אי מותר לחלל שבת בשביל סכנת עובר במס' יומא פ"ב ע"ב, מובא ברא"ש ור"ן או רק משום סכנת האם מצילין משום פק"נ שלה וברש"י במתני' עוברה שהריחה כתב ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים דנראה מזה לכאורה דגם משום סכנת העובר מותר ובמרומי שדה מצאתי שפירש כוונתו להיפוך דמשום עובר אין מחללין שבת ולא הבנתי משמעותו והנ"ל כתבתי עכ"ל. ולפענ"ד נראה דעת המרומי שדה דהיל"ל עוברה שהריחה ואם אינה אוכלת הרי היא בסכנה והי' משמע דאם היא בסכנה מחללין עליה את השבת ואם היא אינה בסכנה הגם שהולד הוה בסכנה אין מחללין ולמ"ל לומר שניהם מסוכנים וגם אין לומר דלכן כתב שניהם דבעי דוקא שתרוייהו בסכנה זה ודאי אינו דהא לכ"ע כשהאם בסכנה מחללין את השבת ותרוייהו למ"ל ומדקאמר שניהם מסוכנים ע"כ בא להשמיענו דעל העובר לבדו אין מחללין אלא כיון דשניהם מסוכנים מחללין ושפיר מדויק ראית המרומי שדה דדעת רש"י דאין מחללין וזה דלא כבה"ג דס"ל דמחללין וכמ"ש שם וזלפענ"ד ברור בכונת המרומי שדה.

והיום בפתחי ספר הרמ"ה ראיתי קדוש מדבר (בדף ע"ד) ד"ה עריות שכתב בא"ד שם וז"ל ואיבעיא לן רוצח גופיה מנא לן דיהרג ואל יעבור ומהדרינן סברא הוא שלא ניתנו מצות לדחות אצל פק"נ משום דכתיב וחי בהם אלא מפני חיבוב נפשן של ישראל לפני המקום אבל הכא גבי רוצח דבין הכי ובין הכי איכא איבוד נשמה לא ניתנה מצות המקום לידחות ואם תאמר אני ראוי להאריך ימים יתר מזה וקא מקיים בי וחי בהם טפי דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי כלומר אדום ובריא ונפשך יקרה בעיני המקום וראוי לחיות יותר מחבירך כדי שתאמר מוטב ידחו חייו של זה שהן מועטין מפני חייך שהן מרובים דקא מיקיים בך וחי בהם טפי דילמא דמא דחברך סומק טפי והוא ראוי לחיות ולהאריך ימים יתר ממך ונפשו יקרה בעיני המקום יתר מחייך. ויש לפרש שלא ניתנו מצות לידחות אצל פק"נ אלא כדי שיחי' ויקיים מצות הרבה כדאמרינן התם (יומא פ"ה ע"ב) חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה אבל הכא גבי רציחה מאי חזית דדמא דידך סומק טפי וראוי להאריך ימים יתר מחבירך כדי שתאמר ידחו חייו שהן מועטין ואינן מספיקין לקיים בה מצות הרבה דילמא דמא דחברך סומק טפי כי ההוא דאתא לקמיה דרבא כו' ע"ש.

והנה גילה לן רבינו מאיר ז"ל דדין פק"נ שניתנו מצות לידחות מפני פק"נ לא ניתנה אלא היכא דליכא איבוד נשמה וכדי להציל נפש ישראל שישאר בחיים מפני חיבוב נפשן של ישראל לפני המקום אמר לידחות מצותיו מאהבת נפש ישראל שישאר בחיים וע"ז נאמר וחי בהם אבל היכא דבין הכי ובין הכי יאבד נפש אחת ואיכא איבוד נשמה לא ניתנה מצות המקום לידחות וליכא בזה קרא דוחי בהם ולא שימות בהם ובין לפי' הראשון ובין לפי' השני ברור מילולו דהיכא דיש בע"כ איבוד נשמה לא ניתנו המצות לידחות ומינה דבדין רודף נמי כיון דבין הכי ובין הכי איכא איבוד נשמה א"כ פשוט דלא ניתנה מצות המקום לידחות ואין כאן דין פק"נ כלל מקרא דוחי בהם ועיין רש"י פסחים כ"ה ע"ב ד"ה מאי חזית דכתב נמי כדעת הרמ"ה ז"ל ודו"ק (אלא די"ל היכא דיכול להצילו באחד מאבריו הדר דין דוחי בהם שהוא מדין של פק"נ ולכן ההורג הרודף חייב מיתה ודו"ק) וא"כ ראי' גדולה דבדין רודף ליכא דין של פק"נ וכדעת הגר"ח והיכא דיכול להצילו באחד מאבריו הו"ל מדין פק"נ וכדעת החז"א ז"ל.

ונראה דמאחר דברודף ליכא דין של פק"נ א"כ מה ראית דהרגינן לרודף ומצילין הנרדף ולמה צותה תורה להרוג הרודף יותר מהנרדף ובשלמא הנרדף שיכול להציל עצמו מובן שפיר דהבא להרגך השכם להרגו אבל אחרים שנצטוו במ"ע להציל הנרדף צריך טעם למה הדבר כן כיון דליכא כאן פק"נ שידחה ולזה חידשה תורה כיון דאחד רודף והשני הוא הנרדף נמצא דהרודף עכשיו באותה מעשה הוא רשע רוצח נפש למות והנרדף הוא צדיק באותה מעשה א"כ דמו דהנרדף סומק טפי עכ"פ באותה מעשה שהרודף רשע וכדי למנעו מן העבירה אמרה תורה יהרג ובזה מובן מש"כ הרמ"ה שם וא"ת אני ראוי להאריך ימים יותר מזה וקא מיקיים בי וחי בהם טפי דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי כלומר אדום ובריא ונפשך יקרה בעיני המקום וראוי לחיות יותר מחבירך כדי שתאמר מוטב ידחו חייו של זה שהן מועטין מפני חייך שהם מרובים דלמא הוא ראוי לחיות יותר ולהאריך ממך ונפשו יקרה בעיני המקום יתר מחייך ע"כ. (ועיין ס"ח שההורג ילד חטאו גדול מההורג זקן וההורג ת"ח חטאו גדול מההורג ע"ה וע"ה יכול להציל ת"ח בנפשו).

וי"ל דהכי נמי בנרדף ורודף כיון דהרודף הוא עכשיו רשע והוא רודף לכן דמו דנרדף סומק טפי וראוי לחיות יותר בעיני המקום או משום אלקים יבקש את הנרדף או משום דזה עושה מעשה רשע בידיו להרוג נפש מישראל האהוב לפני המקום או תרוייהו ומהאי טעמא אמרה תורה להרוג את הרודף ולהצילו מן העבירה. והאמנם כי כן הי' אפשר ליישב נמי דברי הרמב"ם דבעובר קודם שיצא לאויר העולם הו"ל כרודף ושיצא ראשו לא דמאחר דביררנו דהיכא דאיכא איבוד נשמה ליכא דין פק"נ כלל וא"כ נשאר הדין דמנ"ל דדמה דהאי גברא סומק טפי ונאמר בו וחי בהם א"כ

כל זמן שהולד שלא יצא לאויר העולם הרי אינו בגדר מצות כלל והאם שהיא לפנינו חייבת במצות התורה עכשיו א״כ האי עובר הו״ל כרודף ר״ל דכמו ברודף הו״ל הדין מאחר דליכא דין פק״נ אמרה תורה יהרג הרודף למנעו מעבירה וממילא נשאר להציל הנרדף ודמו סומק טפי ויקיים מצוה הכ״נ בעובר כיון דהאם לפנינו והרי חייבת ומקיימת מצוות ועובר אכתי לאו בר חיובא במצות כלל שפיר אמרינן דמא דהאי גברא סומק טפי להצילו לקיים המצוות אבל כיון שהוציא ראשו ואז כבר גם הקטן נתחייב במצות דדוקא מעונשין פטור אבל קטן בר מצות הוא וכבר הארכתי בזה במקום אחר א״כ לפנינו כבר שתי נפשות ואיכא איסור נפש ודאי של האם או של העובר ותרוייהו בני מצות הן ליכא כאן רודף שנאמר דמא דהאי גברא סומק טפי כה״ג אמרינן אין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם ודין רודף אין כאן שהרי לא בא עליו כרודף והו״ל בכלל מנ״ל דדמא דהאי גברא סומק טפי כנלפענ״ד.

עוד נלפענ״ד לפמ״ש בסנהדרין ס״ח ע״ב קטן פטור שלא בא לכלל מצות ופריך קטן מנלן דפטור וכו׳ ותו היכא אשכחן דענש הכתוב דהכא ליבעיא קרא למיפטריה ומשני אנן הכי קאמרינן אטו בן סורר ומורה על חטאו נהרג על שם סופו נהרג וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן נמי ופרש״י אטו בן סורר ומורה על שם חטאו נהרג דנבעי בר עונשין וכי מה חטא שיהרג וכו׳ ועל שם סופו נהרג כדמפרש בשלהי פרקין ור״י אמרה תורה מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב ע״ש מבואר דהיכי דלא נהרג בשביל חטאו אלא על שם סופו אמרינן ימות זכאי ואל ימות חייב וא״כ הכ״נ מה שהרודף נהרג הוא על שם סופו שהרי לא עשה עדיין כלום קודם שהרג אלא על שם סופו נהרג וכל היכי דעל שם סופו נהרג אין זה ענין של עונשין וקטן נמי נהרג ודוקא התם מיעטי׳ דלא בא לכלל מצוות אבל בכל מקום כיון דנהרג על שם סופו הכ״נ דנהרג ברודף אפילו קטן וצ״ע. ובעיקר דין רודף עיין ח״מ סי׳ תכ״ה ודו״ק.

והיות כי הארכתי כבר יותר מדאי ולכן אסיים הגם כי יש עוד לא-לוה מילין לפלפל בדברי מעכ״ג שליט״א ויסלח על הטריחי אמנם כתבתי דברים אלו לכבוד הני גאוני עולם צדיקי הדור אשר מימיהם אנו שותים לבאר קצת דבריהם והנטפל לעושי מצוה מעכ״ג שפלפל בדבריהם כעושי מצוה ולכן פלפלתי קצת גם בדברי מעכ״ג ולא באתי לא להשיג ולא לפסוק הלכה למעשה אלא להשתעשע בדברי תורה.

אלו דברי ידי״נ מוקירו בלתי מכירו מכבדו כערכו הרם והנישא דושה״ט ושכ״ג המחבב נפש ישראל בחבה יתירה ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שלג

בלשון התנא על דאטפת אטפוך

עוד להנ״ל

נפל מילתא בדרך דרוש קצת לפ״מ שאמר התנא על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון ואמרו ז״ל מגלגלין זכות ע״י זכאי וחובה ע״י חייב ואמרו אע״פ שארבע מיתות בטלו דין ארבע מיתות לא בטלו וכל מי שאינו חייב מיתה לעולם לא ימיתוהו ומעתה ברודף שרודף אחר הנרדף להרגו י״ל ממ״נ אם הנרדף אינו חייב מיתה לא יהרגהו הרודף או שיעמוד הנרדף ויהרגהו או שיעשה לו נס אחר ואם יהרגהו ודאי הוא חייב מיתה וא״כ הרודף אח״כ יובא לב״ד או באופן אחר יהרג משום דסוף מטיפיך ומגלגלין זכות ע״י זכאי וא״כ מנ״ל דדמא דהאי גברא סומק טפי דלמא דמא דהאי גברא סומק טפי ואדרבה יש סברא שאם לא יהרגהו זה הרודף יהרגהו אחר וסוף סוף יהרגו שניהם הנרדף במקום אחר והרודף על ידינו מוטב שימות הנרדף שהוא ודאי חייב מיתה ואל״כ ודאי שינצל ממנו וכיון דדין פק״נ ליכא כאן שב ואל תעשה עדיף אמנם ע״ז אמרה תורה כיון שהנרדף הוא נרדף לפנינו ובידינו להצילו עכשיו באותו רגע עכ״פ ובמעשה זו איננו רשע אלא צדיק שהוא נרדף מן הרשע ובמדרש ואפילו צדיק רודף רשע אלקים יבקש הנרדף עלינו להציל הנרדף מיד הרודף דממ״נ אם הנרדף חייב מיתה ומשמים רודפין אותו ימיתו אותו במקום אחר והרודף כיון שהוא בכלל מגלגלין חובה ע״י חייב שבא להרוג המחויב מיתה וא״כ הוא כבר חייב מיתה אמרה תורה למנעו מן העבירה אלא יהרג במה שנתחייב כבר שהרי חייב הוא וא״ת שאין הנרדף חייב מיתה א״כ שפיר הרודף הוא רודף ורשע ודמא דהנרדף סומק טפי שהוא צדיק ואהוב לפני הקב״ה ושפיר חייו קודמין לחיי הרודף והבן כי קצרתי כי הוא דרך דרוש.

ובאופן זה י״ל נמי דברי הרמב״ם ז״ל דבעובר עד שלא בא לעולם הו״ל בכלל רודף אמרינן דמה עדיף טפי הגם שאמרו שלש נשים מתות בשעת לידתן והיא חייבת מיתה מ״מ מה שבידינו להציל צריכין להציל שהיא עכשיו חייבת במצות וצדיקת היא לפנינו אבל כשיצא ראשו ותרוייהו כהדדי נינהו והרודף ל״ל מגלגלין חובה ע״י חייב שהרי אכתי לאו חייב הוא ושפיר אמרינן מנ״ל דדמא דהאי גברא סומק טפי ואין דוחין נפש מפני נפש וי״ל ולא כתבתי רק בדרך דרוש.

מנשה הקטן

סימן שלד

המקבל צו (סאפינא בלע"ז) להעיד נגד ישראל חבירו אי חייב משום דינא דמלכותא

ב' דר"ח אדר שמרבין בו בשמחה התשל"ט בנ"י יצו"א מע"כ הרבנים הגאונים כו' שליט"א.

אחדשכ"ג בידידות. בדבר אשר נתבקשתי לברר על פי דין תורתנו הקדושה כדת מה לעשות במי שקבל צו הנקרא "סאפינא" בלע"ז להופיע בבית משפט לפני הגרענד דז'ורי ולהגיד מה שהוא יודע בנוגע יהודי אחד שעשה עמו מסחרים וקטיגור של המדינה מצהיר שעשו שניהם עול רק שלפי השערתם אינם יכולים לענוש אותו ולכן הם מציעים ליהודי הראשון שהוא הנקרא מכאן ולהבא ראובן שיפטרו אותו מכל עונשין רק שיגיד עדות נגד היהודי הנקרא מכאן ואילך שמעון, וטענת קטיגור המדינה ששמעון בערמומיתו לקח כסף מהמדינה שאינו מגיע לו ונתנו כביכול למוסד שראובן מפקח עליו וראובן החזיר לשמעון למחצה או לשליש או לרביע וגם בשאר אופנים ועתה הקטיגור טוען שאם שמעון לא יעיד על ראובן ונגדו אז הוא יאשם באשמת סירוב לבית המשפט שהוא נקרא קאנטעמפט אף קארט בלע"ז ואפשר שיאסרוהו במאסר לשלשים יום או יותר מזה וראובן טוען שאפילו אלו הי' יודע מה שהוא נגד שמעון אסור לו להעיד נגד שמעון שהוא בכלל מוסר חבירו לעכו"ס שאסור ע"פ דתה"ק והקטיגור טוען דאנן קיי"ל דינא דמלכותא דינא ונתנו עיניהם בי לברר הא הלכתא ע"פ הלכה של תה"ק שהרי מדינתנו הוא מלכות של חסד ורשות נתונה לכל יושביה להתנהג ע"פ חוקי האמונה שמאמין בה - פרידאס אף רעליג'ן בלע"ז - וממילא גם זה מדינא דמלכותא שלא להכריחו להעיד נגד שמעון שהוא נגד אמונת ישראל שמאמין בה שאסרה תורה למסור ישראל אחר לעכו"ס. ע"כ תמצית השאלה.

וראשונה עלינו לברר בדין דינא דמלכותא מה הוא ומתי חייבים לקבל דבריהם וגם באיזה אופן, ולמשל היכא דדיניהם הם נגד דיני תוה"ק מתי שומעין להם ומתי אין שומעין להם.

שנית יש לברר אי מותר לישראל להעיד בערכאותיהם ומתי אסור להעיד.

שלישית בדין מוסר ישראל לעכו"ס ומה דינו ועונשו.

רביעית אי מותר להעיד שיתחייב בעונשין וקנסות.

נתיב א

גרסינן בגמ' ב"ב נ"ה אמר רבה הני תלת מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמי' ריש גלותא משמי' דשמואל דינא דמלכותא דינא וכו' וכ"כ עוד בכמה מקומות ובגמ' ב"ק קי"ג נתנו טעם וז"ל תדע דקטילו דקלי וגשרי גשרי ועברינן עלייהו פי' דהמלכות עוקר דקלים ועושה מהם גשרים והרי הם גזל והאיך אנו עוברים על הגשרים האלו וע"כ משום דדינא דמלכותא דינא ולכן שפיר לא הוי גזל. והרשב"ם ב"ב הנ"ל כתב טעם לדינא דמלכותא דהמדינה עצמה ניחא להו בזה וז"ל כל מסים וארנוניות ומנהגים של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותא דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והילכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון חבירו ע"פ חק המלכות הנהוג בעיר משום גזל ע"ש. והכי איפסק להלכה בש"ע ח"מ סי' כ"ו ועוד בכמה מקומות עד אין מספר.

ומכל מקום כתב הרשב"א בתשובה הובא בב"י ח"מ סי' כ"ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכי שהוא מנגד לתורתנו הקדושה וכ"כ המהרי"ק שורש קפ"ז וז"ל דאע"ג דקיי"ל דינא דמ"ד היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגים של משפטי המלכים אבל בדין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא דא"כ בטלת כל דיני תורה ח"ו. גם בלשון רשב"ם הנ"ל שכתב בד"ה ומלכא וז"ל ואיך יקנה זה המחזיק הואיל ואין לו שטר מן הנכרי וכו' משמע דגוי ודאי אסתלק בזוזי כדכתיב בתורת משה דגוי מסתלק מהקרקע בכסף אע"ג דמלכא אמר דאין מסתלק בכסף אין זה כלום והרי עכו"ס מסתלק ממילא אך אידך לא יקנה מההפקר כי מלכא אמר דלא יקנה אלא בשטרא וזה אינו נגד הכתוב בתורה שאפילו ישראל היכי דלא סמכה דעתיה למקני בכספא לא קנה אלא בשטרא עיין ח"ס ח"מ סי' מ"ד, והש"ך ח"מ סי' ע"ג סקל"ט האריך הרבה להוכיח דאפילו מה שהוא התקנת בני המדינה כל שהוא נגד תורתנו הקדושה חלילה לדון בדינא דמלכותא דא"כ בכל דיניהם נימא שהוא לתקנת המדינה ועיין ש"ך ח"מ סי' רנ"ו וכן הוא הסכמת הפוסקים המפורסמים ועיין בספרי משנה הלכות ח"ה סי' קי"ב עוד מש"כ לענין דינא דמלכותא.

נתיב ב

ומעתה כיון שנתברר לנו דדינא דמלכותא דינא לענין דיני ארנוניות וכיוצא בזה אם קראו אותו להעיד בדיני ממונות באופן שהם ידונו ע"פ חוקי המלכות והמדינה לכאורה צריך להעיד ועיין בגמ' ב"ק קי"ג ע"ב אכריז רבא דסלקין לעילא ודנחתין לתתא וכו' ובעי שם אדם חשוב דמהימן להו כבי תרי מהו וסליק בתיקו וכתב הראב"ד דתיקו דממונא לקולא ואזיל ומסהיד והרמ"ה ז"ל ס"ל דספיקא דאיסורא הוא ולחומרא ואינו מסהיד ועיין שו"ת ח"ס מה שהאריך בח"מ סי' כ"ג גם בשו"ת מהרשד"ם ושו"ת שמש

צדקה האריכו למעניתם ובשו"ת אלשיך ועוד כמה אחרונים ועיין תומים סי' כ"ח סקי"א אהא דאמרו בגמ' ישראל ולא תבעו וכן הוא ברא"ש ופי' התומים דלא תבעוהו היינו דלא יחדוהו להעיד ומחלק בין יחדו ללא יחדו דביחדו מותר להעיד ובלא יחדו לא ובאדם חשוב מבעיא לי' אפילו ביחדו ומרן הח"ס הגיה דצ"ל וקא תבע לי' כלומר שהעכו"ם תבעו להעיד ובע"א נשתמיט מיני' ותרי לא משמתינן ותו איבעיא לי' באדם חשוב מהו ע"ש. ומיהו היכי דאסהיד אפילו בהיתר אם השופט פסק עליו יותר מהראוי לשלם צריך העד לשלם מכיסו לשכנגדו דהו"ל מציל עצמו בממון של חבירו עיין ח"ס הנ"ל.

נתיב ג

ובדיני מוסר הנה מבואר בטוח"מ סי' שפ"ח ס"ט דאסור למסור לישראל ביד עו"כ אנסים בין בגופו בין בממונו ואפילו הי' רשע ובעל עבירות ואפילו הי' מיצר לו צערו וכל המוסר לישראל ביד עו"כ בין בגופו ובין בממונו אין לו חלק לעוה"ב ובגמ' ר"ה (י"ז ע"א) המינין והמסורות כו' יורדין לגיהנם ונידונין לדורי דורות ובגמ' ע"ז (כ"ו ע"ב) המינין והמסורות והמומרים מורידין ולא מעלין ויורדין לגיהנם, ומותר הי' להרוג המוסר לאנס קודם שימסור דכשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו אפילו ממון הקל התיר עצמו למיתה ומתרין בו ואומרין לו אל תמסור אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסרנו הי' מצוה להרגו וכל הקודם להרגו זכה ואם לא הי' פנאי להתרותו לא היה צריך התראה עיין ש"ע ח"מ הנ"ל וה"ה פ"ח דחובל, ומוסר שכתב ס"ת פסולה כמבואר ביו"ד סי' רפ"א וי"א דגם שחיטתו פסולה יו"ד סי' ב' ס"ט בהג"ה. ובח"מ הנ"ל סט"ו מי שמוחזק שג' פעמים מסר ישראל או ממונם ביד אנסים היו מבקשים עצה ותחבולה לבערו מן העולם ומקבלים עדות שלא בפניו על זה ואין צריכין לכוין העדות כמו בדיני נפשות ע"ש ברמ"א. וכל בני ישראל בדילין הימנו והוא כמוחרם. ואף אם אנסוהו עכו"ם אין לו להציל עצמו בדמי חבירו ואף לא בממון חבירו אין לו להציל את עצמו.

וז"ל הרש"ל בשו"ת שלו סי' י"ט מ"מ אין להציל את עצמו בדמי חבירו ואף בממון של חבירו אין לו להציל כאשר כתבו כל המחברים בפרק הכונס וגדולה מזו כתבו רוב המחברים הנתפס על חבירו אין לו על חבירו כלום ואפילו החולקים על זה מודים שאין לו למסור חבירו תחתיו בידי גוים אלא שיכול להורידו לדין וגדולה מזו כתב האגודה בשם הר"ם שני יהודים שהכו זה את זה והלך השלטון בב"ה וצוה לקהל לגזור חרם אין להם לגזור חרם להציל עצמן בממון אחרים אם יכולים בשום פנים להתפשר ואם אינם יכולין יעידו ויפרעו לניזוק כל הנזק ע"כ. ודומה לזה כתב המרדכי שאם העליל השר על יהודי אחד בעבור חבירו שאין לו לגלותו ואם גילהו יש לו דין מוסר ע"ל ע"ש. ומבואר שאפילו נתפס על חבירו אסור לו למסור את חבירו תחתיו אלא יורידוהו לדין.

נתיב ד

ואכתי פש לן לבאר בדיני עונשין וקנסות אי אמרינן דינא דמלכותא דינא או דילמא דוקא בארנוניות הקצובין הם הם דיני ממונות דשומעין להם אבל לא עונשין וקנסות. וראיתי לרבינו הגדול המבי"ט ח"ב סי' קנ"ח בנדון שני שותפין שאחד לקח צבע ארגמן שלא ברשות המלך שגזר שלא לקנות צבע ארגמן רק במכס ידוע וזה הלך ולקח והבריח המכס וימצא האיש הזה והביאוהו לשליט וקנסוהו כפי מה שהודיעו בכרוז המלך לקנוס להעובר על מצות המלך ופסק המבי"ט ז"ל דהוי כמו דינא דמלכותא דהוי דינא בכיוצא בזה שדרך הוא לעשות כרוז כזה כדי שלא יבריחו מן המכס הקצוב מן המלך והנה העיר לן המבי"ט ז"ל שני דינים חדא דבדיני עונשין וקנסות נמי אמרינן דינא דמלכותא שאם עבר על כרוז המלך והבריח המכס ענוש יענש, והשני דלא הוי דינא אלא דוקא בעונש וקנס קצוב כמה הוא והעונש או הקנס ההוא נכרז ונתפרסם מאת המלך שכל מי שיבריח המכס ענוש יענש בקנס הזה ולזה דייק המבי"ט בלשונו הזהב שכתב וימצא האיש הזה והביאוהו לשליט וקנסוהו כפי מה שהודיעו בכרוז המלך לקנוס להעובר על מצות המלך אבל הי' הקנס שלא הודיעו או שהכריזו על קנס אבל לא הודיעו כמה אלא שהוא ברצון השופט לקנסו כפי דעתו ורצונו כה"ג שוב לא הוי דינא דמלכותא דכיון שאין לו קצבה אלא כל שופט עושה כדעתו וברצותו מוסיף וברצותו גורע או פוטרו לגמרי בלי עונש כה"ג לא הוי דינא דמלכותא דינא אלא הו"ל כמוכס העומד מאליו וכן כתב מפורש רבינו הגדול החכ"ל סי' ע"ב בשו"ת שלו דהא דקנס הו"ל דינא דמלכותא היינו דוקא ביש לו קצבה מאת המלך אבל היכא דאין לקנס קצבה הו"ל בענין קנס כמוכס העומד מאליו שהרי המוכס קונס ככל אות נפשו ואין קצבה ושיעור כה"ג אין לו דינא דמלכותא ע"ש.

עוד נראה פשוט דהיכי דאיכא דזשורי בלע"ז והם קבוצת אנשים שהם שומעין ומציעין הפסק והעונש להשופט והאנשים האלה מעולם לא למדו לדעת דיני ואופני המשפט וכמה פעמים מעמידים מחוסרי דעת ביניהם כידוע והם הם המחייבים או המזכים והרבה פעמים גם נשים ביניהם ומדינא דתורה נשים פסולים לדון אפילו לב"נ כמבואר בפוסקים ועיין משנה הלכות ח"ז סי' רנ"ה וגם שאר דינים יש להם דיני תורה האיך יקיימו דינים א"כ כה"ג שאין כאן שופט הגון

אלא אנשים פוחזים ריקים או נשים והם הם הקובעים העונש והקנס והשופט עמהם ברצותו מרחיב וברצותו מקצר ברצותו מרבה וברצותו ממעט כה"ג ודאי דליכא דינא דמלכותא והרי אפילו היכא דאיכא שופטים רק שביד השופט לפסוק כרצונו פסק הריב"ש בשם ראשונים דכה"ג הו"ל כמוכס העומד מאליו ועיין שו"ת הריב"ש סי' תצ"ה שהביא בשם הרשב"א דשלא על דיני ישמעאלים אמרו דינא דמלכותא דינא שאין המלך מקפיד על דינין ידועין שדיין אחד בא ומפרש דינין לפי דעתו ושכלו ואחר בא ומהפך דבריו ואין למלך הקפדה בזה כלל לא הוה דד"מ אא"כ הם נימוסין ידועין עשויים מצד המלכות ומצוה שלא ידונו אלא כך ע"ש ובמשנה הלכות ח"ה סי' קי"ב.

ומעתה נבא לעומק הדין בנידון דידן כיון שההזמנה שקבל (סאפינא בלע"ז) אינה בשביל להעיד על מי שחייב ממון לחבירו או אפילו להמלכות כגון שהבריח מכס ידוע וכיוצא בו שבקשו מהמלכות להעיד עליו והוא ממון שחייב בו ורוצים שיחזיר הממון אלא הם מבקשים ממנו להעיד ששמעון עשה איזה הערמה בענין כסף ועי"ז גרם לגזול גניבת ממון ואם יתאמת הדבר ענוש יענש בלי קצבה וביד השופט להענישו כרצונו ולקנסו כפי דעתו בממונו וגם בידו לאסרו בבית האסורים כרצונו שאפשר שיכנס בכלל פק"נ וכמו שראינו כמה פעמים כיוצא בזה ובפרט שאם ימצא שופט שהוא נגד הדת וכמו שראינו כבר אצל כמה משומרי דתנו שע"י שהם שומרי הדת עונשים אותם יותר ורק לפני כמה שבועות אמר לי עו"ד גדול מנ"י שבכל בתי דינים ומשרדים עכשיו שונאים את השומרי הדת א"כ כ"ש הוא מפסקו של המבי"ט והחכ"ל והריב"ש והרשב"א דכה"ג ליכא דינא דמלכותא שהוא נגד תורתנו הקדושה וכל היכא שהוא נגד תורתנו הקדושה ליכא דינא דמלכותא וחייבים אנחנו למסור נפשנו על תורתנו הקדושה שלא תהי' כפלסתר ח"ו.

ועיין ח"ס ח"מ סי' כ"ג שכתב שאם ח"ו איכא למיחש לתוא מכמר ע"י העדות בודאי מוטל על כל הציבור לפדות השבוי הנרדף ומכ"ש שיותר מחוייבים להכניס עצמם בריש תגרא שלא יבא לידי כך ובסוף פ' הגוזל בתרא פסק מוהר"ם בענין רבי אפרים ורבי יואל שמסרו זה את זה וכתב דהאי דינא דמסור היינו משום דהוא רודף ואע"ג דלא מסר רק ממון מ"מ מחמירים בו טפי משאר מזיק דמסור רודף הוא להרוג את חבירו כדכתיב כתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישראל כו' הלכך לא שייך זה ועיין שו"ת הרמ"א סי' פ"ח. מבואר דהיכי דיש לחוש ח"ו שיתפס לתפיסה אפילו במקום שהי' יכול להעיד אסור וכל זה אפילו במקום שמדינא איכא דינא דמלכותא לגבי דין זה אבל בדידן דהוא עונש וקנס שאינו מבורר כה"ג ודאי אסור להעיד עליו שאין זה בכלל דינא דמלכותא והו"ל בכלל מוסר ישראל חבירו ביד עכו"ם שכל דיני מסור עליו.

איברא דאומר אני דבדידן לא מקרי מעיד כלל אלא מוסר שהרי באמת כאן הם מאשימים את ראובן ואת שמעון שיחדיו הבריחו ממון ממלכתי וזה קבל מקצתו להמוסד שלו והחזיר השאר לשמעון וא"כ שניהם לפי דעתם והשערתם גנבו כסף ממשלתי ולשניהם מגיע קנס ועונש אם אמת הדבר שהקטיגור מאשים אותם, ולכן בא הקטיגור בערמה ואומר שראובן יעיד על עצמו שעבר חטא זה וקבל הממון והחזיר לו לשמעון ובשביל שיגיד על שמעון עשו קנוניא ביניהם שבשביל עדותו ויוכל להעניש את שמעון יותר לו להעד ולא יענישנו ומעתה בכה"ג פשוט דאין לראובן שום רשות להעיד בכגון זה דהרי הכא באמירתו בא רק להציל עצמו מן העונש שיענישנו השופט במאסר שלשים יום על שאינו רוצה לגלות על שמעון אם יודע מה שהוא והרי הוא חייב לפי עדותו כמו שמעון אלא כדי לפטור הוא מעיד על שמעון וכה"ג ודאי אסור ע"פ התורה להעיד והו"ל מסור. ועוד שהרי ראובן הוא נוגע בעדותו ואין כאן עדות כלל כל היכי שנוגע בעדות כידוע ופסול הוא מה"ת להעיד דאין אדם משים עצמו רשע, ואל תשת רשע עד ובפרט רשע דחמס דלכ"ע פסול להעיד, ואומר אני דאפילו למ"ד דמותר להציל עצמו מן העונש ולהגיד אפילו אם עי"ז יצא הפסד לחבירו היינו דוקא דהוא אינו חייב כלל בדבר אבל להעיד בדבר שהוא חייב בו ובמה שמעיד הוא מוסר חבירו ומציל עצמו כלומר שהוא יציל עצמו מן התפיסה וימסור ישראל אחר שיכניסוהו לבית הסוהר הרי זה מוסר גמור דמנ"ל דדמא דהאי גברא סומק טפי וכל הני פוסקים שכתבו להזהיר שלא לומר היכי דיש לחוש לתוא מכמר לא דברו אלא היכי דהעד לא הי' חייב כלל אלא שידע הדבר שעבר ישראל חבירו והמלך צוהו להעיד על ישראל חבירו ואם לא יגיד ונשא עונו מאת המלך כה"ג אמרו דבממון יגיד אבל אם ח"ו יש לחוש לתוא מכמר לא יגיד אבל היכי דהוא שחטא ומחויב בעונש מאסר מחמת החטא אלא שעושה קנוניא להציל עצמו בהעדתו על חבירו ודאי זה הוי מוסר ממש ומציל עצמו בגופו של חבירו ובממונו. ופשוט לפענ"ד יותר מביעתא בכותחא דכה"ג אם העיד על ישראל חבירו והענישוהו עונש ממון שזה חייב להחזיר לו ממונו שהענישוהו יותר מהחיוב לבד מהמאסר ח"ו שיגיע לישראל חבירו שיצטרך לשלם לו ד' דברים ולפייסו על הצער שגרם לו.

עוד נלפענ"ד דהכא איכא נמי משום חילול השם שהרי כאן מדינתנו הוא מלכות של חסד ויש לכל איש רשות לשמור על אמונתו (רעליגיעזע פרייהייט, או "פרידאם אף רעליג'ן" בלע"ז) וכיון שהתורה אסרה לנו בני ישראל המאמינים בה'

למסור ישראל חבירו לידי עכו"ס ולהעיד באופנים כאלו דאפילו בדיני ישראל היכי שהעד נוגע בדבר אין מקבלין עדותו והיכי דהעונש והקנס שלא מבורר וכ"ש שאפשר לבא לידי מאסר ופק"נ כה"ג אסור לן להעיד ואם אנחנו לא נשמור על זה לבד כי יעבור על איסור תורה דכה"ג ליכא דינא דמלכותא יש בזה משום חילול השם דכל מקום דליכא משום דינא דמלכותא מלכא אמרה שיש רשות לשמור על דיני תורה וזה שאינו שומר על תורתו הו"ל חילול השם, ועוד שהרי ידוע שיש כמה מיני אמונות במדינה זו וכל אחד שומר על אמונתו וידוע שישנה פה אמונה הנקרא אמיש פיפאל והם לא מקבלים עליהם כמה מדיני המדינה ופוטרים אותם משום שזה נוגע לאמונה שלהם וא"כ אם אנחנו לא נעמוד על עקרי תורתנו שלנו כמה מהחילול השם שיאמרו העכו"ס שומרים על אמונתם וישראלים לא עיין מג"א א"ח סי' רמ"ד סק"ח ודאי מה שהתירה לנו התורה מחויבים אנחנו לעמוד ולשמוע להם ואדרבה מצוה עלינו להתפלל בשלומה של מלכות אבל מה שהוא נגד תורתנו הקדושה אין לנו לשמוע להם אלא למסור נפשנו עליה כאשר עשו אבותינו ואבות אבותינו.

עוד נלפענ"ד דהכא כשיעיד על עצמו שהוא גנב עם שמעון חבירו יש כאן חילול השם גדול שיתפרסם בין הגויס ששני יהודים גנבו והאחד מודה שגנבו ולא עוד אלא שמעיד על חבירו הגנב שג"כ גנב כדי לפטור עצמו והרי אפילו בין גנבים יש שאין אחד מעיד על חבירו וזה חילול השם שהרי לא יאמרו שעושה תשובה ולכן הוא מעיד אלא יאמרו בשביל הקנוניא הוא מעיד על חבירו ואין לך זלזול גדול מזה וחילול השם וכמה גינו בני אדם את הסאבעלס על שהעידו על הראזענבערגס בשעתם דבר ידוע ובשביל זה נתנו להם אימיוניטי בלע"ז וכ"ש על בני ישראל שמעיד על אחיו ישראל ששניהם גנבו בשביל להציל עצמו מעונש זה ודאי חילול השם גדול הוא ובמקום ח"ה הרי כבר אסור לו להעיד ע"פ דתה"ק. והנה ודאי אם הקטיגור של הממשלה ימצא עדים ויברר לעצמו שזה שמעון גנב את הממשלה וכיוצא בו יעשה בטובו כפי מה שיכול אבל אין בידו להכריח לראובן לעבור על דברי תורה להגיד לו אינפארמאציע שהוא חושב שצריך לה לפי השערתו על שמעון, ואנחנו מתפללין על שלום מדינה זו שזכינו בגלותנו להיות פה מדינה חפשית ונותנת לנו אפשרות לשמור על תורתנו הקדושה כפי אשר ניתנה מסיני ע"י משה רבינו עבד ה' ומבקשים מכל בנ"י לשמור על חוקיה ולא לעבור עליהם ח"ו כי היא מלכות של חסד אבל מבקשים מאת מנהיגיה לשמור על אמונתנו ולא להכריח לעבור עליה אפילו אם הם משערים שח"ו אחד עבר על איזה חטא מדיניהם הם יתנו עדיהם ואיך אח מעיד על אח וכל ישראל אחינו בתורה ובמצות אם לא במקום שאינו נגד התורה.

ובזה הנני ידידכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ולביאת משיח צדקנו ויגאלנו גאולת עולם ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ לארצנו הקדושה בב"א, הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שלה

בענין הפורע חובו ולא הודיע להמלוה מה דינו

א' יתרו התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ הב' הח' ירו"ש צ"מ וכו' כמר **בנימין אייזנער** הי"ו בן לידידי הרבני מוה"ר שמואל הי"ו.

אחדשה"ט. מה ששאל לענין פרעון חוב מי שחייב לחבירו ופרעו שלא מדעת כלומר שהמלוה אינו יודע שפרעו אלא דגם אינו יודע שהוא חייב לו כגון ששכח כבר שהוא חייב לו או שלוה ממנו באופן שאינו יודע שלוה ממנו אי הוה פרעון נראה דאם השיב לו בכל אופן יצא ידי פרעון בידי שמים עכ"פ ולא אמרינן דמעות הללו מתנה הם כיון דלא התכוין ליתנו לשם מתנה אלא דנראה שהפסיד על עצמו שאם יתודע להמלוה שהוא חייב לו ויתבענו בדין יתחייב לשלם לו שנית כיון דלא הודיעו ששלם לו אף שמצא איזה מעות אצלו יאמר דלאו תשלומין שלו הם ועכ"פ יאמר לו הביא ראי' ותפטר וכל שלא הביא ראי' שפרעו יכול לתבעו בדין עיין ח"מ סי' ע"ג וסי' ק"כ לענין פרעון חוב ואין הז"ג להאריך כעת. ועיין ח"מ סי' רס"ז ס"א דהמחזיר אבידה במקום המשתמר אין צריך דעת בעלים והכ"נ הוי כעין מחזיר אבידה שהרי שכח המלוה מההלואה וי"ל.

ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שלו

בענין בגדרי קידוש השם וחילול השם ח"ו

א' לטובתך ולהנאתך התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב, עוסק בחוקי חורב, וכו' כש"ת מוה"ר **יואל חנן ונגר** הי"ו חבר כולל ישיבה גדולה מרכז התורה מאנטריאל.

אחדשה"ט. יסלח לי אם לא תיארתיו כפי כבודו כי בבלתי מכירי קאמינא ויקבל הכבוד כפי הראוי לו.

ובדבר אשר העיר במה שראה בספרנו משנה הלכות ח"ו סי' רפ"ח בהא מעשה ידוע מהק' הח"ח ז"ל הי' קורע הבול כששלח מכתב ע"י שליח ולא ע"י הבי דואר וכתבתי דליכא בזה מקור בהלכה רק הח"ח ז"ל עשה כן לקש"ש והקשה לי דכיון דליכא כן דין בהלכה א"כ גם קידוש השם ליכא ע"כ.

פשוט דאין זה כן ומצינו קידוש השם אפילו היכא דהלכה אינה כן ואדרבה מצינו מחלוקת התוס׳ והרמב״ם אפילו להרוג עצמו על קידוש השם היכי דאין מחויב בדבר מצד ההלכה דדעת הרמב״ם שאסור והתוס׳ כתבו שמותר אמנם קידוש השם הוא ענין של הרגשה וכגון רבא אמר איזהו חילול השם כגון אני שנוטל בשרא ולא משלם מיד והרי אין בזה שום צד הלכה לשלם מיד וכן הוא דרך המסחר והקצב אינו מקפיד שישלם מיד ואדרבה אולי ברצונו יותר שלא ישלם לו מיד מ״מ הרי הוא חילול השם מצד הרואים שיאמרו עליו שלוקח ואינו משלם או כיוצא בזה וה״ה לקידוש השם שאין צריך להיות מחויב בדבר מצד הדין אלא מצד הרואים שנראה להם דבר גדול כזה שאין מדרך סתם בני אדם לעשות ולהם נראה ענין של פעולה אף שאינו מפאת ההלכה כגון זה הו״ל קה״ש. ובפעולתו של הח״ח ז״ל שקרע בול כששלח מכתב ופרסמו אותו דבר הי׳ זה לקידוש השם ואולי באמת לא עשה כן בכל פעם ששלח דכיון דמפאת ההלכה ליכא חיוב רק מצד קדושה א״כ כיון שכבר נתפרסם הדבר לא צריך עוד וזה לפענ״ד פשוט.

ומה שרצה מע״כ להביא שיש בזה ענין מצד ההלכה מהא דרב ספרא מכות כ״ד וב״ב פ״ח ע״א דאמרו ז״ל הכא בירא שמים עסקינן כגון רב ספרא דקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו (ופי׳ השאילתות (שאילתא ל״ו) הכי הוה עובדא דרב ספרא הי׳ לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהי׳ קורא ק״ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהי׳ קורא ק״ש כסבור זה שלא הי׳ רוצה ליתנו לו בדמים הללו והוסיף ואמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק״ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים הי׳ דעתי ליתנם לך ע״ש וברש״י מכות הנ״ל). ומזה יצא ליה לכ״ת שיצא לו להח״ח ז״ל דינו לקרוע הבול.

ולפענ״ד לא ידעתי מכאן ראי׳ חדא דמנ״ל שהבעל ח״ח חשב לשלוח המכתב ע״י הבי דואר ואח״כ נתחרט ושלחו ע״י שליח דהמעשה סתם נאמרה שאם שלח מכתב ע״י שליח קרע ואם לא חשב לשלחו ע״י בי דואר ודאי אפילו לפי דעתו אין צריך לקרוע הבול דהרי ליכא ודובר אמת בלבבו ועוד דלפענ״ד פשוט דאפילו אלו הי׳ מתכוין לשלוח מכתב ע״י הבי דואר ואח״כ נזדמן לו אדם ושלחו בידי אדם ליכא כאן משום ודובר אמת בלבבו לשלם להבי דואר ולא לשלחו ע״י הבי דואר ולא מבעיא להבי דואר אלא אפילו באדם פרטי נמי יש לעיין בזה ואפרש שיחתי.

דהנה הא דינא דרב ספרא נחלקו בו רבותינו הראשונים ז״ל אי דינא הוא או מילי דחסידות דעת השאילתות שאילתא ל״ו שם כפי מה שפירש בו העמק שאלה נראה דמדינא הוא דהנה בגמ׳ אמרו שם הכא בירא שמים עסקינן וכדרב ספרא ועיין גמ׳ שבת ק״כ לענין בואו והצילו עמי דאי פקח הוא עושה עמו חשבון אחר השבת מסיק דבירא שמים עסקינן ולא בחסיד ופרש״י החילוק בין יר״ש לחסיד דיר״ש אינו מוותר משלו אלא דינא בעי וחסיד מוותר משלו וכיון דאמרו כאן הכא ביר״ש עסקינן וכדר״ס משמע דרב ספרא מדין יר״ש עשה וא״כ אינו מוותר משלו הי׳ אלא דינא הכי הוא משום ודובר אמת בלבבו ועיין ב״מ פ״ג ע״א למען תלך בדרך טובים ובתוס׳ ב״מ דף כ״ד ע״ב ד״ה לפנים משורת הדין ומיהו לרי״ף ורמב״ם הא דרב ספרא לא הוי אלא ממדת חסידות כמשמעות התוספתא דדמאי וכפירוש רשב״ם ותוס׳ והרא״ש פ״ג דדמאי ע״ש.

אמנם הא נמי פשוט דלא נאמרו הדברים אלא היכי דיש כאן שני בעלי דברים כגון מוכר וקונה או סוחר וכיוצא בזה וכמ״ש השאילתות ואילו מאן דאמר ליה לחבריה מזבנינא לך האי מידי לא בעי מיהדר ביה וכו׳ ולא מיבעיא דאמר ליה מזבנינא האי מידי אלא אפילו גמר בליביה לזבוני ליה אע״ג דלא אפיק מן פומיה לא מיתבעיא ליה למיהדר ביה דכתיב הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו ופשוט דהא לא נאמרה אלא כשיש חבירו לנגדו דע״ז אפשר לומר הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו וע״ז שייך לומר ודובר אמת בלבבו שאף שלא דבר אל חבירו אלא בלבבו מ״מ דבר עמו בלבבו עכ״פ וע״ד רמז יש לומר עוד מה שאמר שוא ידברו איש את רעהו שפת חלקות בלב ולב ידברו כלומר ואם בלב ולב ידברו אחרת ממה שאומר בפיו א״כ מה שאומר בפיו שוא הוא שהרי כבר דברו בלב ולב וכתיב ודובר אמת בלבבו אבל אם לא בקש ממנו אדם והוא במחשבתו חשב לעשות מה שהוא ודאי שאין בזה שום איסור לא ממדת חסידות וכ״ש משורת הדין לעשותו ואם יחשוב אדם ליסע למשל ממאנטריאל לנ״י ע״י אוירון ואח״כ יבא מי שהוא שנוסע לנ״י במכונית שלו יהי׳ בזה ענין שיתן דמי נסיעה לחברת האוירון שחשב לנסוע עמהם ודאי דברי הבל הוא אלא אם הי׳ מדבר עם חברת נסיעה שרוצה לנסוע לנ״י או שהם בקשוהו שיסע עמהם והחליט ליסע עמהם כה״ג הוה ענין של ודובר אמת בלבבו.

איברא דגם כה״ג אם לא הי׳ נוסע כלל דרך אוירון אלא ע״י נסיעה אחרת לפענ״ד לא הי׳ עובר על ודובר אמת בלבבו שהרי לא נסע דרך אוירון אלא אם הי׳ נוסע ע״י חברת נסיעה אחרת כה״ג הי׳ עובר על ודובר אמת בלבבו דאל״כ יהא אסור לאדם לעולם לחשוב מחשבה ולחזור בה ובדוד המלך כתיב חשבתי דרכי בכל יום ויום אני חושב למקום פלוני אני הולך לבית פלוני וכו׳ ורגלי מוליכות אותי לבית המדרש אבל פשוט דאין זה ענין של דובר אמת בלבבו.

בקיצור ודובר אמת בלבבו הוא היכי דאלו הי׳ מדבר דבר זה והי׳ חוזר בו הי׳ בכלל מחוסרי אמנה ואם הי׳ נותן כסף הי׳ עובר אמי שפרע בכה״ג יש עוד קנין פחות מהני קניניס שחושב בלבו הגם שאינו מחוסרי אמנה אבל קנין פחות מזה מיהו איכא והוא דין של ודובר אמת בלבבו שסוף כל סוף הסכים בדעתו לדעת חבירו ואיכא כאן דעת המוכר ודעת הקונה ואם יחזור בו הרי יש כאן קצת חסרון בנאמנותו.

ובמקום אחר כתבתי דהכונה בזה דכמו בדבור יש דין של אמת את דבריך והמשקר בו עובר על איסור של שקר שישראל חבירו סמך עליו והוא חוזר בו ולכן מקרי מחוסר אמנה שנאמנותו אינה שלמה מבטיח ואינו מקיים היפך מידות הקב״ה אומר ועושה גוזר ומקיים ואם נתן דמים אפילו לא משך והדר ביה קאי באיסורא דיש כאן סמיכות דעת יותר הכ״נ ביר״ש יש עוד ענין של חסרון אמנה והוא ודובר אמת בלבבו ולא ישקר בו שאלו הי׳ יודע חבירו שכבר הסכים ליתנו לו בסכום הראשון לא הי׳ נותן לו יותר ואף שחבירו אינו יודע מ״מ הוא בעצמו יודע שכן החליט בעצמו ועכשיו חוזר ואלו הי׳ אומר לחבירו מחשבתו אז הי׳ חבירו סומך עליו בזה ולכן מקרי עכ״פ לענין זה שאינו דובר אמת בלבבו ומקרי מחוסר האמת בזה אבל מי שלא חשב משום אדם אלא שחשב לעשות דבר באופן אחד ואח״כ עשהו באופן שני ודאי אין זה בגדר של דובר אמת אדרבה כך נתן הקב״ה בטבע הבריאה כליות יועצות והוא חושב בתרי אנפי ומחליט על צד אחד. ועיין נדרים פ״ג מ״א נדרי זרוזין כיצד הי׳ מוכר חפץ ואמר קונם שאיני פותח לך מן הסלע והלה אומר קונם שאיני מוסיף לך על השקל שניהם רוצים בשלשה דינרין וכתב הרע״ב אע״פ דדברים שבלב אינם דברים היכא דמוכחא מילתא כי הכא שכן דרך כל מוכרין ולוקחין לעשות כן אזלינן בתר דברים שבלב ע״ש והכ״נ כן הוא לענין יר״ש דאע״ג דלגביה נמי דברים שבלב אינם דברים אבל להיות דובר אמת בלבבו יש לו לקיים אבל פשוט דאין זה ענין לדין דהח״ח.

הארכתי קצת לכבוד הגה״ק בעל ח״ח ז״ל וי״ר שנזכה להיות ממקדישי שמו ית׳ ולהדבק בדרכיו עדי יבא ינון דושה״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שלז

בענין הקונה חפצים בארצה״ב ומשלם במעות קאנאדא

אור ליום ד׳ שמות התשכ״ט בנ״י יצו״א

החיים והשלום אל כבוד הב׳ החשוב מופלא ומופלג כהן שדעתו יפה וכו׳ שמואל הכהן קאהן תלמיד ישיבת טעלז.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו במי שקנה חפצים בארה״ב ומשלם לחנווני במעות קאנאדא אי יש בזה משום גניבה כיון דמעות קאנאדא שווין פחות ממעות ארה״ב הנה לא ידעתי כוונתו בזה שאם החנווני יודע שהוא מעות קאנאדא וסבר וקבל א״כ מחל לו השאר ואם אינו יודע שהוא מעות קאנאדא א״כ פשוט שגנבו ההבדל בין זה לזה וצריך לשלם לו הגניבה ולכן לא ידעתי כוונתו להשיבו ומ״מ מינה ידין לעצמו.

המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שלח

בענין אחד שתירגם ספר ללשון אנגלית והמדפיס לא כתב שמו עליו

ח״י אדר א׳ התשל״ו בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי חו״ב בנש״ק נו״נ כש״ת הרב אברהם דב בערקאוויץ נכד להאי גאון וצדיק וכו׳ כקש״ת מוהר״י אדלר שליט״א אבדק״ק טורדא ירושלים עיה״ק.

אחדשכ״ת בידידות. בדבר מה שהקשה עוד לשאול ברב אחד שתירגם ספר מהראשונים ללשון אנגלית מלה״ק וכ׳ עליו גם הערות האמנם היות כי לא היה יכול לעשות כל העבודה לבדו שיתף רב אחר שיעבור על כל הכ״י שלו ויתקן הסגנון ולשון התרגום וזה העורך השני עבד בזה כמה שנים כי התרגום של הרב הראשון היה חסר ולקוי מאד בהרבה טעותים ושיבושים והעורך הרב השני תרגמו כמעט מחדש ותקן הטעויות ושיפר הסגנון וגם תיקן והוסיף הערות וכשהגיע הזמן להדפיס הספר רוצה המתרגם הראשון להדפיסו רק על שמו ושהוא תרגמו וביארו והרב השותף טוען כיון ששניהם עבדו על הספר מן הנכון שיופיע שם שניהם על הספר ולא יתכבד אחד במלאכת חבירו ולכה״פ יזכיר שמו בהקדמה ויפרט מה שעזרו.

הנה פשוט דודאי טענת השותף טענה היא אם בקש אותו לעבור על כל הספר ואפילו שלם לו נמי ראוי להזכיר שמו כמו שמצינו בכל ספרי קודש שחתמו המדפיסים שמס נעשה ע״י הבחור והזעצער וכדומה לזה ואל תמנע טוב מבעליו וכ״ש שסייע לו הרבה בתירגום וכיוצא בו והערות שונות ודאי מן הראוי הוא שיזכיר את שמו עליו ועכ״פ יכול לכתוב תורגם על ידי וכו׳ ... בסיוע הרב וכו׳ ... ואי שייך בזה דין גזל לא אוכל כעת לתקוע נפשי בזה אבל עכ״פ כנראה הי׳ איזה מדובר ביניהם כשבקשו לסייעו וכיון שהדבר הוא כעין דבר מדיני ממונות ושמוע בין אחיכם כתיב לא אוכל לדון מרחוק מקום ואיני רוצה לפסוק בזה הלכה למעשה ואתו הסליחה.

ידידו דושה״ט וש״ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שלט

בענין אי מותר לישראל להשתמט משירות צבא נגד דינא דמלכותא

מע"כ ידידי רחימא דלבאי הרה"ג וו"ח נו"נ חוב"ט אי"א וכו' כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך טוירק שליט"א בעמח"ס כרם צבי.

אחדשה"ט וש"ת. יקרת מכתביו קבלתי בחדושי תורה ויסלח לי מאד על האיחור כי יודע הטרדות שלי בעונ"ה ובפרט עכשיו שב"ה זיכני להוציא לאור ספרי ח"ז שבעוד איזה ימים יצא לאור ולכן יענה ויאמר סלחתי.

ובדבר תמיהתו אמ"ש הח"ס ז"ל בליקוטי שו"ת ח"מ סי' כ"ט דנראה לו בפשיטות דאסור לישראל להשתמט משירות צבא משום דינא דמלכותא דינא כי גוף ענין דמלכותא להטיל מס על כל עמו להעמיד מהם אנשים לצבא מלחמתו וזהו מחוק מלכותו ודינו דין וממילא מוטל אקרקפתא דכל מי שראוי לצאת ושאין לו אשה ובנים כפי נימוס וחק מלכות אך לא אבחורים לומדי תורה שאפילו לא פטרום המלכות בפירוש מ"מ מדין תורה פטורים דאמרינן פ"ק דב"ב ח' ע"א הכל לכרי' פתייא אפי' רבנן וה"מ דלא נפקי באוכלוזא אבל נפקא באוכלוזא רבנן לאו בני מיפק באוכלוזא נינהו ותמה כ"ת אי דינא דמ"ד אפילו נגד התורה א"כ בחורים לומדי תורה נמי יתחייבו ואי לא הוה דינא א"כ פשוטי המון נמי לא יתחייבו שהרי כל שירות צבאי נגד התורה הוא שכופין אותם שם לחלל שבתות ולעבור שאר איסורים במאכלות אסורות וכיוצא בו וגם בשו"ת אמרי אש סי' נ"ב כתב להתיר ובשו"ת מלמד להועיל סי' מ"ב פסק דאסור לישראל להבריח עצמו מצבא כדי להנצל מחילול שבת ובישם דבריו ע"פ שיטת הרז"ה שבת י"ט בהיוצא בשיירא או מפליג ביס ג' ימים קודם השבת דמותר אע"פ שודאי יצטרך לחלל שבת אח"כ מותר והתיר לילך אפי' בע"ש וכעין זה כתב בשו"ת אמרי אש. וכ"ת יצא בפלפולא חריפתא להשיג עליהם ובירר בטעם דינא דמלכותא דינא ונגד התורה לא אמרו דמ"ד.

והנלפענ"ד בס"ד הנה במש"כ דאין כח מלך יפה נגד תורתנו הקדושה יפה כיוון מאד וכבר כתב הרשב"א בתשובה הביא ב"י ח"מ סי' כ"ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכי שהוא מנגד לתורתנו הקדושה והמהרי"ק שורש קפ"ז כתב ואשר נסתפקת אם יש לדון על שטר עכו"ס בדיני עכו"ס וכו' לפענ"ד נראה דבר פשוט שאין בטענה זו ממש דאע"ג דקיי"ל דמ"ד ואפילו למ"ד דדמ"ד בכל דברים היינו דוקא לענין ארנוניות ומנהגם של משפטי המלכים וכו' והש"ך ח"מ סי' ע"ג סקל"ט האריך הרבה לברר דאפילו מה שהוא לתקנת בני המדינה כל שהוא נגד תורתנו הקדושה חלילה לדון בדינא דמלכותא דא"כ בכל דינים נימא שהוא לתקנת בני המדינה ועיין לבוש בעיר שושן סי' שס"ט ומה שכתב הרמ"א סי' שנ"ו ס"ז להחזיר גניבה לאחר יאוש מכח דינא דמ"ד תמה עליו הש"ך שם סק"י דלא אמרינן דמ"ד מה שהוא נגד תורתנו הקדושה ע"ש והארכתי קצת בזה בספרי ח"ז סי' ע"ר ורע"א ובשאר מקומות עכ"פ פשוט דלא אמרינן דדמ"ד מה שמנגד לתורתנו הקדושה.

אלא מעתה יש לעיין דא"כ איפה זה הוא ההיתר לשירות הצבא כיון שהוא נגד תורתנו הקדושה ואשר נראה לפענ"ד בזה דהנה מה שהקשה אם זה נגד התורה לבני תורה למה לא הוי נגד התורה לכל בני ישראל הנה לכאורה דבר זה ביאר לן מרן הח"ס ז"ל במה שכתב כי גוף ענין דמלכותא להטיל מס על כל עמו להעמיד מהם אנשים לצבא מלחמתו וזהו מחוק מלכותו ודינו דין וממילא מוטל אקרקפתא דכל מי שראוי לצאת כפי נימוס וחק מלכותו וכיון דהוא מדיני המלכות וחקיו חייבים כל העם לקיים חקיו ודבר זה לא הוי נגד התורה כמ"ש חז"ל ב"ב ח' הכל לכרי' פתייא וליפוק באוכלוזא ורק רבנן פטירי מלמיפק באוכלוזא דלאו בני מיפק אוכלוזא נינהו נמצא מדינא דגמרא דכל בנ"י שפיר חייבים למיפק באוכלוזא כשאר עמו רק בני תורה פטורים מלמיפק בזה ובזה נמצא שפיר כתב הח"ס ז"ל דכיון דבני תורה פטורים מלמיפק באוכלוזא דמלכא מדין תורה א"כ אפילו הי' גוזר המלך חק גם עליהם לא היו מחויבים לילך כיון שהוא נגד ד"ת ועיין יו"ד סי' רמ"ג ס"ב וכ"ש שפטרם המלך בפירוש א"כ אין עליהם שום חיוב לצאת אבל על אחרים מוטל חיוב המלך וחוקו לצאת לצבא ככל העם.

ברם כ"ת שפיר קשה לו דכיון דסוף סוף חייב לעבור על ד"ת בצבא בע"כ של מלכות א"כ שוב הו"ל חק לעבור על ד"ת וכל מקום שהוא חק נגד תורתנו הקדושה אין דינא דמלכותא דינא, ויפה הקשה. אמנם נראה דבאמת אינו קשה כ"כ דבאמת חק זה למיפק באוכלוזא אינו חק נגד תורתנו הקדושה ומן התורה אין שום איסור למיפק באוכלוזא דמלכא ולכן שפיר חל החיוב על כל מי שמחויב לקבל חק המלך אלא שכל שנכנס לאוכלוזא דמלכא בצבא המלך כרוך שם בנסיונות הרבה שיצטרך לאכול איסורים ולחלל שבת אלא דלענין זה נמי אין זה חק נגד התורה דבאמת הנכנס לצבא אם לא ירצה לא יאכל מפת בגם ולא יאכל נבלות וטרפות אלא יאכל לחם צר ומים לצמאון ולא יכריחו אותו לאכול ממאכליהם ואם הוא יאכל אז כבר אינו חק נגד התורה דהן אמת דהסביבה של צבא יגרום לו להמסובב לאכילת טרפות אבל אין זה מחק המלך לאכול טרפות אלא שהם נותנין שם מה שנותנין לאכול ואם לא ירצה לא יאכל ואין לזה חק ואם ירצה לאכול רק לחם ולשתות קאפפע ואפשר גם שאר מאכלות שאינם נבלות וטרפות אפשר שיחי' עליהם או שיתנו לו מביתו לאכול כשר

ויש לו כסף יוכל לקנות לעצמו וכידוע שכמה מבני ישראל שהיו בצבא ולא אכלו כל ימיהם טריפות וגיסי שהי׳ לי שנהרג ע״י הנאצים ימ״ש ושמו הטוב הקדוש מוה״ר מאיר ב״ר מרדכי הי״ד הי׳ ת״ח ובע״מ גדול והי׳ בצבא ע״פ הכרח יותר משנתיים ולא גאל נפשו במאכליהם אלא חי חיי צער על דברים יבשים שהי׳ לו ע״פ רוב עכ״פ אפילו אחרים יאכלו אבל אין זה כבר מחק המלך לעבור על התורה ושפיר א״א לומר דבשביל זה הו״ל חוק המלך נגד התורה. ואם באמת יצא למקום סכנה שיוכרח לאכול דברים אסורים אז ודאי כבר יהי׳ אונס גמור ומלתא דלא שכיחא הוא ולא יצטרך אפילו תשובה על זה כמפורש בפוסקים. ובאמת כי מרן הח״ם הבליע דבר זה במתק לשונו שם בד״ה ואידך וז״ל אבל לאנוס אנשים בלי גורל ולומר שהם פוחזים וריקים אפילו מגלי עריות ומחללי שבת בעיני הוא כגונב נפש ומכרו כי מי נותן זה חליפי זה כיון שחיוב המלכות ופקודתו על כולם בשוה והמוסרו כמוסר לתוא מכמר אפי׳ מחוי אתיבנא חייב מכ״ש מוסר נפשו ״ורע ומר יותר כי הטובים הנאנסים עוברים על המצות באונס ולעתים רחוקים ואלו יעשו ברצון ואנו מדחים אחר הנופל עפ״ק דקדושין״. הנה דמרן ז״ל הדגיש זה במתק לשונו דהטובים הנאנסים עוברים על מצות באונס ולעתים רחוקים ולכאורה מה כוונתו לעתים רחוקים אמנם פשוט כמ״ש דעל אכילה אין אונס ולא יאכלו מנו״ט שלהם אלא שלעתים רחוקים יעברו באונס על שאר איסורים או אפשר אפילו באכילה מ״מ כיון דלא הוי רק לעתים רחוקים כה״ג לא הוי נגד התורה וצריך לקיים דינא דמלכותא.

ומיהו אכתי מחילול שבת לא יצאנו ואשר נראה בזה בתרי אנפי או יאמר דבאמת ע״פ רוב גם מחילול שבת ליכא מפורש כל שאינו במלחמה שאינו מן ההכרח שבכל שבת יצטרך לחלל שבת כי רוב מהדברים שהם עושים אינם חילול שבת דאורייתא כדי שנאמר שדינו נגד תורתנו הקדושה ואין החק מפורש שצריך לחלל שבת בצבא אלא שממילא אם יהי׳ שמה לעתים רחוקות לא ימלט שלא יהי׳ מוכרח לחלל שבת אבל אין זה נגד חק תורתנו כלומר שאין חק המלכות נעשה נגד חק התורה. ולכן שפיר סמכו הגאון מהר״ם א״ש ומלמד להועיל דין זה להא דרבינו הגדול בעה״מ ז״ל לענין שיירות היוצאות דלא גרע צבא משיירות היוצאות שאינו מכריחו שום אדם ולא המלכות לצאת בשיירא אלא מרצונו הטוב שצריך פרנסה או כיוצא בזה ואפ״ה לא אסרו עליו לצאת בשיירא א״כ כ״ש לצאת בצבא בפקודת המלך שהוא מצוה על זה.

אלא דנלפענ״ד עוד טעם לזה דידועים דברי מהרי״ק שרש קל״ז ובשו״ת חו״י סי׳ קפ״ג והביא בשלום ירושלים ביצה פ׳ משילין ועוד אחרונים שכתבו דכל מלאכה שא״צ לה אלא להציל עצמו ממות הוי מלשאצל״ג ודייק מהרי״ק כן מיבמות קכ״ב ע״ב דא״ל נכרי בשל קדירה דלא ליקטלי לך כדקטלתי לפלוני ובסנהדרין ע״ד דא״ל קטל אספסתא ושדי׳ לחיותא וכ״כ בראש יוסף שבת ע״ב דמי שאונסים אותו לאכול נו״ט או לחלל שבתות שיבחר לעצמו לחלל שבת כיון דחילול שבת הוא באונס הוה מלשאצל״ג והוא רק מדרבנן משא״כ נו״ט יעבור איסור דאורייתא שכן נהנה מאכילה זו וכן מטין דברי מהרש״א ב״ב קי״ט גבי מקושש לש״ש מתכוין ובתוס׳ שבת ק״ה כתבו דקיום מצוה עכ״פ עשה אותו תיקון וצל״ג ועיין רשב״א שם ובמג״ש דבמצוה דרבנן לא הוי תקון מה״ת אבל בתוי״ט פי״ב דשבת מ״ג כתב דגם מצוה דרבנן הוי תקון דמ״מ הו״ל לצרכו ועיין דע״ת סי׳ רע״ח עכ״פ מבואר באחרונים דלאנשי הצבא החילול שבת לא הוי אלא מדרבנן מטעם מלשאצל״ג וא״כ במלאכות דרבנן ממש הו״ל תרי דרבנן.

והנה במלאכת שבת קיי״ל דשנים שעשאוהו פטורים דכתיב בעשותה יחיד שעשה ולא שנים וא״כ לאנשי הצבא ודאי שג״כ יכולים ע״פ רוב לכוין לעשות מלאכתם בצבא בשבת ע״י שנים שעשאוהו ולא הוי רק דרבנן ולענין הוצאה ע״פ רוב לא הוי ר״ה דאורייתא ולהדליק אינו מחויב בכל שבת וא״כ ליכא אלא כשצריך לצאת למאנעוורעס וכיוצא בו שצריך לעשות איבונגען (אימונים) עם האקדח וזה לאו בכל שבת ואפשר דזה ג״כ הו״ל בכלל משאצל״ג ועיין ירושלמי פ״ב דחגיגה ה״א אלישע בן אבויה שהי׳ הורג גדולי התורה ואף בשעת עקתא הוו מטעינן לו מטילין והוון מתכוונין מיטעון חד מטיל משום שנים שעשו מלאכה אחת אמר אטעינון יחידאין והוון מתכונין לפרוק בכרמלית שלא להוציא מרה״י לרה״ר ע״ש ועיין משנה הלכות ח״ד סי׳ נ׳ מה שהארכתי בס״ד בביאור דברי הירושלמי הנ״ל. עכ״פ נראה דגם החילול שבת בדרך כלל לא הוי אלא דרבנן וכיון שלא נכנס שם מרצונו אלא באונס מפני חוק המלכות והו״ל הכל רק איסור דרבנן א״כ שפיר כה״ג לא הוי נגד חק תורתנו הקדושה לענין זה נמי כנלפענ״ד לישב דברי הגאונים ז״ל.

ומ״ש בשם רב אחד שכתב בתל תלפיות תרע״ו סי׳ קע״ד כי מצוה זו של שמירת פקודת המלך דוחה את הכל פטפוטי דברים הם במחכ״ת ז״ל ואין להשיב עליהם וצודק בזה מעכ״ת אמנם מה שהביא בשם המשנה ברורה סי׳ שכ״ט ס״ק י״ז לכאורה שני עניינים הם ואפרש שיחתי. וכ״ת הקשה דלא אמרינן דינא דמלכותא רק בדיני ממונות אבל בדברים של דיני נפשות לא ושירות צבא הוא ענין של נפשות והביא מחלוקת הרשב״א והרשב״ם ז״ל אי מלכי אומות העולם מותרים לעשות מלחמות זה עם זה ולהרשב״ם אסור למלך עכו״ם לצאת למלחמה ורק מלחמה של התגוננות נגד התנפלות השונא מותר מדין רודף אבל להלחם עם מלכות

אחרת לשום סיבה שהיא בלא להגן על מדינתו אסור למלך עכו"ס והנה הגם שיש לפלפל בזה הרבה מ"מ לדידן אין נמפ"מ בזה דנראה פשוט דכשהמלך עשה חוק הצבא עשהו להגן על ממלכתו ולא לצאת ללחום עם מדינות אחרות וזה הוא דין הצבא וממילא לכ"ע חק זה הוא ע"פ חוקי המלכות ואין זה בכלל דיני נפשות שאין אנו מחוייבים לקבל על עצמנו ואם אח"כ יעשה המלך מלחמה אז ממילא כבר הוא בכלל אונס ממש לכ"ע וא"כ מהאי טעמא לפענ"ד אכתי מחוייבים לקיים חק המלך במקום שהוא.

ומעתה נחזור לדברי המ"ב הנה בפסקי מהרא"י סי' קנ"ו הס"ד בש"ע א"ח סי' שכ"ט ס"ז יש מי שאומר דבזה"ז אפילו באו על עסקי ממון מחללין שבת שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבוז ממונו יהרגנו והוי עסקי נפשות ועיין א"ז הל' שבת סי' פ"ד אות י"ג שכתב ג"כ הכי וכ"ש עתה שאנו דרים ביניהם (העכו"ס) שאפילו אם באו לשלול בעלמא שיוצאים עליהם בשבת בכלי זיין שכששוללים אז כ"כ הורגים הנה הוסיף על הת"ד שכששוללים אז ג"כ הורגים ולא שמא יהרגו ועיין מג"א ותבו"ש דדוקא בממון של רבים אמרו כן דא"א שלא יעמוד אחד עצמו על ממונו ויבואו כולם לידי סכנה ולדעת א"ז לא נראה לחלק כן אלא דכששוללים ממילא הורגים נמי אלא דנראה דמחלק בין ישראל על אדמתם או לא וכ"ז שישראל בין האומות בעונ"ה הם בכלל סכנה אפילו באים רק על עסקי ממון ע"ש.

וידועים דברי רבינו הגדול הבה"ג ז"ל הובא בר"ן שבת מ"ב דנזק דרבים דינו כפק"נ דיחיד ודוחה שבת ע"ש והגם שהרבה פוסקים חלקו עליו ועיין טוש"ע א"ח סי' ש"ח בקוץ המונח ברה"ר ובס' תו"ש שם מה שהקשה להריב"ש ומיהו עיין שו"ת תשב"ץ ח"א סי' קל"ז ומאירי שבת הנ"ל ודו"ק.

ומעתה זה שכתב המ"ב דהיום כשבאו האומות שחוץ לגבולנו לשלול שלל ולבוז בודאי מחוייבין לצאת בכלי זיין אפילו על עסקי ממון וכדינא דמלכותא וכן מבואר ברוקח ובאגודה דהיכא דחיישינן שמא יכעסו יושבי הארץ עלינו מחללין עכ"ל והכונה ע"פ הנ"ל אלא שהוסיף המ"ב ז"ל דהיכא דחיישינן שמא יכעסו עלינו דהוא ענין של פק"נ ח"ו שמא יכעסו או יהרגו אותנו או יגרשו אותנו מארצם שהוא ג"כ בכלל סכנה כידוע.

אמנם ממה שאני צריך להודיעו דאנן דנין על שני הנושאים ולא ראי זה כראי זה והוא דשירות צבא בחו"ל בזמנן משונה הי' מבזמנינו דבזמנם היתה פקודת המלך שקהל ישראל חייבים להציג כך וכך אנשים לצבא והי' זה החיוב על פרנסי הקהל לברר מי ילך לצבא ואם לא יציגו פרנסי קהל החשבון והסכום הדרוש מהם אז ענוש יענשו כל הקהל או עונש ממון או עונש גירוש או ח"ו אפילו להרוג כמו שעשו בעונ"ה ביוראפ ובכמה מקומות אחרים שהיו המושלים והמלכים משך זמן הגלות וכיון דהחק ניתן על כל הקהל וא"כ לא הי' יכול שום אחד להשמיט עצמו כיון שהחוב הי' על כל אחד אבל בזמן הזה ובפרט במדינות אלו שאנו דרים בהם שהחוק הוא על כל יחיד ויחיד להציג עצמו ואם לא יציג עצמו ענוש יענש הוא לבדו ולא יסכן את כל הציבור כה"ג פשוט דכל אחד יעשה כל הטצדקאות שלא יכנס לצבא ואפילו הוא כבר שם יכול לעשות כל מה שאפשר לצאת משם ובאמת כן כתב הח"ס ז"ל בעצמו וז"ל ועל מי שיפול עליו הגורל הוא ישתדל לעצמו במה שיוכל לפטור בממון או להעמיד אחר במקומו או ילך בעצמו וכל ישראל מחוייבים לסייעו ויקר פדיון נפשו אבל לאנוס אנשים וכו' הוא כגונב נפש ומכרו וכו' והמוסרו כמוסר לתוא מכמר אפי' מחוי אתיבנא חייב מכ"ש מוסר נפשו וכו'.

והנה כתב מפורש דלאחר שנפל עליו הגורל יכול לעשות כל מה שבידו ומצוה לו להשתדל לעצמו במה שיוכל לפטור עצמו בממון או להעמיד אחר במקומו או ילך בעצמו ואדרבה כל ישראל מחוייבים לסייעו לפדות נפשו ביוקר ובממון והמוסרו כמוסר לתוא מכמר ולכאורה כיון שכתב לעיל דדינא דמלכותא דינא אמאי כתב מיד דיעשה כל ההשתדלות וגם הקהל ישתדלו לפטרו ולפמ"ש אתי שפיר דהרי העיקר הי' שהקהל חייבים להעמיד כך וכך מועמדים וכיון שכבר העמידו יכולין אח"כ ומצוה להציל כל האפשר וא"כ בדידן דליכא האי ענינא מותר לכתחלה ומצוה לעשות כל מה שאפשר שלא יכנס בצבא במה שאפשר וזה לפענ"ד פשוט מאד. אבל גם זה פשוט רק באופן כזה שהחיוב הוא על כל בני המדינה ולא נתנו שום סכום על ישראל ואם לא ילכו לא יהרגו בשביל זה ולא יגרשו את בנ"י אבל במקום שיש לחוש משום שמא יכעסו הגויס עליהם אז כבר מותר לילך וכמ"ש הח"ס והמ"ב הנ"ל דכה"ג הו"ל אנוס וכמ"ש בס"ד. ושפיר מיושבים דברי רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל.

ומה שהאריך עוד להקשות אפוסקים אי יש כח במלך חוץ מעניני מסים ודיני ממונות הנה בגמ' ב"ב מבואר להדיא דכחו גדול לשמירת העיר ולהצלתה ועיין ש"ע יו"ד סי' רמ"ג ס"ב אבל דבר שהוא צריך לשמירת העיר כגון חומות העיר ומגדלותיה החיוב על כל בני העיר ועכ"פ בכל הדורות היו בני ישראל מקיימין בזה חוק המלכות ע"פ פקודת המלך נכנסים לצבא ואם למלחמה ואם לשלום ולא הי' בזה פוצה פה ומצפצף שיש בזה איסור משום סכנת נפשות וכיוצא בזה והגם שמעכ"ת נגע בזה בנקודות נפלאות ובבקיאות משו"ת נו"ב מהד"ת יו"ד סי' ע"ד אבל באמת גם הח"ס כתב כן שאסור למסור אחד אפילו אוכל נו"ט ומגלה עריות

וגם ממה שתמה על האמרי אש דמלחמה הוי סכנה ממנחת חינוך מצוה תכ"ה ודאי גם האמרי אש מודה לזה אלא שס"ל דכה"ג לא מקרי מאבד עצמו לדעת משום דזה הוא דרך המלחמה ומותר ליכנס בו משום דינא דמלכותא שהוא חלק מדיני המלכות ופשוט נמי לכ"ע דבמקומות כדידן אם יכול לעשות טצדקי שלא ליכנס יעשה וחייב לעשות להנצל ממכשולות כנלפענ"ד.

ומחמת כי אני טרוד מאד בעונ"ה ובפרט כי לבי בל עמי על שנלקח מאתנו צדיק הדור אדמו"ר מרן מגור זצ"ל אשר עיני ישראל נשואות אליו ומי יתן לנו תמורתו וכל בית ישראל יבכו את השריפה הזאת ולכן אקצר כעת ולא אוכל להאריך בכל דבריו ואי"ה עוד חזון למועד.

ועד התם הנני ידידו דושה"ט וכאש"ל ומאוה שמחת פורים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שמ

במה דאיתא בס"ח שמי שגילה לו הקב"ה דבר תורה ואינו כותבה הרי זה גוזל מי שגילה לו

עש"ק לסדר ברוך תהי' מכל העמים התשל"ו בנ"י יצו"א מע"כ ידידי תלמיד ישיבתנו וו"ח צ"מ בנש"ק ברקאי חו"פ הרה"ג כש"ת מוה"ר **אהרן אליעזר ליפא זילבערמאן** הי"ו.

אחדשה"ט בידידות נאמנה. מכתבך בחי' תורה קבלתי בזמנו אמנם לרוב הטרדות לא הספקתי לעיין בו עד הלילה והנני בזה בקיצור אומר בס"ד. בדבר שאלתך במ"ש בס"ח סי' תק"ל דכל מי שגילה לו הקב"ה דבר תורה ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי זה גוזל מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב דכתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם וכתיב יפוצו מעינותיך חוצה ונסתפק אי זה דוקא בכתיבה או אפילו ע"י טעיפ שנתחדש בימינו יוצא בזה אם ישים חדושיו על טעיפ וכתב בזה צדדי הספק.

והנלפענ"ד בס"ד דהנה הס"ח הביא שם אסמכתא לדבריו מג' מקראות, א) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם (תהלים כ"ה י"ד), ב) יפוצו מעינותיך חוצה (משלי ה' ט"ז), ג) יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם אם טוב שגילה לו אם רע שאינה כותבה ע"ש. ובברית עולם שם הביא עוד בשם הגאון בלב ארי' בהקדמה דבזמן שב"ה קיים אדם מקריב קרבן ומתכפר לו עכשיו כשכותב בספר מה שלומד איזה חידוש הכותבה עולה לו במקום קרבן ורמז לדבר זבח ומנחה לא חפצת עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי שהכותב יעלה במקום קרבן ע"ש. ולכאורה למ"ל להצדיק תלתא קראי לזה ולא די באחד.

והנראה דיש בכתיבת חדושי תורה תלתא טעמי וכל אחד ואחד צריך קרא מיוחד ללמדו ממנו. ואלו הן : א) שידע בעצמו, ב) שיודיע לאחרים, ג) שיעמוד לדורות ולא תשכח מפי זרעו. והנה לידע בעצמו ידעינן מקרא סוד ה' ליראיו ורצה הקב"ה לגלות לו לעצמו הסוד הזה כיון שהוא ירא ה' וכמ"ש הא"ע והרד"ק כי לא יגלה סוד ה' כ"א למי שהוא ירא שמים ואם לא יהיו יראי הא-ל ושלמים במצותיו לא יגלה להם סודו וכתיב (עמוס ג') ואת ישרים סודו עוד שם כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גילה סודו אל עבדיו הנביאים ובס' הקנה מי שהוא יר"ש ובריתו שלם יודיעהו בריתו ואם לאו יסתירהו מלפניו כי לא נאוה לכסיל כבוד (ובס' האצילות) אליהו בן יוסף פתח כתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם מהא אוליפנא שאין הקב"ה מגלה סודו כי אם ליראיו שאפילו אדם מישראל למד מקרא משנה תלמוד והגדה ותוספתא ואין בו יראה לחנם צלל במים אדירים וכל מה שטרח לחנם טרח וכל מי שהוא יר"ש רודף אחר נסתרות עיין ביה"מ על פ' סוד ה'. ודרשו ז"ל יראת ה' אוצרו שלאחר הכל אפ"ה אי יראת ה' אוצרו טוב ואם לאו ולא כלום.

אלא דקשה אולי מה שאמרו סוד ה' ליראיו אסור לגלותו כדכתיב סוד אחר לא תגל (משלי כ"ה ט') ואמרו כל המגלה סוד הולך רכיל ואפילו בד"ת אמרינן בגמ' פסחים מ"ב לאמר לאו אמור ובגמ' יומא דף ד' ע"ב ויקרא אל משה א"ר מוסיא ועיין סמ"ג לאוין ט' וכשיטת רש"י ודלא כמהרש"א עיין רש"ש שם ומג"א א"ח סי' קנ"ז בסופו והריטב"א בחי' הוסיף דדרשינן מהאי לאמר דאפילו במקום שיש קריאה ששומעין הכל הדיבור הוא בבל יאמר ועיין מאירי שם וא"כ הכי נמי אפשר דסוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם אבל אל יאמר לאחרים ולזה מביא קרא אחרינא יפוצו מעינותיך חוצה א"כ מצוה הוא להפיץ מעינותיך החוץ ושפיר צריך לפרסם הדבר. אמנם אכתי יש מקום לומר דאהכ"נ לא סגי בלי להפיץ התורה חוצה אבל מאן יאמר לן דבעי בכתיבה הרי אפשר שידרוש דבריו ברבים וידעו מהסוד וסגי בהכי ולכן מי שיתחדש לו דבר ילך בחוץ ברבים ויפרסם החדושים בדרשותיו ושיעוריו לעם ישראל בני תורה מה שגילו לו מן השמים בסוד השם ליראיו וילך ממקום למקום ויפרסמם ולזה מביא קרא השלישי יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם והכוונה בזה דהגם שיקיים בע"פ ענין של ויפוצו מ"מ אפשר שלאחר זמן ישכח כל הסוד ונעלם מעין כל במשך הזמן או בדורות הבאים כמו שמצינו כמה הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה לפי שלא היו כתובים שכל דבר שלא ניתן לכתוב ולא נכתב במשך הזמן נעלם הוא מעין כל אף שאמרו בפני אחרים מ"מ פסק קלא ונעלם, אבל אם יכתבנו ויחרטנו בדיו ובעופרת שוב לא יתעלם עוד וכמ"ש הנביא כתוב זאת למען

יעמדו ימים רבים ובתורה כתיב כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע והנה שני דברים זכרון בספר שלזכרון לא יהי׳ רק בספר ושים באזני יהושע כלומר דאף שתשים באזני יהושע אם רוצה לזכרון צריך דוקא בספר שאז לא יאבד לעולם ולזה הביא הכתוב השלישי יביא במשפט על כל נעלם.

ודע דמה שמקליטים על הטעיף אין זה כתיבה כלל אלא כשהאדם מדבר על הטעיף עושה שם קצת רושם ואינו עושה שום אותיות בדיבורו אלא כשמשים אח״כ הטעיף על המכונה רעקארדער, המכונה מוציא קולות מהטעיף כאלו שעשה בשעת דיבור ונשמע כאלו הי׳ שם דיבור אבל פשוט דהטעיף לעצמו אינו כתיבה כלל וגם א״א לקרוא מה שעליו בלי מכונה כלל ולכן לפענ״ד פשוט דהעיקר בזה הכתיבה שהוא ראוי לקרוא לכל אחד וראוי לעמוד ימים רבים.

עוד רגע אדבר לפמ״ש בתשובה אחת דאסור ללמוד תורה בישיבה מטעיפס וכיוצא בזה אלא מן הרב דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך וכתב המהרש״א עירובין י״ג ע״ב דקרילות עינים ורמיזות שפתים מחדדו טפי והיינו רואות את מוריך שמראה לו פנים טפי ע״ש ובשו״ת הרדב״ז סי׳ תתק״י (תע״ב) עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות אדם מתכוין אל רבו ונותן עליו לבו מתקשר נפשו בנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהי׳ לו נפש יתירה וזה הנקרא אצלם סוד העבור בחיי שניהם וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך וכו׳ ע״ש ולכאורה א״כ האיך לומדים מספרים הקדושים שחסר האי סוד העיבור וכתבתי במקום אחר דכתיבת הצדיק בכתב קדשו מכניס גם בכתב כל כוונותיו והקורא בכתב ומתכוין להתעמק בו יזכהו ה׳ ויתפוס כל מחשבותיו הקדושות הטמונות בכתב זה וזה ענין כתיבה במחשבה והדבר ידוע ומפורסם ומה״ט נתנה תורה לדרוש על כל קוץ וקוץ כי בכל קוץ ונקודה ואופן הכתיבה טמון בו כוונות גדולות ושפיר כשלומד בספרים הקדושים נמי מקיים והיו עיניך רואות וכמ״ש הב״י והפמ״ג דבזה״ז אין לפסוק בע״פ- דהו״ל כמורה הוראה בפני רבו ואולי זה הטעם שאמרו שצריך לראות בפנים הכתב מטעם אותיות מחכימות ולכאורה מה טעם יש בזה ולהנ״ל אתי שפיר כשיראה האותיות שכתבן יחכם ויראה כוונתו ומה״ט אמרו נמי כשלומד תורה יהי׳ בעיניך כאלו בעל השמועה עומד כנגדך והבן.

ולפי הנ״ל נראה נמי כיון דעיקר הטעם לכתוב דברי תורה שיהא שכיח ללומדי התורה ויזכו להבין בסוד ה׳ ליראיו שנתן ה׳ זה א״א אלא או ע״י שילמדהו בע״פ פה אל פה אדבר בו או בכתב עכ״פ שיראה בכתב הכחות שהטמין אותם הכותב אבל בטעיף אין בזה שום ענין לפ״ז אשר לכן לפענ״ד צריך כתיבה דוקא ומ״מ מי שאינו יכול לכתוב ודאי טוב שעכ״פ כל מה שיכול יעשה וטוב כלום מלא כלום.

סימן שמא

חידושי תורה בלי יגיעה ותורה עם יגיעה איזה מהם קודם

עוד להנ״ל

בדבר שאלתך עוד במי שיש לפניו ב׳ חדושי תורה אחת שנפלה במחשבתו בלי יגיעה ואחת שטרח ליישב איזה מהם קודם לכתבו אי זה שנפל בלבו הו״ל יותר אמת דהו״ל כעין נבואה שנפל בפיו כמ״ש בגמ׳ ברכות השכים בבוקר ונפל פסוק לתוך פיו ה״ז נבואה קטנה או דילמא מה שטרח בו אף כי אפשר שאינו אמת כ״כ שלפעמים דוחק ליישב ואינו אמת, הנה קשה בזה לכתוב כי מי יודע אם כיון לאמיתה של תורה ואם בשביל שנפלה לו תורה בלי יגיעה אפשר שיהי׳ לו דמיון ולא דמי כלל להא דברכות שהתם נפל לו פסוק לתוך פיו וזה ודאי תורת אמת הוא אבל מה שנפל במחשבתו איזה הערה וכיוצא בו צריך לבחון בכור הבוחן אי נכון הוא, וגם הבא ע״י טרחא נבואה הוא כמבואר בגמ׳ ב״ב ונביא לבב חכמה ע״ש בכל הסוגיא וברש״י וחי׳ רמב״ן שם (דף י״ב ע״א וע״ב) ואדרבה בתורה כתיב יגעתי ומצאתי תאמין לא יגעתי ומצאתי אל תאמין ובדרך רמז אמרו אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב. ואולי מטעם אחר יש להקדים לכתוב מה שנפל בלבו לפמ״ש הרמב״ם בפיהמ״ש אבות בן הא הא אומר לפום צערא אגרא ופירש ז״ל דאמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שילמוד בטורח עמל ויראה מן המלמד אבל קריאת התענוג ומנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה ולפ״ז מה ששמע בלי טורח הלא התעיף עיניך בו ואיננו שמיד ישכחהו ולכן צריך להזדרז לכתבו מיד דהו״ל כעין דבר האבד אבל מה שלמד בטורח לא במהרה ישכח ויש לו זמן לכתבו לאחר שיכתוב את החידוש שלא טרח.

והנני בזה ידידו דושה״ט וש״ת וי״ר שתזכה ללמוד תורה לשמה מתוך נחת והרחבת הדעת ולתפארת אבות ובנים כאות נפשך ונפשי דושה״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שמב

בענין המפקיר ג׳ ימים הראשונים יכול לחזור בו

עש״ק התשכ״ד בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב הב׳ המופלא ומופלג וכו׳ מוה״ר **גבריאל ציננער** הי״ו, כעת ידי״נ הרה״ג מנהל רוחני דישיבה הקדושה פאפא.

אחדשה״ט. מה שביקש להבינו דברי הגמ׳ נדרים מ״ג ע״ב המפקיר שדהו כל שלשה ימים יכול

לחזור בו מכאן ואילך אין יכול לחזור בו אמר תהא שדה זו מופקרת ליום אחד לשבת אחת לחדש אחד לשנה אחת לשבוע אחד עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו משזכה בה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו וכוונת הגמ׳ דתוך אותו זמן שהפקיר אם בא אדם וזכה בה אין יכול לחזור בו ואם לא זכה בה שוס אדם יכול ליטלו כמבואר ברא״ש וממ״נ כיון דמהני הפקר בתוך הזמן לעולם א״כ איך לאחר אותו זמן יהא שלו כיון דבזמן שהפקירו היה הפקר גמור אין הבעלים יכולים ליטלו אמאי אם לא זכה שוס אדם יכול ליטלו ונע״ג ע״כ. ביאור הדברים הוא כך דקס״ד השתא דטעמא דר״י דלא הוי הפקר עד דאתי לרשות זוכה והיינו שבא אדם אחר או אפילו הוא בעצמו וזכה בה כגון דרפק ביה פורתא או עשה שוס קנין אחר לזכות בהפקר זה אז ההפקר נעשה הפקר אבל כל זמן שלא בא לרשות הזוכה לא יצא מרשותו לגמרי וכיון דלא יצא מרשותו עד שיזכה בה האחר הרי הוא שלו ויכול לחזור בו ופלא שעיין בדברי הרא״ש שם ולא דקדק בדבריו שכתב להדיא שם כן וז״ל עד שלא זכה בו בין הוא בין אחר יכול לחזור בו ולבטל ההפקר דלא יצאת מרשות המפקיר עד שיזכה בו אחר הלכך כיון שחזר בו פקע ההפקר וחייב במעשר הרי כתב מפורש שהטעם משום דההפקר לא יצא מרשות המפקיר עד שזכה בו אחר וא״כ פשוט דאותו זמן שהפקיר נמי לא היה הפקר גמור ולא נעשה הפקר גמור אלא לאחר שזכה בו בין הוא ובין אחר אבל כל זמן שלא זכה בו מי שהוא לא הוי הפקר וחוזר בו.

ודע עוד דבכיון אמרו בגמ׳ עד שלא זכה בה בין הוא ובין אחר והוא דיש נפ״מ במי שהפקיר שדהו וחזר בו וכגון שהפקיר לשבת אחת ולא זכה בו שוס אדם וחזר בו בתוך הזמן ובין שהלך וזכה בו בעצמו מן ההפקר ולא מטעם חזרה דכל שחזר בו בשלא זכה בו אחר פקע ההפקר למפרע שהרי חזר מן ההפקר מעיקרו וממילא כאלו לא הפקיר מעולם וחייב במעשר והוה שלו מעיקרא לענין חיובים ושאר דברים שיש נפקותות בזה אבל אם הלך בעצמו וזכה בו בתוך השבת בתורת הפקר כלומר שהלך בעצמו וזכה בשדה זו שהפקירו לשבת אחת וזכה בו לא מטעם חזרה אלא שרצה לזכות בו מן ההפקר כמו אדם אחר כה״ג יצא שדהו להפקר שהרי אית כאן רשות זוכה ועיין תוס׳ שם ד״ה אמר שדה זו למה נקט הפקר לזמן דוקא. ויש בסוגיא זו אריכות גדולה ומחלוקת גדולה בין הפוסקים אמנם כבר האריכתי יותר משהפנאי מסכים.

והנני חותם בברכת התורה ולומדיה המצפה לישועת ה׳ כהרף עין דושה״ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שמג

בענין הבא במחתרת אי אחרים רשאים או מצוה להורגו או רק הבעלים

ט״ז תמוז התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר חוב״ט מו״מ וכו׳ החבר כש״ת מוה״ר יוסף מנחם דייטש הי״ו בן ידידי ורב חביבי מוה״ר יצחק הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו בדברי רש״י כתובות ל״ד כתב וז״ל במחתרת עצמה דההיא שעתה בר קטלא הוא אי הוה אשכחיה בעל הבית כדכתיב אין לו דמים משמע דרק בעה״ב מותר להרגו ובפסחים דף ב׳ ע״ב פרש״י בד״ה הכי קאמר וז״ל אבל שאר כל אדם אם הי׳ בעל הממון וכו׳ וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל הממון בנפשו של בא במחתרת הרי דבעה״ב לאו דוקא עכ״ל.

הנה בגמ׳ סנהדרין ע״ב ע״ב גרסינן ת״ר והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ופריך בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סד״א בעה״ב הוא דקים ליה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא קמ״ל דרודף הוא ואפילו אחר נמי אלא ומת וגו׳ למ״ל ופרש״י והוכה בכל אדם אפילו אינו בעל הממון מותר להרגו מדלא כתיב והכהו והנה גמרא מפורשת ומקרא מפורש דכל אדם מותר להרגו, וכפרש״י פסחים הנ״ל. ומה שפרש״י כתובות הנ״ל דההוא שעתא וכו׳ אי הוה אשכחיה בעה״ב אי בעינא הוה אמינא דלאו לדיוקא קאתי אלא דבר בהוה שכן הוא הדרך שבעה״ב הוא שמוצאו במחתרת דאינש אחרינא מאי בעי התם במחתרת והרי הוא מקום מוצנע של בעה״ב ולכן פי׳ שהבעה״ב מוצאו.

והשנית נראה בכוונת רש״י דהנה באמת אף דכל אדם מותר להרגו מ״מ חילוק גדול יש בין בעה״ב שמותר להרגו ובין אחרים דבעה״ב שמותר להרגו הוא מטעם דהבא להרגך השכם להרגו אבל אחרים המותרים להרגו אינו אלא מדין רודף שאם הבעה״ב ישכחנו ויעמוד על ממונו יהרגנו נמצא דהו״ל רודף אחר הבעה״ב ומה״ט מותר לכל אדם להרגו להציל הנרדף מן הרודף נמצא דעיקר הטעם דכל אדם מותרים להרגו הוא משום דהו״ל רודף אחר הבעה״ב ובעה״ב מותר להרגו דהו״ל בר קטלא והחילוק דרודף שניתן להצילו בנפשו אם יכול להצילו באחד מאבריו אסור להרגו והורג את הרודף שיכול להצילו באחד מאבריו והתרו בו חייב עיין באחרונים מה שהאריכו בזה אבל מצד בעה״ב הרי הוא בר קטלא ממש ובמנ״ח נסתפק בזה אי הנרדף עצמו שקם על הרודף והרגו אע״פ שהי׳ יכול להציל עצמו באחד מאבריו אי חייב עליו ע״ש.

ובזה יהי׳ מדויק לשון הרמב״ם בפ״ט מהל׳ גניבה ה״ז וז״ל הבא במחתרת בין ביום ובין בלילה אין לו דמים

אלא אם הרגו בשה"ב או שאר האדם פטורים ורשות יש לכל להרגו אין אחוז אין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו שנאמר אין לו למיס ע"כ (ובה"ט) כתב וז"ל ומפני מה המירה התורה דמו של גנב אע"פ שבא על עסקי ממון לפי שאמרה שאם עמד בשה"ב לפניו ומנעו יהרגנו ומנעו זה הנכנס לבית חבירו לגנוב כרודף אחר חבירו להרגו ולפיכך יהרג וכו'. ולכאורה יש לדייק למה כתב ומפני מה המירה תורה דמו וכו' ונתן טעם לדבר הרי לעיל בה"ח אם כבר נתן טעם לדבר דרשות יש לכל להרגו דכתיב אין לו למיס ע"כ הוא גזה"כ ומטו טעמא דקרא דרש ועיין גמ' סנהדרין ע"ב אם אמנם להנ"ל אתי שפיר דקמ"ל דהגם דמותר לכל להרגו אבל הטעם לזה משום רודף וא"כ נשתנו הדינים בין בשה"ב לרודף ובין אחריס ולכן שפיר פרש"י בר קטלא הוא אי הוה משכחת בשה"ב דלדוקא מטעם בשה"ב הוא בר קטלא.

ועוד בו שליסיה והוא הנכון לפענ"ד דהרמב"ם פ"ט מה"ג ה"ח כתב דהבא במחתרת או גנב שנמצא בתוך גגו של אדם או בתוך חצירו או קרפיפו בין ביום בין בלילה ואמה שנאמר מחתרת לפי שדרך רוב הגנבים לבוא במחתרת בלילה (ומכאן נמי רמז למ"ש לעיל בפי' הראשון ברש"י שדבר בהווה שהרי אפילו התורה דברה בהווה לפי' הרמב"ם) וכתב עליו הראב"ד ז"ל בהשגות ג"ע אינו נמנע מלכתוב את דעתי שנ"ל מע"פ שדרשו חכמים אם זרחה עליו השמש דרך משל אם ברור לך הדבר כשם שלא בא על עסקי נפשות וכו' אע"כ אינו יוצא מידי פשוטו ביום אינו דומי להרגו שאין גנב בא ביום אלא אם יכול להשמיט שומט ובורח ואינו מתעכב לגנוב ממון גדול ולעמוד על בעליו להרגו אלא גנב בלילה מפני שהגנב יודע שהבעה"ב בבית אז בא להרוג או ליהרג אבל גנב ביום אין בעה"ב מצוי ושמיטא בעלמא הוא ובמי רמצא כל מבין די לו בזה עכל"ק.

נראה מהלקוחס ז"ל אם מחתרת דוקא הוא וכפשטא דקרא ולהרמב"ם לאו דוקא ובכל זמן ובכל מקום שבא לגנוב דמו ברשות ולעמ הראב"ד מחתרת דוקא הוא ולילה דוקא שכיון שיודע שבעה"ב מצוי שם ואם יבא יהרגנו אז הוא מפקיר נפשו אבל בלאו הכי לא, ומנא לפ"ז לדעת הראב"ד דוקא כשיודע הגנב שהבעה"ב נמצא בבית ואפשר לו ליכנס וימצאנו שם אז הא שמפקיר עצמו למיתה והרי הוא בר קטלא אבל אם לא ידוע שבעה"ב שם ובאופן שאפשר לו להשמיט גברא לאו בר קטלא הוא. ולפ"ז אתי שפיר מאד דברי רש"י דהוא ז"ל נמי מפרש מחתרת דוקא ועיין תוס' שם וכיון דמחתרת דוקא ע"כ מיירי באופן שבעה"ב מצוי בבית ואפשר שיבא וימצאנו ויהרגנו ואפ"ה בא במחתרת משום דסבר שיבא וימצאנו ויהרגנו בלילה הוא אי נמי בשה"ב בא בלילה ואי בעה"ב דוקא דשם לא יבא בשה"ב שיכנס הבעה"ב הכ"נ דהי' פטור וכדעת הראב"ד ז"ל ולכן דייק רש"י ז"ל בעה"ב דשם תלוי מילתא וזה לפענ"ד ברור.

והיות כי אין הז"ג וכל זה לא כתבתי רק לעודד בני תורה המסולאים מפז ועתה ידידי צלח ורכב על דבר אמת הפך בה והפך בה דכלה בה וסיב ובליה בה ומינה לא תזוע דושה"ט וש"ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן דשמ

בהא דלא לימא לינוקא יהיבנה לך מידי ולא יהיב דאתי לאנמורי שיקרא ואי כל סתם תינוק הוה ליה דין עני

עש"ק לסדר אם חפץ בנו ה' התשל"ז בנ"י יצו"א

רב הרבנים גאון הגאונים מבחר האישים רב דומה למלאך ה' צב-אות ציס"ע רשכבה"ג וכו' ה"ה מרן כהדרגכקש"ת מוה"ר **יעקב ישראל** קניבסקי שליט"א גדול מרבן שמו.

אחדשכהדרג"ק בירושת הכבוד ומהבת נפש. ולחבת הקדוש מגיע הערה אחת מה שרמיתי בספרו היקר קה"י ליקוטים מ"ב סי' ה' שהביא מעבהדרג"ק קושית קונדן הערות על יבמות בסופו בקונטרס ביאורי מגדה סי' ג' סק"ו ואמה שאמרו בגמ' סוכה מ"ו ע"ב אר"ו לא ליעא אינש ליזוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב משום דאתי לאגמורי שיקרא דלמ"ל טעמא דאגמורי שקרא תיפוק לי' משום מירה לעני לאסור לחזור בו כמבואר בירושלמי פ' הזהב ופסק בי"ד סי' רנ"ט סי"ב והרי כל סתם תינוק עני הוא דהא ל"ל מדגרמיה כלום ותי' דמיירי בתינוק שיש לו ממון כגון שירש ודומק.

ובג"ק יש לפרש דמיירי בתינוק עד שש שנים דכיון שאינו מייב במזונותיו אינו בגדר עני שהרי יש לו זכות מזונות שחייבים לו ואע"פ שאין לו ממון ממש רק מיוב מזונות מ"מ י"ל דבכה"ג אינו בגדר עני והסתייע לעצמו מדברי הר"ן נדרים פ"ג ע"ב ד"ה אימא סיפא דאמה שאכלה מן הבעל אסורה בלקטו"פ דהא לאו עניה היא ללקט אע"פ שוב דאם לעצמו דאפשר קטן גדע מאמה דאמה יש לה זכות ממון גבי בעלה אבל קטן ל"ל זכות ממון רק שיש על האב מיוב מלוה לזונו. ושיטו מעי שכיונתי בזה לדעת מעבהדרג"ק לחלק כנ"ל לא מבעיא לדעת הרמב"ם ודעימיה דס"ל מזונות אמה לאורייתא (פי"ב מה"מ) ומזונות בנים לא הוי אבל לדבנן (ומה שכתב שם כשם שאדם מייב במזונות אמתו כך הוא מייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים מכאן ואילך מאכילן עד שיגדלו כתקנת חכמים ומשמע דעד שם לחורייתא מאכילן ומיהו כבר האריכתי במקום אחר דמזונות בנים קטנים נמי אינו מייב אבל אבי מתקנת חכמים אבל

דחילוק יש בין החיוב עד שש שהוא מתקנה ויותר משש הוא מדין צדקה וכן נראה מהגמי״י פי״ב מה״א הנ״ל סק״ט ובה״ה פי״ט מה״א הי״ד וכן נראה מדברי הב״ח א״ע סי׳ ע״א אמ״ש הטור חייב אדם לזון את בניו וכו׳ ובירושלמי פ״ד מכתובות ה״ה משמע דהוא תקנת אושא ובתשו׳ מהרמ״ל ז״ל סי׳ ע״ט ובשו״ת מהריב״ל פ״ב ס״ב עכ״פ נראה פשוט דמזונות בנים דרבנן).

אלא אפילו לשיטת התוס׳ והרמב״ן ודעימי׳ דמזונות אשה דרבנן מ״מ שאני חיוב האשה מהבנים שהרי למעלה משש לא הוי אלא מדין צדקה ובאשה חיוב וגם פחות משש נמי אם אין לו האשה קודמת והבנים מטילם על הב״ד ופלא על בעל חכ״ש א״ע סי׳ ס״ט שתמה אשיטת הרמב״ן דמזונות אשה דרבנן מגמ׳ קידושין כ״ב דקאמר ויצאה אשתו עמו מכאן דרבו חייב במזונות אשה ובניו ומבואר בקרא דחייב במזונות אשה ובניו מדאורייתא והניח בתימה ובאמת כי לאחר נשיקות עפרות זהב לו בחי׳ הרמב״ן עה״ת שם הקשה לעצמו קושיא זו ותי׳ מחמלת ה׳ על העני׳ שדרך העולם לזון וכ״כ הריטב״א קידושין הנ״ל דמזונות אשה דרבנן הם ודעת הר״ן סו״פ אע״פ דהא דחייב לזון בניו ובנותיו הקטנים הוא מכח אמם דוקא כיון דנגררין אחריה עד בני שש א״א לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם ובכלל מזונותיה היא ודעת ה״ה פי״ב מאישות נראה כדעת הר״ן והרמב״ם והרא״ש פליגי עיין מל״מ פי״ב מה״א הנ״ל וב״י סוס״י ע״א בא״ע ובא״מ האריך בזה דגם דעת הרי״ף כהרמב״ם היפוך דעת ה״ה ולפ״ז י״ל דתלוי במחלוקת הנ״ל.

ברם בעיקר קושית בעל הקובץ הערות (הגם כי אין לי קונטרס אגדה לעיין בו משום אותיות מחכימות) לפענ״ד עוד יש להקשות בגמ׳ שם למ״ל משום דאתי למיגמריה לינוקא שקרא לימא ליה לעצמו דמדבר שקר תרחק ושארית ישראל לא ידברו כזב ועיין א״ז הגדול בשו״ת סו״י תשמ״ח דאע״ג דקיי״ל (פ״ד דנדרים כ״ח ע״א) דיש שאלה בשבועה הני מילי שבועה שאוכל ולא אוכל אבל שבועה שאתן לפלוני מנה נראה דאין נשאלית עליה ואפילו לא נשבע אם חוזר בו מחוסר אמנה הוא דקיי״ל כר״י דאמר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה מיהו היינו דוקא במתנה מועטת דסמכה דעתיה דהאי מיהו ה״מ דברים בעלמא אבל בנותן לו אמונתו נראה דסמכה דעתיה אפילו במתנה מרובה דשארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ע״ש ועיין ח״מ סי׳ רמ״ג ס״ב וא״כ למ״ל טעמא משום דאתי לאגמורי לינוקא שקרא והלא מחויב ליתן מצד עצמו.

אמנם לפענ״ד הא דר״ז דלא לימא איניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה אין הכונה שרוצה ליתן לו מידי אלא הכונה שהנותן מעולם לא נתכוין ליתן לו מידי אלא שהוא משחק בו כדרך העולם שאומרים לתינוק אתן לך ולא נתן לו וע״ז אמר ר״ז דהגם דמצד עצמו כיון דמעולם לא כיון ליתן לו אין עליו איסור ולא הוה אלא ענין של משטה הייתי בך דאפילו בגדול אינו חייב ליתן אבל מ״מ לא יאמר כן לתינוק משום דאתי לאגמוריה שקרא דהקטן יחשוב שהתכוין ליתן לו ולא נתן לו וילמדו לומר שקר, ולפ״ז לא קשה מידי קושית הבעל קובץ שיעורים דודאי מדינא אינו מחויב ליתן לו וגם קושיתנו מא״ז לא קשה אבל מ״מ איכא מטעמא דילמדו שקרא שהוא לעצמו אסור.

איברא דנפל במחשבתי דהאי ר״ז קאי אדסמיך מיניה שהביא שם לעיל מיניה א״ר זירא לא ליקני אינש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא מ״ט דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלילה שאינו שלו וא״ר זירא לא לימא אינש לינוקא דיהיבנא לך וכו׳ וצ״ע השייכות דהני תרי מימרי אהדדי וי״ל דה״פ כיון דאמר לא ליקני אינש וכו׳ וא״כ אין לו אתרוג לצאת בו ואכתי יש לו עצה שיאמר לקטן שנותן לו האתרוג במתנה ולא יתכוין להקנות לו ונמצא דהקטן יוצא באתרוג מצות חינוך שהוא חושב שהוא שלו ובאמת האב לא הקנה לו ויכול לחזור ולצאת בו והגם שכתבו הפוסקים דלא יצא ידי חינוך אלא באופן דכשר גבי גדול עיין ש״ע א״ח סי׳ תרנ״ח מ״מ נראה דוקא בדבר שיש פסול בד׳ מינים וכיוצא בו אבל בכה״ג שחושב הקטן שהאתרוג שלו הוא ואדרבה אומר לו שנותן האתרוג הרי הוא מחנכו גם בזה שצריך ליתן לו האתרוג וצריך שיהי׳ שלו וא״כ אינו חסר כלום כה״ג ודאי יצא ידי חובת חינוך שנתן לו באופן שכשר לכ״ע לפי דעתו כל זמן שלא ידוע להקטן שאינו שלו וא״כ אכתי יכול להערים וליתן לו במתנה שיאמר שנותן לו המתנה ובאמת אינו נותן לו ויצא ידי חובתו וגם יכול אח״כ לצאת בו וא״כ עכ״פ שפיר יוכל ליתן לקטן אתרוג שיצא בו וגם הוא יכול לצאת בו וע״ז מביא וא״ר זירא לא לימא אינש לינוקא וכו׳ משום דאתי לאגמורי שקרא והיינו לאחר זמן שיתודע לו שלא נתן לו במתנה יגמור שקרא מזה.

ונראה דהא כעין מה שכתבו עירובין מ׳ ועוד כמה מקומות דלא ליתיב לינוקא כסא ביומא דכיפורי משום שמא יסרך והיינו כשיגדיל יאמר בקטנותו עשו כך ויסרך כן בגדלותו והכ״נ חיישינן כשיגדיל אתי לאגמורי שקרא שיתברר לו שאביו לא אמר לו אלא שיסבור שנתן לו וכנ״ל. שוב מצאתי בערוך לנר שכתב קצת כעין מה שכתבתי ולכן אקצר בזה.

סימן שמה

אי בני ישיבות המתפרנסים מהישיבה נקראים עניים ליתן להם צדקה

עוד להגה"ק הנ"ל

וראיתי למעכהדרג"ק שיצא לחדש בעני שיש לו מי שמפרנסו אף שנקרא עני מ"מ כיון שיש לו מי שיפרנסו אין זה עני ושוב אין חייבין ליתן לו צדקה ולפ"ז תלמידים בני הישיבה אע"פ שאין להם משלהם כלום מ"מ כל זמן שעניניהם מסודרים כל הצורך ע"י הנהלת הישיבה או ע"י ההורים (כפי הראוי למשפחתו והרגלו) י"ל דאין שם חיוב צדקה ומיהו אם אין להם כל סיפוקם כפי צרכם ודאי איכא בהם מצות צדקה דהא באמת עניים הם ודי מחסורו אין לו ויכולין לקיים בהם מצות מתנות לאביונים בפורים ועי' מרדכי ז"ל פ"ק דב"מ סי' רמ"א ואכתי צ"ע. עכל"ק.

ובהורמנא דמר כהדרג"ק שליט"א לפענ"ד אפילו אי נימא דבנים אפילו גדולים הסמוכין על שלחן אביהם אינו יכול ליתן להם צדקה וכמ"ש המרדכי משום דקיי"ל כר"י לגבי שמואל דאמר פ"ק דב"מ גבי מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו וכו' לא קטן קטן ממש אלא אפילו גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן וכו' מ"מ לפענ"ד בבני הישיבה שמתפרנסים ע"י הנהלת הישיבה אין זה אלא בכלל שאר העניים שאין להם, שהב"ד מפרנסין אותן שלא יצא מדין עני בשביל זה שהב"ד מפרנס אותו, או יתום, וכמ"ש התוס' ב"מ י"ב ע"ב שם וז"ל אבל אדם אחר מעלמא סמוך על שלחן חבירו בחנם כגון יתום וכיוצא בו אין סברא שתהא מציאתו לחבירו ומבואר דמחלקין בין בניו לאחרים ולפענ"ד פשוט דיתום הסמוך על שלחן אחרים נמי דין עני לו ואם מי שהוא נותן לו צדקה הו"ל צדקה דכל מה שנותן לו בעה"ב בתורת צדקה הוא דנותן לו וכמ"ש התוס' והמרדכי ובש"ע ח"מ סי' ע"ר ס"ב ברמ"א שם ובא"ח סי' שס"ו וממילא בחורי ישיבה נמי לפענ"ד לית להו מגרמייהו כלום ואפילו האוכל שאוכל בישיבה אינו יכול לעשות בו כרצונו אלא הרי הוא יכול לאכול בישיבה בתור צדקה וכל יום ויום הרי הוא ביד הנהלת הישיבה אם רוצים להחזיקו או לא ולכן לפענ"ד אם מי שהוא אומר ליתן לו מתנה חייב ליתן לו מדין עני שהרי באמת עני הוא אלא שמחזיקין אותו, אלא שאולי אם קבל מתנה או מעות פורים מאחרים אז אין לו לקבל מהישיבה כיון שיש לו די מחסורו אשר יחסר או שאפשר דהגם שיש לו די מחסורו מ"מ הרי עני אף שיש לו די מחסורו כעת מ"מ מותר לו לקבל צדקה עד שיהי' לו מאתים זוז שאז אינו רשאי ליטול עוד מצדקה א"כ הכ"נ הגם שיש לו מהישיבה לאכול די מחסורו בכל יום אבל אכתי אין לו המאתים זוז ומותר לקבל עד מאתים ואכתי אוכל מהישיבה כנלפענ"ד ואבקש לשום עינו הבדולח עלי דברינו אלו לטובה ואשמח מאד לשמוע חוו"ד הקדושה דעת תורה.

איברא דכעת נראה דאין מדברי המרדכי ראי' כלל שהרי הטעם שאסור ליתן לבנים הוא משום דהוי כנותן לאביו עיין ביו"ד סי' רנ"ג ברמ"א וביאור הגר"א שם אות ד' ולפ"ז טעם המרדכי אינו משום דהבנים אינם עניים כשאביהם מפרנסם אלא כיון דהאב זוכה בהמעות הוי ליה כנותן לאביו והוא עשיר אבל האב בעצמו המפרנסן הו"ל בגדר צדקה ולהדיא אמרו בגמ' כתובות עושה צדקה בכל עת זה הזן ומפרנס בניו ובנותיו וא"כ במקום שאין האב זוכה כגון בבני ישיבה וכיוצא בו בעני שמספיקין לו די מחסורו אכתי הנודר לו הוי בכלל צדקה שהרי עני הוא וזה לפענ"ד ברור בס"ד.

ובזה הנני ידי"נ החוזר על הראשונות בתודה רבה על הטריחי האי צדיק בשבילנו ואנן מצלין לאריכות ימיו ושנותיו בבריות גופא ונהורא מעליא עדי יבא ינון ולו יקהת עמים וכהדרג"ק בראשם ויראו עינינו וישמח לבנו בהרמת קרן ישראל ידי"נ קשור באהבתו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שמו

בשיטת ר"ת דהלוקח שכר עמלו אינו מורה התירא לעצמו וקשה מאריסין שנוטלין שכר

עש"ק לסדר אם חפץ בנו ה' התשל"ו בנ"י יצו"א

רב הרבנים גאון הגאונים מבחר האישים רב דומה למלאך ה' צב-אות ציס"ע רשכבה"ג וכו' ה"ה מרן כהדרגכקש"ת מוה"ר יעקב ישראל קניבסקי שליט"א גדול מרבן שמו.

אחדשכהדרג"ק ביראת הכבוד ואהבת נפש. מכתבו היקר מיום ה' בהעלותך קבלתי והנני ממהר להשיב מחמת אהבת נפש ונפשי קשורה בנפשו ומפני הכבוד, ודברי פי צדיק כ"ק הי' לי ממש כמים קרים אנפש עיפה בדברי חבה ותנחומים לכל המשפחה על האסון הנורא שקרה בעונ"ה את בת אחי הצנועה שפגע בה ערל טמא ר"ל ורצה לטמאה ומסרה נפשה על קדושת ישראל ומחתה בו בכל כחה עד שלא יוכל לה ורצחה ושרפה באש עד בלי היכר פרצוף פנים כלל עם עוברה בחדש התשיעי והראיתי מכתבו היקר לאחי הנ"ל והוליך אותו והראה גם לזוגתו והי' להם ממש למשיב נפש בצערם הרב שכמעט אין דוגמתו וי"ר שברכות פי צדיק כג"ק שליט"א יחולו על כל המשפחה ויתקיים בו מקרא שכתוב ואברכה מברכיך במרובה מדה טובה אלף פעמים אכי"ר.

והנני להתנצל לפני כג"ק בדבר השליחות של ב"א (תלמיד בישיבת סלובודקא ב"ב) היקר שעשה שליחותו וכג"ק

אינו שבע רצון כולו כי שונא מתנות יחי׳ אמנם עלי להתנצל כי ח״ו לא שלחתי בגדר מתנות ואנן מצלין לאריכות ימים ושנותיו של כהדרג״ק עדי יבא גואל צדק ויחי יעקב לעולם אתנו אבל מה ששלחתי הוא ע״פ דברי חז״ל שאמרו עשה לך רב וקנה לך. גם כי אמרו (ברכות ל״ד) כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת״ח ולעושה פרקמטיא לת״ח ולמהנה ת״ח מנכסיו ואם כן אדרבה אנכי הוא המקבל, ובדרך דרוש נפל בלבי כעת ושונא מתנות יחי׳ לפ״מ שאמרו כל הנביאים לא נתנבאו אלא וכו׳ אבל ת״ח עצמן עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו וא״כ המהנה ת״ח ומקבל מתנה ממנו ועל ידו הרי אין לו החיים של הת״ח עצמו רק מה שיתנו לו בשביל מהנה ת״ח ולכן מוטב שילמוד בעצמו ולא יסמוך עצמו על מתנות שיקבל בשביל שיהנה הת״ח וז״ש ושונא מתנות יחי׳ שיהי׳ מהת״ח עצמם. וי״ר שנזכה להתאבק בעפר רגליהם.

ועתה נבא להשתעשע בדברי תורה אשר שדר לן מר כהדרג״ק לחדודי מה שהצל״ע בשלהי כל הנשבעין (שבועות מ״ה ע״ב) אהא דתנן השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית נשבעים שלא בטענת ברי ובגמ׳ תנא בן הבית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכניס פועלין ומוציא לו פועלין וכו׳ מ״ט משום דמורי בה התירא פרש״י ז״ל משום דמורי בה התירא לעצמם לפי שטרחו בנכסים וכתבו התוס׳ בשם ר״ת דבמלוה למחצית שכר אין יכול להשביעו דכיון דלוקח שכר עמלו לא מורי התירא ותמה הדרכג״ק שליט״א דהלא אריסין נמי תנן במתניתין והרי כל אריס נוטל שכר עמלו דעיקר מה שנוטל למחצה ולשליש ולרביע הוא רק עבור שכר טרחתו דהא אינו נותן כלום משלו זולת לפעמים איכא דוכתי דיהיב בזרני ואז הוא לוקח יותר משאר אריסין כדאיתא בב״מ אבל עכ״פ מה שכל האריסין נוטלין הוא שכר עמלו, ואע״פ שאינו נוטל שכרו אלא לבסוף בשעת חלוקה א״א לומר דמה״ט מורי בה התירא דהא גם המקבל למחצית שכר אינו נוטל שכרו אלא לבסוף בשעת חלוקה לפי מאי דאמרי׳ דשכרו הוי או פלגא בהפסד תרי תלתא באגר ואי פלגא בשכר תלתא בהפסד וא״כ צ״ע מ״ש מאריס, עכלהדרג״ק.

ואלו דברי התלמיד הרוצה להתלמד ולפוס ריהטא נראה לפענ״ד בתרי אנפין חדא דכדברי ר״ת כתבו האגודה והסמ״ג עשין פ״ב והמרדכי והב״י ח״מ סי׳ צ״ג כתב דמה״ט פרש״י ובן הבית אחד מן האחין וכו׳ לפי שדרך אחד מן האחין שמתעסק בנכסי אביו שלא ליטול שכר הילכך מורי היתרא אבל איניש דעלמא אין דרך להתעסק שלא בשכר וכיון דמתעסק בשכר לא מורי התירא מבואר דס״ל דגם דעת רש״י דמי שעושה בשכר לא מורי התירא וס״ל כר״ת. אמנם הרמב״ם פ״ט מה׳ שליחות ושותפין ה״ה כתב המשלח ביד חבירו חפץ למכרו או ששלח מעות בידו לקנות לו פירות או סחורה אע״פ שלא נתן לו שכר על זה ואין לו חלק ולא הנאה בשליחות זו הואיל ונשא ונתן בממון חבירו הרי זה כבן בית ויש לו להשביע מספק שלא גזל לו כלום נראה מבואר דכיון דכתב אע״פ שלא נתן לו שכר א״כ כ״ש בנתן לו שכר שמשביעו על הספק וסברא זו הפוכה משיטת ר״ת מהיפוך להיפוך דלכאורה נראה יותר מסתבר כשיטת ר״ת דכשמקבל שכר אינו מורה היתר שהרי קבל שכר טרחתו ובשו״ת מהרש״ך ח״ב סי׳ ר״א כבר עמד בזה ודקדק בדברי הרמב״ם ז״ל ולא תי׳ כלום ע״ז. גם בתשו׳ רמ״ע מפאנו דייק בזה.

ולפענ״ד דהרמב״ם כתב כן לפי שכתב לעיל שם בה״ד דבן בית וכו׳ ואח״כ כתב דאשה אם נשאה ונתנה בין מיתה וקבורה אין משביעין על זה שנשתמש בין מיתה לקבורה שאם אתה אומר שתשבע על זה לא תמכור לקבורה ונמצא המת מתנוול, הנה חששו משום תקנת המת שלא יתנוול ולא תקנו שבועת שמא, והנה הרשב״א טען (בתשו׳ סי׳ תתק״כ) על הרמב״ם ז״ל וז״ל ועוד האמר הרב ז״ל מי שישלח חברו לקנות לו בדינר פירות בשוק שישבע אתמה אם כן נעלת הדלת בפני כל השלוחים ורבו השבועות ואפילו בנקיטת חפץ ולעולם לא יעשה אדם שליח לחברו לקנות לו ולמכור אפילו בחצי שקל עכ״ל והנה טענת הרשב״א ליכא אלא בשליח בחנם יש לחוש שבחנם לא יכנס בספק שבועה אבל בשכר ליכא חששא דנעילת דלת ולפ״ז אתי שפיר לשון הרמב״ם לאחר שסיים דאשה שנשאה ונתנה בין מיתה לקבורה אין משביעין אותה דחיישינן שלא תנוול המת כתב דבשליחות אינו כן ולא חיישינן שתנעול דלת אפילו בחנם וכ״ש בשכר דליכא מפני נעילת דלת וא״כ בכיון דייק הרמב״ם כן להוציא מקושית הרשב״א ז״ל ומסברתו.

והנה הר״מ הביא דברי הרשב״א שחלק על הרמב״ם ז״ל ובב״י ח״מ הנ״ל נמי הביא דברי הרמב״ם שחולק אר״ת ברם בשו״ת רמ״ע מפאנו סי׳ נ״ג וציין עליה הש״ך ח״מ סי׳ צ״ג יצא ליישב שיטת הרמב״ם מקושית הרשב״א ז״ל וכתב דבר חדש דאף ר״ת בתשובה והרשב״א לא פטרו משבועה בשביל דמטיא ליה הנאה אלא בעסקה דהיא פלגא מלוה ופלגא פקדון ואין כאן שתוף כלל לפי האמת אלא דעבוד רבנן תקנתא דניחא לתרוייהו ובמאי דתקון תקון ומי שיפטור משבועה את השותף הנוטל שכר טועה בדבר משנה ובדברי ר״ת ועובר על הגאונים וכל הרבנים שזכרנו למעלה והוראה רווחת היא בישראל ומעשים בכל יום שמשביעים את השותף בטענת שמא אעפ״י שהוא נוטל שכר עמלו יתר על חלקו עכ״ל.

ולפי דבריו ז"ל אתי שפיר קושית כג"ק דר"ת נמי מודה דבנוטל שכר נמי יכול להשביעו דמורי היתר ובפלגא מלוה ופלגא פקדון דוקא תקנתא דרבנן הוא דאין משביעין וא"כ אתי שפיר דאריסין משביעין אותן אף דמקבלין שכר דע"ז לא פליג ר"ת על הרמב"ם ז"ל. אלא דצ"ע דכנראה רוב הפוסקים לא ס"ל כברמ"ע ז"ל בפי' בר"ת גם מה שפירש שם דמה שפירש"י בן הבית לאו דוקא הוא וכמו שחשב הרשב"א אלא אורחא דמלתא נקט והב"י כתב נמי דדוקא פירש כן וא"כ יהי' מחלוקת בפירוש רש"י האיך ס"ל. גם כתב שם הרמ"ע וז"ל וממה שבארנו יתבאר לך שלא אמר הרמב"ם להשביע שליח סתם אלא שליח שיש לו הוראת היתר כגון שהוא סבר שמהשתדלותו במכר חפצו של חברו יותר מכדי דמיו וכיוצא ואין לשליח הפורע חובו של חבירו הוראת היתר דזוזי יהב ליה לוה לשליח וזוזי בעינייהו יהיב ליה שליח למלוה ע"ש, ומלשון הרמב"ם שכתב אע"פ שלא נתן לו שכר על זה ואין לו חלק ולא הנאה בשליחות זו הואיל ונשא ונתן בממון חבירו הרי זה כבן בית וכו' משמע כפשוטו דאפילו אינו חושב כלל שע"י השתדלותו מכר או קנה יותר משויו אלא הואיל ונשא ונתן בממון חבירו הרי זה כבן בית וצ"ע.

שנית מה שעלה בדעתי לומר דלא דמי אריס לנוטל שכרו והטעם דכל הנוטל שכר הרי הוא יודע כמה שכר הוא נוטל אם רב ואם מעט ובשעה שמתנה על השכר הזה הוא מחליט וגומר בדעתו לעבוד בשביל שכר זה שמקבל והו"ל כשכיר יום ששכרו בכמה שהוא לא חיישינן שמא יגנוב ממנו שטרח הרבה שהרי הוא שכרו לטרוח לו כל היום בשכר זה ואין לו מקום להורות היתר לעצמו שטרח יותר שהרי זה שכרו שקיבל על טרחתו שיטריח היום אבל האריס הגם שיקבל אריסותו שליש או רביע כפי מנהג המקום אמנם שכירותו אינו מבורר כ"כ כי הרבה פעמים יעבוד הרבה הצריך לעבודת השדה ולא יצליחו הפירות ומורה לעצמו היתר שלפי הטירחא מגיע לו יותר ממה שעלו פירות השנה נמצא דהגם שמגיע לו שכר אבל כיון שאין השכר טירחא קצוב לו מורה לעצמו היתר שמגיע לו יותר.

ובינותי בסמ"ג שכתב וז"ל וכן האשה שהיתה נותנת ונושאת וכו' ובן הבית ומפרש בגמ' התם למה תקנו חכמים בהם שבועה זו מפני שאלו מורים היתר שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות ראוי הוא להם מפני שנושאין ונותנין וטורחין לפיכך תקנו חכמים שבועה מטענת ספק וכו' עד אני ראיתי שהשיב רבינו יעקב בתשובה אחת שהמלוה לחבירו למחצית שכר אין יכול להשביעו בשמא שאינו מורה היתר לעצמו שהרי נוטל כל שכר טרחו והנה הוסיף הסמ"ג ז"ל שהרי נוטל כל שכר טרחו ולשון כל משמע דוקא נוטל כל שכר אבל אם נוטל שכר ולאו כל שכר טרחו אכתי מורה היתר ולפ"ז הי' נראה דהחילוק הוא כך דהאשה ובן הבית מורים היתר שאין מקבלים שכר כלל והאריס הגם שמקבל שכר אריסות אבל אינו קבוע כמה שיקבל ולפעמים שיעבוד הרבה ויוציא מעט ולפי מה שהטריח לא יקבל וליכא כל שכר טרחו ומורה לעצמו היתר שמגיע לו יותר אבל המלוה למחצה שכר או שותפין שמקבל שכר טרחו הרי זה כל שכרו הוא שא"א שיתוסף או יתמעט כה"ג אינו מורה היתר כן הי' נלפענ"ד להשתעשע בדברי כהדרג"ק שליט"א. ועיין סנהדרין כ"ו ע"ב ואמר רב נחמן גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב הני מילי באריסא ודבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו ופרש"י באריסא דטרח בה ומורה היתירא ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו ומבואר דעל טרחתו מורה היתר ליקח יותר מחלקו המגיע לו אבל המקבל שכר אין לו במה ללמוד היתר.

ועוד בו שלישיה דחקרנוה ומצאנוה בשו"ת מהר"ם בר ברוך (בודאפעסט) סי' של"ה וז"ל גם מה שחייבת שמעון שבועה שלא לקח מן העסקא ומן הריוח כלום מכח שותפים שנשבעים שלא בטענה גם זו פליאה בעיני וכו' שהרי חצי' מלוה ובמלוה אין נשבעין בספק וחצי' פקדון כדמוכח בהמוכר את הבית (ע' ע"ב) ופי' דמתני' דשבועות אלו נשבעים שלא בטענת שמא השותפין ששניהם עוסקים בדבר ומורו התירא וסמכו אהדדי ואריסין דמשתעבדי למרא דארעא בלא שכר ומורו התירא תורא מדישיה קאכיל ואפוטרופוס ואשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובן הבית שמכנים ומוציא פועלים מכנים פירות ומוציא פירות ואין שכר ידוע על אלו דברים מורין התירא אבל עסקא פקדון גמור וצריך שכר ידוע והו"ל כשכיר יום או שכיר חודש או שכיר שנה כגון אומן או מקבלי קבולת ואע"ג דהקלו בשכרן כגון טובל בציר (ב"מ ס"ח ע"ב) מה בכך דרבית דרבנן הוא ואקילו ביה רבנן אבל שכר ידוע ושם שומר שכר עליה והי' לו לשנות במשנה אלו נשבעין שלא בטענה השותפין וש"ש ואריסין וכו' וכל גומלי חסדים לא ישבעו שאל"כ אין לך שיעביר לחבירו חביתו ממקום למקום שלא תקנו רבנן שבועת ספק אלא למלתא דשכיח וליכא שכר קבוע ומתוך כך מורו התירא עכל"ק.

הנה ביאר לן המהר"מ ז"ל טעם המשנה והאריסין שמורו התירא הוא דהם משתעבדים למרי דארעא בלא שכר אלא מה שתעשה הארץ ומורו התירא דתורא מדישיה קאכיל כיון דשכרן לא הוי אלא מה שתעשה הארץ ושכר לא מקרי אלא היכא דהשכר קבוע וכמו שהתנה בסופו נמצא דהיסוד לזה אם הוה שכר קבוע או לא ובס"ד זו ראי' למה שכתבנו במקצת עכ"פ וכן נראה בשערי שבועות לרבי יצחק ז"ל הובא בסוף שבועות שער שמונה עשר שנסתפק בשורש שבועה זו כי יש מפרשים שורש שבועה זו דאורייתא וי"מ

שרשה מדרבנן וז"ל ורא' לדבריהם על טעם הנזכר בתלמוד כדגרסינן מ"ש כלומר למה חייבו לאלו חמשה לישבע בטענות שמא ופריק משום דמורו כלומר כל חד וחד מהני אומר אישקול מפירות ריוח זה דאנא עסיקנא וטרחנא ותורא מדישיה קאכיל וכו' ע"ש הנה כתב נמי כמו שכתב המרהמב"ב דתורא מדישיה קאכיל.

ורביעי בקודש נראה דשוב האיר ה' עיני ומצאתי דהמרדכי הביא תשובת ר"ת עצמו מה שכתב בזה וז"ל תשובת ר"ת על מה שחייבתם שמעון שבועה שלא עכב מן הריוח מן העסקא כלום מכח שבועת השותפין הנשבעין שלא בטענה זו פליאה היא בעיני דבעסקא לא ינהג מנהג השותפין שהרי חציו מלוה וחציו פקדון הוא ופירוש דמתני' הכי איתא אלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין ששניהם עוסקין בדבר מורו היתר דסמכינן אהדדי והאריסין דמשתעבדי למרי ארעא לאתויי ליה רעיא בלא שכר ידוע ומורי היתר תורא מדישיה קא אכיל והאפוטרופא והאשה הנותנת ונושאת בתוך ביתו ובן הבית דמוציא פועלין ומכניס פועלין ומוציא פירות ומכניס פירות ואין נוטלין שכר ידוע על אלו דברים דמורו היתרא והא דאמרינן פ' חזקת הבתים דשותפין נעשו ש"ש זה לזה מיניה מצינו למילף דלאו שכר גמור דאטו את מייתית קבא דכילתא ליה אבל עסקא דפקדון שכר גמור הוא וצריך שכר ידוע הוה כשכיר יום או כשכיר חדש או שכיר שנה כמו אומן ומקבלי קבולת ואע"ג דהקילו בשכרן כגון טובל ציר מה בכך וכו' אבל שכר ידוע הוא ושם שומר שכר עליו וכו' וכל גומל חסד לא ישבע שא"כ אין לך אדם שמעביר חבית לחבירו ממקום למקום דלא תקינו רבנן שבועת ספק אלא למלתא דשכיחא וליכא שכר קבוע וידוע דמתוך כך מורו היתר ע"כ דברי ר"ת וקצרתים עכ"ל.

הנה דהמרדכי הביא העתק מתשו' ר"ת ממש ומבואר טעמו מטעם המהר"ם ב"ב ואולי דזה ג"כ העתק תשובתו שכנראה כמעט ממש זה לשונו רק קצת שינויים ומבואר החילוק בין אריסין שמקבלין אריסותן ולא שכר קבוע ובין עסק למחצה שכר שמקבל שכר קבוע וכמ"ש לעיל אלא דמבואר נמי דעת ר"ת דבכל מקום שמקבלים שכר דינא הכי דאינו מורה היתר וכדעת כל הפוסקים ודלא כשו"ת הרמ"ע מפאנו ז"ל שרצה לעשות כל הפוסקים טועים בדבר משנה בדברי ר"ת והרשב"א ושהר"ת והרשב"א ואגודה והמרדכי נמי מודו להרמב"ם ז"ל ודבריו הקדושים צ"ע לפענ"ד עכ"פ לדידן הנה נתבאר לן טעם ר"ת ז"ל בס"ד.

ובזה הנני ידי"נ קשור באהבתו בלו"נ
מנשה הקטן

סימן שמז

בענין העובר איסור דרבנן בשוגג אי צריך כפרה

אור ליום ה' תצוה התשכ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב מופלא ומופלג וכו' הב' מתתי' וויינשטאק הי"ו תלמיד ישיבת נר ישראל באלטימאר תו"א.

אהדשה"ט. בתוס' שבת י"ב ב' ד"ה רבי נתן הקשו דר"י אישתלי וטעים קודם הבדלה והא אין הקב"ה מביא תקלה על ידן ומשמע מכאן היפוך שיטת הנתיבות המשפט ח"מ סי' רל"ד דבאיסור דרבנן בשעבר בשוגג אין צריך כפרה ע"כ.

הנה קושיא זו לאו חדתא היא וכבר דברו מינה האחרונים ז"ל ובחי' למס' גיטין דף ז' ע"א כתבתי מזה אהא שכתבו התוס' שם השתא בהמתן של צדיקים וציינתי שם אהא דר' ירמיה בר אבא עיין נתיבות ח"מ סי' רל"ד דבאיסור דרבנן בשוגג לא צריך כפרה ועיין בי"ש א"ח סי' פ"א אות ב' ישוב לזה, וכוונתי היתה דהבית שערים א"ח הנ"ל הקשה לו השואל קושיא זו והב"ש הוסיף להקשות לפי הקושיא דא"כ גופא דעובדא דבהמתן של צדיקים מיירי בדמאי שהוא דרבנן ותי' דלק"מ דנהי שא"ל כפרה בשוגג מ"מ תקלה איכא וגנאי לצדיק שיאכל דבר איסור או שיתאכל דבר איסור על ידו והרי חלב נכרית מותר לגמרי ומ"מ לא יניקו תינוק מן הנכרית וגם המינקת והתינוק לא יאכלו דברים אסורים אף דמותר מדינא והאריך שם ע"ש. עוד חילק שם בין דבר שאסרו חכמים משום גזירה ובין דבר שאסרו מפני חשש איסור דאורייתא כדמאי ועיין ש"ך דיני ס"ס אות י"ז ותבין. ועיין עוד מ"ש בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ק"י בדברי הנתיבות הנ"ל ובתשובה אחרת הארכתי בדבריו.

המברכו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שמח

ביאור ברמב"ם המלבין פני חבירו אפילו ביחיד אין לו חלעוה"ב

אור ליום ג' א"ך אדר א' התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי צ"מ עוסק באורייתא כש"ת ברוך יעקב וויינשטיין הי"ו.

אחדשה"ט בידידות. בדבר שאלתו לבאר לו דברי הרמב"ם פ"ג מהל' חובל ה"ז שכתב שהלבנת פני חבירו שאין לו חלעוה"ב אפילו ביחיד ולא צריך רבים הנה באמת

כי ברמב"ם מיגו מבואר אפילו ביחיד אלא מדיוקו דייק מע"כ כן שכתב וז"ל אע"פ שהמציים שאר העם בדברים פטור מן התשלומין עון גדול הוא וכו' ומתרו מכמיס הרשעים שכל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלעוה"ב ע"כ. ומלא כתב שכל המלבין כו' ברבים דייק מע"כ דאפילו ביחיד כן. ומנם בפ"י מהל' דעות ה"ח כתב הרמב"ם ז"ל המוכיח את חבירו מחלה לא יהבר לו קשות עד שיכלימנו שנאמר ולא תשא עליו חטא כו' מכאן שאסור לחבר להכליח את ישרחל וכ"ש ברבים אע"פ שהמכליח את חבירו אינו לוקה עון גדול הוא כך אמרו חכמים המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלעוה"ב לפיכך צריך ליזהר שלא לביים חבירו ברבים בין קטן בין גדול כו' הנה צריך להגיה שכתב שאסור לחבר להכליח את ישרחל וכ"ש ברבים חוז ואמר אבין לו חלעוה"ב דוקא כשהכליחו ברבים ואוז שיית לפיכך צריך ליזהר שלא לביים חבירו ברבים ברחה דביחיד ס"ל לחינו בכלל זה שלא בחיסור. ועל אחת כחה ביום הבית חקרא דלא תשא עליו חטא ועל מה שכתב וכ"ש ברבים אמר כך אמרו חכמים המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלעוה"ב.

ובפ"נ מהל' חשובה הי"ד נמי כתב אחר שאמה הכ"ד דברים שאין לו חלעוה"ב חשב אחת מהם המלבין פני חבירו ברבים הרי דג"כ חשב דוקא ברבים. ול"ל דמה שכתב הרמב"ם בהל' מובל ומזיק נמי לא כתב לומר דביחיד נמי הלכה כן אלא לכיון דבהל' מובל ומזיק מיירי לעניו חשלומין וכיוצא בזה וכתב להמציים בדברים הגם שפטור מחשלומין מ"מ עון גדול הוא וודאי מיירי נמי ברבים כמו שהי חשלומין בפני עדים וכיוצא בה שהוא ברבים וסמך על מה שביאר בבר בדוכחיה שהוא בהל' דעות או בהל' חשובה כנלפענ"ד. ולא אכחד מעטי מה שים לדייק קצת בלשון רבינו הרמב"ם ז"ל שכתב בהל' מובל ומזיק הנ"ל אע"פ שהמציים שאר העם בדברים פטור וכו' ואמרו חכמים הרשעים שכל המלבין פני חבר כאר מישרחל בדברים הנה התחיל בלשון המציים שאר העם וסיים במלבין חבר כאר מישרחל התנה בחבר כאר ובגמ' הלשון פני חבירו גם בלשון הרמב"ם לעיל פני חבירו וכאן כתב חבר כאר מישרחל וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שמט

בהא דחייך קודמין לחיי חברך הוא חובה או רשות

א' לסדר אנכי נתן לפניכם ברכה התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון כש"ת מוה"ר **שמואל אלימלך** טוירק שליט"א בעמ"ח ס' כרם צבי בראנקס נ"י.

אחדשכת"ר בידידות. מכתבו היקר קבלתי והגם כי חני טרוד עד מעלה רחש חמנם אהבה מקלקלת את השורה ואמרתי להשתעשע בדבריו היקרים לי בדבר אשר יצא ליצא דברי הפסקי תשובה סי' רנ"ד שאם יש ביד אחד קיתון של מים שאינו צריך לו ויש ג' בני אדם צמאים ואינו מספיק לשניהם ואם ישתו שניהם ימותו ואם ישתה אחד יגיע לישוב דנראה לו שצריך לחלק לשניהם לנגדי אחרים לו שייך טעם לחייך קודמין ותמהתי עליו בספרי משנה הלכות ח"ז סי' מ"ו לנגדי אחרים ודאי ליכא דין זה אלא כל מה שיכול להגיל יגיל וע"ז יצא מעכ"ת לייצב דבריו ואקר מי הא דר"ע דדרש חייך קודמין לחיי חברך אם הוא חובה או רשות דרק בא להחיר אם אינו רוצה ליתן לו אז הוא קודם אלא חניא בחניא מ"ל דדמת דהאי גברא סומק טפי ואלה חניא בחניא בחלוקת הרמב"ם והחוס' בחוסר עשו למיחה בשאר עבירות שאינו מצווה ליהרג דעת הרמב"ם פ"ה מהיסה"ת ה"ו דאסור והו"ל מאבד ע"ל והחוס' דף כ"ז דע"ז כתבו דחותר וה"נ לענין הא דר"ע לדעת הרמב"ם חובה הוא ולדעת החוס' רשות שאם רוצה ימסור צוא אחה לעשמו דבשפ"ד גם הרמב"ם חודה דרשאי למסור עשמו כדי להגיל נפש חבירו אבל זה חשוב ואי בהם דסוף סוף חהא נפש אחת מישרחל חבודה ואחת קיימת ולכן נפרש חייך קודם רשות ולא חובה. והפסקי תשובה חביא רחיה לדבריו היכא דאין כאן אין לחייך קודמין הדין כמו כן בעבורת דימותו שניהם ולמה אין אחד יכול לוותר חני קיתון שלו כדי להגיל חבירו אלא כיון שאין לחייך קודמין לאבד לאחד מיס להגיל עשמו הדין כמו ר"ע ב"פ דימותו שניהם ונפשט ממילא ספיקת הפס"ת כשיש לאחד קיתון של מים ויש ג' בני אדם הנוטים למות כיון שאין לחייך קודמין הדין כמו ב"פ דימותו שניהם עכ"ל.

והנה לשאלה נלפענ"ד פשוט דהכא כ"ע מודו לשאר לו למסור עשמו למיתה ולא דמי לשאר מצוות דהחורה חמרה לו לקיים המצוה אלא שע"י לו לקיימה אלא שיאסור עשמו למיתה ולזה לא נחנה לו החורה למסור עשמו למיתה ואם מוסר עשמו למיתה נחלקו הרמב"ם והחוס' אבל בדיעבד הרי החורה חמרה לו חייך קודמין לחיי חברך ע"כ החורה הורחה לו הוראה גמורה כדת מה לעשות שחייו קדמו לחיי חברו ואם הוא מוסר עשמו למיתה בשביל חבירו הרי הוא מאבד עשמו לדעת שהחורה חמרה חייך קודמין והרי כל עיקר לאן מסתפקין הוא משום דאנן לן דדמת דהאי גברא סומק טפי אבל כיון דהחורה פסק דדמו סומק טפי משל חבירו ע"כ שוב אין בידו לעשות ולומר שדמיו של שני סומק שהרי הופסק לו היפוך זה ואין בידו לעשות ולא מיבעיא אם ירצה לעשות כראב"ע וימותו שניהם שאז חייב על מאבד עשמו לדעת וחולי גם על חבירו שאם היה נותן לו עכ"פ הוא היה

חי אלא אפילו יתן לחבירו כל המים וחבירו יחי׳ והוא ימות מ״מ חייב הוא על מיתת עצמו שהתורה אמרה לו חייך קודמין והוא איבד נפש שאמרה תורה שקודמת הוא לנפש השני שהציל, ומיד שפסקו לו שחייו קודמין צריך לעשות כל מה שבידו ולהציל את נפשו ואם לא עשה כן הרי הוא מתחייב בנפשו וודאי אין זה בכלל רשות אלא חוב גמור ואין זה ענין למחלוקת הרמב״ם ותוס׳ הנ״ל וכ״ש שאין זה בכלל דבשפ״ד יהרג ואל יעבור דהא דבשפ״ד יהרג ואל יעבור הכוונה שאם אומרים לו שיהרוג אחרים אמרינן דיהרג הוא דמנ״ל דדמא דהאי גברא סומק טפי אבל הכא הרי ידעינן איזה דם סומק וכה״ג ליכא יהרג ואל יעבור ואדרבה והבן.

וראי׳ גמורה נלפענ״ד מירושלמי תרומות פ״ח ר׳ אימי איתציד בסופסיפה אמר ר׳ יונתן יכרך המת בסדינו אמר רשב״ל עד אנא קטיל אנא מתקטיל אנא איזול ומשיזיב ליה בחילא אזל ופייסון וכו׳ ע״ש פי׳ דר׳ אימי נשבה מלסטים ונתייאש הימנו ר׳ יונתן כלומר שאין לו מעתה אלא להכין לעצמו תכריכין ורשב״ל אמר אנא אלך ואסתכן בעצמי או שאני נהרג או שאהרוג אותם ע״כ ונחלקו רבותינו הצדיקים בפי׳ הירושלמי ואי מצוה להכניס עצמו בספק סכנה עבור חבירו עיין ב״י ח״מ סי׳ תכ״ו ובסמ״ע שם ובשו״ת יד אליהו סי׳ מ״ג ובספרי משנה הלכות ח״ו סי׳ שכ״ד הארכתי בזה בס״ד דדעת רוב האחרונים דאפילו בספק סכנה אסור להכניס עצמו כדי להציל חבירו ע״ש באריכות אבל בודאי סכנה או להאביד ע״ל להציל חבירו כ״ע מודו דאסור וא״כ הכ״נ בדידן לאבד ע״ל שיתן המים לאחר והוא ימות איסור גמור הוא כיון שחייו קודמין וכ״ש שאם יעשה כראב״פ ששניהם ימותו שחייב על מיתת שניהם שעכ״פ אחד הי׳ חי.

ברם הבאתי בספרי הנ״ל דבס״ח סי׳ תרצ״ח כתב בשנים שישבו ובקשו אויבים להרוג אחד מהם דמצוה להדיוט לומר הרגני ולא חבירי כראובן בן איצטרובלי שבקש שיהרגוהו ולא לר״ע כי רבים צריכים לו ע״ש הרי דלהציל גדול ממנו מותר ונראה דטעמא הוא פשוט דהרי חזינן דדמא דהאי גברא סומק טפי שהוא חשוב יותר ואדרבה כתב עוד דמצוה הוא ולא רק מותר וע״כ הוא מטעם שכתבתי דכך הוא סדר המשנה דרך הצלתן וכל החשוב חשוב יותר גם בשו״ת יד אליהו הנ״ל כתב דבשניהם שוין וכ״ש במקום שהמציל גדול והניצל קטן אסור להכניס עצמו אפילו בספק סכנה אבל היכא דת״ח בסכנה אז שרי ליה לע״ה להכניס עצמו בספק סכנה ואפשר דמצוה נמי איכא ע״ש ולא כתב רק בספק סכנה וגם רק אפשר דהוה גם מצוה אבל כנראה לא ראה דברי ס״ח הנ״ל.

וראיתי בשו״ת מקדשי השם ח״א בשער מחמדים בבחור שהי׳ מוכן להשרף תמורת חבירו שהי׳ ת״ח גדול והאריך שם בפלפולו שאסור לעשת כן והבחור התחנן לפניו שיניחנו להחליף עבור הת״ח ובשום אופן לא הסכים עמו וכתב ח״ו לעשות כן לשום אדם בעולם אפילו לפשוט בשביל גדול ולא ראה דברי הס״ח הנ״ל כנראה דאל״כ עכ״פ הי׳ ליה להביאו ולכן פסק היפוך הנ״ל אבל כנראה דדברי הס״ח הם הלכה בלי חולק וצ״ע. וקצת יש לדייק ממעשה דרשב״ג ור׳ ישמעאל ב״א כה״ג הובא באדר״נ פל״ח ובפיוט למוסף ביו״כ שבשעה שהובאו ליהרג התחננו לאספקלטור ליהרג תחילה ר״י אמר אני כהן בן כה״ג הרגני תחלה ואל אראה במיתת חברי וזה אמר אני נשיא בן נשיא הרגני תחלה ואל אראה במיתת חברי והפילו גורל ונפל על רשב״ג וי״ל דהתם ממילא תרוייהו היו נידונים מיתה וי״ל.

ולעצם הדין נמי נראה פשוט דדין חיוב של חייך קודמין לחיי חברך של ר״ע ומחלקותו אינו אלא במי שיש לו קיתון אחד של מים ואינו מספיק אלא לאחד מהם בזה נחלקו ר״ע וראב״פ ונחלקו בקרא דוחי אחיך עמך דתרוייהו שוין או כר״ע דחייך קודמין אבל במקום שבעל המים אינו צמא למים אלא שיש שם שני אנשים אחרים שצמאים והוא צריך להצילם ממות ואין בידו להציל אלא אחד ודאי החיוב עליו עכ״פ להציל אחד ולא להמית את שניהם והרי אמרה תורה לא תעמוד על דם רעך וכיון שבידו להציל אדם אחד ולא הצילו הרי עובר על לא תעמוד על דם רעך ולפענ״ד לא מיבעיא לר״ע דהדין כן אלא אפילו לראב״פ דס״ל ישתו שניהם וימותו שניהם ולפי דעת מהרש״א כשהמים שייך לשניהם ג״כ ימותו שניהם אבל התם נמי עכ״פ שכל אחד המים שלו והוא בסכנה עם חבירו חייב לסכן עצמו עם חבירו ואם ימותו ימותו ואם יעשה להם נס יחיו שניהם אבל כשבעל המים אינו צריך לשתות רק שרוצה להציל דין אחר הוא לו וזה פשוט מאד. וע״ז פליג ר״ע דאפילו כשהוא ג״כ בסכנה נמי דינא הכי דחייך קודמין. ולפענ״ד פשוט דאם מי שיש לו קיתון של מים אליבא דר״ע ואינו מספיק לשנים ומחמת חולשתו אין בידו לשתותם בעצמו ואמר לחבירו שעמו שישקהו המים וחבירו ג״כ צריך להם מ״מ חייב להשקותו כיון דמדינא המים שייכים להבעלים מדין דחייך קודמים א״כ על השני עכשיו כבר מוטל הדין של לא תעמוד על דם רעך הגם שהוא בע״כ ימות שאם לא ישתה מ״מ הרי אמרה תורה חייו קודמין או אם יעבור אדם שלישי ויראה שניהם חייב ליתן המים להבעלים ולא להשני ואם נטל המים ונתנם לשני או לקח השני ושתה המים ומת הראשון, הרי הוא מתחייב בנפשו.

גם מעיקר טעמא דראב״פ שמעינן לה להדא מילתא שהרי דרש ראב״פ מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו הנה עיקר דרשת ראב״פ הוא שלא יראה אחד במיתתו של חבירו וא״כ ק״ו בן בנו של ק״ו אם

בשביל שלא ירצה אחד במיתתו של חבירו יתן לו כל מה שיש לו ואפילו בנפשו שלא ירצה במיתתו וע"כ כשאינם יכולים כ"ש שירצה במיתת שניהם וע"כ מדברה ע"י דרשת דרא"פ שלא רצה שירצה אחד במיתתו של חבירו ירצה במיתת ב' בני ישראל שימותו שניהם וע"כ כיון שממילא ירצה במיתת חבירו מוטב שלא ירצה שלא במיתת אחד ולא במיתת שניהם וזה לפענ"ד פשוט וברור מאד אשר לכן לפענ"ד דברי הבעל פס"ת תמוהין מאד וכמ"ש בספרי הנ"ל.

ומיהו לחיובי בבעל עקדה שער כ"ב בפיסקא ומבריהם זקן נח בימים שכתב לחפילו לר"ע דאמר חייך קודמין הני מילי כשיתקיים האחד ודאי אבל אם האחד נמי אין לו די לחיות ובודאי מת אם לא יתרצה ניסף חיסרון כיון דלריך למי נם לאחד נם למאה ע"פ והוא נכון.

והנה ידעתי שעדיין לא יצאתי ידי חובתי והרי חונה אצלי עוד מכתב אחד מכת"ר אבל יאמין לי ידידי כי לא ח"ו מרוע לבי אלא ממחת טרדות בלתי אפשריות ולכן אבקש סליחתו ואי"ה עוד חזון למועד.

ועד התם הנני בזה ידי"נ המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שנ

מכתב מהגרי"י קניבסקי שליט"א

בעה"י. מוצש"ק פ' ויקרא התשל"ט

החיים והשלו' וכט"ז לפאמ"כ הדר"ג הגאון הגדול מאדירי המשיבים לשואלי דבר ה' זו הלכה וכו' וכו' הגר"ם קליין שליט"א בעהמ"ח ספרי שו"ת משנה הלכות המפורסמים בכל קצוי ארץ רמי דקלא ויתיב תריץ כמעיין המתגבר ושלום רב לכא"א כולם יתברכו ברו"ג וכט"ס.

אחד"ש כהדר"ג שליט"א בכל יומרת הכבוד, הנני לנרך ברכת מז"ט למירוסי יו"ח שליט"א וכן הנני מן המודיעים ולפנים מקבלתי סוף סוף את מכתבו היקר ונהנתי מנועם ממרומיו שבקבתן הנני בר מזלי ובקבתם הי' לי לנדיס לפלפל ולהעיר כדרכה של תורה אך עדיין לא עיינתי בכל זה כדבעי והס"ת יהא בעזרי לעסוק בתורה"ק בכל לבי בחמת ובחמים כל הימים וכו'.

והנני מברך את הדר"ג שליט"א שאת חג המצות יחוג בגילות ובימרון הכשר ויה"ר שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ושם נעשה את קרבנות מוספינו ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים והיתה לה' המלוכה המלפה לרחמי שמים ולגאולה שלמה בב"א.

יעקב ישראל קניבסקי

לא זכיתי להבין דברי רש"י ז"ל בע"ז דף ע"ח ע"ב ד"ה מדמטח לאויר מחיצות ע"ש שפירש"י ז"ל שקונה מדין הגבהה ותימה למה שייך הגבהה דבר שהוא עדיין באויר ואינו מוגבה מכותו כלל ובשלמא קנין יד וקנין חצר ים לפרש שעיקר יסוד קנינם הוא מה שהבעל נמצא ברשותו ותחת ממשלתו וכיון שהיין כבר נמצא באויר כלי שבידו וסופו להשאר כאן כבר נחשב מעכשיו כדבר השמור אצלו וקנה מדין יד או מדין חצר אבל קנין הגבהה שיסודו משום שהגבה מכותו וכדמוכח בסוף חולין גבי זל טריף לחו על הקן מה שייך לומר בכה"ג קנין הגבהה אחרי שעדיין עומד באויר כלי וכנ"ל ונ"ע ועלה על דעתי לחולי מש"כ רש"י ז"ל "מדמטח לאויר דמנח קניי' נכרי בהגבהה" אין כוונתו ז"ל שקונה מדין הגבהה דודאי קנין כליו הוא מדין חצר וכל זמן שהיין באויר ליכא כלל קנין הגבהה רק קנין חצר וכדהוכיח הקצה"ח בסי' קל"ד בשם השטמ"ק ע"ש, רק כוונת רש"י ז"ל כלפי מה דאמרי' שם להלן בסוגיא דכליו של לוקח ברשות מוכר מינו קונה וע"כ לכאו' ס"ל עכשיו דמיירי שמוזג הכלי בידו הרי ג"כ אחמי ברשות מוכר הוא ואין כליו של לוקח קונה ברשות מוכר ומהא כתב רש"י ז"ל דכיון שהכלי מוגבה בידו כבר כליו שפיר קונים לו לאויר של חצר המוכר מינו מפריע למעשה הקנין ללוקח וכדאמרינן להגבהה קונה בכ"מ היינו אפי' בחצר המוכר, וזש"כ רש"י ז"ל דקניי' נכרי פי' בכלי זה שהוא מדין חצר בהגבהה כלומר על ידי זה שהכלי מוגבה, הכלל "קניי' בהגבהה" אין ל"ל בקנין הגבהה אלא קניי' ע"י ההגבהה אבל אינו מדין חצר אך כ"ז נראה לחוק ולחוק להעמיס בכוונת רש"י ז"ל ונ"ע.

סימן שנא

בענין תמיה בדברי רש"י ע"ז דאויר מחיצות קונה מדין הגבהה

א' לסדר טהרות התשל"ט בנ"י יצו"א

רב הרבנים גאון הגאונים אין דורו דור יתום רבן של ישראל ע"ה מרא דכולא תלמודא יד"ע וויד"נ כל חי ת"ת קברניטא דספינא הגה"ק מרן ר' **יעקב ישראל** קניבסקי שליט"א, בעהמ"ח ספרי קהלות יעקב בכל מקצועות התורה המפורסמים בכל העולם.

אחדשבג"ק בירחת הכבוד כמלמיד לרב. יקרת מכתבו קבלתי מפ' ויקרא בימי המג וחי' לי למחמת יו"ט ברכתו ברכת כג"ק שליט"א ברכת מז"ט למירוסי בחי שמחי' ובברכת המג וי"ל שבברכת לדיק ומסיד יחולו עליו ועל בניו עד עולם, והמברך יתברך מתת השם המבורך בכתוב בתורה ומברכה מברכיך וי"ל שנזכה לחור תורתו זורחת מתנו עד בית גוא"ל ברוב פאר והדר מתוך בריות גופא ותורה מעליא אכי"ר. כן שמחתי לרחות מאד מכתבי הקודש סוף

סוף נתקבל ע״י מעכ״ק ומאד אשמח בהערותיו אם יזכני בהם ואענדם עטרה על ראשי.

ובדבר תמיהתו אשר שדר לן מר כהדרג״ק בדברי רש״י ז״ל ע״ז דף ע״א ע״ב ד״ה מדמטא לאויר מחיצות שפי׳ רש״י ז״ל שקונה מדין הגבהה ותימא דמה שייך הגבהה דבר שהוא עדיין באויר ואינו מוגבה מכותו כלל, ובשלמא קנין יד וקנין חצר יש לפרש שעיקר יסוד קנינם הוא מה שהדבר נמצא ברשותו ותחת ממשלתו וכיון שהיין כבר נמצא באויר כלי שבידו וסופו להשאר כאן כבר נחשב מעכשיו כדבר השמור אצלו וקנה מדין יד או מדין חצר אבל קנין הגבהה שיסודו משום שהוגבה מכותו וכדמוכח בסוף חולין גבי זיל טריף להו על הקן מה שייך לומר בכה״ג קנין הגבהה אחרי שעדיין עומד באויר כלי וכנ״ל וצ״ע. וכתב כהדרג״ק לחדש דאולי כוונת רש״י דאין רצונו לומר דקנה בקנין הגבהה אלא שקנה היין מדין חצר אלא שכיון שהכלי ברשות מוכר ואין כליו של לוקח קונה ברשות מוכר ולכן תי׳ דמיירי שאוחז הכלי בידו וכה״ג שפיר אויר הכלי קונה לו מדין חצר כיון שהכלי מוגבה בידו ולא מונחת ברשות מוכר בקיצור הגבהת הכלי עושה האויר חצירו של לוקח וקונה מדין חצר כן הבנתי כוונת מעכהדג״ק בקושיא נפלאה זו אלא דלבסוף הניח בצ״ע.

ומכאן ואילך דברי התלמיד הרוצה להתלמד. ולפוס ריהטא גם מה דכתב מעכג״ק ובשלמא קנין יד וקנין חצר כו׳ כבר נחשב מעכשיו כדבר השמור אצלו וקנה מדין יד או מדין חצר וכו׳ לפוס ריהטא נראה דבמחלוקת שנוי׳ דרש״י גיטין ע״ט ע״ב אמה דאמר אביי שתי חצירות זו לפניס מזו פנימי שלה וחיצונית שלו ומחיצות החיצונות עודפות על הפנימיות וזרקו לה כיון שהגיע לאויר מחיצות החיצונה הרי זו מגורשת וכו׳ שתי קופות זו בתוך זו פנימית שלה וחיצונה שלו וזרקו לה אפילו הגיע לאויר פנימית אינה מגורשת מ״ט דהא לא נח ופרש״י שם ואין מחיצות כלי עשויין לאוירן לשמור דאין כלי עשוי אלא להניח בתוכו והתוס׳ כתבו דמשמע מפירושו דאויר כלי אינו קונה אין נראה דבפ׳ בתרא דע״ז (דף ע״א) אמר גבי יין נסך מכי מטא לאוירא דמנה קניי י״נ לא הוי עד דמטא לארעי׳ דמנא משמע דאיכא כלי קונה וע״ש בד״ה פנימית נראה לכאורה דלרש״י במחיצות כלי לא קנה כלל ולא נחשב כדבר השמור אצלו כיון שאין עשויין לשמור וא״כ אדרבה לרש״י תקשה ממ״נ דאי מדין הגבהה הרי לא הוגבה מכותו וכקושית כג״ק ואי מדין חצר הרי אויר כלי כיון שלא עשוי לשמור אינו קונה דלא הוי כשמור ונמצא דבריו צ״ע ממ״נ.

האמנם בעניותנו כבר דקדקנו בפרש״י גיטין הנ״ל שכתב ואין מחיצות כלי עשויין לאוירן לשמור ויש לדייק אריכות הלשון דסגי ליה באמרו דאין כלי עשוי לשמור אלא להניח בתוכה וכלשון התוס׳ שכתבו וז״ל פי׳ בקונטרס ואין מחיצות של כלי עשיות אלא להניח בתוכה. ואשר נראה בזה דס״ל לרש״י דדוקא גט דבעי מידי דמנטר דומיא דידה ובאויר מחיצות כלי לא מהני דלאו לשמירה נעשו אבל לענין קנין מודה רש״י דכל דמטא לאויר כלי קני׳ דלענין קנין העיקר שתנוח בו והרי הכלי נעשה להניח בתוכה וכל שהניח באויר כלי מקרי כבר בתוכה וקונה ועיין פנ״י שדייק ג״כ לשון לשמור וממילא מיושבת בזה קושית תוס׳ על רש״י אלא דהפנ״י כתב דשאני התם דאיכא דעת אחרת מקנה וכשיטת הפוסקים דהיכא דאיכא דעת אחרת מקנה לא בעינן חצר המשתמרת ע״ש.

איברא דקושיא דא לאו חדתא היא דהראב״ד ז״ל הובא בחי׳ הר״ן ע״ז הנ״ל ד״ה סוף סוף הקשה אגמ׳ דמהא שמעינן דאויר כלי ככלי דמי וקונה ובפ׳ הזורק דף ע״ט שתי קופות זו לפניס מזו כו׳ אע״פ שהגיע לאויר פנימית אינה מגורשת מ״ט דהא לא נח כו׳ אלמא אויר כלי לא קני עד שינוח בו ותי׳ דאיכא למימר דשאני גט דמידי דמנטר בעי דומיא דידה ובאויר כלי לא מנטר שאין מחיצות כלי עשויות לשמור מאוירן אבל לענין קנין מדמטא לאויר כלי קני׳ וגט נמי דמטא לאויר חצרה ומנטר מגורשת ועיין ר״ן מה שדחה דבריו, ומיהו מה שנראה דמדין שמירה אינו קונה דנימא דהו״ל כדבר השמור אצלו כיון דהמחיצות לא נעשו לשמירה וזה לכאורה כדעת רש״י גיטין הנ״ל, ומיהו הגם דלענין שמירה אמרינן דאויר מחיצות לאו לשמירה נעשות אבל לענין סופו לנוח כמונח דמי שפיר אמרינן אפילו באויר כלי ועיין זבחים כ״ה ע״ב תרתי קא בעי מיני׳ את״ל אויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי אויר שסופו לנוח מאי, משמע דאויר שסופו לנוח כמונח ולפ״ז י״ל דכיון שנכנס היין לאויר מחיצות שסופו לנוח הו״ל כמונח בכלי והרי העכו״ס מחזיק הכלי והו״ל כמחזיק היין שדינו כמונח כבר והו״ל בכלל הגבהה.

וקצת עלה על לבי לפי מה שכתבו חכמי הטבע דאויר נמי יש לו משקל וכששופך לתוך כלי יין יוצא האויר שהי׳ בכלי ובאותו מקום נתמלאה הכלי עם יין וכשהעכו״ס מחזיק הכלי בידו הרי הוא מגביה הכלי והאויר שבתוכה והרי מחזיק ומגביה הכלי עם האויר ואח״כ כשמכניס יין ודוחה האויר החוצה שעד עכשיו החזיק בו הרי הוא מחזיק את היין ומגביהו במקום האויר ונמצא דיש כאן הגבהה לגבי יין והיינו במקום האויר דהכלי נעשה לנוח בתוכו וצ״ע.

ושטו עיני לרבינו המאירי ע״ז בסוגין שכתב בד״ה הי׳ וז״ל ומ״מ אם הי׳ הכלי בידו של גוי קנה לו אויר כליו ברשות לוקח מתורת הגבהה הנה פי׳ ג״כ שזה מדין הגבהה

הוא וכדעת רש״י ושם בד״ה מה כתב וז״ל מה שפירשנו שאויר כלי קונה יש שואלין בה ממה שאמרו במס׳ גיטין בפ׳ הזורק שלענין גט אין אויר כלי קונה ותי׳ שלענין גט כו׳ אבל לענין קני׳ אף אויר כלי קונה כו׳ ואע״פ שלענין שבת קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא ואף בתוך שלשה הנחה ע״ג משהו בעי טעם הדבר שכל עניני שבת ממשכן יצאו ע״ש.

ומבואר לדידן עכ״פ דכבר נחלקו הראשונים בדבר הקנין דלדעת המאירי הוא מדין קלוטה כמי שהונחה דמיא וכיון דקיי״ל קלוטה כמי שהונחה דמיא כבר הו״ל הגבהה ולדעת הראב״ד ורש״י גיטין הנ״ל דכלי קנה מדמטא לאויר והוא מדין הגבהה ואולי לא פליגי ותרוייהו ס״ל דהו״ל בכלל קלוטה כמי שהונחה ומה שמחזיקו בידו ממילא הו״ל דין הגבהה, וי״ל.

ברם כל מה שכתבנו הוא להשתעשע בדברי כג״ק אמנם בעיקר קושית כג״ק הנה כיון ברוח קדשו לרבינו הגדול הריטב״א ז״ל במכילתין שהקשה כן וז״ל בד״ה הא היאך קונה מדין הגבהה כי מטא לאוירא דמנא דהא לא עבד כלום ואין הגבהה קונה בשום מקום בלא שום מעשה או שקורא לה והיא באה שהיא כמשיכה או כההיא דפיל בחבילי זמורות או כההיא דזיל טרוף הקן דלגבהו ואנן אמרינן דאי נקיט ליה נכרי בידים הכי נמי ולא משמע דלומר הא בדרך דחי׳ אדרבה אם איתא הול״ל ותסברא דהגבהה כזו קונה וי״ל דכיון דאויר שסופו לנוח כמונח דמי ואילו נח חשובה הגבהה ומעכשיו הוא מיישב הכלי יפה בענין שיבא היין לאוירא ולא ישפך לחוץ הא חשוב לן מעשה לקנות בו מדין הגבהה כנ״ל עכ״ל. ונראה נמי מזה לכאורה דהראשונים פירשו סתם דהאי הגבהה היינו קנין הגבהה בחפץ ומדין הגבהה ממש אלא שדחקו לישבו וכנ״ל.

אלו דברי ידי״נ החותם מעין הפתיחה בתודה רבה על ברכתו ברכת צדיק וצועק על העתיד המתפלל בכל יום ערב ובקר וצהרים לאריכות ימיו ושנותיו עד יבא אסור בנחשתיים ויתקן מלכות בית דוד בירושלים וצדיקים ישבו ועטרותיהם בראשיהם ויהי חלקנו עמהם המחוה קידה מול כהדרגכ״ק בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שנב

המקדש בחיטי קורדניתא ותמיה בדברי אב״מ שפי׳ בדברי רש״י דבאס״ה לא שייך הפקר ב״ד

עוד להגה״ק הנ״ל

מה שנתקשיתי בימי הפסח בסוגיא דחיטי קורדניתא פסחים ד׳ ע״א שיטת רש״י ורמב״ס דהמקדש אפילו בתרי דרבנן כגון חמץ נוקשה ושעות דרבנן אינה מקודשת ובש״ע א״ע סי׳ כ״ח כתב דבאסה״נ דרבנן לגמרי מקודשת והב״ש סקנ״ב הסביר שיטת רש״י ורמב״ס ז״ל מידי דהוה למקדש בעידי פסולים מדרבנן, או מידי דהוה אמקדש במעות שנקנה לו בקנין מעמד שלשתן, וכיון דאסבה״נ מדרבנן אינו נותן לה כלום, וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, וקדו״ז באבני מילואים שם דחה דבריו וכתב דבאסה״נ דרבנן לא שייך לומר הפקר ב״ד הפקר דאפילו באסה״נ דאורייתא לא הוי הפקר וכמ״ש הריב״ש דאפילו אסה״נ דאורייתא אית ליה זכיה והובא בקצוה״ח סי׳ ת״ו ועוד דחה דברי הב״ש ע״ש.

ולפענ״ד פלא שהרי רש״י בסוגין דחיטי קורדנייתא כתב להדיא בד״ה אפילו בחיטי וכו׳ ואע״ג דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשש ומפקע קידושי תורה ושרי א״א לעלמא הא מתרצינן בכמה דוכתין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב״ד הפקר והם הפקירו ממונו הרי דרש״י פי׳ להדיא דהטעם משום הפקר ב״ד הפקר, ודברי האב״מ צ״ע.

גם רבינו הב״י בכ״מ בפ״ה מה״א כתב דבתרי דרבנן להרמב״ס אינה מקודשת לדעת ה״ה אבל הוא ז״ל חלק עליו וס״ל דרק בחד דרבנן אינה מקודשת להרמב״ס ומיהו בב״י סי׳ תמ״ג דלהרמב״ס אפילו בתרי דרבנן אינה מקודשת, אלא דבעניותי מצאתי ברמב״ס בפיה״מ ריש פ׳ כל שעה כתב להדיא דבתרי דרבנן נמי אין חוששין לקדושיו וצ״ע. גם הח״י סי׳ תמ״ג אות ו׳ יצא ליישב דברי הב״י וכתב דרש״י ורמב״ס מודים דבתרי דרבנן חוששין לקידושין ופלא שלא הרגיש השר בדברי רש״י הנ״ל ודברי הרמב״ס בפיה״מ.

עוד רגע אדבר מה שראיתי בחכ״ש א״ח הנ״ל שתמה על הב״י והח״י והרמב״ן ז״ל שלא ראו דברי הירושלמי פ״ב דפסחים ה״ד וכתב וז״ל ותמוה לי על הרמב״ן שהביא הב״י והח״י דס״ל דחמץ דרבנן ושעות דאורייתא אינה מקודשת וכו׳ א״כ מאי מייתי הירושלמי ראי׳ מחמץ דרבנן כו׳, והדברים כשגגה היוצאים מפי השליט שהרי באמת הרמב״ן במלחמות שם פסחים הנ״ל מייתי דברי הירושלמי הנ״ל ובנה יסודו לפי דברי הירושלמי גם הראב״ד בהשגות על הרי״ף שם הביא דברי הירושלמי וה׳ יעיר עיני.

הנ״ל

סימן שנג

לפרסם פס״ד ברבים לגבי איסור לשה״ר

ט״ז סיון התשל״ט בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו׳ כש״ת יהודה לביא בכולל שערי תורה הי״ו ירושלים עיה״ק ת״ו.

אחדשה״ט. ראשונה אבקש סליחה אולי לא תיארתיו כראוי לו כי בבלתי מכירי קאמינא ויען ויאמר

סלחתי. ובדבר שאלתו אי מותר לפרסם פס"ד ברבים אי אין בזה משום לה"ר וגם אי מותר לפרסם שהעמידו אדם לד"ת ולפרסם בעתונים שפלוני אלמוני עמד למשפט ונדון בשביל חטא זה וכדומה.

והנראה דהנה בגמ' ב"ב ל"ט כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא ועיין רשב"ם שם ובגמ' ערכין ט"ז אמר אביי דכל מילתא דעבידא לאיגלויי ל"ב משום לישנא בישא והתוס' ב"ב פי' ל"ב משום ל"ב לאותו שאמרו ופסקה הרי"ף פ' במה מדליקין והרמב"ם פ"ז מה' דעות ה"ה וא"כ פס"ד נמי שנאמר בפני ב"ד ובעלי דינים הרי נאמרה בפני שלשה ול"ב משום ל"ב.

האמנם פשוט דזה דוקא אם המגיד אומרו במסיח לפי תומו או שצריך לתועלת לו אבל אם המגיד מתכוין לבזותו ולכן מפרסמו וכ"ש לפרסם בעתונים שמתכוין לבזותו שבשביל חטא זה נענש ועי"ז מתבייש חבירו פשוט דאסור לפרסמו וכ"כ הרמב"ם מפורש בפ"ז מה' דעות ה"ה לאחר שפסק דמילתא דמיתאמרא כו' ל"ב משום ל"ב סיים והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר ובהגהמ"י הביא בשם ירושלמי פ' זה בורר דאם האומר מזהיר שלא לומר אפילו אמרו בפני רבים יש בו משום לה"ר ע"ש. והכ"מ כתב דהרמב"ם לא הי' צריך לכתבו דדוקא שאם יבא במקרה לדבר בענין הדבר שנאמר בפני תלתא אינו אסור ע"ש. וכ"ש שאם ע"י הפרסום של הפס"ד יבא היזק לחבירו הנאשם וכגון שיאבד הנאמנות וכיוצא בו ויהי' לו הפסדים במסחר או בשדוכים ויזיק גם לבניו כבר יש בזה יותר מלה"ר דיש בזה גם מקפח פרנסתו של חבירו ויורד לחיי בניו ומשפחתו שזה ודאי איסור גמור. וכ"ש עוד המפרסם בעתונים בכתב שגרע מאמירה בפה שדבור הבל יפצה פיהו ויש לו תקנה בתשובה ופיוס לחבירו אבל ביוש בכתב חטאו חקוק ונשאר לעולם ולכן ודאי כה"ג אסור לפרסם אם לא בהיתר מפי ב"ד חשוב.

ומ"ש הרמב"ם פ"ב מה' תשובה דבע"ת צריך לפרסם חטאיו שבין אדם לחבירו ובהשגות הראב"ד דכן עבירות המפורסמות ומגולות אע"פ שאינן עם חבירו שכמו שנתפרסם החטא כך צריך לפרסם התשובה ע"ש ובמגדל עוז, והכ"מ חולק בעבירות שבין אדם למקום שאין צריך לפרסם אבל עכ"פ בין אדם לחבירו כ"ע ס"ל דמצוה לפרסם כמבואר בגמ' יומא פ"ו ע"ב, אבל פשוט דדא בורכא דדוקא הוא בעצמו שחטא מותר לו לפרסם ומצוה הוא שעשה תשובה אבל אחרים ח"ו ואדרבה כיון ששב הרי נעשה כאחיך ואסור לבזותו ואפילו לומר לו זכור מעשיך הראשונים אסור וז"ל הרמב"ם פ"ז מה"ת ה"ח וחטא גמור הוא לומר לבע"ת זכור מעשיך הראשונים או להזכירן לפניו כדי לביישו או דברים ועניינים הדומין כדי להזכירו מה עשה הכל אסור ומוזהר עליו בכלל הוניית דברים שהזהירה תורה עליה שנאמר לא תונו איש את עמיתו וז"פ. ומיהו אם יש לו פס"ד ואין הבע"ד רוצה לקיימו וכיוצא בו שראו ב"ד שצריך לפרסמו ודאי כן הוא להציל עשוק מעושקו וכיוצא בו עד שיקבל עליו את הדין.

ידידו דושה"ט מוקירו בלתי מכירו מברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שנד

בענין בהא דאסור לישראל להביא ישראל חבירו לדון בערכאות

ח"י אלול התשל"ד בנ"י יצו"א

כבוד מר השופט של בית משפט בברונקס נ"י.

אדון נכבד, הנני במכתב זה להבהיר לפני מע"כ כמה עניינים בנוגע לדיני תוה"ק הנוגעים בדין ודברים בין אחינו בני ישראל כשיש להם סכסוך זה עם זה בדיני ממונות וכיוצא בזה.

א) **אסור** לשום איש ישראל להביא את ישראל חבירו לדון בפני ערכאות בכל אופן שהוא אפילו בדין שדינים כדינינו, והדן בפניהם עובר על מה שכתוב בתורה (פ' משפטים) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, והרי זה רשע וכאילו חירף וגידף והרים ידו בתורת משה רבע"ה, שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני עכו"ם כפר בקב"ה תחלה ואח"כ כפר בתורה שנאמר כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים וכו' (תנחומא ר"פ משפטים וביאור הגר"א ח"מ סי' כ"ו). ובגמ' גיטין פ"ח אשר תשים לפניהם תניא הי' ר' טרפון אומר כל מקום שאת מוצא אגוריאות של עו"כ אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להזקק להם שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם לפניהם ולא לפני עו"כ וכ"כ הרמב"ם סוף הל' סנהדרין. וכתב הרי"ף בתשובה שאחד מבעלי דינים שרוצה לדון בערכאות של עכו"ם צריך לנדותו ובשו"ת הריב"ש סי' ק"ב כתב להחרים ולנדות המחזיק ביד ההולך לדון בדיני עכו"ם וכן פסק בטוש"ע ח"מ סי' כ"ו ובשאר פוסקים. ועיין שו"ת תשב"ץ הטור השלישי סי' י"ז.

ב) **אפילו** הסכימו שני הבעלי דינים לדון בפניהם בדיני ערכאות שלהם הרי הם בכלל איסור זה כמבואר בח"מ הנ"ל ס"א.

ג) **וכן** אסור לאדם מישראל לכוף את חבירו ע"י עכו"ם שיעמוד עמו לדין ישראל ואם עשה כן ראוי למתחו על העמוד ולהכותו כמבואר במרדכי פ' הגוזל קמא וח"מ

סי׳ כ״ו ס״א ובסמ״ע שם. ואם לא רצה בע״ד לילך לד״ת לב״ד של ישראל אזי יכול התובע לקבל רשות ב״ד ולהכריחו ע״י ערכאות לבא לב״ד של ישראל או אפילו לדון בדיניהם ולהציל עשוק מעושקו.

ד) **וכן** אסור אפילו לדייני ישראל לכוף את האדם שיתן טענותיו בכתב ואין לדיין לקבל טענותיו בכתב אלא ישמעו טענותיהם מפיהם אם לא שיתרצו שניהם ליתן טענותם בכתב (ח״מ סי׳ י״ג ס״ג).

ה) **אסור** לבעלי דינים הן אחד הן שניים לסדר טענותיהם לפני הערכאות אפילו בלא שבועה וכ״ש בשבועה שאסור לנו ע״פ דתוה״ק ואפילו לא יתדיינו אצלם אח״כ.

ו) **איסור** זה של סידור טענות לפני דיניהם של ערכאות הוא בין בעל פה ובין בכתב.

ז) **אסור** לב״ד אפי׳ של ישראל ע״פ דתוה״ק לשמוע טענת בע״ד אחד שלא בפני חבירו אלא יעמדו שניהם לפני הב״ד ואז נדברו איש אל רעהו וישמע הב״ד טענותיהם ובלאו הכי אין לשמוע.

והנני מקוה שהדברים האלו יבהירו את הענין ע״פ דתה״ק ובאם יהי׳ למע״כ השופט איזה ספק עוד הנני מוכן בכל עת הן כתב הן בע״פ לברר יותר כפי הצורך בעזה״י.

וע״ז בעה״ח יום הנ״ל.
הרב מנשה קליין

סימן שנה

בענין ב״נ נהרג ע״פ עצמו ותמיה על מחנה חיים בזה

מוצש״ק בהעלותך א׳ שלח התשל״ג בנ״י יצו״א

שלם תלתאי למע״כ ידידי הרב הגאון המפורסם אי״א ג״א בע״מ עושה ומעשה וכו׳ כש״ת מוה״ר **שמואל טובי׳ שטערן** שליט״א אב״ד מיאמי ביטש.

אחדשב״ג בידידות נאמנה. מכתבו היקר קבלתי ואמנם כי טרוד אני בשו״ת הלכה למעשה יצאתי מחוץ לגדרי להעיר בכמה עניניס ומיהו יהיו דברי מעטים במה שציין לעיין בשו״ת מחנה חיים ח״ב סי׳ כ״ב כ״ג בהשקלא וטריא של הרמב״ן והרמב״ם בדין דאנשי שכם בו דנתי במכתבי הקודם יישר כחו ובמקום אחר ציינתי עליו וגם בענין ערבות מה שכתב שם ציינתי במקום אחר. והגם שאין הז״ג לפלפל בכל דברי רבותינו הצדיקים האחרונים ז״ל מ״מ פטור בלא כלום אי אפשר ובפרט הגאון בעל מחנה חיים שהי׳ אחד מרבותיו של מרן כק״ז ר׳ עמרם בלום בעל בית שערים לכן אמרתי אציג כאן מה שראיתי בו דברים תמוהים והוא דהגאון שם יצא לחלוק על חקירת השואל אי ב״נ נהרג ע״פ עצמו וכתב וז״ל ולדעתי הגם שגוי נהרג בע״א אעפ״כ אם יבא מעצמו ויודה שעבר אחת מאזהרות אשר חייב עליו מיתה לא יהרג ואע״פ שהדיין קרוב או עד קרוב נאמן עליו כמבואר ברמב״ם ז״ל ועפ״י קרובין בכל זאת עפ״י עצמו לא נהרג דשאני קרוב מבחוץ מאדם קרוב אצל עצמו ע״כ.

ולאחר בקשת סליחת הגאון זצ״ל ראה זה מצאתי בחנוך מצוה כ״ו וז״ל וכן החלוקין שבין ישראל לעכו״ם בענין המצוות המוטלות על הכל היא שישראל לא יתחייב לעולם בלא עדים והתראה ושאר אומות א״צ התראה לפי שאין חילוק בהם בין שוגג למזיד וכן יתחייבו ג״כ בהעדאת פיהם משא״כ בישראל שצריך עדים וכו׳ ושנה וכפל דבריו במצוה קצ״ב ע״ש הנה מבואר דברי החנוך ז״ל דב״נ נהרג ע״פ עצמו ולא מצינו חולק עליו מפורש וצע״ג והמנ״ח שם אות ה׳ כתב דדין זה דב״נ נהרג ע״פ עצמו חידש מדעתו הרחבה ולא מצא בש״ס ובר״מ דב״נ נהרג ע״פ עצמו ואפשר דכיון דהא דא״נ על עצמו מבואר בסנהדרין דהוא משום דאדם קרוב אצל עצמו א״כ בב״נ דנהרג ע״פ ע״א וקרוב א״כ ע״פ עצמו נמי נהרג אלא דמסופק לדעת הראב״ד שפירש דעל עצמו אינו בגדר עדות כלל עיין רא״ש מכות וטוח״מ סי׳ ל״ד דל״ש עדות שבטלה מקצתה רק בקרובים אבל לא על עצמו שאינו בגדר עדות כלל ע״ש.

ולפענ״ד דבאמת הא גופיה מיבעיא לי דנראה לפמ״ש במקום אחר מחלוקת רבותינו הצדיקים האחרונים ז״ל דכל מקום שהאמינה תורה לע״א הרי כאן שניים מאיזה טעם הוא אי הוא מדין עדות או שהוא מדין נאמנות דבלמדי עם התלמידים הקשיתי לכאורה לפ״מ דדרשו רז״ל ועמדו שני האנשים דנשים פסולות לעדות וא״כ פסלו כל הנשים מכלל עדות ומ״ש באיסורים דנשים נאמנות להעיד וקיי״ל ע״א נאמן באיסורין ונשים בכלל עיין ריש גיטין ברש״י ותוס׳ שם וכתבנו בזה יסוד דכל מקום שהאמינה תורה לע״א אין זה מדין עדות דבעינן בכל התורה דבאמת גם ב׳ עדים אפשר שישקרו ועיין לשון הרמב״ם פ״ז מה׳ יסה״ת ה״ז כמו שנצטוינו לחתוך את ע״פ שני עדים כשרים ואע״פ שאפשר שהעידו שקר וכו׳ ועיין בתו״י שלהי יבמות אמר הקדוש וברמב״ם פ״ח מהל׳ נזיקין. ובשו״ת שב יעקב חע״א סי׳ ג׳ ובתה״ד סי׳ שנ״ג רצו לומר דמדינא נשים כשרות להעיד בדיני ממונות ע״ש וצ״ע. וקצת י״ל דתלוי במחלוקת רש״י ותוס׳ ריש גיטין דהתוס׳ ס״ל דע״א נאמן באיסורין מוספרה לה א״כ מדאורייתא נאמנת וגזה״כ הוא בכל מקום שע״א נאמן אשה נאמנת ורש״י ודעימיה חולקין בזה ועיין חוו״ד יו״ד סי׳ קפ״ה דע״א הנאמן באיסורין דוקא כשהגיד בב״ד

והש״ש והקצה״ח הסכימו לו אבל המחנה חיים חולק וס״ל דאפילו הגיד לבעלים נמי אינו חוזר ומגיד ומיהו בשו״ת בית שערים למרן יו״ד סי׳ רי״ד דחה דבריהם דבפסולי עדות לא שייך קרא דאם לא יגיד והיכא דנשים וקרובים ופסולים נאמנים לא שייך לומר אם לא יגיד דאינו אלא נאמנות ולא עדות ע״ש ובספרי משנה הלכות ח״ה סי׳ רס״ב.

ומעתה אומר אני דאי נימא דכל מקום דע״א מהימן וקרוב מהימן אין זה מדין עדות אלא מדין נאמנות שפיר מובן מאד דברי החנוך דכיון דקיי״ל דב״נ נהרג ע״פ ע״א וע״פ קרוב וא״כ לא בעי דין עדות כלל רק בעינן נאמנות שיתברר שהדבר אמת א״כ מפי עצמו כ״ש שהוא נאמן דלא יהא העדאת עדים גדולה מהעדאת פיו ונראה להביא משו״ת הרשב״א הביאה הב״י ח״מ סי׳ שפ״ט וז״ל אבל בדינא דמלכותא אין משגיחין בכל אלו שאין דינם אלא אחר ידיעת האמת ונענש בדיני המלכות אפילו ע״פ קרובים ואפילו ע״פ עצמו ושלא בהתראה וכו׳ ע״ש הנה ביאר לן רבינו הרשב״א דדיניהם אינו ענין של עדות והתראה אלא אחר ידיעת האמת אזלינן וכל שנתאמת אצלינו שהדבר כן הוא דנין עליו וא״כ אתי שפיר מאד דברי החינוך אפילו אליבא דהראב״ד ז״ל בלי חולק וכמ״ש גם הרשב״א ז״ל אלא דמהמאירי סנהדרין נ״ז משמע דבעי עדות שכתב שם ולא מפי אשה ואפילו קרוב ואף לא מפסולי עדות של תורה דגויים אין להם יחס לפיכך נדונים בקרובים ברם פסולי עדות של תורה פסולים כאשה ע״ש נראה לכאורה דס״ל דבעי דין עדות כלומר שיהא ראוי מד״ת לעדות ואפשר דכוונתו רק דפסולי עדות של תורה פסולין נמי משום נאמנות ולא משום עדות וצ״ע.

ורבותינו הצדיקים האחרונים הביאו ראיה להחינוך מב״ר פ׳ נח על הפסוק שפך דם האדם באדם פ׳ ל״ד אר״ח כולהם כהלכות ב״נ בע״א בדיין אחד בלא עדים וכו׳ ופי׳ בלא עדים היינו בהודאת פיו וברש״י שם לא גרס בלא עדים ועיין רמב״ם ספי״ח מהל׳ סנהדרין ובירושלמי קידושין פ״א ה״א מפני עצמו ופי׳ הק״ע דהכוונה דב״נ חייב בהודאת עצמו ועיין שו״ת הב״ח סי׳ קי״א ובשו״ת חכ״צ סי׳ פ״ד. ובספר השלמה על החינוך דברו בזה האחרונים ז״ל.

סימן שנו

ב״נ אי בעי התראה ואי נהרג אשוגג כמזיד

עוד להנ״ל

עוד כתב שם המ״ח באות ב׳ דהגם שב״נ א״צ התראה אבל עכ״פ צריך שיהא מוכח ממעשיו שהוא מזיד או אומר מותר קרוב למזיד עיין כ״מ ולח״מ פ״י מהל׳ מלכים ה״א והאריך גם בזה ובאמת כי גם בזה כתב החינוך דלשאר אומות א״צ התראה לפי שאין חילוק בהם בין שוגג למזיד ע״ש מבואר דס״ל דב״נ נהרג אשוגג ולא בעי מזיד, איברא דדבר זה הוא מחלוקת הראשונים ז״ל דהתוס׳ סנהדרין ס״ה ס״ל דאפילו בשוגג נהרג וכ״כ רש״י מכות י׳ ע״א ד״ה לפיכך גר תושב או עכו״ם שהרגו נהרגין ואפילו בשוגג שאין ב״נ צריכין התראה אמנם מדברי הרמב״ם פ״י מה״מ ה״א שכתב דב״נ פטור על השוגג מבואר דס״ל דאין נהרגין על השוגג וכ״כ היד רמ״ה סנהדרין דנהי דשמעת דב״נ נהרג שלא בהתראה היינו דוקא כד מוכחא מילתא דמזיד הוא אבל שוגג ממש ליכא למ״ד דליחייב ע״ש בדף נ״ז מבואר דדא הוא מחלוקת רבותינו הראשונים ז״ל.

סימן שנו

ב״נ אי צריך להעמיד דיין ושופט או כל אחד משים עצמו דיין ודן

עוד להנ״ל

עוד כתב שם המ״ח ז״ל וז״ל ובזה יובנו דברי הרמב״ם דדוקא מי ששמו דיין שיודע הדינים ע״פ דת הנותן בב״נ אבל הדיוט אין רשאי להרוג חבירו ב״נ כי מי שם אותו לאיש שר ושופט או דיין ומוכיח הלא יש שופטים בארץ אבל כולם חייבים על אשר לא מושיבים דיינים ע״ש וכע״כ עוד בסי׳ כ״ג והאריך יותר בזה אמנם בשו״ת חכ״צ סי׳ פ״ד כתב להדיא דבב״נ לא בעינן דיינים שכתב דאף דבסנהדרין שראו בא׳ שהרג את הנפש אינם נעשים דיינים התם היינו טעמא אי משום דבעינן ושפטו העדה והצילו העדה והא לא שייך בב״נ ואי משום דכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט והא ע״כ בב״נ לא בעינן עדה וכיון שכן ב״נ שראה את חבירו עובר על אחד מז׳ מצוות שנהרג עליהם מותר לו להרגו שהרי הוא העד הוא הדיין עכ״ל ומה שתמה המ״ח דא״כ ל״ל שופטים ממונים לפענ״ד בקל יכול לתרץ דהחיוב שהם יעשו דין בהם וממונים על זה כי בסתם גוי לא יהרוג את חבירו והתורה העידה בבני לוי כי איש באחיו וכו׳ אבל בב״נ ודאי לא יעשו משפט ולכן נצטוו להעמיד להם דיינים ממונים לזה או שסתם בנ״א טרודים על המחיה או משום שסתם בנ״א לא יוכלו להענישם שלא ישמעו להם ולא יהי׳ כח בידם אבל ב״ד יהי׳ בידם האמצעים לדונם ולהענישם. ועיין מלא הרועים אות ב״נ שנתב ב״נ נהרג בע״א ובדיין א׳ מלבד העד ואין העד נעשה דיין ובידי משה כתב דעד שראה נעשה דיין וצ״ע אמנם בחכ״צ מבואר להדיא דנעשה דיין וצ״ע.

ומ״ש בשם המהרש״א סנהדרין נ״ז דאם ידינו תקיפה אנו מצווים למול אותם ודייק כ״ג דודאי דוקא ב״נ

קטנים איירי כי ליכא מידי וכו' דבישראל גדולים ליכא חיוב כי ב"ד אינם אלא במקום אב כמבואר ע"כ ולפענ"ד נראה לא מבעיא לפי' החנוך הנ"ל שנצטוינו לעשות בהם דין כעוברים על מצותם כ"ז שהם תחת ידינו א"כ פשוט דעל גדולים נמי החיוב למולם דהרי עוברים הם אלא בהא גופא שנראה דעת כ"ג דאין על הב"ד חיוב בישראל גדול שימול הנה לפענ"ד הגם דכתב הרמב"ם בפ"א מה"מ ה"ב נתעלם מב"ד ולא מלו אותו כשיגדל הוא חייב למול את עצמו וכו' מ"מ פשוט דאם אינו רוצה למול עצמו ב"ד כופין אותו לזה שימול כמבואר בחנוך מצוה ו' דכלל גדול בכה"ת לכל האומר שיבטל מ"ע שכופין אותו ב"ד אם יש כח בידם עד שיקיימנו ועיין מנ"ח שם דכ"ש בפ"ו ומילה ע"ש וא"כ בישראל נמי ב"ד כופין למול האמנם שב"ד ימולו ודאי צדקו בזה דברי כ"ג שהוא רק בקטנותם.

ומחמת הטרדות כעת אקצר ידידו דושכ"ג וכאש"ל ואי"ה לכשאפנה קצת אשנה עוד פרקו בס"ד המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שנח

הא דהיכא דאתחזק איסורא בעינן ב' עדים אי סגי בפסולים או בעי עדים כשרים בכ"מ

ט' סיון התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב הביבי ברקאי צ"מ ירו"ש הרה"ג כש"ת מוה"ר **משה בערמאן** הי"ו בכולל לייקוואד נ"ז יצו"א.

אחדשה"ט וש"ת בידידות. הנה באחת השיחות העיר לחקור במה דקיי"ל ע"א נאמן באיסורין רק היכי דלא איתחזק איסורא אבל היכא דאיתחזק איסורא אינו נאמן ובעי תרי אי סגי בהני תרי שג"כ יהיו עדים כשרים לאיסורין בכל מקום אלא דהיכי דלא איתחזק סגי בחד והיכי דאיתחזק בעי תרי או דילמא היכי דאיתחזק איסורא בעי תרי כשרים להעיד היינו אנשים וכשרים בכל מקום וממילא נשים או קרובים פסולים להעיד היכי דאיתחזק איסורא, והנה אז דנתי בזה אי הא דע"א נאמן באיסורין הוא מדין עדות או מדין נאמנות או מילתא דעבידא לגלויי.

והנה מצינו בזה מחלוקת הראשונים ז"ל התוס' עירובין דף נ"ט אהא שאמרו בגמ' אפילו עבד ואפילו שפחה וכו' כתבו משמע דאי הוה דאורייתא לא מהימני ואע"ג דמעשים בכל יום שמאמינים לנשים בשחיטה וניקור ולתרום חלה היינו משום דהוה בידה קודם אבל תחומין כלל לא הוי בידה והרשב"א ז"ל בת"ה דף י"ח כתב דכל דאורייתא נשים מהימני והקשה לו מהא דעירובין שהרי לא אמרו חכמים אלא שהתחומין רבנן אלמא אי הוי דאורייתא לא מהימני לא היא דהתם התחומין צריכין דקדוק בקידור ושיפוע והבלעה ואלו הוי דאורייתא לא מהימני אבל בעלמא אפילו דאורייתא מהימני והרא"ה בשם הרמב"ן כתב דהא דעירובין בהכחשה מיירי כלומר בהכחשת עד כשר שממעט ואפ"ה לא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל כיון שהוא מדרבנן אבל היכי דליכא הכחשה מהימני, והרמב"ם פי"ב מהל' גירושין כתב בא ע"א והעיד לה שמת בעלה תנשא על פיו שהדבר עשוי להגלות וכתב בתשב"ך ח"א סי' פ"ג דכיון דנתן טעם משום על"ג ס"ל דנאמנת מדאורייתא והרמ"ך כתב דדברי הרמב"ם סותרים דבפ"ה מה"ע כתב דלא הוי אלא מדברי סופרים והכא כתב דנאמנת מדאורייתא עיין תשב"ך הנ"ל.

והש"ג פ"ב דכתובות בשם הריא"ז ובס' המכריע ח"ג סי' י"ט כתב וז"ל ארבע מדות בעדות כיצד ב' עדים נאמנים בכ"מ ואפילו להרוג את הנפש ע"א אינו נאמן אלא באיסורין בלבד ובדבר שלא הוחזק בו איסור הוא נאמן בין לאיסור בין להיתר אבל בדבר שהוחזק בו איסור אינו נאמן להוציא מחזקתן אא"כ ההיתר תלוי בידו כגון לעשר פירותיו ולשחוט בהמותיו וכ"מ שע"א נאמן אשה ועבד נאמנים בין להיתר בין לאיסור וכו' נראה דס"ל דמהימן מדאורייתא ודוקא לענין איסורי ולא לענין ממונות כמבואר שם.

ובתשו' הר"ן סי' כ"ד כתב וז"ל שאלת מה שאמרו רבותינו ז"ל ע"א נאמן באיסורין אם כונתם לומר שע"א נאמן באיסורי תורה כמו בא"ד תשובה דבר זה פשוט הוא שהרי אמרו בגיטין דף ב' ע"א נאמן באיסורין אע"ג דאיסור אישות תורה היא וכן נמי בריש פ' האשה רבה דף פ"ח ביבמות אמרינן דע"א נאמן באיסורין גבי הקדש טבל וקונמות אע"פ שכולן תורה הן עכ"ל ועיין בחי' לקידושין ע"ג ע"ב וז"ל ואע"ג דהימניה רבנן ואמרינן כ"מ שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים היינו כשהדבר בענין שראוי להאמין בו ע"א במילתא דעבידי לגלויי אבל הכא אין החי' נאמנת אלא מפני שעל הרוב וכו' נראה לכאורה סתראי דהתם ס"ל נאמנת סתם והכא אמר רק בעל"ג וצ"ע. ועיין מח"א פח"י מא"ב הי"ז ובספר דברי אמת (ספרדי) סי' א'.

איברא דהא גופא אי ע"א נאמן באיסורין הוא מדין עדות או נאמנות נחלקו בו האחרונים ז"ל דהחוו"ד יו"ד סי' קפ"ה כתב בע"א שנאמן באיסורין דדוקא אי הגיד בפני ב"ד אינו חוזר ומגיד אבל אם אמר בפני בעלים חוזר ומגיד הוא כל זמן שלא בא לפני ב"ד וכן דעת הש"ש ש"ז דע"א חוזר ומגיד כל זמן שלא העיד וכ"כ עוד בקצוה"ח אבל בעל מחנה חיים בפלס חיים כתב דגם כשהגיד לבעלים שוב אינו חוזר ומגיד ומרן בשו"ת בית שערים יו"ד סי' רי"ד מתחלה

יצא להביא ראי׳ להפלס חייס מרש״י שבועות ל״ב אהא דאמר קרא אם לא יגיד לא אמרתי לך אלא במקום שאלו מגיד זה מתחייב זה ממון ופרש״י כיון דאהגדה קפיד קרא ע״כ במקום הראוי להגיד שוב הביא ראי׳ להחוו״ד וש״ש דדוקא בב״ד הדין כן משום דכשהגיד בב״ד שוב אינו יכול להכחיש שלא אמר כן לכן הוי הגדה אבל כ״ז שלא הגיד בב״ד שיכול להכחיש לא הוי הגדה. ועיין שו״ת שב יעקב סי׳ ג׳ ח׳ א״ע שכתב לחדש דמעיקר דינא נשים כשרות להעיד בדיני ממונות דהא בב״ק דקתני במשנה בני חורין ובני ברית וקעביד הגמ׳ צריכותא דעבדים ל״ל חייס וגוי אינו בן מצות וממילא הא אשה דיש לה חייס והיא בכלל מצוות מעידה ע״ש וכבר קדמו בזה בשו״ת תה״ד סי׳ שנ״ג ע״ש נמצא לפ״ז דמעיקר דינא נשים בנות עדות נינהו אפילו בממונות וא״כ באיסורין דהימנוהו יש לומר דהו״ל דין עדות ממש. ומיהו מרן בשו״ת בית שעריס יו״ד סי׳ רי״ד שם דחה דברי החוו״ד והפלס חייס וכתב בפשיטות דבע״א באיסורין לא שייך חוזר ומגיד דחוזר ומגיד לא שייך אלא היכי דבעי דיני עדות אבל היכי דסגי בע״א וגם בפסולי עדות כזה לא מירי קרא ולא הוי עדות כלל וגם הא פשוט דלכ״ע אשה לאו בת עדות היא ודלא כהש״י הנ״ל וא״כ דין דע״א נאמן באיסורין לא הוי אלא מדין נאמנות ולא בעי כלל דין עדות.

ובחי׳ משנה הלכות ח״ה סי׳ רס״ט הארכתי בהא מילתא וכתבתי דאולי תלוי במחלוקת הראשונים דלהתוס׳ גיטין דילפי לה דע״א נאמן באיסורין מקרא דוספרה לה א״כ נאמנת מה״ת ע״ש (דף ב׳ ע״ב ד״ה ע״א) וממילא הו״ל דין עדות אבל לרש״י דכתב בכמה מקומות דנאמנים מטעם דאי לאו הכי האיך אדם אוכל אצל חבירו ואשתו, גם מדהאמינה תורה אתרומות ומעשרות, והרמב״ן כתב משום דנאמנת לעצמה לקדשים נאמנת נמי לבעלה לדידהו יש לומר דאין לזה דין עדות כלל.

ומצאתי לרבינו הרשב״א בתשובה ח״א סי׳ תקמ״ד וז״ל שאלת שני אחין לענין איסורין אם דינן כשני עדים להכחשה אם לאו תשובה שני אחים לעולם אינן אלא כאחד בין לקייס דבר בין להכחשה ע״כ הביאו יו״ד סי׳ קכ״ז. ויש להבין כוונתו דמ״ש שהקשה השואל בשני אחים באיסורין יותר מבכל מקום וע״כ משום דבאיסורין אחים נאמנים והי׳ מספקא אי שני אחים כשני עדים דמי כיון דכאן לא פסיל בהו דין קורבא לענין עדות אפשר נמי שיצטרפו וליהוי כתרי והשיב הרשב״א דלענין עדות לא נשתנה הדין ואין להם אלא דין ע״א בין לקייס ובין להכחיש וא״כ עכ״פ מצאנו מפורש בקרובים שאין להם אלא דין ע״א לקייס דבר וא״כ היכי דאיתחזק איסורא נמי כיון דבעי ב׳ עדים לא מהימני קרובים וממילא נראה דה״ה נשים ושאר פסולי עדות. ועיין חי׳ רמב״ן גיטין דף ב׳ ע״ב ד״ה ע״א נאמן באיסורין ודו״ק. ועיין קובץ הערות יבמות סי׳ ס״ה וסי׳ ס״ז.

שוב מצאתי ברש״י יבמות פ״ח ע״ב וכדר׳ נחמי׳ דתניא ר׳ נחמי׳ אומר כל מקום שהאמינה תורה ע״א הלך אחר רוב דעות ופרש״י וכדר׳ נחמי׳ כל מקום שהאמינה תורה ע״א אין דין עדות בדבר מדעד אחד נאמן בה הלכך פסולים נאמנים ככשרים והלך אחר הרוב ע״כ. ועיין תוס׳ קידושין ס״ה ע״ב ד״ה נטמאו ומה שאמרנו דבר שאינו בידו כי אינו שותק לא מהימן היינו גברא דלא מהימן כבי תרי אבל אי מהימן ליה כבי תרי נאמן מבואר דתלוי בנאמנות וא״כ לכאורה פשוט דלא בעי ראויין להעיד אלא נאמנים וכל בי תרי מהני ודו״ק.

שוב נזכרתי והעיר ה׳ עיני מש״ע אה״ע סי׳ י״ז סל״ז שכתב וז״ל, עד אחד וכו׳ בד״א כשהי׳ האחד שנשאת על פיו כמו שנים שבאו והכחישו אותו כגון שנשאת ע״פ איש ובאו שנים ואמרו לא מת או שנשאת ע״פ אשה או ע״פ עצמו ובאו ב׳ נשים או שני פסולים של דבריהם ואמרו לא מת, אבל עד כשר אומר מת ונשים רבות אומרות לא מת או פסולים אומרים לא מת ה״ז כמחצה על מחצה, ועיין הגהות רעק״א שם בעדים כשרים המכחישים זא״ז ואשה מסייע לאחד לא מהני להכריע אלא נשאר כשני עדים המכחישים, דכללא היא דאי אפשר לדחות עד כשר אלא ע״י ב׳ עדים כשרים ע״ש. ומבואר דעד פסול אפילו במקום שהוא כשר אין לו חשיבות ונאמנות כעד כשר ממש.

שוב מצאתי דהמהרש״א יבמות קי״ב ע״ב בתוס׳ ד״ה הא לא ניסת דס״ל דע״א נאמן כשנים הוה ממש כתרי עדים ותרי כמאה ומיהו בש״ע אה״ע סי׳ י״ז סמ״ב בע״א אומר מת דלגבי תרי ממש לא הוי כשנים וכ״כ הב״ש שם ס״ק קי״ד ועיין שו״ת בי״ש חלק ד׳ חי׳ סוגיות סי׳ ע״ד דף רל״א ד״ה ומה שנ״ל ודו״ק. [וע״ע משנה הלכות חלק ט״ז סימן כ״ג].

המברכו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שנט

בדברי הנוב״י דבמקום שלא שייך הזמה לא בעינן עשאי״ל

י״ט לחדש הרחמים התשל״ד בנ״י יצו״א

מע״כ הב׳ המופלא והמופלג מלא פלג וכו׳ כש״ת ר׳ שמואל זנוויל שושן הי״ו ירושלים עיה״ק בישיבת טשעבין.

אחדשה״ט. יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי כי בבלתי מכירי קאמינא ובדבר תמיהתו בנוב״י ק׳ סי׳

ע"ב בסתירת היתר הראשון שהעלה כדעת התוס' בתי' הב' (מכות ב') ד"ה מעידין דבמקום שלא שייך הזמה לא בעינן עשאי"ל והביא ראי' מדברי ר"ת בתוס' ד"ה ומה הסוקל אינו נסקל די"ל בב' אופנים או די"ל דהק"ו יועיל שלא יתחייב מיתה כלל וי"ל נמי דהק"ו רק דלא יתחייב סקילה אבל יתחייב סייף וכתב דהעיקר כאופן הראשון דלא יתחייב כלל וכ"כ נמי בנוב"י שם סי' ע"ג בד"ה אמנם דהעיקר כפי' ר"ת דבסקילה ושריפה אין ממיתין אותם כלל ע"ש וכמ"ע קשיא ליה דלפי זה למה לי' מיעוט בזוממי בת כהן (סנהדרין נ"א) היא ולא זוממיה וכן לאחיו ולא לאחותו שאין זוממיה מתחייבין שריפה דהרי בלא"ה אין ממיתין הזוממין בשריפה מכח הק"ו הנ"ל.

לפענ"ד י"ל דאדרבה דלולי הק"ו דהיא ולא זוממיה הוי מוקמינן הק"ו באופן הב' דרק מסקילה ושריפה ממעט הק"ו אבל ממיתין אותם בסייף ואתא קרא דבת כהן דהיא ולא זוממיה וגילה דהק"ו הוא דפטורין מכלום ואי לאו הק"ו הו"א דהקרא דהיא ולא זוממיה רק לפטור מסקילה ושריפה אבל חייב בסייף ולכן צריך קרא וצריך ק"ו אחד למעט מסקילה ושריפה ואחד לפטור מכלום וצריך הק"ו וצריך הקרא דבא זה ולימד על זה.

שנית י"ל לפמ"ש התוס' סנהדרין נ"א ד"ה לאחיו ולא לאחותו דהזוממין בחנק אפילו היכא שאין מעידים על הבועל אלא עליה בלבד וכ"כ התוס' ריש מכות ובחי' רבינו יונה שם ובשו"ת הרשב"א ח"ג סי' קי"ג אבל הריטב"א ריש מכות כתב דלדעת רש"י ור"י הזקן אין הזוממין בחנק עד שיעידו גם על הבועל אבל כשלא העידו על הבועל רק עליה וכגון שהבועל חש"ו מיתת הזוממין הוא כמותה בשריפה מכאשר זמם לעשות שהרי כאשר זמם הוא וכן דעת המאירי והר"ש משאנץ בפי' לתו"כ אמור ספ"א וכ"ה דעת הרמב"ם עתוי"ט סוף סנהדרין ולפ"ז י"ל דצריך קרא היכא שהעידו על שניהם ויש כאן שני מיתות וק"ו רק היכא דהעידו עליה ולא על בועלה ושפיר צריך קרא וצריך ק"ו.

ועוד בו שלישיה לפמ"ש רש"י סנהדרין הנ"ל לאחיו ולא לאחותו במקום שיש חילוק מיתה בעדותן כגון כאן שחייבו לה שריפה ולא סקילה כדינו נידונין ולא כדינה ולכאורה הרי כל עיקר הלימוד הוא אם מיתתו על אחיו קלה ממיתה שעל אחותו דהוי ס"ד דמחויב בחמורה דומיא דמי שנתחייב שתי מיתות דנידון בחמורה קמ"ל דבקלה אבל אם על אחיו יתחייב סקילה ועל אחותו שריפה פשיטא דנידון בחמורה כמו מי שמחויב שתי מיתות ול"ל הך דלאחיו ולא לאחותו וכתב בס' שיח יצחק מכות ב' דקמ"ל היכי דנקטעה יד העדים לר"ע דס"ל דפטור מסקילה וא"כ עדים שנתחייבו על בת כהן ובועלה אי נימא דהוי כחייבי שתי מיתות שנדונים בחמורה א"כ בנקטעה יד העדים ידונו עכ"פ בקלה כמיתה דידה ולא בחמורה קמ"ל דהיא ולא זוממיה שהם לעולם לא נידונים בשריפה רק בסקילה מלאחיו ואם נקטעה יד העדים פטורים לגמרי ע"ש. אמנם בסתם אכתי לא ידעינן דפטורים לגמרי וא"כ צריך ק"ו וצריך קרא ודו"ק כי קצרתי.

ומחמת קוצר הזמן מוכרח אני לקצר וכל טוב ממנו לא יבצר המברכו בברכת כוח"ט ושיזכה ללמוד תורה ולעלות במעלותיה מעלה מעלה ברום המעלות המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שם

אין לסמוך על טייפ שהקליט בלתי ידיעת הבע"ח לחייבו ממון

ב' לסדר חיי התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת ישראל שמחה רוסט הי"ו ת"א ארץ ישראל.

אחדשה"ט. ראשונה הנני לבקש סליחתו אולי לא שתי עדיו עליו כי לא ידעתיו אכנהו ויהא כבודו מחול. ובדבר שאלתו בראובן שהודה לשמעון שחייב לו ממון וחבירו שמעון הקליט דבריו על טייפ והביא הטייפ לפני ב"ד לגבות את חובו אי יכול להוציא ממנו או יכול לומר לו משטה הייתי בך. ולפענ"ד הדבר פשוט דאין לטייפ שום מעליותא ושויות אם ראובן מכחישו בין שהוא אומר משטה הייתי בך בין שהוא אומר לא הד"מ ובין שהוא מכחיש שאין זה דבריו בכל אופן אין להטייפ שום כח. ולא מיבעיא היכא דאמר משטה הייתי בך דהגם דיש לו טייפ מ"מ יכול לומר לו לא אמרת לי ולא ידעתי שאתה תעשה טייפ וכ"ש הוא מהא דאכמין לו עדים לחבריה בכילתיה ואמר לי' מנה לי בידך ואמר הן א"ל עירי ושכבי ליהוו סהדי א"ל לא ואמר רב כהנא הא א"ל לא (סנהדרין כ"ט) ופרש"י עירי ושכבי כו' רוצה אתה שיהיו כל השומעין מעידין בין הניעורין בין ישינים שהי' מכיר זה בו שלא יודה בפני עדים אמר בלבו שמא יהא סבור שכולם ישנים ויאמר הן ופסקוהו בש"ע ח"מ סי' פ"א סי"ג דאינה הודאה כ"ש הכא דליכא עדות כלל. וא"ל דהכא שתק ולא א"ל כלום ובשתק הוה הודאה, שיבוש הוא דדוקא כי האי גוונא דאיבעי לי' לאסוקי אדעתיה שיש שם עדים דלמה אמר עירי ושכבי להוו סהדי עלך אם לא היו שם אבל אי לא איבעי לי' לאסוקי אדעתיה שיש שם עדים כגון שאמר אתם עדי וזה אינו יודע שיש שם עדים ושתק אין הודאתו הודאה והכ"נ לא הוה ליה לידע ולא הוה כלום.

אלא דנלפענ"ד להוסיף דאפילו אמר עירי ושכבי ליהוי סהדי עלך ושתק או אמר הן ועשה טייפ מ"מ נראה דטייפ

לאו כלום הוא וראשונה שהרי נחלקו הקצוה"ח והנתיבות אי טב"ע דקלא מהני בממון דהקצוה"ח ס"ל דטב"ע דקלא לא מהני רק באיסור ולא בממון וצריכים העדים שירא דוקא בראית העין מעשה הלואה ולא בשמיעת הקול או ההודאה אבל הנתיבות סי' הנ"ל בביאורים אות ז' תמה עליו דהרי לענין סימנים אמרינן בב"מ כ' דחמירא איסורא מממונא כדאמר התם מי קמדמית איסורא לממונא דאף דבממון מהני יוסף בן שמעון לסימן לענין איסור לא מהני א"כ טב"ע דקלא דמהני לענין איסור כמבואר בחולין ובגיטין כ"ש דמהני לענין ממון רק בד"נ לא מהני, מ"מ נראה פשוט דאפילו להנתיבות בדידן לא מהני דהתם עכ"פ שמעו קול של אדם אלא שיש להסתפק אם כוונו לקולו ממש אבל בדידן ששומעין לקול של טייפ פשוט דאין זה קולו של אדם, וכ"ש שהרי ידוע שאפשר להכניס טייפ אחר ולכוין להשוות קולו לקול שאר בנ"א, וכמ"ש הרמב"ן ז"ל עה"ת על הפסוק הקול קול יעקב דבנ"א יכולים להשוות קולם ולהטעות אינו רואה שיסבור שאחר הוא וא"כ אפשר שיכחיש כל הטייפ ויאמר לא הד"מ ומעולם לא הודיתי ואתה הוא שעשית לעצמך טייפ מזויף והשוויה קולך לקולי, וא"כ כה"ג לפענ"ד פשוט דגם הנתיבות יודה דלא מהני כלל.

ועיין שו"ת ח"ס ח"מ סי' ב' דאפילו אי נימא דמי שאינו סומא יכול להעיד ע"פ היכר קול היינו אם לפי תומו שמע א' ומכירו בקול אבל היכא שהכמינו עדים והכניסו שם אחד אפשר שהכניסו אחר ונתכוין להשוות קולו כקול הנתבע וכמ"ש ביעקב והוסיף אך באמת נראה דאפילו לפי תומו אין להוציא ממון ע"פ הכרת קול לחוד אא"כ איכא ג"כ היכר אחר ע"י משמוש היד וכדומה כדמצינו בינחק גשה נא ואמושך בני ע"ש הביאו בפת"ש ח"מ סי' פ"א סק"ג וא"כ כ"ש בטייפ שאפשר לעשות כל הטייפ לעצמו שדינא הכי לכ"ע. ולדידי נראה פשוט דאפילו שומעין קול הטייפ אכתי יכול לומר שהטייפ הזה אינו קול שלי והשומע קול הטייפ למשל בבית ויעברו עדים מחוץ וישמעו קול מהטייפ ילכו ויעידו ששמעו קול הנתבע ובאמת אין זה קולו כלל, אלא קול המכונה, ולפ"ז בזה"ז אפשר דגם הנתיבות מודה דאין שומעין לקול כלומר לט"ע דקלא.

והתומים סי' כ"ח כתב דבכתיבת ידו של לוה לא אמרינן מפיהם ולא מפי כתבם וא"כ כ"ש קלא ומיהו מ"מ בכת"י של לוה קיי"ל דבעי קיום מן התורה כמ"ש הש"ך סי' מ"ו סק"י ועיין תומים שם ופשוט דכ"ש דבעי קיום לקלא דא שהוא באמת קולו של הנתבע דשמא לאו קולו הוא, ואפילו קיימו קולו מ"מ אכתי גרע הוא מכת"י של אדם דאכת"י לא יכול לומר משטה אני בך דאין אדם כותב לחבירו שהוא חייב ואינו חייב וב"ד גובין בו מנכסים בנ"ח אבל בקלא אימר דיכחישו ולכן אפילו קולטו לפענ"ד אינו כלום. אלא דאומר אני אפילו אי הכחיש דלא הודה לו מעולם וזה בא וקיים הטייפ הזה בקיום ודאי מ"מ אכתי מהימן ולא יכול לטעון כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דכל מלתא דלא רמיא עלי' דאינש לאו אדעתי' והוא לא רמי אדעתי' לזכור מה שאמר כיון דלא ידע כלל מהטייפ עכ"פ לפענ"ד פשוט דאינו יכול לגבות ע"י טייפ כלל.

ומחמת שאין הז"ג הנני דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שסא

המימר בכתב שכותב הרי זה תחת זה אי עובר בלאו

כ"ג סיון התשל"ה בנ"י יצו"א

גם ברוך יהי' ה"ה הרב הגאון המפורסם בע"ת איש אשכולות צ"ת ראש בשמים חסיד ועניו כג"ת מוה"ר ברוך שמעון שניאורסאן שליט"א ר"מ דישיבת הגאון מטשעבין ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. יקרת ספרו על מס' קידושין הגיעני. באות ל"ב פלפל בדברי המל"מ פ"ד מהל' מלוה ה"ו דלאו שמשכחת ליה בעבירתו מעשה חייב עליו גם בלא עשה מעשה והם דברי ה"ה פי"ג משכירות דלכן חסמה בקול לוקה משום דמשכח"ל ע"י מעשה א"כ מהו החידוש במימר (תמורה ג' ע"ב) דאמר ר"י לא תתני מימר דבדיבורו איתעבד מעשה הרי אפשר שיקדיש ע"י כתב וא"כ משכחת לה עבירת הלאו ע"י מעשה וממילא שורת הדין שיתחייב גם כשעובר על העבירה באופן דלא עביד מעשה ובזה יצא לפרש דברי התוספתא בפ"ק דתמורה וזה צורתה המימר אפילו בשבת תמורתו תמורה ולוקה וצ"ב מה הרבותא דאפילו בשבת ותירץ כ"ג די"ל דס"ד דרק בחול כיון דאפשר ע"י כתיבה ולכן לוקה אפילו מימר בפה משא"כ בשבת דא"א אז לכתוב א"כ לא חשיב אז כאפשר ע"י מעשה וממילא לא ילקה קמ"ל דאפילו בשבת לוקה דמימר הוא מהנך תלת דלוקין אע"ג דלא עביד מעשה עכלכ"ג.

ולפענ"ד יש להעיר דבאמת לכתוב אפילו בחול נמי איכא איסורא דהרי המימר עובר בלאו ועושה איסור א"כ בחול נמי אסור לעשות וא"ת שיעבור ויכתוב הכ"נ אפשר שיעבור ויכתוב בשבת וא"כ בשבת נמי אפשר לכתוב כמו בחול ומה שהשבת אוסרהו אין זה ענין שא"א ע"י מעשה אלא שאסור ואיסור בחול נמי איכא וא"כ לכאורה אין נפ"מ בין שבת לחול לענין דמימר לקרי עושה מעשה בשביל הכתיבה. עוד אני מסתפק בעיקר ההנחה אי הכותב בכתב שהוא מימר

ואינו מוציא בפיו אי הוה תמורה והגס דהקדש בכתב שפיר דמי מ״מ תמורה אפשר דלא מהני בכתב ובעי דוקא אמירה בפה ועיין חינוך מצוה שנ״ב שלא נמיר וכו׳ ומכיון שהמירוהו כלומר שאמר זו תחת זו או זו תמורת זו וכיוצא בלשונות אלו שזהו ענין התמורה וכו׳ ובמצוה שנ״ג נמי אמר מכיון שנתקדשה הבהמה תהי׳ קדושה לעולם ולא נחשוב להפקיע קדושתה ולהחליף בבהמה אחרת ואם יוציא הדבר מפיו שתהפך מחשבתו וכל מעשהו ותהיינה שתיהן קודש וכו, הנה נראה דבעי אמירה דוקא ובגמ׳ תמורה להדיא אמרו שאני מימר דבדיבורו איתעביד מעשה נראה דבעי דיבור דוקא לתמורה וכתיבה לכאורה לא מהני כלל להיות תמורה.

והנה הרמב״ם פי״ד מהמעה״ק הי״ב כתב וז״ל בנדרים ונדבות א״צ להוציא בשפתיו כלום אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום חייב כיצד גמר בלבו שזו עולה או שיביא עולה ה״ז חייב להביא שנאמר כל נדיב לב יביאה בנדיבות לב יתחייב להביא וכו׳ משמע דא״צ להוציא בשפתיו כלל ובפט״ו מהל׳ מעה״ק ה״א כתב וז״ל היא שלמים וולדה עולה אם לכך נתכוין דבריו קיימים ואם אחר שגמר בלבו והוציא בשפתיו שתהי׳ שלמים חזר בו ואמר וולדה עולה אע״פ שחזר בו תוך כדי דבור הרי ולדה שלמים שאין חזרה בהקדש ואפילו תוך כדי דבור והוא בש״ס תמורה דף כ״ה עיין כ״מ שם ובפ״ב דתמורה ה״ד כתב וז״ל אמר הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים אם נתכוין לכך מתחלה דבריו קיימין ואם לא נתכוין בתחילה אלא לתמורת עולה וחזר ואמר תמורת שלמים אע״פ שחזר בתוך כדי דבור אין תופסין אלא לשון ראשון והרי הוא תמורת עולה בלבד והנה שינה הרמב״ם ז״ל בלשונו דגבי היא שלמים וולדה עולה כתב ואם גמר בלבו והוציא בשפתיו וכו׳ ובתמורה לא כתב גמר בלבו והוציא בשפתיו וראיתי בשו״ת ושב הכהן שהקשה כן וכתב דבתמורה לא שייך כלל דין דגמר בלבו ולא הוציא בשפתיו דכה״ג לא הוי תמורה כלל ולא הוי הקדש דהא דגמר בלבו הוי הקדש משום כל נדיב לב וכו׳ כלומר דבנדבות לב מתחייב אבל בתמורה דקא עביד איסורא ועבר על לאו דלא ימיר לא שייך זה אלא בעי דיבור דוקא לעשות תמורה ע״ש בסי׳ י״ח וכפל דבריו בשאלת הכהנים תורה מס׳ תמורה דנראה ברור דתמורה לא הוי תמורה עד שיוציא בשפתיו ע״ש.

[**שוב** הערני הרה״ג מוה״ר אשר ווייס שליט״א ר״מ בישיבת צאנז נתני׳ בארה״ק לשטמ״ק תמורה דף ד׳ ע״ב אות א׳ שהקשה לישני שאני תרומה דאיתא במחשבה וכו׳ ומבואר דתמורה ליתא במחשבה.]

אלא כיון שהעלינו דתמורה אינו מועיל במחשבה ובעי להוציא בשפתיו דוקא א״כ ממילא שפיר נאמר דאינו מועיל בכתב ג״כ דדוקא במקום דמועיל הרהור כדבור אמרינן דכתב נמי מועיל דלא גרע כתב מהרהור אבל היכא דבעי דבור ממש בפה אינו מועיל בכתב כלל וא״כ לכאורה א״א בכתב. איברא דלכאורה דבר זה במחלוקת שנויה דהחו״י סי׳ קצ״ד כתב דשבועה בכתב הוה שבועה וראייתו מהא דפסקינן א״ח סי׳ מ״ז הכותב בדברי תורה צריך לברך אמנם בשו״ת שב יעקב חלק א״ח סי׳ מ״ח הרבה להקשות עליו דכל זמן שלא הוציא שבועה מפיו לא מקרי שבועה והביא חבילות ראיות משו״ת מהרשד״ס סוס״י פ״א ושו״ת מבי״ט סי׳ ט׳ ותשו׳ הרא״ס סי׳ ע״ב וסמ״ע סי׳ ע״ג, ובשו״ת רע״א סי׳ כ״ט דחה עוד ראית החו״י דכתיבה כדיבור דמי מדמיעט בקרא גבי עדות מפיהם ולא מפי כתבם משמע דבעלמא כתיבה כדיבור דמי דהתם גילוי מילתא והו״א אפילו מפי כתבם דמ״ש אם נודע ע״י הגדה או כתיבה לכך צריך קרא משא״כ בשאר מילי ואין ללמוד מינה ועיין עו״ש ובאחרונים מה שהאריכו בזה אמנם בתמורה לפענ״ד כיון דהקפידה תורה על אמירה ולא סגי במחשבה הכ״נ דכתיבה לא מהני.

שוב ראיתי להתומים ח״מ סי׳ צ״ו שהאריך הרבה בדברי בעל שבות יעקב חיו״ד סי׳ מ״ט וח״א סי׳ קנ״ו דכותב אני נשבע באלה וכו׳ וחלק עליו כי י״ל דוקא הכותב בד״ת אין לברך דבתורה כתיב ודברת בם ודינו של ר״ת במחלוקת איתמר וספק ברכות להקל אבל בספק שבועה להחמיר אמרינן אולי הדין כר״ת וכתב וז״ל אמת כי הבאתי ראי׳ דלא אמרינן בכתב כמו בע״פ דבגמ׳ דתמורה אמרינן מקלל חבירו בשם מלקה הא לאו שאין בו מעשה הוא ואמרינן דכתיב והפלא ה׳ את מכותך הרי דחייבה התורה מלקות עדיין קשה מנ״ל דהוציא הכתוב מכלל המסור לנו לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והא דכתיב והפלא היינו ביש בו מעשה דכתב פלוני יהי׳ מקולל לשם ואין לך מעשה גדול מזה מה שכותב דהוא מלאכת מחשבת דהוה במשכן ועכצ״ל דכל דפרט התורה בפה אין כתב בכלל ולכך אי אתה מוציא מקלל שיש בו מעשה עכ״ל ע״ש ומעתה אומר אני הא ראי׳ גופא דפריך בגמ׳ שם אהא דאמר רב כל ל״ת שבתורה עשה בה מעשה חייב לא עשה בה מעשה פטור ופריך וכללא הוא דלאו שאין בו מעשה פטור והרי מימר דלאו שאין בו מעשה הוא ולקי ומשני אמר לך רב הא מני רבי יהודה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ובע״ב שם (תמורה דף ג׳ ע״ב) ומימר א״ל ר׳ יוחנן לתנא לא תיתני ומימר משום דבדיבורו עשה מעשה ומעתה למ״ל כולי האי לדחוק דאתי כר״י דלאו שאב״מ לוקין או כר״י דבדיבורו עשה מעשה לוקמה דהמיר בכתב דאין לך מעשה גדולה מזו אלא ודאי דליכא תמורה בכתב וצ״ע.

ובעיקר דברי התוספתא מאי קמ״ל המימר בשבת הי׳ נלפענ״ד לפי קושית המהרשד״ס והמהרי״ט

בשומט בשבת לתגן השומט בשבת ויו"כ ע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה (חולין י"ד) ומשמי נימא כל מה לחמר רחמנא לן תעביד מעל"מ ושחיטה פקולה ויפטור ממיתה ותירץ ללא שייך זה מעל"מ דסוף סוף הרי שור שחוט לפנינו והנה בפ"ב דתרומות מ"ג אמרו המעשר והמבשל בשבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל ופי' הרע"ב בשוגג יאכל אומו מבשיל למוע"ש ובמזיד לא יאכל הוא אבל אחרים אוכלים למוע"ש עיין תוס' רע"ח ובתוי"ט שם וכתב הר"ן בבציצה ל"ו על המשנה למין מגביהין תו"מ בי"ט הביא הרי"ף ירושלמי וכולן שעשו אין מנוסין בין מזידין מה שעשו עשוי וכו' מיהו בתרומות תנן שאם הפריש תו"מ בשבת הוי כמבשל בשבת דשוגג יאכל במזיד לא יאכל עכ"ל ועיין מג"א ס"ק ח' סי' של"ט ס"ק ו' וס"ק ז' ובמהר"ם שם ובפ"ע שם ודו"ק.

ולפ"ז עולין דברי התוספתא כפשוטן ללא נימא כיון למין מקדישין בשבת כבמשנה בילה הנ"ל וכ"ש למין ממירין ללא שני במחשבה אלא בדבור ועובר מודבר דבר וע"כ אפשר נימא כאן מעל"מ וכקושית המהרשד"ם והמהרי"ט והכא אין לומר מי' דהרי הכא אי נימא לא מהני יתקן התיסור לגמרי ולא יעבור על מלוג שבת ולא יהי' תמורה ולכן שפיר קמ"ל דאע"מ ואם המיר אפילו בשבת לוקה.

לאחר מיתוש שטרות הוצאתי ספר דובב מישרים לעיין בו משום חומיות מחכימות וקהדי לי במרומים שבעצמי כיומני לרוב דבריו הקדושים אם ולכן לא רציתי למחקם כדרך שאמרו ומשנה לא זזה ממקומה.

ירו"נ המצפה לישועת ה' כהרף עין דשה"ט ושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שסב

בדינא דבר מצרא

עש"ק נשא התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרבני היקר מוכתר בנימוסין וכו' הרב **מאיר הירטענפעלד** הי"ו.

אחדש"ת בידידות. בדבר דינא דבר מצרא שים לו למעכ"ת טענות מן המגר שעלה לנערו שלקח החגר שחגלו ועל מגר של ביתו וכמע"ת הי' גם עני המהפך על החברה שבקש לקנותו וכבר דבר עם המוכר בענין זה והי' בחמלא המשא ומתן ובא יהודי אחד שומר התורה ומעפ"י שידע שמעכ"ת הוא מהפך אחר החגר זה שהוא בר מצרא שלו וחזל הוא ולקח מותו בערמה ועכשיו הוא רוצה לבטל מלוותיו ולהחפילו מה שכבר החזיק בחגר חבירו ומחלת לו ג' בחים והעיקר שרוצה לבטל בית חגל ביתו ולשחוט שם ע' בחים לבד מחשבה שלו ליתן דמים ללוקח ולשלק חותו ואפילו הלוקח ת"ח ושכן וקרוב למוכר והמלרן ע"ה ורחוק מן המוכר המלרן קודם ומשלק את הלוקח הג"ה אפילו שם חומר המוכר קודם שחמכור למלרן לא חמכור כלל אפ"ה קנה המלרן בע"כ של מוכר וזה הלוקח הרחוק חשוב כשלותו לכל דבר ועידי הקנין של לוקח יכחבו שטר בשם המלרן ואין לריכין קנין אחר וכן שם הוקרה לריך ליחנה לו כמו שקנאה ושם החלה לריך ליקח חותה כמו שקנאה שם חפץ ושם תיקן בה והשביחה הו"ל כיורד בדשות ושמין לו וידו על העליונה ומי בחר לחבעי' השביחה הו"ל כיורד שלא בדשות וכו' ע"ש.

ובתב השמ"ע כלל טעם למלרנות מדכתב רחמנא ועשית הטוב והישר למדנו ממנו שחפץ השי"ת שיעשו בע"ח זה עם זה לפיכך משורת הדין כגון זה לחף שקדם הלוקח לקנות וקנה שדה אחד כיון שאפשר להמי לוקח לקנות במקום אחר ובעלי שדות שסביב חותה שדה הנמכר יש טיבותא ויחותא בקנייתם לנפשם כדי שיהיו שדותיהם סמוכות זו לזו מש"ה תקנו חז"ל שיכולין אחד מבעלי השדות שסביב לשלק הלוקח והן נקראים מלרנים מטעם שעומדים בשדותיהם על מגר שדה זו הנמכר ע"ש. ומבואר להלכה רווחת היא בישראל דמי שקנה שדה או חגר על מגר חבירו אפילו לץ כיון חבירו מעולם לקנות שדה זו או חגר זה חלץ עכשיו ברחה שקנאו אחר נחעורר בו לקנותו לעלמו קיי"ל שמשלקין הלוקח לטובת הבר מגרא ואפילו בע"כ של מוכר שטובן המוכר קודם שחמכור למגרן לץ חמכור כלל אפ"ה קנה המגרן כ"ש בדיון שהמוכר רלה למכרו למלרן ומדרבה נשמ ומתן עמו חלץ שבץ זה השני ולקחו ודאי ליכא הוא למשלקין הלוקח אם רוצה המלרן בחגר זה.

והאמנם כי כן פשוט כי מצד דינא דבר מצרא לחודיה הי׳ דינא שמסלקינן ליה להלוקח אם עדיין רוצה מע״כ בהמגרש הזה והגם כי הלוקח טוען כי רוצה לבנות לעצמו שם בית דירה לדור בדירת עצמו ונראה שכוונתו למ״ש בח״מ שם דאם הוא אין לו מקום לדור בדירת עצמו והוא ג״כ עני והוציא עליה הוצאות לית ביה משום דינא דב״מ אבל הכא אין טענתו כלום חדא שהרי הלוקח הנ״ל אינו עני ועוד שהרי לקח המגרש לבנות שם ג׳ בתים או ב׳ בתים אחד לעצמו ואחד למכור וא״כ לבנות לעצמו בית יכול שם בריווח וכמ״ע מסכים לו לזה שבאם ירחיק עצמו ויתן לו למע״כ מה שהוא אצל ביתו שלא יזיק לו ולבד שבאמת איננו עני אלא אדרבה הוא רוצה בהרווחת ממון וכ״ש שכמ״ע כבר חזר אחר המגרש הזה הו״ל בכלל עני המהפך בחררה.

ומעתה נבא לטענתו השני׳ דלבד מדינא דבר מצרא טוען מעכ״ת טענת היזק אורו כלומר שהלוקח רוצה לבנות ביתו על יד ביתו בסמוך ולהאפיל לו אורו של חלונותיו מה שהחזיק כבר בחצר זה וודאי כי זה ג״כ טענה נכונה היא ועיין ב״ב ז׳ ע״א ההוא גברא דהוה בני אשיתא אחורי כווי דחבריה א״ל קא מאפלת עלי אמר רב חמא בדין קמעכב ועיין רמב״ם פ״ז מהל׳ שכנים ה״ט וטוש״ע ח״מ סי׳ קנ״ד סי״ג, והשנית דמזיק לו ביתו ממש שע״י שיבנה אצלו ויאפיל עליו יפחות השער מביתו הרבה ולכה״פ עשרת אלפים דאללאר ומשום הא גופא יש לו טענה גדולה שהרי מזיקו בידים ממש ובודאי אסור להזיק ממון חבירו והחיוב על מי שבידו לעכב שלא יזיק לו שיעכבנו מלהזיק לו.

ועיין מהר״מ שיק ח״מ סי׳ כ״ב באחד שטען נגד היתומים שהוא עני ואין לו בית לדור בו וכתב ז״ל כי בוודאי כיון שיש להם פסידא להיתומים לא דמי להאי דסעיף מ״ט וגם דיכול לקנות במקום אחר והוסיף המהרמ״ש ואם אמנם שאין אני מבין איך שיהי׳ פסידא ליתומים ע״י בנינו דממ״נ הרי יכולין היתומים לעכבו ע״פ דין תורה אם מפסיד להם בבנינו מ״מ כיון שאין אני בקי ומכיר ומעלתו בפנים באותו דבר מסתמא הוא דבר שאינו יכול לעכב ואפ״ה יש פסידא ולפענ״ד דוקא לפי שלוקח רוצה לבנות שם עד סמוך לחצירם הוא פסידא אבל אם הי׳ בונה באופן אחר אין פסידא, וסיים עכ״פ בנידון הנ״ל אם באמת יש פסידא ליתומים ואין יכולין להשוות עם הלוקח שיבנה באופן שלא יהא פסידא להם נלענ״ד להסכים דהדין עם האפוטרופסין דיתמי ולסלק הלוקח אע״ג שכבר עשה הוצאות איהו דאפסיד אנפשיה וכו׳ ע״ש. ומבואר דבנידון דידן ממ״נ יכול לעכבו מלבנות שם או שיכול לסלקו מצד דינא דבר מצרא או מצד מאפילו לו חזקת אורות של חלונותיו או מצד שמזיק לו בביתו ממש כמובן וזה לפענ״ד פשוט מאד.

ומה שטוען הלוקח מדינא דמלכותא הנה פשוט לפענ״ד דאין בדבריו ממש שהרי כבר ביררתי בעזה״י מתשובת הרשב״א הובא ביתה יוסף ח״מ סי׳ כ״ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכא שהוא מנגד לתורתנו הקדושה והמהרי״ק שורש קפ״ז כתב וז״ל ואשר נסתפקתה אם יש לדון על שטר עכו״ם בדיני עכו״ם באותו שטר או לא וכו׳ לפענ״ד נראה דבר פשוט דאין בטענה זו ממש דאע״ג דקיי״ל דינא דמלכותא דינא ואפילו למ״ד דדמ״ד דינא בכל דבר היינו דוקא לענין ארנונות ומנהגים של משפטי המלכים אבל בדין שבין אדם לחבירו פשיטא ופשיטא דלא דא״כ בטלת כל דיני תורה ח״ו, והש״ך ח״מ סימן ע״ג סקל״ט האריך הרבה דאפילו מה שהוא לתקנת בני המדינה כל שהוא נגד תורתנו הקדושה חלילה לדון בדינא דמלכותא דא״כ בכל דינים נימא שהוא לתקנת בני המדינה ע״ש וברמ״א סי׳ שנ״ו ס״ז ומה שתמה עליו הש״ך שם סק״י ועיין משנה הלכות ח״ז סי׳ ע״ר. וא״כ הכ״נ כיון דדין תורה הוא דאין להשיג גבול רעהו ומן המצרה קראתי י-ה ולא לדינא דמלכותא וז״פ מאוד.

אלא דנלפענ״ד להוסיף ולחדש דלא אמרו דינא דמלכותא אלא באופן שהמלכות תקן דין לדבר ידוע אבל בדידן המלכות לא תקן דין מלכות שלא ישמעו בני ישראל לדינא דבר מצרא ואדרבה אם יקנה אחד מגרש על מצר חבירו ויעשה קנין גמור ואח״כ יבא בעל המצרן ויטעון דינא דבר מצרא ע״פ התורה אין לזה משפט ודין מהמלכות שאין צריך לשמוע לדין תורה ולהחזיר לו אלא שהמלכות ס״ל דבכל מקום שקונה אדם ונותן ממון הרי המקח מקח והרי גם בדיני ישראל קנינו קנין אלא שאם בא הבר מצרא וטוען מסלקינן ליה אבל עד התם ודאי קנינו קנין גמור הוא בדיני ישראל לכל דבר ואם ויתר הבר מצרא או לא בקש מיד נמי דינו שנשאר המקח וא״כ מה שאנו דנין דינא דבר מצרא אין זה נגד החוק של המדינה אלא אדרבה הדין דין אמת שהמקח מקח אלא אמרה תורה ועשית הישר והטוב בעיני ה׳ אמרה תורה ליתנה להבר מצרא ופשוט דהמלכות אינו מנגד לעשות הישר והטוב וליכא לזה דינא דמלכותא שלא לעשות הישר והטוב עם שכינו ושיעשו בנ״א זה עם זה לפנים משורת הדין. ודינא דמלכותא דינא הי׳ אפשר לפרש למשל דקיי״ל דאסור להשיב אבידה לעכו״ם ודינא דמלכותא דחייב להשיב אבדה לכל אדם ואם לא יחזיר ענוש יענש וישראל לא יחזיר אז אי הוה קיי״ל דינא דמלכותא דינא אפילו נגד התורה היינו חייבים להחזיר אבדה לעכו״ם מכח דינא דמלכותא שיש דין מפורש מהמלכות נגד התורה אבל בדידן ליכא שום דין שלא יקיימו דינא דבר מצרא כה״ג לפענ״ד אין זה בכלל דינא דמלכותא כלל.

גם בעיקר דינא דמלכותא במדינה זו שדיתי בה נרגא ממה שכתב הריב״ש בשם הרשב״א וכ״כ המאירי דלא אמרינן

דינא דמלכותא דינא אלא היכא דהמשפט הוא למלכות לבד אבל במקום שהמשפטים בבית משפט ויש כח להשופטים לדון כפי שיקול דעתם ולפי ההלכות כפי שהם מחדשים לפעמים, בזה שוב אין כאן דינא דמלכותא דינא כיון דאין זה דין מלכות אלא דין השופטים עיין משנה הלכות ח"ה סי' קי"ב וח"ו סי' רע"ז ולפ"ז במדינה זו שודאי אין כאן דין מלכות ומשפטים בל ידעום וכל שופט פוסק ע"פ שיקול דעתו והשערתו ונעשה מזה חוק ואח"כ בא שופט שני ופוסק כזה הנקרא (פרעצידענט בלע"ז) או שבא השני ודוחה אותו ואפילו עקרי החוקים נעשים ע"י הקאנגרעס והסענאט ואין להפרעזידענט כח לעשות חוקים לעצמו כלל ואפילו החוקים שצריכים חתימתו של הנשיא (פרעזידענט) אם לפעמים לא יחתום יעשו החוק זולתו ובלעדו אלא שצריכים יותר קולות כה"ג ודאי אין זה דינא דמלכותא כלל וא"כ אין לנו להתחשב בזה בדינא דמלכותא לכאורה.

אשר לפענ"ד נראה דבכה"ג ודאי ליכא דינא דמלכותא ומיהו לפסוק הדין אין בידי כי שמוע בין אחיכם כתיב ואני לא שמעתי טענת הצד השני ולכן לא כתבתי את זה להלכה רק למצוא מקור דין.

אלה דברי ידידו דושה"ט וכאש"ל בידידות וי"ר שיצליח בכל עניניו כאות נפשו ונפש ידידו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שסג

שותף שגנב מחבירו ותפשו בעדים אי יכול לחלוק ממנו בע"כ

מע"כ הרב הגאון המפורסם וו"ח שבחו מי ימלל ידי"נ וכו' כש"ת מוה"ר **חיים קעניג** שליט"א אבדק"ק יאקא.

אחדשבת"ר בידידות לנצח. בדו"ד אשר בא לפני מעכ"ג בין שני שותפין שנשתתפו למשך עשר שנין ובינתיים נתפש שותף אחד שגנב מחבירו ותפשו בעדים שאין ספק בדבר ועתה טוען השותף הכשר שרוצה לחלוק שע"מ כן לא השתתף ואין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת והגם שמבואר בח"מ סי' קע"ו שאין השותפין יכולין לחלוק אבל בכה"ג לא נאמר והשני טוען שאינו יכול לסלקו בלי התראה ומעכ"ת פשיטא ליה דיכול לסלקו והביא קצת ראי' מדברי הרמ"א ח"מ סי' תר"א ס"ו שכתב וז"ל וכן מי שיש לו משרת וחושש שיגנוב לו יוכל להוציאו קודם זמן השכירות ואם מסרב יכול להכותו עד שיצא (מרדכי פ' המניח) ע"כ ועיין שבו"י ח"א סי' קע"ד אלא שקצ"ע מלשון הא"א סי' קע"ו אות ט"ו דמספקא ליה בשני שותפין ואשת האחד גנבה מהשותפות וכתב הגאון ז"ל דכיון דאמרו ז"ל כבדהו וחשדהו א"כ בשעה שאדם נכנס עם חבירו מיד הוא נכנס על הספק שמא הוא גנב אלא דשמא יש לדמותו לאחר שגנב להא דאבד נאמנות בח"מ סי' ע"ה ולבסוף כתב שנתפשרו בדבר ע"כ.

ולפענ"ד צדקו דברי כת"ר דיכול לסלקו ומה שקשה ליה מדברי הגה"ק מבוטשאטש בכסף הקדשים חדא דהגם דאמרו ז"ל כבדהו וחשדהו נראה דאסתם בנ"א אמרו כן אבל מי שנכנס עם שותף מתחלה שואל עליו או שכבר נתברר לו שהוא איש מהימן וכדרך שאמרו בחברוהי דאיוב ולכן שפיר מי שנכנס בשותפות ודאי שאין נכנס לספיקות' ואמנם אפילו נסכים לסברת הגה"ק מ"מ פשוט דמי שמכניס אורח לביתו ומצאוהו שגנב א"צ להחזיקו אלא זורקו החוצה והכ"נ אם נכנס לספק מ"מ לאחר שנתברר אצלו שגנבו הרי הוברר הדבר שע"מ כן לא השתתף עמו ואין לך אומדנא יותר גדולה מזו דאנן סהדי דע"מ כן לא נכנס דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת וז"פ מאוד לפענ"ד ואולי דהתם שאני משום דאשת השותף היא שגנבה ולכן נסתפק בזה הגאון ז"ל.

ומיהו לעיקר הדין הצדק עם מעכ"ת וקצת נראה לדייק מלשון המחבר סי' קע"ו סט"ו שכתב השותפין שהתנו ביניהם וכו' ואינו יכול לחלוק עד שיגיע הזמן וכו' הג"ה ואם שינה או פשע תוך הזמן או עבר על תנאו אפ"ה אינן יכולין לחלוק אלא משלם מה שהפסיד (ב"י לדעת הרמב"ם) ודלא כיש חולקין בזה (מרדכי פרק מי שהי' נשוי). והנה מדלא קאמר רק שינה או פשע משמע דרק פשע אבל הגונב לא.

ומה שטען דלא התרה בו תחילה הנה לכאורה כיון דשותף דמי לפועל ודין פועל יש לו כמ"ש הב"י א"כ י"ל דהוה כמותרה ועומד ויכול לסלקו כששינה ועיין סי' ש"ו ס"ח מחלוקת בשתלא דיחיד אי הוה כמותרה ועומד ויכול לסלקו אמנם נראה דגנב לא הוי בכלל אלו כלל אלא בעבד אמרינן (כתובות נ"ז) נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו והטעם כמ"ש ב"ב פ' המוכר פירות שסתמן גנבים הם אבל בסתם בנ"א בנמצא גנב ודאי המקח חוזר וא"כ הכ"נ לענין פועל הדין כן וכיון דשותפין נמי כן הם פשוט דיכול לחזור בו וכ"ז לפלפולא ולהלכה עיין ביאורים ח"מ הנ"ל סקל"ג שכתב להדיא וז"ל וכן שותף שגנב מהשותפים הוי כפסידא דלא הדר ומצי מסלק ליה עכ"ל וא"כ מבואר להדיא כדעת כת"ר.

ידי"נ דושה"ט ושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שסד

גבאי קנין ספרים המוכר ספרים יותר משתות המקח אי יש משום אונאה

א׳ לסדר שמן זית זך התשל״ט בנ״י יצו״א

מע״כ מח׳ בחור כהלכה ברקאי בנש״ק פרי עץ הדר נאה דורש ומקיים חוב״ט כש״ת הב׳ דוד יצחק אלטר הי״ו בן מחותני הרהגה״צ כקש״ת מוה״ר פינחס מנחם אלטר שליט״א.

אחדשה״ט בידידות יתירה. מכתבו היקר קבלתי בברכת מז״ט והנני מודה לו על הברכה ומשיב ברכה וי״ר שהשמחה זו תשפיע שמחות לכל המשפחה הכבודה מכל הלדדים והבחינות ברוחניות ובגשמיות ולכל ישראל עדי יבא ינון ולו יקהת עמים אמן.

והגם כי טרידנא בכמה טרדות להראות חביבות לקחתי לי איזה רגעים לעיין בהא שמעתתא בדבר שאלתו היות שהוא גבאי דאוצר הספרים דישיבת הצעירים שם ומידי פעם בפעם כשנמצאים ספרים כפולים מוכרם לבחורי הישיבה וישנם ספרים נמכרים ביוקר ואפילו יותר משתות המקח וישנם גם נמכרים פחות משויים ומספקא ליה אי יש בזה משום אונאה (ט״ס מה שכתב חשש רבית) והכסף הולך לטובת האוצר או שיש לבטל המנהג או שצריך להודיע שמוכר יותר מהשער.

באמת כי הקשה לשאול והרי אתו החרש והמסגר מחותני מר אביו הגה״צ שליט״א ואני יודע כי רק להראות נכבדות שלח אלי ומ״מ כיון דכבר בא לידי וברך לקחתי ולכן וברך לו אשיבנו ולא אשיבנו ריקם. תנן התם (ב״מ נ״ו ע״א) אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות כו׳ ר׳ יהודה אומר אף המוכר ס״ת בהמה ומרגליות אין להם אונאה אמרו לו לא אמרו אלא את אלו ופסקו הלכה כת״ק הרמב״ם פי״ב מה׳ מכירה ובטוש״ע ח״מ סי׳ רכ״ז סט״ו דבספרים נמי שייך אונאה ומש״כ ר׳ יהודה ס״ת לאו דוקא אלא כל ספרים בכלל וא״כ פשוט דבספרים נמי שייך אונאה אלא נראה דמספקא ליה מאחר דהספרים שייכים לאוצר הספרים של הישיבה והם ספרי קודש א״כ י״ל שאין להם אונאה מדין הקדשות המפורש במשנה ואפסיק בח״מ הנ״ל סכ״ט, גם יש להסתפק כיון דהספרים לאו של יחיד נינהו אולי בשל רבים לא שייך אונאה ושפיר מספקא ליה בזה.

ברם לעיקר שאילתין לפענ״ד גם זה אינו דהרי כתבו הטור והמחבר ח״מ סי׳ צ״ה וסי׳ רי״ב ס״ח שהאידנא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה לבדק הבית ואינו אלא לצדקה ע״ש והסמ״ע סי׳ רכ״ז סקמ״ט כתב דהרי״ף והרא״ש השמיטו לתת טעם להקדש למה אין בה אונאה וכתב דטעמייהו דבזמנינו אין לנו הקדש דבדק הבית אלא הקדש מתנות עניים ודבית הכנסת ודין חולין גמור יש לו כמ״ש הרא״ש והטור כו׳ גם בא״ח סי׳ קנ״ג והרי בכלל עמיתך ויש בו אונאה ע״ש ומבואר דהקדש בזה״ז יש בו דין אונאה ודין חולין ליה ועיין כנה״ג ח״מ סי׳ רכ״ז הגה״ט אות ע״ח.

איברא דבש״ע א״ח סי׳ קנ״ג נחלקו הט״ז והמג״א בפי׳ דברי הרמ״א שם ס״ז שכתב דכל דבר שבקדושה שנמכר ומותר לשנותו נמכר בלא הכרזה ואין בו אונאה אבל דבר שאסור לשנותו לקדושה קלה צריך הכרזה (תשו׳ הרשב״א סי׳ רי״ז ט״ס בש״ע הציון שם) וכתב הט״ז שם דמ״ש הרמ״א אין בו אונאה אמטלטלין קאי דאלו בקרקע אין אונאה לקרקעות בכל דבר נראה דס״ל דגם במטלטלין אין בו דין אונאה כל שהוא דבר שבקדושה ומותר למכרו אמנם המג״א שם כתב דאמקרקעי קאי אבל במטלטלין יש בהם משום אונאה ובמחצה״ש שם כתב דאישתמיט להט״ז דברי הר״ן והא״ר אות י״ט שם השוה דעת הר״ן והרשב״א דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ומחלק בין מטלטלי שידעו ששוה יותר דאז דמי למתנה ובין לא ידעו ששוה יותר דאז איכא אונאה וכ״ז בדבר שמותר לשנות דהוי כשלהן ע״ש ובאחרונים, ונמצא הא דדידן מחלוקת הט״ז והמג״א בהני ספרים דמותר למוכרן אי שייך בהו אונאה ורוב הפוסקים לכאורה הסכימו להמג״א וא״כ יש בזה דין אונאה.

אלא דמ״מ מה שצריך להזכיר דאפילו בהקדש ממש וקרקעות ועבדים ושטרות וכיוצא באלו דלית בהו דין אונאה אבל אין הכוונה שאז מותר להונות ומותר למכור לכתחילה יותר מכדי אונאה כיון שאין בו דין אונאה דודאי מי שיודע שהחפץ אינו שוה כל כך ויודע שהלוקח טועה בשויות החפץ אסור לו למכור ולהונות בני אדם דודאי יש בזה משום אונאה אלא דגזה״כ הוא דבהני דברים שחשבו ז״ל אין בו דין אונאה לחזור המקח ובהקדש דרשו מקרא דרעהו ולא של הקדש אבל פשוט דאסור להונות אפילו בפרוטה למי שיודע, רק שאין עליו חיוב להחזיר האונאה ועיין סמ״ע סי׳ רכ״ז סקנ״א בשם הרש״ל דלא גרעי מאונאת דברים וגניבת דעת ובכלל לא תונו איש את אחיו הן כמ״ש בסי׳ רכ״ח אם לא שהמוכר בעצמו לא ידע מאונאתו ועיין עה״ש שם סקל״ד ולפענ״ד אולי אם בא הלוקח ומבקש אונאתו אפילו באלו אם רוצה לצאת ידי שמים צריך להחזיר לו שהרי הדין דאינו חייב להחזיר אינו מרשהו ליקח וא״כ בדידן אין נפ״מ אפילו נימא דאין בו דין אונאה מ״מ אם המוכר יודע לכתחלה שהספרים אינם שוים המחיר שמוכר א״כ הרי יש בו אונאה אצל מוכר והלוקח אינו יודע שיוכל לוותר והגם שאינו חייב להחזיר מ״מ אסור לו למכור.

וגם במה שהוא ספרים של רבים אין להקל בזה מתרי טעמי חדא ממה שכתבתי דאף היכא דליכא דין אונאה מ״מ

איסור אונאה לעולם איכא ועוד דבשו"ת באר עשק סי' ג' סי' ה' האריך לחדש דבחפצא של רבים לא שייך דין אונאה אמנם בשו"ת שבו"י ח"א סוס"י קס"ו חלק עליו דאין לזה שום יסוד ע"ש וא"כ לדידן נמי גם מזה אין היתר למכור.

אלא דמ"מ נראה קצת לחפש בתר היתר ולמשכן נפשין אמה שנהגו כן והוא ע"פ דברי מהרי"ט בתשובה ח"מ סי' י"ט בטעם דלקוח מב"ה אין לו אונאה אע"ג דלא ידע הלוקח שיש בו אונאה דנימא דמחיל מ"מ אמרינן דאמיד דעתיה דמוכר כיון דב"ה היא אין ב"ה מוכר חפציו וכליו אלא בתוספת ואדעתא דהכי זבין ולכאורה בב"ה המוכר אין בו אפילו איסור אונאה דהו"ל כהתנה או כנושא ונותן באמונה שם סכ"ח דכה"ג הלוקח מוחל שיודע מהשאר ולוקח, והכ"נ י"ל דספרים שהגבאי מוכר הספרים יודעים הקונים שאין הספרי' מוכרת בסתם והבא לקנות משם רוצה להנות את הספרי' שיוכלו לקנות ספרים אחרים, אלא די"ל סברא להיפוך נמי דהקונים סוברים שמוכרים שם ספרים יותר בזול מבשאר מקומות, ומ"מ בין כך ובין כך הקונים סוברים שאין מוכרים שם בשער השוה וממילא הלוקח לכתחילה נכנס לקנות משם ספרים שלא בשויין.

וחזיתי לקדוש אחד מדבר בשו"ת שואל ומשיב מהד"ד ח"ג סי' קל"ו כתב עוד לחדש במי שלקח חפצים מעזבון שנמכר על הכרזה (ליציטאציאן בלע"ז) וכל מי שנותן יותר זכה במקח ואיכא כמה פעמים שאחד בא תיכף בכדי שיעור אונאה וטוען שנתאנה וכתב השו"מ ז"ל דאין בו דין אונאה דכיון שדרך למכור כאן הרבה דברים שמקצתם יודע שאין בו ריוח ובמקצתם יודע שיש בו הרבה ריוח והמוכר שם הפסד של חפץ זה בשכר של חפץ זה השני א"כ הלוקח מיד יודע שזה דרך המכירה ואף אם נתאנה הלוקח יכול לומר לו דמחלת שידעת דרך המכירה כאן ועל זה נכנסת שהרי בעצמו ג"כ חשב לקנות חפצים בזול וע"ז לא הי' חוזר אלא שחשב שיקנה כמה בזול ואפילו ישלם לאחד ביותר כדאי הוא לו (ולירף שם שיטת הט"ז במטלטלין נמי ליכא אונאה ולפענ"ד צ"ע חדא דדעת רוב האחרונים כמג"א לבד כי לט"ז נמי ליכא ההיתר לכאורה וצ"ע) וסיים דבליצטאציע שזה רוצה להסתלק מהחפצים או שצריכים לחלק במעות העזבון אין מעמידין המקח כ"כ ואיידי דבעי לקנות שחשב שיקנה בזול גמר להקנות גם ביוקר ע"ש. ולפ"ז י"ל בנידון דידן נמי כיון דרוצים למכור הכפולים שיש בספרי' ואין מעמידין לזה ברירה וכל הבא לקנות מילא יודע שאין זה חנות שמוכרים ספרים ממילא לכתחילה באים באופן זה ומוחלים על האונאה כנלפענ"ד ללמד זכות על הנעשה בזה ומ"מ אם ירצה יכול לציין שם על הכותל בשעת המכר שהריוח הולך לאוצר הספרים ואם אחד יקנה ספר יותר משויו יהי' לו זכות בספרים שיקנה מכסף זה, ומעתה הנני מתנה שלא כתבתי זה אלא אם יסכים לזה מעכ"ג מחותני מר אביו שליט"א.

וי"ר שלאילנא רבא ותקיף יתעביד לכבוד ולתפארת אבותיו היקרים וכעתירת מח' דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שסה

בענין מצא שופר או תפילין והכריז עליהם ולא באו הבעלים אי יכול לקיים בהם מצוות

י"ב כסלו התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר הרבני הנגיד המפורסם מוה"ר **בצלאל** קיווארי הי"ו.

אחדשה"ט בידידות נאמנה. בדבר שאלתו באחד שמצא שופר או תפילין או מגילה או ד' מינים וכיוצא בו והכריז עליהם ג' ימים קודם ר"ה בבתי כנסיות ולא באו הבעלים אי יכול לקיים בה מצוות כגון תקיעת שופר והנחת תפילין ונטילת לולב והאריך בזה קצת.

והנה במה שכתב דמצות השבת אבדה מוטלת עלינו לקיים גם אחר זמן רב מקרא דעד דרוש אחיך באמת מקרא זה דרשו בגמ' ב"מ כ"ח ע"ב עד דרוש אחיך עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי ומיהו הא נמי מבואר דהמצוה להשיב אבידה אפי' לאחר זמן רב ולהדיא אמרו במשנה שם כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל וכו' ופריך ולעולם ואמר רב נחמן אמר שמואל עד י"ב חדש ומכאן ואילך שם דמיהן ומניחם ובדף כ"ט ע"ב תנן מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום לצורכן ולא לצרכו וכלי זהב וזכוכית לא יגע בהן עד שיבא אליהו. ובר"מ ובטח"מ סי' רס"ז הכריז ולא באו הבעלים תהא המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו וכתב הש"ך שם עד שיבא אליהו וכ"כ הרמב"ם ואע"ג דלעיל סי' ר"ס ס"ט ס"ל להרמב"ם ומחבר דזכה בו היינו בדבר שאין בו סימן אבל הכא מיירי בדבר שיש בו סימן דאיכא למיחש כל שעה שמא יבא אליהו לכך יהא מונח עד שיבא אליהו ע"כ ע"ש ולפ"ז יהיה הנפ"מ שאם יש בו סימן אסור להשתמש בה וכל שאין בו סימן מותר.

ולפום ריהטא הי' נראה לחלק לפ"מ דקיי"ל ניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה ולכן הנכנס לביהכ"נ ומצא תפילין מניחם בלי רשות בעלים עיין א"ח סי' כ"ה וכן הדין בשופר דלוקח אדם בלי רשותו ואפילו בגזול יצא בשופר כמבואר בסי' תקפ"ו ס"ב וכן במגילה אבל באתרוג דבעינן לכם ואפילו שאול פסול וכ"ש גזול או גנוב עיין סי' תרמ"ט ס"א ואפילו לשיטת הפוסקים דהשואל אתרוג ביו"ט אפילו

לא אמר במתנה יוצא בו בדיעבד עיין מג"א ופמ"ג סי' תרמ"ט היינו טעמא משום דמסתמא נתן לו באופן שמותר לצאת בו דהיינו במתנה ע"מ להחזיר והש"ע מיירי שאמר לו בפירוש שנותן לו בתורת שאלה ולא במתנה או שהנותן אינו יודע הדין דאינו יוצא בשאול דבאופן זה אינו יוצא כ"כ הברכ"י ועיין מ"ב שם אות ט"ו ובמקום אחר הבאתי בשם תוס' דהו"ל כעין לב ב"ד מתנה ועיין רא"ש פ"ק דקדושין דהמקדש אשה בגזל שלה מקודשת מפני שמסתמא רוצה אשה שיהיו המעות מתנה לו כדי שיחולו הקדושין ויהיו תופסין בה ע"ש ועיין רא"ש סוכה מ"א בשם רבינו ישעיה מ"ש באתרוג השאול דאין אדם יוצא בו ובאתרוג במעמ"ל יוצא ידי חובתו ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' קי"ד ומיהו התם עכ"פ יש להסתפק אבל הכא דלכ"ע אין מי שיקנה לו שהרי ליתנהו לבעלים הכא צ"ע.

והנה לענין תפילין מפורש בגמ' ב"מ כ"ט ע"ב אמר שמואל המוצא תפילין בשוק שם דמיהן ומניחן לאלתר ומתיב רבינא ממצא ספרים ופריק אביי תפילין בי בר חבו משכח שכיחי ספרים לא שכיחי מבואר דלענין תפילין עכ"פ שם דמיהם ומניחם מיד ובטח"מ ובש"ע סי' רכ"ז סכ"א מצא תפילין שם דמיהן ומניחן מיד אם ירצה שכבר מצוי הוא לקנות בכל שעה ומשמע לכאורה דכל דבר המצוי לקנות עושה כן אלא דהסמ"ע שם סק"ל הביא לשון הרמב"ם שסיים בה בהי"ג וז"ל ואינן עשויין אלא למצוותן בלבד עכ"ל משמע דבשאר דברים אף שמצויין לקנותן מ"מ חביב לאדם דבר שרגיל בו משא"כ תפילין דאין אדם רגיל להקפיד אם יוצא באלו או באלו אם הם ג"כ בחזקת כשרות ותמה אפוסקים למה השמיטו לשון הטור ולפ"ז באתרוג דדרך העולם להקפיד לצאת בשלו דוקא אפשר דאינו שם ומניח אבל הש"ך שם סקט"ז חלק על הסמ"ע דפירות וכיוצא בו כ"ש הוא מדבר מצוה וא"כ באמת בכולהו ס"ל כן ועכ"פ בדבר מצוה אם הוא דבר המצוי לקנותו בכל עת לכ"ע שם דמיו ומניחן והרי הן שלו וכתב בנתיבות דמשום דמשיב אבידה הוא הרי הוא בחזקת כשרות וא"צ ב"ד לשומא אלא שם דמיהן ומניחן.

ומיהו במוצא ד' מינים לפענ"ד עדיף מתפילין ושופר דתפילין ושופר אפשר להחזיק שלא יתקלקלו אבל בד' מינים כיון דלאחר סוכות אינן שוים כלום א"כ ערב סוכות שרואה שלא באו הבעלים עד הלילה ודאי דניחא להו לבעלים שיקבלו המעות כיון דבלאו הכי לאחר סוכות אינם שוים כלום דהני רק ליו"ט באו כה"ג לפענ"ד לכ"ע דשם דמיהם ערב סוכות ומניחם ויוצא בד' מינים כנלפענ"ד.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכאש"ל ואבקש סליחה על האיחור ידידו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שסו

ספר שנכתב עליו שמיועד למכור רק בא"י אי מותר לקנותו בחו"ל

ד' וישלח התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי יקירי ורב חביבי ברקאי חוב"ט מוה"ר שמעון ציגעלהיים הי"ו בנ"י.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתו על ספר שנדפס בארץ ישראל והמדפיס או המוציא לאור כתב על התחלת הספר שזה הספר מיועד למכור אך ורק בא"י או שאסור למכור או לקנות ספר זה בארה"ב ויורא"פ וכיו"ב אי מותר לקנות ספרים כאלו בחו"ל.

ולפענ"ד פשוט דאדם אוסר דבר שהוא שלו ובדיני ממונות כל תנאי שמתנה תנאו קיים ולכן אם כתב והתנה שלא למכור ספריו בחוץ לארץ למה יגרע כחו בזה ואסור לעבור על תנאו ולהוציאו שלא ברצונו. וגדולה מזו מבואר בירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט דספרים שזכתה בהם א"י אין מוציאין אותן לחוץ לארץ לעולם ולפי זה פשוט שאפילו בלי תנאו נמי הי' אסור להוציא ואדרבה צריכים אנו למשכוני נפשין אמאי נהגו כהיום להוציא ספרים מא"י ולמוכרם בחו"ל עיין שו"ת חיים שאל ח"ב סי' ל"ח ובהל' קטנות ח"ב סי' קפ"ז ובקול גדול סי' כ"ו שהסכימו דבזה"ז מותר למכור ספרים דסתמא כאלו התנה ע"מ להוציאם דמסתברא דהירושלמי לא נאמר אלא בזמנן דלא שכיחי ספרים והמה בכתובים מה יקרו אבל בזמן הזה דמצויים הרבה ספרים לרוב בזול על ידי הדפוס לית לן בה ע"ש בדבריהם ומ"מ ודאי רק היכא דלא התנה אבל היכא דהתנה בפירוש שמדפיס רק בשביל א"י ודאי כוונתו היתה להרחיב גבול א"י בספרים הקדושים וכה"ג הדרא לן תקנת הירושלמי, ועיין פאת השלחן פ"ב סקכ"ג מה שכתב בדברת הירושלמי הנ"ל.

איברא דבספרי משנה הלכות ח"ה סי' קצ"ג הארכתי קצת בדברי הירושלמי ולפענ"ד נראה לפרש דברי הירושלמי דלא מיירי בסתם ספרים שמדפיסים למכור אלא מיירי בכהן שמת והיורש ליתא בארץ ישראל לזכות בנכסים בעצמם וקבל ר' אלעזר עדות בלא בעלי דינים כדי לזכותו בירושתו ע"י הצוואה או בסתם ולזה קאמר התם ספרים שזכתה בהם א"י אין מוציאין אותם לחו"ל רב ניסי בשם ר"א אמר כתב על מנת להוציא מוציא ע"ש שהארכתי בזה קצת ומיהו פשוט דאפילו לדידן אם כתב שלא להוציא הספרים כ"ש שזכתה בהן ארץ ישראל ואין להוציא הספרים.

אלא דמה שאני מסתפק אם מכר המוכר ספרים אלו למוכר אחר אם יכול המוכר השני למוכרם כיון דחזינן דמכרן לאחרים או לא ומסתברא דע"מ כן מכרם שלא ימכרנו גם

המוכר השני לחו"ל דמהני תנאי לזה שלא להוציאם. עכ"פ לפענ"ד פשוט שאם התנה בתנאי שלא למכור בחו"ל אין למכור ולקנות הספרים בלי רשות הבעלים ופשוט שאם שוב התירו למכור לכאורה אין איסור בדבר.

ומיהו צריך לברר עד היכן הדברים מגיעים כי כמה פעמים המוכר אין בדעתו דוקא שלא למכור גם לאחרים בחו"ל אלא שהוא אינו מוציא לאור רק כדי למכור בא"י אבל מה שעושים הסוחרים אחרים לא איכפת ליה גם לפעמים המדפיס כותב כן לשם ביזנעס ואח"כ הוא בעצמו כשרואה שנשארו לו ספרים חוזר ומוכרם לחו"ל וגם ישנם עוד סיבות וטעמים ואם יש לברר שאינו נוגע לדידן אז מותר לקנות ואם קנה מסוחר והוא יר"ש נמי יש לסמוך עליו לכאורה שלא יעבור על איסור וימכור מה שאסור למכור שהרי בידו למכור ספרים אחרים וי"ל ולפעמים יש מי שלקחו בא"י ויצא לחו"ל והביא אתו עמו ספר או ספרים ועכשיו הוא רוצה למכרו כה"ג פשוט דמותר ללקחו ועכ"פ הכל לפי הענין וסתמא אסור ופירושו מותר כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שסז

אי יש איסור של השגת גבול למדבר עם מתפללי בית המדרש אחר לעזוב ולבא אצלו

מרחשון התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וכו' כש"ת ...

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתו אי יש ענין של השגת גבול או עכ"פ איסור דרבנן במי שהולך לבית המדרש של חבירו או של רב אחר וכיוצא בו ומדבר עם בעלי הבתים שיעזבו את בית מדרשו וילכו להתפלל לבית מדרשו או לבית מדרש אחר שהוא שם ואם אינו הולך בבית המדרש של חבירו אלא הולך לביתו או כשמוצאו באיזה מקום ומדבר עמו שיעזוב את בית מדרשו שהוא מתפלל שם אם יש בזה איזה איסור או הוא היתר גמור ואולי גם מצוה, ולפי שראה שאין מקפידין בזה ואדרבה חושבין זה להיתר גמור וגם למצוה לדבר עם מי שאפשר להביאו לבית מדרשו שהוא מתפלל שם, גם ראה מי שעושה לעצמו בית המדרש הולך ומדבר עם מתפללים אחרים של בית מדרש אחר שיבואו אליו להתפלל וגם שלח בניו ותלמידיו אי נכון לעשות כן.

הנה דבר גדול שאל וקשה לי להשיב בזה כי כמו שכתב הנה נתפשט הדבר להיתר גמור ואדרבה גם למצוה יחשב האמנם תורה היא ולא אוכל ח"ו להתעלם מן האמת והנה פשוט דבעניני משא ומתן ודאי שאין לך דבר גרוע ממי שיכנס לחנותו של חבירו וידבר עם הקונים שלא יקנו אצלו אלא יבואו לקנות אצלו או אצל בעל חנות אחר פשוט דזה אסור וגדולה מזו כתב הרמ"א ח"מ סי' רס"ח באחד שהביא סחורה לחצירו ובא שני וקנאה דאסור ע"ש וגם מי שעומד לפני חנות חבירו ורואה קונים נכנסים לחנות חבירו והוא אומר להם שיבואו בחנותו נמי ודאי יש כאן משום השגת גבול ואינו דומה להא דמותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילם שיקנו ממנו עיין ב"ב וח"מ סי' רכ"ח סי"ח דהתם אינו מדבר עם שום אדם ופשוט. ואם יודע אדם עשיר שנושא ונותן עם אדם ידוע והוא הולך ומדבר אליו שלא ישא ויתן עוד עמו אלא יבא אצלו וישא ויתן עמו פשוט דיש בזה איסור וא"כ הכ"נ אם הולך אצל בנ"א שמתפללים בביהכ"נ אחרת או אצל רב אחר והוא הולך ומפתה אותם לעזוב את המקום הזה וילך למקום השני ודאי יש בזה איסור שמזיקו וגוזל ממונו.

וראי' לדברינו מצאתי להמבי"ט בשו"ת ח"ג סי' מ"ח שמביא שם שהי' שתי קהילות ובאחת הי' המבי"ט בעצמו הרב והמרביץ תורה ועשו תקנות ביניהם שלא יסיגו גבול אחד לשני והנה קמו כמה אנשים ומהם חכמים מבני הקהילה שניה והולכים לקבל פני האנשים העשירים הבאים מחוץ מיד כשהם נכנסים בשערי העיר מפתים אותם שילכו לבית הכנסת הגדולה שלהם כי לגדולתה ולראשי העם אשר בה ראוי שכל העשירים ילכו אליה וכוונתם על נדבותיהם לרבות כיס צדקותיהם וכיס חברתם ולהמעיט כיס צדקה של הקהילה השני' שאין להם להספיק לעניי הקהל ולבעלי תורה ע"ש מה שהתנצל וכתב וז"ל על ההולכים לפתות עשירים הבאים מחוץ שילכו לקהלתם שהם יורדים לחיי עניי ק"ק בית יעקב כי אם לא היו הולכים לפתותם אפשר שקצתם היו באים מעצמם לבית יעקב והי' איזה ריוח לענייהם ומצד הדין אני אומר כי זה הוא לפתות גזל מדבריהם ודומה למפריחי יונים שהוא גזל מדבריהם וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' גזל דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל והעובר עליהם הרי הוא גזלן מדבריהם כמו מפריחי יונים וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך הישוב וכו' ואם הי' ישוב כרמים אפילו מאה מיל לא יפרוש היונים הם של בעלי כרמים וכן לא יפרוש בתוך השובכים אעפ"י שהם שלו או של נכרי או של הפקר ואעפ"י שהרחיק מן הישוב מאה מיל מפני שהיונים באות לישוב השובכין ע"כ הרי אפילו יונים של נכרי והפקר שהוא מותר והפקר לכל אין פורשין אעפ"י שאפשר שלא יצוד אלא מן ההפקר או משל נכרי שהוא מותר שמא של שובכין אחרים שיש להם בעלים הוא צד שהיונים של אחרים באים לשובכין אלו ואפשר שצד מאותם שיש להם בעלים ובנדון דידן אלו

המפותין וצדין בפיהם שילכו העשירים לביהכ"נ שלהם אינם כהפקר גמור שהזוכה בהם זכה שהוא ידוע שאם לא היו מדברים להם ומפתים אותם קצתם היו באים להקהלה בית יעקב מעצמם הרי הוא כיונה שיש להם בעלים כי אעפ"י שיש יונים אחרים שאין להם בעלים אינם יכולין לצוד וכו' וגם אלו אינם כהפקר כי הפקר אין לו דעת וכוונה להמלט ממי שרוצה לזכות בו וזוכה בו בע"כ אבל האנשים שהם בני דעת אינם ניצודים ונלכדים בפתויים בעל כרחן שאם אינם רוצים לא יועילו פיתויים וא"כ אם כוונת קצתם היתה ללכת לקהל יצ"ו אין הפתוי של המפתים כזוכים מן ההפקר אלא כזוכים בשל אחרים כיון שאפשר שכוונת קצתם היתה ללכת אל הקהל האחר שהוא מפורסם לכל שכשאין מי שיפתה שקצתם באים לקהל אחד וקצתם לקהל אחר ע"ש מה שהאריך וברור דכה"ג הו"ל גזל מדבריהם.

ומעתה ק"ו דידן מדידיה דהתם המבי"ט מיירי כשהולכין לפתות בנ"א שבאים מחוץ ועדיין לא התפללו בשום מקום וגם לא שייכים לשום קהילה ומי יודע אם הי' באמת נכנס להקהלה השניה של המבי"ט שהיתה קטנה בערך לגבי הקהלה הגדולה ושהיו שם כל העשירים ואפ"ה כיון דלא ימלט אדם אחד מיני אלף או יותר שהי' נכנס גם לקהלה השניה פסק הגאון ז"ל דהו"ל גזל מדבריהם א"כ בדידן שהמתפלל הוא כבר בבית הכנסת אחת ומתפלל שם והוא נדיב לב וכיוצא בו, ויש להביהכ"נ הכנסות ממנו ואם מישהו בא ומפתהו לצאת מכאן ועוזב והולך למקום אחר שהוא גזל גמור ולאו מדבריהם שהרי גזל ממון מביהמ"ד או מבית הרב הזה ולאיש זה אין כבר ספק שהי' כבר תושב בבית המדרש זה ובשלמא אם הי' הולך מעצמו להתפלל לביהמ"ד השני אשר רוצה להתפלל שם או שרוצה להנהו ג"כ שפיר דמי אבל לפתותו שילך שמה ודאי זה איסור גמור.

וז"ל המבי"ט עוד שם ואני מנהגי מיום היותי מרביץ תורה בקהל בית יעקב זה לי נ' שנה משנת הרפ"ה עד תחלת השל"ה אשר באה עלינו לשלום הייתי נמנע מלילך לדבר לשום יחיד עשיר מהבאים מחוץ שיבואו להיות מתפלל בקהל שלי אלא וכו' הנה העיד לן מרן המבי"ט ז"ל שלא יצא לדבר לשום יחיד במשך נ' שנה היותו מרביץ תורה שלהם אפילו פעם אחת שיבואו להתפלל לקהלתו הגם שכנראה קהלתו היתה קטנה לפי הערך הקהלה השני' שהיתה שם והרבה יש לדבר מזה בעונ"ה בזמן הזה אשר עושים כל פעולות וטצדקאות ליכנס בכרם חבירו ולהוציא משם אנשים בכל מיני פיתויים ולפעמים אפילו לשה"ר ורכילות וגדולה מזו ויורדים לתוך חיי חבירו ממש והם חושבים שעושים מצוה ובאמת הם גזלנים ממש עכ"פ פשוט לפענ"ד דזה איסור גמור ליכנס למקום חבירו הן ביהכ"נ הן ביהמ"ד הן ישיבה או שאר עסק ולהוציא משם ע"י פיתויים אנשים ואפילו לדבר עמהם בשוק שיבואו אליו אם הוא יודע שהוא מתפלל או עוסק עם חבירו במקום אחר אסור לפתותו שיעזוב אותו מקום.

ופשוט דכן גם אסור לילך ולדבר לתומכי מוסד אחד שיעזוב אותו המוסד ולא יתן להם אלא למוסד אחר כי פשוט אפשר שהוא מקפח חיים של המוסד והרי גוזל עניים ממש ע"ש במבי"ט הנ"ל בסופו ומיהו אין איסור לבקש ממנו שיתמוך גם במוסד אחר אלא שלא ידבר ח"ו רע על המוסד שהוא תומכו ואם אמור יאמר לו שהוא תומך במוסד הנ"ל ואין לו עוד ליתן לא יאמר לו שיחלוק את כספו לשניהם דאז כבר הוא לוקח מכסף המוסד שהוא כבר נדבו לו והבן. עכ"פ מאד מאד יש להזהר באלו הדברים שקרוב מאד לבא לידי איסור גזל בחשבו שעושה מצוה. וכדעת המבי"ט פסק גם ביפה ללב ח"א סי' קנ"ג אות ה', הובא בדמשק אליעזר לבעל הפלא יועץ אות ג' גזל, ובספר וא"א דף פ"א ע"א.

ובזה הנני ידידו דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שסח

ביאור דברי רמב"ן בל"ת שעבר בשוגג דליכא איסור כלל

אור ליום ה' תצוה התשכ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב מופלא ומופלג וכו' הב' **מתתי' וויינשטאק** הי"ו תלמיד ישיבת נר ישראל באלטימאר תו"א.

אחדשה"ט. מ"ש דברי רמב"ן ויקרא א' ד' שכ' בל"ת שעבר בשוגג וליכא חיוב קרבן ליכא איסור כלל אי יש לדין זה שייכות עם דינו של הנתה"מ ח"מ סי' רל"ד דבאיסור דרבנן בשעבר בשוגג אין צריך כפרה, הנה לפ"מ שאני מבאר דברי הרמב"ן הנ"ל הוא דכיון דמצינו קרבן אשגגות מבואר דצריך תיקון על שוגג דגם בלי דעת נפש לא טוב וא"כ בלאו שאין בו קרבן שראינו שהתורה לא צותה עליו קרבן מוכח דבלאו זה לא צריך תיקון אשוגג דאל"כ למה צותה התורה לתקן לאוי הנ"ל שנעשו בשוגג ולהביא קרבן והניחא לאוי אחריני בלי שום תיקון וע"כ דלא צריך תיקון ומכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן אתה שומע לאו (ובאמת כי דעת הר"ן סנהדרין כדעת הרמב"ן הנ"ל) אלא דא"כ אין מזה הוכחה דעל איסורי דרבנן בשוגג לא בעי כפרה די"ל באיסורי דרבנן כחס יפה לחייב אשוגג.

ואולי יש לחלק דבלאו דרבנן שתקנו לסייג על לאו שיש בו קרבן א"כ כל דתיקון כעין דאורייתא תקנו א"כ י"ל

אדרבה מדעת הרמב"ן להוכיח דבאיסורי דרבנן שתיקנו לגדר או סייג מפני חשש איסור דאורייתא שיש בו קרבן הכ"נ צריך כפרה ובאיסורי דרבנן שתקנו בלא חשש איסור דאורייתא הכ"נ דאינו צריך כפרה. איברא די"ל כיון דלא איסורי דרבנן נסמכו אלאו דלא תסור כמ"ש הרמב"ס בסהמ"צ שלו והגם שהרמב"ן בהשגות שם השיג עליו דא"כ אמאי ספיקא דרבנן לקולא ע"ש זקוקין דנורא דנפקין מפוס הני מלאכי מעלה זה לעומת זה מ"מ הרי כבר תירץ המג"א שם וכן שאר אחרונים דכוונת הרמב"ס ז"ל דכך התנו חז"ל תחלה וא"כ באמת בכל איסור דרבנן איכא לאו דלא תסור וכיון דלאו דלא תסור אינו בר קרבן א"כ לפי שיטת הרמב"ן דכל שאין הלאו חיוב קרבן בשוגג ליכא איסור א"כ הכ"נ בכל איסורי דרבנן כן והי' לכאורה ראי' לנתה"מ הנ"ל אם נפרש הטעם בזה כמ"ש, ונמצא יש מקום לבעל סברא שמצא שתלה דברי הנתה"מ בדברי הרמב"ן ז"ל.

ואל תשיבני שהרי הרמב"ן לשיטתו דאיסורי דרבנן לאו בכלל לאוי דאורייתא הם שהרי הוא ז"ל פליג על הרמב"ס וא"כ האיך נדייק מדברי הרמב"ן מה דלא ס"ל זה אינו קושיא שהרי אנן טעם הרמב"ן סברינן לה ומקובל הוא אצלינו לפי שיטה זו וא"כ כיון דאנן לדידן ס"ל כרמב"ס בלאוי דרבנן א"כ לפי טעם הרמב"ן כפי מה שאנן ס"ל כרמב"ס יכול הנתה"מ לומר דמהאי טעמא אין צריך כפרה על השוגג כל זה כתבתי ליישב מה שמצא כתוב אבל ודאי דאינו מוכרח לומר כן ומסתבר דאין תלוי זה בזה אלא כמ"ש בתי' הראשון. ובפרט לפמ"ש בגמ' עירובין להזהר בדבריהם יותר משל תורה משום דהא עשה ול"ת והעובר על דבריהם חייב מיתה. ועיין פנים יפות עה"ת פ' ויקרא ד"ה ונרצה מה שכתב בדברי הרמב"ן.

איברא דראיתי להרמב"ן בספרו תורת האדם ועוד מצינו שאמרו רבותינו אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וז"ל למדנו מהם ז"ל שיסורין באין תחלה על מעשיו הרעים של אדם והן עבירות של ל"ת שהדין נותן שיענש עליהם וכו' ולמה נקראו יסורין של אהבה והלא יסורין שפירשנו יסורין של עונשין הן על מיעוט עבירות שעשה כגון שהן באין על שגגת מעשה ועל העלם דבר כיצד הרי שאכל חלב בשוגג נקרא חוטא וכו' ומהו חטאו שלא נזהר בעצמו ולא הי' ירא וחרד אבל דברי המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיבדוק יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזירותיו של הקב"ה ועל הדרך הזו הוא טעם חטא השגגה בכל התורה ועוד שכל דבר האסור מלכלך הנפש ומטמא אותה דכתיב ונטמתם בהם לפיכך נקרא שוגג חוטא אעפ"כ אין השוגג ראוי להענש על שגגתו בגיהנם ובאר שחת אלא שהוא צריך מירוק מאותו עון וכו' ע"ש.

ומבואר דגם דעת הרמב"ן ז"ל דהשוגג צריך כפרה ומירוק מאותו עון ע"י יסורין עכ"פ ולכן נראה בס"ד פשוט דמה שכתב הרמב"ן בפי' עה"ת דבל"ת דליכא חיוב קרבן אין הכוונה דליכא איסור כלל דודאי איסורא עבד ובעי כפרה ויסורים באין עליו וממרקין עונותיו וחטא שוגג בכלל אלא כוונתו דאינו צריך ריצוי קרבן וע"י יסורים שממרקין עונו מרוצה הוא להקב"ה ונקרא בכלל אוהביו ועיין כלי חמדה פ' ויצא ל"ח ב' שפי' כעין זה בדברי הרמב"ן ז"ל וק"ל. ואולי זה גם דעת הר"ן ז"ל שכתב ג"כ בחי' לסנהדרין דעל שגגת לאו ליכא חיוב אולי כוונתו כנ"ל ודו"ק.

המברכו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שסט

בענין כסף המושב מטעלעפאן צבורי אי צריך להשיבו בחזרה

ט' סיון תשל"ב בנ"י יצו"א

כבוד וכו' הרב חיים מנחם בן ציון בלומענקראנץ שליט"א.

אחדשה"ט ושכ"ת בידידות. בסימן ע"ב דן במי שמוציא כסף המושב מטעלעפאן הנמצא לפעמים כיצד יעשה בו כלומר מי שצלצל על הטעלעפאן ויצא לו הכסף בחזרה או יותר ממה שהניח או שמצא סתם בקופסא של הטעלעפאן איזה מטבעות מה דינו והביא בשם ח"א שמותר ליקח לו וח"א חולק עליו חדא דהרי יש יהודים שותפים בהקאמפאני ועוד שמזה מתרגל לגנוב שטועם טעמא דאיסורא ואמר עצה טובה להחזיר הכסף. ולאחר הסליחה דברים אלו שגגה הם, דפשוט דהמוצא מעות שם בטעלעפאן היינו שנפלו מן הקופסא ולחוץ בטעלעפאן ציבורי אסור להחזיר המעות והטעם דכל שנפל הכסף מחוץ לתיבה שמחזיקין בו הכסף הרי הוא בכלל אבידה וידוע כי הטעלעפאן קאמפאני בעליה עכו"ס וקי"ל דאסור להחזיר אבידה לעכו"ס עיין פ"ב דב"ק דף קי"ג אמר רב חמא בר גוריא אמר ר"פ וברמב"ס פ"א מה"ג ואבידה ובח"מ סי' רס"ו אבדה העו"כ מותרת שנאמר אבידת אחיך והמחזירה הרי זה עובר עבירה וא"כ דאסור להחזירה ולא שיהא אסור ליטלה.

ומה שטען שמזה ילמוד לגנוב, דברים בטלים הם כמובן כי מוצא אבידה הוא והתורה התירה אבידת עכו"ס לישראל שלא להחזיר. ומה שטען עוד דהא יש ליהודים שותפות בקאמפאני ואפשר שיש להם ביחד שו"פ בזה הכסף, לאחר הסליחה טעה בדבר משנה הוא בגמ' ב"מ כ"ז דכל אבידה שאינה שו"פ בשעת אבידה ובשעת מציאה אינו חייב

להכריז עליה ומפילו מגידה שמוה הרבה מס היא של שומפין הרבה שמין מגיע לכל אחד שו"פ אינו חייב להחזירה עיין מ"מ הנ"ל ס"ג ועיין לנזם הטעם דומיא מיכא מאי מאבד ליכא, והנה פשוט דהטעלעפען קאמפאני שיש להם מיליונים שערם (מניות) ורוב המניות שייכים לעכו"ס כלומר 51% שייך להבעלי בתים שהם עכו"ס והיתר שייך להקונים שגם זה ולאי יותר מאלי הם עכו"ס ס"ל נגיד שיש אחד מאות אלף שיש להם שערם והם עכו"ס ועוד יש אפילו מאה אלף ישראל והמונע לאלאר אחד או אפילו יותר לעולם לא יעלה לישראל אחד כדי שו"פ ומ"ל משום ישראל אינו צריך להחזיר ושל עכו"ס אסור להחזיר וו"פ מאד. [וע"ע משנה הלכות ח"י סימן ס'].

דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שע

בדין המחזיר אבידת עכו"ם

עש"ק תרומה התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הבחור המופלא ומופלג בהפלגת חכמים מר **יצחק אהרן פענפיל** הי"ו בבית המדרש גבוה לעיקווד נ.ז.

אחדשה"ט בידידות. מכתבו עם כמה שאלות ועניינים אך קצתי וחנני אך להשיב הגם כי אני מוטרד מאד אבל רציתי אם שהניח דבר חיתה שיש להעמידו על האמת ולכן פיתי מכל להשיב לו בקיצור ממרץ. בדבר מה שראה בס' לב אליהו (מהגה"ק מוה"ר אליהו לאפיאן זצ"ל) שהניח מעשה מר' שמעון בן שטח שלקח חמור מישמעאלי אחד כשהניח החמור הלכו תלמידיו לרחוץ החמור ומצאו מרגלית תלויה בצווארו ואמרו לו ברכת ה' היא תעשיר מצאנו לו מרגלית ע"ל חמור לקחתי מרגלית לך לקחתי הלך והחזירו לאותו ישמעאלי כשראה הישמעאלי כך קפץ ואמר ברוך אלקי שמעון בן שטח וכתב הגה"ק הנ"ל דע"פ דין הי' יכול ר"ש ללקחו לעצמו כמ"ש לו תלמידיו לך ר"ש לך רצה בהיתרים שהמצמצם בהיתרים מע"פ שהם היתרים נכונים מ"מ הוא מקלקל כחות הנפש שלו ע"ש עכ"ל. והקשה כ"ת דבחידת עכו"ם אסור להחזירה כמבואר בסנהדרין (ע"ש) ומחותני הרה"ג ר' נתן וואכטפויגעל שליט"א משגיח דביה"מ גדוה תירץ לו שאותו מעשה אין לו דין אבידת עכו"ם אלא טעות עכו"ם ואין זה אסור משום לפנות הרוח את הלמאה המבואר להחזיר אבידת עכו"ם ורוצה מעכ"ת לדעת חוו"ד בזה.

והנלפענ"ד דמע"כ יפה הקשה ומדעת קונו יש בו דהרי המעיין בספר לב אליהו בפנים כתב וז"ל וכנראה שהישמעאלי זה הי' עשיר גדול והי' לבוש מבנים טובות ומרגליות ונפל ממנו מרגלית אחת בדרכו על החמור ונסתבך בצוארו של החמור והנראה מבואר להוא ז"ל מבאר עובדא דרשב"ם הנ"ל דהישמעאלי אבד המרגלית שנפל ממנו והישמעאלי לא ידע מזה שנפל ממנו המרגלית ומ"כ פשוט דכה"ג הו"ל לאבדה שמיד שנפלה ממנו המרגלית ולא ידע מזה שנפלה ואיפה נפלה אבד המרגלית ממנו וכיון שמסר החמור לר' שמעון ב"ש מ"כ מסר הכל ואבדה על החמור ואם אחר שהניח רשב"ם מרגלית מסובך בשער החמור הרי זו האבדה שאבד העכו"ם ואסור לו להשיבו. וזה לפי ביאור הגרעק"ל הנ"ל. ושפיר הקשה מע"כ הלין החזיר ר"ש האבדה.

איברא דלפילו נימא דהא דר"ש דין טעות עכו"ם יש לו ולא אבדת עכו"ם וכדעת מו' הרה"ל מהרנ"ו שליט"א, אכתי קושית מע"כ במקומה עומדת דלפענ"ד כמו שלין להחזיר אבדת עכו"ם הכ"ג טעות עכו"ם דכיון דטעות עכו"ם מותר מ"כ שוב הו"ל ממון ישראל ואסור להחזירו לעכו"ם חדא משום למען קפות ועוד יש בו משום לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם כיון שלין חייב להחזיר לו הרי מחזיר לו וונתן לו מתנת חנם ולאי גמורה לדבריו מדברי הרמב"ם פי"ע מהל' גזלה ה"ד שכתב שם וז"ל טעות העכו"ם כאבדתו ומותרת והוא טעה מעצמו אבל להטעותו אסור והנה כתב להדיא דטעות העכו"ם היינו כאבידתו שמותר וכל שמותר אסור להחזירו כמבואר בב"ק דף קי"ג ובש"ע ח"מ סי' שמ"ח ס"ע הביא הרמ"ע ב' דעות אי מותר להטעותו בחשבון ופשוט דדוקא בהא פליגי אי מותר להטעותו אבל טעה מעצמו לכ"ע מותר והו"ל כאבדתו וזה דעת הרמב"ם, ומ"כ נדידן כיון דהו"ל טעות עצמו הו"ל כאבדתו ואסור להחזירו, אם לא כשהוא דבר שיש בו קלב"ם אם ימזירנו. ועיין בתר הגולה אם דכל שלין בו משום קידוש השם אין להחזיר אבל מה שיש בו משום קידוש השם יש להחזיר.

גם בעיקר חידוש הגה"ע מהרע"ל זצ"ל אני תמה, דהרי בגמ' ב"ק הנ"ל אמר רבא לא קשיא כאן בהפקעת הלוואתן ומייתי אם אמר שמואל טעות מותרת כי הא דשמואל זבן מכותי לקנין דלהבא אמר לפרזלא בר' זוזי ואבלע ליה מד זוזא ורב כהנא זבן מכותי מאה ועשרים חציתא במאה ואבלע ליה מד זוזא ורב כהנא זבן מכותי מאה ועשרים חציתא במאה ואבלע ליה מד זוזא ע"ל אזי דעלך קא סמיכנא וכתב ה"ה פ' י"ע מהל' גזלה הנ"ל דהרמב"ם פסק כרב כהנא דעבד הכי פ' הגוזל ומאכיל מיהו מהך דשמואל ורבינא משמע דאם לע"ל שיאמר ישראל רמה שעל מבעונך אני סומך ורב כהנא דעבד הכי ממלת מקידות ע"ם ועיין ביאור הגר"ע ח"מ סי' שמ"ח אות י"ג מה שהאריך בזה והביא שיטות מחולקות עכ"פ מבואר להיכא דטעה מעצמו לכ"ע אין להחזיר ולפילו ממלת מקידות ע"ל וכ"ם לשמואל ורבינא וח"ו אהני מקידי

עליון לומר דאזלי אחר היתרים ועי״ז מקלקל הנפש חס מלהזכיר שיכנסו ח״ו במשהו לא מדרך החסידות אלא ודאי דכל שהוא היתר נכון אין מקלקל הנפש ואדרבה המחמיר על התורה במקום שאינו צריך כה״ג עובר על למען ספות הרוה ודי לך מה שאסרה תורה רק במקום שההיתר דחוק כה״ג המחמיר תבא עליו ברכה ועכ״פ יפה הקשה כמ״ע שאין להחזיר ואין נפ״מ בין אבדה לטעות עכו״ס.

ומיהו בעיקר דברי ר׳ שמעון בן שטח לאחר הסליחה ומחילה אשתמיטתיה מינייהו ירושלמי מפורש ודברי הש״ע ח״מ סי׳ רס״ו כאשר אביאם אי״ה בסמוך. אמנם מתחלה נבאר דברי ר״ש בן שטח אפילו לפי המדרש הנ״ל דהמעיין בדברי המדרש כמו שהוא לפנינו ז״ל מעשה ברשב״ש שלקח חמור אחד מישמעאלי אחד הלכו תלמידיו ומצאו בו אבן אחת התלוי לו בצוארו אמרו ליה רבי ברכת ה׳ היא תעשיר (משלי י) א״ל רשב״ש חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי הלך והחזירה לאותו ישמעאלי וקרא עליו אותו ישמעאלי ברוך ה׳ אלקי שב״ש הוי מאמונתו של בשר ודם אתה יודע אמונתו של הקב״ה שנאמן לשלם לישראל שכר המצות שהן עושין וכו׳. והנראה דרשב״ש קנה החמור מהישמעאלי והלכו התלמידים להביאו מאת הישמעאלי בבית ומצאו עליו האבן טובה שהי׳ תלוי עליו על צוארו והם סברו שמותר ללקחו שברכת ה׳ שבאה לו האבן טובה והשיב להם רשב״ש חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי וכיון שתלוי על צואר החמור אין לו לקחתו דהו״ל גזל עכו״ס שהרי כיון שתלוי על החמור ודאי האדון יודע מזה ואין הפירוש שנסתבך בשערו כמו שפירש הגרא״ל ושנפל מעצמו אלא הי׳ תלוי על צואר החמור כדרך התולין איזה דבר או משאוי והכ״נ כן הי׳ לדעת רשב״ש וחשב רשב״ש שבכיון תלה אותו והו״ל האבן לדעתו כמו מרדעת על החמור שאין דרך למכרו שזה לא קנה והכ״נ כן עם האבן הטוב דודאי אין דרך שיהא תלוי אבן טוב על החמור אם לא תלוהו שם בכיון והם חשבוהו לנס וברכת ה׳ והוא תלה אותו בהישמעאלי ולא בנס ולזה אמר חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי ולא אמר שזה אבדה אלא שזה שייך להעכו״ס ולא לקח את זה.

שנית י״ל דרשב״ש מעיקר דינא נמי ס״ל דאבדה הוא ומותר לקחתו אמנם הטור סי׳ רס״ו כתב דלא אסרה תורה השבת אבדה אלא כשנפלה מידו בלי ידיעה ואינו יודע באיזה מקום נפלה וליד מי הגיעה שמצאה משא״כ אם הניח מטלטליו וכליו בחצירו וכיוצא בו ולא עלה על דעתו שיתאבדו משם מותר לישראל להכניסו מפני הגנבים כיון שאין שם אבדה עליו ע״ש ובבאה״ט וי״ל דהכ״נ כיון דהאי עכו״ס תלה האבן טוב על החמור ויודע באיזה מקום תלה וביד מי הגיעה ויזכור מזה כה״ג הי׳ צריך להחזיר אפילו אי הוה אבדה. והנה כל זה כתבתי ליישב לפי דעת הרה״ק מוהר״א לאפיאן זצ״ל.

ברם לקושטא דמילתא דרבי שמעון בן שטח השיב האבן טובה הי׳ משום קידוש השם ולהראות להישמעאלי שישראל בעלי אמונה הם ויפארו את ישראל ויתקדש שמו על ידו ודבר זה מפורש בירושלמי פ״ב דב״מ ה״ה וז״ל שמעון בן שטח הוה עסק בהדי כיתנא אמרין ליה תלמידוי ר׳ ארפי מינך ואנן זבנין לך הדא חמר ולית את לעי סוגין ואזלון זבנון ליה חדא חמר מחד סירקאי ותלי ביה חדא מרגלי אתון לגביה אמרין ליה מן כדון לית את צריך לעי תובן אמר לון למה אמרין ליה זבנינן לך חד חמר מחד סיריקי ותלי ליה חדא מרגלי אמר לון וידע בה מרה אמרין ליה לא א״ל איזל חזר לא כן אמר רב הונא ביבי בר נחלון בשם רב התיבון קומי רבי אפילו כמ״ד גזילו של עכו״ס אסור כל עמא מודי שאבדתו מותרת מה אתון סוברין שמעון בן שטח ברברין הוה בעי הוה שמעון בן שטח משמע בריך אלקהון דיהודאי מאגר כל הדין עלמא ע״ש באריכות ופי׳ דר״ש ב״ש הי׳ עסוק עם פשתן שהי׳ סוחר ומתפרנס בצמצום אמרו לו תלמידיו שיעזוב עסק הפשתן והם יקנו לו חמור אחד ולא יצטרך להטריח עוד כ״כ על פרנסתו והלכו וקנו לו חמור ישמעאלי אחד והי׳ תלוי עליו מרגלית גדולה ואמרו לו תלמידיו שלא יצטרך לעמול כ״כ על פרנסתו ושאל למה והשיבו לו שקנו לו חמור ומצאו שתלוי עליו מרגלית אמר להם ויודע המוכר מזה ששם המרגלית ואמרו לו שאינו יודע ואמר להחזירו לו ושאלו אותו תלמידיו והלא אפילו למ״ד גזילו של עכו״ס אסור אבל אבידתו מותרת וזה אבידתו וא״כ אין להחזיר לו ואמר להם וכי אתם חושבין ששמעון בן שטח אך להעשיר ורוצה ברבורין וכיוצא בזה אני רוצה שיתקדש שם שמים על ידי ולשמוע שיאמרו ברוך אלקהון דיהודאי וזה נוח לי יותר מכל שכר וריוח ממון שבעולם וע״ש בפנ״מ.

והנה מבואר מהא מעשה דודאי זה היתה אבידת עכו״ס וכפי׳ הגרא״ל בזה וגם תלמידיו שאלו אותו למה הוא מחזיר כיון שהוא אבידת עכו״ס אין להחזיר וזה קושית כמ״ע למה החזיר ויפה הקשה אלא שרבי שמעון בן שטח השיב להם דיש כאן משום קידוש השם והיכא דאיכא משום קידוש השם מותר להחזיר אפילו אבידת עכו״ס אבל אין זה מדין קלקול נשמה ח״ו וגם תלמידיו ח״ו אילו הי׳ בזה איזה צד של קלקול נשמה ודאי לא היו רוצין להחזיקו אלא שהם סברו דאבידת עכו״ס היא ומותר ומצוה להחזיקו ואין להשיב והשיב להם רשב״ש דאהכ״נ אין להשיב סתם אבידה אבל משום קידוש השם צריך להשיב.

וכן מבואר בש"ע ח"מ סי' רס"ו ס"א וז"ל אבידת עכו"ס מותרת שנאמר אבידת אחיך ואם החזירה ה"ז עובר עבירה מפני שהוא מחזיק עוברי עבירה ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה ה"ז משובח ובמקום שיש חלול השם אבידתו אסורה וחייב להחזירה ובבאה"ג ציין מהא ירושלמי ממעשה דשמעון בן שטח ע"ש והנה מבואר דהא מעשה דשמעון הלכתא הוא ופסקוהו הפוסקים ואין זה מדין קלקול נשמה אלא השיב מדין קדוש השם ובמקום דליכא משום זה אזי מותר להחזיקו ואסור להחזירו וח"ו אין בזה משום קלקול כיון דהתורה התירתו הרי זה היתר וברכת ה' היא תעשיר בהיתר. ובאמת כי בטעות עכו"ס נמי דינא הכי הוא דחייב להחזיר משום קידוש השם ועיין באר הגולה ח"מ סי' שמ"ח וז"ל וע"ל סי' רס"ו שאם החזיר האבידה לעכו"ס לקדה"ש כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה ה"ז משובח וכו' וכן הדין בחזרת הטעות שטעה העכו"ס מעצמו ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים שגדלו והעשירו מטעות שהטעו עכו"ס ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה וכמ"ש בס"ח סי' תתרע"ד רבים אשר קדשו השם והחזירו טעיות העכו"ס בדבר חשוב גדלו והצליחו והעשירו והניחו יתרם לעולליהם ע"כ ע"ש. ובספרי משנה הלכות ח"ז הארכתי קצת בדין השבת אבידה ע"ש סי' ע"ר רע"א ודו"ק כי אין הז"ג להאריך יותר כעת.

סימן שעא

עכו"ם בזה"ז אי הוי כג"ת לענין השבת אבידה

עוד להנ"ל

ומ"ש שראה במלמד להועיל ובתורה תמימה נצבים כ"ט י"ח אות י"ז דעכו"ס בזה"ז דינם כגר תושב לענין השבת אבידה הנה הגם כי מכל מלמדי השכלתי אבל בכאן אינני מכירו וגם בעת"ת אין לסמוך עליו והגם כי בבאה"ג ח"מ סי' רס"ו רצה לפרש כן בדעת הרמב"ם אבל עכ"פ נשמר מזה דכתב עכ"פ מכח שאין להחזיק ידי הרשעים וידוע דבזה"ז ליכא אף אחד ששומר ז"מ שלהם לבד כי כבר אמרתי דלדעת הרמב"ם בפ"ט מה' מלכים דכל עכו"ס שאינו שומר ז"מ שלהם הרי הוא חייב מיתה ואפילו שומר הז"מ רק שאינו מודה שניתנו לו ע"י משה רבינו ע"ה הרי הוא בכלל, דמה לן ולשמירתו כיון דאינו מאמין שהוא מן השמים ע"י משה רבינו וא"כ פשוט דבזמן הזה אין גם אחד בעולם שיודע וישמור את זה וז"פ לפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שעב

בענין אי שייך גזל בעסק התורה

מה שכתבתי הערה על ספר שארית יהודה לכ"ק הגה"צ דו"ז מוה"ר **יודא צבי בלום** זצלה"ה גאבדק"ק הנשוויטץ.

והנני בזה רק בהערה אחת קטנה. בסי' מ"ט דן מאי גזל שייך בעסק התורה ואמאי עכו"ס העוסק בתורה חייב מיתה הנה במרדכי הביאו הרמ"א ח"מ סי' רצ"ב כתב דמפקיד ספרים אצל ת"ח מותר לקרות ולהעתיק מהן וכתב הש"ך הטעם משום דאיתא במדרש משלי על הדין קרא לא יבוזו לגנב שאין לבזות מי שגונב ד"ת ומעתיקן ובתוספתא פ"ו דב"ק המתגנב מאחר ושונה פרקו זוכה לעצמו שנאמר לא יבוזו לגנב סוף שמתמנה פרנס על הציבור, וכתב הש"ך דהמרדכי תרתי קאמר דבקורא בספרים ודאי אדעתא דהכי נתנו לו אך להעתיק ודאי לא הפקיד אדעתא דהכי ומסתמא מקפיד ומ"מ מותר להעתיק משום לא יבוזו כעין שכ' בתשו' הרא"ש ע"ש הנה מבואר דודאי הו"ל דין גנב אלא שלא יבוזו לו לגנב הגונב דברי תורה.

ומה שתמה מגמ' ע"ז דע"א דהגוזל פמשו"פ שלא חיסר ממונא לישראל וגם ממון הנכרי לא נתרבה ופריך בגמ' אמאי נהרג ומשני דצערי' לישראל ולפ"ז עכו"ס הלומד תורה דלא מידי חסריה וגם לא צערי' אמאי חייב מיתה קושיא מושכלת היא אמנם לקושטא דמילתא הנה מבואר בתוספתא ב"ק פ"ג ה"ז ובמכילתא משפטים פי"ג קל"ו וז"ל שבעה גנבים הן הראשונים שבגנבים גונב דעת הבריות ומסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו והמרבה בתקרובת ויודע שאינו מקבל והפותח חביותיו והן מכורות לחנונים והמועל במדות והמשקר במשקלות והמערב את הגרדן בתלתן והחול בפול והחומץ בשמן מפני שאמרו השמן אינו מקבל מכל לפיכך מושחין בו מלכים ולא עוד אלא שמעלין עליו שאם היה יכול לגנוב דעת העליונה גונבה וכו' ואעפ"כ והוא רחוס יכפר עון ואמר כסף סגים מצופה על חרש וגו' (משלי כ"ז) למעלה מהן גנב איסור הנאה פטור מלשלם עבדים שטרות וקרקעות והקדשות אינו משלם אלא קרן כסות וכלים בהמה חי' ועוף וכו' הגונב פטר חמור משלם תשלומי כפל אע"פ שהוא אסור עכשיו יש לו היתר לאחר זמן ע"כ.

מבואר מיהו דכמה מיני גנבים הם וגונב דעת נמי בכלל גנב הוא אלא שהוא רחוס יכפר עון בישראל אבל בעכו"ס ודאי דגונב דעת שהוא תורתנו הקדושה הרי הוא גנב וחייב מיתה על הגניבה ועיין משנה הלכות ח"ג סי' קס"ה, ובאמת כי תורתנו יקרה היא מפנינים מזהב ומפז רב.

סימן שעג

עוד בהנ"ל. בענין עכו"ם הלומד בתורה כדי לדעתה אי חייב מיתה

ובד"ה ומדברי הרמב"ם שם העלה דבר חדש דעכו"ם שעוסק בתורה דוקא כשעוסק בתורה ומחזיק עצמו שהוא מחוייב בדבר ומצווה לעסוק בתורה או לשבות זה אסור אבל הלומד ויודע שאינו מצווה בדבר ומודה דרק לישראל ניתנה התורה אין כאן חיוב מיתה אפ"ה אין מוסרין להם ד"ת משום מגיד דבריו ליעקב והביא ראי' מסוטה ל"ה שכתב משה התורה על אבנים בשבעים לשון וע"ז נחתם גזר דינם שהיה להם ללמוד ולא למדו ופרש"י דאל"כ שילמדו למה ביאר אותם בע' לשון ע"כ. והקשה הא עכו"ם העוסק בתורה הוא ע"ש. ולפענ"ד לאחר בקשת סליחת דו"ז כמה תשובות בדבר חדא דהרי כתבו הרמב"ן וא"ע עה"ת דעל האבנים לא כתבו רק התרי"ג מצות כמו שכתב הבה"ג ולא כל התורה ודלא כרש"י שם שתמה הא כתבו כל התורה כולה א"כ ראו כל האומות בתורה הטעם דלמען אשר לא ילמדו אתכם ולמה היו כותבין למטה למען אשר לא ילמדו ועיין מנחת קנאות, ומהר"ץ חיות תירץ לחלק בין תורה שבכתב לבע"פ או דרק לאותו הדור הי' מותר ללמוד איברא דמדברי הרמב"ם בעצמו מפורש שכתב בתשובה (הוצאת ירושלים תרצ"ד) סי' שס"ד שאלה (לתלמידי ר' אפרים) אם מאמר ר"י גוי שעוסק בתורה חייב מיתה הוא הלכה ואם חייב כל בר ישראל להמנע לבלתי למד דבר חוץ משבע מצות והמסתעף מהם או לא תשובה היא הלכה בלי ספק ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מתלמוד תורה עד שיתגייר אבל אינו נהרג אם עסק בתורה דהא חייב מיתה קאמר ולא אמר נהרג כמו שאמרו על ז' מצות ב"נ נהרג וכו' ע"ש מבואר מדברי הרמב"ם דאפילו מעצמו אם רוצה ללמוד ובכל אופן אסור לו ללמוד וחייב מיתה עד שיתגייר ומטעם שנתן משום דחייב מיתה ולא אמר נהרג מתורץ נמי קושית הכ"מ והאחרונים מדברי הרמב"ם למה כתב דחייב מיתה בידי שמים והבן.

והמאירי סנהדרין נ"ט כ' אם עסק בתורה שלא לכוונת קיום עקרי מצותיה אלא שלבו חפץ לירד לידיעת תורתינו ותלמודינו ראוי ליענש מפני שבני אדם סבורים שהוא משלנו מתוך שרואין אותו יודע ויבואו לטעות אחריו ומ"מ כל שהוא עוסק בעקרי ז' מצות ובפרטיהן ובמה שיוצא מהם אע"פ שרוב גופי תורה נכללין בהם מכבדין אותו אפילו ככה"ג שאין כאן חשש לטעות אחריו שהרי אך בשלו הוא עוסק וכ"ש אם חקירתו לדעת לבוא עד תכלית שלימות תורתינו עד שאם ימצאנו שלימה יחזור ויתגייר וכ"ש אם עוסק ומקיים עקרי מצותיה לשמה אף בשאר חלקים שלא מז' מצות ע"ש הנה מבואר טעם חדש דאין למדין לעכו"ם ובהא מיושבת קושית התוס' ב"ק ל"ח ד"ה קראו ועיין בחמו"ח מה שתמה אמאירי ומה שתירץ שם בהג"ה וגדולה מזו כתב בס"ח סי' רל"ה דאפילו א' ב' כלומר אותיות נמי לא ילמד לגלח ע"ש ועיין מרגליות היס סנהדרין הנ"ל ועיין יש"ש ב"ק ל"ח מה שהרעיש דאסור ללמוד עם עכו"ם עד סכנה בכל אופן ואם שאל אותו על דין פרטי אפילו איכא סכנה בדבר חייב למסור עצמו ואי לאו אם אומר על פטור חייב או על מותר אסור או אסור מותר הרי זה ככופר בתורה ע"ש ועיין מג"א א"ח של"ד ס"ק י"ד ובש"מ ב"ק הביא בשם הרשב"א אפילו גוי העוסק בתורה הרי הוא ככ"ג היינו שעוסק בז' מצות בני נח אבל בתורה שלמה שלנו אדרבה אסור וחייב מיתה ועיין שו"ת מהרי"א יו"ד סי' ד' ע"ד הדפסת הש"ס בלשון עמים. ועיין באר שבע סי' י"ד בהשמטות ושו"ת בשמים ראש סי' שכ"ז ושו"ת דבר שמואל סי' ע"ה שתמהו שלשה הרועים למה השמיט הרמב"ם ז"ל דין זה דאין מוסרין ד"ת לעכו"ם ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קע"ב הארכתי בזה בס"ד ע"ש. ועיין ב"ב כ"א מיתיבי וכו' ומלמד תינוקות ומשמע דתינוקות עכו"ם יכולין ללמוד תורה אמנם ברגמ"ה פי' דהתם מיירי בתינוקות עכו"ם שרוצה ללמדם רפואה ועיין טוש"ע ח"מ סי' קנ"ו ועיין ירושלמי פאה פ"ב וספ"ק דחגיגה ותוס' גיטין ס' ע"ב עה"פ אכתוב לכם רובי תורתי כמו זר נחשבו ובשו"ת משיב דבר יו"ד סי' ע"ז.

העולה לפענ"ד דנראה ודאי דאסור ללמוד לעכו"ם תורה בכל אופן בין שהוא בעצמו רוצה ללמוד ויודע שהתורה שלנו ורק רוצה לדעת חשיבות התורה ובין שישראל מלמדו לעולם הוא באיסור הנ"ל וחייב מיתה עד שיתגייר או שרוצה להתגייר כמ"ש הרמב"ם ז"ל וקצת פוסקים.

וברוך שנתן תורה לעמו ישראל

מנשה הקטן

סימן שעד

ישראל שגזל מעכו"ם וחזר העכו"ם ונתגייר אי חייב בהשבון

מוצש"ק וישלח התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי המופלא והמופלג צ"מ וכו' הב' **יעקב צבי ריבא** הי"ו בישיבה שערי יושר.

בדבר מה שנסתפקו בני הישיבה בישראל שגזל עכו"ם וחזר העכו"ם ונתגייר אי חייב הישראל להשיב לו כמו לישראל אחר שגזל ממנו. והנראה פשוט דהספק הוא להשיטות דגזל עכו"ם אסור מה"ת וחייב בהשבון דלמ"ד מותר מה"ת פשוט כיון דאינו מחוייב להחזיר לו בשעת הגזילה ודאי דאינו חייב לאחר שנתגייר דמיד שגזלה מהעכו"ם קנאה לעצמו ואין

זה מעות עכו"ס עוד אלא ע"כ הספק אליבא דמ"ד גזל עכו"ס אסור מה"ת.

ומה שנלפענ"ד דהנה הרמב"ם פ"א מהל' גזילה ה"ב כתב וז"ל ואסור לגזול כל שהוא דין תורה אפילו עכו"ס אסור לגזלו או לעשקו ואם גזלו או עשקו יחזיר. ולכאורה מדכתב לשון יחזיר ולא כתב חייב להחזיר כמ"ש בה"א שם בכל הגוזל את חבירו שו"פ וכו' חייב להחזיר ושינה בעכו"ס וכתב יחזיר והשמיט תיבת חייב הי' משמע דהאי אינו חיוב מדין גזל ועיין בהגמי"י שם גרסינן בתוספתא ב"ק הגוזל את העכו"ס חייב להחזיר לו דחמור גזל העכו"ס מגזל ישראל מפני חלול השם הנה בתוספתא כתבו גם בגזל עכו"ס חייב להחזיר והרמב"ם השמיט חייב ואולי משום דבתוספתא מסיק מפני חילול השם וא"כ אין זה מדין גזילה אלא מפני חילול השם ויש לומר דהרמב"ם ס"ל דכל הדין דיחזיר הוא מפני חילול השם ולא מפני דין השבון דגזל. ואולי דהרמב"ם לשיטתו שכתב בפיה"מ כלים פי"ב מ"ז בטעם דגזל עכו"ס הוא כדי שלא ילמוד ויתרגל במדות הרעות ועיין יש"ש פ"ק דב"ק סי' מ"ח ופ"ב שם סי' כ'. ובירושלמי ב"ק פ"ד ה"ג דכל גזל עכו"ס לא הוי רק תקנת ר"ג משום חילול השם. ומיהו הרמב"ם בפ"ב מהל' גניבה כתב הגונב את העכו"ס או שגנב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן נראה דס"ל דהקרן מיהו משלם בתור חיוב כמו שמשלם נכסי הקדש אלא כפל הוא דאינו משלם מפני שנתמעט מקרא דרעהו.

ולפום ריהטא הי' עולה בדעתי לחלק בין גזלן לגנב לענין עכו"ס דבגנב מעכו"ס כיון דעכו"ס לאו בר מחילה הוא כמבואר בגמ' סנהדרין נ"ז ע"א ועיין רש"י שם אבל בגזל דבע"כ נטלו והו"ל כעין תליוהו ויהיב לגבי עכו"ס ולכן בגוזל עכו"ס לא כתב חייב להחזיר אמנם דא שיבוש הוא שהרי בגמ' שם פריך כיוצא בהן כיון דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא וצ"ל דהאי יחזיר נמי הכוונה חייב להחזיר וכבר ראיתי כן בשו"ת חו"י סי' ע"ט שכתב דקיי"ל ישראל אסור לגזול או לגנוב מגוי ואפילו כבר גנב וגזל חייב להחזיר שכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהל' גניבה ובא זה ולימד על מה שכתב בפ"א מהל' גזילה יחזיר שר"ל חייב להחזיר והכי מוכח ממ"ש פ"ז מ"ז דגזל כותי חייב בקרן ואינו חייב בחומש ודוחק לומר דחיוב הקרן בא לו מפני השבועה (ומזה צ"ע על הג"ה רמ"א א"ע סי' כ"ח ועיין ש"ך ושאר אחרונים ובאב"מ מה שהאריכו בדברי הרמ"א הנ"ל).

אלא מעתה דכיון דהגוזל מעכו"ס חייב בהשבון וא"כ כיון שנתחייב לו לשלם בגיותו אף שנתגייר לא אזיל ליה חיוב זה מלשלם לו ממונו דהחיוב להיכן אזיל, הן אמת דכבר נסתפקתי לפ"מ דקיי"ל ביבמות כ"ב ע"א דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולפום ריהטא משמע שנשתנו כל דיניו כאילו פנים חדשות באו לכאן וא"כ לאחר שנתגייר אפשר דפקע מיניה כל קניני ממון נמי וצריך לחזור ולזכות בכל נכסיו ואם בא אחד וזכה בהם בינתיים אפשר דהרי הן שלו וכן הראה לי ידי"נ מוהר"מ הירטענפעלד בשו"ת לחם שלמה (יו"ד ח"א סי' צ"ז) דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי חשוב כאלו הגוי מת ונעשו נכסיו הפקר ובזה נתן טעם מה שהביא בשם משמואל בשם האב"נ שגר המתגייר אין כליו צריכין טבילה דהוא מטעם הפקר והפקר פטור מטבילה עיין משנה הלכות ח"ה סי' ק"ו. אמנם אתא מחשבה ובטל מחשבה דלאו לכל דבר אמרו כקטן שנולד דמי ובמס' סנהדרין ע"א ע"ב אמרו ב"נ שבירך את השם ואח"כ נתגייר פטור ומבואר שם דלאו לכל דבר אמרינן נשתנה ועיין רמ"ה שם אם נגמר דינו קודם בעודו ב"נ ועיין תוס' ע"ז ס"ד ע"ב ובשו"ת חלקת יואב ח"ב סי' י"ד עכ"פ מבואר דאם בא על אשת ישראל ונתגייר חייב ע"ש ולא נפטר דהרי אלו בא עליה עכשיו נמי חייב והגם דבתוס' יבמות פ' החולץ שם דנחלקו אפי' ר"ח מפני מה גרים בזה"ז מעונים בשביל שלא קיימו ז"מ והשיב עליו ר"י גר שנתגייר משמע דעל הכל אמרינן כקטן שנולד דמי אמנם בתוס' סנהדרין הנ"ל הקשו אהא דתניא בברייתא דב"נ שהמית את ישראל או בא על אשתו נהרג אפילו נתגייר והקשו מהא דגר שנתגייר וכתבו שיש לחלק בין דיני אדם לדיני שמים ועיין רמב"ם פי"ד מא"ב הי"א עכו"ס שנתגייר ועבד שנשתחרר הרי הוא כקטן שנולד וכל שאר בשרו שהיו לו קודם אינן שאר בשר ועיין תוס' סנהדרין ס"ח ד"ה קטן דמקשה דמנ"ל להאי גר ממונא ותירץ כגון שירש מאביו קודם שנתגייר ואי נעשה הפקר או עבדו לא תירצו כלום וערש"י סנהדרין נ"ח כקטן שנולד. ולפ"ז הכ"נ לא אזיל ליה חיוב הנ"ל מישראל עכ"פ שלא נשתנה כלום ואדרבה העכו"ס שנתגייר עלה עכשיו בדינו כישראל.

ואולי י"ל דדבר זה תלוי במחלוקת לפמ"ש (ב"ק ל"ח) ת"ש הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונן לישראל ור' אבהו אמר עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ראה ז"מ שקיבלו עליהם ב"נ כיון שלא קיימוס עמד והתיר ממונן לישראל ועיין רש"י שיהא ממונו של כנעני בחזקת הפקר בד"ה חוץ מדבר זה ע"ש ובזה י"ל דתלוי נמי אי גזל עכו"ס אסור מה"ת או מותר. שוב העיר לי ב"א תלמידי היקר עדיו לגאון מוה"ר שמואל קליין הי"ו שכן פי' היראים ולפ"ז י"ל לדידן נמי תלוי בהא דאי נימא דממונן הפקר א"כ אינו חייב להחזיר לו לאחר שנתגייר נמי שהרי כבר זכה בו קודם שנתגייר וצ"ע. ובזה הי' אפשר ליישב קצת נמי דברי הלחם שלמה הנ"ל ודו"ק הגם שלא נתכוון לזה.

וציפיתי ציפיה לרבינו הגדול החו"י בתשובה סי' ע"ט הנ"ל שנשאל בגר צדק אחד מק"ק אמשטרדם אם מחויב להחזיר גניבה שגנב מישראל בגיותו ואחר שדן בהא דגר שנתגייר כתב וז"ל ולא שאל השואל רק על גזילתו לישראל ודגוי פשיטא ליה שא"צ להחזיר ולי צ"ע אחר דקיי"ל בישראל דאסור לגנוב או לגזול מגוי ואפילו כבר גנב וגזל חייב להחזיר וכו' וא"כ י"ל דה"ה זה שנתגייר אחר שנצטוה בו בעודו גוי חייב ג"כ להחזיר אחר שנתגייר רק דאפשר לומר הואיל דבאינו בתורת ישראל ליתיה במצות חזרה רק חיוב מיתה לכן גם אחר שנתגייר לא רמיא עליה מצות חזרה דאינו מצוה רק לבנ"י והכי מסתבר אף אם בכה"ג ישראל מגוי חייב דמ"מ מצות חזרה הגזל על ישראל הוא וחייב להחזיר אף לגוי (ודבריו נכונים) עכ"ל. הנה מבואר מדברי החו"י דישראל שגזל מעכו"ס ונתגייר דחייב לשלם לו ונפשט לן ספיקן.

ודע דבשו"ת מהרש"ס ח"ה סי' פ"א אות ח' הביא דהגאון ר' מאיר אריק גאבד"ק טארנא כתב דעכו"ס שגזל ונתגייר א"צ להחזיר משום דנתייאש מסתמא הישראל והוי יאוש ושינוי רשות דכקטן שנולד דמי והמהרש"ס העיר עליו מב"ק קי"ד וחו"מ סי' שס"ח דסתם גזילת גזלן ישראל הוי יאוש אבל גזלן עכו"ס לא מייאש ולשי' הב"ח גם בישראל לא מייאש אלא מדרבנן ע"ש שנראה דדחה דבריו ופלא אהני מאורי אור שלא ראו דברי החו"י הנ"ל וצ"ע.

ובדבר מה שחקרו עוד בני הישיבה אי החיוב של והשיב שייך נמי על מעות קטן ימחול נא לעיין ברמב"ם פ"א מהל' גניבה ה"א כל הגונב ממון משו"פ ולמעלה עובר על ל"ת וכו' ואחד הגונב את הגדול או את הקטן וכ"כ הטור וש"ע סי' שמ"ח ס"א ובקרית ספר ובמנ"ח סי' מ"ד ע"ש מה שפלפל. [וע"ע משנ"ה חי"ד סי' ר"ג].

והנני בזה ידידו דושה"ט וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולאילנא רבא ותקיף יתעבד המברכו בברכת התורה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שעה

בענין נכרי שגזל פחות משו"פ ובדין מי איכא מידי דלישראל שרי ולב"נ אסור

ב' בשבת לסדר ויחי יעקב התש"ל בנ"י יצו"א

שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא ה"ה רב הרבנים גאון הגאונים מידי באר יעקב משם רועה תורה לכל ישראל תורת ה' תמימה. ברורה ופרושה דלית בה תיובתא, ציס"ע, רבשכבה"ג קברניטא דספינא שר התורה והיראה כ"ק הדרג"ת מרן ר' **יעקב ישראל קניבסקי** שליט"א בני ברק.

אחדשכ"ק מרן שליט"א ביראת הכבוד ואהבת נפש. נתמלא הבית אורה בהופיע לן תורת מעכ"ק ספרי קהלות יעקב ח"י חלקים חי חי יודוך על כל ברכה ותהלה שזכה וזיכה את הרבים אשרי הדור שמעכ"ק הדר"ג שליט"א שוכן בתוכו ויקבל נא ברכתי ברכת הדיוט י"ר שיזכה עוד לתת לנו מפרי עטו בעתו עוד ינוב בשיבה דשן ורענן צדיק כתמר יפרח שתול בבית ה' להגיד כי ישר ה' עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ומלאה הארץ דעה ויחי יעקב לעולם וישראל עושה חיל לעדי עד א"ס.

ורק הערה אחת מה שעלתה בידי בליקוטים חלק ב' סי' י"ז דן בענין גזל פמשו"פ שפסק הרמב"ם בפ"א מה"ג דאסור לגזול כ"ש ד"ת והמ"מ ביאר טעמו משום דקיי"ל ח"ש אסור מה"ת כמ"ש סנהדרין נ"ז והלח"מ שם הקשה מסוגיא דסנהדרין דף נ"ט א' דאמרינן מי איכא מידי דלישראל שרי ולב"נ אסור ופריך והרי פמשו"פ (דלישראל שרי ולב"נ אסור) ומשני התם משום דלאו בני מחילה נינהו והשתא להרמב"ם מאי פריך מגזל פמשו"פ דלישראל שרי הא לישראל נמי אסור ד"ת להרמב"ם ז"ל והלח"מ דחק מאד ליישב.

וכ"ק לאחר ביאור הדברים כתב לאמר דבאמת סוגיות אלו צריכות ביאור דהא בדף נ"ז אמרינן גבי נכרי שגזל פחות משו"פ מישראל דחייב משום דנהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתיה מי לית ליה וא"כ גם גבי ישראל איכא ענין גזילה בפחות משו"פ דהא צערא איכא ומ"מ שרי לפוס סוגיא דדף נ"ט והדק"ל לדוכתא מי איכא מידי ותירץ כ"ק הדרג"ת שליט"א דהרמב"ם מפרש סוגיא דסנהדרין נ"ט שם והרי פחות משו"פ לאו אגזל קאי כלומר שגזל ישראל פמשו"פ מותר ועכו"ס אסור דזה ודאי אינו וכמ"ש להדיא בדף נ"ז אלא לענין דין ממון וה"פ והרי פחות משו"פ דלישראל לאו ממונא הוא לענין נזיקין ולענין דיינין שאין ב"ד נזקקין על פמשו"פ ולענין קנינים דפמשו"פ אינו קונה בישראל כמבואר בקדושין י"ג ואלו נכרי פמשו"פ דין ממון ליה וב"ד שלהם נזקקים עליו וקונה בפמשו"פ כמבואר בעירובין ס"ב וע"ז משני דהטעם דלישראל לא הו"ל דין ממון דבני מחילה נינהו על פמשו"פ אבל נכרים לאו בני מחילה נינהו לכך הוי אצלם פמשו"פ דין ממון עכלג"ק בקיצור.

וכדי להשתעשע בדברי כ"ק שליט"א אמרתי להעיר קצת ראשונה נראה להעיר דדעת הרמב"ם בזה היא דעת הרבה ראשונים הסמ"ג לאוין קנ"ז והחינוך פ' קדושים רל"ז כתב וז"ל מדיני המצוה מ"ש שאסור דאורייתא לגזול אפילו כ"ש אבל לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשו"פ כי התורה לא תחייב אלא בדבר שהוא ממון ופמשו"פ אינו נקרא ממון אבל מ"מ אסור הוא ד"ת כמו ח"ש שאין לוקין עליו והוא איסור

לתוריית"ע וכן נראה מדברי הטור מ"מ סי' שמ"ח וכ"ש שם וכ' הב"ח שהוא מגמ' סנהדרין נ"ז לתמר ר"פ לא נזרכה אלא לפמשו"פ וכו' ופרש"י דישראל ניטרלו מי אסור ומיעבר לו עבר דכתיב לו תגזול והשיב את הגזילה תמידי דהשבון קרי גזל ולידך לו ע"ש. ולדידהו ליכא לשנות כמ"ש כנהדר"ק שליט"א ובפרט לרש"י דנראה דבריו סותרים להדיא ועכ"פ לדידהו מכאי נריך ביאור. ועיין שו"מ מנינא מ"ג סי' מ"ה שהביא ממירה זו מדברי רש"י והתירן שם.

עוד יש להעיר דבגמ' שם לעיל מיני' פריך והרי יפת תואר ומשני התם משום דלאו בני כבוש נינהו ורמינהי ביד רמ"ה שפירש והא יפ"ת לישראל שריא וליכא משום גזל ולכותי אסור משום גזל כדאמרינן בחידך בריית וכן לעיל (נ"ז ע"ב) יפ"ת כותי נכותי וכותי דישראל וישראל דישראל אסור ישראל בכותי מותר ומקרא נמי שמעת לה דכיון דפשטינן דגזל מיתסר לב"נ ואיתסר נמי לישראל הרי יפת תאר בכלל גזל ישראל בכותי דלפקא קרא ליפ"ת להיתר שריא, כותי דלא מישתריא ליה מכאי בחיסורה קיימא ומפרקינן דהתם משום דלאו בני כבוש נינהו כלומר התי דשריא לישראל ומסירא לכותי דלאו משום קדושה יתירה דליכא בכותי הוא אלא משום דלכותי הוי גזל לישראל לא הוי גזל כלל דממונא דנפשיה ע"כ. והנראה דביפ"ת נמי משום ליסור גזל הוא דגנבי ולא מצד ליסור חשוב שכן ועיין ריב"ש ס"ת פ' תצא שאם חפי' ע"י תיעוי דמשתא דעבו נפקע פרט לשאת עכו"ם ותירץ הר"ר מליקים כדאמרינן בסנהדרין גזל דמתי מילעיא גזל דיפת תואר וקרי גזל את משמו ועיין רש"י סנהדרין נ"ז וכן יפ"ת שגוזלין את משמו במלחמה ובחר"ן שם ולפוס רייהע נראה דשתי הקושיות דיפ"ת ודפשו"פ הם מטעם גזל.

איברא דדיד רמ"ה הנ"ל בשאת כבר הרגיש בקושית הלח"מ וקושית כנהדר"ק דקושיות אלו שתרתי ניהו וז"ל ומקשינן מו והרי פשוי משו"פ לישראל שרי משום גזל דבר דמחילה הוא ולכותי אסור ומשמע דלא ס"ל כרב פפא (שם נ"ו) דסבר לתוקמי כיולא בו דגזל בפשו"פ ותני עלה ישראל בישראל אסור הכבר הרגיש בשמירה זו ומתוך כך רצה לפרש דשאת הני קושיות פליגי מהדדי והגם שרצה לפרש שם עוד ולי בעית לימא תפי' תימא כר"פ התם קל מיירי לכתחילה והכא קל מיירי בדיעבד דמי גזל ליה פשו"פ מי הגזלן ישראל הוא שרי לתחזוקי ביה ולי כותי הוא אסיר ליה לתחזוקי ביה מיהו דאה לעשמו פירוש זה דלא מצינו בעכו"ם דין דיעבד אלא לכתחילה וגם לא הוזכרו ב"י להשיב את הגזילה וגם פשטא דשמעתא משמע לכתחילה ולא דיעבד. והנה הלח"מ בעשמו רצה לתוות דקושיות תלוקות זו על זו אלא דלא עלתה לו תרוכה לשיטת הרמב"ם ז"ל דפסק כר"פ ולפענ"ד לי משם הא היי תפשר לדחות דשאת קיי"ל כר"פ וכקושיא דלף ני"ז והא קושיא דמי ליכא מידי לא פסק הרמב"ם ז"ל שהרי בפ"ט מהל' מלכים הי"ג כתב כל שאסור על ישראל משום שאמה"ע אסור על ב"נ ויש שב"נ מייצין ולא ישראל וכו' ואפר ובשר הפורשין מן המפרכשת אע"פ שאסור הא ישראל שני סימנין הרי זה אסור לב"נ משום שאמה"ע והקשה הרשב"א ושאר רשאושים עליו ועיין לח"מ שהקשה מגמ' סנהדרין נ"ט כאן ומה שדחק ליישבו.

והנה בגמ' חולין ל"ג אמר רשאב"י ס"מ מדר"ל מזמנין ישראל על בני מעים ואין מזמנין עו"כ על בני מעים מ"ט ישראל דשאיטה תליא מילתא כיון דליכא שאיטה מעלייתא לישאתי להו עו"כ דשאיהה שגי להו ושאיתה תליא מילתא כשאמה"ע דמי אמר רב פפא הוה יתיבנא קמיה דרשאב"י ושני לשיתא ליה מי ליכא מידי לישראל שרי ועו"כ אסור ולא אמרי ליה לשיתא הא טעמא קאמר ועיין תוס' שם ובגליון מהרי"ט חולין הנ"ל והנראה עכ"פ דר"פ חזר בו מלהקשות מסוגיא דמי ליכא מידי לרשאב"י כיון דטעמא קאמר ע"כ י"ל דר"פ לשיטתיה לא ס"ל בשמת קושיא זו שהקשו שם לרשאב"י משום מי ליכא מידי ועוד ע"כ כיון דהרמב"ם פסק כר"פ בגזל דפשו"פ ע"כ לא קשה לא פסק הא לידך דר"פ קאמר הא טעמא קאמר.

וראיתי בשמרא ומיי שיטה לסנהדרין שהביא דברי הרמ"ה הנ"ל בשמירת הסוגיות ותירץ לא ס"ל כר"פ ותמה לשון לא הרגיש מהא דיפת תואר ובשמת כי היד רמ"ה הרגיש גם מהא דיפת תואר כמ"ש לעיל אלא שהשיטה לא רצה דברי היד רמ"ה רק ממה שהביאו ו בשמו ולכן תמה עליו אבל בשמת אין כאן תמיהה כלל. ובדברי הרמ"ה יש לייסב נמי קושית מהרש"ל סנהדרין הנ"ל שהקשה דהא יפ"ת ישראל בישראל נמי אסור כלעיל ואי משום דשרי לנכרי ונכרי בנכרי אמאי לא תקשי ליה מגזל גופיה דשרי לעיל ישראל בנכרי ונכרי בנכרי אסור וי"ל דהך סוגיא אתיא למ"ד גזל נכרי אסור ול"ע עכ"ל אמנם לפי פירוש היד רמ"ה ותהר"ן הרי בשמת ביפ"ת הקושיא מגזל הוא ולא מיפ"ת לגד ול"ע.

ומצאתי לרבינו הגדול הגר"ע ז"ל בס"מ סי' שמ"ח אות ג' שמירת קושית הלח"מ דדף נ"ט לפרין והרי פאות משו"פ וכו' היינו להשבון ובאנס דאק עשמו הלח"מ ז"ל עכ"ל ואני ברי הקלה לע זכיתי להבין כוונתו ז"ל דגרשה לכאורה כוונתו דדף נ"ז מיירי לאסור לגזול ובהא כ"ע מודו לאסור לגזול בפשו"פ ודף נ"ט דקאמר והא פאות משו"פ הכוונה דלאתר שגזל ישראל פטור מלהשיב ועכו"ס אסיר ליה להחזיק ונריך להשיב אנס בשמת נ"ע דהיכן מציגו בעכו"ס

שצריך להשיב והלא אדרבה קיי"ל דב"נ נהרג ע"פ משו"פ וכמ"ש הרמב"ם להדיא כן בפ"ט מהל' מלכים ה"ט ובן נח שגזל פחות משו"פ ובא אחר וגזלה ממנו שניהן נהרגין עליה ולאחר התיישבות קצת נראה באמת דתירוץ זה רצה היד רמ"ה להשיב אקושיתו בתירוץ השני שתירץ התם לכתחילה והא קא מיירי בדיעבד דאי גזיל ליה פמשו"פ אי הגזלן ישראל הוא שרי ליה לאחזוקי בי' ואי כותי הוא אסור ליה לאחזוקי ביה ודחה לעצמו דפשטא דשמעתא לא משמע הכי אלא לכתחילה ולא להשבון ותו דיעבד בכותי מנ"ל דאסור והיכן הוזהרו ב"נ להשיב את הגזילה א"כ א"א לומר להשבון וצ"ע.

וברגע נפל מילתא בליבאי ליישב דברי רבינו הגר"א והלח"מ ובמחלוקת שנוי' דבגמ' עירובין ס"ב ע"א ואמר ר"ח ב"א אר"י ב"נ נהרג על פמשו"פ ולא ניתן להשבון ופרש"י דבישראל כתיב והשיב את הגזילה אבל בעכו"ם לא כתיב השבה הלכך כיון שעבר נהרג ואינו משלם וכ"כ שם רב נסים גאון ורא' מפ' השוכר את הפועל דף ע"ב אמרו ומאי לא ניתן להשבון אינו בתורת הישבון כי זה שכתוב בתורה (ויקרא ה') והשיב את הגזילה לישראל נאמר ולא לב"נ ברם התוס' שם ד"ה ב"נ הקשו דמשמע מפי' רש"י דאפילו גזל מעכו"ם חבירו לא מיחייב בהשבה ולא יתכן לומר כן לפי אותה שיטה דפ' בתרא דעכו"ם דף ע"א דהתם משמע דוקא בגזל מישראל ולא מעכו"ם חבריה ומשום קס ליה בדרבה מיניה נמי לא מיפטר דלא שייך בעכו"ם דין דקלב"מ ועיין נב"ק יו"ד סי' פ"א וכפ"ת ר"ה כ"ח והרדב"ז פ"ט מהל' מלכים ה"ט שם הקשה מאי קמ"ל ששניהם נהרגין וי"ל דאע"ג דאיתיה בעיניה דמחייב לאהדורה מיחייבי תרוייהו ועדיין צ"ע ע"כ נראה דפשיטא ליה דמחייב לאהדורי וא"כ דא הוא מחלוקת הנ"ל ועיין קצה"ח ח"מ סי' שנ"א אות ג' אמנם נראה שהעלה דרק טרחת השבון ל"ל דב"נ לא קנה וכל היכא דאיתיה ברשותי' דמרא הוא ולפ"ז י"ל דהגר"א לשיטת התוס' תירץ להשבון והלח"מ הקשה לשיטת רש"י והרמ"ה ור"נ גאון דליכא השבון וא"כ א"א לומר בשביל השבון ועכ"פ לאו בחנם דחק הלח"מ.

ומה שנלפענ"ד לומר עוד בדברי הרמב"ם ז"ל ובסתירת הדברים הנ"ל בהקדם דברי הרמב"ם פ"ה מה"א ה"ח הנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי או אוכל וכיוצא בהן וקידש בו אשה וכו' אינה מקודשת וכו' הואיל וקדש בממון חבירו שלא מדעת חבירו והרי זה גזל ואינה מקודשת ואם קידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הרי זו מקודשת מספק. וכתב הלח"מ דהאי תמרה או אגוז מיירי שיש בה שו"פ ולא הוי אלא חד ספיקא אי מקפיד או לא ומיהו סיים אע"פ שאין הלשון משמע כן אבל המל"מ פירש דהרמב"ם מיירי בתמרה או אגוז שאין בהם שו"פ ומסתמא פחות משו"פ אינו מקפיד דאינו חשוב ומקודשת מספק שמא שו"פ במדי וכמ"ש הרמב"ם פ"ד דאם קדשה בפחות משו"פ הרי אלו קדושי ספק גם התשב"ץ סי' כ"ג פירש כן דברי הרמב"ם ז"ל וכן פירש הפרישה דמיירי בפמשו"פ ודלא כפירוש הב"ח וב"ש וט"ז. ועיין מחנ"א הל' גזילה סי' א' ולכאורה כיון דלדעת הרמב"ם פמשו"פ נמי אסור לגזול א"כ אמאי מקודשת בקדשה שלא מדעת חבירו דאע"פ דקיי"ל דפמשו"פ מחיל ישראל מ"מ כל זמן שלא ידע למחול אכתי לא מחל וכמ"ש להדיא בגמ' סנהדרין נהי דבתר הכי מחיל צערא בשעתיה מי לית ליה וא"כ כל זמן שלא ידע חבירו שלקח התמרה או האגוז אכתי לא מחיל ליה וא"כ שוב הוי קדשה בגזל או עכ"פ שלא מדעת חבירו ולא קידש בממון שלו.

אמנם לאחר ההתבוננות דבר זה שבוש הוא דהרי הרמב"ם כתב בה"א ואם קידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז ולכאורה למ"ל לומר כגון תמרה או אגוז היל"ל סתם ואם קידשה דבר שאין בעה"ב מקפיד עליו או לדעת המל"מ היל"ל סתם ואם קדשה בדבר שאינו שו"פ כגון תמרה וכו' הרי זו מקודשת אבל בדיוק כתב הרמב"ם שאין מקפיד עליו דאלו קידשה בדבר שבעה"ב מקפיד עליו אפילו הי' פחות משו"פ כיון דבעה"ב מקפיד עליו אכתי אינו ממון שלו עד שלאחר שידע בעה"ב וימחול לו אבל כיון שאינו מקפיד מיד שלקחו הרי הוא שלו. וביאור הדברים נראה דמסתמא אין בנ"י מקפידים אפמשו"פ ומוחלין ומה"ט מותר ליקח קיסם לחצוץ בו שיניו וכיוצא בזה משל חבירו שמבואר בירושלמי ומייתי לה ה"ה פ"א מגזילה והב"י רס"י שנ"ט ופסקוהו בפשיטות בש"ע דליטול קיסם לחצוץ שיניו מחבילתו של חבירו שרי אפי' לכתחילה ואפילו לפי מידת חסידות דמייתי שם בשם הירושלמי היינו ליטול פמשו"פ מחבילתו וגדרו דשוה הרבה ובעלים מקפידים על חבילתם ועל גזרם ונהי דבקיסם אחד אין קפידא מ"מ יתקבצו הרבה אנשים ויקח כ"א קיסם אחד יופסק חבילתו וגדרו ע"כ מהני קפידתו שלא ליטול עכ"פ ממדת חסידות.

ובזה יש להבין דברי התשב"ץ שרמז עליו המל"מ שכתב ונראה דוקא כגון שא"ל אחר דברים שנראה שהוא מתרצה בכך כגון למה לא נתת לי יותר או כיוצא בזה אבל בשתיקה אינה מקודשת כלל ועוד שהרב ז"ל לא אמר זה אלא בתמרה או באגוז שאין בו שו"פ ואין בו דין גזלן כיוצא בזה אין החברים מקפידים זע"ז ואע"פ שאין בו שו"פ היא מקודשת מספק שמא הוא שו"פ במדי אבל אם יש בו ש"פ ויש בו דין גזל אינה מקודשת כלל עכ"ל, וצ"ב מש"כ שאין בו שו"פ ואין בו דין גזלן הרי להדיא פסק הרמב"ם דאסור לגזול פמשו"פ ד"ת וא"כ יש בו דין גזלן בפמשו"פ ולהנ"ל

אתי שפיר דודאי יש גם בפמשו"פ איסור ד"ת לגזול מדין ח"ש אבל הרמב"ם מיירי בדבר שאין בני אדם מקפידים ודבר שאין דרך בני אדם להקפיד פמשו"פ אין בו דין גזלן כלל דמותר לכתחילה כמו קיסם דכה"ג אין דרך להקפיד ורק פמשו"פ שדרך להקפיד עליו כה"ג יש בו משום איסור גזל. ועיין אבנ"מ סי' כ"ח ושו"ת ח"ס א"ע סי' פ"ה באריכות לחלק בין אין מקפיד ובין מידי דשוה פחות משו"פ מיד עכ"פ וי"ל בזה הרבה ובשו"ת מחנה חיים ח"א סי' ס"ז האריך הרבה לחלוק בדבר ובשו"ת נוב"י סי' נ"ט נתקשה לדעת מאין הוציא הרמב"ם דין זה דדבר שאין בעה"ב מקפיד אין בו איסור גזל והניח הדבר בצ"ע אמנם לפמ"ש בפמשו"פ הוא דס"ל כן והוא מגמ' סנהדרין הנ"ל דף נ"ט והרי פמשו"פ.

וראיתי להיראים מצוה רנ"ז שכתב והגוזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר אחת מהן אמר רבה גזל אין כאן השבה אין כאן פי' שאין השבה פחותה מפרוטה ופרוטה לא כתיבא בקרא י"ל דאין נקרא גזל אלא בדבר שדרך העולם להקפיד בו וקיס להו לרבנן שאין דרך העולם להקפיד בפחות משו"פ ע"כ. והנראה מדברי היראים ב' דבריס, א) דאין נקרא גזל אלא בדבר שדרך העולם להקפיד בו ובזה אפילו הי' יותר מפרוטה הרבה כיון שאין מקפיד בו ליכא גזל, ב) דקיס להו לרבנן דפחות משו"פ אין דרך העולם להקפיד בו, ונראה פשוט דהיינו מן הסתם אין דרך העולם להקפיד בפחות משו"פ וא"כ הלוקח פמשו"פ מן הסתם לית ביה משום גזל.

ולפ"ז נלפענ"ד ליישב לשיטת הרמב"ם סתירת הסוגיות כן דבדף נ"ז מיירי בגונב או גוזל פמשו"פ וכיון שגונב ולא לוקח בפרהסיא הוא לפי שיודע שהבעלים מקפידים אפילו אפמשו"פ ולא רוצים להניחו ליטלו בפרהסיא ולכן הולך וגונב או גוזל בע"כ ממנו והגם כי אין בו דין גזל להשבון דאין דין גזילה בפחות משו"פ מ"מ אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי כיון דראינו שאינו מוחל הוא אפחות משו"פ א"כ כל זמן שלא מחל לו ולא נודע לבעלים שלקח ממנו פמשו"פ אכתי חזי לאיצטרופי שאם יגזול עוד פמשו"פ יצטרף לפמשו"פ קמא ויעשה פרוטה שלמה והבעלים כל זמן שלא ידעו שלקח לא מחלו לו שהרי מקפידים הם והא ראי' שהלך וגנב פמשו"פ ולא לקח בפרהסיא וכן בגזל אבל בדף נ"ט דפריך והרי פמשו"פ דלישראל שרי מיירי בסתם שלוקח פמשו"פ בפניו ולא שגונב או גוזל כמו בלוקח קיסם לחצוץ בו שיניו וכיוצא בו דהאי שרי לגמרי ומותר הוא כיון דסתם בנ"י לא קפדי ואתי שפיר דברי הרמב"ם ז"ל מסתירת הפוסקים.

ומדויק בזה קושית כג"ק שליט"א שדייק דבדף נ"ט לא הוזכר כלל ענין גזל אלא והרי פחות משו"פ דאהכ"נ בכיוון דייקי לכתוב והרי פמשו"פ ולא זכרו מגזל כלל דהכי מיירי בפחות משו"פ שנוטל בפני הבעלים ולא בגזילה וגניבה אלא בפניהם וזה מותר אפילו לכתחלה ובדף נ"ז מיירי בגונב פמשו"פ או גוזל כנלפענ"ד.

סימן שעו

גזל פמשו"פ וחזר וגזל אי כה"ג נמי אמרינן קמא קמא מחל

עוד להנ"ל

ומידי דברי בו עוד זכור אזכרנו לפמ"ש הפנ"י קדושין מ"ו דאפשר אפילו גזל פחות משו"פ וחזר וגזל פחות משו"פ נמי לא ניתן להשבון כיון שאין עליו שום ממון בשעה שגזל דהיינו בשעת אכילה וצ"ע ואפשר שלזה נתכוין מהרש"ל ז"ל לחלק עכ"ל נראה דהפנ"י מספקא ליה הא דינא בגוזל וחוזר וגוזל אי מצטרף או מוחל קמא קמא ובמקום אחר הבאתי קצת ראי' ממד"ר נח פל"א כי מלאה הארץ חמס איזהו חמס ואיזהו גזל א"ר חנינא חמס אינו שו"פ גזל שו"פ וכך היו אנשי מבול עושים הי' אחד מהם מוציא קופתו מלאה תורמסים והי' זה בא ונוטל פחות משו"פ וזה בא ונוטל פחות משו"פ עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדין ועיין יפה תואר שם ולכאורה אי נימא דפמש"פ אינו מצטרף היו יכולים ליקח כמה פעמים פחות משו"פ ולמה רק אחד נטל פמשו"פ ולא כמה פעמים ולפמ"ש הפנ"י החקירה י"ל דרק הגוזל פעם אחת מחיל אינש אבל גזל וחזר וגזל ודאי אינו מוחל דכה"ג איגלאי מילתא למפרע דמחילה בטעות היתה ועיין רמ"א ח"מ סי' רמ"א דכל מחילה בטעות אפילו קנו מידו לא מהני ואפילו למ"ד מחילה בטעות הוה מחילה היינו דטעה מעצמו אבל הטעוהו אחרים לכ"ע לא הוי מחילה עיין תשב"ץ ח"א סי' ב' ומהר"ם אלשקר.

ועיין גיטין מ"ז ע"א הלקט והשכחה והפאה של נכרים חייב במעשר ומוקים בלקשו"פ של ישראל ולקטינהו נכרי ודקאמרת הא מפקרי וקיימי נהי דאפקריה אדעתא דישראל אדעתא דנכרי לא אפקריה ובתוס' הקשו מריו"ח בירושלמי דנכרי לישראל ולא לנכרי הוי הפקר ותירץ דהכא אפילו לישראל לא הפקירוהו אם לבסוף ילקטו נכרים והר"ש פ"ו דפאה בתי' ב' תירץ דאתי נמי כריו"ח וכוונת הש"ס משום הפקר בטעות קאתי עלה דאדעתא שלבסוף ילקטו נכרים לא הפקיר מעולם וא"כ הו"ל הפקר בטעות דלא הוי הפקר והכ"נ הו"ל הפקר של פמשו"פ לגביה בטעות ולא הוי הפקר, וקצת יש לעיין בתקנת חז"ל אי הוה אגברא או אחפצא עיין ח"ס בחי' על ב"מ דף י"א בד"א של אדם קונות לו שחקר כעין זה אי נפל על אבדה והראה שאין דעתו לקנות

בתקון חז״ל אם בטלה אצלו כל דין קנין ד״א או דוקא באותו ענין וצ״ע.

הן אמת דהא ראי׳ מהמדרש יש לדחות דהתם בב״נ קיימינן וב״נ אפילו פחות משו״פ אינו מוחל אמנם נראה דדיני דישראל קמ״ל שהרי קאמר ונוטל פמשו״פ עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדין ואי בב״נ אפילו פחות משו״פ מוציאין בדין כיון דנהרגין אפמשו״פ א״כ לדידהו הו״ל ממון ונזקקין לדין אפילו בפמשו״פ וקשה לומר דבב״נ נמי הגם דהו״ל ממון דפמשו״פ וחייב מיתה מ״מ לענין דיני ממונות הב״ד שלהם נמי אין דנין להוציא בפחות משו״פ, בר מן דין לפענ״ד לא מבעיא בגנב וחזר וגנב קודם שנודע לבעלים דמצטרף שהרי לא ידעו למחול וכיון שגנב ואיכא הקפדת בעלים, עכ״פ בעי דעת ולמחול אפילו נימא בע״כ הוה מחילה אלא אפילו בגוזל נמי נלפענ״ד מטעם מחילה בטעות כיון שחוזר וגוזל איגלאי מילתא למפרע דלא הי׳ מוחל כה״ג והו״ל גזל ממש, ולא אכחד מעטי דראיתי בקצת האחרונים דפשיטא להו דבב״נ נמי פמשו״פ אין ב״ד נזקקין להם אמנם לפענ״ד פשוט כדברי כג״ק שליט״א דפשיטא לי׳ שם דבב״נ חייבים להזדקק אפילו אפמשו״פ כיון דלדידהו ממונא הוא וב״ד נזקקין להו להורגן הכ״נ להוציא הממון וצ״ע.

והנראה בהסבר הדברים דהא דקיי״ל בישראל פמשו״פ אינו בדין השבון משום דישראל רחמנים הם ומוחלין וא״כ אפילו בא אחד ואינו רוצה למחול בטלה דעתו וכה״ג הפקירו ב״ד את חלקו בפמשו״פ ובע״כ צריך למחול והתינח כל שלא לקח אלא פמשו״פ ולא יותר כיון דסתם בני ישראל אינם מקפידים והלוקח לא עשה שלא כהוגן אם הי׳ אחד שמקפיד הרי עשה שלא כהוגן לזרע ישראל שלא להקפיד ולכן בטלה דעתו והפקירו ובע״כ מוחל אבל בגונב וגוזל וחוזר וגונב וגוזל כה״ג ודאי לא עשו ב״ד תקנה דלמה יתקנו לרשע שגונב וחוזר וגונב ובדעתו לחזור ולגנוב כה״ג ודאי לא תקנו לבטל דעתו ולהפקיר ממונו ולכן שפיר אמרינן דאפילו מחל בע״כ לחצי פרוטה כיון שחזר וגזל ממנו חצי פרוטה אחרת מצטרפת.

ובזה נלפענ״ד ליישב קושית האחרונים עיין שו״ת עמק יהושע סי׳ ה׳ ובחי׳ הרי״מ ח״מ סי׳ שמ״ח אדברי הרמב״ם וה״ה הובאו בסמ״ע שם דאסור לגנוב כ״ש ד״ת משום דחזי לאיצטרופי כיון דמיד שגזל ח״פ מחיל ליה כמבואר בסנהדרין נ״ז ודומה להא דשבת דף פ׳ וכן פסק הרמב״ם הוציא ח״ש והניחו וכו׳ ואם קדם והגביה החצי הראשון קודם הנחת השני נעשה כמי שנשרף ופטור והכ״נ כיון דמחיל תו לא מצטרף ע״ש ולפמ״ש אתי שפיר דברי הרמב״ם ודעימיה לא מיבעיא בגנב שהרי אפשר קודם שיתודע לו יחזור ויגנוב פמשו״פ ויצטרף שאכתי לא מחל וכדלעיל דבגנב בעי שידע וימחול אלא אפילו בגזל שבפניו גזלו מ״מ אם יחזור ויגזול עוד ח״ש בטלה ליה מחילתו וא״כ הרי הוא בכלל ח״ש דחזי לאיצטרופי כנלפענ״ד.

וקצת י״ל עוד לפמ״ש בירושלמי מודה ר״ל באסה״נ ומודה ר״ל ביוה״כ ומודה ר״ל בדעתו להשלים נראה דאף דס״ל ח״ש מותר מה״ת היינו בסתם אבל בדעתו להשלים מודה שאסור מה״ת וא״כ בגוזל וחוזר וגוזל פמשו״פ הו״ל כדעתו להשלים וכן בגונב וכה״ג ממילא המחילה לא הוי מחילה דכיון דדעתו להשלים כה״ג ליכא מחילה כלל וי״ל.

ואמרתי לשום על לב מעכהדרג״ק מה שראיתי לרבינו הגדול הבה״ג בהל׳ יוה״כ וז״ל מימר קאמרינן דמאן דאכיל ביו״כ חייב כרת ושיעורו בככותבת ומאן דאכיל חלב ודם ונותר ופיגול ושאר איסורי דכתיב בהו כרת שיעורן בכזית פחות מככותבת ופחות מכזית הא קאמרינן דלא מיחייב איסורא אית ביה או לא את״ל אית ביה איסורא מדאורייתא או מדרבנן והנראה לפוס ריהטא דס״ל דרק באיסורי כרת הוא דאיכא איסור בח״ש והוא פלא לכאורה ובסה״מ לרס״ג ל״ת ס״ה העיר עליו וגם דבריו צ״ע ובעניותנו כתבתי קצת ישוב ואם יש לכג״ק בזה ביאור נכון אענדנה עטרה על ראשי.

והיות שנתארכו הדברים קצת לא אוכל כעת להאריך עוד ואי״ה עוד חזון למועד להשתעשע בדברי כג״ק שליט״א הנאהבים לי מאד מאד ובזה הנני חוזר על הראשונות בתודה רבה כפולה ומכופלת על שלחו לנו מתורתו ספריו היקרים ובזה הנני אחוה קידה דושכג״ק וכאש״ל ומתפלל לאריכות ימיו ושנותיו עד ביאת גואל צדק החותם ברעדה בלב ונפש

מנשה הקטן בן רחל לאה

סימן שעז

בענין חנוני שאומר לך איני רוצה למכור ולחברך אני רוצה

מה שנשאלתי מאחד מתלמידי הישיבה שמובא בס׳ מוצל מאש סי׳ ל״ט שנסתפק במי שיש לו בחנותו חפץ אחד העשוי למכור ובאו ב׳ בנ״א ליקח כל אחד אומר לי תמכור את החפץ אם יכול המוכר לומר לך איני רוצה למכור לזה אני רוצה למכור או לא ורצה להביא ראי׳ מטוח״מ סי׳ שנ״ט דאין אדם יכול לגזול ע״מ לשלם וכו׳ ודוקא כשהתשלומין אינם בעין אבל אם הם בעין יכול ודוקא בדבר העשוי לימכר אבל אינו עשוי לימכר כגון חפצי ביתו לא וכתב הסמ״ע דאם הבעלים כאן יכולים לומר אפילו אתה נותן לי יותר טוב ממנו אין אני נותן אלמא דבידו לומר כן שוב דחה לעצמו דהתם המוכר אומר שאינו רוצה למכור כלל שוב רצה להביא ראי׳

מהא דר"פ האומר רבב"ח יהב ליה זוזי לרב למיזבן ליה ארעא ופרש"י שהיו בעלי זרוע וקשה לימא שלא הי' רוצה ליתנה אלא לרב וגם זה משום שהמוכר אינו רוצה למכור לשום אדם אלא לכך ולא מצא ראי' אלא מסברא כתב על כ"ז הדבר פשוט אצלי דביד המוכר לומר לזה אני רוצה למכור ולא לזה.

ולפענ"ד הוא גמרא מפורשת ב"מ דף ב' למה לי למתנא זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי וכו' אמר רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי ואמרי לה כדי רישא במציאה וסיפא במקח וממכר דאי תני מציאה וכו' אבל מקח וממכר דליכא למימר הכי אימא לא ואי תנא מקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי ואמר חברא' דמי קא יהיב ואנא דמי קא יהיבנא וכו' ופריך וליחזי זוזי ממאן נקט ומשני לא צריכא דנקט מתרוייהו מחד מדעתיה ומחד בע"כ ולא ידענא מהי מדעתיה ומהי בע"כ.

ופרש"י במקח וממכר קניתיה מיד פלוני ודוקא מו"מ הוא דאמרינן יחלוקו בשבועה דאיכא למימר שניהם קנאוה ולשניהם נתרצה המוכר וכו' ובד"ה וליחזי זוזי ממאן נקט פרש"י נשאל את המוכר ממי קיבל דמיה דתניא בקדושין נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי ועיין תוס' שם ד"ה וליחזי זוזי וכו' ור"י מפרש דנשאל להם ממי קבל המוכר המעות שאין אנו חושדין אותו לשקר בזה לומר נתתי והוא לא נתן וגם הם אינם חלוקים אלא למי נתרצה המוכר אבל בנתינת המעות אינם חלוקין ע"כ הרי מבואר דברצוי המוכר תלוי.

איברא דבגמ' קדושין ע"ג ע"ב כתבו כן להדיא וז"ל נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי וכו' ופריך וניחזי זוזי ממאן נקט ומשני לא צריכא דנקט מתרוייהו ואמר חד מדעתאי וחד בעל כורחי ולא ידיע הי מדעתו והי בע"כ הנה מבואר דבדעת המוכר תלוי לומר לזה אני רוצה למכור ולזה איני רוצה לזה לפענ"ד פשוט. ועיין טח"מ סי' רכ"ב ובסמ"ע ובש"ך שם סק"א שהאריכו בביאור הסוגיא ואי קבל מעות מאחד ואמר לשני נתרצה אי נאמן ועיין בנתיבות שם עכ"פ פשוט לכ"ע דביד מוכר לומר לזה אני רוצה למכור ולא לזה דאל"כ אכתי אמאי מהימן וז"פ מאד. ועיין רמב"ם פ"כ ה"ד נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי ובהגמי"י פר"ח במיגו אם הי' רוצה הי' מוכרו לו וכן בתוס' כבעמוד ולא כפרש"י ורפ"ק דב"מ ע"ש.

ומינה נראה לדייק נמי ספק שני שנסתפק שם אם בא אחד וכפהו עד שמכר לו אי מקרי חמסן ועובר משום גזל או דילמא לא הוי חמסן אלא היכי שאינו רוצה למכור כלל ובא זה ונטלה בע"כ אבל היכא שרוצה למוכרה אלא שלזה אינו רוצה אפשר דלא הוי גזלן וממ"ש ראי' ברורה דהוי גזלן שהרי רמו חכמים שבועה עליה משום דמורי ואמר חברא' דמי קא יהיב ואנא דמי קא יהיבנא וע"כ משום דהאי דבע"כ הו"ל כגזלן ואי נימא דבדיעבד לא מקרי גזלן א"כ יחלוקו ודו"ק. וע"ש עוד ספיקות ולפענ"ד כולם נכללו בזה בס"ד.

ידידו דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שעח

בענין אי מהני יאוש בעלים בעבדים ובמחלוקת הראב"ד והרשב"א

א' לס' שמן למאור התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי יקירי האי צ"מ חו"ב בנש"ק עדיו לגאון ולתפארת וכו' הרה"ג מוה"ר יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א חדב"נ כ"ק אדמו"ר מבאבאוו שליט"א.

אחדשב"ת בידידות. מכתבו היום קבלתי וחשתי להשיבו מחמת ידידות גם כי אם לא אשיב חושש אני שיאבד המכתב בין שאר המכתבים הצריכים תשובה אמנם בעונ"ה נטרפה השעה ולבי בל עמי כי שר וגדול נפל בישראל על שדי המלחמה מרן כ"ק אדמו"ר מגור מוה"ר ר' ישראל אלטער זצוקלה"ה וכמעט לא יכולתי לעיין כל היום בדברי תורה וגם עכשיו רק כמצליף בלי עיון כי אהבת עולם אהבתיו וכמעט היתה נפשי קשורה בנפשו להבחל"ח ובאמת כי הדור נתייתם מאד, בשנה זו לבד נעדרו מאתנו בעונ"ה כמה מצדיקים וגדולים אדמו"ר מפאלטאשאן, מנאוואמינסק, ר' איציקעל מאנטווערפען, הגאון ר' יחזקאל אבראמסקי, ואחרון אחרון חביב אדמו"ר מגור, זצוקלה"ה, לבד מגדולים שלא היו כ"כ מפורסמים ועדיין לא נושענו וי"ר שעוד בניסן זה נזכה להגאל גאולת עולם במשיח צדקנו בב"א.

והנה עברתי על דבריו שנאמרו בטוב טעם ודעת בקושיא בה נדברנו בש"ק אמנם כנראה דהיות כי היתה תורה שבע"פ ובקיצור ולכן לא תפס קושיתינו על הש"ך ז"ל והנני שולח לו צילום ממה שאמרתי בס"ד לישב שיטת הראב"ד ז"ל דבעבד שייך יאוש בעלים וממילא דלא כשיטת הש"ך ז"ל. ומה שתמה מעכ"ת דהש"ך ס"ל כהרשב"א הנה באמת כי הבאתי זה דהרי כן הוא מפורש בש"ך שם אלא דמ"מ אטו גברא אגברא קרמית והרי הראב"ד ז"ל גדול הדור הי' קודם הרשב"א ז"ל ולא ס"ל כוותיה ואני בעניי הבאתי ראי' לשיטת הראב"ד ז"ל ושדעת כמה מהראשונים כוותיה כמו התוס' נזיר ורש"י ותוס' הרא"ש שם והמאירי גיטין הנ"ל ופשטות לשון הגמ' וק"ל.

הרמב"ם פ"ט מה"ג ה"א כתב וז"ל הגוזל קרקע מחבירו והפסידה כגון שחפר בה בורות שיחין ומערות או שקצץ את האילנות וכו' חייב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת הגזילה או ישלם דמי מה שהפסיד אבל אם נשחתה מאליה כגון ששטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים אומר לו הרי שלך לפניך שהקרקע בחזקת בעלים קיימת, ובהשגות אבל אם לא נשחתה א"א אמת הוא זה אלא שלא ביאר כן שהרי עשה עבדים כקרקעות לענין גזילה שהרי הזקינו אומר לו הרי שלך לפניך מיהו הני מילי לענין כחושה אע"ג דלא הדרא גזלה מיהא בעינה איתא ואומר לו הרי שלך לפניך אבל מ"מ נגזלים הם ונקנית ביאוש דכתיב וישב ממנו שבי ואמרינן העבד שנשבה ופדאוהו לשם בן חורין אחר יאוש לא ישתעבד בו לא ראשון ולא שני אלמא לאו כקרקע דמי דהא קני נפשיה ביאוש הלכך כשמת העבד או נשרף משלם את דמיו שהרי משמת אין שלו לפניו וכשמת לגזלן מת עכ"ל. ובש"ע ח"מ סי' שס"ג ס"א כתב גזל בהמה והזקינה וכו' אבל אם גזל בהמות וכחשו כחש שאפשר לחזור או שגזל עבדים והזקינו או שגזל מטבע ונפסל וכו' אומר לו הרי שלך לפניך.

והש"ך סק"ג כתב והזקינו נ"ל הא דנקט והזקינו ל"ד אלא ה"ה נשרפו ואינן בעולם כלל לדידן דקיי"ל עבדי כמקרקעי דמי וכמו שהוכחתי לקמן סי' שפ"ו סקי"ג מן הש"ס והרמב"ם וה"ה והסמ"ג, והראב"ד כתב בהשגות רפ"ט מה' גזילה וז"ל ה"מ לענין כחישה אע"ג דלא הדר גזילה מיהא בעינא איתא, ואומר לו הרי שלך לפניך וכו' וכשמת לגזלן מת עכ"ל ונראה דבמה דס"ל להראב"ד דכשם שאין קרקע נגזלת כך אין יאוש לקרקע והא בהא תליא נראין דבריו והיינו כדעת רש"י ותוס' ר"פ לולב הגזול וכו' מ"מ בהא דס"ל להראב"ד דכשנשרף העבד חייב אין דבריו נלפענ"ד דהא עבד איתקש לקרקע והאיך נימא דהוקש לחצאין לענין כחש דלא הדרא ולא לענין נשרף אלא ודאי משמע דאיתקש לגמרי לקרקע דברשותא דמרא קמא קאי והו"ל כאלו לא גזלה וכו' והא דאמרינן בהשולח (דף ל"ז) דעבד שנשבה אחר יאוש לא ישתעבד נראה דשם הוא דגלי לן קרא דמהני בה יאוש אבל מ"מ ל"ש בתורת גזילה, ועוד י"ל דגם בעבד גופיה לא מהני יאוש והתם דמהני יאוש היינו בעבד שנשבה במלחמה שאני דגלי לן קרא דחזקת מלחמה מהני ואפילו בקרקע גופיה מהני חזקת מלחמה וכדילפינן התם מעמון ומואב טהרו בסיחון וכבר האריך הרשב"א בפ' השולח בחדושיו דף ל"ט סוף ע"א להוכיח כל זה ומשמע להדיא מדברי הרשב"א דאין יאוש לעבד כמו שאין יאוש לקרקע ושאני התם דגלי לן קרא דחזקת מלחמה מהני וא"כ לפ"ז אף אם נשרף העבד פטור הגזלן ע"ש. ובנתיבות שם אות א' כתב דיאוש מועיל בעבד דאפילו בקרקע נמי אלו הי' מציאות ענין של אבידה הי' מועיל יאוש אלא דלא שייך אבידה בקרקע דהארץ לעולם עומדת ולכן לא שייך יאוש כמ"ש הרמב"ן דיאוש אינו מועיל רק ביצא מרשותו וא"כ בעבדים כיון דיצאו מרשותו מועיל יאוש ע"ש.

ולפום ריהטא עלה בדעתי דהא אי מהני יאוש בעבד במחלוקת שנויה דרש"י גיטין ל"ח ד"ה בחזקה פירש כגון שהחזיק בו וקנאו בחזקת יאוש כשהפקירו רבו כשנתייאש הימנו, ובד"ה עמון ומואב כתב והאי עבד נמי כיון דאפקריה ישראל ביאוש קנה ליה עו"כ בחזקה, עוד שם ד"ה יאוש הוי הפקר עכ"ל, נראה דס"ל דיאוש דין הפקר ליה ומדין הפקר שנאו ליה וא"כ שפיר מהני יאוש דכמו דמהני הפקר בעבד לכ"ע אלא דלשמואל אפילו גיטא דחירותא לא בעי ולר' יוחנן צריך גט שחרור אבל הפקר לכ"ע מהני וא"כ יאוש נמי מהני ולמ"ד דיאוש לאו משום הפקר הוא א"כ בעבד לא מהני ושאני הכא דגזה"כ הוא וכדעת הש"ך מקרא דוישב ממני שבי וכ"ש לפמ"ש דהרמב"ם ס"ל דהפקר גופי' הוא מדין נדר וא"כ א"א לומר דיאוש הוא מטעם הפקר כמובן.

אמנם לאחר העיון נלפענ"ד דברי הראב"ד נכונים ודברי רבינו הש"ך צ"ע דהנה תנן התם במשנה נזיר (דף ס"ב ע"ב) עבר מכנגד פניו ר"מ אומר לא ישתה ור' יוסי אומר ישתה לימא בדשמואל קמיפלגי דאמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות וא"צ גט שחרור וכו' ופי' התוס' דהשתא קס"ד כיון שהעבד ברח מכנגד פניו מסתמא נתייאש הימנו האדון והיינו הפקר ר"מ אית ליה דשמואל ור"י לית ליה דשמואל ומשני דכ"ע אית להו דשמואל דמפקיר עבדו יצא לחירות והאי עבד שברח מכנגד פניו לא מיירי בנתייאש ולא חשבינן ליה הפקר ע"ש ובתוס' הרא"ש פירש ג"כ הכי ע"ש הנה מבואר דלפי הס"ד דכיון דברח העבד ונתייאשו הבעלים הימנו העבד הו"ל הפקר לכ"ע ולא נחלקו אלא אי קיי"ל כשמואל או לא, גם לפי המסקנא דמשני דכ"ע אית להו דשמואל וקמיפלגי במה ניחא לאדון יותר שיחזור העבד דאמרינן דהאדון לא נתייאש הימנו, מבואר מיהו דלכ"ע אלו נתייאש הימנו באמת העבד יוצא לחירות מבואר עכ"פ דיאוש מהני בעבד והכא אין לומר כמ"ש הש"ך בגיטין דגזה"כ הוא בגוזל עבדו מקרא דוישב דהכא מיירי בעבד שברח מעצמו ואפ"ה מהני יאוש.

ובאמת כי הכי דייק ריהטא דש"ס גיטין הנ"ל גבי אמתיה דמר שמואל דאשתבאי ופרקוה לשום אמהתא ואינהו סבור לפני יאוש הוה ולא היא לאחר יאוש הוה ושמואל לא מיבעיא דאשתעבודי לא משתעבד בה אלא גיטא דחירותא נמי לא צריכה והנה ע"כ דיאוש הוה מכלל הפקר דאל"כ

מה קאמר שמואל לטעמיה הא הכא יאוש הוה ולא הפקר ויאוש לא הוי מדין הפקר ומאי שייטי' דמר שמואל לטעמיה ויפה פירש"י דיאוש הוי הפקר. וכן ראיתי להמאירי גיטין ל"ט שכתב וז"ל מי שברח עבדו או שאבד הימנו ונתייאש ממנו הרי הוא כמו שהפקירו ויצא לחירות אלא שצריך לכתוב לו גט שחרור שכל שיוצא מתורת יאוש או הפקר צריך גט שחרור והנה מפורש כתב כדעת הראב"ד ז"ל דמהני יאוש לעבדים כדין המפקיר עבדו שיצא לחירות.

אלא דהפנ"י הקשה לפרש"י דיאוש הוי הפקר א"כ למ"ד דיאוש בעבד מהני אמאי לא מהני יאוש בקרקעות והרי רש"י כתב להדיא בפ' לולב הגזול גבי אוונכרי דקרקע אינה נקנית בשום יאוש דנפקא לן מקראי בפ' הגזול ועבדים נמי אמעטי מהני קראי גופייהו ע"ש מה שהאריך ובאמת כי זהו קושית הש"ך ח"מ הנ"ל ופלא שלא זכר השר כלום מדברי הש"ך ולבסוף העלה ג"כ כרבינו הש"ך דדוקא ביאוש של כיבוש מלחמה הוי כהפקר ומהני מדין חזקה ולא מטעם יאוש ובזה בקרקעות נמי מהני יאוש וע"ש עוד תירוץ אחר אבל לדידיה נמי תקשה מגמ' נזיר דהתם לא מיירי מיאוש ע"י כבוש ומהני. ולולי דמסתפינא הי' אפשר ליישב קושית הפנ"י לפמ"ש הנתיבות לחלק בין יאוש להפקר דיאוש כל זמן שלא בא ליד זוכה יכול לחזור בו והפקר אינו יכול לחזור בו וא"כ י"ל דבקרקע יאוש לא מהני דלעולם לא אתי ליד זוכה הוא ולעולם יכול לחזור בה אפילו מתייאש הימנה אבל בעבד כיון דאתי ליד זוכה תו לא יכול לחזור בו וא"כ יאוש מהני בתרוייהו אלא דבקרקע לעולם לא אתי ליד זוכה ולכן לעולם יכול לחזור בו ובעבד קנה עצמו וזכה בעצמו או אחרים זכו בו.

עוד י"ל לפמ"ש המאירי במג"א דתרי מיני הפקר נינהו הפקר שעושה קנין והפקר של סילוק רשות והפקר שעושה קנין אינו יכול לחזור אבל הפקר של סילוק רשות יכול לחזור בו ולכן בחמץ דהו"ל הפקר של סילוק רשות ולא הפקר שעושה קנין יכול לחזור בו וכבר האריכתי בזה ליישב שיטת רש"י והרע"ב ריש פסחים שפירש שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתי' עלויה ויעבור בבל יראה והרי כיון שביטל מאי מהני חזרתו כיון דהפקיר החמץ ולהמאירי אתי שפיר דההפקר בחמץ הוא הפקר של סילוק רשות וכל זמן שלא זכה בו עכו"ם יכול לחזור בו ושפיר אמרו שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילוה ע"ש והארכתי בזה ולפ"ז נראה דכיון דרש"י ס"ל דתרי מיני הפקר הם הפקר של סילוק רשות והפקר שעושה קנין וא"כ יאוש ודאי הו"ל הפקר של סילוק רשות שהרי אינו מפקירו בפירוש אלא מיאש הימנו והו"ל הפקר של סילוק רשות ולכן גבי עבד מהני דכל שמתייאש הימנו זכה בעצמו או אחרים זכו בו אם לא זכה בעצמו ושוב לא יכול לחזור אבל בקרקע שהארץ לעולם עומדת וברשות בעלים אפילו הוי סילוק רשות מ"מ יכול לחזור ולכן יאוש לא מהני בקרקע מטעם יאוש אלא הפקר ממש שעושה קנין ושפיר מיושבת קושית הפנ"י מרש"י. ועיין תוס' גיטין ל"ח ע"א ד"ה המפקיר עבדו בסופו שכתבו אבל הפקר שמסלק רשותו מעליו מהני לשמואל אפילו בלא שטר ובתוס' יבמות מ"ח ע"א ד"ה המפקיר עבדו הקשו לשמואל למ"ל שטרא בעבד כנעני יפקירנו ותירצו לחלק בין הפקר שעושה קנין להפקר של סילוק רשות ע"ש ובחי' הארכתי.

ודע דבש"ע ח"מ סי' שע"א הביא הש"ך סק"ב מחלוקת הראשונים ז"ל אי יאוש מהני בקרקע והמחבר פסק דלא מהני ודלא כהרא"ש והתוס' פ' ח"ה ועיין קצה"ח שם דגם במי שיצא למקום והניח שדותיו ונתייאש מהם דלא מהני ע"ש ולפענ"ד יש לחלק בין יאוש סתם ליאוש דגזילה כיון דיאוש הוה סילוק א"כ אפשר דבסתם מהני אם קנה אחר והא דלא מהני היינו עד שלא זכה אחר יכול לחזור ובגוזל כה"ג לא מהני דאפילו אייאש בעי קנין ושיצא מרשות בעלים אבל יאוש בסתם אפילו סילוק אם זוכה בה אחר מהני ודו"ק וצ"ע.

איברא דבתוס' ב"ק ס"ו ע"א ד"ה כיון דבאיסורא אתי לידיה כתבו מכאן משמע דיאוש אינו כהפקר גמור דא"כ אפילו בתר דאתיא לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר והא דאמר בהשולח נתייאשתי מפלוני עבדי דלא בעי גט שחרור וכו' לא משום דכי מתייאש הרי הוא מפקירו וכו' אלא התם היינו טעמא דכי היכי דהפקר אין צריך גט שחרור לפי שאין רשות רבו עליו הכ"נ כשנתייאש אין לרבו רשות עליו ע"כ הנה דהתוס' ס"ל דיאוש אינו מדין הפקר ואפ"ה מהני יאוש בעבדים משום דאין רשות רבו עליו וקצת צ"ע דלכאורה סתרו דבריהם מתוס' נזיר דשם כתבו שיאוש הו"ל הפקר וכמ"ש להדיא וז"ל דהשתא קס"ד כיון שהעבד ברח מכנגד פניו מסתמא נתייאש הימנו האדון והיינו הפקר מבואר דס"ל ביאוש הו"ל דין הפקר וכדעת רש"י גיטין וי"ל דכוונתם דיאוש הו"ל דין הפקר וכונתם כמו בב"ק וצ"ע מיהו לדידן פשוט דס"ל דיאוש מהני בעבד וכדעת הראב"ד.

והרמב"ם פ"ח מה"ע הי"ד כתב עבד שברח מבית האסורין אם נתייאש ממנו רבו יצא לחירות וכופין את רבו וכותב לו גט שחרור הרי דיאוש מהני לעבד ובגמ' דף ל"ט ע"ב אמרו לפני רבי נתייאשתי מפלוני עבדי מהו אמר להם אומר אני אין לו תקנה אלא בשטר ופרש"י נתייאשתי לשון הפקר הוא הנה דיאוש מהני לעבד לכ"ע. והנה התוס' גיטין מ"ג ע"ב ד"ה אם כתב עליו אונו הקשו מהא דאמימר דהמפקיר עבדו אין לו תקנה דאיסור הוא דאיכא גביה ולא מצי מקני ליה ותי' דלא דמי למפקיר דעו"כ לא קני אלא למעשה ידיו ואכתי פש ליה גבי ישראל ממונא

דקני ליה לקנס ולוולדות והקשה הרש"ל בחכ"ש שם דא"כ לעיל דף מ' ע"א בההוא דסקרתא דעבדי דאזדבן לעו"כ וכלי מרוותא בתראי ופריך ליה לרבינא ממפקיר עבדו ומת אותו העבד אין לו תקנה ואמאי לא משני דהמוכר לעו"כ אכתי פש להו לבני מרוותא קמאי ממונא דקנסא וולדות ותירץ הרש"ל דהתם מיירי שנתייאשו הבעלים המוכרים ויורשיהם מינייהו והוי לאחר יאוש והו"ל הפקר ע"ש והמהרש"א ז"ל כתב עליו דדבריו דחוקים ותירץ דהתם כיון דכלו מרוותא דעכו"ם וגם ישראל ולא נשארו רק היורשים וא"א להנחיל ממון זה לבניהם כיון דאין עליהם שעבוד מעשי ידיהם אבל הכא כיון דעו"כ הלוקח קיים לא תפקע מהם מעשה ידיהם ומדינא יחזרו לבעל הראשון ע"ש, והפנ"י ובק"ר שם הקשו אמהרש"א דודאי קנס וולדות מוריש לבניהם וע"כ דההיא דדסקרתא מיירי לאחר יאוש ע"ש דבריהם הקדושים.

ומעתה לא מבעיא לדברי הרש"ל הרי ע"כ דס"ל להתוס' והגמ' דמהני יאוש בעבד מההיא דסקרתא אלא אפילו להמהרש"א נמי לא פליג אעצם דין דלא מהני יאוש בעבדים דא"כ היל"ל סתם ואין דבריו נראין דיאוש בעבד לא מהני אלא ע"כ דמהני יאוש בעבר לכ"ע והבן.

ודע דבגמ' גיטין דף י"ג אמרו ומה אלו עבד כהן שברח ואשת כהן שמרדה על בעלה הלא אוכלים בתרומה וזה אינו אוכל אמר רבא היינו דקא מהדרי ליה במתני' מפני שהוא קנינו דאי בעי שקיל ד' זוזי מישראל ופסיל ליה ולא קאמר דאפילו שביק ליה ועריק ואזיל לעלמא אפשר לו להתייאש הימנו ואינו אוכל בתרומה דהרי יאוש מטעם הפקר וא"כ יכול להתייאש הימנו ולא יאכל בתרומה וא"כ לכאורה דיאוש לא מהני אבל הדרנא בי דאינו ראי' די"ל דכיון דמעוכב גט שחרור אכתי אכיל דאל"כ תקשה אמאי לא אמר דאי בעי מפקיר ליה שהרי בידו להפקירו לכ"ע וע"כ או דלא בעי להפקירו ולא ליאש הימנו אלא בעי לקבל ד' זוזי או דלא ס"ל כשמואל ומעוכב גט שחרור וע"כ דוקא קביל ד' זוזי מישראל ופוסלו ולא באופן אחר.

ובעיקר דין יאוש אי מהני בעבד עיין עוד בקצה"ח ח"מ סי' שע"א סק"א מה שמחלק בין יאוש דגזילה ובין יאוש דאבידה ויאוש דגזילה הוא דלא מהני בעבדים אבל יאוש דאבדה מהני בעבדים וצ"ע בדבריו הקדושים שם דלפמ"ש מכל הפוסקים הנ"ל לא נראה לחלק בין יאוש דאבדה ליאוש דגזל ועיין נתיבות שם ואין הז"ג כעת להאריך יותר בזה.

ידידו דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שעט

בענין במחלוקת הש"ך והתב"ש אי אב יכול לעשות שליח למול את בנו

עש"ק לסדר וראשו מגיע השמימה התשל"ח בנ"י יצו"א מע"כ ידי"נ הרב הגאון פאר המעלות חוב"ט בנש"ק פרי עץ הדר עיניו כיונים על אפיקי ים התלמוד כג"ת מוה"ר חיים ישעי' קעניג שליט"א אבדק"ק יאקאו.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. בדבר תמיהתו במחלוקת רבינו הש"ך והתב"ש ח"מ סי' שפ"ב אי אב יכול לעשות שליח למול את בנו דדעת הש"ך דאינו יכול והתבו"ש חלק עליו והקצה"ח הסכים לו להש"ך ומעכ"ג עיניו שפיר חזו ברש"י יבמות ע"א ע"ב ד"ה חבושין בשעת עשי' וז"ל ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים והם אינן יכולין לעשות את פסחן ושחט שלוחן עליהם ואשמעינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה מילת בניו מעכבתו עכ"ל וכ"ג דייק דאמאי קאמר במצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים והלא כמו בפסח מיירי שעשאו שליח לשחוט עליהם ואפשר ע"י שליח הכ"נ היו יכולים למול ע"י שליח ומ"ש מצות מילה שפי' דמוטלת עליהם יותר משחיטת הפסח וע"כ דבמילה ס"ל דמוטלת עליהם דוקא וא"א ע"י שליח ומצינו ראי' גדולה לרבינו הש"ך ז"ל ופלא שלא הרגישו מזה הפוסקים. וקושיא זו נאה וראויה למי שאמרה.

ומה שנלפענ"ד וראשונה נראה להעיר דהי' בקושיתו זו בר גילו להגאון בעל ישרש יעקב שהקשה כעין קושית כת"ר דכיון שעשו שליח לשחוט הפסח כמ"ש רש"י הא היו יכולין ג"כ לעשות שליח למול הבן וא"כ איתנייהו נמי בשעת עשי' הנה הרגיש בהא דאפשר ע"י שליח אלא דלדידיה פשיטא ליה דאפשר לעשות שליח ולכן פריך למה באמת לא עשו שליח וע"ש שתירץ דמיירי דליכא אחר היודע למול וכמו דמשני בשבת קל"ג דבליכא אחר ע"ש ולפמ"ש כ"ג א"כ אדרבה באמת א"א לעשות שליח למול וא"כ לא קשה קושיתו וגם חידושו מה שהעלה שם לפ"ז צ"ע ועכ"פ מתוך קושיתו נתחזק ראית כ"ג שליט"א ושמחתי למצוא עכ"פ ראי' לדברי כ"ג ידידי שליט"א.

ומיהו לאחר העיון קצת בדברי רש"י לפענ"ד אין מכאן ראי' לדברי הש"ך דנראה לפרש בכוונת רש"י ז"ל דלכאורה הי' קשה לרש"י במה שאמר רבא כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין פי' דאז אפשר דליכא מילת זכריו בשעת עשי' כלומר שאין מילת בנו מעכבו מלשחוט הפסח והטעם כיון שהם חבושין בבית האסורין א"כ הם אנוסין על המילה ובאונס אין מילת זכריו מעכב אבל כי כן כיון דהם אנוסים מלמול א"כ חל חיוב מילה על הב"ד או על אחרים

למול כמו בהיכי לליכא לא ולו כל היכא לליתיה לאב דחל החיוב על אחריס ע"כ לא שייך לומר עליהם ליתנייהו ולו אימנייהו בשעת עשי' דשעת עשי' לא הי' עליהם חיוב מילת גם מלגא על אחריס ולו על הב"ד וע"ו משני רש"י דמלות מילה מוטלת עליהם ולא על אחריס הגם שהם חבושין בבית האסורין לא פקע חיוב מילה מהם כיון שהם קיימין לא נפקע החיוב מהם בשביל זה וכל שלא נפקע מהם ממילא לא חל החיוב על אחריס וממילא נקראים אימנייהו בשעת עשי' ועיין גליוני הש"ס שהביא דברי הפרדס סי' מ"ג שמשמע שם כן וע"כ מה שכתב רש"י שמילה מוטלת עליהם ולא על אחריס לא בא לגלול לע"ז ע"י שלית מלא בא להשמיענו דלא פקע חיוב מילה בכלל מהם הגם שהם בבית האסורין ולא מיירי כאן מדין שליחות בעלמא.

ומצאתי רמי' לדבריו מדברי מהר"ם פ"ז סי' י"ג שכתב וז"ל והטוען למילת זכריו יבמות ע"ג אימנייהו בשעת מכילה ולימנייהו בשעת עשיה וכו' התם נמי אין מוטל על אחריס לעסוק בעולמו של זה עד שילא מבית האסורין וגרסה לפי הענין שצ"ל בהיות שעתא לא מיחייבי בה כי היו בוטחין שיבוא יצא ויעסוק בעולמו ואם אמו לא היתה חבושה היא היתה חייבת לעיעסוקי וכו' (ועיין מהרש"ל כאן ונ"ע קצת ובמי' המרכתי בדברי מהר"ם ומהרש"ל הנ"ל) ואם היא לא היתה חבושה נמצא שבשום השמיני שהוא זמן המילה כבר הוטל החיוב עליה ואפילו אם הי' האב יוצא אין עשיה למכילה לא הי' מעכב מלמהול שכבר הוטלה על האם ולא אמי לבי דיעל ע"כ ע"ש. וכן מצאתי עוד בתשב"ץ מ"ג תשו' ח' לחותה מצוה על ב"ד כשאין שבו כאן אבל כשאבוי כאן אין מצוה זו מוטלת על ב"ד שהרי אמרו בפ' המולן אין אדם מל בן אים בע"כ ועע"פ שים מפרשים חומו לענין גר הבא להתגייר אבל בפרק הערל (ע"ו ע"ב) אמרו בענין מילת זכריו מעכבא מלעשות פסח שאם הי' האב חבוש בבית האסורים אמין הבן גמול ביום ח' שאל ע"פ ואם פרש"י ז"ל שאין מצוה זו מוטלת על אחריס וכו' ע"ש הנה להר"ח ע"ז שמשב"ץ תרוייהו לדבר אחד נתכוונו בכוונת רש"י ז"ל שבא להודיענו לאין החיוב חל על אחריס או על הב"ד כשאב ואם אבוש בבית האסורים.

והא קושיא שהקשה מע"כ לע"כ בחמת למה לא עשו הם שליח י"ל בחרי חנפי או יאמר כמ"ש הישרש יעקב בשלא הי' להם שליח למול ודבר מוכן הוא שבע"פ אחר חצות לא יעשו הרבה אנשים שיטפלו במילה שהם טרודים למצותם, וכ"ש שהם בבית האסורים, הפן הב' שבחמת היו יכולים לעשות גם זה שליח אלא שאשב שבעצמו יכול למול ומצוה בו יותר מבשלוחו, הגם שיכול לעשות שליח, אבל בשחיטת ק"פ ע"י בעצמו שהרי יעבור הזמן וגם לעולם רוב פעמים עשייתם הק"פ הוא ע"י שליח. עוד י"ל דבשלמא בק"פ אחד יאבוד לכל החבורה ונר לאחד נר למאה אבל במילה אפילו יעשה שליח למול אבל נריך אע"כ מי שיטפל עם הילד לאחר מילה מיד שלא יסתכן ועיין יעב"ץ יבמות כאן שתירץ זה למה כתב לבדיו ואמו חבושין לאמו נמי אע"ג דלא מתחייבה מ"מ נריכה היא לעשות לו נרכי רפואה ומרחץ לחל"ה מסתכן, וע"כ כ"ש כשמניחם בבית האסורין שלא יוכלו לעשות שליח מה"ט גופי' ללאחר מילה יסתכן הולד ושפיר לא עשו שליח למול ועשו לשאוב הפסח.

שוב מצאתי בחי' המאירי יבמות הנ"ל שכתב וז"ל ורבינו פירשה כשהיו אביו ואמו חבושין בב"ה בשעת עשייה וחובת מילה מוטלת עליהם ומאחר שאין יכולים לעשותה הו"ל כערלות שלא בזמנה ואינו מעכבתו מלשאוב פסחו ע"י שליח ולמדת שכל כיוצא בזה אין חומרים יותר ג"כ ע"י שליח אלא שאם יכול לעשות אין מעכבתו ואם יצאו בין עשייה לזמן מילה מעכבתו בתחילה וכן הלכה עכ"ל. הנה מידם לן דבר יקר מאד דבשלמא כאן משמיענו דכה"ג לא אמרינן דיומל ג"כ ע"י שליח דבשלמא הי' יכול למול ע"י שליח אלא שלא רצה אמרינן כן אלא כל שאינו יכול לקיים בעצמו אין מעכבתו מלשחוט בפסחו וכן ההלכה ולפ"ז י"ל נמי בכוונת רש"י זה דבא להשמיענו לחובת מילה מוטלת עליהם ולא על אחריס וכיון למוטלת עליהם והם אינם מחוייבים לעשות שליח ושפיר בשעת עשי' יכולים לעשות הק"פ אם ירצו ע"י שליח והכ"נ אם ירצו למול ע"י שליח בידם הוא אלא לליכא חיוב ובגמ' פריך המיך לפסר ומשני בכה"ג לפסחא עשה שליח ולמול לא עשה שליח הגם שיכול גם זה לעשות שליח אבל ליכא חיוב. וע"כ מדרבה לכאורה מכאן יהי' רמי' להתב"ם נגד הש"ך עכ"פ משיטת הפוסקים המאירי ועוד הנ"ל דהיינו הר"ח ע"ז והתשב"ץ והישרש יעקב הנ"ל. אלא דמיושבת נמי זה קושית הישרש יעקב דכיון שעשו שליח לשחוט חמאי לא עשו שליח נמי למול דלמה"נ היו יכולין לעשות שליח למול אלא דלא היו מחייבין לעשות כן והם לא עשו וממילא נסתר נמי תלוקו שמחלק שם הישו"ע בין חבוש בירושלים או חוצה לה דבחבוש בירושלים נמי מקרי חוסם ואינו מעכבו מלעשות הפסח הגם שבידו למול ע"י שליח.

ומבאן מני תמה להגאון היעב"ץ ז"ל בהגהותיו כאן על הש"ס שכתב שבידו ואמו נ"ב אע"ג דאיכי לא מחייבי בה כלשיטת פ"ק דקידושין (כט.) נריכה היא לעשות לו נרכי רפואה ומרחץ לחל"ה מסתכן ואביו נמי נ"ל כן דאמרינן בפ"ק דיבמות (ו.) אמר רבי יהושע בן לוי לעולם יעסוק אדם במצוה ואחר כך אפילו אינו יודע למה הוא עושה שנאמר ויהי בבקר ותהי לאה והנה היא לאה ואמרינן התם אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שאמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך וגו' לא ידע היכן הוא הולך עד שהגיע להר המוריה שנאמר ביום השלישי וגו' ואמרינן התם אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שאמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך וגו' לא ידע היכן הוא הולך עד שהגיע להר המוריה שנאמר ביום השלישי וגו' ואמרינן התם אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שאמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך וגו' לא ידע היכן הוא הולך עד שהגיע להר המוריה שנאמר ביום השלישי וגו'

כי ליתי לאגוה בכלל לדמיתי' והוא אגוס בגית האסורים ממנס דבריו ל"ע שהרי כתבו להדיא המהר"ם והמצ"ץ ז"ל ובכן הוא לעת רמ"י לכל שהאב אגוס בגית האסורין אכתי עליהם מוטל החוב למול וליכא תיוב על הצ"ד או על אחריס כלל למול וזה כוונת רמ"י להחוב על האב והאם מוטל ולא על אחריס ומה שכללו אם ל"ל או כמהרש"ל או כהר"ם ז"ל, או יאמר דזה אהכ"נ דאי היתה אמו אמון הי' האב יכול עכ"פ לעשות שליח שהיא היתה משמרתו לאחר המילה אבל כל שהיא בגית האסורים אפילו אם הי' רוצה לא הי' יכול לעשות שליח ולא משום שאינו יכול אלא משום שכנה לולד ודו"ק.

אלו דברי ידי"נ דושה"ט ושכ"ג וכאש"ל הטרוד והעמוס בעבודת הקודש ומאד אבקש סליחה שלא אוכל לפלפל יותר כעת את דברי מעכ"ג האהובים עלי עד לאחת החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

בשלהי המכתב. קשה לי כעת דבנוב"י ק' ח"ע סי' ס"ד הקשה משיטת ר"י בר ברזילי דיש קידושין לקטן ע"י זכיה מאב והא הו"ל חוב שנתחייב בשאר בשות ועונה ותירץ דאהכ"נ אלא דמיירי שקדשה ולא הכניסה לחופה והתירץ שם וכ"ע מהר"ן בחי' לחולין לט: ד"ה והאי דמשמע הא נתגלה הבן וכו' ותי' דמה שנתחייב בשאלכסו"ע לא הוי חוב כיון שכל העולם רוצים בכך וגם הוא עתיד ליתן לאשה ועי' כתובות י"ח דקטן לעולם ניחא ליה בחאי לעבד לאוהי ועיין חולין פג. בד' פרקים אלו דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו ופרש"י דזכות דהא לא סגי ליה בלא בשר ומבואר לקמן שיתחייב בחשלום כסף כיון דלא סגי ליה בלא זה הו"ל בכלל זכין ומ"כ הכ"נ כיון דלא סגי ליה בלא אשה הגס דנתחייב בשאלכסו"ע הו"ל בכלל זכות וכ"ע.

הנ"ל

סימן שפ

בענין רוצח ישראל אי מותר למסרו לממשלה

ז' תמוז התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון בקי נפלא זוכר נשכחות כו' כש"ת מוה"ר שלמה שניידער מאנטיסעללא נ"י.

אחדשכת"ר בידידות נמנה. מכתבו היקר קבלתי. ובד"ת אשר העיר בספרנו משנה הלכות מ"ז סי' רפ"ה שאין למסור למלכות רוצח ישראל וכת"כ העיר מגמ' ב"מ פ"ג ע"ב מרחצ"ם וכ"י הנה בחמת כי חותה רחאי חתי היתה ושלחתיה לפי שאשה לכאורה יש להביא רחאי דקוצים מותר למסור למלכות וכמ"ש קוצים חני מכלה מן הכרם והגס שאמר לו יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו מ"מ למסקנא נראה שם שהביא מעשה רב שאסר להחי שהתחלף נגדו ולבתר הגס דעתיה התחרט ולא הועיל לי' ומסיק דבגס אחד שלא יצטער שהוא ואביו בעלו נערה המאורסה ביו"כ היא ידיו על בני מעיו ואמר שיצו בני מעי שיצו ומה שפיקות שלכם כך ודאות שלכם עלכו"כ מובטח חני שאין רמה ותועלה שולטת בכם וכן הוה ומבואר לכאורה דיפה עשה שלא שלריך לדעת שהוא רשע.

האמנם יפה העיר מעלתו דרמצ"ג בשורה הביאו הב"י סי' שפ"ח וכ"כ הריטב"א ב"מ דרחאי ור' ישמעאל בר"י מעיקר דינא היו מותרין למסור ולענות הני רשיעי ורק ממדת חסידות אמר להו שלא יהיו בדין ורחאי מדאמר לי' ר"י בר"י לשליחו מחי חעביד הורמנא דמלכא הוא והא הי' ממונה ממלכות לעשות כן אבל מי שאינו ממונה אין המלך ודאי לריכא חיוב ופ"כ אינו ברור שהרי עיקר תירוץ של ר"י בר"י הי' משום הורמנא דמלכא ובשלו הכי לכ"ע אסור. גם דברי הריב"ש סי' רנ"ח יש לפרש הכי לכאורה.

איברא לשפע"ד שפיר הי' אינה הורמנא דמלכא נחי חני שנון מאוד מי היה שייך האי דינא שהרי הריטב"א ב"מ הנ"ל הקשה האם להא דן שלא בעדים והתראה ושלא בזמן סנהדרין ותירץ דמשום דשליחא דמלכא הוא ומדיני המלכות להרוג שלא בעדים והתראה לייקר העולם כו' ומיהו סיים הריטב"א וז"ל ומ"מ במקום שאין כח למלך לעשות כן מחוקי המלכות אף הממונה שלו אינו רשאי ואם אמר המלך לעשות כן יהרג ואל יעבור ע"כ. והנראה מפורש להאם רק מדינא דמלכותא שיש לו כח להמית ולהחיות אבל מלך שאין לו כח זה ליכא טעמא דהורמנא דמלכא ואסור לו למסרו למלכות להרגו והנה פשוט דזה"ז אין כח ביד הנשיא של המדינה או המושל לעשות כלום בדיני המשפט לפי רגונו אלא כל נאשם מובא לבית המשפט ואפילו אם יבא מי שהוא וירוק בפני המלך או יכהו מכה רבה אין בידו להענישו אלא צריך להביאו להשופט של בית המשפט והשופט יודיעהו ויש בידם להחמיר ולהקל אחד מאסר ואחד יאלמנו לאפשי כל אחד לפי דעתו להשקפתו ע"פ רוב וכבר הבאתי בשם רבינו הגדול הרשב"ץ ז"ל הביאו הריב"ש סי' תל"ה דהיכא שאין המלך מקפיד על דינין ידועין ודיין אחד בא ומפרש דינין לפי דעתו ושלכו ושופט אחר בא ומהפך דבריו ואין למלך הקפדה בזה כלל ואדרבה זהו הדרך השופטים ואוקי המדינה כה"ג לא אמרו דינא דמלכותא ולפ"ז במדינתנו ליכא כלל דינא דמלכותא וליכא הורמנא דמלכא אפילו להרשב"ץ והריטב"א ז"ל ולא דמי להא דרמצ"ם ור"י בר"י.

ומיהו במקום אחר הבאתי מחלוקת הנ״ל (הראשון) סי׳ קי״א שנשאל ביהודי שנהרג בדרך ונודע מי הוא הרוצח ויכול להנקם בו אם יכולין לכוף לקרוביו להנקם בו והשיב דיש לכוף לקרובו של נרצח להעמידו בדין והביא לעצמו מסנהדרין מ״ה גואל הדם הוא ימית את הרוצח מצוה בגואל הדם ואם אינו יכול בעצמו וצריך הוצאות ממון ע״י אחר צריך להוציא ממונו על זה ככל מ״ע שבתורה וכל ההוצאות שהוא חוק ליתן לשופטים ושוטרים ולסרדיוט הדן אותו צריך ליתן אמנם בשו״ת חו״י סי׳ קמ״ו ברשע ישראל שהרג את ישראל חבירו כתב דכיון דבטלו מיתות ב״ד דין גואל הדם נמי בטל דתלוי במיתת ב״ד ועיין שו״ת מהרי״ו בנימוקי מהר״ם מירזבורג דיש דין גואל הדם בזה״ז נראה כנ״ל ועיין שו״ת מהר״ם מלובלין סי׳ קל״ח מחלוקת הראשונים אי יש כח ב״ד בזה״ז לדון עונש מיתה משום מגדר מלתא ועיין טוח״מ סי׳ ב׳. ומיהו לדידן פשוט דאסור למסור ישראל למשפט עכו״ס כה״ג שכתבתי בספרי הנ״ל. [וע״ע שו״ת משנ״ה חי״ב סי׳ ת״נ].

אלו דברי ידידו דושכ״ג המברכו שיזכה לראות נחת מצאצאיו יוצאי חלציו כאות נפשו דושכ״ג בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שפא

אי יש להדפים הלכות שנראות נגד העכו״ם כגון שאין להחזיר אבידה לעכו״ם וכיוצא בזה

א׳ בשבת לסדר כי ברוך הוא בנ״י יצו״א

מע״כ ידיד״נ הרב הגאון המפורסם גן הדסים פ״ה כו׳ כש״ת מוה״ר **מאיר בלומענפעלד** (שליט״א) ז״ל אב״ד מעפעלווד נ.ז. בעמ״ח ספרים הרבה.

אחדשבת״ר בידידות. קבלתי מכתבו היקר ואחריו התנצלות ורציתי להשיב מיד אמנם נתעכב הדבר מחמת הטרדות וגם עכשיו אנקוט נפשי בקצירת האומר וראשונה במה שהתנצל שפלטה קולמסו לשון נפל פיתא בבירא ידע נאמנה מעכ״ג כי ח״ו אין אני מן המתרגזים ח״ו לא מיני׳ ולא מקצתיה וממ״נ אם האמת עם החולק הרי אמרו קבל האמת ממי שאמרו ואני חייב להודות לו על אשר הצילני מן המכשול ח״ו כי זה חפצי ועמלי להגיע אל האמת ואם טעה החולק והאמת אתי מה לי ולהלשונות ובטויים הלשון לא ישנה את הענין וז״פ עכ״פ ח״ו אין בלבי שום טינא לא מיני׳ ולא מקצתיה. והגם כי אין דרכי לכתוב בדבר אחד פעמיים מפני טעמים הידועים וכמו שכתבתי כבר בכמה מקומות מ״מ כדי להפיס דעת מעכ״ת אמרתי להעיר קצת בהערותיו היקרים.

במש״כ בספרי הדל משנה הלכות ח״ז סי׳ רפ״ה בנדון אחד שבא להתוודות שהרג את הנפש אי מותר למסרו להממשלה וכתבתי שאסור למסור נפש מישראל למלכות בין שאמר שהרג את העכו״ס ואפילו אמר שהרג את ישראל והשיג מעכת״ר חדא דמה יאמרו הגויים אם יקראו בספר שרב ומחבר גדול מחלק חילוקים בין נכרי לישראל ולכל הפחות הי׳ לי לחלק בין עובדי עו״כ זרות ללא עובדיה והשנית מי אמר שמה שמוסרין אותו להממשלה נוגע לחיוב מיתה להרוצח הרי ישנם כמה מדינות שאין דנים חיוב מיתה אפילו לרוצחים גדולים שהורגים לא נפש אחת אלא אפילו מאות ויותר ולא נידונים למיתה כמו בארצות הברית, וכן כתב גם במה שכתבתי לענין השבת אבדה דלעכו״ס אסור להשיב בסי׳ ע״ר ורע״א בגלוי ובפומבי.

ולפענ״ד לא ידענא מאי אדון בי׳ דהנה מה שכתבתי מענין השבת אבדה לאו דידי הוא ולאו חידוש שלי הוא אלא כי כן איתא בגמרא ברכות שציינתי עלה וכן איתא בח״מ סי׳ רס״ו וביותר כתב זה בביאור רבינו הגדול הש״ך ז״ל ח״מ סי׳ ע״ג סקל״ט דאפילו מה שהוא לתקנת בני המדינה כל שהוא נגד תורתנו הקדושה חלילה לדון בדינא דמלכותא דא״כ בכל נימא שהוא לתקנת המדינה ע״ש מה שהאריך וגם בירושלמי פ״ב דב״מ רבי שמואל בר ספרטי וכו׳ שציינתי שם על הגליון מפורש דמה שנוגע לתורתנו הקדושה אין לן להתחשב עם דינא דמלכותא והנה כל אלו הדברים כתבו לן רבותינו הקדושים ולא חששו משום שמא יקראו בהם הגויים ואם לא חש לה רבינו הש״ך ובעלי הש״ס וכל שאר הפוסקים הטור והמחבר והרמ״א אנו ניקום ונדבק בדרכיהם הקדושים ועכ״פ דבכל הדורות כתבו רבותינו דיני התורה על ספריהם ואפילו במדינות שלא היו דמוקרטיות מ״מ מסרו נפשם על תורתנו הקדושה אלא שציינו מתחלת הספר לפנים שזה ד״ת בזמן שהי׳ לנו כח ורשות לדון בדיני התורה ובשאר מדינות שלא חששו להם כתבו כל אחד דיני תורה הכל כפי שעולה לו וח״ו להעלים לן דין מדיני התורה שלנו ובפרט במדינה זו שהיא חפשית וכל אמונה יכולה להתנהג בהלכותיה ע״פ דתה״ק.

אלא דבעיקר טענת מעכ״ג דמה יאמרו הגויים אם יקראו מה שנכתב בספר וכו׳ לא ידענא אם משום זה אכתי הי׳ לו למעכ״ת לומר שלא להדפיס דבר כזה בספר אבל מ״מ ההלכה לא ישתנה בשביל זה שמותר למסרו ואטו בשביל שיאמרו הגויים מותר לכתוב ולסלף דין ולמסור נפש מישראל להריגה ח״ו.

ועיין לרבינו הגדול הרש״ל ביש״ש ב״ק ל״ח בדין שאסור ללמוד תורה עם הגויים אפילו משום שלום מלכות והלומדים עם האומות גדול עונם מנשוא ולא יראו בנחמת

ציון. כתב וז"ל גם שמעינן מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה אף כי הסכנה וחייב למסור עצמו עליה דלפי חד שנויא דתוס' שמלכות הרשעה גזרה עליהם ולמה לא ייראו החכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם הלא תמצא דבר קשה כזו לומר בפני האומות שאנחנו פטורים מהזיקן והם חייבים וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה, בפרט מלכות הרשעה שכל מחשבתה רק להתגולל ולהתנפל על שונאינו וא"כ הי' להם לשנות או שניהם חייבים או שניהם פטורים אלא ש"מ שחייבים אנו למסור על קידוש השם ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטות על כל דין ודין שור של ישראל שנגח לשל נכרי ושל נכרי שנגח לשל ישראל, וע"כ השיבו האמת על קדושת השם כי לא הי' יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה. והא דאיתא בפ"ק דמגילה במעשה בתלמי שכינס ע"ב זקנים כו' ושינו התורה, התם מן שמיא הוא דהסכימו בהדייהו וכעין רוח הקודש הי'. וכן איתא התם נתן הקב"ה כל אחד ואחד כו' והוה על פי הדבור ועוד התם לא שינו שום דבר ממשמעותו אלא שינו הלשון דלא יהפכו למינות וכמו ששנינו כך הוא כוונת המקרא כפשוטו. אבל לומר על הפטור חייב או להיפוך הי' ככופר בתורת משה, מה לי דבור אחד מה לי כל התורה כדאיתא בפ"ג דיומא אמר רב כל השוכח דבר אחד מכל תלמודו גורם גלות לבניו, שנאמר ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני. אלמא דדבר אחד מתורה הוא נקרא תורת ה' עכל"ק. העתקתי כל דבריו לפי שהם לנו קילורין לעינים אשר בעונ"ה בזמן האחרון מחמת נשיאת חן בעיני העמים כמדומה כמה פעמים ראינו שמשנים ח"ו הלכות התורה ועכ"פ ברור מילל לנו היש"ש ז"ל שח"ו לא ליבוש ולא להכלם ולא לחוש מפני שום דבר אלא להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו.

ומה שטען מעכ"ג שהי' לי לחלק עכ"פ בין עו"כ עוע"ז ובין לא עבדו, הנה גם בזה לכאורה לדידן אין נפ"מ דודאי אפילו עכו"ס שאינו עובד ע"ז אפ"ה אסור להחזיר לו אבדתו וכן לענין אם ישראל הרג את העכו"ס אפילו הוא אינו עובד ע"ז מ"מ אינו חייב מיתה ואע"פ שאסור להרגו כגון שהוא שומר ז"מ שלו (כלומר אפילו בעכו"ס ששומר ז"מ שלו והוא מחסידי או"ה מ"מ פטור ישראל על הריגתו) וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"ב מהל' רוצח ושמירת הנפש הי"א וז"ל בראשונה מי שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בב"ד שנאמר וכי יזיד איש על רעהו ואין צריך לומר שאינו נהרג על עובד כוכבים ועיין כ"מ במכילתא וכי יזיד איש על רעהו רעהו להוציא את אחרים ומשמע לרבינו דגר תושב בכלל אחרים כמו שהוא לענין גלות כמו שיתבאר ע"ש הנה מבואר דההורג גר תושב שהוא לדעת רבינו עכו"ס שקיבל עליו ז"מ ע"פ הלכה ושומרן כמבואר ברמב"ם פ"ח מהל' מלכים ה"י וז"ל וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי עולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים כו' ע"ש מבואר דגר תושב לדעת הרמב"ם הוא שקבל עליו ז"מ בפני ג' חברים ואפ"ה כתב דההורג גר תושב פטור עליו וכן כתב להדיא בקרית ספר הלכה הנ"ל וז"ל ההורג עבד כנעני נהרג עליו כו' אבל עכו"ס וגר תושב פטור דכתיב איש אל רעהו להוציא גר תושב דלאו רעהו הוא כו' ע"ש.

ולמודעי אני צריך שמה שכתב הרמב"ם בראשונה מי שהרג גר תושב כו' בכ"מ הגירסא ישראל שהרג גר תושב ונראה דזו היא נוסחא האמתית ברמב"ם אלא שמפני הצענזור שינו הלשון בראשונה והנה עכ"פ מבואר דאין נפ"מ בין עכו"ס עובד ע"ז לאינו עובדה שלעולם ישראל ההורגו פטור עליו ואע"פ שאם הוא שומר ז"מ שלו אסור להרגו ונענש עליו בדיני שמים אבל בדיני אדם פטור הוא ומ"ש דבדיני שמים נענש הוא ממה שאמר איסי בן עקיבא קודם מתן תורה היינו מוזהרין על שפיכת דמים לאחר מתן תורה שהוחמרו הוקלו באמת אמרו פטור מדיני ב"ו ודינם מסור לשמים עיין מכילתא הנ"ל ובכ"מ הנ"ל דזהו שכתב רבינו אינו נהרג עליו בב"ד כלומר אבל בדיני שמים חייב ע"ש עכ"פ מבואר דההורג עכו"ס פטור אין נפ"מ בין עובד ע"ז ללא עובדה לענין עונשים בדיני אדם ובדיני שמים אנן לא מיירינן.

ואגב הרי רבינו הגדול הרמב"ם ג"כ כתב הני הלכות ולא חש ממלכות מלכתוב מה שנתבאר בתורתנו הקדושה להלכה וגדולה מזו כתב בפ"י הי"ב בעכו"ס וישראל שבאו לפנינו לדון אם יש זכות לישראל בדיניהם דנין לו בדיניהם ואומרים לו כך דיניכם ואם יש זכות לישראל בדינינו דנין לו דין תורה ואומרים לו כך דינינו אלא שבזה חלק בין גר תושב לסתם עכו"ס דגר תושב לעולם דנין לו בדיניהם וזה לשיטתו דגר תושב הוא עכו"ס אבל חלקו עליו בזה רבותינו בעלי התוס' וכבר הארכתי במקום אחר דהדין עמהם.

האמנם כבר כתבתי דבזה"ז פשוט דליכא בכל העולם כולו אפילו ב"נ אחד שישמור על ז"מ שלו אפילו מצד עצמו וכ"ש שלא מצינו ב"נ בכל העולם שקבל ז"מ בפני שלשה חברים וא"כ לפי דעתו נמי ליכא גר תושב בזה"ז וכולם אינם שומרים הז"מ והנה כבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מלכים דב"נ שעבר על אחד מז"מ שלהם מחמת שלא ידע שאסור להרוג או לגזול וכיוצא בו הרי זה קרוב למזיד ונהרג עליו ולא תחשב זו להם לשגגה, מפני שהי' להם ללמוד ולא למד' והוא מגמ' פ' אלו הן הגולין אמר רבא הא דתניא גר ועכו"ס

שהרגו נהרגין היינו באומר בלבו מותר להרוג ואשיב ליה רבא קרוב למזיד דאמר קוב"ה לאבימלך לאכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או כלום שואלין אותו אשתך זו אחותך זו מכאן שב"נ נהרג על שהי' לו ללמוד ולא למד (דף ט') וא"כ ב"נ בזה"ז נמי כיון שהי' להם ללמוד ולא למדו אם עוברים על ז"מ שלהם הרי נחרץ עליהם פסק הרמב"ם ז"ל דחייבים על ז"מ שלהם וקיי"ל אזהרתם זו היא מיתתם עכ"פ לדעת הרמב"ם ז"ל וזה פשוט מאד א"כ פשוט דההורג בזמן הזה דלא הוי גר תושב ג"כ וא"כ אין עליו אפילו דיני שמים הגם שודאי ממורא מלכות אסור להרוג ואין כל אדם מהסס בזה אבל לענין דיני תורה אין עליו שום דינים וכ"ש דאזלינן בתר רוב עכו"ם שודאי לאו שומרי ז"מ הם.

ומעתה לא מבעיא לדעת הש"ך יו"ד סי' קנ"ח סק"ב דבעכו"ם כל שהם עוברים על ז"מ שלהם חייבים הם מיתה ועיין חכ"ל סי' פ"ד דכל עכו"ם שראה עכו"ם חבירו עובר על אחד מז"מ שלהם שחייב עליה מיתה מותר לו להורגו בתור דיין א"כ הכ"נ, אלא אפילו לפי שיטת התוס' ע"ז ס"ד ע"ב דב"נ אינו נהרג עד שידינוהו ב"ד (ועיין חנוך מצוה כ"ו שלא ס"ל כן) מ"מ אם הרגו פשוט דאינו חייב עליו וכמ"ש בס"ד וא"כ ודאי דאסור למסרו לממשלה.

ומה שטען עוד מעכ"ג דבארה"ב אין דנין למיתה הנה באמת מטיבותי' דמר כ"ג שליט"א אין זה מוכרח חדא דבאמת ישנם כמה מיני רציחות ויש מיני רציחות שכן דנין למיתה וגם ישנם מדינות בארה"ב שדנין למיתה וגם בשאר מדינות עכשיו רוצין להחזיר דין מיתה לרוצח מה שבאמת הם מצווין על זה כי העכו"ם מצווין על הדינים ועיין רמב"ם סוף פ"ט מהל' מלכים דזה הי' חטא אנשי שכם על שלא הושיבו דיינים לדון ומד"ת חייבים להרוג את הרוצחים ועכ"פ אפילו נדחוק דנדון דידן הי' באופן שהרג במקום שלא ידינוהו למיתה אבל עכ"פ אם ידינוהו לתפיסה לכל ימיו או כיוצא בזה נמי לפעמים נמצא דזה הוא דיני מיתה אמנם לפענ"ד פשוט דלמיתה לאו דוקא דאפילו אם ימסרוהו ליסורים גדולים ולצער גדול וכיוצא בזה ע"י ערכאות ויצטרך לאכול שם נבילות וטריפות ולחלל שבתות על ידינו ובזה אין נפ"מ אם הם עו"כ או לא בדיניהם אסור למסור לישראל שידינוהו וח"ו לבן ישראל למוסרו אם לא שיהי' הוא רודף את הכלל ולא כשבע בן בכרי ולכן לפענ"ד לא נפל פיתא בבירא והרי לחם ומים מתוקן לסעודה וכ"ש שאם ע"פ דיני המשפט שלהם יעותו אפילו דיניהם וידינוהו ע"י נשים וכיוצא בזה שגם דיניהם אינו דין וזה לפענ"ד פשוט וברור בס"ד.

סימן שפב

בדין הוי מתפלל בשלומה של מלכות

עוד להנ"ל

וגדולה מזו כתב בשו"ת חו"י סי' קמ"ו ברשע ישראל אחד שהרג את חבירו בסכין במזיד וקצב לו אחד מהגדולים תשובה הראוי' והוא פרק עול ונעשה ריש בריוני חברי גנבים ונתפס על גניבה בקהילה גדולה ועמד אחד מאוהביו ורצה להשתדל ולהצילו וקרא אחד מלומדי וחשובי העיר תגר עליו ואמר שאסור להצילו על שהרג נפש אחיו מישראל ואדרבה אם הי' אחד מקרובי הנרצח שם הי' יכול למסרו למלכות כדין גואל הדם ואיך נשתדל להצילו והחו"י ז"ל כתב עליו דמה שנתנה תורה רשות לגואל הדם להרגו הוא מד"ת וממשפטי סנהדרין ולא ניתן רשות למסרו למלכות שאפילו בעסקי ממון לא נעשה עע"ז פלילים כ"ש בעסקי נפשות. שנית דגואל הדם אם בא לשאול אין מורין לו להרגו דבזה"ז דבטלו ד"נ לא יפה כח גואל הדם מסנהדרין ואפילו הרג במזיד אסור להרגו סוף דבר מה שטען אחד מחשובי העיר שאילו הי' שם קרוב להנרצח היה יכול להרגו דברים בטלים הם כ"ש למסרו למלכות הם כי לא להזכיר. והנה מבואר דאפילו היכא דודאי הרג ישראל חבירו והוא רשע ר"ל פקר בכל מ"מ אסור למסרו למלכות. הן אמת דלענין גואל הדם שכתב דאין דין גואל הדם בזה"ז בשו"ת צ"צ הראשון סי' קי"א וכן בשו"ת מהרי"ו דף קע"ח מבואר דס"ל דדין גואל הדם נוהג גם בזה"ז ע"ש ועיין בשו"ת מהרי"ו בנימוקי מהר"ם מירזבורק דין מותר לקבול לגוים ודו"ק עכ"פ לענין גואל הדם נראה דהוא מחלוקת הפוסקים ודאי גם בזה מי יכול לפסוק להקל לגבי החו"י בענין רציחה אבל לענין למסרו ודאי דאסור לכ"ע.

והנה כל זה אפילו ראינו שהוא הרג בן ישראל ודאי ואין ספק בדבר ואפ"ה אסור למסרו למלכות וכ"ש במי שבא לפנינו והתודה שהוא הרג נפש שאין זה ברור דדילמא ממרי נפש הוא וכיוצא בו כמ"ש בספרי הנ"ל ואדם קרוב אצל עצמו ואין שומעין לו ואין פוסלין אותו לשום דבר לא מיבעיא אי אמר שהי' נכרי שאין ספק בדבר שאסור למסרו אלא אפילו אמר שהי' ישראל מ"מ ח"ו מלמסרו למלכות וכמ"ש בספרי הנ"ל בס"ד.

בדבר הערתו במשנה אבות פ"ב רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות ופרש"י אפילו באו"ה שכן מצינו שהיו נודרין נדו"נ בשבילם וכמו שמצינו בשבעים פרים שהיו ישראל מביאים בשביל האומות ותמה מעכ"ג מה ראי' זו שנודרין נדרים ונדבות כישראל לענין שלום מלכות והראי' משבעים אומות אתי שפיר.

ולפענ"ד נראה לפי הגירסא שלפנינו בפרש"י הוא כך בשלומה של מלכות אפילו באו"ה שכן מצינו שהיו נודרין נדו"נ בשבילם וכמו שמצינו בשבעים פרים שהיו ישראל מביאים בחג בשביל האומות ולפי גירסתנו לא כתיב שהם נודרים נדרים ונדבות כישראל אלא פירושו שהיו נודרים נדו"נ בשבילם כלומר שהישראל היו נודרים נדרים ונדבות בשביל האומות וכגון בשבעים פרים ומבואר דישראל הקריבו שבעים פרים והתפללו על שלומם והכ"נ אמר ר"ח להתפלל בשלומה של מלכות ומעכת"ר כנראה הגיה בפרש"י שהיו נודרים נדו"נ כישראל וס"ל דקאי אהא דרשה חולין דף ב' אמנם לפי גירסתנו לא קאי אדרשא הנ"ל כלל וכן הביא במדרש שמואל בשם המאירי ז"ל וז"ל והר' מנחם לבית מאיר ז"ל פירש כי כוונתו אינו במלכות של ישראל לבד אלא אפילו בשל או"ה כמו שנרמז בתורה בענין הקרבת שבעים פרים בחג כנגד שבעים אומות עכ"ל וא"כ כוונת רש"י נמי על דרך זה ומעכ"ג שהביא גירסא אחרת ברש"י הוא ע"פ נוסחת כק"ז מהר"ל מפראג זצ"ל ולזה ודאי צ"ב.

עוד י"ל שהרי קיי"ל אין שלום לרשעים אמר ה' והאיך יתפללו בנ"י לשלום עכו"ס מה שההיפך נאה להם וע"ז משני שהרי נודרים נדו"נ בשבילם ולא גרע התפילה שהרי תפילות כנגד קרבנות תקנו או יאמר לפמ"ש בגמ' גיטין ס"ב ע"א דאין כופלין שלום לעו"כ ורב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא רב כהנא א"ל שלמא למר ופרש"י ולא הי' מתכוין לברכו אלא לבו הי' לרבו ועיין תוס' שם ואפילו לדידהו הא דשואלין הוא מפני דרכי שלום אבל בלאו הכי אין שלום ולכן קמ"ל דבשלומה של מלכות צריך להתפלל ואין זה בכלל שאילת שלום לסתם עכו"ס שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חייס בלעו ולכן מותר להתפלל בשלום המלכות.

והיות כי הארכתי קצת יותר מהז"ג לכן הנני לקצר ולברכו בברכת התורה ללומדיה ובתודה רבה על נתנו עין עיונו עלי ספרנו בס"ד והלואי שתהא יציאתי כביאתי אבל ביציאתו אומר יברכך המברכו בברכת התורה ללומדיה ידי"נ דושה"ט ושכת"ר וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שפג

עוד בהא דאין למסור ישראל לממשלה וביאור דברי מהרש"ל

י"א לחדש הרחמים התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח נו"נ חוב"ט כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך טוירק שליט"א בעמח"ס כרם צבי, בראנקס נ"י.

אחדש"ת בידידות. את נדרי אשלם לבאר דברינו בספרי משנה הלכות ח"ז סי' רפ"ה באחד שהרג עכו"ס שאסור למסרו למלכות ומעכ"ת כתב דמלשון מהרש"ל נדה ס"א שהבאתי ראי' שכתב וידינו אל תגע בהם אין הכוונה שאם נתפס כבר אין צריכים להצילו אבל אסור למסרו אלא פירוש דוידינו אל תהי בו היינו להרגו אבל צריכים למסרו למלכות אלא שצריכים לידע זה שהרג ודאי במזיד אם הוא בגדר מומר להכעיס יש לו דין של מורידין ולא מעלין ולמסרו למלכות זה בגדר מורידין ואם הוא רק לתיאבון למה יהא אסור להצילו עכ"ל.

ולפענ"ד פשוט דמלבד שלשון הרש"ל אינו סובל הפירוש דידינו אל תגע בו שהוא צריך למסרו בר מן דין נראה דבעיקר דין יש לדון חדא מה דפשיטא ליה דאם אחד הרג במזיד הרי הוא בגדר מומר להכעיס ובכלל מורידין ומותר להרגו לא ידענא מנא ליה הא דפשוט דאפילו מי שהוא רוצח ר"ל שהרג אפילו נפש מישראל ואפילו במזיד מ"מ בזמן הזה שאין לן ב"ד סמוכין אם בא אחד והרגו חייב עליו מיתה וח"ו למסרו לדיני עכו"ס להרגו והלא אפילו בזמן הבית שהיו דנין דיני נפשות אם הרג בהתראה גמורה ואפ"ה אם בא אחד והרגו הי' חייב עליו וכמ"ש בספרי הנ"ל וז"ל הרמב"ם פ"א מהל' רוצח ושמ"ה רוצח שהרג בזדון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואין אותו עד שיבא לב"ד וידינוהו למיתה שנאמר ולא ימות הרוצח וכו' ובגמ' דרשו שאם הרגו גואל הדם קודם שהביאו לפני הסנהדרין נהרג עליו והרי דאפילו גואל הדם אסור להרגו ונהרג עליו בזמן הבית וא"כ בזה"ז שאין ב"ד סמוכין אסור לגואל הדם נמי להרגו וגדולה מזו קיי"ל דאפילו הביאוהו לפני הב"ד ולא מצאו לו זכות כיון שאמרה תורה ושפטו העדה והצילו העדה ובעינן עדה מצלת והאי כיון דל"ל פוטרין אותו אחר שכולם היו לחובה וע"ז אמרו כולו חייב זכאי והאיך ח"ו נמסור אדם מישראל למלכות שיהרגוהו שלא כדין תורה. ועיין ש"ע ח"מ סי' שפ"ח ש"ט וסי"ב ויו"ד סי' קנ"ז ס"א ברמ"א וט"ז שם בא"ד ועוד נראה דבמקום שאין מוסרין אותו וכו'.

עוד זאת אשיב דנראה מעכ"ת ס"ל דמי שהוא מדין מורידין מותר למסרו למלכות שיהרגוהו ואני אומר דלא ניחא ליה למרייהו לומר כן וקצת ראי' נראה מעכן שמעל בחרם ואמרו בגמ' שם שעבר על כל התורה כולה וכפר בעיקר אפ"ה כשאמר לו הקב"ה ליהושע חטא ישראל א"ל יהושע מי חטא השיב לו הקב"ה וכי דלטורין אני הרי שאפילו רשע כעכן לא רצה הקב"ה להלשין עליו והי' נקרא בכלל דלטורין וכ"ש בזה"ז דדעת התוס' ע"ז דף ג' דדוקא בזמן המקדש הי' נוהג דין דמורידין ולא מעלין אבל בזה"ז דליכא סנהדרין גם דין דמורידין אינו וכבר הבאתי כן בשם מרן החז"א ז"ל שפסק דבזה"ז ליכא דין דמורידין ולא מעלין וא"כ כ"ש דאסור למסור איש מישראל אפילו כה"ג.

וראה ה׳ בעניי והאיר עיני בשו״ת חו״י סי׳ קמ״ו ברשע ישראל אחד שהרג את חבירו בסכין במזיד ובאשר שקצב לו אחד מן הגדולים תשובה הראויה לו פרק עול ונעשה ריש בריוני וחברי גנבים ונתפס על גניבה בקהילה גדולה ועמד אחד אוהב הגנב בשביל הנאתו ונתאמץ להשתדל להמליץ בעדו וקרא אחד מחשובי העיר ולומדיה תגר עליו ואמר שאסור להצילו מן המות בדמי נפש אחיו מישראל אשר הרג ואדרבה אם הי׳ אחד מקרובי הנרצח שם הי׳ יכול למסרו למלכות כדין גואל הדם ואיך נשתדל להצילו, וכתב עליו החו״י ז״ל דמ״ש המערער שהי׳ רשות לגואל הדם למסרו למלכות לא ברירא לן דמה שנתנה התורה לג״ה רשות להרגו הוא מד״ת ובמשפט סנהדרין לא ניתן לו רשות למסרו למלכות שאפילו בעסקי ממון לא נעשה עע״ז פלילים כ״ש בעסקי נפשות. שנית דאם בא ג״ה לשאול אין מורין לו להרגו ובזה״ז דבטלו ד״נ לא יפה כח גואל הדם מכח סנהדרין וכל בתי דיני ישראל ואפילו הרג במזיד אסור להרגו וכו׳ סוף דבר מ״ש אחד מחשובי העיר שאלו הי׳ כאן קרוב להנרצח הי׳ יכול להרגו הרוצח דברים בטלים הם ומבוטלים כ״ש למסרו למלכות הם כי לא להזכיר. רק מאמר אותו החכם שאסור להשתדל להצילו לכאורה לא דבר ריק הוא כגמ׳ נדה ס״א וכו׳ ופרש״י שמא הרגתם ואסור להציל אתכם וכו׳ ועוד אפשר לומר דכל שנתפס על דבר רציחת נפש מישראל שאלו היו סנהדרין הי׳ מצוה לכל אדם להביאו לב״ד ובזה״ז שאין בידינו עכ״פ לא נפעל להצילו וכמ״ש חכמים אף הם מרבים שופכי דמים בישראל. וגם בזה יצא לחלק שאם נתפס על אותה רציחה אין להשתדל עבורו כי ודאי מן השמים הוא לקבל דינו ד״ת דכתיב באדם דמו ישפך משא״כ אם נתפס אח״כ על גניבה שמשפטם לתלותו ואין זה מיתת הרוצח וע״כ מקרה הוא לו וכמ״ש רז״ל דין ד׳ מיתות לא בטלו וא״א לומר שנזדמן לו בעון הרציחה מיתה אחרת שהרי בש״ס שם פריך אד״מ והאי בר נחש הוא וכו׳. עכ״פ י״ל חזר הדין שאין להשתדל עבורו אם ידעינן ביה שרצח נפש מישראל מקודם.

וא״ת א״כ כל רשע גמור שנתפס לא נשתדל עבורו וכי יחלה או בבואו לידי סכנה לא נזדקק לו והא ודאי ליתא ל״ק דאנן לא אמרינן דרק בעבירה שחייב עליה מיתה בד״ת ושבא לו סיבה חוץ למנהג העולם וגם הא רפיא בידי. עוד אפשר לומר נהי דלטמרו בידים אסור מ״מ להשיאו עצה ולהראות לו מקום נהי דמצד דינא דמלכותא אסור מצד ד״ת מותר וקצת יש ראי׳ ממ״ש להו זילו אטמרו נפשייכו דנראה דהראה להם מקום דאל״כ מה אמר להם בזה וכך נראה ממה דשקיל וטרי וחיפש אחר הצלתם ע״ש באריכות כי לא רציתי להעתיק כל דבריו אמנם המעיין שם בפנים יראה כי ב״ה כיווני כמעט לרוב דבריו בס״ד וגם מבואר מדבריו דאפילו מה שמחמיר בעניינים קצת דוקא בהרג נפש מישראל אבל בהרג עכו״ם אז לכ״ע אין לו משפט מות ח״ו ואסור למסרו ושישו מעי כי ב״ה נצטמד סברתי ולפמ״ש שם יראה ביאור כל ההלכה באופן דלא תקשה עוד קושית מעכ״ת מה שהקשה עוד במכתבו אלינו כ הי׳ ספק וכוצא בו ומדברי החו״י נראה דמפרש דברי הש״ס כפשוטן וכמו שפרשתי בס״ד והכל יבא על מקומו בשלום.

שוב מצאתי בשו״ת מהרי״ו בנימוקי מהר״ר מנחם מירזבירק דין מותר למוכה לקבול לגויס וכו׳ ואין לומר כיון שהמוכה כבר הוכה יש לו לכוף את יצרו ולא לנקום צא ולמד מגואל הדם וכו׳ וי״ל דכוונתו בגואל הדם נמי בזמן הב״ד אבל לא בזמן הזה ודו״ק. ותחת אחת השיחות העיר לי אדמו״ר מרן כ״ק מקלויזענבורג שליט״א דבמהרי״ו כתב להיפוך. ומצאתי שם בדף קע״ח וז״ל דין דגואל הדם שרדפוהו עד חובה והשיגוהו כדין עשו גואלי הדם שנקמו אביהם דגברא קטילא קטלו ואין לו דמים מצינו בפנחס שהרג זמרי על שבעל ארמית והכתוב שבחו וכ״ש זה ואין להוציא לעז עליהם ועל מה שהלכו מחוץ לתחום בשבת כדי לנקום אביהם ומה רציחה שהוא אב מלאכה היתה דוחה שבת ק״ו מעבודה לולי שכתב לא תבערו כ״ש תחומים דרבנן כו׳ והוי כמו פק״נ דדוחה שבת ע״ש.

והמעיין בדבריו יראה דהוא ז״ל חולק על החו״י בענין גואל הדם ולדעתו מותר לגואל הדם אפילו בזמן הזה להורגו ואדרבה אפילו בשבת מותר לצאת מחוץ לתחום דרבנן להשיגו ומיהו אי גואל הדם מותר למוסרו לעכו״ם לא שמענו.

ומצאתי עוד בשו״ת צ״ל סי׳ קי״א דכתיב נמי בפשיטות דגואל הדם יכול להרגו ואדרבה הוסיף דעל גואל הדם יש חיוב להרגו או שישכור וישלם שיהרגוהו ונסתפק שם עד כמה מחויב לשלם בשביל מצוה זו וכתב שם דדין גואל הדם שייך בין ביהודי שהרג ובין הרוצח הוא עכו״ם וכ״ש הוא עכו״ם רוצח שהגואל הדם חייב להרגו ע״ש באריכות וצ״ע ומ״מ אין מכל זה סתירה לדברינו דפשוט דאפילו המתירין רק מדין גואל הדם התירו ובידוע בודאי שהרג את ישראל כמובן.

והיות כי אין הזמן גרמא כעת להאריך והאי גברא טרוד בטרדא דנפשא כי ימי הרצון הגיעו ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ומה יענה ילוד אשה קרוץ מחומר אשר כל ימיו כעס ומכאובים ולכן יהיו דברי מעטים והנני לברכו בברכת כוח״ט בספרן של צדיקים וי״ר שנזכה בדין לטובה בכל ענינים ובישועת ה׳ לכלל ישראל בביאת משיח צדקנו בקרוב ובמהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שפד

בענין אי מותר להציל עצמו ממיתה ועי"ז יגרום שיהרג חבירו

אדר"ח כסלו תש"מ בנ"י יצו"א
והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה כי הפרני אלקים ה"ה הרב הגאון המפורסם ראש בשמים כו' כג"ת מוה"ר **אפרים אשרי** שליט"א בעמח"ס שו"ת ממעמקים ה"ח וש"ס.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. רלימי מה שכתב בס"ה סי' ג' אי מותר להציל עצמו ועי"ז יגרום שיהרג חבירו ודן אם בגוטו קלוזענ שהביאו הס.ק. ימ"ש ממשמ חלפים כרטיסי לבן למסור לחמשת חלפים בעלי מלאכות ונתנו למועצת הזקנים לחלקם ואותם חמשת חלפים יחלרו ויגלו מן המיתה ואחרים יגאו כ"ל ויוסרו ביסורים קשים ולמיתה, וע"ז הביע פסק הגאון הגדול מוהר"ח דוב"ר כהנ"ג שפירש בדבר קונטר שפסק להמועצה בו' מרחשון תש"ב שנתנו הס"ס לו להדפיק מודעה בחוצות הגיטו שיחפשו כולם בס' מרחשון על מקום אחד ושחלו להגאון ז"ל אם מותר לדפק מודעה כזו כי לפי הידיעות שקבלו חלק מחנשים ההם הנקהלים במגרש יונאו להורג כ"ל והגאון ז"ל פסק דאם יגאה גזירה על קהלה מישראל להשמידה כ"ל ואפשר להציל מקצתם ע"י שחנשים שהוא, מוכרחים רחמי העדה להציל ולנקוט כל האפשריות להציל, ומינה דן מעכ"ג גם בשחלה זו כיון שניתן להציל מספר חנשים ע"י הכרטיסים הללו כפי רחות עיניהם צריכים להציל בכל מה דאפשר. ולפענ"ד דבר זה הוא פשוט מאד ויפה הורה דודחי אם אדם לא יוכל להציל חלק חנשים מהכלר הנורל ויכול להציל מאה או מחשה או אחד עליו מוטל להציל כל מה דאפשר וכל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא.

אלא דמעכ"ג הוסיף שניח ידו שהיו אם כמה חנשים שרצו כי כלחה ח"ו הרעה נכנסו להמועצת זקנים וחטפו לעצמן חת הכרטיסים בזרוע וכחב לחע"פ דכה"ג דומה כמי שמציל עצמו בנפש חבירו ומאי חזית דדמית דידך קומק טפי והביא דברי הרמ"ל ח"מ סי' שפ"ח דמותר להציל עצמו מנזק חע"פ שעי"ז בח הנזק לאחר ופלפל בדברי הסמ"ע ומהרי"ל ח"ב סי' מ' והביא גם מחלוקת ר"ע ובן פטורא (ב"מ סב.) שניח שהיו הולכין בדרך וביאור דברי מהרש"ל בח"ח אם להיכא דהקימון של מים הוא של שניהם ורק האחד שומה חשיב גדר של קוס ועשה וכעושה מעשה במיחתו של חבירו דמחריעין מאי חזית ות"ל בחטיפת הכרטיסים בזרוע נמי נחשב כעושה מעשה שגורם מיחת חבירו ומיהו לבסוף הדר ביה מטעם שהעלה שמותר למועצת הזקנים לחלק חת הכרטיסים הלבנים מפני שים בו עין של הגלה ת"ל כ"ש דמותר לכל אחד להיות עדיף דיוע לנפשיה אפילו בזרוע ולחטוף כרטיס לבן לעצמו להציל חת עצמו ומשפחתו וכן הורה הלכה למעשה עכ"ל בקיצור שם.

ולפענ"ד אומר אני דודאי אם היו הכרטיסים מונחים אצל הס.ק. ימ"ש או כיוצא בו במקום מונצע או מופקר וכל אחד שיכול להגיע לכרטיס יציל עצמו ודאי כדבריו כן הוא דכל מי שיכול להציל עצמו חייב להציל עצמו בכל האפשר אבל הכא דהכרטיסים נתנו ביד מועצת הזקנים ליתנם למי שירצו ולהציל לפי דעתם ועצמו הס גבאי נפשות הללו ובידם להציל לפי הבנתם וזכו להחנשים שירצו להציל והחוטף מהם ח"ו אם לא היו נותנים לו ממילא חלא לאיש אחר ע"כ חטף זה נפש חבירו, ולא מיבעיא אם כבר חלקו ביניהם הכרטיסים ועשו רשימה את מי ליתן כרטיס כזה ע"כ הרי זה כבר הוא בכלל חוטף נפש ממש שהרי כבר זכו להם המחלקים לכל מי שרשמוהו ליתן לזכין לאדם שלא בפניו ועיין ר"ן גיטין דף י"ח ע"ב ולי נראין דברים כפשטן דכל אדם מדעתו יכול לעשות שליח לחבירו והרי הוא כאילו עשאו שליח לזכיה ע"ש ע"כ הכ"נ הני חנשים שהם הגבאים על הכרטיסים נעשו שלוחין להרשמים ליתן להם כרטיס חלא אפילו עדיין לא רשמו להם חת מי להציל מ"מ לפענ"ד נמי אסור דהרי קיי"ל הוריות י"ג חתני' קודם כהן לגוי לוי לישראל ישראל לממזר וממזר לנתין ונתין לגר וגר לעבד משוחרר לימחי זמן שכולם שוין אבל אם הי' ממזר ת"ח וכה"ג עם הארץ ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה ועיין ס"ח סי' חרל"ח שניח שיושבים ובקשו חויצים להכרוז אחד מהם אם אחד ת"ח והשני הדיוט חצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חביני כר' רחובן בן לינטרובלי שבקש שיהרג ולא לר"ע כי רבים היו ריציס לו לר"ע ובגמ' הוריות הנ"ל כי חניא הניא להחיותו פרש"י הוא קודם לסגן משום דלבוד ריציס לו למשוח מלחמה לגורך מלחמה טפי מסגן ע"ש. והנה פשוט דגבאי לדקה מוטל עליהם המיוד להציל חנשים כפי הבנתם וח"כ כל שבידם להציל אין שום אדם רשאי ליקח מהם מעות ולמשל אם ח' ח"ו עשרה בנ"ש בשבי והי' להם לגבאי לדקה פדיון שבויים עבור שני חנשים ודאי שאסור ליכנס ולחטוף המעות מהם ולהציל חת עצמו במעות אלו אלא הגבאים הממונים הם יחליטו כדת מה לעשות ואת מי להוציא משבי לפי תורת ה' וכפי ההלכה והכ"נ כן הוא לפענ"ד וכיון שהמועצת זקנים קבלו הכרטיסים הם זכו בהלכה זו וזכות שלהם הוא להציל ע"פ ההלכה כפי דעתם כל הקודם קודם והגוזל מידם הגם שלהציל עצמו מחכוין מ"מ כיון דזכות הלכה נחנה ביד המועצת זקנים הו"ל הס זוכין בשבילם כדין זכין לאדם שלא בפניו ועכ"פ פשוט דכמו שאסור לחטוף מגבאי לדקה כן הוא אסור לחטוף מהם כנלפענ"ד.

ומ"מ נראה נמי פשוט דלא מיבעיא אם חטף הכרטיס מהגבאים שלא היו בכלל רוצח אלא אפילו חטפו

הכרטיס מיד מי שהי׳ לו כבר ג״כ אין לו דין רוצח אלא יש בו איסור גמור ולא דמי לדינא דר״ע ור״פ ודו״ק.

האמנם כל זה אם מועצת הזקנים הם אנשים חשובים יראי ה׳ ועושים ע״פ התורה אבל פשוט אם היו מועצת הזקנים שלא נוהגים כשורה אין להם שום דין גבאי צדקה ולא שום כח על הב״א וכל אחד כה״ג עושה דין לעצמו וקשר של רשעים אינו מן המנין אמנם כנראה שהמדובר מאנשים יראי ה׳ שהיו שומעין ומתייעצים עם הגאון אב״ד שלהם כדת מה לעשות וכמו שהביא שם ולכן לפענ״ד כה״ג אסור לחטוף. ויש להאריך עוד אמנם די לחכם כמותו ירבו בישראל.

דושה״ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שפה

בענין החובל בחבירו אי יכול לפטור עצמו מן רפואה במקום שיש רפואה ממשלתית

כ״ו מר חשון התשל״ה בנ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג אלקי אברהם יהי׳ בעזרו ויתן לו חיים וכט״ס וכו׳ כש״ת מוה״ר **אברהם חיים פליישמאן** הי״ו בנ״י.

אחדשב״ת. יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי לו כי חזותי׳ דמר לא ידענא ויקבל הכבוד כפי הראוי לו.

ובדבר שאלתו במי שחובל בחבירו דקיי״ל דחייב בחמשה דברים וחדא מינייהו רפואה ואמרו בגמ׳ ב״ק פ״ה אי אמר המזיק אביא לך רופא יכול לומר לו אסיא דמגן במגן מגן שויא א״כ עכשיו שנמצאים כמה בתי חולים הנקראים קליניקס בלע״ז שרופאים בחנם האם יכול המזיק לומר להניזק שילך וירפא עצמו בקליניק בחנם ולא דמי להא דאסיא במגן דהתם משום דקרובו הוא כמו שפרש״י והרא״ש שם ויכול הניזק לומר כשאין הרופא מקבל שכר אין לבו ומחשבתו מדקדק בעיקר צורך החולה כיון שאינו מצפה לקבל שכר ואפילו אינו קרובו כמו שהוסיף בפלפולא חריפתא אלא שמרפא לשם צדקה אבל הכא הרי הרופאים בהקליניקס מקבלים שכר מן הממשלה שפיר מדקדק לכל אנשים ואת״ל דבכה״ג נמי יכול לומר לו דבקליניק לא נמצאים רופאים מומחים א״כ מי שיש לו עזרת רפואה מן המדינה (מעדיקעיד בלע״ז) שבידו לילך לרופא שירצה מי יכול לומר לו המזיק הרי בידך לרפאות ע״י המעדיקעיד או גם בזה יכול לומר רצוני לילך לרופא מומחה שאינו מקבל מעדיקעיד וינא לחקור אי הגדר של ריפוי הוא הרפואה או שלא יהא הפסד ממון להניזק ברפואתו והאריך שם כדרכה של תורה.

והנלפענ״ד דהיש״ש פ׳ החובל סי׳ מ׳ כתב ת״ר כל ה׳ דברים אומדין ונותנין לו מיד אפילו רפוי ושבת ולאו דוקא שנותנים הרפוי בידו דילמא יפשע בנפשו ויעכב המעות לעצמו אלא נותנים לב״ד וב״ד שוכרין לו רופא אומן ומרפאו כדאיתא לעיל ריש פירקא ואינו נותן לו דבר יום ביומו רפואתו ושבתו אלא כפי מה שאומדים הב״ד כמה ימים יפול למשכב וכמה יצטרך לרפואתו נותן לו מיד ע״ש ובשו״ת שבו״י הסכים עמו דנותן לב״ד וכתב דהוא מילתא דמסתבר (ובאמת כי אכן הדבר מפורש בש״מ) ומיהו במה שכתב דאין נותן לו שכר הרופא ליד הניזק ממש כתב השבו״י דזה נגד משמעות הש״ס וכל הפוסקים דנקטו והרפוי והשבת נותנין מיד לו משמע לידו ממש דומיא דשבת ואי קשיא מה שאמרו בש״ס דחיישינן שמא יפשע היינו באומר שאני ארפא את עצמי אבל בשוכר רופא מומחה לפנינו וקצץ לו שכרו והרופא מהימן תו לא חיישינן שמא יתרשל ע״ש.

ולפענ״ד דהיש״ש נמי מודה בזה אלא כוונת היש״ש דנותנין המעות לב״ד עד שישכרו הם או שישכור הוא רופא נאמן ומומחה וכיון ששכרו רופא מומחה בין הוא ובין ב״ד נותנין הכסף להרופא ואם הרופא מסכים נותנו להניזק דזה גם היש״ש מודה אלא דהיש״ש מיירי בסתם דנותנין הכסף לאחר השומא קודם ששכרו רופא ובזה לכאורה גם השבו״י מודה דכיון דאכתי לא שכר לעצמו רופא חיישינן שמא לא ישכור ויעכב לעצמו הכסף אבל לאחר ששכר הרופא מודה היש״ש דיכול ליתן להניזק או יאמר דהיש״ש מלמדנו כוונה מיוחדת דלכאורה הא גופא צריך אומדנא דהנה יש רופא שלוקח אלף זוז ויש רופא לוקח חמש מאות וכיוצא בזה והניזק טוען אני רוצה בהרופא של אלף זוז והמזיק טוען די לך ברופא של מאתים וודאי שהוא א״כ ביד הב״ד שהם יחליטו מי הוא רופא מומחה שראוי לזה ושוכרין לו לפי ראות עיני הב״ד והוא מילתא דמסתבר וממילא אתי שפיר שפי׳ היש״ש שנותנין לב״ד.

עוד כתב היש״ש בפ׳ הנ״ל סי׳ י׳ אמר לו המזיק אני ארפא אותך בחנם אע״פ שהוא רופא מומחה מ״מ יכול הנחבל לומר דמית בעיני כארי אורב ואם אמר לו יש לי אוהב או קרוב שירפאך בחנם אומר לו מי שמרפא בחנם גם מאומה שוה דאין מדקדק בדבר ונ״ל דלאו דוקא בחנם אלא אפילו מי שרוצה לפחות ולמיזל גביה יכול לעכב עליו ולומר דאסיא דמגן במגן מגן שויא ולפ״ז ודאי דיכול לומר נמי להרופא של קליניק דאינו רוצה בו לפי שאינו מקבל שכר והוא מוזיל גביה וכל שמוזיל גביה יכול לעכב א״כ יכול לומר שרוצה דוקא ברופא מומחה ובכסף מלא ישלם לו שאז ירפאהו כדבעי.

איברא דבאמת מבואר בש״ע יו״ד סי׳ של״ו דחייב אדם שהוא חולה לקרוא הרופא היותר מומחה וכ״פ בקצש״ע סי׳ קצ״ב ס״ג והגם שכתב המחבר דהרופא אסור

ליטול שכר החכמה והלימוד אלא שכר הטורח והבטלה וכתבו הפוסקים בטעם משום דאבידת גופו הוא ורחמנא אמר והשבותו לו לרבות אבידת גופו ובעשיית מצוה אמרינן מה אני בחנם אף אתם בחנם ועיין רש״י קידושין פ״ב ע״א דטוב שברופאים לגיהנם מפני שיש בידו לרפאות העני ואינו מרפא וכ״כ הריטב״א על הרי״ף נדרים ז׳ דלעני חייב לרפאות חנם ומעשיר נמי לא יטול אלא שכר בטלה ומיהו אם לא רצה לרפאותו אלא בשכר הרבה חייב ליתן לו דאע״פ שיש מצוה עליו לרפאותו שכל מצות עשה דרמיא אכולי עלמא אם מזדמנה לאחד ולא רצה לקיימה אלא בממון אין מוציאין הממון מידו ולא מפקיעין מידו חיוב שלהן כ״כ הטור הביאו הרמ״א יו״ד הנ״ל אות י״ב וא״כ כיון דחייב ליטול הרופא היותר מומחה פשוט דיכול לומר לו דאינו רוצה ברופאים מן הקליניקס או המקבלים מעדיקעיד כי ידוע שהרופאים הגדולים אין מקבלים מעדיקעיד והמזיק לא יכול לומר לו והרי אני רואה שאתה אינך מדקדק אחר רופא המומחה ביותר כי יכול לומר לו לדידי כשאני רואה שצריך רופא מומחה עושה אני וגם יכול לומר מתני׳ החובל בעצמו אע״פ שאינו רשאי פטור אבל אחרים שחבלו בו חייבים וז״פ. ועיין ח״מ סי׳ ת״כ מסי״ח עד סכ״ד.

אלא דמה שיש להסתפק במי שיש לו מה שקוראים ״בלו שילד״ בלע״ז ואם הוא חולה מקבל מה שפורע לרופאים והנה ראובן שהזיק לשמעון והלך לרופא וריפא עצמו ואח״כ הלך אצל ראובן ובקש ממנו שיחזיר לו או שבקש קודם שריפא עצמו וראובן שלם לו ואח״כ שלמו לו מן ה״בלו שילד״ שהוא חברת בטחון על זה וא״כ הרי הוא הרויח שקבל פעמיים שכר הרופאים אולי כה״ג יכול לומר לו ראובן הרי בידך לקבל הרופא המומחה שאתה רוצה וגם לקבל מהחברה שכר הרופא וא״כ אין לך עלי טענות מענין שכר הרפואה ומיהו לפענ״ד דגם בזה אין לו לראובן שום טענה דשמעון יאמר לו מה שאני מקבל הוא עבור תשלומין ששלמתי ואין לך מזה כלום וכבר כתבתי כעין זה בספרי משנה הלכות מדור התשו׳ ח״ב סי׳ י׳ וח״ג סי׳ ע׳ ועיין גמ׳ ב״מ ל״ה ע״ב דהנראה דהתורה חייבה להמזיק לשלם מה שהזיק או מה שהפסיד ע״ש ודו״ק.

ובר מן דין אומר אני דמן מעדיקעיד או קליניק אינו יכול לומר לו שילך להתם דידוע דהממשלה שמשלמת עבור מעדיקעיד אינה משלמת אלא למי שאין לו אבל למי שיש לו אינה משלמת וא״כ האי גברא דהמזיק מחויב לשלם עבורו א״כ יש לו ממה להתרפאות וכה״ג אין המדינה מחוייבת.

ובמה שאמרו בגמ׳ ב״ק נ״א שיאמדו את המשכת המחלה ומוסרן לב״ד נחלקו בו הראשונים ז״ל דעת הרמב״ם בטעם האומדנא שהוא תקנה להמזיק שיכול לפטור עצמו באומד אחד וכ״כ בש״ע ח״מ הנ״ל ומדברי רש״י שם משמע דהוא להחמיר על המזיק שלא יצטרך הניזק לילך ולבקש ממנו יום יום ע״ש ולכאורה יהא נפ״מ היכי דהניזק בעצמו הוא רופא מומחה ויכול לרפאות עצמו ומבקש שכר מהמזיק במה שירפא עצמו ואולי דתלוי בהא מחלוקת י״ל דבהא כ״ע מודו דאינו חייב ליקח לו רופא ולא לשלם דאמר ליה הרי אתה מחויב בעצמך לרפאות עצמך ואפילו נימא דחייב מ״מ יכול לומר לו איני רוצה שתרפא עצמך שמא תפשע בך ותקראני שור המזיק וכן נראה.

עוד נראה נפ״מ אי האי אומדנא טובת המזיק או טובת הניזק דלמ״ד טובת המזיק אז אי אמר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין דבדבר שבממון שומעין לו ואי תקנת הניזק הוא אי אמר המזיק אין שומעין לו וא״כ אם הי׳ בעיר שני רופאים מומחים ושניהם שוין בחכמה והאחד נוטל פחות מן השני והניזק רוצה ברופא היותר ביוקר והמזיק רוצה ברופא בזול והני תרוייהו מומחין ושוים בחכמה ואי נימא דטובת המזיק הוא יכול לומר א״א בתקנת חכמים כגון זו ונותן לו כל יום ויום ואין חייב להביא הכל לב״ד והו״ל הניזק המוציא מחבירו על הרופא הנוטל ייתר מן הראשון אבל אם הוא טובת הניזק א״כ אין ביד המזיק שלא יתרצה לתת לב״ד ואם הב״ד יחליטו לקבל הרופא היקרן אין בידו שלא לקבל עוד יש נפ״מ היכי דאיכא מחלוקת הרופאים על משך המחלה אחד אומר עשרים יום והשני אומר תשע וארבעים והמזיק רוצה ליתן עשרים יום והניזק טוען מגיע לי מ״ט יום י״ל אם האומדנא הוא לטובת המזיק א״כ יכול לומר אני מקבל דעת הרופא של כ׳ יום ואם הוא לטובת הניזק אזי יכול לומר איני רוצה ודו״ק כי קצרתי.

בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן שפו

בענין אי מותר להפיל הולד בשביל סכנת אבר להאם

ליל ששי פ׳ לך לך התשל״ט בנ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג חו״ב נו״נ וו״ח כש״ת הרב **צבי מאגענצא** רב דבית המדרש הגדול יוניווערסיטי סיטי מיזורי.

אחדשכ״ת. ראשון לציון אבקש סליחה כי לא ידעתיו ואולי לא שמתי עדיו עליו כפי הראוי לו ויהא כבודו מחול.

ובדברי תורה אשר העיר בהא הלכתא אי מותר להפיל הולד בשביל סכנת אבר של האם שדנתי עליו

בספרנו משנה הלכות ח"ז סי' רפ"ד וקוטב דבריו אדברי הרמב"ם פ"א מהל' רוצח הל' ט' שכתב דהעובר הו"ל כרודף ודבריו מוקשי הבנה והשיגו עליו האחרונים וכתבנו לחלק בין נעקר הולד ללא נעקר דכל שלא נעקר אכתי מקרי ירך אמו והו"ל כאבר מאבריה וכשנעקר הו"ל בכלל רודף ומש"כ הרמב"ם דהו"ל כרודף מיירי כשכבר נעקר הולד וע"ז תמה מעכ"ת דא"כ אם היכי דלא נעקר הולד דאכתי הו"ל ירך אמו מקרי רודף ומחתכין אותו בשביל חיי אמו כ"ש בינא ראשו שצריך לומר דהו"ל רודף דאם בנעקר לבד כבר דייינין ליה כנפש ואפ"ה מחתכין מפני שרודף גם כשינא יהי' מותר לחתכו מהאי טעמא גופא דרודף הוא. ולפענ"ד לא הבינותי כוונתו דהרי זהו שכתב הרמב"ם ז"ל דאם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם כלומר דודאי הי' סברא לן לומר דכה"ג נמי הו"ל רודף דמ"ש וע"ז משני הרמב"ם דזהו טבעו של עולם וביאור הדברים דלאחר שיצא ראשו לאויר העולם כבר יש לפנינו שתי נפשות ואין דוחין זה מפני זה אבל עד שלא יצא לאויר העולם אכתי לפנינו רק האם ורואים אנו שיש מי שרודף אחר חייה הגם שהולד נמי נפש הוא אבל אנו רואים האם לפנינו עכ"פ יהי' מאיזה טעם שיהי' על זה כתב הרמב"ם דזהו טבעו של עולם להוציא מדעתן שלא נימא דכה"ג נמי הו"ל רודף.

עוד התפלא שם כ"ת על שלא הבאתי מגמ' ערכין דף ז' האשה שיוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד משום עינוי הדין ואם בשביל צער עינוי הדין הורגין את העובר בידים שבמה שהורגין אותה ולא ממתינין לה עד שתלד נראה דבזה הורגין את העובר בידים כ"ש בשביל צער איבוד אבר י"ל שהורגין אותו, וגם בזה לפענ"ד ק"ו פריכא הוא שהרי רש"י פירש שם במשנה וז"ל אין ממתינין לה עד שתלד אלא הורגין ולדה עמה דחד גופא הוא ע"כ מבואר הטעם דהורגין ולדה עמה דחד גופא הוא והו"ל כאבר מאבריה וכיון שגופה ניתן ליהרג הורגין ולדה עמה וכל גופה נתחייב מיתה והכ"נ הולד הזה שהוא אבר מאבריה כיון דירך אמו הא ולכן שפיר הורגין את הולד אבל בנעקר הולד שוב אסור דהו"ל נפש ואין דוחין נפש מפני נפש אלא משום דהו"ל רודף. ועיין משנה הלכות ח"ו סי' ר"ג ר"ד ששם הבאתי דברי הגמ' ערכין הנ"ל ופלפלתי עמהם וכאן בסי' רפ"ד ציינתי לעיין שם ולא רציתי לכפול הדברים ועכ"פ לא נעלמה ממני דברי הגמ' שציין עליהם אלא דדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחד.

ומש"כ כ"ת דבעובר אין לומר שזהו אבר שהנשמה תלוי' בו מכיון שאין לו דין נפש ואין לו נשמה עדיין רק אחר שיולד שאז באה לו הנשמה, במחכ"ת שגגה הוא והנה בגמ' סנהדרין צ"א מבואר ההיפוך דשאל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי נתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א"ל משעת יצירה א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר ופקודתך שמרה רוחי ופרש"י משעת יצירה שנקרם כולו בבשר גידין ועצמות פקידה שהמלאך פוקד הטיפה ומביאה לפני המקום מה תהא עליה כדאמרינן בפ' כל היד נדה ט"ז ע"ב מיד נזרקה בו נשמה וחיות וביד רמ"ה משעת פקידה כדכתיב וה' פקד את שרה משעה שהאשה קולטת את הטיפה לבית הריון וי"מ משעה שהמלאך פוקד את הטיפה ע"ש.

ומבואר דלכ"ע הנשמה נתנה באדם קודם הלידה אלא דלרבי היה נראה שלא נתנה עד שעכ"פ נגמרה צורת הולד ונקרם כולו בבשר גידים ועצמות וחלק עליו אנטונינוס דמשעת פקידה נתנה בו הנשמה והסכים לו רבינו הקדוש דמשעת פקידה נתנה בו הנשמה א"כ פשוט דיש לי נשמה קודם ובגמ' נדה ל' ע"ב תינוק במעי אמו צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו ומלמדין אותו כל התורה כולה ועוד כמה דברים קודם שיצא לאויר העולם ואם אין לו נשמה למי עושין כל אלו אבל פשוט דהנשמה נתנה מיד בשעת פקידה וכבר הוא אבר שהנשמה תלי' בו ומה"ט כתבתי במקום אחר דב"נ נהרג על העוברין ולא ישראל דהרי כיון דהנשמה נתנה משעת פקידה הרי ההורג עובר זה כורת את נשמתו אלא שאכתי ליכא גוף שלם להתחייב עליו והעכו"ם שנהרג על שהרג את הטרפה א"כ נראה דהעכו"ם חייב גם על שהרג נשמה שהרי טרפה אינה חי' ואפ"ה חייב על הריגתה נמצא דעכו"ם נהרג על שהרג נשמה ולכן נהרג גם על העוברין אבל בישראל דאינו נהרג על הטריפה אלא חייב בדיני שמים ולכן אינו נהרג על העוברין אלא חייב מדיני שמים ובחי' הארכתי בזה עיין משנה הלכות ח"ו סי' ר"ג ור"ד ועיין ס"ח סי' תתשל"ז הנפש הנבראת וזה פשוט מאד.

ולעצם שאילתן באמת ראיתי להגר"ח בחי' הגר"ח הלוי פ"א מהל' רוצח ה"ט שכתב ז"ל דס"ל להרמב"ם דבדין פקו"נ של כל התורה כולה באמת הוי דינא דגם עובר הוא בכלל נפש ואינו נדחה מפני נפש אחרים ואם באנו להציל נפש בנפשו של העובר היכא דלא הוי רודף הוי דינא דאין מצילין וא"כ גם הכא אם באנו לדון משום דין פקו"נ של כה"ת לא הי' העובר נדחה מפני נפשה של האם רק בדין הצלה האמורה בנרדף הוא דהוי דינא דעובר נדחה בהצלה זו וזהו שכתב הרמב"ם טעמא דהרי הוא כרודף אחריה להרגה עכ"ל ע"ש. מבואר דאדרבה ס"ל להגר"ח ז"ל דלענין פק"נ עובר הוי בכלל נפש ואינו נדחה אפילו מפני נפש ממש רק מדין רודף הוא דמצילין את האם וא"כ בהצלת אבר דליכא סכנת נפשות להאם הכ"נ דאין דוחין להפיל הולד ולהורגו

בשביל הצלת אבר האם דהכא כבר ליכא דין של הצלת הנרדף וליכא דין רודף רק איכא דין הצלת אבר אחד וא"כ איצטמיד סברתן בספרנו הנ"ל בס"ד.

אלא דממילא מה שרצה לומר דקדושת ישראל לא באה אלא לאחר שנולד תמוה מאד דודאי נשמת ישראל קדושה היא ועיין תוס' ע"ז דף ה' ע"א ד"ה אין בן דוד בא ואומר רבינו אלחנן דנשמות של ישראל ונשמות של עובדי כוכבים אינן בגוף אחד וא"כ בשעת פקידה נשמת ישראל נכנסת בגוף ישראל ונקדש בקדושת ישראל ולא כן עכו"ס ולהדיא אמרו בגר חלוק בין הורתו ולידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה ועוד עכ"פ פשוט דודאי ולדות ישראל קדושת ישראל עליהם ונתקדשים משעת פקידה ולדעת הרוקח הובא במג"א אשת כהן לא תיכנס בביה"ק כשהיא מעוברת ובשמשון הגבור כי נזיר אלקים יהי' הנער מן הבטן ובקרא כתיב כי בטרם יצרתיך מבטן ידעתיך, עכ"פ פשוט דקדושת ישראל חל על הולד קודם שנולד ומה"ט דאפילו נפל שלא נקשרו אבריו בגידין הנזיר מגלח עליו ומטמא באהל והוא מדין קדושת ישראל עיין משנה אהלות פ"ב מ"א אלו מטמאין באהל המת ואין להאריך בזה יותר. ובעיקר דברי הגר"ח הנ"ל כתבתי בזה קצת במקום אחר.

אלה דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו המברכו בברכת התורה ללומדיה וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה שימה בפיהם עדי יבא ינון ולו יקהת עמים דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שפו

בענין מי שאנסוהו לקבל זריקת סם שעי"ז יהרוג אנשים אי הוי בכלל יהרג ואל יעבור

עש"ק לסדר כי כל העדה כלם קדושים התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון וו"ח נו"נ כו' כש"ת מוה"ר חיים דובער גולבסקי שליט"א בעמח"ס להט ה"ה לשמור את דרך עץ החיים בנ"י.

אחדשב"ת בידידות. לעשות רצונו חפצתי שראיתי בספרו היקר. בדף ט"ז ד"ה עוד נראה יצא לחדש שאם יאנסו איש או אשה ויתנו להם זריקת סמים כאלו אשר תחת השפעת הסמים האלו יצאו מדעתם ויהרגו אנשים אע"פ שזהו אונס גמור מ"מ פשיטא לי' לכ"ת כיון שבשפיכות דמים שנפש מישראל תהי' אבודה למרות שבשעת ובזמן השפיכת דמים הם אנוסים גמורים ואפילו בשור האיצטדין למדנו במשנה שהוא פטור מ"מ בגלל חומר האיסור של שפיכת דמים מחוייבים הם למסור את נפשם ולברוח אפילו ברור להם שיהרגו אותם משא"כ בגילוי עריות אם בזמן מעשה הביאה הם אינם שפויים בדעתם וגרועים משכרותו של לוט אינם חייבים למסור את נפשם ע"כ.

ולפענ"ד לבי לא כן ידמה שהרי כתבו התוס' פסחים כ"ה ע"ב ד"ה אף נערה המאורסה דנערה המאורסה מרוצח ילפינן ורוצח לא מיחייב לממסר נפשיה אלא כשאומר לו הרוג בידים אבל אם אמרו הנח לזרוק עצמך על התינוק או תיהרג אינו חייב למסור עצמו כדי להציל חבירו דאדרבה איכא למימר מאי חזית דדמא דחבריה סומק טפי דילמא דמא דידי סומק טפי ע"ש. ועיין רש"י שם ובר"ן סנהדרין ע"ד ע"ב ד"ה והא אסתר שהסביר יותר דרוצח גופי' הוי סברא דאמרינן מאי חזית וכו' וכן י"ל שאין סברא שימסור עצמו למיתה כדי שיציל את חבירו מן המיתה כגון אם יאמר לו הכותי שיהרגנו אם לא יניח לו להרוג את פלוני או אם יאמר הנח עצמך שנדחה אותך על תינוק כדי שימות בדחיפה זאת או אהרוג אותך פשיטא שאין לו למסור עצמו למיתה דמאי חזית ואם הכותי ידחהו וימות התינוק בדחיפתו הכותי הוא ההורג ולא הישראל ע"כ. והגם שיש לחלק קצת דהתם דחיפת העכו"ס היא שהרגה להתינוק והכא בידו הרג אבל האמת כי זה אינו דדחיפת העכו"ס נמי שהורגת להתינוק אינה דחיפתו אלא גוף ישראל שדחפו עליו והגוף הוא שהרג להתינוק אלא שהי' אנוס והכ"נ אם הוא דוחף יד או רגל של ישראל ע"י זריקה והמית התינוק נמי אונס גמור הוא ופעולת הערל הוא שפועל בזה ואינו חייב למסור עצמו להציל חבירו.

שנית אומר אני לפמ"ש הרמ"ה בהא איבעיא דרוצח גופי' מנלן דיהרג ואל יעבור ומהדרינן סברא הוא שלא נתנו מצות לידחות אצל פק"נ משום דכתיב וחי בהם אלא מפני חיבוב נפשם של ישראל לפני המקום אבל הכא גבי רוצח דבין הכי ובין הכי איכא איבוד נשמה לא ניתנה מצות המקום לידחות וא"ת אני ראוי להאריך ימים יותר מזה וקא מקיים בי וחי בהם טפי דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי כלומר אדום ובריא ונפשך יקרה בעיני המקום וראוי לחיות יותר מחברך כדי שתאמר מוטב שידחו חייו של זה שהן מועטין מפני חייך שהן מרובין וכו' דילמא דמא דחברך סומק טפי והוא ראוי להחיות ולהאריך ימים יותר ממך ונפשו יקרה בעיני המקום יתר מחייך ע"ש. ולפ"ז בדידן נמי הא סברא גופה איכא להיפוך מנ"ל דדמא דחברך סומק טפי וחייב להמית את עצמו ולא ליתן זריקה לעצמו שמא ימות חבירו באונס דיליה כיון דדין פק"נ דחבירו ליכא הכא דבין כך ובין כך איכא איבוד נשמה אחת מישראל וכיון דבין כך ובין כך איכא איבוד נשמה וליכא דין פק"נ על חבירו א"כ כה"ג אמרינן מנ"ל דדמא דחברך סומק טפי ואינו מחויב למסור נפשו להציל חבירו.

ועד השלישית אני בא דאפילו לשיטתו לא ידענא אמאי ימסור עצמו למיתה שהרי אפילו לאחר שיקבל הזריקה אכתי ספק הוא אם יהרג או שלא יהרג דמאן יאמר לן שאחר שיקבל הזריקה יוכל להרוג אולי חבירו לא יניח להרוג עצמו או שלא יוכל להרוג או שחבירו יברח בינתיים או שיעשה לו השי"ת נס אחר עכ"פ לפענ"ד פשוט דאין מחוייב להרוג עצמו בשביל זה אפילו לפי שיטתו.

ובדף י"ח מדפי הספר ד"ה עכשיו הוסיף שנית לענין עדות נמי שאם קבל זריקה כזו שמדבר בלי דעת ועי"ז הוא מסור ומלשין ס"ל לכת"ר דיש לו דין מסור ומלשין ממש וחייב מיתה ומותר להרגו ולפענ"ד ח"ו לומר כן ופשוט דודאי ישראל אסור להעיד על ישראל חבירו בדיניהם להמיתו או להלשין על ישראל כמבואר בשו"ע ח"מ סי' שפ"ח ס"ט ואפילו הי' רשע ובעל עבירות ומיצר לו ומצערו ומיהו היכא דאנסוהו להראות ממון ישראל או אפילו להביא, ונשא ונתן ביד אע"פ שהוא חייב לשלם אינו רשע ובן תשלומין הוא בלבד ומשביעין אותו כשאר הכשרים ע"ש ס"ח והגם דבדיני נפשות חמור הוא ומ"מ כשהעיד באונס כזה שהוא לאו בדעתו פשוט הוא דאין עליו שום דין מסור ומלשין לענין שיהא חייב מיתה והרי אפילו העיד בדעת גמור ובאיסור נמי קיי"ל דלאחר שהעיד כבר הי' אסור להרגו אא"כ הוחזק למסור כמבואר ברמב"ם הי"א שם ובש"ע ח"מ הנ"ל סי"א ובסי' תכ"ה עכ"ש וא"כ כ"ש הכא דליכא הגדה כלל וליכא דעת כלל ודאי לאו מוסר הוא ולאו מלשין הוא אלא אנוס גמור.

איברא דנלפענ"ד דאפילו כשאונסים ליה להאדם להעיד שקר ממש על חבירו להרגו על ידי זה ואונסים אותו באונס נפשות אפשר דלא הוי בכלל יהרג ואל יעבור כיון דמעיד לא הוי אלא גורם מיתה לחבירו על ידי העדתו ובגורם למיתה לאו כהורג ממש הוא והמעיד אכתי לא הוי רק גורם דגורם דאחר העדתו אכתי צריך שהשופט יחייבו ואח"כ ימיתוהו השוטרים ועיין סנהדרין בידקא דמיא חילוק בין כחו לכח כחו וברמב"ן פ' וישב שאין ההורג בידים כגורם ודינא רבא ודינא זוטא איכא בינייהו שוב מצאתי לרבינו הגדול הח"ס ז"ל בח"מ סי' א' שנסתפק באונס מחמת נפשות להעיד שקר על חבירו להרגו אי יהרג ואל יעבור כיון דמעיד לא מקרי רק גורם לדבר דמשום כן קיי"ל דעדי שקר לא מחייבי לשלם רק למאן דדאין דינא דגרמי ופשוט הוא שאין הגורם כההורג בידים וכמ"ש הרמב"ן פ' וישב ולא שייך כה"ג מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דהא חזית וחזית דאותו יהרגנו בידים והוא רק גורם בעלמא ועדיין כמה רוח והצלה יעמוד לזה וכולי האי ואולי וא"כ נראה דיעבור ואל יהרג ושוב דחה לעצמו קצת מתוספתא דעל ג' עבירות יהרג ואל יעבור ר"מ מוסיף אף הגזל והניח בצ"ע ע"ש. ומעתה ק"ו ומה התם דמעיד להדיא והוא שפוי בדעתו אלא שהוא אנוס ס"ל להח"ס דלא הו"ל רק גרמא ואינו חייב למסור עצמו ולא אמרינן מאי חזית וכ"ש דאם העיד שאסור להרגו בדידן שאנוס ממש הוא ואינו מעיד בדעת אלא שאנסוהו וזרקו בו ומדבר בלי דעת ודאי שח"ו לדונו כדין מסור ומלשין ואונס רחמנא פטרי'.

ואומר אני דאפילו בהני ג' דקיי"ל יהרג ואל יעבור ואם עבר ולא נהרג אפ"ה נמי לא הוי ליה דין מסור או מלשין ח"ו אלא עבר אמ"ע וב"ד עונשין אותו אבל אינו נהרג כיון דבאונס הוה והדבר מבואר ברמב"ם פ"ב מיסה"ת והל' מלכים ה"ד דכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל השם ובטל מ"ע ועבר על מצות ל"ת ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואצ"ל שאין ממיתין אותו ב"ד אפילו הרג באונס שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים ובהתראה שנאמר בנותן מזרעו למולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה ומה אם ע"ז שהיא חמורה מן הכל העובד אותה באונס אינו חייב כרת ואצ"ל מיתת ב"ד ק"ו לשאר מצות האמורות בתורה ע"כ ע"ש. ועיין תוס' יבמות נ"ג ע"ב ד"ה אין אונס ואומר ר"י.

והנה מבואר דאפילו העובר ועובד ע"ז באונס או הורג נפש אע"פ שאינו רשאי אינו חייב עליו כרת וכ"ש לא מיתת ב"ד ואין מלקין אותו והוא אפילו עשה בדעת והרג ממש בידים אלא שהי' באונס כ"ש בדידן קבלת זריקה שזה פחות מהנ"ל אלא שעי"ז יהא אנוס ודאי שאין לו דין מסור ומלשין וכ"ש שאין דינו מן המורידין ולא מעלין וז"פ מאד. ולכן גם מה שכתב שם בדף כ"א דזה ברור שאם יקחו איש נגד רצונו וישימו חביות של חומר נפץ על ידו והוא נגד רצונו ולאונסו יהרוג אנשים הואיל שהאיש הזה הורג אנשים בגופו יש עליו דין רודף ולפמ"ש ודאי זה אינו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל דאינו חייב אפילו מלקות ואם אינו חייב מלקות ולא כלום כ"ש דלא הוה רודף. גם מה שכתב בד"ה נמצא שזה ברור שההורג את חבירו באונס אפי' בשב ואל תעשה ולבעלי התוס' שאין עליו דין דיהרג ואל יעבור אולם דין רודף יכול להיות שיש עליו ע"כ ולפמ"ש גם זה אינו ואדרבה אפילו איסור אין עליו כלל ולא שיקרא רודף.

איברא דהיכא דאין עליו דין דיהרג ואל יעבור כגון לשיטת התוס' בשב ואל תעשה כיון דאין עליו חיוב להציל חברו בגופו א"כ אסור כבר להציל חבירו דהו"ל בכלל מנ"ל דדמא דהאי גברא ואפשר דהו"ל בכלל מאבד עצמו לדעת כיון שאסור לו להציל חבירו מטעם וסברא דמנ"ל דדמא דהאי גברא ומאי חזית ועיין תוס' סנהדרין מ"ה ע"א ד"ה ברור לו י"מ משום דלרעך כמוך לא שייך מחיים דחייך קודמין ולפי י"מ

אלו הרי כיון דאמרינן מאי חזית בשב ואל תעשה א"כ ממילא נשאר בדין דחייך קודמין וכיון דחייו קודמין א"כ אסור לו למסור עצמו למיתה וודאי ח"ו לומר דרודף מקרי כה"ג.

גם מה שכתב מעכ"ת דשפ"ד חמור יותר אפילו מע"ז לפיכך אם מכניסים איש תחת השפעת זריקה לעבוד ע"ז א"צ למסור נפשו כי לא עשה מעשה בידים ע"כ. הנה מדברי הרמב"ם הנ"ל מבואר הק"ו מע"ז שהיא חמורה מן הכל והעובדה באונס אינו חייב ק"ו לשאר המצות מבואר דע"ז חמור משפ"ד דאי לאו ק"ו פריכא הוא דאכ"ל מה לשפ"ד וכה"ג אלא פשוט דשפ"ד אינו חמור. ומה שהביא משו"ת הריב"ש אדרבה המעיין בשו"ת הריב"ש סי' תע"ג כתב מפורש וז"ל תשובה אם עשה ברצון ושלא מתוך האונס אלא כדי להעליל וכו' מבואר דמתוך האונס לא מקרי מסור ומלשין ואם אפילו יהי' אסור למסור ולהלשין ועשה באונס עבירה שעבר עבר, אבל אין עליו דין מסור אלא שעבר עבירה וחייב עונש על מה שעבר אם לא כי רגיל בכך דאז נעשה מסור וכל זה ליכא באונס דל"ל רגיל באונס.

סימן שפח

בדין המוקשה לאשתו ואונסין אותו לבא על א"א אי חייב ליהרג שלא יעבור

עוד להנ"ל

והנה בדף י"ט שם ד"ה עוד כתב שם בעל חזון איש וז"ל ונראה דכ"ע מודים במקושה לאשתו ואונסין אותו (ואינו) יכול להנצל אלא שימיתוהו אינו חייב ליהרג ולא נחלקו אלא באשה עכ"ל וע"ז כתב מעכ"ת דאמת שכן כתבו התוס' בהרבה מקומות אבל בתוס' יומא פ"ב ע"ב ד"ה ור"י פירש דההוא דרבא מיירי שהנכרים מדביקים אותו וכו' ובחי' רבינו יונה על סנהדרין מקשה לשיטת הרמב"ם דאין אונס לבועל ואם נתקשה חייב מיתה למ"ל קרא דהוקש עריות לרציחה דיהרג ואל יעבור ותירץ ר"י דלהרמב"ם צריך קרא היכא דנתקשה לאשתו ודבקוהו לערוה שדינו יהרג ואל יעבור עכ"ל. והנה מדברי התוס' יומא לפענ"ד אין ראי' ולא תיובתא למרן החז"א ז"ל דהתם כתבו התוס' וז"ל ור"י פירש דההיא דרבא מיירי שהנכרים מדביקין אותו בערוה ואינו יכול לישמט מזה אא"כ יהרגוהו וע"ז קאמר דאין טענת אונס לומר דאין עושה מעשה אלא אחרים עושים בו מעשה כמו קרקע וס"ד אמינא דיעבור ואל יהרג קמ"ל כיון שיודע שאם ידביקוהו אי אפשר שלא יתקשה הקישוי דקא עביד חשיב כעושה מעשה אע"ג דעל ידי אונס בא לו וכו' ע"ש.

והמעיין בפר"י בתוס' יראה להדיא דהתם מיירי שדבקוהו בלי קישוי ובשעה שדבקוהו הי' באבר מת אלא שאח"כ נתקשה וכה"ג ס"ל לר"י דלא מקרי אונס דהגם שיצרו אונסו מ"מ לא מקרי אונס כיון שיודע בעצמו שאם ידבקוהו א"א לו שלא יתקשה הי"ל למסור עצמו למיתה ולא יניח עצמו לידבק אבל אם הי' כבר אברו נתקשה לאשתו ודבקוהו בערוה כה"ג מודה ר"י דהו"ל אונס גמור ופטור וא"כ אדרבה מדברי ר"י בתוס' ראי' להחז"א ז"ל ברם מה שהביא מרבינו יונה לא אוכל לכתוב בו כי אין לי פירוש רבינו יונה על סנהדרין לעיין בשביל אותיות מחכימות. ברם לעצם ההלכה מה שכתב מרן החז"א דבמקושה לאשתו ואנסוהו כ"ע מודו דאינו חייב ליהרג הנה באמת כי מרן החז"א לאו יחידאה הוא בדבר, וכ"כ רבינו הגדול ה"ה להדיא בפ"א מהא"ב ה"ט אמה שכתב ברמב"ם אבל הבועל אין לו אונס שאין קישוי אלא לדעת וכתב הראב"ד בהשגות כתב הראב"ד ז"ל יש אונס שהוא פטור כגון שהוא מתכוין לאשתו ותקפתו אחת מן העריות והביאתו עליה או שדבקוהו עכו"ם עליה עכ"ל וכתב ה"ה וז"ל ובהשגות א"א יש אונס כו' ונראה שבכגון זה אפילו רבינו יודה בו שכל שהקישוי נעשה לדעת היתר ואח"כ נאנס בהיותו עומד בקישויו ודאי אונס גמור הוא ואין לומר על זה אין קישוי אלא לדעת ע"כ. הנה מבואר מדברי ה"ה דכבר כתב כדעת מרן החז"א דכה"ג גם הרמב"ם מודה. ועיין מעשה רוקח.

והכ"מ פ"כ מהל' סנהדרין ה"ג כתב ולמדנו מעתה שאם נתקשה לאשתו ואנסוהו שיביא הוא עצמו על הערוה פטור ואם אנסוהו להתקשות שיבא עליה חייב וצ"ע עכ"ל הנה מבואר ג"כ שאם נתקשה לאשתו ואנסוהו הרי הוא פטור רק שאם אנסוהו להתקשות אז הוא חייב והוא כשיטת הר"י בתוס' יומא הנ"ל. ומה שסיים הכ"מ בצ"ע הוא לפי שרצה לומר דכל שנתקשה לאשתו אפילו אנסוהו שיבוא הוא עצמו על הערוה ולא שידביקוהו העכו"ם וזה באמת חידוש הוא וצ"ע. ועיין ב"י יו"ד סי' קנ"ז שהביא ג"כ בשם התוס' והר"ן שאינו מחוייב למסור עצמו וכ"כ רבינו ירוחם והיש"ש פרק הבא על יבמתו סי' ג' ועיין ברכ"י סי' קנ"ז עכ"פ מבואר דפשיטא להו דגם להרמב"ם היכא דנתקשה לאשתו בהיתר ודבקוהו לערוה הרי הוא פטור וכדעת מרן החז"א ז"ל ושכן הוא דעת הרמב"ם נמי. והרמ"א יו"ד סי' קנ"ז ודוקא כשאומרים לו לעשות מעשה כגון שאומרים לאיש לגלות ערוה או שיהרג אבל אם אונסין לאשה לבא עליה או שרוצים להשליכו על התינוק להרגו או שהוא כבר מוקשה ורוצים לאנס אותו לערוה אין צריך ליהרג (ב"י בשם תוס' ור"ן פכ"ש) ועיין ש"ך שם סק"ט, ובשו"ת הריב"ש סי' שפ"ז הביאה מרן הגרע"א בחי' שם וז"ל אם הי' בידה להנצל מעבירה כשתמסור עצמה למיתה תהרג ואל תעבור אלא התם אנוסה היא לגמרי שא"א לה להנצל מהעבירה בשום אופן דקרקע

עולם היא וכל חומם שהוא כיוצא בזה דע"ח לו לחדש לקייס המצוה בשום פנים ממחת חומו החומם ואפילו אם ימסור עצמו למיתה ואל למדים משם שהוא פטור עכ"ל.

הנה מידם לן דכל חומם שע"ח לו לחדש בשום פנים ממחת חומו החומם לקייס המצוה ואפילו ימסור עצמו למיתה כה"ג מקרי חומם וא"כ המקשה עצמו לשחטו נמי ע"ח לו שלא לעבור אם דבקוהו עכו"ם שלא ע"י שימית עצמו כה"ג כ"ע מודו שהוא פטור לפ"ז. ומיהו למדנו ג"כ למה שכתבנו לעיל לענין הזריקות דנמי כיון שע"ח להו להפטר שלא ע"י שיהרגו כה"ג מקרי חומם ופטורים מכל וז"פ. והגם שאמרו ז"ל כתובות י"ט אמר ליה רבא השתא אילו אתו לקמן לשמלוכי אמרינן להו זילו חתומו ושלא תתקטלון לאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פק"נ שלא ע"ז וג"ע ושפ"ד בשלמא התם מיירי שצריכין לעשות מעשה כמו לחתום וחיים חנוסים אבל חנוסים כה"ג ושמשל שאם יבא החנום ויקח את ידו בע"כ וחתום בו בידו אז הוי חנום דומיא דהמוקשה לשחטו או חומם שע"י זריקה וכיון דבע"כ יכולין ליתן להם הזריקה כה"ג אינו מחוייב ליהרג ושלא לעבור.

שוב מצאתי פירום רבינו יונה על סנהדרין ועיינתי בדבריו דף ע"ד ע"ג ד"ה והא אסתר פרהסיא כו' בע"ד וז"ל והרמב"ם כתב שהבועל אין לו חומם וכן דעת מקצת גחונים והחומם החמור כאן בחדש יהרג ואל יעבור דמשמע דאם עבר ושלא נהרג פטור מדיני אדם דמשכחת לה כגון שנזקק לאשתו וע"ל גוי שיבא על אשת חבירו ואי לית קטל ליה דבכה"ג אינא חומם אבל אם (לע) נתקשה כבר אין זה חומם וכו' והנה המעיין בדברי רבינו יונה ילמוד שאם מוקשי הבנה שהמיל למשכחת לה חומם אפילו אליבא דרמב"ם כגון שנזקק לאשתו וע"ל גוי שיבא על אשת חבירו דבכה"ג אינא חומם ושוב כתב ואם נתקשה כבר אין זה חומם שהרי קומר דברי הרמחנים וע"כ כמו שהגיה המגיה "לע נתקשה כבר" אבל לפ"ז ע"כ זהו שיטת ה"ה והחז"ע ז"ל להרמב"ם נמי מודה שאם נתקשה כבר הרי זה חומם.

ומה שנלפענ"ד דברי רבינו יונה כפשוטן שלא שהמגיה טעה בלשון רבינו יונה שכתב וז"ל כגון שנזקק כו' דבכה"ג אינא חומם כלומר כיון שכבר נתקשה לאשתו נזקק לה עשה הקישוי לדעת על הערוה ומוסיף הרבינו יונה אבל אם נתקשה, כבר אין זה חומם כלומר שאם נתקשה עכשיו ולע נזקק לאשתו מקודם הגם שע"ל גוי שיבא על אשת חבירו ואם לע יהרגנו מ"מ כיון שלע הי' בקישוי מקודם שלע לדעת נתקשה עכשיו כבר אין זה חומם ולפי שאין קישוי שלע לדעת עכשיו ולע נזקק לאשתו מקודם הגם שע"ל גוי שיבא על אשת חבירו ואם לע יהרגנו מ"מ כיון שלע הי' בקישוי מקודם שאם נתקשה, כבר אין זה חומם כלומר שאם נתקשה עכשיו ולע נזקק לאשתו מקודם הגם שע"ל גוי שיבא על אשת חבירו ואם לע יהרגנו מ"מ כיון שלע הי' בקישוי מקודם שלע לדעת נתקשה עכשיו כבר אין זה חומם ולפי שאין קישוי שלע לדעת וז"ל ודברים שלו אינן נראין בעיני המחרוצים דכי אמרינן התם וזה פשוט ובדור בדברי רבינו יונה ורבי' גמורה ממה שסיים ואל יעבור דמשמע דאפילו אם יבא עליו לשחטו שלע לדעת שלא רצו לבעול היה רצוי להניח רבי' משם, ויהרג ואל יעבור כגון זה לע נמצא בשום מקום בתלמוד ור"י ור"כ סמכו על הגם שהיו יודעים שלע ימותו בכך, מ"מ עיקר הדין נראה לאין חומם בעריות כגון שתקפוהו לבא על אשת חבירו והדביקו בה ואין שם פחד מיתה דבכה"ג לאו חומם הוא שלע הי"ל להתקשות אבל ודאי אם אמר לו הגוי לבא על אשת חבירו ואם לע עשה כן יהרגנו בכה"ג ודאי יש לו חומם כמו שאם ס"ל גוי עבוד ע"ז מעשם בלי שיתקפוהו בידים ואין להשיב על דבר זה כלל עכ"ל.

והנה דקדק לן רבינו יונה בלשונו הטהור דכי אמרינן התם לאין חומם בעריות כגון שתקפוהו לבא על אשת חבירו והדביקו בה ואין שם פחד מיתה דבכה"ג ודאי לאו חומם הוא שלע הי' לו להתקשות וכו' והנה חלק עליו דגם בתקפוהו והדביקו בה בלע קישוי ומתקשה ובה מחלק ר"י בין שהי' שם פחד מיתה ובין שלע הי' פחד מיתה דשם לע הי' פחד מיתה מייב ואם הי' פחד מיתה פטור אפילו נתקשה לאחר הדיבוק והו"ל חומם אפ"ה ולע מקרי לדעת, ולדעת הרמב"ם כה"ג הו"ל לדעת אפילו בפחד מיתה אבל אם נתקשה קודם זה הו"ל כבבא דריבא כגון שנזקק לאשתו וכה"ג גם הרמב"ם מודה דהו"ל חומם לכ"ע וע"כ דברי רבינו יונה מבוארים ג"כ כדעת ה"ה בפי' הרמב"ם וכדעת מרן החזו"ע ז"ל. ועיין שם בסוף דבריו שמסיים ואף יש מתלמים דברי הרמב"ם בשתקפו כלומר דבכה"ג דאפילו בפחד מיתה מקודם לכ"ע הו"ל חומם ופטור.

ועוד נראה להכיא הרי כיון לאפשר לנסו וליתן לו הזריקה הזו הו"ל בכלל מש"כ הריב"ש הביאו מרן הגרע"ק זיו"ד סי' קנ"ז דכל חומם שע"ח לו לחדש לקייס המצוה בשום פנים ממחת חומו החומם ואפילו אם ימסור עצמו למיתה אנו למדים משם שהוא פטור, והכ"נ הרי ביד החומם לנסנו וע"ל להגעל מאותה עבירה אפילו אם ימסור עצמו למיתה שהרי ביד החומם ליתן לו הזריקה בע"כ כה"ג אינו מחוייב למסור עצמו כלל למיתה. ובסמוך הבאתי דברי הריב"ש הנ"ל.

עוד נלפענ"ד לחדש לפמ"ש רבינו יונה סנהדרין ע"ד ע"ג ד"ה והא אסתר אמה שכתב הרז"ה ז"ל דנבעלת לגוי אין שם מיתת ב"ד עוד כתב להנאת עצמן אף בג"ע לע אמר יהרג ואל יעבור והקשו עליו מעובדא דר' נחוק לחיתא פ' המשה נקנית דר' נחוק מבעתיה ההיא מטרוניתא וכו' ומעובדא דר' כהנא כו' ומשם להנאת עצמן היא ואפ"ה הוו מסרי נפשייהו וגם היו גוי' וכתב רבינו יונה לתץ יעלה על לב להביא ראי' מאותן ב' מעשים שהרי ר"ל ור"כ הם עצמם היו ממיתין עצמן וכגון אלו לע מצינו בשום מקום וכי מפני הירואה הם ממהרים מיתתם אלו הרגתם אותה הגבירה מפני שלע רצו לבעול היה רצוי להביא ראי' משם, ויהרג ואל יעבור כגון זה לע נמצא בשום מקום בתלמוד ור"י ור"כ סמכו על הגם שהיו יודעים שלע ימותו בכך, מ"מ עיקר הדין נראה

דהנאת עצמן אסור כו׳ ע״ש. מבואר דמחמת יראה שיבא להם איסור אין למהר מיתתו וא״כ הכ״נ בקבלת זריקה כיון דאכתי ליכא בזה איסור אין למהר מיתתו ואם אח״כ יהי׳ אונס מה לו לעשות והלא אונס גמור הוא. וי״ל קצת. עכ״פ פשוט דמדברי רבינו יונה ותוס׳ יומא פ״ב נמי מבואר כדברי מרן החז״א וכך מפורש בתוס׳ יבמות דף נ״ג ע״ב ד״ה אין אונס וכו׳ ואומר ר״י דהכי פריך ע״ש שכתבו כן להדיא והוא גברא דמרי׳ סייעי׳ לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

סימן שפט

חילוק בין רודף שמצוה על כל אדם להצילו
לבא במחתרת שרשות על כל אדם להצילו

עוד להנ״ל

ומ״ש בשו״ת הריב״ש סי׳ רל״ח שרודף נהרג אפילו בגרמא כלומר שאינו רודף אלא בגרמא ואפ״ה כל דיני מסור ומלשין עליו וכל ישראל חייבין להרגו ומינה יצא מע״כ לחלק על בעל גליא מסכתא שכתב לחדש ולחלק בין דין של מחתרת לדין של רודף דהבא במחתרת רשות יש לכל אדם להרגו אבל רודף אחר חבירו חייבים כל ישראל להרגו ומעכ״ת חלק עליו שעיקר דין דמחתרת הוא רק עד שלא למדנו מהפסוקים של לא תחוס ולא תחמול ולא תעמוד על דם רעך אבל אחר שהתורה גילתה הלאוין הללו אין דין רשות לא במחתרת ולא ברודף אלא כל בנ״י חייבים להרוג את הבא במחתרת אפילו ביו״כ שחל להיות בשבת וזה ברור ואין להאריך עכ״ל.

ולפענ״ד הצדק עם בעל גליא מסכת וליכא שום חיוב על כל ישראל להרוג הבא במחתרת רק רשות הוא וכ״כ הרמב״ם להדיא בפ״ט מהל׳ גניבה ה״ז וז״ל הבא במחתרת בין ביום בין בלילה אין לו דמים אלא אם הרגו בעה״ב או שאר האדם פטורין ״ורשות יש לכל להורגו בין בחול בין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו שנאמר אין לו דמים״ הנה שכתב ורשות יש לכל להורגו, אבל בפ״א מהל׳ רוצח ה״ו כתב בד״א וכו׳ אבל הרודף אחר חבירו להרגו אפילו הי׳ קטן הרודף הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של נרדף עכ״ל. הנה בכאן שינה טעמו ולשונו הזהב אצל רודף אחר חבירו להרגו וכתב כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ולא כתב רשות יש כמ״ש בהבא במחתרת והוא מפורש כחילוק הגליא מסכת דברודף אחר חבירו איכא מצוה וחיוב ובבא במחתרת ליכא מצוה ורשות הוא.

וכן מבואר גם בתוס׳ סנהדרין ע״ג ע״א ד״ה אף רוצח ניתן להצילו בנפשו שהקשו אהקישא דבי רבי כי כאשר יקום דלמ״ל הקישא דרוצח ניתן להצילו בנפשו דהא מוהוכה בכל אדם ומת נפקא כדדרשינן לעיל ע״ב ת״ר והוכה בכל אדם ומת כו׳ ואפילו אחר נמי ותי׳ וז״ל וי״ל דהתם רשות ואשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ״ל דחובה להציל ע״כ. ובחי׳ הר״ן שם ג״כ הקשה קושית התוס׳ וביאר ביותר וז״ל די״ל דמאי דדרשינן והוכה בכל אדם היינו לומר שכל אדם יכולין להרגו אם ירצו כמו שנתן רשות לבעה״ב אבל אין בו חיוב מצוה להרגו אבל השתא דילפינן מנערה מאורסה אתא למצוה ממש לרודף אחר חבירו להרגו שמצוה להרוג הרודף ולהציל הנרדף ע״כ. והמדייק בלישניה שכתב אתא למצוה ממש לרודף אחר חבירו להרגו כלומר אחר חבירו להרגו הוא דאיכא מצוה וחיוב אבל הבא במחתרת ליכא מצוה אלא רשות עכ״פ מבואר מדברי התוס׳ והר״ן ורמב״ם דבמחתרת ליכא אלא רשות ומאחר דהרמב״ם פסק כן להדיא א״כ פשוט דכולהו הכי ס״ל דהבא במחתרת ליכא אלא רשות ולא מצוה וחובה וכבעל גליא מסכת. ובאמת כי כן צ״ל דאל״כ כיון דילפינן מנערה המאורסה לכל רודף וגם הבא במחתרת בכלל למ״ל קרא דוהכהו לרשות כיון דיליף למצוה מנערה המאורסה ודו״ק. ועיין יד רמ״ה דס״ל בא במחתרת יש לו כל דין רודף ודו״ק.

ולכאורה דבמקום דהוה רשות אם הפך הגנב הבא במחתרת והרגו להמציל הי׳ פטור ואם הי׳ מצוה להרגו אז אם הפך הרודף והרג להמציל יתחייב עליו מיתה שהרי אין לו דמים למציל כיון שמצוה עליו להרגו, והו״ל כשליח ב״ד וכ״ש שלוחו של מקום לקיים מצוה. וצ״ע בזה דלדינא מצינו היפוך זה עיין מנ״ח מצוה ת״ר ודו״ק.

סימן שצ

ביאור לשון רש״ט שהצלת איש מעולה חשוב
יותר מאלף אלפים סכלים

עוד להנ״ל

ובדף י״ח הביא שם עוד בשם בעל יד אליהו (הראשון) דהיכא דאיכא ת״ח וע״א להציל וא״א להציל שניהם ומביא דברי רבינו שם טוב בפתיחתו להרמב״ם במורה נבוכים שהצלת איש מעולה חשוב יותר מאלף אלפים סכלים וכתב מעכ״ת שבדין מאי חזית אסור להתחשב בזה.

הנה הא ודאי צדקו דברי מעכ״ת דאפילו שוטה או חרש ההורגו הרי הוא רוצח ונהרג עליו וכבר תמהתי אמש״כ בשו״ת הלק״ט למהר״ם חאגיז סי׳ ל״ו דההורג חרש ושוטה אין נהרגין עליו כטריפה והביאו במנ״ח סי׳ ל״ב וכתבתי דבמחכ״ת שגגה הוא דודאי חרש ושוטה ישראל גמור הוא לכל

דבר אלא לענין מצוות הוא דפטור וגם הא כתבו התוס' דהו"ל בגדר פומי' הוא דכאיב לי' ובשו"ת מהרי"ל סי' קנ"ו כ' וז"ל ומ"מ לכל מילי הוי ישראל גמור וחייבין על הריגתו ואדרבה התורה הקפידה על קללתו וילפינן אחרים מיניה בסנהדרין עכ"ל ע"ש וכבר הארכתי במקום אחר בתשובות מזה. ופשוט דגם לגבי שוטה אמרינן מאי חזית דמ"ש כיון דהוא ישראל גמור.

ומיהו בעיקר חידוש היד אליהו דהיכא דאיכא ת"ח וע"ה להציל וא"א להציל שניהם גדולה מזו הבאתי מש"כ בס"ח דהיכי דבאו העכו"ם להרוג צדיק או ת"ח ורצה ע"ה לילך במקומו וטוען כי הוא אינו חשוב כהת"ח ואין צריכים לו העולם כמו הת"ח שיוכל למסור עצמו במקום הת"ח והגדול ממנו וכה"ג לא אמרינן מאי חזית או חייך קודמין וז"ל הס"ח (סי' תרצ"ח) שנים שיושבים ובקשו אויבים להרוג אחד מהם אם אחד ת"ח והשני הדיוט מצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חבירי כר' ראובן בן איצטרובלי שבקש שיהרג ולא לר"ע כי רבים היו צריכין לר"ע עכ"ל הנה מבואר דלא זאת שיוכל הדיוט למסור עצמו תחת ת"ח אלא מצוה איכא ובזה הסברתי שיטת רבינו שם טוב במורה נבוכים הנ"ל ועיין שו"ת חו"י סי' קמ"ו וב"י יו"ד סי' רנ"א וש"ך שם סקי"א ומשנה הוריות פ"ג מ"ג כל המקודש מחבירו קודם לחבירו האיש קודם לאשה להחיות ופלא שלא הרגיש היד אליהו בדברי הס"ח הנ"ל שהוא ראי' גדולה לדבריו ועדיף מיני'.

סימן שצא

אי מותר להרוג הרודף בשבת

עוד להנ"ל

ובדף י"ז הביא עוד שם ספיקת היד אליהו אי מותר להרוג בשבת אותן שממיתין אותן שלא ע"פ סנהדרין ולמשל הבועל נכרית שקנאין פוגעין בו או הרודף אחר הערוה אי מותר להצילה בשבת ומעכ"ת ציין למל"מ פכ"ד מהל' שבת שנסתפק בזה ועיין עוד נוב"י ת' סי' ס' ובהגהות בן המחבר שם באריכות. אמנם באחד ממכתבי הבאתי דהמחזיק ברכה א"ח סי' של"ט הביא בשם רבינו יונה בכת"י על מס' סנהדרין דף ע"ג דכל אותן שמצילין בנפשן לא מפלגינן בהו בין בחול ובין בשבת ע"ש וכ"כ בדיני דחיי בשם המאירי ז"ל וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל פ"ט מהל' גניבה ה"ז.

שוב מצאתי במאירי שכתב כן בבא במחתרת שמותר להרגו אף בשבת כך הרודף אחר חבירו להרגו יראה שניתן להצילו בנפשו אף בשבת ע"כ. והנה כתב לשון יראה שניתן להצילו ודו"ק. [וע"ע שו"ת משנה הכות חי"ג סימן נ"ד].

סימן שצב

בדין שמצילין הנרדף אי הוא משום פק"נ

עוד להנ"ל

ומ"ש בשם הגר"ח הלוי בחי' פ"א מהל' רוצח ה"ט שהדין שמצילין את הנרדף שלא יהרגו לומדים מן הפסוק ואין מושיע לה ואין זה שייך לדין פק"נ של כל התורה כולה וזהו דין מיוחד הצלת הנרדף בין להריגה ובין שלא לבעול את הערוה או הזכר ע"כ. הנה בדברי מרן הגר"ח ומחלוקתו עם מרן הגחזו"א ז"ל הארכתי בזה בס"ד באריכות לידידי הגר"מ סאלווייטשיק שליט"א בצירך והראיתי לדעת דהרמב"ם לשיטתי' שכתב בסה"מ מצוה רצ"ג דטעם להריגת הרודף אינו בשביל להציל הנרדף אלא להציל הרודף מעבירה וכשיטת רש"י ותוס' לחד פירושא והר"ן ועיין יד רמ"ה והאי דינא ליתא אלא קודם שעשה העבירה ולכן לאחר שבא עליה או שהרג אסור להרגו אלא נדון בב"ד ואינו אלא במי שמשתדל לעשות אחת מב' עבירות הללו היינו ברודף אחר חבירו להרגו או בנערה המאורסה והאריך שם הרמב"ם ז"ל בדין זה ואין לזה שייכות מדין פק"נ דכל התורה כולה כלל ובהצלת הנרדף שהתורה אמרה להציל הנרדף נמי כתב במצוה רמ"ז שהוא ג"כ מקרא דוקצותה את כפה וכמ"ש ג"כ בספרו היד פ"א מהל' רוצח ה"ז ע"ש, וקצת מהדברים שמע ממני בע"פ ואין לכפול הדברים ויש לי בזה ב"ה אריכות דברים.

גם מה דפשיטא לי' למרן הגר"ח דבב"נ נמי איכא דין רודף עיין שו"ת בן יהודה סי' כ"א דמחלק בין הנרדף עצמו שיכול להרוג הרודף זה מסברא גם בב"נ איכא אבל שיכולים אחרים להצילו מיד הנרדף ליכא בב"נ ובזה מיישב דברי הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים ה"ד ע"ש. גם מה שכתב שם מרן הגר"ח דלא מצינו דין של פק"נ בב"נ כלומר שיותר להם לעבור על אחת ממצוותיו משום פק"נ, ולפענ"ד הקשיתי במקו"א מתוס' סוף פ' בן סורר ומורה דגם בב"נ אמרינן וחי בהם וכ' מרן הח"ס ז"ל יו"ד סי' ע' דנמצא כשהוא מסוכן ורפואתו בשר ויש לפניו אבמה"ח מותר לו לרפואתו והרמב"ם בפ"י מהל' מלכים ה"ב וז"ל ב"נ שאנסו אנס לעבור אחת ממצוותיו מותר לו לעבור אפילו נאנס לע"ז עובד לפי שאינן מצווין על ק"ה ע"ש ועיין בהגרע"א יו"ד סי' ס"ב סק"ג בש"ך שהביא ספיקת תיבת גומא פ' שמות בב"נ מסוכן ופלא שלא הביאו מדברי תוס' סנהדרין הנ"ל. ועי' משנה הלכות ח"ג סי' צ"ו.

סימן שצג

בענין א"א שזינתה ושוב הדרה בה והבועל רודף אחריה

עוד להנ"ל

עוד כתב מעכ"ת בדף י"ז ד"ה וצריכין להבין מה שהקשה הרדב"ז וחקר בא"א שזינתה עם רשע הרבה פעמים ואח"כ הנואף רודף אחריה והיא מאסה בו עכשיו להבעל לו אבל לא עשתה תשובה רק שאינה מרוצה אם יש גם בזה ניתן להצילו בנפשו ורצה מעכ"ת להביא מכ"מ פ"ה מיסה"ת ה"ה בשם הרשב"א שאפילו היתה אחת מהן מחוללת יטמאו את כולן ודחה לעצמו ביש לחלק.

ולפענ"ד דחייתו חוזר ונראה עיין מרכה"מ דפשיטא ליה מדברי הכ"מ בשם הרשב"א הנ"ל דלא משכחת לי' בנשים דומיא דרציחה שתהא אחת מהן עומדת לחלל דאפילו אם חיללה פעם אחת אין בינה לבין טהורה בפעם זה כלום גם במעשה רוקח כתב דדעת הרמב"ם דאפילו אם יחדוה ואפילו אם כבר נטמאה אין למסור אותה שהרי לא חילק בהכי אלא לענין מיתה ע"ש. אלא דצ"ע מגמ' סנהדרין ע"ג ע"ב אלא רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה ופרש"י הוא או אחר דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשה שכבר נפגמה ע"כ הרי נראה דהיכא דכבר נפגמה לא ניתן להצילה בנפשה וא"כ כ"ש הכא וצ"ע. עוד יש להעיר כיון שהם רשעים גמורים שחייבין מיתה על מעשיהם והם מן המורידין ולא מעלין ממילא מחמת רשעתם במזיד ובשאט נפש אי צריך להציל בכלל והגם שאין דנין דיני נפשות בזמננו מ"מ אי איכא מצוה להצילם דבר זה נחלקו האחרונים וכבר הבאתי מחלוקת הפמ"ג ומהר"ם שיק במחלל שבת במזיד אי שייך דין דפק"נ לחלל עליו השבת והמרכה"מ מיירי בנתחללה באונס או שעשתה תשובה אבל היכי דעומדת במרדה והוא עומד במרדו צ"ע אי יש דין בכלל להציל ואין הז"ג כעת להאריך יותר.

ורק הערה אחת מה שהמל"מ פ"ח מהל' חובל מביא הא דאם יכול להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא הרגו ה"ז חייב דוקא אחר המציל אבל הנרדף בעצמו אף שהי' יכול להציל עצמו בא' מאבריו אינו חייב וא"צ לדקדק בזה ועיין רא"מ פ' וישלח ולפענ"ד קשה מדברי רש"י סנהדרין נ"ז ע"א כיוצא דשפיכות דמים לא תני וכו' ויכול הנרדף להציל עצמו באחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו ולא הציל אלא הרגו נהרג עליו היינו כיוצא בו דשפיכות דמים דהוי קרוב להתיר וכו' ואליבא דרבי יונתן אבל רבנן פליגי עליה ואמרי היתר גמור הוא וליכא כיוצא בו שוב ראיתי במנ"ח מצוה ת"ר שהעיר אמל"מ מרש"י סנהדרין ע"ד וצ"ע. והנה רציתי עוד להאריך בכמה עניניס ובפרט במ"ש באריכות בפ"ט-י' בענין עובר עבירות באונס לענין למסור נפשו אמנם כיון שהדברים נתארכו ואין הז"ג יותר.

ולכן הנני בזה ידי"נ דושה"ט וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים שימה בפיהם כאות נפשו וידידו דושכ"ת בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שצד

בענין אנסוהו להשתכר כלוט ואח"כ רוצים להביאו על הערוה אם הוא בכלל יהרג ואל יעבור

י"ג מנ"א התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון המהולל גל אגוזים פ"ה כש"ת מוה"ר חיים דוב גולבסקי שליט"א בעמח"ס ממקור ישראל מבריסק דליטא.

אחדשכת"ר בידידות ובהוקרה. יקרת מכתבו או יותר מדויק קונטרסו הגיעני ומאד נהניתי לראות מרוחב ההיקף והפלפול אשר הראה כחו באורייתא והאמנם ימחול מעכ"ג כי זה שנים רבות גדרתי בעדי בל"נ שלא להשיב בדבר אחד שתי פעמים והדבר ידוע בין החכמים ואין דרכי לפלפל להיות המנצח ולא איכפת לי אם אהי' המנוצח ולעצם הדבר אין אני אומר קבלו דעתי לשום אדם וכ"ש לגדולי התורה השומע ישמע והחדל יחדל והרי כבר אמרו כשם שפרצופיהם אינם שוים כך דעותיהם אינן שוות והעיקר שיהי' כוונתנו לש"ש ואני על מכתבי הראשון אסמוך.

ובדבר אשר שאל מהו הדין באדם שהולכין להשקותו יין ויגיע לשכרותו של לוט ואח"כ יאנסוהו שיבא על בתו או על אחת מכל העריות האם חייב למסור את נפשו שלא ישקוהו או לבזבז ממונו עכ"פ ולפענ"ד ודאי לענין בזבוז ממונו צריך לבזבז כל ממונו אבל לענין למסור עצמו למיתה לפענ"ד אינו צריך. איברא דהרי אפילו על עריות נמי לולי שהיו אומרים אין קישוי אלא לדעת היינו אומרים דאין חיוב עליו למסור את עצמו למיתה ואם נתקשה לאשתו הרי אינו חייב למסור עצמו וכמ"ש במכתבי הצעיר וא"כ כ"ש במי שאונסים אותו לשתות ומשכרין אותו בע"כ אינו חייב למסור עצמו הגם שאפשר או קרוב לודאי שאח"כ יביאוהו על אחת מכל העריות כי אז כבר יהי' אונס גמור ואונס גמור פטור אפילו באנשים.

ומה שציין ללוט שנקוד על ובקומה אינו ראי' אדרבה הרי משם ראי' דעל יום ראשון לא נענש אלא בליל שני שידע כבר ולא שמר עצמו ודאי חייב אדם לשמור עצמו אבל למסור עצמו למיתה שלא ישתה לפענ"ד ליכא חיוב, וכל היכא

דליכא חיוב להרמב"ם משום דהו"ל בכלל מאבד עצמו ולהתוס' מותר. ועיין גיטין ע' ע"ב מי שמחזו קורדייקוס כ"י מדמי ליה לשוטה וכ"ל מדמי ליה ליתן ועיין סנהדרין מ"ז ע"ש תוס' ד"ה חימת וי"ש פ"ג דב"מ סי' ד'.

ומה שהוא עיקר בידינו לפטור לחומת רחמנא פטרי' והדין של יהרג ואל יעבור תרי מילי ניתנו והיכי שהדין שיהרג ואל יעבור הגם לחומת רחמנא פטרי' מ"מ נריך ליהרג מדין דלא מחללו או ונקדשתי עיין ע"ז נ"ד גבל משם עבר ולא נהרג לא נתחייב מיתה דסוף סוף בחומת הוא דעבר עיין תוס' ע"ז שם ד"ה כגון שמנסוהו עו"כ והשתחוה לצלמה בידיה פי' מנסוהו שימרו להרגו שם לא ישתחוה מלילו אלא דמ"מ עבר על ולא מחללו. ועיין תוס' שם ד"ה מתקיף שכתבו דקרקע עולם אינו פטור ממיתה ולא הוזכר קרקע עולם אלא לגבי מסירת עצמה למיתה דמזה הטעם דקרקע עולם אינה חייבת למסור עצמה שם לא שימרו לה או מהרגי או תניחי עליך את הערוה אבל שם אמרו לה או תניחי שיבעלוך או מהרגי אין לה למסור עצמה דמרומא יליפין ושם אין לו הטעם למסור עצמו אלא שלא יהרוג בידים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על המיטה ומתמעך ודמי אין למסור עצמו ע"ש. וכ"כ התוס' יבמות דף נ"ג ע"ב ד"ה אין חומת לערוה ותר"י דהכי פריך חומת רחמנא פטרי' ממיתה תפילו בעושה מעשה דנהי דחייב למסור את עצמו מ"מ שם לא מסר עצמו לא מיחייב מיתה לוטערה לא מעשה דבר תפילו בעשתה מעשה קלתר קרע דפטורה ממיתה דבעשיית מעשה מיירי היקשא דקרע וכו' ע"ש.

ומה שכתבו התוס' שם כשעובד כוכבים מדקיקים אותו על העירוה וע"ע לו להשמט שם לא ע"י שיהרג וקתמר רבא דיש לו למסור עצמו ליהרג שם יודע שאי תפשר לו שם לא יתקשה לאין קישוי אלא לדעת ותחייב כעושה מעשה אין רצוי להגם שהי' בחומת ואפ"ה יתחייב אל"כ להתם עכ"פ סוף סוף כשיתקשה יתקשה מדעתו הגם שתחלתו בחומת שלבקושו עכו"ס אבל הקישוי היה מדעתו ולכן יהרג מקודם שלא יבא לידי קישוי מדעת תפילו לבסוף וכמו שבירתי כ"ז במכתבי הטעיר אבל היכי שלא יהא גם בסופו לעתו כלל אלא שממילא יכרייחוהו כה"ג ודאי פטור ודמי להא שסיימו שם התוס' אבל שם יש קישוי שלא לדעת או שהי' כבר מקושה וכו' אין חייב למסור עצמו כיון שהוא אינו עושה מעשה ע"כ.

הדרי לשם יש קישוי שלא מדעת תפילו יתקשה ויבא מעליה כיון שלא מדעתו נעשה אין חיוב למסור עצמו והכ"נ עכ"פ ליכא לעתו כלל ודו"ק. ועיין ס"מ כתובות דף ג' בשם המאירי דלא מיקרי קרקע עולם אלא דוקא שם אינה נריכה לילך למקום הזנות אבל שם חומרים לה לכי מעצמך למקום

פלוני לבעול לפלוני ושם לאו אנו הורגים אותך תהרג ואל תעבור ומ"ש אסתר קרקע עולם היתה היינו בכה"ג שלא עשתה כלום ואף שכבר הליכה לא הי' בידה שהיו מוליכין אותה בע"כ והבין שם רחיות לזה ועיין ברכ"י סי' קנ"ז יו"ד חות ג' ובתוס' יבמות נ"ג ע"ב ויש מוקשים גם בזה והנה כל זה שלא תלך בעצמה אבל שם יוליכוה בע"כ לא נריכה למסור נפשה והכ"נ שם הי' אפשר שע"י מעשה העכו"ס יתקשה לא הי' בכלל יהרג שלא כיון שאין קשוי שלא לדעת חייב ליהרג שלא יעבור.

ומה שהבין משחיטה ומילה שמעשה נכרי לא מקרי מעשה ולא מן העשוי כי זה מעשה אדם ולכן בנכרי שאחט המיעוט פסול מטעם וזבחת וחלכת ולא מטעם שזה נשחטה מליה וברור כשאם שהרמב"ם יודה בזמנינו שאם אדם ילחוץ כפתור עלעקטרי ומכוונה תשחוט את הבהמה שהיא נחלה מן התורה מה שאין כן בשחיטת נכרי לענין טומאה שהרמב"ם חולק. והנה מה דפשיטא לי' למע"ג לפעוט כמוני מיבעיא ליה טובא להגס שהרמב"ם כתב בפ"ד מה"ש הי"ח דעכו"ס שחט וכו' וגדל גדול גדלו וכו' וכתב הכ"מ ולח"מ דנראה להרמב"ם ס"ל דלא הוי שלא מיכוף מיד תחמ"ה מעשה שחיטה נמי מוליאה עיין משנה הלכות מ"ז סי' נ"ח ובחמת כי דעת

רבינו בה״ג דנכרי הטופך מיס על ידי ישראל נטל״י לע מהני דלמ הו״ל בע מכח גברא, אבל מ״מ אין זה ענין לשכור דשכור ישראל גמור הוא אלא בעת שכרותו הו״ל כשוטה לכל דבר והוא כשהגיע לשכרותו של לוט ואז פטור הוא על הכל עיין רמב״ם פ״ד מה״ע ובשו״ע סי׳ מ״ג וסי׳ קכ״ח ועיין יש״ש ב״מ פ״ג סי׳ ד׳ ובהגרע״ח ת״מ סי׳ רל״ה סכ״ב אבל מ״מ ג״ז אינו נוגע לענינו כי סוף סוף שכור או ממולע בסמים ישראל הוא ובמקום שנרין ישראל מעשה ישראל הוא אבל במקום שהחזיק בע משום דעת כה״ג ליכא עליו שום דעת כלל דשכור משהגיע לשכרותו של לוט פטור מכל התורה כולה. וממילא פשוט דשכור כלוט או ממולע סמי מות שהם מכריחים אותו אין זה דעתו אלא הכרת.

סימן שצה

בהא דאמרינן יצרה אלבשה ובקושית הגר״מ אינרא

עוד להנ״ל

ועתה אמשול לו משל שמשלו מעכ״ג למשל אם יקח עכו״ס ידו של רחובן בעל כרחו ויכה בה את שמעון וימות ואלי רחובן פטור על הכאתו של שמעון ואינו חייב למסור שהרי הוא כאשר כתבו התוס׳ ממש וכן אם יקח עכו״ס יד רחובן ויחבול ליד עלעקטרי וכח העלעקטרי יריס יד רחובן ויכה בה את שמעון בע״כ ואלי שיפטר רחובן מהכאתו דהו״ל כורק אלא על התיוק הגם שהכהו בידו ממש מ״מ כיון שהכח הדוחפו לע הוי מדעתו אלא מחמת כח אחר העכו״ס או החשמל שבע ע״י עכו״ס אין עליו על רחובן דין להרוג ואלא לעבור הכ״נ אם הוא בדעתו אין רוצה להמית רק שהעכו״ס זרק בו זריקה וממנת אותה זריקה כח הזריקה נוטל את דעתו ועוד דאפילו להרוג או לעשות מה שהוא עושה הרי הוא מוכרח ע״י העכו״ס והו״ל כמו שהעכו״ס דוחף בכפתו של עלעקטרי והאדם הקשור אל העלעקטרי נדחף וממית ומה שמגביה היד וממית אין זה כמו אלא כח העכו״ס והו״ל ממש כזורק על התיוק ודו״ק כי זה מה שרצינו לחלק בין מעשה הנעשה מאדם ובין מעשה הנעשה ע״י הכרת.

וראיתי למעכ״ג שהביא קושית הגאון הנודע מוה״ר משולם זיגרש ז״ל למה אמרו בחשה יש דין של ישראל אלבשה ובגמ׳ שבועות י״ח בפירש בחבר מי לע אמרינן ישראל אלבשה ובברכת רל״ה בהגהות חתנו בעל מנחה חדי הקשה כן, ובחמת כי לפום ריהטא אמרתי דלע אמרינן ישר אלבשי׳ אלא בחמכוין לעבירה או כבר הוא בחמנע העבירה כה״ג אמרינן יכר אלבשיה אבל בבעל שבע על חשתו לע שייך לומר דלמ הו״ל כאלו עשה העבירה בעצמו ואלי רחובן פטור על הכאתו של שמעון ואינו חייב למסור שהרי הוא כאשר כתבו התוס׳ ממש וכן אם יקח עכו״ס יד רחובן ויחבול ליד עלעקטרי וכח העלעקטרי יריס יד רחובן ויכה בה את שמעון בע״כ ואלי שיפטר רחובן מהכאתו דהו״ל כורק אלא על התיוק הגם שהכהו בידו ממש מ״מ כיון שהכח הדוחפו לע הוי מדעתו אלא מחמת כח אחר העכו״ס או החשמל שבע ע״י עכו״ס אין עליו על רחובן דין להרוג ואלא לעבור הכ״נ אם הוא בדעתו אין רוצה להמית רק שהעכו״ס זרק בו זריקה וממנת אותה זריקה כח הזריקה נוטל את דעתו ועוד דאפילו להרוג או לעשות מה שהוא עושה הרי הוא מוכרח ע״י העכו״ס והו״ל כמו שהעכו״ס דוחף בכפתו של עלעקטרי והאדם הקשור אל העלעקטרי נדחף וממית ומה שמגביה היד וממית אין זה כמו אלא כח העכו״ס והו״ל ממש כזורק על התיוק ודו״ק כי זה מה שרצינו לחלק בין מעשה הנעשה מאדם ובין מעשה הנעשה ע״י הכרת.

וראיתי למעכ״ג שהביא קושית הגאון הנודע מוה״ר משולם זיגרש ז״ל למה אמרו בחשה יש דין של ישראל אלבשה ובגמ׳ שבועות י״ח בפירש בחבר מי לע אמרינן ישראל אלבשה ובברכת רל״ה בהגהות חתנו בעל מנחה חדי הקשה כן, ובחמת כי לפום ריהטא אמרתי דלע אמרינן ישר אלבשי׳ אלא בחמכוין לעבירה או כבר הוא בחמנע העבירה כה״ג אמרינן יכר אלבשיה אבל בבעל שבע על חשתו לע שייך לומר דלמ הו״ל כאלו עשה העבירה בעצמו ואלי רחובן פטור על הכאתו של שמעון ואינו חייב למסור שהרי הוא כאשר כתבו התוס׳ ממש וכן אם יקח עכו״ס יד רחובן ויחבול ליד עלעקטרי וכח העלעקטרי יריס יד רחובן ויכה בה את שמעון בע״כ ואלי שיפטר רחובן מהכאתו דהו״ל כורק אלא על התיוק הגם שהכהו בידו ממש מ״מ כיון שהכח הדוחפו לע הוי מדעתו אלא מחמת כח אחר העכו״ס או החשמל שבע ע״י עכו״ס אין עליו על רחובן דין להרוג ואלא לעבור הכ״נ אם הוא בדעתו אין רוצה להמית רק שהעכו״ס זרק בו זריקה וממנת אותה זריקה כח הזריקה נוטל את דעתו ועוד דאפילו להרוג או לעשות מה שהוא עושה הרי הוא מוכרח ע״י העכו״ס והו״ל כמו שהעכו״ס דוחף בכפתו של עלעקטרי והאדם הקשור אל העלעקטרי נדחף וממית ומה שמגביה היד וממית אין זה כמו אלא כח העכו״ס והו״ל ממש כזורק על התיוק ודו״ק כי זה מה שרצינו לחלק בין מעשה הנעשה מאדם ובין מעשה הנעשה ע״י הכרת.

מות שהם מכריחים אותו אין זה דעתו אלא הכרת.

סימן שצה

בהא דאמרינן יצרה אלבשה ובקושית הגר״מ אינרא

עוד להנ״ל

ועתה אמשול לו משל שמשלו מעכ״ג למשל אם יקח עכו״ס ידו של רחובן בעל כרחו ויכה בה את שמעון וימות ואלי רחובן פטור על הכאתו של שמעון ואינו חייב למסור שהרי הוא כאשר כתבו התוס׳ ממש וכן אם יקח עכו״ס יד רחובן ויחבול ליד עלעקטרי וכח העלעקטרי יריס יד רחובן ויכה בה את שמעון בע״כ ואלי שיפטר רחובן מהכאתו דהו״ל כורק אלא על התיוק הגם שהכהו בידו ממש מ״מ כיון שהכח הדוחפו לע הוי מדעתו אלא מחמת כח אחר העכו״ס או החשמל שבע ע״י עכו״ס אין עליו על רחובן דין להרוג ואלא לעבור הכ״נ אם הוא בדעתו אין רוצה להמית רק שהעכו״ס זרק בו זריקה וממנת אותה זריקה כח הזריקה נוטל את דעתו ועוד דאפילו להרוג או לעשות מה שהוא עושה הרי הוא מוכרח ע״י העכו״ס והו״ל כמו שהעכו״ס דוחף בכפתו של עלעקטרי והאדם הקשור אל העלעקטרי נדחף וממית ומה שמגביה היד וממית אין זה כמו אלא כח העכו״ס והו״ל ממש כזורק על התיוק ודו״ק כי זה מה שרצינו לחלק בין מעשה הנעשה מאדם ובין מעשה הנעשה ע״י הכרת.

ואיברא דבגמ׳ אמרו הרואה שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל ש״ש בפרהסיא (חגיגה ט״ז ע״ב וקידושין מ׳) והנה שכ״מ פי׳ מ״ו שכ׳ עילאי הזקן התיר לעבור עבירה אבל המוס׳ קידושין השיגו עליו ע״ש. ועיין ספר מסילים סי׳ קע״ו מעשה בחסד שאחל מי שיצרו מתגבר עליו ועיין בית שמואל ח״ע סי׳ כ״ג, נמצא לענין יצר אלבשי׳ אינה אם גם בחשים אלא בענין עונשין יש חילוק בחיזה מקום ולענין יהרג ואל יעבור נמי והם עמדו על דעת החדם שבמקום שמחנסין אותו לבא על ערוה יש בה בית החדם שלא לבא עליה ואלא להתקשות דאין קישוי אלא לדעת אבל היכא דאינה בעי עניו שיצרו מתגבר הכ״נ דאין הורגין אותו, ובחמת כי גם כה״ג נמי אם עבר אין הורגין אותו ואולי דהוה קלת כעין אונס כמו לגבי חשה דאמרינן יכר אלבשיה אלא דמ״מ צריך תשובה שבע לידי כך ועיין לעיל

יצרו אלבשי׳ שהרי הוא עסוק בחטוה ועיין כ״מ פ״כ מהל׳ סנהדרין ה״ג ד״ה אבל החשה דאין כל עוברי עבירה פטורים להם ודאי יכרס נתגבר עליהם וי״ל כיון שחחלה בחונס כו׳ בהאי תגבורת פטורה כיון דמכח חונס קא אתי ע״כ הרי מפורש דרק כה״ג שבא מכח חונס אמרינן יכרה מתגבר עליה. ואלא מכאן מעטי דבשו״ת מהרי״ט ח״א סוס״י כ״ח יש לחדש דבאים נמי אם לא התרו בו בתחילת בואה אע״פ שהתרו בו בסופה לא מחייב (מיתה) מהאי טעמא דיכר אלבשיה ע״ש ועיין נוב״ת ג״ע סי׳ ק״כ שכתב לומר כן לגבי חשה ואלא לגבי אים וגם דעת המרכה״מ לחלק בין אים לחשה וכן דעת הגרע״ק ועוד כמה מגדולי האחרונים ובאי׳ המרכאי לחלק עיין לעיל (סי׳ קנ״ח) ועיין שו״ת מחנה אים ח״ב סי׳ ס״ה וסי׳ נ״ז ובחמת כי אלא נמי לע אמרינן יכרה אלבשה ואם הרגישה שהיא נטמאה בשעת חשמיש ואלא אמרה לבעלה הרי היא מייבת והבעל פטור ואאלי מייבת ואלא אמרינן יכרה אלבשה שוב מצאתי למרן הח״ס יו״ד סי׳ קנ״ה בחשה שהרגישה בחמצע חשמיש ואלא אמרה לבעלה כלום עד אחר הפרישה וקאמר הבעל ואלי אונס גמור הוא ופטור לגאאי לך לגבי החשה הוא ספק אם היא נקראת ג״כ אונסה כיון דנכנסה בהיתר אמרינן יכרה אלבשה והו״ל חחלה בחונס וסופו ברצון דהו״ל חונס גמור כדקי״ל רבא כחובות דף נ״ג ע״ב לאפשר שאני החם שנאנסה מגברא אחרינא דיכרה חקפה אאל לחם לא עבידו אינשי וקשה לה לפרוש חשג״כ נדה לחותרת לאחר זמן אפשר לא שייך חקפה יכרה ליחשב כאונס אה בוודאי הודיעה לבעלה ואלדרבה נחשבת מזידה בזה ע״ש ובי״ד סי׳ קפ״ה ובפ״ח שם. אלא שלפענ״ד נראה להוסיף דלע אמרינן יצרו אלבשי׳ כה״ג שאפשר לו אותו להרגו אם לא יבעול את העבירה והוא לא נכנס לאיסור כה״ג ליכא למימר יצרו אלבשי׳.

איברא דבגמ׳ אמרו הרואה שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל ש״ש בפרהסיא (חגיגה ט״ז ע״ב וקידושין מ׳) והנה שכ״מ פי׳ מ״ו שכ׳ עילאי הזקן התיר לעבור עבירה אבל המוס׳ קידושין השיגו עליו ע״ש. ועיין ספר מסילים סי׳ קע״ו מעשה בחסד שאחל מי שיצרו מתגבר עליו ועיין בית שמואל ח״ע סי׳ כ״ג, נמצא לענין יצר אלבשי׳ אינה אם גם בחשים אלא בענין עונשין יש חילוק בחיזה מקום ולענין יהרג ואל יעבור נמי והם עמדו על דעת החדם שבמקום שמחנסין אותו לבא על ערוה יש בה בית החדם שלא לבא עליה ואלא להתקשות דאין קישוי אלא לדעת אבל היכא דאינה בעי עניו שיצרו מתגבר הכ״נ דאין הורגין אותו, ובחמת כי גם כה״ג נמי אם עבר אין הורגין אותו ואולי דהוה קלת כעין אונס כמו לגבי חשה דאמרינן יכרה אלבשה אלא דמ״מ צריך תשובה שבע לידי כך ועיין לעיל

סי׳ רנ״א מה שהארכתי קצת והבן כי קצרתי ובחי׳ למס׳ נדה הארכתי עוד בעניינים אלו.

והנה האמנם כי באמת רציתי להאריך ולפלפל מה שנוגע עוד בכמה ענינים חדשים האמנם ההכרח לא יגונה כי אין הז״ג וגם כי אני טרוד כעת בסוגיא דבתולה נשאת אשר בעזה״י בעוד ג׳ שבועות הנני משיא את בתי לבן ת״ח בס״ד ולכן יהיו נא דברי אלו המועטים להראות שלא השלכתי ח״ו דבריו אחר גווי ואולי אי״ה לכשאפנה אשנה עוד פרקו ידי״נ דושכ״ג בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שצו

בענין אי יש לעורר דעת הקהל לתקן החוק להרוג הרוצח אדם

בין כסא לעשור התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי הרה״ג וו״ח נו״נ אי״א עוסק בצ״צ וכו׳ כש״ת מו״ה **אברהם דוב העכט** שליט״א נשיא איגוד הרבנים דארה״ב.

אחדשבת״ר בידידות. מכתבו קבלתי בזמנו אמנם מחמת הטרדות לא התפניתי להשיב בלתי היום ואת מעכ״ת הסליחה. ובדבר שאלתו שרוצים לדעת חוו״ד העני׳ הלכה למעשה היות שבזמן האחרון יש שערורי׳ גדולה בעיר נ״י בענין חוק משפט מות אם להתנהג שימיתו את הרוצח הנתפס והללו מיימינים והללו משמאילים האם האיגוד הרבנים מחוייבים להכנס בהמבוכה ולעורר דעת הקהל שיש חוב להשפיע על לאלו שיש בידם לתקן החוק ולהחזירו כמו שהי׳ מקודם שהיו הורגים הרוצחים ובפרט שנתרבו מספר ההריגות ע״י כל מיני רוצחים והורגים וחומסים בלי לירא שיהרגו אותם גם כי נוגע בענין של הצלת ופק״נ ומכיון שב״נ מצווין על הדינים ועל הרציחה ואנחנו חייבים לראות שהם יקיימו את ז׳ מצות שלהם ואולי גם לעזור להם שהמשפטים יהיו נכונים א״כ יש חיוב גמור בזה או דילמא ניחוש שמא יתפוס יהודי בוגד רוצח ויהרגהו ג״כ ויש כאן דינא דגרמי בידי שמים ויהי׳ אסור לנו להתערב עכ״פ היות כי הדבר איננו ברור מבקשים לפסוק בזה הלכה למעשה.

הנה באמת כי דבר קשה שאל, דיני נפשות שאין דנין אלא בסנהדרין של שבעים ואחד ובזמן בזה בטלו דיני נפשות כי אין לנו מוסמכין וא״כ מי יכול לדון בזה ולומר בטוח בי לבי ובפרט לדון דיני נפשות בדרך כלל אמנם כיון דתורה היא וללמוד אני צריך ולכן אכתוב בזה מה שנלפענ״ד ומראש צורים אראנו גרסינן בגמ׳ סנהדרין פ׳ ארבע מיתות (דף נ״ו) אר״י שבע מצוות נצטוו בני נח דאמר קרא ויצו ה׳ אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר כי ידעתיו את אשר יצוה את בניו וגו׳ אלקים זו ע״ז וגו׳ כי אתא ר׳ יצחק תנא איפכא ויצו זו ע״ז אלקים זו הדינים וגו׳ ונחלקו רבותינו אבות העולם באיזה דינים נתחייבו, דעת רבינו הגדול הרמ״א בתשובה סי׳ י׳ דלר״י דיני ישראל לחוד ודיני ב״נ לחוד ולר׳ יצחק דיני בני נח הם אותם דינים שנצטוו ישראל בסיני ואף כי הרמב״ם כתב בהל׳ מלכים שאינן מצווין לדון רק בשבע מצות שלהם מ״מ באותן מצוות מחוייבים לדון בדין ישראל והרמב״ן עה״ת פ׳ וישלח ל״ד י״ג נראה דעתו כהרמ״א והשאילתות שאילתא ב׳ נראה דלא ס״ל כרמ״א ועיין העמק שאלה שם דבזה נסתרו דברי הרמ״א אמנם עיין לח״מ שם דדעת הרמב״ן כרמ״א ובמקום אחר הארכתי בזה. עכ״פ פשוט דב״נ נצטוו על הדינים ולדון בהם.

האמנם מה שכתב מעכ״ת ואנחנו חייבים לראות שהם יקיימו המצות, לא ברירא הא מילתא דהמל״מ פ״י מהל׳ מלכים כתב דאם הי׳ ב״נ מצווה למול ב״ד של ישראל היו כופין אותו למול ועוד חקר שם אי ב״ד של ישראל יש להם כח לעשות גדרים וסייגים לב״נ ומיהו הרמב״ם פ״ו מהל׳ נחלות כתב וז״ל ואין העכו״ם חייב לעמוד בתקנת חכמים ופלא על המל״מ שלא הרגיש בזה ועיין רש״י חולין קכ״ח ע״א ד״ה בהכשר דאבר המדולדל גם לב״נ אסור והש״ך בנקה״כ תמה עליו דמה כח ב״ד יפה עליהם ועיין ח״ס יו״ד סי׳ רצ״ה ובשו״ת מחנה חיים ח״ד סי׳ צ״א אות ג׳ העיר בדברי המל״מ הנ״ל דמי שם לב״ד של ישראל שופטים על או״ה בני ישראל מחוייבים לשומעם דכתיב לא תסור אבל לב״נ לא נאמר לאו דלא תסור ע״ש. ובשו״ת מהר״ם שיק חלק עליו וס״ל שב״ד של ישראל מצווים להעמיד עליהם שופטים הנה מבואר דדא הוא מחלוקת הפוסקים אי ב״ד של ישראל מצווה עליהם ובמקום אחר הבאתי בס״ד דדבר זה הוא מחלוקת הרמב״ם והרמב״ן ז״ל עיין רמב״ם פ״י ה״ב מהל׳ מלכים ורמב״ן עה״ת פ׳ וישלח מפני מה נתחייבו אנשי שכם מיתה מבואר מיהו דדא הוא מחלוקת הפוסקים האחרונים ז״ל ומיהו בספרי משנה הלכות ח״ז סי׳ רנ״ה כתבתי דכנראה דאישתמיטתיה מיניה דהני גאוני אחרוני ז״ל דברי החנוך מצוה כ״ו שכתב וז״ל וכן החילוק שבין ישראל לעכו״ם בענין המצוות וב״ד של ישראל נצטווה לעשות בהם דין כעובדים על מצוותם כל זמן שהם תחת ידינו ע״כ ע״ש הוה מבואר דב״ד של ישראל נצטווה לעשות בהם דין וכדעת הרמב״ם והמל״מ הנ״ל.

איברא דהרי החינוך התנה דדוקא כ״ז שהם תחת ידינו נצטווה ב״ד לעשות בהם דין וא״כ בזמן הזה ששונאי ישראל ידם תקיפה על עצמם ובנ״י בגלות אפילו למ״ד דב״ד של ישראל מצווה לדונם בזה״ז אין לנו שום

התחייבות לשום להם דיינים ולדונם ומצות ערבות ליכא עליהם וא"כ צ"ע מה שכתב מעכ"ת שאנחנו חייבים לראות שהם יקיימו ז"מ שלהם דלפענ"ד לא מיבעיא בזה"ז דליכא חיוב עלינו לראות שהם יקיימו ז"מ שלהם אלא דנלפענ"ד דאפילו בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם ולפי דעת הפוסקים דב"ד של ישראל נצטוו לדונם לפענ"ד אין החיוב על ב"ד של ישראל לראות שהם יקיימו ז' מצות שלהם אלא החיוב על הב"ד לעשות בהם דין כשעוברים על ז' מצות שלהם ולהענישם בעונש המגיע להם על עברם על מצוותם אבל ליכא חיוב על ישראל לראות שהעכו"ם יקיימו המצוות וקצת צ"ע לשון הרמב"ם סופ"ח מהל' מלכים שכתב וכן צוה משה רבינו לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו ב"נ וכו' אמנם נראה פשוט דכוונת הרמב"ם שנצטווה לכוף כל באי עולם לקבל מצוות שנצטוו וכיון שקבלו עליהם ליכא עוד חיוב לראות שיקיימו המצוות שלהם אלא אם לא יקיימו יתחייבו עונש המגיע להם אבל דייניהם חייבים להזהירם על המצוות כמ"ש בפ"ט הי"ד דדייני עכו"ם חייבים להזהיר אותם על קיום מצוותם ודו"ק בזה.

ומיהו גם הא אמת דהם לעצמם מחוייבים לדון העוברים הז"מ בדיניהם ורציחה בכלל ז"מ שלהם הוא וגם הא פשוט הוא דרוצח שהרג את הנפש אחת דתו להמית כמבואר בגמ' סנהדרין הנ"ל וברמב"ם ואדרבה בעכו"ם אזהרתן זו מיתתן ואין להם כח לשנות דיני התורה המבוארים שהרוצח דינו במיתה ואפילו לדעת השאילתות דס"ל דב"נ נצטוו שיתקנו להם דינים לעצמם ולא דיני תורה היינו דוקא בסתם דינים שאינן מבוארים בתורה אבל דינים המבוארים להם בתורה אין יכולין לשנות כמו שאין יכולין לשנות הז"מ שלהם דמה דבא להם מסיני אין לשנות וא"כ ברוצח דמבואר דינו במיתה אין להם רשות לוותר על מיתתו ואפילו יחליטו כל הגוים שבעולם לשנות זה אין זה כלום אלא אדרבה כולם יתחייבו מיתה על שעברו על דין תורה שלהם שנצטוו על הדינים. וי"ל דתלוי אם כל יחיד נמי חייב על זה או רק דייניהם ויש בזה מחלוקת הפוסקים.

והנה קיי"ל דב"נ נהרג בע"א ובדיין אחד וע"פ עצמו עיין חינוך הנ"ל ובשו"ת ח"ס סי' ע"א ועיין שו"ת חכ"צ סי' פ"ד דעכו"ם שראה עכו"ם חבירו עובר על ז"מ שלו שחייב עלה מיתה הרי זה דנו והורגו על מקומו שהוא העד והוא הדיין ועיין ש"ך יו"ד סי' קנ"ח סק"ב דבעכו"ם כל שהם עוברים אז"מ הם חייבים מיתה ועיין תוס' ע"ז דף ס"ד ע"ב וצע"ק ולפ"ז לדידן כיון דכשהם לעצמן מחוייבים להעמיד שופטים ומשפטים ולדון בדיני רוצחים הללו שהם חייבים מיתה ובלאו הכי לא יעשו כהלכה ואמרו ז"ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו וכל זמן שליכא מורא מלכות הם מתפרעים ביותר ויותר ודאי מותר לזרזם לזה כ"ש כשנוגע גם לנו שאם ליכא מורא מלכות הורגים בעונ"ה מבנ"י, גם מצוה איכא לזרזם ע"ז. ועיין שו"ת מהר"ם שיק ח"מ סי' נ' וצ"ע.

אלא דקצת יש לעיין דהגם שהם חייבים בדינים מ"מ יש להם דינים בענין שופטים מי ראוי להיות שופט ולמשל נשים גם בהם פסולין לדון וכן להרוג ע"פ אומדנא עיין חינוך הנ"ל ועוד פוסקים דהגם דב"נ נדון ע"פ ע"א וד"א מ"מ צריך שהדיין יהי' איש ולא אשה וא"כ כיון דבמדינתינו זו שדנין ע"פ נשים א"כ יש לחוש שמא יסלפו את הדין ויהרגו ע"פ אשה וגם אולי לפעמים ימצא ישראל בליעל ורוצח ח"ו נתפס בדיניהם וא"כ אולי מה"ט יהי' אסור לנו להתערב.

ברם לאחר הישוב לפענ"ד אין לחוש דהרי מה שאנו מזרזים אותם שידונו את הרוצחים במיתה המגיע להם והם חייבים לדונם זה הוא מציאות וחיוב שלהם ואנו מעוררים אותם על הרוצחים שהם חייבים מיתה ושידונו אותם למיתה ולזה ליכא איסור אלא אדרבה אולי מצוה איכא להזהירם שיעשו משפטים ולענוש הרוצחים בעונש המגיע להם ועי"ז ימעטו הרוצחים ונציל גם כמה מאחבנ"י שח"ו הם נופלים קרבנות ביד הרוצחים מידי שבוע בשבוע, וקבלתי סטאטיסטיקע שבכל שבוע לכה"פ שני אנשים ישראלים נהרגים בנוא יארק לבד זאת אומרת מאה אנשים ישראלים או נפשות ישראליות מתים בכל שנה ע"י רציחות אלו ואם הם יעמידו שופטים מהוגנים מה טוב ואם לפעמים יעמידו אשה לשופטת וכיוצא בו על אלו אין לנו אחריות והקולר תלוי בצוארם שדנו שלא כהלכה והעמידו דיינים נשים ואני מסופק אם יקבלו הם עליהם אשה שופטת אם מותרת לדונם ועיין תוס' נדה ושבועות שפי' בתירוץ אחד על דבורה אשה נביאה שדנה את ישראל והטעם שקבלוה ועיין ריטב"א שבועות שם ובחי' הארכתי בזה, וא"כ אפשר בעכו"ם שמהני קבלה על אשה.

גם מה שחש לה שמא ימצא לפעמים בוגד רוצח ישראל וידונו אותו בדיניהם אלו ואנחנו נהי' גורמים לו למיתתו לפענ"ד ג"כ אינה טענה דאטו בכל האלפיים שנה שבנ"י בגלות לא היו דנים משפטי מות אדרבה כן הי' בכל מדינה וגם במדינה זו שאנו גרים בה הי' כן שהי' משפט מות לרוצחים ולא חשו מעולם בשביל בוגדים כאלו, ואדרבה אומר אני דבאמת זה הוא טענת הליבעראלים שרוצים לבטל לגמרי משפט מות וכמעט שבטלוהו משום רחמנות על רוצח אחד ולא חשים על נפשות כשרות שיהרוג רוצח הזה או שכבר הרג וה"נ בשביל שנחוש עבור הבוגד הזה שאפשר יהי' בשביל זה נפקיר דם אחינו בני ישראל שהורגים מהם בכל שעה ואנן צריכים לחוש ולהציל אחינו בני ישראל מן הרוצחים ואם

לפעמים ימצא ח"ו בוגד אחד ויאבד עצמו לדעת מי בקש זאת מידו להיות רוצח ואין לנו אחריות עליו. ועיין נדה ס"א הנהו בני גלילא דנפיק עלייהו קלא דקטול נפשא אתו לקמי' דר"ט א"ל היכי נעביד אי לא איטמרינכו חזי לכו, אטמרינכו הא אמרו רבנן האי לישנא בישא וכו' ופרש"י ושמא הרגתם ואסור להציל אתכם ועיין תוס' שם בשם השאילתות והרא"ש תמה ארש"י ע"ש והרש"ל כתב שם נ"ב אין ראי' מכאן להציל את ההורג אפילו בשעת שבטלו דיני נפשות מ"מ אסור להציל וכן יאבדו כל אויבי ה' וידינו אל תגע בהם אלא להכי שרי להציל דספק הוי וספק נפשות לקולא ועוד דמעמידין האדם על חזקת כשרותו ואומר בודאי לא הרג ודו"ק עכ"ל ובחי' הארכתי.

ובינותי בספרים וראיתי קדוש אחד מדבר רבינו הגדול בעל צ"צ (הראשון) סי' קי"א הובא בקיצור בפ"ת ח"מ סי' תכ"ו שנשאל ביהודי שנהרג בדרך ונודע מי הוא הרוצח ויכולין להנקם בו אם יכולים לכוף לקרוביו שינקם בו והשיב ז"ל דיש לכוף לקרובו של הנרצח שיהא רודף אחר הרוצח להעמידו בדין מהא דאיתא בסנהדרין פ' נגמר הדין דף מ"ה גואל הדם הוא ימית את הרוצח מצוה בגואל הדם ומנין שאם אין לו גואל הדם שב"ד מעמידין לו גואל הדם ת"ל בפגעו בו מ"מ הרי מצוה מוטלת על גואל הדם להמית את הרוצח ופשוט שאם אין הוא בעצמו יכול להמיתו ויכול להמיתו ע"י אחר ע"י הוצאות ממון, שצריך להוציא ממונו על זה ככל מ"ע שבתורה כמו ללמוד לבנו תורה ולמולו שחייב אדם על בנו ואם אינו מוצא בחנם חייב לשכור מממונו הכ"נ הוא הדין מצוה זאת מוטלת על גואל הדם ואין לומר דדוקא רוצח ישראל ולא גוי דאדרבה על הגוי איכא יותר סברא להנקם בו וגם ראי' ברורה מן הקרא. וכל ההוצאות שהוא חוק קבוע ליתן לשופטים ושוטרים ולסרדיוט הדן אותו צריך הוא ליתן.

ומבואר דיש מצוה וחיוב על גואל הדם להביא את הרוצח להמיתו או לבית המשפט שימיתוהו והוא ישלם ההוצאות וא"כ בדידן נמי כיון דראינו כמה מאחינו בנ"י נהרגים ע"י רוצחין האלו ונעשה ח"ו דמן הפקר יש חיוב על הגואל הדם לראות להנקם ברוצח ולהרגו או בידים או בחוק המשפט עכ"פ. הן אמת דראיתי בשו"ת חו"י סי' קמ"ו ברשע ישראל שהרג את ישראל חבירו אי יש דין גואל הדם בזה"ז וכתב כיון דבטלו מיתות ב"ד ודין גואל הדם תלוי במיתת ב"ד א"כ גם דין גואל הדם בטל ולכאורה פליג בזה על הצ"צ הנ"ל ובשו"ת מהרי"ו בנמוקי מהר"ם מירזבורק כתב בפשיטות דיש דין גואל הדם בזה"ז והוא כצ"צ נמצא דדא הוא מחלוקת הפוסקים ז"ל ומיהו נראה דאפילו להחו"י דוקא בישראל ליכא דין גואל הדם כיון דבטלו מיתת ב"ד וגואל הדם תלוי בדין ב"ד אבל לגבי עכו"ם מודה הוא ז"ל להצ"צ דאיכא דין גואל הדם כיון דדיניהם לא בטלו והם חייבים לדון ע"פ דיניהם להמית גם בזה"ז א"כ בהא נראה דגם הוא ז"ל מודה דאיכא דין גואל הדם ולא פליגי בזה והבן.

ואם לחשך אדם לומר דלמא אין מצוה אלא בקרובים שהם גואלי הדם ואפילו לאו בכל קרובים אמרו אלא במי שראוי ליורשו וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח וז"ל מצוה ביד גואל הדם להרוג הרוצח שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח וכל הראוי ליורשו הוא גואל הדם וכו' ע"ש ומשמע דוקא הראוי ליורשו והיינו שאין קרוב ממנו ואפילו רחוק בקורבתו רק שהוא ממשפחת אביו וראוי ליורשו וממילא אם יש מי שהוא קרוב יותר אמרינן כל הקרוב קרוב קודם והרחוקים פטורים דלאו גואלי הדם א"כ כיון דלאו גואלי הדם הם אסורים להתערב בזה ואדרבה מי שאינו גואל הדם אסור להרגו דגואל הדם כתיב א"כ הכ"נ אין להרבנים להתערב בזה הא בורכא הוא שהרי הצ"צ שם הביא הא מילתא דדוקא גואל הדם והוסיף הצ"צ שם שבאם אין לגואל הדם ממון די השלים או שאם יצטרכו להוציא ממון יותר מן הרגיל אין לחייב הגואל דיקשה עליו הרבה וחיישינן שהקרובים יבריחו ולא יהיו רודפים אחר הרוצח לבקש דין עליו ואותן ההוצאות היתירות על הרגיל כגון שכר מליצות ושחדים יתנו מתוך הקהל כדי לגדור הפרצה שאם ח"ו לא יהיו נוקמים מן הרוצח יהי' דמן של בני ברית ח"ו כהפקר ויוסיפו לעשות כאלה ח"ו והרי כל עובר דרך בסכנה הם לכך צריכים כולם לסייע לזה וסיים וז"ל וכן נהגנו פעמים הרבה ועשינו עם פרנסי הדור שהיו מעמידים גואלים לרדוף אחר הרוצחים ואפילו לפעמים כשהיינו יודעים שלא נוכל להוציא מכח אל הפועל להנקם מן הרוצח אפ"ה היינו מעמידים גואלים לרדוף אותם בדין כדי שיהא מפורסם שאין דמן של בני ברית הפקר הוא עכ"ל.

הנה חידש לן ב' דברים אחד שיש דין על גואל הדם להרגו מדין גואל הדם והשנית יש חיוב על הקהל ומנהיגיה להיות נוקמים מן הרוצחים כדי לגדור הפרצה לרדוף אחר הרוצחים ולהענישם ולהמיתם כדי שלא יהא דמן של ישראל הפקר ולא יוסיפו לעשות כאלה דאם לא יעשו כן הרי כל עובר אורח בדרך בסכנה הוא ולכן צריכים כולם לסייע לזה וכן עשו מעשים אפילו לא היו יודעים מי הוא הרוצח מ"מ הוציאו הוצאות והתריעו עליו כדי להפחיד הרוצחים ולפרסם שאין דמן של ישראל הפקר ח"ו ולא יהיו כל עוברי דרך בסכנה וא"כ כ"ש בזמן הזה שהני טעמי ישנם גם אצלינו וכל דרכים בחזקת סכנה הם ורואים בעונ"ה מידי יום ביומו האיך שהני רוצחים מתנפלים פעמים על אשה ופעמים על איש ופעמים על בחור ופעמים על בתולה ועוד ועוד ודאי מצוה לרדוף אותם ולנקום נקמת דם אחינו בני ישראל השפוך בכל האפשר ואם עי"ז נציל רק נפש אחת מישראל ולראות שאין דם ישראל הפקר ודאי יש חיוב להציל.

ולענין החסם שמע מ״ו מיזה בוגד בליעל מישראל יפול בידם הרי כבר כתבתי לעיל קלת דכי בשביל מיזה בליעל ופקח שלו לא גילו את הכשר ממיתה משונה ונפקיל דם בני ישראל הכשרים וכמו שכתבתי דזה הוא טענת החפשים (סיוויל ליבערטיס יוניען) להטיל ולהגן על הרוצחים ובשביל זה בטלו מוק משפט מות וזה הוא הגורם לרציחות ר״ל והמי פושע שיתפס בשמת הרי הוא כעין מאבד עצמו לדעת אחר שיודע שיש כאן משפט מות והולך ורוצח והגם שידינו אל תהי בו וח״ו למוסרו להם וכמ״ש בספרי וגם בזאה תשובות ומ״מ בשביל ספק כזה לא נניח מלהטיל בני ישראל הכשרים אם נוכל.

וקצת י״ל רמי׳ מתשובת מהר״מ מלובלין סי׳ קל״ח שדן מי יש כח ב״ד בזה״ז לדון דיני נפשות בעוגם מיתה וקץ ידו וכיונע בזה והביא שם הא דאיתא״י שמעתי שב״ד מכין ועושין שלא מן הדין (סנהדרין פ׳ גמר הדין ופ׳ החשה רבה) ודברי הטור מ״מ סי׳ ג׳ וריב״ם סי׳ רל״ח והרשב״א והרמ״ם ועוד ודעת הממק״י המולקת וכתב דנראה ליה פשוט הלכה למעשה שים כח לב״ד לפילו בזה״ז להעניש בעוגם מיתה לזורך שעה וכו׳ ע״ש וכתב מהגם נראה פשוט שלא לבד זה בשכבר רבים מן כלל העם פרוצים בחומה עבירה הוא נקרא זורך שעה שלא לפילו היכי שבשעבר לא היו העם פרוצים שלא שרומים הב״ד שאם לא יענישו זה בדיעבד רבה כגון מיתה וכיונע בזה יהי׳ סבור שמהיום ולהבא יהיו העם פרוצים בעבירה זו וינהגו בה קלות גם זה מקרי שהשעה גריכה לכך שהרי חזינע בההיא עובדא המכוערת מברכת השם בתשו׳ הרמ״ם שהמיר הרמ״ם לבערו מן העולם פשוט שלא היו העם כבר פרוצים בעבירה זו מלילה ולא המיר זה אלא כדי שיתקדש השם בין העכו״ם שמעו מזה וגם למגדר מילתא להבא עשה כן וגם מההיא עשה מהשלמה שבשעבירה מן העכו״ם שהמיר לחתון מוטמת ולהשמית תואר פניה ולא מפני שהיו העם פרוצים בעבירה זו עשו כן אלא למען שלא יגא דבר חזונה על העכו״ם להדזות דמיונו ולמען תשמענה כל הגשים ולא תעשינה כזאת, וגם היכא דליכא לא זה ולא זה אלא שרואים ב״ד שהאיש זה מושרש ומורגל בעבירה זו וכו׳ ע״ש ומעתה ק״ו ומה התם המירו משום הני דברים לעונג בעוגם מיתה ממש לישראל כדי למגדר מילתא כ״ש הכא להטיל נפשות מותר לעכו״ם לבקשם שיעשו דין ברוצחים ולמגדר מילתא ומדרבה יהי׳ זה למיגדר מילתא שגם בוגדי ישראל מ״ו לא יתפרנו ויהי׳ זה למגדר מילתא גם להם ושם יתפס אחד מהם מה נעשה לו כיון שהוא בעצמו גרם לו ואולי יהי׳ גם למגדר מילתא לאחרים. והגם שמ״ו לסמוך עלן בדיני נפשות להרוג ישראל ממש שאין בכחי לפסוק בזה לא מיניה ולא מקנאתיה אבל כה״ג לפענ״ד פשוט ובדור דיש כאן משום מגדר מילתא ומותר וגם מצוה לבקש משפט לאנשים כשרים שנרצחו מהרוצחים ואלן גואלי הדם על בני ישראל אלן. וכ״ז כתבתי מה שנלפענ״ד ומיהו למעשה אבקש שלא לסמוך עלי בזה כלל עד שיקבל עוד הסכמה לפסק הנ״ל לכה״פ מתרי רבנים מובהקים.

ואם היו שומעין לי הייתי מציע לתרגן ועד של ע״ד או משם בעלי מדע אנשים מצוינים שיהיו כמו שים כלן תרגון של ע״ד הנקראים ״סיוויל ליבערטיס יוניען״ שמגמתם להגן על כל הפושעים כמ״כ יש לתרגן זה לעומת זה ועד שילמדו עבור האנשים הכשרים ושילחו שהרוצחים החשמים יקבלו משפט שלהם וכל מקום שילחו שהשופט או הע״ד המשפטי הקיל על רוצח מעוגשו שהם יבקשו משפטו עכ״פ ע״פ החוקים שיהנם כבר ולהוסיף בעוגשים לרוצחים כפי החפשר שמגיע לו והגם שאין לן לכוף כל העולם לדין מ״מ חפשר לתרגן ועד כזה משומרי התורה ומצו״י והם ילחו לזה שבכל עת חאר יהי׳ לזאה עין של רציחה וכיונע בזה הנוגע מ״ו שקרה לאחד מאחינו״ הם יהיו גואלי הדם יחד עם הגואל הדם החמיתי ויונע לאור משפטו ולפענ״ד הי׳ חפשר לתרגן ועד כזה וילחו הגוים שבנ״י אינם הפקר והי׳ זה לקידוש השם וכמו שבאחת עשו בקרלאהייטס וכווילימאקדונג קנת במקומות אם והועיל זה כן חפשר יותר ויותר להיות משגיחים על בתי המשפט ויש להאריך בזה ואין הז״ג כעת.

וגואל הדם של עם ישראל הוא ינקום נקמת דם עבדיו השפוך ע״י הרשעים הזידונים זה אלפים שנה דור אחר דור ויעשה למען דם עבדיו השפוך ונזכה לגמר חתימה טובה ולשנת חיים ושלום ושנה שיוליכנו קוממיות לארצנו עם ביאת משיח צדקנו ומלאה הארץ דעה העמוס בעבודת הקודש ידידו דושה״ט ושלום כל הרבנים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שצו

בענין מרפסת אי חייב במעקה

ליל ששי לסדר וזה שער השמים התשמ״א בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וו״ח נו״נ פ״ה כש״ת מוה״ר שלום **שפירא** שליט״א משגיח בישיבת טעלז.

אחדשב״ת בידידות. קבלתי מכתבו הנני הגה לא אוכל לעבור עינ על דבריו היקרים כי גדרתי בעדי בל״נ שלא להסיב בדבר אחד שתי פעמים ויען ויאמר סלחתי.

ובדבר שאלתו בענין מרפסת אי בעי מעקה והביא לעצמו מדברי מרן החז״א מ״מ סי׳ י״ח בליקוטים שהביא דברי הריטב״א בתות ו׳ ז׳ ממרפסת פטור מן המעקה אלא שבסוף חזר בו דנראה מדברי הפוסקים דלא ס״ל כהחז״א

וגם תמה דלמה באמת אפילו להריטב"א מרפסת פטור מן המעקה כיון שרגילים לישב שם בימות החמה וכתב דשמא בזמן הש"ס הי' המרפסת רק להילוך כמו המדרגות דממעט בספרי והניח בצ"ע.

ולפענ"ד מעיקרא דדינא קשיא, דהריטב"א שם (הוא בדף ח' שם) מ"ק כתב וז"ל ועושין מעקה לגג ולפר, צ"ל ולמרפסת, פי' הלוך שעושין בין העליות ולא סוף דבר למצות מעקה דהא מרפסת פטורה מן המעקה כדאיתא בספרי ועוד דאי משום מצות מעקה למה לא יעשה כדרכו, ועוד שאמרו בירושלמי על משנתינו תני לגג ג' ומרפסת עשרה אלא ודאי מתני' בגג שאינו חייב במעקה אלא שהוא רוצה לעשות שימור ולפיכך עושה בשינוי ולגג דלא רגילי ביה סגי בג' ומרפסת דרגילי בה צריך עשרה ע"כ ולכאורה כיון דמרפסת פטורה מן המעקה למה צריך עשרה גם מלשון הירושלמי נראה דמרפסת חייבת במעקה.

אמנם באמת דא לאו קושיא חדתא היא וכבר מצאנוה וחקרנוה לרבינו המאירי ז"ל במ"ק אמש"כ עושין מעקה לגג ולמפרסת מעשה הדיוט כתב דענין זה יש שפירשו בו מעקה גמור מפני שגגותיהן לא היו משופעים אלא חלקים כעין עליה ומשתמשין בה וצריכים לעשות לה מעקה וכן מרפסת פירשו בו שהוא תקרה יוצא לפני פתח העלי' ומשתמשין בה אלא שהוקשה לקצת מפרשים ממה שאמרו בספרי (תצא כ"ב ח') כי תבנה כו' יכול אף הבונה שער אכסדרא ומפרסת יהא חייב במעקה ת"ל בביתך מה בית מיוחד לדירה כו' אלמא שאין המרפסת חייב במעקה ונראין הדברים שמרפסת אין ענינה מונח על דבר אחד בפרט, וכל שיוצאין בו מפתח של עלייה נקרא מרפסת יש מהן עשויין לתשמיש כגון שעולין דרך בה לפתחי עלייה וצריכין למעקה ויש מהן שאין עשויין להשתמש אלא שנכנסין דרך סולמות לפתחי עלייה והם עשויים להניח שם עצים ושאר דברים שאין דריסת הרגל מצויה בהם ויוצאין מן העליה להם דרך חלונות או מן החצר בסולמות וכגון זה אינו צריך מעקה. אלא שקשה עוד לפרש שבתלמוד המערב פירש לגג שלשה ולמרפסת עשרה ואם במצות מעקה הגמור אנו עסוקים הרי מצינו מקום בגג לעשרה כמו שאמור בספרי מקום מעגלו שלשה ובית דרסו עשרה כו' ואפשר לתרץ שמה שאמר שלשה במקום מעגלו קאמר או שמא מתוך שאין תשמיש הגג מצוי כ"כ בחוה"מ דיו בשלשה ולאחר המועד ישלים וגדולי המפרשים מתוך קושיות אלו פירשוהו שמעקה האמור כאן לא מעקה גמור הוא אלא מעקה לצניעות ואין נראה כן.

ובקרבן עדה ופני משה על ירושלמי (מ"ק פ"א ה"י) פירשו ג"כ מה שאמרו לגג שלשה דכיון דאין תשמישו תדיר סגי בג' טפחים והוא כמ"ש המאירי לחלק בתירוץ א' משום דגג אין משתמשין בו הרבה בחוה"מ ע"ש.

הנה דמצינו בזה מחלוקת הראשונים ז"ל והגדולי המפרשים הם הראב"ד הביאו בתוס' הרא"ש והנה הריטב"א הקשה עוד דאי מיירי במעקה גמור א"כ יעשה כדרכו ולפענ"ד י"ל לפי מה שכתב המאירי דלאחר חוה"מ משלימו א"כ ודאי אין עושה כדרכו כיון שאפשר זולתו גם כי אפשר דהוא משום גזירת חז"ל שלא יניחו עשייתה על חוה"מ עכ"פ נראה דעת המאירי דמרפסת חייבת במעקה מה"ת איברא די"ל דגם החולקים לא פליגי אלא במרפסת שאינו עשוי לדור שם אבל מפרסת שלנו שקוראין פארטש בלע"ז אשר זה דרכו רק לדור בו בימות החמה עכ"פ והוא ממש כמעט חלק מן הבית להרבה בני אדם ובסוכות עושין שם הסוכה ודאי שהוא מקרי בית דירה וחייבת במעקה והריטב"א והראב"ד לא פירשו רק במרפסת שאינה עשוי' לדירה וכמו שפי' המאירי וא"כ אתי כל המפרשים בשלום וגם הירושלמי לא פליג על הספרי וא"כ יצא דמרפסת דידן לכ"ע חייבת במעקה לפי פי' זה.

שוב העיר ה' עיני ומצאתי בספר הירא לרבינו יונה ז"ל, אל תשכן באהליך וגו' ואל תניח ביתך בלא מעקה במדרגות ואל תגדל כלב רע או שום מזיק בתוך ביתך. כללא של דבר הסר מביתך כל היזק וכל מכשול, ע"כ. עיין ספרי (פ' כי תצא) ועשית מעקה לגגך פרט לכבש המזבח.

ומיהו להלכה בנידון דידי' דיש לו מעקה גבוה 35 אינטשעס נלפענ"ד דיצא בזה דהגם לפי דעת החזו"א ז"ל צריך 40 אינטשעס מ"מ כיון דיש מקילין דאמה הוא י"ח אינטשעס א"כ י"ל בדידן ס"ס, ספק אי מרפסת חייבת במעקה כלל וכריטב"א וכפי' החז"א ז"ל וספק כהמאירי דחייבת במעקה ואת"ל כהמאירי וחייבת אפשר דהלכה די"ח אינטשעס הוה אמה וא"כ הו"ל י"ט וכה"ג כיון שצריך להוציא ממון להוסיף על החומה י"ל קים לי כהס"ס ופטור מלהוסיף כנלפענ"ד אבל באין לו כלום נלפענ"ד פשוט דחייב לעשות מעקה.

[וע"ע משנ"ה חי"ב סי' תס"ו].

אלו דברי ידידו הטרוד מאד ולא הספקתי לעיין ולבחון הדברים מ"מ לפענ"ד יש לסמוך על זה דושכ"ת המברכו שיזכה לכוין תמיד לאמיתה של תורה ויזכה להיות ממורי הוראה בישראל כאות נפשו ונפש ידידו המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן שצח

אי מותר להאריך חיי גוסס ע"י יסורים

מוצש"ק במדבר התש"מ בנ"י יצו"א

בזמן מתן תורתנו. יעורר זמן גאולתנו, ונזכה לקבל פני משיח צדקנו, ובתוכם מע"כ ידי"נ הרה"ג המפורסם כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך טוירק שליט"א בעמח"ס כרם צבי רב בבראנקס.

אחדשב"ת. בדברי תורה אשר תמה על מו"ר רשכבה"ג שר התורה מוהר"מ פיינשטיין שליט"א שאסור לרופאים לעשות מעשה להאריך חיי שעה של אדם אם יהי' ביסורים כיון שאינו לרפאותו אם החיי שעה שיחי' עוד יהי' ביסורים אסור ואף השבו"י יודה בזה דמסתבר דזהו הטעם שמותר להסיר דבר המעכב יציאת הנשמה כשאין בזה מעשה כדאיתא ברמ"א סי' של"ט יו"ד ס"א שהוא משום היסורים ואם יהי' מותר לעשות אמצעים להאריך חיי שעה אף כשהי' לו יסורים איך הי' שייך להתיר להסיר דבר המעכב יציאת הנפש הא אדרבה הי' צריך להביא הדברים המעכבים יציאת הנפש עי"ז יחי' מעט יותר אלא ודאי דאסור לעשות אמצעים להאריך חיי שעה באופן שיהי' ביסורין וסתם עיכוב יציאת הנפש בגוסס הוא ביסורים כמובא בבית לחם יהודה בגליון הש"ע יו"ד שם בשם ספר חסידים בטעם שאסור לצעוק עכ"ל. וע"ז תמה מעכ"ת מהא דבא"ח סי' שכ"ט ס"ד פסק המחבר דאפילו מצאו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחים ובודקין עד חוטמו עכ"ל ובביאור הלכה שם כתב וז"ל ודע עוד דה"ה גוסס נמי מחללין עליו בפיקוח הגל או אם רופא אומר שסממנים אלו יועילו לו להאריך רגעי חייו דהא מרוצץ נמי גוסס הוא וגרע מגוסס דליכא אפילו מיעוטא דמיעוטא ואעפ"כ משום חיי שעה מחללין עליו וכ"כ בגוסס וכ"כ באו"ה בשם סמ"ג וסמ"ק וז"ל מצאוהו חי אע"פ שנתרוצץ מוחו ואינו יכול לחיות כ"א מעט מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי שעה כדאמר במס' שמחות המעצים עיניו של מת הרי הוא שופך דמים עכ"ל ואי נימא דלרמ"א אסור להאריך בשביל חיי שעה למה מותרין להאריך חייו ואפילו לחלל עליו את השבת ולכן העלה דבר חדש דבהסרת המונע אין כאן איסור רציחה רק לאו דלא תעמוד על דם רעך והגוסס אינו מחויב לסבול יסורים קשים כדי שלא לעבור על לא תעמוד על דם רעך וכיון שהגוסס אינו מחויב אחרים יכולים להסיר ממנו דבר המונע ממנו יציאת נשמה אבל אעפ"כ אין איסור להאריך חייו ומותר אפילו לחלל שבת עליו כפסק המחבר סי' שכ"ט וא"כ יש ראי' דמותר לחלל שבת למי שאין מחוייבים להצילו רק שמותר להצילו עכ"ל בקיצור.

והנה דבר גדול דבר מעכ"ת ותמיהתו תמיהה ומ"מ לפענ"ד הלכה כרב בכאן נגד התלמיד הגם שהוא תלמיד המחכים את רבו. וראשונה נראה לדייק מלשון בית לחם יהודה כדברי הגרמ"פ בשו"ע יו"ד שם שחלק על הט"ז במה שהשיג שם על הרמ"א למה התיר הסרת מלח מעל לשונו וכתב הבלח"י דהלכה כרמ"א דמותר וז"ל דהא מאין יבא המלח על לשונו צ"ל כמ"ש בס"א דאסור להרחיק מיתתו ואין משימין מלח על לשונו כדי שלא ימות ע"כ נמצא שמתחלה עשו שלא כהוגן שהי' מניח המלח על לשונו ולכן מותר ליקח המלח מעל לשונו רק בנחת שלא יזיזו אבר עכ"ל הנה שכתב מפורש הבלח"י שאסור להרחיק מיתתו ולכן עשו שלא כהוגן שהניחו גרגיר מלח מתחלה להרחיק מיתתו הגם שע"י יחי' עוד קצת א"כ מבואר להדיא כדעת הגרמ"פ שליט"א. (הגם דלעיקר הדבר מה שהביא שם הבלח"י ממה שכתב המחבר בס"א ולא גרגיר של מלח אין הטעם להאריך חיותו דהרי התם קחשיב הדברים שאינם לשם רפואה ולהאריך החיות אלא ההיפוך עיין ט"ז שם סק"א ע"ש ודו"ק).

ומיהו לעצם קושיתו הי' נלפענ"ד דהנה יש בנדון דידן ג' דיניס, א) פשוט דכל היכא דיכול להציל ולא הציל חייב משום לא תעמוד על דם רעך, ב) היכא דא"א עוד להצילו וכבר נתיאשו הימנו והוא ביסורים גדולים ולדעת הרופאים אין לו עוד תרופה למכתו (הגם שאמר חזקיהו המלך לישעי' הנביא (ברכות י' ע"א) כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים ואיתמר נמי ר' יוחנן ור"א דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר הן יקטלני לו איחל) מ"מ מותר ומצוה להתפלל עליו שימות במהרה וכ"ש שלא לעשות פעולות להאריך חיותו ויסוריו והוא ממ"ש הר"ן נדרים מ' ע"א אהא דאמר רב דימי כל המבקר את החולה גורם לו שימות כו' אלא שאינו מבקר את החולה אינו מבקש עליו רחמים לא שיחי' ולא שימות ופי' הר"ן ז"ל דה"ק כגון שמצטער החולה בחליו הרבה וא"א לו לחיות כדאמרינן בפ' הנושא (כתובות ק"ד) כיון דחזאי אמתי' דרבי דעל כמה זמנין לביה"כ ואנח תפילין וקא מצער אמרה יה"ר שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי ומש"ה קאמר דהמבקר את החולה מועילו בתפילתו אפילו לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקר אצ"ל שאינו מועילו לחיות אלא אפילו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפילו אותה זוטרתא אינו מהנהו עכ"ל מבואר דמי שמצטער הרבה בחליו וא"א לו לחיות מצוה להתפלל עליו שימות ואל יצטער וגדולה מזו מצינו בגמ' ב"מ פ"ד ע"א בעובדא דר"י דענשי' לר"ל והי' קא בכי על ר"ל וקא צווח עד דשף מדעתי' ובעו רבנן רחמי עליה ונח נפשי' ע"ש והוא פלא. ובאמת מצינו גם בחוני המעגל שאמר או חברותא או מיתותא וביקש רחמים וצ"ע

בכל זה אבל מה שנוגע לדינן עכ"פ מבואר דבכה"ג שמצטער מצוה להתפלל עליו בשם שע"מ לו לחיות עוד שה' יוציאו מצערו ע"כ כ"ש שאין לגרוס לו צער שאינו צריך ואינו מוכרח לו.

ופשוט דהנלמו של חובל בחבירו או מצער לחבירו שייך בנוסף כמו בכל ישראל שאסור לצערו חנס אלא היכא דאפשר להצילו כה"ג שפיר תמרינן דמותר לצערו כל שהוא משום רפואה דכמיד ורפע ירפא ואין שהדי אפילו בנוסף שאם אפשר לרפואתו מסכים לזה ואפילו ניחא דלא יסכים מ"מ אין בידו לאבד עצמו ולמות כיון דיש לו רפואה ולכן שפיר מותר לרפואתו אף לחובל בו ומצערו אבל מה שאינו צריך לרפואה ת"ו להתיר לצערו ורמי' גמורה מגמ' סנהדרין פ"ד ע"ב רב לא שביק לבריה למשקל ליה סולא דלמע חביל לי' והו"ל שגגת איסור ופריך ע"ה אחר נמי ומשני אחר שגגת נמו שגגת חנק ועיין כ"מ פ"ה מהל' ממרים ד"ה אע"פ ובשו"ת הריב"ש סי' תפ"ד ובס"ע הגרש"ז הל' נזקי נפש ס"ד דמבואר דאפילו רופא העושה מלוה ברפואתו אם אבל בו יותר מהצורך הרי הוא בשגגת לאו. ועיין שו"ת מורת חסד סי' כ"ט ושו"ת מהרי"ט ריש חיו"ד עכ"פ מבואר דאפילו חובל בשם מצוה ולרפואה אם חובל יותר מההכרח הרי הוא בכלל לאו דחובל אלא שאם הוא בשוגג הרי הוא חובל בשוגג.

ואפילו להרמב"ן הובא בנמק"י סנהדרין פ"ד הנ"ל שאמה ע"כ לא יעסוק אדם ברפואה כלל דילמא טעי והו"ל שגגת סייף ותירץ דאמה אדם לרפואה פטור ומצוה דוחהבת לרעך כמוך הוא ואפ"ה לא שבקינן לבריה דילמא אבל בית טפי וכ"כ הר"ן שם דרופא מומחה כשיטעה אינו שוגג אלא כאונס ולדידהו נראה דליכא שגגת לאו אפילו כשטעה והוסיף לחבול מ"מ פשוט דזה דוקא כשטעה ומשא לרפואה אבל היכא דברור לי' דליכא רפואה בזה והרי הוא רק חובל בו בזריקות וכדומה כדי להחזיקו לשוס דבר אלא לשם רפואה ודאי דעובר בו משום חובל ומשום מצער אלא לעורך שהרי אין החבלה זו לעורך רפואה והרי הוא בישורים גדולים ומי התיר לו עוד לצערו על לא דבר כיון שאינו לא ימי' עוד.

שוב מצאתי בהגהת מרדכי מו"ק תתק"ט ומכאן הי' נראה וכו' אלא אם כן לתרץ ולומר דודאי לעשות הדבר שיגרום אלא יותר מיום מצטער על הגר ואינו עושה מעשה שה"ג שהרי אינו אלא כמו שאר מותר להסיר חומו מהנוסף ואין בכך כלום שנפשו אלא תלוי מותר להסיר חומו מהנוסף וכו' ואם יש שם דבר שגורם אלא יותר מיום מצטער על הגר ואינו עושה מעשה שה"ג שהרי אינו אלא כמו שאר מותר להסיר חומו מהנוסף ואין בכך כלום שנפשו אלא תלוי מותר להסיר חומו מהנוסף וכו' ואם יש שם דבר שגורם

סימן שצט

בענין מאבד עצמו לדעת אי חייבין להצילו

עוד להנ"ל

עוד הביא הגרמ"פ בספרו הכ"ל לדחות מדוע הגרע"ק ז"ל בספרו חכמת שלמה ח"מ סי' תכ"ו שהעלה לחדש דבמקום שההצלה אינו לפי כבודו של המציל אינו מחויב להצילו כמו לממרין בחבידת ממון דזקן ואינו לפי כבודו פטור מלהשיב והגרמ"פ הקשה כיון דפק"נ דוחה כל ל"ת שבתורה הוין לע ידחה כבוד זקן ובנדרים ס"ו ע"ב עשו ק"ו אם כבוד שמים נדחה כבוד בשר ודם לע כ"ש ומעכ"ת כתב לתין זה רמי' דכבודו של זקן הוא כבודו של מקום ואין זה משום כבוד בשר ודם אלא כבוד התורה הוא שהוא של מקום וגם רואים להגס שמחויבין ליתן כל ממונו שלא לעבור על לאו שבתורה מ"מ נחלקו הפוסקים אי יכול אדם להציל עצמו בממון מבירו וגם כי אין אדם מחויב לפזר כל ממונו להציל את מבירו. ועוד התירך לדחות רחיות מו"ר הגרמ"פ שליט"א בסברות ישרות ורחיות כרחוי למעכ"ת בפלפולא דאוריתא. והגרמ"פ הביא שם עוד מש"כ המנ"א בקומץ מנחה מלוה לל"ז דנראה לו דאם אחד מאבד עצמו לדעת אין מחויבין להצילו וגם זה דחה שם.

האמנם אמת מגיד כי זה לי ט"ז שניס אשר כתבתי בזה בתריכות למו"ר הרהגה"ג מרן כ"ק אדמו"ר מקלויזענבורג שליט"א על מה שחידש עוד החכ"ס דהיכי דהבית עצמו לידי פק"נ דהו"ל פושע אין מחללין עליו את השבת עיין חכ"ס או"ח סי' שכ"ט והבאתי מדברי יהושע ישראל (קוטנא) סי' כ"ג שהאריך ג"כ בזה וכן בשו"ת חור גדול להגדול ממינסק סי' ג' דף ה' שפלפלו בזה ודעת הגדול ממינסק לאין לחלל עליו וכתבתי שם לתיאמיטתיה מיניהו לדלתיקים התחרוים דברי מהר"ם מרוטענבורג בתשו' סי' ל"ט שכתב וז"ל ואמר בפ' בן סורר ומורה (דף ע"ג ע"ב) דיליף מקרא דהרואה את חבירו טובע בנהר דחייב להצילו ולמטרח ולמיגר מגורי ודבר פשוט אפילו נוח לו תלילי שמצילו וחוזר ומוציא ממנו מה שהוציא ע"ז ומבואר מדברי מהר"ם ז"ל דאפילו טובע בנהר בפשיעה ונוח לו תלילי ואפ"ה חייב להצילו וכיון דיש עליו חיוב הצלה פשוט דאו אין נפ"מ בין שבת לחול דהרואה טובע בכל חופן נחמרה. [וקצת יש להעיר מעיר לו שזקנים שבה כשקלו בחייהם יוצאים מהעיר ומתים. ולכאורה החיך מותרים בזה ולא הוי בכלל מאבד עצמו לדעת, ו"ל.]

וביאור דבריו נראה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל דאפילו רצה הנרצח לפטור הרופא בשעת מיתתו מעונש מיתה אי גלות לא נשמע לו כי אין הרשות בידו לפטור שנפשו של

אדם קנין של הקב"ה היא ואין זה קנינו ע"ש ועיין ספרי מצות המלך סי' תי"ב ולפ"ז הכ"נ המאבד עצמו לדעת אין בידו לאבד נפשו של הקב"ה שזה קנינו של הקב"ה וכל מי שיש בידו להציל מחויב להציל בכל אופן שהוא ועיין ברכ"י מעשה בנערה ששתתה סם המות והתחילו בה דבקי מיתה וכתבו לה קמיע בשבת והצילוה ולעזו עליו כל המדינה שחלל שבת ונחלקו הפוסקים בדבר (ע"ש בא"ח סי' ש"א) ופלא שלא ראו דברי הרשב"א ח"ד סי' רמ"ה שכתב להדיא דכותבין קמיע אפילו בשבת לחולה שיבס"כ וא"כ לכאורה נדחו דברי המנ"ח.

סימן ת

בענין מי שנתחייב הריגה למלכות ואפשר לאחרים להקל מעליו היסורים

עוד להנ"ל

היכי שנתחייב הריגה למלכות ואפשר לאחרים להקל מעליו היסורים הגם שעי"ז יתקרב מיתתו מותר ומצוה הוא וע"ז נמי נאמר ברור לו מיתה יפה ואהבת לרעך כמוך, והגם דבעצמו אסור לו לחבול ולאבד עצמו לדעת וראי' מרבי חנינא בן תרדיון ע"ז י"ח שהוציאוהו מכורך בס"ת והקיפוהו בחבילות זמורות והדליקוהו והי' השלהבת עולה ונתנו ספוגים של צמר על לבו שלא ימות מהרה אמרו לו תלמידיו שיפתח פיו ויכנס ההבל בפיו ולא רצה ואמר מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו ואפ"ה אמר לקלצטונירי שירבה שלהבת ויקח ספוגין של צמר מעל לבו ויצאה נשמתו בטהרה הרי דבכה"ג מותר למהר מיתתו שלא יסבול יסורין וכ"כ היש"ש פ' החובל סי' נ"ט שאין קרוי חובל בעצמו כשמניח ליהרג אבל בעצמו פשיטא שאסור וכן מצינו להדיא ברחב"ת עכ"ל ע"ש.

ומכאן צל"ע אמש"כ באגרות משה יו"ד סי' קע"ד ח"ב דף ר"ל ע"ב וז"ל ועובדא דרחב"ת בע"ז דף י"ח שהסכים להקלצטונירי להרבות בשלהבת כו' וגם נשבע לו שיביאנו לחיי עוה"ב אולי דוקא לעכו"ס התיר אף שגם הם מצווין על הרציחה ואולי באותה המיתה שממיתין אותו בנ"א כהא דרחב"ת רשאים לעשות שתהי' המיתה בקלות אף שהיא קירוב זמן ועדיין צ"ע בהאי עובדא עכ"ל.

והוא פלא שנשאר בזה כמסתפק ולא זכר השר עת כתבו מדברי היש"ש שמפורש שם להתירא ועיין משנה הלכות ח"ז סי' רפ"ב מחלוקת הראשונים בזה אי מותר לקרב מיתתו כה"ג בעצמו או ע"י אחרים דוקא עיין ריטב"א ע"ז הנ"ל אבל הרא"ש פ' אין מעמידין כתב ע"ש ופי' הרא"ש נדרים כ"ב ופרע לי' בית השחיטה מחמת מורא החזיק ידיו וגם כדי שימהר למות ע"כ והוא פלא ופירשתי שם בס"ד כיון דממילא ימות ה"ז בכלל ואהבת לרעך כמוך ע"ש והכל כדי שלא יצטער ודו"ק.

והא שהקשה מעכ"ת דא"כ למה התירו לפקח את הגל אפילו לגוסס ולחיי שעה נלפענ"ד בתרי אנפי, או יאמר דלפקח את הגל מותר אפילו על הגוסס דהגם דקיי"ל דרוב גוססין למיתה מ"מ מיעוטא דמיעוטא עכ"פ נשארין חיים וכל ספק נפשות דוחה את השבת ואפילו ס"ס כמבואר בתוס' יומא מקרא דוחי בהם (פ"ה ע"א תוס' ד"ה ולפקח) אומר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפק"נ אחר הרוב משום דכתיב (ויקרא י"ח) וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל ולכן שפיר מחללין אפילו על כל ספק שהוא וא"כ אפילו מצאוהו מרוצץ נמי מותר לפקח ועיין תוס' נדה מ"ד ע"ב ואפילו לחיי שעה ואולי דוחי בהם משמע כל דהו חיות אפילו חיי שעה ועכ"פ פשוט דכמה פעמים אפילו מצאוהו מרוצץ מ"מ חיה יחי' דאדם אית לי' מזלא. או יאמר דכיון שהתחיל לפקח הגל ובאם לאחר שיראנו מרוצץ יניחנו כך הו"ל בכלל מעצים עיניו וכמ"ש האו"ה בשם סמ"ג וסמ"ק בשער נ"ט סקל"ח וז"ל ומוציאין אותו לחיי שעה כדאמר במס' שמחות המעצים עיניו של גוסס הרי זה שופך דמים והנה הא טעמא דהו"ל כמעצים עיניו אינו מבואר בסמ"ק אלא האו"ה נתן טעם זה ונראה דכוונתו כמ"ש דכיון דהתחיל לפקח אם לא יוציאנו נראה כמעצים עיניו, או דנאמר בסתם כיון דנפל עליו הגל הגם שהוא גוסס מ"מ עלינו לפקח הגל ולהוציאו משם שלא ימות מהגל אלא מיתה טבעית וזה הוא בכלל לא להעצים עיניו דכל מיתה שרוצים להרגו אנו מחוייבים לשמרו שלא יהרג ופשוט אם הי' בא רוצח אחד ורצה להרגו אנחנו מצווים להצילו משום לא תעמוד על דם רעך אלא ברודף אחר הגוסס נחלקו האחרונים אי מותר להרוג את הרודף אבל הא ודאי פשיטא לן דמצוה להצילו מההורג והכ"נ לענין נפל עליו הגל דמצוה להצילו ולהוציאו מתחת הגל ואפילו בשבת כי שמא יהי' מן המיעוטא דמיעוטא וחיו יחי' וע"ז נאמר ואפילו חרב חדה מונחת לו על צוארו אל ימנע עצמו מן הרחמים אבל מ"מ אין זה ענין להאריך חייו ביסורין.

וראה דבזה מדויק לשון הביאור הלכה שכתב לפקח עליו את הגל או שיאמר הרופא סימנים הללו אולי יועילו לו הרי שדייק שהרופא אומר לחלל שבת שסימנים הללו אולי יועילו לו לרפאותו אבל בסתם להאריך גסיסתו ודאי לא יחלל שבת אלא אדרבה אפילו בחול אסור לעשות כן, איברא דאומר אני דהרי קיי"ל דאסור ליגע בגוסס כמבואר במס' שמחות הביאו הש"ך סי' של"ט ס"ק ה' וז"ל ומסיים במס' שמחות כל הנוגע בו ה"ז שופך דמים למה הדבר דומה לנר המטפטף שכיון שנוגע בו האדם מיד נכבה וכ"כ הרי"ף והרמב"ם

עכ"ל וע"כ נשלמע דס מושב שע"י רפואה מפשר שיבריא עוד כה"ג מותר לטלטלו הגם שמפשר שנעוד שיעשו לו הרפואות ימות מ"מ מפשר שימרפא ושפיר הו"ל בכלל הרפואות וגדולה ממה שכתב השבו"י שם הביאו הפמ"ג בתוך שהוא מסוכן למות וכל הרופאים מייאשין חותו ביום או יומיים ימות אך חומרים שיש עוד רפואה אחת והחיר להם לאחר המיעוטת עם רופאים מומחים ושלחה תכם אבל כאן שודאי לא ימרפא ואין החריכות שעושין לו בשביל שימי חלה שלה ימות אבל הרי מפשר שימות ע"י פעולתם ג"כ הרי הוא בכלל גוסם שמסור לגוות זו כלל עכ"פ לפענ"ד פשוט וברור כדברי הגאון מהרמ"פ ושיין בערוך השלחן סי' של"ט ס"ק, וגע ימחול לעיין בספרי משנה הלכות ח"ז סי' פז"ר שהארכתי בכר בגדון זה ומה שהקשיתי על דברי הגרמ"פ שליט"א בד"ה ובשו"ת תגרות משה ודו"ק.

בקיצור לפענ"ד משמע דמה שמותר לגוסס הוא רק מס נרמה שיועיל לו לרפואה ואפילו בחופן רחוק מאד מ"מ כיון שכוונתו לרפואתו שפיר דמי לעשות הכל אבל כל שאין כוונתו לרפואה כלל מסור לו לגרום יסורים שלא לצורך בשביל חיי שעה כי חייו אינם חייס כלל והו"ל בכלל מצער ישראל וגרע מזה ובפרט כי יש זה כמה עיניים שיש זמן מסויס ממי שנשמה זו תלוי מהטיפה ואין מייחין לה ולא רציתי להאריך בזה.

ובדברי המכ"ס בדבר חדש באין לפי כבודו הבאתי מגמ' סוטה כ"ף איזהו מסיד שוטה הרואה חשת תבירו טובעת בנהר ואינו מציל שהוא מושב שלא להסתכל וליגע בשפה ערומה ולכאורה כה"ג אין לך אינו לפי כבודו יותר מזה שודאי נזהר הוא בזה ואינו לפי כבודו ואפ"ה מגנהו וקורלו מסיד שוטה והא רבי' נגד המכ"ס ועיין רבב"ז ז"ל מ"ש סי' ג' הביאו הפמ"ג יו"ד סי' קל"ה ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' מ"ח שוב מצאתי בכלי חמדה פ' תצא שחמה מדברי מכ"ס הנ"ל וכתב ג"כ דבד"ז לא יתכן כלל גדר אינו לפי כבודו ואם אינו מציל הרי הוא רשע וקצת רחיות הייתי בר מזלו וזכיתי לכוין לדעת הגאון ז"ל.

עוד נראה להקשות דקי"ל הבא במחתרת מותר להרגו אפילו בשאין להדין להרי הא להתורה התירה להרוג הבא במחתרת משום דהתורה ירדה לסוף דעתו של אדם דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ומזקתו שאם עמד בעל הבית לפניו ויתנגנו יהרגנו ונמצא זה נהנה לבית חבירו הו"ל כרודף אחר חבירו להרגו והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו ומעתה הבא במחתרת בשבת אמאי מותר להרגו אינם לחוש שמא יעמוד בעה"ב ויהרגנו לפני שיבא לידי חילול שבת ואפשר דלעולם אין לחוש לזה דמה שהתורה התירה הוא דוקא בשאין לו שהות לחשוב בדעתו אם יהרגנו או לא אבל בשבת שיש לו שהות לחשוב בדעתו אם יהרגנו או לא לא התירה התורה ואפשר דאפילו בשבת אין לחוש שמא יהרגנו ולא יחלל שבת ואין מ"מ סי' שפ"ח ס"ג ברמ"א ולפ"ז מקרי חוגם חלה הכאות ויסורין ואייך ס"ך שם ס"ק כ"ג ובמי' רע"ג ופ"כ בשבת במחתרת נמי פושט הוא וע"כ לחפילו בא ע"י פשיעה נמי כיון דהסכנה סכנה הוא עכשיו מחלינן עליו את השבת וי"ל.

עוד אחת לפ"מ דקי"ל מכס היודע עדות פטור מלהעיד בב"ד שהוא גדול מהס ואינו לפי כבודו ואף שאחרים יאכלו ממון בשביל זה עיין מ"מ סי' כ"ח ס"ה ומיהו אם יש בו לד לחפרושי מאיסורא חייב לילך ולהעיד לאיין מכמה ואין עלה ואין תבושה נגד ה' ועיין סמ"ע שם לא מיבעיא אם הב"ד רוצים להאיר עשה שסובריס שבעלה מת והוא יודע שאי שלריך להעיד חלה לחפילו חיפכא נמי דג"כ יש בו לד לחפרושי מאיסורא לענין אם יקדשנה אחר ועיין בפמ"ג בשם הברכ"י שם ואין זה בזיון חלה כבוד ה' שע"י הילוכו מציל מלעבוד איסור וע"כ הכי נמי להציל נפש מישרחל אין לך קידוש השם גדול מזה וחילול השם למי שעומד ורואה נפש מישרחל טובע בים וביוצא בו והוא אומר שאינו לפי כבודו להציל קנינו של הקב"ה.

וז"ל הרמ"א סנהדרין ע"ד ד"ה אמר ר' יוחנן בע"ד ואיבעיא לן רואה גופיה מנא לן לייהרג ואל יעבור ומהדרי' סברא הוא שלא ניתנו מצות לידחות אצל פק"נ משום דכתיב וחי בהם חלה מפני חיבוב נפשן של ישרחל לפני המקום וכו' ויש לפרש שלא ניתנו מצות לידחות אצל פק"נ חלה כדי שיחי' ויקיים מצות הרבה כדאמרינן התם (יומא פ"ה ע"ב) חלה עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה וכו' ע"ש הנה מבואר דלחייב כל המצות לבר מהני ג' הוא משום חיבוב נפש ישרחל או משום שיקיימו מצות עוד וא"כ ודאי אם לא יציל חותו הרי בכלל עדות של איסור וגדולה מיניה דע"י לא יקיים עוד מצות ומרחה שאין חיבוב נפשו של ישרחל אצלו משום שהקב"ה דחה כל התורה כולה מפני נפשו של זה והוא מרחה בעלמו שבזיון הוא לו להצילו והאריכו עוד הרבה בזה חלה שאין כדאי להעמיק הדברים ממקום למקום.

בלל העולה לפענ"ד לדקו בזה דברי ידי"נ הגאון מוהרמ"פ שליט"א ובתרוייהו עלתה לו והוא גברא דמרי סייעי.

ויה"ר שנזכה לקבל התורה מתוך הרחבת הדעת הדקדושה ונזכה לגאולה שלמה בביאת משיח צדקנו במהרה בימין דוושכ"ת וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תא

בענין מי שמת וע"פ נם חזר וחי אי יורש את אביו

עש"ק לסדר ובנ"י יוצאים ביד רמה התשמ"ב בנ"י יצו"א ישאו הרים וגבעות חיים וברכה ושלום לרב האי גאון וצדיק פרי עץ הדר מזה בן מזה דמיטמרן גלין ונהירן ליה זך ונקי פאר הדור וכו' וכו' כג"ת מוה"ר חיים קניבסקי שליט"א בעמח"ס הרבה.

אחדשב"ג בידידות נאמנה. יקרת ספרו ח"ג על א"ח הגיעני ולהשתעשע במעכ"ג בדברי תורה ארשום כאן במה שהביא מעכ"ג חקירת האחרונים בבאה"ט א"ע סי' י"ז במי שמתה אשתו ושוב חיתה ע"פ נס כעובדא דאשתו של ר"ח בן חכינאי בכתובות ס"ב כתב הכנה"ג דלא פקעה קידושין ממנה ובברכ"י שם הובא בפ"ת שם נסתפק בזה ומעכ"ג צלל במים אדירים בבקיאותו הנפלאה להביא ראיות מש"ס בבלי וירושלמי ובסברא ישרה, עוד נסתפקו באיש שמת וחזר וחי כהא דר"ז פ"ג דמגילה אם פקעה אישותו והביא ראי' מירו' גיטין פ"ז ה"ג גבי אם לא באתי בתוך י"ב חדש ומת תוך הזמן אשתו אסורה לינשא אני אומר מעשה ניסים נעשו לו וחי' אלמא לא פקע האישות וי"ל קצת דמיירי שיש לה יבם ולהכי אינה מותרת משום מיתת הבעל, וכן יש להסתפק לענין קורבת המשפחה לענין ירושה ועריות ועדות וכיו"ב דאמרינן הוא הוא אותו האדם או דילמא אחר הוא דפנים חדשות באו לכאן ועיין בזה מהרש"א נדה דף ע' במתים לע"ל אי צריכן הזאה ע"כ. ומעכ"ג הוסיף דאי נימא גבר אחרינא בא לכאן א"כ ליבעי הטפת דם ברית כדין נולד מהול ואפשר גם יהא צריך גירות כיון שלא נולד ממשפחת ישראל ולא משמע באשתו של ר"ח בן חכינאי ובר"ז שהי' גירות וכן לא משמע שהי' קידושין כמש"כ בכנה"ג. עוד הביא ראי' שם מחנמאל בן שלום (ירמיה ל"ב) ופדר"א פ' ל"ג ולבסוף הניח הדברים בצ"ע.

ומה שנלפענ"ד ראשונה מה שנסתפקו בדין ירושה וקורבה לכאורה הדבר מפורש מיצחק אבינו שנעקד על גבי המזבח וכתב בפדר"א פל"א ר' יהודה אומר כיון שהגיע החרב על צוארו פרחה ויצאה נשמתו של יצחק כיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים ואמר אל תשלח ידך אל הנער חזרה הנפש לגופו והתירו ועמד על רגליו וידע יצחק תחיית המתים מה"ת שכל המתים עתידים לחיות ובשבלי לקט ובתניא רבתי הביא אגדה כשנעקד יצחק ע"ג מזבח ונעשה דשן והי' אפרו מושלך על הר המוריה והביא הקב"ה עליו טל שהחיה בו הקב"ה את יצחק מיד פתחו מלאה"ש ואמרו בא"י מחיה המתים (וצ"ל להמדרש הנ"ל דהאש שלטה בו כבר כיון שנעשה אפר) עכ"פ מבואר דיצחק אבינו פרחה נשמתו ומת וחזר וחי והי' לו בחינת תחיית המתים ובתורה כתיב כי אם אשר יצא מחלציך הוא יירשך וכתיב ויתן את כל אשר לו ליצחק והוא הי' היורש היחידי לא"א ומינה דלגבי קורבה נמי נשאר בנו של אברהם אבינו ולא הצריך מילה שנית ולא גירות למ"ד דקודם מ"ת נמי דין ישראל הי' להם.

עוד הי' נראה לפענ"ד מפנחס דאמר בזוה"ק פ' פנחס רבי שמעון הוה יתיב ולעי בפרשתא דא אתא לקמיה דר"א בריה א"ל נדב ואביהוא מאי עבידתייהו בפרשת פנחס א"ל ברי רזא עלאה הכא והכי הוא וכו' בשעתא דקני פנחס על ברית קדישא ועאל בגו כמה אוכלסין וסליק לון לגייפין על רומחא לעיניהון דכל ישראל כד חמא שבטא דשמעון בכמה אוכלסין דאתו לגביה פרחא נשמתיה מיניה ותרין נשמתין דהוו ערטילאין בלא דוכתא אתקריבו ביה ואתכלילו כחדא ואתהדרת נשמתיה כלילא רוחא דאתכליל בתרין רוחין ואתתקפו ביה וכו' וע"ד דכתיב זכר נא מי נקי אבד דלא אתאביד בההיא שעתא ולא אביד רוחיה כד פרחה מיניה ע"ש ומבואר מחז"ל דפנחס פרחה מיניה נשמתיה בשעה שהרג לזמרי וחזרה ביה ומצינו בתורה שיחסו אחר אהרן פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הנה מבואר שלא אבד היחס כלל ואולי כיון שנכנסו בו גם נשמת נדב ואביהוא הי' ג"כ ליחסו שאכתי נשאר בן אלעזר ועכ"פ נראה מפורש דהגם שמת וחזרה נשמתו לא נעשה גברא חדש ולא אבד יחוסו וירושתו כנלפענ"ד.

וכבר כתבתי במקום אחר אמה שכתבו הפוסקים דמשומד חייב ביבום ומקרי כי ישבו אחים יחדיו אע"פ שאינו מחזיק באחוה ובתורה ומצות והקשו דהרי משומד לאו אחיו והכי איתא בהדיא בסמ"ג בשם רא"ם דמהאי טעמא יכול להלוות למשומד ברבית דלאו אחיך מקרי וכן אינו מצוה להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך והאי לאו אחיך הוא והקשו על דברי רש"י אמנם התה"ד סי' רכ"ג כתב דלא דמי ואינו קושיא כלל דאחוה דכתיב בריבית וצדקה לאו באחוה גמורה איירי אלא כלומר הרי הוא בכלל ישראל שהן אחיך בתורה ובמצות ותדע שאנו מצווין לענין ריבית וצדקה על הגר הבא משאר עמים כמו על ישראל הבא מזרע יעקב וכיון דהכא הוא משומד שכפר בתורה ויצא מן הכלל פורק ממנו אחוה זאת ואין אנו מוזהרים לרחם עליו ולהחיותו אבל אחוה דכתיב גבי זיקה ויבום אינו ר"ל אחיו בתורה ובמצות אלא אחיו מעצמו ובשרו שנולדו מאיש אחד ומשומד נמי אע"פ שנשתמד לא פסקה תולדותיו והלא הוא ואחיו המת נולדו מאיש אחד דעשו נמי ישראל משומד היה כדאיתא בפ"ק דקדושין ואעפ"כ אשכחן דהתורה קראתו אח ליעקב בכמה דוכתי משום דבני איש אחד היו ע"ש.

ולפ"ז לירושה נמי העיקר תלוי בתולדות שאם נולד מאיש אחד הרי הוא זרעו בתולדה אפילו הוא ברא בישא וא"כ נראה לכאורה דאפילו מת וחזר וחי מ"מ לא אזדא לה החיות שנתנו בו אביו ואמו וכמ"ש ז"ל שלשה שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו וכשמת הקב"ה נוטל את שלו ומניח את שלהם הרי קראו שלהם וכשחזר וחיה הרי שלהם חזר וחי ונוטל הירושה וגם הקורבה נשארה כמו שהיתה. וקצת יש להביא עוד מתוס' גיטין י"ג במצוה לקיים דברי המת דדעת ר"ת דמה"ט בגר לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת משום דכל דאיתא בירושה מצוה לקיים דבריו הואיל ולא פסק כחו מאותו ממון דמכחו יורשין אבל גר דליתיה בירושה ופסק כחו מממונו אינו מצוה לקיים ומבואר דלענין ירושה לא פסק כחו אפילו לאחר מיתה עד שמכחו יורשין היורשין א"כ כשחזר וחי לא גרע בשביל זה מה שהיה במותו וזה לפענ"ד ג"כ ברור.

סימן תב

בענין אשה שמתה וחזרה וחיתה ע"פ נם אי צריך קידושי שנית

עוד להנ"ל

ומעתה נבא לחקירה השני' לענין הקידושין ואשר נלפענ"ד ראי' בס"ד מגמ' שבת פ"ח ע"ב ואריב"ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו (שה"ש א) ומאחר שמדיבור ראשון יצאה נשמתן דיבור שני היאך קבלו הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם שנאמר גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה וכו' ע"ש. והנה בקרא קודם מ"ת והיו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה ולאחר מתן תורה כתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי ובגמ' ביצה ה' ע"ב ש"מ כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו וכי תימא למצות עונה הוא דאתא ת"ש במשוך היובל המה יעלו בהר ע"כ ופרש"י וכ"ת כלומר כו' דהאי שובו לכם לאו למשרי תשמיש דהא ממילא משתרי אלא לצוותן לשוב במצות המלך על כרחן שלא לגרוע עונת נשותיהן ת"ש כו' ועיין מהרש"א וקרני ראם שם ודבריו נמי צ"ע דאטו כ"ע פועלים הם ובמקום אחר ישבתי לפי שיטת הפוסקים דהבא מן הדרך נמי איכא מצוה לפקוד והכ"נ כעין בא מן הדרך הוא ודו"ק.

ולדידן מיהו מבואר דהכתוב אמר להם שובו לכם לאהליכם כלומר התיר להם לחזור לנשותיהם שאסר אותן קודם מתן תורה ואלו הנשים הרי בשעת מתן תורה הנשים והאנשים שניהם יצאה נשמתן י' פעמים וחזרה נשמתן י' פעמים ואפ"ה חזרו לנשותיהן ולא היו צריכין שום קידושין דאי היו צריכין קדושין מחדש א"כ לאו אהליהם הם אלא היל"ל שובו וקחו נשים, וגם מה דאמרו ודילמא למצות עונה הוא דאתא ואי לאו אשתו הוא מה עונה יש וע"כ דלא פקעי הקידושין כלל וזה לפענ"ד ברור בס"ד.

וכרגע נפל מילתא בלבאי דדבר זה במחלוקת שנוי' דהתוס' ב"ב (דף קי"ד ע"ב) נחלקו דעת הריב"ם ז"ל דלאחר מיתה פקע השארות וחלקו עליו דלא פקע השארות לאחר מיתה מהא דיבמות דהבא על המתה פטור דלאו ש"ז הוא ואי מיתה מפקעת השארות למ"ל דלאו ש"ז תיפוק ליה דלאו אשתו היא דמיתה מפקעת את השארות וע"כ דמיתה לא מפקעת ועיין או"ז הגדול סי' תרמ"ה (דף ק"ו) בהא דאי גט כשר בלילה שכתב וז"ל ותו נראה בעיני דאפילו למ"ד חליצה כגמ"ד מודה בנתינת הגט דהיא תחילת הדין שאני אומר דהא דפליגי לענין חליצה לאו מטעם כתיבה אלא ר"א סבר שהוא תחילת דין מפני שיבמה לשוק בלאו והשתא היא דמתחיל להתירה ולת"ק דאמר שהיא כגמ"ד מפני שבחיי בעלה היתה באיסור מיתה לשוק מת בעלה פקעה איסור מיתה ועדיין איסור לאו מורכב עליה חלץ לה פקע איסור לאו הילכך דמי לגמ"ד אבל נתינת הגט מכי יהיב לה גיטא פקע כל האיסור ואין שייך בהו תחילה וסוף ולד"ה כתחילת הדין עכ"ל ועיין רשב"ם ב"ב (דף קל"ה) בד"ה נקל בא"א ובהגהות הב"ח שם. [וע"ע משנ"ה חי"ג סי' רכ"ב].

ולפ"ז י"ל דנידון דידן תלוי במחלוקת דלמ"ד דמיתה מפקעת השארות כשמת א"כ כשחזר וחי צריך קדושין שנית אבל למ"ד דלא פקע א"כ כשחוזר וחי לא צריך לקדשה שנית שהרי מיתה לא הפקיעה השארות ובמקום אחר הארכתי בדברי רש"י עה"ת פ' אמור שארו זו אשתו והתרגום כתב לשארו לקריביה י"ל דס"ל דאשתו לאחר מיתה נפקע שארותה ועיין רמב"ם פ"ב מהל' אבל דמדבריהם מטמא אדם לאשתו ומאבל ואונן עליה ולהנ"ל אתי שפיר ודו"ק כי קצרתי.

וקצת הי' נראה עוד לפמ"ש בסוף שו"ת מוהר"ם בר ברוך (דפוס בודאפעסט) דף קס"ב מעשה מצדיק אחד שמת ביום אחד עם רשע ובשעה אחת הלכו כל הקהל לעשות לרשע כל צרכו ולעסוק בקבורתו ולצדיק לא בא איש והי' חתנו מצער ובכה בכי גדול על זה ובא אליהו ז"ל והסביר לו שהרשע הזה מקומו בגיהנם רק שעשה פעם דבר טוב לכך זכה לאותו הכבוד כדי להורידו בגיהנם ונטל שכרו בעוה"ז והצדיק שמע פעם שבא אצלו ת"ח ואשתו מליזה עליו והוא שמע ושתק לכך נענש והקב"ה פרע ממנו מעט עון שעשה בעוה"ז כדי שיהא שלם בעוה"ב ע"ש.

ולכאורה צ"ע שכתב שהרשע נטל שכרו בעוה"ז והצדיק נטל עונשו בעוה"ז והלא כבר הי' לאחר מיתתם וכיון שמת נעשה חפשי וע"כ צ"ל דכל זמן שלא נקבר עדיין

נקרא בעוה"ז לגבי דברים כאלו וכיון שכך הכ"נ לענין קידושין נמי אם חוזר וחי הו"ל אכתי בעוה"ז ולא פקעי קידושין ויהי' נפ"מ לכאורה אם אשתו זינתה בשעה שמת ואח"כ חי אי הו"ל א"א בשעה שזינתה כיון שלמפרע חי וצ"ע.

ובזה מובן קצת מה שחזקי' גירר עצמות אביו לאחר מותו לכפרה והודו לו חכמים ועיין רש"י שפי' כדי שיוסרו הרשעים ולהנ"ל אתי שפיר ובזה יש לפרש נמי מה שאמרו סימן טוב לצדיק שלא נספד כהלכה, שהרי אותו צדיק שלא נספד כהלכה העיד עליו אליהו הנביא ז"ל שדבר טוב הי' לו שלא הי' לו רק אותו חטא וקבל עונשו בעוה"ז א"כ מת שלא נספד כהלכה מסתמא מן השמים גרמו שיקבל עונשו בעוה"ז. ובזה יש להבין ג"כ מה דנחלקו אי הספדא יקרא דחיי או יקרא דשיכבא ולכאורה מאי ספיקא הוא שהרי הוא כבר מת ומה יקרא איכא הכא ולהנ"ל אתי שפיר דודאי אכתי המת יש לו יקרא דכל שלא נקבר אכתי הוא בעוה"ז ולכן קראו יקרא דשכבי ולא יקרא דמיתי שאכתי הוא רק שוכב ויש להאריך בזה.

וראיתי שם מה שהקשה כקהדר"ג מרן מר אביו רבן של ישראל שליט"א אמש"כ הרמב"ן בס' המצות שורש ג' דאהרן ובניו לעתיד יצטרכו משיחה מחדש לכהונה שהרי הם אנשים חדשים וגם אינם כהנים והוכיח כן מסוגיא דיומא דף ה' ותמה עליו דבתו"כ פ' צו פי"ח איתא בהדיא דאהרן לא יצטרך משיחה לע"ל והוא באמת תמיהה קיימת היא ארבינו הרמב"ן ז"ל.

ומיהו כדי שלא יהא כ"כ קשה אפשר לדחוק קצת דכוונת הרמב"ן ז"ל שהרי בתו"כ שם דרש ר"ש יכול עד שנצטרפה זכות אהרן ובניו כאחת לא זכו לשמן המשחה ת"ל זאת משחת אהרן ומשחת בניו כדיי אהרן בעצמו וכדיי בניו בעצמן ר' יהודה אומר יכול יהו אהרן ובניו צריכין לשמן המשחה לע"ל ת"ל זאת משחת אהרן ומשחת בניו וכו' א"כ ר"ש לא ס"ל להא דרשה ולדידיה אפשר דהכ"נ דיצטרכו משיחה מחדש והגם דר"י ור"ש הלכה כר"י י"ל לפמ"ש התוס' שבת דף ע' דהני כללא לא נאמרו רק בזה"ז אבל לאחר ביאת המשיח ליתנהו להני כללא ועיין נובי"ק א"ע סי' נ"ט לענין בבלי וירושלמי א"כ אפשר כיון דדייק ליה להרמב"ן ז"ל מגמ' יומא כר"ש וצ"ע כי לא התפניתי לעיין יותר בדבר.

סימן תג

בסתירת הש"ם אי מותר לספר בשבחו של חבירו

עוד להנ"ל

עוד רציתי להעיר בא"ח ליום חמישי אות ק"ב אל תרף ידך לקנות לך חבר נאמן ושמור אותו אל תאבדהו כי טוב הוא ובשם אורחותיו ציין מעכ"ג ושמור אותו דא"ז פ"ב אם חפץ אתה להדבק באהבת חבירך הוי נושא ונותן בטובתו ולכאורה צ"ע מערכין ט"ז א' לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו ועמש"כ אות צ"ח ע"כ. וקיימתי בעצמי מצוה לעיין באות צ"ח סקנ"א ובטוב מעשיה יאשרוה השומעים ציין מעכ"ג כמ"ש (משלי ל"א) אשה ירא"ת ה' וגו' ובסוטה מ"ז כמה נאה אכסניא זו וכן בירו' הנ"ל ובמגילה כ"ה א' מאן דשפיר שומעני' שרי לשבוחי ומאן דשבחיה ינוחו לו ברכות על ראשו ובמדרש משלי אם ראית אדם שהוא מדבר טוב על חבירו אף מלאכי השרת מדברין עליו זכות טוב לפני הקב"ה וכ"ז ראי' לרמב"ם שכ' בפ"ז מהל' דעות ה"ז דהא דב"ב קס"ד ב' אל יספר אדם בטובתו של חבירו מיירי בפני שונאיו אלא דבסדה"ד הקשה מיהודא חייטא וכי רבי שונאו היה ובעירובין י"ח ב' מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו עכ"ל.

ולפענ"ד הי' נראה להעיר קצת אהא דאמר כמה נאה אכסניא זו מהא דאמר שלמה המע"ה (משלי כ"ז י"ד) מברך רעהו בקול וגו' קללה תחשב לו ובגמ' ערכין אמר כגון דמיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר למחר יתיב בשוקא ואמר רחמנא ניברכיה לפלניא דהכי טרח קמאי ושמעינן אינשי ואזלין ואנסין ליה והאיך אמר כמה נאה אכסניא זו ועוד יש לדקדק למה כתב רב דימי לשון בטובתו של חבירו ולא אמר בשבחו של חבירו כמו שרגיל לומר בכל מקום לומר שבח, ולכן לולי דמסתפינא ציינתי על הגליון שלי במס' ערכין דרב דימי באמת קאי אדלעיל מיני' וקאמר דוקא בטובתו ולא בשבחו כלומר בטובתו איזה טובה שבא לו על ידו ומספר לאחרים איזה איש בעל טובה הוא שעשה לו טובה כזו וכזו וכגון דקאמר הכי טרח קמאי והכי טרח שמתוך טובתו שמספר טובתו שעשה לו בא לידי רעתו דשמעין אינשי שהוא בעל טובה שעשה טובות לזה ולזה ואח"כ בא לידי רעתו דשמעין אינשי ואזלין ואנסי ליה אבל לספר בשבח סתם של אדם שזה אדם חשוב ומשובח ונאה במעשיו ואינו אומר דוקא במדה מסוימת זו או זו כה"ג מצוה לספר בשבח כל אדם ועתה אתי שפיר דבסוטה מ"ז שיבח בסתם כמה נאה אכסניא זו ופי' נאה במעשיה וע"ז שפיר מותר ומצוה על דרך אשה ירא"ת ה' היא תתהלל שהיא אשה ירא"ת ה' ולא בא מזה שום רעה לאכסניא, ולא קשה ממברך רעהו בקול גדול דהתם מפרסם טובתו של אנסניא מה שעשה עמו וזה אסור משום שלא תבא רעה לו עי"ז, וכן בירושלמי נמי, ובמגילה כ"ה מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחי' ומאן דשבחיה ינוחו לו ברכות על ראשו מיירי נמי שמשבחיה שהוא ירא שמים ושפיר שומעניה אבל לא חושב מאיזה פעולה וטובה ומעשה יש בו. גם במדרש משלי אם ראית אדם שהוא מדבר

טוב על חבירו אף מלאכי השרת מדברים עליו טוב זה ג"כ שמדבר בסתם טוב על חבירו וכן מקצת שבחו נמי באופן זה שמדבר סתם בשבחים אבל כשמספר בטובתו יבא מזה לידי רעתו.

ובמה שכתבנו אתי שפיר נמי מהא דיהודה חייטא שאמר לו רבי לר"ש בריה כמה מיושר כתב זה וא"ל לאו אנא כתבתיה יהודא חייטא כתביה א"ל כלך מלשון הרע זה דכיון דהזכיר לו מעשה ידוע אפשר שיבא לידי רעה מזה וכגון שישמעו בנ"א ששבחו בכתב זה ויקפצו עליו שיכתוב גם להם תהלים ואזלין ואנסין ליה.

שנית הי' אפשר לומר לפי מה שאומרים בשם מרן הח"ח ז"ל שאם שואלין על חזן אם הוא מנגן טוב ומשיבין שהוא ת"ח או שואלים על בחור בענין שידוך אם הוא ת"ח ומשיבין שהוא בעל מנגן טוב הרי הוא לה"ר שמכלל הן אתה שומע לאו ומכלל לאו אתה שומע הן והכ"נ אם יאמר פלוני יודע דבר זה ומדבר בטובתו של דבר אחד ומינה דייקי מסתמא מדות אחרות אין בו ולכן אל יספר בטובתו שעשה לו אבל לספר סתם בשבחו ולשבחו ליכא איסור וזכות הוא כן הי' נלפענ"ד ובזה האופן הי' אפשר ליישב כל הסתירות עכ"פ לפי שיטת הפוסקים דלא כרמב"ם וסמ"ג דדווקא בפני שונאו וכמ"ש מעכ"ג ובגהש"ס ערכין ציין ג"כ שם לרמב"ם וסמ"ג.

ומ"ש דא"ז פ"ב אם חפץ אתה להדבק באהבת חבירך הוי נושא ונותן בטובתו לפענ"ד אין זה מדבר בענין שיספר בשבחו לפני אחרים או בטובתו אלא שיהא נושא ונותן כלומר יעסוק לעזור לו כענין נשאת ונתת באמונה שאל יתרשל לעשות מה שהוא לטובת חבירו וכשיראה חבירו שנושא ונותן בטובתו ומטריח בשבילו כמים הפנים אל הפנים ירחוש אהבתו ממנו כנלפענ"ד ואם יש את נפש מעכ"ת לדחות את דברינו ולפרש באופן אחר אשמח מאד לשמוע דבריו היקרים לי מאד.

וכרגע נפל בלבי מגמ' כתובות ת"ר כיצד מרקדין לפני הכלה בש"א כלה כמות שהיא פרש"י לפי יופיה וחשיבותה מקלסין אותה ובתוס' ואם יש בה מום ישתקו ולא ישבחו א"נ ישבחוה בדבר נאה שיש בה כגון עיניה או ידיה אם הם יפות וב"ה אומרים כלה נאה וחסודה פרש"י חוט של חסד משוך עליה ובתוס' וב"ה אומרים ישבחוה לגמרי דכשמזכירין מה שיש בה לשבח מכלל דשאר לגנאי ושו"ט ומסיק דמכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות פי' לומר דבר המתקבל וע"ש דאפילו הוא דבר שקר עיין תוס' רי"ד שם.

ולדידן מיהו מבואר דכשמשבח על הכלל כלה נאה וחסודה ואינו מפרט אברים אברים לא הוי גנאי הגם שיש כמה דברים שאין בה מ"מ כיון דלא פרט ליכא גנאי אבל אם מזכיר מה שיש בה לשבח מכלל דשאר לגנאי ואיתחזק לפ"ז סברתן שאל יספר בטובתו כלומר בדבר אחד מסויס של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו שכיון שמספר שזה שיש בו טובתו ממילא יאמרו דמכלל דשאר לגנאי אבל כשמשבח את חבירו בכלל נותן לו דברי שבח ודאי ליכא בזה משום רעתו ומצוה לשבחו.

דושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן תד

בענין אי בן יכול להקיז דם
או ליתן זריקה לאביו

א' לסדר וישבתם לבטח בארצכם התשמ"א בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ר **שמואל א.**
טוירק שליט"א בעמח"ס פרי מלכה וכרם צבי בראנקס נ"י.

אחדשכ"ת בידידות. מכתבו היקר קבלתי בנדון אשר דן בבן מהו שיקיז דם לאביו (סנהדרין פ"ד פ"ה) רב מתנא אמר ואהבת לרעך כמוך רב דימי אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למפתח ליה כוותא דילמא חביל ליה והוה ליה שיגגת איסור ופריך אי הכי אחר נמי ומשני אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק ופסקה הרמב"ם ובטוש"ע יו"ד סי' רמ"א ס"ב וז"ל הי' קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה וכן אם הוא מקיז דם או רופא לא יקיז דם לאביו ולא יתחוך לו אבר אע"פ שמכוון לרפואה עכ"ל וכתב הרמ"א בד"א שיש שם אחר לעשות אבל אין שם אחר לעשות והוא מצטער הרי הוא מקיז ותוחב לו כפי מה שירשוהו לעשות עכ"ל. ומשמע מדברי המחבר שאפילו ליכא אחר נמי לא יקיזו ולא יתחבו לו וכ"ת יצא לפלפל בכוונת הרמ"א אי כוונתו דאין שם אחר בכלל היודע ובקי בהקזה הוא דמותר לו אבל כל שיש אחר היודע להקיז אלא שאינו שם או כוונתו שכרגע אינו שם אבל יש שם אחר אפילו הכי מותר לו להקיז כיון שאביו מצטער ואי נימא כצד השני תמיה ליה כיון דאיכא אחר למה לא ימתין על האחר ויעבור על איסור דאורייתא משום צערא ולכן העלה בהכרח דמה דלא שביק ליה לבריה לא הוי רק איסור דרבנן דהדאורייתא התירה תורה בדין דרפא ירפא וזה מותר אפילו כדאיכא אחר והאריך שם בדברי הב"ח ובכל הסוגיא.

ולפום ריהטא עלה במחשבתי דהאי אחר הכוונה כמה דמצינו בגמ' שבת קל"ג ע"א אהא דתניא בשר

ומע״פ שיש שם בהרת יעמול דברי ר׳ יצחי ופריך למ״ל קרא דבר שאין מתכוין הוא ודבר שאין מתכוין מותר כו׳ אמר רב משרשיא בעומר מדי הבן לקוץ בהרת בגו הוא קא מכוין ופריך ומי מיכא אמר ליעבד אמר דאמר רשב״ל כל מקום שאתה מוצא עשה ולא״ת לא אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה ל״ת ומשני לליכא אחר ע״מ ברש״י וברי״ן גאון, ולכאורה הוי בדליכא אחר ל״ב דהא ודאי יש מוהלים בעולם ורמינן בדבינו חננאל שם שכיאר הדבר לליכא אחר כלומר שאם נאמר להמתין עד שיבא אחר וימול ביטלנו וביום השמיני יעמול שהוא עשה ע״כ פי׳ לדבריו ז״ל דודאי יש כאן מוהל אחר מלא שאם יעמין עד שיבא המוהל השני יעבור הזמן שלו ביום השמיני וכגון שהמוהל הוא במקום רחוק וע״כ הו״ל כאין לליכא אחר והכ״נ נראה בדיון מה שאמר הרמ״ע ודייק בלשונו הטהור בליכא שם אחר כלומר שלו לליכא אחר בעולם ודאי מיכא רופא אחר אלא לליכא שם אחר ולכן היכא לליכא אחר בנו יכול לרפואתו. והא קושיא להאיך יכול ליכנס בספק איסור מובל שהוא איסור תנק בשביל נערה לחביו י״ל דכיון לליכא שם אחר ואביו מצטער והו״ל נער ודאי ואיסור ספק ע״כ הו״ל לרפואה ודאי ואיסור מובל ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ובפרט שאז לא יהי׳ רק בגדר שוגג או חושש כיון לליכא כאן אחר, וכל זה באין כאן אחר אבל יש יש כאן אחר הרי יש כאן רפואה ע״י אחר וספק איסור תנק וודאי שאסור לו ליכנס בספק איסור תנק כיון להמצוה אפשר לקיים ע״י אחר כנלפענ״ד.

והנה הרמב״ן במה״מ תמה לסוגין דשם בכל מדם יש שגגת קיימים לאו כמובל ובנו שגגת תנק ע״כ לא יתעסקו בקיימים ברפואות כלל למעט טעי והו״ל שגגת קיים (לההורג בזדון מיתתו בסייף) ועוד מ״ש בהקזה לחביו ומ״ש בהקזה לחבירו להתם לימעט מזיק ליה ובתרוייהו הוי שגגת מיתה. עוד הקשה לחולה נמי יחוש לעצמו שאם מרפאין חותו בסממנים והוא חוכלן בכוס של עיקרין ואתה חותן שמע טעו בחולי או ברפואה וממנע שהמית עצמו שטעותן של רפואים סם המות הוא ותי׳ כיון שאתה תורה רשות לרופא לרפאות ומצוה נמי הוא (מכאן נראה דעת הרמב״ן ז״ל דליכא מצוה לרפאות ולא כקצת מחרוצים שרצו לדייק מדבריו בפירושו עה״ת דמה שהתיר לרופא בבית עובדי ה׳ דליכא מצוה רק רשות) אין לחוש לו לרופא בבית עובדי ה׳ דליכא מצוה אלא רק רשות) אין לחוש כלום אם מתנהג כשורה לפי דעתו אין לו רפואה אלא מצוה דרחמנא פקדיה לרפויי ליביה אנסיה למטעא אבל בן אבל דאמר כיון דליכא מחריצא למשקל ליה סילוע ולמפתא ליה בוצינא לא יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא מביל ביה והו״ל ספיקא דחיוב מיתה וכן הא דלקשיון עלה מהא דתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא מביל ביה והו״ל בועיה לא שבקינן לבן למעבד הכי אלא אפילו נפשיה לא שבקינן לבן למעבד הכי דילמא מביל ביה ואפילו הכי אמרינן דלא חיישינן דילמא מביל ביה משום דמלאכה שאינה צריכה לגופה הוא וזה מותר אלא מייתינן שמע טעו וימות וזה לשמיים עונש אחד דשגגת מיתת ב״ד הוא לזה כמו לזה. ורב (ר״פ) ומר בר׳ דרבינא לא פליגי ומיפשיטנא בעיא דרב מתנא ורב דימי להתירא.

ולשיטת הרמב״ן לכאורה הי׳ נראה לומר דהאי דלא שבקינן ליה במקום שיש אחר לפשר דהו״ל מלאורייתא כיון דמייתינן שיעבור על איסור תורה שהוא בתנק ואפי׳ בשגגה ולפשר דיהי׳ תלוי במחלוקת הרמב״ם ותוס׳ אי פיקוח לאורייתא מה״ת לקולא או מה״ת לחומרא וי״ל ומיהו השמילתות פ׳ משפטים שמילתא ס׳ כתב וז״ל דרס צריך מהו למעבד דיה תבורה לרפואה כגון למישקל ליה דמע ומתעקר ליה שיהיה כיון דלא לצעוריה קמכוין שפיר דמי או דילמא זמנין דעביד דיה טפי ממאי דמתבעי ומתי לידי איסורא ת״ש דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנא אמר כו׳ רב פפא לא שביק ליה לבריה למישקל ליה סילוא כו׳ אי הכי תבירו נמי תבירו שגגת לאו בעלמא הוא ולא גזרו רבנן אבל האי שגגת תנק כו׳ הכא כתב מפורש דהוא גזרה דרבנן ובגמ׳ לא מפורש איסורי׳ כמאי ועיין העמק שאלה שם וס״ד לאסור מה״ת משום שקרוב ועלול לידי תבורה שלא לצורך והוי כהא דאסור לשמש בעת וסתה משום דעלולה לראות ומ״מ אי אפשר יכולני לבעול הוי שגגה כדאי׳ שבועות דף י״ז ב׳ וה״נ אסור מה״ת כו׳ קמ״ל רבינו שאין זה שלא איסור דרבנן ע״ש.

ולפענ"ד לא דמי הני אהדדי דהא דאסור לשמש משוס שעלולה לראות התם הוא משוס דקיי"ל אורח בזמנו בא ולמ"ד וסת דאורייתא ואפילו למ"ד דרבנן מ"מ סמוך לוסתה כבר העלה הנוב"י והח"ס הסכים עמו דאסור מדאורייתא דחזקה דאורח בזמנו בא ואין בידו שלא יבא אבל כאן בידו הוא שלא לחבול וודאי דאין זה פס"ר שיחבול יותר מהצריך וגם לא בא מעצמו אלא בידו הוא וכן מה שהביא עוד שם מהא ביצה דף כ"ה א' הפשט וניתוח לעולה וה"ה לקצבים מכאן למדה תורה ד"א שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח התם נמי לאו בידו הוא דהרי חששו שמא ימצא בה טריפות בסתר והעמידנה על חזקתה שהיתה בה מקודם עכ"פ ההפשט וניתוח לא יעשה שינוי ולאו בידו שלא תהי' טריפה א"כ התם החשש משוס שיש כאן איסור כבר או לא והו"ל בספק איסור אבל כאן החשש שמא יעשה איסור ע"י חבלתו ועכשיו אכתי ליכא איסור כלל לפנינו ודו"ק וא"כ יש לומר להיפוך מש"כ ולא גזרו רבנן על חבירו שהוא רק שגגת לאו ועל שגגת חנק גזרו וקאמר רק למה התירו בשגגת לאו ולמה לא גזרו גם על זה.

ומיהו לעיקר דינא הרי"ף ז"ל ס"ל דלמיתה לא חיישינן לא בבן ולא באחר משוס דע"כ הצריכן הכתוב לרפאות ואין לך ברפואות אלא סכנה ומה שרפואה לזה ימית לזה וליכא איסור בדבר כל זמן שנוהג כשורה ול"ש בנו ול"ש אחר דאתמר בירושלמי נדרים ד' ב' שאפילו יש לו מי שירפאנו מותר לזה לרפאותו דלאו מן הכל אדם זוכה להתרפאות פי' לדבריהם וא"כ א"א לומר דאי איכא אחר דברי אפשר דמהאי אחר לא יזכה להתרפאות אלא כל שהוא בקי ויודע במלאכה בחכמה זו ושאין שם גדול ממנו מותר וכל שאינו יודע בטיב מלאכה זו לא יהא לו עסק בהן וכן אם יש שם גדול ממנו אסור לו להתעסק בהן כלל ק"ו משאר דינים והוראות שבתורה דהיאך יורה בספק נפשות במקום שיש גדול ממנו ואם נתעסק בהן בכלל שופך דמים הוא בודאי ע"ש. וכנראה דזו הוא ג"כ דעת השאילתות.

ועיין מנ"ח מ' מ"ח דפשיטא ליה דהא דמיבעיא ליה בגמ' להקיז דם היינו שלא ברצון אביו ומ"מ מסקינן כיון שהוא לרפואה פטור וכן הני תנאי דלא שבקו לבניהם ליטול להם קוץ שמא יעשו חבלה נמי שלא לרצון אביו אבל אם אביו מוחל ומצווה להכותו נראה שאינו חייב כלל ואע"פ שלא מצאתי זה מפורש מ"מ הסברא נותנת כן כנלע"ד ברור ע"ש ופלא שהרי להדיא כתבו הרמב"ם והמאירי ועוד דאפילו הרשהו וכ"כ הרמב"ן וגם מעיקר לשון הגמ' דקאמר רב לא שביק ליה לבריה וכו' ואי מועיל מחילה אמאי לא שבק ליה הרי בידו למחול וליכא שיגגת חנק כלל וצ"ע.

ולהלכה ודאי דלכתחלה יעשה כמ"ש הרמ"א ז"ל דאם יש שם אחר לא יעשה הבן כלל דהא להמחבר אסור אפילו בדיעבד והרמ"א נמי מודה לכתחלה א"כ מאן יהין לחלוק עליהם ובפרט באיסור דיני נפשות, אכל בדיעבד כל שליכא אחר או שהאחר איננו פה עכשיו ואיכא צערא לאביו ומבקש לעזרו כה"ג לפענ"ד יש לסמוך על הרמ"א ז"ל ומה גם שיש לומר שהמחבר נמי מודה כה"ג להיתר בדיעבד ובפרט בצירוף שאר הטעמים שכתב הירושלמי ועוד שיש לסמוך על כל הנ"ל. [וע"ע משנ"ה חי"ב סי' קט"ו].

וכל זה כתבתי להלכה ומיהו למעשה לא יסמוך עלי כי מיראי הוראה אני וכ"ש מה שכתב הרמב"ן בתה"א דבמקום שיש גדול ממנו אסור לו להתעסק בהן כלל ק"ו משאר דינים והוראות שבתורה דהיאך יורה בספק נפשות במקום שיש גדול ממנו ואם נתעסק בהן בכלל שופך דמים הוא בודאי ע"ש א"כ ח"ו לי להימנות כיון שיש ב"ה בדורינו גדולים ממנו ואני אסקופה הנדרסת אינני כדאי לפסוק בדברים חמורים ולא אהי' ח"ו בכלל שופך דמים עיין טוש"ע יו"ד סי' של"ו בגירסת הטור ועיין ב"י שם דתרוייהו כלומר שני הגירסאות תרוייהו אמת הם.

ואולי זה הפי' (משלי ט') מה שאמר החכם בנבואתו כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה עיין ע"ז י"ט ע"ב ורמב"ם מהת"ת ה"ד ובש"ע יו"ד סי' רמ"ב ולכאורה למה דימה ההוראה דוקא לרציחה ומי שלא הגיע להוראה רבים חללים הפיל ולפמ"ש הרמב"ן ז"ל אתי שפיר דכיון שלא הגיע להוראה ומורה בספק נפשות וכ"ש בדיני נפשות ודאי הרי הוא שופך דמים בודאי וחייב עליהם וכן להיפוך בתלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ג"כ עצומים כל הרוגיה אבל לא אמר שהמורה הפיל עצומים כל הרוגיה שגרם בשביל שלא הורה כדת מה לעשות, ובזה מובן מה שאמרו בגמ' יומא פ"ו בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה ע"ש דלכאורה יש להבין שאם פסק וטעה מה בכך אבל להנ"ל אתי שפיר שהרי שמא יפסוק ויהי' ח"ו בכלל כי רבים חללים הפילה והו"ל ברעות נפשיה לקטלא אזיל דהו"ל בכלל רוצח ודאי וא"ך א"כ לא ליזל גם זה אינו שהרי ועצומים כל הרוגיה שאפשר גורם לזה ולכן התפלל על עצמו וק"ל.

עכ"פ הדבר הזה אחריות גדולה מה שהטילו עלינו ובעונ"ה בזמן הזה רבים הם המורים ומועטים היודעים ומי יאמר זכיתי לבי יתן ה' ולואי שתהא יציאה כביאה וביאה כיציאה ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתיך. דושה"ט וכאש"ל בידידות ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תה

בענין בעלי תשובות מתי יש לקרבם ומתי יש לרחקם

ג׳ בשבת לסדר לשון חבה התשמ״ב בנ״י יצו״א
מע״כ הרה״ג וו״ח נו״נ עוסק בקירוב לבבות מזכה את הרבים חו״ב כש״ת מוה״ר חיים דוד אקרמן שליט״א ראש ישיבת אש התורה.

אחדשכ״ת בידידות. יקרת מכתבו קבלתי רצוף בו שאלות משברות הלב על חורבן אחינו בנ״י בעונ״ה שגרמו להם האומות ועכשיו העיר ה׳ רוח טהרה והרבה מהם שומעים בת קול מן השמים וחוזרים בתשובה ומעכ״ת זכה להיות אמצעי ויש לו כמה שאלות ורוצה לדעת חוו״ד העני׳.

א) **ראשונה** במה שהקשה בשעה שֵׁעֵת לקרב עד כמה צריך לקרב ומתי אין לקרבו, הנה דבר גדול שאל אשר א״א באמת להשיב על זה ובפרט לא בדרך כלל וצא וראה בהלל ושמאי בהאי גיורא שדחפו שמאי הזקן באמת הבנין והלל קרבו ולימים נזדמנו שלשתן בפונדק אחד ואמר אותו הגר קפדנותא דשמאי רצה לטורדני מן העולם וענותנותיה דהלל קרבני ויחולו ברכות על ראשו ואם התם נחלקו אבות העולם ועיין תוס׳ ומהרש״א שם איך למדו הלל תורה קודם שקבל עליו גירות ובתשו׳ רע״א ותי׳ משום דהלל הי׳ בטוח שיקבל עליו הרי כיון דידע שיחזור למוטב לגמרי קבלו אפילו לא רצה עדיין לקבל עליו את הכל ומיהו אפשר בדידן כיון שכבר מחויב אם אינו רוצה לקבל הכל הרי הוא עברין ורשע אבל לאידך גיסא ודאי כל מה שאפשר להציל צריך וחייב להציל וכיון שרוב מהם הם בכלל תינוקות שנשבו הם בכלל חנוך לנער לפי דרכו עיין לשון הרמב״ם בפיה״מ פ״י מסנהדרין משנה דכל ישראל בד״ה וכת חמישית ואתה המעיין בספר הזה תבין זה המשל שאני ממשל לך והרמב״ן באגרת השני לבנו ר׳ אברהם ז״ל וז״ל במרעה השלום תנהלו הצאן ובנאות אהבה תרבינו העדר ועוד ראוי לכם להזהיר בנחת את הכל להניח העסק ירא שמים ישב וישקוד על ספר תורה שבכתב ושבע״פ כי הוא בית חיינו ובזה מעלתינו תגדל השומע ישמע והחדל יחדל שאי אפשר להוכיח לכוף כל ישראל להיות חסידים ובזה נהגו אבות העולם ליסר מזה חכמים גדולים אף כי למנוע מן ההגיון תלמידים המתחילים ללמוד כמו שמצאתי בתשו׳ רבינו האי גאון ז״ל לנגיד מ״כ שכתב לו בלשון הזה, תקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא עסק המשנה והתלמוד ואשר טוב לישראל כי למוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים שכמוהו ויועיל לעמי הארץ כי ימשכם לדרכי המצות והתורה עכל״ק.

עכ״פ פשוט דהלכות אלו הם דיני נפשות ואין דנין דיני נפשות אלא בב״ד של כ״ג ולפני הבע״ד ולכן הי׳ צריך לדון על כל בעל תשובה בפני עצמו ולהתיעץ עם גדולי התורה בכל פרט ופרט וכל המקרב נפש אחת לאבינו שבשמים כאלו קיים עולם מלא והמרחקו ח״ו להיפוך והנביא אלישע נענש על שדחקו לגחזי בשתי ידים וכן אותו האיש שנהפך לשטן לכל ישראל הי׳ על שרחקו ריב״פ ואבינו יעקב נענש על דינה על שהטמינה מעשו שאולי אם הי׳ נושאה היתה מחזירתו למוטב, ובגמ׳ ב״מ פ״ה איקלע רבי לאתריה דר״ט אמר להו יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפח את בניו אמרו לו בן אין לו בן בת יש לו וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמונה אתיוה לקמיה אמר ליה אי הדרת בך יהיבנא לך ברתאי הדר ביה איכא דאמרי נסבא וגירשה איכא דאמרי לא נסבה כלל כדי שלא יאמרו בשביל זו חזר זה ולמה ליה כולי האי דאמר רב יהודה אמר רב וכו׳ כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד (ירמיה ט״ו) וכל המלמד את בן ע״ה תורה אפילו הקב״ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנאמר אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה (ירמיה ט״ו).

ובגמ׳ סנהדרין צ״ט ב׳ ותמנע היתה פילגש לאליפז למאי נ״מ תמנע בת מלכים היתה דכתיב אלוף לוטן תמנע וכל אלוף מלכותא בלא תגא הוא בעית להתגייר באת אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב להיות שפחה לאומה זו ולא גבירה לאומה אחרת לסוף נפיק מינה עמלק מאי טעמא דלא בעי להו לרחקה ע״כ ע״ש ומסתמא מה שלא קרבוה הי׳ להם טעם שנביאים היו והרי אבות גיירו כל מי שבא להתגייר ואולי ראו שיצא ממנה עמלק בנבואה ולכן הרחיקוה והם לא ראו שע״י ההרחקה יצא עמלק עכ״פ אפילו ע״ז שריחקו את תמנע נענשו כל ישראל וכ״ש על אחינו בני ישראל שמצוה לקרבם ומעשה דר״י ור״ל ידוע ואשת ר״ע לר״ע ועיין רמב״ם פ״ז מה״ת. ובמשה רבינו ע״ה כתיב ורבים השיב מעון. ועיין אוה״ח הקדוש פ׳ ויקרא עה״פ כי יקריב מכם ירמוז לצוות לאנשי חיל להשתדל לקרב לבבות עם בנ״י לעבודת ה׳ ולזה יקרא קרבן לה׳ וכו׳ והאדון ב״ה יתאוה לקרב הרחוקים והנפרדים וצוה להוכיח לכל הרחוק ולקרב לבו גם העניש למעלים עין מהדבר והגדיל שכר המזכה את הרבים ע״ש.

ומיהו לאידך גיסא יש גם אחריות גדול לגבי כלל ישראל מלהכניס בכרם ישראל ח״ו פסולים ומושחתים מעשרה יוחסים שיתערבו ח״ו בכלל ישראל ולפעמים אפילו אינם מזרע ישראל או למחצה ולשליש ולרביע וגדולה מזו שעושים את הנקראים בע״ת היחסנים על חשבונם של בני ישראל שהיו שומרי תורה ומצות כל ימי חייהם והוא מטבע האדם שמקרב האחד על חשבונו של השני ובפרט על צדיקים ואנשי מעשה והרבה ראינו מאותם שהם מקרבים את הרחוקים

ביותר ובאותו הזמן הם מבזים לת"ח וצדיקים ואנשי מעשה שמסרו נפשם כל ימי חייהם על התורה וכבר הארכתי מזה במקום אחר ולכן פשוט שבע"ת שמתחיל להתפלל או פחות מזה איננו חשוב יותר מבחור ב"ת ת"ח שיושב ולומד בישיבה מילדותו ולכן עכ"פ כל מה שהיו סובלים מבן ישיבה יש לסבול מהם ועכ"פ לא יעדיפו אותם על בחורי ישיבות שלא טעמו טעם חטא וכבר הארכתי מזה בספרי משנה הלכות ח"ז סי' רי"א י"ב י"ג י"ד ועוד שם סי' רי"ז רי"ח רי"ט ע"ש קצת מאלו הענינים ואין כדאי לכפול את הענינים וכל זה ללמד על הכלל כולו יצא אבל על כל יחיד ויחיד א"א לכתוב כי כל אדם יש לו תוכן נפש אחר וכמו שאין דנין דיני נפשות אלא אחד לעצמו הכ"נ כל אחד הוא נפש מישראל שראוי לישב ולפסוק עליו בכוכד ראש ולכן לא אכתוב רק מריחוק מקום בדרך כלל ותן לחכם ויחכם. ואדרבה כיון דאין דנין על כל פרט היא הנותנת דאין זה רק בגדר הלכה בדיני תורה שניתן לכתוב בכל מקום ובכל זמן מה שהראינו מן השמים בס"ד.

סימן תו

בענין בע"ת שרוצה לחזור ליוניברסיטי

עוד להנ"ל

ב) **בע"ת** שרוצה לחזור ליוניברסיטי (college) ולעזוב כותלי הישיבה איך צריך לנהוג בו כיון ששם מקום מינות ועריות וכל מיני נבלה והשחתה האם מותר לומר לו לחזור או אסור בשביל מינות, ולפעמים הם אומרים שרוצים רק לחזור לגמור מה שהתחילו ואח"כ לחזור לישיבה והמציאות שלערך 80% אינם חוזרים לישיבה ע"כ.

ולפענ"ד ודאי אם אפשר צריך לומר לו שלא יחזור לקאלעדז, חדא דעצם ההליכה לבני ישיבה יש איסור משום מינות שלומדים שם ופשוט דבחורי ישיבה יראי ה' נמי איכא איסור ללמוד שם אפילו למדו כבר הרבה תורה וכ"ש להם שעדיין לא למדו כלל ולא יודעים כדת מה לנהוג ויתעכב עוד לשוב לה' ושאני מינות דמשכה ודי לו שעד עכשיו עשה עבירות והי' בעל עבירה ולא ימתין עוד רגע מלשהות עוד מלשוב לה' ולא שיחכה עד שיגמור היוניברסיטי.

ודכירנא כד הוינא טליא סיפרו מזוג אחד שהשתמדו ר"ל ולעת זקנתם רצו לחזור בתשובה בא הבעל לצדיק אחד ושפך לבבו שרוצה לחזור לה' והשיב לו הצדיק שאם באמת רוצה לשוב יסדר לו תשובה ושמח הבעל וחזר לאשתו וספר לה שב"ה מצא אוזן קשבת ומקוה שישובו לה' והי' קודם פסח ואמרה האשה לבעלה טוב אבל לך להרב ואמור היות כי עכשיו לפני פסח קשה מאד לנקות את הכל ולעשות פסח ולאכול מצות ע"כ יחכה עד לאחר הפסח ואז נבא אליו ונקבל התשובה. וכעין זה ספרו מאחד שאכל חזיר ורצה לחזור בתשובה אמרה לו אשתו בעוד שיש לן כמה משקולות מהבשר חזיר נאכל קודם ואח"כ נשוב, כן בדידן קודם שיחזור בתשובה יחזור עוד ללמוד מינות בקאלעדזש ומי שאכל שום יחזור ויאכל שום שהוא הוא הגורם הראשון שגרם לעזוב את דרך התורה בישראל.

והשנית דנראה בבע"ת חמור ענין זה לפמ"ש בנזיר סחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב וכל דבר שהאדם נכשל בו כבר צריך זהירות יתירה מפני שההרגל נעשה טבע וח"ו יחזור לסורו הרע ומה"ט אמרו במקום שבע"ת עומד אין צדיק גמור יכול לעמוד מפני שיצרו של בע"ת גדול שטעם טעם איסור ומה"ט כתב הרמב"ם דבע"ת צריך לנטות לצד ימין יותר מצדיק גמור שדרכו דרו ישרה דרך המלך באמצע וא"כ אפילו הי' איזה סיבה לסתם בן תורה להתיר באופן פרטי למי שלא חטא לגמור הקאלעדזש ועיין דברי תורה להגאון הק' אדמו"ר ממונקאטש מהדורא ד' אות צ"ג דף מ"ג אבל בבע"ת הוא חמור וכל שיחזור להחברים שלו והכל כמו שהי' ויחזור ח"ו לסורו.

ועיין גמ' ב"מ פ"ה איקלע רבי לאתריה דר' אלעזר בר"ש א"ל יש לו בן לאותו צדיק אמרו לו יש בן וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמונה אתייה אסמכיה ברבי ואשלמיה לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אחוה דאימיה כל יומא הוה אמר לקרייתי אנא איזיל אמר ליה חכים עבדו יתך וגולתא דדהבא פרסו עלך ורבי קרי לך ואת אמרת לקרייתי אנא איזול א"ל מומי עזובה דא ופרש"י בכל יום אמר אותו הבן לעירי אני חפץ לילך ולא הניחו עד שנשבע שלא ילך עוד מומי הוא שבועה הנחתי זאת ולא אשאל עוד לילך הרי שעשה הכל שלא להניחו לילך להרגלו לעירו עכ"פ לפענ"ד צריך להרחיקו כל האפשר ממקומות שהלך שם קודם שנעשה בעל תשובה.

סימן תז

בענין בע"ת לסדר לו סדר התשובה

עוד להנ"ל

ג) **בע"ת** שעבר על עבירות חמורות ר"ל ואפילו בא על א"א וכיוצא בזה כיצד לסדר לו תשובה. הנה ודאי שזה קשה מאד ותלוי לפי האדם ולפי ראות הבע"ת ומה שאפשר לבקש ממנו ושמעתי שפעם בא בע"ת אחד שעבר עבירה חמורה ר"ל ובמר נפשו בא מהגה"צ מסיגעט (בעל ייטב לב) והוא הי' מויען מלובש במלבושי אשכנז בלי חתימת זקן וטען לפני הרהגה"צ מסיגעט שמוכן לשוב ואפילו ח"ו להמית עצמו להפיל עצמו מחומה רק שיתכפר לו העון

וברא̇ותו הא̇דם א̇מר לו הרהגה״ל ליהוי ידוע כי התורה לא̇ רצה להמית א̇דרבה וחי בהם כתיב ולא̇ שימות בהם וגם בשא̇ר עניניס קשה עכשיו להרבות בתשובת המשקל המבואר ברוקח כי א̇פילו א̇לף שניס יחי׳ לא̇ יספיק על כל עבירה א̇בל מבקשו שיגדיל לעצמו זקנו מהיום והלא̇ה ועוד לא̇ הספיק לומר לו שא̇ר הדברים מיד השיב הבע״ת רבי נא̇ר די א̇יינע זא̇ככע ניכט כלומר שרק לא̇ יא̇מר לו לגדל זקנו והנה מוכן הי׳ בלשונו להמית עצמו ולגדל זקנו זה לא̇, ולכן א̇י א̇פשר לכתוב עד כמה הוא̇ צריך להשיב ועיין שו״ת נו״ב א̇״ח סי׳ ל״ו סדר תשובה לא̇חד שחטא̇ ר״ל בא̇״א וכתב שא̇ינו מחמיר בבע״ת.

ומ״מ לפענ״ד בהני בע״ת נמי יש לחלק בין א̇ותם שהם תינוקות שנשבו שמעולם לא̇ למדו שהם בכלל א̇נוסים וסגי בתשובה א̇חת על הרבה עבירות וע״ד שא̇מרו בגמ׳ שבת פ׳ כלל גדול (ס״ז ס״ח) כל השוכח עיקר שבת ומחלק בין שכח מעיקרא̇ רב ושמוא̇ל דא̇מרו תרוייהו מתניתין בתינוק שנשבה לבין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים ופרש״י ולא̇ ידע שבת מעולם דא̇ז א̇ינו חייב א̇לא̇ א̇חת א̇בל מי שהי׳ יודע עיקרה של שבת ושכחה חייב על כל שבת ושבת והכ״נ בהני שנשבו ומעולם לא̇ ידעו כלום יש להקל יותר דהו״ל בכלל א̇נוסים ר״ל א̇בל מי שנחמץ לא̇חר שהי׳ לו ידיעת בית רבו א̇ז חייב על כל א̇יסור וא̇יסור בפני עצמו דכה״ג כבר מזיד הוא̇ ולא̇ תינוק שנשבה ולכן העיקר מתחלה להרבות בתורה ולקבל עליו עול מצות כולם וכל מצות דרבנן וליזהר בלימוד התורה הרבה כפי יכלתו ולדקדק במצות עשה ולהזהר בל״ת שבכל התורה וא̇ז ממילא̇ כשכבר יתגבר במצות ותורה ילך א̇צל חכם ויסדר לו כפי מה שיראה א̇ז, עכ״פ מתחלה צריך להא̇כילו ולהשקותו בתורה ומצות וא̇ח״כ לסדר לו תשובה על העבר רק שעכ״פ עכשיו יהי׳ קבלה גמורה שלא̇ יחטא̇ עוד ע״ד שכתב הרמב״ם שיעיד עליו יודע תעלומות שלא̇ ישוב לכסלה עוד דא̇ל״כ הו״ל כטובל ושרץ בידו ח״ו.

סימן תח

מתי צריך בע״ת להתחיל להתפלל ולקיים כל המצות

עוד להנ״ל

ד) **מתי** צריך בע״ת להתחיל להתפלל ולנהוג כיהודי בכל פרטיו ודקדוקיו שבוע א̇ו שבועיים. ע״כ.

הנה פשוט דברגע שנתן ה׳ חכמה בלבו לשוב לה׳ מיד צריך להתחיל ולהתפלל בכל מה שא̇פשר לו וא̇ם לא̇ יוכל להתפלל לעצמו מסידור לה״ק ישנם סידורים עכשיו נדפסים בכל לשון ותפלה נא̇מרת בכל לשון והגם כי כבר כתבנו דא̇ין לשנות ח״ו נוסח התפלה עיין משנה הלכות ח״ג סי׳ פ״ג שעכשיו א̇ין להתפלל בכל לשון רק בלשה״ק דוקא̇ מ״מ כה״ג א̇ין להחמיר וא̇ם א̇ינו יכול א̇פילו בכל לשון ישמע מהש״צ וע״ז תקנו תפלת ש״צ ויתחיל ללמוד כפי הא̇פשר וע״ז וכיוצא̇ בזה נא̇מר חנוך לנער ע״פ דרכו א̇בל פשוט דהחיוב תפלה עליו מיד שישוב לה׳ וירחמהו.

ה) **ומ״ש** מתי צריך הבע״ת להתחיל לשמור השבת וכל דא̇ורייתא̇ ע״כ. בא̇מת דתיוהא̇ חזינא̇ הכא̇, שא̇ם א̇ינו שומר א̇ת השבת ושא̇ר מצוות דא̇ורייתא̇ בע״ת קרי ליה, וא̇יזה בע״ת הוא̇. א̇ין זה בע״ת א̇לא̇ בעל עבירה גדול א̇בל פשוט דהחיוב עליו כל מילי דא̇ורייתא̇ ודרבנן מיד שיכיר א̇ת בורא̇ו ונתן לבו לשוב לה׳ וירחמהו וא̇דרבה כעת א̇שר כבר נתן לבו לשוב לה׳ הרי הוא̇ חמור כשעובר מעד עכשיו שהרי כבר מכיר א̇ת בורא̇ו.

סימן תט

בעל תשובה אי צריך למנוע אחי׳ מלישא גוי׳

עוד להנ״ל

ו) **ומ״ש** בבע״ת שיש לו א̇ח וא̇חות שרוצה להתחתן עם גוי׳ ר״ל א̇ם חייב לעשות כל מה שבידו לבטל השידוך א̇ו שב וא̇ל תעשה עדיף, גם א̇ם מותר לו לילך על החתונה שא̇פשר שיוכל להשפיע על א̇ח וא̇חותו שיעזבו א̇ת הגוי א̇ו הגוי׳ ולהתחתן עם יהודי.

הנה פשוט שא̇ם יוכל להציל א̇ת א̇חיו וא̇חותו מלהתחתן עם גוי׳ חייב לעשות הכל מה שבידו רק שלא̇ יזיק לו וכ״ש זה מסתם עבירה שחייב להציל א̇ת כל א̇דם מישרא̇ל וכ״ש א̇חיו א̇ו א̇חותו וכ״ש שעי״ז יטמע ח״ו בין העכו״ם הוא̇ וזרעו עד עולם ועיין ב״י א̇״ח סי׳ ש״ו ד״ה כתב המרדכי נשא̇ל הרשב״א̇ על א̇חד ששלחו לו בשבת שהוציא̇ו א̇ת בתו בחזקה מביתו ע״י ישרא̇ל מומר להוציא̇ה מכלל ישרא̇ל א̇ם ישים לדרך פעמיו בשבת והרשב״א̇ ז״ל הצריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בוריו א̇בל בב״י כתב דבר ברור שא̇ין לך מצוה רבה מלהצילה שלא̇ יפחידוה עד שתמר ושרי ומצוה נמי א̇יכא̇ לחלל שבת כדי להצילה וא̇י לא̇ בעי למיעבד כייפינן ליה ע״ש וא̇״כ בדידן נמי ודא̇י א̇יכא̇ מצוה א̇מנם צריך לדקדק שלא̇ יזיק לו דא̇ל״כ כל א̇שר לו יתן בעד נפשו וחייך קודמין.

ולא א̇כחד מעטי מה שזה זמן רב נסתפקתי וכן שמעתי ממו״ר שליט״א̇ לערך לפני כשלשים שנה במי שהוא̇ ברור שישא̇ א̇שה וידור עמה בנדתה ולא̇ תשמור על טהרת המשפחה א̇ולי יותר טוב לו שידור עם גוי׳ שא̇יסור נדה הוא̇ בכרת בישרא̇לית ובגוי׳ לא̇ הוי א̇לא̇ מגזירת נשג״ז וא̇״כ הו״ל

איסור גוי׳ קיל מאיסור נדה שהוא בכרת וא״כ אפשר לאדם כזה ניחא ליה יותר בגוי׳ מישראלית ולא מקרי אצלה אצלו והגם שזרעו יצאו ח״ו ויטמעו בין הגויס מ״מ לגבי׳ איסור קיל הוא וגם כי גם הוא אמת שגם זרעו מישראלית אשר לא ישמרו כלל ג״כ סוף סוף יאבדו ח״ו ליבא לפומי לא גליא והרבה יש להאריך בזה ומיהו בדידן להלכה נראה דצריך לעשות מה שהוא בידו לבטל השידוך עם הגוי׳ וממילא יצילו ג״כ מאיסור נשג״ז עכ״פ כמו שהוא וזרעו לא יטמעו בין הגויס ואולי עד שישא אח״כ אשה ישראלית יחזור ג״כ בתשובה או באמת יבא משיח צדקינו ויעביר רוח הטומאה מן הארץ והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם עכ״פ אם יש בידו לבטל החיתון עם גוי׳ יבטל.

סימן תי

איך יעשה תשובה על עריות חמורות

עוד להנ״ל

ז) **ב״ת** שעבר עבירה חמורה מאד במשכ״ז ר״ל איך יעשה תשובה על זה או שא״א לעשות ולמחוק עבירה נוראה כזו.

הנה ודאי כי עבירה גדולה ונוראה היא אבל אין לך דבר שעומד בפני התשובה והנה לעיל הביא מעכ״ת תשובה מהבא על א״א והוא חמור שמיתתו בחנק ואמר דוהמע״ה יש לו חלק לעוה״ב עכ״פ לכל עבירות השב בכל לבו וחטאו נגדו תמיד מוחלין לו ורחמיו על כל מעשיו ובגמ׳ המקדש ע״מ שאני צדיק גמור אע״פ שהוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו הרי דעל ידי ההרהור מיד נקרא צדיק גמור אלא להנצל מן העונשים צריך תשובת המשקל והדבר תלוי בכל אחד האיך שוקלין לו והלא אפילו בעבירות שחייבין עליהן מלקות מצינו שכיון שאמדוהו אם יכול לקבל ואם לא יכול לקבל אפילו רק פחות אפילו הכי מנקין אותו ובאם נתלכלך ונתבייש נמי מנקין אותו עכ״פ בכל אופן על כל עבירות תשובה מכפרת ולענין תשובת המשקל עיין רוקח ועוד כמה מהפוסקים וא״א להאריך בזה בפרטים.

סימן תיא

בע״ת איך ינהוג ביו״ט שני בא״י

עוד להנ״ל

ח) **בדבר** שאלתו היאך לנהוג עם בע״ת ביו״ט שני כבני א״י או כבני חו״ל ומקום הספק כי בדרך כלל אחר זמן קצר רובא דרובא עוזבים את הארץ והישיבה וחוזרים לארצם ולכן אפשר שאין להאמין להם אפילו כשאומרים שרוצים להיות בישיבה ולדור בא״י.

ולפענ״ד אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ואם אומר שרוצה להשתקע בא״י ינהוג רק יום אחד ואם אח״כ חוזרים אין בזה כלום רק שצריך להסביר להם שבני חו״ל צריכים לשמור ב׳ ימים י״ט ודי בזה.

סימן תיב

בע״ת שהוא ספק יהודי אי מותר ללמדו תורה

עוד להנ״ל

ט) **בע״ת** שספק אם הוא יהודי אם מותר ללמדו תורה או שצריך לחכות עד שיתברר הספק וזה דבר קשה לברר בכל פעם ופעם.

הנה לא בירר שאלתו כל צרכו שאם הוא אומר שהוא יהודי והוא מהול הרי כתבו המפרשים דמי שבא בזה״ז ואומר ישראל הוא מהימן ועיין קידושין ע״ב ותוס׳ יבמות מ״ד ע״א ד״ה זיל ותוס׳ פסחים דף ג׳ ע״ב ד״ה ואנא אכילנא מכאן אין ראי׳ שנאמין לכל הבא לפנינו ואומר ישראל אני דשאני הכא דרוב ישראל היו ואזלינן בתר רובא אך יש להביא ראי׳ מפרק החולץ (דף מ״ה) דאמר ליה זיל גלי או נסיב בת מינך וכו׳ ע״ש ובמקום אחר הארכתי בזה בס״ד. וא״כ עכ״פ ללמוד תורה ודאי רשאי ללמוד כ״ז שאומר שהוא יהודי. ואם אומר שאינו יודע אם הוא יהודי ודאי דאזלינן בתר רובא ורובא דעלמא גויס הם ועיין כתובות דין תינוק שנמצא מושלך שלהי פ״ק דכתובות ובספרי משנה הלכות ח״ב סי׳ ל״ט ע״ש.

סימן תיג

בעל תשובה שרוצה להיות בגלוי ראש דוקא

עוד להנ״ל

י) **בע״ת** שאינו רוצה ללבוש כיפה (ירמל׳קה) ורוצה לישב בתפלה ושיעורים בלי ירמל׳קה באמרו שאינו מבין הסיבה לזה.

ולפענ״ד הגם שנחלקו הרש״ל והט״ז והמג״א בדין גלוי ראש באנשים אם הוא דאורייתא או ממנהגא או משום ובחוקותיהם מ״מ כבר נהג עלמא בכיסוי הראש ובפרט ללמוד ולהתפלל וכיוצא בזה ושגור בפי העולם דלכן נקרא ירמא-ל כלומר ירא מא-ל ואומרים בשם ר׳ אהרן הגדול שהילוך בלי כובע אינה עבירה וטבילה במקוה לאנשים אינה מצוה וסיים אבל ״צי די עבירות וואס גילוי ראש ברענגט

ברענגען קיין שום עבירה נישט, און צי די מצות וואס מקוה טהרה ברענגט ברענגט קיין שום מצוה נישט" ולפענ"ד אין להניחו לישב בין הבחורים ובביהמ"ד בלי כיפה.

סימן תיד

בע"ת שאינו יכול להפסיק מעישון סיגריות בשבת

עוד להנ"ל

יא) **הבע"ת** שא"א לו להפסיק עישון סיגריות בש"ק אם מותר לומר לו שבמקום לעשן עשרים סיגריות יעשן רק עשרה וגם לא לכבות את הסיגרי' ע"כ.

הנה כתבו האחרונים ז"ל דרשע נמי מחויב במצות וכל שאפשר להפרישו אפילו מקצת עבירה צריך להפרישו. ושמעתי ממו"ר שפעם בא יהודי אשכנזי אחד להגה"ק אדמו"ר מצאנז זיע"א והיו שם כמה אנשים חשובים והאדמו"ר זלה"ה קירב מאד את האשכנזי הנ"ל ושאלו אם הוא שומר התורה והשיב הן ולאו ושאלו אם הוא שומר שבת ואמר לאו ושאלו מה הוא עושה עם הפועלים בשבת ואמר שהם עושים מלאכה בשבת והגה"ק דבר עמו ארוכות וקצרות ובקש ממנו שיבטיח לו שעכ"פ לא יקבל פועלים ישראלים לעבוד בחנותו בשבת קודש רק פועלי עכו"ם והבטיח לו שמהיום והלאה לא יקח פועלים ישראלים בהשענק שלו שיעבדו בשבת ושמח הצדיק שמחה גדולה שפעל אצלו עכ"פ זה וספר אז ענין מנשמות קדושות שיורדות על עוה"ז ומחמת סיבות לפעמים יורדות רח"ל בשערי טומאה והקב"ה לבלתי ידח ממנו נדח ברוב רחמיו וחסדיו מצרפן ובמשך הזמן מחזירן למקורם. ולכן פשוט אם אפשר למעט באיסור ולומר לו שלא יעשן רק עשרה סיגריות במקום עשרים ושלא יכבה הסיגרי' יפה עשה והצילו עכ"פ מעונש גדול לקטן, וכן הדין בכל המצות אם לא יוכל להצילו מכל העבירה ואפשר להצילו מעט ימעט באיסורין כפי האפשר ולאו דוקא חילול שבת אמנם מאד תמהני שאנשים כאלו נקראים בעלי תשובה הם בעלי עבירה ולא בעלי תשובה ובשאלה אם יש לפנינו בעל עבירה מחלל שבת בפרהסיא ואינו רוצה להפסיק מחילול שבת שדינו בעדים והתראה בזמן הבית בסקילה ואפשר לפעול אצלו שלא יעבור רק עשרה פעמים ביום משום לא תבערו במקום שיעבור עשרים פעמים ולפענ"ד הי' צריך לחלק ולא לבייש את הבע"ת האמתיים ולקרות הני בע"ת והני בע"ת אלא יש לקרות הבע"ת בע"ת לאחר שכבר קבלו עליהם לשוב לה' ולהני שמנסין עמהם להשיבם להיות בע"ת צריך לקרותם מחונכים או איזה שם אחר כגון חוזרים או מהדרין בתשובה או בני ברית עכ"פ אין לבזות השם בע"ת ליתן לבעל עבירה קודם שיהדרו בתשובה.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכ"ת וכאש"ל וי"ר שיזכה להיות ממזכי הרבים וממרביצי תורה בבני ישראל עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים המברכו בברכת חג כשר ושמח בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תטו

בענין הבטחה של לא יחמוד איש את ארצך

ליל ששי לסדר וזה שער השמים התשמ"א בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ פ"ה כש"ת מוה"ר **שלום שפירא** שליט"א משגיח בישיבת טעלז.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר מה שהעיר בחדשות אמה שנשאר בצ"ע בספרו היקר לקט שלום פסחים דף ח' ע"ב (אות ע"ז בספרו) אמה שאמרו אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין ת"ל ופנית וגו' ותמה כ"ת דאם יוכל להיות נכסיו ניזוקין בחזרתו מה מועיל ההבטחה של לא יחמוד איש את ארצך הא עדיין לא ירצה לעלות שמא יוזקו נכסיו בחזרתו ונשאר בצ"ע.

והנה לעצם קושיתו עיין בהרי"ף על עין יעקב שהקשה כן וז"ל וע"ק היכי ס"ד לומר דדוקא הני בהליכתן ולא בחזירתן דא"כ מה הועילה לו הבטחה דלא יחמוד איש כיון שבחזרתו יחמדו ממנו וישאר ריקן וע"כ אימא דמה שאמר הכתוב בעלותך אינו בשעת עליה דוקא אלא לא יחמוד איש את ארצך מסיבת עליתך היינו עד שתחזור למקומך וממקום שלמדנו שלא ינזקו לנכסיו אנו לומדים בק"ו לאדם שלא יהא ניזוק בגופו לא בהליכה ולא בחזרה וא"כ למה הוצרכו למילף החזרה מפסוק ופנית בבקר ותי' לחלק דבהליכה ניצל אפילו מניזקין דשכיחי ובחזרתן מנזקין דשכיחי לא ינצל עוד תי' דדוקא לא יחמוד יהי' בהליכה ובחזרה שמירת נזקין ע"ש. ועיין מאירי אעפ"י שאין סומכין על הנס במקום שההיזק מצוי מ"מ אף הוא אינו ראוי להפקיע עצמו מן המצוה מתוך רכות הלב ומפאת דברים שאין מצויין כל כך אלא יהא לבו בטוח בהשי"ת אמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך וגו' מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חי' מזיקתה תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה ע"ש.

נראה ביאור הדברים דאמר ר"א שלוחי מצוה אינן ניזוקין כלומר אפילו שיכנס במקום היזק אלא שההיזק אינו בידי אדם אלא בידי שמים כגון פרה רועה באפר ואין חיה מזיקתו וכן חולדה שההיזק שבא הוא בידי שמים וכיון דשליח מצוה הוא מן השמים לא ירצו להזיקו כיון שהוא עוסק במצות ה' ואם בבהמה כן כ"ש באדם דאית לי' מזלא ודאי לא יוזק בידי שמים ואפילו הדברים אין מצויין כל כך שלא יוזקו מ"מ

לא יוזק בשביל המצוה וקאמר אין לי אלא בהליכה שיכול לסמוך על הנס בחזרתו מנין שיוכל ג"כ לסמוך על הנס דאפשר לא ינצל ע"פ הנס אלא צריך עכ"פ לסדר ע"פ דרך הטבע ויכניס הבהמות למקום סגור ולא יניח באפר פרה רועה וכן האהל דוקא יסגור ובעצמו לא ילך במקום חיות כשחוזר ואמר ופנית בבוקר דגם בחזירתו יכול לחזור ולסמוך ולבטוח על ה' עיין מאירי שם שמביא מדרש מעשה באחד שעלה לרגל ושכח ולא נעל ביתו ומצא הנחש כרוך בטבעות דלתותיו וכו' ע"ש.

והנה יש עוד דיו בקולמוס לפלפל אמנם בעונ"ה אין הז"ג ולאו בעל מלאכה אחת אני ולכן יהיו דברי לריח ניחח וי"ר שיהי' מעכ"ת ברי לעבודת ית"ש עוד ינוב בשיבה דשן ורענן ויהיו רגליו רגל ישרה וירוצו כצבי ויתגבר כארי לרצון אבינו שבשמים כאות נפשו, ידידו דושה"ט ושכ"ת וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תטז

בענין איסורי הנאה אי שייך בהו הפקר ובדברי הקצוה"ח

יום ראשון בשבת לסדר למען ייטב לך ולבניך אחריך התשמ"ב בנ"י יצו"א

מלאכי מעלה עם שרי מטה הרים וגבעות וכל צבאות השמים ושמי השמים ישאו שלום וברכה וחיים, לכבוד רב הרבנים גאון הגאונים קדוש יאמר לו אספקלריא המאירה דמטמרין גליין ליה ציס"ע זקן שבסנהדרין כקגצ"ת מוה"ר יעקב ישראל קניבסקי שליט"א בעמח"ס קהלות יעקב בכל התורה.

אחדשבג"ק כתלמיד לרב, ביראה והכנעה. נתמלא הבית אורה ושמחה בשמחת התורה ספר קהלות יעקב על מסכתות ערכין תמורה כריתות מעילה, ואשרי הדור אשר זכה להיות מעכג"ק שרוי בתוכו ואין לי די מלין אשר מעכג"ק לא שכח תלמידו ובשפלנו זכר לנו לשלוח ספרו היקר וגם חרט בכתי"ק ברכה על הספר לפעוט כמוני ואני איני כדאי והנני מתפלל לה' שיתקיים בי ומברכיך ברוך בכפלי כפלים באריכות ימים ושנות חיים עדי יבא אסור בנחושתיים ויקבץ נדחינו לירושלים בב"א.

והיות כי ברגע שקבלתי ספרו הקדוש עברתי בו ולמדתי בכמה עניניס ונפל גורלי במס' כריתות סי' י"ג באסה"נ אי יכולים הבעלים להפקיר בענין שור הנסקל שהוזמו עדיו ובדברי הקצוה"ח סי' ת"ו ובאות ב' כתב מעכג"ק וז"ל וגם הא דמכרו אינו מכור הי' אפשר לפרש דזהו מטעם דאין לו דמים דהתוס' גיטין מ"ג ד"ה מי איכא עבדא משמע לפוס ריהטא דס"ל דדבר שאינו שוה ממון אינו במכירה אך יש לדחות דהלוקח אינו מתכוין לקנות עצם גופו אמנם הב"י יו"ד סוס"י רצ"ד הביא בשם רב האי גאון דמאן דזבין מחבירו דבריס האסורין בהנאה כגון פירות ערלה או הקדש לא קנה דלאו מידי יהיב ליה ולא כתב שהמוכר אינו יכול למכור (שאז הי' אפ"ל שהוא מטעם א"כ) אלא משום שהלוקח לא קנה כלום וכמש"כ דלאו מידי הוא כלומר לאו מידי שוה שאין לו תורת ממון עכל"ק.

ומכאן ואילך דברי התלמיד הרוצה להתלמד ובעצם החקירה אי איסה"נ המוכר יכול למכור לפענ"ד נראה מדברי הירושלמי פ"ב דקידושין ה"ה המקדש בערלה ובכלאי הכרס ובשוה"נ ובעגלה ערופה וכו' אינה מקודשת מכרן וקידש בדמיהן הרי זו מקודשת ובגמ' ר' חנניא בשם רבי זעירה בשאין דמיהן אמר ר' חנינא זאת אומרת שאין מקדשין בגזילה וגירסת הרשב"א והרא"ש והר"ן שמקדשין בגזילה ופירשו לפיכך היא מקודשת לפי שאין תופסין דמיהן לאיסור והו"ל גזל בידו ואר"ח מקדשין בגזלה ע"ש והרמב"ן חולין דף ד' אמה שהקשה רש"י דא"כ מצינו דמים לחמץ בפסח ולשור הנסקל שאם רצה למכרו לגוי מותר כתב וז"ל אבל בירושלמי מצאתי שפי' במס' קידושין בשאין דמיהן אמ"ר חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזלה פי' לפי' מקודשת לפי שאין אלו דמיהן שאין להם דמים ואין תופסין אותם באיסור ואינה אלא גזל ביד מוכר ולפי זה נראה הטעם שאף מוכר עצמו מותר באותן דמים ולא מצינו דמים לחמץ בפסח שכיון שהם אסורין בהנאה ואסור לו נמי למוכרן, וליתנן במתנה אין גופן ממון, ואינן דבר הגורם לממון אלא דבר העומד לשרוף הן אלא שאם מכרן אין בהם כח לתפוס דמים באיסור דכל דלא נפיק מאיסור כגון הקדש אינו תופס דמים באיסור אלא ע"ז ושביעית כדאיתא בפ' רי"ש וכ"כ ה"ר משה בר מיימון הספרדי ז"ל שהדמים מותרים ע"כ (דפוס רייכמאן ובישנות קצת שינוי נוסח).

(וקצת צ"ע על מרן הח"ס בח' לחולין שהביא דברי הרמב"ן מע"ז בח' וכתב וז"ל אבל למכור מותר רק שאיננה מכירה אלא גזל אלו דברי רמב"ן עכ"ל ובזה מיישב קושית החו"י ומיהו לפי הגירסא שאצלינו הרמב"ן ז"ל כתב מפורש דאסור למכור אלא שאם מכרן אין בהם כח לתפוס והו"ל מעות גזל בידו. וצ"ע).

הן אמת דבעיקר דברי הרמב"ן ז"ל נמי צ"ע במה שכתב שאף מוכר עצמו מותר באותן דמים מאחר שכתב שהדמים הם גזל בידו היאך הוא מותר בהם וצ"ל דמותר מדין איסה"נ אבל אסור מדין גזל וצ"ע.

איברא דהרמב"ן ז"ל בסמ' ע"ז דף ס"ב ע"ג כתב וז"ל מ"ט שכרו מקור מילתא הואיל וי"ל מקור בהנאה שכרו גמי מקור פי' כל שנמקור בהנאה אף הנאת גרמתו מקורה בהנאה מע"פ שאינה דמיס לו והרי עלה וכלה"כ דמסקינן בהנאה ומנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת לפי שאין מופסין את דמיהן ודמיס אלו כמתנה הן בידו אל זה וכן מפורש בירושלמי בסמ' קידושין ואין אנו יודעין הנאה זו מפני שהיא גורמת מקה"נ ומתמתם בזו לידו וכו' ע"ש הנה לכאורה דברי הרמב"ן ז"ל סתרני ניהו דבחולין הביא מירושלמי קידושין הנ"ל דמעות מקה"נ הם גזל בידו ובע"ז הביא מירושלמי זו גופה דהדמיס הם כמתנה בידו והרי הם שלו לקדש בהם את האשה וי"ל קצת דהרמב"ן נמי ס"ל דהירושלמי פליג משי"ם דילן דהירושלמי ס"ל דמקדשין בגזל ומנן קיי"ל דאין מקדשין בגזל וכיון דקיי"ל דאין מקדשין בגזל ע"כ אמאי מכרן וקידש בדמיהן מקודשת וע"כ דהמעות כמתנה הם לש"ם דילן ובמס' ע"ז פי' אליבא דהלכתא ובמס' חולין הביא לשון הירושלמי לעשם הדין דל"ל לאמץ דמיס אבל לעניין הלכה לש הוה ליה בכלל גזל כיון שהלוקח בדעתי' נתן לו בממון מסתמא נתנה לו בשם מתנה ואולי הוא כעין מה שאמרו המקדש אמותו דמעות מתנה משום דאשה יודע שאין קידושין תופסין בחמותו וגמר ויהיב לשם מתנה ולמ"ד לשם פקדון והכ"נ וצ"ע.

ומיהו לדידן הרי כתב הרמב"ן ז"ל מפורש דאסה"נ אסור למוכרן והמוכרן לע עשה כלום ואפילו נתכוין הלוקח לגקמן גם המוס' חולין הנ"ל הקשו הרשב"ץ בשבועות הביאו הם"ם ז"ל. דאסור למוכרן וכן הקשה הרשב"ץ בגדרים הביאו הם"ם ז"ל.

גם רבינו הריטב"ץ קידושין נ"ו כתב וז"ל מכרן וקידש בדמיהן מקודשת טעם הדבר מפורש בירושלמי לגרסינן התם ר' חגי בשם ר' זעירא לפי שאין דמיהן פי' שאסה"נ חיים שוים כלום ואין להם דמיס ומעות שנתן לו לוקח בהם גזל הם בידו או מתנה ומתרינן ע"כ חניגע זאת תומרת מקדשים בגזילה פי' כיון דמיאסה"נ הינהו לש שוו מידי כדתמרינן וגם חיין תופסין דמיהן המעות שנתן לו לוקח כשלש הכיר בהם גזל הם בידו ובגמרא דילן לע תמרו כן משום דסמכו אמתני' לתחיות וכו' ומשמע לן דמתניתין דהכי כשהכיר בהן לוקח וגמר ונתן לשם מתנה לשמואל אף ע"מ שיוציאם לרב ע"כ כשמכרן לעכו"ם ואפי' מכרן לישראל אלא כיון דהם מע"פ שהיה מכיר בהן מוכר לע נתכוין לגזול אלא שיהיו חיים מלוה וכשיחזור בו לוקח ישלם מציתו וכיון דכן מיד יהבינהו ניהליה לאפוקיה לאו גזל הוא אלא מלוה ויכול למכור אלא דאעפ"כ אסור לכל ישראל ולעכו"ם בלבד הוא דשרי כה"ג הוא כהפקר לעניים גרידא לש מהני כמ"ש (פאה פ"ו) וע"כ ענין הפקר דאמת הוא סילוק רשותו מהאמת ולש הקנאת רשות לאחרים והוסיף לאדם להא דבעי ר"י בגדרים עד לאחי לרשות זוכה וכו'. ובמסכת חולין הוסיף הריטב"ץ שנית וכתב וז"ל נמצאת למד דמלשוריתא אסור להחליף ולמכור אבל אם החליף או מכר דמיו מותרין אף לדידיה ומדרבנן החליפין והדמיס אסורים לדידיה אבל לאחרים מותרין אף מדרבנן.

עב"פ נראה מדברי הרמב"ם ז"ל דמיאסה"נ ליח בהו מכירה משום דלע שוו מידי ואסור להמוכר למוכרן ול"ל דמה שלע כתב רב האי גאון שהמוכר אינו יכול למכור אלא שהלוקח לע קנה כלום לאו לדיוקא קאמי דהמוכר מותר למכור אלא דס"ד למימר כיון שהלוקח ידע שהם מיאסה"נ וליכא מקח טעות הו"א למיסורא הוא דקעבד אבל מ"מ קנה קמ"ל דלע קנה כיון דלאו מידי יהיב ליה עכ"פ לדקו דברי מעכג"ק דכל שאין לו דמיס אינו בתורת מכירה.

(אגב מדברי הריטב"ץ ז"ל דהוא נמי מפרש דלדידן ל"ל דכשהכיר בהן לוקח גמר ויהיב לשם מתנה לשמואל ול"ל דזה נמי דעת הרמב"ן ז"ל הנ"ל ובמה שכתב הריטב"ץ ז"ל מע"פ שהיה מכיר בהן מוכר ולע הלוקח ישראל לע נתכוין לגזול אלא שיהיו חיים מלוה לכאורה מה לן ולכוונתו הרי בחמת גזלו ול"ל דכיון דדרך מקח וממכר נתנו לו לע הוי גזל וצ"ע).

ולענין מי יכול להפקיר מיאסה"נ שהקנוה"ח שם הביא לע"ע להפקיר זה כמה מסבמי לפע"ד דמלוי בטעם שהפקר מהני דלדעת הרמב"ם להפקר הוא מדין נדר והרי בזה בקנוה"ח שהוא מדין נדר ממש לכאורה גם מיאסה"נ יכול לנדור שהרי מיאסה"נ מותר ליהנות אלא כדה"נ ויכול לנדור אלא ליהנות אבל למ"ד להפקר הוא מדיני קניים ושוה קנין ע"כ כיון דמיאסה"נ לע שייך בהו קניים וכמ"ש ע"כ גם הפקר לע שייך במיאסה"נ אלא שראיתי למעכג"ק שסכל את ידיו בד"ה ועפ"י הנ"ל וכתב אבל הפקר שאינו אלא סילוק בעלמא אפשר דיכול וא"כ יש עוד טעם שליבי להפקר משום סילוק בעלמא ולפ"ז יש לומר דמה שפרש"י ז"ל דהא דשוה"נ אינו מכור ואינו קדוש הוא משום דהוי דבר שאינו ברשותו מוכרח דגם להפקירו ע"מ י"ל דרש"י ס"ל בהפקר משום קנין ושפיר הי' נריך לטעם דאינו ברשותו.

ובעניותן הבאנו מס' מגן אבות להמאירי דיש שני מיני הפקר האחד שמפקירו לכל העולם והשני שמסלק רשותו ורשות כל העולם ממנו והפקר כזה מותר בשבת דאינו כמכר אלא סילוק רשות והפקר לכל העולם אסור בשבת ולכן מותר להפקיר בהמתו בשבת שאכרה לעכו"ם עוד העלה שם דבאמת כיון דע"א לומר שמזכהו לכל העולם שהרי אסור לכל ישראל ולעכו"ם בלבד הוא דשרי כה"ג הוא כהפקר לעניים גרידא לש מהני כמ"ש (פאה פ"ו) וע"כ ענין הפקר דאמת הוא סילוק רשותו מהאמת ולש הקנאת רשות לאחרים והוסיף לאדם להא דבעי ר"י בגדרים עד לאחי לרשות זוכה

היינו בהפקר שמתורת הקנאה אתי עלה אבל בחמץ דהוי רק סילוק רשות לא בעינן אתי לרשות זוכה לכ"ע ובזה הבנתי דברי המג"א סי' תמ"ה סק"ד אדעתיה דעכו"ם אפקריה אדעתיה דכ"ע לא אפקריה ואין לו מובן ולהנ"ל אתי שפיר ועיין מחנ"א הל' זכי' מהפקר, וקצת יש לדחוק דמש"כ הרמב"ם דהפקר מטעם נדר ג"כ הכוונה שהוא כעין סילוק רשות ולא קנין אבל אין לזה דין נדר ממש אלא מסלק רשותו כמו הנודר מדבר שלא ליהנות מסלק עצמו מזה אבל אינו מפקיעו מרשותו הכ"נ הפקר וי"ל.

עוד רגע אדבר באות ה' הביא מעכג"ק מה שכתב הקצוה"ח דאע"פ דיאוש ודאי מהני אפילו בדבר שאינו ברשותו דהא בגזילה מהני יאוש א"כ כי נגמר דינו (דשוה"נ) נימא דיאוש מיהא הוי (ולפ"ז ניחא הכל דשוה"נ שהוזמו עדיו כל הקודם בו זכה לפי שאחר יאוש יכולים אחרים לזכות בו) אך כתב הקצה"ח דזה ליתא דיאוש לא יצא מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה ואינו כהפקר וכו'. והקשה מעכג"ק וז"ל ולכאורה אינו מובן מאי קשיא ליה להקצה"ח דאתי לא יצא מרשות בעלים הא מ"מ שפיר כל הקודם בו זכה דהא לאחר יאוש יכולים לזכות וכו', והיות ומרן הקצוה"ח הוא דוז"ק אהפך בזכותיה (כמ"ש רבי דאתי מבית דוד מהפך בזכותיה).

ולפענ"ד נראה בכוונת הקצוה"ח לפמ"ש הנתיבות ח"מ סי' רס"ב סק"ג החילוק בין יאוש להפקר דהמתיאש מאבידה וכיוצא בו וקודם שבא ליד אחר שרוצה לזכות חזר בו מן היאוש ונזכר מהחפץ או שראהו ברחוב א"צ לחזור ולקנות בו אלא חוזר בו מן היאוש ואין צריך לחזור ולזכות משא"כ בהפקר שלאחר שהפקירו אפילו לא בא ליד אחר צריך לחזור ולזכות בו ואם קדם אחר וזכה בה זכה בה דלאחר ההפקר הרי הבעלים הראשונים שהפקירו אין להם יותר זכות משאר כל אדם משא"כ ביאוש אכתי נשאר כח לבעלים לחזור בהם ובמקום אחר ביארתי קצת (בספרי משנה הלכות ח"ה סי' רצ"א) דיאוש לא הוי רק סילוק רשות ובידו לחזור קודם שזכה בה אחר והפקר הוי קנין ואינו יכול לחזור, ולפ"ז יש ליישב דברי רבינו הקצה"ח דכיון דאמר שוה"נ שהוזמו עדיו כל הקודם בו זכה בו ומשמע דאפילו הבעלים רוצים לחזור בו אינם יכולים לחזור דהכי מורה לשון כל הקודם זכה בו והרי ביאוש הדין דבעלים יכולים לחזור וא"כ מיד שנמצאו העדים זוממים ודאי הבעלים חוזרים מיאוש והדרה לרשות בעלים וא"כ אמאי כל הקודם בו זכה ועכצ"ל דלאו מטעם יאוש הוא וז"ש דזה ליתא דיאוש לא יצא מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה ואינו כהפקר ושפיר לאו כל אדם זוכה בו שהרי מיד שהוזמו העדים הבעלים חוזרים מהיאוש וזוכים קודם אחרים וליכא למימר כל הקודם זכה והוי דומה לבהמה שהפקירה בשבת שאין כל אדם זוכה בה, ולא דמי להפקר, ולכן כתב הקצוה"ח דאינו מטעם יאוש כן הי' נלפענ"ד ליישב סברת מרן ז"ל, ואשמח מאד לשמוע חוד"ק גם בזה.

ובזה הי' אפשר ליישב נמי סתירת הרמב"ם ז"ל שבפי"א מנ"מ ה"ט כתב ששוה"נ אחגמ"ד א"א להפקיר ובסוף הפרק כתב דשוה"נ שהוזמו עדיו כל הקודם זכה שהרי משנגמר דינו הפקירהו בעלים הרי דהפקר בשוה"נ מועיל ולהנ"ל י"ל דודאי שוה"נ שנגמר דינו בסתם ואמרינן שהעדים כשרים והאי שוה"נ באמת חייב סקילה הבעלים מתייאשים הימנו ועכ"פ אפילו לא מיאשים א"א להפקירו כיון דאסה"נ הוא וא"א להפקיר אסה"נ אבל בסוף הפרק מיירי בשוה"נ שהוזמו עדיו והבעלים ידעו ששור זה אינו חייב מיתה וידע שעדי שקר הם שהעידו על שורו ולכן באמת שור זה אינו איסה"נ להבעלים שידעו האמת שמעולם לא נגח שור הזה ולכן כל זמן שלא נגמר דינו אכתי חשבו הבעלים להזים את העדים רק לאחר שנגמר דינו שראו שמעשה שקר הצליח הפקירו את השור ושפיר בידם להפקיר שהרי הם ידעו שהשור בעצם אינו אסור שאינו שוה"נ ואולי אכתי חשבו להביא עדים להזימם כן הי' נלפענ"ד ליישב דברי דוז"ק, ועיין ישועות ישראל להגר"י מקוטנא ח"מ סי' כ"ה אות א'.

והא דלא תקשה לי' להקצה"ח מירושלמי שהביא מרן הבית הלוי בח"א סי' מ"ח דמבואר בירושלמי סנהדרין (פ"י ה"ז באמת היל"ל מב"ק פ"ד ה"ח ששם עיקר מקומו) דנחלקו רי"ח ור"ל בדין שוה"נ שהוזמו עדיו דריו"ח אמר כל הקודם בו זכה ור"ל אמר שאין הקודם בו זכה דהוי יאוש בטעות הרי מטעם יאוש נגעו בה וגם הרא"ש ב"ק פ"י סי' כ"א מפרש דשוה"נ שהוזמו עדיו הוא מפני שהבעלים מתייאשים הימנו נמצא דעכ"פ זה סתירה מפורשת להקצוה"ח ז"ל.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד דבאמת בש"ס דילן כריתות כ"ד אמר ר' יוחנן שור הנסקל שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה בו אמר רבא מסתברא טעמיה דרי"ח כגון דאמרו ליה נרבע שורו אבל אמרו רבע שורו הוא בעצמו מידע ידע דלא רבע ולא מפקר ליה וטרח ומייתי עדים וגם עוד שם אבל הכא דבדידיה תליא מילתא הוא בעצמו מידע ידע דלא רבע ולא מפקר ליה והנה בכל הענין שם מיירי מדין הפקר וגם תפס לשון הפקר גם רש"י ותוס' ורבינו גרשום שם כולהו הביאו לשון הפקר וגם במתנה שלא רצה נמי דין הפקר הוא לכאורה ולכן הי' נלפענ"ד בתרי אנפי, הפן האחד דהקצה"ח ס"ל דש"ס דילן חולק אירושלמי והרי לא הביאו כלל דברי ר"ל וא"כ ש"ס דילן ס"ל דהוא מטעם הפקר וריו"ח נמי ס"ל מטעם הפקר הוא.

הפן השני דלכאורה יש להקשות לפי פי' הירושלמי דשוה"נ הוא מדין יאוש ולא מדין הפקר א"כ באמת אמאי

כשהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה בו סוף סוף ביאוש קיי"ל דהבעלים יכולים לחזור בהם וכמ"ש לעיל בשם הנתיבות וא"כ מיד שהוזמו העדים הבעלים חוזרים מן היאוש והאיך כל המחזיק בו זכה בו הא יאוש הדר ור"ל נמי בירושלמי אמאי נתן טעם דיאוש טעות הוא הא אפילו היה יאוש מדעת ממש נמי חוזר מן היאוש והו"ל לומר עכ"פ עד שלא חזרו הבעלים כל הקודם זכה או אם לא חזרו הבעלים כל הקודם זכה והוא לכאורה קושיא גדולה. עוד קשה דכללו יאוש והפקר ביחד למעיין שם. וכמ"ש הבית הלוי דהפקר לאו דוקא אלא כונתם יאוש וזה באמת תמוה לומר דשלא בדקדוק כתבו הפקר במקום דיאוש. ולכן הי' נלפענ"ד לחדש דתרוייהו איתנייהו והוא דלכאורה מה"ת לומר שמפקיר את שורו אם באו עדי שקר ונגמר דינו למיתה מ"מ הרי הוא יודע שאינו חייב מיתה דבכה"ג מיירי התם וצ"ל כיון שרואה שנגמר דינו והאמינו לעדי השקר הללו וע"כ נאסר בהנאה אסוחי אסח דעתיה מיניה דלא שכח דליתו סהדי וליזוס להו וכיון דכבר מייאש מיניה בלית ברירה מפקירו דמה לו לעשות כלומר שהיאוש מביאו להפקיר. בקיצור דשוה"נ אחר שנגמר דינו הבעלים מיאשים הימנו ואסוחי אסחי דעתייהו מיני' וכיון שנתיאשו הימנו ואסחו דעתייהו מפקירו ליה ולא דמי לסתם יאוש בשאר חפצים שהיאוש רק מחמת שאין החפץ תחת ידו ולכן שפיר חוזר בו שאינו מפקיר אבל בכה"ג שנגמ"ד בב"ד ונאסר בהנאה בע"כ כה"ג מיאוש הימנו ואסוחי אסחי דעתיה ומפקירו. נמצא תרוייהו אמת דיש כאן יאוש ויש כאן הפקר וש"ס דילן נקט סוף הדבר שהוא ההפקר שהוא הפועל יוצא וש"ס ירושלמי נקט ר"ל היאוש דכיון דהיאוש הי' בטעות נמצא דגם ההפקר אינו הפקר דההפקר בא ע"י היאוש הזה.

ומדוייק מאד בזה לשון רבינו הגדול הרא"ש ז"ל שכתב וז"ל ומשור הנסקל שהוזמו עדיו אין נראה לי ראי' דשאני התם כי מיד שנגמר דינו אסר בהנאה ואסוחי אסחי בעלים דעתייהו מיניה וכו' אבל הכא לא הוי הפקר דאפילו בתר דיהבינהו לשמעון אי הוה אמר ראובן תנם לי ואשא ואתן בהם עד שיתבעם העכו"ם היה צריך ליתנם לו וכיון דאכתי יש לו זכות בהם לא אסח דעתיה מינייהו ולא מפקר להו כלל וכו' והנה התחיל ביאוש והיסח הדעת וסיים לא אסח דעתיה מינייהו ולא מפקר להו משמע לכאורה מדברי הרא"ש דבשוה"נ נמי ודאי אפקורי מפקיר ליה לאחר שנגמר דינו לכ"ע אלא דלכאורה אמאי מפקיר ליה וע"ז מפרשים דמיד שנגמר דינו כיון שנאסר בהנאה אסוחי מסחי בעלים דעתייהו מיניה ולכן מפקירין אותו כנלפענ"ד ומיושב בזה מה שהקשינו שהרי יאוש בידו לחזור כנלפענ"ד ליישב דברי הקצה"ח ז"ל וידעתי כי יש לפלפל בדבר אמנם חשבתי לקיים ומבשרך אל תתעלם.

עוד עלה בלבי הרהורי דברים דהש"ך יו"ד סי' רכ"ז סק"ה דאסר הנאתו על עצמו להר"ן יכולין אחרים ליטלו בע"כ והיש"ש חולק ע"ז שהרי יכול ליתנו לצדקה או לשוייה דבר מצוה ובמחנה אפרים הל' זכי' מהפקר סי' ד' גמגם על הר"ן נימא דדוקא על עצמו אבל דעתו ליתנם לצדקה וכיו"ב דמצוות לאו ליה"נ ובציונים לתורה כלל ל"ט הביא מב"ק צ"א ע"ב דא"ל אנא בעי למיעבד האי מצוה וכן העיר על הרשב"א במודר הנאה מלולב חבירו דיהיב ליה במעמ"ל כיון דאין כאן הנאה רק מצוה ולאו ליהנות ניתנו אין כאן נהנה מאסה"נ ובח' הרשב"א יבמות ק"ג ע"ב הביא קושית הרמב"ן אמאי חליצתה כשרה הא אשה ניתרת לשוק ונהנית מאסה"נ ובחי' הרשב"א סוכה ל"א ואע"ג דמתהני בעשות שמקבל שכר בעוה"ז ובעוה"ב לא חשוב נהנה באסה"נ אלא כשנהנה בגופו של איסור ולא גורם הנאה ממקום אחר ובחי' הרשב"א נדרים ט"ו הנאת הגוף בהדי מצוה שרי וגדולה מזו כתב הח"ס בחי' למס' גיטין דף נ"ג ע"ב לפ"מ דקיי"ל בפ' החובל בשור העומד להריגה ובא א' והרגו צריך לשלם לבעלים עשרים זהובים דמצוה של בעלים הוא וכתב המג"א סי' תרמ"ט סק"כ דערלה מקרי לכם נ"ל מאי טעמא דערלה מצותה בשריפה ואם בא אחר ושרפה צריך לשלם לבעלים משו"ה הוה לכם וכו' ע"ש וא"כ אסה"נ עכ"פ יש לו בעלים לענין מצוה ובידו למסור לאחרים כגון ערלה שיתן לאחרים לשרפן ולקיים המצוה והוה שלו ואחרים אסורים לגזלו ואם גזלו חייב לשלם לו עשרה זהובים.

ובתוספתא דב"ק פ"ג ה"ז ובמכלתא משפטים פ' י"ג קל"ו וז"ל שבעה גנבים הן הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות וכו' למעלה מהן גנב איסורי הנאה פטור מלשלם, עבדים ושטרות שפחות וקרקעות והקדשות אינו משלם אלא קרן וכו' ע"ש ומבואר דבאיסה"נ שייך איסור גנבה והנוטלם בלי רשות בעלים גנב הוא ופלא על קצת מפרשים שרצו לומר דאסה"נ הו"ל הפקר ובר"ן נדרים מחלוקת הרשב"א והר"ן באוסר הנאת פירות עלי אי נוטלן בע"כ ולפי התוספתא אמאי נוטלן בע"כ הא אסור לגזול אסה"נ וי"ל קצת דמתנת כהונה לאו דידיה נינהו.

ומיהו בירושלמי פ"ב דכלאים ה"ג מעתה צריך לכלאים בכרם יהא אוסרים משום גזל שהוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו ר' יוסי לא אמר כן אלא שבסוף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחין לפניו מעתה מצא כלאים בכרם יהו אסורין משום גזל שבסוף הוא רוצה בהן כאלו עקורין ומונחים לפניו כאן יש לו עם מי להכניס כאן אין לו עם מי להכניס וכו' נראה לכאורה כך דכלה"כ הרוצה בהם יש בהם משום גזל וכלה"כ שאין רוצה בהם לית בהו משום

גזל ולכאורה ה״ה בכל איסורי הנאה לפ״ז היות כי כל איסה״נ דין אחד להם לענין גזל א״כ לכולהו דין אחד שכל שרוצה בהן יש בהם דין גזל וכל שאינו רוצה בהם לית בהו משום גזל ולפ״ז נראה ראי׳ ברורה לדעת מעכג״ק שליט״א דכ״ז שאין הבעלים רוצים באסה״נ ומסלק בעלותו מהם מותר לכל ואין בו משום איסור גזל הגם דמתנה לא יוכל ליתן דלאו בר דמים הוא וגם אינו יכול למכור ומיהו להפקיר אכתי לפענ״ד לאו דבר פשוט שאינו יכול להפקיר. ובדין יאוש אי הוי כהפקר יש לעיין בתוס׳ ב״ק ס״ו ע״א שכתבו דיאוש לא הוי הפקר ומדברי רש״י גיטין ל״ט נראה לכאורה דיאוש הוה כהפקר ועיין מהרי״ק שורש ג׳ ומחנ״א הל׳ זכיה מהפקר סי׳ ז׳. [וע״ע משנ״ה חי״ד סי׳ רל״ג].

והנני בזה להציע לפני מעכג״ק מה שנשאלתי באשה שילדה דרך יוצא דופן (קייזער שניט בלע״ז) אי יש לה דין מינקת לענין סילוק דמים דקיי״ל מינקת מסולקת מן הדמים כ״ד חדשים או דילמא כיון דקיי״ל כחכמים מטעם שנתפרקו אבריה ויוצא דופן לא נתפרקו אבריה ולפענ״ד לא מצאתי דין זה מפורש ולכאורה יש להביא ראי׳ מגמ׳ נדה י׳ ע״ב כדתניא ימי עיבורה עולין לה לימי מניקותה וימי מניקותה עולין לה לימי עיבורה ופריך בשלמא וכו׳ אלא ימי מניקותה עולין לה לימי עיבורה היכי משכחת ודחק לשנות איבעית אימא בלידה יבשתא ואב״א דם נדה לחוד ודם לידה לחוד ואב״א תני חדא ולכאורה אמאי לא משני ביוצא דופן דליכא דם לידה והיא טהורה והוא אליבא דהלכתא דקיי״ל אפילו מדרבנן מותרת לבעלה וע״כ צ״ל דכה״ג לא מקרי מסולקת מן הדמים ואין עולין לה כלל ואשמח מאד אם מעכג״ק ישים עינו הבדולח עלי דברינו להשיבנו דבר ה׳ זו הלכה כי דבר זה כהיום שכיח ביותר.

ובזה הנני חוזר מעין הפתיחה ברוך שהחיינו וקיימנו לספרו החדש הזה וי״ר שיוסיף עליו כהנה וכהנה וקוי ה׳ יחליפו כח יתחדשו כנשר נעוריו עוד ינוב בשיבה דשן ורענן דברי תלמיד הרוצה להתלמד המתאבק בעפר רגלי חכמים לומדי תורה לשמה קשור באהבתו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תיז

בענין נשא גרושה וראתה דם בשעת ביאה אי תלינן בדם בתולים

ג׳ מנ״א התשל״ג בנ״י יצו״א

לכבוד פלוני וכו׳.

בדבר שאלתו באחד שנשא גרושה ובא עליה ולא גמר ביאתו ושוב בא עליה וראתה דם וטהרה עצמה ובא עליה שנית ושוב ראתה דם ובשעת ביאה אמרה שהי׳ לה כאבים אי יש לתלות שהוא דם בתולים או שיש לחוש משום רואה מחמת תשמיש. והנלפענ״ד אם הי׳ פעם אחד ביאה גמורה ולא מצא דם קי״ל כר״ח (בריש התינוקת) דטמאה אבל בנידון דידן לא הי׳ ביאה גמורה בפעם ראשון וא״כ בביאה שניה שהרגישה כאבים וכן בשלישית הרי הוא בכלל דם בתולים וליכא למיחש לרואה מ״ת כמבואר בש״ע יו״ד סי׳ קפ״ז סי״ג והגם דלא אמרו כן אלא בבתולה ולא בגרושה שהרי בעולה היא אמנם כבר כתב הנוב״ת בתשו׳ סי׳ צ״ב באשה גרושה מאישה כחצי שנה שהיתה יחד עם בעלה הראשון וכתב הנוב״י דאין מקום להסתפק אם נאמנת והלא נאמנת לומר מכה יש לי ומה לי מכה אחרת ומה לי מכת בתולים דגם דם בתולים דם מכה הוא ולכן כל שאמרה שבתולה היתה הרי היא נאמנת ולא מיבעיא אם הרגישה כאבים בכל פעם שהיא מותרת לו אלא אפילו לא הרגישה כאבים כל שלא הפסיקה מלראות פעם אחת נראה נמי דיש לתלות דהרמ״א כתב דאפילו אם לא פסקה לראות פעם א׳ אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש הרי היא ככל הנשים ולא תלינן בדם בתולים והב״ח חולק עליו ופסק דאפילו אין לה צער נמי תלינן בדם בתולים והאחרונים חלקו עליו עיין ט״ז וש״ך שם ובשו״ת משאת בנימין סי׳ מ״ז האריך ג״כ ופסק כהרב והנוב״י הנ״ל כתב דאף דכל האחרונים חלקו עליו מ״מ אם אשה זו יש לה וסת קבוע אף שכל הפוסקים דחו דברי המרדכי בזו שיש לתלות בבתולים שפיר נוכל לצרף דעת המרדכי שלא להחזיקה ברואה מ״ת ע״ש.

אלא דמה שיש לעיין דאשה זו שלפנינו כשנשאלה על בעלה אמרה שהיא באה מא״י ובעלה הראשון שהיתה עמו היא חשבה שהשיר את בתוליה ולא עוד אלא שהלכה לרופא שם בפ״ת ואמר לה הרופא שהיא כבר אינה בתולה גם היתה בירושלים אצל הרה״ג מירושלים ושאל אותה אם בעלה גבר והשיבה הן אלא כשבאת לכאן לארה״ב ועשתה בדיקה אצל רופא דכאן ומצאה בתולה ואמר לה שהיא עדיין בתולה ושהרופא הא״י לא ידע מה קאמר ועכשיו היא מאמינה להרופא שבארה״ב שעדיין היתה בתולה וא״כ כאן לכאורה לא מפיה אנו חיים שהרי היא בעצמה חשבה שכבר איננה בתולה וכנראה דשכיבתה עם בעלה הראשון היתה שכיבה אלא שהרופא שבארה״ב אמר לה שעודנה בתולה א״כ רק מפיה אנו חיים ולעדות הרופא הרי יש לן הכחשה עדותו של רופא אחר בא״י שאמר לה שאיננה בתולה וכיון שעדותן של הרופאים מוכחשת העמד זה כנגד זה והעמד אשה על חזקתה והרי היא בעולת בעל שהרי הי׳ לה בעל ובא עליה, ואין לומר העמד אשה על חזקתה ובתולה נולדה ואית לה חזקת הגוף עיין בעה״מ כתובות ט״ז ד״ה וכיון דרוב נשים בתולות

נשתות מיכף תרתי רובא וחזקה דגופא, ועיין במלחמות שם, שהרי היא מודה שנשתה וגם בעלה נמי עליה וגם החזיקה עצמה כבעולה עד שנשתה לכאן והרופא הזה אמר לה להיפוך וכיון שחזל לה עדות הרופא מחמת הכאתה מיתרע לה נמי מזקמה שבא ע"י והעמד משה מחזקת בעולה.

והנראה לחקור מי כל שהה שנשתה הרי היא מיד בחזקת בעולה והנה במשנה השתה שנתלמנה או שנתגרשה היא מומרת בתולה נשתני והוא אומר לה כי אלא שלמנה נשתני וכו' וכגמ' וכיון דרוב נשים בתולות נשתות וכו' פי' בעה"מ ניהמנע תפילו לשמואל דהכא מיכא תרתי רובא וחזקה דגופא והמלחמות טען עליו דהכא ליכא חזקה דגופא דבשלמא כותם את הערה שלא נישתה מיכא חזקה דגופה דלא מיצינן שמא זינתה דבנות ישראל בחזקת כשרות הן עומדות אבל במשנתינו אינו טוען בחזקת בתולה כנשתיך ונמצאת בעולה אלא בחזקת שלמנה נשתיך או שלמנה נשתיך הנשואין או שנכנסה לחופה ואלא ואין בשתים אלו חזקה דגופה שאין השתה עומדת בחזקת שלא נישתה מעולם ואין לך בה אלא רוב אבל בחזקת שלא זינתה היא עומדת וכ"ש בדיון שהיא מומרת שנשתה ובא עליה בעלה הראשון שאין לה חזקת הגוף של בתולה.

והאמנם מה שנראה לבא להמיר הני מיתתא דהיא מאריה דכל זמן שהיתה תחת בעלה הראשון לא רשתה לה כלל וגרסינן בר"פ התינוקת בעל ולא מצא לה ומזר ובעל ומצא לה וכו' ופי' התו' מי בבעילה קמייתא מצא לה ושוב פסקה בבעילה שניה ושוב רשתה בשלישית ליה דין ולית ליניע ללא תלינן שוב בבתולים תפילו בתוך ד' לילות לך מי בבעילה ראשונה לא מצא ובבעילה שניה מצא לה בהא פליגי ר"ת ור"י וכ' המרדכי הביאו הב"י סי' קל"ג ז"ל לע"נ לחבורה בלא מצא ס"ג תופה כלאמרינן פ"ק דכתובות (דף י' ע"ב) דר"ג שרתה במים ומצא לה והא לאמרינן בפ' התינוקת בעל ולא מצא לה ומזר ובעל ומצא לה דווקא בדורות הראשונים שהיו בקיאים בדמים אבל בזה"ז אין להקל עכ"ל. מבואר מזה דהך ולא מצא ס"ל דע"כ לא אתר שבדק המפה ובהא פליגי ר' חגיגא ס"ל דע"כ כבר כלו בתולים ממקום אחר ל"ע לחבורה בלא לה ורב אסי תולה בדשמואל אבל היכא בלא בדק המפה ולר"ת כיון לע"ל בלא לר"ת לא תלינן תפילו בדק המפה ולר"ת כיון שבא"פ בעינן אחר תלינן בדשמואל תפילו לא שבא כיון שבא"פ ס"ז דבא"פ ל"ע לחבורה בלא לה ודשמואל לא שבא לכ"ע במציאות הוא, ור"ת ס"ל שאי שמואל דרב גובריה.

והכשו התוס' בנדה ובכתובות מהא לאמרינן בפ"ק דכתובות דאומר לבעול לבתולה בשבת תפלי אפי' אי לה מבורי אחר ומקלקל בחבורה חייב מ"מ אומר לבעול לכתולה בשבת משום להנאת עצמו מתכוין ולה ממילא אתי ופסיק ריעא לן הוי דרוב בקיאים בהטייה ואי' דשמואל בעל בעילה יפרה בלי שבירת בתולים ומהא מיירי ר"ת ורב אסי דאמרן דרב גוברייה כשמואל יכול לבעול בלא לה ולא לשבר הבתולים וזה לן שבית אך בכתובות מיירי בבועל בהטי' תפילו מכנים כל האבר ואתרמי ליה הטיה אינו משבר הבתולים נמצא להא דאמרו הטי' לן בקיאי היינו דשמואל אבל בעילת הטיה שבית ומה"ט המירו בבועל לבתולה בשבת. ועיין ש"מ בתוספות הנ"ל דהרמב"ן אליבא דמוס' פי' דתפילו הבבלים מודמן להם מיעוט פעמים הטיה ואו לן הוי פ"ר והריב"ש בתשובה סי' שנ"ד כ' בשמעת התשו' ז"ל אלא ולאי הולרכו לרוב בקיאין הן לומר דבינן להטיי' מלוה עד שהרוב בקיאין אף למי שאינו בקי ואף שאינו מכוין מכוין לה ואף לדידיה לן הוי פ"ר. והרמ"ה והריטב"א פי' דגם בבלים בקיאים בכולי עלמא אלא שאינן בקיאים בדין זה ע"ש. והפרישה והב"ח בח"ע וט"ז בח"מ סי' ר"פ התריבו בזה הרבה ולא הביאו דברי הרשתוים הנ"ל.

והנה הרמ"א סי' קל"ג אמה שכתב המחבר לאם בעל ולא מצא דם ג"כ צריך לפרום מיד אמר בעילת מצוה הגיה ו"ע דאינו צריך לפרום אם לא מצא דם שנהגו להקל אם לא סי' רק הערתה בלא גמר ביאה וכתב הסד"ט דכוונת הרמ"א ז"ל כשעשו שנהגו להקל בלא גמר ביאתו דווקא בגמר ביאתו ממרינן דלא בקיאי בהטיי' אבל בלא גמר ביאתו כ"ע בקיאי בהטי' ודקדק כן מדברי המוס' נדה וכתובות בתי' השני דדווקא בגמר ביאתו ולא מצא דם מטמא ר"ת דהטי' בגמר ביאה לן שבית אבל בתחילת רוב בקיאין ע"כ למאי מתרמי ג"כ לשאינו בקי והוא תי' שני של התוס' הנ"ל, והיו צריכין לזה דרש"י בתגיגה פי' בהדיא דשמואל יכולי לבעול כמה בעילות בהטיה ע"כ ס"ל לרש"י דבעילה ישרה בדרך גבר בעלמא תפילו לשמואל ע"ל בלי שבירת בתולים וע"כ שמואל בהטי' בעל וע"כ הדרה קושיא לדוכתה ולכן תי' בתופן אחר לגמור ביאה בהטי' צריך דב גוברייה אבל בתחילת ביאה כ"ע בקיאי בהטייה.

וראיתי בשו"ת אמרי אש סי' ס"ו שהקשה לאכתי לן שמעינן מדברי התוס' אלא אם מתכוין להטות אמרינן כ"ע בקיאי בתחילת ביאה אבל אם אינו מתכוין להטות לכ"ע לן שמעינן והא לאמרינן בנדה שאי שמואל דרב גוברייה היינו משום לשאר בשרים תפילו יאמר שבכוונה הטה תפ"ה תקורה כיון שגמר ביאתו ואין אנו בקיאין אבל כל אלא כוון להטות מ"ל אמנם מדברי הריב"ש הנ"ל שכתב שאפשר שיזדמן לף למי שאינו בקי ולף שאינו מכוין ובאמת בגמ' כתובות אם ש"ל שמע הטית אמשול לך משל וכו' ש"ל הכי אמר ליה שמע במזיד הטית ועקרת לדשע ועברת וכו' משמע

דתלוי בלישנא ולל"ק הכ"נ חיישינן שמא הטה אפילו בלי כוונה ועיין רש"י איכא דאמרי בלא מתכוין לא שכיח הטי' ולא אמרינן שמא הטה משמע דללישנא קמא אפילו בלא מתכוין שכיח הטיה ועיין רמב"ם פי"א מה"א הלי"ב ובטוש"ע א"ע סי' ס"ח.

והנה הח"ס ז"ל בשו"ת אמרי אש הנ"ל סי' ס"ז כתב דכל שהערה ולא בעל מחמת דוחק הפתח לעולם תלינן בהטייה דלא שמענו מעולם מי שהחמיר בהבועל בעילת מצוה בשבת לא יבעול וישנה דנימא פעם אחת הערה והטה ובפעם הב' יוציא דם זה לא שמענו אלא אם הטה בראשונה מחמת דוחק יטה גם בשניה וכמה פעמים וגם ע"ז אמרינן רוב בקיאין ומזדמנים להם הטיה וה"ה דלא מחשב הוצאת בתולים אלא בבעילות מירוק הראשונה ומן אז ואילך כל זמן שמרגשת כאב אינה בכלל רואה מ"ת ע"ש.

ולפ"ז עלתה לן שריותא דהאי איתתא דהנה אמרה דמבעלה הראשון לא ראתה דם מעולם וגם לא הרגישה הכנסת כל האבר א"כ תלינן דודאי רק הערה והטה מחמת דוחק הפתח והגם שלא נתכוין להטות דבעל באשתו למה יתכוין להטות מ"מ אמרינן מחמת דוחק הפתח הטה וכל שתלינן בהטייה לעולם תלינן בהטייה ולכן לא ראתה וא"כ נשארה בתולה מבעלה והיא בחשבה שבעלה לא ידעה וחשבה שכבר שבר בתוליה אלא שלא ראתה דם או שנאבד הדם והרופא שם בראה שהערה בה סמך לעצמו שודאי בעל וגמר ביאתו ולא בדק כל צרכו ואח"כ כשבאתה לכאן ובדקה הרופא כאן ראה שהרופא טעה ונתברר האמת שעדיין לא שבר בתוליה וגם בעלה השני כשבא עליה לילה ראשונה לא גמר ביאתו רק הערה בה ולכן ג"כ לא ראתה דם עד שבא עליה שנית ושבר בתוליה וקצת ראי' שאז כבר הרגישה כאבים ולכן נראה דמותרת לבעלה ולא הוי בכלל רואה מ"ת כל זמן שתרגיש הכאבים או שתעבור פעם בלי ראיה ואם שוב תראה אז חיישינן לה כרואה מ"ת.

והגם כי יש לבעל דין לחלוק דהאיך נסמוך על זה שהוא לא הוי רק השערה וגם באיסור של רואה מ"ת אמנם הרי כתב הנוב"י סי' צ"ב דרואה מ"ת לא הוי אלא איסור דרבנן משום קביעת וסת והרבה שקדו חז"ל שלא לאסור אשה על בעלה משום רואה מ"ת וכיון דיש לסמוך על הטי' ויש קצת רגלים לדבר שיש לה כאבים בשעת תשמיש ועד השתא לא הרגישה בכאבים ולכן בואו ונסמוך עלה דהטי' ונתיר אשה לבעלה כנלפענ"ד להלכה, ולמעשה ישאל עוד מורה הוראה אחר גדול בתורה ואז אמט כשיבא מכשורא.

אלו דברי הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תיח

בענין קטן שנתגייר עם אמו בלי הסכמת האב ואביו מאכילו איסורים ומביאו לבית תיפלתם

א' לסדר ראשי המטות התשמ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון וו"ח נו"נ פ"ה אין גומרין עליו את ההלל כג"ת מוה"ר **יחזקאל גרובנער** שליט"א רב ומנהל וועד הרבנים בדעטראיט.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. מכתב תשובתו הראשונה וגם השני' קבלתי והגם כי לעצם הענין כבר דברנו פה אל פה ואני טרוד מאד מ"מ כיון שרצונו של אדם זה כבודו ובפרט לגברא רבא כמעכ"ג אמרתי לכתוב איזה גרגרים כדי להשתעשע בדברי תורה ולהראות חביבותי' גבן.

ושאלת חכם תשובה שלימה ארוכה בכל ושמורה כולו נאה וכמעט לא הניח מקום להתגדר בו והיום בקבלי עוד תוספת על העיקר אומר יפה הורה ויפה דן ודתילד כותיה תילד וזה תוכן השאלה גיורת אחת שילדה בן בגיותה מבעלה עכו"ס ונתגרשה מבעלה עכו"ס ע"פ דיניהם והבית משפט מסר לה הבן ונתן לה רשות לגדלו והוא בן שלש שנים ולאבי העכו"ס נתן הבית משפט רשות ליקח הבן שלו פעם אחת בשבוע על יום שלם. לאחר הגירושין הלכה האשה ונתגיירה היא ובנה עמה ונשאת לישראל כדמו"י והיא שומרת דת ומחנכת את בנה שהוא כעת בן חמש ע"פ התורה ושלחה אותו לישיבת בית יהודה בדעטרויט ברוח התורה ויראה. אמנם דא עקא שהאב המוליד של הבן הקטן הזה לוקח אותו בכל מוצש"ק לביתו כפי צו השופט והבן אוכל שם נו"ט וביום א' שהוא יום אידם לוקח אותו לבית תיפלתם והשאלה אי מותרת האם ליתן בנה להגוי אף שיודעת בבירור שיאכילוהו שם דברים אסורים וגם יקחהו למקומות מגונים שלהם או מחויבת האם למסור עצמה שלא להניח הבן לילך אצל אביו הגוי' ומצידה אם יפסקו לה, האם מוכנת למסור עצמה על זה ואפילו אם הבית משפט יקנסו ויענשו אותה אפילו להכניסה בבית סוהר היא מוכנת לקבל על עצמה. העורך דין שלה טוען שאם יתנו לו זמן לערך ששה או שבעה שבועות יוכל הוא לסדר הענין בשלום ע"י בקשה מהשופט שלא יקח האב את בנו לבית תיפלה שלהם וגם שלא ליתן לו דברים אסורים אבל אם תסרב האשה ולא תציית להפסק, ותלך בתקיפות, אז לא יודע מה יהיה דעת השופט ומעשהו. ומעכת"ר חלק את השאלה לארבעה ראשים: א) אם כשהיא מוסרת בנה הקטן ליד האב נקראת, "ספי ליה איסור בידים". ב) את"ל שלא נקראת, "ספי בידים", אם היא חייבת להפרישו עכ"פ מצד מצות חינוך. ג) אם יש חילוק בקטן בין להפרישו משאר איסורין ובין להפרישו מע"ז. ד) אי מה שלוקח את בנו לבית תיפלה שלהם מקרי ע"ז.

והנלפענ"ד דרשאוה עליו לברר בעצם הגירות של מיוק זה וצגמ' כתובות י"ו ע"ב ע"ש הוצ"ל גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד ופרש"י ע"ד ב"ד אם אין לו אב ואמו מבימתו להתגייר מטבילין ע"ד ב"ד, ג' יהיו בטבילתו כדרך כל טבילת גר והם נעשים לו אב והרי הוא גר על ידם, ומשמע לכאורה דאם יש לו אב אין האם יכולה להבימו לצ"ד דאל"כ ל"ל לרש"י לפרש אם אין לו אב הי"ל אם אביו או אמו מבימין אותו, או היה לו לומר אם אין לו אב ואם ב"ד מטבילין אותו ומדקאמר אם אין לו אב ואמו מבימתו להתגייר משמע דבים לו אב אין אמו יכולה להבימו ואין הבאתה כלום ואין ב"ד מגיירין ומטבילין אותו על דעתם שהרי אינם יכולים לעשות אב שלו כיון שיש לו אב, ודזה מדויק לשון רש"י עוד שפיר, והם נעשים לו אב כלומר דבגירות בעינן דעת האב לקטן ואם היה לו אב שלו אז דוקא האב בידו לעשות כרצונו ולגיירו והטעם כמ"ש בגמ' דאיבא ליה לבן במעשה אביו רק במקום שאת האב ואין לו אז הב"ד נעשים לו אב והרי הוא גר על ידם. ועכ"פ נראה דם"ל דאב מעכב דאל"כ מה זה הטעם והם (כלומר הב"ד) נעשים לו כאב ומאי שייטא דאב לכאן וכ"ש שהאם כאן וזה לכאורה דלא כמו שהבינו כמה מן המפרשים דשיטת רש"י שאם אין לו אב אלו במקום אב וכשיטת הרשב"ץ והריטב"ץ בש"מ שאין הבדל בין אב לאם אלא כשאר פוסקים דאב דוקא בעי וכ"נ דעת המאירי דדוקא אב ע"ש אלא שהב"ד נעשים לו במקום אב ודו"ק. וצ"ל לפמ"ש בגמ' בסמוך ליאע מסייע ליה הגיורת והשפויה וכו' דאיבא להו כמאי דעבד אבוהון וצ"ל דהא ניחותא הוא יותר ועדיף מן הזכות של ב"ד במקום ניחותיה ב"ד כ"ז שאביו אי ומוותר על הזכות של ב"ד במקום ניחותיה דאב וכ"ש לפ"מ שכתב הרמב"ם דקטן לאו בר קיבולי תקנת ב"ד הוא ועכו"ס נמי לאו בר קיבולי תקנת ב"ד וא"כ קטן עכו"ס שיש לו אב ואמי ניחא ליה יותר כמאי דעבד ליה אבוה ממה שעושין לו ב"ד של ישראל וכן נראה קצת לשון הטור יו"ד סי' רס"ח וכו' לו אב יכול לגייר אומו ואם אין לו אב וצ"ל להתגייר ב"ד מגיירין אותו זכות הוא לו וזכין לאדם בלא ידיעתו ע"כ ומדכתב אם יש לו אב יכול לגייר אומו ואם אין לו אב או ב"ד יכולין לגייר אומו אף על פי שאין לו אב ואם אין זה זכות להקטן דטפי ניחא ליה בצוותא דאבוה וכמאי דעבד ליה אבוהו ממה שזכין לו הב"ד של ישראל.

ובעיקר מימרא דרב הונא נתקשיתי בה בלמדי עם התלמידים בלשון גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד וי"ל מדלא מה שאמר גר קטן והלא אכתי נכרי הוא ולמו גר והי"ל נכרי קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד והשתא לשון מטבילין אותו למה לי אמר מגיירין אותו ע"ד ב"ד שהרי הכא לעניין גיור אמרה רב הונא והוא פלא, ולשון הטור נכרי קטן אם יש לו אב וכו' ואם אין לו אב וצא להתגייר ב"ד מגיירין אותו וכו' והנה תקן לשון וכאב נכרי קטן במקום גר קטן ולשון להתגייר במקום מטבילין וכ"כ המאירי גוי קטן שבא לפני ישראלים ואבא מהם שיגיירוהו וכו' ע"ש שנראה דעתו דוקא בקטן שבא עכ"פ ואבא לגיירו אבל בקטן שאינו יודע לתבוע ולא אבא לגיירו אין הב"ד יכולין לגיירו עכ"פ לדידן לשון גר קטן ולשון מטבילין צ"ע. ומצאתי להמאירי שכבר הרגיש בלשון מטבילין וכתב דה"ה שמוהלין אותו ולא אפשר לשון מטבילין אלא מפני שהיא באה לאחר המילה ע"ש.

ולפענ"ד הי' נראה זה דומק מתרי טעמי אבל להם גופיה נחלקו בו הרמב"ן והרמב"ם והמוס' בגר אי דוקא מילה קודם ופא"כ טבילה ולהיפוך לע מהני או דילמא רק סדר הענין כך אבל אם עשה להיפוך מהני וא"כ אפשר מילה אחר טבילה ג"כ גם אי' שני שאי' טבילה אינה בתרווייהו נשים ואנשים עכ"ל הי' יותר נכון אלו אמר מגיירין שהי' כולל הכל.

ואמרתי בס"ד להטור סי' רס"ח תמה על רבינו הבה"ג למה לע פסק כרב הונא שכתב וז"ל כתב בעל ההלכות מרם זו"ק שבאו להתגייר אין מקבלין אותן מפני שאין כשרין להתנות עליהן אבל קטן אע"פ שאין בו דעת מלין אותו ע"פ אבותיו ואיני יודע למה פסק לע כרב הונא דאמר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד והב"י ז"ל כתב דרבינו בה"ג נמי פסק כר"ה אלא דאלו בכל קטן קאמר ר"ה אלא בים לו אב או אם ועיין ב"ח שדחה דבריו ופי' בתופן אחר. ובעיוני תמהתי ארבינו הטור והב"י והב"ח שהרי רבינו הגדול הבה"ג כתב להדיא שם בהל' מילה בסמוך בד"ה יוסף בן פרוך ממזרע זכן אמתא בעא לאסרורי זרעי אתא לקמיה דר' מאירי גאון ז"ל נסבה בלא כמובה וכו' וכך הוו לך בני מינה מהלינן בריעא דקיימת מלוה ובאר הכין כתוב להון גט מרות וכו' ובאר למזכות להון ע"י אתריס מייתי מלתא דבן ולימבלינון וכו' ומע"ג דקטן הוא מטבילין ליה (כתובות י"ף) למאי דר' הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד וכ"ש עבד משוחרר ואין צריך לקבל עליו מצות דהא שייך ליה בחמות דעבדים כו' הרי מבואר דרבינו הבה"ג פסק הא דרב הונא ול"ע מרבינו הטור והב"י והב"ח שלא ניינו לזה ותולי לע היה בגירסתם כן ול"ע.

אלא דלפ"ז ז"כ מתמזק קושית הטור דיהיו דברי רבינו הבה"ג קותרין דלמה כתב בתשו"ק דאין מקבלין אותן מפני שאין כשרין להתנות והרי הב"ד מתנין עליהן, עוד קשה קצת בלשון הבה"ג בהא דתשו"ק שסיים אבל קטן אע"פ שאין

בו דעת מלין אותו על פי אבותיו ולמה שינה מלשון הגמ׳ מטבילין אותו והיל״ל אבל קטן אע״פ שאין בו דעת מטבילין אותו על פי אבותיו.

ואמרתי בס״ד דס״ל לרבינו הבה״ג דמילה וטבילה תרי מילי נינהו ומילה דבעי בזה למיתני עליהו ולקבל עליו עול מצות אין ביד ב״ד לקבל בשבילו אלא או שיקבל בעצמו או שיקבלו עליו אבותיו דבהכי ניחא ליה לקטן במעשה אבותיו ורק היכא דמהלו אבותיו אז שוב אם מת אביו ואמו ב״ד מטבילין אותו על דעתם ודייק כן מלשון רב הונא דאמר גר קטן מטבילין אותו ולא קאמר נכרי קטן וגם לאמר מלין רק מטבילין וע״כ שהאי קטן כבר הוא גר במקצת והיינו שכבר נימול ע״י אביו או אמו ולא חסר רק טבילה בזה מטבילין אותו ע״ד ב״ד ומיושבות כל הקושיות שהקשינו לעיל ומיושב נמי קושית הטור למה פסק דלא כרב הונא דודאי רבינו ס״ל כרב הונא וכמ״ש להדיא אלא דלענין מילה א״א רק ע״י אב ואתי שפיר מאד מה שסיים נמי אבל קטן מלין אותו ע״פ אבותיו ולא אמר מגיירין או טובלין דטבילה מהני אפילו בלי דעת אבותיו אלא ע״ד ב״ד אבל מילה בעי דוקא אבותיו וזה לפענ״ד נכון מאד. בקיצור החילוק דמילה א״א רק ע״פ אבותיו דלהתנות עליהן ולהטיל עול המצות בעי אבותיו, שוב מצאתי להרשב״א ז״ל בש״מ שהרגיש ג״כ בלשון מטבילין ופי׳ דאפשר דוקא טבילה אבל מילה דצער הוא אין מלין ע״ד ב״ד וכ״כ ההפלאה ז״ל מדנפשיה ע״ש ולפ״ז איתחזק סברתן בדעת רבינו הגדול הבה״ג ז״ל וסהדי לי במרומים שב״ה בעצמי כוונתי לדעתם הגדולה. ואתי שפיר דברי רבינו הבה״ג ז״ל מקושית הטור וגם לשון הגמ׳ הכל מתיישב בישוב נכון בס״ד.

ומעתה אית לן לכאורה דעת רבינו הבה״ג דגר קטן רק מטבילין אותו אבל מילה אין ב״ד מלין בלי אבותיו ולפמ״ש המאירי דרק שבא עם אבותיו להתגייר אז מקרי עם אבותיו אבל היכי דאבותיו לא רצו להתגייר לא מקרי ע״פ אבותיו אפילו צוו למולו. ודעת המאירי והטור ועוד גדולי ראשונים דדוקא אב יכול להביא את בנו ולא האם.

והנה התוס׳ כתובות כתבו דגיור קטן לא הוי אלא מדרבנן ולכשיגדל יכול למחות ובכל קטן נאמרה ושיטת הרי״ף יבמות נראה דאינו יכול למחות בנתגייר ע״ד ב״ד דא״כ מה כח ב״ד יפה ובעה״מ והמלחמות פי״ט דשבת תרוייהו פשיטא להו דיכול למחות והוא פסק הלכה וכ״כ המאירי דיכול למחות וכן סתם בש״ע סי׳ רס״ח בפשיטות ומשמע בכל אופן יכולין למחות. ומרן הח״ס יו״ד סי׳ רנ״ג כתב דאע״ג דבש״ע סתם הדברים דיכול למחות לכשיגדל בכל אופן מ״מ בהביאתו אמו צ״ע אי יכול למחות דהנה הבה״ג דחה הא דרב יוסף מהלכתא ופסק להדיא דקטן אין מטבילין אותו ב״ד ומייתי לה הטור ולעומת זה פסק בהביאוהו אבותיו להתגייר הן אביו והן אמו מטבילין אותו ע״ד ב״ד ואינו יכול למחות ובבא בפני עצמו יכול למחות ע״ש, ופלא שלא הרגיש בדברי הרמב״ן ובעה״מ הנ״ל וגם במאירי מבואר דלעולם חוזר ויכול למחות וכדעת הש״ע.

ואגב עוד כתב הח״ס שם בגר שחזר ומחה אם נעקר הגירות למפרע ופשיטא ליה דעוקר למפרע והעלה שם בד״ה מ״מ וז״ל ואי אירע שמיחה ונשאר יין מן אותו היין שנגע בו קודם מחאה נעשה נסך למפרע ובת ישראל שבא עליה נעשית פסולה לכהונה למפרע אבל אין צריך למיחש לזה ע״ש. והנה לענין בת ישראל שבא עליה ודאי פסולה למפרע אבל לענין יין נסך כתב המאירי הנ״ל דאינו מנסך וז״ל המאירי אלא שהגאונים מסכימים שמגעו ביין למפרע מותר הואיל וקטן הי׳ ואע״פ שגוי קטן עושה יין נסך ההיא לגזירה דגדול אבל הכא מילתא דלא שכיחא הוא ולא גזרינן ואף לכשהגדיל באותה שעה שנעשה גדול והיא שעה ראשונה של תחלת ארבע עשרה לזכר יכול למחות ואם קדש אשה באותה שעה ומיחה אינה צריכה גט שנעשה הוא גוי למפרע וסופו הוכיחו שלא חלה קדושה עליו כלל ע״כ ע״ש וא״כ מבואר מיהו דלענין יין נסך לא הוי נסך למפרע ושכן הוא הסכמת הגאונים ז״ל.

ומעתה בנידון דידן שיש לו לקטן זה אב שהוא נכרי ולא הביא את בנו לגייר א״כ לשיטת הטור והמאירי ודעימייהו לא מהני הגירות דבעינן אביו דוקא ולשיטת הבה״ג דאמו הביאתו א״כ מהני הגירות ומיהו לשיטת התוס׳ עכ״פ לעולם הגירות לא הוי אלא מדרבנן ולדעת הש״ע ורוב הפוסקים דבידו למחות א״כ ודאי לא הוי אלא דרבנן כל הגירות שלו.

ובישבי את מעכ״ג נזרקה מפי כי אפשר דבגר קטן כיון דליכא ערבות בו ממילא ליכא דין חינוך עליו רק מכח איסור או מסייע יש למנעו וישראל לא היו ערבין על הגרים עיין סוטה ל״ז ע״ב ובתוס׳ יבמות מ״ז ע״ב ד״ה קשים ודלא כלשון אחר ברש״י נדה י״ג. ובעיוני קצת נראה לפמ״ש הצל״ח ברכות מ״ח ובשו״ת זרע אברהם הובא בברכ״י א״ח סי׳ קכ״ד הל׳ ג׳ דבדרבנן בכלל לא שייך ערבות ולפ״ז כיון דגירות זה לא הוי אלא דרבנן א״כ לית גביה ערבות כלל ואי נימא דלספות בידים איסור דאורייתא למי שאסור רק דרבנן הו״ל כעין לספות איסור דרבנן למי שאסור כלומר כמו בישראל ס״ל להרשב״א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים, הכ״נ לגר שכל איסורו הוא דרבנן מותר לספות אפילו איסורי דאורייתא הו״א שפיר וצ״ע.

ומעב"ג יצא לברר מי כשהיא מוסרת בנה קטן ליד האב נקראת ספק ליה בידים והכיא ממרן החס"ק ז"א סימן פ"ג דלרוב פוסקים מה שמעמידו אצל נכריס לא מקרי ספו לה בידים ובשו"ת בית יצחק ח"א סי' ל"ט מוכח עליו דכיון שאנו יודעים שהנכרי יתן להם לאכול הו"ל ספו בידים, ולפענ"ד הי' נראה למדם דבקטן שא"א לו בתופן אחר הו"ל כספי ליה בידים עיין תוס' ע"ז ו' ע"ב ד"ה מינן מ"מ אם האם כשמוסרה את הקטן תתן לו מאכל שיוכל לאכול כגון שילוהו כמה סענדוויטשעס בלע"ז וכיוצא בזה בלע"ז אז ודאי מה שהוא נותן לו לא הוי ספי ליה בידים וזה ודאי בנקל תוכל ליתן לו מה שהוא כשהאב בא עבורו ומדברה ירצה שהיא דוחקת עבורו ומעשה בדרך כבוד. גם כי האמת שאינו מוכרח שיתן לו ג"ט ואפשר יתן לו בברכה של חלב וכיוצא בזה מדברים שאסורים רק מדרבנן וכה"ג כבר לא מקרי ספי בידים.

האמנם נעומיס עלינו לברי הגאון עמוד ההוראה בדור שלפנינו הגה"ק מוהרל"ב ווייזענפלעד מטשעדין זי"ע שהביא מעכת"ר בסוף תשובתו אשר בהיותכם במחנה ההסגר בעיר שווערלוסקא בברה"מ (רוסיא) ואחר נסיעה של אחד עשר יום בדרכם מיומד לבהמות וסוסים ולא נתנו לאכול רק לחם ומים ואתנו מרק אם שאחשל מאשר סוסים ולא אכלו הגדולים והיו אם ילדים קטנים רכים ורעבים וצועקים ועל רכבת השני' בא פתאום הגאון הקדוש זצ"ל מטשעדין ושאלו אומו אם מותר ליתן להילדים המרק לאכול והשיב הגאון זצ"ל כאשר בזה הלשון אין לי שום היתר ליתן בידים למיונקות מאכלות אסורות שאטאטס הלב וגורמים טבע רע ואף בקטן שלא הגיע לחינוך כאב השל"ה בשער האותיות אות דרך ארץ בידים להרגיל ולאחר הקטן במידות טובות ויזהרו מעת שיוכל לדבר ולא יאמרו ממנו מוסר לפי הבנתו, והוא מעשה נורא מגאון הדור קדוש וטהור מה נאמר בזמן אשר נורא כזה שהיו בהסגר להורות בקדושה אפילו לקטנים כאלו ואילו לא נאמר אלא בשביל מעשה זו והוראה זו הי' כדאי כל המכתב.

גם כי לעיקר דינא אחר כל הפלפולים ראיתי לרבינו הגאון מהר"ם שיק יו"ד סי' רנ"ג שכתב נשאל אם בגר קטן אי רשאין להאכילו איסור דאורייתא בידים לפי דעת הר"י בכתובות דף י"ג דהוי רק מדרבנן הגירות ובפרק מי שמתו דשיעור דרבנן וכר מיוד דרבנן שוין והעלה שאסור לספי ליה בידים הגם שיש הרבה לפלפל בראיתו שהביא מדין בית יוסף אבן העזר סי' ס"ט ומתנו מרק אם שאחשל מאשר סוסים ולא אכלו הגדולים והיו אם ילדים קטנים רכים ורעבים וצועקים ועל רכבת השני' בא פתאום הגאון הקדוש זצ"ל מטשעדין ושאלו אומו אם מותר ליתן להילדים המרק לאכול והשיב הגאון זצ"ל כאשר בזה הלשון אין לי שום היתר ליתן בידים למיונקות מאכלות אסורות שאטאטס הלב וגורמים טבע רע ואף בקטן שלא הגיע לחינוך כאב השל"ה בשער האותיות אות דרך ארץ בידים להרגיל ולאחר הקטן במידות טובות ויזהרו מעת שיוכל לדבר ולא יאמרו ממנו מוסר לפי הבנתו, והוא מעשה נורא מגאון הדור קדוש וטהור מה נאמר בזמן אשר נורא כזה שהיו בהסגר להורות בקדושה אפילו לקטנים כאלו ואילו לא נאמר אלא בשביל מעשה זו והוראה זו הי' כדאי כל המכתב.

אלא דמ"מ מצד חינוך ואפרושי מאיסורא ל"ע והוה מצד חינוך יפה העיר מעכ"ג מתרי טעמי חדא לאפילו האם לבנה נמי כתבו רוב פוסקים לאין על האם חיוב חינוך רק על האב ומע"כ האריך בדבר מצ"ח יומא פ"ב ע"ב ובש"ת סי' ס"ג שמ"ג ס"ק קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין עליו להפרישו אבל אביו מצווה עליו לגעור בו ולהפרישו מאיסור לתורייתא ובזיר מ"ט מחלוקת ובמג"א בשם מהר"ס ב"ב הובא בקה"ל לאין האם חייבת לאחך את בנה ובעיומי קלת ממרתי להביא רבי' מגמ' כתובות ק"ב מי שמת והניח בן קטן לאמו ועיין רמב"ם פכ"ג מהל"א הי"ח ובהשגת הראב"ד ובה"ה שם ולכ"ע החינוך על האב ולא על האם לחל"כ מאי תמהו שם הראב"ד עכ"פ נראה משם להביא להחינוך הוא חיוב על האב ולא על האם וכ"פ בש"ע הרב ע"כ כאן אפילו מצות חינוך ליכא על האם אלו היתה בחמת אמה וכ"ש בגר שאין לה אם כלל ודאי אין עליה חיוב חינוך כלל ואפילו על הב"ד מספקינא ליה אם יש אין חינוך כה"ג ובפרט שיכול למחות אפשר דיש זה שלא יאמרו לו דברי תורה שאם יאמה הו"ל באיסור לימוד תורה לעכו"ם ול"ע. ומ"ש מעכ"ג להגס לליכא חיוב חינוך מ"מ ליכא ענין מצד תוכחה הנה זה הוא ודאי ענין אל מצוה אין זה חיוב עליה יותר משאר כל אדם כנלפענ"ד.

וברגע נפל מילתא בלבי לפמ"ש במדרש בשלח שאתן הקב"ה התורה לישראל ובקש מהם ערבים עד שאתנו בניהם ערבים וקבל הקב"ה הערבות ומ"כ בג' שערבו את בניהם מייבים לאחך את בניהם ולהדריכם בחופן שיוכלו לקבל הערבות עליהם אבל בגרים שלא שעבדו את בניהם להיותם ערבים לאחותיהם הכ"ל ליכא חיוב חינוך ואפרט לשיטת הרמב"ן דחיוב חנוך הוא על האב ולא על הקטן לעולם ומ"כ בגר שאין לו אב ליכא דין חינוך כלל ול"ע.

האמנם מה שכתב מעכ"ג בענין התיפלה ואיזלייהו דע"ז אם האם מצווה להפרישו או לא וגם תמה שלא מצא בשום מקום לא בש"ס בבלי ולא בש"ס ירושלמי רשומים ואחרונים לאין ב"י מצווין על השיתוף רק הרמ"א בא"ח סי' קנ"ו שאין הכותים בזה"ז נשבעים בע"ז ולשון זה הטעה לכמה מכמיס, הנה בחמת כי דבר זה מחלוקת רבותינו התחרונים ז"ל ומקור מחלוקתם כנראה הוא בגיתור דברי התוס' קהדרין ס"ג והרא"ש והר"ן שם ובתוס' בכורות ורבינו ירוחם עיין שאר חפרים סי' כ"ד לכבר התפלא על זה ובוב"ת יו"ד סי' קמ"ח שגיין עליהם מעכ"ת ושו"ת ושב הכהן סי' ל"ח נמי ס"ל דב"י מצווין על השיתוף ממנס בשו"ת חו"י סי' קפ"ה ובס' מור וקציעה ח"ת סי' רכ"ד כתב בפשיטות דלא נקטוו ב"י ועיין יד שאול סי' קנ"ח ושו"ת מ' מ"ח סי' כ"ו ובה מני בעניי התרכתי בזה במקום אחר ועיין

מנ״ח מצוה כ״ו עכ״פ דא ודאי היא מחלוקת גדולה בין הפוסקים וקצת אמרתי מדברי הרמב״ם פ״א מהל׳ ע״א ופ״ב שם ה״א שדור אנוש טעות גדול טעו אנוש ודורו שהיו יודעים את השם רק חשבו שיש להגלגלים להנהיג את העולם ונתנן הקב״ה במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד וכו׳ ע״ש והנה הי׳ זה עובד ע״ז ע״י שיתוף ואפ״ה נקראו עובדי ע״ז מבואר דב״נ נאסר בשיתוף דהרי הם ב״נ וצ״ע.

אלא דאפילו נימא דב״נ אינו מצווה על השיתוף אבל התינוק הזה שכבר נתגייר ולגביה ודאי אין נפ״מ אם הוא הולך לשם אם הוא ע״ז ע״י שיתוף או שלא ע״י שיתוף ואפילו במה שמעכ״ג כתב דהאב אינו אדוק בע״ז אלא הולך לשם להפגש עם חבריו הנה כל זה לנפשיה אבל על הקטן מוטל איסור שלא ליכנס במקום ע״ז זו, והגם שכתב המחבר סי׳ קמ״ח סי״ב דעו״כ בזה״ז אינם בקיאים בטוב אלילים והם רק מנהג אבותיהם בידיהם, מ״מ ודאי דאסור לנפש מישראל ליכנס לשם יהי׳ לאיזה טעם שיהי׳ ולכן השאלה רק אי האשה הגיורת מחויבת למסור נפשה כדי להציל את הילד מליכנס שמה ולדינא נלפענ״ד דודאי אם אפשר בניקל שלא להניחו ודאי צריך שלא להניחו לילך שמה אבל אם הוא כרוך בסכנה וכיוצא בזה אין עליה שום חיוב יותר משאר ישראל ואדרבה החיוב הוא על ב״ד של ישראל להצילו והוא בכלל פדיון שבויים שמוטל על כל ישראל אם אפשר להציל נפש מישראל שלא יפול שבוי ויכריחוהו ליכנס לבית תיפלתם כיתום שאין לו אב ואם, כיון שגיירוהו ע״ד ב״ד והם נעשו לו אב וכמ״ש לעיל דהיינו ע״ד ב״ד שהם הב״ד נעשו לו אב והו״ל כקטן שנולד דמי.

ואולי דהכא קצת קיל הדבר כיון שיש כמה ספיקות בענין הגירות וגם לדעת התוס׳ ורוב הפוסקים לא הוי אלא גר מדרבנן דבידו למחות לכשיגדל ואיכא ס״ס טובא ספק אי קיי״ל דבכל אופן הו״ל גר ואת״ל דהוי גר ספק ימחה לכשיגדיל ספק לא ואפילו את״ל דלא ימחה מ״מ עכשיו ליכא אלא גירות דרבנן ואפשר דבכה״ג ליכא חיוב חינוך ואפרושי מאיסורא כלל דלא נצטוו רק על קטן ישראל ודאי ועוד כמה ספיקות ולכן לפענ״ד הנני מסכים עם מעכ״ג שאם העורך דין סובר שבעוד ששה או שבעה שבועות יכול לסדר הענין יש להמתין לזמן הזה ובתוך הזמן ההוא בכל פעם שיבא הבעל תעשה האשה דברים לאכול ויתנהו להקטן שיקח עמו.

ומיהו על הליכתו לתיפלה קשה לי מאד כי מבואר בירושלמי הביאה הר״ן פ״ק דע״ז דאלישע בן אבויה שהוא אחר, שיצא לתרבות רעה, הוא שאמו בשעה שהיתה מעוברת ממנו עברה דרך ע״ז והריחה מריח שלהם והעובר נהנה מזה וזה גרמה לו שיצא לתרבות רעה ע״ש והוא פלא והגם דבתוס׳ חגיגה ט״ו ע״א ד״ה שובו בנים הביאו טעם אחר בשם הירושלמי ובש״ס בבלי שם נמי אמרו טעם אחר אמנם בחידושי ביארתי בס״ד דהא והא גרמו דבא זה ולימד על זה. ועיין תוס׳ ע״ז דף י׳ ע״ב ד״ה אמר ליה אמרינן במדרש חלב מטמא חלב מטהר וכו׳ דבשביל פעם אחת שינק אנטונינוס חלב טהור זכה ללמוד תורה ולהתגייר וממילא ח״ו להיפוך ולכן אמר משה פה שעתיד לדבר עם השכינה ינק מנכריה ועיין רמ״א יו״ד סי׳ פ״א ס״ז בהג״ה לא תאכל המינקת אפילו ישראלית דבריה האסורים וכן התינוק בעצמו כי זה מזיק לו בזקנותו ובפר״ח שם אות כ״ו דאע״פ שקטן אוכל נבלות אין מצווין להפרישו היינו מצד עיקר דינא אבל מ״מ יפרישוהו מפני שמזיק לו בזקנותו שגורם לו טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה ולפי שבזמנינו אין נזהרים מעניינים אלו רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבדור ואין יראת ה׳ נוגעת בלבבם ואף אם יוכיחם בפניהם לאו בר קבולי מוסר נינהו והביא שם מעשה דירושלמי מאלישע (אחֵר) שלא בא לאותה מעשה אלא מפני שאמו הריחה על בתי עכו״ם מאותו המין והיה אותו הריח מפעפע בגופיה כארס ע״ש ולפיכך צריך ליזהר בדבר עכל״ה והוא פלא ובאמת מה נאמר על עזי פנים שבדורינו אם הוא קבל עצמו עליהם אבל באמת שבדורינו אין נזהרים רובם בפרט לקטני קטנים ונשים מעוברות הולכות בכל מקום לבי לפומי לא גליא.

אלו דברי ידי״נ דושה״ט ושכ״ת וכאש״ל ויסלח לי מאד על מיעוט פלפולי כעת כי אני מוטרד בהדפסת ספרי בס״ד ועוד חזון למועד, ובין המצרים ישלח לנו מדלג על ההרים ויגאלנו גאולת עולם ידי״נ בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תיט

בענין מנהג נשים צדקניות שמגלחות שערות ראשן

ג׳ לסדר וזה שער השמים התשמ״א בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרהגה״צ פ״ה גפן פורי׳ וכו׳ כג״ת מוה״ר בנימין יהושע זילבער שליט״א בעמח״ס אז נדברו י״ח ועוד ש״ס ב״ב.

אחדשכת״ר בידידות נאמנה. קבלתי ספרו שו״ת אז נדברו ח״י היקר לי מאד וכו׳ ולאות אהבה אציין על מה שכתב בסי׳ כ״ח (דף פ״ב) ותמה ארבותינו הצדיקים האחרונים ז״ל שכתבו על מנהג נשים צדקניות שמגלחות שערות ראשן לאחר הנשואין הוא מנהג קדוס המוזכר בשו״ת ח״ס יו״ד סי׳ קצ״ה שנשאל ע״ד כלות שטובלות ועתידין

לקון שערן מאר בעילת מצוה למה לף יהא תליגה וכ״ג תמה שמשם רמ״י להיפוך דרך השערות המרוכות המנהג לקון (ולף בגלח) משום דמעכב כיסוי הראש היטיב ובמשובה ל״ו המדבר מכיסוי הראש מינו מוכר כלל המנהג הזה וכן בזוועתו שמזהיר בנטותיו לכסות היטב שלף יצף תפילו שערה מחת מוכח שבנותיו של הח״ס לף היו מגלחות השערות ע״כ.

ולפענ״ד נדקו דברי רבותינו המחרונים בדברי מרן הח״ס ז״ל ומ״ש מעכ״ג שמשם רמ״י להיפוך לף יהעגו מהיכן יצף לי׳ המשמעות להיפוך וכנראה שדייק מלשון שכתב שערות המרוכות לקון ולכן כתב בקונרייס (ולף בגלח) ולפענ״ד פשוט דמין זה דיוק כלל ומדברי הח״ס כתב כן על לשון חז״ל דכל העומד לקלוץ ואמרו לקון דנופל לשון לקון על קלילה מבל כוונתו לעשם העניו בגלח ורמ״י ברורה לפיהו מחלק בין קלילה לגילוח מלשון השאלה שכתב וז״ל הכלות שטובלות ושערותיהן מרוכות ושתידין לקון מאר בעילת מצוה ע״כ משם פר״מ שיחזו כיון שקופן להתגלח כו׳ הרי כתב שקופן להתגלח וגילוח משמע גילוח לגמרי, ובשמוך עוד שם וז״ל יהי׳ אין שיהי׳ אין השערות עומדות להתגלח בשעת טבילה עד אחר בעילת מצוה והבעילה מפסקת בין טבילה לגילוח לף שייך עומד לקון ע״כ הנה שהזכיר וכתב מפורש ג׳ פעמים שקופן להתגלח ולהתגלח פשוט דמשמע כל השערות.

ואפילו אם נתעקש לדייק שערות מרוכין נרמה פשוט דכוותו דנשים ליכא קפידא להתגלח כדרך הנזיר או מגורע עד שלף ישאר שער כלל אפילו כדי לכוף רגש לעיקרו דנזיר ומגורע וכל שאר המתגלחים דכתיב בהו גילוח בשער דינף הוא שלף ישאר אפילו משהו שער ולזה קאמר שערות המרוכין היינו השערות שדרכן של בתולות לגדל והם מרוכין ולאחר הנשואין מגלחין אותן אבל ודאי דמגלחין לגמרי עכ״פ פשוט דהכוונה לגלח כל השערות, ועיין שו״ת בית שערים למרן סי׳ רע״ו דג״כ פשיטא לי׳ שקונסים כל השערות, ועוד דאין מתלמידי תלמידיהון שמו״ל הגה״ק מוהרי״ע כהנא מבדק״ק מוגוואר הי״ד הי׳ תלמיד הגאון הגדול ר׳ חיים זצי מאנהיימער שהי׳ תלמיד מרן הח״ס ז״ל והכי נהגין ומדברי הקפידו שלף ישארו אפילו מה שקורין בייי האר, אלף לגלח את הכל, ועכ״פ מדברי מרן הח״ס נסי׳ קל״ה מפורש דדרכן הי׳ לגלח כל השערות ומה שדייק מסי׳ ל״ו שכתב שם לענין כיסוי שערות הנה שם כתב לענין דינף שלמקומות שלף נהגו לגלח או לנשים שלף שמעו לגלח עכ״פ צריך לכסות כל שערות רגשן.

עוד י״ל לפמ״ש לעיל דהנשים המגלחות אין מגלחות כנזיר בשער משום דף יבצם גבר שלף מגלחות ונשארים השערות מרוחקות מקצת שערות ומדברי הרמב״ם ז״ל ומ״ש מעכ״ג שמשם רמ״י להיפוך לף ידעינו מהיכן יצף לי׳ המשמעות להיפוך וכנראה שדייק מלשון שכתב שערות המרוכות לקון ולכן כתב בקונרייס (ולף בגלח) ולפענ״ד פשוט דמין זה דיוק כלל ומדברי הח״ס כתב כן על לשון חז״ל דכל העומד לקלוץ ואמרו לקון דנופל לשון לקון על קלילה מבל כוונתו לעשם העניו בגלח ורמ״י ברורה לפיהו מחלק בין קלילה לגילוח מלשון השאלה שכתב וז״ל הכלות שטובלות ושערותיהן מרוכות ושתידין לקון מאר בעילת מצוה ע״כ משם פר״מ שיחזו כיון שקופן להתגלח כו׳ הרי כתב שקופן להתגלח וגילוח משמע גילוח לגמרי, ובשמוך עוד שם וז״ל יהי׳ אין שיהי׳ אין השערות עומדות להתגלח בשעת טבילה עד אחר בעילת מצוה והבעילה מפסקת בין טבילה לגילוח לף שייך עומד לקון ע״כ הנה שהזכיר וכתב מפורש ג׳ פעמים שקופן להתגלח ולהתגלח פשוט דמשמע כל השערות.

ואפילו אם נתעקש לדייק שערות מרוכין נרמה פשוט דכוותו דנשים ליכא קפידא להתגלח כדרך הנזיר או מגורע עד שלף ישאר שער כלל אפילו כדי לכוף רגש לעיקרו דנזיר ומגורע וכל שאר המתגלחים דכתיב בהו גילוח בשער דינף הוא שלף ישאר אפילו משהו שער ולזה קאמר שערות המרוכין היינו השערות שדרכן של בתולות לגדל והם מרוכין ולאחר הנשואין מגלחין אותן אבל ודאי דמגלחין לגמרי עכ״פ פשוט דהכוונה לגלח כל השערות, ועיין שו״ת בית שערים למרן סי׳ רע״ו דג״כ פשיטא לי׳ שקונסים כל השערות, ועוד דאין מתלמידי תלמידיהון שמו״ל הגה״ק מוהרי״ע כהנא מבדק״ק מוגוואר הי״ד הי׳ תלמיד הגאון הגדול ר׳ חיים זצי מאנהיימער שהי׳ תלמיד מרן הח״ס ז״ל והכי נהגין ומדברי הקפידו שלף ישארו אפילו מה שקורין בייי האר, אלף לגלח את הכל, ועכ״פ מדברי מרן הח״ס נסי׳ קל״ה מפורש דדרכן הי׳ לגלח כל השערות ומה שדייק מסי׳ ל״ו שכתב שם לענין כיסוי שערות הנה שם כתב לענין דינף למקומות שלף נהגו לגלח או לנשים שלף שמעו לגלח עכ״פ צריך לכסות כל שערות רגשן.

עוד י״ל לפמ״ש לעיל דהנשים המגלחות אין מגלחות כנזיר בשער משום דף יבצם גבר שלף מגלחות ונשארים השערות מרוחקות מקצת שערות ומדברי הרמב״ם ז״ל ומ״ש מעכ״ג שמשם רמ״י להיפוך לף יהעגו מהיכן יצף לי׳ המשמעות להיפוך וכנראה שדייק מלשון שכתב שערות המרוכות לקון ולכן כתב בקונרייס (ולף בגלח) ולפענ״ד פשוט דמין זה דיוק כלל ומדברי הח״ס כתב כן על לשון חז״ל דכל העומד לקלוץ ואמרו לקון דנופל לשון לקון על קלילה מבל כוונתו לעשם העניו בגלח ורמ״י ברורה לפיהו מחלק בין קלילה לגילוח מלשון השאלה שכתב וז״ל הכלות שטובלות ושערותיהן מרוכות ושתידין לקון מאר בעילת מצוה ע״כ משם פר״מ שיחזו כיון שקופן להתגלח כו׳ הרי כתב שקופן להתגלח וגילוח משמע גילוח לגמרי, ובשמוך עוד שם וז״ל יהי׳ אין שיהי׳ אין השערות עומדות להתגלח בשעת טבילה עד אחר בעילת מצוה והבעילה מפסקת בין טבילה לגילוח לף שייך עומד לקון ע״כ הנה שהזכיר וכתב מפורש ג׳ פעמים שקופן להתגלח ולהתגלח פשוט דמשמע כל השערות.

הנה כשהזהיר אותם רק במלבושים הזהיר אותם ועל השערות לף די שלף הזהיר אלף שאפילו לף הזכיר כלום מכיסוי שאר בנותיו דזה די׳ דבר פשוט מבנותיו כיון שהיו מגולחות אלף שיזהרו מריעות נשים שמוליאות אפילו שאר אחת אבל משערות עצמן אין שום הוכחה שלף גלחו בנותיו שערות רגשן והגם שמעלתו כתב בקונרייס (וזה לף נוגע למעשה מאחר שזה תלוי במנהג אלף למען בירור אבל תליגה לומר דהוי פריעת רגש ממש שהרי אנו מצווין על תורת אמת כמו שאנו מוזהרין על פריעת רגש בשאר עכ״ל) ודברים האלו הביאנו להוסיף דברי אלו למען בירור החמת דמדברי צוואת מרן ליכא אפילו רמז שבנותיו לף יי׳ מגולחות שערות רגשן ולפענ״ד זה ברור ואמת. והיום דברתי עם הרה״ג ממאטערסדארף פה נכד מרן הח״ס ואמר לי שאמו היתה מגולחת שערות רגשה.

וידועים דברי הזוה״ק פ׳ נשא דנוקבא צעי לספרע שערה כל אחית לאחדוגע ואשאע דצריכין לקון שערות שנתגדלו עכ״פ לפענ״ד למען בירור החמת מדברי מרן הח״ס רמ״י למנהג שהיו מגלחין שערות עכ״פ משובה הנ״ל דבסי׳ קל״ח.

ולא אכחד מעטי דבשו״ת תשב״ץ ח״ג סי׳ רל״ט הביא משפט הבנות שנותנין להם מתנות ביום קלילת הפאות עכ״פ כדי לכוף רגשן לעיקרן ועיין שלחן העזר סי׳ ט׳, ולפ״ז כתב מרן הח״ס דגם חותן השערות הקלרות לף יגלו כלל אלף יכסו חותן לגמרי ופשוט דזה כוונתו גם בזוועתו לבנותיו הנדקניות לכסות אם שערות רגשן כלומר דאפילו מה שירגה או בזמן שיגדלו קצת מזמן לזמן עד שיגלחו חותן נריכין לכסות.

כמשפט הבנות משמע דכבר בזמנם היו קוננים השערות לאחר הנשואין ואולי מאז כבר היו חותכין השערות לגמרי או אפשר שהיו חותכין רק הקליעות מה שקוראין פלעכטלעך או צעפלעך שהיו קוראין להן פאות עכ"פ נראה דכבר בימיהם היו קוננין השערות של הנשים ואולי הוא ע"פ הזוה"ק הנ"ל והיו קוננין השערות ארוכות ונשארו רק קצרות ופשוט דלקיצור זה אין אנו יודעין כמה שיעורן ואולי פירוש קיצת הפאות היינו מן הצדדין ועיין רש"י פ' במה אשה (נ"ז סע"ב) כמה מיני לבושים לובשת בכדי שלא יגלו שערותיה האחד כפה של צמר ועליה שבכה שמכסה השערות יותר ומתפשטת למטה מהשבכה ואח"כ יש עוד אסטמא והוא הנקרא כליא פרוחי לכלוא ולמנוע שלא יצאו שערות קטנים חוץ לקשוריה ע"ש בד"ה כליא פרוחי וד"ה כליא ובערוך ערך סבכה איתא דכשיוצאת לשוק משימות עוד סודר בראשיהם הביאו הר"ש פכ"ד דכלים ובצ"צ א"ע ח"א סי' קל"ט. מבואר מיהו דגם על שערות קטנים שלא יצאו חוץ לקשוריה היו לובשין כליא פרוחי א"כ י"ל בפשיטות דמה שכתב הח"ס בסי' ל"ו לענין כיסוי נמי אפילו נשים המגלחות מ"מ צריכין כיסוי לשערות קטנות האלו.

ומחמת הטרדות אסתגר כעת הגם כי יש לי עוד הערות ואי"ה אולי אפנה עוד להשתעשע בדבריו היקרים ועד התם הנני בזה ידי"נ דושכ"ג וכאש"ל וחוזר על הראשונות שיוסיף תת כח התורה וקוי ה' יחליפו כח דשנים ורעננים דושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תב

בענין במש"כ הפנ"י דבב"נ מיתת הבעל אינו מתיר את אשתו

ז' מנ"א התש"מ בנ"י יצו"א

בין המצרים ישלח לנו מדלג על ההרים ויגאלנו גאולת עולם. ובראשם מורנו גאון הגאונים רב הרבנים ישראל אשר בו מתפאר ציס"ע אספקלריא המאירה שר התורה והיראה רבן של ישראל כקג"ת מוה"ר **יעקב ישראל קניבסקי** שליט"א בעמח"ס קהלות יעקב על כל הש"ס ועוד גדול מרבן שמו.

אחדשבג"ק ביראת הכבוד הראוי ובאהבה אמת. נתמלא הבית אורה באור תורתו של מעכג"ק שליט"א ספרו הבהיר קהלות יעקב ע"מ ראש השנה שקבלתי ובטובו זכה וזיכה את הרבים כו'.

ולאות שעיינתי בספרו היקר בסי' ז' הביא מעכג"ק דברי הפנ"י קידושין י"ג דבב"נ מיתת הבעל אינו מתיר את אשתו דעשה דודבק באשתו ולא באשת חבירו איכא בב"נ אף לאחר מיתת הבעל דדוקא בישראל מסקינן דמיתה דומיא דגירושין שגומרת ומתרת אבל בב"נ העשה כדקיימא קיימא, ותמה מעכג"ק מדברי הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"ח מאימתי תהי' אשת ב"נ כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא הוא או היא לפרוש ותלך לה כו' כל זמן שירצה היא או הוא לפרוש זמ"ז פורשין ע"כ. וא"כ לאחר מיתת הבעל לכאורה לא גרע מפירשה ממנו דהותרה ודברי הרמב"ם נובעים מירושלמי קידושין ומד"ר בראשית פ' חיי וצ"ע ע"כ קושית אדם קשה כברזל מעכג"ק.

ובעניותי כן ראיתי גם אני בספר לימודי השם פ' בראשית שהקשה להפנ"י מגמ' סנהדרין נ"ח שדרשו אביו זה אשת האב אליבא דר"ע דקיי"ל כותיה ואפילו איננה אמו ואמרינן עלה דאשת אביו היינו אפילו מת האב דאלו בחיי האב ה"ה בכלל אשת איש שנלמדה מבאשתו ולא באשת חבירו ואי נימא כפנ"י דבב"נ אין מיתת הבעל מתיר ולאחר מיתה נמי אכתי היא א"א א"כ למ"ל קרא לאסור אשת אב לאחר מיתה הא בלא"ה אסורה ליה מדין א"א ותי' לעצמו שגירשה מחיים וקמ"ל דמ"מ אסורה לו משום א"א.

ולפענ"ד נראה דלכאורה קשה אשת ב"נ שזנתה שנהרגת כמבואר (סנהדרין נ"ז ע"ב) אימא בת נח שזינתה לא תיהרג דכתיב על יעזוב איש ולא אשה א"ל הכי אמר רב יהודה והיו לבשר אחד הדר ערבינהו קרא ע"כ ועיין צל"ח ברכות כ"ב רש"י ד"ה את האשה שחידש בשפחה חרופה דוקא ישראל מוזהר על השפחה אבל היא אינה מוזהרת וצ"ע ובשו"ת בית שערים יו"ד סי' רכ"ז ג"כ צ"ע, מ"מ כיון דבב"נ כל שרוצה לפרוש בין היא או הוא פורשים וא"א כשפרשה והלכה וזינתה עם אחר אין לך גט גדול מזה ומעשה רב שפרשה ממנו ולמה חייבת מיתה ובפרט לפמ"ש המהרי"ק באשה שזנתה בשוגג שסברה שמותר לזנות מ"מ נאסרה על בעלה דעכ"פ תמעול מעל איכא ותי' האחרונים ז"ל דבב"נ נמי אם רוצים לפרוש זה מזה מהני ומיהו צריך לכוין לפרוש זה מזה ואולי צריך שיאמרו זה לזה שהם פורשים זה מזה אבל אשת איש שהלכה וזינתה עם אחר ולא נתכוונה לפרוש מבעלה ואדרבה רצונה לחזור לבעלה ורק בזנות היא עם השני כה"ג נהרגת משום א"א שזינתה נמצא דבב"נ עכ"פ בעי כוונה לפרוש מבעלה ואחרת ליכא גירושין. ולפ"ז יש ליישב קושית הלימודי השם דלעולם נימא כפנ"י דאין מיתת הבעל מתיר ומ"מ נפ"מ אי נאסרה משום אשת אב וכגון שאמרה רצונה להפרש ממנו לאחר מיתה דנראה פשוט דאשת ב"נ אפילו להפנ"י דאין מיתה מתרת מ"מ אם לאחר שמת רצתה לפרוש ממנו יכולה ומ"מ אסורה לו משום אשת אב אף דליכא עליה איסור א"א.

ולפ"ז נראה דאפשר ליישב גם קושית מעכג"ק דודאי הרמב"ם ס"ל דבידו לשלחה או שתצא היא מתחת רשותו כל זמן שתרצה לצאת אלא דכל זה אם ירצו לפרוש או שהיא או הוא יתרצו לפרוש אבל צריך כוונה לזה ובלי כוונה הכ"נ דלא מהני ולא הוי גט ולכן אפילו מת הבעל אכתי איכא לעשה דודבק באשתו כיון דלא הפרישו זה מזה וכיון דבגירושין שלהם ברצון תליא וכל זמן שרצונה להיות אגודה בי' אסורה, ומצד הסברא מצינו ביונה שמת בן זוגה שוב לא תנשא לעולם והכ"נ בב"נ להפנ"י.

שנית הי' נראה בדיוק לשון הפנ"י שכתב וז"ל אור"י דאיכא עשה בא"א כגון ודבק באשתו כו' ונראה דלפ"ז אפילו לפי המסקנא כו' והנה דייק הפנ"י דוקא לפי שיטת ר"י דאיכא עשה בא"א דודבק באשתו וא"כ י"ל דהפנ"י נמי מודה דלדעת הרמב"ם לאחר מיתה ניתרת ולא כתב כן אלא לפי דעת הר"י וצ"ע.

ועוד בו שלישיה דלכאורה הי' נראה לומר דבירושלמי קידושין פ"א ה"א ובמד"ר בראשית פי"ח ה' הנ"ל נחלקו בזה דאיכא למ"ד דב"נ אין להם גירושין כלל דכתיב ודבק באשתו ופרש"י שהכתוב מזהירו להיות דבוק בה תמיד וא"א לפטור ממנה והר"ר דוד בחי' הר"ן סנהדרין נ"ח כתב שקרוב הוא שנאמר דב"נ אין לו היתר לעולם בגירושין כמ"ש כי שנא שלח אמר ה' אלקי ישראל (מלאכי ב') לא ייחד הקב"ה שמו על הגירושין אלא בישראל בלבד ע"ש, ולפ"ז אפשר דהפנ"י ס"ל כהירושלמי דבב"נ ליכא גירושין כלל וא"כ שפיר י"ל דמיתה נמי אינה מתרת דליכא בהו גירושין כלל שהקב"ה לא ייחד שמו על הגירושין לא בחייהם ולא לאחר מותם אליבא דהאי מ"ד עכ"פ.

סימן תבא

איסור למול ילד שהוא ירוק

עוד להנ"ל

בסי' ע"ד מילה בילד שהוא אדום או ירוק מאסף שיטת הפוסקים והביא דעת היד הקטנה הל' מילה דבאדום וירוק נמי צריך להמתין ז"י מעת לעת וכן שמע דבשו"ת בית יצחק הורה להמתין ז"י ובדעת רבינו הגדול הגר"א ז"ל מספקא לי' דביו"ד סי' רס"ג סק"א אמה שכתב בש"ע וצריך ליזהר מאד ציין כמ"ש בסי' רמ"ב ס"ב והתם מיירי דימתין ז"י מעל"ע שוב כתב דיש לפרש בתרי אנפין ומדברי הרשב"א יבמות בשם גאון (דף ע"א ע"א ד"ה מה) משמע דס"ל דאינו צריך להמתין וכ"כ המאירי שבת קל"ז ד"ה קטן נימול לשמיני ובס' תמים דעים סי' קע"א מבואר להדיא דבירוק א"צ להמתין וכ"מ לשון הב"ח הגם שיש בלשונו גמגום והאריך קצת.

ולפי שמעכג"ק כנראה אין לו ספר בית יצחק שכתב ושמעתי וכו' ולכן אמרתי להעיר קצת דבשו"ת בית יצחק הנ"ל (יו"ד סי' צ"א אות ו' ח"ב) הביא דברי הרשב"א ודברי התמים דעים הנ"ל והביא שם ויכוח מהגאון מהרש"ק בטטו"ד סי' ר"כ והגאון בעל חסד לאברהם בדברי הרשב"א והגרש"ק פסק כהיד הקטנה דצריך להמתין ז"י מעל"ע והחסד לאברהם חלק עליו והבית יצחק ז"ל יצא כמכריע ביניהם דאם כבר נדחית המילה מזמנה צריך להמתין ז"י מעל"ע ואח"כ ימול ואם הוא ביום השמיני אז ימול תיכף ולא ימתין וביארו בזה לשון הב"ח המגומגם ושנתקשה בו גם מעכ"ג והביא שם גם דברי המאירי וא"כ כבר ראו האחרונים דברי הראשונים הללו וחלקו עליהם. והנוב"ת סי' קס"ה כתב מדעתי' דנפשי' וז"ל ושצוה ר"נ להמתין בודאי ג"כ הזהיר שיהא בריא וחזר שמסתמא לא באותו רגע שיופסק האדמימות התיר למול אותו דמן הסתם הוא חלוש עדיין כיון שלא נבלע דמו עד עתה ופלא שלא הרגיש בכל הנ"ל.

ובאות חייס ושלום להגה"ק ממונקאטש סי' רס"ג אות א' האריך ג"כ והביא כל הנ"ל וכתב דבשבת שחל בו יום השמיני וחזר המראה געל למראיתו ולא עברו עדיין ז"י מעל"ע אין למולו בשבת דודאי יש לחוש לספק חילול שבת ואם הוא געל ממש גם בחול אין למולו כשחזר לבריאותו אלא ימתין ז"י מהבראתו רק כשיהי' ספק במראה ועל פניו בלבד יש לצדד להקל ע"ש.

ובתחלת עיוני עלה במחשבתי דמ"ש בתמים דעים ורשב"א הנ"ל דא"צ להמתין ז"י מעל"ע לפי שהם ס"ל דרק בחלצתו חמה צריך ז"י מעל"ע ולא בשאר מחלאות ואפילו חולי כל הגוף וכן נראין דברי רש"י יבמות ע"א ד"ה דכאיב וז"ל ואין נותנין שבעה ימים אלא למי שחלצתו חמה ע"כ וכ"כ המאירי שם וז"ל ולמדת מזו שני דברים כו' והשני שאין נותנין שבעה אחר שנתרפא אלא באחזתו חמה וכן הלכה ע"כ. אבל לפמ"ש הריטב"א והנמק"י יבמות הנ"ל דמה שאמרו חולי עינים מיד כשחוזר לבריאותו מלין אותו הוא רק כשליכא חולי גדול אבל בכאב עינים גדול נמי ממתינין ז"י לאחר שהוברא וכ"פ הרמ"א בסי' רס"ג בהג"ה שם א"כ ה"ה בלא נבלע בו דמו נמי דג"כ חולי כל הגוף הוא שוב העיר ה' עיני וראיתי כן בשו"ת טוטו"ד הנ"ל ר"כ ומינה פסק דבעינן ז"י מעל"ע ודלא כחכמת אדם והבית יצחק ס"ל לדוחק נמצא עכ"פ דא הוא מחלוקת האחרונים וכיון דחמירא סכנתא מאיסורא הי"ל לילך לחומרא לכאורה. ובפרט כי ראו האחרונים את דברי ראשונים הנ"ל.

איברא דכבר אמרתי בזה בס"ד לחדש דבר דבגמ' חולין מ"ז ע"ב (ריאה) ירוקה כשרה מדרבי נתן דתניא ר' נתן אומר פעם אחת כו' ושוב פעם אחת הלכתי למדינת קופטקיא באתה אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני ראיתי שהי' ירוק הנצתי בו ולא הי' בו דם ברית אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיפול בו דמו כו' ופרש"י ירוקה כמו עשבים כדלקמן או כעשבים או כחציר מבואר מדברי רש"י דהאי ירוק דר"נ הוא ירוק גרין או בלו גרין והירוק שבקטנים שלנו הוא מראה געל ולא כעשבים או כרקיע וכבר עמד על זה הגרש"ק ובאות חיים ושלום הנ"ל וכתבו דע"כ לומר דבזמנינו נשתנו הטבעים דלא שכיח מראה גרין בתינוקות רק געהל ע"ש. אלא דא"כ לכאורה אין לזה שייכות עם מראה ירוק שבש"ס, מלבד כי במקום אחר הארכתי דהוא מחלוקת הפוסקים אי אמרינן נשתנו הטבעים עיין א"ע סי' קנ"ו ס"ד גבי יולדת לט' ובביאור הגר"א שם ובמג"א א"ח סי' קע"ג ועיין תוס' ספ"ק דמ"ק גבי כוורי ויומא ע"ז ע"ב ד"ה משום שיבתא וחולין מ"ז ד"ה כל הני ובע"ז כ"ז ע"ב ד"ה פרה ומיהו בשו"ת ח"ס יו"ד סי' ק"א כתב דיש לדחות מכל הני מקומות ועיין ריב"ש סי' תמ"ז אין לנו לדון בדיני תורה ומצותיה ע"פ הטבע והרפואה שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה כו'.

עוד יש להקשות דרש"י שבת קל"ד ע"א ד"ה לכרכי הים כתב וז"ל ה"ג ראיתי שהי' ירוק הנצתי בו ולא הי' בו דם ברית תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפיק מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב (זכרי' ט') גם את דם בריתך ועוד דמסוכן הוא ומשום חולשא שלא נוצר בו עדיין דם ע"כ. מבואר דהחסרון בירקון הוא בתרתי חדא שלא יצא דם בשעת מילה ועוד דחלוש, והנה פשוט וברור דהטעם שלא יצא ממנו דם לא שייך בתינוקות דידן ואדרבה הני תינוקות שלנו שמראיהם געל יש להם דם כמו שאר תינוקות ואם ימולו אותם יצא דם ואדרבה בדידן החשש שיצאו דמים מרובים ולא יוכל לעכבן וימות הולד וא"כ האי ירוק ודאי לא הוי משום טעם רש"י וע"כ האי ירוק מה שאנן קורין געהל אינו הירוק שבגמ' וגם אין לומר שהאי ירוק שאנן קורין געהל הו"ל אדום שלא אמרה אדם מעולם וגם טעם השני א"כ שוב ליכא לפרש"י שפי' דהני תרי טעמי הא בהא תליא דע"י שאין לו דם ולא יצא בשעת מילה ולכן נמי מסוכן הוא וחלוש שהרי תלה זה בזה שכתב וז"ל ומשום חולשא שלא נוצר בו דם עדיין והרי בתינוקות דידן אנן ראינו שנוצר בו דם והחוש מעיד שיש להם דם כמו לשאר תינוקות לא פחות ולא יותר א"כ ע"כ לאו היינו ירוק דבזמן הגמ' אלא דבר אחר הוא.

וכתבתי בזה בס"ד בספרי משנה הלכות ח"ו סי' קע"ט דודאי מה שאמרו ז"ל ירוק הוא ירוק כעשבים שקורין גרין או בלו גרין בלע"ז ודברי רבינו הגדול רש"י ושאר פוסקים עיין תוס' חולין הנ"ל בערוך פי' וכו' דבריהם אמת ויציב ונמצאים תינוקות מעט מזער שנולדים כזה שהם נראים ממש בלו גרין והשפתים שלהם הם בלו גרין וגם הידים וכל הגוף ובעצמי ראיתי תינוק שהי' כבר כבן עשר שנים והי' ממש נראה בלו גרין ונקרא כאן בלשונו בלו בעבי בלע"ז כלומר שהוא תינוק שהוא בלוא והוא ידוע ותינוק זה הוא בלו באמת לפי שיש לו חסרון בדמים אלא שזה לא שכיח רק מיעוטא דמיעוטא ולפענ"ד דלזה כוונו חז"ל במראה ירוק ועל תינוק כזה הציץ בו רבי נתן וראה שלא נפל בו דם והרי הוא חלוש ג"כ מפני שאין בו דם, אמנם הירוק שאנו רואים היום אצל הרבה תינוקות לאחר הלידה הוא מחלה אחרת והוא בא מחמת חולי הכבד שהכבד עדיין לא נגמרה כל צרכה או מה שהוא סיבה אחרת ולכן הדמים אינם יוצאים כדרכם ומובלעים במקומם ונעשה מלחמה מה שקוראים לו (בילי רובי בלע"ז) והמחלה הזאת נקראת (דזאנדייס או געל זוכט בלע"ז) והוא כמו שיש באנשים גדולים שבא מן מחלת הכבד כמו כן הוא בילדים קטנים ג"כ והוא באמת מחלת כל הגוף והוא סכנה גדולה אם ח"ו יתגבר המחלה ולכן עכשיו מודדים את זה וכפי הידוע לי קצת עד עשרה נקודות לערך אין הולד בסכנה אבל אם עולה המספר של המדידה יותר כבר הוא בסכנה ואם יעלה עד כ"ב כ"ג כ"ד אז ח"ו ימות הולד או אפילו אם יחי' יזיק את המוח וישאר בעל מום לעולם ח"ו ולכן הרופאים כשיראו שעולה המדידה יותר מי"ז י"ח נקודות אז מחליפים הדמים של הולד כלומר מוציאים כל הדם של התינוק מצד אחד ומכניסים בו דם אחר וככה עושים ב' או ג' פעמים או אפילו יותר ובעזה"י אם יצליח אז ישאר התינוק בחיים ויבריא.

והנה פשוט דהתינוק אז בסכנה גדולה והוא חולה בכל הגוף והדמים שבו נחלשו וחולים הם מחמת המלחמה שלוחמים אלו כנגד אלו וזה גורם הירקון שקורין געל זוכט עכ"פ הוא חלק ממחלת הגעל זוכט של אנשים גדולים וגם נקראת בפי הרופאים בשם זה (דזאוינדיס בלע"ז) ולהמדידה קורין בילי רובי קאונט על שם המלחמה של הני חלקים בדמים ולכן לפענ"ד כל זמן שהמדידה לא עלה וליכא סכנה בזה יש לומר דהו"ל כחולי קצת וכחולי עין אבל אם המדידה עלה למעלה יותר אפילו מעשר לפענ"ד פשוט דהו"ל בכלל חולי כל הגוף שהוא חולי גדול וממילא צריך להמתין ז' ימים מעת לעת, כפי מה שפסק רבינו הרמ"א ז"ל ועיין שו"ת יד הלוי (במברג) יו"ד סי' מ"ז שכתב בפשיטות כשהתינוק חלוש אין למול קודם ז"י מעל"ע ואין לשמוע להרופאים בזה. ועכ"פ

פשוט דעכס המחלה זו הוא מחלה שיש בה סכנה ולכן שחלוי בחוזק המחלה ובשיעור וכנ"ל. ושמעתי מאד לשמוע מוה"ד קדשו בזה.

והנני שולח גם למעכג"ק קונטרס קטן מה שכתבתי בענין עירובין פה בוגוע ירחק ושמעתי מאד מה מעכג"ק יעיין בו ויכתוב לי מוה"ד קדשו לענין תקון עירובין בעיירות גדולות בכלל ובברוקלין בפרט כי הוא מוקף משלש רוחות בחיצות של מים ועשו סביב החיצות הללו ע"י בני חדש כדי שלא יעלו המים.

ובזה הגני ממהר קידה חוזב נפשו קשור בהבדתו מהבת תורה וירחת שמים והיות כי ימים הנוראים ממשמשין ובאים לפנים שלא יקפיד השי לדיק בהטריחו להזכירנו בתפלתו הזכה לכותב"ט שתזכה עוד ללמוד תורה לשמה וללמדה ושלא אכשל מ"ו בדבר הלכה ולא יהי' מ"ו חטא הרבים תלוי בי וכבר אמר בנבו נפשי לקטלא חזיל ולואי שתהא ילידה כבילה ומה נאמר אנן ושמעתי בשם בעלי מוסר שאחלו בו וועד הייסט דיר געהן ומי' אין חדש נוקף אצבעו וכו' - משן טרייבט מרויס.

החותם מעין הפתיחה בתודה רבה על מתנתו וברכתו וברכת צדיק כג"ק והמברך יתברך אלף פעמים ככה ובברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורין המתאבק בעפר רגלי צדיקים בלב ונפש

מנשה הקטן בן רחל לאה

סימן תכב

בענין מוהלים שרוצים לשנות ולבטל קבלת אבותינו במצות פריעה

ע"ש לסדר ככוכבי השמים לרוב התשמ"ב בנ"י יצו"א

כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל ה"ה רב האי גאון וצדיק זקן ראשי ישיבות משרידי הדור הישן נאה דורש ומקיים שמו הולך מסוף העולם ועד סופו תל תלפיות גדול הדור כג"ת מוה"ר **יעקב קאמינעצקי** שליט"א ראש ישיבה תו"ד ונשיא מרכז הרבנים.

אחדשבג"ת בידידות נאמנה. הנני בשורות אלו בדבר אשר בו נדברנו לפני כשמי שיש בענין מה שנאמר מדאיש מקרוב לשנות תורת משה כפי שהוא המקובל לנו במסורה איש מפי איש עד אדוננו מרבינו ע"ה מצות מילה היקרה לנו שנכרתו עליה י"ג בריתות ועליה הורגנו כל היום לקיימה כמילה ומ"כ פריעה מילה בסכין ופריעה בשפרנים כמבואר כ"ז בש"ס ומדרש ופוסקים בגמ' שבת קל"ג מוהלין ופורעין ומוצצין ופרש"י מוהלין תוחך העלה ופורעין את העור המכסה וכו' הרי דעור הפריעה לא תותכין יחד עם העלה, ובמדרש נשא הביאו התבודהם הל' ברכות ובס' תורת משה הל' מילה שימו שים תרבו על יריכו משה מל ותהרן פורע ויהושע משקה ופי' תבודהם משום דכל חותן תרבעים שנה שהיו במדבר לא מלו ולא רצה משה ותהרן שיהרגו בלא מילה ולכך היה משה מל ותהרן פורע ע"ש ובמי"ט פי"ט דשבת מ"ו י"ח יהושע מוהל ותהרן פורע ומשה משקה ובשמי הגירסאות אחד מל ואחד פורע ולא היה מילה ופריעה בשעה אחת וכ"ש שלא חתכו הפריעה עם העלה אלא שעלה בחיתוך ופריעה בשפרנים כמבואר במדרש תהלים ובילקוט סי' תשכ"ג כל עמותי תאמרנה ה' אמר דוד אני משבחך בכל אברי וכו' בשפרנים לעשות בהם פריעה.

והרמב"ם פ"ג מהל' מילה ה"ב כתב כיצד מוהלין חותכין את כל העלה המחפה את העטרה עד שתתגלה על העטרה, ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בשפרנין וממזיזו לכאן ולכאן עד שיראה כשר העטרה ואח"כ מוצץ וכו' וכלשון הזה כתב הסמ"ג והג"ח הרשאון והכל בו בהל' מילה והשכול והטור יו"ד סי' רס"ד וכש"ע שם ס"ג ובשאר פוסקים, רשאוים ואחרוים. הנה דייק לן רבינו הגדול הרמב"ם וכל הרשאוים ז"ל דעלה בחיתוך קודם ואח"כ פריעה בשפרנים דוקא ולשיטו מקור לדברי הרמב"ם המדרש הנ"ל והבנין ציון ח"ק סי' פ"ח כתב לתופן הפריעה בשפרנין מקובל לנו ממשה רבינו ע"ה שעשיית הפריעה ע"י שפרנין דוקא ולכן המשנה עשיית הפריעה במספריים לא בלבד שמשנה מנהג ישראל אלא שמשנה קבלת מרע"ה ועליהם יאמר הפורעים העם לשמלה להם שומר נפשו ירחק מהם, ובעה"ס סי' קס"ד סי"ט וז"ל וכ"ש מה ששמענו לתאדון לבדינו שבאיזה מדינות יש שגם הפריעה אין עושין ע"י הספרניס אלא ע"י איזה מכונה קטנה שעושה הפריעה ולאי מילתא דתמיה הוא ואין לנו לתדש תדשות בתלה ונהיה בתאותינו ובמדינתינו לא שמענו זה בע"ל ע"ש. והנה התם קיימו פריעה בע"פ אלא שלא עשו בשיפורן כתבו עליהן שהם מבטלין קבלת משה רבינו ומצות מסורת אבותינו ומנהג וכ"ש המתחדשים בדורנו אנו אשר חותכין עור הפריעה בפעם אחת יחד עם עור העלה ומבטלין הפריעה לגמרי השם ישמרנו שהם ולאי מבטלין מצות משה רבינו ע"ה ומנהג אבותינו המסורה לנו מע"י ע"ה עד היום.

ובחידושי האחרוי הזה הרבה וזה לפני שנתייישב דברתי עם מעכג"ק מעיין זה ואמר לי מעכג"ק שבעוד היותו הרב הראשי בטאראנטא קעניגדע הרעיש המוהלים על זה וזה מיסור גמור חוץ ממבטל מנהג ישראל ומנהג אבותינו שמלו אותנו והילך נעיז למול את זרעינו ולשנות מדרך שהם מלו אותנו ופלא על המקילים בזה ולא שומעין ומטין אוזן קשבת לתקן עיוות זה ומאד הייתי שמח אם מעכג"ק יכתוב

איזה מלין דקשוט בדברים אלו ובודאי יהיו דבריו נשמעים כי ע״פ הרוב המוהלים שהנהיגו לבטל הפריעה בצפורן אין להם על מי לסמוך רק שרואין שאין מוחים בהם סומכין על זה אבל אם יצא כתב מאת פני מעכג״ק שאסור לשנות דרך מילה ממה שקבלנו מאבותינו ודאי יחזיר העטרה ליושנה בס״ד ויהי׳ זכות מצות מילה הגדולה וזכות הרבים תלוי בו וע״ד שאמרו משה זכה וזיכה את הרבים.

סימן תכג

תינוק שהוא ירוק מתי יכולין למולו

עוד להנ״ל

והנה נא הואלתי לדבר בהיותי בבית מעכג״ק שאלתי עוד את פי מעכג״ק בענין תינוק ירוק געל בלע״ז שמבואר במפרשים שאסור למולו ואי בעי ז׳ ימים מעת לעת לאחר שהלך הירקות והנה בהא לכאורה כ״ע מודו דכ״ז שהירקות בעין אסור למולו וכמבואר ברמב״ם פ״א מהל׳ מילה וביו״ד סי׳ רס״ג ובש״ע סי׳ רס״ג ס״א והגם שהרמב״ם כתב ירוק ביותר בש״ע לא הזכיר ביותר אלא קטן שהוא ירוק ובלב״ש בשם מהרי״ע דכל מין ירוק בכלל כזהב או ככרתי או כעין הכחול עיין פ״ת אות א׳, וכ״כ כל הפוסקים, ומדכתב הרמב״ם ואין מלין אותו עד שיחזירו מראיו כמראה הקטנים הבריאים משמע ממש כמראה שאר קטנים וכן הוא לשון הש״ע ומשמע אפילו משהו נשאר אסור למול וכן ראיתי בצ״פ שכתב וז״ל ר״ל שלא ישאר בו שום מראה כלל וכמו הך דירושלמי פ״א דתרומות שהבאתי לעיל גבי שוטה ועיין ב״ק ד׳ ל״ה ע״א גבי שור המועד וד׳ כ״ד וכוונתו דההחזרה צריכה להיות חזרה לגמרי וז״פ.

ואולי כוונתו וקצת ראי׳ מתוס׳ חולין ט״ו רע״ב ד״ה כגון שהי׳ לו חולה והקשו אמה שאמרו שם בגמ׳ כגון שהי׳ לו חולה מע״ש הקשו אם יש מוקצה לחצי שבת אמאי שרי לר״מ בשוחט לחולה והבריא תי׳ התוס׳ דכיון שרגילות הוא שחוזר לחליו לא הוה מוקצה ע״ש וחידשו לן התוס׳ הגם שאדם בריא לאו דרכו ולא חיישינן בסתם שמא יחלה אבל במי שהי׳ כבר חולה דרכו לחזור לחליו ואפילו לחולה שיש בו סכנה דלא שכיח וכ״ש לסתם חולי ע״ש ולפ״ז הכ״נ בילד שלא הי׳ ירוק לא חיישינן אם יש בו ירקות קצת אבל תינוק שהי׳ ירוק שלא היו מוהלין אותו מפני ירקות זה אף שחזר מירקותו ביום השמיני כל שלא חזר מראהו לגמרי ואפילו נשאר רק קצת מראה ירוק תו לא מהלינן ליה לכ״ע.

ומיהו אם יש להמתין ז׳ ימים אחר שהי׳ התינוק ירוק לכאורה תלוי אם הוא חולה או לא ובאחרונים איפליגו בדבר ומלשון הרמב״ם בפ״א מהל׳ מילה שהתחיל בהט״ז חולה אין מלין אותו עד שיבריא ומונין לו מעת שיבריא מחליו שבעה ימים מעת לעת ואח״כ מלין אותו במה דברים אמורים כשחלצתו חמה וכיוצא בחולי זה אבל אם כאבו לו עיניו בעת שיפתחו עיניו וירפאו מלין אותו מיד וכן כל כיוצא בזה (הי״ז) קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים וכן אם היה אדום ביותר כמי שצבעו אותו אין מלין אותו עד שיבלע דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים מפני שזה חולי הוא וצריך ליזהר בדברים אלו הרבה ע״כ.

ויש להבין מאחר שכתב הרמב״ם דקטן שהבריא מחמת חולי מונין מעת שיבריא ז׳ ימים מעל״ע בד״א וכו׳ וכיוצא בחולי זה אבל אם כאבו עיניו מלין אותו שיפתחו עיניו וכיוצא בזה א״כ מאי קמ״ל בהי״ז בקטן שנמצא ירוק שאם הוא חולי הרי כבר אמר ברישא שאחר שיבריא צריך ז״י מעל״ע ואם אינו חולי רק ככאב עינים אינו צריך להמתין ומאי קמ״ל בה״י ולפוס ריהטא הי׳ נראה פשוט במה שסיים אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים מפני שזה חולי הוא כוונתו שלא תימא דאין חולי ואין צריך ז״י מעל״ע קמ״ל מפני שזה חולי הוא וכבר כתב ברישא דבחולי צריך ז״י מעל״ע ויש נמי ראי׳ להסביר שהרי כתב הר״ן הביאו הכ״מ שם דה״ה בכל חולי שאינו חולי כל הגוף אלא חולי של אבר אחד שכיון שנתרפא אותו אבר מלין אותו מיד אבל בחולי שחולי כל הגוף מונין ז״י לאחר שנתרפא והחילוק הוא בין חולי אבר אחד ובין כל הגוף ולפ״ז דירוק או אדום שלא נבלע בו הדם או לא נפל בו הדם הרי החולי הוא בכל הגוף שהרי הדם הוא הנפש העובר בכל אברי הגוף וליכא למימר באבר אחד נבלע ובאבר אחד לא נבלע וכיון שהוא חולי כל הגוף שפיר צריך להמתין ז״י מעל״ע וזה לכאורה ברור בדברי הרמב״ם ולכן פרט הא בהלכה מיוחדת.

האמנם ראיתי בצ״פ שפי׳ מפני שזה חולי הוא כו׳ ר״ל לא שהתינוק הוא חולה וכעין דאמרינן בחולין ד׳ נ״א ע״א בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים ונ״מ דאם נולד כשהוא בריא ואח״כ נשתנה למראה ירוק שוב מקרי חולה וצריך להמתין ז״י כו׳ ע״ש. ולפי דעתו נראה דאם הקטן נולד ירוק אז מיד לאחר שנתרפא וחזר למראה שאר הקטנים מלין אותו מיד ואם נולד כשאר הקטנים ואח״כ נעשה ירוק אז הרי התינוק חולה וצריך להמתין ז״י מעל״ע והגם שיש לפקפק בדבריו ז״ל מ״מ נראה עכ״פ לפ״ז דלכ״ע היכי דהתינוק נולד כשאר קטנים בלי ירקות ואח״כ נעשה ירוק הו״ל בכלל חולה כל הגוף וצריך להמתין זימל״ע וא״כ הי׳ צריך בזה לברר מתי נעשה הירקות.

ולפי הידוע לי מנסיון שרובא דרובא של הילדים הקטנים הירקות בא להם לאחר ג׳ או ד׳ ימים כידוע ועכ״פ כשגולדים כמעט ליכא קטן שגולד ירוק וא״כ לפי זה לכ״ע צריך להמתין עד שיחזור למראה שאר קטנים ומ״מ זימל״ע קודם שיעול פומו וע״ז כתב הרמב״ם וצריך להזהר בדבר הרבה.

ופניתי את לבי להבין ולהסכיל בדברי רבינו הנ״ל וכוותו ומה דעת רבינו הכ״מ בפירושו. והנה המחבר הביא ג׳ דיעות אלו בג׳ סימנים כלומר בסי׳ רס״ג ס״ג הביא רש דברי הרמב״ם מולה אין מלין פומו עד שיבריא וכו׳ אבל אם חלה באחד מאבריו וכו׳ מלין פומו מיד ובסי׳ רס״ג ס״ק כתב קטן שהוא ירוק סימן שלא נפל בו דמו וכו׳ וצריך ליזהר מאד באלו הדברים שאין מלין אלא אם בו משם מולי דסכנת נפשות דומה את הכל שאפשר לו למול אחר זמן וא״צ להחזיר נפש אחת מישראל לעולם ע״כ וי״ל למה לא הביא הלכתא זו המחבר מיד לעיל בסי׳ רס״ב לגבי שהביא דין מולה כל הגוף ומולה אחד מאבריו וכמו שסדרם הרמב״ם ז״ל אלא הכניס הלכתא זו בסי׳ רס״ג בילד שהוא חלוש או ירוק או מי שבניו מתים ממחת מילה שהוא רשם הסימן אבל לפענ״ד הוא הדבר אשר אמרתי דהב״י ז״ל הי׳ ס״ל דהרמב״ם השמיענו דין ירוק שהביא הרמב״ם ז״ל בפני עצמו לאחר שהביא דין מולה להורות שדין ירוק הוא דין מיוחד שהוא בכלל מולה שיש בו סכנה שהוא יותר משאר החולאים שאין בהם משם סכנה אלא שהוא מולי כל הגוף ולכן בסי׳ רס״ב ס״ג מיבב קטן שהוא מולה כל הגוף כגון שיש לו חום וכיוצא בו אבל אין בו משם סכנה אלא שמולה כל הגוף ושוב מצא מולי של אבר אחד ומחולי כל הגוף צריך להמתין זימל״ע לאחר שהבריא תפילו ליכא משם סכנה ומולי של אבר אחד ע״כ להמתין זימל״ע אלא מיד שהבריא מלין פומו מיד, אבל הכל מיירי דאין בו משם סכנה.

אמנם בסי׳ רס״ג מיירי בקטן מולה שיש בו משם סכנה שהוא חמור ממה שכתב לעיל ודייק מלשון הרמב״ם שכתב וצריך ליזהר בדברים אלו הרבה כיון שיש בהם משם מולי של סכנה ולכן סיים דסכנת נפשות דומה את הכל כלומר תפילו אם לא הי׳ אפשר למול לעולם (עיין ביאור הגר״א אות ג׳ דגדולה מזו דלעולם נדחה מפני משם סכנה כמ״ש בס״ב) והכא יזהר שאפשר לו למול לאחר זמן וא״צ להחזיר נפש אחת מישראל והנה כתב שאפשר לו למול לאחר זמן ולא כתב שאפשר למול מיד שיבלע דמו וכו׳. עכ״פ נראה פשוט מדסיים המחבר וחילק הני תרי לישני וכתב דין ירוק בין מולה שיש בו סכנה למול ולא כתבה בין משם מולי שאין בו סכנה ס״ל דדין ירוק חמור שיש בו משם סכנה משאר מולי כל הגוף שאין בו משם סכנה ולכן הזהיר על מולי ירוק יותר משאר מולאים וכתב ונריך ליזהר מאד באלו הדברים ומ״ל להמחבר דמש״כ הרמב״ם ונריך להזהר בדברים אלו הרבה לפענ״ד נראה דמש״כ ונריך ליזהר מאד בשאר מולי שיש בהם משם סכנה אלא שהוא ירוק או מלוש ולא משום מולי לא קאי רק אמקטן שהוא ירוק או מלוש ולא משום מולי ומפילו כל הגוף שהרי לא הביא הא׳ ונריך ליזהר לעיל בסי׳ רס״ב אלא שאר מולי אלא כאן אלא מולי של ירוק ומלוש וזה לפענ״ד נרור מאד בס״ד.

נמצא עכ״פ להב״י בש״ע מידש לן דאולי ירוק לא רק זה שהוא מולי כל הגוף לדעת הרמב״ם אלא שהוא מולי של כל הגוף שיש משם סכנה בדבר שהוא יותר מאולי כל הגוף בלא משם סכנה וזה נרור מאד בס״ד. ובמ״ש נראה נמי לפענ״ד לייישב דעת הטוטו״ד שפסק דבכל מראה גשל נריך להמתין ז׳ ימים מעל״ע ובסי׳ אות שלוש (סי׳ רס״ג אות ג׳ הנריך בדבר וכתב להחמיר כדעת הטוטו״ד (קמע סי׳ רכ״ב) אלא שאמה שאומרת הטוטו״ד לינה מבואלת בש״ע ולפענ״ד אדרבה הרי מבואלת ומבואלת אלא אדרבה הש״ע הביא הלכה זו בכלל משם סכנה שהוא גדולה מסתם מולי ופשוט דבעי להמתין ז׳ ימים מעל״ע לאחר שיבריא וא״כ הדבר מבואר כהגרש״ק בטוטו״ד.

והנה בחבורי משנה הלכות ח״ו סי׳ קע״ט האריכתי קצת בהא הלכתא דירוק שנריך להמתין זימל״ע ובהיותי בבית מעבג״ק דברתי אז גם עם מעבג״ק והסכים לי שנריך להמתין זימל״ע וגם היום הי׳ אצלי ידידי הרה״ג ר׳ יעקב מאשינסקי שליט״א בנו של ידידי הרה״ג ר׳ נפי מאשינסקי שליט״א בהמתנסי והעיד לי אשר בשנה העברה בהיות מעבג״ק על ביקור אצל האדמו״ר הגה״ק מרן מקלויזענבורג שליט״א אמר לו ג״כ שם שלדעת מעבג״ק פשוט דמראה גשל לאחר שחזר ממראיתו נריך להמתין זימל״ע וכדעת אדמו״ר שליט״א. וכך אמר לי ידידי הרה״ג מיוקק שליט״א שסיפר לו ממעבג״ ממעשה שהיתה בעיר מולדתו ברופא מסכיל שהוא למול ולד שהי׳ ירוק, ובתוך כמה ימים מת הולד ר״ל. ומשנה היות כי שמעתי כעת מפתן ב״א היקר בחנשים הרבני מוה״ר בן ציון שליט״א ששמע בשם מעבג״ק שאין נריך להמתין זימל״ע ולכן אמרתי לבדר הדבר לעצמי אם מעבג״ק חזר בו ממש שהי׳ ס״ל ומשיה טעם חזר בו כי הוא דבר נוגע מאד ואם יש את מעבג״ק טעמים להחיר משמת מאד לזה כי הוא נוגע למצות מילה בזמנה ומכריז עלי דברים שאמרתי טעות הם בידי ומקבל תשובה על מה שא״ו גרמתי לגֶחֶר מצות מילה היקרה ובמת לא היה לי להתריך בכל זה רק לשאול מוו״ד כג״ק ולבדר אם חזר בו ודי מ״מ מצאתי להשתעשע בדברי תורה ולכתוב גם מקצת מטעמים שיש לנו בזה ובשובה אחת האריכתי גם למרן הגה״ק מהרי״י קניבסקי בזה ועכ״פ משמע הגוף שאין בו משם סכנה ולכן הזהיר על מולי ירוק יותר משאר מולאים וכתב ונריך ליזהר מאד בשאר מולי הדברים וס״ל להמחבר דמש״כ הרמב״ם ונריך להזהר בדברים אלו הרבה לפענ״ד נרור מאד בס״ד.

מאד אם מעכג"ק יעיין בדברי אלו להודיענו אפילו בקיצור אם יש לסמוך על דבריו הראשונים כאשר שמעתי מפי מעכג"ק ועדות ידידינו ר' יעקב מאשינסקי הנ"ל או שחזר בו מהוראתו על דרך זקני ת"ח כל זמן שמזקינים דעתם מתיישבת עליהם.

אלו דברי ידי"נ קשור באהבתו דושכג"ק וכאש"ל המעתיר לאריכות ימיו ושנותיו עדי יבא ינון ולו יקהת עמים מוקירו ומכבדו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן תכד

בענין מליקה אי יש לו דין שחיטה או נבלה שהתורה הותרה לכהנים

ה' מנ"א יום הילולא דרבינו האר"י הקדוש ז"ל בנ"י יצו"א בימי המצרים, נזכה למדלג על ההרים, ויגאלנו זקנים עם נערים, ובראשם רב האי גאון הגאונים צדיק תמים, ראש בשמים, שר התורה והיראה, ציס"ע, פ"ה, אין דורו דור יתום, רבן של ישראל כ"ק הדרג"ק חסיד ועניו מרן ר' יעקב ישראל קניבסקי שליט"א ב"ב, בעמח"ס קהלות יעקב וש"ס בכל התורה כולה.

אחדשבגקש"ת ביראה ובהכנעה. כראוי וכיאות. שמחתי שמחה גדולה בקבלי את המשלחת ספרו הגדול והדגול קהלות יעקב ליקוטים ח"ד וחבה יתירה נודעת לי בפתחי בספרו היקר והדגול וראיתי שבשפלנו זכר לנו בספרו היקר סי' ט"ז ועוד בכמה מקומות מאד נעלה ואין לי די מילין על אשר מצאתי חן בעיניו הבדולחים כאחד החשובים הגם כי יודע אני מך ערכי הן בתורה והן במעשים טובים ואולי רק בזכות אבותי הקדושים אשר מסרו נפשם על קה"ש ורבותי בכל אופן אני מחזיק לו טיבותא למעכג"ק שליט"א.

ואת חטאי אני מזכיר היום זה לפני החג פסח קבלתי מכתב מעכג"ק ושמחתי בו בענין עירוב שכתב שם ואז ערכתי מכתב מה שבעניותי הי' לי קצת להעיר ולהשתעשע בדברי מעכג"ק אמנם לא שלחתיו לאחר שנתישבתי בדבר כי אולי אינו מן הנכון לפלפל שדי אשר מעכג"ק הטריח עצמו לעיין בדברינו ולהעיר עליהם אמנם חשבתי עכשיו שקבלתי ספרו היקר וראיתי שנתיקרתי בעיניו הבדולחים אמרתי לשלוח גם מכתב זה אולי ישא פני ולא יקפיד על דברי פטפוטים ואם שגיתי יען ויאמר סלחתי, וימחול נא למצוא המכתב שערכתי זה זמן רב.

עוד אמרתי היות כי עברתי על דברי מעכג"ק כמעט מרישא ועד גמירא ולכן אציג פה גרגיר אחד מה שראיתי בסי' א' בחקירת האתו"ד כלל א' אי מליקה כשחיטה היא שמפקעת שם נבילה ממנה או דבאמת נבילה היא אלא שהותרה לכהנים לאכול נבילה זו והביא ראיות מכמה סוגיות דמליקה כשחיטה ומעכג"ק דחה ראיותיו והביא ראיות אחרות דמליקה לאו מדין שחיטה היא אלא נבילה היא ורחמנא שריא לכהנים נבילה זו.

והקשו התלמידים דא"כ מוכרח מזה דכל הסוגיות ס"ל כמ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת דאי אין שחיטה ונחירתו מתירתו א"כ למה מתבאר מכמה סוגיות דמליקה נבילה היא דנהי דמליקה אינה מפקעת מדין נבילה מ"מ תפקע שם נבילה ממנו מדין נחירה דמי גרע מליקה מנחירה בעלמא ותי' מרן מעכג"ק דהכ"נ דמליקה בעוף דקדשים גרע מנחירה דהא מבואר דבמליקת קדשים נטרף העוף קדם מליקה ע"י שבירת עצם ומפרקת וכתבו התוס' דלר' יוסי אין בכה"ג דין נחירתה מטהרתה מידי נבילה ולכן במליקה דקדשים שפיר נשארה נבילה גמורה אפילו למ"ד אשלמ"ה ונחירה מתירתה מידי נבילה אך להרמב"ן והרשב"א ז"ל שפיר י"ל דכולם מודים דאמרינן גבי נחירת סימנים דנחירתה מטהרת טרפותה ולא פליג ר' יוסי בזה ולפ"ז חוזר וניעור השאלה למה נחשבת המליקה בשם נבילה דעכ"פ תפקע שם נבילה מדין נחירה ובע"כ צ"ל דכל הסוגיות אזלי למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת ונחירה לא מועיל כלל, ע"כ דברי הרב.

ומכאן ואילך דעת תלמידכם וראשונה נראה להביא ראי' לדברי מעכג"ק מגמ' נזיר כ"ח ע"ב האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר ובגמ' פריך איש אין אבל אשה לא מ"ט רבי יוחנן אמר הלכה היא בנזיר ור"י בר"ח אמר ר"ל כדי לחנכו במצוה ופריך בשלמא לר"י דאמר הלכה היא בנזיר אהכי כי מיטמא מייתי קרבן ציפרין ואכיל כהן מליקה אלא לריב"ח אמר ר"ל הא קאכיל נבילה קסבר כריב"ר יהודה דאין שחיטה לעוף מה"ת כו' ע"ש ופי' המאירי שם דף כ"ח ע"ב דמשנתנו לא משום חנוך היא אלא מכח הלכת סיני שאלמלא כך היאך היו מגלחין אותו כו' וכן היאך היו מניחין לו להביא קרבנות טהרה והרי חולין בעזרה דאורייתא לדעתינו בין להקריב בין לאכול כו' וכ"ש שיש לדון היאך הי' מביא קרבן טומאה שיש בה חטאת העוף ונמצא כהן אוכל טרפה אחר שאינה חטאת ראויה שהרי במליקה צריך לחתוך עצם המפרקת תחלה ומשנשברה המפרקת נעשית נבילה ואף כשהחזיר סימנין אחורי העוף שכשר בשחיטה מ"מ נבילה היא שאין שחיטה בצפורן מכשרת והרי שחיטת העוף מן התורה כמו שביארנו בשני של חולין אלא שמכח הלכת סיני היא ע"כ. ומבואר דנתן טעם דבמליקה צריך לחתוך עצם המפרקת תחלה ולכן משנשברה המפרקת נעשית נבילה והוא ראי' לחילוק מעכ"ג בין מליקת קדשים בעוף דגרע טפי מנחירה בעלמא אלא דהמאירי כתב כן לפמ"ש דשחיטת עוף מה"ת ומעכג"ק כתב למ"ד שהיא דרבנן והמאירי הוסיף עוד דאף כשהחזיר הסימנין אחורי המפרקת שכשר בשחיטה נמי

נגילה היא משום דקיי"ל שחיטת העוף מה"ת ומשמע דלמ"ד שחיטת העוף מדרבנן כי' כשר בשחיטה זו דהא עכ"פ לא גרע מנחירה וזה ג"כ רמ' ברורה לדברי מעכג"ק שליט"א.

ומיהו בתום' מוכיר שם לף כ"ט ע"ג ד"ה מתקיף לה הקשו למה הזיקשא (זכור ונקבה כו' ומה זכר מביא על הספק לף נקבה מביאה על הספק) דלשם גמורה היכי קאמר תאמר בנקבה שכן שני סימנין דרבנן הם אין משיבין בהיקש וי"ל דודאי ההיקש לשם גמורה לענין שיש תקנה לספק יולדת כמה שמביאה תחלת העוף אבל מה שאמר התנא שאינו נאכל תומרע דרבנן הוא ומן התורה היא נאכל לאין שחיטה לעוף וחולין בעזרה אין לתוריידע ורבנן החמירו. ולמ"ד לאיש בעלמא חולין שנשחטו בעזרה לתוריידע וקיי"ל בכל דוכתי דחתחת העוף בא על הספק ע"כ לשם גמורה היא שהרי מליקת העוף הוי כשחיטת חולין והכי מוכח כל הסוגיא כך נשון רש"י ע"כ. ונראה מדברי התום' ז"ל לפשיטא להו דלמ"ד חולין שנשחטו בעזרה לתוריידע מליקת העוף הוי מדין שחיטה וכשחיטת חולין.

ונדולה מזו מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' מאוסרי כפרה ה"ז שכתב וז"ל וכן שמי נפיש שהפילו שני נפלים נפל אחד ראוי להקריב עליו והנפל האחר פטורה עליו ואין אחת מהן מכרת נפלה כל אחת משתיהן מביאה קרבן מספק ואין אחת אחת משתיהן נאכלת שחחת העוף הבא על הספק נשרפת שמע אינה חייבת ומצאת אחת זו חולין שנשחטו בעזרה שהן אסורין בהנאה כמו שביארנו בהלכות שחיטה עכ"ל. הנה ביאר הרמב"ם ז"ל וכתב מפורש למליקה בכלל שחיטה היא שהרי כתב ומצאת אחת זו חולין שנשחטו בעזרה, אלא שגדולה מזו הביא לן הרמב"ם ז"ל דכיון שחחת זו נמלקת מספק ע"כ שפילו הלד חולין שבו ומליקתה מקרי שחיטה והו"ל חולין שנשחטו בעזרה שהן אסורין בהנאה ולא אמרינן דעכ"פ אי אפשקינן לה לשם חולין ע"כ כיון דבחולין ליכא דין מליקה רק שחיטה ממילא הוי נבילה למליקה עושה נבילה בחולין והי"ל ספק נבילה ספק שחיטה עכ"פ דספק נבילה מלד החולין שאספקינן שמע אינה חייבת והספק קדשים שמע חייבת להביא, וכן כתבו שאר מחרוצים, אלא ס"ל כיון שהתורה התירה להקריב על הספק ממילא המליקה הותרה על הספק והיא בכלל ההיתר וע"כ שפילו נימא דחייב חייבת בקרבן ומצאת אחת זו חולין מ"מ הו"ל חולין שנשחטו בעזרה דכיון שהותרה במליקה זו הו"ל כשחיטה.

ובפ"ב מהל' שחיטה ה"ג כתב הרמב"ם ז"ל לגבי השומט חולין בעזרה ומוציא מומו ומפרו ומסור ושפילו שחט בחלב וכיוצא בו וקובריס מומו ומפרו ומסור ושפילו שחט בשבר טהור ומסור שהכשיר כשבר שחוטה כולן הרי זה מותר בהנאה. הוא הוי מליקה כמו נחירה ומותר בהנאה.

לרפואה או למכילת עכו"ס או להאכיל לכלבים, אבל הנותר בעזרה והמעקר ועכו"ס שחחת והשותת ומצאת טרפה והשותת בהמה חי' ועוף הטמאים בעזרה הרי אלו כולן מותרין בהנייה ע"כ. ובכ"מ שם כתב וז"ל ומ"ש אבל הנותר בעזרה כו' (בפ' האיש מקדש דף נ"ו) משמע דלא מיתסר בהנאה אלא השותת דומיא דוחחת וכל הני לאו שחיטה ניהו ע"כ והנה מדכתב להנותר והמעקר לאו שחיטה ניהו ומותרין בהנייה ובמולק קרבן כתב לשפילו חחת הבא מספק שחיטה היא והו"ל חולין שנשחטו בעזרה משמע מבואר דס"ל להרמב"ם ז"ל למליקה בכלל שחיטה היא.

ויש לעיין קצת דמפ"ב מהל' שחיטה משמע דס"ל להרמב"ם דשותת חולין בעזרה לתוריידע הוא מדכתב בכל מקום מותר כו' וכן הוא אומר כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' וגו' ובמ"מ שם וכן הוא אומר שם (פ' האיש מקדש נ"ו) כלשון רבינו יכול לא ישחוט ואם שחט יהא מותר ת"ל כי ירחק ממך כו' ומכלל ושבת מה שחתה זובח בריחוק מקום חתה אוכל ומי חתה אוכל מה שחתה זובח בקירוב מקום פרט לחולין שנשחטו בעזרה ע"כ משמע דס"ל שהוא לתוריידע ומיהו הרמב"ם בפ"ב מהל' גניבה הל' ח' כתב מפורש ז"ל מע"פ שחולין שנשחטו בעזרה מסורין בהנאה הואיל ואיסורן מדבריהם הרי זה מייב לשלם תשלומי תרבעה ומשמע הרי שכתב לאסורין בהנאה הם מדברנן מ"מ מכאי יש לומר לשחוטו חולין בעזרה הוה לתוריידע ומה שאסורין בהנאה הוא מדברנן שוב ראיתי עוד ברמב"ם פט"ו מהל' מ"א הל' ו' וז"ל והוא הדין בחתיכה של בשר בחלב או של חולין שנשחטו בעזרה שהרי הם אסורים מדבריהן בהנייה כמו שיתבאר בהל' שחיטה כו' מבואר דס"ל לאיסור הנאה מדבריהם הוא אבל לשחוט כגון דס"ל שהוא מדתוריידע וצ"ע. ובמאירי מבואר להוא לתוריידע.

ובמה שכתבנו לפענ"ד ליישב מה שראיתי להפמ"ג (מ"ג סי' כ"ט) שתמה על הרמב"ם בפ"ו מהל' מאוסרי כפרה בתרתי אלא במה שכתב שחחת העוף הבא על הספק אינה נאכלת ונשרפת שמע כו' ומצאת אחת זו חולין שנשחטו בעזרה כו' ותמה להא אחת עוף הבא על הספק יפיגון מהיקשא וע"כ גזירת הכתוב היא שאין כאן איסור חולין בעזרה, שניא תמה שהרי חולין בעזרה הרי הם בקבורה כדתנן בפוף מס' תמורה לחשוב חולין שנשחטו בעזרה בכלל הנקברין וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהל' שחיטה. עוד תמה אין כתב הרמב"ם שמע אינה חייבת ומצאת אחת זו חולין שנשחטו בעזרה שהן אסורין בהנאה והלא כתב בפ"ה מהל' שחיטה לנותר ומעקר בעזרה הרי זה מותר בהנאה ע"כ הם חולין

ולפמ"ש נלפענ"ד דדברי הרמב"ם מיושבים דס"ל ז"ל דדרוש מהקישא דחטאת העוף גם על הספק

ושפיר טעון מליקה מדין חטאת העוף דשמע מיניה חטאת שבל ספשר במילות שלא חטאה והו"ל חולין שנשחטו בעזרה וחולין דהגיה מכח חולין שנשחטו בעזרה הגם דלעניו הקרבה גזה"כ הוא להביא חטאת העוף על ספק וממילא לעניו מליקה יפה מלק מדין ההיקש והו"ל מליקה כשרה ולא נחירה שבל מ"מ הספק דשמע לא חטאה לא שזל ליה ולכן כתב דחייב שריפה דשמע קדשים הוא בהלד הספק שחייבא חטאת וכיון שאינה נאכלת והו"ל קדשים שנפסלו לריכים שריפה ומיושבת הקושיא דחולין דשנשחטו בעזרה בקבורה דהרי החיוב שריפה הוא מלד דשמע היא קדשים ומה שאינה נאכלת ע"כ כיון דחיישינן שהוא קדשים הוא משום דשמע הוא חולין שנשחטו בעזרה וההיקש לא מהני רק להקרבה ולא לאכילה, ומה שפסק בפ"ב מה' שחיטה דחולין שנשחטו בעזרה בקבורה אמת הדבר אמנם זה בחולין ודאי ולא בספק קדשים.

ומיושבת נמי קושית הפמ"ג השלישית שם אין כתב הרמב"ם שמע מינה חייבא ומלמדת חטאת זו חולין שנשחטו בעזרה שהן מסורין בהגהה הלא כתב בפ"ב מהל' שחיטה דהנותר ומעקר בעזרה הרי זה מותר בהגהה ע"כ שם חולין היא הוי מליקה כמו נחירה ומותר בהגהה ע"כ קושיתו. ולפמ"ש דברי הרמב"ם יפה מתפרשים דהמליקה בחטאת העוף הבא על הספק כשחיטה דמיא וכשירה היא ולא הוי ליה דין נותר ומעקר מהיקישא דזכר ונקבה דהתורה אמרה להקריב קרבן זה, אלא דלענין מליקה לא הותרה ולכן הו"ל בשריפה שמע הו"ל קדשים שנפסלו ואתי שפיר.

והרע"ב והמי"ט פ"ז דתמורה שפי' דהואיל ואינה נאכלת לא מיכפת לן מי זרק דם על הספק ואינה נאכלת דשמע לאו ולד הוא וחולין היא זו ובבילה לאין חולין נאכלין במליקה כוותם נראה דהם מפרשי דעכ"פ בחולין הו"ל מליקה מעשה בבילה ולאו מעשה שחיטה ולא כרמב"ם דס"ל דכיון דהתורה התירה לו למלוק ולזרוק הדם בעזרה הכ"ג דהתיר הבבילה דהו"ל כשחיטה ועיין קרית ספר ועוד ומיהו לגבי מליקה ממש לא מלינו דמולקין במליקת קדשים ופשר דמודים להרמב"ם דהמולק קדשים הו"ל בכלל שחיטה ולא בבילה וק"ע.

ובדברי רש"י מלאתי בזה לכאורה דבריו סתרמי ממקום למקום, דתחום, מזיר כאן נראה לכאורה דס"ל דמליקה בכלל שחיטה היא וכדעת הרמב"ם ז"ל ובאורת מיושר ובשאר מפרשים כתבו לתלרבה ברש"י כריתות דף ז' ע"ב שבתב דלימו נאכל דשמע לאו בת קרבן היא ומליקתה בבילה בעלמא ומשום חולין על המזבח לא מיכפת לן לביון דלין למזבח אלא בשחיטה אבל בלא נעשית טריפה אינה מטמא גם לר"י ויש הבליעה אבל בלא נעשית טריפה אינה מטמא גם לר"י ויש לעיין קרא בחומ' ס"ט ע"א ד"ה יכול שבתבו הא דמלרבין הכא קרא לשחיטת עוף קדשים שמטהרת מידי נבילה ולעניו לישורי הגאה לא מלרבין קרא לשחיטתה שמטהרת מידי נבילה לא מהי קדשים אין הבשר מבילתן בשחיטתן אבל לישורי הגאה הבשר מבילתן בשחיטתן אע"ג דהשתא מיהא למזבח אלא דמה לא משוב מבילה נראה לבאורה דס"ל מליקה בבילה ומיהו לפמ"ש בשמוך בדברי הרע"ב ומי"ט לבאורה אין רצוי לי"ל דדוקא זו שיש להסתפק בה שמא חולין היא אבל בקדשים לעשות הו"ל בשחיטה, אבל דגם הבא מדבשך ומשום חולין על המזבח לא מיכפת לן דבין למזבח אלא דמה לא משוב מבילה משמע דמליקה בשחיטה דמל"ב בפשטות היל"ל ומשום חולין על המזבח לא מיכפת לן דלאו שחיטה היא אלא נוהר ומעקר ומדקאמר דבין למזבח אלא דמה משמע דשחיטה הוי אלא דליבא משום חולין למזבח מטעם אחר ובדש"י בריתות דף כ"ו ע"ב ד"ה ודבין הוא דמותר בהגאה דחולין גמורין היא ומשום חולין בעזרה נמי ל"ל דלא מסרה תורה אלא שחיטה אבל מליקה לא משמע לבאורה דמליקה לא הוי שחיטה כלל וכבר דברו מסתירה זו בפמ"ג ובשו"ת בית שערים לבק"ז בחיו"ד סי' כ"ו ועיין בערוך לנר בריתות דף ז' מה שמי זה, ודבריו ל"ע לפענ"ד.

וברש"י זבחים ס"ח ע"ל ד"ה ואינן מטמאין פי' שמליקתן שאם מטהרתן לפי שנפסלו בקודם ואהני מליקתן שאם עלו לא ירדו הילבך נמי לא הוה נבילה ע"כ ובדש"י זבחים קי"ל ע"ל מלק בחוץ נבילה היא שאין מליקה אלא בפנים משמע דבפנים לא הוי נבילה ובערוך לנר פירש דאי מליקה במקום שחיטה קאי הוא מחלוקת ר"מ ור' יהודה בזבחים ס"ט וכתב דסוגיות חלוקות הן ובדש"י כתב פעמים אליבא דר"מ ופעמים אליבא דר"י ובאמת כי בס"מ זבחים ע' ע"ב עוד ג' הבית מתוספתא דקתני במילתיה דר"מ גבי עוף טהור דמליקתה ושחיטתה מטהרת טריפתה מטומאת נבילות קתני מליקה דומיא דשחיטה מה שחיטה בין בחולין בין בעוף קדשים כלאמר ליה רבא אם הועילה שחיטת חוץ כו' אף מליקה בין בחולין בין בקדשים ומתני' דקתני נקטעה רגלה כו' אלא בר"מ ותמה מנ"ל לר"מ דמליקה מטהרת בחולין עכ"פ נראה דר"מ ס"ל דמליקה אפילו בחולין מטהרת מידי נבילה ובתום' זבחים ע' ע"ב ד"ה ואפילו בחוזין בתבו ומתניתין דמס' טהרות (פ"ע מ"ע) מוכחת קצת דקתני יו"ג דבריס נאמרו בנבילת עוף טהור וקתני סיפא ר"מ אומר מליקתה ושחיטתה מטהרתה כו' משמע בכל עופות דומיא דריסא ודומיא דשחיטה ע"כ ומבואר עכ"פ דלר"מ מליקה מטהרת מידי נבילה בכל מקום כשחיטה ולר' יהודה דפליג נראה נמי דאף אלא פליג אלא במלק ומנאלת טריפה אינה מטמא גם לר"י וים לעיין קרא בחומ' ס"ט ע"א ד"ה יכול שבתבו הא דמלרבין הכא קרא לשחיטת עוף קדשים שמטהרת מידי נבילה ולעניו לישורי הגאה לא מלרבין קרא לשחיטתה שמטהרת מידי נבילה לא מהי קדשים אין הבשר מבילתן בשחיטתן אע"ג דהשתא מיהא

אין שחיטתם מכשרתן באכילה מ"מ מטהרתן מידי נבילה ע"כ. נראה מבואר דהכשר אכילה בקדשים אינו תלוי בשחיטה ואסה"נ שחיטתן מטהרתן מידי נבילה.

וברגע נפל מילתא בליבי מגמ' חולין כ"ח אחד בעוף איתמר ר"נ אמר או וושט או קנה רב אדא בר אהבה אמר וושט ולא קנה ופריך ת"ש כיצד מולקין חטאת העוף חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט או לקנה הגיע לוושט או לקנה חותך סימן אחד ורוב בשר עמו ובעולה שנים או רוב שנים תיובתא דרב אדא בר אהבה תיובתא ופריך מאי הוי עלה מאי הוי עלה כדקאמרת דלמא שאני התם דאיכא שדרה ומפרקת וכו' והנה אי נימא דמליקה הכשר בקדשים הוא ואינה שחיטה מאי מייתי ראי' לשחיטה ממליקה וגם מדקמדחה דלמא שאני התם דאיכא שדרה ומפרקת אמאי לא קאמר שאני התם דהכשרו בכך ולאו שחיטה הוא כלל ואולי דזה הוא באמת כוונת המדחה דשאני התם דאיכא שדרה ומפרקת ואין זה דין שחיטה של כל עוף ועיין רגמ"ה אבל בשחיטה אחרת מאי והמציין עשה סוגרייס לתיבת אחרת ולפענ"ד אין צודק ואין צריך למחוק אלא כוונתו דהגם דמליקה נמי שחיטה הוא אבל שחיטה זו איכא נמי שבירת מפרקת ושדרה ושפיר סגי בקנה אבל בשאר שחיטה של עוף בעי וושט דוקא ולמסקנא דאיפרך ר"א בר אהבה ולא אמרינן דשאני התם א"כ מליקה הוי כשחיטת כל עוף וא"כ לכאורה עלתה לן דמליקה בכלל שחיטה היא.

עוד נראה ראי' מגמ' חולין מ' ע"ב מיתיבי השוחט חטאת בשבת בחוץ לעו"כ חייב שלש חטאות ואוקמינו בחטאת העוף ובחצי קנה פגום וטעמא דחטאת העוף הוא דכולהו בהדי הדדי קאתיין אבל זבח לא ופרש"י אבל זבח דבר הזבוח בסכין דהיינו בהמה דעוף מלוק הוא ע"כ ומבואר דמליקת עוף שוחט קרי ליה והוא בכלל השוחט חטאת בשבת ומחייב אשחוטי חוץ בו וא"כ נראה ודאי דמליקה דין שחיטה לו.

איברא דכרגע נפל בליבאי דבר חדש לפמ"ש בגמ' חולין פ' ע"ב דפריך מכדי שמעינן לר"ש דאמר שחיטה שאינה ראוי' לא שמה שחיטה שחיטת קדשים נמי שחיטה שאינה ראוייה היא דכל כמה דלא זריק דם לא משתרי בשר וכו' ופי' רש"י לא מיבעיא דלענין מלקות דלא בעי למילקי משום שני וכו' אלא אפילו אותו ואת בנו לר"ש נמי לא נהיגא בקדשים מ"מ שחיטת ראשון אינה ראי' דאינה מותרת בלא זריקה ועיין תוס' שם ד"ה דבמה ועוד דכיון דע"י שחיטה גרידא לא משתרי בשר אלא משום דכזרוק דמי לא חשיבא שחיטה ראויה וא"כ אפילו שחיטה ממש בקדשים אינה מתרת משום שחיטה אלא בצירוף זריקת הדם וכל זמן שלא זרק הדם לא הוי שחיטה והוי הזריקה חלק מהשחיטה וא"כ הכ"נ במליקה דכך הוא שחיטתו וצ"ע.

אלו דברי תלמידכם הקטן הרוצה להשתעשע בדברי תורה המלקט ליקוטי בתר ליקוטי ואם לא יקשה למעכג"ק לשום עיניו הבדולחים עלי דברינו אלו ולהשיב אפילו מקופיא אשמח מאד ואענדנה עטרה לראשי אסקופה הנדרסת בפני רגלי חכמים עוסקים בתורה לשמה דושכג"ק וכאש"ל וכל הנלוים אליו קשור באהבתו בלב ונפש מן העולם ועד העולם

מנשה בן רחל לאה

סימן תכה

בע"ת כהן שנשתדך עם בע"ת והודה שנבעלה לעכו"ם קודם שחזרה בתשובה אי מותרת לו

ו' לסדר ראשיכם שבטיכם וגו' התשמ"א בנ"י יצו"א מע"כ ידי"נ הרב הגאון וו"ח נו"נ אי"א מרביץ תורה לרבים וכו' כש"ת מוה"ר **שלמה אלי' מיללער** שליט"א ראש הכולל בטאראנטא.

אחדשה"ט ושכ"ת בידידות. שמחתי במכתבו היקר ומה שהתנצל על מכתב בנו היקר שאולי כתב שלא בלשון כבוד כראוי ח"ו אין אני מקפיד על זה ואדרבה מאד אני מחשיב בני תורה ודתלד כוותיה תלד וי"ר שיזכה מעכ"ג לראותו אילן גדול עד דמטי נופי' עד רוס שמיא ויתרס רישי' אכולא כרכא כאות נפשו ונפש ידידו. ויישר כחו גם בדברי חזוק וברכה שכתב אלי והמברך יתברך מאת השם המבורך, בכפלי כפלים, בתורה וגדולה ושנות חיים.

ובאב ובנו שראו את החדש חדושי תורה שדרשו וחקרו בדברינו ומאד נכספה נפשי לפלפל בדבריכם כי אין לך תענוג יותר מהתרת הספיקות האמנם כפי הידוע למעכ"ג כי גדרתי . בעדי בל"נ שלא להשיב בדבר אחד פעמייס כדי שלא לבוא ח"ו להשיב לנצחון אשר נוח לו שלא נברא ולכן אבקש סליחה אם לא אוכל להשיב יותר בענין זה לבנו ונא להבינו כי ח"ו לא מחמת קפידא איני משיב לו יותר כי אני מחשיב מאד מה שכתב וגם לא מחמת שאין לי מה להשיב כי ת"ל יש בידי לפורטה בפרטות ופרטי פרטות אבל מפני גדרי הנ"ל בל"נ לא אוכל לצאת מגדרי. וי"ר שילך בכחו זה להגדיל תורה ולברר הלכה לאמיתה של תורה והנני מקוה שאי"ה יהי' לוחם במלחמתה של תורה עבור תקון עירובין בכל המקומות כדי לזכות את הרבים בשמירת שבת קודש שבשבילה נזכה להגאל בב"א.

ובדבר הערת מעכ"ג האיך נתיר העירוב בשביל אלו שאינם מסכימים ואינם רוצים בעירוב ובפרט דיש רבנים מובהקים ב) ובדבר אשר בדק לן מר הדר"ג שליט"א בשאלה

שבאת לפניו בבעל תשובה שנשתדך עם בעלת תשובה והחתן אמר שהוא כהן והמטפל עמהם שאל להנערה ואמרה שנבעלה לעכו"ס קודם שנעשית בעלת תשובה ועתה השאלה אם מותר לישאנה ומעכת"ר שליט"א יצא בכחא דהתירא כיון שאין אנו יודעים שהוא כהן אלא על פיו וא"כ אין כאן אלא נאמנות של שויה אנפשי' חתיכא דאיסורא וא"כ אף שהוא אסור בכל זונות שבעולם מ"מ זה דוקא בזונות הידועות לנו אולם אשה שאין ידוע לנו שהיא זונה אלא על פיה ואין כאן אלא נאמנות של שויה אנפש' והאי נאמנות היא רק על עצמה ולא לכולי עלמא וא"כ לגבי כהן אין לה נאמנות וממילא נאמנות שלו שהוא כהן לגבי עצמו מ"מ אינו מהימן לגבה וכן נאמנות שלה שנבעלה לפסול לא מהני לו וא"כ כל שו"א לחוד וא"א לצרף שניהם יחד כי כל אחד אינו נאמן אלא לעצמו וההיתר הזה לא יספיק אם יחזיק עצמו שלשים יום ככהן שהרי סוקלין על החזקות.

ולפענ"ד אי משום הא אכתי צ"ע דהרי הגם שהוא לא בא רק כהיום לפנינו ואמר שהוא כהן האמנם אם הוא יודע בעצמו שהוא כהן הרי סוף סוף יחזיק עצמו ככהן ואפילו אכתי לא החזיק עצמו לגבי אחרים הרי הוא יודע וברור בעצמו שהוא כהן והוא אסור בזונה מדאורייתא וכיון שאשה זאת שרוצה לינשא לו אומרת שהיא זונה אף שאכתי לא הוחזקה אצלו מ"מ אסורה לו.

וראי' גמורה מגמ' שלהי נדרים צ' ע"ב בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך וכו' חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה האומרת טמאה אני לך תביא ראי' לדבריה וכו' ובגמ' פריך אמרה לבעלה טמאה אני מהו שתאכל בתרומה רב ששת אמר אוכלת שלא תוציא לעז על בניה רבא אמר אינה אוכלת אפשר דאכלה חולין והנה התוס' והר"ן וכל הראשונים כמה דחקו כיון דמדינא נאמנת כמשנה ראשונה היאך התירוה משום טעם שלא תהא נותנת עיניה באחר וכי איסור שבה להיכן הלך ועכ"פ לולי התקנה משום שלא תהא נותנת עיניה היתה נאמנת ונאסרה על בעלה וכן לאחר שמת בעלה זה אסורה לינשא עוד לכהן דשוי' נפשה חתיכא דאיסורא והתוס' כתבו דאפילו למשנה אחרונה אם אומרת טמאה אני לך והבעל אומר שמאמינה צריך להוציאה.

וא"כ בדידן כיון שהיא אומרת לפסול נבעלתי והוה לה זונה ודאי נאמנת וכיון שהוא טוען כהן אני אסור בזונה והכי ליכא סברא שלא נאמין לה אדרבה אמרינן דלא עבידה לבזויי נפשה ולומר לעכו"ס נבעלה ותהי' נמאסת על החתן שלה ועיין רמב"ם פכ"ד מה' אישות ובטוש"ע א"ע סי' ו' וסי' ז' סי"ב וסי' קט"ו ס"ו וסי' קע"ח. עכ"פ פשוט לפענ"ד דכל שהוא אומר שהוא כהן והיא מודה שנבעלה לפסול לה אסורה לו ושניהם אסורים הוא אסור בה וגם היא אסורה דהשוה הכתוב אשה לאיש.

האמנם הא ודאי שצריך לברר עד היכן שידו מגעת אם אמו היתה כשרה לכהונה דאל"כ הרי הוא חלל ובכלל אם אביו הי' כהן ממש ואם לא נשא מפסולי כהונה וכיוצא בו שזה בעונ"ה שכיח מאוד אצל החפשים אבל כל זמן שלא נתברר לו הפסול לפענ"ד אין להתיר בסתם הגם שבעונ"ה ידוע כי רובם מהם ר"ל מעורבים ועיין ספרי משנה הלכות ח"ז סי' רי"ב רי"ג רי"ד ורט"ו בענינים אלו ולבא לפומא לא גליא.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ג וקצרתי כי רציתי לגמור עוד קודם ר"ה השתא ויכתב ויחתם בסשצ"ג עם כל הנלוים אליו ויזכה לראות בנים גדולי התורה ויקויים אצלו תורה וגדולה במקום אחד כאות נפש וכעתירת ידידו בלב ונפש

מנשה הקטן

והיושב בשמים, יתן לנו אריכות ימים וחיים, ויזכנו ללמוד וללמד דברי אלקים חיים, בקדושה ויראת שמים, עדי יקבץ נדחינו לירושלים, והאסור בנחשתים, יגאלנו וישמיענו לקח מן השמים, אמן כן יהי רצון.

מפתחות ענינים במשנה הלכות חלק תשיעי

יורה דעה

קנא. קצבים המפילים הבהמות על הארץ בכח חשמל (עלעקטריק) לשוחטם אי יש בזה חשש נשבר וניקב ונפולה. אדם שקבל חשמל ונפל לארץ בלי הכרה אי מחללין עליו את השבת. מסוכנת ע״י בנ״א אי מותר לשחוט. ובדין נפולה ושחיטה תלויה.

קנב. בקושית הפ״ת בטריפות שאסורין משום סופן לינקב. ומ״ש ממסוכנת שסופה למות. טריפות הסירכות דאורייתא או דרבנן.

קנג. ביאור דברי רבינו הגדול הבה״ג בט״ז בדין ישב לו קוץ או מחט בלב וצדו לצד חלל הגוף.

קנד. אי מותר להשתמש במשחת שינים (טוט פייסט בלע״ז) שיש בה תערובת איסור.

קנה. איסור חלב עכו״ם לתינוק קטן אפילו בן יומו. חלב נכרית אי יש בו איסור משום פרישות עכ״פ. ביאור מדרש הובא בתוס׳ חלב מטמא חלב מטהר.

קנו. ב״נ שמל אי חייב משום חובל בעצמו. הנידון ליהרג ר״ל אי יש בו לאו דחובל. גר שקיבל עליו להתגייר אי מותר לאכול נבלות וטריפות.

קנז. רפואות שנתנו בקאפסולים אי מותר לבלעם כך. חילוק בין נבילה שלא כדרך אכילתה לשאינה ראויה לגר.

קנח. בדין ניצוק חיבור אי אמרינן בשמן. לערות מכלי שיש בה שומן כשר לנר של חלב דולק. הבל וזיעת איסור אי אוסר.

קנט. נכרית משמשת אשה חולנית ומבשלת לה אי יש בתבשיל איסור משום בישול עכו״ם. ביאור דברי מהר״ם ברמ״א שאם הדליק העכו״ם מאש ישראל מותר. ישראל שיש לו שפחה אינה יהודית שמבשלת בביתו כיצד יעשה.

קס. מאכל שמותר לאכלו מדין תורה אי יש ענין שלא לאכלו מצד חומרא.

קסא. אי מותר לעשן סיגריאות שמזיקין לבריאות. האוכל דברים מזיקין לגוף הוא פושע בגופו. ביאור מתי אמרינן שומר פתאים ה׳. אי צערא דגופא עדיף. כיצד מברכין על עישון טאבאק.

קסב. טוסטער (בלע״ז) אי צריך טבילה ככל כלי סעודה. כל כלי סעודה שדרכן לבלוע מגעולי נכרים ואם היה עכו״ם משתמש בהם היו צריכין הגעלה חייבין טבילה אפילו חדשים. סכין של שחיטה אי צריך טבילה. חידוש הגרמ״פ דכלי שמשמשת למאכל שראוי כבר לאכול אין צריך טבילה צ״ע.

קסג. סכין של שחיטה אי בעי טבילה ועיין לעיל סי׳ ק״ב.

קסד. קדירות שמחוברין לקרקע אי צריכין טבילה.

קסה. המוכר כלי חמץ לעכו״ם וחוזר ולקחן לאחר פסח אי צריכין טבילה. הלוקח מעכו״ם כלים לסחורה אי צריכים טבילה. צ״ע מש״כ הצ״פ דעכו״ם העושה כלים למכירה א״צ טבילה. ישראל מומר שקנה כלים מישראל אי צריכין טבילה לחוזר ולוקחן.

קסו. מכשיר חשמלי כעין מזלג (אינסטענד היטער בלע״ז) הנעשה לחמם מים בתוך הכלי אי צריך טבילה.

קסז. שטפון של ביוב (סוער בלע״ז) שנכנס למטבח ונכנס בקערות של בשר בני יומן אי צריכין הגעלה. כלים שנשתמשו בדבר מאוס אי צריכין הגעלה.

קסח. בדבר מה שהעולם מקילין להשתמש בכלי זכוכית בשר וחלב בשטיפה בינתיים לבד.

קסט. עירות ורחובות בחו״ל שנקראים ע״ש ע״ז וע״ש אותו איש כיצד ינהג בקריאתן ובכתיבתן.

קע. מי שעשה לעצמו ולמשפחתו תעודת זיהוי (פאספארט בלע״ז) על שם גוים בשעת המלחמה אי יש בזה ח״ו כאלו הוא מכחיש עמו ואי מותר לעשות כן. מי ששואלין אותו אם הוא יהודי בשעת גזירת שמד מותר לומר לישנא דמישתמע בתרי אנפי.

קעא. בשעת הזעם שבחרו הנאצים בחור ת״ח לשרפו ורצה בחור אחר לילך תמורתו אי שפיר דמי. ראי׳ מראובן איצטרובלי בס״ח. אי מותר להכניס עצמו בספק סכנה בכדי להציל חבירו. ביאור דברי מרן בעל חי׳ הרי״ם בענין שנים שהלכו בדרך וביד אחד קיתון של מים מי חשוב ממי.

קעב. שותפין ששלמו ריבית ע״פ היתר עיסקא ואח״כ הלכו בערכאות להוציא הריבית בטענת שלא הרויחו. אי נאמן אדם לטעון טעיתי אחר זמן. נתן לו כת״י על הריוח ואח״כ טען טעיתי. המקבל מעות לעיסקא מי הוה המוחזק המקבל או הנותן. בקושית מהר״י באסאן.

קעג. מוסד התורה בקש מאנשים פרטים ללות להם מעות מבאנק וחתמו על ריבית קצוצה וכתבו היתר עיסקא ונשיא הבנק לא רצה לחתום על השטר עיסקא וגם לא הסבירו לו בטוב טיבו של ההיתר עיסקא. בדין בע״מ קארפאריישאן בלע״ז. בענין ריבית.

קעד. בחור שאביו מגדל זקן והוא מגלח אי יש בו משום ואל תטוש תורת אמך. או מנהג. קבלת אבות אי הוה איסור עולם על בנים ובקושיית החו״י.

קעה. מש״כ החוו״ד דבשעת תשמיש א״א להבחין בין הרגשת שמש להרגשת זיבה.

קעו. מי שיש לו דירה במעוני קיץ ובימי החופש משפחתו שם והוא יוצא בכל שבוע אי חייב לפקוד את אשתו. שיעור מרחק כמה הוא ליוצא בדרך ושיעור עכבה שם כמה.

קעז. אשה היוצאת לדרך אי צריך לפקדה כמו בהוא יוצא, וביאור דברי מרן החי״ס הא דאשה משתוקקת לבעלה.

קעח. היוצא לדרך סמוך לוסתה דמותר בכל קורבה ואמאי לא חיישינן משום קישוי.

קעט. לישב דברי הגרש״ז בש״ע הרב שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר. חילוק בין איסור לעמוד בימי טומאתה ובין טבילה בזמנה מצוה.

קפ. אשה שראתה דם על עד הבדיקה אמאי לא צריכה לחוש לוסת הפלגה מיום זה. חלוק בין מצאה כתם על בגדה למצאה על עד הבדוק לה. מחדש דוסת הבא ע״י בדיקות הו״ל וסת התלוי במעשה.

קפא. בחידוש הישועי״ע בנמצא כתם במים לאחר הטלת מ״ר דספק טומאה הצפה על פני המים טהור. לטמא בגדים לא בעי הרגשה מה״ת. במחלוקת הנוב״י והישע״י אי גזרו טומאה על הבגד משום האשה.

קפב. חתן שלא גמר המצוה בלילה ראשונה ובליל ב׳ ראתה אי צריכין הפרשה ובמחלוקת היש״ש והתה״ד אימתי אמרינן נח רוגזיה בכה״ג.

קפג. לישב עם אשתו נדה על ספסל אחד במכונית (אוטו או קאר בלע״ז).

קפד. אשה מעוברת אי מותרת למהר זמן הלידה ע״י זריקה או פעולות אחרות כיוצא בזה. לידה הוה סכנה לאשה. וצ״ע להגרמ״פ שליט״א. אסור להקדים סכנה לעצמו. כל המחיש זמן לידה אפשר שיגרום מיתה לולד ועוד כמה צרות והוא בכלל רוצח. וחסר לולד לימוד תורה ממלאך. ביאור הגמ׳ מפתח של חי׳ בידו של הקב״ה.

קפה. אשה שאינה יכולה להחזיק המוך דחוק עד סוף השקיעה, ואי יש לנהוג כשיטת ר״ת.

קפו. מש״כ הגר״א דלדבר דברים בטלים (שאינן של גנאי וקלות ראש) הוה בכלל לאו דלא תקרב, וטעם למה לא פסקו המחבר והש״ך כאדר״נ. דיבור עם אשה יש בו איסור נוסף על דברים בטלים משום ואל תרבה שיחה עם האשה.

קפז. מלאכות שהאשה נדה צריכה להתרחק מהן אם עברה ועשתה אותן אי מותר הבעל ליהנות מהן. בחקירת האחרונים בהושיט יין לנזיר ולא שתה ממנו אי עבר על לפנ״ע. טעם להרחקות אם הוא משום חובה או כדי להזכיר האיסור.

קפח. יש להקפיד עכ״פ לכתחילה ליקח להפסק טהרה ולבדיקות בגד פשתן דוקא.

קפט. אשה שצריכה לעשות הפסק טהרה בזמן שצריכה לילך לשיעור של ת״ת דרבים כיצד תעשה. אי מותר לעשות בדיקה חצי שעה קודם השקיעה. ביאור לשון הש״ך והב״ח דתחילת הבדיקה תהי׳ סמוך לביה״ש ממש.

קצ. אי מותר לצאת לשוק ביום ש״ק עם מוך דחוק שעשתה להפסק. דבר הבלוע בגוף אם יש בו משום הוצאה או בטל לגבי הגוף.

קצא. אשה שרצתה לארגן נסיעה למקוה כמה נשים יחד אי יש בזה משום פרסום היפוך טבילה בצניעות. בעלת חנות שצריכה לסגור החנות אי מקרי כה״ג פרסום וכיצד תעשה. ג׳ טעמים לטבילה שתהא בצנעה.

קצב. בחשש דנתן סאה ונטל סאה אפילו בב׳ בורות במקוה. אי אמרינן אין מבטלין איסור לכתחלה במי מקוה. ובענין קמא קמא בטל. בהמצאת הגרש״ב אדמו״ר מליובאויטש זצוק״ל לעשות בור מי גשמים תחת המקוה, אי יש בו חשש קטפרס לדעת מרן אדמו״ר בעד״ח זצוק״ל. המצאה נכונה להנצל מכל חששות דנתן סאה ונטל סאה, לכ״ע.

קצג. מקוה שבור ההשקה הוא תחת המקוה ועוד בור מן הצד להשקה אי יוצאין כה״ג לכל השיטות. אופן מקואות מלפנים ושיטת החזו״א בזה ובדין מקוה של ג׳ בורות, ועיין סי׳ הנ״ל.

קצד. בענין נשתנו השיעורים בזה״ז.

קצה. להשים טסים קטנים בבור כדי לחזק הכתלים שלא יזובו המים.

קצו. בדבר שסילונות של ברזל מביאים מים למקוה, חילוק בין סילון מחובר לקרקע לדלת שקבעו במסמרים. מחצלאות התגרין לסוכה ובירור גדול בדיני טומאה וטהרה הנוגע לדידן.

קצז. נהרות (לייקס בלע״ז) אי מטהרין בזוחלין.

קצח. תשובת מרן הגרי״י קניבסקי שליט״א. ביאור לשון ריא״ז בש״ג בב״ד המנדה אי צריך לפרש שמו או סגי נדוי בכלל על העושה כך וכך יהא בנדוי ואי צריך להתיר נדויו כשחוזר בו.

קצט. בהנ״ל נדוי בכלל אי חלו עליו העונשין והקללה שבאין מחמת נדוי ר״ל. ואי אסור לעמוד אצל רוב העולם. ג׳ מחלוקות אי נדוי בכלל חמור ממנודה בב״ד או קיל. אימתי צריכין לנהוג דין מנודה. צ״ע להפוסקים שס״ל דנדוי בכלל אינו מועיל היתר עולמית.

ר. תשובת מרן הגרי״י שליט״א אי יש נדוי לחצאין.

רא. בענין הנ״ל ביאור בלשון ריא״ז הנ״ל. נדוי ע״ת בעוה״ז ובעה״ב. ובעיקר נדוי מה״ת מה הוא.

רב. בענין המוז״ל הרי הוא בנדוי. מנודה אי מותר בתה״מ.

רג. ביאור מה שאמרו כל שהוא ובנו ת״ח ובן בנו ת״ח שוב התורה מחזרת על אכסניה שלה ובקושית הח״ח ז״״ל מהאבות וכבר הקשה כן בס״ח ע״ש.

רד. אם יש חיוב ללמוד לבנים לדבר בלשון הקודש. מעלת לשה״ק על שאר לשונות. לה״ק אינו מתקיים באדם שאינו משמר עצמו בקדושה.

רה. הנותן צדקה לאנשים שאינם מהוגנים אי יש לו מצוה. כמה מעלות יש בצדקה. למה התפלל ירמיה הנביא להכשילם באנשים שאינם מהוגנים.

רו. תמיהה בקובץ שיעורים בהא דרב יוסף דליהוי למצוה רבה. אם יכול לשנות ממה שהתנתה בעלת המעות.

רז. אי מותר ללוות ממעות צדקה המונח בקופסה של צדקה. המחאה טשעק בלע״ז אי יש לו דין מעות או דין שטר ראי׳ בעלמא.

רח. אשה אי מצווה למול את בנה. וביאר רש״י יבמות כגון שאביו ואמו חבושין בבית האסורין.

רט. על דבר ס״ת שנכתב תיבת ה״א של שם הקודש עגולה כמו רי״ש מצד הימין, ישוב לפר״ת מקושית הגאון ר׳ שבתי. ביאור התג מלמעלה בה״א.

ריי. ס״ת שנמחקה יריעה וחזר הסופר וכתב עליה וניכר הכתב התחתון לאחר הכתיבה.

ריא. הקנה שמניחין בו המזוזה על הפתח יש לנקבה נגד השם.

ריב. בית שיש לו פתח בין שני חדרים באיזה צד יקבע המזוזה. בהא דבמזוזה הלך אחר היכר ציר. אי יש חיוב לעשות דלתות כדי לחייב במזוזה. בשיטת היעב״ץ לקבוע ב׳ מזוזות מספק.

ריג. תמיהת הגרי״י קניבסקי שליט״א מנהג בארצה״ק לפדות מע״ש על פרוטה. חומש אי הוא חלק רביעי מדמי הקרן או ממה שמשלם עבור הקרן.

ריד. הא דתלה ליה רבי ביני חיטי והכותב ד״ת על נייר קרוע.

רטו. בענין הנ״ל פדיון מע״ש על שו״פ, וביאור באריכות הא דהקדש שוה מנה שחיללו על שו״פ וביאור דברי התוס׳ דדוקא בעלים פודים על שו״פ. תשלומי החומש אם הוא לפי שויות המע״ש או לפי התשלומין. בדברי השאילתות בנטע רבעי.

רטז. יש לתקן תקנות אפילו במקום שיש לחוש לפריקת עול מבעלי עבירה.

ריז. ילד שנולד במחלה שיצטער כל ימיו אי חייבים ההורים לרפאותו. ההורג חרש שוטה מה דינו. מעשה נורא מולד שנולד בדמות חי׳.

ריח. אי מותר לגלות לחולה מחלת האנושי ר״ל ולהגיד לו שאין לו רפואה ח״ו.

ריט. טבעת שלא יוכלו להעביר מהמת אי מותר ליטלו בכח.

רכ. בהא דאין קוברין רשע אצל צדיק ושיעור הרחקה. הלומדים אצל מיסיאנערים ירחיקו שמונה אמות. מחיצה אי מהני למעלה מן הקבר.

רכא. באיסור חיטוטי קברים חדשים וגם ישנים. ביאור מה שאמרו צדיקים אין גופן ועצמותיהן נרקבין לעולם. מביא פרק היכלות דר״י כה״ג דעשרה הרוגי מלכות מעולם לא נהרגו רק אחרים נהרגו תחתם, ודברים נפלאים שם.

רכב. היה עומד בביה״ק והתרו בו לא תנזור ונזר אי הוה לאו שיש בו מעשה ולוקה. סדין בציצית הוי שב ואל תעשה. והלובש כלאים ואריכות ובירור יפה בדין כלאים לציצית ומה נקרא מעשה ושב ואל תעשה.

רכג. מהגה״ק מרן הגרי״י קניבסקי שליט״א בתוס׳ דמתרין ביה לא תנזור למ״ל שהייה. עבירה שעושה מרצונו אי מקרי יש בו מעשה.

רכד. בתי קברות הנטושים ועזובים כמו במדינת יוראפ אי מותר לפנות העצמות. מ״ש בס״ח דהשוכבים בעיר כועסים כשמוליכין לעיר אחרת. מנהג להוליך עצמות לא״י מנהג קדמונים הוא ויש בזה מצוה גדולה. מ״ש הרדב״ז קבלה בידינו שאין תחה״מ אלא בעמק יהושפט.

רכה. מאימתי מתחיל יום גערה לאבל מיום הפטירה או מיום גילוח האחרון.

רכו. כהן אי מותר לנסוע באוירון. קושית החי״ס לפ״מ דקיי״ל כל קבוע כמחצה על מחצה היאך יוצאין כהנים בדרך. קברי עכו״ם אין מטמאין באהל. טעם דאין מפליגין בשבת ואיסור להפקיע עצמו ממצוות.

רכז. המלקט עצמות מתים אסור להודיע לקרובים שחייבים לאונן עליהם.

רכח. תינוק שנשבה בין העכו״ם ונתגדל ונדון בערכאות למיתה כיצד ינהגו בו.

אבן העזר

רכט. במחלוקת הרמב״ם והרא״ש אם יש מצוה או חיוב לקדש אשה. ברכת אירוסין אי הוה ברכת המצות.

רל. מצות קידושין ומצות פ״ו הם ב׳ מצות נפרדות להרמב״ם. ביאור לשון הרמב״ם דהאיש נתחייב מבן שבע עשרה שנה ובמשנה בן י״ח לחופה. הפרשת תרומה ושילוח הקן אי הוה מצוה חיובית.

רלא. נשים אי חייבות במ״ע דקידושין או פטורות.

רלב. ביאור רש״י גיטין דהפרשת תרומה אינה מצוה דרמיא עליה דאינש.

רלג. בקושית רבינו אלחנן (בתוס׳ חגיגה ח׳) תיפוק ליה דאין מקדשין ביו״ט.

רלד. חתן אי רשאי לברך לעצמו שבע ברכות.

רלה. בשיטת ר״י בר ברזילי דיש קידושין לקטן מטעם זכיה. אי שייך קידושין לחצאין כלומר שיחייב לאו ולא עונש מיתה. קנין אישות לאיסור וקנין ממון באשה.

רלו. הנושא אשה לעולם ידבק בטובים וביחוס משפחה. בני הנדה אם הם בכלל יחוס משפחה. הנושא בת ע״ה. עד כמה יש להגן על הפסולים להתחתן בהם משום כבודם. למה לא התחתן א״א עם אליעזר שהי׳ יצחק נושא בת ת״ח. לישא גרושה או חללה זונה או גיורת.

רלז. עוד בהנ״ל. מהו לקבל גרים מעמלק. אי נכון לגרים להתערב עם ישראל. גרים אי יש להם בנים ת״ח. היאך נשא בן אהרן בת יתרו.

רלח. נשים אם הם במדרגה אחת עם אנשים צדיקים מזכין לבניהם ולבני בניהם עד עולם.

רלט. ביאור דברי מהרש״א דהנושא גיורת הוי ליה בנים שאינם מהוגנים.

רמ. עד כמה מוטל על האב להשיא את בנו. ואם חייב ללוות ממון על זה. בנים גדולים יותר מי״ג שנים אי יש להם טענות אל ההורים ליתן להם ממון לנישואין.

רמא. עד כמה חייב האב ללמד את בנו תורה. אי בנו קודם לו.

רמב. בחור בן כ״ב שנה אי מותר לישא אשה לפני אחותו הבכירה. ב׳ אחים אי יש קפידא שלא ישאו זה קודם זה. אחיות יתומות אי יש קפידא שלא להשיא הצעירה לפני הבכירה.

רמג. עוד בענין הנ״ל. וחילוק בין אם יצרו מתגבר עליו או לא.

רמד. אשת כהן שנתעברה בהזרעה מלאכותית אי נאסרה על בעלה. אשה שנתעברה ע״י הזרעה אי צריכה להמתין כ״ד חודש לימי יניקה.

רמה. בקושית התוס׳ (פסחים) דליתי עשה דפ״ו ולידחי ל״ת דלא יהי׳ קדש דשפחה. עבד אי מחויב בפ״ו. ביאור דברי הירושלמי דנשים חייבות בפ״ו. אי למדין הלכה מירושלמי ומדרשות. צ״ע להפנ״י שכתב דעבד לכ״ע מצווה בפ״ו. במחלוקת התוס׳ ורשב״א מי שמצווה בפ״ו אי מצווה בהשחתת ז״ל.

רמו. עד מתי יכול בחור לאחר הנשואין.

רמז. בקושית הב״ש דלא ילפינן רוב בדיני נפשות מעריות דמיירי בבא עליה אביה (סנהדרין ס״ט) ואכתי תקשה ודילמא לאו אביה הוא. לאו דאשה ובתה לא חל אלא ע״י קידושין. חילוק בין אשה נשואה או זונה, לבתולה שנאנסה דאביו לא הוי ספק. במחלוקת הבעה״מ ומלחמות רוב נשים בתולות נשאות, היכא דאיכא רוב וחזקה. ישוב לקושית ת״ח.

רמח. אשה מעוברת שנאבד בעלה בעת השואה וקראה שם בנה על שם בעלה ושוב חזר בעלה אי יכול לשנות שם בנו, המוסיף על השם אי מקרי שינוי.

רמט. בצוואת ר״י החסיד שלא ישא אשה ששמה כשם אמו. וגם לא ישא בת אחיו ולא בת אחותו ולא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו. אם נשא והוסיף שם אחר אולי יש תקוה. בקושית הגמ׳ סנהדרין ס״ט דמשני באיילונית שקדשה אביה ואכתי שמא לאו אביה הוא.

רנ. בדין דכל כבודה בת מלך פנימה אי קיי״ל כן להלכה.

רנא. ישוב לקושית הפנ״י דכל שתחלתו באונס וסופו ברצון אפילו אומרת הניחו לו מגמ׳ כריתות. ביאור דברי המהרי״ק למעול מעל. ביאור היתר תחילתו באונס וסופו ברצון מאיזה טעם מותרת לבעלה. ביאור כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. אי אמרינן באיש יצר אלבשיה. ישראלית הנבעלת לכותי אי אמרינן קנאין פוגעין בה.

רנב. למה היה מותר לפינחס להרוג את זמרי. יצרה אלבשה לא אמרינן מביאה לביאה.

רנג. התרו בו שלא יפרוש באבר חי ופירש אמאי לא אמרינן יצרו אלבשיה.

רנד. כה״ג שנשא בתולה כשהוא הדיוט ונעשה כ״ג אי מותר בה. וביאור דברי מרן הח״ס התמוהין דמספקא ליה בזה.

רנה. אשה שנהרג בעלה בימי השואה וחזרה ונשאת ומת בעלה אי יש לה דין קטלנית.

רנו. במעשה ביש אחד שנשא חמותו לאחר מיתת אשתו. איסור חמותו לאחר מיתת אשתו אם הוא בכרת או בלאו. ואי קידושין תופסין בה. במחלוקת ירושלמי חליצה הוה קניין או פטור.

רנז. טביעת עינא דקלא מה טעם יש בו. ואי ט״ע דקלא עדיף מסימנא. סומא האיך מותר באשתו. אשתו ישנה ואילמת דליכא ט״ע דקלא. למה לא סמך יעקב אבינו אט״ע דקלא ונתן סימנם לרחל. צ״מ דאזיל לקדושי אשה למה לא יכיר בט״ע דקלא וצריך לידבר ע״ה בהדיה.

רנח. למה תקנו חז״ל קידושין לחרש שאין לו דעת ויוכל לבא לידי איסור.

רנט. שיטת הרמב״ן והח״ס ז״ל דטביעת עין וקלא תרי מילי נינהו או טביעת עין או קלא.

רס. אשה אי מותרת לדור עם שוטה שלא תקנו לו חכמים קידושין. ואי הו״ל כעין פלגש.

רסא. אודות פגישות והסתכלות בחור על בתולה לפני השידוכין. ביאור מדרש שלח, משל למלך שזימן לבנו אשה נאה ובת טובים ועשירה א״ל הבן אלך ואראה אותה.

רסב. אין לשנות ההלכה מפני המלעיגים, או מפני ההרגש, או בשביל שעי״ז יוכל להשפיע יותר, אלא יקוב הדין את ההר, ויש ללמוד הלכה למעשה עם בחורים בישיבות.

רסג. ביאור שיטת הראב״ד וה״ה באיסור פגישות והסתכלות ואשרי מי שימצא זווגו לפי שיטת הראב״ד.

רסד. לשיטת הרמב״ם כמה פעמים צריך להפגש וכמה זמן יארך הפגישה ואי מותר להסתכל בה בכל הזמן שיפגש עמה.

רסה. הסתכלות החתן במשודכת אם הוא בכלל אביזרייהו דעריות. המקדש בלי שיראנה קודם אי עובר על ואהבת לרעך כמוך. ואיך קידש אברהם את שרה בלי לראותה. דבר חדש דבכל אשה ליכא איסור לקדש בלי ראי׳ רק אשה שיש לה דבר מגונה ומשונה משאר נשים חייב לראותה.

רסו. איסור הסתכלות והרהור בפנויה. ביאור דברי אבדר״נ ברית כרתי לעיני.

רסז. עוד בענין פגישה עם בתולה להכירה לשם נישואין ולדבר על לבה אם היא מתאמת לו. ואם יש להם הבנה הדדית.

רסח. גדרי צניעות וקדושה לבחורי הישיבות וכמה דברים למנהלי הישיבות וההורים. י״ח ענינים מה שיש ליזהר בזה. דברי הס״ח להנצל מהרהורים. ג׳ יצרים רעים הם הלוחצים את האדם ע״ד האשה: ועצה להנצל מהם.

רסט. אשה בעלת תשובה שאחיה מתכונן להנשא אי מותרת לנשק לאחיה תחת החופה כמנהג הרע במדינה זו.

ער. אי יש איסור לנשק אחותו הגדולה כמ״ש הרמב״ם פכ״א מה״א.

רעא. אי מותר לילך אחר אשת חבר בזה״ז.

ערב. באיסור לבעל לעמוד בחדר לידה, ובאיסור הסתכלות במקומות מכוסים באשתו. ובענין לידה טבעית שנהגו הרופאים בזה״ז בלי זריקות.

רעג. באיסור תערובת נשים ואנשים בשמחת נישואין.

ערד. ביאור לימוד עמוני ולא עמונית משום כל כבודה בת מלך פנימה ואטו בנות מואב צנועות היו. וביאור דברי היש״ש בזה. אשה חשובה אפילו על הדרך צריכה לדחוק עצמה בכל מה שתוכל להיות פנימה.

ערה. איסור יחוד בשומרי ילדים (בייבי סיטטער בלע״ז) כמה אופני היתר ואיסור.

רעו. בת כמה מקרי שומרת לענין יחוד.

רעז. אשה שהעיבור סכנה לה וכבר קיים פ״ו. ביאור סוגיא דשלש נשים משמשות במוך. השתמשות בברזל קטן הנקרא (סליל בלע״ז) למנוע העיבור או פלאסטיק הוא איסור גמור.

רעח. בנשואין ע״י רעפארעם ראבבי והעדי קידושין היו אשה וקרוב, ושוב נשאה האשה לאחר בלי גט פיטורין (רק עם דיוואורס בלע״ז) אי יש להתיר הילדים שנולדו לאחר כן. פלפול בנשואי אזרחים. ישוב לקושית החכם בבעל עקידה למה מבקשים גט ממומר. מתי אמרינן אין אדם עושה בב״ז.

רעט. המקדש באיסורי דרבנן אי שייך בהו הפקר ב״ד הפקר ולא תפסי קידושין ותמיהה לאבנ״מ. וביאור דברי רש״י פסחים דף ז׳. וכתובות דף ג׳.

רפ. המקדש באסה״נ שמצותן בשריפה אי הוה קידושין שזוכה במצת שריפה ששוה עשרה זהובים. החוטף מצוה שמשלם י׳ זהובים הוא מדין או מקנס.

רפא. טעם להחוטף מצוה משלם עשרה זהובים דוקא.

רפב. טעם לקדש אשה תחת כיפת הרקיע דוקא ולא בביהכ״נ. אם פותחין בביהכ״נ מקום פתוח אי מותר לקדש שם. קידושין צריך להיות במקום מיועד לתפילה וברכה. עוד טעמים למה אין מקדשין בביהכ״נ. מהו מאיי״ן הנהוג בימי מהרי״ל.

רפג. בחור שנשא אלמנה או להיפוך אי מקרי זווג ראשון.

רפד. כהן שעבר ונשא אשה זקוקה ליבום ורחקוהו מביהכ״נ ועכשיו האשה רוצה לחלוץ.

רפה. ביאור בדברי הרמ״א דהחתן והכלה צריכין לאכול יחד במקום צנוע. ומחלוקת האחרונים אי נגמרו הנישואין קודם שאכלו יחד. (למה לא נזכר בש״ע עיקר ההלכה דנר איש וביתו דחנוכה).

רפו. חתן שנכנס לחופה בבקר קודם חצות כיצד ינהג בוידוי שנהגו להתוודות בתפלת המנחה. שכח ולא התודה עד לאחר החופה אין חוזר ומתודה. ר״ח ושאר ימים שאין אומרים תחנון נמי מתודה.

רפז. מנהג אבותינו בשושבינות ע״פ פסק הרמ״א ששני אנשים מכניסין החתן ושתי נשים מכניסין את הלכה (אינטערפירערס בלע״ז) ואין לשנות המנהג עיין רמ״א ונוב״י. ביאור דברי הזוה״ק בראשית ויבן ד׳.

רפח. אסור לומר שבע ברכות אם אין פנים חדשות חוץ משבת. ודלא כיש טועים בזה.

רפט. צריך להעמיד הכלה תחת החופה מצד החתן ולא כנגדו. טעם למה מקדשין באצבע הסמוך לגודל.

רצ. ביאור דברי רש״י קידושין מ״א גבי דידה נמי איכא איסורא כי יהיב קידושין לשלוחה.

רצא. בענין לדבר עם בתולה או כלה שלו לשם נישואין. ואי יכול לדבר על הטעלעפאן. אי מותר להאב להסתכל בשביל בנו.

רצב. קנין קידושין מה עושה. וביאור לדברי אוה״ח הקדוש עה״ת פ׳ חיי.

רצג. חתן אי מותר לו לכתוב בשבעת ימי המשתה.

רצד. איך קידש אדם הראשון את חוה בלא עדים. טעם דצריך לקדש אשה בכסף הא הרי אשתו היא עצם מעצמיו והיא אבדתו. אשה אי הוה ספק ממון חבירו שמא אין זה אבדתו ונתחלפה לו. קידושין יש בה ב׳ קנינים. ביאור לשון רש״י אשה נקנית לבעלה.

רצה. אי מותר לעשות כתובה מצויירת ולתלותה על הכותל. אי צריכה האשה להטמין כתובתה מפני בעלה.

רצו. זוג שעומדים להתגרש כיצד יחלקו הילדים ע״פ התורה. במחלוקת הרמב״ם והראב״ד. והיכי דאינם במקום אחד לכ״ע הבן אצל האב.

רצז. בדין היתר מאה רבנים לבעל שאשתו מרדה עליו. מתי נקראת מורדת. עוברת על דת משה ואינה רוצה לעמוד לדין. אשה המחללת שבת אי מותר להוציאה בלא כתובה. הלכה לערכאות ומסרה אותו. אשה אי מחוייבת לעמוד לד״ת כיון שהוא מ״ע שהז״ג.

רצח. אשה שהתודה שזינתה תחת בעלה. אשה שהתודה לפני מותה שזינתה ואח״כ חזרה לבוריה. אי יש לחלק בין צדיקת וחסידה לשאינה צדיקת. אי יש לחלק בין אמרה לבעלה או לרב העיר שרוצה בתשובה. נשים שאין שומרות דיני נידה אי מצוה לגרש. בענין לסדר תשובה לחוטאת זו.

רצט. מי שאינו רוצה לחתום על היתר מאה רבנים. ועיין שו״ת ח״ס א״ע סי׳ ה׳ הובא בפ״ת א״ע סי׳ א׳ דהמאה רבנים צריכין להיות בקיאין בטיב גיטין וקידושין וצריכין להיות מוסמכין בסמיכת מורינו ועוד כמה ענינים ודלא כמו שבעונ״ה הונהג במדינה זו שהולכין בישיבה וחותמין איזה בחורים שהיתר כזה היא כליצנות ואינו מועיל כלום.

ש. באיזה עט ובאיזה דיו מותר לכתוב גט ואם כתב בעט ברזל מה דינו. ביאור גמ׳ זכה הקנה שנטלו ממנו קולמוס.

שא. כתיבה על ידי דפוס (פרינ״ט) אי כשר לכתיבת סת״ם.

שב. מים הנאספים כעין לייק בלע״ז היאך כותבין בגט. איזה מים נקרא ים. שינה שם המים אי נפסל הגט. גט שלא נכתב בו שם מים כלל. מחלוקת הרא״ש ורבינו יונה מה נקרא ים הגדול.

שג. בצוואת ר״י החסיד שלא לישא אשה ששמה כשם חמותה.

שד. מה שמצינו בכמה שהתיחסו אחר משפחת האם כיואב בן צרויה. ורב מרי בר רחל.

שה. מי שאמו ישראלית ואביו עכו״ם אי קרינן ליה בן אברהם.

שו. שם בנימין כותבין מלא או חסר. ואי יש חילוק בזה בין שטרות לשאר דברים.

שז. קריאת ההורים אי משנה הכתיבה של סתם בשם.

שח. אי ראוי שלא ליתן שם שאינו ברור לבניו, דורות הראשונים היו נותנים שמות על שם מאורעות ודורות האחרונים על שם המשפחה.

שט. מוסיפין וגורעין על השם שקוראין בשם הנפטר אי שפיר עבדי.

שי. אנשים שמעגנים את נשותיהם אי יש לכוף את בעליהן לגרש. גט מעושה בעכו״ם פסול ובישראל כשר. בדורות האחרונים נמנעו מלעשות אפילו בישראל. אין להכניס דברים כאלו בעתונים. דאגת חז״ל בכל דור עבור שלימות המשפחה. החיובים שחייבו חז״ל על האיש והאשה לטובת שניהם. דברי הראב״ד דלטובת האדם נבראו אחד. עצה טובה להמנע מקטטות. ולשלום המשפחה. להגביל גבולים בין איש לאשתו.

שיא. כמה צריך הבעל להכניע עצמו לפני אשתו. ביאר הא דאל תרבה שיחה עם האשה. ביאור אשה טובה מתנה טובה ואשה רעה צרעת לבעלה. טעם שטבע האשה לנטור שנאה ולא למחול. נשים צדקניות וכשרות עושין רצון בעליהן ואין הולכין אחר ההבל.

שיב. אשה שנעשתה שליח קבלה לעצמה על הגט.

שיג. איסור יחוד כשבעלה בעיר. בדין קינוי בעל לאשתו. ביאור היתר דפ״פ לרשות הרבים. בלילה כעין יממא אי יש איסור יחוד. יחוד בקאנטרי ובעלה בעיר. האומר אל תתיחדי עם אנשים בסתם אי זה מקרי קינוי.

שיד. מצות יבום אי קודם למצות חליצה. יבמה שזקוקה ליבום אי צריכה קידושין.

חושן משפט

שטו. בענין דעושה אדם דין לעצמו וטעם לדבר. ישוב סתירת המחבר בזה. אשה אי עושה דין לעצמה. אם רואה שלו ביד אחר אי מותר להכותו. הנכנס לרשות חבירו שלא ברשות אי מותר לחבול בו. ב״נ מהו שיעשה דין לעצמו. לאפרושי מאיסורא אי הוא בכלל עושה דין לעצמו. מה נקרא ערכאות.

שטז. ב״ד שעשו פשר לאחר פס״ד ובלי שאלת הצדדים הו״ל טעה בדבר משנה וחוזר.

שיז. ת״ח שהי׳ חבוש בבית האיסורין מכח דינא דמלכותא ועכשיו רוצה לקבל רבנות אי צריך להודיע מזה לאנשי הקהילה. תנאי הדיין והרב שצריך להיות למנותו על הציבור. דיין שחטא ושב כשר מיד.

שיח. בדברי התו״י דיש אוכל אכילה אחת, היאך חייב אשם מעילה אנותר דלא שוה מידי. וקרבן אשם אינו בא רק על שו״פ. תמיהה מגמ׳ שבועות כ״ד וברש״י שם הרי הקדש אשם מעילות בא אשו״פ. אי יש מעילה בכזית במידי דאכילה. מחדש דמעילה יש בה ב׳ אופנים: א) נהנה משו״פ והוא מדין תשלומין שגזל ההקדש, ב) מדין קדוה״ג ואז המעילה מדין איסור ולזה בעי שיעור כזית עכ״פ. ביאור דברי הנתיבות ח״מ סי׳ כ״ח וביאור דברי הש״ש. תשלומי הקדש אי הוי תשלומין ממון שהזיק או בשביל כפרה. דבר חדש מדברי הרמע״פ דהקדש קדוה״ג איסורא הוא דרביע עליה אבל הממון אכתי שלו הוא והשואל על ההקדש פקע איסורא ולא ממונא. ישוב לקושית הקצוה״ח סי׳ כ״ח. ברש״י כריתות אכילה גסה שאכל הרבה וברש״י ערכין כ״ט דהקדש שו״מ שחללו אשו״פ משום דליכא פסידא להקדש. אוכל חמץ של הקדש אמאי לא מעל ובתוס׳ פסחים כ״ט. בקושית הרא״ש לעס תרומה האיך מתחייב מיתה על בליעה שהרי כבר נתחללה בלעיסה.

שיט. בדין דאוצר ב״ד שנהגו בא״י בשנת השמיטה אי יש לסמוך על זה לכתחילה. בשיטת ר״ת דפירות שנשמרו בשביעית נאסרו. אי קיי״ל כתוספתא במקום שאין חולקין עליה. ביאור דברי הרמב״ם והראב״ד וחילוק בין קודם ביעור לאחר ביעור. ביאור דברי הרמב״ן בזה אי יש לחלק בין ב״ד דזמנינו לענין אוצר ב״ד לב״ד הגדול. אין לשנות ממנהג הנהוג.

שכ. ירקות שהחמיצו בתבלין שגדלו בששית ונלקטו בשביעית כיצד ינהגו לענין שביעית, ולענין ביעור. נותן טעם אי אוסר בשביעית. אי יש דין ביעור על טעם ולא ממש. מה שצריך להיות לבהמתך אשר בארצך אי בעי דוקא פירות שביעית או סגי משאר פירות.

שכא. ביאור דברי המאירי דאין להרהר אחר המלכות.

שכב. בקושית גידולי תרומה היאך עקרו מצות פריעת חוב בשביעית.

שכג. עוד בהנ״ל חידוש דפריעת חוב אין לו שייכות עם נגישת המלוה. ביאור דברי הש״ך ח״מ סי׳ רל״ב דהמלוה את חבירו ואינו תובעו אינו חייב לשלם דמתנה רצה ליתן לו.

שכד. ידו של אדם אי קונה שלא מדעתו ובדברי מהרי״ט.

שכה. ספק הפקר אם יש לו חזקת בעלים. הפקר אי הוא משום נדר או הוה קנין וסילוק רשות. הוא מחלוקת בירושלמי דעתו דר״מ כיון שאדם מפקיר דבר יוצא מרשותו ע״ד דר״י אין הפקר יוצא מתחת יד בעלים. חידוש המג״א דתרי מיני הפקר הם.

שכו. בדין ירושת הבת במקום אחים. אי נכון לתקן תקנה לטובת הבנות שירשו במקום שיש בנים. ועכ״פ במקום שהבנים עשירים והבנות עניות. אי יש לנהוג בזה ע״פ דינא דמלכותא כיון שהוא דין ממונות. אי יש בזמן הזה דינא דמלכותא. מקום שהערכאות מבקשים מהבנות לחתום על הירושה שמוותרות לטובת הבן אי חייבות לחתום.

שכז. השוכר שמוסר את המשכיר (לענדלארד בלע״ז) שאינו נותן הסקה (סטים) אי הוה בכלל מסור. שאר משרדי המדינה כגון (O.P.A.) וכיוצא בהם אי הם בכלל ערכאות.

שכח. באיסור להפיל עוברין שהוא בכלל רציחה ולענין איסור אין נפ״מ בין קודם מ׳ יום לאחר מ׳ יום. ביאור דב״נ נהרג על עוברין ובישראל עד שיצא לאויר העולם. ראי׳ מג׳ המשמש ליום תשעים כאלו שופך דמים. ביאור דברי הגר״א מטשעכענאוו. ביאור זוהר פ׳ שמות דהורג עובר במעי אמו כהורג נפש. ביאור תוס׳ נדה מ״ד ע״ב בתינוק במעי אמו. ביאור רש״י

סנהדרין המקשה לילד ומסוכנת. ורמב״ן נדה מ״ד. הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר בשבת חייב משום נטילת נשמה ומחלוקת בזה. לענין רציחה אי מקרי נפש. הכותב קמיע להוציא עובר לפני זמנו הרי זה בכלל רוצח.

שכט. עוד בענין הפלת עובר וישוב לדברי מהרי״ט מתמיהת הגר״י אונטערמאן והגרמ״פ עליו שזייפו תשובת הרשב״א ותשובת הרמב״ן והכניסו בתשובת המהרי״ט. ובאמת כי התשובות ישנם תחת ידינו והמהרי״ט שאב ממקור נאמן. נפלים של גוים אי מותר לישראל להפיל. ואי מותר לעסוק עם גויה שתתעבר.

של. אי עובר מקרי אדם. אם מחללין שבת בשביל פק״ג של עובר, או רק בשביל אמו שהיא בפק״נ. אי מותר להפיל עובר לרפואת האם. סתירת הרמב״ם בעובר ירך אמו. המפיל עובר בשבת חייב משום נטילת נשמה.

שלא. המקשה לילד שחותכין העובר מדין רודף או משום דלאו עובר הוא ביאור דברי הרמב״ן בזה. בדברי הגר״ח הלוי דיסוד הריגת הרודף הוא מדין הצלת הנרדף ובדברי החזו״א דהוא מדין פק״נ בכל מקום ופלא דהוא מחלוקת הראשונים ודעת הרמב״ם בסה״מ לאוין רצ״ג שהוא כדי להצילו לרודף מחטא. ישוב לדברי מל״מ פכ״ד משבת ה״ז ברודף אחר חבירו להרגו בשבת. בב״נ אי שייך דין רודף ועוד הרבה ענינים בזה.

שלב. אי מותר לחלל שבת בשביל סכנה העובר או רק בשביל סכנת האם. ביאור דברי הרמ״ה ברודף ונרדף דליכא דין פק״נ אמאי הורגין הרודף ומצילין הנרדף.

שלג. ביאור לשון התנא על דאטפת אטפוך ומגלגלין זכות ע״י זכאי.

שלד. המקבל הזמנה (סאפינא בלע״ז) מבית משפט להעיד נגד ישראל חבירו אי חייב להעיד משום דינא דמלכותא. ביירור בדינא דמלכותא עד כמה צריכין אנו לקבל. מתי מותר להעיד בערכאותיהם ומתי אסור. מוסר ישראל לעכו״ם דינו ועונשו. אי מותר להעיד שיתחייב בעונשין וקנסות. כל מקום שדינא דמלכותא מנגד לתורתנו ליכא דינא דמלכותא. היכא דאיכא דזשורי (קבוצת אנשים שלא למדו דיני המשפטים) אין זה בכלל משפט כלל. וליכא דינא דמלכותא כלל כה״ג. אם ח״ו יש לחוש לתוא מכמר ע״י העדות מוטל על כל הצבור לפדותו וכ״ש שלא יבא לידי כך. היכי דשנים הבריחו ממון ממלכתי ובא הקטיגור ואומר לאחד שיתן לו חופש אם יעיד על השני הו״ל מסור. היכי דיש חילול השם אי יכול להעיד.

שלה. הפורע חובו ולא הודיע להמלוה אי מקרי פרעון.

שלו. גדרי קידוש השם וחילול השם בעניני מדיניות. הקורע בול כששולח מכתב ע״י יחיד שלא להזיק הדואר שהוא מוסד ממשלתי. ביאור הא שמעתתא דדובר אמת בלבבו.

שלז. הקונה חפצים בארה״ב ונשלם במעות קאנאדא.

שלח. ראובן שתורגם ספר מלשה״ק לאנגלית בשותפות עם שמעון והמוציא לאור הוציאו רק בשם שמעון ולא הזכיר שם ראובן עליו.

שלט. אי מותר לישראל להשתמט משירות צבא נגד דינא דמלכותא. דינא דמלכותא במה כחו יפה. ישוב למרן הח״ס. אי יש היתר לשירות צבא שהוא נגד תורתנו הקדושה כי צריך לעבור על ד״ת בצבא. המחלל שבת בצבא אי הוי מלאכה שאצל״ג כדעת מהרי״ק. בשנים שעשאוהו במלאכת שבת. הבאים על עסקי ממון מחללין את השבת. שירות צבא ביוראפ משונה מארה״ב.

שמ. בדברי ס״ח מי שגילו לו תורה מן השמים ואינו כותבם הרי זה גוזל למי שגילה לו וטעם לדבר. המעלה דברי תורה על הטעיפ אם הוא בכלל כותבם. אסור ללמוד התורה לתלמידים מטעיפס.

שמא. חידושי תורה שבאו לו בלי יגיעה ואחת ביגיעה איזה מהם קודם לכתבו.

שמב. המפקיר חפץ, ג׳ ימים הראשונים יכול לחזור בו. חילוק בין חזר בו מההפקר לחזר וקנה אותו מן ההפקר.

שמג. הבא במחתרת אם אחרים רשאים או חייבים להרגו או רק הבעלים רשאים להרגו. במחלוקת הרמב״ם והראב״ד דבא במחתרת הוא בין ביום ובין בלילה.

שמד. לא לימא ליה לינוקא יהיבנא לך מידי ולא יהיב דאתי לאגמורי׳ שקרא. סתם תינוק אי יש לו דין עני. וחילוק בין פחות משש ליתר.

שמה. בני ישיבות המתפרנסים בישיבה אי נקראים עניים ליתן להם צדקה. אם יש לחלק בין בנים גדולים הסמוכין על שלחן אביהם לבני ישיבות.

שמו. ביאור שיטת ר״ת (בתוס׳ שבועות מ״ה) דהלוקח שכר עמלו אינו מורה היתר לעצמו וקשה מאריסין שנוטלין שכר ותנן השותפין והאריסין כו׳ מ״ט משום דמורי בה התירא וחילוק בין אריס לנוטל שכרו. וד׳ חילוקין על זה.

שמז. העובר על איסור דרבנן בשוגג אי צריך כפרה ותשובה.

שמח. מש״כ הרמב״ם המלבין פני חבירו אפילו ביחיד אין לו חלק לעוה״ב. המלבין אדם שאינו כשר אי ג״כ בכלל זה.

שמט. בהא דקיי״ל כר״ע דחייך קודמין לחיי חברך הוא חובה או אם ירצה להקדים חיי חבירו לחייו רשאי. רוצח שרוצה להרוג את ראובן אי יכול שמעון לומר הרגני תחתיו. היכא דליכא לחיות אפילו לאחד לכ״ע מוטב שיחלקו לשניהם ולסמוך אנס לתרוייהו ולא יראה במיתת חבירו וצ״ע.

שנ. תמיהה בדברי רש״י ע״ז דאויר מחיצות בכלי קונה מדין הגבהה.

שנא. ישוב לדברי רש״י הנ״ל וביאור ברש״י גיטין ע״ט דאין מחיצות כלי עשויין לאוירן.

שנב. המקדש בחיטי קורדניתא אפילו בתרי דרבנן אינה מקודשת. תמיהה לאבנ״מ דבאסה״נ דרבנן לא שייך לומר הפקר ב״ד הפקר. תמיהה בחכ״ש א״ח שתמה על הב״י והח״י והרמב״ן שלא ראו דברי ירושלמי פסחים.

שנג. אי מותר לפרסם פסק ב״ד ברבים במקום שיתבייש הבע״ד.

שנד. באיסור להביא ישראל חבירו לדון בערכאות. ואפילו הסכימו שני בע״ד. ואסור לאדם מישראל לכוף חבירו ע״י עכו״ם שיעמוד עמו לדין ישראל. ועוד כמה ענינים.

שנה. ב״נ נהרג ע״פ עצמו ודיין אחד ובין בשוגג ובין במזיד ותמיהה על המחנה חיים. מקום שהאמינה תורה לע״א הוה בכלל שני עדים הוא מדין עדות או מדין נאמנות.

שנו. ב״נ אי בעי התראה ואי נהרג על שוגג כמזיד.

שנז. ב״נ אי חייבים להעמיד להם דיינים ושופטים או כל אחד משים עצמו דיין ודן חבירו. בדברי מהרש״א סנהדרין נ״ז דאם ידינו תקיפה אנו מצווין לכופן למצות.

שנח. היכא דאתחזק איסורא דבעינן ב׳ עדים אי בעינן עדים כשרים להעמיד או סגי בעדים פסולין כנשים וקרובים. נאמנות ע״א באיסורין הוא מדין עדות או מדין נאמנות.

שנט. בדברי הנוב״י דבמקום שלא שייך הזמה לא בעינן עשאי״ל.

שס. אין לסמוך על טייפ שהקליט שמעון בלתי ידיעת ראובן לחייבו מעות ע״פ הודאתו. סומא אי יכול להעיד על טביעת קול. מחלוקת הח״ס והתומים אי קלא עדיף מכתיבת יד.

שסא. מימר בכתב שכותב זה תחת זה אי עובר בלאו ואי הוה תמורה. וביאור בתוספתא המימר אפילו בשבת תמורתו תמורה. תמורה אי מועיל במחשבה. שבועה בכתב אי הוה שבועה. בדברי ה״ה דכל שאפשר לעשות ע״י מעשה מקרי לאו שיש בו מעשה.

שסב. בדיני דבר מצרא ראובן לקח חצר אצל בית שמעון ושמעון הי׳ מהפך אחריו, אי יש בזה דינא דמלכותא, טעם לדינא דבר מצרא. ואי מסלקין הלוקח לטובת הבר מצרא. היכא דהמלכות אינו מקפיד מי שיקנה הדבר ליכא דינא דבר מצרא.

שסג. ראובן שהשתתף עם שמעון על עשר שנים. וגנב מהשותפות ותפשו שמעון בעדים. אי יכול שמעון לחלוק ממנו בע״כ. אי צריך התראה עכ״פ.

שסד. גבאי קנין ספרים שמוכר ספרים ומרויח יותר משתות המקח אי יש בו משום אונאה. אע״פ שאין להקדש דין אונאה מ״מ אסור להונות. חפצים שנמכרים על הכרזות (אקטשאן בלע״ז) אי יש בהם אונאה. הקדש בזה״ז אי דין הקדש או דין חולין לו.

שסה. מצא שופר או תפילין והכריז עליהם ולא באו הבעלים אי יכול לקיים בהם מצות תפילין. בהא דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה.

שסו. ספרים שנדפסו עליהם שמיועד רק בארץ ישראל אי מותר לקנותן בחו״ל. ביאור דברי הירושלמי ספרים שזכתה בהן א״י אין מוציאין לחו״ל. חילוק בין זמנם לזמנינו. אדם אוסר דבר שלו.

שסז. המדבר עם מתפללי בית המדרש אחר שילכו להתפלל בבית המדרש שלו או בבית המדרש אחר אי יש בו משום השגת גבול. ואם יש לחלק כשהולך בבית המדרש לדבר או מדבר עמו בחוץ או בביתו. אי יש בזה משום גזל מבית המדרש או מבית הרב הזה. המדבר אל תומכי מוסד אחד שיעזוב אותו מוסד ויתן לו שהוא קרוב לגזל ממש.

שסח. ביאור דברי רמב״ן דעבר אלא תעשה בשוגג אין צריך כפרה וליכא איסור כלל. ואם יש לחלק בין לאו דאורייתא ללאו דרבנן.

שסט. כסף המושב בטעלעפאן ציבורי אי יש בו דין השבת אבידה להחזיר בקופסה שם. איסור להחזיר אבידת עכו״ם.

שע. בדין המחזיר אבדת עכו״ם, ותמיהה בס׳ לב אליהו (מהגה״צ ר״א לאפיאן) במעשה דר׳ שמעון בן שטח שלקח חמור מישמעאלי ומצא מרגלית תלויה בצווארו והחזירו לאותו ישמעאלי. ביאור דברי ר״ש בן שטח שהשיב משום קידוש השם ולא משום אבדת עכו״ם. אין לחלק בין אבדת עכו״ם לטעות עכו״ם.

שעא. עכו״ם בזה״ז אי הוה כגר תושב לענין השבת אבדה ועיין ספר יראים סי׳ ל״ו דעכו״ם בזמננו אין להם דין הידור דלא אמרו רק בחסידי או״ה שמקיימין ז״מ ובזה״ז כולם רוצחים ומגלי עריות ואסור להתסכל בפניהם של רשעים וכ״ש לעמוד מפניהם ע״ש וכ״ש אלה של זמנינו מהם ודי בזה.

שעב. אי שייך גזל בעסק התורה ואמאי עכו״ם העוסק בתורה חייב מיתה.

שעג. עכו״ם הלומד תורה לדעתה אי חייב מיתה. ואי ראוי לעונש עכ״פ. ומותר לעסוק בז׳ שלו ובפרטיהם ואדרבה חייב לידע כל פרטיהן ומכבדין אותו.

שעד. ישראל שגזל עכו״ם וחזר העכו״ם ונתגייר אי חייב ישראל בהשבון או שהוא כקטן שנולד. לאיזה דבר אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד ובאיזה דבר לא אמרינן. עכו״ם שגזל ישראל או עכו״ם ונתגייר אי חייב בהשבון.

שעה. נכרי שגזל פמשו״פ מישראל אמאי חייב והא מי איכא מידי דלישראל שרי ולב״נ אסור. ביאור דברי הרמב״ם פ״ג מה״ג דחצי שיעור בגניבה וקושית הלח״מ עליו וכבר הובא ביד רמ״ה. ישוב לרבינו הגר״א ח״מ סי׳ שמ״ח חילוק בין גוזל פמשו״פ לגונב. ביאור הא דמי איכא מידי. ישוב סתירת הסוגיות וביאור דברי הרמב״ם קידש בדבר שאין בעה״ב מקפיד עליו.

שעו. בחקירת הפנ״י בגזל פחות משו״פ וחזר וגזל פמשו״פ אי אמרינן קמא קמא מחל. ישוב לקושית הרי״ם ועמק יהושע דגוזל פמשו״פ חזי לאיצטרופי. דבר תימה בדברי רבינו הגדול הבה״ג דרק באיסורי כרת שייך ח״ש אסור מה״ת.

שעז. בספיקת מוצל מאש אי יכול בעל חנות לומר לך אני רוצה למכור ולך איני רוצה. ואם בא השני שלא רצה למכור לו וכפהו למכור אי מקרי חמסן.

שעח. במחלוקת הראב״ד והרשב״א אי שייך יאוש בעלים בעבד, וראיה לדברי הראב״ד ממשנה נזיר. יאוש אי הוה הפקר לפרש״י. למ״ד דיאוש הוה הפקר אמאי לא מהני בקרקעות.

שעט. במחלוקת הש״ך והתב״ש אי אב יכול לעשות שליח למול את בנו. ביאור דברי רש״י יבמות ע״א ד״ה חבושין. ישוב קושית ישרש יעקב למה לא יעשו שליח למול. תמיהה להגיעב״ץ דכל שהאב והאם חבושים בבית האסורים חיוב על הב״ד למול והוא היפך דעת הש״ך ודעימיה.

שפ. רוצח ישראל שרצח עכו״ם או אפילו ישראל אי מותר למסרו לממשלה. יהודי שנהרג בדרך ונודע מי רצחו אי חייבים לנקום בו ולהרגו.

שפא. אי נכון להדפיס הלכות שנראות נגד העכו״ם כגון שאין להחזיר אבידה לעכו״ם וכיוצא בזה. אסור לסלף הלכות בשביל שלא יאמרו הגוים. אי יש לחלק בין עו״כ עוע״ז ובין לא עבדו. אי יש בזה״ז ב״נ שומרים ז״מ ב״נ.

שפב. עוד בדין רוצח שהרג ישראל ונתפס למלכות אי מותר להצילו. במשנה דאבות הוי מתפלל בשלומה של מלכות ופרש״י אפילו באו״ה.

שפג. עוד בהא דאין למסור ישראל לממשלה וביאור דברי מהרש״ל נדה ס״א. ביאור וידינו אל תגע בו. מי שהוא מן המורידין ולא מעלין אי מותר למסרו למלכות. רוצח שנתפס למלכות אי מותר להשתדל להצילו.

שפד. אי מותר להציל עצמו ממיתה ועי״ז יגרום שיהרוג חבירו. החוטף כרטיס מחבירו שניתן לו לצאת מסכנה אי הוה כאלו הרגו. כרטיסים שנתנו ע״י ס. ס. בגעטא קאוונא.

שפה. החובל בחבירו אי יכול לפטור עצמו מלשלם ריפוי במקום שיש רפואה ממשלתית. ביאור דברי הישׁ״ש פ׳ החובל סי׳ מ׳ ה׳ דברים אומדין ונותנין לו מיד.

שפו. אי מותר להפיל הולד בשביל סכנת אבר להאם. אימתי באה הנשמה וקדושת ישראל באדם משעת פקידה או משעת יצירה.

שפז. מי שאנסוהו לקבל זריקה מסמים שעי״ז יהרוג אנשים אם זה בכלל יהרג ואל יעבור.

שפח. אם אנסו עכו״ם להעיד שקר על חבירו להרגו אם חייב למסור עצמו למיתה. העובד ע״ז באונס או הורג נפש אע״פ שאינו רשאי איננו חייב עליו כרת ולא מיתת ב״ד. אי שפ״ד חמור מע״ז. המוקשה לאשתו ואנסוהו על א״א אינו חייב ליהרג. וביאר באריכות דכל אונס שא״א לו לאדם בשום אופן להנצל כה״ג מקרי אונס. ביאור דברי רבינו יונה המוקשה לאשתו, ואין אונס לעריות.

שפט. בדברי הריב״ש אי רודף נהרג אפילו בגרמא, ישוב לבעל גליא מסכתא דליכא חיוב על כל ישראל להרוג הבא במחתרת, וברודף אחר חבירו איכא מצוה להרוג הרודף.

שצ. ביאור לשון רש״ט בחובת הלבבות דהצלת איש בר דעת חשוב יותר מאלף אלפים סכלים. ההורג שוטה או חרש הרי הוא רוצח ונהרג עליו. היכא דאיכא ת״ח וע״ה להציל ת״ח קודם.

שצא. בחקירת המל״מ אי מותר להרוג הרודף בשבת, שיטת רבינו יונה דכל אותן שמצילין בנפשן לא מפלגינן בהו בין בחול ובין בשבת.

שצב. מה שמצילין הנרדף אם הוא מדין פק״נ של כל התורה או שהוא דין מיוחד כמ״ש הגר״ח הלוי הל׳ רוצח פ״א ה״ט או כדעת החזו״א, אי שייך דין רודף בב״נ.

שצג. א״א שזינתה עם רשע ואח״כ מאסה בו והוא רודף אחריה ולא עשתה תשובה אי ניתן הרודף גם בזה להצילה בנפשו. חילוק בין הנרדף עצמו ולאחרים כשיכול להציל באבר אחד והרגו.

שצד. מי שאנסוהו להשתכר כלוט ואח״כ רוצים להביאו על הערוה אם הוא בכלל יהרג ואל יעבור לשתות. ביאור דברי הרמב״ם פ״ב מהל׳ אבה״ט ה״י שכתב שחיטת עכו״ם נבילה ומטמאה. מעשה עכו״ם לשחיטה ונט״י הו״ל מעשה קוף בעלמא ולא כח גברא.

שצה. בהא דאמרינן יצרה אלבשה ובקושית הגר׳ משולם איגרא דפורש באבר חי ולא אמרינן יצרו אלבשיה. אי אמרינן יצר אלבשיה באיש כמו באשה, וביאור דברי הנוב״י ומהרי״ט בזה. ביאור הא דאמרו הרואה שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו.

שצו. אם יש לעורר דעת הקהל לתקן החוק ממשלתי להרוג הרוצח אדם, בערכאות. ב״נ מצווין על הדינים. אי יש חיוב על ישראל לראות שב״נ יקיימו מצות שלהם. ב״נ הגם דנהרג בא״ע ובדיין אחד וע״פ עצמו מ״מ יש להם דינים בענין שופטים מי ראוי להיות שופט ועוד פסולים גם בערכאותיהם. אי יש לחוש שמא ימצא איזה בוגד רוצח ישראל ח״ו שיהרג עי״ז. אי יש כח ב״ד בזה״ז לדון דיני נפשות בעונש מיתה שלא מן הדין למגדר מילתא.

שצז. מרפסת אי חייבת במעקה.

שצח. אי מותר להאריך חיי הגוסס בידי שמים אפילו ע״י יסורין. ישוב לדברי מרן הג״ר משה פיינשטיין שליט״א בזה. ב׳ דינים בגוסס ר״ל, א) כל היכא דיכול להציל ולא הציל חייב משום לא תעמוד על דם רעך, ב) היכא דא״א עוד להצילו וכבר נתיאשו כל הרופאים והוא ביסורים מצוה להתפלל עליו שימות במהרה ולא יצטער וכ״ש שלא לעשות פעולות להאריך יסורין. לאו של חובל בחבירו שייך בגוסס כמו בכל אדם. המעכב יציאת נשמה בגוסס גורם צער גדול לנשמה.

שצט. מאבד עצמו לדעת אי חייבין להצילו. צ״ע להחכ״ש דבמקום שההצלה אינו לפי כבודו של המציל פטור מלהציל כמו באבידת ממון. הרואה את חבירו טובע בנהר אפילו צווח אל תצילני חייב להצילו ולמיגר אגורי להצילו.

ת. מי שנתחייב הריגה למלכות ואפשר לאחרים להקל מעליו יסורים ע״י שיקרב מיתתו מותר ומצוה הוא מדין דואהבת לרעך כמוך. ראי׳ מר׳ חנינא בן תרדיון ע״ז י״ח. ביאור הא דמפקח את הגל אפילו על הגוסס ואפילו על חיי שעה.

תא. מי שמת וחזר וחי ע״פ נס אי יורש את אביו מה״ת. (ואגב עיין נחלת בנימין דמה״ט יצתה נשמתן בשעת מתן תורה להפקיע מהם דין קורבה שנשאו קודם מ״ת)

תב. עוד בהנ״ל אשה שמתה וחזרה וחיתה ע״פ נס אי צריך לקדשה שנית. דבר חדש דמת כל זמן שלא נקבר אכתי מקרי נטל שכרו בעוה״ז.

תג. אי מותר לספר בשבחו של חבירו ובסתירת הש״ס בזה.

תד. בן אי מותר ליתן זריקה או להקיז דם לאביו במקום שיש אחר. רופא שחתך יותר מההכרח. במקום שיש רופא מומחה גדול ממנו אסור לו לרפאות.

תה. מתי עת לקרב ומתי העת לרחק בעלי תשובה. הלכות אלו הם דיני נפשות ויש לדון על כל בע״ת בפני עצמו ועל כל פרט ופרט בכובד ראש ולהתיעץ עם גדולי הדור. עמלק נולד על שרחקו האבות את תמנע זקנתו. אחריות גדול להכניס בכרם ישראל פסולים ומושחתים ח״ו.

תו. בע״ת שרוצה לחזור לייוניבערסיטא.

תז. בע״ת שעבר על עבירות חמורות ר״ל כיצד יעשה תשובה.

תח. בע״ת אימתי צריך להתחיל להתפלל ולקיים מצות.

תט. בע״ת אי צריך למנוע אחי׳ מלישא גוי׳.

תי. כיצד יעשה תשובה על עבירות חמורות.

תיא. איך ינהוג ביו״ט שני כשהוא בא״י.

תיב. בע״ת ספק יהודי אי מותר ללמדו תורה.

תיג. רוצה לעמוד דוקא בגלוי ראש בביהמ״ד.

תיד. אינו יכול לעכב עצמו מלעשן סיגריות בשבת אי יש מצוה לומר לו עכ״פ למעט בעשון.

תטו. בהבטחת דלא יחמוד איש את ארצך.

תטז. אסה״נ אי יכולין להפקיר. ואי המוכר יכול למוכרן בכלל. ביאור דברי הקצוה״ח. וביאור סתירת הש״ס בבלי וירושלמי בהמקדש בגזל. המוכר אסה״נ המעות הוי גזל, או מתנה. הפקר מדין סילוק רשות או מדין קנין. ביאור שוה״נ שהוזמו עדיו כל הקודם זכה בו . מחלוקת הקצוה״ח והבית הלוי אי הוא מדין יאוש או מדין הפקר. וביאור דברי הירושלמי.

תיז. נשא גרושה וראתה דם מ״ת אי תלינן בדם בתולים. הכחשת שני רופאים בנושא אחד. אשה שנשאת אם היא מיד בחזקת בעולה.

תיח. קטן שנתגייר עם אמו ואביו הגוי לא הסכים ומאכילו נו״ט ומביאו לבית תיפלתם. בירור גדול בסוגיא דגר קטן מטבילין אותו ע״ד ב״ד וישוב לרבינו הגדול הבה״ג מקושית הטור עליו. אי מותר לספות איסור לגר קטן בידים. (ואגב עיין תוס׳ כתובות דקטן שלא בא בעצמו להתגייר אין ב״ד מטבילין אותו ואין יכולין לגיירו).

תיט. במנהג נשים צדקניות לגלח שער ראשן וביאר דברי מרן הח״ס בתשובה ע״ד כלות שטובלות ועתידות לקוץ שערות ראשן.

תכ. במש״כ הפנ״י דבב״נ מיתת הבעל אינה מתרת אשתו ומה שיש להקשות על זה.

תכא. אי מותר למול ילד שהוא ירוק ואי צריך להמתין ז״י מעת לעת. ביאור מראה ירוק מה הוא. תינוק שהוא ירוק הוא חולה שיש בו סכנה. (ועיין עוד מזה בסי׳ תכג).

תכב. מוהלים שמבטלין מצות פריעה ומשנין קבלת אבותינו ומנהגינו מה שקבלנו ממשה רבינו ע״ה מסיני עד אברהם אבינו יש להעבירן מלמול ילדי ישראל.

תכג. עוד בענין תינוק שהוא ירוק. חילוק בין חולה של כל הגוף ואין בו סכנה לחולה כל הגוף שיש בו סכנה. ראי׳ מלשון הרמב״ם והש״ע ומגמ׳ במעשה דר׳ נתן הבבלי וחולי ירוק שהוא חולי כל הגוף שיש בו סכנה לכ״ע צריך להמתין זימל״ע לאחר שנתרפא.

תכד. בחקירת האחרונים אי מליקה כשחיטה שמפקעת שם נבילה או מליקה נבילה אלא שהתורה התירה לכהנים.

תכה. בע״ת שנשתדך עם בעלת תשובה והוא כהן והכלה אומרת שנבעלה לעכו״ם קודם שחזרה בתשובה אי מותרת לו.